

Yesus Aqa Anjam Bole 2014

Anjam New Testament 2014

Contents

Matyu	1
Mak	63
Luk	100
Jon	164
Aposel	207
Rom	268
1 Korin	297
2 Korin	323
Galesia	341
Efesus	351
Filipai	360
Kolosi	367
1 Tesalonaika	374
2 Tesalonaika	380
1 Timoti	384
2 Timoti	393
Taitus	399
Filemon	403
Hibru	405
Jems	427
1 Pita	435
2 Pita	443
1 Jon	448
2 Jon	455
3 Jon	456
Jut	457
Uli Anjam	460

Yesus Aqa Anjam Bole 2014

The New Testament in the Anjam language of Papua New Guinea, 2014 revision

Nupela Testamen long tokples Anjam long Niugini, 2014

Language: Anjam

Provided by: Wycliffe Bible Translators

This print-on-demand edition of Scripture is produced and provided at cost by the Digital Bible Society in partnership with the Bible League of Canada, Open Doors International, and other missions and translation agencies. To order additional copies of this or other Bibles, please visit www.dbs.org (USA), www.bibleleague.ca (Canada), and www.opendoors.org (Europe).

Copyright and Permission to Copy

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc. Scripture text used by permission.

PDF, ePub, and MOBI Bible covers and design are copyrighted 2017 by the Digital Bible Society (www.dbs.org).

PDF generated on 2017-08-24 from source files dated 2017-08-24.

0eb339dc-c20a-5065-9483-338933d97585

ISBN: 978-1-5313-0100-2

MATYU

Yesus Kristus aqa moma nango ñam kalil

1 Endi Yesus Kristus aqa moma nango ñam kalil. Yesus Kristus a Devit aqa leŋ na ɲambabej. Devit a Abraham aqa leŋ na ɲambabej.

² Abraham a Aisak aqa abu. Aisak a Jekop aqa abu. Jekop a Juda aqa was nangi ti nango abu. ³Juda a Peres Sera wo nango abu. Nango ai Tamar. Peres a Hesron aqa abu. Hesron a Ram aqa abu. ⁴Ram a Aminadap aqa abu. Aminadap a Nason aqa abu. Nason a Salmon aqa abu. ⁵Salmon a Boas aqa abu. Boas aqa ai Rahap. Boas a Obet aqa abu. Obet aqa ai Rut. Obet a Jesi aqa abu. ⁶Jesi a Mandor Koba Devit aqa abu.

Devit a Solomon aqa abu. Solomon aqa ai a nami Uria aqa ɲauŋ soqnej. ⁷Solomon a Rehoboam aqa abu. Rehoboam a Abiya aqa abu. Abiya a Asa aqa abu. ⁸Asa a Jehosafat aqa abu. Jehosafat a Jehoram aqa abu. Jehoram a Usia aqa abu. ⁹Usia a Jotam aqa abu. Jotam a Ahas aqa abu. Ahas a Hesehia aqa abu. ¹⁰Hesehia a Manase aqa abu. Manase a Emon aqa abu. Emon a Josaia aqa abu. ¹¹Josaia a Jehoiakin aqa was nangi ti nango abu. Aqa bati qa jeu tamo nangi na Israel nangi tontnjrsib joqsib Babilon qureq di taqatnjresoneb.

¹²Babilon qureq di nangi tontnjrnab sonabqa Jehoiakin aqa angro Sealtiel a ɲambabej. Sealtiel a Serubabel aqa abu. ¹³Serubabel a Abiut aqa abu. Abiut a Eliakim aqa abu. Eliakim a Asor aqa abu. ¹⁴Asor a Sadok aqa abu. Sadok a Akim aqa abu. Akim a Eliut aqa abu. ¹⁵Eliut a Eleasar aqa abu. Eleasar a Matan aqa abu. Matan a Jekop aqa abu. ¹⁶Jekop a Josep aqa abu. Josep a Maria aqa gumbuluŋ.

Maria aqa miligiq na Yesus a ɲambabej. Nangi a qa mareqnuɓ, a Kristus.

¹⁷Deqa Abraham aqaq dena bosiq bosiq Devit a ɲambabej di moma 14. Devit aqaq dena bosiq bosiq Israel nangi Babilon qureq di soqneb di dego moma 14. Nangi Babilon qureq di soqneb dena bosiq bosiq Kristus a ɲambabej di dego moma 14.

Yesus Kristus a ɲambabej

¹⁸Yesus Kristus a endegsi ɲambabej. Aqa ai Maria Josep na oqajqa saga qameɓ. Ariya Josep a Maria ombla ɲereŋosaisonabqa Mondor Bole a Maria aqaq ainaqa a gumaŋej. ¹⁹Onaqa Maria aqa gumbuluŋ Josep a endegsi quej, “Maria a gumaŋqo.” Josep aqa kumbra tulaŋ boledamu deqa a endegsi are qalej, “E lumu na Maria uratqai. E boleq di uratqasai. Maria a jemaiyo uge.” ²⁰Degsi are qaleqnaqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro bei a Josep aqaq ainaqa ɲeiobilqei na unej. Unnaqa laŋ aŋgro na minnej, “O Josep, Devit aqa moma, ni Maria ame. Ni ulaaɓ. Ni que. Mondor Bole a Maria aqaq aiqoqa a gumaŋqo. ²¹Deqa a aŋgro mel oqas. Amqa bunuqna aŋgro dena aqa segi tamo ungasari nango une kobotetnjrsim nangi elenqas. Deqa ni aqa ñam Yesus waiyqam.”

²²Kumbra kalil di brantej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ²³“Ningi quiy. Bunuqna dungenge bei a tamo ombla ɲereŋosaisosimqa a gumaŋosim aŋgro mel oqas. Amqa nangi aqa ñam Emanuel waiyqab.” Ñam di aqa damu, “Qotei a iga koba na unum.”

²⁴Onaqa Josep a qutuosiqqa Tamo Koba aqa laŋ aŋgro na anjam minnej qaji di dauryosiqqa Maria ej. ²⁵Bati deqa a Maria ombla ɲereŋosaiogneɓ. Gilsiq Maria a aŋgro mel ej. Onaqa Josep na aŋgro di aqa ñam Yesus waiyej.

Bongar sisiyo qaji tamo nangi Yesus unqajqa beb

2 Yesus a Betlehem qureq di nam-babej. Qure di Judia sawaq di unu. Bati deqa Mandor Herot a Judia sawa taqatesoqnej. Yesus a nam-babonaqa bongar sisiyo qaji tamo qudei nangi seŋ oqo sawaq na walwelosib gilsib Jerusalem qureq di brantosib tamo qudei nangi endegsib nenemnjoqneŋ, ²“Juda nango mandor koba nam-babej qaji a qabi unu? Iga seŋ oqo sawaq di aqa bongar unsimqa dauryosim bonum. Iga a qa louqajqa deqa bonum.” ³Onaqa Mandor Herot a nango anjam di qusiqa a are koba qaloqnej. Tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneŋ qaji nangi dego are koba qaloqneŋ. ⁴Deqa Herot a Israel nango atra tamo kokba ti nango dal anjam qalie tamo nangi ti kalil metnjrnaqa nangi bosib koroonabqa a na nangi endegsi nenemnjurej, “Kristus a qabia nam-babqas?” ⁵Onaqa nangi na kamba minjeb, “Kristus a Betlehem qureq di nam-babqas. Qure di agi Judia sawaq di unu. Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a nami endegsi nengrenyej, ⁶“O Betlehem tamo ungasari, nungo qure Judia sawaq di unu. Qure kokba kalil Judia sawaq di unub qaji nangi na nungo qure bunyqasai. Di kiyaka? Nungo qureq dena gate koba bei tigelosimqa a na ijo segi Israel tamo ungasari nangi taqatnjrqas.”

⁷Onaqa Herot a anjam di qusiqa bongar sisiyo qaji tamo nangi lumu na metnjrnaqa nangi aqa areq bonabqa nenemnjurej, “Bati gembu bongar di brantej?” ⁸Onaqa nangi bongar brantej qaji aqa bati di ubtosib Herot minjnabqa a na kamba minjrej, “Ningi Betlehem aisib angro deqa geregere namoiy. Ijamosib a tal qabi unu di unsib bosib e merbiy. Yim e kamba aisiy a qa louqai.”

⁹Onaqa nangi Mandor Herot aqa anjam di qusib Betlehem aiyeŋ. Aisib nam

atsibqa bongar nami seŋ oqo sawaq di uneb qaji di namo aisiq angro soqnej qaji tal di tiŋsi sonaq uneb. ¹⁰Unsib nangi tulaj areboleboleinjrej.

¹¹Onaqa nangi tal miligiq gilsib angro aqa ai Maria wo sonab unjrsibqa angro aqa areq di singa pulutosib a qa loueb. Osib nango qasan ingi ingi qudei ti gol ti goreŋ ti qa ti walaqajqa quleq bole bole di elerjosib angro atraiyeŋ. Ingi ingi di nangi nami silali kokba na awaiyeleŋ. ¹²Ariya nangi tal uratosib olo puluqa laqnabqa Qotei a nejobilqei na minjrej, “Ningi olo Herot aqaq di brantaib.” Degsi minjrnaqa nangi gam bei dauryosib nango segi qure utruq aiyeŋ.

Josep na Yesus aqa ai wo joqsiq Isip sumeb

¹³Nangi ainabqa bati di Tamo Koba aqa laŋ angro bei a Josep aqaq gilsiq nejobilqei na minjej, “Herot a bosim angro Yesus qalsim moiyoŋtqajqa namqas. Deqa ni tigelosim angro aqa ai wo joqsim Isip sawaq sumiy. Sumsib di soqneŋbqa bunuqna e ni mermitqa sawa endeq olo bqab.” ¹⁴Onaqa Josep a qolo tigelosiq angro aqa ai wo joqsiq Isip sawaq sumeb. ¹⁵Sumsib di sonabqa bunuqna Herot a moiyej. Josep a kumbra di yej deqa anjam bei Tamo Koba aqa medabu o tamo nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, “Ijo angro mel a Isip sawaq di soqneŋbqa e dena metit a Isip sawa uratosim ijoq bqas.”

Qaja tamo nangi na angro mel nangi numeleŋeb

¹⁶Herot a bongar sisiyo qaji tamo nangi qa tariŋonaq ugeiyonaq qalieej, nangi a gisaŋyeŋ. Deqa a minjin ani oqetonaqa aqa qaja tamo qudei nangi qariŋnjrnaqa aisib Betlehem qureq di angro mel kiŋilala wausau aiyeŋ osaisoqneŋ qaji nangi kalil numeleŋosib

moyotnjreb. Qure qure Betlehem jojomq di soqneb qaji dia dego angro mel kiñilala wasau aiyel osaisoqneb qaji nanqi kalil moyotnjreb. Herot a bongar brantej qaji aqa bati dauryosiq kumbra degyej. ¹⁷Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Jeremaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁸“Rama qureq di Resel a akamkobaoqnsiq pailoqnej. Aqa angro kalil nanqi ñumnab moreñeb deqa akameqnaqa tamo ungasari nanqi aqa are latetqa yeqnab a nango anjam quqwa uratoqnej. Di kiyaqa? Aqa angro kalil nanqi moreñekriteb deqa.”

Josep na Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq beb

¹⁹Bati Herot a moinaqa Tamo Koba aqa lañ angro bei a Isip sawaq di Josep aqaq di brantosiqa ñeibilqei na minjej, ²⁰“Ni tigelosim angro kiñala Yesus aqa ai Maria wo joqsim olo Israel sawaq gile. Tamo nanqi Yesus qalsib moyotqa maroqneb qaji nanqi moreñekriteb deqa ni olo gile.” ²¹Onaqa Josep a tigelosiq Yesus aqa ai Maria wo joqsiq olo Israel sawaq gilej. ²²Bati deqa Arkelaus a na aqa abu Herot aqa sawa osiq Judia sawa taqatesoqnej. Deqa Josep a anjam di qusiq Judia sawaq gilqa ulaej. Onaqa Qotei a Josep ñeibilqei na minjej, “Ni Galili sawaq gile.” ²³Onaqa Josep a Qotei aqa anjam di dauryosiq Galili sawaq gilej. Gilsiq qure bei aqa ñam Nasaret di soqnej. A di soqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo qudeu nanqi nami maroqneb qaji di aqa damu brantej. Nanqi endegsib maroqneb, “Nanqi a qa maroqnqab, ‘A Nasaret tamo.’”

Jon yansnjro qaji a Qotei aqa anjam palontoqnej

3 Bunuqna Jon yansnjro qaji a Judia nango wadau sawaq di bran-

tej. Brantosiq dia tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjroqnej, ²“Qotei lañ qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ningi are buliyi.” ³Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa endegsi marej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulañ leleñoqnsim tamo ungasari nanqi endegsim minjroqnqas, ‘Tamo Koba a bqa-jqa gam gereiyeti. Gam tingiteti.’”

⁴Jon a wadau sawaq di sosiq a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyo qaji di jugoqnsiq alalag na singilatosiq laqnej. A ingi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁵Bati deqa tamo ungasari Jerusalem di soqneb qaji nanqi ti Judia sawaq di soqneb qaji nanqi ti qure kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji nanqi ti tigelosib Jon aqa areq boqneb. ⁶Boqnsibqa nango une kalil babteqnab Jon na Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁷Bati deqa Farisi tamo ti Sadyusi tamo ti tulañ gargakoba nanqi Jon na yansnjrqqa marsibqa aqa areq beq nabqa unjrsiqqa nanqi endegsi minjroqnej, “Ningi kumbra uge yo qaji tamo. Ningi amal uge bul. Ningi yai na merngwoqa mondonj Qotei aqa minjin nungoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub?” ⁸Ningi are bulysib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, ningi are bulyonub.’ Osiy ningi yansngwai. ⁹Ningi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole.’ Ningi degsib are qalaib. Ningi quiy. Qotei na marimqa menin kalil endi dego tamo bulysib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ¹⁰Qotei na tapor qalat ojsiqqa ñam qomqajqa utruq di atej unu. Deqa ñam kalil gei bole atosaeqñub qaji di Qotei na

tapor dena qomelenjosim ngyamyuwoq di breinjrqas.

¹¹ “Ninggi are bulyqajqa deqa e ya na ningi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. A bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti ngyamyuwo na ti ningi yansngwas. ¹² A bem sum ñoqoryosim damu elenjosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ngyamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

Jon na Yesus yansej

¹³ Bati deqa Yesus a Galili sawaq dena tigelosiq walwelosiq Jordan yaq gilej. A Jon na yansqa marsiq aqa areq gilej.

¹⁴ Gilnaqa Jon na saidyosiq minjej, “Ni e yansbqam di kere. Kiyaya e ni yansmqam marsim ijoq bonum?” ¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ungum. Ni ijo anjam dauryosim e yansbe. Yimqa kumbra dena iga Qotei aqa areqalo kalil kertosim dauryqom.” Onaqa Jon a Yesus aqa anjam di dauryosiq a yansej.

¹⁶ Yesus a yanso osiq a yaq na tigelosiq tarosiq lan goge koqyonaqa lan waqej. Lan waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoonaq unej. ¹⁷ Unnaqa lan goge dena Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Endi ijo angro qujai. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa tulan arebolebolebeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

4 Onaqa bati deqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uraton-aqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiq walawalaiyoqnej. ² Qanam 40 qolo 40 Yesus a wadau sawaq di soqnej. Sosisiq ingi uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Deqa bati 40 di koboonaga a mamyej. ³ Onaqa walawalaiyo tamo Satan a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Ni Qotei aqa

Ñiriamqa meniñ kalil endi minjrim bem bulyibqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanqi ingi uyo na segi nambile sqasai. Anjam kalil Qotei aqa medabuuq na branteqnu qaji dena nanqi nambile sqab.”

⁵ Onaqa Satan na Yesus olo osiq Qotei aqa qure koba Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiiq goge dia Yesus atsiqa minjej, ⁶ “Ni Qotei aqa Ñiriamqa endena prugosim mandamq aiye. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa lan angro nanqi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Lan angro nanqi bosib ban na ni soqtmibqa ino singa meniñ na qalqasai.” ⁷ Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila lan tenemtqa osim a gisanayaim.”

⁸ Degsi minjnaqa Satan a Yesus olo osiq mana goge kobaq oqsiiq dia Yesus tigeltosiq sawa sawa kalil mandor kokba nanqi na taqatejunub qaji nango singila ti ñoro ti di Yesus osoryosiq minjej, ⁹ “Ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di nango singila ti ñoro ti ni emqai.” ¹⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Satan, ni ulan. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.”

¹¹ Degsi minjnaqa Satan a Yesus uratosiq ulanej. Onaqa Qotei aqa lan angro nanqi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a olo Galili sawaq gilej

¹² Bati bei Jon a tonto talq di waianyonaq sonaqa Yesus a di qusiq olo tigelosiq Galili sawaq gilej. ¹³ Gilsiq Nasaret qureq di brantej. Dena walwelosiq Kaperneam qureq gilsiq di so-

qnej. Kaperneam qure agi Galili ya agu kobaquja qalaqsi unu. Ya agu jojomq di Sebulun sawa ti Naptali sawa ti unub. ¹⁴Yesus a Kaperneam qureq gilej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ¹⁵“Gam kobaquja Jordan ya qalaq dena aiye-junu qaji di Galili sawa ambleq na aiye-junu. Aisiq yuwalq di dinejunu. Gam qalaq di Sebulun ti Naptali ti unub. Sawa bei bei qaji nangi belejosib Galili di unub. ¹⁶Deqa tamo ungasari ambruq di unub qaji nangi pulonj kobaquja unqab. Tamo ungasari padalo gam dauryosib ambruq di unub qaji nangi pulonj dena suwantnjrqas.”

Yesus na tamo qolqe nangi metnjrnaq a dauryeb

¹⁷Bati deqa Yesus na aqa wau utru atsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nangi endegsi minjro-qnej, “Qotei lanj qureq di unu qaji a nunjo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo. Deqa ningi are buliy.”

¹⁸Osiqa a Galili ya agu qalaq aisiq alile dia walweloqnsiqa nam atej di Saimon aqa nam bei Pita aqa was Andru wo sonab unjrej. Nangi aiyel qe o qaji tamo soqneb deqa nangi kakanj waiyeqnaq unjrsiqa minjrej, ¹⁹“Ningi e daurbij. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqnqab.” ²⁰Yesus a nangi degsi minjrnaqa nangi nango kakanj uratosib Yesus dauryeb.

²¹Onaqa Yesus a olo walweloqnsiqa aisiqa Sebedi aqa niri Jems aqa was Jon wo nangi aiyel qobun miligiq di nango abu ti kakanj brano qandimeqnaqnaq unjrsiqa metnjrej. ²²Metnjrnaqa nango abu Sebedi a qobun miligiq di sonaqa uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiqa ma tamo nangi boletnjroqnej

²³Yesus a dena walweloqnsiqa Galili sawa keretoqnsiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa dia Qotei aqa anjam palontoqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnej. Osiqa tamo ma utru segi segi kalil nangi boletnjroqnej. ²⁴Yeq-naqa tamo ungasari kalil Siria sawaq di soqneb qaji nangi Yesus qa quoqnsib deqa tamo ma utru segi segi joqsib aqa areq boqneb. Tamo jejamu jaqatijn-jro qaji nangi ti tamo mondor uge uge na ojelejo qaji nangi ti tamo nanario-qnsib mangaloqneb qaji nangi ti tamo jejamu lainjro qaji nangi ti kalil joqsib beqnaq Yesus na boletnjroqnej. ²⁵Bati deqa tamo ungasari tulanj gargekoba nangi Yesus dauryoqnsib laqneb. Galili sawa nangi ti Dekapolis sawa nangi ti Jerusalem qure nangi ti Judia sawa nangi ti qure qure Jordan ya taqal beiq di soqneb qaji nangi ti kalil Yesus dauryoqnsib laqneb.

Yesus a manaq oqsiq dia anjam palontej

5 Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi di unjrsiqa a manaq oqsiq di awesonaqa aqa segi angro nangi aqa areq beb.

²Bonabqa a Qotei aqa anjam palontosiq endegsi minjrej, ³“Tamo ungasari qudei nangi poinjrjo, nangi Qotei aqa namgalaq di sougetejunub. Tamo ungasari nangi di areboleboleinjreme. Qotei lanj qureq di unu qaji a nango Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas.

⁴“Tamo ungasari akam ti unub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei na nango are olo boletetnjrqas.

⁵“Tamo ungasari lawo na sosib nango segi ñam aguq ateqnub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei na mandam kalil osim nangi enjrqas.

⁶“Tamo ungasari kumbra bole dauryqajqa arearetjnreqnu qaji nangi dego areboleboleinjreme. Nangi tulan kere na sqab. Iga ingi ti ya ti uyqajqa arearetgeqnu dego kere.

⁷“Tamo ungasari duleqnub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei a kamba nangi qa duloqnqas.

⁸“Tamo ungasari nango are miligiq di jiga bei saiyoji unub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Nangi Qotei aqa ulatamu unqab.

⁹“Tamo ungasari jeu turyeqnub qaji nangi dego areboleboleinjreme. Qotei a nangi qa marqas, ‘Nangi ijo segi angro bole.’

¹⁰“Tamo ungasari qudei nangi kumbra bole dauryeqnub deqa jeu tamo nangi na nangi gulbe enjreqnub. Tamo ungasari nangi di dego areboleboleinjreme. Qotei lañ qureq di unu qaji a nango Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas.

¹¹“Ningi ijo ñam ti unub deqa bunuqna tamo qudei na ningi misilingoqnsib ugeugeingoqnsib nungo jejamu laña gisañyoqnqab. Di ungum. Ningi areboleboleingeme. ¹²Od, nungo are tulan boleingim soqniy. Nungo awai bole agi lañ goge di unu. Nami jeu tamo nangi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego degsib ugeugeinjroqneb.”

Ningi bar ti pulonj ti bul soqniy

¹³Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bar bul soqniy. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Deqa bar di mandamq di waiyibqa tamo qudei nangi bosib singa na sosqab.

¹⁴“Ningi mandamq endi pulonj bul soqniy. Ningi are qaliy. Qure kobaquja a mana gogeqsi sqas di a boleq di sqas. A uliesqa keresai. ¹⁵Tamo bei a lam qatrentosim guwe na kabutqasai. Boleq di gaintim warum suwanamqa tamo kalil tal miligiq di unub qaji nangi warum geregere unqab. ¹⁶Dego kere ningi pulonj bul sosib boleq di kumbra bole bole yoqniy. Yoqnibqa tamo ungasari nangi na nungo kumbra di unoqnsib nungo Abu lañ qureq di unu qaji aqa ñam soqtoqnqab.”

Yesus a dal anjam qa marej

¹⁷Osiqa Yesus a olo marej, “E Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam ti kalil dauryosiy keretqajqa deqa mandamq aiyem. Ningi endegsib are qalaib, ‘Yesus a dal anjam di taqal waiyqajqa bej.’ Di sai. ¹⁸E bole merngwai. Lañ ti mandam ti koboosaisoqnimqa dal anjam mutu kiñala bei koboqasai bole sai. Dal anjam soqnim soqnim Qotei na aqa wau kalil keretqas. ¹⁹Deqa ningi quiy. Tamo bei a dal anjam mutu kiñala bei uge qa marsim tamo ungasari nangi dego titnjroqnim nangi uge qa marqab tamo di aqa ñam tulan aguq aiqas. Deqa Qotei lañ qureq di unu qaji a na tamo di taqatqasai. Osim aqa Mandor Koba sqasai dego. Ariya tamo bei a dal anjam kalil dauryosim tamo ungasari nangi dego dauryqa minjroqnqas tamo di aqa ñam tulan kobaqas. Deqa Qotei na tamo di taqatosim aqa Mandor Koba sqas. ²⁰E ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra tulan bolequja yoqniy. Yoqnib nungo kumbra bole dena dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi ti nango kumbra bole bunyoqneme. Bunyoqasai di Qotei lañ qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwasai.

Yesus a ħiriġ kumbra qa anjam palontej

²¹ “Ninġi dal anjam endegsib queb, ‘Ninġi tamo bei moiyoṭaib. Ninġi tamo bei moiyoṭqab di ninġi une ti sqab.’ Dal anjam di nunġo moma nanġi nami minjreb. ²² Ariya e dal anjam di bunyosiy ninġi endegsi mernġwai. Tamo bei na aqa was ħiriġtas di a une ti sqas. Tamo bei na aqa was misliġyqas di une kobaquja aqa jejamuq di sqas. Deqa a ojsib anjam pegiyo talq di tigeltosib aqa une ubtetqab di kere. Tamo bei na aqa was minjqas, ‘Ni tulaġ nanari, areqalo saiqoji,’ degyqas di aqa une deqa Qotei na a osim ħamyuwoq waiyqas di kere.

²³⁻²⁴ “Deqa ni Qotei atraiyqa marsimqa ino was bei a ni qa ħiriġ ti soqnimqa ni deqa are qalsim atraiy o ġinġi mati atra bijal qalaq di uratosim ino was aqaq gile. Gilsim a ombla anjam gereiyekritosim dena bosim Qotei atraiyqam.

²⁵ “Deqa tamo bei a ni qa anjam bei soqnimqa ninġi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ninġi segi aiyel na anjam urur gereiy-oqujatiy. Yosib anjam moiyoṭosib a ni osim anjam pegiyo talq ġilqasai. Ariya ninġi gamq di anjam gereiyqasai di a na ni osi ġilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanġo baġq di atqas. Yimqa nanġi na ni osib tonto talq di waimqab. ²⁶ Deqa e bole mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil keretimqa qaja tamo nanġi na ni uratmib oqedqam.

Yesus a uña jejamu ojetqajqa kumbra qa anjam palontej

²⁷ “Ninġi dal anjam endegsib queb, ‘Ninġi tamo bei aqa uña jejamu ojetaib.’ ²⁸ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninġi endegsi mernġwai. Tamo bei a uña bei

laġa kokoqyosiq a are prugyqo di aqa are miligiq na a uña di aqa jejamu ojetqo.

²⁹ “Ino ħamdamu wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ħamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ino ħamdamu qujai lousimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni ħamdamu aiyel ti soqnimqa Qotei na ni ħamyuwoq waimqas di keresai. ³⁰ Ino baġ wo na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa baġ di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ino baġ qujai lousimqa ni une yqasai di kere. Ariya ni baġ aiyel ti soqnimqa Qotei na ni ħamyuwoq waimqas di keresai.

Yesus a uña uratqajqa kumbra qa anjam palontej

³¹ “Nami nanġi dal anjam endegsib mareb, ‘Tamo bei na aqa uña uratqa osimqa pepa bei nengrenyosim yosim di a uratqas.’ ³² Ariya e dal anjam di bunyosiy ninġi endegsi mernġwai. Tamo bei na aqa ħauġ laġa uratim a olo tamo bei oqas di tamo dena aqa ħauġ kumbra ugeq waiyqo. Tamo bunuj a dego une atqo. Di kiyaaq? Uña di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.

Ninġi anjam bei marqa osibqa inġi bei na singilataib

³³ “Ninġi dal anjam endegsib queb, ‘Ni anjam bei singilatosim Tamo Koba minjqam di ni na olo urataim. Ni anjam di dauryosim ye.’ Dal anjam di nunġo moma nanġi nami minjreb. ³⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ninġi endegsi mernġwai. Ninġi anjam bei singilataib. Ninġi anjam bei marqa osibqa inġi bei na singilataib. Laġ qure a Qotei aqa awo jaram koba. Deqa ninġi laġ qure aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁵ Mandam a Qotei aqa singa atqajqa sawa. Deqa ninġi mandam aqa ñam na anjam bei singilataib. Jerusalem a Mandor Koba aqa segi qure koba. Deqa ninġi Jerusalem aqa ñam na anjam bei singilataib. ³⁶ Ni

anjam bei marqa osimqa ino gate na anjam singilataim. Ni segi na marimqa ino gate banqa sara qat bei oqwa keresai. Tulu bei dego oqwa keresai. Deqa ni ino gate na anjam singilataim. ³⁷ Ningi od qa segi marsib said qa dego segi mariy. Ningi anjam bei totoryosib marqab di ningi Satan aqa areqalo dauryqab.

Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim

³⁸ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Tamo bei na tamo bei aqa namdamu ugetetqas di ningi kamba aqa namdamu ugetetiy. Tamo bei na tamo bei aqa qalagei ugetetqas di ningi kamba aqa qalagei ugetetiy.’ ³⁹ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Tamo bei na ni kumbra uge emimqa ni kamba a kumbra uge yaim. Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem. ⁴⁰ Tamo bei a ni qa anjam bei soqnim ino gara jugo yaimqajqa mermimqa ni na saidyaim. Olo ino gara olekoba dego ye. ⁴¹ Qaja tamo bei na ni ojsim singila na mermqas, ‘Ni ijo ingi ingi qoboiyetbosim e daurbosim gam truquyala endeq gile.’ A degsi mermimqa ni aqa anjam di bunyosim aqa ingi ingi qoboiyetosim dauryosim gam olekobaq osi gilete. ⁴² Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Tamo bei na ino ingi bei yaimosim bunuqna a kamba olo ni emqajqa mermimqa ingi di ye. A saidyaim.

Ningi na jeu tamo nangi geregereinjroqniy

⁴³ “Ningi dal anjam endegsib queb, ‘Ni ino was nangi qalaqalainjroqne. Osim ino jeu tamo nangi qoreinjroqne.’ ⁴⁴ Ariya e dal anjam di bunyosiy ningi endegsi merngwai. Ningi nungo jeu tamo nangi dego qalaqalainjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa ningi olo nangi qa Qotei pailyoqniy.

⁴⁵ Ningi kumbra degyqab di ningi nungo Abu lan qureq di unu qaji aqa angro bole sqab. Ningi qalie, Qotei a dego tamo bole ti tamo uge ti nangi turtnjroqnsiq kumbra bole bole enjreqnu. Agi a na aqa sen qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nangoq aiyeqnu. Awa dego qarinyeqnaqa tamo bole ti tamo uge ti nangoq aiyeqnu. ⁴⁶ Tamo ungasari ningi qalaqalainjroqnu qaji nangi segi ningi kamba qalaqalainjroqnaqab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra deqa Qotei a ningi awai bole engwasai. Takis o qaji tamo nangi dego kumbra degyeqnub. ⁴⁷ Ningi nungo was nangi segi gereinjroqnaqab di kumbra tulan bolesai. Nungo kumbra dena ningi na tamo qudei bunjrqasai. Tamo nangi Qotei qaliesai qaji nangi dego nango segi was nangi gereinjroqnu. ⁴⁸ Nungo Abu lan qureq di unu qaji a gaigai kumbra bole bole keretoqnsiq yeqnu. Deqa ningi dego nungo Abu aqa kumbra di dauryosib kumbra bole bole keretoqnsib yoqniy.

Ningi laja baban na kumbra bole yaim

6 “Tamo qudei nangi endegsib are qaleqnu, ‘E laja baban na kumbra bole yoqnit tamo nangi e nuboqnsib ijo nam soqtetboqnaqab.’ Ariya ningi degyaib. Ningi degyqab di nungo Abu lan qureq di unu qaji a ningi awai bole engwasai.

² “Ningi gisan tamo nango kumbra dauryaib. Gisan tamo nango kumbra agiende. Nangi na tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjra oqnsib tamo qudei qarijnjreqnab nangi qa namooqnsib gul anjameqnu. Gul anjameqnu tamo ungasari nangi na gisan tamo nangi di unjroqnsib nango nam soqtetnjreqnu. Gisan tamo nangi di Qotei tal miligiq di, gam kokbaq di kumbra degyeqnu. Deqa e bole merngwai. Qotei a tamo nangi di awai bole enjrqasai. Nango

awai agi tamo ungasari nangi na nango ñam soqtetnjreqnub di kere. ³Deqa ni degyaim. Ni tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjrqa osimqa ban qonan a uli na aqaryainjrimqa ban wo a qalieqasai. ⁴Di yawo anjam. Aqa damu endegsi unu. Ni uli na tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjrimqa tamo ungasari kalil nangi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi Qotei pailya osibqa gisan tamo nangi pailyeq-nub degsib pailyaib. Gisan tamo nangi Qotei pailya oqnsib tamo ungasari kalil nango ñamdamuq di tigeleq-nab unjroqnsib nango ñam soqtetnjreqnub. Tamo nangi di Qotei tal miligiq di, qure ambleq di, gam kokba qalaq di kumbra degyeq-nub. Deqa e bole merngwai. Qotei a nangi awai bole enjrqasai. Nango awai agi tamo ungasari nangi na nango ñam soqtetnjreqnub di kere. ⁶Deqa ni degsi pailyaib. Ni Qotei pailya osimqa ino segi warum miligiq gilsim siran qandimosim ino Abu uliejunu qaji a pailymqa tamo kalil nangi ni numqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqtetmosim ni awai bole emoqnqas.

⁷“Tamo nangi Qotei qaliesai qaji nangi laja laja pailyo olekokba yoqnsibqa endegsib are qaleq-nub, ‘Iga pailyo olekokba yoqnimqa Qotei a gago pailyo quqwas.’ Di gisan. Deqa ningi Qotei pailya osibqa degsib pailyaib. ⁸Ningi nango kumbra di dauryaib. Ningi ingi bei qa truquosib nungo Abu pailyo saisoq-nibqa a nami qalieqo.

⁹“Deqa ningi endegsib Qotei pailyoqniy, ‘O gago Abu, ni lan qureq di unum.

Ino ñam tulan getento.

¹⁰Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

Lan qureq di nangi ino areqalo dauryeq-nub dego kere iga mandamq endi ino areqalo dauryoqnqom.

¹¹O Abu, gago ingi uyo bati gaigai keretgoqnime.

¹²Tamo nangi iga qa une ateqnub qaji nango une kalil iga na kobotetnjreq-nub deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgime.

¹³Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigime.

Yim Satan na iga ugetgwasai.”

¹⁴“O ijo angro, ningi degsib Qotei pailyoqniy. Ningi quiy. Ningi tamo bei qa anjam soqnimqa ningi na aqa une kobotiy. Yimqa nungo Abu lan qureq di unu qaji a na kamba nungo une kalil kobotetngwas. ¹⁵Ningi aqa une kobotetqasai di nungo Abu a dego nungo une kobotetngwasai.”

Yesus a qurienj qa anjam palontej

¹⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi qurienjqa marsibqa gisan tamo nangi qurienjeq-nub ningi degsib qurienjaib. Gisan tamo nangi qurienjoqnsibqa ulatamu ugeinjreqnu. Tamo ungasari kalil nangi na unjrsib nango ñam soqtetnjrqajqa deqa nangi kumbra degyeq-nub. Deqa e bole merngwai. Tamo nangi di Qotei na awai bole enjrqasai. Nango awai agi tamo ungasari nangi na nango ñam soqtetnjreqnub di kere. ¹⁷Ariya ni kumbra degyaim. Ni qurienjqa osimqa ino ulatamu geregere yansoqnsim ino gate banga pranjoqnsim ino jejamu gereijoqnsim laqne. ¹⁸Yimqa tamo ungasari kalil nangi ni numoqnsib ni qurienj ti unum di nangi qalieqasai. Ni kumbra di uli na yoqnim ino Abu a segi

na unoqnqas. Deqa a segi na ino ñam soqttetmosim awai bole emoqnqas.”

Ningi mandam qa ingi ingi koroiaib

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandam qa ingi ingi koroiaib. Di sisimbij na ugetqab. Baisuwi ojqs. Bajij tamo nangi tal paratosib oqab. ²⁰ Deqa ningi laj qure qa ingi ingi koroiiy. Di sisimbij na ugetqasai. Baisuwi ojqsai. Bajij tamo nangi tal paratosib oqsai dego. ²¹ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul

²² Osiqa Yesus a olo marej, “Ino ñamdamu a ino jejamu qa pulon bul. Deqa ino ñamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwañesqas. ²³ Ariya ino ñamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. Deqa pulon ino are miligiq di unu qaji a olo ambruqas di ino are miligi kalil ambruekritqas.”

Ni tamo kokba aiyel nangi wauetnjrqqa keresai

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nangi wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nangi wauetnjrqqa keresai.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. Ningi ingi uyo na segi ñambile oqsai. Ningi gara jugoqnqab dena segi nungo jejamu bole sqasai. ²⁶ Ningi qebari nangi unjriy. Nangi ingi

yagosaieqnub. Ingi otorosib talq di atosaeqnub. Ariya nungo Abu laj qureq di unu qaji a na qebari nangi ingi anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nangi qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi na qebari nangi tulan bunjrejrunub. ²⁷ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nungo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.

²⁸ “Deqa ningi kiyaaqqa gara qabe na osib jejamu kabutqajqa are koba qaleqnub? Ningi ñam so unjriy. Nanngo wala kiyersib branteqnub di ningi qaliesai. Nangi segi wauosaieqnub. Nanngo segi wala gereiyosaieqnub. ²⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunyejunu. ³⁰ Mañ lañaj a bini oqwas nebe tamo nangi na gingeñyosib ñamyuwoq waiyqab. Mañ lañaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaaqqa Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub kere-saiingwo? Ningi mañ lañaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poingem, Qotei a ningi dego gara engoqnqas. ³¹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jejamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib. ³² Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nangi ingi ingi deqa are koba qaleqnub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nunngo Abu laj qureq di unu qaji a qalie, ningi laña sqa keresai. Ningi ingi ingi deqaji oqnsib sqab. ³³ Deqa ningi kumbra qujai endi yoqniy. Ningi Qotei na taqatngosim nungo Mandor Koba sqajqa ti aqa kumbra bole bole dauryqajqa ti singilaoqniy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqnqas. ³⁴ Deqa nebe kumbra kiye nungoq di brantqas ningi deqa are koba qalaib. Nebe a bati bei. Nebe qa gulbe di aqa segi gulbe. Bati segi segi aqa gulbe di

nango segi segi. Deqa ningi are koba qalaib.”

Ningi na tamo qudei nangi peginjraib

7 Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi na tamo qudei nangi peginjraib. Ningi peginjraqasai di Qotei a kamba dego ningi pegingwasai. ² Ariya ningi na tamo nangi peginjqab kere dego Qotei a kamba ningi pegingwas. Ningi na tamo nango jejamuq di une qametnjraqab kere dego Qotei a kamba nungo jejamuq di une qametngwas. ³ Kiyaaq ni ino was aqa nãdamuq di nã nẽngi kiñala unu di unsimqa ino segi nãdamuq di nãpan kobaquja unu di ni unosai? ⁴ Kiyaaq ino segi nãdamuq di nãpan kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino nãdamuq di nã nẽngi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ ⁵ Ni gisañ tamo. Ni mati nãpan kobaquja ino segi nãdamuq di unu qaji di taqal waiyosim nãdamu suwanmimqa ariya degam nã nẽngi kiñala ino was aqa nãdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.

⁶ “Ningi ñoro bole bole oqnsib bañ nangi enjroqnaib. Enjqab di nangi ñoro di taqal waiyosib bosib ningi uñingwab. Ningi kolilei bole bole oqnsib bel nangi enjroqnaib. Enjqab di nangi kolilei di mandamq di waiyosib nango siñga na sosenjqab.”

Ningi Qotei pailyqab di a na ningi aqaryaingwas

⁷ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na engwas. Ningi ingi bei oqa marsibqa nãmqab di itqab. Ningi siranme kindokindonãbqa Qotei na siran waqtetngwas. ⁸ Tamo kalil Qotei pailyeqnub qaji nangi ingi eqnub. Tamo kalil ingi qa nãeqnub qaji nangi iteqnub. Tamo kalil siranme kindokindoneqnub qaji nangi Qotei na siran waqtetnjreqnu.

⁹ “Tamo bei aqa angro a mamym ingi qa minjimqa a ingi yqas. A meniñ yqasai. ¹⁰ A na qe qa minjimqa a qe yqas. A amal yqasai. ¹¹ Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nangi ingi bole bole enjreqnub. Ningi nangi saidnjrosaieqnub. Nungo kumbra dena ningi endegsi poingem, nungo Abu lañ qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaieqnu. Ningi pailyqab di a na ingi bole bole ningi engoqnqas. A na ningi saidngwasai bole sai.

¹² “Kumbra bole bole tamo nangi na ningi engwajqa arearetngeqnu qaji di ningi na olo nangi enjroqniy. Ningi degyqab di ningi Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam ti kalil keretosib dauryqab.”

Ningi siranme kiñala miligiq giliy

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi siranme kiñala miligiq giliy. Ningi siranme kobaquja miligiq gilqab di ningi padalo sawaq aiqab. Gam di kobaquja. Tamo gargekoba nangi gam di dauryeqnub. ¹⁴ Ningi siranme kiñala miligiq gilqab di ningi gam kiñala dauryosib nãmbile gaigai sqajqa sawaq di brantqab. Tamo quja quja segi gam di itosib dauryeqnub.”

Ningi gisañ anjam maro tamo nangi qa nãatoqniy

¹⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi geregere nã atoqniy. Tamo qudei na bosib gisañosib merngwab, ‘Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Di sai. Tamo nangi di kaja bul lawo na boqnsib ningi walawalaingooqnsib anjam merngeqnub. Ariya nango are miligiq di nangi tamo uge. Nangi bañ juwan kaja nangi ñumeqnub dego bul. ¹⁶ Ningi nango kumbra di geregere tenemtosib poingwas, nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Ningi are qaliy. Tamo nangi sil luwit marinq dena wain gei osib

uyeqnub e? Sai. Mañ luwit mariñq dena qura gei osib uyeqnub e? Sai. ¹⁷Ningi qalie, ñam bole nanngi gei bole ateqnub. Ñam uge nanngi gei uge ateqnub. ¹⁸Ñam bole nanngi gei uge atosaeqnub. Ñam uge nanngi gei bole atosaeqnub. ¹⁹Ñam kalil gei bole atosaeqnub qaji di tamo nanngi na qomelenoqnsib ñamyuwoq di breinjreqnub. ²⁰Dego kere ninggi gisan tamo nanngo kumbra geregere tenemtosib poiñgwas, nanngi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.

²¹“Ningi endegsib are qalaib. Tamo ungasari nanngi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metbqab di Qotei na nanngi taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Di sai. Tamo ungasari ijo Abu aqa areqalo dauryeqnub qaji nanngi segi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqas. Qotei agi lañ qureq di unu. ²²Mondoñ diño bati bamqa tamo ungasari gargekoba nanngi ijo ulatamuq di tigelosib endegsib merbqab, ‘O Tamo Koba, iga ino ñam na anjam mare mare laqnem. Iga ino ñam na mondor uge uge winjroqnsimqa mañwa gargekoba yoqnem.’ Nanngi e degsib merbqab. ²³Merbibqa e kamba minjrqi, ‘Ningi tal qabe? E ninggi qaliesai. Deqa ninggi jaraiyyi. Ninggi kumbra uge yo qaji tamo.’”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

²⁴Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo a ijo anjam kalil endi qusim dauryqas di a tamo bei meniñ quraq di aqa tal atej a bul sqas. ²⁵Bunuqna awa jagwa ti bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaya? A meniñ quraq di tal atej deqa. ²⁶Ariya tamo a ijo anjam kalil endi qusim olo dauryqa uratqas di a nanari tamo bei laña sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. ²⁷Tal atnaq sonaqa awa jagwa ti bosiqa ya meli dosiqa tal di

qamsiq rengiñtosiq putonaq aisiq tulañ niñaqej. Od, tal di a torei padalej.”

²⁸Yesus a anjam kalil di marsiq ko-boonaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanngi queb. Qusib nanngi prugugeteb. ²⁹Di kiyaya? Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanngo anjam maroqneb de ti keresai. Yesus a segi anjam di aqa abu.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji di boletej

8 Yesus a manaq dena aiyeqnaqa tamo ungasari tulañ gargekoba nanngi a dauryosib aiye. ²Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeeleñej qaji a Yesus aqa areq bosiqa aqa singaq di singa pulutosiqa minnej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” ³Degsi minjnaqa Yesus a bañ waiyosiq tamo di ojsiqa minnej, “E ni boletmqa are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu bole. ⁴Onaqa Yesus na olo minnej, “Ni que. Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nanngi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nanngi ni numsib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’”

Yesus na qaja tamo gate aqa kangal tamo boletej

⁵Onaqa Yesus a walwelosiq Kaperneam qureq di brantej. Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. A Yesus aqa areq bosiqa pailyosiq minnej, ⁶“O Tamo Koba, ijo kangal tamo a makobaiyqo. Aqa tanu kalil laiysiq jejamu tulañ jaqatinyqoqa talq di ñeiejunu.” ⁷Onaqa Yesus na minnej, “E gilsiy boletqai.” ⁸Degsi minjnaqa qaja tamo gate na olo minnej, “O Tamo Koba, e tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. Ni anjam segi marimqa ijo kangal

tamo a boleqas. ⁹E dego tamo kokba qudei nango sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nanqi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, 'Ni gile.' Yimqa a gilqas. Bei minjqai, 'Ni au.' Yimqa a bqas. Ijo kanqal tamo bei minjqai, 'Wau di ye.' Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas." ¹⁰Onaqa Yesus a qaja tamo gate aqa anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo unqasari gargekoba a dauryoqneb qaji nanqi minjrej, "E bole merngwai. Qaja tamo gate endi a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unosai.

¹¹"Deqa e ninqi endegsi merngwai. Tamo unqasari gargekoba nanqi sawa guta na guma na ti bosib koroosib Abraham, Aisak, Jekop nanqi koba na awoosib ingi uyoqnaqab. Yimqa Qotei lan qureq di unu qaji a nango Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqas. ¹²Ariya tamo qudei Qotei a nami taqatnjrqas osiq met-njrej qaji nanqi a qa nango areqalo singilatosai deqa a nango Mandor Koba sosim nanqi taqatnjrqasai. A na nanqi osim qalaq di breinrimqa nanqi sawa ambruc di sqab. Sawa dia nanqi akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatinq qa qalagei anjam atonqas."

¹³Osiqa Yesus a qaja tamo gate di minjrej, "Ni gile. Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa ni gilsim unime. Ino kanqal tamo a bolelosiq unu." Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa kanqal tamo aqa ma koboonaa a boleej.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

¹⁴Onaqa Yesus a Pita aqa tal gogetosiq Pita aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanqanyonaq bijalq di neiesonaq unej. ¹⁵Unsiqa aqa ban ojsiq tigeltanaqa aqa jejamu kanqan di koboonaa a tigelosiq ingi goiyetej.

Yesus a tamo unqasari gargekoba nanqi boletnjroqnej

¹⁶Sej aiqa laqnaqa tamo unqasari mondor uge uge na ojelenjo qaji nango was nanqi na joqsib Yesus aqa areq osi boqneb. Osi beqnaqba Yesus a anjam segi minjreanaqa mondor uge nanqi aqa anjam quoqnsib jaraiyoqneb. Tamo ma utru segi segi so qaji nanqi dego osi beqnaqba Yesus na boletnjroqnej. ¹⁷A kumbra di yoqnej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, "Kristus a gago ma utru segi segi kalil yayietgoqnsiq taqal waiyeqnu."

Tamo qudei nanqi Yesus dauryqajqa minjeb

¹⁸Bati deqa Yesus a nam atej di tamo unqasari tulan gargekoba nanqi aqa areq di koroesonab unjrej. Deqa a na aqa angro nanqi minjrej, "Iga qobun gogetosim jaraiyosim ya agu taqal beiq gilqom." ¹⁹Degsi minjrasiqa nanqi joqsia koba na gilqa laqnaqba dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjrej, "O Qalie Tamo, ni sawa sawaq giloqnimqa e ni daurmoqnai." ²⁰Onaqa Yesus na minjrej, "Bauj juwan nanqi tal ti. Agi sub miligiq di nereneqnub. Qebari nanqi simi ti. Deqa nanqi simiq di nereneqnub. Ariya e Tamo Angro neiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba." ²¹Onaqa Yesus aqa angro bei na minjrej, "O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiyo abu qa tarijoqnai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa." ²²Onaqa Yesus na minjrej, "Ungum. Tamo moiyo qaji nanqi segi na tamo moiyo qaji nanqi subq atelenjoqnab. Ariya ni bosim e daurbe."

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²³Osiqa Yesus a qobun gogetonaqa aqa angro nanqi a dauryosib koba

na qobuŋ gogetosib gileb. ²⁴ Nanŋi gileqnaŋa Yesuŋ a qobuŋ miligiq di ŋeisiŋ qambumtej. Onaŋa jagwa tulaŋ koba tigelosiq ya korkortosiŋa qobuŋ qaloŋsiŋa mormanŋ miligiq aiyeŋnaŋa ya maŋej. ²⁵ Deŋa Yesuŋ aŋa aŋgro nanŋi tulaŋ ulaugetosib aŋa areŋ bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iŋa aqaryaige. Iga padalŋa laqnum.” ²⁶ Onaŋa Yesuŋ a tigelosiq minjrej, “Niŋgi e qa nungo areŋalo singilatŋa yonub tulaŋ keresaiiŋgwo. Niŋgi kiyaa ulaonub?” Degsi minjrŋsiŋa jagwa ti ya ti ŋiriŋtnjrnaŋa nanŋi laeb. ²⁷ Onaŋa Yesuŋ aŋa aŋgro nanŋi are koba qalsib segi segi maroqneŋ, “Yesuŋ a tamo kiyero deŋa jagwa ti ya ti minjrŋqoŋa aŋa anjam qusib laonub?”

Yesuŋ a tamo aiyel nango jeŋamuŋ na mondor uge gargekoba winjrej

²⁸ Onaŋa Yesuŋ aŋa aŋgro nanŋi ti qobuŋ na gilsib ya agu taŋal beiŋ di brantosib Gadara nango sawaŋ di tiryeb. Tiryonabŋa tamo aiyel nanŋi tamo sub ato sawaŋ dena brantosib walwelosib Yesuŋ aŋa areŋ beb. Tamo nanŋi di mondor uge uge na ojeleŋo qaji. Nanŋi aiyel qaja ani. Deŋa tamo kalil nanŋi gam dena walwelŋa keresai. ²⁹ Nanŋi aiyel Yesuŋ aŋa areŋ bosib leleŋkobaosib minjeb, “O Qotei aŋa ŋiri, ni iŋa kiy-ergwajŋa bonum? Iga padalqajŋa bati bosaisonaŋa ni laŋa ambleŋ di iŋa jaqatiŋ egwa bonum e?” ³⁰ Bati deŋa isaŋ yala dia bel tulaŋ gargekoba nanŋi suwaroqneŋ. ³¹ Deŋa mondor uge nanŋi singila na pailosib Yesuŋ minjeb, “Ni iŋa qarŋingimŋa iŋa bel nango jeŋamuŋ gileleŋqom.”

³² Onaŋa Yesuŋ na minjrej, “Di kere. Niŋgi jaraiyosibŋa bel nango jeŋamuŋ gileleŋoiŋ.” Degsi minjrnaŋa mondor uge nanŋi na tamo aiyel di urat-njrŋsib bel nango jeŋamuŋ gileleŋeb. Gilnabŋa bel kalil nanŋi gurgurosib bo-

tau dena prugelenosib yaŋ aisib ya uysib moreŋeb.

³³ Onaŋa bel taqatoqneŋ qaji tamo nanŋi kumbra di unsibŋa jaraiyosib qure miligiq aiyeŋ. Aisib bel qa ti tamo aiyel mondor uge uge na ojeleŋo qaji nanŋi qa ti saoŋsib laqneŋ. ³⁴ Onaŋa qure de-qaji kalil nanŋi qusibŋa Yesuŋ unqajŋa aŋa areŋ beb. Bosib Yesuŋ unsib minjeb, “Ni gago sawa endi uratosim sawa beiŋ gile.”

Yesuŋ a tamo bei jeŋamu laiyeŋ qaji di boleteŋ

9 Onaŋa Yesuŋ aŋa aŋgro nanŋi ti olo qobuŋ gogetosibŋa ya agu taŋal beiŋ aisib Yesuŋ aŋa segi qureŋ di branteŋ. ² Brantosib sonabŋa tamo qudei na tamo bei jeŋamu laiyeŋ qaji a saperaŋ di atsib Yesuŋ aŋa areŋ osi beb. Onaŋa Yesuŋ a nango areŋalo uneŋ di nango areŋalo qu-jai Yesuŋ na tamo jeŋamu laiyeŋ qaji di boleteŋ kere. Degsi unsiq deŋa tamo di minjeŋ, “O iŋo aŋgro, ni areboleimeme. Ino une kalil e na kobotetmonum.”

³ Onaŋa dal anjam qalie tamo qudei nanŋi Yesuŋ aŋa anjam di qusibŋa nango areŋalo na mareŋ, “Yesuŋ a Qotei misilinyŋo.”

⁴ Nanŋi degsib are qaleqnaŋa Yesuŋ a nango areŋalo di qalieosiŋa minjrej, “Niŋgi kiyaa areŋalo uge di onub?” ⁵ Anjam kiye e na tamo jeŋamu laiŋqo qaji di minjit niŋgi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim walwel,’ anjam de kiyo? ⁶ Ariya e segi Tamo Aŋgro. E mandamŋ endi singila ti unum deŋa e na tamo nango une kobotetnjrŋa kere. Niŋgi degsi poingwajŋa deŋa e na tamo di boleteŋai.” Yesuŋ a nanŋi degsi minjrŋsiŋa tamo jeŋamu laiyeŋ qaji di ko-qyosiŋa minjeŋ, “Ni tigelosim ino sapera osim ino talŋ gile.” ⁷ Degsi minjnaŋa aŋa jeŋamu boleonaŋa a tigelosiq aŋa talŋ gileŋ. ⁸ Onaŋa tamo unŋasari kalil nanŋi

Yesus aqa manwa di unsibqa nangi tulan ulaosib Qotei aqa nam soqtoqneb. Di kiyaga? Qotei na singila kobaquja Yesus yej deqa.

Yesus na Matyu minjej, “Ni e daurbe”

⁹ Onaqa Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa nam Matyu a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Osika minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus dauryej.

¹⁰ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nangi ti Matyu aqa talq gilsib awoosib ingi uyoqneb. Nangi segi sai. Takis o qaji tamo ti une tamo ti tulan gargakoba nangi dego bosib awoosib Yesus aqa angro nangi ti ingi uyoqneb. ¹¹ Onaqa Farisi qudei nangi bosib Yesus a takis o qaji tamo ti une tamo ti nangi koba na ingi uyeq nab unjrsibqa Yesus aqa angro nangi nenemnjreb, “Nungo Qalie Tamo a kiyaga takis o qaji tamo ti une tamo ti nangi koba na awoosib ingi uyeqnub?”

¹² Onaqa Yesus a Farisi nango anjam di qusika minjrej, “Tamo ma saiqoji nangi yu qangra tamo aqaq gilosaieqnub. Tamo ma ti nangi segi yu qangra tamo aqaq gileqnub. ¹³ Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di ningi sisiyosib geregere poingem. Agi endegsib nengrenyeb, ‘Ningi e laja atraibeqnub. E nungo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ariya ningi tamo nangi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqnqab di e tulan arearetbqas.’” Osika Yesus a olo anjam endegsi minjrej, “Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nangi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nangi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁴ Bati bei Jon aqa angro nangi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Iga

ti Farisi nangi ti ingi uratoqnsim qurieneqnum. Kiyaga ino angro nangi qurienjosaieqnub?”

¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uja ban ojqa bati qa aqa was nangi ti soqnibqa nangi are gulbein-jrqas e? Sai. Bunuqna nango was a nangi uratnjrimqa bati deqa nangi qurienjoqn-sib sqab.

¹⁶ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiñalaosim gara jugo sari di uratim bran qelikobaqas. ¹⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kangranjosiq singilaej deqa tamo dena wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilerjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di nangi ombla bole sqab.”

Uja bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

¹⁸ Yesus na Jon aqa angro nangi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa Qotei tal taqato tamo bei a walwelosiq Yesus aqa areq bosiqa singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro sebin a endego moiqa. Deqa ni bosim ino ban aqa jejamuq di atimqa a olo nambile sqas.”

¹⁹ Onaqa Yesus na tamo di odyosiq tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa aqa angro nangi dego nangi aiyel daurnjrsib gileb.

²⁰ Nangi gileqnabqa uja bei ma ti soqnej qaji a Yesus aqa qoreq na dadauryosiq ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu oje. Uja di a nami bai na unej lej ayoqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.

²¹ A endegsi are qalej, “E Yesus aqa gara mutu segi ban na ojitqa ijo ma koboqas.”

Degsi are qalsiqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu oje. ²² Ojnaqa Yesus a bulosiq uja di unsiq minje, “O ijo angro, ni are lawo soqnime. Ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo.” Onaqa bati qujai deqa aqa leŋ aiyonej qaji di koboej.

²³ Yesus a dena walwelosiq Qotei tal taqato tamo aqa talq di brantosiqa nam atej di tamo ungasari nangi yumba anjamqnsib akam murqumyeq nab unjrej. ²⁴ Unjrsiqa minjrej, “Ningi sasaloij. Angro sebiŋ di a moiysai. A laŋa ŋeisiq qambuntejunu.” Degsi minjrnaqa nangi Yesus kikiyeb. ²⁵ Osib nangi sasalosib tal uratonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa warum miligiq gilsiq angro aqa ban ojsiq soqtonaqa a olo ŋambile osiq tigelosiq awoej. ²⁶ Onaqa bunuqna sawa sawa kalilq di tamo ungasari nangi Yesus aqa maŋwa deqa saeqnsib laqneb.

Yesus a tamo qudei nangi boletnjrej

²⁷ Onaqa Yesus a qure di uratosiq walwelosiq gileqnaqa tamo aiyel nam qandimnjro qaji nangi gam na Yesus dauryosib giloqneb. Nangi giloqnsib leleŋoqnsib Yesus minjoqneb, “O Devit aqa ŋiri, ni iga qa are ugeimeme.” ²⁸ Degsib Yesus minjeq nabqa a tal bei gogetej. Tal gogetosiq sonaqa nangi aiyel Yesus aqa areq bonabqa minjrej, “E ninge boletngwa kere ninge degsib are qalonub e?” Onaqa nangi aiyel na minjeb, “Od, Tamo Koba.” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninge e qa nungo areqalo singilatosib ijoq bonub deqa e ninge boletngwai.” Osiqa aqa ban waiyosiq nango namdamu oje. ³⁰ Ojnaqa nango namdamu poinjrnaqa nangi sawa uneb. Onaqa Yesus a singila na minjrej, “Nungo namdamu boleqo deqa ninge tamo qudei nangi ubtosib minjraib.” ³¹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus a nangi aiyel boletnjrej deqa nangi gilsib mare mare laq nab

sawa deqaji tamo ungasari kalil nangi quekriteb.

³² Nangi aiyel gileq nabqa tamo bei mondor uge na ojnaq medabu getenyej qaji a tamo qudei na osib Yesus aqa areq beb. ³³ Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa meŋ otyonaqa medabu waqtosiqa anjam maroqneb. Onaqa tamo ungasari kalil nangi maŋwa di unsibqa are koba qaloqnsib maroqneb, “Israel sawaq endi tamo bei na kumbra deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

³⁴ Onaqa Farisi nangi maroqneb, “Mondor uge nango gate koba Satan a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nangi winjreqnu.”

Yesus a tamo ungasari nangi qa dulej

³⁵ Yesus a dena walwelosiq qure kokba ti qure kiŋilala ti dia brantoqnsiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqneb. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam bole di Yesus na palontoqnsiq Juda nangi minjroqneb. Osiqa tamo ma utru segi segi so qaji nangi boletnjroqneb. ³⁶ Tamo ungasari tulaŋ gargekoba nangi Yesus aqa areq beq nabqa unjroqnsiq a nangi qa duloqneb. Di kiyaaq? Nangi tulaŋ sougetesoqneb deqa. Nangi kaja bul mandor saiqoji. ³⁷ Deqa Yesus na aqa angro nangi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Wauq di ingi gargekoba melionub. Ariya ingi meli bunuj otorqajqa wau tamo gargekoba sai. ³⁸ Deqa ninge wau lanja minjibqa a na wau tamo nangi qariŋnjrimqa nangi aqa wauq gilsib ingi meli bunuj otorelengqab.”

Yesus aqa angro 12 nango nam

10 Onaqa Yesus na aqa angro 12 nangi metnjrnaqa aqa areq beb. Bonabqa a na nangi singila enjrej. Nangi na tamo ungasari nango jejamuq dena mondor uge uge winjraqaja ti tamo un-

gasari nango ma utru segi segi kalil kobotetnrqajqa ti deqa marsiq nangi singila enjrej.

²Aqa anjam maro tamo 12 singila enjrej qaji nango ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nangi aqa was Andru wo. Bei Sebedi aqa ñiri Jems aqa was Jon wo. ³Ariya Filip Bartolomy wo. Bei Tomas nangi takis o qaji tamo Matyu wo. Bei Alfias aqa ñiri Jems nangi Tadius wo. ⁴Bei Saimon agi Rom nangi winjrqaqqa maroqnej qaji. Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nango banq di atej qaji.

Yesus na aqa angro 12 nangi wau enjrej

⁵Osiqa Yesus na aqa angro 12 nangi di qarinqrqa osiqa minjrej, “Ningi qure qureq giloqniy. Ningi sawa bei bei qaji nangoq giloqnaib. Samaria nango qureq dego giloqnaib. ⁶Ningi Israel nango segiq giloqniy. Israel nangi sougete-junub. Nangi kaja bul mandor saiqoji. ⁷Deqa ningi giloqnsibqa anjam endegsib minjroqniy, ‘Qotei lañ qureq di unu qaji a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa bati jojomqo.’ ⁸O ijo angro, ningi na Israel nangi degsib minjroqnsibqa nango ma tamo nangi bolet-njroqniy. Tamo moreñoqnsibqa olo tigelt-njroqniy. Tamo nango jejamu yu na ugeelero qaji nangi olo gereinjroqniy. Mondor uge uge nangi dego tamo ungasari nango jejamuq dena winjroqniy. E singila engonum qaji di ningi awaiyosai. E laña engonum. Deqa ningi dego tamo nangi laña gereinjroqniy. Nangi awai bei yainjraib.

⁹“Ningi meniñ silali agi gol ti silva ti kapa ti di osib gilaib. ¹⁰Ningi wal-welosib nungo qaquñ aib. Gara jugo aiye aiye aib. Singa tatal aiye aiye aib. Walwelqajqa toqon ojaib. Ningi Qotei aqa wau tamo unub deqa ningi qure

qureq giloqnsibqa nangi na ingi ingi deqaji ningi engoqnqab.

¹¹“Ningi qure bei beiq di brantoqnsibqa tamo bole bei itoqnsib aqa talq di soqniy. Dia sosib dena tigeloqnsib olo qure beiq giloqniy. ¹²Ningi tal bei gogetoqnsibqa tamo ungasari tal miligiq di unub qaji nangi endegsib minjroqniy, ‘Ningi lawo na soqniy.’ ¹³Degsib minjroqnsibqa nangi ningi joqnsib gereingibqa nungo lawo anjam di nangoq di uratib soqnem. Ariya nangi ningi gereingosaiabqa nungo lawo anjam di olo pulu-osim nungoq bem. ¹⁴Tamo bei a ningi gereingwa uratimqa kiyo nungo anjam quqwa asgiyimqa kiyo ningi qure di uratqa oqnsib nungo singa tumburum butuyoqniy. ¹⁵E bole merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nango une qa peginqrqa batiamqa Qotei na qure deqaji nangi tulan padaltnjrougetqas. Sodom qure ti Gomora qure ti nangi Qotei na mondon degsim padaltnjrqasai. A nangi gulbe kiñala enjrqas.”

Gulbe bei bei brantoqnqab

¹⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi quiy. Ningi kaja du du bul unub deqa e na ningi qarinqitqa gilsib baun juwan nango ambleq di wauoqnqab. Deqa ningi amal nango kumbra dauryiy. Agi amal nangi gaigai ñam atoqnsib laqnub. Ningi binon nango kumbra dego dauryiy. Agi binon nangi kumbra bole segi yeqnub. Nangi kumbra uge yosaieqnub. ¹⁷Deqa ningi tamo nangi qa geregere ñam atoqniy. Nangi bosib ningi ojeleñosib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngoqnqab. Osib nango Qotei tal miligiq di ningi kumbainggoqnqab. ¹⁸Osib ningi olo joqoqnsib Rom nango gate ti nango mandor ti nango ulatamuq di ningi tigeltngoqnqab. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nangi minjroqnqab. Osib sawa bei bei qaji nangi dego ijo anjam minjroqnqab. ¹⁹Nangi

na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltgoqnbqqa ningi ulaaib. Osib endegsib are qalaib, 'Iga na kamba anjam kiyersim minjrqom?' Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo engimqa ningi kamba anjam minjrqab. ²⁰ Ningi segi na anjam minjrqasai. Nungo Abu aqa Mondor na nungo medabu singilatetngim ningi anjam marqab.

²¹ "Bati deqa kumbra uge endeqaji brantelenqas. Tamo qudei na nango segi was nangi ojoqnsib jeu tamo nango banq di atoqnibqa nangi na nangi ñumoqnib moreñoqnqab. Tamo qudei na nango segi angro nangi dego degsib ojoqnqab. Angro qudei na nango segi ai abu nangi ojoqnsib jeu tamo nango banq di atoqnibqa nangi na nangi ñumoqnib moreñoqnqab. ²² Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo ungasari kalil nangi ningi qa tulan ugeoqnsib jeutnggoqnqab. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas. ²³ Ningi qure bei beiq di brantoqnibqa tamo ungasari nangi na ningi ugeugein-goqnbqqa ningi nango qure di uratoqnsib olo qure beiq giloqniy. E bole merngwai. Ningi Israel nango qure kalil keretosaisoqnbqqa e Tamo Angro olo bqai.

²⁴ "Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. Kanqal tamo na aqa tamo koba a bunyqa keresai. ²⁵ Skul angro a kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab. Kanqal tamo a powo koba osimqa di aqa tamo koba ombla kerekereqab. E tal aqa abu bul. Jeu tamo nangi na e merbeqnub, 'Ni Satan.' Degsib ñam merbeqnub. Ningi ijo talq di unub deqa jeu tamo nangi na ningi dego ñam tulan ugedamu merngoqnqab."

Ningi Qotei segi ulaiyiy

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi jeu tamo nangi di ulainjraib. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nangi qusib

poinjrqas. ²⁷ Deqa anjam e ambruc di merngeqnum qaji di ningi olo suwanqoq di maroqniy. Anjam ningi lumu na queqnbub qaji di ningi olo bijal gogeq di tigelosib palontoqniy. ²⁸ Ningi jeu tamo nangi ulainjraib. Nangi nungo qunun moyotqa keresai. Nangi nungo jejamu segi moyotqa kere. Deqa ningi nangi ulainjraib. Qotei a segi ulaiyiy. A na qujai tamo nango qunun ti jejamu ti turt-njrsim ñamyuwoq di breinjrqqa kere.

²⁹ "Ningi qalie. Tamo nangi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. 10 toea dego. Ariya nungo Abu a na qebari sinjir nangi geregere taqatnjreqnu. A na marimqa bei a ulonqsim mandamq aiqua keresai. ³⁰ Dego kere Qotei a nungo gate banga segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. ³¹ Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nangi tulan bunjnrejrunub."

Ningi Yesus aqa ñam marqajqa ulaaib

³² Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi mandam tamo nango ulatamuc di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuc di nungo ñam boleq atsiy marqai. ³³ Ariya ningi mandam tamo nango ulatamuc di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba ijo Abu lan qureq di unu qaji aqa ulatamuc di nungo ñam marqajqa asgibqas."

Iga Yesus tulan qalaqalaiyoqnqom

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, "Ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nangi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nangi pupoinjritqa nangi jeu jeu sqajqa deqa bem. ³⁵ Od, e jeu kumbra tigeltqa bem. Deqa angro mel nangi na nango segi abu nangi jeutnjroqnqab. Angro sebiñ nangi na nango segi ai nangi jeutnjroqnqab. Ain yala nangi na nango segi

ainj qeli nangi jeutnjroqnaq. ³⁶Tamo ungasari tal qujaiq di unub qaji nangi jeu jeu sqab.

³⁷“Deqa ningi quiy. Tamo bei na aqa ai abu nangi tulan qalaqalainjsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. Tamo bei na aqa angro mel nangi ti aqa angro sebinj nangi ti tulan qalaqalainjsimqa ariya di bunyosim e tulan qalaqalaibqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁸Tamo bei na aqa segi namburbas qoboiosim e daurbqasai di a e ombla wauqa keresai. ³⁹Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.”

Tamo bei na Yesus aqa angro gereiyqas di Qotei na a awai bole yqas

⁴⁰Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na ningi osim geregereingwas di a na e dego osim geregereibqas. Tamo a e oqas di a na ijo Abu e qarinqej qaji di dego oqas. ⁴¹Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa medabu o qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqa? A na Qotei aqa medabu o qaji tamo di gereiyqo deqa. Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim gereiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Di kiyaqa? A na Qotei aqa anjam dauryeqnu qaji tamo di gereiyqo deqa. ⁴²Tamo bei a ijo angro bei unsim endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Yesus aqa angro.’ A degsi are qalsimqa ijo angro di osim ya ulili tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. E bole merngwai. A ijo segi angro gereiyqo deqa aqa awai bole Qotei na yqas qaji di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

Jon yansnjro qaji aqa angro qudei nangi anjam bei Yesus nenemyeb

11 Yesus na aqa angro 12 nangi anjam degsi minjrsiq koboonaqa a sawa di uratosiqa qure qureq giloqnsiqa tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

²Bati deqa Jon yansnjro qaji a tonto talq di soqnej. Sonaqa wau kalil Kristus a yoqnej qaji di tamo qudei nangi unsib deqa mare mare laqnab Jon a quej. Qusiqa aqa angro qudei nangi qarinqjrnac Yesus aqa areq gilsib endegsib nenemyeb, ³“Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqqom kiyo?”

⁴Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib anjam ningi queqnub qaji deqa ti kumbra ningi uneqnub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. ⁵Endegsib minjiy, ‘Tamo nam qandimnjro qaji nangi olo nam poinjreqnaqa sawa uneqnub. Tamo jejamu lainjro qaji nangi olo walweleqnub. Tamo nango jejamu yu na ugeeleno qaji nango yu kalil koboeqnu. Tamo dabkala getenjnro qaji nango dabkala olo waqeqnu. Tamo moreno qaji nangi olo tigeleqnub. Tamo sougetejunub qaji nangi Qotei aqa anjam bole queqnub. ⁶Tamo nangi e qa nango areqalo singilatoqnsib olo ijo nam ulontosaieqnub qaji nangi tulan areboleboleinjqnu.”

⁷Onaqa Jon aqa angro nangi Yesus aqa anjam di qusibqa olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqnaqba Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqneb qaji nangi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ⁸Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqnu qaji di unqajqa gileb

kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaeqnub qaji nanngi mandor kokba nanngo talq di unub. ⁹Deqa ningi kiyaa wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb. Deqa e ningi endegsi merngwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi tulan bunnjrejunu. ¹⁰Agi nami e mandamq aiyosaisanamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, 'Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.' Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ¹¹Deqa e bole merngwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanngi tulan bunnjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nanngi Qotei na taqatnjroqnsiqqa nanngo Mandor Koba unu deqa nanngi olo Jon tulan bunnyejunub.

¹²⁻¹³"Nami Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo anjam ti maroqneb dena bosu bosiq Jon yansnjro qaji aqa bati brantej. Dena bosiq bini tamo ungasari nanngi Qotei na taqatnjrsim nanngo Mandor Koba sqajqa tulan singilaeqnub. Qotei agi lan qureq di unu. ¹⁴Ningi quiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo Elaija a olo bqas. Anjam di nengrenq di unu. Elaija agi bej. E Jon qa merngwa osimqa Elaija aqa ñam na yawo anjam merngeqnum. Ningi ijo anjam di quqwa are soqnmqa quiy. ¹⁵Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam di geregere quem.

¹⁶"Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngo kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? E nanngo kumbra qa endegsi marqai. Nanngi angro du du bul qure ambleq di alañoqnsib angro qudei na qudei minjreqnub, ¹⁷'Iga yumba anjamunmqqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonunmqqa ningi akamosai.'" ¹⁸Osiqa Yesus a olo marej, "Jon a bosiqqa ingi

ti wain ti uratosiq sonaqa tamo nanngi a qa maroqneb, 'A mondor uge ti unu.' ¹⁹Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqnamqa tamo nanngi e nubonqnsib mareqnub, 'Ningi uniy. Yesus a qunjan ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nanngi koba na walweleqnub.'" Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei aqa tamo ungasari nanngi aqa wau kalil unoqnsib dena nanngi bole qalieeqnub, aqa powo tulan kobaquja."

Yesus na tamo ungasari are bulyosai qaji nanngi njirintnjrej

²⁰Qure qudei Yesus a dia manwa gargakoba yoqnej qaji nanngi are bulyosai deqa a nanngi qa njirinej. ²¹Osiqa minjrej, "O Korasin qure ti Betsaida qure ti, ningi tulan padalougetqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Tair qure ti Saidon qure ti nanngoq di brantej qamu nanngi nami are bulyosib are uge qa gara jigsib ñam sumq di awoeb qamu. ²²Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na ningi tulan padaltngougetqas. Qotei na Tair qure ti Saidon qure ti nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas. ²³O Kaperneam tamo ungasari, ningi lan qureq oqwa kere e? Keresai. Qotei na ningi breingimqa moiyo qureq aiqab. Di kiyaaqa? Manwa e nunngoq di yoqnem qaji di Sodom qure nanngoq di brantej qamu nanngi bini unub qamu. Nanngi padalosai qamu. ²⁴Deqa e ningi endegsi merngwai. Mondon Qotei a tamo ungasari nanngo une qa peginjrqqa batiamqa a na ningi tulan padaltngougetqas. Qotei na Sodom qure nanngi degsim padaltnjrqasai. A nanngi gulbe kiñala enjrqas."

Yesus na ningi aqaryaingimqa ningi aqaratqab

²⁵Bati deqa Yesus a endegsi Qotei pai-lyej, "O Abu, ni segi lan qa ti mandam

qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaya? Ni ijo anjam kalil powo tamo nanqi qa ulitoqnsimqa tamo nanqi angro du du bul unub qaji nanqi segi qa babteqnam nanqi poinjreqnu. ²⁶Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degyeqnum.” ²⁷Yesus a degsi Qotei pailiej. Osiqa marej, “Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Ijiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nanqi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqi. Yim nanqi dego ijo Abu qa qalieqab.

²⁸“Ningi gulbe qoboioqnsib waukobaeqnum qaji ningi kalil ijoq babqa e na aqaryaingitqa ningi aqaratqab. ²⁹E ijo segi ñam aguq atoqnsim tamo nanqi lawo kumbra enjreqnum. Deqa ningi e qa gegerere qalieosib ijo anjam dauryoqniy. Yim ningi aqaratqab. ³⁰Ningi ijo anjam dauryaqjaqa di gulbe sai. Di oto. Wau e na ningi engeqnum qaji di dego gulbe sai. Di oto.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

12 Yori bati bei Yesus aqa angro nanqi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanqi mamjnraqa bem sum gei eleñoqnsib uye uye giloqneb. ²Nangi degsib gileqnabqa Farisi qudei nanqi bosib nanqi unjrsib Yesus minjeb, “Ni une. Ino angro nanqi gago dal anjam groteqnum. Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³Onaqa Yesus na kamba Farisi nanqi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanqi ti mamjnraqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁴Devit a atra tal miligiq gilsiaqa Qotei atraiyqajqa bem osiqa aqa wau tamo nanqi koba na uyeb. Bem di getento. Di atra tamo nango segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di

une saiqoji. ⁵Dal anjam bei dego nenjgrenq di unu. Anjam agiende. Atra tamo nanqi yori bati gaigai atra tal miligiq di wauqnum. Nango kumbra dena nanqi dal anjam groteqnum. Ariya nanqi Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di nami buk miligiq di sisiyosai kiyo? ⁶Ariya e ningi endegsi merngwai. Bini tamo bei atra tal tulan bunyejunu qaji a nunjo ambleq di unu. ⁷Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nenjgrenyeb unu, ‘Ningi e laña atraibeqnum. E nunjo kumbra deqa arearetbosaieqnu. Ningi tamo nanqi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqnum di e tulan arearetbqas.’ O Farisi, ningi Qotei aqa anjam di sisiyosib poingo qamu ningi tamo une saiqoji nanqi gulbe enjrosai qamu. ⁸E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo banq qandamyey qaji di boletej

⁹Onaqa Yesus a dena walwelosia qure beiq di brantosiqa Juda nango Qotei tal miligiq gilej. ¹⁰Qotei tal miligiq di tamo bei banq qandamyey qaji a soqnej. Deqa tamo qudei nanqi Yesus aqa jejamuq di anjam laña qametqa marsibqa endegsib nenemyeb, “Iga yori bati qa tamo boletqom di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ¹¹Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei aqa kaja a yori bati qa ulonqsim subq aiyimqa a uratqasai. A na aqaryaiyosim olo subq dena osim goge atqas. Di ningi qalie. ¹²Ariya tamo nanqi kaja sai. Nangi tamo qunun ti. Deqa iga yori bati qa tamo aqaryaiyim a bole sqas di kumbra bole.” ¹³Yesus a nanqi degsi minjrsiaqa tamo banq qandamyey qaji di minjrej, “Ni ino banq waiy.” Degsi minjnaqa aqa banq waiyonaq boleey. Aqa banq bei ombla na kerekereeb. ¹⁴Onaqa Farisi nanqi Qotei

talq dena oqedosib nangi gam kiyersib Yesus qalib moiqaqqa deqa qairoqneb.

**Yesus a segi qujai Qotei
aqa wau tamo bole**

¹⁵ Farisi nangi Yesus qalqajqa qairoqneb di qalieosiqa qure di uratosiq walwelosiq gilej. A gileqnaqa tamo ungasari gargekoba nangi a dauryeqnab a nango ma tamo kalil nangi boletnjroqnej. ¹⁶ Os- iqa a na nangi saidnjroqnej, “Ningi ijo nam ubtosib maraib.” ¹⁷ Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu brantej. A anjam endegsi marej, ¹⁸ “Endi ijo wau tamo e segi na giltem qaji. E a tulan qalaqalaiyeqnum. E a qa areboleboleibeqnu. E ijo Mondor aqaq di atitqa a na sawa bei bei qaji nangi endegsim minjroqnqas, ‘Ningi kumbra bole dauryiy.’ ¹⁹ A njirij anjam maroqnqasai. A lelenkobaoqnqasai. Gamq di tamo ungasari nangi aqa kakro quoqnqasai. ²⁰ Silai aqa banga genqa laqnimqa a na torei gentqasai. Wanjal aqa pulonj kiñalaamqa a na torei mosotqasai. A degsim lawo na wauoqnsim gilsim gilsim kumbra bole torei singilatqas. ²¹ Yimqa sawa bei bei qaji nangi a qa nango areqalo singilatosib a na nangi aqaryainjraqajqa deqa tarijoqnsib sqab.”

Tamo qudei nangi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²² Onaqa bati di tamo bei mondor uge na medabu getentosiq nam qandimyej qaji a soqnej. Sonaqa tamo qudei na a osib Yesus aqa areq beb. Bonabqa Yesus na mondor uge di wiyetonaqa aqa menj otyonaqa aqa namdamu boleosiqa a sawa unsiqa anjam bole maroqnej. ²³ Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugugetosib maroqneb, “Tamo di a Devit aqa Njiri kiyo?” ²⁴ Onaqa Farisi nangi nango anjam di qusibqa maroqneb, “Sai. Mondor

uge nango gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nangi winjreqnu.”

²⁵ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo nangi sawa qujaiq di unub qaji nangi segi poaiyelosib qotqab di nangi koba na geregere sqa keresai. Nangi niñaqosib koboqab. Tamo nangi qure qujai kiyo tal qujai kiyo di unub qaji nangi segi poaiyelosib qotqab di nangi dego koba na geregere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nangi winjrqas di nangi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nangi olo taqatnjrqas? Di keresai. ²⁷ Ningi mareqnub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nangi winjreqnu.’ Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nangi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nangi mondor uge winjrqab? Deqa nangi segi na merngwab, ningi anjam groteqnub. ²⁸ Ariya e Qotei aqa Mondor aqa singila na mondor uge nangi winjrqai di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

²⁹ “Tamo bei a kiyersim tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqas? E marqai. A mati tamo di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

³⁰ “Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.

³¹ “Deqa e ningi endegsi merngwai. Tamo ungasari nango une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Nango misilij anjam mareqnub qaji une di dego Qotei na kobotetnjrqas. Ariya nangi Qotei aqa Mondor misilinyqab une di Qotei na kobotetnjrqasai. ³² E Tamo Angro. Tamo a e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas

une di Qotei na kobotqasai. Bini bati endeqa Qotei na kobotqasai. Mondonj dego Qotei na kobotqasai.”

Ŋam uge nanŋi gei uge ateqnub

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Ŋam bole nanŋi gei bole ateqnub. Ŋam uge nanŋi gei uge ateqnub. Deqa tamo nanŋi ŋam aqa gei unsibqa dena poinjrqa, ‘Ŋam di bole. Ŋam di uge.’ ³⁴ Niŋgi amal uge bul. Niŋgi tamo uge. Deqa niŋgi kiyersib anjam bole maroqnqab? Tamo nango areqalo kalil nango are miligiq na oqo-qnsiq medabuq na branteqnu. ³⁵ Tamo bole nango are miligi di areqalo bole na maqejunu. Deqa nanŋi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nango are miligi di areqalo uge na maqejunu. Deqa nanŋi kumbra uge yeqnub.

³⁶ “Deqa e niŋgi endegsi mernŋwai. Mondonj Qotei a tamo unŋasari nanŋi peginjra batiamqa nango anjam kalil nanŋi laŋa laŋa mareqnub qaji di Qotei na nango jejamuq di qametnjrqas. ³⁷ Ino anjam boleamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo bole.’ Ino anjam ugeamqa Qotei na mermqas, ‘Ni tamo uge.’”

Tamo qudei nanŋi Yesus aqa maŋwa unqajqa minjeb

³⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei ti Farisi qudei ti nanŋi na kamba Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni Qotei aqa maŋwa bei babt看im iga unqom.”

³⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo unŋasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra tulaŋ ugedamu. Nanŋi Qotei areiyosaieqnub. Nanŋi gaigai ijo maŋwa laŋa unqajqa metbeqnub. Deqa e na ijo maŋwa bei nanŋi osornjrqasai. Qotei aqa medabu o tamo Jona aqa maŋwa segi osornjritqa nanŋi unqab. ⁴⁰ Agi Jona a bati qalub qolo qalub qe ani aqa miligiq di soqnej. Dego kere e Tamo Anŋro bati qalub qolo qalub sub miligiq di sqai. ⁴¹ Mondonj

Qotei na tamo unŋasari nanŋi peginjra batiamqa Ninive tamo nanŋi tigelqab. Tigelosibqa tamo unŋasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra uge babtetnjrqab. Nanŋi degyqab. Di kiyaaq? Ninive tamo nanŋi nami Jona aqa anjam qusib are bulieb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulaŋ bunyejunu qaji a nungo ambleq di unu. ⁴² Mondonj Qotei na tamo unŋasari nanŋi peginjra batiamqa unŋa mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a dego tigelqas. Tigelosimqa tamo unŋasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra uge babtetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaq? Unŋa di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulaŋ bunyejunu qaji a nungo ambleq di unu.”

Mondor uge a tamo aqa jejamu uratosim olo bqas

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulaŋosim sawa kanŋraŋoq gilqas. Gilsim dia laqnsimqa aqaratqajqa sawa ŋamam ugeiyim marqas, ⁴⁴⁻⁴⁵ ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiquai.’ A degsi marsimqa aisim tal di laŋa unu degsim unqas. Tal di nami maŋ solsib inŋi inŋi kalil gereiyeb milalejunu di unsimqa olo puluosim gilsim mondor uge 7 tulaŋ ugedamu nanŋi joqsim bosim koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulaŋ ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulaŋ ugedamuqas. Dego kere tamo unŋasari bini bati endeqa kumbra uge uge yeqnub qaji nanŋi degsib sougetesqab.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nanŋi tal qabe?”

⁴⁶ Yesus na tamo unŋasari gargekoba nanŋi anjam degsi minjreqlaqa aqa was nanŋi aqa ai koba na Yesus qa bosib talq

di iteb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nangi na anjam bei minjqajqa deqa oqeq di tigelesoqneb. ⁴⁷ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “Ni que. Ino was nangi ino ai ombla na ni anjam bei mermqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai ijo was nangi tal qabe?” ⁴⁹ Degsi minjsiq aqa bar na aqa segi angro nangi osoryosiq minjej, “Ni une. Ijo ai ijo was nangi agide.” ⁵⁰ Tamo a ijo Abu lar qureq di unu qaji aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja. A ijo ai.”

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

13 Bati deqa Yesus a tal uratosiq alile aisiq ya agu qalaq di awoej. ² Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi bosib aqa areq di koroonaqba a sasalosiq qobun gogetosiq di awoej. Awesonaqa tamo ungasari kalil nangi alile di tigelesoqneb. ³ Tigelesonaqba a na yawo anjam gargekoba nangi minjroqnej. Yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ningi quiy. Tamo bei a gilsiq aqa ingi wauq di saga yago breiyelenjej. ⁴ Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenjeb. Ainabqa qebari nangi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenjeb. Mandam di guma menin ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenjosib urur oqoqujateb. ⁶ Nango jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsik kanjonaqa nangi laosib morenej. ⁷ Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenjeb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsik kabutnjrnaq geitosai. ⁸ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba atelenjeb. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30. ⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaq tamo ungasari nangi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa nangi aqa areq bosib nenemyeb, “Ni kiyaaq tamo ungasari nangi yawo anjam minjreqnum?” ¹¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei lar qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ningi segi utru qalieqab. Ariya a na tamo ungasari lanjaq nangi yawo anjam aqa utru osornjrqasai. ¹² Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yauiymqa a lanja sqas. ¹³ Tamo ungasari nangi di nam atqnsib ijo anjam aqa damu unosaieqnub. Nangi dab atqnsib ijo anjam aqa utru quosaieqnub. Osib poinjroaieqnu. Deqa e na nangi yawo anjam segi minjreqnum. ¹⁴ Nango kumbra dena anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami marej qaji di aqa damu branteqnu. A endegsi marej, ‘Ningi dab atqnnqab di ijo anjam aqa utru poingwasai. Ningi nam atqnnqab di ijo anjam aqa damu dego poingwasai. ¹⁵ Tamo ungasari di nango are miligi getenjnrejunu. Nango dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nangi nam brunejunub. Deqa nango namdamu na ijo kumbra unqasai. Nango dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqasai. Nangi are bulyosib ijoq bqasai dego. Deqa e na nangi boletnjrqasai.’ Qotei a nami degsi marej.

¹⁶ “O ijo angro, ningi nungo namdamu na ijo kumbra uneqnub. Nungo dabkala na ijo anjam queqnub. Deqa ningi tulan areboleboleingem. ¹⁷ E bole merngwai. Nami Qotei aqa medabu o tamo nangi ti tamo bole bole nangi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnub qaji di unqajqa

are koba soqnej. Ariya nanġi unosai-oqneb. Anjam ninġi bini queqnub qaji di dego nanġi quqwajqa are koba soqnej. Ariya nanġi quosai-oqneb.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹⁸ Osika Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam e maronum di aqa utru e na babbittqa ninġi quiy. ¹⁹ Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nanġi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di tamo qudei nanġi qusibqa ariya nanġi geregere poinjrosai. Deqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nango are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas. ²⁰ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusib tulaġ arebole-bolejnrimqa anjam di oqujatosib nango areq atqab. ²¹ Ariya anjam di nango are miligiq tulaġ guma aiyosai. Deqa sok-iñala Qotei aqa anjam gotranġo qaji tamo qudei na bosib nanġi gulbe enjrsib ugeugejnjqab. Yimqa nango are-qalo Yesus qa singilateqnub qaji di nanġi olo ulontqab. ²² Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nanġi olo mandam qa inġi inġi qa are koba qaloqn-sib ñoro koba oqajqa are prugnjqroqnas. Yimqa kumbra dena nanġi gisanjnrsim Qotei aqa anjam nango are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nanġi gei bole atosaiqnub dego kere. ²³ Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiye b qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nanġi Qotei aqa anjam qusib geregere poinjrimqa nango are miligiq di sinġi-latqab. Deqa Qotei aqa anjam di nango

are miligiq di saga bul tulaġ kobaqas. Qudei 100. Qudei 60. Qudei 30.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam

²⁴ Osika Yesus a olo yawo anjam bei tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, “Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a gilsika aqa inġi wauq di bem sum yagelenġe dego kere. ²⁵ Bem sum yagelenonaqa qolo tamo unġasari nanġi nerenesonabqa jeu tamo bei a bosika bem sum yago ambleq di pilagin yago dego breiyej. Breiyosiq ulaġej. ²⁶ Ariya bunuqna bem sum oqsib geitelejonaqqa pilagin na dego dauryosiq oqej. ²⁷ Deqa kangal tamo nanġi na bosib unsibqa wau lanja minjeb, ‘O Tamo Koba, ni bem sum segi yagem. Deqa kiyaga bem sum oqsib geitonubqa pilagin dego dauryosib oqonub?’

²⁸ “Onaqa wau lanja na kamba minjrej, ‘Jeu tamo bei a bosiq pilagin yago breiyej.’ Degsi minjrnaqa nanġi na kamba minjeb, ‘O Tamo Koba, ni marimqa iga pilagin di otorelennqom.’ ²⁹ Onaqa minjrej, ‘Ninġi pilagin otoraib. Ninġi otorqab di bem sum ti turtosib otero uge. ³⁰ Deqa ninġi uratib soqneb. Bem sum ti pilagin ti koba na oqsib geitelejabqa e na ijo wau tamo qudei nanġi endegsi minjrqai, “Ninġi pilagin otorosib ruwoelenosib ġamyuwoq di koitij. Koitosib bem sum olo osib ijo talq di atelenij.” ”

Sis yago qa yawo anjam

³¹ Osika Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lanġ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo unġasari nanġi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. ³² Sis yago nanġi tulaġ kiñilala kas yago bul. Inġi inġi qudei nango yago kokba yala. Sis

yago nangi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yag-imqa bunuqna a oqsim tulan kobaqu-jaqas. Osim ñam qudei bunñrsim dani kokba ateleñqas. Amqa qebari nangi bosib aqa daniq di simi ateleñqab.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

³³ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatñrsim nangó Mandor Koba sqas. Kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lañaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³⁴ Yesus a na tamo ungasari nangi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. A anjam bei minjrosaióqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. ³⁵ A kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej,

“E yawo anjam tamo ungasari nangi minjroqnqai.

Tulan nami yawo anjam di aqa utru uliesoqnej.

Sosiq agi bini uliejunu.

Deqa e na ubtosiy maroqnqai.”

Pilagin yago breiyqajqa yawo anjam aqa utru

³⁶ Osiqa Yesus na tamo ungasari nangi uratñrsiqa tal gogetosiq di sonaqa aqa angro nangi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na pilagin qa yawo anjam di aqa utru geregere plaltosim merge.”

³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Tamo bem sum yagej qaji di agi e segi. E Tamo Angro. ³⁸ Bem sum aqa wau di mandam endi. Bem sum yago di tamo un-

gasari Qotei na taqatñreqnu qaji nangi. Pilagin yago di Satan aqa segi tamo ungasari nangi. ³⁹ Jeu tamo pilagin yago breiyej qaji di Satan. Bem sum geit-eleño bati di diño bati. Wau tamo bem sum otoreleñeb qaji di lañ angro nangi. ⁴⁰ Deqa ningi quiy. Wau tamo nangi bosib pilagin otorosib ñamyuwoq di koiteleñeb dego kere lañ angro nangi diño bati qa kumbra degyqab. ⁴¹ Bati deqa e Tamo Angro na ijo lañ angro nangi qariññritqa aisib ingi uge uge kalil tamo nangi uneq breinñreqnub qaji nangi ti tamo kalil kumbra uge uge yeqnub qaji nangi ti pilagin bul breinñrib ñamyuwo kobaq aiqab. Deqa Qotei a nangó Mandor Koba sqasai. Osim nangi taqatñjrqsai dego. ⁴² Nangi ñamyuwo kobaq aisib dia akamkobaoqnsib pailo-qnsib nangó jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas. ⁴³ Bati deqa tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nangó Abu Qotei na nangi taqatñrsim nangó Mandor Koba sqas. Deqa nangi señ bul tulan suwañesqab. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Silali ulitqajqa yawo anjam

⁴⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatñrsim nangó Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo qudei na silali kobaquja osib ñam mongum miligiq di ateb dego kere. Atsib nañu agu beiq di sub bogsib sub miligiq di ñam mongum uliteb. Onaqa tamo bei na bosiq ñam mongum di itosiq tulan areboleboleiyej. Deqa a ñam mongum di olo subq di mororyosiq gilsiq aqa ingi ingi kalil qariñyosiq dena silali osiq nañu agu di awaiyej.”

Kolilei qa yawo anjam

⁴⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatñrsim nangó Mandor

Koba sqas. Kumbra di ingi ingi qariñoqo
tamo bei a kolilei qa ñamoqnej dego
kere. ⁴⁶A gilsiq kolilei tulañ boledamu
bei itosiq olo puluosi bosiq aqa ingi ingi
kalil qariñoysiq dena silali osiq kolilei di
awaiyej.”

Kakan waiyqa yawo anjam

⁴⁷Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ
qureq di unu qaji a na aqa segi tamo
ungasari nanñi taqatñrsim nango Man-
dor Koba sqas. Kumbra di tamo nanñi
yuwalq di kakan waiyosib qe gargekoba
utru segi segi elenqeb dego kere. ⁴⁸Kakan
maqonaqa tamo nanñi na titosib bosib
ululq di goge atsib awoosib qe bole bole
gumbaq di jigelenqeb. Osib qe uge uge
uratosib qalaq di breinjreb. ⁴⁹⁻⁵⁰Kum-
bra deqaji diño bati qa brantqas. Lañ an-
gro nanñi bosib tamo bole bole nanñi
elenqab. Osib tamo uge uge nanñi
breinjribqa ñamyuwoq aiqab. Ñamyuwo
koba dia nanñi akamkobaoqnsib pailo-
qnsib nango jaqatin qa qalagei anjam
atoqnqas.”

⁵¹Osiqa Yesus na aqa angro nanñi
endegsi nenemñrej, “Yawo anjam
kalil merñgonum qaji endi nanñi utru
poingwo e?” Onaqa nanñi na minjrej,
“Od.” ⁵²Onaqa Yesus na olo minjrej,
“Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa
segi tamo ungasari nanñi taqatñrsim
nango Mandor Koba sqas. Anjam di
dal anjam qalie tamo qudei nanñi
poinjreqnu. Poinjreqnu qaji nanñi tal
aqa abu bul sqab. Deqa nanñi nango
talq dena ñoro bunuj ti ñoro namij ti
elenqoqnsib oqeq atoqnqab.”

Yesus aqa qure utru nanñi aqa anjam quetosai

⁵³Yesus a yawo anjam di kalil mar-
siq koboonaqa a sawa di uratej. ⁵⁴Osi-
qa aqa segi qure utruq gilsiq di son-
aqa yori batiej. Deqa a Juda nango
Qotei tal miligiq gilsiq tamo ungasari

gargekoba sonab tigelosiq Qotei aqa
anjam palontosiq minjroqnej. Minjreq-
naqa tamo ungasari nanñi aqa anjam
qusibqa tulañ prugugetosib maroqneb,
“Yesus a powo qabe na osiq aqa anjam
singila deqaji palontosiq mergeqnu? A
kiyersiq mañwa deqaji bableteñeqnu?
⁵⁵Aqa abu a laña tal gereiyo qaji tamo.
A Maria aqa njiri. A Jems na Josep na
Saimon na Judas na nango was. ⁵⁶Aqa
jaja kalil nanñi agi iga koba na endi
unum. Deqa a kiyersiq mañwa deqaji
bableteñeqnu?” ⁵⁷Nanñi degsib yomu
anjam marsib Yesus qa ugeeb. Onaqa a
na minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji
tamo bei aqa segi qure utruq gilsim an-
jam minjroqnqas di nanñi aqa anjam
quetqa asginjrqas. Deqa a ñam saiqoji
sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji
sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim
anjam minjroqnqas di nanñi aqa an-
jam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.”
⁵⁸Yesus na tamo ungasari nanñi degsi
minjrej. Aqa segi qure utruq di a mañwa
gargekoba yosai. Di kiyaya? Nanñi a qa
nango areqalo singilatosai deqa.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

14 Bati deqa tamo ungasari nanñi
Yesus qa saosib laqnaqqa Man-
dor Herot a quej. ²Qusiqa aqa wau
tamo nanñi minjrej, “Tamo di a Jon
yansnjro qaji. A moisiq olo subq na
tigelqo. A deqa singila osiq aqa mañwa
bableteñeqnu.”

³⁻⁴Herot a nami aqa was Filip aqa
ñañ Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon na
Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa
uñ em di kumbra bolesai. Ni kumbra
ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjo-
qnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqe-
tonaqa aqa qaja tamo qudei qariñjr-
naqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto
talq di waiyeb. ⁵Jon a tonto talq di son-
aqa Herot a endegsi are qaloqnej, “E

Jon qalit moiqas.” Ariya tamo ungasari kalil nangi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” Nangi degsib maroqneb deqa Herot a nangi ulainjrsiq Jon qalqa uratej.

⁶Ariya bati bei Herot a Jon qalim moiqaqqa gam endegsi itej. Aqa nam-babo bationaqa a na maruro atsiqa tamo qudei nangi metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. Koroosib ingi uyeq nabqa Herot aqa naur aqa angro sebin a warum miligiq bosiqqa nangi lou tuetnjroqnej. Onaqa Herot a di unsiqqa tulan areboleboleiyej. ⁷Deqa a na angro sebin di minje, “Ni ijo ingi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” Osiqa aqa anjam di olo singilatosiq minje, “Ijo anjam di e bole dau-ryqai. E uratqasai bole sai.” ⁸Onaqa angro sebin aqa ai na minje, “Ni Jon aqa gate qa Herot minje.” Onaqa angro sebin na Herot minje, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.”

⁹Onaqa Herot a Jon qalim moiqaqqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nango ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiqqa angro sebin di minje, “Di kere.” ¹⁰Osiqa aqa qaja tamo bei qariny-onaq gilsiqqa tonto talq di Jon aqa kakro gentetej. ¹¹Osiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebin di yonaqa a na osi gilsiqqa aqa ai yej. ¹²Onaqa bunuqna Jon aqa angro nangi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb. Osib Yesus aqa areq gilsib minje, “Herot na Jon qalnaq moiyej.”

Yesus a tamo 5,000 nangi ingi anainjrej

¹³Onaqa Yesus a anjam di qusiqa a sawa di uratosiq qobun bei gogetosiq wadau sawaq gilej. Aqa angro nangi ti gileb. A gileqnaqa tamo ungasari kalil nangi deqa qusibqa nango segi segi qureq na tigelosib singa na gurgurosib Yesus namqajqa gileb. ¹⁴Onaqa Yesus

a qobun na gilsiq tiryosiqqa nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nangi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Unjrsiqqa a nangi qa are ugeiyej. Deqa a nango areq aisiqa nango ma tamo kalil boletnjroqnej.

¹⁵Onaqa seŋ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi aqa areq bosib minje, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Seŋ aiqo. Qoloqas. Deqa ni na tamo ungasari nangi minjrimqa qure qureq gilsib di ingi awaiyosib uyqab.” ¹⁶Onaqa Yesus na minjrej, “Nangi kiyaqa qure qureq gilqab? Ningi segi na ingi anainjriy.”

¹⁷Degsi minjrnaga nangi na kamba minje, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu.” ¹⁸Onaqa Yesus na minjrej, “Bem ti qe ti di ijoq osib boiy.”

¹⁹Onaqa nangi bem ti qe ti di osi bosib Yesus yonabqa a na tamo ungasari kalil nangi minjrej, “Ningi kalil ninq di awoelenoiy.” Onaqa nangi kalil awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laŋ goge tarosiq Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti gingenyosiqqa aqa angro nangi enjrnaga nangi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nangi jeisib enjreknab uyoqneb. ²⁰Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleŋeb qaji di Yesus aqa angro nangi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleŋej. ²¹Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nangi sisiyeb 5,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nangi sisiyosai.

Yesus a ya bangaq na walwelej

²²Onaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “Ningi qobun gogetosib namoosib gilsib ya agu taqal beiq di tiryosib soqniy. E na tamo ungasari nangi minjritqa nango qure qureq jaraiyoqni e bqai.” ²³Onaqa Yesus aqa angro nangi namoosib qobun na gileq nabqa Yesus na tamo ungasari nangi minjrnaga jaraiyeq nabqa a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqe. Oqsiiq a segi mana

goge di sonaqa bilaqtej. ²⁴ Onaqa aqa an-gro nangi qobuŋ na gileqnabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiqqa ya kor-kortosiqa nangi pulutnjrej. ²⁵ Nobqolo ambru Yesus a aqa angro nangooq bosiqqa ya bangaq na walwelosiqa nangi daurn-jrsiq gilej. ²⁶ Onaqa nangi ŋam ateb di Yesus a ya bangaq na walwelosiq nango areq beqnaqa unsib mareb, “Di buga beqnu.” Osib nangi tulaŋ ulaugetosib leleŋkobaeb. ²⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Nungo are siŋgilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.”

²⁸ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, ni kiyo beqnum? Ni degam e odbimqa e kamba ya bangaq na wal-welosiŋ ino areq bqai.” ²⁹ Onaqa Yesus na Pita minjej, “Od, endi e. Ni au.” Degsi minjnaqa Pita a qobuŋ uratosiqqa ya ban-gaq na walwelosi gilsiq Yesus jojomyej. ³⁰ Yesus jojomyosiqa ŋam atsiq jagwa unsiq ulaej. Ulaosiq tuqoqnsiq maosiq Yesus minjej, “O Tamo Koba, e tuqe-qnum. Deqa ni e aqaryaibe.”

³¹ Onaqa Yesus na aqa baŋ waiyosiq Pita ojsiq soqtej. Soqtosiq minjej, “Kiyaqa ni areqalo aiyeltonum? Ni e qa ino areqalo siŋgilatqa yonum keresaiimq.” ³² Degsi minjsiqqa nangi aiyel qobuŋ gogetonabqa jagwa laej. ³³ Onaqa tamo qobuŋq di soqneb qaji nangi Yesus aqa maŋwa di unsibqa nangi aqa ŋam soqtosib minjeb, “Bole, ni Qotei aqa ŋiri.”

Tamo ungasari nangi Yesus aqa gara mutu ojeqnab nango ma kobooqnej

³⁴ Yesus aqa angro nangi koba na qobuŋ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ³⁵ Tiryonabqa qure deqaji nangi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrej. Poinjrnaqa anjam qarinyonab qure qure kalil jojom di soqneb nangi quoqnsib nango ma tamo nangi joqoqnsib Yesus aqa areq osi beleŋoqneb. ³⁶ Beleŋoqn-

sib Yesus endegsib minjoqneb, “Nangi ino gara mutu segi ojibqa nango ma ko-boooqnas.” Onaqa Yesus na odnjrnaqa tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nangi aqa gara mutu ojoqneb. Ojoqneb qaji kalil nango ma kobooqnej.

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nango kumbra qa ti marej

15 Onaqa bati deqa Farisi nangi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nangi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. Koroosib minjeb, ² “Ino angro nangi kiyaaqa gago moma nango kumbra gotraŋyeqneb? Agi nangi iŋgi uyqa oqnsib mati baŋ yansosaisosib laŋa uyeqneb.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Niŋgi kiyaaqa Qotei aqa dal anjam gotraŋyoqnsibqa olo nungo segi moma nango kumbra dauryeqneb? ⁴ Qotei a nami marej, ‘Ni ino ai abu nango sor-gomq di geregere sosimqa nango an-jam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nangi misiliŋnjrimqa a qalib moiŋem.’ Qotei a nami degsi marej. ⁵ Ariya niŋgi mareqneb, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo iŋgi qa truquamqa a na min-jqas, ‘Ijo iŋgi iŋgi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.’” ⁶ A degsi minjqas di niŋgi mar-qab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nangi aqaryainjraiŋ.’ Niŋgi degsib mar-qab. Nungo kumbra dena niŋgi Qotei aqa anjam gotraŋyoqnsibqa olo nungo segi moma nango kumbra dauryeqneb.

⁷ “Niŋgi gisaŋ tamo. Niŋgi anjam maro aiyelteqneb. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere niŋgi qa anjam endegsi marej, ⁸ ‘Tamo nangi di nango medabu na ijo ŋam soqteqneb. Ariya nango are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁹ Nangi laŋa baban na e qa loueqneb. Osib mandam tamo nango dal anjam

palontoqnsib olo beltoqnsib mareqnu,
“Anjam endi Qotei aqa anjam.” ”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqnu?

¹⁰ Yesus a Farisi nan̄gi anjam degsi minjrsiqa olo tamo un̄gasari kalil nan̄gi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi ijo anjam endi geregere qusib poingem. ¹¹ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aiqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu.”

¹² Yesus na tamo un̄gasari nan̄gi anjam degsi minjrsiq koboonaqa aqa angro nan̄gi aqa areq bosib minjeb, “Farisi nan̄gi ino anjam di qusib ni qa are ugeinjr̄qo. Di ni qalie e?”

¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo Abu lan̄ qureq di unu qaji a ingi yagobuleqnu. Ingi kalil a yagosai qaji di a na jirim qoji otorosim taqal breinjr̄qas.

¹⁴ Deqa ningi Farisi nan̄gi uratnjrib soqneb. Nan̄gi tamo nam qandimo bul unub deqa nan̄gi na tamo bei gam osoryqa keresai. Ningi qalie, tamo nam qandimo bei na tamo nam qandimo bei aqa ban̄ ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. Farisi nan̄gi tamo deqaji bul.”

¹⁵ Onaqa Pita na Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ingi jiga qa yawo anjam ni maronum di aqa utru geregere plaltosim mergim iga quqwom.” ¹⁶ Onaqa Yesus na kamba aqa angro nan̄gi endegsi minjrej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? ¹⁷ Tamo nan̄gi ingi uyeq nabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqnu. Ningi di poingosai kiyo? ¹⁸ Ingi uge uge tamo aqa are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu qaji dena tamo jiga yeqnu. ¹⁹ Ingi uge uge di agi ubtosiy merngwai. Areqalo uge uge, tamo qaloqa, un̄a qa laoqa, was aqa n̄aun̄ anjamyoqa, bajinoqa, was aqa jejamu lan̄a gisan̄yoqa, was yomuiy-

oqa. ²⁰ Kumbra uge uge dena tamo jiga yeqnu. Tamo a ban̄ yansosaisosim lan̄a ingi uyqas dena a jiga yqasai.”

Kenan qaji un̄a a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²¹ Onaqa Yesus a dena tigelosiq walwelosiq Tair qure ti Saidon qure ti nan̄go sawaq gilej. ²² Gilsiq di sonaqa Kenan qaji un̄a bei a sawa dena brantosiq Yesus aqa areq bosiq singila na pailyosiq minjrej, “O Tamo Koba, Devit aqa Ijiri, ni e qa are ugeimeme. Mondor uge na ijo angro sebin̄ a tulan̄ ugeugeiyosiq jaqatin̄ koba yeqnu.” ²³ Onaqa Yesus a un̄a di aqa anjam qusiq quosaibulosiq anjam bei kamba minjosai. A mequmej. Deqa Yesus aqa angro nan̄gi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, un̄a di a singila na iga pailgoqnsiq daurgeqnu. Deqa ni na saidyimqa a puluosim ulan̄qas.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Israel nan̄gi sougetejunub. Nan̄gi kaja bul mandor saiqoji. Qotei na e qarinqbonaq nan̄go segiq bem.” ²⁵ Onaqa un̄a di a Yesus aqa areq di singa pulutosiq pailyosiq minjrej, “O Tamo Koba, ni e aqaryaibe.” ²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Iga angro du du nan̄go ingi yainjrsim olo baun̄ nan̄gi anainjr̄qom di kumbra bolesai.” ²⁷ Onaqa un̄a dena olo Yesus minjrej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. Angro du du nan̄gi ingi uyeq nabqa ingi n̄engi ululoneqnaqa baun̄ nan̄gi dego uyeqnu.” ²⁸ Onaqa Yesus a anjam di qusiq minjrej, “O un̄a, ni e qa ino areqalo tulan̄ singilatunum. Osim agi ni na anjam degsi merbonum. Deqa ni gilime. Ino anjam di e na dauryosiy ino angro boletqai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa mondor uge na aqa angro di uratonaqa a boleelj.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nangi boletnjroqnej

²⁹ Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa walwelo siq Galili ya aguq di brantej. Brantosi q dena manaq oqsiq dia awe-soqnej. ³⁰ Awesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi na tamo singa qandamnjo qaji ti tamo nam qandimnjro qaji ti tamo jejamu lainjro qaji ti tamo merj singilainjro qaji ti tamo ma utru segi segi so qaji nangi ti joqsib boqsib Yesus aqa areq di atoqneb. Ateq nabqa a na nangi kalil boletnjroqnej. ³¹ Deqa tamo merj singilainjro qaji nangi olo anjam bole maroqneb. Tamo jejamu lainjro qaji nanggo jejamu olo singilaoqnej. Tamo singa qandamnjo qaji nangi olo tigelosib walweloqneb. Tamo nam qandimnjro qaji nangi olo nam poinjreqnaqa sawa unoqneb. Deqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unoqnsib tulan prugoqnsib Israel nanggo Qotei aqa nam soqtoqneb.

Yesus a tamo 4,000 nangi ingi anainjrej

³² Onaqa Yesus na aqa angro nangi olo metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo ungasari nangi bati qalub e koba na soqneb nangi ingi saiqoji. Deqa e nangi qa are ugeibqo. E nangi mam ti suweinjitqa gamq di nangi mam na lao uge.” ³³ Degsi minjrnaqa nangi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga ingi qabe na osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bem gembub unu?” Onaqa minjeb, “Bem 7 unu. Qe kiñilala quja quja dego unu.”

³⁵ Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi minjrej, “Ningi kalil mandamq di awoelenjoiy.” ³⁶ Degsi minjrnaqa nangi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 ti qe ti di osiqa Qotei pailiej. Pailysiqa bem ti qe ti gingenyosiqa aqa

angro nangi enjreqnaqa nangi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nangi anainjreq nab uyoqneb. ³⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleñeb qaji di Yesus aqa angro nangi na koroiosib gumba kokba 7 di jignab maqeleñej. ³⁸ Tamo kalil ingi uyeñeb qaji nangi sisiyeb 4,000. Ariya ungasari ti angro du du ti nangi sisiyosai. ³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi suweinjrnaqa nanggo qure qureq gileq nabqa a qobun gogetosiq Magadan sawaq gilej.

Farisi nangi Qotei aqa manwa bei unqajqa mareb

16 Onaqa Farisi ti Sadyusi ti nangi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a oqajqa deqa gisanysib minjeb, “Ni endego Qotei aqa manwa bei babtım iga unqom.” ² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Bilaqteqnaqa ningi mareqnub, ‘Señ lentqo. Lanbi usriñqo. Deqa sawa boleqas.’ ³ Nebee-qnaqa ningi mareqnub, ‘Lanbi tuluqo. Señ lentqo. Deqa jagwa awa ti bqas.’ Od, ningi lan unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya Qotei aqa manwa bini branteqnu qaji di ningi kiyaaq utru poinjgosaieqnu? ⁴ Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanggo kumbra tulan ugedamu. Nangi Qotei areiyosaieqnub. Nangi gaigai Qotei aqa manwa lanja unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa manwa bei nangi osornjrqasai. Jona aqa manwa segi osornjritqa nangi unqab.” Yesus na Farisi ti Sadyusi ti nangi degsi minjrsiqa uratnjrsiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

⁵ Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiqa koba na olo qobun gogetosibqa ya agu taqal beiq di branteñ. Bati deqa aqa angro nangi bem oqajqa are walnjrej. ⁶ Onaqa Yesus a nangi endegsi minjrej, “Ningi geregere nam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanggo

bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Sadyusi nango bem dego tiyekritosim tulan kobaqujaqas.” ⁷ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Iga bem osai deqa kiyo mergwo?” ⁸ Onaqa Yesus a nango anjam di qalieosiq minjrej, “Nungo areqalo e qa singilatqa yonub tulan kere-saiingwo. Ningi kiyaaqa bem osai deqa mareqneb?” ⁹ Ningi e qa poingosai unu kiyo? E nami bem 5 gingenyosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menet-njrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyo? ¹⁰ E bati bei bem 7 dego gingenyosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnjrnaqa ningi ingi oto koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelenej. Ningi deqa are walngwo kiyo? ¹¹ O ijo angro, e ningi bem tiyeqnu qaji sum qa merngonum di e ningi yawo anjam merngonum. E ningi bem bole qa merngosai. Ningi kiyaaqa deqa poingosai? Ningi quiy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi ti Sadyusi ti nango bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. Ningi deqa geregere nam atsib soqniy.”

¹² Yesus na aqa angro nangi degsi minjraqa nangi qusib poinjrej, “Bole, Yesus a bem bole tiyosim kobaqujaqas deqa iga mergosai. Farisi ti Sadyusi ti nango gisan anjam bem bul tulan kobaqas deqa iga mergwo.”

Pita a Yesus qa poiyoanaqa aqa nam ubtej

¹³ Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nangi olo joqsiqa koba na wal-welosib Sisaria Filipai qure nango sawaq di branteb. Brantosib Yesus na aqa angro nangi endegsi nenemnrej, “Tamo ungasari nangi e Tamo Angro e qa kiyersib mareqneb?” ¹⁴ Onaqa nangi na minjeb, “Tamo qudei nangi mareqneb, ni Jon

yansnjro qaji. Qudei nangi mareqneb, ni Elaija. Qudei nangi mareqneb, ni Jere-maia kiyo Qotei aqa medabu o tamo nangi nami soqneb deqaji bei kiyo?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nangi olo nenemnrej, “Ningi segi e qa kiyersib mareqneb?”

¹⁶ Onaqa Saimon Pita na minjej, “Ni Kristus. Ni Qotei nambile gaigai unu qaji aqa njiri.”

¹⁷ Pita a kamba Yesus degsi minjnaqa a na minjej, “O Saimon, Jona aqa njiri, ni tulan areboleboleimeme. Di kiyaaqa? Ino anjam merbonum di mandam tamo bei na babtosiq mermosai. Ijo Abu lan qureq di unu qaji a segi na anjam di babtosiq mermqo. ¹⁸ Deqa e ni endegsi mermqai. Ni Pita. Ni meniñ bul. Meniñ quraq di e na ijo segi tamo unggasari kalil nangi koroinjrqi. Koroinjritqa Moiyo Qure aqa singila na nangi ugetnjrqa keresai. ¹⁹ O Pita, ni que. Qotei a lan qureq di Mandor Koba unu deqa e ni singila emqai. Emitqa ni mandamq endi gam getentqam di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ni mandamq endi gam waqtqam di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.” ²⁰ Yesus na Pita degsi minjsiq olo aqa angro nangi endegsi minjrej, “E Kristus. Ningi ijo nam di ubtosib tamo qudei minjraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Bati deqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “E Jerusalem aiye-qnum. Dia Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti e jaqatin koba ebsib lubsib moi-yot-bqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Yesus a anjam di ubtosiq minjrej.

²² Onaqa Pita a anjam di qusiqa Yesus osiq qalaq gilsiq njirintosi minjej, “O Tamo Koba, kumbra di inoq di degsi brantqa maraim.” ²³ Onaqa Yesus a bulosiq Pita koqyosiq njirintosi minjej,

“Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni e uneq waibaim. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nanjo areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

²⁴ Osiqa Yesus na aqa angro kalil nanji endegsi minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi namburbas qoboiosim e daurbem. ²⁵ Tamo bei na aqa segi nambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas. ²⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunuñ padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. Aqa qunuñ padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunuñ olo aqaryaiyosim a nambile sqas? Di keresai. ²⁷ E Tamo Angro. Mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lan angro nanjo rian na ti bqai. Bosiy tamo ungasari kalil nanjo kumbra qa peginjrsiy awai keretosiynjrqai. ²⁸ E bole merngwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanji morenosaisoqnibqa e Tamo Angro bqai. Bosiy nanji taqatnjrsiy nanjo Mandor Koba soqnit nanji e nubqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanji unobeiteb

17 Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqqa Pita na Jems na aqa was Jon na nanji segi qalub joqsiqua koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. ² Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanji unobeiteb. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej. Aqa gara dego tulan pulonosiñ qatekritej. ³⁻⁴ Onaqa Moses Elaija wo nanji brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnabqa Yesus aqa angro nanji na nanji aiyel unjrsibqa Pita a Yesus minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo nanji bosib iga koba

na endi unum di bolequja. Deqa ni na e odbimqa e tal kiñilala qalub gereiyqai. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.”

⁵ Pita a degsi mareqnaqa lanbi tulan suwanosiñ aisiqa nanji kabutnjrej. Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nanji queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa areboleboleibeqnu. Deqa ningsi aqa anjam quetoqniy.”

⁶ Onaqa Yesus aqa angro nanji anjam di qusibqa tulan ulaugeteb. Osib singa pulutosib mandamq di nam quosib ñereñeb. ⁷ Onaqa Yesus a nanjo areq gilsiqqa nanjo gateq di aqa ban atsiqa minjrej, “Ningsi tigeliy. Ningsi ulaaib.” ⁸ Degsi minjrnaqa nanji tigelosib nam ateb di Yesus a segi nanji koba na sonab uneb. Nanji tamo bei unosai.

⁹ Nanji Yesus ombla manaq dena olo aiyosibqa Yesus a singila na minjrej, “Manwa ningsi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningsi na ubtosib minjroqnab.”

¹⁰ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib kamba minjeb, “Dal anjam qalie tamo nanji mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaga degsib mareqnu?”

¹¹ Onaqa Yesus na minjrej, “Nanjo anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nanjo areqalo gereiyetnjrsim soqnimqa bunuqna Kristus a bqas. ¹² Ariya e ningsi endegsi merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa tamo nanji a qa poinjrosai. Deqa gulbe kalil nanji a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. E Tamo Angro dego degsib jaqatin ebqab.” ¹³ Onaqa nanji Yesus aqa anjam di qusib endegsi poinjrej, “Bole, Yesus a Elaija qa bole marosai. A Jon yansnjro qaji qa marqa osiqa Elaija aqa ñam na yawo anjam marqo.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴ Onaqa Yesus na aqa angro qalub nangi di joqsiqa koba na aisib tamo ungasari tulan gargekoba mana utruq di tarijesonab itnjreb. Onaqa tamo bei a bosiq a Yesus aqa areq di singa pulutosiq minjej, ¹⁵ “O Tamo Koba, ni ijo angro mel qa are ugeimimqa aqaryaiye. A bati gaigai nanarioqnsiq dena aqa jejamu tulan ugeeqnu. Bati gargekoba a ulonqonsiq namyuwoq o yaq aiyeqnu. ¹⁶ Deqa e a osim ino angro nangoq osi bonumqa nangi na boletqa yonub keresaiinjrqo.”

¹⁷ Onaqa Yesus a anjam di qusiqa endegsi marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nungo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nungo kumbra tulan uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nungo gulbe di qoboioqnqai? Angro mel di ijo areq osib boiy.” ¹⁸ Onaqa osi bonabqa Yesus na mondor uge di njirntosiq minjej, “Ni angro di uratosim ulanj.” Degsi minjnaqa mondor uge na angro di uratosiq ulanej. Ulanonaqa bati qujai deqa angro a boleej.

¹⁹ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaaq mondor uge di wiyqa yonum keresaiigwo?”

²⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Utru agiende. Ningi e qa nungo areqalo singilatqa yonub ningi tulan truquonub. E bole merngwai. Nungo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi mana kobaquja endi minjibqa a nungo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas. Nungo areqalo e qa singilato qaji degesqas di ningi kumbra kalil yqa kereingwas. ²¹ Deqa ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa ningi mati ingi uratosib qurienosib Qotei pailyoqnay.

Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²² Onaqa Yesus na aqa angro nangi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawaq gilsib dia sosibqa Yesus na minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nangi na e ojsib tamo qudei nango banq di e atqab. ²³ Atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” Onaqa Yesus aqa angro nangi anjam di qusib utru poinjrosai. Deqa nangi are tulan gulbekobainjrej.

Yesus a atra tal takis waiyej

²⁴ Onaqa bati bei Yesus aqa angro nangi koba na walwelosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib di sonabqa atra tal takis o tamo nangi Pita aqa areq bosib nenemyeb, “Nungo Qalie Tamo a atra tal takis oqnsiq ateqnu e?” ²⁵ Onaqa Pita na minjrej, “Od, a ateqnu.”

Osiqa Pita a tal gogetosiq takis o tamo nango anjam di Yesus minjqa laqnaqa Yesus a nami qalieosiq deqa minjoqujatej, “O Saimon, ni kiyersi are qalonum? Mandam endeqaji mandor nangi yai nangoq dena takis eqnub? Nango segi angro nangoq dena eqnub kiyo tamo lanaj nangoq dena eqnub kiyo?” ²⁶ Onaqa Pita na kamba minjej, “Tamo lanaj nangoq dena eqnub. Nango segi angro nangoq dena osaieqnub.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. E Qotei aqa Angro unum deqa e atra tal takis atqa uratqai di kere. ²⁷ Ungum. Iga takis o tamo nango are ugetetnjrqasai. Deqa ni alile aisim yima waiyosim qe namoqna oqam qaji di aqa medabu waqtosimqa aqa medabu miligiq di silali bei soqnm unqam. Unsim silali di osi gilsim gago aiyel qa takis atqa osimqa takis o tamo nangi enjre.”

Ningi angro kiñilala bul soqniye

18 Bati deqa Yesus aqa angro nangi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, Qotei lañ qureq di unu qaji a na iga taqatgosim gago Mandor Koba soqnim bati deqa ino angro yai a iga kalil bungosim ñam ti sqas?”

²Onaqa Yesus na angro kiñala bei metonaq aqa areq bonaqa nanqo ambleq di tigeltosiqqa osornjrej. ³Osornjrsiqqa minjrej, “E bole merngwai. Ningi are bulyosib angro kiñala endeqaji bulqasai di Qotei lañ qureq di unu qaji a na ningi taqatngwasai. Osim a nunqo Mandor Koba sqasai dego. ⁴Tamo bei na aqa segi ñam aguq atsim angro kiñala endeqaji bulqas di Qotei na tamo di aqa ñam olo soqtetimqa a tamo kalil nangi bunjrsim a ñam ti sqas. Deqa Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqas.

⁵“Tamo bei a e qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas.”

Ningi une toreì uratiy

⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala endeqaji bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulañ ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aisim moiqa di kere.

⁷“Bunuqna tamo qudei nangi tamo qudei uneq breinjroqnaqab. Bole, kumbra di brantoqnaqas. Ariya tamo nangi kumbra di yoqnaqab qaji nangi tulañ padalougetqab. ⁸Ino bañ na kiyo ino singa na kiyo ni titmosim uneq waimqa laqnimqa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni bañ geño kiyo singa geño kiyo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni bañ aiyel ti kiyo singa aiyel ti kiyo sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas. Ñamyuwo di

gaigai yuoqnsim sqas. ⁹Ino ñamdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ñamdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaqa? Ni ñamdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni ñambile gaigai sqam. Ariya ni ñamdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni ñamyuwoq waimqas.

¹⁰“Deqa ningi angro kiñilala endeqaji nangi qa ugeaib. E merngwai. Nanqo lañ angro nangi na ijo Abu lañ qureq di unu qaji aqa ulatamu gaigai koqyeqnuq. ¹¹E segi Tamo Angro. E na tamo ungasari padalo gamq di unub qaji nangi eleñeqnum. E deqa mandamq aiyem.

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

¹²“Ningi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa kaja 100 nangi manaq di soqnibqa qujai bei alelamqa a kiyerqas? E merngwai. A na kaja 99 nangi uratnjrsim qujai alelqo qaji di ñamosim gilsim itqas. ¹³E bole merngwai. A na kaja qujai di itosim tulañ areboleboleiyqas. A kaja du du 99 alelosai qaji nangi qa tulañ areboleboleiyqasai. Qujai alelqo qaji a qa tulañ areboleboleiyqas. ¹⁴Dego kere nunqo Abu lañ qureq di unu qaji a angro kiñala endeqaji bei padalqajqa a deqa are sosai.”

Ningi nunqo was aqa une olo gereiyeti

¹⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Ino Kristen was bei na ni une bei emimqa ningi segi aiyel ombla awoosib aqa une ni emqo qaji di ubtosim minje. Minjimqa a ino anjam qusim are bulyqas di ni na ino was olo onum. ¹⁶Ariya a ino anjam quetmosaiamqa ni na Kristen tamo qujai kiyo aiyel kiyo joqsimqa nangi ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab. ¹⁷Ariya a nanqo anjam dego quetnjrosaiamqa ni na Kristen tamo ungasari kalil nangi metnjrim koroosib ni taqmosib ino was aqa une di olo ubtosib minjqab.

Ariya a nango anjam dego quetnjrosaiamqa ni na a qoreiye. Ni na une tamo ti takis o qaji tamo ti nanngi qoreinjreqnum dego kere ni na ino was di qoreiye.

¹⁸“E bole merngwai. Ningi mandamq endi gam getentqab di Qotei a dego lan qureq di gam getentqas. Ningi mandamq endi gam waqtqab di Qotei a dego lan qureq di gam waqtqas.

¹⁹“E olo merngwai. Mandamq endi ijo angro aiyel nanngi ingi bei oqa marsibqa areqalo qujaitosib ijo Abu lan qureq di unu qaji a pailyqab di a na ingi di enjrqas. ²⁰Tamo aiyel kiyo qalub kiyo ijo ñam qa are qalsib koroqab di e nango ambleq di sqai.”

Gago Kristen was aqa une kobotqajqa yawo anjam

²¹Onaqa bati deqa Pita a Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “O Tamo Koba, ijo Kristen was bei na e une gembub ebimqa e aqa une di moiyo tqai? E endegyqai kiyo? A na une 7 ebimqa aqa une di moiyo tqai. Ariya a olo une bei ebimqa e moiyo tqasai. Degyqai kiyo?”

²²Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ino was bei na ni une 7 emimqa aqa une di segi moiyo tqam di keresai. A na une gargekoba emoqn timer soqn timer ni aqa une kalil di dego moiyo tqone. A ni une 7 emoqn timer une di moiyo tqone. Olo une 7 emoqn timer moiyo tqone. Degsim giloqn timer.

²³“Ningi quiy. Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa kumbra sigitejunu. Mandor dena aqa kangal tamo qudei nami silali yayieb qaji di kamba olo yqajqa minjrej. ²⁴Aqa kangal tamo bei 10 milion kina yayiej qaji di osib aqa ulatamuq di tigelteb. ²⁵Tigeltonabqa a na silali di kamba olo yqajqa keresaiyiej. Deqa mandor a na minnej, ‘Ni silali di kamba olo e ebqa keresai-

imqo deqa e ni ino ñauw wo ino angro nanngi ti osiy tamo bei aqa banq di uratngitqa tamo dena silali ebimqa ningi a lanja wauetoqnqab. Ino ingi ingi kalil dego e ni yaimosiy tamo qudei nanngi enjritqa nanngi na kamba silali ebqab. Gam dena ni silali nami yayibem qaji di kobotqam.’ ²⁶Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minnej, ‘O Tamo Koba, ni e kumbra degbaim. Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqn timer. E silali nami yaimem qaji di kalil itosiy e kamba emekritqai.’ ²⁷Onaqa mandor a kangal tamo deqa dulosiqa silali kalil nami yayiej qaji di lanja kobotej. Osiqa a uratonaq gilej.

²⁸“Gilsiq kangal tamo bei ombla wauo qaji a itosiqa ojsiq kakro apiyetosiq minnej, ‘Ni nami 10 kina yayibem qaji di kamba olo ebe.’

²⁹“Degsi minjnaq qusiqa aqa areq di singa pulutosiqa pailyosiq minnej, ‘Ni e qa dulosim mati e qa tariñoqn timer. E 10 kina nami yaimem qaji di itosiy e kamba emekritqai.’ ³⁰Degsi minjnaqa a aqa anjam di quetqa asgiyonaqa a osi gilsiq tonto talq di waiyosiq minnej, ‘Ni tonto talq endi soqne. Bunuqna ni 10 kina nami yayibem qaji di kamba ebekritimqa e ni olo uratmit oqedqam.’

³¹“A degyonaqa kangal tamo qudei a koba na wauo qaji nanngi unsibqa are ugeijnrnaqa aisib nango mandor a deqa saiyosib minjeb. ³²Minjnab qusiqa kangal tamo di metonaq bonaqa minnej, ‘Ni kangal tamo uge. Ni e pailbonumqa silali ni nami yayibem qaji di e na kobotonum. ³³E ni qa dulosim silali di kobotonum. Ariya kiyaqa ni olo gilsim kangal tamo bei ni ombla wauo qaji a qa dulosai? Osim silali a na nami yaimej qaji di ni kobotosai?’ ³⁴Degsi minjsiqa a qa tulan minjin oqetonaqa osiq qaja tamo nango banq di atsiqa minjrej, ‘Ningi a wau koba yibqa a jaqatin ti wauosim gilsim gilsim

silali kalil nami yaibej qaji di kamba ebekritimqa ningi a olo uratib gilqas.’

³⁵“O ijo angro, dego kere ningi nungo are miligiq na nungo Kristen was nango une kobotetnjrqasai di ijo Abu lan qureq di unu qaji a dego nungo une kobotetngwasai.”

Yesus a unja uratqajqa anjam marej

19 Yesus a anjam degsi marsiq ko-boonaqa a Galili sawa uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. ²A di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi a dauryosib aqa areq di koroonabqa a na nango ma tamo kalil nangi boletnjroqnej.

³Onaqa Farisi nangi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nangi a ojqaqqa deqa gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei aqa njanj aqa jejamuq di une kiñala bei soqnimqa tamo dena a uratqa kere e? Gago dal anjam a kiyersi marqo?”

⁴Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di ningi nami sisiyosai kiyo? Anjam endegsi unu, ‘Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiq bati deqa a tamo unja wo dego gerein-jrej. ⁵Gereinjsiqa marej, ‘Tamo bei na aqa ai abu nangi uratnjrsimqa aqa njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’” ⁶Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. Deqa tamo unja wo nangi jejamu qu-jai sqab. Nangi olo jejamu aiyei sqasai. Qotei na nangi aiyei turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjrai.”

⁷Onaqa Farisi nangi na kamba Yesus minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa Moses a kiyaga dal anjam endegsi marej, ‘Tamo bei na aqa njanj uratqa os-imqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas?’”

⁸Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nunjo are getengejunu deqa Moses a

ningi unja uratqa merngej. Ariya tulan nami kumbra degsi sosai. ⁹Ningi quiy. Tamo bei na aqa njanj lanja uratosim olo unja bei oqas di a na aqa njanj kumbra ugeq waiyqo. Di kiyaga? Unja di a nami tamo bei ombla une atosai deqa.”

¹⁰Onaqa Yesus aqa angro nangi na minjeb, “Tamo unja ti unub qaji nangi gulbe deqaji oqab deqa unjum. Nangi unja aib. Nangi lanja soqneb.”

¹¹Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi anjam maronub di tamo kalil nangi dauryqa keresai. Tamo nangi Qotei na singila enjreqnu qaji nangi segi anjam di dauryqa kere. ¹²Tamo qudei nango jejamu bolesai. Nangi degsib ai miligiq na nambabeb. Deqa nangi unja oqa keresai. Tamo qudei nangi tamo qudei na welum etnjreb deqa nangi angrotqa keresai. Deqa nangi dego unja oqa keresai. Nangi lanja unub. Ariya tamo qudei nango segi areqalo na Qotei aqa wau ojqa marsibqa unja oqa urateqnu. Tamo nangi ijo anjam endi dauryqa kereamqa nangi dauryebe.”

Angro du du nangi Yesus aqa areq beb

¹³Onaqa tamo ungasari qudei nangi nango angro du du joqsib Yesus na aqa ban nango gateq di atetnjrsim nangi qa Qotei pailyqajqa deqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa angro nangi na saidnjrsib minjreb, “Nunjo angro du du nangi joqsib endeq baib.”

¹⁴Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Angro du du nangi uratnjrib ijo areq beb. Nangi saidnjraib. Tamo ungasari nangi angro du du bul sqab di Qotei lanj qureq di unu qaji a nango Mandor Koba sosim nangi taqat-njrqas.” ¹⁵Osiqa Yesus na angro du du nango gateq di aqa ban atetnjrsiqa a sawa di uratosiq gilej.

**Noro tamo bei a Yesus
ombla anjam mareb**

¹⁶ Onaqa tamo bei a Yesus aqa areq bosiqa nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e nambile gaigai sqai?”

¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e kumbra bole qa nenembonum? Qotei a segi qujai tamo bole. Ariya ni nambile gaigai sqajqa osimqa ni Qotei aqa dal anjam daurye.”

¹⁸ Onaqa tamo dena olo Yesus nenenemyej, “E dal anjam kiye dauryaqai?” Onaqa Yesus na minjej, “Ni tamo bei qalsim moiyoatim. Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni bajinaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisanayaim. ¹⁹ Ni ino ai abu nango sorgomq di geregere sosimqa nango anjam dauryoqne. Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nangi degsim gereinjroqne.”

²⁰ Onaqa angro wala dena olo Yesus minjej, “E dal anjam kalil di nami dauryosim boqnem agi bini degsi unum. Deqa e Qotei aqa kumbra kiye keretosai unum?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Qotei aqa kumbra kalil keretqa osimqa endegye. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nangi jeisim enjre. Degsim enjsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lañ qureq di awai bole itqam.” ²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulan gulbeiyej. A ingi ingi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulanej.

²³ Onaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “E bole merngwai. Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nangi Qotei na taqatnjrsim nango Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulan bangi koba. ²⁴ E ningi olo merngwai. Kamel a yumba miligiq gilqajqa bangi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nangi Qotei

na taqatnjrsim nango Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulan bangi koba.”

²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nangi anjam di qusibqa tulan prugugetosib minjeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa tamo yai nangi Qotei na eleñamqa nangi nambile gaigai sqa kere?”

²⁶ Onaqa Yesus a nangi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nangi segi nambile sqa keresai. Ariya Qotei na nangi eleñqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁷ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurmeqnum. Deqa iga awai kiye oqom?”

²⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Mondonj Qotei a lañ bunuj ti mandam bunuj ti atimqa bati deqa e Tamo Angro ñam kobaquja osiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. Awe-sosiyqa ningi tamo e daurbeqnub qaji metngitqa ningi dego awo jaram kokba 12 di awoeleñqab. Awoosib Jekop aqa angro 12 nango moma kalil nangi taqatnjroqnaq. ²⁹ Deqa tamo nangi ijo ñam qa are qaloqnsib nango segi tal, nango was nangi, nango jaja nangi, nango ai abu nangi, nango angro nangi ti nango wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo ingi bole bole tulan gargekoba nangi enjrqas. Yimqa mondonj nangi nambile gaigai sqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo gargekoba bini ñam ti unub qaji nangi mondonj ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nangi mondonj ñam ti sqab.”

Yesus a ingi wauqa yawo anjam marej

20 Osiqa Yesus a olo aqa angro nangi endegsi minjrej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di wau lanja

bei aqa kumbra sigitejunu. Wau lanja dena nobqolo ambru tigelosiq aaisiq tamo qudei nangi aqa ingi wauq di wauetqajqa itnjrej. ²Itnjrsiq minjrej, 'Ningi ijo ingi wauq di wauoqnib wau qa bati koboamqa e na silali quruno quja quja engwai.' Degsi minjrsiq qar-ijnjrnaqa nangi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb. ³Sej kiñala goge oqnaqa wau lanja a koro sawaq aisiqa dia tamo qudei nangi lanja tigelesonab unjrsiq minjrej, ⁴'Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.' ⁵Degsi minjrnaqa nangi gilsib aqa ingi wauq di wauoqneb. Qanam jige tamo qudei nangi dego lanja tigelesonab unjrsiq minjrej, 'Ningi dego gilsib ijo wauq di wauoiy. Wauab kere dego awai engwai.' Degsi minjrnaqa nangi gilsib aqa wauq di wauoqneb. Sej kelingtonaqa olo tamo qudei dego degsi minjrnaqa nangi gilsib wauoqneb.

⁶"Sej bilaqtonaqa wau lanja a aisiqa gamq di tamo qudei nangi lanja tigelesonab unjrsiq nenemnjrej, 'Ningi kiyaaq lanja tigelesonab sej bilaqtqo?' ⁷Onaqa nangi na minjeb, 'Tamo bei na iga wau egosai deqa iga lanja tigelejunum.' Onaqa wau lanja na minjrej, 'Ningi dego gilsib ijo ingi wauq di wauoiy.'

⁸"Ariya wau qa bati koboonaqa wau lanja na aqa wau taqato tamo bei qar-inyosiq minjej, 'Ni gilsim wau tamo nangi di metnjrim ino areq di koroabqa nango awai enjre. Enjrqa osimqa tamo nangi bilaq bosib wauonub qaji nango awai namo enjrsimqa ariya tamo nangi nobqolo ambru bosib wauosib bilaq-tonub qaji nango awai bunuqna enjre.' ⁹Degsi minjraq qusiqa tamo nangi bilaq bosib waueb qaji nangi namo metnjrnaq aqa areq bonabqa silali quruno quja quja enjrej. ¹⁰Onaqa tamo nangi nobqolo ambru bosib wauosib bilaqteb qaji nangi degsib unsibqa are qaleb, 'Iga nobqolo ambru bosim wauosim bilaq-

tonum. Deqa iga silali kobaquja oqom.' Degsib are qalnabqa wau taqato tamo na nangi metnjrnaq aqa areq bonabqa nangi dego silali quruno quja quja enjrej. ¹¹Onaqa nangi degsib unsibqa nangi na wau lanja njrintosib minjeb, ¹²'Tamo nangi di bilaq bosib waukiñalayonubqa silali ni na iga egonum qaji dego kere nangi enjronum. Iga nobqolo ambru waueqnam sej oqsiq gago jejamu tulan kanjanqnaqa bilaqtqo. Iga silali koba osai.'

¹³"Onaqa wau lanja a nango anjam di qusiqa bei endegsi minjej, 'O was, e ni kumbra uge emosai. Aqo ombla bini nobqolo anjam keretosimqa e ni silali quruno qujai emqa mermonum. ¹⁴Deqa ni ino silali quruno qujai osim aye. E ni silali quruno qujai emonum dego kere tamo nangi bunuqna bosib wauonub qaji nangi silali quruno quja quja enjronum. E ijo segi areqalo na degyonum. ¹⁵Silali di ijo segi silali. Deqa e ijo segi areqalo dauryosiy ijo silali jeiqa kere. E na tamo nangi bunu bonub qaji nangi kumbra bole enjrqa areibqas enjrqai. Deqa ni kiyaaq e qa are ugeimqo?'"

¹⁶Yesus a yawo anjam degsi marsiq olo marej, "Dego kere tamo bini ñam ti unub qaji nangi mondon ñam saiqoji sqab. Ariya tamo bini ñam saiqoji unub qaji nangi mondon ñam ti sqab."

Yesus a marej, "E moisiy olo subq na tigelqai"

¹⁷Osiqa Yesus na aqa angro 12 nangi joqsiqa koba na walwelosib Jerusalem aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus na nangi segitnjrsiq endegsi minjrej, ¹⁸"Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiye-qnum. Dia tamo qudei na e ojsib atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo ti nango banq di e atqab. Yimqa nangi na ijo jejamuq di une qamsib merbqab, 'Ni une ti. Deqa ni moiqam.' ¹⁹Nangi e degsib merbosib tamo nangi Qotei qalie-

sai qaji nanqo banq di e atqab. Yimqa nanqi na e misilinqboqsib bu toqon na kumbainqboqsib namburbasq di lubsib moyotbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

**Jems Jon wo nanqi aiyel
tamo kokba sqajqa mareb**

²⁰ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel nanqo ai ombla na Yesus aqa areq bosibqa nanqo ai a singa pulutosiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, e ni anjam bei mermitqa ni ijo anjam dauryqa kere kiyo?” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni ingi kiye qa merbqam?” Onaqa a na Yesus minjej, “Mondon ni gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa ijo angro aiyel endi nanqi ino ban woq ino ban qonanq di awoqab.”

²² Onaqa Yesus na kamba nanqi aiyel endegsi minjrej, “Anjam ninqi merbonub di aqa utru ninqi geregere poingosai. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Jaqatin e oqai di ninqi aiyel dego oqa kere e?” Onaqa nanqi na minjeb, “Od, aqo aiyel oqa kere.” ²³ Onaqa Yesus na olo nanqi aiyel minjrej, “Bole, jaqatin e oqai di ninqi dego oqab. Ariya tamo yai nanqi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab di e na marqa keresai. Di ijo wau sai. Tamo nanqi ijo Abu na giltnejrej qaji nanqi segi ijo ban woq ijo ban qonanq di awoqab.”

²⁴ Yesus aqa angro 10 nanqo namdamuq di was aiyel nanqi na anjam di Yesus minjeb deqa qusib nanqi aiyel qa njirineb. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro 10 nanqi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ninqi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnuq bati nanqi nanqo segi nam soqtoqn-sib tamo ungasari nanqi njirin na taqat-njreqnuq. ²⁶ Ariya kumbra di nunqoq di saiq. Nunqo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nunqo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas.

²⁷ Nunqo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nunqo kangal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ²⁸ E Tamo Angro. Ninqi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqnij. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nanqi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo ungasari nanqi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nam-bile uratosiy tamo ungasari gargekoba nanqi elenqai.”

**Yesus na tamo aiyel nam
qandimnjro qaji nanqi boletnjrej**

²⁹ Osiqa Yesus na aqa angro nanqi jo-qsika koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. ³⁰ Aiyeq nabqa tamo aiyel nam qandimnjro qaji nanqi gam qalaq di awesosibqa anjam endegsib queb, “Yesus a beqnu.” Nanqi degsib qusibqa tulan lelenosib mareb, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame.” ³¹ Onaqa tamo ungasari gargekoba Yesus dauryosib aiyoqneb qaji nanqi na nanqi aiyel njirintjrsib minjreb, “Ninqi lelenkobaaib. Kirioiy.” Degsib minjrnabqa nanqi aiyel kiriosai. Nanqi olo tulan lelenoqnsib Yesus minjoqneb, “O Tamo Koba, Devit aqa Njiri, ni aqo aiyel qa dulame.”

³² Onaqa Yesus a tigelosiqa nanqi aiyel metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E ninqi aiyel kiyerngwajqa deqa ninqi e qa lelenoq nab?” ³³ Onaqa nanqi aiyel na minjeb, “O Tamo Koba, aqo aiyel olo nam poigim sawa unqajqa deqa iga ni qa lelenoqnam.” ³⁴ Onaqa Yesus a nanqi aiyel qa dulosiqa aqa ban waiyosiq nanqo namdamu ojetnjrej. Ojetnjrnaqa nanqi aiyel nam poinjrnaqa sawa unsibqa tigelosib Yesus dauryosib aiyeb.

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

21 Onaqa Yesus aqa angro nangi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qureq di branteb. Betfage qure agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qariñjrsiqa minjrej, ²“Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei aqa du wo tontñronub unub di unjrqab. Unjrsib sil palontosib titñrsib joqsib boiy. ³Ningi sil palontoqnibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ningi kiyaaq donki aiyel nango sil palonteqnub?’ Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki aqa du wo qamergwo.’ Yimqa a na donki aqa du wo nangi qariñjrim ijoq bqab.”

⁴Yesus a kumbra di yej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo bei nami marej qaji di aqa damu brantej. A endegsi marej, ⁵“Ningi na Saion qure nangi endegsib minjriy, ‘Ningi uniy. Nungo Mandor Koba a nungoq beqnu. A lawo na beqnu. A areqalo minjin saiqoji. Deqa a donki quraq di awoosiq beqnu. Od, a donki aqa du quraq di awoosiq beqnu.”

⁶Onaqa Yesus aqa angro aiyel nangi aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryeb. ⁷Osib nangi donki aqa du wo Yesus aqa areq joqsib beb. Bosib nango segi gara jugo piqtosib donki aiyel nango quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiqa quraq di awoej. ⁸Awoon-aqa donki aiyel nangi walwelosib aiyeqnabqa tamo ungasari tulañ gargekoba nangi beleñosib nango segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenjoqneb. Tamo qudei nangi nañuq dena ñam banga gingenyosibqa osi bosib di dego gamq di tuelenjoqneb. ⁹Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nangi ti bunuoqneb qaji nangi ti tulañ lelenjoqnsi-

bqa maroqneb, “O Devit aqa ñiri, iga ni qa tulañ areboleboleiqeñnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulañ gergegereimeqnu. Deqa iga Qotei lañ goge di unu qaji aqa ñam tulañ soqtoqnqom.” Tamo ungasari nangi degoqn-sib leleñ ti Yesus dauryoqneb.

¹⁰Onaqa Yesus a walwelosib aisib Jerusalem di brantonaqa tamo ungasari kalil nangi a unsibqa tulañ prugugetosib segi segi maroqneb, “Tamo endi yayiyo?” ¹¹Degsib mareqnabqa tamo ungasari qudei Yesus dauryosib aiyeqneb qaji nangi na kamba minjreb, “Tamo endi Yesus. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. Aqa qure utru Nasaret. Qure di Galili sawaq di unu.”

Yesus na tamo ungasari nangi atra talq dena winjrej

¹²Onaqa Yesus a walwelosib aisib atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ñam atej di tamo ungasari gargekoba nangi ingi ingi qariñoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nangi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nangi silali piloqneb. Qudei nangi binon qariñoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nango jar ti jaram ti bilbelyosiqa nangi dego winjrnaq jaraiyeb.

¹³Nangi kalil jaraiyeqnabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nango tal bulqo.”

¹⁴Yesus a atra tal miligiq di sonaqa tamo ñam qandimñro qaji ti tamo singa qandamñro qaji ti nangi aqa areq beqnabqa a na nangi kalil boletñroqneb.

¹⁵Onaqa angro du du atra tal miligiq di soqneb qaji nangi Yesus aqa mañwa di unsibqa tulañ lelenjoqnsib minjoqneb, “O Devit aqa ñiri, iga ni qa tulañ areboleboleiqeñnu.” Onaqa dal anjam qalie tamo nangi ti atra tamo kokba ti nangi angro du du nango anjam di qusibqa

Yesus qa ugeeb. ¹⁶ Osib Yesus minjeb, “Angro du du nanɗi leleɗoqnsib anjam mareqɗub di ni queqɗum e?” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Od, e nango anjam queqɗum. Ariya anjam bei neɗɗreɗɗi di unu qaji di nɗiɗi nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende, ‘O Abu, angro du du ti angro mom ti nanɗi ino ñam soqteqɗub.’” ¹⁷ Yesus a nanɗi degsi minjrsiq koboonaqa a tigelosiq Jerusalem uratosiq Betani qureq gilej. Gilsiq qoloonaq di ɗeje.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹⁸ Nebeonaqa Yesus a olo tigelosiq Jerusalem aiyoqnsiq gamq di a mamyej. ¹⁹ Mamyonaqa ɗam atsiqa qura baɗga ti gam qalaq di tigelesonaq unsiq aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Baɗga segi sonab unej. Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai.” Degsi minjnaqa bati qujai deqa qura di utru ti kalil laosiq moiyej.

²⁰ Onaqa Yesus aqa angro nanɗi aqa kumbra di unsibqa tulaɗ prugugetosib Yesus nenemyeb, “Qura di kiyersi urur laosiq moiyo?”

²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernɗwai. Nɗiɗi Qotei qa nungo areqalo singilatosib nungo areqalo aiyeɗtasai di nɗiɗi dego qura minjibqa a laosim moiqa. Qura segi sai. Nɗiɗi mana kobaquja endi dego minjibqa, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Minjibqa a nungo anjam di dauryosim tigelosim yuwalq aiqa. ²² Deqa nɗiɗi Qotei qa nungo areqalo singilatosib ingi bei qa pailyqab di nɗiɗi ingi di oqab.”

Juda nanɗi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqɗum?”

²³ Osiqa Yesus a olo atra tal miligiq gilsiq dia Qotei aqa anjam palonto-

qnej. Onaqa Israel nango gate nanɗi ti atra tamo kokba ti nanɗi na Yesus aqa areq bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqɗum? Yai na ni qarɗimej deqa ni bosim wau endi yeqɗum?” ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei nɗiɗi nenemɗwai. Nenemɗitqa nɗiɗi e merbibqa e yai na qarɗibonaq bosim wau endi yeqɗum di ubtosiy mernɗwai. ²⁵ Nɗiɗi na merbiy. Yai na Jon qarɗiyonaq bosiq tamo ungasari nanɗi yansjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

Onaqa nanɗi Yesus aqa anjam di qusi-bqa segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarɗiyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa nɗiɗi Jon aqa anjam qetosa?’” ²⁶ Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarɗiyej,’ degsi minjqom di dego keresai. Tamo ungasari nanɗi mareqɗub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Deqa iga nanɗi ulainjronum.” ²⁷ Nanɗi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarɗiyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Nɗiɗi degsib merbonub deqa e dego yai na qarɗibonaq bosim wau endi yeqɗum di nɗiɗi mernɗwasai.”

Yesus a yawo anjam bei marej

²⁸ Osiqa Yesus a olo Juda gate nanɗi ti atra tamo kokba ti nanɗi endegsi minjrej, “Nɗiɗi kiyersib are qalonub? Tamo bei aqa ɗiri aiyel soqneb. Bati bei aqa ɗiri matu aqaq bosiq minjej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’” ²⁹ Onaqa aqa ɗiri matu na minjej, ‘Sai. E wauqa uratonum.’ Degsi aqa abu saidyosiq bunuqna areqalo bei osiq gilsiq wauetej. ³⁰ Onaqa abu aqa ɗiri yala aqaq bosiq minjej, ‘O ijo angro, ni gilsim ijo ingi wauq di wauame.’ Onaqa aqa ɗiri yala na minjej, ‘Od, Abu, e wauqai.’ Degsi aqa abu odyosiq ariya

a wauosai. A lanja talq di soqnej. ³¹ Deqa ningi na merbiy. Angro yai na aqa abu aqa anjam dauryej?" Onaqa nanngi na kamba Yesus minjeb, "Njiri matu a na aqa abu aqa anjam dauryej."

Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "E bole merngwai. Takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi na ningi bunngosib namoosib Qotei aqaq oqibqa a nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. ³² Di kiyaaq? Jon yansnjro qaji a nunngoq bosiqqa Qotei aqa kumbra bole ningi osorngonanaqa ningi Jon aqa anjam quetosai. Ariya takis o qaji tamo ti gam qaji unja ti nanngi Jon aqa anjam gegerere queteb. Quetonab ningi di unsibqa ariya ningi olo are bulyosai. Osib ningi Jon aqa anjam quetosai dego."

Wain wau qa yawo anjam

³³ Yesus a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrnsiq olo endegsi minjrej, "E ningi yawo anjam bei merngit ningi quiy. Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenjosiqqa jen qosej. Qoso koboonaqa meniñ qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiyosib para-paraiyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nanngo banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ³⁴ Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kanqal tamo qudei nanngi qarinnjrnaqa wau taqato tamo nanngoq aisib minjreb, 'Wau lanja a na iga qarinqwo bonum. Deqa ningi wain gei egibqa iga na osi gilqom.' ³⁵ Degsi minjnabqa nanngi na nanngi ojelenjosib bei qalougeteb. Bei qalnab moiyej. Bei meniñ na qalnab moiyej. ³⁶ Onaqa wau lanja a di qusiqa olo aqa kanqal tamo gargakoba nanngi qarinnjroqnej. Qarinnjreqnaqa aiyeqnab nanngi dego ñumoqneq."

³⁷ "Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, 'E ijo segi angro qujai qarinyit aiaqas di nanngi a qalqasai. Nanngi aqa anjam quetqab.' Degsi are qalsiqqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. ³⁸ Aiyeqnanaqa wau taqato tamo nanngi a unsibqa segi segi qairosib mareb, 'Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.' ³⁹ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib osi gilsib wau qalaq di qalnab moiyej. ⁴⁰ Deqa ningi kiyeysib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nanngi di kiyernjrqas? Ningi na merbiy."

⁴¹ Onaqa nanngi na minjeb, "Wau lanja a bosimqa tamo uge nanngi di tulan ugeugeinjrnsim padaltnjrougetqas. Osim aqa wau di olo yainjrnsim tamo qudei nanngo banq di uratetnjrimqa nanngi na kamba wau taqatosib wain gei melioqnimqa koroiyoqnsib wau lanja yoqnqab."

⁴² Nanngi degsib Yesus minjnabqa a na olo minjrej, "Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

'Tal gereiyo qaji tamo nanngi na tal ai arqsbqa uge qa marsib taqal waiyeq. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej. Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

"Tal ai di tulanq bolequja." "

⁴³ Deqa e ningi endegsi merngwai. Qotei a nunngo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa uratosim ningi taqal breingwas. Osim olo tamo ungasari qudei aqa kumbra bole dauryeqnub qaji nanngi elenjosim nanngo Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas. Nanngi gei bole atobuleqnub deqa Qotei na nanngi taqatnjrqas. ⁴⁴ Tamo ungasari ululoñosib tal ai quraq aiqab qaji nanngi di tal ai dena nanngo tanu ginqenqyas. Ariya tal

ai di ulonjosim tamo ungasari qudei nanggoq aisim jejamu ti tanu ti torei paraparainjrqa.”

⁴⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Farisi nangi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nanggo jejamuq di une qametnjrej. ⁴⁶ Nangi degsib qalieosib deqa nangi Yesus ojqa mareb. Ariya nangi tamo ungasari nangi ulainjrsib deqa Yesus ojqa urateb. Di kiyaaqa? Tamo ungasari kalil nangi maroqneb, “Yesus a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

22 Onaqa Yesus a olo Juda tamo kokba nangi yawo anjam bei endegsi minjrej, ² “Qotei lan qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Kumbra di mandor bei aqa njiri unja ban ojqa bationaqa maruro atej dego kere. ³ A maruro atsiqa aqa kangal tamo qudei qarijnjrnaqa nangi gilsib tamo ungasari nami aqa maruro unqa minjrej qaji nangi metnjreb, ‘Ningi boiy.’ Onaqa nangi bqa asginjrej. ⁴ Asginjrnaqa mandor a deqa qusiqa aqa kangal tamo qudei olo qarijnjrnsiq minjrej, ‘Ningi gilsib tamo ungasari e ijo maruro unqa minjrem qaji nangi olo endegsib minjriy, “Ningi quiy. Mandor a ingi ingi kalil gereiyosiq atqo unu. Makau ti wagme namur bole bole ñumsiq goiqo. Deqa ningi asgingaiq. Ningi bosib aqa maruro uniy.” O kangal tamo, ningi gilsib nangi degsib minjriy.’

⁵ “Onaqa nangi gilsib tamo ungasari nangi di minjreb, ‘Ningi boiy.’ Minjrnabqa nangi kalil bqa asginjrej. Bei a ulanjosiq aqa ingi wauq gilej. Bei a ulanjosiq aqa silali wauq gilej. ⁶ Qudei na kangal tamo nangi di ojelerosib ugeugeinjrsib ñumnab moreneb. ⁷ Onaqa mandor a deqa qusiqa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo nangi qarijnjrnaqa gilsib tamo nangi kangal tamo

ñumeb qaji nangi kamba ñumekriteb. Osib nanggo tal ingi ingi kalil qatrentonab yuekriteb.

⁸ “Onaqa mandor a olo aqa kangal tamo qudei qarijnjrnsiq minjrej, ‘Ijo angro aqa unja ban ojqa bati kereqo deqa e na maruro atonum unu. Tamo ungasari e nami ijo maruro unqa minjrem qaji nangi bqa asginjrej. Nangi tamo ungasari bolesai deqa nangi ijo maruro unqa keresai. ⁹ Deqa ningi gilsib gamq di tamo ungasari lanja lanaj nangi turosib metnjrib ijo maruro unqa beb.’ ¹⁰ Onaqa nangi gilsib gamq di tamo ungasari gargekoba bole ti uge ti nangi turosib metnjrnabqa nangi kalil maruro unqajqa bosib koroonaqqa tal tamo na maqej.

¹¹ “Onaqa mandor a na tamo ungasari nangi di unjrqa marsiq tal miligiq gilej. Gilsiq ñam atej di tamo bei a maruro qa gara wala jugosai di unsiqa minjej, ¹² ‘O was, ni kiyaaqa maruro qa gara wala jugosai? Ni degsim maruro unqa baim.’ Degsi minjnaqa tamo di a na kamba olo anjam bei minjqa keresaiyonaqa lanja kiriesoqnej. ¹³ Onaqa mandor a na aqa kangal tamo nangi minjrej, ‘Ningi na tamo di singa ti ban ti tontetosib oqeq waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia tamo nangi akamkobaoqnsib pailoqnsib nanggo jaqatin qa qalagei anjam atoqnas.”

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi quiy. Qotei a tamo tulan gargekoba nangi metnjreqnu. Ariya a tamo quja quja segi giltjnreqnu.”

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹⁵ Onaqa Farisi nangi gilsib nangi anjam kiye Yesus nenemyib a anjam grotim qusib a ojqaqqa deqa qairoqneb. ¹⁶ Qairosib anjam kereonaq nanggo angro qudei Herot aqa wau tamo qudei ti qarijnjrnaq Yesus aqa areq bosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi

tamo ungasari nangi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nangi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nangi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nangi minjreqnum. ¹⁷Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁸Onaqa Yesus a nango areqalo uge di poiyounaqa minjrej, “Ningi gisan tamo. Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojquajqa deqa gisanbeqnum? ¹⁹Ningi meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrinaqa nangi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqua minjrej, ²⁰“Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” ²¹Onaqa nangi na minjeb, “Di Sisar aqa.” Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.”

²²Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb. Osib nangi Yesus uratosib jaraiyeb.

Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqab

²³Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nangi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nangi mareqnum, “Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai.” Deqa nangi bosib Yesus endegsib minjeb, ²⁴“O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami endegsi marej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ angro saiqoji soqnimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami degsi marej. ²⁵Deqa ni que. Was 7 nangi soqneb. Nango was matu a uña osiqa moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di ej. ²⁶Osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nangi uña qujai di osib moreñeb. Nangi angro saiqoji. ²⁷Nangi

kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ²⁸Deqa ni iga merge. Mondon subq na tigelo batiamqa tamo kalil nangi subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tñtñ sqas? Ni qalie, was 7 kalil nangi uña qujai di eb.”

²⁹Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ningi poingosai. Qotei aqa singila dego ningi poingosai. Deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ³⁰Mondon tamo ungasari nangi subq na tigelosibqa nangi unjatqasai. Nangi tamotqasai. Nangi lan angro bul laja sqab.

³¹“Ningi quiy. Tamo nangi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Qotei a nami babtosiq ningi merngej. Di ningi sisiyosai kiyo? Qotei a endegsi marej, ³²‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Qotei a degsi marej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nango Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nango Qotei.” ³³Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa anjam di qusibqa tulan prugugeteb.

Dal anjam kiye a tulan bolequja?

³⁴Yesus a Sadyusi nangi anjam degsi minjrinaqa nangi na kamba olo anjam bei minjqa keresaiinjrej. Onaqa Farisi nangi deqa qusib olo Yesus aqa areq beb. ³⁵Nango ambleq dena dal anjam qalie tamo bei a tigelosiqqa Yesus gisanjyosiq nenemyej, ³⁶“O Qalie Tamo, ni mare. Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulan bolequja? Dal anjam kiye a dal anjam kalil buñnjrejunu?”

³⁷Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulan bolequja agi mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunuj ti ino areqalo ti kalil a yekritime.’ ³⁸Dal anjam di a segi qujai tulan bolequja. A na dal anjam kalil buñnjrejunu. ³⁹Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai.

Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nanngi degsim geregereinjroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum.⁴⁰ Ni dal anjam aiyel di dauryqam di ni Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa med-abu o qaji tamo nango anjam ti kalil keretosim dauryqam.”

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

⁴¹ Onaqa Farisi nanngi olo Yesus aqa areq di koroesonabqa a na nenemnjrej, ⁴² “Ningi Kristus qa kiyersib are qalonub? A yai aqa njiri?” Onaqa nanngi na kamba minjeb, “Kristus a Devit aqa njiri.”

⁴³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Qotei aqa Mondor na Devit aqa med-abu singilatetonaqa a endegsi marej,

⁴⁴ ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej,

“Ni ijo ban woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nanngi elenosi y ino sorgomq di atitqa ni na nanngi taqatnjroqnam.” ’

⁴⁵ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

⁴⁶ Yesus a Farisi nanngi anjam degsi minjrnaqa tamo bei na kamba anjam bei minjqa keresai. Deqa tamo nanngi olo bunuqna anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Juda tamo kokba nanngi kumbra uge uge yoqneb

23 Onaqa Yesus na olo aqa angro nanngi ti tamo ungasari kalil nanngi ti endegsi minjrej, ² “Dal anjam qalie tamo nanngi ti Farisi nanngi ti Moses aqa ñam osib dal anjam plaltoqnsib ningi merngeqnum. ³ Deqa anjam kalil nanngi na merngeqnum qaji di ningi qusib dauryoqniy. Ariya kumbra nanngi yeqnum qaji di ningi dauryaib. Nanngi anjam

maroqnsib ariya nanngi segi anjam di dauryosaieqnum. ⁴ Nanngi gulbe kokba tamo ungasari nanngi enjreknab qoboioqnsib unub. Ariya nanngi olo tamo ungasari nango gulbe di qoboietnjro-saieqnum. ⁵ Kumbra kalil nanngi yeqnum qaji di tamo ungasari nanngi unoqnsib nango ñam soqtetnjrqajqa deqa yeqnum. Nango kumbra bei agiende. Nanngi Qotei aqa dal anjam mutu qudei pepa kiñilalaq di nengrenyoqnsibqa lopo miligiq di jigelenoqnsib nango lanjaq di gara ñengji na qoseqnum. Osib nango gara jugo mutuq di gara burbur nengrenj ti wala bole bole tonteqnum. ⁶ Nanngi goiyo kokbaq di, Qotei tal miligiq di sosisbqa tamo ñam ti nango awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleinjreknun. ⁷ Nanngi koro sawaq di tamo ungasari nanngi na nango ñam soqtoqnsib ban ojetnjrqajqa deqa areboleboleinjreknun. Tamo ungasari nanngi na ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib minjroqnaqajqa deqa ti nanngi areboleboleinjreknun.

⁸ “O ijo angro, tamo qudei na ningi ‘O Qalie Tamo Koba’ degsib merngaib. Tamo qujai a segi nungo Qalie Tamo. Ningi kalil was. ⁹ Mandamq endi ningi na tamo bei endegsib minjaib, ‘O Abu.’ Tamo qujai a segi nungo Abu. Agi a lanj ureq di unu. ¹⁰ Tamo qudei na ningi endegsib merngaib, ‘O Gate Koba.’ Tamo qujai a segi nungo Gate Koba. Agi e Kristus. ¹¹ Nungo ambleq di angro bei a ñam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas. ¹² Tamo kalil nango segi ñam soqteqnum qaji nanngi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo kalil nango segi ñam aguq ateqnum qaji nanngi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a Juda tamo kokba nango kumbra uge qa marej

¹³ Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisan

tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi tamo ungasari nangi lañ qureq oqwajqa gam itqa mareqnabqa ningi na olo gam getentetñreqñub. Ningi segi lañ qureq oqwajqa gam itqa keresai. Deqa tamo ungasari nangi dego lañ qureq oqwajqa gam itqa yeqñab ningi na gam getentetñreqñub. ¹⁴O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisañ tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi uña qobul nangi gisaññroqñsibqa nanço tal ti ingi ingi ti laña yainjreqñub. Osib tamo ungasari nangi na ningi nuñgsib nuñço ñam soqtetñgwajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na tamo nangi peginjrqa batiamqa a na ningi awai tulan uge engwas.

¹⁵“O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisañ tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi na tamo qujai segi ningi daurñgwa maroqñsib singa na kiyo qobuñ na kiyo sawa sawa kalil keretoqñsib laqñub. Ariya tamo qujai di a ningi daurñgwas di a na ningi buñgosim tamo tulan ugedamu sqas. Deqa a ningi qa namoosim torei ñamyuwoq aiqas.

¹⁶“Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nangi gam osornjrqa keresai. Agi ningi mareqñub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra tal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a gol atra tal miligiq di unu qaji aqa ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi degsib mareqñub. ¹⁷Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi tulan nanari. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra tal a tulan bole kiyo atra tal aqa gol a tulan bole kiyo? Od, atra tal a tulan bole. Ariya gol atra tal miligiq di unu qaji a dego ingi bole.

¹⁸Ningi endegsib mareqñub, ‘Tamo bei a anjam singilatqa osimqa atra bijal aqa ñam na singilatqas di aqa anjam singilaqasai. Deqa a na anjam di uratqas di kere. Ariya a atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nanço ñam na anjam singilatqas di aqa anjam bole singilaqas. Deqa a anjam di urataiq.’ Ningi degsib mareqñub. ¹⁹Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Ningi na merbiy. Ingi kiye a Qotei aqa ñamgalaq di tulan bole? Atra bijal a tulan bole kiyo atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nangi tulan bole kiyo? Od, atra bijal a tulan bole. Ariya atraiyo ingi ingi atra bijal gogeq di unub qaji nangi dego bole kalil. ²⁰Deqa ningi quiy. Tamo bei a atra bijal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra bijal ti ingi ingi kalil atra bijal gogeq di unub qaji nangi ti nanço ñam na anjam singilatqas. ²¹Tamo bei a atra tal aqa ñam na anjam singilatqas di a atra tal ti Qotei agi atra tal miligiq di unu qaji a ti nanço ñam na anjam singilatqas. ²²Tamo bei a lañ qure aqa ñam na anjam singilatqas di a Qotei ti aqa awo jaram ti nanço ñam na dego anjam singilatqas.

²³“O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisañ tamo. Deqa ningi tulan padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqñub. Agi ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Ningi lei ti lombo ti saga ti oqñsib poto 10 yoqñsib oto qujai Qotei atraiyeqñub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqñub. Agi ningi kumbra bole bole dauryqa asgingeqñu. Ningi tamo nangi qa duloñsaeqñub. Ningi Qotei qa nuñço areqalo singilatosaieqñub. Ningi dal anjam kiñilala segi dauryeqñub. Deqa e ningi endegsi merñgwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqñiy. Ningi dal anjam kiñilala dego dauryqa urataib. ²⁴Ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi tamo nangi gam osornjrqa keresai. Agi ningi qui uyqa oqñsib añiñig

kiñala quiq di sonaqa unoqnsib taqal ateqnub. Ariya kamel a quiq di sonaqa ningi unosaieqnub. Qoji uyeqnub.

²⁵“O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulanj padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi ya gambanj ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaieqnub. Dego kere ningi babanj na tamo bole. Ariya nungo are miligi bajinj kumbra ti jejamu qa kumbra uge ti dena maqejunu. ²⁶O Farisi ningi tamo ñam qandimo bul unub. Deqa ningi endegiy. Ningi mati ya gambanj ti tabir ti miligi yansiy. Yansib milalamqa qore dego milalqas.

²⁷“O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulanj padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Agi ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di wala boledamu. Ñam qaq na liyeb. Ariya sub miligiq di tamo aqa qusa ti tanu ti dena maqejunu. ²⁸Ningi sub di bul. Deqa tamo ungasari nangi na ningi nungoqnsib mareqnub, ningi tamo bole. Ariya nungo are miligi gisanj kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti dena maqejunu.”

²⁹Osiqa Yesus a olo marej, “O dal anjam qalie tamo ti Farisi ti, ningi gisanj tamo. Deqa ningi tulanj padalougetqab. Ningi anjam maro aiyelteqnub. Bole, ningi Qotei aqa medabu o tamo nango sub gereiyqnsib tamo ungasari nami kumbra bole bole yoqneb qaji nango sub walateqnub. ³⁰Ariya ningi olo endegsib mareqnub, ‘Iga nami soqnem qamu iga gago moma nangi ti beterosim Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumosai qamu.’ Di gisanj koba. Ningi nungo moma nangi ti areqalo qujai. ³¹Ningi mareqnub, ‘Gago moma.’ Nungo anjam dena ningi segi qa ubtosib endegsib marobuleqnub, ‘Tamo nangi na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumoqneb qaji nango angro agi iga.’ ³²Ningi degsib marobuleqnub.

Deqa ungun. Nungo moma nango kumbra uge di ningi na olo keretosib yoqniy. ³³Ningi amal uge bul. Deqa mondonj Qotei a nungo une qa merngsim ningi ñamyuwoq di breingwas. Yimqa ningi kiyersib olo bole sqab? Keresai.

³⁴“Deqa ningi quiy. E na Qotei aqa medabu o tamo nangi ti Qotei aqa powo tamo nangi ti Qotei aqa dal anjam qalie tamo nangi ti qarijnjroqnit nungoq boqnqab. Boqnibqa ningi na nangi qudei ñumoqnsib moiyojnroqnqab. Osib nangi qudei ñamburbasq di gaintnjrqab. Osib nangi qudei ojelerjosib nungo Qotei tal miligiq di kumbainjroqnqab. Osib nangi qudei teteinjribqa nangi jaraiyosib qure bei beiq giloqnqab.

³⁵Ningi nangi degnjroqnibqa bati deqa Qotei a nungo moma nango une kalil osim nungo jejamuq di atelenqas. Nungo moma nango une agiende. Nangi na tamo ungasari kumbra bole bole yoqneb qaji nangi ñumoqneb. Nango une di agi nangi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Dena bosi bosib Berekia aqa ñiri Sekaraia atra bijal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. Une kalil di Qotei na osim nungo jejamuq di atelenqas. ³⁶E bole merngwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangi enjrqas.”

Yesus a Jerusalem nangi qa dulej

³⁷Osiqa Yesus a olo marej, “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumoqnsim moiyojnreqnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarijnjreqnu qaji nangi meniñ na ñumeqnam moreneqnub. Bati gargekoba e ino angro nangi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ningi saideqnub. ³⁸Deqa ningi quiy. Qotei a nungo atra tal koba uratetngimqa a laña sqas. ³⁹Deqa e ningi endegsi merngwai.

Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondoŋ e olo laŋ qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, ‘Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulaŋ geregereiyeqnu.’”

Bunuqna jeu tamo nangi na atra tal niñaqyqab

24 Osiqa Yesus a atra tal koba uratosiq gileqnaqa aqa angro nangi na aqa areq bosib atra tal osoryeb. ²Osoryonab Yesus na minjrej, “E bole merngwai. Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nangi na bosib tulaŋ niñaqyosib aqa meniŋ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniŋ bei meniŋ bei aqa quraq di sqasai. Meniŋ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaqja bunuqna brantqas

³Yesus na aqa angro nangi degsi minjrsiqa Oliv manaq oqsq goqe di awesonaqa aqa angro nangi aqa areq bosib lumu nenemyeb, “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nangi bosib atra tal endi niñaqyqab? Mandam endi koboqa laqnimqa ni olo laŋ qureq na boqnim kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomoq?’”

⁴Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei na ningi gisaŋgo uge. ⁵Bunuqna gisaŋ tamo gargekoba nangi ijo ñam na boqnsib tamo ungasari nangi endegsib minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulaŋ gargekoba nangi gisaŋnjroqnaqab. ⁶Bunuqna sawa bei bei qaji nangi aŋ na qotokobaoqnaqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diŋo bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁷Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nangi tigeloqnibqa mandor qudei nangi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiŋ kokba ti

mam ti ingi saio bati dego brantelenqas. ⁸Kumbra kalil di uŋa angrotqa osiqa mati jaqatiŋ kiñala eqnu dego kere.

⁹“Bati deqa nangi na ningi ojelenoqnsib jaqatiŋ ti gulbe ti engoqnaqab. Osib ningi qudei luŋgsib moiyoŋgwab. Ningi ijo ñam ejunub deqa sawa bei bei qaji nangi ningi qa tulaŋ ugeoqnsib jeutŋgoqnaqab. ¹⁰Bati deqa tamo ungasari gargekoba e qa nangi areqalo singilato qaji nangi ijo ñam ulontosib segi segi jeu sqab. Sosibqa nangi segi was nangi ojelenoqnsib tamo uge nangi banq di atoqnaqab. ¹¹Gisaŋ tamo tulaŋ gargekoba nangi boqnsib ijo segi tamo ungasari nangi endegsib minjroqnaqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib nangi gisaŋnjroqnaqab. ¹²Kumbra uge deqaji tulaŋ kobaoqnimqa tamo gargekoba nangi qalaqalaiyo kumbra uratoqnaqab. ¹³Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diŋo bati itqab di Qotei na ningi elenqas. ¹⁴Ijo wau tamo nangi sawa sawa kalil keretoqnsibqa Qotei aqa anjam bole mare mare laqnaqab. Amqa diŋo bati brantqas. Anjam bole di aqa damu agiende. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nangi Mandor Koba sqas.”

Ingi tulaŋ ugedamu brantqas

¹⁵Osiqa Yesus a olo aqa angro nangi endegsi minjrej, “Diŋo batiamqa ingi tulaŋ ugedamu Qotei aqa medabu o tamo Daniel a nami deqa marej qaji di brantim ningi unqab. Ingi ugedamu di a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesqas.” E Matyu. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnuqab qaji nangi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. ¹⁶Osiqa Yesus na aqa angro nangi olo endegsi minjrej, “Ningi ingi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nangi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁷Tamo ungasari tal meq di unub qaji nangi

jaraïqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanngi jaraïyoqujatebe. ¹⁸Tamo ungasari wauq di unub qaji nanngi jaraïqa oqnsib nanngo gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraïyoqujatebe.

¹⁹Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti jaraïyo bangioqnsib gulbe koba oqab. ²⁰Deqa ningi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq. Yori bati qa dego brantaiq.’ ²¹Ningi degsib pailyoqniy. Di kiyaqa? Bati deqa tamo ungasari nanngi gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosai oqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosai dena bosi bosiq agi bini unum. Bunuqna laja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²²Gulbe di aqa bati Qotei na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nanngi padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltnej qaji nanngi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²³“Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ningi uniy. Kristus bqo agiende’ o ‘Kristus bqo agide.’ Degsib merngibqa ningi nanngo anjam quetnjraib. ²⁴Tamo qudei nanngi bosib gisanosib marqab, ‘E Kristus.’ Qudei marqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib marwa kokba babtoqnqab. Nanngo marwa dena nanngi na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnej qaji nanngi dego areqalo niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab.

²⁵“Ningi quiy. Kumbra kalil di brantosaïnaqa e namoqna merngonum. ²⁶Deqa tamo qudei na ningi endegsib merngwab, ‘Ningi uniy. Kristus bqo agi wadau sawaq di unu.’ Degsib merngibqa ningi nanngo anjam di dauryosib wadau sawaq gilaib. Tamo qudei na ningi merngwab, ‘Kristus bqo agi talq di unu.’ Degsib merngibqa ningi nanngo anjam quetnjraib. ²⁷Ningi qalie, kola minjale-

qnaqa lan kalil suwanjeqnu. Dego kere e Tamo Angro lan qureq na boqnitqa tamo ungasari kalil nanngi e nubqab.

²⁸“Tamo nanngo jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanngi koroqab.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁹Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nanngo bati koboamqa senj ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nanngi lan goge na ululonosis mandamq aiyelenqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renginyelenqab. ³⁰Bati deqa e Tamo Angro bqai. Ijo toqor a lan goge dia brantimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi e qa akamugetqab. E singila ti rian ti lanbiq na boqnit tamo ungasari kalil nanngi e nubqab. ³¹Yimqa e singila na gul anjamosiy ijo lan angro nanngi qarijnjritqa nanngi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltnej qaji nanngi lan utru utruq na koroinjrqab.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

³²Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena poingwas. Qura banga qalsim olo ñalguyoqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Senj aqa bati jojomqo.’ ³³Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejuu.’ ³⁴E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi kalil morenosaisoqnbqa kumbra kalil endi branteleqnqas. ³⁵Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan angro nanngi qaliesai. E Qotei aqa ñiri

e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie. ³⁷Noa aqa bati qa tamo ungasari nangi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nangi kumbra degyoqnqab. ³⁸Agi Noa aqa bati qa mandam ya maqosaisonaqa tamo ungasari nangi ingi ti ya ti uy-oqnsib uña ban ojeleñoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilej. ³⁹Mandam ya maqosim nangi padaltnjrqas nangi deqa qaliesai. Nangi laña nanari soqneb. Sonabqa gulbe di nanggoq di brantej. Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa tamo ungasari nangi nanari degsib sqab. ⁴⁰Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnbqa Qotei na bei lañ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴¹Uña aiyel tal qujaiq di saplañ gereiyoqnbqa Qotei na bei lañ qureq osi oqsimqa bei uratim sqas. ⁴²Deqa ningi geregere ñam atiy. E nungo Tamo Koba. E bati gembu bqai di ningi qaliesai. ⁴³Ningi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁴Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prughtgaim deqa ningi geregere ñam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

Tamo yai a kanğal tamo bole?

⁴⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Kanğal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kanğal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kanğal tamo kalil nangi geregere taqatnjroqnsimqa nanggo ingi uyqajqa batioqnmimqa ingi anainjroqnsim soqne.’ ⁴⁶Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kanğal tamo yey qaji di kalil keretosim soqnmimqa a bosim unimqa kanğal tamo di a tulañ areboleboleiyqas. ⁴⁷Deqa e bole mernğwai. Kanğal tamo di a wau boledamu yey deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim

aqa banq di atim a na taqatetoqnqas. ⁴⁸Ariya kanğal tamo di a tamo uge sqas di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqasai.’ ⁴⁹Degsi are qalsimqa a na kanğal tamo qudei a ombla wauo qaji nangi laña laña kumbainjroqnqas. Osim wain uyo tamo qudei nangi joqsim koba na ingi ti wain ti uyoqnsib nanari-oqnqab. ⁵⁰Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmimqa aqa tamo koba brantoqujatosis unimqa a tulañ prugugetqas. ⁵¹Deqa aqa tamo koba a na qalougetosis gisari tamo nanggo so sawaq waiyim aiqas. Sawa dia tamo nangi tulañ akamkobaoqnsib pail-oqnsib nanggo jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.”

Dunğenge 10 nanggo yawo anjam

25 Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei lañ qureq di unu qaji a na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Kumbra di dunğenge 10 nanggo kumbra sigitejunu. E deqa ningi saingwai. Tamo bei a uña ban oje. A uña ban ojqa sawaq gilqa laqnaqa dunğenge 10 nangi a ombla gilqa marsib nanggo segi segi lam osib walwelosib aisib gamq di a qa tariñoqneb. ²Dunğenge 5 nangi nanari. Dunğenge 5 nangi powo ti. ³Dunğenge nanari nanggo lam miligiq di ya kiñala segi soqnej. Nangi lam ya bei o ti aiyosai. ⁴Dunğenge powo ti nangi nanggo lam osibqa lam ya jalinaq di qamsib o ti aiyeb. ⁵Ariya tamo a uña ban ojqa sawaq urur gilosai. A sokobaiyej. Deqa dunğenge 10 nangi gamq di a qa tariñosib sonabqa urñamn-jrnaqa ñereñeb.

⁶“Ñereñesonabqa qolo jige tamo qudei nangi maosib mareb, ‘Tamo uña ban ojqa qaji agi gileqnu. Deqa ningi tigelosib walwelosib gamq di a turoiy.’ ⁷Onaqa dunğenge 10 nangi tigelosib nanggo lam gereiyeb. ⁸Gereiyoqnsibqa dunğenge nanari nangi na dunğenge

powo ti nanngi minjreb, 'Ninggi lam ya kiñala egii. Gago lam ya saiqo deqa mosoqa laqnu.' ⁹Onaqa dungenge powo ti nanngi na kamba minjreb, 'Lam ya endi gago segi qa kere. Iga ninggi qa ti keresai. Deqa ninggi olo sumsib nunngo segi lam ya awaiiy.' ¹⁰Onaqa dungenge nanari 5 nanngi tigelosib lam ya awaiyqajqa sumeqnabqa tamo di a uja ban ojqa sawaq giloqnej. Gileqnaqa dungenge powo ti nanngi nami nanggo lam gereiyosib soqneb deqa nanngi na tamo di dauryosib uja ban ojqa sawaq gileb. Gilsib tal miligiq gilekritisib siran kabuteb.

¹¹"Sokiñalayonaq dungenge nanari nanngi tal meq di brantosib maosib tamo di minjeb, 'O Tamo Koba, iga bonum. Ni na siranme waqtetgime.' ¹²Onaqa a na kamba minjreb, 'E bole merngwai. E ninggi qaliesai.'"

¹³Osiqa Yesus a olo marej, "Dego kere ninggi geregere nam atsib soqniy. Di kiyaya? Ijo bqajqa bati ninggi qaliesai deqa."

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹⁴Osiqa Yesus a olo marej, "Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a sawa isaq gilsiq di soqnej dego kere. A gilqa osiqa aqa kangal tamo nanngi koroinjrasiqa nanngi na aqa silali taqatqa minjrasiqa nanggo banq di urattetnjreb. ¹⁵A na aqa kangal tamo nanggo segi segi singila pegiyetnjrsiqa nanngi wau yqajqa kere dego silali pupoiyosiqa enjreb. Bei 5,000 kina yej. Bei 2,000 kina yej. Bei 1,000 kina yej. Osiqa a sawa isaq gilsiq di soqnej. ¹⁶Sonaqa kangal tamo 5,000 kina ej qaji a silali dena wauosiqa olo 5,000 kina bei ej. ¹⁷Kangal tamo 2,000 kina ej qaji a dego silali dena wauosiqa olo 2,000 kina bei ej. ¹⁸Ariya kangal tamo 1,000 kina ej qaji a silali dena wauosai. A silali di osi gilsiq mandamq

di sub bogsika sub miligiq di ulitonaq soqnej.

¹⁹"Bati olekoba yala koboonaqa tamo koba a olo puluosi bosiqa aqa kangal tamo nanngi wauqa silali enjreb qaji di metnjreb. Metnjrnaqa nanngi aqa areq bonabqa a na minjreb, 'E nami silali engem qaji dena ninggi waueb olo silali di osorbiy.' ²⁰Onaqa kangal tamo 5,000 kina ej qaji a na 5,000 kina bei osi bosiqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 5,000 kina nami ebem qaji dena e wauonamqa olo 5,000 kina bei brantej agiende.' ²¹Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kangal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di urattitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²²"Onaqa kangal tamo 2,000 kina ej qaji a bosiqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 2,000 kina ebem qaji dena e wauonamqa olo 2,000 kina bei brantej agiende.' ²³Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni dego kangal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e wau gargekoba olo ino banq di urattitqa ni na taqatoqnqam. Deqa ni bosim e ombla areboleboleigim sqom.'

²⁴"Onaqa kangal tamo 1,000 kina ej qaji a bosiqa aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni que. E nami qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nanngi ingi yageqnab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanngi saga yago breiyeqnab boleeqnaq ni segi na koroioyqnsim uyeqnum. ²⁵Deqa e ni qa ulaosim ino 1,000 kina ebem qaji di osi gilsimqa mandamq di sub bogsim sub miligiq di ulitonam soqnej agiende.'

²⁶"Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kangal tamo uge. Ni lola ani. Ni nami qalieem, tamo qudei nanngi ingi yageqnab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Tamo qudei nanngi

saga yago breiyeq nab boleeq naq e segi na koroioqnsim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²⁷ Deqa ni kiyaaq ijo silali di osi gilsim silali talq atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqo qamu turtosim onum qamu. ²⁸ Degsi minjsiqa aqa kanqal tamo qudei nangi minjrej, 'Ninggi 1,000 kina di yayiosibqa kanqal tamo nami wauosiqa 10,000 kina ejunu qaji di olo yiy. ²⁹ Ninggi degyiy. Di kiyaaq? Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau yimqa a wau gargekoba taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas. ³⁰ Deqa ninggi na kanqal tamo uge di qalaq di waiyibqa sawa ambruq di soqnem. Sawa dia nangi akamkobaoqnsib pailoqnsib nango jaqatin qa qalagei anjam atoqnqas.'"

Mondon Tamo Angro a bosim tamo unqasari kalil nangi peginjrqas

³¹ Osiqa Yesus a olo marej, "Mondon e Tamo Angro ñam kobaquja oqai. Osiy lan angro kalil nangi joqsiy mandamq aisiy ijo segi awo jaram kobaq di awesqai. ³²⁻³³ Awesoqnit sawa bei bei qaji kalil nangi bosib ijo ulatamuq di koroabqa e na nangi peginjrqai. E na nangi qudei ijo ban woq di atelenqsiy olo nangi qudei ijo ban qonanq di atelenqai. Wagme taqato tamo nangi na kaja ti meme ti nangi peginjreqnub dego kere. ³⁴ Osiy tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nangi endegsi minjrqai, 'Ijo Abu a ninggi qa tulan areboleboleiyeqnu. Nami a mandam atej bati deqa a nunqo Mandor Koba sosim ninggi taqatngwajqa gam gereiyetngej. Deqa ninggi ijoq babqa ijo Abu na ninggi taqatngwas. ³⁵ Di kiyaaq? E mambonaqa ninggi na e inggi anaibeb. E ya qarbonaqa ninggi na e ya anaibeb. E yaun tamo sonamqa ninggi

na e osib nunqo talq di gereibeb. ³⁶ E gara saiqoji sonamqa ninggi na gara tigetbeb. E maibonaqa ninggi na e taqatbeb. E tonto talq di sonamqa ninggi na bosib e gereibeb.'

³⁷ "E na tamo unqasari ijo ban woq di unub qaji nangi degsi minjritqa nangi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammonaqa iga na inggi anaimem? Bati gembu ni ya qarmonaqa iga na ya anaimem? ³⁸ Bati gembu ni yaun tamo sonamqa iga ni osim gago talq di gereimem? Bati gembu ni gara saiqoji sonamqa iga na gara tigetmem? ³⁹ Bati gembu ni maimonaqa iga na taqatmem? Bati gembu ni tonto talq di sonamqa iga bosim ni gereimem?'

⁴⁰ "Nangi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqai, 'E bole mernqgwei. Ninggi na ijo was ñam saiqoji unub qaji nangi geregereinjroqneb di agi ninggi e dego gereiboqneb.'

⁴¹ "Ariya e na tamo unqasari ijo ban qonanq di unub qaji nangi endegsi minjrqai, 'Ninggi tamo unqasari tulan ugedamu. Deqa ninggi jaraiyiy. Jaraiyosib aisib nanyuwo gaigai yuejunu qaji dia soqniy. Satan aqa lan angro nangi ti dia sqab. Qotei a nami nanyuwo di nangi gereiyetnjrej. ⁴² Deqa ninggi nanyuwo deq aiyiy. Di kiyaaq? E mambonaqa ninggi na e inggi anaibosai. E ya qarbonaqa ninggi na e ya anaibosai. ⁴³ E yaun tamo sonamqa ninggi na e osib nunqo talq di gereibosai. E gara saiqoji sonamqa ninggi na gara tigetbosai. E maibonaqa ninggi na e taqatbosai. E tonto talq di sonamqa ninggi na bosib e gereibosai.'

⁴⁴ "E na tamo unqasari ijo ban qonanq di unub qaji nangi degsi minjritqa nangi e kamba nenembqab, 'O Tamo Koba, bati gembu ni mammej? Bati gembu ni ya qarme? Bati gembu ni yaun tamo soqnem? Bati gembu ni gara saiqoji soqnem? Bati gembu ni maimej? Bati

gembu ni tonto talq di soqnem? O Tamo Koba, bati gembu ni degsi sonamqa iga ni numsim gereimosai?”

⁴⁵ “Nangi e degsib nenembibqa e na kamba minjrqi, ‘E bole merngwai. Ningi na ijo was ñam saiyoji unub qaji nangi gereinjrosai qneq di agi ningi e dego gereibosai qneq.’ ⁴⁶ E na nangi degsi minjrsiyqa nango awai uge enjrsiy breinjrit ñamyuwoq aiqab. Dia nangi bati gaigai jaqatin qonsib sqab. Ariya tamo ungasari kumbra bole yeqnub qaji nangi ñambile gaigai sqab.”

Juda tamo kokba nangi Yesus qalib moiqaqqa gam ñamoqneq

26 Yesus a anjam kalil di marsiq ko-boonaqa a na aqa angro nangi endegsi minjrej, ² “Ningi qalie, yori bati koba jojomqo. Bati aiyel unu. Yori bati di brantimqa Juda tamo kokba nangi na e Tamo Angro ojsib jeu tamo nango banq di atqab. Atibqa nangi na e ñamburbasq di lubib moiqai.” Yesus na aqa angro nangi degsi minjrej. Yori bati di Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnabqa aqaryainjrej deqa olo are qalqajqa bati.

³ Yori bati di jojomej deqa atra tamo kokba ti Israel nango gate nangi ti gilsib atra tamo gate aqa ñam Kaiafas aqa talq di koroeb. ⁴ Koroosib endegsib nenemoqneq, “Iga kiwersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiyoqom?” ⁵ Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqsai. Ojqom di tamo ungasari nangi iga nugsib ñirinjosib qoto tigelto uge.”

Uña bei a goreñ quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

⁶ Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiq tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeleñej qaji aqa ñam Saimon aqa talq di soqnej. ⁷ Sosiqa ingi uyeqnaqa uña bei a goreñ quleq ti tulañ boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jal-

inaq jigsiaq osi bosiqqa Yesus aqa gateq di bilentej. ⁸ Onaqa Yesus aqa angro nangi uña di aqa kumbra unsibqa ñirinjosib segi segi maroqneq, “Uña di a kiyaaq goreñ di laña ñanguiyqo?” ⁹ A goreñ di osiq tamo qudei enjrqo qamu silali kobaquja yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiyoji nangi jeisi enjrqo qamu di kere.”

¹⁰ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiq minjrej, “Ningi kiyaaq uña di gulbe yeqnub? A kumbra bole ebqo. ¹¹ Tamo ingi ingi saiyoji nangi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. ¹² E moiqai. Moiyitqa e subq atqab. Uña di a e qa are qalsiq ijo jejamuq di goreñ bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. ¹³ E bole merngwai. Bunuqna ijo wau tamo nangi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uña endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saonqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nango banq di atqas

¹⁴ Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq atra tamo kokba nangoq gilej. Judas a Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei. ¹⁵ A nangoq gilsiq minjrej, “Ningi na awai kiye ebibqa e Yesus osiy nungo banq di atqai?” Onaqa nangi na menin silali 30 yeb. ¹⁶ Yonab a gilsiq a Yesus osim nango banq di atqajqa gam ñamoqnej.

Yesus aqa angro nangi ti yori bati aqa ingi uyeb

¹⁷ Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantonaaqqa Yesus aqa angro nangi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmonamqa ni ingi uyqam?” ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi aisib qure ambleq di tamo bei itqab. Itosib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, ‘Ijo bati jojomqo. Deqa e ijo an-

gro nan̄gi koba na ino talq di awoosim yori bati aqa in̄gi uyqom.” ” ¹⁹ On-aqa Yesus aqa angro nan̄gi qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsib brantonab dauryosib in̄gi in̄gi kalil gereiyeleñeb.

^{20–21} Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nan̄gi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib in̄gi uyoqnsibqa Yesus na nan̄gi endegsi minjrej, “E bole mern̄gwai. Niñgi ijo angro 12. Nun̄go ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nan̄go ban̄q di atqas.” ²² Degsi minjrnaq qusibqa are tulan̄ gulbeinjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” ²³ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtetqum qaji a na e osim tamo qudei nan̄go ban̄q di atqas.” ²⁴ Niñgi quiy. E Tamo Angro moiqa. Nami Qotei aqa anjam degsib e qa nengren̄yeb. Deqa un̄gum. E anjam di dauryosiy moiqa. Ariya angro e osim tamo qudei nan̄go ban̄q di atqas qaji a tulan̄ padalougetqas. A nami ñambabosai qamu di kere.” ²⁵ Onaqa Judas agi Yesus osim jeu tamo nan̄go ban̄q di atqas qaji a na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo ubtosim maronum?” Onaqa Yesus na kamba min̄nej, “Od. Anjam agi ni na maronum.”

Yesus na aqa angro nan̄gi bem ti wain ti anainjrej

²⁶ Osiqa Yesus aqa angro nan̄gi koba na in̄gi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pail̄yosiq bem bei osiq gingen̄yosiq aqa angro nan̄gi en̄jr̄siqa endegsi minjrej, “Endi ijo jejamu. Osib uyi.” ²⁷ Osiqa wain osiq gamban̄q di bilentosiq Qotei pail̄yosiq aqa angro nan̄gi en̄jr̄siqa minjrej, “Niñgi kalil wain endi uyi.” ²⁸ Endi ijo leñ. Tamo un̄gasari gargekoba nan̄go une kobotetnr̄qajqa deqa ijo leñ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²⁹ E niñgi

mern̄gwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon̄ diño batiamqa ijo Abu a nun̄go Mandor Koba soqnimqa e niñgi koba na awoosiy olo wain bunuj uyqai.”

³⁰ Yesus na aqa angro nan̄gi degsi min̄jr̄siqa nan̄gi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nan̄gi minjrej, “Niñgi kalil e uratbosib jaraiqab”

³¹ Yesus aqa angro nan̄gi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Qolo qujai endeqa niñgi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nun̄go kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengren̄yeb, ‘E na kaja nan̄go mandor qalitqa kaja nan̄gi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengren̄yeb.” ³² Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy niñgi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa niñgi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.” ³³ Onaqa Pita na min̄nej, “Angro kalil nan̄gi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba min̄nej, “E bole merm̄qai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisan̄oqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” ³⁵ Onaqa Pita a tulan̄ saidosiq min̄nej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, un̄gum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nan̄gi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pail̄yej

³⁶ Yesus aqa angro nan̄gi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nan̄gi minjrej, “Niñgi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pail̄yosiy bqai.” ³⁷ Degsi min̄jr̄siqa aqa angro qalub agi Sebedi aqa ñiri aiyel nan̄gi Pita koba na joqsiqa pail̄yqajqa sasalej. Sasalosiq pail̄yoqnsiq

a are tulaŋ gulbekobaiyej. ³⁸ Osiqa aqa angro qalub nanŋi minjrej, “E are tulaŋ gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa niŋgi e ombla endi sosimqa ŋam atoqniy.” ³⁹ Degsi minjrsiqa olo kiŋala sasalosiq mandamq di ŋam quosiq Qotei pailyosiq minjej, “O ijo Abu, gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Uŋgum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

⁴⁰ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiq aqa angro nango areq aisiq ŋam atej di nanŋi are gulbe na ŋerenesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “Niŋgi e ombla na ŋam sokiŋalayqa keresai e? ⁴¹ Niŋgi ŋerenajib. Niŋgi ŋam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nuŋgoq bqas di gulbe dena niŋgi uneq waingwasai. Bole, nuŋgo are miligiq di niŋgi e daurbqajqa are unu. Ariya niŋgi segi gulbe di oqajqa siŋgila saiqoji.”

⁴² Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq endegsi pailyej, “O ijo Abu, gam bei saiamqa, uŋgum, ni ino segi areqalo dauryosim marimqa e gulbe endi oqai.” ⁴³ Degsi pailyosiq bosiq aqa angro qalub nanŋi urŋamnjrnaqa ŋerenesonab unjrej. ⁴⁴ Unjrsiqa olo nanŋi uratnjrsiq puluosi gilsiq a nami pailyej qaji degsi olo pailyej.

⁴⁵ Osiqa a olo aqa angro nango areq aisiq minjrej, “Niŋgi aqaratosib geregere ŋereŋejunub e? Uŋgum. Bati koboqo. Niŋgi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nango baŋq di atqajqa bati bqo. ⁴⁶ Niŋgi tigelab gilqom. Tamo e osim nango baŋq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nango baŋq di atej

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro 12 nanŋi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nanŋi sebru ti torom ti eleŋonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Israel nango gate nanŋi ti atra tamo kokba ti

nanŋi na nanŋi qarinqnjrnab Yesus ojqa beb. ⁴⁸ Judas a nami nanŋi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E tamo kundoqyqai agide. A ojsib osib giliy.” ⁴⁹ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, qolo bole.” Degsi minjsiq kundoqyej. ⁵⁰ Kundoqyon-aqa Yesus na minjej, “O was, ni kumbra kiye e ebqa bonum ni degye.” Degsi minjnaqa tamo nanŋi di brantosib baŋ waiyosib Yesus ojeb.

⁵¹ Onaqa Yesus aqa angro bei na aqa sebru osiq atra tamo gate aqa kanŋal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej gro-tosiq dabkala segi gentetej. ⁵² Onaqa Yesus na aqa angro di minjej, “Ino sebru olo ate. Tamo kalil sebru na qotqab qaji nanŋi sebru na moreŋqab. ⁵³ Ni que. E ijo Abu minjqai di a na laŋ angro 72,000 nanŋi qarinqnjrimqa bosib e aqaryaibqab. Ni di qaliesai kiyo? ⁵⁴ Ariya e ijo Abu degsi minjqasai. Minjqai di aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqasai. Agi nami endegsib nengrenyeb, ‘Kristus a moiqa.’”

⁵⁵ Osiqa bati deqa Yesus na tamo nanŋi di minjrej, “E leŋ ojo tamo unum deqa kiyo niŋgi sebru ti torom ti eleŋosib e ojqa bonub e? E bati gaigai atra tal miligiq di sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa niŋgi yala baŋ waiyosib e ojosai. ⁵⁶ Niŋgi kumbra degyeb deqa Qotei aqa medabu o tamo nango anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu agi brantej.” Yesus a nanŋi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nanŋi a uratosib jaraiyeb.

Juda tamo kokba nanŋi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵⁷ Onaqa tamo Yesus ojeb qaji nanŋi na a osib atra tamo gate aqa ŋam Kaiafas aqa talq osi gileb. Dia Juda gate nanŋi ti dal anjam qalie tamo nanŋi ti kalil koroesoqneq. Koroesonabqa tamo nanŋi na

Yesus osi gilsib nango ulatamuq di tigeltet. ⁵⁸ Nanngi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa nanngi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nango ambleq di awesoqnej.

⁵⁹ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanngi ti kalil koroesosibqa nanngi gisanj anjam na Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam namoqneb. Di kiyaya? Anjam dena nanngi Yesus qalib moiqaqqa deqa. ⁶⁰ Anjam namonab namonab ugeinrej. Deqa nanngi tamo gargekoba metnjreqnab boqn-sib gisanj anjam Yesus aqa jejamuq di qameleñoqneb. Nango ambleq dena tamo aiyel tigelosib Yesus aqa jejamu laña gisanjyosib mareb, ⁶¹ “Tamo endi a endegsi marnaq iga quem, ‘E Qotei aqa atra tal koba endi kongrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’”

⁶² Onaqa atra tamo gate a nango anjam di qusiqa a tigelosiqqa Yesus aqa areq bosiq nenemyej, “Tamo nanngi endi une gargekoba ino jejamuq di qameqñub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶³ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Qotei nambile gaigai unu qaji aqa ñam na e ni nenemmqai, ni Kristus e? Ni Qotei aqa Ijiri e? Ni e merbe.”

⁶⁴ Onaqa Yesus na minnej, “Od. Anjam ni maronum di kere. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e lañ qureq oqsiy Qotei singila koba ti unu qaji aqa bañ woq di awesosiy olo lañbiq na boqnit ningi e nubqab.” ⁶⁵ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulañ minjiñ oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranjosiqqa marej, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaya tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? Aqa misiliñ anjam

ningi quonub. ⁶⁶ Deqa ningi kiyersib marqab?” Onaqa nanngi kalil mareb, “A bole une ti. Deqa qalib moiym.”

⁶⁷⁻⁶⁸ Nanngi kalil degsib marnabqa nango ambleq dena tamo qudei nanngi tigelosib Yesus aqa ulatamuq di miselyoqnsib bañ na qaloqneb. Osib aqa nãdamu gara na qosetosib ula poñyoqnsib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?”

Pita a gisañoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁹ Ariya Pita a tal meq di awesonaqa kangal uña bei na aqa areq bosiq minnej, “Ni dego Yesus Galili qaji aqa angro bei. Ni nami a dauryosim laqnem.”

⁷⁰ Onaqa Pita a tamo kalil nango nãdamuq di tulañ saidosiq uña di minnej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” ⁷¹ Degsi minjsiqqa tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqnej. Sonaqa kangal uña bei na Pita unsiqqa tamo nanngi Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanngi minnej, “Tamo di a dego Yesus Nasaret qaji aqa angro bei. A nami Yesus dauryosiq laqnej.” ⁷² Onaqa Pita a olo tulañ saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum.” ⁷³ Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei jojom di tigelesoqneb qaji nanngi Pita aqa areq bosib minjeb, “Iga ino anjam maro na qalieonum, ni Galili qaji tamo. Dena iga poigwo, ni Yesus aqa angro bei.” ⁷⁴ Onaqa Pita a olo tulañ singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanjot Qotei na e lubem.” A degsi marnaqa tuwe anjamej. ⁷⁵ Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqa anjam nami Yesus na minnej qaji, “Tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’” anjam deqa olo are qalsiqqa poiyoñnaqa oqedosiqqa tulañ akamugetej.

Juda tamo kokba nan̄gi Yesus osib Pailat aqa ban̄q di ateb

27¹⁻² Onaqa nobqolo malu qame-
qnaq atra tamo kokba ti Israel
nango gate nan̄gi ti kalil koroesosibqa
Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneb.
Anjam kereonaq nan̄gi Yesus aqa ban̄
tontetosib osi gilsib Rom nango gate
Pailat aqa ban̄q di ateb.

Judas na aqa segi jejamu qalsiq moiyej

³⁻⁴ Atra tamo kokba ti Juda gate nan̄gi
ti Yesus qalib moiqaqqa anjam kereton-
abqa Judas a qusiqa olo areqalo bei os-
iqa nango areq bosiq minjrej, “E une
kobaquja yonum. Tamo e nun̄go ban̄q di
atonum qaji a une saiqoji. Ningi a lan̄a
qalsib moiyoqab. Deqa meniñ silali 30
ningi na ebeb qaji endi olo oiy.” Degsi
minjrnaqa nan̄gi na kamba minjeb, “Di
gago gulbe sai. Di ino segi gulbe.”⁵ On-
aqa Judas a silali di olo osi gilsiq atra
tal meq di breiyosiq aisiq a segi na aqa
kakroq di sil waiyosiq gainosiq moiyej.

⁶ Onaqa atra tamo kokba nan̄gi
mareb, “Silali endi tamo qalib moiqaqqa
aqa awai. Deqa iga silali endi atra
tal aqa silali ti turtqasai.”⁷ Nan̄gi
degsib marsibqa silali di olo osib web
gereiyo qaji tamo bei aqa mandam
mutu bei awaiyeb. Yauñ tamo nan̄gi
moreñoqnbqa mandam mutu dia subq
atelenqajqa deqa awaiyeb.⁸ Mandam
mutu di “Leñ Aiyo Qaji Mandam” ñam
degsib waiyeb. Ñam di bini mareqnub.
⁹⁻¹⁰ Deqa anjam bei Qotei aqa medabu o
tamo Jeremaia a nami marej qaji di aqa
damu brantej. A endegsi marej, “Israel
nan̄gi Kristus aqa jejamu awaiyqa
marsib meniñ silali 30 atqab. Atsib
silali di olo osib web gereiyo qaji tamo
bei aqa mandam mutu bei awaiyqab.
Tamo Koba a na anjam degsi merbqo.”
Jeremaia a nami degsi marej.

Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nango Mandor Koba e?”

¹¹ Onaqa Yesus a Pailat aqa ulata-
muq di tigelonaqa Pailat na nenemyej,
“Ni Juda nango Mandor Koba e?” On-
aqa Yesus na minjej, “Od. Anjam ni
maronum di kere.”¹² Onaqa atra tamo
kokba ti Juda gate nan̄gi ti Yesus
aqa anjam di qusib minjin̄ oqetjn̄rnaqa
Yesus gisan̄yoqnsib aqa jejamuq di une
gargekoba qamelen̄oqneb. Onaqa Yesus
a torej mequmej. A anjam bei kamba
yala marosai.¹³ Deqa Pailat na olo Yesus
nenemyej, “Nan̄gi une gargekoba ino je-
jamuq di qameqnub. Di ni queqnum e?”
¹⁴ Onaqa Yesus a kamba anjam bei maro-
sai. Deqa Pailat a tulan̄ prugugetej.

Pailat a marej, “Ningi Yesus a ñamburbasq di qamiy”

¹⁵ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau
gaigai yori bati koba brantoqn̄mqa Juda
tamo un̄gasari nan̄gi tamo qujai aqa
ñam maroqnbqa Pailat na tamo di tonto
talq dena uratoqnsim en̄jroqn̄qas.¹⁶ Bati
deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto
talq di soqnej. A leñ ojo tamo.¹⁷ Deqa
tamo un̄gasari kalil nan̄gi Pailat aqa
areq di koroonaqba a na nenem̄njrej, “E
tamo yai tonto talq dena uratosiy eng-
wai? E Barabas uratosiy engwai kiyo
Yesus agi ningi Kristus qa mareqnub
qaji a uratosiy engwai kiyo? Ningi na
merbiy.”¹⁸ Pailat a nan̄gi degsi nenem-
njrej. Di kiyaya? A qalieej, atra tamo
kokba nan̄gi Yesus qa ugeosib deqa a
ojsib Pailat aqa ban̄q di ateb.¹⁹ Bati di
Pailat a une pegiyo qaji awo jaramq di
awesonaqa aqa ñauñ na anjam bei pepa
mutu kiñalaq di nen̄gren̄yosiq Pailat
aqaq qarinyej. A endegsi nen̄gren̄yej,
“Yesus aqa jejamuq di une saiqoji. Deqa
ni a kumbra uge bei yaim. Qolo e ñeio-
bilqeiosim Yesus unonum. Deqa e are tu-
lan̄ gulbekobaibqo.”

²⁰ Onaqa Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti nangi na tamo ungasari nango areqalo tigeltetnjreb. Tamo ungasari nangi Pailat minjibqa a na Barabas uratosim enjrsim olo Yesus qalim moiqa-jqa deqa nango areqalo tigeltetnjreb. ²¹ Onaqa Pailat na olo tamo ungasari nangi nenemnjrej, “E tamo yai uratosiy engwai? Barabas kiyo Yesus kiyo? Ningi na merbiy.” Onaqa nangi na kamba minjeb, “Ni Barabas uratosim ege.” ²² Onaqa Pailat na olo minjrej, “E ningi Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiy-eryqai? Agi ningi a qa mareqnub. ‘A Kristus.’” Onaqa nangi kalil murqumyosib minjeb, “Ni Yesus osim namburbasq di game.” ²³ Onaqa minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqa? A une kiye yqo deqa a namburbasq di qamqai?” Degsi minjrnaqa nangi olo tulan murqumyoqnsib wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di game.”

²⁴ Onaqa Pailat a nango anjam di qusiqa endegsi poiyej, “Tamo ungasari nangi ijo anjam quetbqasai. E nangi said-njrqi di nangi niriqosib qoto tigeltqab.” Pailat a degsi poiyej deqa a tamo ungasari nango ulatamuq di ya bei tabirq di qamsiqa ya dena aqa ban yansosiqa minjrej, “Yesus a moiqa di nungo une. Di ijo une sai.” ²⁵ Onaqa tamo ungasari nangi na minjeb, “Di kere. Ungum. Yesus a moiqa di gago une. Di gago angro nango une dego.” ²⁶ Nangi Pailat degsib minjnbqa a nango anjam di dau-ryosiqa Barabas tonto talq dena oqeq at-siqa nangi enjrej. Enjrsiqa olo Yesus osiq qaja tamo nango banq di atsiqa minjrej, “Ningi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nangi na Yesus osib kumbainyeb. Kumbainyosib koboonaqa Pailat na olo minjrej, “Ningi Yesus namburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nangi Yesus misilinyoqneb

²⁷ Pailat na qaja tamo nangi degsi minjrnaqa nangi Yesus osib Rom nango tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nangi metnjrnab bosib tal dia koroeb. ²⁸ Koroosib Yesus aqa gara piqtetosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nangi gaigai jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigete. ²⁹ Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nango gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib bu toqon kanenjo osib Yesus aqa ban woq di yonab a mandor koba bul ojsiq tigelesoqnej. Osib aqa areq di singa pulutosib a gisan na binjiyoqnsib minjoqneb, “O Juda nango Mandor Koba, kaiye.” ³⁰ Degsib Yesus minjoqnsib a miselyoqnsib bu toqon esoqnej qaji di tatruiyosib dena aqa gateq di qaloqneb. ³¹ Nangi degsib Yesus misilinyosib koboonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di namburbas atetosib a ban ojsib gaintqa sawaq osi gileb.

Nangi Yesus osib namburbasq di qameb

³² Nangi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena namburbas yaiyosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiqa gam na Yesus dau-ryosiq giloqnej. Tamo di aqa nam Saimon. A Sairini qure qaji. ³³ Nangi Yesus osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa nam Golgota di brante. Nam di aqa damu, “Tamo gate tanu.” ³⁴ Di brantosib qaja tamo nangi na wain ya ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ³⁵ Onaqa qaja tamo nangi na Yesus osib namburbasq di qameb. Qamsib Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenjeb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnrqas di a na gara oqas. Degsib

marsib meniŋ silali alaŋosib gara eleŋeb. ³⁶Onaqa Yesus a ɲamburbas goge di gajnesonaqa qaja tamo naŋgi ɲamburbas utruq di awoosib Yesus taqatesoqneq. ³⁷Osib ɲamburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, “Tamo endi Yesus. A Juda naŋgo Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda naŋgo Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengrenyeb.

³⁸Bati deqa bajin tamo aiyel dego ɲamburbasq di gaintnjrsib ɲumeb. Bei Yesus aqa baŋ woq di qameb. Bei Yesus aqa baŋ qonaŋq di qameb. ³⁹Yesus a ɲamburbas goge di sonaqa tamo uŋgasari naŋgi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misilinyoqn-sib gate gainyoqnsib minjoqneq, ⁴⁰“Ni nami marem, ‘E atra tal koba koŋgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni degsi marem deqa ni ino segi jejamu aqaryaiye. Ni Qotei aqa ɲiriamqa ni ɲamburbas uratosim mandamq aiye.” ⁴¹⁻⁴²Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo naŋgi ti Juda gate naŋgi ti dego Yesus degsib misilinyoqneq. Osib segi segi maroqneq, “A na tamo uŋgasari gargekoba naŋgi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A Israel naŋgo Mandor Koba boleamqa a ɲamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” ⁴³A segi mareqnu, ‘E Qotei qa ijo areqalo siŋgilatejunum. E segi Qotei aqa ɲiri.’ Aqa anjam di boleamqa Qotei na endego aqaryaiyem.” ⁴⁴Onaqa bajin tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji naŋgi dego Yesus degsib misilin anjam minjoqneq.

Yesus a moiyej

⁴⁵Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaql gilsiq seŋ bati 3 onaq bilaqtej. ⁴⁶Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiqa marej, “Eloi, Eloi, lema sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di

aqa damu, “O ijo Qotei, O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?” ⁴⁷Onaqa tamo qudei Yesus aqa areq di tigelesoqneq qaji naŋgi aqa anjam di qusib mareb, “A Elaija meteqnu.” ⁴⁸Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ɲeŋgi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiqa soruq di qosisiqa osi bosiqa Yesus anaiyqajqa soqtosiqa aqa medabuq di atej. ⁴⁹Onaqa tamo qudei naŋgi mareb, “Iga mati tariŋosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ɲamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” ⁵⁰Onaqa Yesus a olo tulaŋ leleŋosiqa mondor titosiq aqa ɲambile uratosiq moiyej.

⁵¹Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gajnesoqnej qaji a goge na braŋosiq aisiq poaiyelej. Onaqa mimiŋ kobaquja dego dosiq mandam reŋgiŋyonaqa meniŋ kokba paraparaeleŋeb. ⁵²⁻⁵³Bati deqa Qotei aqa segi tamo uŋgasari gargekoba nami moreŋeb qaji naŋgo sub waqeleŋonabqa naŋgi olo subq na tigeleb. Bunuqna Yesus a dego subq na tigelonaqa tamo uŋgasari naŋgi di Qotei aqa qure koba Jerusalem miligiq gileb. Gilnabqa tamo gargekoba naŋgi na unjreb. ⁵⁴Ariya qaja tamo naŋgi ɲamburbas utruq di Yesus taqatesoqneq qaji naŋgo gate ombla na mimiŋ dosiq mandam reŋgiŋyonaq meniŋ kokba paraparaeleŋonab unsibqa naŋgi tulaŋ ulaugetosib mareb, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa ɲiri.”

⁵⁵⁻⁵⁶Uŋgasari gargekoba naŋgi isaq di tigelesosib Yesus koqyoqneq. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems Josep wo naŋgo ai. Ariya uŋa bei Sebedi aqa ɲiri aiyel naŋgo ai. Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa uŋgasari naŋgi dena a dauryosib laqnsib kaŋgalyoqneq. Bati Yesus a Galili sawa uratosiqa a na naŋgi joqsiqa koba na Jerusalem beleŋeb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁷⁻⁵⁸ Onaqa bilaqtonaqa ñoro tamo bei aqa ñam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A dego Yesus dauryoqnej qaji. Deqa a Pailat aqa talq gilsiq a nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na odyosiqa aqa qaja tamo qudei nangi minjrej, “Ningi Yesus aqa jejamu osib Josep yiy.” ⁵⁹⁻⁶⁰ Onaqa Josep na Yesus aqa jejamu osi gilsiq gara qat omu na dalaosiq aqa segi sub bunuj nami meniñ miligiq di gereiyej qaji dia atej. Atsiqa meniñ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. Osiqa olo aiyej. ⁶¹ Onaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo bosib sub areq di awoosib taqatesoqneb.

Qaja tamo nangi sub me taqatesoqneb

⁶² Juda nango yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Deqa atra tamo kokba ti Farisi nangi ti Pailat aqa talq gilsib minjeb, ⁶³ “O Tamo Koba, Yesus a gisañ tamo. Deqa a moiyo-saisosiqa endegsi marnaq iga quem, ‘Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.’ A degsi marnaq iga quem. ⁶⁴ Deqa ni ino qaja tamo qudei qariñnjrimqa nangi gilsib sub me geregere getentosib taqatesoqnibqa bati qalub koboqas. Ni degye. Ni degyqasai di Yesus aqa angro nangi gilsib aqa jejamu bajinjosib gisañosib tamo ungasari nangi minjrqab, ‘Yesus a subq na tigelqo.’ Yimqa nango gisañ anjam di tulañ kobaosim Yesus aqa gisañ anjam nami marej qaji di tulañ bunyqas.” ⁶⁵ Onaqa Pailat na minjrej, “Ningi nungo segi qaja tamo qudei joqsib gilibqa nangi sub me geregere getentosib taqatesqab.”

⁶⁶ Pailat a nangi degsi minjrnaqa nangi na qaja tamo qudei nangi joqsib gilsib minjreb, “Ningi na sub me geregere taqatesoqniy.” Degsib minjrsib meniñ kobaquja nami sub me getentesoqnej qaji di olo geregere singilatosib sub meq di saga waiyeb. Nangi degyeb. Di kiyaya? Yesus aqa angro nangi bunuqna bosib saga olo taqal atqab di tamo kalil nangi poinjrqa, Yesus aqa angro nangi aqa jejamu bajinonub.

Yesus a olo subq na tigelej

28 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji wo Maria bei wo tigelosib Yesus aqa sub unqajqa gileb. ² Nangi gileqnaqqa Tamo Koba aqa lañ angro bei a lañ goge na aisiqa meniñ kobaquja sub me getentesoqnej qaji di belbeltosiq qalaq di atsiqa meniñ quraq di awesoqnej. Awesonaqa mimin kobaquja dej. ³ Lañ angro di aqa ulatamu kola bul tulañ minjalej. Aqa gara lañbi bul tulañ qat. ⁴ Onaqa qaja tamo sub me taqatesoqneb qaji nangi na lañ angro di unsibqa nangi tulañ ulaugetosib gindagin-dajosib mandamq di ululoñosib tamo moreño bul tindanesoqneb.

⁵ Onaqa lañ angro na uña aiyel di minjrej, “Ningi ulaaib. E qalie, ningi Yesus ñamburbasq di qameb qaji a qa ñameqñub. ⁶ A endi sosai. A subq na tigelqo. Agi a nami ningi endegsi merngej, ‘E subq na tigelqai.’ Deqa ningi aiyel bosib sub miligi uniy. A ñeioteb qaji lume agi unu. ⁷ Ningi unsibqa olo puluosib gurgur ti aisib Yesus aqa angro nangi endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq ningi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Ningi dego Galili sawaq gilsib dia a itqab.’ O uña aiyel, e ningi anjam di merngwa bonum.”

⁸ Onaqa uña aiyel di nangi tulañ ulaugeteb. Osib nangi olo arebolebolein-jrej. Deqa nangi subq dena olo pulu-

osib laŋ angro na anjam minjrej qaji di Yesus aqa angro nanŋi minjrqajqa gurgur ti aiyeb. ⁹ Aiyeq nabqa gamq di Yesus a segi nanŋi aiyel turosiqa minjrej, “Nobqolo bole.” Degsi minjrnaqa nanŋi aiyel aqa areq bosibqa aqa siŋga ojsib a biŋiyeb. ¹⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Niŋgi ulaaib. Niŋgi aisib ijo was nanŋi endegsib minjriy, ‘Niŋgi Galili sawaq giliy. Gilsib dia Yesus itqab.”

Qaja tamo nango gisaŋ anjam

¹¹ Uŋa aiyel aiyeq nabqa qaja tamo qudei sub taqatesoqneŋ qaji nanŋi tigelosib qure miligiq aiyeb. Aisib kumbra kalil subq di brantonaq uneb qaji di atra tamo kokba nanŋi sainjreb. ¹² Sainjrnaŋ qusibqa Juda gate kalil nanŋi metnjrnab bosib koroosib anjam qosisib qaja tamo nanŋi di silali kobaquja enjreb. Osib minjreb, ¹³ “Niŋgi na tamo ungasari nanŋi anjam endegsib minjroqniy, ‘Iga sub taqatosim ɲereɲesonamqa Yesus aqa angro nanŋi qolo bosib subq dena Yesus aqa jejamu bajinosis jaraiyeb.’ ¹⁴ Yimqa Pailat a nunŋo anjam di qusim niŋgi qa ɲirinamqa iga na aqa are olo latetosim anjam gereiyonamqa a niŋgi gulbe bei enŋwasai.” ¹⁵ Onaqa qaja tamo nanŋi silali di osib atra tamo kokba nango

anjam dauryosib Yesus aqa angro nanŋi na aqa jejamu subq dena bajineŋ anjam di mare mare laqneŋ. Laqnab Juda tamo ungasari tulaŋ gargekoba nanŋi anjam di queleɲosib nanŋi kamba saoqneŋ agi bini saoqnsib unub.

Yesus na aqa angro nanŋi wau enjrej

¹⁶ Onaqa Yesus aqa angro ¹¹ nanŋi Galili sawaq gilsib mana bei Yesus a nami nanŋi deq oqwaŋqa minjrej qaji deq oqeb. ¹⁷ Oqsib dia Yesus itosib a biŋiyosib aqa ñam soqteŋ. Ariya nanŋi qudei areqalo aiyelteŋ. ¹⁸ Onaqa Yesus a nango areq gilsiq minjrej, “Ijo Abu na siŋgila kalil ijo baŋq di ateŋ deqa e mandam ti laŋ ti taqatejunum. ¹⁹ Deqa niŋgi walwelosib sawa sawa kalil keretoqnsibqa tamo ungasari nanŋi ijo anjam minjre minjre laqniy. Yim nanŋi e daurbqajqa deqa. Niŋgi ijo Abu aqa ñam na ti e Qotei aqa ɲiri ijo segi ñam na ti Mondor Bole aqa ñam na ti nanŋi yansnjroqniy. ²⁰ O ijo angro, anjam kalil e nami merngoqnem qaji di niŋgi walwelosib tamo ungasari nanŋi minjroqniy. Yim nanŋi anjam di dauryqajqa deqa. Niŋgi quiy. E bati gaigai niŋgi koba na wauoqnsiy sqai. Degsim soqnim soqnim diŋo bati brantqas.”

MAK

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

1 Qotei aqa Ijiri Yesus Kristus aqa anjam bole e utruq na saqai.

²Nami Qotei na aqa Ijiri Yesus endegsi minjej, “Ni que. E na ijo anjam maro tamo qarinyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas. ³A wadau sawaq di tulan lelejoqnsim tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnaqas, “Tamo Koba a bqa-jqa gam gereiyetiy. Aqa gam tingitetiy.” Qotei a nami aqa Ijiri degsi minjej. Onaqa aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam di nengrenyonaq soqnej.

⁴⁻⁵Bunuqna Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di brantej. Brantosiq dia tamo ungasari nanngi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nanngi ti Jerusalem qureq di soqneb qaji nanngi ti kalil Jon aqa areq gileqnaqqa a na nanngi endegsi minjroqnej, “Ningi are bulyibqa Qotei na nungo une kalil kobotetngwas. Amqa e na ningi yansngwai.” Degsi minjreqlaqa nanngi na nungo une kalil babteqnaqqa Jordan yaq di yansnjroqnej.

⁶Jon a wadau sawaq di soqnej di a ingi ingi saiqoji. Deqa a gara jugo kamel aqa jungum na gereiyo qaji di jugo-qnsiqa alalag na singilatosiq laqnej. A ingi uyo saiqoji deqa a sis ti bisim qaq ti uyoqnej. ⁷A Qotei aqa anjam palontoqnsiqa tamo ungasari nanngi endegsi minjroqnej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyaqajqa e tamo bolesai. ⁸E ya na ningi yansngeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ningi yansngwas.” Jon na tamo ungasari nanngi anjam degsi minjroqnej.

Jon na Yesus yansej

⁹Bati bei Yesus a Jon na yansqa marsiqa Nasaret qureq dena tigelosiqa Galili sawa uratosiq Jon aqa areq bej. Bonaqa Jon na Jordan yaq di yansej. ¹⁰Yanson-aqa a yaq na tigelosiqa tarosiq laq goge koqyonaqa laq waqej. Laq waqonaqa Qotei aqa Mondor a binon bulosiq aisiq Yesus aqa jejamuq di awoej. ¹¹Awoon-aqa laq goge dena Qotei na Yesus metonaqa aqa kakro quej. A endegsi minj-naq quej, “Ni ijo Angro qujai. E ni tulan qalaqalaimeqnum. E ni qa tulan areboleboleibeqnu.”

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

¹²⁻¹³Onaqa Mondor a Yesus wadau sawaq osi gilsiq di uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiqqa Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej. Yesus a wagme juwan nanngi ti soqneb. Sonabqa Qotei aqa laq angro nanngi bosib Yesus singilatoqneb.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴Bati bei Jon a tonto talq di waiyonab sonaqa Yesus a olo Galili sawaq aiyej. Aisiq dia Qotei aqa anjam bole palontoqnej. ¹⁵A endegsi maroqnej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nanngi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqajqa bati jojomqo. Deqa ningi are bulyosib Qotei aqa anjam bole nungo areqaloq di singilatiy.”

Yesus na tamo qolqe nanngi metnjrnaq a dauryeb

¹⁶Osiqa Yesus a Galili ya agu kobaqu-jaq gilej. Gilsiq alile dia walweloqn-siqa nam atej di Saimon aqa was Andru wo nanngi qe o qaji tamo soqneb deqa nanngi kakan waiyeqnaq unjrej. ¹⁷Un-jrsiqa minjrej, “Ningi aiye e daurbiy. Ningi qe o qaji tamo unub deqa ningi

qe eqnub. Dego kere e wau engitqa ningi olo tamo oqnaqab.”¹⁸ Yesus a nangi degsi minjrnaqa nangi nanggo kakan uratosib Yesus dauryeb.

¹⁹ Onaqa Yesus a olo walwelosiq gilok-iñalayosiqa Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo nangi aiyel qobun miligiq di kakan brano qandimeqnaqba unjr-siqa metnjrej. ²⁰ Metnjrnaqa nanggo abu Sebedi wau tamo ti qobun miligiq di sonabqa nangi uratnjrsib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

²¹ Onaqa Yesus aqa angro nangi ti walwelosib gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib sonabqa Juda nanggo yori batiej. Deqa Yesus a Juda nanggo Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. ²² Aqa anjam palontej di singila ti. Dal anjam qalie tamo nanggo anjam maroqneb de ti kere-sai. Yesus a segi anjam di aqa abu. Aqa anjam dena dal anjam qalie tamo nanggo anjam tulan bunyoqnej. Deqa tamo ungasari nangi Yesus aqa anjam di qusib tulan prugeb.

²³ Bati di tamo bei mondor uge na ojej qaji a Qotei tal miligiq di awesoqnej. Deqa a Yesus unsiq tulan lelenosiqa minjej, ²⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padalt-gwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa Tamo Boledamu. Ino jejamuq di une bei saiqoji.” ²⁵ Onaqa Yesus na mondor uge di njirntosiqa minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge dena tamo di kunjimyosiqa tulan lelenosiqa a uratosiq ulanej. ²⁷ Onaqa tamo ungasari nangi Yesus aqa manwa di unsibqa nangi tulan prugosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero? A anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. A segi anjam di aqa abu. Agi a na mondor uge nangi minjreanaqa nangi aqa

anjam dauryosib jaraiyeqnub.”²⁸ Tamo ungasari nangi degsib maroqneb. Osib nangi walwelosib Galili sawa keretosib Yesus aqa manwa deqa saoonsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

²⁹ Onaqa Yesus aqa angro nangi ti Qotei tal uratosib Saimon Andru wo nanggo tal gogeteb. Jems Jon wo nangi koba na tal gogeteb. ³⁰ Tal gogetosi-bqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaq jejamu tulan kanjanyaonaq njeisonaq uneb. Deqa Yesus aqa angro nangi na Yesus minjeb, “Ni na unja di boletqa kere e?” Onaqa minjrej, “Od, e na boletqa kere.” ³¹ Degsi minjrnsiq unja maiyej qaji aqa areq gilsiq ban ojsiq tigeltej. Tigeltanaqa aqa jejamu kanjan di koboonaqa a tigelosiq nangi ingi goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nangi boletnjroqnej

³² Sej aiyeqnaqa qure deqaji tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nangi ti mondor uge uge na ojelojo qaji nangi ti nanggo was nangi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. ³³ Boqnsib Yesus soqnej qaji tal meq di korooqneb. ³⁴ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil ma ti soqneb qaji nangi boletnjroqnej. Os- iqa mondor uge nangi dego winjroqnej. Mondor uge nangi di Yesus qa qalieeb deqa nangi aqa nam ubtqa mareqnaq na na nangi saidnjroqnej.

Yesus a Galili sawaq di Qotei aqa anjam mare mare laqnej

³⁵ Onaqa nobqolo ambru Yesus na tamo ungasari nangi alelnjrnsiq wadau sawaq gilsiq dia Qotei pailyoqnej. ³⁶⁻³⁷ Pailyeqnaqa aqa angro nangi Saimon koba na a qa namosib gilsib itosib minjeb, “Tamo ungasari kalil nangi ni qa nameqnub.” ³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi tigelabqa iga qure qureq giloqnsimqa dia Qotei aqa anjam palon-

toqnsim tamo ungasari nangi minjroqn-qom. E wau di yqajqa deqa mandamq aiyem.” ³⁹ Degsi minjrasiqa walweloqn-siqa qure qure kalil Galili sawaq di brant-qnsiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqn-siq minjroqnej. Osiqa mondor uge uge nangi winjreqnaqa nangi na tamo un-gasari nanogoq dena jaraiyoqneb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

⁴⁰ Onaqa tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus aqa areq bosiq aqa singaq di singa pulutosiqa pailiyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnimqa e boletbe.” ⁴¹ Onaqa Yesus na tamo di aqa yu unsiqa a qa dulosiqa bar waiyosiq oje. Ojsiqa minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” ⁴² Onaqa bati qujai deqa aqa yu kalil mosoosiq aqa jejamu boleej. ⁴³ Onaqa Yesus a singila na minjej, “Ni tigelosim gile. ⁴⁴ Ino jejamu boleqo deqa ni tamo qudei nangi minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiye. Yimqa tamo ungasari nangi ni num-sib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” ⁴⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na boletej deqa a anjam mare mare laqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi quekriteb. Deqa Yesus a segitosiqa gilsiq wadau sawaq di soqnej. Tamo ungasari nangi a jujujyaib deqa a qure beiq di brantosaiyoqnej. A wadau sawaq di sonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi qure qure kalilq dena tigeloqnsib aqa areq belenjoqneb.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

2 Bati bei Yesus a olo Kaperneam gilsiq di sonaqa qure deqaji nangi endegsib queb, “Yesus a gago qureq olo

bqo. A talq di unu.” ² Deqa tamo ungasari gargekoba nangi bosib siranmeq di jujujonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Onaqa tamo qolqe nangi na tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di atsibqa qoboiosib Yesus aqa talq osi beb. ⁴ Osi bosib nam ateb di tamo ungasari gargekoba nangi siranme jujonab unjreb. Deqa nangi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjnaqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ⁵ Onaqa Yesus a nango areqalo unej di nango areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Degsi unsiq deqa tamo di minjej, “O ijo angro, ino une kalil e na kobotetmonum.”

⁶ Onaqa dal anjam qalie tamo qudei warum dia awesoqneb qaji nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nango areqalo na mareb, ⁷ “Yesus a kiyaa anjam degsi marqo? A Qotei misilinyqo. Yai na tamo nango une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ⁸ Nangi degsib are qaleqnabqa Yesus a nango areqalo di qalieosiqa minjrej, “Ningi kiyaa areqalo di onub? ⁹ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjitqa ningi qusib e qa poingwas? ‘Ino une kalil e na kobotetmonum,’ anjam de kiyo, ‘Ni tigelosim ino sapera osim walwel,’ anjam de kiyo? ¹⁰ Ariya e segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nango une kobotetnjrqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa e na tamo di boletqai.” Yesus a nangi degsi minjrasiqa tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiqa minjej, ¹¹ “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ¹² Degsi minjnaqa aqa jejamu boleonaqa a tigelosiqa aqa sapera osiqa tamo ungasari kalil nango namdamuq di walweloq gilej. Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unsibqa nangi tulan prugugetosib Qotei aqa nam so-

qtosib mareb, “Maṇwa iga endego un-onum di kumbra tulaṇ bei. Tamo bei na maṇwa deqaji bei yeqnaq iga nami unosaioqnem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

¹³ Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari gargakoba naṅgi bosib aqa areq di koroonaḅqa a na Qotei aqa anjam palonteṇaṇ naṅgi quoqneḅ. ¹⁴ Dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa ṇam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. A Alfias aqa ṇiri. A itosiq minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa a tigelosiqqa Yesus dauryej.

¹⁵ Onaqa bati bei Yesus aqa angro naṅgi ti Livai aqa talq gilsib awoosib iṅgi uyoqneḅ. Naṅgi segi sai. Une tamo ti takis o qaji tamo ti gargakoba naṅgi dego koba na Yesus dauryosib Livai aqa talq di awoosib Yesus aqa angro naṅgi ti iṅgi uyoqneḅ. ¹⁶ Onaqa Farisi qudei naṅgi bosib Yesus a une tamo ti takis o qaji tamo ti naṅgi koba na iṅgi uyeqneḅ? ¹⁷ Onaqa Yesus a Farisi nango anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji naṅgi yu qanḡra tamo aqaq gilosaeqneḅ. Tamo ma ti naṅgi segi yu qanḡra tamo aqaq gileqneḅ. Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji naṅgi metnjrit ijoq ḅqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji naṅgi metnjrit ijoq ḅqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

¹⁸ Bati bei Jon aqa angro naṅgi ti Farisi naṅgi ti iṅgi uratoqnsib qurienqneḅ. Deqa naṅgi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Jon aqa angro naṅgi iṅgi uratoqnsib qurienqneḅ. Farisi nango angro naṅgi dego iṅgi uratoqnsib qurienqneḅ. Ariya ino angro naṅgi kiyaa qurienq-

saieqneḅ?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo bei a uṇa ḅaṇ ojqa bati qa aqa was naṅgi ti soqneḅ naṅgi qurienqneḅ e? Sai. ²⁰ Bunuqna nango was a naṅgi uratnjrimqa bati deqa naṅgi qurienqneḅ sqab.

²¹ “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari braṇoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di bunuqna a na gara jugo sari di yansimqa gara mutu bunuj a kiṇalaosim gara jugo sari di uratim braṇ qelikobaqas. ²² Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kaṇḡraṇosiq siṅgilaḡ deqa a wain bunuj qamimqa wain a didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilerjosim mandamq aiqas. Ya nobu a dego ugeqas. A wain bunuj osim ya nobu bunujq di qamqas di kere.”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

²³ Yori bati bei Yesus aqa angro naṅgi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro naṅgi bem sum gei eleṇqneḅ uye uye giloqneḅ. ²⁴ Naṅgi degsib gileqneḅ Farisi qudei naṅgi bosib unjrsibqa Yesus minjeb, “Ino angro naṅgi kiyaa kumbra degyeqneḅ? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.”

²⁵ Onaqa Yesus na kamba Farisi naṅgi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo ti naṅgi mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningsi buk miligiq di sisiyosai kiyo? ²⁶ Abiatar a atra tamo gate sonaqa bati deqa Devit a atra tal miligiq gilsiqqa Qotei atraiyqajqa bem uysiqqa aqa wau tamo naṅgi dego anainjrnaq uyeḅ. Bem di getento. Di atra tamo nango segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ṇamgalaq di une saiqoji. Ningsi anjam di sisiyosai kiyo?”

²⁷ Osiqa minjrej, “Qotei a yori bati qa are qalsiq tamo naṅgi atosai. A tamo

nangi qa are qalsiq yori bati atej. ²⁸E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba.”

Yori bati qa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di boletej

3 Olo yori bati bei Yesus a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq tamo bei ban qandamyey qaji a di sonaq unej. ²Onaqa Farisi nangi Yesus koqyoqneq. Nangi are qaleb, “Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, ‘Ni na yori bati grotonum.’” Deqa nangi Yesus koqyoqneq. ³Onaqa Yesus a tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni tigelosim au.” ⁴Degsi minjnaqa a tigelosiq Yesus aqa areq gileqnaqa Yesus na Farisi nangi nenemnjrej, “Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam a bole sqas di kere kiyo iga na uratonam a padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo? Ningi na merbiy.” Onaqa Farisi nangi kamba olo anjam bei Yesus minjosai. Nangi mequmesoqneq. ⁵Nango are getenjnre-soqnej deqa Yesus a nangi koqnjrej. Os-iqa nangi qa minjin oqetonaqa tamo ban qandamyey qaji di minjej, “Ni ino ban waiy.” Degsi minjnaqa aqa ban waiy-onaq boleej. ⁶Onaqa Farisi nangi Qotei talq dena oqedosib Herot aqa wau tamo nangi ti koba na koroosib nangi kiyersib Yesus qalib moiqajqa deqa qairoqneq.

Tamo ungasari gargekoba nangi Yesus dauryoqneq

⁷⁻⁸Onaqa Yesus aqa angro nangi ti tigelosib tamo ungasari kalil nangi urat-njrsib alile aisib di soqneq. Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi endegsib queq, “Yesus a manwa gargekoba yelejeqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib alile aisib aqaq di korooqneq. Galili sawa nangi ti Judia sawa nangi

ti Jerusalem qure nangi ti Idumia sawa nangi ti qure kalil Jordan ya taqal beiq di soqneq qaji nangi ti Tair qure ti Saidon qure ti nangi kalil belejosib Yesus aqaq di korooqneq. ⁹Onaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “Qobun bei atib soqnem. Tamo ungasari nangi bosib e jujunbaib deqa e qobun gogetosiy di awoqai.” Onaqa aqa angro nangi qobun bei atnab soqnej. Nangi degyeb. Di kiyaaq? ¹⁰Yesus a nami tamo ungasari gargekoba nangi boletnjroqnej. Deqa tamo ma ti kalil nangi aqa areq boqnsibqa nango ban aqa jejamuq di atqa maroqnsib a jujunyoqneq. ¹¹Tamo mondor uge uge na ojelenjo qaji nangi dego Yesus aqa areq boqneq. Boqnsibqa mondor uge nangi na Yesus unoqnsib aqa singaq di singa pulutoqnsib lelenoqnsib minjoqneq, “Ni Qotei aqa Njiri.” ¹²Degsib minjeqnaqqa a nangi singila na saidnjroqnsiq minjroqnej, “Ningi ijo nam ubtosib maraib.”

Yesus a tamo 12 nangi giltnjrej

¹³Onaqa Yesus a dena walwelosiqqa manaq oqej. A endegsi are qalej, “E na tamo qudei giltnjritqa nangi e koba na laqnsibqa ijo wau ojoqnqab.” A degsi are qalsiq manaq oqsiiq dia tamo qudei nangi metnjmaqa aqa areq beb. ¹⁴Bonabqa a na tamo 12 nangi gilt-njrej. Nangi a ombla sqajqa deqa ti a na nangi qarinqnjrimqa nangi aqa anjam mare mare laqajqa deqa ti nangi gilt-njrej. ¹⁵Nangi na mondor uge uge tamo ungasari nango jejamuq dena winjrqajqa deqa ti nangi giltnjrej. ¹⁶Tamo 12 gilt-njrej qaji nango nam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa nam bei Pita waiyey. ¹⁷Bei Sebedi aqa njiri Jems aqa was Jon wo. Nango nam bei Yesus na Boanerges wainjrej. Nam di aqa damu, “Tamo kola bul.” ¹⁸Ariya Andru Filip wo. Bei Bartolomyu Matyu wo. Bei Tomas. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Tadius. Bei Sai-

mon agi Rom nangi winjrqaqqa maroqnej qaji. ¹⁹ Ariya bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nango banq di ateq qaji.

Tamo qudei nangi maroqneb, “Yesus a Belsebul aqa singila na waueqnu”

²⁰ Onaqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa tamo ungasari gargekoba nangi olo bosib korooqneb. Deqa aqa angro nangi ti ingi uyqa bati saijnrej. ²¹ Yesus aqa was nangi aqa ai koba na degsib qusibqa Yesus oqajqa marsib qure deq gileb. Nangi maroqneb, “Yesus a nariqo kiyo?”

²² Onaqa dal anjam qalie tamo qudei Jerusalem dena beb qaji nangi Yesus yomuiyoqnsib maroqneb, “Mondor uge nango gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena Yesus na mondor uge nangi winjreanu.” ²³ Onaqa Yesus a nangi metnjrnaqa aqa areq bonabqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Satan na aqa segi mondor uge nangi kiyersim winjrqaq? Di keresai. ²⁴ Tamo nangi qure qujaiq di unub qaji nangi segi poaiyelosib qotqab di nangi koba na geregere sqa keresai. ²⁵ Tamo nangi tal qujaiq di unub qaji nangi segi poaiyelosib qotqab di nangi dego koba na geregere sqa keresai. ²⁶ Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nangi jeutnjrsim winjrqaq di aqa singila koboosim aqa wau ulonqas.

²⁷ “Tamo bei a tamo singila koba bei aqa tal gogetosim aqa ingi ingi kalil bajinqa keresai. A mati tamo singila di sil na tontim soqnimqa di aqa ingi ingi kalil bajinqas. Tontqasai di aqa ingi ingi bajinqa keresai.

²⁸ “E bole merngwai. Tamo ungasari nango une kalil Qotei na kobotetnjrqas. Tamo ungasari nangi misilin anjam mareqnub une di dego Qotei na kobotetnjrqas. ²⁹ Ariya tamo a Mondor Bole misilinyqas une di Qotei na kobotqasai. Une

di tamo aqa jejamuq di gaigai sqas.”

³⁰ Yesus na dal anjam qalie tamo nangi anjam degsi minjrej. Di kiyaqa? Nangi maroqneb, “Yesus a mondor uge ti.”

Yesus a marej, “Ijo ai ijo was nangi tal qabe?”

³¹ Onaqa Yesus aqa was nangi aqa ai koba na bosib tal oqeq di tigeleb. Yesus a warum miligiq di sonaqa nangi oqeq di tigelosib tamo qudei minjreb, “Iga Yesus qa bonum. Deqa ningi a minjib endeq bem.” ³² Onaqa tamo ungasari Yesus aqa areq di awesoqneb qaji nangi na Yesus minjeb, “Ino was nangi ino ai ombla na ni qa bonub agi oqeq di tigelejunub.”

³³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo ai ijo was nangi tal qabe?” ³⁴ Degsi minjrsiqa tamo ungasari aqa areq di awe-soqneb qaji nangi koqnjrsiqa minjrej, “Ningi segi ijo ai ijo was nangi. ³⁵ Ningi quiy. Tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a ijo was bole. A ijo jaja bole. A ijo ai bole.”

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

4 ¹⁻² Onaqa Yesus a olo alile ainaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi bosib aqaq di koroonaqqa a sasalosiq qobun bei gogetosiq di awoej. Awoosiqa tamo ungasari kalil nangi alile di sonabqa a na yawo anjam gargekoba minjroqnej.

A na yawo anjam bei endegsi minjrej, ³ “Ningi quiy. Tamo bei a gilsiqqa aqa ingi wauq di saga yago breiyelenej. ⁴ Breiyonaqa jagwa na saga yago qudei puyonaqa gam qalaq aiyelenej. Ainabqa qebari nangi bosib uyekriteb. ⁵ Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenej. Mandam di guma meni ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelejosib urur oqoqujateb. ⁶ Nango jirim tulan guma aiyosai deqa sen oqsiiq kanjanonaqa nangi laosib morenej. ⁷ Saga yago

qudei sil luwit ambleq di aiyelenēb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsik kabutnjrnaq geitosai. ⁸Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateleñeb. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.” ⁹Yesus na tamo ungasari nangi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa olo endegsi minjrej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaqa tamo ungasari nangi yawo anjam minjroqnej?

¹⁰Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi uratnjrsiqa a kiñala qalaq gilsiq a segi sonaqa aqa angro 12 nangi ti tamo qudei a dauryosib laqneb qaji nangi ti aqa areq bosibqa aqa yawo anjam di aqa utru geregere qalieqajqa deqa nemyeb. ¹¹Nenemyonabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtinqa ijo angro ninqi segi utru qalieqab. Ariya tamo ungasari qala qalaq di unub qaji nangi yawo anjam segi minjroqnqai. ¹²Deqa nangi nam atoqnqab di ijo anjam aqa damu unsib poinjrqasai. Nangi dab atoqnqab di ijo anjam aqa utru quqwasai. Osib poinjrqasai dego. Deqa nangi are bulyosib Qotei aqaq bqa keresai. Deqa Qotei a nango une kobotetnjrqasai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹³Osiqa Yesus a olo aqa angro nangi endegsi minjrej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru ninqi poinggosai e? Dego di ninqi kiyersib ijo yawo anjam kalil qa poingwas? ¹⁴Tamo a saga yago breiyej di a Qotei aqa anjam breiyej. ¹⁵Saga yago qudei gam qalaq ainabqa qebari nangi bosib uyekriteb di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi

Qotei aqa anjam quqwab. Ariya anjam di nango are miligiq di soqnimqa Satan a urur bosim anjam di olo yainjrqas. Qotei na nango are miligiq di anjam di atej ariya Satan a bosim olo yainjrqas. ¹⁶Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrimqa anjam di oqujatosib nango areq atqab. ¹⁷Ariya anjam di nango are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala Qotei aqa anjam gotranjyo qaji tamo qudei na bosib nangi gulbe enjrsib ugeugeinjrqab. Yimqa nango areqalo Yesus qa singilateqñub qaji di nangi olo ulontqab. ¹⁸⁻¹⁹Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusibqa ariya bunuqna nangi olo mandam qa ingi ingi qa are koba qaloqn-sib ñoro koba oqnqajqa are prugnjoqnqas. Yimqa kumbra dena nangi gisañnjrsim Qotei aqa anjam nango are miligiq di tentim loumqas. Saga yago uge nangi gei bole atosaeqñub dego kere. ²⁰Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib nango are miligiq di geregere ojsib singilatqab. Deqa Qotei aqa anjam di nango are miligiq di saga bul tulan kobaqas. Qudei 30. Qudei 60. Qudei 100.”

Tamo bei a lam qatrentosim puloñamqa guwe na kabutqasai

²¹Osiqa Yesus a olo minjrej, “Tamo bei a lam qatrentosim puloñamqa guwe na kabutqasai. Bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanesqas. ²²Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di Qotei na boleq atqas. Kumbra kalil kabuejunu qaji di dego Qotei na babtqas. ²³Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

²⁴Osiqa Yesus a olo minjrej, “Anjam ninqi queqñub qaji di geregere

quoqniy. Ningi geregere quoqnqab kere dego Qotei a kamba powo engoqnqas. Osim olo powo tulan koba engoqnqas. ²⁵ Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayim a laja sqas.”

Saga yago nangi segi oqeleñeqnub

²⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqat-njrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di tamo bei a saga yago breiyeqnu dego kere. ²⁷ Tamo di a qolo ñeioqn-siqa nobqolo a olo tigeloqnsiqa walwele-qnu. A kumbra degyeqnaqa saga yago nangi segi kokitoqnsibqa oqeleñeqnub. Saga yago nangi kiyersib oqeleñeqnub di tamo a qaliesai. ²⁸ Mandam a segi waue-qnaqa saga yago nangi kokitoqnsibqa bangateqnub. Dena sotoqnsibqa geito-qnsibqa melieqnub. ²⁹ Meli sau bqo deqa tamo di a bosim serie na giñgenyosim oqas.”

Sis yago qa yawo anjam

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqat-njrsim nango Mandor Koba sqas. Kumbra di aqa utru ningi geregere poing-wajqa deqa yawo anjam bei endegsi merngwai. ^{31–32} Kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Sis yago nangi tulan kiñilala kas yago bul. Ingi ingi qudei nango yago kokba yala. Sis yago nangi tulan kiñilala. Ariya sis yago di tamo bei na osim aqa wauq di yagimqa bunuqna a oqsim tulan kobaqujaqas. Osim ñam qudei buñ-njrsim dani kokba atelenqas. Amqa qebari nangi bosib aqa waburq di awoelenqab.”

Yesus a yawo anjam gargekoba maroqnej

³³ Yesus na tamo ungasari nangi yawo anjam gargekoba deqaji minjroqnej. Nangi aqa yawo anjam quqwa kere deqa a degsi minjroqnej. ³⁴ A anjam bei minjroqnej. Yawo anjam segi minjroqnej. Olo segitoqnsiqa aqa segi angro nangi yawo anjam aqa utru geregere plaltosiq minjroqnej.

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

³⁵ Onaqa bilaqtonaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “Iga gilsim ya agu taqal beiq di brantqom.” ³⁶ Degsi minjrnsiqa nangi koba na tamo ungasari kalil nangi uratnjrsibqa qobuñ na gileqnaqba tamo qudei nangi dego nango qobuñ osib Yesus dauryosib giloqneb. ³⁷ Yesus aqa angro nangi ti qobuñ na gileqnaqba jagwa tulan koba tigelosiq ya korkortosiqa qobuñ qaloqnsiqa morman miligiq aiyeqnaqa ya maqej. ³⁸ Yesus a nami qobuñ bunuq di gate kulun at-siqa ñeisiq qambumtej. Deqa aqa angro nangi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Qalie Tamo, iga padalqa laqnum. Ni deqa are qalosai kiyo?” ³⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ningi laoiy.” Minjrnaqa jagwa laej. Ya dego maninej. ⁴⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “Ningi kiyaa ulaosib e qa yala poingosai?” ⁴¹ Onaqa aqa angro nangi olo tulan ulaugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrqaqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

5 Onaqa Yesus aqa angro nangi ti qobuñ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Gerasa sawaq di tiryeb.

²Tiryoſib Yesus a qobuſ uratoſiq mandamq ainaqa tamo bei a tamo sub ato sawaq dena brantoſiq Yesus aqa areq bej. Tamo di a monдор uge uge na ojeleſo qaji. ³A bati gaigai tamo sub ato sawaq di ſeioqnej. A tamo ſingila koba. Tamo bei na a ojqa keresai. Sil kokba na a tontqa keresai dego. ⁴Bati gargekoba tamo qudei nanſi aqa ſinga ti baſ ti ſil kokba na tonteſnabqa a olo kukoqyoqnej. Tamo bei na a ojqa keresai bole ſai. ⁵A bati gaigai qolo ti qanam ti tamo sub ato sawaq di tulaſ leleſoſniſiqa aqa ſegi jejamu meniſ na puſoiyoqnej. A manaq di dego kumbra di yoqnej.

⁶⁻⁸Deqa a iſaq na ſam atſiqa Yesus uniſiqa urur ti aqa areq boſiqa aqa ſingaſ di ſinga pulutej. Onaqa Yesus na monдор uge di minjej, “O monдор uge, ni tamo di uratoſim ulaſ.” Degſi minjnaqa monдор uge dena tulaſ leleſoſniſiqa ſingila na pailoſiq Yesus minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa ſiri, ni e kiyeſbqajqa bonum? E Qotei aqa ſam na ni mermqai, ni e jaqatiſ ebaim.” ⁹Onaqa Yesus na monдор uge di nenemyej, “Ino ſam yai?” Degſi nenemyonaqa minjej, “Ijo ſam Qoto Tamo Gargekoba. Iga monдор tulaſ gargekoba tamo endi aqa jejamuq di unum.” ¹⁰Oſiqa ſingila na pailoſiq Yesus minjej, “Ni iga sawaq beiq waiſaim.”

¹¹Bati deqa bel tulaſ gargekoba nanſi mana goge dia ſuwaroqneſ. ¹²Deqa monдор uge nanſi na Yesus minjeſ, “Ni iga qariſgimqa iga bel nango jejamuq gileleſqom.” ¹³Monдор uge nanſi degſiſ Yesus minjnabqa a na nanſi odſjnaqa tamo di uratoſiſbqa bel nango jejamuq gileleſeſ. Gilnabqa bel kalil nanſi gurguroſiſ botau dena prugeleſoſiſ yaq aiſiſ ya uyiſiſ moreſeſ. Bel moreſeſ qaji nanſi ſiſiyeſ 2,000.

¹⁴Onaqa bel taqatoqneſ qaji tamo nanſi kumbra di uniſiſbqa jaraſiyoſiſ qure

miligiq aiſiſ tamo unſaſari kalil nanſi ſainjroſniſiſ laqneſ. Gamq di dego ſainjroſniſiſ laqneſ. Onaqa tamo unſaſari nanſi kumbra di unqajqa beſ. ¹⁵Boſiſ Yesus aqa areq di koroosiſ ſam ateſ di tamo nami monдор uge ti ſoqnej qaji aqa areqalo boleſiſq gara tiſgiſq aweſonaq uneſ. Uniſiſ tulaſ ulaugeteſ. Di kiyaqa? Monдор uge tulaſ gargekoba nami tamo di aqa jejamuq di ſoqneſ deqa. ¹⁶Onaqa tamo nango ſamdamu na Yesus a monдор uge di winjnaq uneſ qaji nanſi bel qaji ti monдор uge qaji ti tamo unſaſari nanſi ſainjnab queſ. ¹⁷Quſiſbqa Yesus minjeſ, “Ni gago ſawa endi uratoſim ſawa beiq gile.”

¹⁸Onaqa Yesus a qobuſ gogetoſiq gilqa laſnaqa tamo aqaj na Yesus na monдор uge uge winjreſej qaji a ſingila na pailoſiq minjej, “E ni daurmſai.” ¹⁹Onaqa Yesus na ſaidyoſiq minjej, “Ni olo ino ſegi qureq gile. Gilſim Tamo Koba a ni qaji duloſiqa kumbra tulaſ boledamu emqo deqa ino waſ nanſi ſainjre.” ²⁰Onaqa a puluoſiq aqa qureq gilſiq Yesus na a kumbra tulaſ boledamu yej deqa Dekapolis ſawa (ſam di aqa damu, Qure 10) dia tamo unſaſari kalil nanſi ſainjroſniſiſ laqneſ. Sainjreſnaqa nanſi aqa anjam quoſniſiſ tulaſ prugoqneſ.

Uſa bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiſq olo anſro moiyej qaji a tiſeltej

²¹Onaqa Yesus a olo qobuſ gogetoſiſiqa ya agu taqal beiq gilej. Gilſiq qobuſ tiryoſnaq mandamq aiſiq aliſe di ſonaqa tamo unſaſari tulaſ gargekoba boſiſ aqaj di koroqneſ. ²²⁻²³Koroosiſ ſonabqa Qotei tal taqato tamo bei aqa ſam Jairoſ a walweſoſiq Yesus uniſiqa aqa areq boſiqa ſinga pulutoſiſiqa ſingila na pailyoſiq minjej, “O Tamo Koba, ijo anſro ſebiſ a moiſa laqnu. Deqa ni boſim ino baſ aqa jejamuq di atiſmq a olo

boleosim ɲambile sqas.”²⁴ Onaqa Yesus na Jairus odyosiqa a dauryosiqa gileqnaqa tamo uɲgasari tulaɲ gargekoba naɲgi dego naɲgi aiyel daurnjrsib jujuɲosib giloqneb.²⁵ Gileqnaqba naɲgo ambleq di uɲa bei ma ti soqnej qaji a naɲgi daurnjrsiq giloqnej. Uɲa di a nami bai na unej leɲ aiyeqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej.²⁶ Yu qan-gra tamo gargekoba naɲgi nami a bole-tqa yeqnab a jaqatɲkoba iyoqnej. A ma gereiyo talq giloqnsiqa silali koba urateqnaqa naɲgi aqa jejamu gereiyeqnaqba a boleosaioqnej. Aqa ma olo kobaquja-oqnej.²⁷⁻²⁸ Deqa a Yesus aqa ɲam qusiqa are qalej, “E aqa gara mutu segi baɲ na ojitaqa ijo ma koboqas.” Degsi are qalsiqa Yesus aqa qoreq na dadauryosiqa baɲ waiyosiqa aqa gara mutu ojej.²⁹ Ojnaqa aqa leɲ aiyeqnej qaji di koboej. Koboon-aqa a aqa segi jejamu qalieosiqa marej, “Bole, ijo ma saiqa.”³⁰ Onaqa Yesus a poiyej, “Singila qudei ijo jejamu uratosiq gilqo.” Degsi poiyoonaqa bulosiqa tamo uɲgasari tulaɲ gargekoba soqneb qaji naɲgi unjrsiqa nenemnjrej, “Yai na ijo gara ojqa?”³¹ Degsi nenemnjrnaqa aqa angro naɲgi na minjeb, “Ni kiyaaq degsi nenemonum? Ni une. Tamo uɲgasari tulaɲ gargekoba naɲgi ni daurmosib jujuɲmejunub.”³² Onaqa Yesus a uɲa gara mutu ojej qaji di unqajqa ɲam atoqnej.³³ Onaqa uɲa di a endegsi qalieej, “Ijo ma saiqa deqa Yesus a e nubqajqa ɲam ateqnu.” A degsi qalieosiqa tulaɲ ulaugetosiq are toɲtoɲyonaqa jinga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiq a segi qa ubtosiq minjej, “E na ino gara mutu ojonum.”³⁴ Onaqa Yesus na minjej, “O uɲa, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma aɲi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

³⁵ Yesus a uɲa degsi minjeqnaqa tamo qudei naɲgi Jairus aqa talq dena bosibqa gamq di Jairus Yesus wo turosib naɲgi na Jairus minjeb, “Uɲgum. Ino

angro a nami moiqa. Deqa ni na Qalie Tamo a laɲa wau koba yaim. Uratim aiyem.”³⁶ Onaqa Yesus a naɲgo anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilateime.”³⁷⁻³⁹ Degsi minjsiqa tamo uɲgasari kalil naɲgi a dauryqa saidnjrsiqa Jems aqa was Jon wo Pita ombla naɲgi segi joqsiqa Jairus koba na gilsib aqa talq di branteb. Brantosib Yesus a ɲam atej di tamo uɲgasari gargekoba naɲgi qatron koba yoqnsib akam murqumyeqnaqba unjrej. Unjrsiqa tal gogetosiqa minjrej, “Ninɲi kiyaaqa qatron koba yoqnsib akameqnaqba? Angro di a moiyoasai. A laɲa ɲeisiq qambuntejunu.”⁴⁰ Degsi minjrnaqa naɲgi Yesus kikiyeb. Naɲgi qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqo.” Degsi qalieosib deqa Yesus kikiyeb. Onaqa Yesus a naɲgi kalil minjrej, “Ninɲi sasaloj.” Degsi minjrnaqa naɲgi sasalonabqa Yesus a angro moiyej qaji aqa ai abu osiqa aqa segi angro qalub naɲgi dego joqsiqa angro aqa warum miligiq gilej.⁴¹ Gilsiq angro aqa baɲ titosiqa minjej, “Talita, kum.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O angro, ni tigel.”⁴² Degsi minjnaqa angro di a olo ɲambile osiqa urur tigelej. Tigelosiq walwelej. Angro aqa wausau 12. Onaqa naɲgi kalil Yesus aqa maɲwa di unsibqa tulaɲ prugeb.⁴³ Onaqa Yesus a naɲgi singila na endegsi minjrej, “Ninɲi ijo maɲwa endi unonub deqa tamo qudei minjraib.” Osiqa marej, “Ninɲi angro endi inɲi anaiyi.”

Yesus aqa qure utru naɲgi aqa anjam quetosai

6 Onaqa Yesus a sawa di uratosiqa aqa angro naɲgi joqsiqa aqa segi qure utruq gilej.² Gilsiq di sonaqa yori batiej. Deqa a Juda naɲgo Qotei tal miligiq gilsiq tamo uɲgasari gargekoba sonabqa tigelosiq Qotei aqa anjam palontosiqa minjroqnej. Minjreqnaqa tamo uɲgasari naɲgi aqa anjam qusibqa tulaɲ

prugugetosib maroqneb, “Yesus a powo qabe na osiqa anjam singila endeqaji palontosiq mergeqnu? A kiyersiq maŋwa endeqaji babteleneqnu?” ³Iga qalie, a laŋa tal gereiyo qaji tamo. A Maria aqa njiri. A Jems na Joses na Judas na Saimon na naŋgo was. Aqa jaja kalil naŋgi agi iga koba na endi unum.” Tamo ungasari naŋgi degsib yomu anjam marsib Yesus qa ugeeb. ⁴Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnas di naŋgi aqa anjam quietqa asginjrqs. Deqa a ñam saiqoji sqas. Aqa segi talq di dego a ñam saiqoji sqas. Ariya a qure bei beiq giloqnsim anjam minjroqnas di naŋgi aqa anjam quetoqnsib aqa ñam soqtoqnqab.” ⁵Yesus a naŋgi degsi minjrnsiqa aqa segi qure utruq di maŋwa bei yqajqa keresaiyej. A tamo quja quja segi naŋgo gateq di aqa baŋ atnaqa naŋgo ma koboej. ⁶Aqa segi qure utru naŋgi a qa naŋgo areqalo singilato-sai deqa a are gulbeiyej.

Yesus na aqa angro 12 naŋgi wau enjrej

Onaqa Yesus a walweloŋsiqa qure bei beiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam palontoqnej. ⁷Osiqa bati bei a na aqa angro 12 naŋgi metnjrnaqa aqa areq bonabqa naŋgi tamo ungasari naŋgo jejamuq na mondor uge uge winjroqnqajqa deqa singila enjrej. Osiqa minjrej, “Niŋgi aiye aiyel giloqnsibqa qure qureq di ijo anjam palontoqnsib laqniy. ⁸Niŋgi inŋi inŋi osib gilaib. Inŋi uyo bei aib. Nungo qaquŋ aib. Silali osib gilaib. Toqoŋ segi osib walweliy. ⁹Singa tatal dego jigsib giliy. Gara jugo aiye aiyel aib.” ¹⁰Osiqa minjrej, “Niŋgi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dia sosib dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. ¹¹Tamo bei na niŋgi gereiŋgwa uratimqa kiyo nungo anjam quqwa asgimqa kiyo niŋgi qure di uratqa oqn-

sib nungo singa tatal tumbum butuyoqniy. Yimqa naŋgi nungo kumbra di unsib poinjrqs, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” ¹²Yesus na aqa angro 12 naŋgi degsi minjrnsiq qarinnjrnaqa naŋgi qure qureq giloqnsibqa Qotei aqa anjam palontoqnsib tamo ungasari naŋgi endegsib minjroqneb, “Niŋgi are buliyi.” ¹³Osib mondor uge uge naŋgi winjroqnsibqa tamo ungasari naŋgo gateq di goreŋ bilenteqnaqba naŋgo ma saioqnej.

Herot a are qalej, “Yesus a Jon yansnjro qaji”

¹⁴Yesus aqa angro naŋgi aqa ñam mare mare laqnaqba Mandor Herot a quej. Tamo ungasari gargekoba naŋgi dego qusib maroqneb, “Tamo di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo. A deqa singila osiqa maŋwa endeqaji babteleneqnu.” ¹⁵Onaqa tamo qudei naŋgi maroqneb, “Tamo di a Elaija olo bqo.” Onaqa qudei naŋgi maroqneb, “Tamo di a Qotei aqa medabu o tamo naŋgi nami soqneb deqaji bei.” ¹⁶Ariya Herot a segi Yesus aqa ñam qusiqa marej, “Tamo di a Jon e nami kakro gentetem qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.”

¹⁷⁻¹⁸Herot a nami aqa was Filip aqa ŋauŋ Herodias yayiosiq ej. Deqa Jon yansnjro qaji a na Herot minjoqnej, “Ni ino segi was aqa uŋa em di kumbra bolesai. Ni kumbra ugeteqnum.” Jon na Herot degsi minjoqnej. Deqa Herot a Jon qa minjin oqetonaqa aqa qaja tamo qudei naŋgi qarinnjrnaqa gilsib Jon ojsib sil na qosisib tonto talq di waiyeb. ¹⁹Bati deqa Herot aqa ŋauŋ a Jon qa tulaŋ njirinugetej deqa a na Herot waiŋyosiq minjoqnej, “Ni na Jon qalim moiye.” Yeqnaqa Herot na saidyoqnej. ²⁰Di kiyaqa? A Jon qa ulaoqnej deqa. Deqa a Jon geregere taqatoqnej. A endegsi qalieej, “Jon a tamo bole. Aqa jejamuq di une bei saiqoji. A Qotei aqa tamo tintin.” Herot a

degisi qalieosiq deqa a Jon taqatoqnsiqa aqa anjam quoquej. Quoqnsiqa are koba qaloqnej. A Jon aqa anjam quqwajqa tulan arearetoqnej.

²¹ Ariya bati bei Herot aqa ñauñ a Jon qalim moiqaqqa gam endegsi itej. Herot aqa ñambabo bationaqa Herot na maruro atsiqa aqa tamo kokba ti aqa qaja tamo nanjo gate kokba ti Galili sawa taqato tamo nanqi ti metnjrnaq bosib aqa talq di koroeb. ²² Koroosib ingi uyeqnaqqa Herot aqa ñauñ aqa angro sebiñ a warum miligiq bosiqqa nanqi lou tuetnjreqnaqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa Herot na angro sebiñ di minjej, “Ni ijo ingi kiye oqajqa merbqam e ni emqai.” ²³ Osiqa aqa anjam di olo singilatosiqa minjej, “Ni ijo ñoro kalil ambleq na potosim oqajqa marqam emqai. E ijo anjam di uratqasai bole sai.”

²⁴ Onaqa angro sebiñ a gilsiqqa aqa ai nenemyej, “E ingi kiye qa Herot minjqai?” Onaqa minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate qa mare.” ²⁵ Onaqa a olo urur ti warum miligiq gilsiqqa Herot minjej, “Ni Jon yansnjro qaji aqa gate tabirq di atsim ebe.” ²⁶ Onaqa Herot a Jon qalim moiqaqqa are sosai deqa a are tulan gulbekobaiyej. Ariya aqa segi anjam tamo kalil nango ulatamuq di marsiq singilatej qaji deqa are qalsiq angro sebiñ di saidyqa uratej. ^{27–28} Osiqa aqa qaja tamo bei qarinyosiqa minjej, “Ni gilsim Jon aqa kakro gentosim aqa gate osau.” Degsi minjnaqa a gilsiqqa tonto talq di Jon aqa kakro gentosiqa aqa gate tabirq di atsiqa osi bosiq angro sebiñ di yej. Yonaqa a na osi gilsiqqa aqa ai yej.

²⁹ Onaqa bunuqna Jon aqa angro nanqi deqa qusibqa bosib Jon aqa qusa osi gilsib subq ateb.

Yesus a tamo 5,000 nanqi ingi anainjrej

³⁰ Bati bei Yesus aqa anjam maro tamo nanqi olo aqa areq di koroosib kumbra kalil nanqi yoqneb qaji deqa ti anjam kalil nanqi palontoqneb qaji deqa ti Yesus saiyoqneb. ³¹ Bati deqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi gile be eqnab Yesus aqa angro nanqi ti ingi uyqa bati saiinjrej. Deqa a na nanqi endegsi minjrej, “Ningi tigeliy. Iga tamo ungasari nanqi uratnjrsim segitosim wadau sawaq di kiñala aqaratqom.” ³² Degsi minjrsiqa aqa angro nanqi joqsiqa koba na qobuñ gogetosib wadau sawaq gileb.

³³ Nanqi qobuñ na gileqnaqqa tamo ungasari kalil nanqi Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa nanjo qure qureq na tigelosib singa na gurgurosib gilsib Yesus tiryqajqa sawaq di namoqna branteb. ³⁴ Onaqa Yesus a qobuñ na gilsiq tiryosiqa ñam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami tiryqa sawaq di tarinesonab unjrej. Nanqi kaja bul mandor saiqoji. Deqa Yesus a nanqi qa dulosiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. ³⁵ Onaqa señ aisiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nanqi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, endi wadau sawa. Señ aiqo. Qoloqas. ³⁶ Deqa ni na tamo ungasari nanqi minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab.” ³⁷ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi na ingi anainjriy.” Degsi minjrnaga nanqi na kamba minjeb, “Iga kiyersim ingi anainjrqom? Iga 200 kina qabe na osimqa ingi awaiyosim nanqi anainjrqom?” ³⁸ Onaqa Yesus na nenemnrej, “Ningi ingi gembub unu? Ningi gilsib uniy.” Onaqa nanqi gilsib unsib minjeb, “Iga bem 5 qe aiyela segi unu.”

³⁹ Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nanqi minjrej, “Ningi qur segi segi yosibqa ñinq di awoelenoyi.” ⁴⁰ Onaqa nanqi kalil dedegsib awoeb. Qudei nanqi qur

segi segi 100 awoelenɛb. Qudei nanɣi qur segi segi 50 awoelenɛb. ⁴¹ Awoon-abqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa laɲ goge tarosiq Qotei pailɛj. Pailɛy koboonaq a bem ɣinɣenyosiqa aqa aɲgro nanɣi enjrsiqa minjrej, “Bem endi jeisib tamo unɣasari nanɣi anainjriy.” Osiqa qe aiyel dego ɣinɣenyosiqa aqa aɲgro nanɣi enjrsiqa minjrej, “Qe endi dego jeisib tamo unɣasari nanɣi anainjriy.” Degsi minjrnaqa nanɣi bem ti qe ti osi giloqn-sibqa tamo unɣasari nanɣi jeisib anainjreɣnab uyoqneɓ. ⁴² Uynab kalil menet-njrej. ⁴³ Onaqa inɣi oto uratelenɛɓ qaji di Yesus aqa aɲgro nanɣi na koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqelenɛj. ⁴⁴ Tamo kalil bem ti qe ti uyeb qaji nanɣi sisiyeb 5,000.

Yesus a ya bangaq na walwelej

⁴⁵ Onaqa Yesus na aqa aɲgro nanɣi endegsi minjrej, “Niɲɣi qobuɲ gogetosib namoosib gilsib Betsaida qureq di tiryosib soqniy. E na tamo unɣasari nanɣi minjritqa nango qure qureq jaraiyoqniɓ e bqai.” ⁴⁶ Onaqa Yesus aqa aɲgro nanɣi namoosib qobuɲ na gileq-nabqa Yesus na tamo unɣasari nanɣi minjrnaq jaraiyeq-nabqa a segi Qotei pailɛyqa marsiq manaq oqej. ⁴⁷⁻⁵⁰ Oqsiq a segi mana goge di sonaqa bilaqtej. Onaqa aqa aɲgro nanɣi qobuɲ na gileq-nabqa ya agu ambleq di jagwa koba tigelosiq ya korkortosiq nanɣi pulut-njrej. Nobqolo ambru Yesus a ya bangaq na walwelosiq aqa aɲgro nanɣi daurnjrsiq gilej. Gilsiq nanɣi jojomnjrsiq buɲnjrqa laqnaqa ɲam ateb di Yesus a ya bangaq na walwelosiq nangoq beqnaqa unsib mareɓ, “Di buga beqnu.” Osib tulaɲ ulaugetosib lelenkobaɛɓ. Onaqa Yesus na minjrej, “Nuɲgo are siɲgilatiy. Endi e beqnum. Ulaaib.” ⁵¹⁻⁵² Degsi minjrsiqa qobuɲ gogetonaqa jagwa laej. Onaqa Yesus aqa aɲgro nanɣi tulaɲ prugugeteb. Di kiyaaq? Nanɣi Yesus aqa

maɲwa di unsib utru geregere poinjrosai deqa. Nami Yesus na tamo 5,000 nanɣi inɣi anainjrej maɲwa di dego aqa aɲgro nanɣi unsib poinjrosai. Nango are geteɲnjresoqnej.

Yesus a Genesaret sawaq di ma tamo gargekoba nanɣi boletnjroqnej

⁵³ Ariya Yesus aqa aɲgro nanɣi koba na qobuɲ na gilsib ya agu taqal beiq di brantosib Genesaret sawaq di tiryeb. ⁵⁴⁻⁵⁵ Tiryonabqa qure deqaji nanɣi na Yesus unsibqa aqa ulatamu poinjrnaqa gurgur ti qure qureq giloqnsibqa Yesus tiryej qaji sawa di ubtosib tamo unɣasari nanɣi minjroqneɓ. Minjreɣnab quoqn-sib nango ma tamo nanɣi saperaq di ateleɲoqnsib qoboioqnsib Yesus aqa areq osi beleɲeqnab a na nanɣi bolet-njroqnej. ⁵⁶ A qure kiɲilala ti qure kokba ti ga gamq di dego branteqnaqa tamo unɣasari nanɣi a unoqnsibqa tamo ma ti nanɣi joqoqnsib nango qure ambleq di atoqnsib endegsib minjoqneɓ, “O Tamo Koba, nanɣi ino gara mutu segi ojibqa nango ma saioqnqas.” Onaqa Yesus a nanɣi odnjreɣnaqa ma tamo kalil nanɣi aqa gara mutu ojoqneɓ. Ojeɣnab nango ma kalil kobooqnej.

Yesus a Qotei aqa dal anjam ti moma nango kumbra qa ti marej

7 Onaqa Farisi nanɣi ti dal anjam qalie tamo qudei ti nanɣi Jerusalem dena bosibqa Yesus aqa areq di koroeb. ² Koroosib ɲam ateb di Yesus aqa aɲgro qudei nanɣi baɲ yansosaisosib laɲa inɣi uyeq-nab unjreb. ³ Farisi nango kumbra agiende. Bati gaigai nanɣi inɣi uyqa oqnsib mati baɲ yanseqnub. Nanɣi baɲ yansqasai di nanɣi inɣi uyqa-sai. Juda kalil nanɣi kumbra degye-qnub. Di nango moma nango kumbra dauryeqnub. ⁴ Nanɣi inɣi qarinyo sawaq dena boqnsibqa inɣi uyqa oqn-sib mati nango jejamu geregere yanse-

qñub. Nan̄gi nan̄go jejamu yansqasai di nan̄gi ingi uyqasai. Nan̄gi kumbra deqaji gargəkoba yeqñub. Nan̄go ya gamban̄, ya nobu, web dego mati gegerere yanselen̄oqnsib ingi uyeqñub. Kumbra di nan̄go moma nan̄goq dena elen̄osib dauryeqñub. ⁵ Deqa bati di Farisi nan̄gi ti dal anjam qalie tamo nan̄gi ti Yesus nenemyeb, “Ino angro nan̄gi kiyaaq gago moma nan̄go kumbra gotran̄yeqñub? Agi nan̄gi ingi uyqa oqnsib mati ban̄ yansosaisosib laja uyeqñub.” ⁶ Onaqa Yesus na kamba min̄rej, “Ningi gisan̄ tamo. Ningi anjam maro aiylteqñub. Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a kere ningi qa anjam endegsi nen̄gren̄yej, ‘Tamo nan̄gi di nan̄go medabu na ijo ñam soqteqñub. Ariya nan̄go are miligi e qa sosai. Isaq di unu. ⁷ Nan̄gi laja baban̄ na e qa loueqñub. Osib mandam tamo nan̄go dal anjam palontoqnsib olo beltoqnsib mareqñub, “Anjam endi Qotei aqa anjam.” ’ ⁸ Aisaia a anjam degsi nen̄gren̄yej. Aqa anjam di bole. Agi ningi Qotei aqa dal anjam gotran̄yoqnsibqa olo mandam tamo nan̄go dal anjam dauryqajqa tulan̄ singilaeqñub.”

⁹ Yesus na Farisi nan̄gi anjam degsi min̄jr̄siqa olo min̄rej, “Ningi Qotei aqa dal anjam gotran̄yoqnsibqa olo nun̄go segi moma nan̄go kumbra dauryeqñub. ¹⁰ Moses a marej, ‘Ni ino ai abu nan̄go sorgomq di gegerere sosimqa nan̄go anjam dauryoqne. Tamo bei na aqa ai abu nan̄gi misilin̄jrimqa a qalib moiym.’ Moses a degsi marej. ¹¹ Ariya ningi mareqñub, ‘Tamo bei aqa ai kiyo aqa abu kiyo ingi qa truquamqa a na min̄jqas, “Ijo ingi ingi ejunum endi e ni emqa kere. Eo. E ni emqasai. E nami Qotei atraiyqa giltem deqa e ni aqaryaimqasai.” ’ ¹² A degsi min̄jqas di ningi marqab, ‘A keretqo. A na aqa ai abu nan̄gi aqaryain̄jrai.’ Ningi degsib marqab. ¹³ Nun̄go kumbra dena nin̄gi Qotei aqa anjam gotran̄yoqñ-

sibqa olo nun̄go segi moma nan̄go kumbra dauryeqñub. Ningi kumbra deqaji gargəkoba yeqñub.”

Ingi kiye na tamo a jiga yeqñu?

¹⁴ Yesus a Farisi nan̄gi anjam degsi min̄jr̄siqa olo tamo un̄gasari kalil nan̄gi metn̄jr̄naqa aqa areq bonabqa min̄rej, “Ningi kalil ijo anjam endi gegerere qusib poingem. ¹⁵ Tamo bei a ingi uyimqa aqa miligiq aqas dena tamo jiga yqasai. Ingi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqñu qaji dena tamo jiga yeqñu. ¹⁶ Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi gegerere quem.”

¹⁷ Yesus na tamo un̄gasari nan̄gi anjam degsi min̄jr̄siq koboonaqa a nan̄gi uratn̄jr̄siqa tal miligiq gilej. A tal miligiq gilsiq di sonaqa aqa angro nan̄gi na aqa yawo anjam di aqa utru qa nenemyeb. ¹⁸⁻¹⁹ Nenemyonabqa min̄rej, “Ningi dego ijo yawo anjam di aqa utru poingosai e? Ningi quiy. Tamo nan̄gi ingi uyeqñabqa aisiq meneq di unu. Meneq dena bi talq di waiyeqñub. Ingi di tamo aqa are miligiq aiyosai. Aqa bi aniq aiqo koboqo. Deqa ingi dena tamo jiga yqa keresai.” Yesus aqa anjam dena a ingi uyo kalil jiga saiqoji qa marej. ²⁰ Osiqa aqa angro nan̄gi olo min̄rej, “Ingi uge uge tamo aqa miligiq na oqoqnsiq branteqñu qaji dena tamo jiga yeqñu. ²¹ Di kiyaaq? Ingi uge uge di tamo aqa are miligiq na branteqñu. Ingi uge uge di agi ubtosiy mern̄gwai. Areqalo uge uge, un̄a qa laoqa, bajinoqa, tamo qaloqa, ²² was aqa ñaun̄ anjamyoqa, was aqa ñoro qa maulyoqa, kumbra uge uge yoqa, gisañoqa, laja laja laoqa, was qa ugeoqa, was yomuiyoqa, aqa segi ñam soqtoqa, nanari kumbra yoqa. ²³ Kumbra uge uge deqaji tamo aqa are miligiq na brantoqnsiq dena tamo jiga yeqñu.”

Fonisia qure qaji uña a Yesus qa aqa areqalo singilatej

²⁴ Onaqa Yesus a dena tigelosiq wal-welosiq Tair qure nango sawaq gilej. Tamo nangi a qa qalieaib deqa a uliosiq gilej. Gilsiq tal bei gogetosiq sosisa a uliesqa keresai. Tamo qudei nangi a un-sib mareb, “Yesus a gago sawaq bqo. A talq di unu.” ²⁵ Degsib marnabqa uña bei a qusiq aqa angro sebiñ a mon-dor uge ti soqnej deqa a Yesus aqa talq giloqujatosiq aqa areq di singa pulutej. ²⁶ Uña di a Grik qaji. A Juda uña sai. A Siria sawaq di ñambabej. A Fonisia qure qaji. A Yesus aqa areq di singa pu-lutosiq a wainyoqnsiq minjoqnej, “Ni na mondor uge di wiyimqa a ijo angro uratosim ulanqas.” ²⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Iga angro du du nangi mati ingi anainjrim uyib menetnjrqas di kumbra bole. Iga angro du du nango ingi yainj-rsim olo bauñ nangi anainjrqom di kum-bra bolesai.”

²⁸ Onaqa uña dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni kere maronum. Ariya e kamba anjam bei mermit ni que. An-gro du du nangi ingi uyeq nabqa ingi ñengi ululoneqnaqa bauñ nangi dego uyeq nub.”

²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni kere maronum. Ni degsi maronum deqa ni gilime. Mondor uge a ino an-gro uratosiq ulanqo.” ³⁰ Degsi minjnaqa a aqa talq gilsiq ñam atej di mondor uge a nami aqa angro uratonaga a bijalq di geiesonaq unej.

Tamo bei dabkala geteño meñ singilaej qaji di Yesus na boletej

³¹ Onaqa Yesus a Tair qure nango sawa uratosiq Saidon qure ambleq na wal-welosiq Dekapolis sawaq gilsiq Galili ya aguq di brantej. ³² Di brantosiq son-aqa tamo qudei na tamo bei dabkala geteño meñ singilaej qaji a osi bosibqa

Yesus pailiosib minjeb, “O Tamo Koba, ni ino bañ aqa gateq di atimqa a bole-qas.” ³³ Onaqa Yesus a tamo di osiq tamo ungasari nangi uratnjrsiq a segi sosisa aqa bañ gei aiyel tamo di aqa dabkalaq jigej. Jigsiq aqa segi maul os-iqa tamo di aqa meñ tonyetej. ³⁴ Osiqa lañ tarosiq are tulañ gulbekobaiyonaqa jagwa titosiq marej, “Efata.” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “Dabkala waqeme.” ³⁵ A degsi marnaqa tamo di aqa dabkala waqej. Aqa meñ dego boleej. Boleonaqa a anjam bole maro-qnej. ³⁶ Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi endegsi minjrej, “Ninggi kumbra unonub endi tamo qudei nangi ubtosib minjraib.” Degsi minjrnaga nangi aqa anjam di quetosai. Nangi giloqnsibqa Yesus aqa mañwa deqa mare mare laqneb. ³⁷ Mare mare laqnabqa tamo gargekoba nangi quoqnsib tulañ prugo-qnsib maroqneb, “Mañwa kalil Yesus a yeqnu qaji di a geregere yeqnu. Agi a na tamo dabkala geteñjro qaji nangi bo-letnjreqnaqa nango dabkala olo waqeq-naqa nangi anjam queq nub. Tamo meñ singilainjro qaji nangi dego gereinjreq-naqa nangi anjam bole mareq nub.”

Yesus a tamo 4,000 nangi ingi anainjrej

8 Onaqa bati bei Yesus a wadau sawaq di sonaga tamo ungasari tu-lañ gargekoba nangi olo aqa areq di ko-rooqneb. Nangi ingi saiqoji. Deqa Yesus na aqa angro nangi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, ² “Tamo ungasari nangi bati qalub e koba na soqneb nangi ingi saiqoji. Deqa e nangi qa are ugeibqo. ³ Nangi qudei isaq na beb. Deqa e nangi mam ti suweinjitqa gamq di nangi mam na lao uge.” ⁴ Degsi minjrnaga nangi na kamba minjeb, “Sawa endi wadau. Deqa iga qabe na ingi osimqa tamo ungasari gargekoba endi anainjronam kereqas?” ⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi bem

gembub unu?" Onaqa minjeb, "Bem 7 unu."

⁶Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi minjrej, "Ningi kalil mandamq di awoelenjoiy." Degsi minjrnaqa nangi kalil mandamq di awoonabqa Yesus na bem 7 di osiqa Qotei pailyej. Pailyosiqa bem gingenyosiqa aqa angro nangi enjreqnaqa nangi na osi giloqnsibqa tamo ungasari nangi anainjreqnab uyoqneb. ⁷Qe kinilala qudei dego soqneb. Deqa Yesus na qe di osiqa Qotei pailyosiqa aqa angro nangi minjrej, "Qe endi dego tamo ungasari nangi anainjriy." Degsi minjrnaqa nangi na qe di osib tamo ungasari nangi jeisib anainjreqnab uyoqneb. ⁸Uynab kalil menetnrej. Onaqa ingi oto urateleheb qaji di Yesus aqa angro nangi na koroiyosib gumba kokba 7 di jignab maqelehej. ⁹Tamo kalil ingi uyeb qaji nangi sisiyeb 4,000.

Onaqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi suweinjrnaqa nango qure qureq giloqneb. ¹⁰Nangi gileqnabqa Yesus na aqa angro nangi olo joqsiqa koba na qobuñ gogetosib Dalmanuta sawaq gileb.

Farisi nangi Qotei aqa mañwa bei unqajqa mareb

¹¹Onaqa Farisi nangi Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib a ojqaqqa deqa a ombla anjam na qoteb. Osib gisanjyosib minjeb, "Ni Qotei aqa mañwa bei babtım iga unqom." ¹²Degsib Yesus minjnabqa a nangi qa are tulañ gulbeyonaqa jagwa titosiqa minjrej, "Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji kiyaga e Qotei aqa mañwa bei laña babbıt nıñgi unqajqa metbeqnub? Nıñgi quiy. E Qotei aqa mañwa bei nıñgi osornğwasai." ¹³Yesus a Farisi nangi degsi minjrısiqa nangi uratnjrısiqa olo qobuñ gogetosiqa ya agu taqal beiq gilej.

Bem tiyeqnu qaji sum qa yawo anjam

¹⁴Bati deqa Yesus aqa angro nangi bem oqajqa are walnırej. Bem qujai bole qujai qobuñ miligiq di soqnej. ¹⁵Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, "Ningi geregere ñam atsib soqniy. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nango bem ti bulıymqa bem dena tiyekritosim tulañ kobaqujaqas. Herot aqa bem dego tiyekritosim tulañ kobaqujaqas." ¹⁶Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa segi maroqneb, "İga bem osai deqa kiyo mergwo?" ¹⁷Onaqa Yesus a nango anjam di qalieosiqa nenemnırej, "Nıñgi kiyaga bem osai deqa mareqnub? Kiyaga nıñgi e qa poıngosai unu? Nungo are getengejunu kiyo?" ¹⁸Nıñgi ijo sıngila unoqnsib unosaibuleqnub. Nıñgi ijo anjam quoqn-sib quosaibuleqnub. ¹⁹E nami bem 5 gıngenjosimqa tamo 5,000 anainjronam uynab menetnırnaqa nıñgi ingi oto koroiyosib gumba kokba gembub jıgnab maqelehej?" Onaqa nangi na Yesus minjeb, "Gumba 12." ²⁰Onaqa olo minjrej, "Bati bei e bem 7 dego gıngenjosimqa tamo 4,000 anainjronam uynab menetnırnaqa nıñgi ingi oto koroiyosib gumba kokba gembub jıgnab maqelehej?" Onaqa minjeb, "Gumba 7." ²¹Onaqa minjrej, "Nıñgi kiyaga e qa poıngosai unu?"

Yesus a tamo ñam qandımyej qaji boletej

²²Yesus na aqa angro nangi degsi minjrısiqa koba na qobuñ na gilsib Betsaida qureq di tıryeb. Tıryosib mandamq ainabqa tamo qudei na tamo bei ñam qandımyej qaji a Yesus aqa areq osi bosib minjeb, "Ni ino bañ aqa gateq di atımqa a olo boleosim ñam poiyqas." ²³Onaqa Yesus a tamo di aqa bañ ojsiqa qure polomq osi gilsıqa aqa ñamdamuq di misel atetej. Osiqa aqa gateq di aqa bañ atsiqa nenemyej, "Ni sawa unqa

kere e?” ²⁴ Onaqa a ñam atsiqa marej, “E tamo nanği unjronum nanği ñamtañ bul anñileqnub.” ²⁵ Onaqa Yesus a olo tamo di aqa ñamdamuq di aqa bañ atnaqa a ñam atej ñamdamu bole suwanfej. A sawa kalil geregere unej. ²⁶ Onaqa Yesus na minfej, “Ni ino talq gilime. Ni qure miligiq gilaim.”

Pita a Yesus qa poiyoñaqa aqa ñam ubtej

²⁷ Onaqa Yesus na aqa angro nanği olo joqsiqa koba na walwelosib Sisaria Filipai qure nango sawaq di brantosib gamq di Yesus na aqa angro nanği endegsi nenemñrej, “Tamo unğasari nanği e qa kiyersib mareqnub?” ²⁸ Onaqa nanği na minjeb, “Tamo qudei nanği mareqnub, ni Jon yansñro qaji. Qudei nanği mareqnub, ni Elaija. Qudei nanği mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanği nami soqneb deqaji bei.” ²⁹ Onaqa Yesus na olo nenemñrej, “Ninği segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaqa Pita na minfej, “Ni Kristus.” ³⁰ Pita a anjam degsi ubtonaqa Yesus na aqa angro nanği siñgila na getentñrsiqa minñrej, “Ninği anjam di olo tamo qudei minñraib.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Osiqa Yesus na aqa angro nanği endegsi minñrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanği ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanği ti e qoreibosib lubsib moiyoqtab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³² Yesus a anjam degsi ubtosiq marnaqa Pita na Yesus osiqa qalaq gilsiqqa ñirintej. ³³ Onaqa Yesus a bulosiqa aqa angro nanği koqnñrsiqa Pita ñirintosiqa minfej, “Ni Satan bul. Deqa ni ijo qoreq gile. Ni Qotei aqa areqalo dauryosai. Ni mandam tamo nango areqalo dauryonum. Dauryosim agi ni na anjam di merbonum.”

³⁴ Osiqa Yesus na tamo unğasari kalil nanği ti aqa segi angro nanği ti metñjrnaqa aqa areq bonabqa minñrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim aqa segi ñamburbas qoboiosim e daurbem. ³⁵ Tamo bei na aqa segi ñambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa ti ijo anjam bole qa ti are qalsimqa aqa segi ñambile uratqas di a olo ñambile bole oqas. ³⁶ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim aqaryaiyqas? Di keresai. ³⁷ Aqa qunun padalqas di a awai kiye atsim dena aqa qunun olo aqaryaiyosim a ñambile sqas? Di keresai. ³⁸ E Tamo Angro. Tamo unğasari bini bati endeqa unub qaji nanği Qotei torei qoreiyoqnñsib une atoqnñsib laqnub. Deqa bini bati endi tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jemaikyqas di mondon e ijo Abu aqa rian na ti aqa lañ angro nango rian na ti bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas.”

9 Osiqa Yesus a olo aqa angro nanği endegsi minñrej, “E bole mernğwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejñunub qaji nanği moreñosaisoqnibqa Qotei a siñgila ti bqas. Bosim nanği taqatñjrsim nango Mandor Koba soqnim nanği unqab.”

Yesus aqa jejamu bulyonaq aqa angro qalub nanği unobeiteb

² Osiqa bati 6 onaqa Yesus a tigelosiqqa Pita na Jems na Jon na nanği segi qalub joqsiqa koba na mana goge kobaq oqsib di soqneb. Sosibqa Yesus aqa jejamu bulyonaq nanği unobeiteb. ³ Aqa gara dego tulan puloñosiqa qatekritej. Tamo bei na gara yansqas degsim qatqa keresai. ⁴⁻⁵ Onaqa Moses Elaija wo nanği brantosib Yesus koba na anjam maroqneb. Mareqnabqa Yesus aqa angro nanği na nanği aiyel unñrsibqa Pita a Yesus minfej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo

nangi bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa ni marimqa iga tal kiñilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” ⁶Yesus aqa angro nangi tulan ulaugeteb deqa Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di laja marej. ⁷Onaqa lanbi aisiqa nangi kabutnirnaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nangi queb, “Endi ijo Angro qujai e na tulan qalaqalaiyeqnum qaji. Ningi aqa anjam quetoqniy.” ⁸Onaqa Yesus aqa angro nangi bulosib nam ateb di Yesus a segi nangi koba na sonab uneb. Nangi tamo bei unusai.

⁹Onaqa nangi Yesus ombla manaq dena olo aiyoqnsibqa Yesus na minjrej, “Manwa ningi mana goge di unonub qaji di ubtosib tamo qudei minjraib. Bunuqna e Tamo Angro moisiy olo subq na tigelotqa bati deqa ningi na ubtosib minjroqnab.” ¹⁰Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusib segi segi maroqneb, “Yesus a kiyaga subq na tigelqa marqo? Anjam di aqa utru iga poigosai.” Degsib maroqnsib Yesus aqa anjam di nango areqaloq di atnab soqnej.

¹¹Osib nangi Yesus minjeb, “Dal anjam qalie tamo nangi mareqnu, ‘Elaija a namo bamqa Kristus a bunuqna bqas.’ Anjam di kiyaga degsib mareqnu?”

¹²Onaqa Yesus na minjrej, “Nango anjam di bole. Elaija a namo bosim tamo ungasari kalil nango areqalo gereiyetnrsim soqnim bunuqna Kristus a bqas. Ariya anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. Jeu tamo nangi na e Tamo Angro kumbra uge ebibqa e jaqatin koba oqai. ¹³E ningi olo merngwai. Elaija agi bej. Bonaqa gulbe kalil nangi a yqajqa are soqnej qaji agi yeb. Anjam di nami a qa nengrenyeb unu.”

Yesus a angro mel aqa jejamuq na mondor uge wiyetej

¹⁴Onaqa Yesus na aqa angro qalub nangi di joqsiqa koba na aisib mana

utruq di branteb. Brantosib nam ateb di Yesus aqa angro qudei nangi ti dal anjam qalie tamo qudei ti anjam na qoteqnaq unjreb. Tamo ungasari gargekoba nangi dego Yesus aqa angro nangi kainjresonab unjreb. ¹⁵Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus unsibqa tulan prugugetosib gurgur ti aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, bilaq bole.” ¹⁶Degsib minjabqa Yesus na aqa angro nangi nenemnrej, “Ningi nangi ti anjam kiye na qoteqnu?” ¹⁷Onaqa tamo ungasari nango ambleq dena tamo bei brantosiqqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e ijo angro mel osi bonum agiende. Ni na a boletqajqa deqa osi bonum. A mondor uge ti. Deqa aqa medabu getenyejunu. ¹⁸Mondor uge dena aqa jejamu ojoqnsiqa mandamq waiyeqnaqa ara gijiriqtoqnsiqa tindaneqnu. Oqnsiqa maul aiyeqnu. Deqa e na ino angro nangi minjronum, ‘Ningi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nangi na wiyqa yonub keresainjrqa.”

¹⁹Onaqa Yesus a anjam di qusiqa marej, “Ningi tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nungo areqalo e qa singilatosai bole sai. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nungo gulbe di qoboioqnaq? Angro mel di ijo areq osi boiy.”

²⁰Onaqa osi bonabqa mondor uge dena Yesus unsiqa angro di qunjimyonaga a mandamq aisiqa belbelonaqa aqa medabuq na maul aiyoqnej.

²¹Onaqa Yesus na angro di aqa abu nenemyej, “Bati gembub a degesoqnej?” Onaqa minjej, “A angro kiñala qa degesoqnej agi bini unu. ²²Mondor uge na a qalsim moiyoqta oqnsiqa bati gaigai a namyuwoq o yaq waiyeqnu. Deqa ni na iga aqaryaigwa kereamqa aqaryaige.” ²³Onaqa Yesus na minjej, “‘Kereamqa’ degsi merbaim. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra kalil yqa kere.” ²⁴Onaqa tamo dena lelenosiqa Yesus minjej, “E ni qa ijo areqalo singilatonum. Ariya ijo areqalo olo gul-

beibeqnu. Deqa ni na aqaryaibimqa e geregere ijo areqalo ni qa singilatqai.”

²⁵ Onaqa tamo ungasari gargekoba nangi gurgur ti bosib Yesus aqa areq di koroeqnaqba Yesus a nangi unjrjsiqa mondor uge di njirintosiq minjej, “Ni mondor uge. Ni na angro di aqa dabkala getentonum. Ni aqa medabu dego getentonum. Deqa ni angro di uratosim olo aqa jejamuq gilaim.” ²⁶ Degsi minjnaqa mondor uge a lelenkobaosiqa angro di singila na qunjimyosiqa a uratosiq ulanej. Ulanonaqa angro di a moiyo-bulosiqa njesonaqa tamo qudei nangi unsib mareb, “A moiqo.” ²⁷ Onaqa Yesus na angro di aqa ban titonaqa a boleosiq tigelej.

²⁸ Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa areq lumu bosib nenemyeb, “Iga kiyaga mondor uge di wiyqa yonumqa kere-saiigwo?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi mondor uge deqaji winjrqa osibqa Qotei pailyoqniy. Dena qujai ningi na mondor uge winjrib jaraiqab. Gam bei na sai.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³⁰ Onaqa Yesus na aqa angro nangi olo joqsiqa koba na sawa di uratosib Galili sawa ambleq na walwelosib giloqneb. Tamo ungasari nangi a qa qalieaib deqa nangi uliosib giloqneb. ³¹ Giloqnsibqa gamq di Yesus na aqa angro nangi anjam endegsi minjrej, “E Tamo Angro. Jeu tamo nangi na e ojsibqa tamo qudei nango banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

³² Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa anjam di geregere poinjrosai. Deqa nangi a olo nenemyaqaja ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

³³ Onaqa Yesus aqa angro nangi ti gilsib Kaperneam qureq di branteb. Brantosib tal bei gogetosib di sosi-

bqa Yesus na aqa angro nangi endegsi nenemnjrej, “Ningi gamq di anjam kiye na qotoqnaq?” ³⁴ Onaqa nangi mequmosib soqneb. Di kiyaga? Nangi gamq di Yesus aqa angro yai a nangi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ³⁵ Onaqa Yesus a awoosiqa aqa angro 12 nangi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Tamo bei a ñam ti sqa marsimqa a mati tamo kalil nango kangal tamo soqnem. Osimqa a ñam ti sqas.” ³⁶ Yesus a nangi degsi minjrjsiqa angro kiñala bei osiqa nango ambleq di tigeltosiqa olo soqonyosiqa nangi minjrej, ³⁷ “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na e segi geregereibqasai. A na ijo Abu e qarinbej qaji di dego osim geregereiyqas.”

Tamo nangi iga jeutgosaieqnub di nangi iga koba na wau qujai

³⁸ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nangi winjre-qnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaga? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” ³⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Ningi a saidyaib. A ijo ñam na manwa bei babtqas di a urur olo e misilinbqa keresai. ⁴⁰ Tamo nangi iga jeutgosaieqnub di nangi iga koba na wau qujai. ⁴¹ Tamo bei a endegsi are qalqas, ‘Tamo di a Kristus dauryeqnu qaji tamo.’ A degsi are qalsimqa tamo di osim ya tigsim anaiyqas di Qotei na kamba awai bole yqas. Yimqa aqa awai bole di tamo bei na olo yayiqa keresai.”

Ningi une torej uratii

⁴² Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na angro kiñala bei e qa aqa areqalo singilateqnu qaji di osim uneq waiyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. Iga tamo di ojsim meniñ kobaquja osim sil

na aqa kakroq di tontosim waiyim ya robuq aiqas di kere. ⁴³⁻⁴⁴Ino ban na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa ban di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni ban genjo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni ban aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. ⁴⁵⁻⁴⁶Ino singa na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa singa di gentosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni singa genjo sosimqa une bei yqasai di kere. Di ni nambile gaigai sqam. Ariya ni singa aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. ⁴⁷Ino namdamu na ni titmosim uneq waimqa laqnimqa namdamu di otorosim waiy. Ni degye. Di kiyaaq? Ni namdamu qujai ti sosimqa une bei yqasai di kere. Di Qotei a ino Mandor Koba sosim ni taqatmqas. Ariya ni namdamu aiyel ti sosimqa une yqam di keresai. Di Qotei na ni namyuwoq waimqas. ⁴⁸Namyuwo di mosoqasai. Gaigai yuoqnqas. Namyuwoq di tamo nango ambli bati gaigai sqab. Nangi morenqa keresai.”

⁴⁹Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo angro kalil nangi jaqatin oqnsib sqab. Atraiyo ingiq di bar atoqnsib namyuwo na koitequb dego kere.

⁵⁰“Bar a bole. A qajarara koba. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. Dego kere ningi bar bul sosibqa nungo was nangi koba na geregere lawo na laqniy.”

Yesus a uña uratqajqa anjam marej

10 Osiqa Yesus a sawa di uratosiqa Judia sawaq gilsiq Jordan ya taqal beiq di soqnej. A di sonaqa tamo unggasari gargekoba nangi bosib aqaq di koroonabqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo dauryosiqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

²Osaqa Farisi nangi olo Yesus aqa areq bosibqa a anjam bei grotimqa qusib nangi a ojqaqqa deqa laña gisanjosib endegsib nenemyeb, “Tamo bei na aqa uña uratqa kere e? Gago dal anjam degsi unu e?” ³Osaqa Yesus na kamba minjrej, “Moses a dal anjam kiyersi marej?”

⁴Osaqa nangi na minjeb, “Moses a marej, ‘Tamo bei na aqa nawn uratqa osimqa pepa bei nengrenjosim yosim di a uratqas.’” ⁵Osaqa Yesus na minjrej, “Nungo are getengejunu deqa Moses a dal anjam degsi nengrenjosiq ningi engej. ⁶Ariya ningi quiy. ‘Tulan nami Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyosiqa a tamo uña wo dego gereinjrej. ⁷⁻⁸Deqa tamo bei na aqa ai abu nangi uratnjrsimqa aqa nawn wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.’ Qotei aqa anjam di nengrenq di unu. Deqa tamo uña wo nangi jejamu qujai sqab. Nangi olo jejamu aiyel sqasai. ⁹Qotei na nangi aiyel turtnjrej deqa tamo bei na olo potnjrai.”

¹⁰Osiqa Yesus a tal bei gogetosiq di sonaqa aqa angro nangi aqa areq bosib aqa anjam deqa nenemyeb. ¹¹Nenemyonabqa minjrej, “Tamo bei na aqa nawn uratosim olo uña bei oqas di a na aqa nawn kumbra ugeq waiyqo. ¹²Uña a dego aqa gumbulun uratosimqa olo tamo bei oqas di a na aqa gumbulun kumbra ugeq waiyqo.”

Angro du du nangi Yesus aqa areq beb

¹³Osaqa tamo unggasari qudei nangi nango angro du du joqsib Yesus na aqa ban nango gateq di atetnjrqa marsib Yesus aqa areq beb. Beqnabqa Yesus aqa angro nangi na saidnjrsib minjreb, “Nungo angro du du nangi joqsib endeq baib.” ¹⁴Degsib saidnjrnabqa Yesus na aqa angro nangi niringtnjrsiqa minjrej, “Angro du du nangi uratnjrib ijo areq beb. Nangi saidnjraib. Tamo unggasari nangi angro du du deqaji bul sqab di

Qotei a nango Mandor Koba sosim nanŋi taqatnjrqas. ¹⁵ E bole mernŋwai. Tamo nanŋi anŋro du du bul sqasai di Qotei na nanŋi osim taqatnjrqasai. Deqa a nango Mandor Koba sqasai dego.” ¹⁶ Osiqa Yesus na anŋro du du nanŋi di soqonjrsiqa aqa baŋ nango gateq di atetnjrsiqa nanŋi qa Qotei pailyej.

Noro tamo bei a Yesus ombla anjam mareb

¹⁷ Osiqa Yesus a dena tigelosiqqa gam dauryosiq gileqnaqa tamo bei urur ti aqa areq bosiqqa aqa singaq di singa pulutosiqqa nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ŋambile gaigai sqai?” ¹⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ¹⁹ Ariya ni Qotei aqa dal anjam qalie. Anjam agiende. ‘Ni tamo bei qalsim moiyoŋaim. Ni tamo bei aqa uŋa jejamu ojetaim. Ni bajinŋaim. Ni tamo bei aqa jejamu laŋa gisanŋaim. Ni was bei aqa inŋi inŋi laŋa gisaŋ na yaiyaim. Ni ino ai abu nango sorgomq di geregere sosimqa nango anjam dauryoqne.’” ²⁰ Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Qalie Tamo, e anŋro kiŋala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” ²¹ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiqqa qalaiyosiq minjej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino inŋi inŋi kalil qarinyosim silali osim tamo inŋi inŋi saiqoji nanŋi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Yimqa bunuqna ni laŋ qureq di awai bole itqam.” ²² Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are tulaŋ gulbekobaiyej. A inŋi inŋi koba ti soqnej deqa ulatamu ugeiyonaqa ulaŋej.

²³ Onaqa Yesus na aqa anŋro nanŋi koqnjrsiqa endegsi minjrej, “Tamo uŋgasari inŋi inŋi koba ti unub qaji nanŋi Qotei na taqatnjrsim nango Mandor

Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa baŋgi koba.” ²⁴ Onaqa Yesus aqa anŋro nanŋi aqa anjam di qusibqa tulaŋ prugeb. Onaqa Yesus na olo minjrej, “O ijo anŋro, niŋgi quiy. Tamo uŋgasari nanŋi Qotei na taqatnjrsim nango Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa baŋgi koba. Dego kere tamo uŋgasari inŋi inŋi koba ti unub qaji nanŋi Qotei na taqatnjrsim nango Mandor Koba sqa marsibqa laŋ qureq oqwajqa tulaŋ baŋgi koba.” ²⁶ Onaqa Yesus aqa anŋro nanŋi aqa anjam di qusibqa olo tulaŋ prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam degsi mergwo deqa tamo yai nanŋi Qotei na eleŋamqa nanŋi ŋambile gaigai sqa kere?” ²⁷ Onaqa Yesus a nanŋi koqnjrsiqa minjrej, “Tamo nanŋi segi ŋambile sqa keresai. Ariya Qotei na nanŋi eleŋqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago inŋi inŋi kalil uratosim ni daurmeqnum.” ²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “E bole mernŋwai. Tamo nanŋi e qa ti ijo anjam bole qa ti are qaloqnsib nango segi tal, nango was nanŋi, nango jaja nanŋi, nango ai abu nanŋi, nango anŋro nanŋi ti nango wau kalil dego uratnjrsib e daurbqab di Qotei na olo tal, was, jaja, ai, anŋro, wau gargekoba nanŋi enjrqas. Yimqa jeu tamo nanŋi dego bosib nanŋi gulbe enjroqnaqab. Ariya mondonŋ nanŋi ŋambile gaigai sqab. ³¹ Deqa niŋgi quiy. Tamo gargekoba bini ñam koba ti unub qaji nanŋi mondonŋ ñam saiqoji sqab. Ariya tamo gargekoba bini ñam saiqoji unub qaji nanŋi mondonŋ ñam koba ti sqab.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³² Osiqa Yesus na aqa anŋro nanŋi joqsiqa koba na gam dauryosib Jerusalem

aiyoqneb. Aiyoqnsibqa Yesus a namoe-qnaqa aqa angro nangi bunuqna dauryoqnsibqa are tontonjroqnej. Tamo ungasari qudei gam na dauryoqneb qaji nangi dego ulaosib aiyoqneb. Onaqa Yesus na aqa angro 12 nangi segitnjrsiqa a une kiye turqas deqa nangi sainjroqnej. ³³⁻³⁴ A na nangi endegsi minjrej, “Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aiye-qnum. Dia tamo qudei na e ojsib dal anjam qalie tamo nangi ti atra tamo kokba ti nango banq di e atqab. Yimqa nangi na ijo jejamu laja gisanjyosib merbqab, ‘Ni une ti. Deqa ni moiqa.’ Nangi e degsib gisanjbosib e olo ojsib tamo nangi Qotei qaliesai qaji nango banq di e atqab. Yimqa nangi na e misilinjboqnsib miselboqnsib bu toqon na e kumbainjboqnaqab. Osib e hamburbasq di lubsib moiyoqnbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

Jems Jon wo nangi aiyel tamo kokba sqajqa mareb

³⁵ Onaqa Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nangi Yesus aqa areq bosib minjrej, “O Qalie Tamo, aqo aiyel anjam bei mermonam ni gago anjam dauryqa kere kiyo?” ³⁶ Onaqa Yesus na nangi aiyel nenemnjrej, “E ningi kiyerngwajqa deqa ningi ijoq bonub?” ³⁷ Onaqa nangi aiyel na Yesus minjrej, “Mondonj ni rian koba ti lanj goge na bosim gago Mandor Koba sosimqa bati deqa ni marimqa aqo aiyel ino banj woq ino banj qonanq di awoqom.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ningi merbonub di aqa utru ningi geregere poingosai. E jaqatinj koba oqai. Jaqatinj di ya uge uyo bul. E gulbe koba dego oqai. Gulbe di tamo nangi ya tuqtnjro bul. Jaqatinj ti gulbe ti e oqai di ningi aiyel dego oqa kere e?” ³⁹ Onaqa nangi na minjrej, “Od, aqo aiyel oqa kere.”

Onaqa Yesus na olo nangi aiyel minjrej, “Bole, jaqatinj e oqai di ningi dego oqab. Gulbe e oqai di ningi dego oqab. ⁴⁰ Ariya tamo yai nangi ijo banj woq ijo banj qonanq di awoqab di e na marka keresai. Di ijo wau sai. Tamo nangi Qotei na giltnjrej qaji nangi segi ijo banj woq ijo banj qonanq di awoqab.”

⁴¹ Yesus aqa angro 10 nango njamdamuq di Jems Jon wo nangi na anjam di Yesus minjrej deqa qusib nangi aiyel qa njirineb. ⁴² Onaqa Yesus na aqa angro 10 nangi metnjmaqa aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi qalie, mandor kokba sawa sawa kalil taqateqneb qaji nangi nango segi nam soqtoqnsib tamo unggasari nangi njirin na taqatnjreqneb. ⁴³ Ariya kumbra di nungoq di sai. Nungo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osim a nam ti sqas. ⁴⁴ Nungo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati nungo kangal tamo soqnem. Osimqa a olo tamo kobaqujaqas. ⁴⁵ E Tamo Angro. Ningi ijo kumbra qalieosib degsib dauryoqniy. Ijo kumbra agiende. E na tamo ungasari nangi wauetnjreqnum. E deqa bem. Tamo unggasari nangi e wauetbqajqa e deqa bosai. Bunuqna e ijo segi nambile uratosiy tamo unggasari garkekoba nangi elejqai.”

Yesus na tamo njam qandimo boletej

⁴⁶ Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiqa koba na walwelosib aisib Jeriko qureq di branteb. Brantosib Jeriko qure ambleq na walwelosib olo Jeriko uratosib aiyeqnaqba tamo unggasari tulanj gargekoba nangi Yesus dauryosib koba na aiyoqneb. Aiyeqnaqba tamo bei njam qandimyej qaji aqa nam Bartimeus a gam qalaq di awesosiqqa tamo unggasari nangi silali qa njilnjroqnej. Bartimeus a Timeus aqa njiri. ⁴⁷ A gam qalaq di awesosiqqa anjam endegsi quej, “Yesus

Nasaret qaji a beqnu.” A degsi qusiqa tulan lelenosiq marej, “O Yesus, Devit aqa Ijiri, ni e qa dulame.” ⁴⁸ Onaqa tamo ungasari gargakoba Yesus dauryosib aiy-oqneb qaji nangi na Bartimeus njirintosib minjeb, “Ni lelenkobaaaim. Kiri.” Degsib minjeq nabqa a nango anjam quetnjro-sai. A olo tulan lelenoqnsiq Yesus min-joqnej, “O Devit aqa Ijiri, ni e qa du-lame.” ⁴⁹ Onaqa Yesus a tigelosiq tamo ungasari nangi minjrej, “Tamo di metib ijo areq bem.” Onaqa nangi na tamo nam qandimyej qaji di metosib minjeb, “Ni are singilat. Ni tigel. Yesus a ni met-meqnu.” ⁵⁰ Degsib minj nab qusiqa aqa gara jugo taqal atsiqa urur tigelosiq Yesus aqa areq bej. ⁵¹ Bonaqa Yesus na nenemyej, “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa lelenoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo nam poibim sawa un-qajqa deqa e ni qa lelenoqnam.” ⁵² On-aqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino namdamu olo poimimqa ni aye.” Degsi minjnaqa aqa namdamu poiyo-n-aqa sawa unsiqa tigelosiq Yesus dau-ryosib aiyej.

Yesus a donki aqa quraq di awoosiq Jerusalem aiyej

11 Onaqa Yesus aqa angro nangi koba na walwelosib aisib Jerusalem jojomyosib Betfage qure ti Betani qure ti dia branteb. Qure aiyel di agi Oliv mana utruq di unu. Di brantosib Yesus na aqa angro aiyel qarinnjrsiq minjrej, ² “Ninggi aisib qure bei jom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaioqnej qaji. Ninggi donki di unsib sil palontosib titosib osi boiy. ³ Ninggi sil palontoqnbqa tamo bei na nenemngwas kiyo, ‘Ninggi kiyaqa donki aqa sil palonteqnub?’

Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, ‘Tamo Koba a wau ti deqa donki qa mergwo.’ Yimqa a na donki qarinyim ijoq bqas.” ⁴⁻⁵ Yesus a nangi aiyel degsi minjrsiq qarinnjrnaba aisib gam jom di donki uneb. Donki di tal meq di tontonab sonaq uneb. Unsib sil palonteqnabqa tamo qudei gamq di tigelesoqneb qaji nangi na nangi aiyel nenemnjreb, “Ninggi kiyaqa donki aqa sil palonteqnub?” ⁶ Onaqa nangi aiyel na anjam Yesus a minjrej qaji di tamo nangi di minjnab odnjrnabqa donki di osib Yesus aqa areq osi beb. ⁷ Bosib nango aiyel gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tunabqa Yesus a segi donki gogetosiq quraq di awoej. ⁸ Awoonaqa donki a walwelosi ayeqnaqa tamo ungasari gargakoba nangi belenosib nango segi gara jugo piqtelenosib gamq di tuelenoqneb. Tamo qudei nangi nañuq dena nam banga gengenyoqneb osi bosib di dego gamq di tuelenoqneb. ⁹ Onaqa Yesus a donki quraq di awoosiq walweleqnaqa tamo ungasari namooqneb qaji nangi ti bunuoqneb qaji nangi ti tulan lelenoqnsibqa maroqneb, “Iga ni qa tulan areboleboleiqe qnu. Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. ¹⁰ Ni gago moma Devit aqa wau osimqa ni kamba gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bonum. Deqa iga Qotei laj goge di unu qaji aqa nam soqtoqnqom!” Tamo ungasari nangi degoqnsib lelen ti Yesus dauryoqneb.

¹¹ Onaqa Yesus a walwelosi aisib Jerusalem di brantosiq atra tal koba miligiq gilej. Gilsiq ingi ingi kalil atra tal miligiq di soqnej qaji di koqyoqnej. Osiq bilaqtonaqa a olo atra tal koba uratosiq aqa segi angro 12 nangi joqsiqa koba na puluosib Betani qureq gileb.

Yesus a qura minjej, “Ni olo bunu geitqasai”

¹² Nebeonaqa Yesus aqa angro nangi ti olo tigelosib Betani qure uratosib aiye. Nangi aiyoqnsibqa gamq di Yesus a mamey. ¹³ Onaqa a isaq na nam atsiqa qura banga ti sonaq unsiqa aqa gei unqajqa utruq gilej. Gilsiq unej qura gei bei saiqoji. Geitqa bati sai deqa banga segi sonab unej. ¹⁴ Unsiqa qura di minjej, “Ni olo bunu geitqasai. Tamo bei a bosim ino gei bei oqasai.” Degsi minjnaqa aqa angro nangi queb.

Yesus na tamo ungasari nangi atra talq dena winjrej

¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nangi ti walwewosi aisib Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq nam atej di tamo ungasari gargakoba nangi ingi ingi qarinyoqnsibqa dena silali eqnab unjrsiqa nangi winjrnaq jaraiyeb. Tamo qudei nangi silali piloqneb. Qudei nangi binon qarinyoqnsib dena silali oqneb. Deqa Yesus a nango jar ti jaram ti bilbelyosiqa nangi dego winjrnaq jaraiyeb. ¹⁶ Osiqa tamo ungasari atra tal miligiq di ingi ingi osi laqneb qaji nangi dego saidnjrsiqa winjrnaq jaraiyeb. ¹⁷ Nangi kalil jaraiyeqnaabqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi tamo ungasari kalil nango pailqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajin tamo nango tal bulqo.”

¹⁸ Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Yesus aqa anjam di qusibqa nangi a qa ulaosib a qalib moiqaqqa gam namoqneb. Di kiyaga? Tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej deqa. ¹⁹ Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi koba na olo Jerusalem uratosib gileb.

Qura a laosiq moiyej

²⁰ Nebeonaqa Yesus aqa angro nangi ti olo tigelosib gam dauryosib aiyoqnsib qura di olo uneb utru ti kalil laosiq moiyej. ²¹ Onaqa Pita a Yesus aqa anjam nami qura minjej qaji deqa olo are qalsiqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni unime. Qura ni ya njirintem qaji agi laosiq moiyo.” ²² Onaqa Yesus na aqa angro nangi endegsi minjrej, “Ningi Qotei qa nungo areqalo singilatiy. ²³ E bole merngwai. Tamo bei a areqalo aiyeqtqasai di a mana kobaquja endi minjqas, ‘Ni tigelosim yuwalq aiye.’ Aqa are miligiq di a endegsi are qalqas, ‘Bole, mana di a ijo anjam dauryqas.’ Degsi are qalqas di mana a aqa anjam dauryosim tigelosim yuwalq aiqas. ²⁴ Deqa ningi quiy. Ningi ingi bei qa Qotei pailyqa osibqa endegsib are qaliy, ‘Ingi di Qotei na egwas.’ Degsib are qalsib pailyqab di a na engwas. ²⁵ Deqa ningi Qotei pailyqa osibqa tamo bei qa anjam soqnimqa ningi na aqa une kobotosib Qotei pailyy. Yimqa nungo Abu lan qureq di unu qaji a kamba nungo une kalil kobotetngwas. ²⁶ Ariya ningi tamo di aqa une kobotetqasai di nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego nungo une kobotetngwasai.”

Juda nangi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

²⁷ Osiqa Yesus aqa angro nangi koba na walwewosib aisib olo Jerusalem di branteb. Brantosib Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia walweleqnaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Juda gate nangi ti Yesus aqa areq bosib nenemyeb, ²⁸ “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarimej deqa ni bosim wau endi yeqnum?”

²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nenemngwai. Nen-emngitqa ningi e merbibqa e yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ubtosiy merngwai. ³⁰ Ningi na merbiy. Yai na Jon qarinyonaqa bosiqa tamo ungasari nangi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo?”

³¹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib mareb, “Iga Yesus minjqom, ‘Qotei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ ³² Ariya iga minjqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej,’ degsi minjqom di dego keresai.” Nangi tamo ungasari nangi ulainjrsib deqa degsib qaireb. Di kiyaqa? Tamo ungasari nangi maroqneb, “Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ³³ Nangi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

Wain wau qa yawo anjam

12 Yesus na Juda tamo kokba nangi degsi minjrsiqa olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqa aqa wauq gilej. Gilsiq wain sil yagelenosiqa jej qosej. Qoso koboon-aqa menin qura gogeq di tabir kuru bul gereiyej. Wain sil geitimqa wain gei koroiosib parapariyosib aqa ya dia bilentqajqa deqa gereiyej. Osiqa wauq di tal atsiqa wau taqato tamo qudei nango banq di aqa wau uratetnjrsiqa sawa isaq gilsiq di soqnej. ² Sonaqa wain gei melionaqa a na aqa kangal tamo bei qarinyonaqa wau taqato tamo nangooq aisiqa minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbq bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ ³ Degsi minjrnaqa nangi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja puluosiq gilej. ⁴ Gilnaqa wau lanja na

olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego ojsib aqa gate paratetosib tulan ugeugeiyej. ⁵ Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib moiyyoteb. Olo kangal tamo gargekoba nangi qarinqjreqlaqa aiyeq nab qudei numougetoqneb. Qudei moiyyotnjroqneb. ⁶ Onaqa wau lanja a endegsi are qalej, ‘Ijo segi angro qujai e na tulan qalalalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas di nangi a qalqasai. Nangi aqa anjam quetqab.’ ⁷ Degsi are qalsiqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeq-naqa wau taqato tamo nangi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiyyotosimqa wau endi iga na oqom.’ ⁸ Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib qalnab moinaqa aqa jejamu osib wau qalaq di waiyej.

⁹ “Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nangi di kiyernjrqa? E ningi merngwai. A bosim nangi numsim moiyyot-njrqa. Osim aqa wau di olo yainjrsim tamo qudei nango banq di uratetnjrimqa nangi na kamba taqatesqab.

¹⁰ “Qotei aqa anjam bei unu. Ningi anjam di nami sisiyosai kiyo? Anjam agiende,

“Tal gereiyo qaji tamo nangi na tal ai arqsbqa uge qa marsib taqal waiyej. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.

Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.

¹¹ Tamo Koba a segi na tal ai di tigeltej deqa iga unsim mareqnum,

“Tal ai di tulan bolequja.” ”

¹² Onaqa Juda tamo kokba nangi yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nango jejamuq di une gametnjrej. Nangi degsib qalieosib deqa Yesus ojqa mareb. Ariya nangi tamo ungasari nangi ulainjrsib deqa nangi Yesus ojqa uratosib jaraiyej.

“Iga Sisar takis yqom e?”

¹³⁻¹⁴ Juda tamo kokba nangi jaraiyosib Farisi nangi ti Herot aqa wau tamo qudei ti nanqoq aisib minjreb, “Ningi Yesus aqaq gilsib anjam bei nenemyibqa a anjam grotim iga qusim ojgom.” Degsib minjrsib nangi qarijnjrnab Yesus aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nangi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nangi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nangi anjam bei minjrosaieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nangi minjreqnum. Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?”

¹⁵ Onaqa Yesus a nanqo gisan anjam di poiyoana minjrej, “Kiyaqa ningi e anjam bei grotitqa qusib e ojqaqqa deqa gisanbeqnum? Meniñ silali bei osi boiy. Osbab e unqai.” ¹⁶ Degsi minjrnaqa nangi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiqa minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nangi na minjeb, “Di Sisar aqa.” ¹⁷ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.” Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugeteb.

Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqab

¹⁸ Onaqa bati deqa Sadyusi tamo qudei nangi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nangi mareqnum, “Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai.” Deqa nangi bosib Yesus endegsib minjeb, ¹⁹ “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ angro saiqoji soqimqa aqa was bei na olo uña qobul

di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. ²⁰ Deqa ni que. Was 7 nangi soqneb. Nango was matu a uña osiqa moiyej. A angro saiqoji. ²¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Onaqa aqa was yala na olo uña di ej. Osqa a dego moiyej. A angro saiqoji. ²² Was 7 kalil nangi uña qujai di osib moreñeb. Nangi angro saiqoji. Nangi kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ²³ Deqa ni iga merge. Mondonj subq na tigelobatiamaqna tamo kalil nangi subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tirtin sqas? Ni qalie, was 7 kalil nangi uña qujai di eb.”

²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di aqa damu ningi poingosai e? Qotei aqa singila dego ningi poingosai e? Od, ningi poingosai. Utru deqa ningi anjam grotonub. Grotosib agi nenembonub. ²⁵ Mondonj tamo ungasari nangi subq na tigelosibqa nangi unatqasai. Nangi tamotqasai. Nangi lan angro bul laña sqab.

²⁶ “Ningi quiy. Tamo nangi moisib olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiñ nengrenyej. Di ningi sisiyosai kiyo? Ñam mariñ miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosisqa Moses metosiq endegsi minnej, ‘E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ ²⁷ Qotei na Moses degsi minnej deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nanqo Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nanqo Qotei. Anjam di ningi tulañ grotonub!”

Dal anjam kiye a tulañ bolequja?

²⁸ Onaqa dal anjam qalie tamo bei a bosiqqa Yesus a Sadyusi nangi ti anjam na qoteqnañ unjrej. Yesus a gegerere Sadyusi nangi kamba anjam minjrnaqa qusiqa Yesus nenemyej, “Qotei aqa dal anjam kiye a segi qujai tulañ bolequja?

Dal anjam kiye a dal anjam kalil bujn-jrejunu?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjej, “Dal anjam tulaṅ bolequja agi mermqai. ‘O Israel niṅgi quiy. Gago Tamo Koba Qotei a segi qujai Tamo Koba. ³⁰ Deqa ni ino Tamo Koba Qotei a tulaṅ qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qununṅ ti ino areqalo ti ino singila ti kalil a yekritime.’ Dal anjam di a segi qujai tulaṅ bolequja. A na dal anjam kalil bujn-jrejunu. ³¹ Ariya dal anjam deqaji bei dego mermqai. Dal anjam agiende. ‘Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nangi degsim geregereinjroqnime.’ Dal anjam boledamu aiyel agi e na mermonum. Dal anjam deqaji bei saiqoji.”

³² Onaqa dal anjam qalie tamo dena kamba Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni bole maronum. Qotei a segi qujai. Qotei bei saiqoji. ³³ Iga a tulaṅ qalaqalaiyosim gago are miligi ti gago powo ti gago singila ti kalil a yekritqom di kumbra bolequja. Iga gago segi jejamu gereiyeqnum dego kere gago was nangi degsim geregereinjroqnqom di dego kumbra bolequja. Dal anjam aiyel di tulaṅ boledamu. Iga ingi ingi Qotei atraiyqom di laṅa kiṅala. Iga ingi bei ṅamyuwo na koitosim Qotei atraiyqom di dego laṅa kiṅala. Ariya iga dal anjam aiyel di dauryqom di tulaṅ bolequja.”

³⁴ Dal anjam qalie tamo di a tulaṅ poiyoṅaqa anjam degsi marnaqa Yesus a qusiqa minjej, “Ni anjam tulaṅ boledamu maronum. Deqa sokiṅala Qotei na ni taqatmosim ino Mandor Koba sqas.”

Onaqa tamo unḡasari nangi olo anjam bei Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Kristus a kiyersim Devit aqa ṅiri sqas?

³⁵ Onaqa Yesus a atra tal koba miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam plaltoqnej. Osiqa tamo unḡasari nangi anjam bei endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo

nangi kiyaga mareqnub, ‘Kristus a Devit aqa ṅiri?’ ³⁶ Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi Mondor Bole na Devit aqa medabu singilatetonaqa a endegsi marej,

‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo baṅ woq endi awo.

Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nangi eleṅsiy ino sorgomq di atitqa ni na nangi taqatnjroqnqam.”’

³⁷ Niṅgi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa ṅiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nangi kumbra uge uge yoqneb

Tamo unḡasari gargekoba nangi sosi-bqa Yesus aqa anjam quqwajqa tulaṅ arearetnjroqnej. ³⁸ Yesus a anjam bei endegsi plaltosiq minjrej, “Niṅgi dal anjam qalie tamo nango kumbra uge geregere tenemtoqniy. Nangi koro sawaq di tamo unḡasari nangi na nango ṅam soqtetnjrsib baṅ ojetnjrqajqa deqa gara olekokba jugoqnsib laqñub. ³⁹ Nangi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ṅam ti nango awo jaramq di awoqnqajqa deqa areboleboleinjreqnu. ⁴⁰ Nangi uṅa qobul nangi gisaṅnjroqnsibqa nango tal ti ingi ingi ti laṅa yainjreqñub. Osib tamo unḡasari nangi na unjrsib nango ṅam soqtetnjrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoṅ Qotei na nangi awai tulaṅ ugedamu enjrqas.”

Uṅa qobul aqa silali kiṅala soqnej di Qotei yekritej

⁴¹ Osiqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa silali ato qaji kulum jojomq di awoej. Awoosiqa ṅam atej di tamo unḡasari nangi boqnsib silali ateqñab unjroqnej. Ṽoro tamo gargekoba nangi boqnsib silali tulaṅ kokba atoqñeb. ⁴² Onaqa uṅa qobul bei ṅoro tulaṅ saiqoji a dego bosiqā meniṅ silali kiṅilala aiyel

segi atej. ⁴³ Atnaqa Yesus na unsiqu aqa angro nangi metnjrnaqa aqa areq bonabqa minjrej, “E bole mernjgwai. Uña qobul endi a ñoro tulañ saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nangi bunjrsiqu silali kobaquja atqo. ⁴⁴ Ñoro tamo nangi silali koba ejunub. Nangi oto kiñala segi ateqnub. Ariya uña qobul endi a silali tulañ sai bole sai. Aqa meniñ silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nangi na atra tal niñaqyqab

13 Osiqa Yesus na aqa angro nangi joqsiqa koba na atra tal koba uratosib giloqnsibqa aqa angro bei na minjej, “O Qalie Tamo, ni unime. Atra tal endi tulañ bolequja. Atra tal walato qaji meniñ di tulañ boledamu!” ² On-aqa Yesus na kamba minjej, “Atra tal ni unonum endi bunuqna jeu tamo nangi na bosib tulañ niñaqyosib aqa meniñ kalil paraparainjrsibqa taqal breinjrqab. Yimqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segi segiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

³ Osiqa Yesus a Oliv manaq oqsiq atra tal areiyosiq awesonaqa Pita na Jems na Jon na nangi qalub Yesus aqa areq bosib lumu nenemyeb, ⁴ “Ni iga merge. Bati gembu jeu tamo nangi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’”

⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi geregere ñam atqniy. Tamo qudei na ningi gisanqo uge. ⁶ Bunuqna gisanqo tamo gargekoba nangi ijo ñam na bosib tamo ungasari nangi minjroqnaqab, ‘E Kristus.’ Degsib tamo ungasari tulañ gargekoba nangi gisa gisanjroqnaqab.

⁷ “Bunuqna sawa bei bei qaji nangi anq qotokobaoqnaqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di

brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas. ⁸ Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnaqab. Mandor qudei nangi tigeloqnsibqa mandor qudei nangi qoto itnjroqnaqab. Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti mam ti ingi saio bati brantelenqas. Kumbra kalil di uña anqrotqa osiqa mati jaqatiñ kiñala eqnu dego kere.

⁹ “Deqa ningi geregere ñam atqniy. Kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nangi na bosib ningi ojelenosib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngogqnaqab. Osib nango Qotei tal miligiq di ningi kumbaingoqnsib olo ningi joqoqnsib Rom nango gate ti nango mandor ti nango ulatamuq di ningi tigeltngogqnaqab. Yimqa ningi ijo anjam bole palontoqnsib nangi minjroqnaqab. ¹⁰ Sawa sawa kalilq di dego ningi ijo anjam bole ubtosib mare mare laqnaqnaqab tamo ungasari nangi quoqnaqab. Amqa diño bati brantqas. ¹¹ Nangi na ningi ojoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngogqnaqab ningi endegsib are qalaib, ‘Iga na kamba anjam kiyersi minjroqnaqab?’ Ningi degaib. Bati deqa Qotei na powo engoqnimqa ningi kamba anjam minjroqnaqab. Ningi segi na anjam minjroqnaqab. Mondor Bole na nungo medabu singilatetngim ningi anjam marqab. ¹² Bati deqa kumbra uge endeqaji brantqas. Tamo qudei na nango segi was nangi ojoqnsib qaja tamo nango banq di atoqnaqab nangi na nangi ñumoqnaqab moreñoqnaqab. Tamo qudei na nango segi angro nangi dego degsib ojoqnaqab. Angro qudei na nango segi ai abu nangi jeutnjroqnsib ojoqnsib qaja tamo nango banq di atoqnaqab nangi na nangi ñumoqnaqab moreñoqnaqab. ¹³ Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo kalil nangi ningi qa are tulañ ugeinjroqnaqas. Ariya ningi ijo ñam singila na ojsib gilsib diño bati itqab di Qotei na ningi elenqas.”

Ingi tulan ugedamu brantqas

¹⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Diño bati tiamqa ingi tulan ugedamu a Qotei aqa getento warum miligiq di tigelesoqnim ningi unqab.” E Mak. Tamo ungasari ijo anjam endi sisiyeqnub qaji nangi geregere sisiyosib poinjrem. Poinjrim marqab, bole. Osiqa Yesus na aqa angro nangi olo endegsi minjrej, “Ningi ingi ugedamu di unsibqa bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nangi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. ¹⁵ Tamo ungasari tal meq di unub qaji nangi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nangi jaraiyoqujatebe. ¹⁶ Tamo ungasari wauq di unub qaji nangi jaraiqa oqnsib nangi gara jugo oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nangi torei dena jaraiyoqujatebe. ¹⁷ Bati deqa unja guman ti unja angro mom ti nangi jaraiyo bangioqnsib gulbe koba oqab. ¹⁸ Deqa ningi endegsib pailyoqniy, ‘Gulbe di awa bati qa brantaiq.’ ¹⁹ Ningi degsib pailyoqniy. Di kiyaga? Bati deqa tamo ungasari nangi gulbe tulan kobaquja oqab. Gulbe deqaji nami brantosaioqnej. Qotei na mandam atej bati deqa gulbe deqaji brantosa dena bosi bosiq agi bini unum. Bunuqna laja ambleq di dego brantqasai. Agi bati qujai deqa brantqas. ²⁰ Gulbe di aqa bati Tamo Koba a na truqutqas. A na truqutqasai di tamo ungasari kalil nangi padalekritqab. Aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nangi padalaib deqa a na gulbe di aqa bati truqutqas.

²¹ “Bati deqa tamo qudei na merngwab, ‘Ningi uniy. Kristus a bqo agiende’ o ‘Kristus a bqo agide.’ Degsib merngibqa ningi nangi anjam quetnjraib. ²² Tamo qudei nangi bosib gisanosib maroqnqab, ‘E Kristus.’ Qudei nangi maroqnqab, ‘E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’ Degsib maroqnsib manwa kokba gargekoba

babtoqnqab. Nango manwa dena nangi na tamo ungasari kalil areqalo niñaqyetnjroqnqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nangi areqalo dego niñaqyetnjrqajqa wauoqnqab. ²³ Deqa ningi geregere nam atsib soqniy. Kumbra kalil di brantosaisonaqa e namoqna merngonum.”

Tamo Angro a singila ti rian ti bqas

²⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Gulbe kalil di nangi bati koboamqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. ²⁵ Bongar nangi lan goge na ululonosis mandamq aiyelenqab. Lan goge dia ingi ingi kalil renginyelenqab. ²⁶ Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoenit tamo ungasari nangi tarosib e nubqab. ²⁷ Yimqa bati deqa e na ijo lan angro nangi qarijnritqa nangi sawa sawa kalil keretosib Qotei aqa segi tamo ungasari nami giltjnrej qaji nangi lan utru utruq na koroinjrqab.”

Ningi qura qa yawo anjam dena poingem

²⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E na qura qa yawo anjam ningi merngitqa dena geregere poingem. Qura banga qalsim olo ñalguyoqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Sen aqa bati jojomqo.’ ²⁹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Kristus bqajqa bati jojomqo. A siranmeq di tigelejunu.’ ³⁰ E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangi kalil moreno-saisoqnibqa kumbra kalil endi brantqas. ³¹ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Yesus bqajqa bati di tamo bei a qaliesai

³² Osiqa Yesus a olo marej, “Ijo bqajqa bati tamo qujai bei a qaliesai. Lan an-

gro nanngi qaliesai. E Qotei aqa Ŋiri e segi dego qaliesai. Ijo Abu a segi qalie.

³³“Ninggi ijo bqajqa bati qaliesai deqa ningi gegerere ŋam atsib soqniy. ³⁴Ijo bqajqa bati di tamo bei a sawa isaq gilej dego kere. A gilqa osiqa aqa kanƣal tamo nango baƣq di aqa tal ti ingi ingi ti uratetnjrsiqa nanngi wau segi segi enjrej. Aqa kanƣal tamo bei minnej, ‘Ni siranmeq di tigelesosim gegerere ŋam atoqne.’ ³⁵Degsi minnej. Dego kere nanngi gegerere ŋam atsib soqniy. Di kiyaaqa? Tal lanja a olo bqajqa bati ningi qaliesai. A bilaq kiyo, qolo kiyo, tuwe anjamoqnimqa kiyo, nobqolo kiyo bqas. ³⁶A boqujatosim ningi ngeresoenib nungaim deqa ningi gegerere ŋam atsib soqniy. ³⁷E anjam merngonum qaji endi tamo kalil nanngi dego minjreqnum. Ijo anjam agiende, ‘Ninggi gegerere ŋam atsib soqniy.’” Yesus na aqa anƣro nanngi degsi minjrej.

Juda tamo kokba nanngi Yesus qalib moiƣajqa gam ŋamoqneƣ

14 Onaqa Juda nango yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ŋam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nanngi Isip sawaq di padalqa laqnaƣa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa bati jojomej. Bati aiyel soqnej. Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti endegsib nenemoqneƣ, “Iga kiyersim Yesus lumu na ojsim qalsim moiƣotqom?” ²Osib mareb, “Iga yori bati qa Yesus ojqasai. Ojƣom di tamo unƣasari nanngi iga nugsib njirinosisib qoto tigelto uge.”

Uƣa bei a gorenj quleq ti osiq Yesus aqa gateq di bilentej

³Onaqa Yesus a Betani qureq gilsiq a tamo bei nami yu na aqa jejamu ugeeleƣej qaji aqa ŋam Saimon aqa talq di soqnej. Sosiqa ingi uyeqnaqa uƣa bei a gorenj quleq ti tulaƣ boledamu

silali kobaquja na awaiƣej qaji di jaliƣaq jigsiq aosi bosiqa aqa medabu paratosiq a Yesus aqa gateq di bilentej. ⁴Onaqa tamo qudei tal miligiq di awesoqneƣ qaji nanngi uƣa di aqa kumbra unsibqa njirinosisib segi segi maroqneƣ, “Uƣa di a kiyaaqa gorenj di lanja ŋanƣuiƣo?” ⁵A gorenj di osiq tamo qudei enjrqo qamu meninj silali 300 yonub qamu gilsiq tamo ingi ingi saiƣoji nanngi jeisi enjrqo qamu di kere.” Osib nanngi uƣa di njirinƣeb. ⁶Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninggi kiyaaqa uƣa di gulbe yeƣnub? A kumbra bole ebqo. ⁷Tamo ingi ingi saiƣoji nanngi bati gaigai ningi ti sqab. Deqa ningi na nanngi aqaryainjrq a are soqnimqa aqaryainjroqniy. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai. ⁸E moiƣai. Moiƣitqa e subq atqab. Uƣa di a e qa are qalsiq a ijo jejamuq di gorenj bilentosiq dena ijo jejamu subq atqajqa gereiyetbqo. A na kumbra di e qa yqa kere agi yqo. ⁹E bole mernƣwai. Bunuqna ijo wau tamo nanngi sawa sawa kalilq di ijo anjam bole mare mare laqnsibqa uƣa endena kumbra ebqo qaji deqa are qaloqnsib a qa saoenqab.”

Judas a Yesus osim atra tamo kokba nango baƣq di atqas

¹⁰Onaqa Judas Iskariot a tigelosiq a atra tamo kokba nangoq gilej. Judas a Yesus aqa anƣro 12 nanngi deqaji bei. A nangoq gilsiq a minjrej, “E Yesus osiy nungo baƣq di atqai.” ¹¹Degsi minjrinaqa nanngi qusib tulaƣ areboleboleinjrinaqa minjeb, “Ni Yesus osim gago baƣq di atimqa iga ni silali emqom.” Degsib minjnabqa a gilsiq a Yesus osim nango baƣq di atqajqa gam ŋamoqneƣ.

Yesus aqa anƣro nanngi ti yori bati aqa ingi uyeƣ

¹²Ariya Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nanngi endegsi minjrej, “Ninggi kaja du du nanngi

ñumelenosib siranmeq di leñ liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nangi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nangi mareb, “Iga kaja du du nangi ñumelenosim Qotei atraiyqom.” Onaqa bati deqa Yesus aqa angro nangi na endegsib nene-myeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia yori bati aqa ingi ingi gereiyetmon-amqa ni ingi uyqam?” ¹³ Onaqa Yesus na aqa angro aiyel qariñnjrsiqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiyosim giloqnm gamq di itosib dauryiy. ¹⁴ Ningi a dauryosib tal a gogetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nangi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?”’ ¹⁵ Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osorngwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti ateleñeb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenoiy.” ¹⁶ Onaqa nangi aiyel qure miligiq aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil warum dia gereiyeleneb.

¹⁷⁻¹⁸ Onaqa bilaqtonaqa Yesus aqa angro 12 nangi ti koba na aisib tal gogetosib awoosib ingi uyoqnsibqa Yesus a nangi endegsi minjrej, “E bole merngwai. Ningi ijo angro 12. Nungo ambleq dena angro bei a tigelosim e osim tamo qudei nango banq di atqas. Angro di agi iga koba na ingi uyeqnum.” ¹⁹ Degsi minjrnaq qusibqa are tulan gulbekobainjrnaqa segi segi Yesus nenemyoqneb, “O Tamo Koba, ni e qa kiyo maronum?” ²⁰ Onaqa minjrej, “Angro aqo ombla endego tabir qujaiq di bem quiq di tuqtqnum qaji a na e osim tamo qudei nango banq di atqas. A dego ijo angro 12 ningi deqaji bei. ²¹ Ningi quiy. E Tamo Angro moiqa. Nami Qotei aqa anjam e qa degsib nengrenyeb. Deqa ungum. E an-

jam di dauryosiy moiqa. Ariya angro e osim tamo qudei nango banq di atqas qaji a tulan padalougetqas. A nami ñambabosai camu di kere.”

Yesus na aqa angro nangi bem ti wain ti anainjrej

²² Osika Yesus aqa angro nangi koba na ingi uyoqnsibqa Yesus a Qotei pailiyosika bem bei osiq giñgenyosika nangi enjrsiqa endegsi minjrej, “Endi ijo jekamu. Osib uyi.” ²³ Osika wain osika gambanq di bilentosika Qotei pailiyosika aqa angro nangi enjrnaqa nangi kalil osib uyeb. ²⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Wain gambanq endi ijo leñ. Tamo ungasari gargekoba nango une kobotetnjrqajqa deqa ijo leñ aiqas. Aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²⁵ E bole merngwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondon diño batiamqa Qotei a nungo Mandor Koba soqnmqa e olo wain bunuj uyqai.”

²⁶ Yesus na aqa angro nangi degsi minjrsiqa nangi koba na louosib koboonaqa qure uratosib Oliv manaq oqeb.

Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi kalil e uratbosib jaraiqab”

²⁷ Yesus aqa angro nangi ti manaq oqoqnsibqa Yesus na minjrej, “Ningi kalil ijo ñam ulontosib e uratbosib jaraiqab. Nungo kumbra deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘E na kaja nango mandor qalitqa kaja nangi segi segi jaraiqab.’ Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb. ²⁸ Ariya bati qalub koboamqa e olo subq na tigelosiy ningi qa namoosiy Galili sawaq gilitqa ningi bunuqna e daurbosib dia e itbqab.” ²⁹ Onaqa Pita na minjej, “Angro kalil nangi ino ñam ulontosib jaraiqab e segi ino ñam ulontqasai.” ³⁰ Onaqa Yesus na kamba Pita minjej, “E bole mermqai. Qolo qujai endeqa ni ijo ñam ulitqam. Tuwe anjamoiyeltosaiso-

qnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’” ³¹ Onaqa Pita a tulan saidosiq minjej, “Sai. E ni ombla moiqa marimqa, ungum, e ino ñam ulitqasai bole sai.” Onaqa Yesus aqa angro kalil nangi anjam qujai di minjoqneb.

Yesus a Getsemani nañu aguq di aqa Abu pailyej

³² Yesus aqa angro nangi koba na walwelosib nañu agu beiq di branteb. Nañu agu di aqa ñam Getsemani. Di brantosib Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ninggi endi awesoqniy. E kiñala sasalosiy ijo Abu pailyosiy bqai.” ³³ Degsi minjrasiqa aqa angro qalub agi Pita na Jems na Jon na nangi segi joqsiqa pailyqajqa sasalej. Sasalosiqqa pailyoqnsiqa a are tulan gulbekobaiyej. ³⁴ Osiqa aqa angro qalub nangi di minjrej, “E are tulan gulbekobaibqo. Gulbe dena e moiyepratonum. Deqa ningi e ombla endi sosimqa ñam atoqniy.” ^{35–36} Degsi minjrasiqa olo kiñala sasalosiqqa mandamq di ñam quosiqa endegsi pailyej, “O Aba. (Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Abu.”) Gam bei soqnimqa ni na marimqa gulbe aqa bati bqo endi e buñbosim gilem. Ni kumbra kalil yqa kere. Deqa ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Ungum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

³⁷ Yesus a degsi Qotei pailyosiq olo tigelosiqqa aqa angro nango areq aisiq ñam atej di nangi are gulbe na ñereñesonab unjrej. Deqa Yesus na Pita minjej, “O Saimon, ni ñeiejunum e? Ni ñam sokiñalayqa keresai e? ³⁸ Ningi ñereñaib. Ningi ñam sosib pailyoqniy. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai. Bole, nungo are miligiq di ningi e daurbqajqa are unu. Ariya ningi segi gulbe di oqajqa singila saiqoji.”

^{39–40} Osiqa Yesus a olo puluosi sasalosiq a nami pailyej qaji degsi olo pai-

lyosiq bosiqa aqa angro qalub nangi urnjamnrnaqa ñereñesonab unjrej. Unjrnaqa nangi Yesus anjam bei minjqa keresaiinjrej.

⁴¹ Olo gilsiq Qotei pailyosiq bosiq aqa angro nangi itnjrsiq minjrej, “Ninggi aqaratosib geregere ñereñejunub e? Ungum. Bati koboqo. Ningi uniy. E Tamo Angro osib une tamo nango banq di atqajqa bati bqo. ⁴² Ningi tigelab gilqom. Tamo e osim une tamo nango banq di atqajqa agi brantqo.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nango banq di atej

⁴³ Onaqa Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nangi sebru ti torom ti eleñonab joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Juda gate nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti atra tamo kokba ti nangi na nangi qar-ijnjrnaq Yesus ojqa beb. ⁴⁴ Judas a nami nangi ti qairosib anjam gereiyosib a na endegsi minjrej, “E na tamo kundoqyqai agide. A ojsib geregere taqatosib osib giliy.”

⁴⁵ Onaqa Judas a Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba.” Degsi minjsiq kundoqyej. ⁴⁶ Kundoqyonaqa tamo nangi brantosib ban waiyosib Yesus ojeb.

⁴⁷ Onaqa Yesus aqa angro bei jojom di tigelesoqnej qaji a na aqa sebru osiqqa atra tamo gate aqa kanqal tamo gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo nangi di minjrej, “E leñ ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti eleñosib e ojqa bonub e? ⁴⁹ E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam plaltoqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojsai. Ningi kumbra degyeb deqa Qotei aqa anjam neñgrenq di so qaji di aqa damu brantej.”

⁵⁰ Yesus a nangi degsi minjrnaqa aqa angro kalil nangi a uratosib jaraiyeb.

Anggro wala bei a yosi ulajej

⁵¹ Bati deqa anggro wala bei a ɲeio gara segi na kabuosiq Yesus dauryej. Onaqa tamo nanɲi na anggro di ojeɓ. ⁵² Ojɲabqa a ɲeio gara segi nanɲo baɲq di uratosiq a yosi ulajej.

Juda tamo kokba nanɲi Yesus aqa jejamuq di une qametqa marsib koroeb

⁵³ Onaqa tamo nanɲi na Yesus osib atra tamo gate aqa talq osi gileɓ. Dia atra tamo kokba ti Juda gate nanɲi ti dal anjam qalie tamo nanɲi ti kalil koroesoqneɓ. Koroesonabqa tamo nanɲi na Yesus osi gilsib nanɲo ulatamuq di tigeltɓ. ⁵⁴ Nanɲi Yesus osi gileqɲabqa Pita a kiɲala isa isaq na Yesus dauryosiq uli uliosiq gilsiq torei atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiq a nanɲi Yesus kiyeryib unqajqa deqa are qalsiq qaja tamo qudei nanɲi tal meq di ɲam tunɲuyosib awesonabqa bosiq nanɲi koba na ɲam yoroqneɓ.

⁵⁵ Onaqa atra tamo kokba ti Juda gate nanɲi ti kalil koroesosibqa nanɲi Yesus aqa jejamuq di une qametqa are qalsib anjam ɲamoqneɓ. Di kiyaaq? Anjam dena nanɲi Yesus qalib moiqaɲqa deqa. Anjam ɲamonab ɲamonab ugeinɲej. ⁵⁶ Deqa nanɲi tamo gargəkoba metɲreqɲab boqnsib gisaɲ anjam Yesus aqa jejamuq di qameleɲoqneɓ. Nanɲi anjam laɲa laɲa maroqneɓ. Nanɲo anjam di qujaiosai. ⁵⁷ Onaqa nanɲo ambleq dena tamo qudei nanɲi tigelosib Yesus aqa jejamu laɲa gisaɲyosib mareɓ, ⁵⁸ “Tamo endi a endegsi marnaɲ iga quem, ‘E atra tal koba endi tamo na gereiyo qaji di koɲgrontosiyqa bati qalub qa olo atra tal bei tamo na gereiyosai qaji di tigeltqai.”” ⁵⁹ Ariya nanɲo anjam di dego qujaiosai. Nanɲi anjam laɲa laɲa maroqneɓ.

⁶⁰ Onaqa atra tamo gate a nanɲo anjam di qusiqa a tigelosiq Yesus aqa areq

bosiq nenemyej, “Tamo nanɲi endi une gargəkoba ino jejamuq di qameqɲub. Di ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁶¹ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai.

Deqa atra tamo gate na olo nenemyej, “Ni Kristus e? Ni Qotei Goge Koba aqa ɲjiri e? Ni e merbe.” ⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Od. Agi e segi. Ni que. E Tamo Angro. Bunuqna e laɲ qureq oqsiy Qotei siɲgila koba ti unu qaji aqa baɲ woq di awesosiy olo laɲbiq na boqɲit ɲiɲgi e nubqab.” ⁶³ Onaqa atra tamo gate a Yesus aqa anjam di qusiqa a tulaɲ minɲi oqetonaqa aqa segi gara jugo bumbranyosiq marej, “Aqa une agi a segi na babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaq tamo bei olo metonam bosim aqa une marqas? ⁶⁴ Aqa misiliɲ anjam ɲiɲgi quonub. Deqa ɲiɲgi kiyersib marqab?” Onaqa nanɲi kalil mareɓ, “A bole une ti. Deqa qalib moiɲem.”

⁶⁵ Nanɲi kalil degsib marnabqa nanɲo ambleq dena tamo qudei nanɲi tigelosib Yesus miselyoqneɓ. Osib aqa ɲamdamu gara na qosetosib baɲ na qaloqnsib minjoqneɓ, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” Onaqa qaja tamo qudei nanɲi Yesus aqa areq boqnsib a ula poɲyoqneɓ.

Pita a gisaɲoqalubtosiq marej, “E Yesus qaliesai”

⁶⁶⁻⁶⁷ Ariya Pita a tal meq di awesosiy ɲam yoreqnaqa atra tamo gate aqa kaɲgal uɲa bei a bosiq Pita unsiqa koqyosiq minjej, “Ni dego Yesus Nasaret qaji aqa anggro bei. Ni nami a dauryosim laqɲem.” ⁶⁸ Onaqa Pita a tulaɲ saidosiq minjej, “Ni anjam merbonum di e qaliesai.” Degsi minjsiq tigelosiq tal qala beiq gilsiq di soqneɲ. ⁶⁹ Sonaqa kaɲgal uɲa dena olo Pita unsiqa tamo nanɲi jojom di tigelesoqneɓ qaji nanɲi minɲej, “Tamo di a dego Yesus aqa anggro bei.” ⁷⁰ Onaqa Pita a olo tulaɲ saidej.

Olo kiñala soboleiyonaq tamo qudei Pita aqa areq di tigelesoqneb qaji nanği Pita koqyosib minjeb, “Ni Galili qaji tamo. Deqa iga qalieonum, ni Yesus aqa angro bei.” ⁷¹ Onaqa Pita a olo tulañ singila na saidosiq marej, “E tamo di qaliesai bole sai. E bole maronum. E gisanot Qotei na e lubem.” ⁷² A degsi marnaqa tuwe anjamej. Tuwe anjamonaqa Pita a qusiqqa anjam nami Yesus na minjeb qaji, “Tuwe anjamoiyeltosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’” anjam deqa olo are qalsiqqa poiyoonaqa tulañ akamugetej.

Juda tamo kokba nanği Yesus osib Pailat aqa bañq di ateb

15 Onaqa nobqolo malu qameqnaq atra tamo kokba ti Juda gate nanği ti dal anjam qalie tamo nanği ti kalil koroesosibqa Yesus qalib moiqaqqa anjam keretoqneb. Anjam kereonaq nanği Yesus aqa bañq tontetosib osi gilsib Rom nanço gate Pailat aqa bañq di ateb. ² Onaqa Pailat na Yesus nenemyej, “Ni Juda nanço Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjeb, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ³ Onaqa atra tamo kokba nanği Yesus aqa anjam di qusib minjin oqetnırnaqa aqa jejamuq di une gargekoba qametoqneb. ⁴ Deqa Pailat na olo Yesus minjeb, “Nanği une gargekoba ino jejamuq di qamelerjeqnub. Ni kamba anjam bei marqasai e?” ⁵ Onaqa Yesus a torei mequmej. A anjam bei yala marosai. Deqa Pailat a tulañ prugugetej.

Pailat a marej, “Ninği Yesus a ıamburbasq di qamiy”

⁶ Pailat aqa kumbra agiende. Wausau gaigai yori bati koba brantoqnimqa Juda tamo unğasari nanği tamo qujai aqa ñam maroqnibqa Pailat na tamo di tonto talq dena uratoqnsim enjroqnas. ⁷ Bati deqa tamo bei aqa ñam Barabas a tonto talq di soqnej. A nami tamo qudei jo-

qsiqa Rom nanği ti qotsib tamo qudei ñumnab moreñeb. Deqa a ojsib tonto talq di waiyeb. ⁸ Waiyonab sonaqa tamo unğasari kalil nanği Pailat aqa areq gilsibqa a nanço yori bati qa kumbra gaigai yoqnej qaji di olo yqajqa minjeb. ⁹ Minjıabqa a na nenemnırej, “E Juda nanço Mandor Koba uratosiy engwai e? Ninği na merbiy.” ¹⁰ Pailat a nanği degsi nenemnırej? Di kiyaqa? A qalieej, atra tamo kokba nanği Yesus qa ugeosib deqa a ojsib Pailat aqa bañq di ateb. ¹¹ Onaqa atra tamo kokba nanği na tamo unğasari kalil nanço areqalo tigeltetnıreb. Tamo unğasari nanği Pailat minjıbqa a na Barabas uratosim enjrsimqa olo Yesus qalim moiqaqqa deqa nanço areqalo tigeltetnıreb. ¹² Onaqa Pailat na olo minjırej, “E ninği Barabas engwajqa merbonub deqa e Yesus kiyeryqai? Agi ninği a qa mareqnub, ‘A Juda nanço Mandor Koba.’” ¹³ Onaqa nanği kalil murqumyosib minjeb, “Ni a ıamburbasq di qame.” ¹⁴ Onaqa minjırej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqa? A une kiye yqo deqa a ıamburbasq di qamqai?” Degsi minjırnaqa nanği olo tulañ murqumyoqnsib waiñoqnsib minjoqneb, “Ni a ıamburbasq di qame.” ¹⁵ Onaqa Pailat a nanço are latetnırqa osiqqa nanço anjam di dau-ryosiqqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nanği enjırej. Enjrsiqqa olo Yesus osiq qaja tamo nanço bañq di atsiqa minjırej, “Ninği Yesus bu toqon na kumbainıyiy.” Degsi minjırnaqa nanği na Yesus osib kumbainıyeb. Kumbainıyosib koboonaqa Pailat na olo minjırej, “Ninği Yesus ıamburbasq di qamqajqa osib giliy.”

Qaja tamo nanği Yesus misilinıyoqneb

¹⁶⁻¹⁷ Pailat na qaja tamo nanği degsi minjırnaqa nanği Yesus bañq ojsib Rom nanço tal kobaqujaq osi gileb. Osi gilsib qaja tamo kalil nanği metnırnab bosib tal dia koroeb. Koroosib gara jugo olekoba lent mandor kokba nanği gaigai

jigeqnub deqaji bei osib Yesus jigeteḅ. Osib sil luwit osib lulumosib sil dena mandor nango gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb.¹⁸ Osib gisaḅ na Yesus biḅiyosib minjoqneḅ, “O Juda nango Mandor Koba, kaiye!”¹⁹ Degsib Yesus minjoqnsib bu toqoḅ na aqa gateq di qaloqnsib miselyoqnsib aqa areq di singa pulutoqneḅ.²⁰ Nanḅi degsib Yesus misiliḅyosib koḅonaqa gara lent di piqtetosib aqa segi gara olo jigetosib aqa qawarq di aqa segi ḅamburbas atetosib a baḅ ojsib gaintqa sawaq osi gileḅ.

Nanḅi Yesus osib ḅamburbasq di qameḅ

²¹ Nanḅi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a tuḅosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ḅamburbas yayosib tamo di yonabqa a kamba qoboiyosiq gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ḅam Saimon. A Sairini qure qaji. A Aleksander Rufus wo nango abu.

²² Nanḅi Yesus osi gilsib sawa agu kiḅala bei aqa ḅam Golgota di branteḅ. ḅam di aqa damu, “Tamo gate tanu.”²³ Di brantosib qaja tamo nanḅi na wain ti kial aqa ya isa koba de ti bulyosib Yesus anaiyonab uyo oneiyonaq ugeiyonaq uratej. ²⁴ Onaqa qaja tamo nanḅi na Yesus osib ḅamburbasq di qameḅ. Qamsib Yesus aqa gara eleḅqa marsib gilteleneḅ. Osib meniḅ silali alaḅeb. Tamo yai aqa meniḅ na buḅnjrqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniḅ silali alaḅosib gara eleḅeb.

²⁵ Seḅ bati 9 onaqa nobqolo nanḅi Yesus ḅamburbasq di qameḅ. ²⁶ Qamsib ḅamburbas mutu goḅeq di anjam endegsib nengreḅyeb, “Tamo endi a Juda nango Mandor Koba.” Yesus a nami maroqnej, “E Juda nango Mandor Koba.” Yesus aqa une deqa osib anjam di nengreḅyeb. ²⁷ Bati deqa baiḅ

tamo aiyel deḅo ḅamburbasq di gaintnjrsib ḅumeḅ. Bei Yesus aqa baḅ woq di qameḅ. Bei Yesus aqa baḅ qonaḅq di qameḅ. ²⁸ Kumbra dena Qotei aqa anjam bei nengreḅq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengreḅyeb, “Tamo uḅgasari nanḅi marqab, ‘Kristus a deḅo une tamo.’”

²⁹ Yesus a ḅamburbas goḅeq di sonaqa tamo uḅgasari nanḅi aqa ulatamuq dena walwelosib gile beoqnsib a misiliḅyosib gate gaiḅyosib minjoqneḅ, “Ni nami mareḅ, ‘E atra tal koba koḅgrontosiyqa bati qalub qa olo tigeltqai.’ Ni nami degsi mareḅ.”³⁰ Ino anjam di boleamqa ni ino segi jekuḅ aqaryaiyosim ḅamburbas uratosim mandamq aiye.”³¹ Atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanḅi ti deḅo Yesus degsib misiliḅyoqneḅ. Osib segi maroqneḅ, “A na tamo uḅgasari gargekoba nanḅi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jekuḅ aqaryaiyqa kereḅai.”³² A maroqnej, ‘E segi Kristus. E Israel nango Mandor Koba.’ Aqa anjam di boleamqa a ḅamburbas uratosim mandamq aiyimqa iga unsim marqom, ‘Bole.’” Onaqa baiḅ tamo aiyel Yesus ombla gaintnjreb qaji nanḅi deḅo Yesus degsib misiliḅ anjam minjoqneḅ.

Yesus a moiyej

³³ Qanam jige seḅ bati 12 onaqa sawa kalil tulaḅ ambruosi sonaq gilsiq seḅ bati 3 onaqa bilaqtej. ³⁴ Onaqa Yesus a tulaḅ leleḅosiq marej, “Eloi, Eloi, lama sabaktani?” Di Hibru anjam. Anjam di aqa damu, “O ijo Qotei. O ijo Qotei. Ni kiyaa e qoreibonum?”³⁵ Onaqa tamo quḅei Yesus aqa areq di tigelesoqneḅ qaji nanḅi aqa anjam di qusib mareḅ, “Ninḅi quiy. A Elaija meteqnu.”³⁶ Degsib marnabqa tamo bei a urur ti gilsiq gara ḅeḅḅi bei osiq wain isa kobaq di tuqtosiq soruq di qosisiqa osi bosiq Yesus anaiyqajqa soqtosiq aqa med-

abuq di atej. Osiqa marej, “Iga mati tariḡosim koqyesqom. Elaija a bosim Yesus ḡamburbasq dena osim mandamq atqas kiyo?” ³⁷ Onaqa Yesus a olo tulaḡ leleḡosiqa mondor titosiq aqa ḡambile uratosiq moiyej.

³⁸ Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na braḡosiq aisiq poaiyelej. ³⁹ Yesus a degsi mondor titosiq moiyej deqa qaja tamo nango gate Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a unsiq marej, “Bole. Tamo endi a Qotei aqa Ḥiri.”

⁴⁰ Uḡgasari qudei naḡgi isaḡ di tigelesosib Yesus koqyoqneḡ. Bei Maria Makdala qure qaji. Maria bei agi Jems yala Joses wo nango ai. Uḡa bei Salome.

⁴¹ Yesus a nami Galili sawaq di sonaqa uḡgasari naḡgi dena a dauryosib laqnsib kaḡalyoqneḡ. Bunuqna Yesus a Galili sawa uratosiq a na naḡgi qalub uḡgasari qudei ti joqsqa koba na Jerusalem beleḡeḡ.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁴² Juda nango yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa iḡgi iḡgi kalil gereiyosib atnab soqnej. ⁴³ Onaqa bilaqtonaqa tamo bei aqa ḡam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiq Pailat nenemyqa gilej. Josep a Juda nango gate bei. A Arimatea qure qaji. Aqa kumbra tulaḡ boledamu. Deqa tamo uḡgasari kalil naḡgi a qa maroqneḡ, “A tamo bolequja.” A endegsi are qaloqnej, “Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatḡwas.” A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariḡoqnsiq soqnej. A Pailat aqa talq gilsiq aqa areq di tigelej. A ulaosai. Osiqa Pailat nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” ⁴⁴ Onaqa Pailat a tulaḡ prugugetosiq marej, “Yesus a urur moiḡo e?” Osiqa qaja tamo nango gate a metonaq bonaq nenemyej,

“Yesus a bole moiḡo e?” ⁴⁵ Onaqa minnej, “Od, a moiḡo.” Onaqa Pailat a anjam di qusiqa Josep odyosiq minnej, “Di kere. Ni Yesus aqa jejamu am. Osim subq ate.” ⁴⁶ Onaqa Josep a gilsiq gara qat awaiyosiq Yesus aqa jejamu ḡamburbasq dena osiq gara qat na dalaosiq osi gilej. Osi gilsiq sub bei nami meniḡ miligiq di gereiyeb qaji dia atsiqa meniḡ kobaquja belbeltosiq dena sub me getentej. ⁴⁷ Josep na Yesus subq ateqnaqa Maria Makdala qure qaji wo Maria bei agi Joses aqa ai wo bosib koqyesoqneḡ.

Yesus a olo subq na tigelej

16 Onaqa yori bati koboonaka Salome na Maria Makdala qure qaji na Jems aqa ai Maria na naḡgi qalub ḡam so aqa ya quleq tulaḡ boledamu awaiyeb. Ḥam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa awaiyeb. ²⁻³ Osib nobqolo ambru naḡgi tigelosib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq giloqnsib gamq di segi segi maroqneḡ, “Yai na meniḡ kobaquja sub me getentejunu qaji di beltosim taqal atetḡwas?” ⁴ Degsib maroqnsib gilsib ḡam ateb di meniḡ kobaquja waqosiq taqal di sonaq uneb. Meniḡ di tulaḡ kobaquja. ⁵ Onaqa naḡgi sub miligiq aisib anḡro wala bei baḡ woq di awesonaq unsib ulaugeteb. Anḡro wala di aqa gara tulaḡ qat.

⁶ Onaqa anḡro wala na minjrej, “Niḡgi ulaaib. E qalie, niḡgi Nasaret tamo Yesus ḡamburbasq di qameḡ qaji a qa ḡameqnuḡ. A endi sosai. A subq na tigelqo. Niḡgi bosib sub miligi uniy. A ḡeioteb qaji lume agi unu. ⁷ Niḡgi unsibqa olo puluosib aisib Yesus aqa anḡro qudei naḡgi Pita ombla endegsib minjriy, ‘Yesus a subq na tigelqo. Tigelosiq niḡgi qa namoosiq Galili sawaq gilqo. Agi a nami niḡgi endegsi merḡgej, “E niḡgi qa namoosiy Galili sawaq gilqai.” Deqa niḡgi deḡo Galili sawaq gilsib dia a itqab.”

⁸ Onaqa nanği qalub tulaŋ ulaugetosib are toŋtoŋnjrnaqa sub uratosib olo puluosib aiyeb. Aiyeqnsibqa gamq di tamo unğasari nanği turoqnsib anjam bei minjrosai oqneq. Nanği laŋa aiyeqneq. Di kiyaaq? Nanği tulaŋ ulaugeteb deqa.

Maria Makdala qure qaji a Yesus unej

⁹ Yori bati koboonaqa nobqolo ambru Yesus a subq na tigelosıqa mati Maria Makdala qure qaji aqaq di brantonaq unej. Maria agi nami Yesus na mondor uge 7 nanği aqaq dena winjretej qaji. ¹⁰⁻¹¹ A Yesus unsıqa olo puluosi gılsiq Yesus aqa anğro qudei nami Yesus dauryosib laqneq qaji nanği are ugeinjrnaqa akameqnaqba itnjrsıqa minjrej, “E Yesus unonum. A ɗambile unu.” Onaqa nanği Maria aqa anjam di qunab ugeinjrej. Nanği aqa anjam deqa poinjrosai.

Yesus aqa anğro aiyel nanği gamq di Yesus uneb

¹² Olo bati bei Yesus aqa anğro aiyel nanği naŋu gam bei dauryosib gileqnaqba Yesus aqa jejamu bulyosıqa nanğoq di brantonaq uneb. ¹³ Unsibqa nanği olo puluosib aisib Yesus aqa anğro qudei nanği minjreb, “Yesus a gagoq di brantqoqa iga unonum.” Degsib minjrnabqa nanği dego qunab ugeinjrej. Nanği anjam deqa poinjrosai.

Yesus na aqa anğro nanği wau enjrej

¹⁴ Olo bati bei Yesus aqa anğro 11 nanği tal miligiq di awoosib inği uyeqnaqba Yesus a nanğoq di brantej. A

nami subq na tigelonaqa tamo qudei na unsib nanği sainjrnab qunab ugeinjrej. Nanğo are geteŋnjresoqneq. Deqa Yesus a segi nanğoq di brantosıqa nanği njirıtnjrej. ¹⁵ Osiqa minjrej, “Nıŋı tigelosib sawa sawa kalil keretoqnsib tamo unğasari kalil nanği ijo anjam bole minjre minjre laqniy. ¹⁶ Tamo unğasari nanği e qa nanğo areqalo singilatosib yanso oqab di Qotei na nanği elenqas. Ariya tamo unğasari nanği e qa nanğo areqalo singilatqasai di Qotei na nanği elenqasai. A na nanğo une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁷ Tamo unğasari e qa nanğo areqalo singilatqab qaji nanği maŋwa gargekoba endeqaji babtoqnqab. Nanği ijo ñam na mondor uge uge winjroqnqab. Qotei na nanğo meŋ bulyetnjroqnmıqa nanği qure utru bei bei nanğo anjam bunuj maroqnqab. ¹⁸ Nanği baŋ waiyosib amal uge ojoqnqab. Nanği ya isa koba qaja ti di uyoqnib dena morenqasai. Nanği ma tamo nanğo gateq di baŋ atoqnib nanği olo boleqnqab.”

Yesus a laŋ qureq oqej

¹⁹ Tamo Koba Yesus na aqa anğro nanği degsı minjrnaqa Qotei a Yesus laŋ qureq osi oqsıqa aqa baŋ woq di awotej. ²⁰ Onaqa aqa anğro nanği jaraiyosib sawa sawa kalil keretoqnsib Qotei aqa anjam palontoqneq. Palonteqnaqba Tamo Koba a nanği koba na wauoqnsıqa maŋwa gargekoba babtoqnsıqa dena nanğo anjam singilatoqneq.

LUK

Luk a anjam endi nengrenyosiq Tiofilus aqaq qarinyej

1¹⁻²O Tamo Koba Tiofilus, kumbra kalil Qotei a nami gago ambleq di yoqnej qaji di aqa wau tamo nangi unqnsib deqa iga saigoqneb. Nango anjam di tamo gargekoba nangi quoqn-sib nengrenyoqneb. ³Deqa e dego anjam di nengrenyosiy inoq qarinyqa are qalem. Are qalsimqa anjam aqa damu geregere qalieqajqa deqa nenemosim laqnem. Nenemosim laqnsimqa anjam di utruq na nengrenyosim agi inoq qariny-onum. ⁴Deqa ni sisiosim qalieqam, anjam ni nami mermoqneb qaji di bole kalil.

Sekaraia aqa njaun Elisabet a gumañej

⁵Herot a Judia sawa nango mandor sonaqa bati deqa atra tamo bei aqa ñam Sekaraia a soqnej. A atra tamo Abiya aqa moma. Sekaraia aqa njaun a atra tamo gate Aron aqa moma. Aqa ñam Elisabet. ⁶Sekaraia aqa njaun wo nango kumbra tulan boledamu. Nangi Qotei aqa dal anjam kalil geregere dauryoqnsib soqneb. Nangi Tamo Koba aqa ñamgalaq di une saiqoji. ⁷Elisabet aqa miligi ugeej deqa aqa gumbulun wo angro saiqoji sosibqa qelib.

⁸Bati bei Sekaraia aqa wau qujai nangi ti Qotei atraiyqa marsibqa Jerusalem gileb. ⁹Nango ambleq dena tamo bei giltibqa a Tamo Koba aqa atra tal miligi gilsim ñam qaq koitim quleqamqa Qotei atraiyqajqa deqa Jerusalem gileb. Gilsib nangi tamo yai giltqab di qalieqajqa deqa nangi meniñ alaño bubuñeb. Meniñ alañoabqa Sekaraia aqa meniñ na buñey. Deqa nangi Sekaraia gilton-abqa a atra tal miligi gilsiq Qotei atraiyey. ¹⁰Qotei atraiyeqnaqa tamo un-

gasari tulan gargekoba nangi atra tal oqeq di koroosib Qotei pailiosib soqneb. ¹¹⁻¹²Onaqa Tamo Koba aqa lañ angro bei aisiq Sekaraia aqa ulatamuq di brantosiqa atra bijal ñam qaq koitoqnej qaji bañ woq di tigelonaq unsiq tulan ulagetej. ¹³Onaqa lañ angro na minjej, “Sekaraia, ni ulaaim. Qotei a ino pailyo quetmqo. Deqa ino njaun Elisabet a gumañosim angro mel oqas. Yim ni aqa ñam Jon waiyqam. ¹⁴Angro di a ñambabimqa ni tulan areboleboleimqas. Tamo ungasari gargekoba nangi dego a unsibqa tulan areboleboleinjraqs. ¹⁵Angro di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam koba ti sqas. A wain ti ya singila ti uyoqnqasai. A aqa ai miligi di soqnimqa Mondor Bole na a singilatoqnqas. ¹⁶Bunuqna a na Israel gargekoba nangi are bulyetnjroqnim nangi nango Tamo Koba Qotei areiyoqnqab. ¹⁷Kristus a bqa laqnimqa Jon a namoosim Qotei aqa medabu o tamo Elaija aqa kumbra ti singila ti osim Kristus aqa gam gereiyetqas. A Kristus aqa gam endegsi gereiyetqas. Abu nango angro nangi ti jeu jeu soqñibqa a na nangi are bulyetnjroqnim nangi are qujaitosib sqab. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqñub qaji nangi dego a na are bulyetnjroqnim nangi kumbra bole bole dauryoqnqab. Jon na degsim tamo ungasari nango areqalo gereiyetnjrim soqñibqa Tamo Koba a bqas.”

¹⁸Onaqa Sekaraia na kamba lañ angro di minjej, “E tulan qelionum. Ijo njaun a dego qeliko. Deqa e kiyersiy qalieqai, ino anjam di bole?”

¹⁹Onaqa lañ angro na Sekaraia minjej, “Ijo ñam Gabriel. E Qotei aqa ulatamuq di tigelejunum. Qotei a segi na e qarinqboqa bosim anjam bole endi ni mermonum. ²⁰Deqa ni que. Ni ijo anjam poimosai deqa bini medabu geterñmimqa sqam. Bunuqna anjam e ni mermonum qaji aqa damu kalil brantimqa ino med-

abu olo waqtosim anjam maroqnqam. Bati Qotei na giltqo qaji batiamqa ijo anjam aqa damu kalil brantim ni unqam.” Lan angro na degsiqa Sekaraia minjej.

²¹ Tamo unggasari nangi Sekaraia a olo atra talq dena oqedqajqa deqa tar-ijonqeb. Osib maroqneb, “Sekaraia a kiyaaqa atra tal miligiq di sokobaiyqo?”

²² Onaqa Sekaraia a oqedosiqa nangi anjam minjrqa yonaq keresaiyej. Deqa nangi mareb, “Qotei aqa manwa bei atra tal miligiq di brantqoqa Sekaraia a unqo. Deqa a anjam marqa keresai.” Sekaraia aqa medabu getenyej deqa a ban na segi nangi anjam minjroqnej.

²³ Ariya bunuqna aqa atraiyo wauqa bati koboonaga a olo puluosiqqa aqa qureq oqej. ²⁴ Bati bei aqa nauj Elisabet a gumanej. Deqa a bai 5 aqa talq di soqnej. A boleq di walwelosaiyoqnej. Osiqa marej, ²⁵ “Bini Tamo Koba a kumbra tulan boledamu e ebsiqqa tamo unggasari nango namgalaq di ijo gulbe kobotetbqo.”

Lan angro Gabriel a Maria aqaq di brantej

²⁶ Onaqa bai 5 di koboonaga Qotei na aqa lan angro Gabriel olo qarinyonaqa Galili sawa nango qure bei nam Nasaret deq aiyej. ²⁷ Aisiq dia dungenge bei aqa nam Maria aqaq di brantej. Tamo bei aqa nam Josep a na Maria oqajqa saga qameb. Josep a Mandor Koba Devit aqa moma. ²⁸ Gabriel a Maria aqaq di brantosiqa minjej, “O Maria, kaiye. Tamo Koba a ni ombla unub. A ni kumbra tulan boledamu emqo.” ²⁹ Onaqa Maria a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa are qalej, “Lan angro di aqa anjam e poibosai.” ³⁰ Onaqa lan angro na minjej, “Maria, ni ulaaim. Qotei a ni qa are tulan boledamuiyqo. ³¹ Deqa ni gumanosim angro mel oqam. Osim aqa nam Yesus waiyqam. ³² A nam tulan kobaquja oqas. Nangi a qa maroqnqab, ‘A Qotei Goge Koba aqa Ijiri.’ Qotei na

a giltimqa a Mandor Koba sqas. A na aqa moma Devit nami mandor koba soqnej qaji aqa wau osim a kamba Mandor Koba sqas. ³³ Deqa a Jekop aqa moma kalil nango Mandor Koba sosimqa nangi bati gaigai taqatnjroqnqas. Aqa wau di koboqa keresai.”

³⁴ Onaqa Maria na lan angro di minjej, “Kumbra di kiyersi brantqas? E tamo osaiunum.”

³⁵ Onaqa lan angro na minjej, “Mondor Bole a inoq aisim Qotei Goge Koba aqa singila emimqa ni angro oqam. Deqa nangi a qa maroqnqab, ‘A Qotei aqa Ijiri.’ A Qotei aqa segi kumbra ti sqas.

³⁶ “Ni que. Ino gagai Elisabet a dego angro mel oqas. A qeliosiq gumanqo. Nangi nami a qa maroqneb, ‘A angro oqa keresai.’ Ariya bini a gumanqo bai 6 gilqo. ³⁷ Qotei a kumbra kalil yqa kere. Kumbra bei a yqa keresai di sosai.”

³⁸ Onaqa Maria na lan angro di minjej, “E Tamo Koba Qotei aqa kangal uja. Anjam ni e merbonum qaji di Qotei na dauryosim kumbra degsi ebem.” Onaqa lan angro a Maria uratosiqa gilej.

Maria a Elisabet unqajqa gilej

³⁹ Bati deqa Maria a tigelosiqqa urur ti Sekaraia aqa qureq oqej. Qure di yamban. A Judia sawaq di unu. ⁴⁰ Oqsiq Sekaraia aqa talq di brantosiqa Elisabet itosiq metej, “O gagai Elisabet, kaiye.” ^{41–42} Metonaqa Elisabet a Maria aqa anjam di qunaqa angro a Elisabet aqa meneq di anjilej. Onaqa Mondor Bole a Elisabet aqaq aisiq singila yonaqa a tulan maosiqa Maria minjej, “Qotei a kumbra tulan boledamu ni emqo. Kumbra deqaji Qotei a nami unggasari qudei nangi enjrosaiyoqnej. Angro ino meneq di unu qaji a dego Qotei na kumbra tulan boledamu yqo. ⁴³ O Maria, ni ijo Tamo Koba aqa ai. E uja kiyero deqa ni ijo talq bonum? ⁴⁴ Ni que. Ni e metbonum e ino anjam quonumqa angro ijo meneq

di unu qaji a areboleboleiyqoqa anjilqo.
⁴⁵Tamo Koba a na ni kumbra boledamu emqas anjam di mermonaqa ni qusim marem, 'Bole, Qotei aqa anjam di aqa damu brantqas.' Ni degsi marem deqa ni tulan areboleboleimim sqam." Elisabet na degsiqa Maria minjej.

Maria a Qotei aqa ñam soqtej

⁴⁶Onaqa Maria a kamba medabu waqtosiqarej,

"Ijo are na e Tamo Koba aqa ñam soqtosim a binিয়েqnum.

⁴⁷E Qotei qa tulan areboleboleibeqnu. Agi a na iga padalo sawaq na elenej.

⁴⁸E aqa kangal uña. E ñam saiqoji. Di ungum. Qotei na e uratbosai. A na e nubsia areibqo.

Deqa bati endeqa ti bunuq qa ti tamo ungasari kalil nangi e qa endegsib maroqnqab, 'Qotei na Maria kumbra tulan boledamu yej.'

⁴⁹Qotei singila koba ti unu qaji a na e aqaryaibeqnu.

Qotei aqa ñam getento koba. Une bei aqaq di sosai.

⁵⁰Qotei a tamo ungasari kalil aqa sorgomq di unub qaji nangi qa tulan duleqnu. Bati endeqa ti bunuq qa ti Qotei a nangi qa duloqnsim sqas.

⁵¹Qotei a wau singila koba yeqnu.

Tamo ungasari nango segi ñam soqtqa are qaleqnub qaji nangi Qotei na olo winjreqnaq jaraiyeqnu.

⁵²A na mandor kokba nangi kobotnjroqnsiqatamo ungasari nango segi ñam aguq ateqnub qaji nangi olo ñam soqtetnjreqnu.

⁵³Tamo ungasari mam unub qaji nangi Qotei na ingi anainjreqnaq nangi kere na unub.

Ariya tamo ungasari ingi koba ti unub qaji nangi a na uratnjreqnaq nangi ingi sainjreqnu.

⁵⁴⁻⁵⁵A na aqa wau tamo Israel nangi aqaryainjreqnu.

A nami marej, 'E Israel nangi qa gaigai duloqnqai.'

A aqa anjam deqa are qaloqnsiqagibi Israel nangi aqaryainjreqnu.

Qotei aqa anjam di a na nami gago moma utru nangi minjrej.

Agi a na anjam di Abraham aqa moma kalil nangi ti minjrej."

Maria a medabu waqtosiqarejanjam degsi marej.

⁵⁶Bai qalub Maria a Elisabet aqa talq di soqnej. Di koboonaga a olo puluosiqarej aqa qureq gilej.

Elisabet a aqaratonaq Jon a ñambabej

⁵⁷Onaqa Elisabet aqa bati kereonaqa a aqaratej. Aqaratonaqa aqa angro mel ñambabej. ⁵⁸Ñambabonaqa aqa qure qujai nangi ti aqa leñ nangi ti kalil endegsi poinjrej, "Tamo Koba a Elisabet qa tulan dulosiqarej miligi gereiyqoqa angro mel oqo." Nangi degsi poinjrej deqa nangi Elisabet koba na areboleboleinjrej.

⁵⁹⁻⁶⁰Bati 8 koboonaga nangi angro di muluñ waiyqa marsib koroeb. Koroosib aqa ñam Sekaraia waiyqa laqnabqa aqa ai na saidnjrsiqarej minjrej, "Iga aqa ñam Jon waiyqom." ⁶¹Onaqa nangi na minjrej, "Ñam di ino leñ nangoq di sosai."

⁶²Degsi minjsib baj na Sekaraia nene-myeb, "Ni ino angro ñam yai waiyqam?"

⁶³Onaqa a baj na minjrej, "Pepa bei osbabqa e aqa ñam nengrenyit ningi unqab." Pepa osi bonabqa endegsi nengrenyey, "Aqa ñam Jon waiyqom." Degsi nengrenyonaqa nangi kalil tulan prugeb.

⁶⁴Onaqa bati qujai deqa Sekaraia aqa meñ otyonaqa medabu waqtosiqarejanjam maroqnsiqarej Qotei aqa ñam soqtonej. ⁶⁵Bati deqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nangi kumbra deqa qusib ulaeb. Ulaosib kumbra deqa mare mare laqnabqa nango anjam di tulan kobaonaqa qure kalil Judia sawaq di so qaji nangi quekriteb. ⁶⁶Tamo ungasari anjam di queb qaji nangi kalil maro-

qneb, “Angro di a tamo kiyero sqas?” Nangi degsi maroqneb. Di kiyaa? Qotei aqa singila angro di aqaq di sonaq uneb deqa.

Sekaraia a Qotei aqa medabu osiqa anjam marej

⁶⁷ Onaqa Mondor Bole a Jon aqa abu Sekaraia aqaq aisiq singila yonaqa medabu waqtosiqa anjam endegsi marej, ⁶⁸ “Iga Tamo Koba Qotei aqa ñam tulan soqtoqnqom. A Israel gago Qotei. Iga aqa segi tamo ungasari unum deqa a na bosim iga awaigim iga padalqasai. ⁶⁹ Aqa wau tamo Devit aqa leñ na tamo singila koba bei ñambabqas. Qotei na tamo di giltej deqa a na iga elenqas. ⁷⁰ Qotei aqa kumbra deqa nami aqa segi medabu o qaji tamo nangi anjam palontoqneb. ⁷¹ Nangi anjam endegsib palontoqneb, ‘Qotei a gago jeu tamo nango banq dena iga elenqas. Osim tamo kalil iga qa ugeeqnub qaji nango banq na dego iga elenqas.’ Nangi anjam degsib palontoqneb. ⁷² Qotei a gago moma utru nangi qa dulosiqa aqaryainjrej. Aqa segi anjam nami singilatej qaji deqa are qalsiqa nangi aqaryainjrej. ⁷³ Aqa anjam di a singilatosiq gago moma utru Abraham minjej. ⁷⁴ Deqa a na gago jeu tamo nango banq dena iga elenqamqa iga aqa wau ojoqnqom. Iga ulaqasai. ⁷⁵ Iga bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di aqa segi kumbra bole tiñtin dauryoqnqom. ⁷⁶ O ijo angro Jon, bunuqna ni Qotei Goge Koba aqa medabu o qaji tamo sqam. Tamo ungasari nangi degsib ni qa maroqnqab. Tamo Koba a bqa laqnimqa ni namoosim aqa gam gereiyetosim soqnim a bqas. ⁷⁷⁻⁷⁸ Ni na Qotei aqa segi tamo ungasari nangi anjam minjroqnimqa nangi quoqsib endegsi poinjroqnqas, ‘Bole, Qotei a iga qa dulej deqa a na gago une kobotetgosim iga elenqas.’ Gago Qotei a lañ goge na suwan qarinyim gagoq bqas. ⁷⁹ Tamo ungasari am-

bruq di sosib moreñqa ulaeqnub qaji nangi Qotei na suwantnjroqnqas. Osim a na iga gam osorgoqnimqa iga lawo kumbra dauryoqnqom.” Sekaraia a anjam degsi marej.

⁸⁰ Onaqa Jon a kobaqujaeqnaqa Qotei aqa Mondor na singila yoqnej. A wadau sawaq di sosisa a na Israel tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam minjraqajqa bati qa tariñoqnej.

Maria a aqaratonaqa Yesus a ñambabej

2 Bati deqa Rom nango mandor koba Sisar Ogastus a marej, “Iga sawa sawa kalilq di tamo ungasari nango ñam sisiyqom.” ² Degsi marnaqa Kwirinius a Siria sawaq di gate sonaqa nangi na ñam sisiyeb. Nangi nami ñam sisiyosaiñoqneb. ³ Deqa tamo ungasari kalil nangi na nango ñam atelenqajqa marsibqa nango segi segi qure utruq gileleñeb. ⁴ Josep a Nasaret qureq dena tigelosiq Devit aqa qure utruq oqej. Nasaret qure a Galili sawaq di unu. Devit aqa qure utru aqa ñam Betlehem. Betlehem a Judia sawaq di unu. Josep a deq oqej. Di kiyaa? A Devit aqa leñ na ñambabej deqa. ⁵ Maria a Josep aqa ñaun soqnej deqa nangi aiyel ombla na nango ñam atqa marsibqa Betlehem oqeb. Bati deqa Maria a guman ti. ⁶⁻⁷ Nangi Betlehem di sonabqa Maria aqa bati kereonaqa a angro ej. Ñereño tal koba qaji tamo na maqej deqa aqa angro matu mel ñambabonaqa gara na dalaosiq makau nango ingi uyo tabirq di ñeiotej.

Lañ angro nangi na kaja taqato tamo nangi Qotei aqa anjam minjreb

⁸ Qolo qujai deqa qure qalaq di tamo gudei nango kaja ñiñ uyeqnaqba taqatnjresoqneb. ⁹ Onaqa Tamo Koba aqa lañ angro bei aisiqa nango areq di tigelonaq uneb. Aqa rian na nangi suwantnjrnaqa nangi unsib tulan ulaugeteñ. ¹⁰ Onaqa

lan angro dena nangi minjrej, “Ningi ulaaib. E ningi anjam bole merngwa-jqa bonum. Merngitqa ningi qusib tulan areboleboleingwas. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi dego tulan areboleboleinjrqs. ¹¹ Anjam bole agiende. Bini Tamo Koba Kristus a Devit aqa qure utruq di nambabqo. A na qujai tamo ungasari nangi elejamqa nangi padalqasai. ¹² Angro mom di gara na dalaosib makau nango ingi uyo tabirq di nejotonub unu. Ningi aisib unsib poingwas.”

¹³ Degsi minjreqnaqa lan angro tulan gargekoba nangi lan goge na bosib lan angro nami bej qaji a ombla tigelosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib endegsib maroqneb, ¹⁴ “Lan goge di Qotei a ñam kobaquja oqo. Mandamq endi tamo ungasari nangi lawo na soqnebe. Qotei a nangi qa are tulan boleiyeqnu.”

**Kaja taqato tamo nangi
Yesus unqajqa marsib
Betlehem qureq aiyebe**

¹⁵ Lan angro nangi olo puluosib lan qureq oqeqnabqa kaja taqato tamo nangi qairosib mareb, “Iga tigelosim Betlehem aisim Tamo Koba a iga kumbra deqa mergwo qaji di unqom.” ¹⁶ Degsib marsibqa gurgur ti aisib Maria Josep wo nango angro mom a makau nango ingi uyo tabirq di nejotosib sonab unjreb. ¹⁷ Unjrsibqa angro deqa anjam lan angro na minjrej qaji di kalil ubtosib saonqneb. ¹⁸ Saeqnaq tamo ungasari kalil anjam di queb qaji nangi prugugetosib are koba qaloqneb. ¹⁹ Ariya Maria a anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq soqnej. ²⁰ Onaqa kaja taqato tamo nangi olo puluosib gileb. Anjam kalil lan angro na minjrnaq queb qaji deqa ti kumbra kalil nangi uneb qaji deqa ti nangi tulan areboleboleinjrnaqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib giloqneb.

Nangi angro aqa ñam Yesus waiyeb

²¹ Ariya Yesus a nambabosiq sonaqa bati 8 kereonaqa a mulun waiyeb. Osib aqa ñam Yesus waiyeb. Ñam di nami lan angro na Maria gumañosaisonaq minjej qaji.

**Simeon Ana wo nangi
atra talq di Yesus uneb**

²² Juda nango dal anjam bei agiende. Unja angrotimqa bati 40 koboamqa nangi unja aqa jejamu yansetqab. Dal anjam di Moses a nami marej. Deqa Maria aqa jejamu yansetqa bati kereonaqa aqa gumbulun wo Jerusalem gilsibqa atra tal miligiq di Maria aqa jejamu yansestosib Yesus osib Tamo Koba aqa banq di ateb. ²³ Agi Moses a nami Tamo Koba aqa dal anjam endegsi nengrenyej, “Angro matu mel nambabamqa ningi Tamo Koba Qotei aqa banq di atiy. Atibqa a Qotei aqa segi tamo sqas.” ²⁴ Nangi aiyel Tamo Koba Qotei aqa dal anjam di dau-ryosib wagme bei osib Qotei atraiyeb. Agi dal anjam endegsi unu, “Binonj aiyel kiyo qebari bunuj aiyel kiyo osib Qotei atraiyiy.”

²⁵ Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Simeon. Aqa kumbra tulan boledamu. A Qotei aqa sorgomq di geregere soqnej. Mondor Bole na a singilatonaq soqnej. A endegsi are qaloqnej, “Bati brantimqa Qotei na Israel tamo ungasari nango are boletetnjqas.” A degsi are qaloqnsiq deqa bati di brantqajqa tarinoqnsiq soqnej. ²⁶ Mondor Bole na nami Simeon minjej, “Ni mati moiqasai. Ni moiynosaisoqnimqa Tamo Koba a na aqa Kristus qarinyim bamqa ni unsim moiqam.” ²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa Mondor na Simeon aqa are tigelteton-aqa atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa Maria Josep wo nangi dal anjam dau-ryosib nango angro Yesus osib Qotei aqa banq di atqa marsibqa atra tal miligiq

gileb. ²⁸ Onaqa Simeon a Yesus unsiq a osiq soqonyej. Soqonyosiq Qotei aqa ñam soqtosiq endegsi pailyej,

²⁹ “O Tamo Koba, e ino wau tamo. Ino anjam ni nami e merbem qaji di ni uratosai. Deqa e lawo na moi qai.

³⁰ Ni na ino segi tamo ungasari nangi elejam nangi padalaib deqa ino Kristus qariñyem agi e unonum.

³¹ Tamo ungasari kalil nango ñamdamuq di ni kumbra di yqajqa gam gereiyem.

³² Kristus aqa rian na sawa bei bei qaji nangi suwantnjroqnqas.

Osim ino segi tamo ungasari Israel nangi dego suwantnjrimqa nango ñam kobaqas.”

³³ Simeon a Yesus qa anjam degsi mar-naqa Yesus aqa ai abu nangi qusib tulan prugeb. ³⁴ Onaqa Simeon a nangi aiyel qa Qotei pailyosiq Yesus aqa ai Maria minjej, “Ni que. Qotei na angro endi giltej deqa Israel gargekoba nangi ulonqosib padalqab. Gargekoba dego olo tigelosib ñambile bole oqab. Angro endi a toqor bul soqnimqa gargekoba nangi na a jeutoqnqab. ³⁵ Deqa gargekoba nango areqalo uliejunu qaji di olo boleq dqas. Yimqa serie na ino are qametmo bul are jaqatin oqnqam.”

³⁶ Bati deqa Qotei aqa medabu o qaji uja bei soqnej aqa ñam Ana. A Fanuel aqa angro. A Aser aqa moma. A tulan qeliej. A nami tamo osiq gumbulun wo wausau 7 soqneb. ³⁷ Aqa gumbulun moinaqa a segi qobul soqnej. Aqa wausau kalil 84. A qobul sosisqa a bati gaigai qolo ti qanam ti atra tal miligiq giloqnsiq ingi ti ya ti uratoqnsiq Qotei pailyoqnej. A atra tal uratosai oqnej. ³⁸ Simeon a anjam marsiq koboonaqa Ana a bosiq angro kiñala di unsiq Qotei aqa ñam soqtej. Osiqa Jerusalem tamo ungasari kalil Qotei na awainjrqa marsib tariñoqneb qaji nangi Yesus qa sainjroqnej.

Maria Josep wo nangi olo Nasaret qureq gileb

³⁹ Maria Josep wo nangi Jerusalem dia Tamo Koba aqa dal anjam kalil dauryekritosib nangi olo puluosib Galili sawaq gilsib nango segi qure utru Nasaret di soqneb. ⁴⁰ Di sosibqa nango angro kiñala Yesus a boleqnsiq singilaoqnsiq powo qelikoba oqnej. Qotei a Yesus qa are tulan boleiyonoqnej.

Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a Jerusalem aiyej

⁴¹ Yesus aqa ai abu nangi wausau gaigai Juda nango yori bati koba ñam Pasova di unqajqa maroqnsib Jerusalem aiyonoqneb. ⁴² Deqa Yesus aqa wausau 12 kereonaqa a na aqa ai abu nangi daurnjrsiq yori bati di unqajqa koba na Jerusalem aiyeb. ⁴³ Aisib yori bati di unsib koboonaqa tamo ungasari kalil nangi puluosib nango segi segi qureq olo gileqnabqa angro wala Yesus a segi Jerusalem di soqnej. Aqa ai abu nangi deqa qaliesai. ⁴⁴ Nangi are qaleb, “Yesus a tamo qudei nangi daurnjrsiq nami gilqo kiyo?” Degsib are qalsibqa qanam qujai nangi walwelosib gileb. Gilsib gamq di Yesus unosai deqa nangi na nango segi kadoi nangi ti nango segi lej nangi ti Yesus qa nene nenemnjoqneb. ⁴⁵ Onaqa ugeinjrnaqa nangi aiyel olo puluosib Jerusalem aisib dia Yesus qa ñamoqneb. ⁴⁶ Bati qalub nangi Yesus qa ñamoqneb. Ñamosib gilsib atra tal miligiq di ñam atsib Yesus a di awesonaq uneb. A dal anjam qalie tamo nango ambleq di awesosisqa nango anjam quoqnsiq anjam qudei nangi nenemnjoqnej. ⁴⁷ Aqa powo tulan kobaquja deqa a dal anjam qalie tamo nangi kamba anjam bole bole minjreñaqa tamo kalil aqa anjam di quoqneb qaji nangi prugoqneb. ⁴⁸ Onaqa aqa ai abu nangi a unsib prugugetosib aqa ai na minjej, “O ijo an-

gro, ni kiyaaq aqo ino abu wo kumbra deggonum? Ni que. Aqo aiyel are tulan gulbeigwoqa ni qa n̄amoqnam.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “N̄ingi kiyaaq e qa n̄amoqnaḅ? E ijo Abu aqa talq endi sqai. N̄ingi di qaliesai kiyo?” ⁵⁰ Onaqa aqa ai abu nangi aqa anjam di qusib poinjrosai.

⁵¹ Onaqa Yesus a tigelosiq aqa ai abu nangi daurnjrsiq a Nasaret qureq gileb. Gilsib dia a n̄ango aiyel anjam geregere dauryoqnsiq nango sorgomq di soqnej. Aqa kumbra kalil di aqa ai na unoqnsiq tulan areboleboleiyeqnaqa aqa areqaloq di atnaq soqnej. ⁵² Yesus a Nasaret qureq di sosisqa a tamo kobaqujaqnsiq aqa powo dego qelikobaoqnej. Qotei a Yesus qa are boleiyeqnej. Tamo ungasari nangi dego Yesus qa are boleinjroqnej.

Jon yansnjro qaji a wadau sawaq di Qotei aqa anjam palontoqnej

3 ¹⁻² Bunuqna Sekaraia aqa n̄iri Jon a wadau sawaq di sonaqa Qotei na aqa anjam minjnaq quej. Bati deqa Sisar Taiberius a wausau 15 Rom nango mandor koba soqnej. Pontius Pailat a Judia sawa nango gate soqnej. Herot a Galili sawa taqatoqnej. Herot aqa was Filip a Ituria sawa ti Trakonitis sawa ti taqatoqnej. Lisania a Abilene sawa taqatoqnej. Anas Kaiafas wo nangi aiyel atra tamo gate soqneb. ³ Jon a sawa kalil Jordan ya qalaq di soqneb qaji deq giloqnsiq a Qotei aqa anjam palontoqnsiq tamo ungasari nangi endegsi minjroqnej, “N̄ingi are bulyibqa e na n̄ingi yansngwai. Amqa Qotei a nungo une kalil kobotetngwas.” ⁴ Jon a kumbra degyej deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia nami nenggrenyej qaji di aqa damu brantej. A Jon qa anjam endegsi nenggrenyej, “Tamo bei a wadau sawaq di tigelosimqa a tulan lelenoqnsim tamo ungasari nangi endegsim minjroqnaqas, “Tamo Koba a bqa-jqa gam gereiyeti. Gam tingiteti. ⁵ Bo-

tau kalil mororyiy. Mana kokba ti mana kiñilala ti kalil gingeñjrsib taqal atiy. Gam kanenjo kalil tingitiy. Gam niñaqejunub qaji kalil di dego gereiyiy. ⁶ Yimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi Qotei na padalo sawaq dena eleñam unqab.”

⁷ Tamo ungasari tulan gargekoba nangi Jon na yansnjrq marsibqa aqa areq beqnaḅqa singila na endegsi minjroqnej, “N̄ingi kumbra uge yo qaji tamo. N̄ingi amal uge bul. N̄ingi yai na merngwoqa mondonj Qotei aqa minjinj nungoq aiyaim deqa ulaosib ijoq bonub? ⁸ N̄ingi are bulyiy. Osib nungo kumbra uge kalil uratosib kumbra bole bole yoqniy. Yim e unsiy marqai, ‘Bole, n̄ingi are bulyonub.’ Osiy n̄ingi yansngwai. N̄ingi endegsib are qalaib, ‘Abraham a gago moma utru unu deqa iga Qotei aqa n̄amgalaq di tamo bole.’ N̄ingi degsib are qalaib. N̄ingi quiy. Qotei na marimqa meniñ kalil endi dego tamo bulyosib tigelosib Abraham aqa moma brantqab. ⁹ Qotei na tapor qalat ojsiq n̄am qomqajqa utruq di atej unu. Deqa n̄am kalil gei bole atosaeqnub qaji di Qotei na tapor dena qomeleñosim n̄amyuwoq di breinjrqas.”

¹⁰ Jon a tamo ungasari nangi anjam degsi minjmaqa nangi na kamba nene-myeb, “Ni anjam degsi mergonum deqa iga kumbra kiyeryqom?” ¹¹ Onaqa Jon na minjrej, “Ni gara aiyel soqnimqa bei osim tamo gara saiqoji di ye. Ni ingi uyo soqnimqa qudei osim tamo ingi saiqoji di anaiye.” ¹² Onaqa takis o qaji tamo qudei nangi Jon na yansnjrq marsibqa aqa areq bosib nenemyeb, “O Qalie Tamo, ni mare. Iga takis o qaji tamo. Deqa iga kumbra kiyeryqom?” ¹³ Onaqa Jon na minjrej, “Nungo gate kokba nangi takis silali gembub n̄ingi oqajqa merngonub kere dego oqniy. Silali bei laña goge ataib.” ¹⁴ Onaqa qaja tamo qudei nangi Jon aqa areq gilsib nenemyeb,

“Ni mare. Iga kumbra kiyeryqom?” On-aqa Jon na minjrej, “Ninggi tamo nanngi ugeugeinjraib. Osib nango silali bajino-qnaib. Ninggi tamo qudei gisan na nango jejamuq di une qametnjraib. Ninggi endegsib are qaloqniy, ‘Gago awai iga eqnum di iga qa kere.’”

¹⁵Bati di tamo ungasari nanngi Kristus bqajqa tariñoqnsib soqneb. Deqa nanngi Jon aqa anjam quoqnsib are qaloqneb, “Jon a Kristus kiyo?” ¹⁶Onaqa Jon a nango areqalo di qalieosiq minjrej, “Tamo Koba a bunuqna ijo qoreq na bqas. A tamo singila koba. Ijo singila aqa singila ti keresai. Deqa e a kangalyqajqa e tamo bolesai. E ya na laña yansgeqnum. Ariya Tamo Koba a bosimqa Mondor Bole aqa singila na ti ngyamyuwo na ti ngyi yansgywas. ¹⁷A bem sum ñoqoryosim damu eleñosim aqa talq di atqas. Osim a bem sum aqa suwi breinjrim ngyamyuwo gaigai yuejunu qaji dia yuekritqab.”

¹⁸Jon na tamo ungasari nango are qametnjrqa osiq deqa anjam gargekoba nanngi minjroqnej. A Qotei aqa anjam bole nanngi minjroqnej.

Herot na Jon ojsiqatonto talq di waiyej

¹⁹Bati bei Jon na mandor Herot aqa une qa niringtej. Aqa une agi a na aqa segi was aqa ngyaun Herodias yayiosiq ej. Une deqa ti kumbra uge uge kalil Herot a yoqnej qaji deqa ti Jon na niringtej. ²⁰Deqa Herot a olo kumbra uge bei dego yej. Aqa kumbra uge bei agiende. A Jon ojsiqatonto talq di waiyej.

²¹Ariya tamo ungasari kalil nanngi yanso eqnabqa Yesus a dego yanso ej. Yanso osiqat bati deqa a tarosiq lañ goge koqyosiq Qotei pailyeqnaqa lañ waqej. ²²Lañ waqonaqa Mondor Bole a binonñ bulosiq aisiqa Yesus aqa jejamuq di awoej. Awoonaqa lañ goge na Qotei aqa anjam bei endegsi brantej, “Ni ijo

segi angro qujai. E ni tulañ qalaqalaimeqnum. E ni qa tulañ areboleboleibeqnu.”

Yesus aqa moma nango ñam kalil

²³Yesus aqa wausau 30 kereonaqa aqa wau utru atej. Nanngi Yesus qa endegsib maroqneb, “A Josep aqa ngyi.” Yesus aqa moma nango ñam kalil agi marqai. Josep a Heli aqa ngyi. ²⁴Heli a Matat aqa ngyi. Matat a Livai aqa ngyi. Livai a Melki aqa ngyi. Melki a Janai aqa ngyi. Janai a Josep aqa ngyi. ²⁵Josep a Matatias aqa ngyi. Matatias a Amos aqa ngyi. Amos a Nahum aqa ngyi. Nahum a Esli aqa ngyi. Esli a Nagai aqa ngyi. ²⁶Nagai a Mat aqa ngyi. Mat a Matatias aqa ngyi. Matatias a Semen aqa ngyi. Semen a Josek aqa ngyi. Josek a Joda aqa ngyi. ²⁷Joda a Joanan aqa ngyi. Joanan a Resa aqa ngyi. Resa a Serubabel aqa ngyi. Serubabel a Sealtiel aqa ngyi. Sealtiel a Neri aqa ngyi. ²⁸Neri a Melki aqa ngyi. Melki a Adi aqa ngyi. Adi a Kosam aqa ngyi. Kosam a Elmadam aqa ngyi. Elmadam a Er aqa ngyi. ²⁹Er a Josua aqa ngyi. Josua a Elieser aqa ngyi. Elieser a Jorim aqa ngyi. Jorim a Matat aqa ngyi. Matat a Livai aqa ngyi. ³⁰Livai a Simeon aqa ngyi. Simeon a Juda aqa ngyi. Juda a Josep aqa ngyi. Josep a Jonam aqa ngyi. Jonam a Eliakim aqa ngyi. ³¹Eliakim a Melea aqa ngyi. Melea a Mena aqa ngyi. Mena a Matata aqa ngyi. Matata a Natan aqa ngyi. Natan a Devit aqa ngyi. ³²Devit a Jesi aqa ngyi. Jesi a Obet aqa ngyi. Obet a Boas aqa ngyi. Boas a Salmon aqa ngyi. Salmon a Nason aqa ngyi. ³³Nason a Aminadap aqa ngyi. Aminadap a Atmin aqa ngyi. Atmin a Arni aqa ngyi. Arni a Hesron aqa ngyi. Hesron a Peres aqa ngyi. Peres a Juda aqa ngyi. ³⁴Juda a Jekop aqa ngyi. Jekop a Aisak aqa ngyi. Aisak a Abraham aqa ngyi. Abraham a Tera aqa ngyi. Tera a Nahor aqa ngyi. ³⁵Nahor a Seruk aqa ngyi. Seruk a Reu aqa ngyi. Reu a Pelek aqa ngyi. Pelek a Eber aqa ngyi. Eber a Sela aqa ngyi. ³⁶Sela a Kainan aqa ngyi.

Kainan a Arpaksat aqa njiri. Arpaksat a Siem aqa njiri. Siem a Noa aqa njiri. Noa a Lamek aqa njiri. ³⁷ Lamek a Metusela aqa njiri. Metusela a Enok aqa njiri. Enok a Jaret aqa njiri. Jaret a Mahalalel aqa njiri. Mahalalel a Kenan aqa njiri. ³⁸ Kenan a Enos aqa njiri. Enos a Set aqa njiri. Set a Adam aqa njiri. Adam a Qotei aqa njiri.

Satan a bosiq Yesus walawalaiyoqnej

4 ¹⁻² Mondor Bole a Yesus aqa jejamuq di awoonaqa a Jordan yaq dena olo pulueqnaqa Mondor na a wadau sawaq osi gilej. Osi gilsiq uratonaqa bati 40 a di laqnej. Di laqnaqa Satan bosiq a Yesus a une bei atqa marsiqa walawalaiyoqnej.

Bati deqa Yesus a ingi uratoqnsiqa qurien ti soqnej. Bati 40 koboonaqa a mamyej. ³ Onaqa Satan na minjej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa meniŋ kalil endi minjrim bem buliybqa ni uye.” ⁴ Degsi minjnaqa Yesus na kamba minjej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanŋi ingi uyo na segi nambile sqasai.””

⁵ Onaqa Satan a Yesus olo osiqa mana goge kobaq oqsiq dia Yesus tigeltosiqa sawa sawa kalil mandor kokba nanŋi na taqatejunub qaji di Yesus osoryej. ⁶ Osoryosiqa minjej, “Sawa sawa kalil di nango singila ti ŋoro ti ni emqai. Sawa sawa kalil di ijo. Qotei na nami ebej. Deqa e na tamo bei yqa are soqnim yqai. ⁷ Deqa ni ijo ulatamuq endi singa pulutosim e qa louimqa sawa sawa kalil di ni emqai.” ⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Nami Qotei aqa anjam bei endegsib nengrenyeb unu, ‘Ino Tamo Koba Qotei a segi qa louoqnsimqa aqa sorgomq di soqne.””

⁹ Onaqa Satan na Yesus olo osiqa Jerusalem gilsiq atra tal quraq oqsiq goge dia Yesus atsiqa minjej, “Ni Qotei aqa Njiriamqa endena prugosim mandamq aye. ¹⁰ Agi Qotei aqa anjam bei

nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Qotei na aqa laŋ angro nanŋi minjrimqa bosib ni taqatmqab.’ ¹¹ Anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Laŋ angro nanŋi bosib baŋ na ni soqtmibqa ino singa meniŋ na qalqasai.””

¹² Onaqa Yesus na kamba Satan minjej, “Qotei aqa anjam bei dego nengrenq di unu. Anjam agiende, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei aqa singila laŋa tenemtqa osim a gisanjaim.””

¹³ Satan a kumbra kalil dena Yesus uneq waiyqa yonaq ugeiyonaqa a uratosiq ulaŋej. Bunuqna a na olo Yesus walawalaiyqa marsiqa tariŋosiŋ soqnej.

Yesus a Galili sawaq di aqa wau utru atej

¹⁴ Qotei aqa Mondor aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a olo puluosiqa Galili sawaq ayej. Aisiq di sonaqa qure kalilq di tamo ungasari nanŋi a qa saeqnsib laqneb. ¹⁵ A bati gaigai Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa tamo ungasari nanŋi Qotei aqa anjam minjreqnaqa nanŋi quoqnsib aqa ŋam soqtoqneb.

Nasaret qureq di nanŋi Yesus qa minjin oqetnjrej

¹⁶ Onaqa Yesus a dena walwelosiŋ Nasaret qureq ayej. Di aqa qure utru. A dia boleej. Aisiq di sosiqa yori bationaqa aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq Qotei aqa anjam sisiyqa osiq tigelej. ¹⁷ Onaqa buk Baibel yonabqa a na waqtosiqa Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nami nengrenyey qaji mutu bei itosiŋ endegsi sisiyey, ¹⁸ “Tamo Koba aqa Mondor ijoq di unu deqa a na e giltbosiqa merbej, ‘Ni na tamo ungasari sougetejunub qaji nanŋi ijo anjam bole minjroqne.’ Osiqa a na e qarinqbosiŋ merbej, ‘Ni na tamo ungasari ŋam qandimo unub qaji nanŋi bolet-

njroqne. Osim tamo ungasari nango segi une na ojejunu qaji nangi gereijnroqne. Osim tamo ungasari jeu tamo nangi na ugeugeijnreqnub qaji nangi aqaryainjroqne. ¹⁹ Osim anjam endegsi palontoqne, “Tamo Koba a na tamo ungasari nangi boletnjrqajqa bati brantqo.””

²⁰ Yesus a anjam degsi sisiyosiq ko-boonaqa buk Baibel kabutosiqa Qotei tal taqato tamo yosiq a olo awoej. Onaqa tamo ungasari kalil Qotei tal miligiq di soqneb qaji nangi Yesus koqyesoqneb.

²¹ Onaqa Yesus na nangi minjrej, “Qotei aqa anjam e endego sisiyonum ningi quonub qaji di aqa damu agi bini brantqo.” ²² Degsi minjrnaqa nangi kalil aqa anjam di qusib mareb, “Yesus aqa anjam di bolequja.” Osib olo areqalo kobaiyoqnsib maroqneb, “Yesus a Josep aqa njiri. Deqa a powo qabe na osiqa anjam bole endeqaji palontosiq mergeqnu?”

²³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi yawo anjam endegsib merbqab kiyo, ‘O yu qangra tamo, ni ino segi jejamu gereiye.’ Osib ningi endegsib merbqab, ‘Kaperneam qureq di ni manwa babteqnam iga deqa queqnum. Manwa kere dego ni ino segi qure utruq endi babbim iga unqom.’” ²⁴ Osiqa Yesus a olo endegsi minjrej, “E bole merngwai. Qotei aqa medabu o tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nangi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a nam saiqoji sqas. ²⁵ E bole merngwai. Elaija aqa bati qa lan geteqesonanaqa wausau qalub bai 6 gilsiq awa bosaiotnej. Deqa sawa sawa kalilq di nangi mam koba eb. Bati deqa Israel sawaq di uqa qobul gargekoba soqneb. ²⁶ Sonabqa Qotei na Elaija nanggoq qarinyosai. A na Elaija qarinyonaqa Saidon sawaq gilsiq Sarefat qureq di uqa qobul bei aqaq di segi brantosiq aqaryaiyej. ²⁷ Qotei aqa medabu o tamo Elisa dego aqa bati qa tamo gargekoba nango jejamu yu na

ugeelenej qaji nangi Israel sawaq di soqneb. Ariya Elisa a nangi boletnjrosai. A Siria sawaq gilsiq dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji aqa nam Naman a segi boletej.”

^{28–29} Yesus na tamo ungasari Qotei tal miligiq di soqneb qaji nangi anjam degsi minjrnaqa nangi kalil qusibqa minjin ani oqetnjrnaqa tigelosib Yesus ojsib tututosib qure qalaq osi gileb. Nango qure mana goge di soqnej deqa nangi Yesus mana goge dena waiyqa mareb. ³⁰ Onaqa a nango ambleq na loumosiq ulanjej.

Yesus a tamo bei aqaq dena mondor uge wiyetej

³¹ Onaqa Yesus a Kaperneam qureq gilej. Qure di Galili sawaq di unu. Gilsiq di sosisqa yori batieqnaqa tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej. ³² Yesus aqa anjam maroqnej di singila ti. A segi anjam di aqa Abu. Deqa tamo ungasari kalil nangi aqa anjam di quoqnsib tulan prugugetoqneb.

³³ Yori bati bei tamo mondor uge na oje qaji a Qotei tal miligiq di soqnej. Deqa a tulan lelenosiqa Yesus minjej, ³⁴ “O Yesus Nasaret qaji tamo, ni iga kiyergwajqa bonum? Ni iga padaltgwa bonum e? E ni qalie. Ni Qotei aqa segi njiri bolequja. Ino jejamuq di une bei saiqoji.”

³⁵ Mondor uge dena Yesus degsi minjnaqa a singila na njirintosi minjej, “Ni medabu getentosim tamo di uratosim ulan.” Onaqa mondor uge dena tamo di uratqa osiqa tamo ungasari nango ambleq di a waiyonaq mandamq di neiesonaqa uratosiq ulanjej. Tamo di aqa jejamu yala ugetosai. A bole soqnej. ³⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa manwa di unsibqa nangi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus a anjam bunuj mareqnu. Aqa anjam bunuj di singila ti mareqnu. Agi a na mondor uge nangi anjam minjreqnaqa nangi aqa an-

jam dauryoqnsib jaraiyeqneb.” ³⁷ Tamo ungasari nangi degsib maroqnsib olo walwelosib sawa sawa kalilq di Yesus aqa manjwa deqa saqnsib laqneb.

Yesus na Pita aqa mimibe boletej

³⁸ Onaqa Yesus a tigelosiaqa Qotei tal uratosiq Saimon aqa ñam bei Pita aqa tal gogetej. Tal gogetosiaqa Saimon aqa mimibe makobaiyonaqa jejamu kanjanyonaq unej. Deqa Yesus aqa angro nangi na minjeb, “Ni a boletime.” ³⁹ Onaqa Yesus a gilsiq una maiyej qaji aqa areq di tigelosiaqa anjam segi minjnaqa aqa jejamu kanjan di koboej. Onaqa una a tigelosiaqa nangi ingi goiyetnjrej.

Yesus a tamo ungasari gargekoba nangi boletnjroqnej

⁴⁰ Senj aiaq laqnaqa tamo ungasari ma utru segi segi so qaji nango was nangi na joqoqnsib Yesus aqa areq boqneb. Beqnaqqa Yesus na aqa ban nango gateq di ateqnaqa nango ma koboeqnaqa nangi jaraiyoqneb. ⁴¹ Mondor uge gargekoba dego Yesus na winjreqnaqa nangi olo tamo ungasari nangi uratnjroqnsib jaraiyoqneb. Jaraiyoqnsib tulan lelenjoqnsib Yesus minjoqneb, “Ni Qotei aqa ñiri.” Yeqnaqqa Yesus a singila na saidnjroqnej, “Ñingi ijo ñam ubtosib maraib.” Degsi saidnjroqnej. Di kiyaqa? Nangi qalie, Yesus a Kristus.

Yesus a qure qureq giloqnsiaqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej

⁴² Onaqa nobqolo amburu Yesus na tamo ungasari nangi alelnjrsiaqa qure di uratosiq wadau sawaq gilej. Gilsiq di sonaqa nangi a qa ñamosib gilsib itosib minjeb, “Ni iga uratgaim.” ⁴³ Onaqa Yesus na minjrej, “E qure bei beiq dego giloqnsiyqa Qotei aqa anjam bole endegi minjroqnai, ‘Ñingi are buliybqa Qotei a nunjo Mandor Koba sosim ningi

taqatngwas.’ Degsi minjroqnai. Qotei a deqa e qarinqbonaq mandamq aiyem.”

⁴⁴ Yesus na tamo ungasari nangi degsi minjrsiaqa nangi uratnjrsiq gilsiq Judia sawaq di walweloqnsiaqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiaqa Qotei aqa anjam palontoqnej.

Yesus na Pita minjnaqa a kakanj waiyosiq qe ani ej

5 Bati bei Yesus a Genesaret ya agu kobaqujaq gilsiaqa alile dia tigelesonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Qotei aqa anjam quqwajqa are qalsibqa Yesus aqa areq bosib koroeb. ² Koroesonabqa Yesus a ñam atsiqa qobun aiyel alile di tiryosib sonab unjrej. Qe o qaji tamo nangi qobun dena mandamq aisib nango kakanj yansoqneb. ³ Qobun bei Saimon aqa qobun. Yesus a Saimon aqa qobun gogetosiq di awoosiaqa Saimon minjej, “Qobun tututim kiñala sasalem.” Onaqa Saimon na qobun tututonaq sasalonaqa Yesus a qobun miligiq di awoosiaqa tamo ungasari kalil nangi alile di sonabqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej.

⁴ Anjam minjrsiq koboonaqa a na Saimon minjej, “Ñingi qobun oyoosib ya robuq oqsib nunjo kakanj waiyqab qe oqab.” ⁵ Onaqa Saimon na kamba minjej, “O Tamo Koba, iga qolo waukobaonum gilsiq nebeqo. Iga qe bei yala osai. Di ungum. Ni maronum deqa e kakanj olo waiyqai.” ⁶⁻⁷ Onaqa qe o qaji tamo nangi ya robuq oqsib kakanj olo waiyosib qe tulan ani eb. Qe ani onabqa nango kakanj qe na maqej deqa branqa laqnaqa titqa keresainjrej. Deqa nangi na nango was qudei qobun beiq di soqneb qaji nangi metnjrnab bosib koba na kakanj titosib qe osib qobun aiyel miligiq di jugonab maqosib tugwa laqneb. ⁸ Onaqa Saimon aqa ñam bei Pita a Yesus aqa manjwa di unsiqa aqa singaq di singa pulutosiq minjej, “O Tamo Koba, e une tamo. Deqa

ni e uratbosim gile.” ⁹ Saimon na Yesus degsi minjej. Di kiyaaqa? Aqa was nangi ti qe tulan koba elejosib prugugeteb deqa. ¹⁰ Sebedi aqa njiri aiyel Jems Jon wo nangi Saimon ombla wau qujai. Nangi dego Yesus aqa manwa di unsibqa tulan prugeb. Onaqa Yesus na Saimon minjej, “Ni ulaaime. Ni qe o tamo unum deqa ni qe eqnum. Bunuqna ni degsim olo tamo oqnqam.” ¹¹ Onaqa nangi nango qobun alile dia atsib nango ai abu nangi urat-njrsib nango ñoro ti ingi ingi kalil ti uratosib Yesus dauryeb.

Yesus a tamo yu na aqa jejamu ugeelenej qaji di boletej

¹² Nangi Yesus dauryosib bati bei nangi koba na qure beiq gileb. Dia tamo bei yu na aqa jejamu ugeelenej qaji a Yesus unsiq aqa areq bosiq singa pulutosiq mandamq di ñam quosiq Yesus pailyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni e boletbqa are soqnim e boletbe. E qalie, ni e boletbqa kere.” ¹³ Degsi minjnaqa Yesus a ban waiyosiq tamo di aqa jejamu ojej. Ojsiq minjej, “E ni boletmq are unu. Deqa ino jejamu olo boleeme.” Onaqa bati qujai deqa aqa yu uge kalil mosoosiq aqa jejamu boleeb. ¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Ino jejamu boleqo deqa ni tigelosim gile. Ni tamo qudei nangi ijo ñam ubtosim minjraim. Ni gilsim ino jejamu atra tamo osoryosim atraiyqajqa ingi ingi Moses a nami marej qaji di osim Qotei atraiyime. Yimqa tamo ungasari nangi ni num-sib marqab, ‘Bole, ino jejamu boleqo.’” ¹⁵ Onaqa a gilsiq ariya a Yesus aqa anjam di dauryosai. Yesus na a boletej deqa mare mare laqnaqa aqa anjam tulan kobaosiq sawa sawa kalil keretej. Deqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus aqa anjam quqwajqa ti a na nango ma boletetnjrqajqa ti are qalsibqa boqnsib aqa areq di korooqneb. ¹⁶ Ariya bati gargekoba Yesus a tamo ungasari

nangi alelnjqnsiq wadau sawaq giloqnsiq dia a segi sosiq Qotei pailyoqnej.

Yesus a tamo bei jejamu laiyej qaji di boletej

¹⁷⁻¹⁸ Bati bei tamo ungasari nangi olo koroesonabqa Yesus a Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjqroqnej. Minjqroqnaqa bati di Farisi nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti bosib Yesus aqa areq di awesoqneb. Nangi Galili sawa ti Judia sawa ti nango qure qureq dena beleqeb. Nangi Jerusalem dena dego beleqeb. Tamo Koba Qotei aqa singila Yesus aqaq di soqnej deqa a na tamo ungasari nango ma boletetnjrqajqa wauoqnej. Onaqa tamo qudei nangi tamo bei jejamu laiyej qaji a saperaq di ñeiotosib Yesus aqa areq di atqa marsibqa qoboiyosib beb. ¹⁹ Bosib ñam ateb di tamo tulan gargekoba siranmeq di jujuqeb. Deqa nangi Yesus aqa areq gilqa keresaiinjraqa tal quraq oqsib goge na waqtosibqa tamo sapera qoji gulaintosib ura uratonab Yesus aqa areq aiyej. ²⁰ Onaqa Yesus a nango areqalo unej di nango areqalo qujai Yesus na tamo jejamu laiyej qaji di boletqa kere. Deqa a na tamo di minjej, “O ijo was, ino une kalil e na kobotetmonum.” ²¹ Onaqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti tal dia awesoqneb qaji nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nango areqalo na mareb, “Yesus a Qotei misilinyqo. Yai na tamo nango une kobotqa kere? Qotei a segi qujai.” ²² Nangi degsib are qaleqnabqa Yesus a nango areqalo di qalieosiq minjrej, “Ningi kiyaaqa degsib are qaleqnub?” ²³ Anjam kiye e na tamo jejamu laiyoq qaji di minjit ningi qusib e qa poingwas? “Ino une kalil e na kobotetmonum,” anjam de kiyo, “Ni tigelosim walwel,” anjam de kiyo? ²⁴ E segi Tamo Angro. E mandamq endi singila ti unum deqa e na tamo nango une kobotetnjrqqa kere. Ningi degsi poingwajqa deqa

e na tamo di boletqai.” Yesus a nanggi degsi minjrasiq tamo jejamu laiyej qaji di koqyosiq minjej, “E ni mermqai. Ni tigelosim ino sapera osim ino talq gile.” ²⁵ Degsi minjnaqa a tamo ungasari kalil nango nmandamuq di tigelosiq aqa sapera njesosqnej qaji di qoboiosiq Qotei aqa niam soqtosiq walwelosiq aqa talq gilej. ²⁶ Onaqa tamo ungasari kalil nanggi Qotei aqa marwa di unsibqa nanggi tulan prugugetosib Qotei aqa niam soqtosib a binjiyeb. Osib nanggi ulaosib mareb, “Marwa iga endego unonum di kumbra bei. Tamo qudei na marwa deqaji yeqnab iga nami unosaiognem.”

Yesus na Livai minjej, “Ni e daurbe”

²⁷ Yesus a dena walwelosiq takis o qaji tamo bei aqa niam Livai a takis o talq di awesonaq gilsiq itej. Itosiq minjej, “Ni e daurbe.” ²⁸ Onaqa a na aqa ingi ingi kalil uratosiq tigelosiq Yesus dauryej. ²⁹ Osiqa bati bei Livai a maruro atsiqa takis o qaji tamo tulan gargekoba nanggi ti Yesus aqa segi angro nanggi ti tamo lanja lanaj nanggi ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyogqne. ³⁰ Onaqa Farisi nanggi ti dal anjam qalie tamo nanggi ti bosib kumbra di unsibqa Yesus aqa angro nanggi njirintjrsib minjreb, “Ningi kiyaqa takis o qaji tamo ti une tamo ti nanggi koba na awoosib ingi ti ya ti uyeqne?” ³¹ Onaqa Yesus a nango anjam di qusiqa minjrej, “Tamo ma saiqoji nanggi yu qangra tamo aqaq gilosaiqne. Tamo ma ti nanggi segi yu qangra tamo aqaq gileqne. ³² Tamo bei a marqas, ‘E tamo bole. E une saiqoji.’ E tamo deqaji nanggi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyosai. Tamo a marqas, ‘E une ti.’ E tamo deqaji nanggi metnjrit ijoq bqajqa deqa mandamq aiyem.”

Yesus a qurien qa anjam marej

³³ Onaqa Farisi nanggi na olo Yesus minjeb, “Jon aqa angro nanggi bati gaigai

ingi uratoqnsib qurienqnsib Qotei pai-lyoqnsib unub. Farisi nango angro nanggi dego kumbra degyeqne. Ariya ino angro nanggi kiyaqa qurienosaieqne? Agi nanggi bati gaigai ingi ti ya ti uyoqnsib unub.” ³⁴ Onaqa Yesus a nango anjam di qusiqa a kamba yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a unja ban ojqa bati qa aqa was nanggi ti soqneibqa nanggi qurienqab e? Sai. ³⁵ Bunuqna nango was a nanggi uratnjrimqa bati deqa nanggi qurienqnsib sqab.”

³⁶ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a gara jugo bunuj osim dena mutu gentosim gara jugo sari branjoq di qandimqa keresai. Degsi qandimqas di a na gara jugo bunuj di ugeugeiyqas. Amqa gara sari aqa uno bolesaiqas. Di kiyaqa? Gara sari ti gara bunuj ti kerekereqasai. ³⁷ Tamo bei a wain bunuj osim ya nobu sariq di qamqa keresai. Ya nobu sari di nami kan-granosiq singilaej. Deqa a wain bunuj qamimqa wain didiqosim ya nobu sari paratosimqa wain bilenosim mandamq aqas. Ya nobu a dego ugeqas. ³⁸ A ya nobu bunujq di wain bunuj qamimqa ombla bole sqab. ³⁹ Tamo bei a wain namij uysimqa a olo wain bunuj uyqasai. Di kiyaqa? A marqas, ‘Namij di bole.’”

Yesus a segi yori bati aqa Tamo Koba

6 Yori bati bei Yesus aqa angro nanggi ti wau ambleq na giloqnsibqa aqa angro nanggi bem sum gei elenqnsib ban na noqoryoqnsib uye uye giloqne. ² Nanggi degsib gileqneba Farisi qudei nanggi bosib nanggi unjrnsib minjreb, “Ningi kiyaqa kumbra degyeqne? Yori bati qa kumbra degyo di getento koba.” ³ Onaqa Yesus na kamba Farisi nanggi minjrej, “Nami Devit aqa wau tamo nanggi ti mamnjrnaqa kumbra yeb qaji di ningi buk miligiq di sisiosai kiyo? ⁴ Devit a atra tal miligiq gilsiq Qotei atraiyqajqa bem uysiq aqa wau

tamo nangi dego anainjrnaq uyebe. Bem di getento. Di atra tamo nanggo segi uyqajqa bem. Devit a degyej di a dal anjam grotej. Ariya a Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji. Ningi anjam di sisiyosai kiyo?" ⁵Osiqa minjrej, "E Tamo Angro. Deqa e segi na yori bati taqatejunum. E segi yori bati aqa Tamo Koba."

Yori bati qa Yesus a tamo banq qandamyey qaji di boletej

⁶Olo yori bati bei Yesus a Juda nanggo Qotei tal miligiq gilsiqqa Qotei aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Qotei tal miligiq di tamo bei banq wo qandamyey qaji a soqnej. ⁷Onaqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti Yesus koqyoqnebe. Nangi are qaleb, "Yesus a yori bati qa tamo di boletqas kiyo? Yimqa minjqom, 'Ni na yori bati grotonum.'" Deqa nangi Yesus koqyoqnebe. ⁸⁻⁹Onaqa Yesus a nanggo areqalo di qalieosiqqa tamo banq qandamyey qaji di minjej, "Ni tigelosim gago ambleq au." Degsi minjnaqa a tigelosiq nanggo ambleq bonaqa Yesus na Farisi nangi minjrej, "E ningi anjam bei nenemngwai. Iga yori bati qa kumbra bole yqom kiyo kumbra uge yqom kiyo? Tamo bei a padalqa laqnimqa iga na aqaryaiyonam bole sqas di kere kiyo iga a uratonam padalqas di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?" ¹⁰Yesus na nangi kalil degsi minjrnsiq koqnjrnsiqqa tamo banq qandamyey qaji di minjej, "Ni ino banq waiy." Degsi minjnaqa aqa banq waiyonaq bolelej. ¹¹Onaqa Farisi nangi Yesus aqa kumbra di unsibqa minjin oqetnjrnnaqa nangi Yesus kiyeryqajqa deqa qairoqnebe.

Yesus na aqa angro 12 nangi giltjnrej

¹²Bati deqa Yesus a segi Qotei pailyqa marsiq manaq oqej. Manaq oqsiiq dia Qotei pailyeqnaqa nebeej. ¹³Nebeonaqa Yesus na tamo kalil a dauryosib laqnebe qaji nangi metnjrnnaqa aqa areq bonabqa

nanggo ambleq dena angro 12 giltjnrej. Nangi a ombla sosib aqa anjam mare mare laqajqa deqa giltjnrej. ¹⁴Nanggo ñam agiende. Bei Saimon. Yesus na aqa ñam bei Pita waiyej. Nangi aqa was Andru wo. Bei Jems. Nangi aqa was Jon wo. Bei Filip. Bei Bartolomyu. ¹⁵Ariya Matyu Tomas wo. Bei Alfias aqa njiri Jems. Bei Saimon agi Rom nangi winjrqaqqa maroqnej qaji. ¹⁶Ariya bei Jems aqa njiri Judas. Bei Judas Iskariot agi bunuqna Yesus osiqa jeu tamo nanggo banq di atej qaji.

Yesus na tamo ungasari gargekoba nangi boletnjroqnej

¹⁷⁻¹⁸Onaqa Yesus na aqa angro nangi di joqsiiqa koba na manaq dena olo aiyeb. Aisib sawa guñ dia sonabqa tamo ungasari gargekoba a dauryosib laqnebe qaji nangi bosib aqa anjam quqwajqa ti a nanggo ma boletetnjrqajqa ti koroeb. Tamo ungasari laja lajaj gargekoba dego Judia sawa nanggo qure qureq dena ti Jerusalem dena ti Tair qure wo Saidon qure wo nanggo sawa alile jojom dena ti beleñeb. Bonabqa Yesus a tamo kalil mondor uge uge na ojeleno qaji nangi boletnjroqnej. ¹⁹Aqa jejamuq na singila gileqnaqa tamo ma ti kalil nanggo ma ko-boqnej. Deqa nangi kalil aqa jejamuq di nanggo banq atqa maroqnsib banq waiyoqnsib ojoqnebe.

Tamo yai nangi tulan areboleboleinjrqas?

²⁰Onaqa Yesus a bulosiiqa aqa angro nangi koqnjrnsiqqa endegsi minjrej, "Ningi bini sougetejunub qaji bunuqna Qotei a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwas. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

²¹"Ningi bini mam unub qaji bunuqna kere na sqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

“Ningi bini akam ti unub qaji bunuqna akam uratosib olo kikiqab. Deqa ningi tulan areboleboleingwas.

²²⁻²³ “Ningi e Tamo Angro daurbe-qnub deqa bunuqna tamo qudei na ningi jeutngoqnsib misilingoqnsib nungo ñam ugeugeiyoqnqab. Nami nanjo moma nangi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi degsib ugeugeinjroqneb. Nangi ningi ugeugeingibqa, di ungum, ningi tulan areboleboleingem. Ningi quiy. Nungo awai bole agi lan goge di unu. Bunuqna ningi oqsib awai di itqab.

²⁴ “Ariya ningi bini ñoro koba ti unub qaji ningi ñam atoqniy. Nungo are bo-letetngwajqa ingi ingi agi ningi mandamq endi ekritonub deqa bunuqna ningi gulbe koba oqab.

²⁵ “Ningi bini ingi qa kere na unub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi mam oqab.

“Ningi bini kiekeqnub qaji ningi dego ñam atoqniy. Bunuqna ningi are ugeingim akam ti sqab.

²⁶ “Tamo kalil nangi na nungo ñam soqtetngwab di uge. Deqa ningi ñam atoqniy. Nami nanjo moma nangi na dego gisan anjam maro tamo nanjo ñam soqtetnjroqneb.

Ningi nungo jeu tamo nangi qa boleoqnsib gereinjroqniy

²⁷ “Ningi ijo anjam endi queqnub qaji e na olo endegsi merngwai. Tamo qudei na ningi jeutngoqnsibqa ningi kamba olo nangi jeutnjraib. Ningi nangi qa boleo-qnsib qalaqalainjroqniy. ²⁸ Tamo qudei na ningi misilingoqnsibqa ningi kamba olo nangi misilijnjraib. Ningi anjam bole bole minjroqniy. Tamo qudei na ningi ugeugeinggoqnsibqa ningi kamba olo nangi ugeugeinjraib. Ningi nangi qa Qotei pailyoqniy. ²⁹ Tamo bei na ula ponmimqa belosim waliqe bei osoryimqa ponyem. Tamo bei a ino gara jugo yaimimqa ni na saidyaim. Olo ino gara

jugo bei dego ye. ³⁰ Tamo bei na ino ingi bei yaimqajqa mermimqa ye. Yosim a na kamba olo ni emqajqa minjaim. ³¹ Kumbra bole bole tamo nangi na ningi engwajqa arearetnggeqnu qaji di ningi na olo nangi enjroqniy.

³² “Tamo ungasari ningi qa boleeqnub qaji nangi qa segi ningi kamba boleo-qnsib di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nangi dego kumbra degyeqnub. ³³ Tamo ungasari ningi geregereinggoqnsib qaji nangi segi ningi na kamba geregereinjroqnsib di kumbra bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nangi dego kumbra degyeqnub. ³⁴ Ningi na tamo qudei nangi ingi bei enjrqas osibqa nangi kamba olo ningi engwajqa minjrsib ingi enjrqab di kumbra tulan bolesai. Dal anjam gotranjo qaji tamo nangi dego kumbra degyeqnub. ³⁵ Deqa ningi ijo anjam endi quiy. Tamo qudei na ningi jeutngoqnsibqa ningi kamba olo nangi jeutnjraib. Ningi nangi qa boleo-qnsib nangi qalaqalainjroqniy. Osib ingi bole bole enjroqnsib nangi na kamba olo ningi engwajqa minjroqnaib. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei Goge Koba aqa angro bole sosib awai tulan boledamu oqab. Ningi qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yoqnsib Qotei binjyqa urateqnub qaji nangi di Qotei na kamba kumbra uge uge enjrosaieqnu. A na nangi olo kumbra bole bole enjreanu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo bole ti tamo uge ti nangi turtnjroqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ningi Qotei aqa angro bole sqab. ³⁶ Nungo Abu a tamo nangi qa duleqnu deqa ningi dego Qotei aqa kumbra di dauryosib tamo nangi qa duloqniy.

Ningi na tamo qudei nangi peginjraib

³⁷ “Ningi na tamo qudei nangi peginjraib. Ningi peginjrqasai di Qotei a kamba dego ningi pegingwasai. Ningi

na tamo qudei nango jejamuq di une qametnjraib. Yimqa Qotei a kamba dego nungo jejamuq di une qametngwasai. Ningi na tamo nango une kalil taqal atetnjroqniy. Yimqa Qotei a dego nungo une kalil taqal atetnggoqnqas. ³⁸ Ningi na tamo nangi lueinjroqnsib ingi ingi enjroqniy. Yimqa Qotei a kamba dego ningi lueinggoqnsim ingi ingi enjgoqnqas. Osim ingi ingi koba engoqnsim nungo mogomq di bilentoqnimqa ojqa keresai- inggoqnimqa bilenjoqnsib dobulq aiyonqab. Ningi tamo nangi kumbra enjroqnaq kere dego Qotei a kamba ningi kumbra engoqnqas.” Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrej.

³⁹ Osiqa Yesus a olo yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei nam qandimo unu qaji a na tamo bei dego nam qandimo unu qaji di gam osoryqa keresai. A na aqa ban ojsim ombla walwelqab di ombla mangalsib subq aiqab. ⁴⁰ Skul angro na aqa qalie tamo a bunyqa keresai. A kobaqujaosimqa di aqa qalie tamo ombla kerekereqab.

⁴¹ “Kiyaqa ni ino was aqa namdamuq di nam nengi kiñala unu di unsimqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja unu di ni unosai? ⁴² Kiyaqa ino segi namdamuq di nampan kobaquja soqnimqa ni na tentosim ino was minjqam, ‘Was, e ino namdamuq di nam nengi kiñala unonum di osiy taqal waiyetmqai?’ Kiyaqa ni degsi minjqam? Kiyaqa nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di ni unosai? Ni gisan tamo. Ni mati nampan kobaquja ino segi namdamuq di unu qaji di taqal waiyosim namdamu suwanmimqa ariya degam nam nengi kiñala ino was aqa namdamuq di unu qaji di geregere unsim taqal waiyete.”

Nam uge nangi gei uge ateqnub

⁴³ Osiqa Yesus a olo marej, “Nam bole nangi gei bole ateqnub. Nangi gei uge

atosaieqnub. Nam uge nangi gei uge ateqnub. Nangi gei bole atosaieqnub. ⁴⁴ Deqa tamo nangi nam aqa gei unsibqa dena nangi poinjrqas, ‘Nam di bole. Nam di uge.’ Ningi man luwit marinq dena qura gei osib uyoaieqnub. Sil luwit marinq dena wain gei osib uyoaieqnub. ⁴⁵ Dego kere tamo bole nango are miligiq di areqalo bole na maqejunu. Deqa nangi kumbra bole yeqnub. Ariya tamo uge nango are miligiq di areqalo uge na maqejunu. Deqa nangi kumbra uge yeqnub. Tamo nango areqalo kalil nango are miligiq na oqoqnsiq medabuq na branteqnu.”

Yesus a tal gereiyo kumbra qa yawo anjam marej

⁴⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Kiyaqa ningi ‘O Tamo Koba, O Tamo Koba’ e degsib metboqnsib olo ijo anjam dauryosaieqnub? ⁴⁷⁻⁴⁸ Ningi quiy. Tamo ungasari nangi ijoq bosib ijo anjam qusib dauryqab di nangi tal gereiyo tamo bul sqab. Tal gereiyo tamo di a tal utru atqa osiqa tal ai sub bogelejosiq guma koba aiyelejosiq menin itelenej. Bunuqna awa koba bosimqa ya meli dosim tal di qamsim putqasai. Singila na tigelesqas. Di kiyaqa? A menin quraq di tal atej deqa. ⁴⁹ Ariya tamo ungasari nangi ijo anjam qusib olo dauryqa uratqab di nangi tamo bei lanja sub gogeq di aqa tal atej qaji a bul sqas. Tal atnaq sonaqa awa koba bosiq ya meli dosiqa tal di qamsiq rengintosiq putonaq aisiq tulan niñaqej.”

Yesus na qaja tamo gate bei aqa kangal tamo boletej

7 Yesus a anjam kalil degsi mar-naqa tamo ungasari nangi qunabqa a nangi uratnjrsiqa Kaperneam qureq aiej. ² Dia qaja tamo gate bei soqnej. A Rom tamo. Aqa kangal tamo a tulan qalaqalaiyoqnej qaji di makobaiyosiqa

moiqa laqnej. ³Deqa tamo qudei na qaja tamo gate di minjeb, “Yesus a bqo Kaperneam endi unu.” Degsi minj nab quej. Qusiqa Juda gate qudei nangi Yesus minjib bosim aqa kangal tamo boletqajqa deqa qarijnjrnaq gileb. ⁴Gilsib Yesus itosib singila na pailyosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga uratgaim. Qaja tamo gate di a tamo bolequja. ⁵A Juda kalil nangi qa tulan boleqnsiqa gaigai geregereinjreqnu. Agi a na gago Qotei tal gereiyej.”

⁶Nangi degsib Yesus minj nab qusiqa tigelosiq nangi daurnjrnsiq koba na aiyeib. Aisib tal jojomyqa laq nabqa qaja tamo gate dena aqa was qudei nangi olo qarijnjrnaq gilsib gamq di Yesus turosib minjeb, “O Tamo Koba, gago was a marqo, ‘Ungum, ni laja waukobaaaim. E tamo bolesai deqa ni ijo talq baim. ⁷E dego ino areq bqo keresai. Deqa ni anjam segi marimqa ijo kangal tamo a boleqas. ⁸E dego tamo kokba qudei nango sorgomq di unum. Ijo qaja tamo nangi ijo sorgomq di unub. E bei minjqai, “Ni gile.” Yimqa a gilqas. Bei minjqai, “Ni au.” Yimqa a bqas. Ijo kangal tamo bei minjqai, “Wau di ye.” Degsi minjitqa a ijo anjam dauryqas.”

⁹Onaqa Yesus a anjam di qusiqa tulan prugugetej. Osiqa bulosiq tamo ungasari gargekoba a dauryoqneb qaji nangi minjrej, “E ningi endegsi merngwai. Qaja tamo gate di a e qa aqa areqalo tulan singilatqo. Israel tamo nami e qa degsi aqa areqalo singilato qaji bei unusai.” ¹⁰Onaqa qaja tamo gate aqa was nangi a na qarijnjrrej qaji nangi olo puluosib aqa talq gilsib kangal tamo di a boleosiqa sonaq uneb.

Yesus a uña qobul bei aqa njiri moiyej qaji di olo tigeltej

¹¹Olo bati bei Yesus a qure beiq aiyej. Qure di aqa ñam Nain. Tamo ungasari gargekoba nangi Yesus aqa an-

gro ti koba na aiyeib. ¹²Yesus a qure polomq di branteqnaqa tamo bei nami moiyej qaji a subq atqajqa qoboiosib giloqneb. Tamo di aqa ai qobulej. Aqa angro qujai bole qujai agi a segi. Angro di qoboiosib gileq nabqa tamo ungasari tulan gargekoba qure dia soqneb qaji nangi uña di koba na walwelosib giloqneb. ¹³Onaqa Tamo Koba a uña di unsiqa a qa tulan dulosiqa minjej, “Ni akamaim.” ¹⁴Degsi minjsiq walwelosiqa ban waiyosiq kulum angro jigeb qaji di ojnaqa tamo nangi a qoboiosib giloqneb qaji tigeleb. Onaqa Yesus na angro moiyej qaji di minjej, “O angro, e ni mermqai, ni tigel.” ¹⁵Degsi minjnaqa a tigelosiq awoosiq anjam maroqnej. Onaqa Yesus na a ban ojsiqa osi gilsiq aqa ai yej. ¹⁶Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nangi Qotei aqa manwa di unsibqa nangi tulan prugugetosib Qotei aqa ñam soqtosib maroqneb, “Bole, bini Qotei aqa medabu o qaji tamo kobajuja a gago ambleq endi brantqo. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi aqaryainjrqaqqa deqa tamo di qarinyqo bqo.” ¹⁷Yesus a manwa di yonaqa tamo ungasari nangi unsib deqa mare mare laq nab Judia sawaq di, sawa bei beiq di nangi quekriteb.

Jon yansnjro qaji aqa angro aiyei nangi anjam bei Yesus nenemyeb

¹⁸Jon aqa angro nangi manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa Jon saiyeib. ¹⁹Saiyonab Jon na aqa angro aiyei nangi metnjrnaq aqa areq bonabqa minjrej, “Ningi Tamo Koba aqa areq gilsib endegsib nenemyiy, ‘Kristus agi Qotei na nami qarinyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tarinqom kiyo?’” ²⁰Jon na nangi aiyei degsi minjrnsiq qarijnjrnaqa Yesus aqa areq gilsib minjeb, “Jon yansnjro qaji a na iga qaringwoqa inoq bonum. A ni endegsi nenemmqa, ‘Kristus agi Qotei na

nami qariñyim bqajqa marej qaji di ni kiyo? Ni saiamqa iga tamo bei qa tar-inqom kiyo?”

²¹ Bati deqa Yesus na tamo ungasari tulan gargekoba ma utru segi segi nangi ti tamo nango jejamu mondor uge uge na ojeleno qaji nangi ti boletnjroqnej. Tamo ñam qandimo gargekoba dego boletnjreqnaqa ñam poinjroqnej. ²² Deqa Yesus a tamo aiyel Jon na qariñnjrej qaji nangi di minjrej, “Ningi aisib kumbra ningi uneqñub qaji deqa ti anjam ningi queqñub qaji deqa ti Jon saiyosib minjiy. Endegsib minjiy, ‘Tamo ñam qandimnjro qaji nangi olo ñam poinjreqnaqa sawa uneqñub. Tamo jejamu lainjro qaji nangi olo walweleqñub. Tamo nango jejamu yu na ugeeleno qaji nango yu kalil koboeqñu. Tamo dabkala geteñnjro qaji nango dabkala olo waqeqñu. Tamo moreño qaji nangi olo tigeleqñub. Tamo sougetejunub qaji nangi Qotei aqa anjam bole queqñub. ²³ Tamo nangi e qa nango areqalo singilatoqñsib olo ijo ñam ulontosaieqñub qaji nangi tulan areboleboleinjreqñu.”

²⁴ Onaqa Jon aqa angro aiyel nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi olo puluosib Jon minjqajqa aiyeb. Aiyeqñabqa Yesus na tamo ungasari gargekoba a ombla soqñeb qaji nangi Jon qa endegsi minjrej, “Ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo silai aqa banga bul jagwa na pileteqnaqa di unqajqa gileb kiyo? Sai. Jon a tamo deqaji sai. ²⁵ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi tamo gara bole walaosi laqñu qaji di unqajqa gileb kiyo? Di dego sai. Tamo gara bole walaoqñsib ñoro koba ti unub qaji nangi mandor kokba nango talq di unub. ²⁶ Deqa ningi tamo kiyero unqajqa wadau sawaq gileb? Ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei unqajqa gileb kiyo? Od. Agide. Ningi deqa unqa gileb.

Deqa e ningi endegsi mernjgwai. Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo kobaquja. A na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi tulan buñnjrejunu. ²⁷ Agi nami e mandamq aiyosaisonamqa Qotei a Jon qa endegsi merbej, ‘Ni que. E na ijo anjam maro tamo qariñyitqa a ni qa namoosim ino gam gereiyetmqas.’ Tamo di agi Jon. Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. ²⁸ Deqa e bole mernjgwai. Jon yansnjro qaji a na tamo kalil mandamq endi unub qaji nangi tulan buñnjrejunu. Ariya tamo qudei ñam saiqoji unub qaji nangi Qotei na taqatnjroqñsiqa nango Mandor Koba unu deqa nangi olo Jon tulan bunyejunub.”

²⁹ Onaqa tamo ungasari nangi ti takis o qaji tamo nangi ti anjam di qusib mareb, “Bole. Qotei aqa kumbra kalil di bole tintiñ.” Nangi degsib mareb. Di kiyaa? Nangi nami are bulyonab Jon na yansnjrej deqa. ³⁰ Ariya Farisi nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti Jon na yansnjrqa urateb deqa nangi gam bole Qotei na osornjrej qaji di qoreiyeb.

³¹ Onaqa Yesus a olo marej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra qa e yawo anjam kiyersiy marqai? ³² E nango kumbra qa endegsi marqai. Nangi angro du du bul qure ambleq di alañoqñsib angro qudei na qudei minjreqñub, ‘Iga yumba anjamonumqa ningi lou tuosai. Iga are uge qa louonumqa ningi akamosai.” ³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Jon yansnjro qaji a bosiqqa ingi ti wain ti uratosiq sonaqa ningi a qa mareqñub, ‘A mondor uge ti unu.’ ³⁴ Ariya e Tamo Angro bosimqa ingi ti wain ti uyeqñamqa ningi e nuboqñsib mareqñub, ‘Ningi uniy. Yesus a qunjañ ani. A wain uyo ani. A takis o qaji tamo ti une tamo ti nangi koba na walweleqñub.” ³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Qotei aqa tamo ungasari nangi bole qalieeqñub, aqa powo tulan kobaquja.”

Uña bei a goreŋ quleq ti osiq Yesus aqa singa liyoqnej

³⁶ Bati bei Farisi tamo bei aqa ñam Saimon a Yesus minjej, “Ni ijo talq bamqa aqo ombla ingi uyqom.” Onaqa Yesus a Saimon odyosiq aqa talq gilsiq Saimon ombla awoosib ingi uyoqneb. ³⁷⁻³⁸ Onaqa sambala uña bei qure dia soqnej qaji a anjam endegsi quej, “Yesus a Saimon aqa talq di sosiq ingi uyeqnu.” A anjam degsi qusiq goreŋ jaliña quleq ti osiq Saimon aqa tal miligiq gilsiq Yesus aqa qoreq na bosiq aqa singa jojomq di tigelosiq akamej. Akamonaqa aqa ñam ya Yesus aqa singaq ainaqa singa tombol na awoosiq aqa ñam ya singaq aiyej qaji di aqa segi gate baŋga na piyoqnsiq a Yesus aqa singa kundoqyoqnsiq goreŋ quleq ti dena Yesus aqa singa liyoqnej.

³⁹ Uña a kumbra di yonaqa Saimon a unsiq are qalej, “Yesus a Qotei aqa medabu o tamo unu qamu uña endi bosiq aqa jejamu ojgo qaji di sambala uña a degsi poiyoq qamu.”

⁴⁰ Onaqa Yesus a Saimon aqa areqalo di qalieosiq minjej, “Saimon, e ni anjam bei mermqai.” Onaqa Saimon na minjej, “O Qalie Tamo, ni mare.” ⁴¹ Onaqa Yesus na yawo anjam endegsi Saimon minjej, “Tamo ayel na tamo bei silali yaiyeb. Bei na 100 kina yaiyej. Bei na 10 kina yaiyej. Yaiyonabqa minjrej, ‘Bunuqna ningi na kamba silali di olo e ebqab.’” ⁴² Ariya bunuqna nangi ayel na kamba silali di a olo yqa keresai deqa a na nangi ayel minjrej, ‘Ungum, ningi na silali di olo ebaib. Uratiy.’ Degsi minjrej. Deqa Saimon, ni merbe, tamo yai a tamo deqa tulaŋ are boledamuiyqas? Tamo 100 kina yaiyej qaji a kiyo tamo 10 kina yaiyej qaji a kiyo?”

⁴³ Onaqa Saimon na minjej, “E are qalonum, tamo 100 kina ej qaji a tamo deqa tulaŋ are boledamuiyqas.” On-

aqa Yesus na Saimon minjej, “Ni kere maronum.”

⁴⁴ Osiq bulosiq sambala uña di areiyosiq Saimon minjej, “Ni uña endi unime. E ino tal miligiq gilonumqa ni ijo singa yansetbosai. Ariya uña endi a bosiq aqa ñam ya na ijo singa yansetbosiq aqa gate baŋga na ijo singa piyqo. ⁴⁵ E ino tal miligiq gilonumqa ni e kundoqbosai. Ariya uña endi a bosiq ijo singa kundoqyoqnaj agi kundoqyoqnsiq unu. ⁴⁶ Ni na ijo gate goreŋ na liyosai. Ariya uña endi a goreŋ boledamu quleq ti osi bosiq dena ijo singa liyqo. ⁴⁷ Deqa Saimon, e ni mermqai. Sambala uña endi aqa une tulaŋ gargekoba. E na aqa une kalil kobotetonum deqa a e qa are tulaŋ boledamuiyqo. Ariya e na tamo bei aqa une quja quja segi kobotetqai di a e qa are bolekiñalayqas.” ⁴⁸ Osiqa uña di minjej, “Ino une kalil e na kobotetmonum.” ⁴⁹ Onaqa tamo nangi Yesus koba na awoosib ingi uyoqneb qaji nangi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Yesus a tamo kiyero deqa a na tamo nango une kobotetnjreqnu?” ⁵⁰ Onaqa Yesus na uña di minjej, “Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa Qotei na ni oqo. Deqa ni are lawo na gilime.”

Ungasari qudei nangi Yesus dauryosib koba na walweloqneb

8 Bati bei Yesus a walwelosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nango Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas anjam bole di minjre minjre laqnej. Tamo 12 Yesus na giltanjrej qaji nangi a ti walweloqneb. ² Ungasari qudei nami nango jejamuq dena Yesus na mondor uge uge winjrej qaji nangi ti uña qudei nami mainjrnaqa Yesus na boletnjrej qaji nangi ti Yesus dauryosib koba na walweloqneb. Uña bei aqa ñam Maria. A

Makdala qure qaji. Nami mondor uge 7 nangi aqa jejamuq di sonabqa Yesus na winjretej. ³Uña bei aqa ñam Joana. A Kusa aqa ñauñ. Kusa a Mandor Herot aqa tal taqatoqnej qaji. Uña bei aqa ñam Susana. Uñgasari gargekoba nangi dego Yesus dauryoqneb. Nangi nango segi silali na Yesus aqa angro nangi ti ingi awaiyetnjroqneb.

Yesus a saga yago qa yawo anjam marej

⁴Bati deqa tamo uñgasari tulan gargekoba nangi qure qure kalilq dena bosib Yesus aqa areq di koroonaabqa a tigelosiqqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁵“Tamo bei a saga yago osiq aqa ingi wauq di breiyej. Breiyonaqa saga yago qudei gam qalaq aiyelenēb. Ainabqa tamo qudei nangi walwelosib saga yago di sosenonabqa qebari nangi bosib uyekriteb. ⁶Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyelenēb. Mandam di guma meniñ ti. Gogeq di mandam kiñala. Deqa saga yago aiyelenosib urur oqoqujateb. Onaqa mandam olo kanğrañonaq saga yago laosib moreñeb. ⁷Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyelenēb. Dena oqeb qaji sil luwit na dego dauryosiq oqsıq kabutnjrnaq geitosai. ⁸Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb. Di aisib oqoboledamuyosib gei tulan gargekoba ateb. 100 dego.” Yesus na tamo uñgasari nangi yawo anjam degsi minjrsiq koboonaqa a tulan lelenosiq marej, “Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Yesus a kiyaaqqa tamo uñgasari nangi yawo anjam minjroqnej?

⁹Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa yawo anjam di qusibqa nangi anjam aqa utru geregere qalieqajqa deqa Yesus nenemyeb. ¹⁰Nenemyonaabqa a na kamba endegsi minjrej, “Qotei na aqa

segi tamo uñgasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Anjam di aqa utru uliejunu. Di Qotei na babtımqa ijo angro nıñgi segi utru qalieqab. Ariya tamo uñgasari lanaj nangi yawo anjam segi minjroqnqai. Deqa nangi ñam atonqab di nangi ijo anjam aqa damu unqasai. Nangi dab atonqab di nangi ijo anjam aqa utru poinjrqsai.”

Saga yago qa yawo anjam aqa utru Yesus na babtej

¹¹Osiqa Yesus a olo marej, “Saga yago qa yawo anjam maronum di aqa utru e na babbıtqa nıñgi quiy. Saga yago di Qotei aqa anjam. ¹²Saga yago qudei gam qalaq aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib nango are miligiq di atib soqnımqa Satan a bosim anjam di olo yainjrqsas. Yim nangi Qotei aqa anjam nango areqaloq di singilatqa keresai. Deqa Qotei a nangi elenqasai. ¹³Saga yago qudei mandam lanjaq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib tulan areboleboleinjrımqa anjam di oqujatosib nango areq atqab. Ariya anjam di nango are miligiq tulan guma aiyosai. Deqa sokiñala gulbe bei bei nanğoq bamqa nango areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di nangi olo ulontqab. ¹⁴Saga yago qudei sil luwit ambleq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam quqwab. Ariya bunuqna nango segi jejamu qa ulaqajqa ti ñoro koba oqajqa ti mandam qa ingi ingi qa areboleboleinjrıqajqa ti kumbra dena anjam bole nango are miligiq di unu qaji di tentim loumqas. Saga yago uge nangi gei bole atosaiqnub dego kere. ¹⁵Saga yago qudei mol mandam boledamuq di aiyeb qaji di aqa utru endegsi unu. Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qusib ojsib dauryoqnqab. Nango are miligi bolequja deqa nangi singila na tigelesosib gulbe

qoboioyqnaqab. Saga yago bole nangi gei bole atelejeqnaqab dego kere.”

Tamo bei a lam qatrentosim kulum miligiq jugwasai

¹⁶ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim web na kabutqasai. A bijal surumq di atqasai. Boleq di gaintim warum suwanjamqa tamo ungasari nangi tal miligiq gilsib warum geregere unqab. ¹⁷ Dego kere kumbra kalil uliejunu qaji di olo boleq dqas. Ingi ingi kalil kabuejunu qaji di dego olo boleq dimqa tamo ungasari nangi unsib utru qalieqab.

¹⁸ “Deqa ningi ijo anjam geregere qusib poingem. Tamo a powo ti sqas di Qotei na powo olo yimqa a powo koba oqas. Ariya tamo a powo ti sqasai di powo kiñala aqaq di unu qaji di Qotei na olo yayimqa a laja sqas. Tamo di a marqas, ‘E powo ti.’ Di sai. A powo saiqoji.”

Tamo yai nangi Yesus aqa was bole?

Tamo yai nangi Yesus aqa ai bole?

¹⁹ Onaqa Yesus aqa was nangi aqa ai koba na Yesus aqaq bosib talq di iteb. Itosib tamo ungasari gargekoba siranmeq di jujuneb deqa nangi aqa areq gilqa keresaiinjrej. ²⁰ Deqa tamo qudei na Yesus minjeb, “Ino was nangi ino ai ombla na ni numqa bonub agi oqeq di tigelejunub.” ²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo ungasari Qotei aqa anjam qusib dauryeqnub qaji nangi ijo ai bole. Nangi ijo was bole dego.”

Yesus a jagwa ti ya korkor ti anjam minjrnaq laeb

²²⁻²³ Bati bei Yesus aqa angro nangi ti qobun bei gogetosibqa Yesus na minjrej, “Iga ya agu taqal beiq gilqom.” Degsi minjrnsiq nangi koba na qobun na gileqnaqba Yesus a urnamyonaqa qobun miligiq di ñeisiq qambumtej. Onaqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqa qobun qaloqnsiq morman

miligiq aiyeqnaqa ya maqonaqa qobun tugwa laqnej. ²⁴ Deqa Yesus aqa angro nangi tulan ulaugetosib aqa areq bosib dudumyosib minjeb, “O Tamo Koba, iga padalqa laqnum.” Degsi minjnabqa Yesus a nanggo anjam di qusiqa qutusiqa tigelej. Tigelosiq jagwa ti ya ti singila na minjrej, “Ningi laoiy.” Onaqa jagwa ti ya ti laosib tulan maninej. ²⁵ Onaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi kiyaga e qa nungo areqalo singilatosai?” Degsi minjrnaqa nangi tulan ulaugetosib segi segi maroqneq, “Yesus a tamo kiyero deqa jagwa ti ya ti minjrjoqa aqa anjam qusib laonub?”

Yesus a tamo bei aqa jejamuq na mondor uge gargekoba winjretej

²⁶ Onaqa Yesus aqa angro nangi ti Galili sawa uratosib ya agu ambleq na potosib qobun na gilsib Gerasa sawaq di tiryeb. ²⁷ Tiryosib Yesus a mandamq ainaqa qure deqaji tamo bei a bosiqqa Yesus itej. Tamo di a mondor uge uge na ojeleno qaji. A bati gaigai yosi laqnej. A nami koba degsi soqnej. A talq di ñeio-saijoqnej. A gaigai tamo sub ato sawaq di ñeioqnej. ²⁸ Deqa a Yesus unsiqqa tulan lelenosiqqa bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa minjej, “O Yesus, Qotei Goge Koba aqa ñjiri, ni e kiyerbqa bonum? E ni endegsi mermqai, ni e jaqatin ebaim.”

²⁹ Mondor uge dena Yesus degsi minjej. Di kiyaga? Yesus na singila na minjoqnej, “Ni tamo di uratosim ulan.” Mondor uge dena bati gargekoba tamo di aqa jejamu ugeugeiyeteqnaqa tamo qudei na ojoqnsib sil kokba na aqa singa ti ban ti tontoqnsib geregere taqatoqneq. Yeqnaqa mondor uge dena sil kokba kukoqyelenoqnsiqqa tamo di oqnsiqqa wadau sawaq osi giloqnej.

³⁰ Deqa Yesus na mondor uge di nene-myej, “Ino ñam yai?” Onaqa minjej, “Ijo ñam Qoto Tamo Gargekoba.” A na Yesus degsi minjej. Di kiyaga? Mondor uge tu-

lan gargekoba tamo di aqa jejamuq di soqneb deqa. ³¹ Onaqa mondor uge nanqi singila na pailosib Yesus minjeb, “Ni iga sub guma kobaq di waigaim.”

³²⁻³³ Bati deqa bel tulan gargekoba nanqi mana goge dia suwaroqneb. Deqa mondor uge nanqi na Yesus minjeb, “Ni iga qarinqimqa iga bel nanjo jejamuq gilelenqom.” Onaqa Yesus a mondor uge nanqi odnjrnaqa nanqi na tamo di uratosibqa segi segi bel nanjo jejamuq gilelenqeb. Gilnabqa bel kalil nanqi gurgurosib botau dena prugelenjosib yaq aisib ya uysib morenejeb.

³⁴ Onaqa bel taqatoqneb qaji tamo nanqi kumbra di unsibqa jaraiyosib qure miligiq aisib tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsib laqneb. Gamq di dego sainjroqnsib laqneb. ³⁵ Onaqa tamo ungasari nanqi kumbra di unqajqa beb. Bosib Yesus aqa areq di koroosib nam ateb di tamo nami mondor uge ti sosiq yosi laqnej qaji aqa areqalo boleosiqa garatigsiq Yesus aqa singa jojomq di awesonaq uneb. Unsib ulaugeteb. ³⁶ Onaqa tamo nanqi Yesus aqa manwa di uneb qaji nanqi na tamo ungasari nanqi sainjreb. Yesus na mondor uge winjrnaq tamo a boleeb deqa sainjreb. ³⁷ Yesus a manwa di babtej deqa tamo ungasari kalil Gerasa sawaq di soqneb qaji nanqi tulan ulaugetosib minjeb, “Ni iga uratgosim ulan.” Onaqa Yesus a qobun gogetosiqqa nanqi uratnjrsiq aiyej. ³⁸ Aiqa laqnaqa tamo Yesus na mondor uge winjretej qaji a singila na pailosiq minnej, “E ni daurmcai.” Onaqa Yesus na saidyosiq minnej, ³⁹ “Ni olo ino segi qureq gilsim Qotei na kumbra tulan boledamu emqo deqa nanqi sainjre.” Onaqa a puluosiq aqa qureq gilsiq Yesus na kumbra tulan boledamu yej deqa tamo ungasari kalil nanqi sainjroqnsiq laqnej.

Uña bei a Yesus aqa gara ojnaq boletosiq olo angro moiyej qaji a tigeltej

⁴⁰ Onaqa Yesus a olo qobun gogetosiqqa Galili sawaq gilej. Gilsiq qobun tiryonaq mandamq aisiq nam atej di tamo ungasari tulan gargekoba nanqi nami bosib a qa tarinjesonab unjrej. Deqa nanqi a unsibqa tulan areboleboleinjrej. ⁴¹ Onaqa Qotei tal taqato tamo bei aqa nam Jairus a bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa pailyosiq minnej, “Ni ijo talq au.” ⁴² Degsi minnej. Di kiyaaq? Aqa angro sebiñ qujai bole qujai moiqa laqnej deqa. Angro aqa wausau 12.

Onaqa Yesus na Jairus odyosiqqa tigelosiq a dauryosiq gileqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanqi dego nanqi aiyel daurnjrsib jujunjosib giloqneb. ⁴³ Gileqnaqqa nango ambleq di uña bei ma ti soqnej qaji a nanqi daurnjrsiq giloqnej. Uña di nami bai na unej len aiyooqnsiq degsi soqnej wausau 12 uratej. Tamo gargekoba nanqi nami a boletqa yeqnab nanqi keresaiinjroqnej. ⁴⁴ Deqa a Yesus aqa qoreq na dadauryosiqqa ban waiyosiq Yesus aqa gara mutu ojej. Ojnaqa aqa len aiyooqnej qaji di koboej. ⁴⁵ Onaqa Yesus a marej, “Yai na ijo gara ojjo?” Onaqa tamo ungasari kalil nanqi saidonabqa Pita na Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni unime. Tamo ungasari tulan gargekoba nanqi ni daurmosib jujunmejunub.” ⁴⁶ Onaqa Yesus a kamba marej, “E qalieonum, bei na ijo gara ojjoqa singila qudei ijo jejamu uratosiq aqaq gilqo.” ⁴⁷ Onaqa uña di a are qalej, “E Yesus aqa gara ojonum ijo ma koboqo di ulitqa keresai.” A degsi are qalsiqqa are tonjonyonaqa jingga na bosiq Yesus aqa areq di singa pulutosiqqa tamo ungasari kalil nango namdamuq di aqa kumbra yej qaji di ubtekritej. A Yesus aqa gara ojej deqa ti aqa ma urur

koboej deqa ti ubtej. ⁴⁸Onaqa Yesus na minjej, “O uña, ni ino areqalo e qa singilatosim ijoq bonum deqa ino ma agi koboqo. Deqa ni are lawo na gilsim bole soqnime.”

⁴⁹Yesus na uña degsi minjeqnaqa tamoei a Jairus aqa talq dena bosiqqa Jairus minjej, “Ungum. Ino angro nami moiyo. Deqa ni Qalie Tamo a laña wau koba yaim. Uratim aiyem.” ⁵⁰Degsi minjnaqa Yesus a anjam di qusiqa Jairus minjej, “Ni ulaaim. Ni e qa ino areqalo singilatimqa ino angro a boleosim ñam-bile sqas.” ⁵¹Osiqa Jairus ombila gilsib Jairus aqa talq di branteb. Brantosib Yesus na tamoei ungasari kalil nanngi tal gogetqa saidnjrsiqa angro moiyej qaji aqa ai abu aqa angro qalub agi Pita na Jon na Jems na nanngi segi joqsiqa tal gogeteb. ⁵²Tamoei ungasari kalil nanngi na angro moiyej qaji a akamkobatoqneb. Deqa Yesus na minjrej, “Ninggi akamaib. Angro di a moiyoai. A laña ñeisiq qambumtejunu.” ⁵³Degsi minjnaqa nanngi Yesus kikiyeb. Nanngi qalieeb, “Angro a nami moiyoqoletqo.” Degsib qalieosib deqa Yesus kikiyeb. ⁵⁴Onaqa Yesus a warum miligiq gilsiqqa angro aqa ban ojsiqqa soqtosiq minjej, “O Angro, ni tigel.” ⁵⁵Degsi minjnaqa a olo ñam-bile osiqa urur tigelej. Onaqa Yesus na aqa ai abu nanngi minjrej, “Ninggi inggi osib a anaiyiy.” ⁵⁶Aqa ai abu nanngi Yesus aqa manwa di unsib deqa nanngi tulan prugugeteb. Onaqa Yesus na minjrej, “Ninggi ijo manwa endi unonub deqa ninggi ijo ñam ubtosib tamoei qudei minjraib.”

Yesus na aqa angro 12 nanngi wau enjrej

9 Bati bei Yesus na aqa angro 12 nanngi koroinjrsiqa singila enjrej. Nanngi tamoei ungasari nanngi jejamuq dena mon-dor uge uge winjraqajqa ti tamoei nanngi ma kobotetnjraqajqa ti deqa singila en-

nej. ²Osiqa nanngi qariñnjrsiqa minjrej, “Ninggi giloqnsibqa Qotei na aqa segi tamoei ungasari nanngi taqatnjrsim nanngi Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqnsibqa nanngi ma kobotetnjroqniy.” ³Osiqa olo minjrej, “Ninggi inggi inggi osib gilaib. Toqon ojaib. Nungo qaqun aib. Inggi uyo bei osib gilaib. Silali osib gilaib. Gara jugo aye aiyel aib. ⁴Ninggi qure bei beiq di brantoqnsibqa tal qujaiq di soqniy. Dena olo tigelosib qure beiq giloqniy. ⁵Tamoei nanngi ninggi gereingosaiabqa ninggi qure di uratqa oqnsib nungo singa tumbrum butuyoqniy. Yimqa nanngi nungo kumbra di unsib poinjrqas, ‘Bole, iga kumbra ugetonum.’” ⁶Onaqa Yesus aqa angro 12 nanngi tigelosib qure qureq giloqnsibqa Yesus aqa anjam bole tamoei ungasari nanngi minjre minjre laqnsib nanngi ma kobotetnjroqneb.

Herot a qalieqajqa, “Yesus a tamoei yai?”

⁷Mandor Herot a manwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa quej. Qusiqa areqalo kobaiyej. Di kiyaya? Tamoei qudei nanngi maroqneb, “Tamoei di a Jon yansnjro qaji. A moisiq olo subq na tigelqo.” ⁸Onaqa qudei nanngi maroqneb, “Tamoei di a Elaija kiyao olo bqo?” Olo qudei nanngi maroqneb, “Tamoei di a Qotei aqa medabu o tamoei nanngi nami soqneb deqaji bei. A olo subq na tigelqo.” ⁹Ariya Herot a segi marej, “Tamoei di a Jon sai. Jon agi e na kakro gentem moiyej koboej. Di tamoei yai olo bqo? E a qa anjam gargekoba queqnum.” Herot a degsi marsiqa Yesus unqajqa are qalsiq soqnej.

Yesus a tamoei 5,000 nanngi inggi anainjrej

¹⁰Onaqa Yesus aqa anjam maro tamoei 12 nanngi olo bosib aqa areq di koroosibqa kumbra kalil nanngi yoqneb qaji deqa saiyosib minjoqneb. Minjnabqa Yesus

a qusiqa nanġi joqsiq qure bei ñam Betsaida gileb. ¹¹ Gileq nabqa tamo uñgasari nanġi endegsib queb, “Yesus a Betsaida gileqnu.” Degsib qusibqa Yesus dauryosib gileb. Dauryosib gileq nabqa unjr siqa Qotei na aqa segi tamo uñgasari nanġi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di minjroqnej. Tamo uñgasari ma ti so qaji nanġi dego Yesus dauryosib gileq nabqa a na nanġi kalil boletnjroqnej. ¹² Onaqa sej aisiq bilaq-tonaqa Yesus aqa angro 12 nanġi aqa areq bosib minjeb, “O Tamo Koba, ni na tamo uñgasari nanġi minjrimqa qure qureq gilsib dia ingi uysib ñerenqab. Endi wadau sawa. Ingi saiqoji.” ¹³ Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi na ingi anainjriy.” Degsib minjra nqa nanġi na kamba minjeb, “Iga ingi sai. Iga bem 5 qe aiyela segi unu. Di keresai. Iga aisim ingi tulañ koba awaiyosim tamo uñgasari kalil endi nanġi anainjrqom di dego kereqasai.” ¹⁴ Nanġi degsib mareb. Di kiyaq? Tamo 5,000 soqneb deqa.

Onaqa Yesus a kamba aqa angro nanġi endegsib minjrej, “Ninġi na tamo uñgasari nanġi minjribqa qur segi segi 50 awoelenqab.” ¹⁵ Onaqa Yesus aqa angro nanġi na tamo uñgasari nanġi minjrnab dedegsib awoelenqab. ¹⁶ Awoonabqa Yesus na bem 5 ti qe aiyel ti di osiqa lañ goge tarosiqa Qotei pailyej. Pailyo koboonaqa bem ti qe ti ġinġenjos iqa aqa angro nanġi enjreqnaqa nanġi na osi ġiloqnsibqa tamo uñgasari nanġi jeisib enjreqnab uyoqneb. ¹⁷ Uynab kalil menetnjrej. Onaqa ingi oto urateleñeb qaji di Yesus aqa angro nanġi na koroiyosib gumba kokba 12 di ġignab maqeleñej.

Pita a Yesus qa poiyo naqa aqa ñam ubtej

¹⁸ Bati bei Yesus aqa angro nanġi ti sasalosib nanġi segi sosibqa Yesus a Qotei pailyoqnej. Pailyo koboonaqa a

na aqa angro nanġi endegsib nenemn-jrej, “Tamo uñgasari nanġi e qa kiyersib mareqnub?” ¹⁹ Onaqa aqa angro nanġi na minjeb, “Tamo qudei nanġi mareqnub, ni Jon yansnjro qaji. Qudei nanġi mareqnub, ni Elaija. Qudei nanġi mareqnub, ni Qotei aqa medabu o tamo nanġi nami soqneb deqaji bei aġi subq na tigelqo.” ²⁰ Onaqa Yesus a nanġi olo nenemn-jrej, “Ninġi segi e qa kiyersib mareqnub?” Onaqa Pita na minjeb, “Ni Qotei aqa Kristus.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

²¹ Pita a anjam degsib marnaqa Yesus na aqa angro nanġi singila na getentnjrsiqa minjrej, “Ninġi anjam di ubtosib tamo qudei minjraib.” ²² Osiqa minjrej, “E Tamo Angro. Bunuqna e jaqatin koba oqai. Juda gate nanġi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanġi ti e qoreibosib lubsib moiyo tnbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.”

²³ Osiqa aqa angro kalil nanġi endegsib minjrej, “Tamo bei na e daurbqa osimqa a aqa segi areqalo kalil uratekritisim bati ġaigai aqa segi ġamburbas qoboiyosim e daurboqnem. ²⁴ Tamo bei na aqa segi ġambile taqatqajqa arearetqas di a padalqas. Ariya tamo bei a e qa are qalsimqa aqa segi ġambile uratqas di a olo ġambile bole oqas. ²⁵ Tamo bei a mandam qa ñoro kalil koroiyosim ariya mondon aqa segi qunun padalqas di ñoro dena a kiyersim olo aqaryaiyqas? Di keresai. ²⁶ E Tamo Angro. Tamo bei a e qa ti ijo anjam qa ti jema iyqas di mondon e bosiyqa e kamba tamo deqa jemaibqas. Bati di e ijo segi rian na ti ijo Abu aqa rian na ti ijo Abu aqa lañ angro nango rian na ti bqai. ²⁷ E bole mernġwai. Tamo qudei ijo areq endi tigelejunub qaji nanġi moreñosaisoqnbqqa Qotei na nanġi taqatnjrsim

nango Mandor Koba soqnimqa nangi unqab.”

**Yesus aqa angro qalub nangi mana
goge di Yesus aqa jejamu
bulyonaq unobeiteb**

²⁸ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa bati 8 onaqa a Qotei pailyqa marsiqqa Pita na Jon na Jems na nangi qalub joqsiqua koba na manaq oqeb. ²⁹ Manaq oqsib dia Yesus a Qotei pailyeqnaqa aqa ulatamu bulyonaq nangi unobeiteb. Aqa gara dego tulan pulonjosiq qatekritej. ³⁰ Onaqa tamo aiyel brantosib Yesus ombla anjam maroqneb. Tamo aiyel di Moses Elaija wo. ³¹ Nangi aiyel rianj koba ti Qotei aqa singila ti beb. Bosibqa Yesus a bunuqna Jerusalem dia aqa wau kobotosim moisis mandam uratqas anjam deqa Yesus ombla qairoqneb. ³² Yesus aqa angro qalub nangi tulan urjamnjrnaqa nerenesoqneb deqa olo qutuosibqa nam poinjrnaqa Yesus aqa rianj koba de ti tamo aiyel a ombla tigelesoqneb qaji nangi ti unjreb. ³³ Onaqa Moses Elaija wo nangi olo Yesus urateqnaqqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, Moses Elaija wo bosib iga koba na endi unum di bolequja. Deqa iga tal kinilala qalub gereiyqom. Bei ino. Bei Moses aqa. Bei Elaija aqa.” Pita a anjam bei marqa saiiyonaqa anjam di lanja marej.

³⁴ Mareqnaqa lanbi aisiqa nangi kabutnjrnaqa nangi ulaugete. ³⁵ Onaqa lanbi miligiq dena anjam bei endegsi brantonaq nangi queb, “Endi ijo Angro qujai e segi na giltem qaji. Nangi aqa anjam quetoqniy.” ³⁶ Onaqa Yesus aqa angro nangi anjam di qusib nam ateb di Yesus a segi nangi koba na sonab uneb. Nangi tamo bei unosai. Bati deqa nangi kumbra uneb qaji di ubtosib tamo qudei nangi minjrosaiqneb. Nangi mequmosib soqneb.

**Yesus a angro mel aqa jejamuq na
mondor uge wiyetej**

³⁷ Nebeonaqa nangi manaq dena olo aisib tamo unggasari tulanj gargekoba mana utruq di tarinesonab itnjreb. ³⁸ Onaqa tamo unggasari nango ambleq dena tamo bei a brantosiqqa tulanj maosiq Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo angro mel unime. A ijo angro qujai bole qujai. ³⁹ Mondor uge na aqa jejamu ojoqnsiqqa mandamq waiyeqnaqa a tulanj lelejoqnsiqqa aqa medabuq na maul aiyeqnu. Mondor uge dena a qunjimyoqnsiqqa aqa jejamu tulanj ugeugeiyeqnu. A olo uratosaiyeqnu. ⁴⁰ Deqa e na ino angro nangi minjronum, ‘Ningi mondor uge di wiyiy.’ Minjronumqa nangi na wiyqa yonub keresaiinjroq.”

⁴¹ Onaqa Yesus a anjam di qusiqqa marej, “Ningi tamo unggasari bini bati endeqa unub qaji nungo areqalo e qa singilatosai bole sai. Nungo areqalo ti kumbra ti tulanj uge. Bati gembub e ningi koba na sosiyqa nungo gulbe di qoboioyqnai?” Degsi marsiqqa angro di aqa abu minjej, “Ino angro mel di osau.” ⁴² Onaqa osi beqnaqa mondor uge dena aqa jejamu ojsiq mandamq waiyosiq qunjimyoqnej. Yeqnaqa Yesus na mondor uge di njrintosiq wiyonaq angro aqa jejamu uratonaq bole. Boleonaqa Yesus na angro di banj ojsiq osi gilsiqqa aqa abu yej. ⁴³ Onaqa tamo unggasari kalil mana utruq di soqneb qaji nangi Qotei aqa manjwa di unsibqa tulanj prugugeteb.

**Yesus a marej, “E moisiy
olo subq na tigelqai”**

Tamo unggasari nangi manjwa kalil Yesus a yoqnej qaji deqa are koba qaleqnaqqa a na aqa angro nangi endegsi minjrej, ⁴⁴ “Ningi ijo anjam endi geregere quiy. E Tamo Angro. Jeu tamo nangi na e ojsib tamo qudei nango banj di atqab.” ⁴⁵ Onaqa Yesus aqa angro

nangi aqa anjam di qusib anjam aqa utru Qotei na ulitej deqa nangi poinjrosai. Deqa nangi Yesus nenemyqajqa ulaeb.

Yesus aqa angro yai a ñam ti sqas?

⁴⁶ Bati bei Yesus aqa angro nangi segi segi ñirinosib angro yai a nangi kalil bunjnrsim ñam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ⁴⁷⁻⁴⁸ Onaqa Yesus a nango areqalo di qalieosiq angro kiñala bei osiq aqa areq di tigeltosiq nangi osornjrej. Osornjrsiq minjrej, “Tamo bei a ijo ñam qa are qalsimqa angro kiñala endeqaji bei osim geregereiyqas di a e dego osim geregereibqas. Tamo a e osim geregereibqas di a na ijo Abu e qarinbej qaji di dego osim geregereiyqas. Nungo ambleq di tamo bei a aqa segi ñam soqtqa uratqas di tamo dena ningi kalil bungosim ñam ti sqas.”

Tamo nangi ningi jeutngosaieqneb di nangi ningi koba na wau qujai

⁴⁹ Onaqa Jon na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. Iga tamo bei unem. A ino ñam na mondor uge nangi winjreqnaqa iga na unsim saidyem. Di kiyaya? A iga koba na wauosaieqnu deqa.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Ningi a saidyaib. Tamo nangi ningi jeutngosaieqneb di nangi ningi koba na wau qujai.”

Samaria tamo nangi na Yesus goreiyeb

⁵¹ Onaqa Yesus a mandam uratosim lanj qureq oqwajqa bati jojomonaqa a Jerusalem aiqajqa areqalo qujaitosiq Jerusalem areiyosiq walwelej. ⁵²⁻⁵³ Walweloqnsiq aqa angro qudei nangi qarijnjrnaqa nangi namo aisib Samaria nango qure beiq di brantosib Yesus a di ñeiqajqa minjrnabqa nangi na saideb. Di kiyaya? A Jerusalem aiyoqnej deqa. ⁵⁴ Onaqa Yesus aqa angro aiyei Jems Jon wo nangi kumbra di unsibqa minjinj oqetjnjrnaqa Yesus minjeb, “O Tamo

Koba, ni marimqa iga ñamyuwo metonam lanj goge na aisim tamo nangi di koitnjrqas.” ⁵⁵ Onaqa Yesus a bulosiq nangi aiyei ñirijnjrej. ⁵⁶ Osiqa aqa angro kalil nangi joqsqa koba na qure beiq aiyei.

Tamo qudei nangi Yesus dauryqajqa mareb

⁵⁷ Nangi gam dauryosib aiyeqnaqba tamo bei na Yesus minjej, “Ni sawa sawaq giloqnmqa e ni daurmoqnqai.” ⁵⁸ Onaqa Yesus na minjej, “Bauj juwanj nangi tal ti. Agi sub miligiq di ñereñeqnub. Qebari nangi simi ti. Deqa nangi simiq di ñereñeqnub. Ariya e Tamo Angro ñeiqajqa tal saiqoji. Deqa ni e daurbqajqa gulbe koba.” ⁵⁹ Osiqa tamo bei minjej, “Ni e daurbe.” Degsi minjnaqa tamo dena minjej, “O Tamo Koba, ni e odbimqa e mati aisiy ijo abu qa tarinqnqai. A moiymqa subq atsiy di e ni daurmqa.” ⁶⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Ungum. Tamo moiyo qaji nangi segi na tamo moiyo qaji nangi subq ateleñoqnqab. Ariya ni sawa sawaq giloqnsimqa Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di minjre minjre laqne.”

⁶¹ Onaqa tamo bei na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni marimqa e mati gilsiy ijo was nangi banj ojelerosiyo bosiy ni daurmqa.” ⁶² Onaqa Yesus na minjej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di ni mare mare laqne. Ni que. Tamo bei a kuñi ojsimqa a bulosim qoreq ñam atoqnaqas di a Qotei aqa wau ojqa keresai.”

Tamo 72 nangi Yesus aqa anjam mare mare laqneb

10 Bati bei Tamo Koba a na tamo kalil a dauryoqneb qaji nangi metjnjrnaqa aqa areq bonabqa nango ambleq dena tamo 72 nangi giltjnrej. Nangi aqa anjam mare mare laqajqa

qnaq e unonum. ¹⁹Ningi quiy. E na Qotei aqa singila ningi engonum. Deqa ningi singila di osib amal uge ti degin ti nango singila tentoqnsib laqnqab. Gago jeu tamo Satan aqa singila kalil dego ningi na kobotoqnqab. Deqa ingi bei na yala ningi ugeugeingwa keresai. ²⁰Mondor uge nangi nungo anjam dauryoqn-sib jaraiyeqnu di bolequja. Ariya ningi deqa tulan areboleboleingaiq. Qotei a nungo ñam lan qureq di nengrenyej unu. Ningi deqa tulan areboleboleingem.”

Yesus a tulan areboleboleiyonaqa Qotei pailyej

²¹Bati deqa Mondor Bole a Yesus aqaq aisiq areqalo singilatetonaqa a tulan areboleboleiyonaqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni segi lan qa ti mandam qa ti Koba. E ino ñam soqteqnum. Di kiyaga? Ni ijo anjam kalil powo tamo nangi qa ulitoqnsimqa tamo nangi angro du du bul unub qaji nangi segi qa babte-qnam nangi poinjreanu. Od, Abu, ni ino segi areqalo dauryosim agi degye-qnum.” ²²Yesus a degsi Qotei pailyej. Osiqa marej, “Ijo Abu na ingi ingi kalil ijo banq di atelenej unu. E segi Qotei aqa Ijiri. Tamo bei a e qa qaliesai. Ijo Abu a segi e qa qalie. Tamo bei a ijo Abu qa qaliesai dego. E segi ijo Abu qa qalie. E na tamo qudei nangi ijo Abu osornjrqa areibqas di osornjrqi. Yim nangi dego ijo Abu qa qalieqab.”

²³Yesus a degsi marsiqa aqa angro nangi joqsiqa nangi segi sasalosib a na minjrej, “Ningi nungo ñamdamu na ijo kumbra uneqnu deqa ningi tulan areboleboleingem. ²⁴Ningi quiy. Nami mandor kokba ti Qotei aqa medabu o tamo nangi ti gargekoba kumbra ningi bini uneqnu qaji di unqajqa are koba soqnej. Ariya nangi unosaiqneq. Anjam ningi bini queqnu qaji di dego nangi quqwajqa are koba soqnej. Ariya nangi quosaiqneq.”

Samaria tamo bei a kumbra bole yej

²⁵Onaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa singila lan tenemtqa osiqa endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo, e kumbra bole kiye dauryosiy dena e ñambile gaigai sqai?” ²⁶Onaqa Yesus na kamba minjej, “Dal anjam nengrenq di kiyersi unu? Ni gaigai sisiyeqnum. Deqa ni segi na mare.” ²⁷Onaqa tamo dena minjej, “Dal anjam endegsi unu, ‘Ni ino Tamo Koba Qotei a tulan qalaqalaiyime. Qalaqalaiyosim ino are miligi ti ino qunuj ti ino singila ti ino areqalo ti kalil a yekritime. Osim ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ino was nangi degsim geregereinjroqnime.” ²⁸Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni kumbra di yoqnqam dena ni ñambile oqam.”

²⁹Onaqa tamo di a diqosiq aqa segi powo babtqa are qalsiq deqa olo Yesus nenemyej, “Tamo yai a ijo was unu deqa e na gereiyqai?” ³⁰Onaqa Yesus na kamba yawo anjam endegsi minjej, “Tamo bei a Jerusalem dena tigelosiq gam dauryosiq Jeriko qureq aiyeqnaqa gamq di bajin tamo qudei nangi na a ojsib aqa ingi ingi kalil yayiekrteb. Osib aqa gara palontetosib qalouget-onab a moiqa jojomonaqa gam qalaq di a uratosib jaraiyeb. ³¹A gam qalaq di ñeiesonaqa atra tamo bei a gam dena walwelosiq gilsiq tamo di unej. Unsiqa a aqaryaiyqa uratosiq gam qalaq beiq na bunyosiq gilej. ³²Onaqa sokiñalayonaq tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. A Livai tamo. A atra tal taqato-qnej qaji. A gam dena walwelosiq tamo di gam qalaq di ñeiesonaq unsiqa a dego tamo di aqaryaiyqa uratosiq gam qalaq beiq na bunyosiq walwelosiq gilej.

³³⁻³⁴“Ariya olo sokiñalayonaq Samaria tamo bei a dego gam dena walwelosiq gilej. Gilsiq tamo di unsiqa a qa tulan dulosiq aqa areq bosiq goren

ti wain ti osiq aqa jejamu pupoiyeleneb qaji di yanseleḡosiq qoseleḡetej. Osiqa a soqtosiq aqa donki quraq di atsiqa osi gilsiq tamo ḡereḡo qaji talq di gereiyosiq taqatoqnej. ³⁵ Onaqa nebeonaqa Samaria tamo di aqa segi qureḡ gilqa osiq ḡereḡo qaji tal taqato tamo aqa baḡq di silali banga qudei atsiqa minjej, ‘Ni silali endena tamo di geregereiyuqne. E bosiy ino segi silali banga gembub ni olo uratqam di ni kamba emqai.’”

³⁶ Yesus na dal anjam qalie tamo di yawo anjam degsi minjsiq olo minjej, “Tamo qalub naḡi gam dena walwelosib gileb. Deqa ni merbe. Tamo yai a tamo gam qalaq di qalnab ḡeiesoqnej qaji aqa was bole?” ³⁷ Onaqa dal anjam qalie tamo na kamba Yesus minjej, “Samaria tamo aḡi tamo deqa dulej qaji di aqa was bole.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni kere maronum. Deqa ni gilsim kumbra degsim yuqne.”

Yesus a Marta Maria wo nango talq di soqnej

³⁸ Onaqa bati bei Yesus aqa aḡgro naḡi koba na walwelosib aisib qure beiq di branteb. Qure dia uḡa bei soqnej aqa ḡam Marta. A naḡi joqsiq koba na aqa tal gogeteb. ³⁹ Marta aqa jaja bei soqnej aqa ḡam Maria. A Tamo Koba aqa siḡa jojomq di awoosiq aqa anjam quuqnej. ⁴⁰ Ariya Marta a nango iḡḡi goiyetḡrqa marsiq wau koba yuqnej. Osiqa Yesus aqa areq bosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo jaja na e uratbqoqa e segi iḡḡi goiyuqnsim iḡḡi iḡḡi kalil gereiyeqnum. A na e yala aqaryaibosai. Deqa ni na minjimqa a e aqaryaibem.” ⁴¹ Onaqa Tamo Koba a na kamba Marta minjej, “O Marta, ni iḡḡi iḡḡi kalil qa are koba qaleqnum. Ni iḡḡi iḡḡi deqa are kobaimaiq. ⁴² Iḡḡi qujai qa are qalqam di kere. Maria a iḡḡi qujai di oqo. Iḡḡi di

tulaḡ boledamu. Iḡḡi di tamo bei na olo yaiyqa keresai.”

Yesus a pailyo kumbra qa anjam palontej

11 Onaqa bati bei Yesus a sawa beiq gilsiq dia Qotei pailyosiq sonaqa aqa aḡgro bei na minjej, “O Tamo Koba, Jon a nami aqa aḡgro naḡi pailyqajqa gam osornjroqnej dego kere ni na iga dego pailyqajqa gam osorge.” ² Onaqa Yesus na aqa aḡgro naḡi endegsi minjej, “Niḡi Qotei pailyqa osibqa endegsib pailyuqniy,

‘O Abu, ino ḡam tulaḡ getento.

Ni bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgoqnime.

³ Gago iḡḡi uyo bati gaigai keretgoqnime.

⁴ Tamo naḡi iga qa une ateqnub qaji nango une kalil iga na kobotetḡreqnum deqa ni kamba gago une kalil dego kobotetgoqnime.

Gulbe bei na iga walawalaigosim uneq waigwa laqnimqa ni iga aqaryaigoqnime.”

⁵⁻⁶ Osiqa Yesus na olo minjej, “Ino kadoi bei a qolo jige ino talq bosimqa oqeq di tigelosim mermqas, ‘O kadoi, ijo was a sawa isaq na walwelosiq ijo talq bqoqa e iḡḡi bei anaiyqajqa di saiqoji. Deqa ni bem qalub ebimqa e anaiyqai.’” ⁷ A degsi mermimqa ni na kamba minjqam, ‘Ni e ḡeio ḡam gentbaim. E siran qandimtonum. E ijo aḡgro naḡi ti ḡeiejunum. Deqa e ni bem emqa keresai.’” ⁸ Ni na ino kadoi degsi minjimqa a ni tulaḡ waiḡmqas. Waiḡmimqa ni tigelosim bem yqam. A ino kadoi unu ni deqa are qalsim bem yqasai. A ni tulaḡ waiḡmqo deqa ni tigelosim iḡḡi keretosim yqam. ⁹ Deqa e niḡi endegsi mernḡwai. Niḡi iḡḡi bei qa Qotei pailyqab di a na enḡwas. Niḡi iḡḡi bei oqa marsibqa ḡamqab di itqab. Niḡi siranme kindokindonaḡbaq

Qotei na siran waqtetngwas. ¹⁰Tamo kalil Qotei pailyeqñub qaji nanngi ingi eqñub. Tamo kalil ingi qa ñameqñub qaji nanngi iteqñub. Tamo kalil siranme kindokindoneqñub qaji nanngi Qotei na siran waqtetñjreqñu.

¹¹“Tamo bei aqa angro a mamyim qe qa minjimqa a qe yqas. A amal uge yqasai. ¹²A na tuwe tawel qa minjimqa a tuwe tawel yqas. A degin yqasai. ¹³Deqa ningi quiy. Ningi tamo bolesai. Ariya ningi nungo angro nanngi ingi bole bole enjreqñub. Ningi nanngi saidñjrosaeqñub. Nungo kumbra dena ningi endegsi poingem, nungo Abu lan qureq di unu qaji a dego ningi saidngosaeqñu. Ningi pailqab di a na aqa Mondor Bole engwas. A na ningi saidngwasai bole sai.”

**Tamo qudei nanngi maroqñeb,
“Belsebul a Yesus aqa
jejamuq di unu”**

¹⁴Onaqa Yesus a tamo bei mondor uge na medabu getentesoqñej qaji di mondor uge wiyetej. Wiyetonaqa a olo boleosiqa anjam maroqñej. Deqa tamo ungasari nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa tulaj prugugeteb. ¹⁵Onaqa tamo qudei nanngi dego Yesus aqa manwa di unsib Yesus yomuiyosib maroqñeb, “Mondor uge nanngo gate koba Belsebul a Yesus aqa jejamuq di unu. Singila dena a na mondor uge nanngi winjreqñu.” ¹⁶Onaqa tamo qudei nanngi Yesus aqa singila lanja tenemtqa osib gisanjosib minjeb, “Ni Qotei lan goge di unu qaji aqa singila bei babtım iga unqom.” ¹⁷Onaqa Yesus a nanngo areqalo di qalieosiqa yawo anjam endegsi minjrej, “Tamo nanngi sawa qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi koba na geregere sqa keresai. Nanngi niñaqosib koboqab. Tamo nanngi tal qujaiq di unub qaji nanngi segi poaiyelosib qotqab di nanngi dego koba

na geregere sqa keresai. ¹⁸Dego kere Satan na aqa segi mondor uge nanngi winjrqas di nanngi poaiyelqab. Deqa Satan a kiyersim aqa mondor uge nanngi olo taqatñjrqas? Di keresai. Ningi mareqñub, ‘Yesus a Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjreqñu.’ ¹⁹Di sai. E Belsebul aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di yai aqa singila na nungo angro nanngi mondor uge winjrqab? Deqa nanngi segi na merngwab, ningi anjam groteqñub. ²⁰Ariya e Qotei aqa singila na mondor uge nanngi winjrqai di ningi endegsi poingwas, ‘Bole, Qotei a gago Mandor Koba sosım iga taqatgwajqa bati brantqo.’ Ningi degsi poingwas.

²¹“Tamo singila koba bei a an ti qaja ti ojelenosim aqa segi tal geregere taqatqas di aqa ingi ingi kalil bole sqab. ²²Ariya tamo bei tulaj singila koba a bosım tamo di ombla qotsım singilaqas di a na qaja ti an ti tal aqa abu a dena singilaoqñej qaji di yayielenosim aqa ingi ingi kalil elenqas. Osim ingi ingi di tamo qudei nanngo banq di olo atelenqas.

²³“Tamo bei na e beterbqasai di a na e jeutbqas. Tamo bei a e ombla wauqasai di a na ijo wau ugetetbqas.”

**Mondor uge a tamo aqa
jejamu uratosım olo bqas**

²⁴Osiqa Yesus a olo marej, “Mondor uge a tamo bei aqa jejamuq dena ulanosım sawa kangranjoq gilqas. Gilsım dia laqnsımqa aqaratqajqa sawa ñamam ugeiyım marqas, ‘E olo puluosiy ijo tal uratem qaji deq olo aiqai.’ ²⁵⁻²⁶A degsi marsımqa aisım tal di nami manj solsib ingi ingi kalil gereiyeb milalejunu di unsımqa olo puluosım gilsım mondor uge 7 tulaj ugedamu nanngi joqsım bosım koba na tal dia sqab. Soqnibqa tamo di aqa so tulaj ugeqas. Aqa so uge namij degwasai. Aqa so olo tulaj ugedamuqas.”

Tamo yai nanği tulan areboleboleinjrim sqab?

²⁷ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nango ambleq dena uña bei a brantosiqa tulan lelenosiqa Yesus minjej, “Ino ai agi ni nami ħambabtmosiqa muḡum anaimoqnej qaji a Qotei aqa ħamgalaq di uña tulan bolequja. Deqa a tulan areboleboleiyim sqas.” ²⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ijo ai a segi areboleboleiyiqasai. Tamo nanği Qotei aqa anjam quuqnsib dauryeqnub qaji nanği dego tulan areboleboleinjrim sqab.”

Tamo qudei nanği Yesus aqa maḡwa unqajqa minjeb

²⁹ Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanği Yesus aqa areq di koroeqnabqa a na nanği endegsi minjroqnej, “Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra tulan ugedamu. Nanği gaigai Qotei aqa maḡwa laña unqajqa metbeqnub. Deqa e na Qotei aqa maḡwa bei nanği osornjrqasai. Jona aqa maḡwa segi osornjritqa nanği unqab. ³⁰ Agi Jona a segi maḡwa bul sonaqa tamo ungasari Ninive qureq di soqneb qaji nanği maḡwa di uneb. Dego kere e Tamo Anġro maḡwa bul soqnit tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanği maḡwa di unqab. ³¹ Mondonj Qotei na tamo ungasari nanği peginjrq batiamqa uña mandor nami guta di sawa taqatoqnej qaji a tigelqas. Tigelosimqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra uge babtetnjrqas. A degyqas. Di kiyaaq? Uña di a nami Solomon aqa powo kobaquja unqa marsiqa sawa isaq na walwelosi bej deqa. Ariya bini tamo bei Solomon tulan bunyejunu qaji a nunġo ambleq di unu. ³² Mondonj Qotei na tamo ungasari nanği peginjrq batiamqa Ninive tamo nanği dego tigelqab. Tigelosibqa tamo

ungasari bini bati endeqa unub qaji nango kumbra uge babtetnjrqab. Nanği degyqab. Di kiyaaq? Ninive tamo nanği nami Jona aqa anjam qusib are bulyeb deqa. Ariya bini tamo bei Jona tulan bunyejunu qaji a nunġo ambleq di unu.”

Ino ħamdamu a ino jejamu qa pulonj bul

³³ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei a lam qatrentosim tal surumq di atqasai. Kulum miligiq jugwasai. Boleq di gain-tim warum suwaḡamqa tamo ungasari nanği tal miligiq gilsib warum gegerere unqab. ³⁴ Ino ħamdamu a ino jejamu qa pulonj bul. Deqa ino ħamdamu boleqas di ino jejamu kalil suwaḡesqas. Ariya ino ħamdamu ugeqas di ino jejamu kalil ambruesqas. ³⁵ Deqa ningi gegerere un-oqniy. Nunġo jejamu suwaḡejunu qaji di olo ambruo uge. ³⁶ Ino jejamu kalil suwaḡekritqas di taqal bei ambruqa keresai. Deqa ino jejamu kalil suwaḡoq di soqneme. Lam pulonjosiq ni suwant-meqnu dego kere.”

Farisi ti dal anjam qalie tamo nanği ti kumbra uge uge yeqnub

³⁷ Yesus a anjam degsi marsiq koboonaqa Farisi tamo bei a Yesus aqa areq bosiq minjej, “Aqo ombla ijo talq gilsim ingi uyqom.” Osiqa nanği ombla aqa talq gilsib awoeb. ³⁸ Awoosib Yesus a ingi uyqa osiqa a mati baḡ yansosaisosiq laña uyej. Deqa Farisi tamo a Yesus aqa kumbra di unsiqa tulan prugugetej. ³⁹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ningi Farisi nunġo kumbra uge agi ubtosiy mernġwai. Ningi ya gamban ti tabir ti qore segi yanseqnub. Ningi miligi yansosaeqnub. Di yawo anjam. Aqa damu agiende. Ningi baban na tamo bole. Ariya nunġo are miligi kumbra uge ti bajin kumbra ti dena maqejunu. ⁴⁰ Ningi nanari tamo! Qotei a nunġo jejamu gereiyosiqa nunġo are miligi dego gereiyej. Di ningi qalie-

sai kiyo? ⁴¹Deqa ingi ingi kalil nungo are miligiq di unu qaji di ningi eleḡosib tamo ingi saiḡoji nangi enjroqniy. Ningi kumbra degyibqa nungo ingi ingi kalil milalesqas.

⁴²“O Farisi tamo, ningi tulaḡ padalougetqab. Di kiyaaq? Ningi dal anjam kiḡilala segi dauryeqnub. Agi ningi lei ti lombo ti saga ti oqnsib poto 10 yoqnsib oto qujai Qotei atraieqnub. Ariya ningi Qotei aqa dal anjam kokba dauryqajqa urateqnub. Agi ningi kumbra bole bole dauryosaieqnub. Ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnub. Ningi dal anjam kiḡilala segi dauryeqnub. Deqa e ningi endegsi mernḡwai. Ningi are bulyosib dal anjam kokba dauryosib laqniy. Ningi dal anjam kiḡilala deḡ dauryqa urataib.

⁴³“O Farisi tamo, ningi tulaḡ padalougetqab. Di kiyaaq? Ningi Qotei tal miligiq di tamo ḡam ti nango awo jaramq di awoqajqa tulaḡ areboleboleḡngeqnu. Ningi koro sawaq di deḡ tamo unḡasari nangi na nungo ḡam soqtetḡgosib baḡ ojetḡḡwajqa deqa areboleboleḡngeqnu.

⁴⁴“O Farisi tamo, ningi tulaḡ padalougetqab. Di kiyaaq? Ningi tamo moiyo qaji sub bul unub. Sub gogeq di mariḡ na kabutqo. Deqa tamo unḡasari nangi quraq na walweloqnqab di nangi qalieqasai.”

⁴⁵Yesus a anjam degsi marnaqa dal anjam qalie tamo bei a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, “O Qalie Tamo, ni Farisi nangi anjam degsi minjronum deqa ni gago ḡam deḡ ugetoiyonum.”

⁴⁶Onaqa Yesus na kamba minjej, “O dal anjam qalie tamo, ningi deḡ tulaḡ padalougetqab. Di kiyaaq? Ningi tamo unḡasari nangi gulbe kokba enjreqnab qoboiyoqnsib unub. Ariya ningi na olo nango gulbe di qoboiyetḡrosaeqnub.

⁴⁷“Ningi tulaḡ padalougetqab. Di kiyaaq? Nungo moma nangi nami

Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi ḡumeqnab moreḡoqneḡ. Ariya ningi na olo nango sub gereieyeqnub. ⁴⁸Nungo kumbra dena ningi endegsib marobuleqnub, ‘Gago moma nango kumbra bole.’ Ningi degsib marobuleqnub. Agi nungo moma nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi ḡumoqneḡ. Ariya ningi na olo nango sub gereieyeqnub.

⁴⁹“Utru deqa Qotei powo koba ti unu qaji a endegsi marej, ‘E ijo medabu o tamo nangi ti ijo anjam maro tamo nangi ti qariḡnjritqa tamo unḡasari bini bati endeqa unub qaji nanḡoq giloqnibqa nangi na nangi jeutḡjroqnsib tulaḡ ugeugeinḡroqnqab. Osib qudei ḡumoqnib moreḡoqnqab.’ ⁵⁰⁻⁵¹O dal anjam qalie tamo, Qotei a nungo moma nango une kalil osim tamo unḡasari bini bati endeqa unub qaji nango jejamuq di ateleḡqas. Nungo moma nango une di agi nangi nami yqajqa utru atsib Kein na Abel qalnaq moiyej. Qotei a mandam atej bati deqa nangi une di yqajqa utru ateb. Dena bosib bosib Sekaraia atra biḡal ti atra tal ti ambleq di qalnab moiyej. E bole mernḡwai. Une kalil di aqa awai uge Qotei na osim tamo unḡasari bini bati endeqa unub qaji nangi enjrqas.

⁵²“O dal anjam qalie tamo, ningi tulaḡ padalougetqab. Di kiyaaq? Tamo unḡasari nangi Qotei qalieqajqa gam itqa mareqnabqa ningi na olo gam getetḡjreqnub. Ningi segi Qotei qalieqajqa gam itqa keresai. Deqa tamo unḡasari nangi deḡ gam di itqa yeqnab ningi na olo gam getetḡjreqnub.”

⁵³Osiqa Yesus a tigelosiq tal di uratosiq gilej. Bati deqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti a qa minḡiḡ oqetḡjrnaqa anjam gargekoba nenemyoqneḡ. ⁵⁴A anjam bei grotimqa nangi a ojajqa deqa anjam gargekoba nenemyoqnsib a dadauryoqneḡ.

Yesus a Farisi nanngo kumbra uge qa anjam marej

12 Onaqa tamo ungasari tulan gargekoba nanngi Yesus unqajqa bosib koroosib jujunqobaeb. Singa waiyosib walwelqa keresai. Deqa tamo qudei na tamo qudei nanngo singa sosetnjroqneb. Bati deqa Yesus a aqa angro nanngi joqsiqa nanngi sasalosib a na minjrej, “Ninggi geregere nam atoqniy. Farisi nanngi gisanq tamo. Nanngi anjam maro aiyelteqnu. Bem tiyeqnu qaji sum Farisi nanngo bem ti bulyimqa bem dena tiyekritosim tulan kobaqujaqas. ²Deqa ningi quiy. Kumbra kalil kabuejunu qaji di boleq dqas. Anjam kalil uliejunu qaji di tamo nanngi qusib poinjqas. ³Deqa anjam kalil ningi ambruq di mareqnub qaji di suwanamqa tamo nanngi quqwab. Anjam kalil ningi warum miligiq di mareqnub qaji di tamo nanngi bijal gogeq di tigelosib palontqab.”

Ninggi Qotei segi ulaiyyi

⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro, ningi quiy. Ningi jeu tamo nanngi ulainjraib. Nanngi nungo jejamu segi qalsib moiyoqqa kere. Nanngi ningi gulbe bei engwa keresai. Deqa ningi nanngi ulainjraib. ⁵Tamo ningi ulaiyqab qaji agi deqa merngwai. Qotei a segi nungo jejamu moiotosim bunuqna nungo qunun dego namyuwoq waiyqa kere. Deqa ningi a segi ulaiyyi.

⁶ “Ninggi qalie. Tamo nanngi qebari sinjir silali kobaquja na awaiyosaieqnub. Silali kiñala na awaiyeqnub. Ariya Qotei na qebari sinjir nanngi geregere taqatnjreqnu. A na nanngi uratnjrosaieqnu. ⁷Dego kere Qotei a nungo gate banga segi segi sisiyoqnsiq geregere taqateqnu. Deqa ningi ulaaib. Ningi qebari kalil nanngi tulan buñnjrejunub.”

Iga Yesus aqa ñam marqajqa jemaigwasai

⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “E Tamo Angro. Ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam boleq atsib marqab di mondon e na kamba Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nungo ñam boleq atsiy marqai. ⁹Ariya ningi mandam tamo nanngo ulatamuq di ijo ñam marqajqa asgingwas di mondon e kamba dego Qotei aqa lan angro nanngo ulatamuq di nungo ñam marqajqa asgibqas.

¹⁰ “E Tamo Angro. Tamo bei na e misilinqbas une di Qotei na kobotqas. Ariya tamo bei na Mondor Bole misilinqbas une di Qotei na kobotqasai.

¹¹ “Bunuqna Juda tamo kokba nanngi ningi ojsib nanngo Qotei tal miligiq di tigeltngosib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiye minjqajqa deqa are koba qalaib. Rom nanngo gate ti nanngo mandor ti nanngo ulatamuq di dego ningi tigeltngibqa ningi na kamba anjam minjqajqa ulaaib. ¹²Bati deqa Mondor Bole na areqalo engimqa ningi anjam marqab.”

Ñoro tamo qa yawo anjam

¹³ Onaqa tamo ungasari koroosoqneb qaji nanngo ambleq dena tamo bei a tigelosiqqa Yesus minjej, “O Qalie Tamo, ni ijo was minjimqa a na gago abu moiyej qaji aqa ñoro kalil ambleq na potosim taqal bei ebqas.” ¹⁴ Onaqa Yesus na minjej, “Tamo yai na e giltbqo deqa e nungo gulbe di gereiyqai?” ¹⁵ Degsi minjsiqqa tamo ungasari kalil nanngi endegsi minjrej, “Ninggi ñoro koba oqajqa ma-maulngaiq. Ningi ñoro koba ti sqab dena ningi nambile bole oqa keresai. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.”

¹⁶ Osiqa yawo anjam bei endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa wauq di ingi tulan koba melioqnej. ¹⁷Deqa a endegsi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo ingi

tulan koba melielenqo. Deqa e ingi di atqajqa tal keresaiibqo.’¹⁸ Osiqa marej, ‘E endegyqai. E ijo tal kalil konelenosiy olo tal kokba atelenqai. Osiy ijo ingi meli kalil tal kokbaq di jugwai. Ijo ñoro kalil dego dia jugelenqai.’¹⁹ Jugelenosiy marqai, ‘Ijo ingi ingi tulan koba agi atonum unu. Deqa e aqaratosiy lanja awesqai. Sosiy ingi ti ya ti uyoqnsiy arebolebolei-boqnqas. Wausau gargekoba gilqas ijo ingi ingi di koboqasai.’²⁰ Tamo di a degsi marnaqa Qotei na minjej, ‘Ni nanari tamo. Qolo qujai endeqa e ino qunun yaimitqa ni moiqa. Yimqa ingi ingi kalil ni na gereiyosim atonum qaji di tamo yai na olo oqas?’ Qotei na degsi minjej.²¹ Dego kere tamo nanji ñoro koba koroieyunub qaji nango ñoro qoji padalqab. Nanji lanj qure qa ñoro saiqoji unub deqa nanji Qotei aqa ñamgalaq di sougetesosib morenqab.”

Ningi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib

²² Osiqa Yesus na aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ningi mandamq endi bole sqajqa deqa areqalo kobaiyaib. Osib endegsib maraib, ‘Iga ingi qabe na osim uyqom? Gara qabe na osim gago jexamu kabutqom?’ Ningi degsib maraib.²³ Ningi ingi uyo na segi ñambile oqasai. Ningi gara jugoqnqab dena segi nungo jexamu bole sqasai.²⁴ Ningi qebari nanji unjriy. Nanji ingi yagosaieqnub. Ingi otorosib talq di atosaiieqnub. Ariya Qotei na qebari nanji ingi anainjreqnu. Ningi qalie, qebari nanji qunun saiqoji. Ningi tamo qunun ti. Ningi qebari nanji tulan bunjrejunub.²⁵ Ningi mandamq endi sokobaiyqajqa deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab dena ningi nungo segi sqajqa bati olo yala totoryqa keresai. Sai bole sai.²⁶ Ningi wau kiñala deqaji yqa keresai deqa ningi kiyaqa ingi gudei qa are koba qaleqnub?”

²⁷ “Ningi ñam so unjriy. Nango wala kiyersib branteqnub di ningi qaliesai. Nanji segi wauosaieqnub. Nango segi wala gereiyosaieqnub. Deqa e ningi endegsi mernjgwai. Nami Solomon a gara wala boledamu jugoqnej. Ariya ñam so aqa wala dena Solomon aqa wala tulan bunjejunu.²⁸ Man lanaj a bini oqwas nebe tamo nanji na gingenjosib ñamyuwoq waiyqab. Man lanaj di Qotei na wala enjreqnu. Deqa ningi kiyaqa Qotei qa nungo areqalo singilatqa yonub keresaiingwo? Ningi man lanaj sai. Ningi tamo qunun ti. Deqa ningi endegsi poingem, Qotei a ningi dego gara engoqnqas.²⁹ Ningi areqalo kobaiyosib endegsib maraib, ‘Iga ingi ti ya ti qabe na osim uyqom?’ Ningi degsib maraib.³⁰ Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanji ingi ingi deqa are koba qaleqnub. Ariya ningi deqa are koba qalaib. Nungo Abu a qalie, ningi lanja sqa keresai. Ningi ingi ingi deqaji oqnsib sqab.³¹ Deqa ningi Qotei na taqatngosim nungo Mandor Koba sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di Qotei na kamba ingi uyo ti gara ti dego engoqnqas.”

Ningi lanj qure qa ingi ingi oqajqa deqa are qaloqniy

³² Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo kaja du du ningi ulaaib. Nungo Abu a nungo Mandor Koba sosim ningi taqatngwajqa areareteqnu.³³ Deqa ningi kumbra endegyiy. Ningi nungo ñoro kalil qarinyosib silali osib tamo ingi ingi saiqoji nanji di jeisib enjriy. Osib silali jugwajqa qun ugeosaieqnu qaji di gereiyosib lanj qure qa ingi ingi elejosib di jugelenjoiy. Ingi ingi di koboqa keresai. Bajin tamo nanji bosib oqasai. Sisimbin na ugetqasai. Ingi ingi di gaigai sqas.³⁴ Sawa qabia ino ñoro bole unu dia ino are miligi dego singilatim sqas.”

Kangal tamo bole a tal lanja olo bqajqa bati qa tariñeqnu

³⁵ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi nungo gara tigeleñosib nungo ingi ingi kalil gereiyosib wañal qatrentosib ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy. ³⁶ Tamo bei a goiyo kobaq dena olo bosim aqa talq di brantosim sirañme kindokindonamqa aqa kangal tamo nangi a qa tariñejunub qaji nangi sirañme waqtoujatqab. Dego kere ningi ijo bqajqa bati qa tariñosib soqniy. ³⁷ Tal lanja aqa kangal tamo nangi a qa tariñosib ñam atoqnibqa bosim degsi unjrimqa nangi tulañ areboleboleinjraqas. Deqa a na nangi metnjrim awoeleñabqa ingi anainjroqnqas. ³⁸ A qolo jige kiyo nebeqa laqnimqa kiyo bosim aqa kangal tamo nangi a qa tariñosib ñam atoqnibqa degsi unjrimqa nangi tulañ areboleboleinjraqas.

³⁹ “Ninggi are qaliy. Bati gembu bajin tamo a bosim tal paratqas di tal lanja a qalieqasai. A nami qalieosiq sonaq qamu bajin tamo a bosiq tal paratqa yonaq unsiq wiyej qamu. ⁴⁰ Dego kere e Tamo Angro bqajqa bati ningi qaliesai. E bosiy ningi prutñgaim deqa ningi geregere ñam atoqnsib e qa tariñoqnsib soqniy.”

Tamo yai a wau tamo bole?

⁴¹ Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni yawo anjam maronum di iga segi quqwajqa kiyo tamo ungasari kalil nangi dego quqwajqa kiyo?”

⁴² Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Kangal tamo yai a areqalo bole ti sosiqa gaigai wau bole yeqnu? Kangal tamo di tal lanja na endegsi minjqas, ‘Ni na ijo kangal tamo kalil nangi geregere taqatnjroqnsimqa nangi ingi uyqajqa batioqnmqa ingi anainjroqne.’ ⁴³ Degsi minjsimqa sawa beiq gilsim di sqas. Olo puluosim wau kalil a na aqa kangal tamo yej qaji di kalil keretosim soqnmqa a bosim unimqa kangal tamo di a tulañ

areboleboleiyqas. ⁴⁴ Deqa e bole mernjg-wai. Kangal tamo di a wau boledamu yej deqa tal lanja na aqa ingi ingi kalil osim aqa banq di atim a na taqatetoqnqas. ⁴⁵ Ariya kangal tamo di a endegsi are qalqas, ‘Ijo tamo koba a urur bqa-sai.’ Degsi are qalsimqa a na kangal tamo ti kangal uña ti nangi lanja lanja kumbainjroqnqas. Osim ingi ti wain ti uy-oqnsim nanarioqnqas. ⁴⁶ Aqa tamo koba bqajqa bati a qaliesai deqa a kumbra degsim yoqnmqa aqa tamo koba brantoujatosim unimqa a tulañ prugugetqas. Deqa aqa tamo koba na a qalougetosim tamo nangi Qotei qa nangi areqalo singilatosaieqnub qaji nangi so sawaq waiyim aiqas.

⁴⁷ “Tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere qusim ariya a olo asgimosim wau di yosaiamqa tal lanja na a kumbainjyogargekobatqas. ⁴⁸ Ariya tal lanja na aqa kangal tamo bei minjqas, ‘Ni wau di ye.’ Yimqa a geregere quosai deqa a wau di yosaiamqa tal lanja na a jinga na kumbainjyoqujaitqas. Ningi quiy. Qotei na tamo bei wau koba yimqa a wau di ojsim olo wau tulañ koba dego ojeme. Qotei na tamo bei aqa banq di wau koba atimqa a wau di taqatosim olo wau tulañ koba dego taqateme.”

Yesus na tamo ungasari nangi pupoinjrimqa nangi jeu jeu sqab

⁴⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “E ñamyuwo waiyit mandamq aiqas. E deqa bem. Deqa e Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, ñamyuwo di urur puloneme.’ ⁵⁰ Ningi quiy. E yanso bei oqai. E yanso di osaiunum deqa e are tulañ gulbekobaibeqnu. ⁵¹ O ijo angro, ningi kiyersib are qalonub? E na qaja kobotitqa tamo ungasari nangi geregere lawo na sqajqa e deqa bem kiyo? Sai. E na qaja kobotqajqa bosai. E na tamo ungasari nangi pupoinjritqa

nangi jeu jeu sqajqa deqa bem. ⁵²Bini bati endeqa ti bunuq qa ti tamo 5 tal qujaiq di unub qaji nangi ijo ñam qa jeu jeu sqab. Tamo qalub nangi na tamo aiyel jeutnjroqnqab. Tamo aiyel nangi na tamo qalub jeutnjroqnqab. ⁵³Abu nangi na nanggo segi angro mel nangi jeutnjroqnqab. Angro mel nangi na nanggo segi abu nangi jeutnjroqnqab. Ai nangi na nanggo segi angro sebin nangi jeutnjroqnqab. Angro sebin nangi na nanggo segi ai nangi jeutnjroqnqab. Ain qeli nangi na nanggo segi ain yala nangi jeutnjroqnqab. Ain yala nangi na nanggo segi ain qeli nangi jeutnjroqnqab.”

Kumbra bini branteqnu qaji di tamo nangi utru poinjrosaieqnu

⁵⁴Osiqa Yesus na tamo ungasari kalil nangi endegsi minjrej, “Señ aiyog dena lanbi tigelamqa ningi unsib marqab, ‘Awa bqas.’ Degsib marqab awa bqas. ⁵⁵Meli jagwa bamqa ningi unsib marqab, ‘Sawa kanqanqas.’ Degsib marqab sawa kanqanqas. ⁵⁶Ningi gisan ani. Ningi mandam ti lan ti unoqnsib geregere pegiyeqnub. Ariya kiyawa kumbra bini branteqnu qaji di ningi unoqnsib utru poinjrosaieqnu?”

Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi segi aiyel anjam urur gereiyoguqatiy

⁵⁷Osiqa Yesus a olo marej, “Kumbra bole ti kumbra uge ti di ningi kiyawa geregere pegiyosaieqnub? ⁵⁸Tamo bei a ni qa anjam soqnimqa ningi ombla walwelosib anjam pegiyo talq giloqnsibqa gamq di ningi segi aiyel anjam urur gereiyoguqatiy. Yosib anjam moiotosib a ni osim anjam pegiyo talq gilqasai. Ariya ningi gamq di anjam gereiyasai di a na ni osi gilsimqa anjam pegiyo tamo aqa ulatamuq di tigeltmimqa anjam pegiyo tamo a ni osim qaja tamo nanggo banq di atqas. Yimqa nangi na ni

osib tonto talq di waimqab. ⁵⁹Deqa e ni mermqai. Ni tonto talq dena olo oqedqasai. Ni mati ino une aqa awai kalil kere-timqa di ni uratmib oqedqam.”

Tamo a are bulyqasai di a padalqas

13 Onaqa bati deqa tamo qudei nangi Yesus aqa areq bosib minjrej, “O Tamo Koba, Galili tamo qudei nangi wagme osib Qotei atraiyeqnabqa Pailat na aqa qaja tamo nangi qar-injrnag gilsib nangi ñumnab nanggo len aisiq wagme nanggo len ti tuturej.” ²Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi kiyersib are qalonub? Galili tamo nangi di une gargekoba yoqneb deqa gulbe di nanggoq di brantej. Galili tamo qudei nangi une gargekoba yosaieqnub. Ningi degsib are qalonub kiyoy? ³Di sai. E ningi merngwai. Ningi are bulyqasai di ningi kalil dego padalqab. ⁴Jerusalem dia tal olekoba aqa ñam Siloam di pu-osiqa tamo 18 nangi ñumnaq morenej. Deqa ningi kiyersib are qalonub? Tamo 18 morenej qaji nangi une gargekoba yoqneb deqa nangi degsib morenej. Tamo qudei Jerusalem di unub qaji nangi une gargekoba yosaieqnub. Ningi degsib are qalonub kiyoy? ⁵Di sai. E ningi merngwai. Ningi are bulyqasai di ningi kalil dego padalqab.”

Qura geitosai qaji aqa yawo anjam

⁶Osiqa Yesus a yawo anjam bei endegsi marej, “Tamo bei a aqa wauq di qura yagej. Bunuqna a qura gei oqajqa marsiq bej. Bosiq unej qura geitosai. ⁷Deqa a na aqa wau taqato tamo minjrej, ‘Ni que. Wausau qalub gilqo e boqnsim ñam atoqnem qura geitosai. Deqa ungum. Qomsim waiy. A kiyawa mandam aqa namur laja saitqas?’ ⁸Onaqa wau taqato tamo na minjrej, ‘O Tamo Koba, ni mati uratim soqnem. Wausau qujai endeqa e na qura utruq di moror qamsiy namur atsiy unqai. ⁹Degy-

itqa wausau bei qa geitqas kiyo sai kiyo? Saiamqa ni marim e qomsiy waiyqai.” Yesu a yawo anjam degsi marej.

Yori bati qa Yesu na uña bei boletej

¹⁰⁻¹¹ Onaqa yori bationaqa Yesu a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiqu Qotei aqa anjam minjroqnej. Minjroqnsiqu ñam atej uña bei sonaq unej. Uña di a maiyej. Mondor uge na ma yon-aqa wausau 18 a groqosiq laqnej. A tintinj tigelqa keresai. ¹² Deqa Yesu na uña di unsiq metonaqa aqa areq bonaqa minjej, “O uña, ni que. Endego ino ma di ni uratmqas.” ¹³ Degsi minjsiqu uña aqa jejamuq di bañ atnaqa aqa ma ko-boonaqa a tintinj tigelosiqu Qotei aqa ñam soqtoqnej. ¹⁴ Onaqa Qotei tal taqato tamo a Yesu aqa manwa di unsiqu minjin oqetej. Di kiyaya? Yesu a yori bati qa uña di boletej deqa. Deqa Qotei tal taqato tamo na tamo ungasari nangi endegsi minjrej, “Bati 6 iga waueqnum. Deqa wau qa bati segi nungo ma boletqajqa boqniy. Yori bati qa nungo ma boletqajqa baib.” ¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na kamba minjej, “Ningi gisan tamo. Ningi yori bati gaigai nungo makau ti donki ti tontonub unub di sil palontoqn-sib joqoqnsib ya anainjreqnub. ¹⁶ Ariya uña endi a Abraham aqa moma. Satan na ma yonaqa wausau 18 ma ti soqnej. Deqa e kiyaya yori bati qa aqa ma di uratit sqas? Sai. E boletqai.” ¹⁷ Yesu a degsi marnaqa aqa jeu tamo kalil nangi aqa anjam di qusibqa jemainjrej. Kumbra kalil Yesu a yoqnej qaji di tulan bolequja deqa tamo ungasari kalil nangi tulan areboleboleinjroqnej.

Sis yago qa yawo anjam

¹⁸ Onaqa Yesu a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas?

¹⁹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di tamo bei na sis yago osiq aqa wauq di yagej dego kere. Bunuqna sis a oqsiqu tulan kobaqujaonaqa qebari nangi bosib aqa daniq di simi ateleñeb.”

Bem tiyeqnu qaji sum aqa yawo anjam

²⁰ Osiqa Yesu a olo marej, “Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Yawo anjam kiye ningi merngitqa Qotei aqa kumbra di aqa utru ningi geregere poingwas? ²¹ Od, e qalieonum. Qotei aqa kumbra di bem tiyeqnu qaji sum bul. Uña bei a bem tiyeqnu qaji sum kiñala osiqa bem sum lanaj ti turtosiq web kobaqujaq di bulyonaqa bem kalil tiyekritej.”

Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy

²² Yesu a dena tigelosiqu Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq qure kokba ti qure kiñilala ti dia Qotei aqa anjam minjre minjre aiyoqnej. ²³ Aiyeqnaqa tamo bei na minjej, “O Tamo Koba, Qotei na tamo quja quja segi elenqas kiyo? Ni iga geregere merge.” Onaqa Yesu na kamba minjrej, ²⁴ “Ningi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoiy. E ningi merngwai. Tamo gargekoba nangi siranme kiñala miligiq gilqajqa singilaoqnib ugeinjroqnas. ²⁵ Tal aqa abu a tigelosim siranme kabutimqa ningi oqeq di tigelosibqa siranme kindokindogosib minjoqnqab, ‘O Tamo Koba, ni na siranme waqtetgime.’ Amqa a na kamba merngwias, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai.’ ²⁶ Degsi merngimqa ningi na minjqab, ‘O Tamo Koba, iga ni ombla ingi ti ya ti uyoqnem. Ni gago qureq di Qotei aqa anjam plaltosim mergoqnem.’ ²⁷ Degsib minjibqa a na kamba merngwias, ‘Ningi tal qabe? E ningi qaliesai. Deqa ningi kalil jaraiyiy. Ningi kumbra uge yo qaji tamo.’ ²⁸ A na ningi degsim merngsim ningi qalaa

di breingwas. Yimqa Abraham, Aisak, Jakop, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi ti Qotei na taqatnjrsim nanggo Mandor Koba sqas. Soqnimqa ningi nangi unjrsibqa akamkobaoqnsib pailoqnsib nunngo jaqatinj qa qalagei anjam atoqnqas. ²⁹ Tamo ungasari gargekoba nangi sawa guta na guma na tauj na bebenj na ti bosib Qotei aqa sinjgaq di ko-roelenjabqa Qotei a nanggo Mandor Koba sosim nangi taqatnjrqas. Yimqa nangi Qotei ombla awoosib ingi uyoqnqab. ³⁰ Deqa ningi quiy. Tamo qudei bini ñam ti unub qaji nangi mondonj ñam saiqoji sqab. Ariya tamo qudei bini ñam saiqoji unub qaji nangi mondonj ñam ti sqab.”

Yesus a Jerusalem nangi qa dulej

³¹ Onaqa bati deqa Farisi qudei nangi Yesus aqa areq bosib minjeb, “Mandor Herot a ni lumsim moiyoymqa mareqnu. Deqa ni sawa endi uratosim ulañ.”

³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi gilsib gisañ tamo Herot a endegsib minjiy, ‘Yesus a marqo, “Bini e mondor uge uge nangi winjroqnsiyqa tamo ma ti nangi boletnjroqnqai. Nebe dego e wau di yoqnqai. Ariya alieb e ijo wau di kobotqai.” ’ Ningi gilsib Herot degsib minjiy. ³³ Bini e walwelosi aisiy nebe olo tigelosiy aisiy ariya alieb e Jerusalem di brantqai. E degyqai. Di kiyaga? Jerusalem dia qujai jeu tamo nangi na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumeq nab moreñeqnub. Nangi qure beiq di nangi ñumosaieqnub.

³⁴ “O Jerusalem qure, O Jerusalem qure, ni na Qotei aqa medabu o tamo nangi ñumoqnsim moiyoymnjreqnum. Osim tamo ungasari Qotei na inoq qarinqnjreqnu qaji nangi meniñ na ñumeqnam moreñeqnub. Bati gargekoba e ino angro nangi tuwe du du bul koroinjrqajqa yeqnam ni saideqnum. ³⁵ Deqa ningi quiy. Qotei a nanggo atra tal koba uratetngimqa a laña

sqas. Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi olo e nubqasai. Degsim gilsim mondonj e olo lañ qureq na boqnitqa ningi e nubsib marqab, “Tamo a bqo endi Tamo Koba aqa ñam na bqo. Deqa Qotei na a tulañ geregereiyeqnu.”

Tamo bei jejamu sunjyelenj qaji di Yesus na boletej

14 Yori bati bei Yesus a Farisi gate bei aqa talq gilsiq a ombla ingi uyoqneb. Ingi uyeq nabqa tamo qudei tal dia soqneb qaji nangi Yesus koqyoqneb. ² Yesus aqa areq di tamo bei jejamu sunjyelenj qaji a awesoqneb. ³ Deqa Yesus na tamo di unsiq dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti endegsi nenemnjrej, “Ningi mariy. Yori bati qa tamo boletqajqa di kere kiyo? Dal anjam a kiyersi marqo?” ⁴ Onaqa nangi na kamba anjam bei Yesus minjosa. Nangi mequmesoqneb. Deqa Yesus na tamo di aqa jejamu ojsiq aqa ma boletej. Osiqa qarinqyonaq gilej. ⁵ Onaqa Yesus na Farisi nangi olo nenemnjrej, “Nungo angro kiyo nunngo makau kiyo yori bati qa ulonjosim subq aiyimqa ningi na aqaryaiyosib subq dena osib goge atqab e? Ningi na merbiy.” ⁶ Onaqa nangi na kamba olo anjam bei Yesus minjqa yonab keresaiinjrej.

Ningi na nunngo segi ñam soqtaib

⁷ Bati deqa Yesus a ñam atej di tamo qudei nangi ingi uyo qa marsib talq bosib tamo ñam ti nanggo awo jaramq di awoosib ingi uyeq nab unjrej. Deqa a na nangi yawo anjam endegsi minjrej, ⁸⁻⁹ “Tamo bei na maruro atsim ni metmimqa ni tamo ñam ti nanggo awo jaramq di namo awoaim. Ni tamo ñam ti nanggo awo jaramq di awoqam di goiyo lanja na tamo ñam ti bei metim bam ni mermqas, ‘Ni awo jaram di uratosim tamo endi yim awoqas.’ Yim ni jemaimim tamo lañaj nanggo awo jaramq

di awoqam. ¹⁰Deqa tamo bei na maruro atsim metmimqa ni tamo lanja nango awo jaramq di awo. Yimqa goiyo lanja na bosim mermqas, ‘O was, ni bosim tamo ñam ti nango awo jaramq endi awo.’ Yim tamo kalil ingi uyeqñub qaji nango ñamgalaq di ni ñam ti sqam. ¹¹Tamo kalil nango segi ñam soqteqñub qaji nangi Qotei na olo ñam aguq atet-njrqas. Ariya tamo nango segi ñam aguq ateqñub qaji nangi Qotei na olo ñam soqteñjrqas.”

Ningi na tamo sougetejunub qaji nangi gereinjriy

¹²Osiqa Yesus na goiyo lanja minjej, “Ni maruro atsimqa ino segi was nangi ti ino segi kadoi nangi ti tamo ungasari ñoro koba ejunub qaji nangi ti met-njraim. Ni degyqam di ni endegsi are qalqam, ‘Nangi na kamba maruro atsib e metbib gilit ingi anaibqab.’ ¹³Ni degyaim. Ni maruro atsimqa tamo ñoro saiyoji nangi ti tamo jejamu lainjro qaji nangi ti tamo singa uge nangi ti tamo ñam qandimo nangi ti metnjrim bab ingi anainjre. ¹⁴Amqa ni tulan areboleboleimqas. Di kiyaa? Nangi ni kamba ingi anaimqa keresai. Deqa mondon tamo bole bole nangi olo subq na tigelo batiamqa Qotei na kamba awai tulan boledamu ni emqas.”

Yesus a maruro qa yawo anjam marej

¹⁵Yesus a anjam degsi marnaqa tamo bei Yesus ombla awoosib ingi uyoqñeb qaji a qusiqa minjej, “Mondon Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas. Sosimqa a na nangi ingi anainjrim awoosib koba na ingi uyoqñqab. Deqa nangi tulan areboleboleinjrim sqab.” ¹⁶Onaqa Yesus na kamba yawo anjam bei endegsi minjej, “Tamo bei a maruro atqa osiqa tamo gargekoba nangi aqa maruro unqa metnjrej. ¹⁷Aqa maruro bati brantonaa

a na aqa kangal tamo bei qarinyonaq gilsiqqa tamo nangi di minjrej, ‘Ningi boiy. Ingi ingi kalil gereiyosib atonub unu.’ ¹⁸Degsi minjrnaga nangi kalil bqa urateb. Osib minjoqñeb, ‘Iga bqa keresai.’ Bei na minjej, ‘E mandam bunuj awaiyonum. Di unqajqa aiqu. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’ ¹⁹Bei na minjej, ‘E makau bunuj 10 awaiyem. Deqa bini e nangi wau enjrqai. Deqa ni goiyo lanja minje, “E bqa keresai.”’ ²⁰Bei na minjej, ‘E bini uña bunuj onum. Deqa e dego bqa keresai.’

²¹“Onaqa kangal tamo a olo puluosiq aisiq anjam kalil nangi na minjeb qaji di aqa tamo koba minjnaqa a minjin oqetonaqa olo qarinyosiqqa minjej, ‘Ni urur gilsimqa gam kokbaq di gam kiñilalaaq di tamo ingi ingi saiyoji nangi ti tamo jejamu lainjro qaji nangi ti tamo ñam qandimnjro qaji nangi ti tamo singa ugeinjro qaji nangi ti itnjrsimqa joqsim ijo talq boiy.’ ²²Onaqa kangal tamo a olo gilsiqqa tamo nangi di kalil joqsi bosiqa aqa tamo koba minjej, ‘O Tamo Koba, e ino anjam dauryosim agi nangi kalil joqsi bonum. Ariya ino tal tamo na maqosai unu.’

²³“Onaqa goiyo lanja na olo aqa kangal tamo qarinyosiqqa minjej, ‘Ni gilsim gam kalilq dena ti ñañuq dena ti tamo nangi joqsim boiy. Nangi kalil babqa ijo tal magwas. ²⁴E ni mermqai. Tamo nangi e nami metnjronum bqa uratonub qaji nangi ijo maruro unqasai.”

Tamo a Yesus dauryqa marsimqa a mati geregere are qalsim Yesus dauryem

²⁵Yesus a dena tigelosiqqa walwelosiq aiyeqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi a dauryosib aiyoqñeb. Deqa a bulosiqqa nangi endegsi minjrej, ²⁶“Tamo bei a e daurbqa osimqa aqa abu, aqa ai, aqa ñaun, aqa angro nangi, aqa was nangi, aqa jaja nangi, aqa segi

jejamu dego jeutnjrqasai di a ijo angro sqa keresai. ²⁷Tamo bei na aqa segi namburbas qoboiosim e daurbqasai di a ijo angro sqa keresai.”

²⁸Osiqa nangi endegsi minjrej, “Tamo bei a tal atqa osimqa a mati awoosim tal kobotqajqa aqa awai geregere are qalsim aqa silali sisiyqas. Aqa silali kereqas kiyo sai kiyo degsi are qalqas. ²⁹⁻³⁰A mati degsi are qalqasai di a tal aqa utru atsim bati amble di aqa silali saiamqa tal kobotqa keresaiiyimqa tamo nangi unsib a kikiyosib minjqab, ‘Ni tal aqa utru atem di ni kobotqa keresai.’ Yim a jemaiyqas.

³¹“Mandor bei na mandor bei qoto itqa marsimqa a mati awoosim geregere endegsi are qalqas, ‘Ijo qaja tamo 10 tausen nangi na mandor di aqa qaja tamo 20 tausen nangi ñumsib winjrqqa kere kiyo?’ ³²A degsi are qalsim marqas, ‘E na mandor di qoto bunyqa keresai.’ Degsi marsimqa aqa wau tamo qudei nangi qarinnjrim gilsib mandor di minjqab, ‘Ungum, iga qotqa uratonum.’

³³“Dego kere tamo bei na e daurbqa osimqa a mati aqa segi ingi ingi kalil uratqasai di a ijo angro sqa keresai.”

Bar qa yawo anjam

³⁴Osiqa Yesus a olo marej, “Bar a bole. Ingiq di bar atoqnib aqa uyo boledamuqas. Ariya bar aqa qajarara koboqas di ingi kiye na olo qajararatqas? Di keresai. ³⁵Bar aqa qajarara koboqas di a ugeqas. Iga bar di mandam ti bulyonamqa mandam namuryqa keresai. Deqa iga bar di uratosim waiyqom. Tamo a dabkala ti sqas di a ijo anjam endi geregere quem.”

Kaja du alelqo qaji aqa yawo anjam

15

Bati bei takis o qaji tamo nangi ti une tamo nangi ti kalil Yesus aqa anjam quqwa marsibqa aqa areq bosib koroeb. ²Koroonabqa Farisi nangi

ti dal anjam qalie tamo nangi ti Yesus yomuiyosib mareb, “Yesus a une tamo nangi joqoqnsiqqa koba na ingi uyeqñub.”

³Degsib marnabqa Yesus a nango anjam di qusiqa yawo anjam endegsi minjrej, ⁴“Tamo bei aqa kaja 100 nangi ñiñ uyoqnibqa qujai bei alelamqa a na kaja 99 nangi uratnjrsim qujai alelqo qaji di namosim gilsim itqas. ⁵Itosim areboleboleiyim soqtosim qoboiyqas. ⁶Qoboiosim aism aqa qureq di brantosim aqa was nangi ti aqa qure qujai nangi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ningi uniy. Ijo kaja alelqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!’” ⁷Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di lañ goge dia nangi a qa tulañ areboleboleinjqas. Tamo 99 nangi mareqñub, ‘Iga tamo bole une saiqoji. Deqa iga are bulyqasai.’ Nangi qa lañ goge dia nangi areboleboleinjqasai. Ariya une tamo qujai a are bulyqas di nangi a qa tulañ areboleboleinjqas.”

Silali loumqo qaji aqa yawo anjam

⁸Osiqa Yesus a olo marej, “Uña bei aqa meniñ silali 10 soqnimqa meniñ silali qujai loumimqa a wañal qatrentosim aqa talq di mañ solsim namosim itqas. ⁹Itosim gilsim aqa was nangi ti aqa qure qujai nangi ti kalil koroinjrsimqa minjrqas, ‘Ijo meniñ silali qujai loumqo qaji agi olo itonum! Deqa ningi e ombla areboleboleigim sqom!’” ¹⁰Osiqa Yesus a olo marej, “Dego kere une tamo qujai a are bulyqas di Qotei aqa lañ angro nangi a qa tulañ areboleboleinjqas.”

Tamo bei aqa niri aiyel qa yawo anjam

¹¹Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei aqa niri aiyel soqñeb. ¹²Bati bei niri yala na aqa abu minjeñ, ‘O Abu, ni ino ñoro

kalil ambleq na potosim taqal bei e ebe.’ Degsi minjnaqa abu na aqa ñoro ambleq na potosiq taqal bei aqa ñiri yala yej. Taqal bei aqa ñiri koba yej. ¹³ Onaqa bati bei ñiri yala na aqa ñoro kalil qar-inyosiq silali osiq tigelosiq sawa beiq gilej. Gilsiq dia diqosi laqnsiq aqa silali kalil uyekritej. ¹⁴ Onaqa sawa dia mam koba aiyej deqa ñiri yala a ingi tulanj saiiyej. ¹⁵ Deqa a sawa deqaji tamo bei aqaq gilnaqa minnej, ‘Ni ijo bel taqatnjroqnsim ingi anainjroqne.’ ¹⁶ Onaqa a bel nanji taqatnjroqnsiq ingi anainjroqnej. Osiqa are qaloqnej, ‘E mam koba unum. Deqa e endegyqai. Bel nanji ingi oto uratoqnibqa di oqnsiy uyoqnitqa dena e kereoqnqas.’ A degsi are qalsiq soqnej. Di kiyaya? Tamo bei na ingi anaiyosaioqnej deqa.

¹⁷ “Osiqa olo are qalej, ‘E kumbra gro-tonum deqa e mam na moiqa laqnum. Ijo abu aqa wau tamo nanji ingi koba uyeqñub. E segi qujai mam na moiqa laqnum. ¹⁸ Deqa e olo puluosiy ijo abu aqaq aisiy minjqai, “O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. ¹⁹ Deqa e ino angro sqa keresai. Deqa ni marimqa e ino wau tamo sosiy ni wauetmoqnqai.”’ ²⁰ Degsi are qalsiq tigelosiq aqa abu aqaq olo aiyej.

“Aiyeqnaqa aqa abu ñam atsiqa isaq di unsiq a qa tulanj dulosiq urur ti gilsiq a soqonyosiq qalaqalaiyoqnsiq kundoqyoqnej. ²¹ Onaqa minnej, ‘O Abu, e Qotei aqa ñamgalaq di une kobaquja atonum. Ino ñamgalaq di dego e une kobaquja atonum. Deqa e ino angro sqa keresai.’ ²² Degsi minjnaqa aqa abu na aqa kanjal tamo qudei nanji minjrej, ‘Ñingi urur ti gilsib gara jugo tulanj boledamu olekoba di osi bosib jigeti. Bañrij dego osi bosib aqa bañ duq di jigeti. Singa tatal dego osib aqa singaq di jigelenjeti. ²³ Makau meli

bunuj didiqo di qalsib goiyiy. Goisib osib babqa iga koba na uysim areboleboleigim sqom. ²⁴ Iga degyqom. Di kiyaya? Ijo angro yala a moiyoqbulosiq olo ñambile sosiq bqo deqa. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’ Degsi minjnaqa nanji aqa anjam kalil di dauryosib makau goisib koba na awoosib areboleboleinjnaq soqneb.

^{25–26} “Ariya ñiri koba a wauq di sosiq dena puluosi bosiq tal jojomysiq nanji areboleboleinjreqnaq lou tueqñab qusiq kanjal angro bei metonaq aqa areq bonaqa nenemyej, ‘Nanji kiyaya lou tueqñub?’ ²⁷ Degsi nenemyonaqa kanjal angro dena minnej, ‘Ino was yala a olo bqo. Deqa ino abu na makau meli bunuj didiqo di qalqo nanji uyoqñsib areboleboleinjreqnaq lou tueqñub. Aqa angro a bole sosiq olo brantqo deqa lou tueqñub.’ ²⁸ Degsi minjnaq qusiq ñir-inyosiq qudalej. Osiqa tal miligiq gilqa uratej. Deqa aqa abu a talq dena oqedosiqa minnej, ‘O ijo angro, ni tal miligiq au. Bamqa iga koba na awoosim ingi uysim areboleboleigim sqom.’ ²⁹ Onaqa ñiri koba a na kamba aqa abu minnej, ‘O Abu, ni que. E wausau gargekoba ino anjam dauryosim ni wauetmoqñem. E ino anjam bei gotranjyosaiioqñem. Ni deqa e qa are qalsim kaja du bei qalsim goiyosaieqñum. E ijo kadoi nanji ti koba na areboleboleigosaieqñu. ³⁰ Ariya ino angro yala a na ino ñoro osiq gam qaji unja nanji ombla sambalaqñsiq silali kalil uyekritej. Osiq olo bqoqa ni a qa tulanj areboleboleimqoqa makau meli bunuj didiqo di agi qaletonum.’

³¹ “Degsi minjnaqa aqa abu na kamba minnej, ‘O ijo angro, ni gaigai e ombla unum. Ijo ingi ingi kalil di ino dego. ³² Ariya bini iga maruro atsimqa areboleboleigeqñu. Di kiyaya? Ino was a moiyoqbulosiq olo ñambile sosiq bqo. A loumej agi gagoq di olo brantqo.’”

Yesus a ñoro taqato tamo qa yawo anjam marej

16 Osiqa Yesus a olo aqa angro nanji endegsi minjrej, “Ñoro tamo bei soqnej. Aqa ñoro kalil aqa wau tamo bei na taqatoqnej. Bati bei tamo qudei na ñoro tamo di minjeb, ‘Ino ñoro taqato tamo a ino ñoro kalil laja uye-qnu.’ ² Degsi minjnabqa a na ñoro taqato tamo di metonaq aqa areq bonaqa minjrej, ‘Ni qa anjam degsi merbonubqa e quonum. Ni kiyaqa kumbra degyonum? Deqa ijo ñoro kalil ni uyonum qaji di sisiosim merbimqa e geregere qalieosiy ni kobotmqai. Yim ni ijo ñoro olo bunu taqatqasai.’

³ “Onaqa ñoro taqato tamo di a segi are qalej, ‘E kiyerqai? Ijo tamo koba a na e kobotbqa marqo. E singila saiqoji deqa e wau bei yqa keresai. E tamo qudei nanji minjrit silali laja ebqab di e jemaibqas. ⁴ Deqa e kiyerqai? E qalieonum. Tamo qudei nami ijo tamo koba aqaq dena ñoro osib nanji a kamba olo yqajqa minjeb qaji nanji di metnjrqai. Metnjrit ijoq babqa ñoro nami eb qaji di e na aguq atitqa nanji e qa tulan areboleboleinjqas. Deqa ijo tamo koba a na e wibimqa tamo nanji dena e osib nango talq di e geregereiboqnqab.’ ⁵ A degsi are qalsiqa tamo kalil nami aqa tamo koba aqaq dena ñoro eb qaji nanji metnjrnaq bonabqa tamo namo bej qaji di nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ ⁶ Onaqa minjrej, ‘E gorej kulum 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjrej, ‘Ni olo gorej kulum 50 segi nengrenye.’ ⁷ Osiqa tamo bei nenemyej, ‘Ni ñoro gembub ijo tamo koba aqaq dena em?’ Onaqa minjrej, ‘E bem sum aqa quj 100 em.’ Degsi minjnaqa ñoro taqato tamo na minjrej, ‘Ni olo bem sum aqa quj 80 segi nengrenye.’

⁸ “Onaqa ñoro tamo a aqa ñoro taqato tamo aqa kumbra gisañ di poiyoñ-aqa aqa ñam soqtosiq minjrej, ‘Ni kere-tonum.’ Degsi minjrej. Di kiyaqa? Ñoro taqato tamo uge di a powo ti sosiq deqa kumbra gisañ di yej. Deqa ningi quiy. Mandam endeqa tamo ungasari nanji mandam qaji powo koba ti unub. Ariya suwanqa tamo ungasari nanji mandam qaji powo kiñala ti unub.

⁹ “Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi mandam qaji ñoro uge oqnsib dena tamo ungasari nanji kumbra bole enjroqñib nanji ningi qa tulan areboleboleinjqas. Yim bunuqna ningi moisib mandam qaji ñoro uge kalil uratibqa Qotei na ningi joqsim tal gaigai sqas qaji dia ningi geregereingwas.

¹⁰ “Ningi ñoro kiñala geregere taqatqab di ningi ñoro qelikoba dego geregere taqatqab. Ariya ningi ñoro kiñala geregere taqatqasai di ningi ñoro qelikoba dego geregere taqatqasai. ¹¹ Ningi mandam qaji ñoro uge geregere taqatqasai di ningi lañ qure qaji ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na lañ qure qaji ñoro nungo banq di atqas? Tamo dego bei sosai. ¹² Ningi tamo bei aqa ñoro geregere taqatqasai di ningi nungo segi ñoro dego geregere taqatqasai. Deqa tamo yai na ñoro bei nungo banq di atqas? Tamo dego bei sosai.

¹³ “Tamo qujai a tamo kokba aiyel nanji wauetnjrqqa keresai. A tamo kobaquja bei qalaqalaiyosim olo tamo kobaquja bei jeutqas. Bei aqa anjam dauryosim olo bei qoreiyqas. Dego kere ningi silali ti Qotei ti turtnjrsib nanji wauetnjrqqa keresai.”

Yesus a dal anjam qa ti Mandor Koba Qotei qa ti anjam palontej

¹⁴ Onaqa Farisi nanji Yesus aqa anjam di qusib a yomuiyeb. Farisi nanji bati gaigai silali oqnqajqa are koba so-

qnej. Utru deqa nanġi Yesus yomuiyeb.
¹⁵ Onaqa Yesus na kamba minġrej, “Ninġi are qaleqnub, ‘Iga kumbra bole bole laġa baban na yoqnim tamo unġasari nanġi na iga nugoqnsib iga tamo bole qa mergwab.’ Ninġi degsib are qaleqnub. Di gisan. Nunġo are miligi di Qotei a segi qalie. Kumbra qudei tamo nanġi deqa arearetnjreqnu qaji di Qotei aqa nġam-galaq di kumbra tulaġ ugedamu.

¹⁶ “Nami Moses aqa dal anġam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anġam ti maroqneb dena bosì bosiq Jon aqa bati brantej. Jon aqa bati brantej dena bosiq bini iġo anġam maro tamo nanġi Qotei aqa anġam bole palonteqnub. Palonteqnab tamo unġasari kalil nanġi Qotei na taqatnjrsim nanġo Mandor Koba sqajqa tulaġ sinġilaeqnub.

¹⁷ “Laġ ti mandam ti koboqab. Ariya Qotei aqa dal anġam mutu kiġala bei koboqasai bole sai.”

Tamo bei na aqa nġauġ uratqa anġam

¹⁸ Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa nġauġ uratosim olo uġa bei oqas di a na aqa nġauġ kumbra ugeq waiyqo. Uġa bei dego aqa gumbuluġ na a ura-timqa bunuqna tamo bei na olo oqas di tamo bunuġ dena uġa di kumbra ugeq waiyqo.”

Noro tamo Lasarus wo nanġo sa anġam

¹⁹ Osiqa Yesus a olo marej, “Noro tamo bei soqnej. A bati gaigai gara wala bole jugoqnsiqa tulaġ areboleboleiyeq-naqa inġi bole bole uyoqnsiq soqnej.
²⁰ Aqa tal meq di tamo bei inġi tulaġ saiqoji aqa nġam Lasarus a bati gaigai awooqnsiq nġeioqnsiq soqnej. Aqa jejamu kalil yu na ugetej. ²¹ Deqa a tal meq di awesonaqa nġoro tamo a inġi uyeqnaqa nġenġi ululoġeqnaqa osiq uyoqnej. Aqa yuq dena leġ aiyeqnaqa baun nanġi boqnsib nanġo meġ na yu bilgetoqneb.

²² “Bati bei Lasarus a moiyej. Moinaqa Qotei aqa laġ anġro nanġi bosib aqa qunuġ osib Abraham aqa areq di awoteb. Bunuqna nġoro tamo a dego moinaqa subq ateb. ^{23–24} Subq atnabqa aqa qunuġ aisiq moiyo qureq di soqnej. Sosiqa jaqatinġ kobaiyeqnaqa tarosiqa Abraham isaq di sonaq unej. Lasarus a Abraham aqa areq di awesonaq unsiqa tulaġ maosiqa Abraham minġej, ‘O Abu Abraham, e nġamyuwoq endi sosimqa tulaġ kanġanoqnsim jaqatinġ koba eqnum. Deqa ni e qa are ugeimimqa Lasarus minġim aqa banġ gei yaq di tuqtosim bosim iġo meġq di atimqa kiġala ulilibqas.’

²⁵ “Onaqa Abraham na minġej, ‘O anġro, ni are qale. Ni nami mandamq di sosimqa ni inġi bole bole uyoqnem. Ariya Lasarus a inġi uge uge uyoqnej. Deqa bini Lasarus a sawa boleq endi sosiqa a tulaġ areboleboleiyeqnu. Ariya ni nġamyuwoq di sosimqa jaqatinġ koba eqnum. ²⁶ Ni nġam atsim une. Ni iga ti ambleq di sub guma koba unu. Deqa iga sub di laqaiosim nunġoq bqa keresai. Ninġi dego sub di laqaiosib gagoq bqa keresai.’

^{27–28} “Onaqa nġoro tamo dena kamba Abraham minġej, ‘O Abraham, ni na Lasarus minġimqa olo puluosim iġo abu aqa talq gilsim iġo was 5 nanġi said-njrimqa nanġi sawa uge endeq bqasai.’
²⁹ Onaqa Abraham na minġej, ‘Ino was nanġi Moses aqa dal anġam qalieonub. Nanġi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anġam dego qalieonub. Nanġi anġam di dauryqab di kere.’ ³⁰ Onaqa nġoro tamo dena olo minġej, ‘O Abu Abraham, di keresai. Ariya tamo moiyej qaji a subq na tigelosim anġam minġrqas di nanġi qusib are bulyosib dauryqab.’

³¹ “Onaqa Abraham na minġej, ‘Tamo nanġi Moses aqa dal anġam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nanġo anġam ti qusib are bulyqasai di tamo bei a subq na

tigelosim nanġi anjam minjrqas di dego nanġi qusib are bulyqasai.”

**Tamo a Yesus aqa angro
kiñala bei uneq waiyqas
di a tulañ padalougetqas**

17 Osiqa Yesus na aqa angro nanġi olo endegsi minjrej, “Bunuqna tamo qudei na tamo qudei uneq breinjqnqab. Bole, kumbra di brantoqnqas. Ariya tamo nanġi kumbra di yoqnqab qaji nanġi tulañ padalougetqab. ²Iga tamo deqaji nanġi ojsim meniñ kobaquja osim sil na nango kakroq di tontosim breinjrim ya robuq aiqab di kere. Yim nanġi bunuqna angro kiñala bei uneq waiyqasai.

³“Deqa ningi geregere ñam atoqniy. Ino was bei a une bei atimqa ni na minje, ‘Une di urat.’ Yim a ino anjam di qusim are bulyqas di ni aqa une di torei moyotime. ⁴Ariya a bati qujai qa une ⁷ni emoqnsim olo boqnsim ni mermoqnqas, ‘O was, e kumbra grotonum.’ Degsi mermo ⁷yimqa ni aqa une kalil di torei moyotime.”

**Iga Yesus qa gago areqalo
singilatqajqa anjam**

⁵Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo nanġi na minjeb, “O Tamo Koba, gago areqalo ni qa singilateqnum qaji di ni na olo kobaqujatime.” ⁶Onaqa Tamo Koba a na kamba minjrej, “Nunġo areqalo e qa singilato qaji di sis yago bul kiñala sqas di kereqas. Degesqas di ningi subar endi minjibqa a nunġo anjam dauryosim jirim qoji waqosim aisim yuwalq di tigelqas.”

**Yesus a kanġal tamo aqa
kumbra qa anjam marej**

⁷Osiqa Yesus a olo marej, “Tamo bei na aqa kanġal tamo qarinyonaqa gilsiq aqa ingi wauq di mandam qamsiq bulyej. Osiqa aqa kaja nanġi dego taqatnjrej. Ariya a wau di kobotimqa aqa

tamo koba a na kiyersi minjqas? ‘Ni namo ingi uye’ degsi minjqas e? Sai. ⁸A minjqas, ‘Ni ijo ingi goiyetbosim gara tigsim ingi suweiyosim ebimqa ingi ti ya ti uyqai. Uytit menetbimqa bunu ni kamba ingi ti ya ti uyqam.’ A na aqa kanġal tamo degsi minjqas. Di kiyaga? A kanġal tamo lañaj deqa. ⁹Kanġal tamo dena aqa tamo koba aqa anjam dauryimqa a na kamba aqa ñam soqtetqasai. Osim ‘Ni keretonum’ degsi minjqasai. Di kiyaga? A kanġal tamo lañaj deqa. ¹⁰Dego kere ningi Qotei aqa kanġal tamo sosibqa wau kalil a na ningi enġoqnqas qaji di yoqniy. Yoqnsib maroqniy, ‘Iga kanġal tamo lañaj. Deqa wau kalil Qotei na iga egeqnu qaji di agi yeqnum.”

**Yesus a tamo 10 nanġo jejamu yu na
ugeelenej qaji nanġi boletnjrej**

¹¹Yesus a dena tigelosiq Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq Samaria sawa ti Galili sawa ti ambleq na walwelosiq aiyoqnej. ¹²⁻¹³Aiyoqnsiq qure beiq di brantej. Onaqa tamo 10 nanġo jejamu yu na ugeelenej qaji nanġi bosib Yesus itosibqa nanġi kiñala isaq di tigelosib tulañ maosib minjeb, “O Tamo Koba, ni iga qa dulosim aqaryaige.” ¹⁴Onaqa Yesus a nanġi unjrseq minjrej, “Ning i olo puluosib aisib nunġo jejamu atra tamo nanġi osornjriy.” Degsi minjrnaqa nanġi aiyoqnsibqa gamq di nanġo yu kalil mosoonaa nango jejamu boleonaq uneb. ¹⁵Onaqa nanġo ambleq dena qujai a segi olo puluosiq Yesus aqa areq gilej. A lelej ti Qotei aqa ñam soqtoqnsiq giloqnej. ¹⁶Gilsiq Yesus aqa singaq di singa pulutosiq binjyosiq minjej, “O Tamo Koba, ni keretosim ijo jejamu boletonum.” Tamo di a Samaria qaji. ¹⁷Onaqa Yesus a tamo di unsiq marej, “E na tamo 10 nanġo jejamu boletetnjonumqa ariya qujai a segi ijoq bqo. Tamo 9 nanġi qabi unub? ¹⁸Nanġi

olo ijoq bosai. Nanngi Qotei aqa ñam soqtosai dego. Sawa bei qaji tamo endi a segi qujai olo bosiq Qotei aqa ñam soqtoqo.”¹⁹ Yesus a degsi marsiqa tamo di minjei, “Ni tigelosim aiye. Ni ino areqalo e qa singilatonum deqa ino jejamu boleqo.”

Mondonj Tamo Angro a lanj qureq na bqas

²⁰ Bati bei Farisi nanngi Yesus endegsib nenemyeb, “Bati gembu Qotei a bosim aqa segi tamo ungasari nango Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqas?” Onaqa Yesus na minjrei, “Qotei a Mandor Koba sqajqa bati brantqonimqa manwa bei namoqna bam ningi unqasai.”²¹ Tamo bei na endegsi merngwasai, ‘Ningi uniy, Mandor Koba a bqo agiende,’ o ‘Mandor Koba a bqo agide.’ Degyqasai. Ningi quiy. Bini Qotei a nungo ambleq endi Mandor Koba unu.”

²² Osiqa Yesus na aqa angro nanngi endegsi minjrei, “E Tamo Angro. Bati bei brantimqa ningi ijo bqajqa bati unqa maroqnsib unqasai.”²³ Tamo qudei na ningi gisangoqnsib merngoqnqab, ‘Ningi uniy. Tamo Angro bqo agide,’ o ‘Tamo Angro bqo agiende.’ Degsib merngoqnibqa ningi nanngi daurnjraib.”²⁴ Kola minjaleqnaqa lanj kalil suwaneqnu dego kere mondonj e Tamo Angro brantitqa tamo ungasari kalil nanngi e nubqab.”²⁵ Ariya e brantosaisoqnitqa tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nanngi na e qoreibosib jaqatinj koba ebqab.

²⁶ “Noa aqa bati qa tamo ungasari nanngi kumbra yoqneb dego kere e Tamo Angro bqajqa bati qa nanngi kumbra degyoqnqab.”²⁷ Agi Noa aqa bati qa tamo ungasari kalil nanngi ingi ti ya ti uy-oqnsib unja ban ojelenoqnsib sonabqa Noa a qobun miligiq gilnaqa awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa nanngi kalil morenekriteb.”^{28–29} Lot aqa bati qa dego tamo ungasari nanngi ingi ti ya ti uyoqn-

sib ingi ingi awaiyoqnsib silali oqnsib ingi yagoqnsib tal atoqneb. Nanngi kumbra degyoqnsib sonabqa Lot a Sodom qure uratosiq ulaneqnaqa njamuwo ti menin pulonj ti lanj goge na awa bul aisiqa Sodom tamo ungasari kalil nanngi padaltnjrei.”³⁰ Dego kere bunuqna tamo ungasari nanngi kumbra degyoqnsib soqnibqa e Tamo Angro brantqai.

³¹ “Bati deqa tamo ungasari tal meq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo warum miligiq gilaib. Nanngi jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di unub qaji nanngi jaraiqa oqnsib ingi ingi oqa osibqa olo puluosib qureq baib. Nanngi torei dena jaraiyoqujatebe.”³² Kumbra nami Lot aqa njanj aqag di brantej qaji ningi deqa are qaliy.”³³ Tamo bei a aqa segi nambile taqatqajqa areqalo kobaiyqas di a padalqas. Ariya tamo bei a aqa segi nambile uratqas di a olo nambile bole oqas.

³⁴ “E ningi endegsi merngwai. Ijo bqajqa bati brantimqa qolo deqa tamo aiyel warum qujaiq di nerenesoqnibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.”³⁵ Unja aiyel tal qujaiq di saplanj gereiyoqnibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.”³⁶ Tamo aiyel wau qujaiq di ingi yagoqnibqa Qotei na bei lanj qureq osi oqsimqa bei uratim sqas.” Yesus na aqa angro nanngi anjam degsi minjrei.”³⁷ Onaqa nanngi na kamba nenemyeb, “O Tamo Koba, kumbra kalil di sawa qabia brantqas?” Onaqa Yesus a nanngi yawo anjam endegsi minjrei, “Tamo nango jejamu qusaeqnu qaji sawa dia qal nanngi koroqab.”

Iga Qotei pailyqajqa asgigwasai

18^{1–2} Yesus aqa angro nanngi bati gaigai Qotei pailyoqnib asginjraim deqa a na yawo anjam bei endegsi minjrei, “Qure beiq di anjam pegiyo tamo soqnej. Tamo di aqa kumbra bolesai. A Qotei ulaiyosaoqnej. A

tamo ungasari nanġi qa dego are qalo-saioqnej. ³ Qure dia uña qobul soqnej. A bati gaigai anjam pegiyo tamo di aqa areq giloqnsiqa minjoqnej, “Tamo bei na e gulbe ebeqnu. Deqa ni na aqaryaibosim gago aiyel anjam pegiyet-gimqa tamo dena e olo gulbe ebqa-sai.” ⁴ A degsi minjeqnaqa a aqaryaiyqa uratoqnej. Bunuqna a areqalo bei osiqa marej, ‘Bole, e Qotei ulaiyosaieqnum. E tamo ungasari nanġi qa are qalo-saieqnum. ⁵ Ariya uña qobul di a bati gaigai e wainboqnsiqa merbeqnu, “Ni aqaryaibe.” A merbo gaigai yeqnu deqa unġum e aqa anjam gereiyetqai. E aqa anjam gereiyetqasai di a bati gaigai ijo areq boqnsim sqas. Yim e tulañ asgibo uge.”

⁶ Osiqa Tamo Koba a olo marej, “Anjam pegiyo tamo uge aqa anjam marej qaji di ninġi quiy. ⁷ Qusib are qaliy. Qotei a tamo bole. A anjam pegiyo tamo di bul sai. Deqa tamo ungasari a na gilt-njrej qaji nanġi qolo ti qanam ti paily-oqnqab di a nango pailyo qusimqa tar-ijsokobaiyqasai. A nanġi urur aqaryain-jrqas. ⁸ E ninġi merġwai. Qotei na nanġi urur aqaryainjroqujatqas. Ariya mondoñ e Tamo Anġro bosiyqa tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanġi e qa nango areqalo singilatosib soqnib degsi unqai e?”

Farisi tamo bei takis o qaji tamo bei wo nanġi aiyel Qotei pailyeb

⁹ Tamo qudei nanġi mareqnu, “Iga tamo bole. Iga tamo qudei nanġi unub dego sai.” Yesus na tamo deqaji nanġi yawo anjam bei endegsi minjrej, ¹⁰ “Tamo aiyel nanġi Qotei pailyqa marsibqa atra tal miligiq gileb. Bei Farisi tamo. Bei takis o qaji tamo. ¹¹ Nanġi atra tal miligiq gilsibqa Farisi tamo a namo tigelosiqa endegsi pailyej, ‘O Qotei, e tamo qudei nanġi unub

dego sai. E gisañ na tamo ungasari nanġi silali yainjrosaeqnum. E sambala kumbra yosaieqnum. E kumbra uge bei dego yosaieqnum. E takis o qaji tamo di bul sai. ¹² E gaigai ni pailmqa oqnsim inġi ti ya ti urateqnum. E ijo segi inġi inġi kalil potelenjoqnsim oto bei ni atraimeqnum.’ ¹³ Farisi tamo a degsiqa Qotei pailyej. Onaqa takis o qaji tamo a kiñala isaq di tigelesosiqa lañ goge koqyosim pailyqajqa jemaionyanaq turuosiqa are soqonyosiqa marej, ‘O Qotei, e une ti. Deqa ni e qa dulosim ijo une kalil kobotetbime.’ Takis o qaji tamo a degsiqa Qotei pailyej.”

¹⁴ Yesus a yawo anjam degsi minjrsiqa olo minjrej, “E ninġi merġwai. Takis o qaji tamo di aqa une kalil Qotei na kobotetonaqa a olo puluosiqqa aqa talq aiyej. Ariya Farisi tamo di aqa une Qotei na kobotetosai. Di kiyqa? Tamo kalil nango segi ñam soqteqnuq qaji nanġi Qotei na olo ñam aguq atetnjrqas. Ariya tamo nango segi ñam aguq ateqnuq qaji nanġi Qotei na olo ñam soqtetnjrqas.”

Yesus a marej, “Anġro du du nanġi ijo areq bqajqa saidnjraib”

¹⁵ Onaqa tamo ungasari qudei nanġi nango anġro du du ti anġro mom ti jo-qsib Yesus na aqa bañ nango gateq di atetnjrqqa marsib aqa areq beb. Beqn-abqa Yesus aqa anġro nanġi na saidnjrsib minjreb, “Nunġo anġro du du nanġi jo-qsib endeq baib.” ¹⁶ Degsib saidnjrnabqa Yesus na anġro du du nanġi di metnjrej. Osiqa aqa anġro nanġi minjrej, “Anġro du du nanġi uratnjrib ijo areq beb. Nanġi saidnjraib. Tamo ungasari nanġi anġro du du bul sqab di Qotei a nango Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas. ¹⁷ E bole merġwai. Ninġi anġro du du nanġi bul sqasai di Qotei a ninġi osim taqatngwa-sai. Deqa a nunġo Mandor Koba sqasai dego.”

Ñoro tamo bei a Yesus ombla na anjam mareb

¹⁸ Onaqa Juda gate bei na Yesus endegsi nenemyej, “O Qalie Tamo Bole, e kiyersiyqa ñambile gaigai sqai?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Ni kiyaaqa e tamo bole qa merbonum? Qotei a segi qujai tamo bole. ²⁰ Ariya ni Qotei aqa dal anjam kalil qalie unum. ‘Ni tamo bei aqa uña jejamu ojetaim. Ni tamo bei qalsim moiyoatim. Ni ba-jiñaim. Ni tamo bei aqa jejamu laña gisanñaim. Ni ino ai abu nañgo sorgomq di geregere sosimqa nango anjam dauryoqne.” ²¹ Onaqa Juda gate dena olo Yesus minnej, “E angro kiñala qa dal anjam kalil di dauryosim boqnem agi bini degsi unum.” ²² Degsi minjnaq qusiqa kamba minnej, “Ni dal anjam kalil di dauryosim keretonum. Ariya kumbra qujai ni keretosai. Deqa e ni mermqai. Ni gilsim ino ingi ingi kalil qarinyosim silali osim tamo ingi ingi saiqoji nañgi jeisim enjre. Degsim enjrsim bosim e daurbe. Osim bunuqna ni lañ qureq di awai bole itqam.” ²³ Yesus na tamo di degsi minjnaq qusiqa are gulbekobaiyej. Di kiyaaqa? A ingi ingi koba ti soqnej deqa.

²⁴ Onaqa Yesus a tamo di koqyosiq marej, “Tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nañgi Qotei na taqatnjrsim nañgo Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulañ bañgi koba. ²⁵ Kamel a yumba miligiq gilqajqa bañgi koba. Dego kere tamo ungasari ingi ingi koba ti unub qaji nañgi Qotei na taqatnjrsim nañgo Mandor Koba sqa marsibqa lañ qureq oqwajqa tulañ bañgi koba.” ²⁶ Onaqa tamo qudei Yesus aqa anjam di queb qaji nañgi na minjeb, “Ni anjam degsi maronum deqa tamo yai nañgi Qotei na elenamqa nañgi ñambile gaigai sqa kere?” ²⁷ Onaqa Yesus na kamba minnej, “Tamo nañgi segi ñambile sqa

keresai. Ariya Qotei na nañgi elenqa kere. Di kiyaaqa? Qotei a kumbra kalil yqa kere.”

²⁸ Yesus a nañgi degsi minjnaqa Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni une. Iga gago ingi ingi kalil uratosim ni daurme-qnum.” ²⁹⁻³⁰ Onaqa Yesus na minnej, “E bole mernñwai. Tamo bei a Qotei na taqatosim aqa Mandor Koba sqa marsimqa aqa segi qure, aqa ñaun, aqa was nañgi, aqa ai abu nañgi, aqa angro nañgi ti kalil uratnjrsim e daurbqas tamo di Qotei na ingi ingi gargekoba olo yelenqas. Yimqa mondon a ñambile gaigai sqas.”

Yesus a marej, “E moisiy olo subq na tigelqai”

³¹ Yesus na aqa angro 12 nañgi anjam degsi minjrsiq koboonaqa nañgi joqsiqu segitnjrsiq endegsi minnej, “Ningi quiy. E Tamo Angro. Iga Jerusalem aieqnum. Dia anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nañgi nami e qa nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ³² Agi tamo qudei na e ojgab. E ojsib tamo nañgi Qotei qaliesai qaji nango bañq di e atqab. Yimqa nañgi na e misilñboqnsib miselboqnsib ugeugeiboqnaqab. ³³ Osib e kumbainbosib lubsib moiyoqbqab. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigelqai.” ³⁴ Yesus na aqa angro nañgi anjam degsi minjnaq qusibqa anjam di aqa utru Qotei na ulitej deqa nañgi geregere poinjrosai.

Yesus na tamo bei ñam qandimyej qaji di boletej

³⁵ Onaqa Yesus a walwelosi aisiq Jeriko qure jojomyeqnaqa tamo bei ñam qandimyej qaji a gam qalaq di awesosiqqa tamo ungasari nañgi silali qa ñilnjro-qnej. ³⁶ Tamo ungasari tulañ gargekoba nañgi Yesus dauryosib qatronoqnsib aieqnaqab tamo dena qusiqa nenemnnej,

“Ninggi kiyaaqa qatroneqnub?” ³⁷ Onaqa nanği na minjeb, “Yesus Nasaret qaji a aiyeqnu.” ³⁸ Degsi minjnabqa a tulaŋ leleŋosiqa marej, “O Yesus, Devit aqa Ŋiri, ni e qa dulame.” ³⁹ Onaqa tamo uŋgasari namoeb qaji nanği na tamo di ŋir- iŋtosib minjeb, “Ni leleŋkobaaim. Kiri.” Degsi minjnabqa a nango anjam quet- njrosai. A olo tulaŋ leleŋoqnsiq Yesus minjoqnej, “O Devit aqa Ŋiri, ni e qa du- lame.” ⁴⁰ Onaqa Yesus a tigelosiqqa tamo uŋgasari nanği minjrej, “Tamo di osib ijo areq osi boiy.” Onaqa nanği na a osib Yesus aqa areq osi beb. Osi bonabqa nen- emyej, ⁴¹ “E ni kiyermqajqa deqa ni e qa leleŋoqnam?” Onaqa minjej, “O Tamo Koba, e olo ŋam poibim sawa unqa- jqa deqa e ni qa leleŋoqnam.” ⁴² Onaqa Yesus na minjej, “Ni e qa ino areqalo singilatonum deqa e ni boletmqai. Deqa ino ŋamdamu olo poimeme.” ⁴³ Degsi minjnaqa aqa ŋamdamu poiyoŋaqa sawa unsiqa Qotei aqa ŋam soqtosiqa tigelosiq Yesus dauryosiq aiyej. Onaqa tamo uŋ- gasari kalil nanği Yesus aqa maŋwa di unsibqa nanği dego Qotei aqa ŋam soqtoqneb.

Yesus a Sakius aqa talq gilej

19 ¹⁻³ Onaqa Yesus a aisiqa Jeriko qureq di brantosiq qure ambleq na walweleqnaqa tamo bei aqa ŋam Sak- ius a Yesus tamo kiyero degosiq unqa- jqa dauryej. Sakius a takis o qaji tamo nango gate. A ŋoro koba ti soqnej. A tamo truquyala deqa a Yesus dauryosiq unqajqa yonaq ugeiyej. Di kiyaaqa? Tamo gargekoba nanği na sawa getenteb deqa. ⁴ Deqa Sakius a urur ti aisiq tamo uŋ- gasari kalil nanği buŋnjrsiqqa namoosiq gam qalaq di ŋam bei oqsiq ŋam atej. Ŋam atsiqa are qaleb, “Yesus a gam en- dena bamqa e geregere unqai.” ⁵ On- aqa Yesus a gam dena walwelosi aisiq ŋam utruq di tigelosiq tarosiq Sakius un- siqa minjej, “O Sakius, ni mandamq aiy-

oqujat. Bini e ino talq di sqai.” ⁶ Degsi minjnaqa a qusiqa mandamq aiyocu- jatosiqqa tulaŋ areboleboleiyonaqa Yesus osiqqa ombla na aqa talq gileb. ⁷ Gileqn- abqa tamo uŋgasari kalil nanği di un- sib ŋirijosiqb mareb, “Ninggi uniy. Yesus a une tamo aqa talq gileqnu.” ⁸ Onaqa talq di Sakius a tigelosiqqa Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni que. E ijo ingi ingi kalil ambleq na potosiq tamo ingi ingi saiqoji nanği jeisi enjrqai. E nami tamo bei gisanyosim silali dala qujai yayiem kiyo? Degamqa e kamba silali dala qolqe olo yqai.” ⁹ Onaqa Yesus a Sakius aqa anjam di qusiqa tamo uŋgasari nanği minjrej, “Bini Sakius a dego Abraham aqa aŋgro tiŋtiŋqo. Deqa Qotei na a ti tamo kalil aqa talq endi unub qaji nanği ti elenqo. ¹⁰ E segi Tamo Aŋgro. E na tamo uŋgasari padalo gamq di unub qaji nanği ŋamoqnsim eleneqnum. E deqa mandamq aiyem.”

Silali taqatqajqa yawo anjam

¹¹ Onaqa tamo uŋgasari nanği Yesus aqa anjam di qusib are qaleb, “Bini kiyo Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwajqa bati brantqas?” ¹² Nanği degsib are qaleb. Di kiyaaqa? Yesus a Jerusalem jojomyej deqa. Onaqa Yesus a yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo kobaquja bei a sawa isaq gilej. Tamo di a are qaleb, ‘E sawa deq gilitqa sawa deqaji nanği na e mandor atqab. Yibqa e olo puluosiy bosiy ijo segi qure qujai nango mandor sosiy nanği taqatnjrqai.’ A degsi are qalsiqqa sawa isaq gilej. ¹³ A gilqa osi- iqa aqa kangal tamo 10 nanği metnjr- naqa aqa areq bonabqa nanği segi segi 20 kina enjrsiqqa minjrej, ‘Silali endena wauosib silali aqa oto dego oiy. Bunuqna e olo bosiy unqai.’

¹⁴ “Tamo kobaquja a degsi minjrsiqqa sawa isaq gilsiq di sonaqa aqa qure qu- jai nanği a qa tulaŋ ugeosib are qaleb, ‘A gago mandor sqasai.’ Degsib are qalsibqa

tamo qudei nangi qarijnrnab sawa deq gilsib sawa deqaji nangi minjreb, 'Tamo di a gago mandor ataib. A na iga taqatgwajqa iga uratonum.' ¹⁵ Ariya sawa deqaji nangi na tamo di mandor ateb. Onaqa bunuqna a olo puluosiq aqa segi qureq aisiqa kangal tamo nangi wau qa silali enjrej qaji nangi metnjrej. Metnjrnaqa nangi aqa areq bonabqa a na minjrej, 'E nami silali engem qaji dena ningi wauoqneb olo silali di osorbiy.'

¹⁶ "Onaqa kangal tamo deqaji bei a bosiq minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 200 kina brantej agiende.' ¹⁷ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'Ni kangal tamo bolequja. Ni wau kiñala geregere taqatonum deqa e qure kokba 10 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

¹⁸ "Onaqa kangal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ino 20 kina ebem qaji dena e waueqnamqa olo 100 kina brantej agiende.' ¹⁹ Onaqa aqa tamo koba a na minjej, 'E qure kokba 5 ino banq di uratitqa ni na taqatnjroqnam.'

²⁰ "Onaqa kangal tamo bei a bosiq aqa tamo koba minjej, 'O Tamo Koba, ni unime. Ino 20 kina ebem qaji agi olo osibetmonum. E gara ñengi na dalaosim atnam soqnej. ²¹ E kumbra degyem. Di kiyaga? E ni qa ulaem deqa. E qalieem, ni tamo njirin ani. Tamo qudei nangi waueqnab silali branteqnaqa ni segi na eqnum. Tamo qudei nangi ingi yageqnab melieqnaqa ni segi na otorosim uyeqnum.'

²² "Onaqa tamo koba dena kamba endegsi minjej, 'Ni kangal tamo uge. Ino segi anjam dena e ino une ubtosiy ni pegimqai. Ni nami qalieem, e tamo njirin ani. Tamo qudei nangi waueqnab silali branteqnaqa e segi na eqnum. Tamo qudei nangi ingi yageqnab melieqnaqa e segi na otorosim uyeqnum. Ni nami e qa degsim qalieem. ²³ Deqa ni kiyaga

ijo silali di osi gilsim silali talq di atosai? Ni di atem qamu e bosimqa silali talq dena ijo silali aqa oto kobaqa qamu turtosim onum qamu.' ²⁴ Degsi minjsiq tamo qudei aqa areq di tigelesoqneb qaji nangi minjrej, 'Ningi aqa 20 kina di yayiosibqa kangal tamo nami wauosiq 200 kina ej qaji di olo yiy.' ²⁵ Onaqa nangi na minjeb, 'O Tamo Koba, a 200 kina ejunu. Deqa ni kiyaga 20 kina olo yqa maronum?'

²⁶ "Onaqa tamo koba a na minjrej, 'E ningi mernjgwei. Tamo a wau geregere taqatoqnqas di Qotei na olo wau koba yimqa a na taqatoqnqas. Ariya tamo a wau geregere taqatqasai di wau kiñala a na taqatejunu qaji di a olo bunu taqatqasai. Qotei na a kobotimqa a lanja sqas.'

²⁷ Osiqa minjrej, 'Tamo nangi e qa jeu ateb qaji nangi di joqsib boiy. Nangi e qa mareb, "Tamo di a gago mandor ataib." Deqa tamo nangi di joqsib bosib ijo ulatamuq endi nangi ñumib morenqab.'"

²⁸ Yesus a yawo anjam degsi marsiq a Jerusalem aiqajqa gam dauryosiq aiyoqnej.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem aiyej

²⁹⁻³⁰ Yesus a aisiqa Betfage qure ti Betani qure ti Oliv mana utruq di jomyosiq aqa angro aiyel qarijnrsiq minjrej, "Ningi aisib qure bei jojom di unu di brantosib donki bei tontonub unu di unqab. Donki di bunuj tamo bei nami aqa quraq di awoosaioqnej qaji. Ningi donki di unsibqa sil palontosib titosib osib boiy. ³¹ Ningi sil palontognibqa tamo bei na nenemngwas kiyo, 'Ningi kiyaga donki aqa sil palontognub?' Degsi nenemngimqa ningi na minjiy, 'Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.'"

³² Yesus a nangi aiyel degsi minjrsiq qarijnrnaqa aisib anjam Yesus na minjrej qaji di dauryosib donki di uneb.

³³ Unsib sil palonteqnabqa donki aqa

abu nangi na nangi aiyel nenemnjreb, “Ningi kiyaaq donki aqa sil palonteqnub?” ³⁴ Degsi nenemnjrnabqa nangi aiyel na kamba minjreb, “Tamo Koba a wau ti. Deqa a donki qa mergwo.”

³⁵ Degsi minjrnab odnjrnab nangi aiyel donki di osib Yesus aqa areq osi gileb. Osi gilsib nango segi gara jugo piqtosib donki aqa quraq di tusib Yesus soqtosib donki aqa quraq di awoteb. ³⁶ Yesus a donki aqa quraq di awoonaqa donki a walwelosi aiyeqnaqa tamo ungasari nangi nango gara jugo piqtelejosib gamq di tuelerjoqneq. ³⁷ Onaqa Yesus a Oliv mana utru jojomyeqnaqa aqa angro gargekoba nangi tulan areboleboleinjreqnaqa lelerjoqneq. Yesus a nami manwa gargekoba yeqnaqa nangi unoqneq deqa nangi Qotei aqa nam soqtoqnsib endegsib maroqneq, ³⁸ “Ni Tamo Koba aqa nam na bonum deqa a ni tulan geregereimeqnu. Ni gago Mandor Koba. Iga Qotei Goge Koba aqa nam tulan soqtoqnqom! Lan qureq di lawo kumbra gaigai sqas.”

³⁹ Onaqa tamo ungasari nango ambleq dena Farisi qudei nangi tigelosib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo, ni ino angro nango medabu getentetnjrime.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo angro nango medabu getentqab di meniñ nangi tamo bulyosib tulan murqumyoqnsib Qotei aqa nam soqtoqnqab.”

Yesus a Jerusalem nangi qa akamej

⁴¹ Osiqa Yesus a Jerusalem jojomyosiq unsiqa akamej. ⁴² Akamosiq marej, “O Jerusalem tamo ungasari, bini bati endeqa ningi Qotei aqa kumbra qalieeb qamu ningi geregere lawo na unub qamu. Ariya kumbra di ningi qa uliejunu deqa ningi qalieqa keresai. ^{43–44} Deqa ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo qudei na bosib ningi jeutngosib nungo qure koba endi agutibqa ningi jaraiqa

keresaiingwas. Amqa nangi na ningi qoto itngosib tulan ugeugeingosib nungo qure koba endi niñaqyekritqab. Osib qure aqa meniñ kalil paraparainjrsib breinjribqa meniñ bei meniñ bei aqa quraq di sqasai. Meniñ kalil segisegiqab. Jeu tamo nangi bosib ningi degngwab. Di kiyaaq? Qotei na ningi aqaryaingwajqa bati brantqo di ningi poingosai deqa.”

Tamo ungasari nangi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneq

⁴⁵ Osiqa Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq nam atej di tamo ungasari gargekoba nangi ingi ingi qarinyoqn-sibqa dena silali eqnab unjrsiqqa nangi winjrnaq jaraiyeb. ⁴⁶ Nangi jaraiyeqnaqqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, ‘Ijo tal endi pailyqajqa tal.’ Qotei aqa anjam degsi unu. Ariya ningi na olo tal endi ugetonubqa a bajinj tamo nango tal bulqo.”

⁴⁷ Yesus a bati gaigai atra tal miligiq giloqnsiq dia tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. Bati deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Juda gate nangi ti Yesus qalib moiqaqqa gam namoqneq. ⁴⁸ Ariya tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa anjam quqwajqa tulan arearetnjroqnej. Deqa Juda gate nangi Yesus qalib moiqaqqa gam namonab ugeinjrej.

Juda nangi na Yesus nenemyeb, “Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum?”

20 ^{1–2} Bati bei Yesus a atra tal koba miligiq gilsiq dia tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Juda gate nangi ti bosib nenemyeb, “Ni iga merge. Ni singila qabe na osimqa kumbra endi yeqnum? Yai na ni qarinjmej deqa ni

wau endi yeqnum?” ³Onaqa Yesus na minjrej, “E kamba anjam bei ningi nen-emngitqa ningi e merbiy. ⁴Yai na Jon qarinyonaqa bosiqqa tamo ungasari nangi yansnjroqnej? Qotei na kiyo? Tamo bei na kiyo? Ningi na merbiy.” ⁵Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi qairosib maroqneb, “Iga Yesus min-jqom, ‘Qotei na Jon qarinyej’ degsi min-jqom di a iga mergwas, ‘Kiyaqa ningi Jon aqa anjam quetosai?’ ⁶Ariya iga min-jqom, ‘Tamo bei na Jon qarinyej’ degsi minjqom di tamo ungasari nangi njir-ijosib bosib iga meniñ na lugwab. Di kiyaqa? Nangi mareqñub, ‘Jon a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.’” ⁷Nangi degsib qairosib olo Yesus minjeb, “Yai na kiyo Jon qarinyej di iga qaliesai.” ⁸Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi degsib merbonub deqa e dego yai na qarinqbonaq bosim wau endi yeqnum di ningi merngwasai.”

Wain wau qa yawo anjam

⁹Osiqa Yesus a olo tamo ungasari nangi yawo anjam bei endegsi minjrej, “Tamo bei a tigelosiqqa aqa wauq gilej. Gilsiqqa wain sil yagelenosiqqa wau taqato tamo qudei nango banq di aqa wau uratetnjrsiqqa sawa isaq gilsiq dia sokobaiyej. ¹⁰Sonaqa wain gei melion-aqa a na aqa kangal tamo bei qarinyon-aqa wau taqato tamo nangoq aisiq minjrej, ‘Wau lanja na e qarinqbqo bonum. Deqa ningi wain gei ebibqa e na osi gilqai.’ Degsi minjrnaqa nangi na a ojsib qalougetosib wiyonab lanja pulu-osiq gilej. ¹¹Gilnaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonabqqa a lanja puluosiq gilej. ¹²Onaqa wau lanja na olo kangal tamo bei qarinyonaq ainaqa a dego qalougetosib ugeugeiyosib wiyonab gilej. ¹³Onaqa wau lanja a are qalej, ‘E kiyerqai? E endegyqai. E ijo segi angro qujai e na tulan

qalaqalaiyeqnum qaji di qarinyit aiqas nangi aqa anjam quetqab.’ ¹⁴Degsi are qalsiqqa aqa segi njiri qarinyonaq aiyej. Aiyeqnaqa wau taqato tamo nangi a unsibqa segi segi qairosib mareb, ‘Tamo a bqo endi wau lanja aqa segi njiri. A na aqa abu aqa inggi inggi kalil oqas. Deqa iga a qalsim moiotosimqa wau endi iga na oqom.’ ¹⁵Degsib marsibqa wau lanja aqa njiri ojsib wau qalaq osi gilsib dia qalñab moiyej.

“Deqa ningi kiyersib are qalonub? Wau lanja a bosimqa wau taqato tamo uge nangi di kiyernjrqas? ¹⁶E ningi merngwai. A bosim nangi ñumsim moi-yotnjrqas. Osim aqa wau di olo yainjr-sim tamo qudei nango banq di uratet-njrimqa nangi na kamba taqatesqab.” Yesus na tamo ungasari nangi yawo anjam degsi minjrnaqa nangi qusib minjeb, “Wau taqato tamo nangi kumbra uge di yaib.”

¹⁷Onaqa Yesus na nangi koqnjrsiqqa minjrej, “Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa damu ningi poingwo e? Anjam agiende,

‘Tal gereiyo qaji tamo nangi na tal ai arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu. Tal ai di tal singilatqajqa deqa tigeltej.’

¹⁸Ningi quiy. Tamo ungasari ululonjosib tal ai quraq aiqab qaji nangi di tal ai dena nango tanu gingenjyqas. Ariya tal ai di ulonjosim tamo ungasari qudei nangoq aisim jejamu ti tanu ti torej paraparainjrqas.”

¹⁹Onaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti yawo anjam di qusib endegsib qalieeb, Yesus a yawo anjam dena nango jejamuq di une qamet-njrej. Nangi degsib qalieosib deqa minjñ oqetnjrnaqa Yesus ojqa mareb. Ariya nangi tamo ungasari nangi ulainjrsib deqa nangi Yesus ojqa uratosib jaraiyeb.

“Iga Sisar takis yqom e?”

²⁰ Ariya atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nanngi ti Yesus koqye-soqneb. Osib endegsib are qaleb, “Iga tamo qudei qarijnjnam nanngi Yesus aqa areq gilsib gisanjosib anjam bei nenemyibqa a nanngi tamo bole edegwas. Osim anjam grotimqa iga qusim ojsim Rom nango gate aqa banq di atqom.” Nanngi degsib are qalsibqa tamo qudei qarijnjrnab nanngi Yesus aqa areq gileb. ²¹ Gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, iga qalie, ni anjam bole maro qaji tamo. Ni anjam bole segi tamo ungasari nanngi minjroqnsim Qotei aqa kumbra osornjreqnum. Ni tamo bei ulaiyosaieqnum. Ni tamo ñam ti nanngi anjam bei minjroqnsim olo tamo ñam saiqoji nanngi anjam bei minjrosaeieqnum. Ni anjam qujai tamo kalil nanngi minjreqnum. ²² Deqa ni iga merge. Iga Sisar takis yqom e? Yqasai e? Ni kiyersi are qalonum?” ²³ Onaqa Yesus a nango areqalo uge di poiyoanaqa minjrej, ²⁴ “Ningi meniñ silali bei osorbiy.” Degsi minjrnaqa nanngi meniñ silali bei osi bosib osoryonab unsiq minjrej, “Meniñ silali quraq endi tamo yai aqa ulatamu ti ñam ti unu?” Onaqa nanngi na minjeb, “Di Sisar aqa.” ²⁵ Onaqa a na minjrej, “Deqa Sisar aqa ingi ingi a qa olo yiy. Qotei aqa ingi ingi a qa olo yiy.” ²⁶ Onaqa nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa tulañ prugugetosib mequmosib soqneb. Tamo ungasari nango ñamdamuq di nanngi Yesus gisanjyib a anjam bei grotqa yonab ugeinjrej.

Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqab

²⁷ Onaqa Sadyusi tamo qudei nanngi Yesus aqa areq beb. Sadyusi nanngi mareqñub, “Tamo moreño qaji nanngi olo subq na tigelqasai.” ²⁸ Deqa nanngi bosib Yesus endegsib minjeb, “O Qalie Tamo, ni que. Moses a nami dal anjam endegsi

nengrenyej, ‘Tamo bei a moiymqa aqa ñauñ angro saiqoji soqñimqa aqa was bei na olo uña qobul di osim aqa was moiyej qaji aqa angro ñambabtetqas.’ Moses a nami dal anjam degsi nengrenyej. ²⁹ Deqa ni que. Was 7 nanngi soqneb. Nango was matu a uña osiqa moiyej. A angro saiqoji. ³⁰ Onaqa aqa was yala na olo uña qujai di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. ³¹ Onaqa aqa was yala na olo uña qobul di osiqa a dego moiyej. A angro saiqoji. Was 7 kalil nanngi uña qujai di osib moreñeb. Nanngi angro saiqoji. ³² Nanngi kalil moreñonabqa ariya bunuqna uña di a dego moiyej. ³³ Deqa ni iga merge. Mondonñ subq na tigelo batiamqa tamo kalil nanngi subq na tigelabqa uña di a yai aqa ñauñ tñtñ sqas? Ni qalie, was 7 kalil nanngi uña qujai di eb.”

³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Mandamq endi tamo nanngi uñateqñub. Uña nanngi tamoteqñub. ³⁵ Ariya mondonñ tamo ungasari Qotei na subq na tigelqa giltñjrej qaji nanngi subq na tigelosibqa nanngi tamotqasai. Nanngi uñatqasai. ³⁶ Nanngi lañ angro bul laña sqab. Qotei na nanngi subq na tigeltñjrimqa nanngi aqa segi angro bole sqab. Deqa nanngi olo moreñqa kere-sai. ³⁷ Ningi quiy. Tamo nanngi moisiq olo subq na tigelqab anjam di aqa utru Moses a nami babtosiq endegsi nengrenyej, ‘Ñam mariñ miligiq di puloneqnaqa Qotei a ñam pulonq di sosisqa Moses metosiq minjeb, “E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.”’ ³⁸ Qotei na Moses degsi minjeb deqa iga qalieonum, Qotei a tamo moreño qaji nango Qotei sai. A tamo ñambile so qaji nango Qotei. Deqa tamo kalil nanngi Qotei aqa ñamgalaq di ñambile unub.”

³⁹⁻⁴⁰ Onaqa dal anjam qalie tamo nanngi Yesus aqa anjam di qusibqa nanngi olo anjam bei nenemyqajqa ulaeb. Deqa nanngi na minjeb, “O Qalie Tamo, ino anjam di bole.”

Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?

⁴¹ Onaqa Yesus a olo nanggi endegsi minjrej, “Dal anjam qalie tamo nanggi kiyaya mareqñub, ‘Kristus a Devit aqa njiri?’ ^{42–43} Devit a nami marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Agi louqa buk miligiq di Devit a anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, “Ni ijo ban woq endi awo.”

Awesocñimqa e ino jeu tamo kalil nanggi elegosiy ino sorgomq di atitqa ni na nanggi taqatñroqñam.”

⁴⁴ Ningi uniy. Devit a marej, ‘Kristus a ijo Tamo Koba.’ Deqa Kristus a kiyersim Devit aqa njiri sqas?”

Dal anjam qalie tamo nanggi kumbra uge uge yeqñub

⁴⁵ Tamo ungasari kalil nanggi Yesus aqa anjam di queqñabqa a na aqa angro nanggi endegsi minjrej, ⁴⁶ “Ningi dal anjam qalie tamo nanggo kumbra uge geregere tenemtoqñiy. Nanggi koro sawaq di tamo ungasari nanggi na nanggo ñam soqtetñrsib ban ojetñrqajqa deqa gara jugo olekokba jugoqñsib laqñub. Nanggi Qotei tal miligiq di, goiyo kokbaq di sosibqa tamo ñam ti nanggo awo jaramq di awoqajqa tulan areboleboleñjreqñu. ⁴⁷ Nanggi uña qobul nanggi gisañjroqñsibqa nanggo tal ti ingi ingi ti laña yainjreqñub. Osib tamo ungasari nanggi na unjrsib nanggo ñam soqtetñrqajqa deqa pailyo olekokba yeqñub. Deqa mondoñ Qotei na nanggi awai tulan ugedamu enjrqas.”

Uña qobul aqa silali kiñala soqnej di Qotei yekritej

21 Yesus a atra tal miligiq di sosiqa ñam atej di ñoro tamo nanggi boqñsib silali ato qaji kulumq di silali ateqñab unjroqnej. ² Onaqa uña qobul bei ñoro tulan saiqoji a dego bosiq meniq silali kiñilala aiyel segi atej. At-

naqa Yesus na unsiq aqa angro nanggi minjrej, ³ “E bole merngwai. Uña qobul endi a ñoro tulan saiqoji. Deqa a na ñoro tamo kalil nanggi bunñrsiq silali kobaquja atqo. ⁴ Ñoro tamo nanggi silali koba ti unub. Nanggi oto kiñala segi ateqñub. Ariya uña qobul endi a silali tulan sai bole sai. Aqa meniq silali kiñilala aiyel segi naj agi atekritqo.”

Bunuqna jeu tamo nanggi na atra tal niñaqyqab

⁵ Onaqa Yesus aqa angro qudei nanggi atra tal di koqyosibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Atra tal walato qaji meniq di tulan boledamu. Qotei atraiyqajqa ingi ingi ti meniq ti turtosib atra tal endi walateb.” Onaqa Yesus na kamba minjrej, ⁶ “Atra tal ningi unonub endi bunuqna jeu tamo nanggi na bosib tulan niñaqyosib aqa meniq kalil para-parainjrsibqa taqal breinjqab. Yimqa meniq bei meniq bei aqa quraq di sqa-sai. Meniq kalil segiseqiqab.”

Gulbe kobaquja bunuqna brantqas

⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanggi na kamba nenemyeb, “O Qalie Tamo, bati gembu jeu tamo nanggi bosib atra tal endi niñaqyqab? Niñaqyqa osibqa kumbra kiye namoqna brantim iga unsim poigwas, ‘Bati di jojomqo?’” ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi geregere ñam atoqñiy. Tamo qudei na ningi gisañgo uge. Bunuqna gisañ tamo gargekoba nanggi ijo ñam na boqñsib maroqñqab, ‘E Kristus.’ Qudei maroqñqab, ‘Kristus bqa-jqa bati agi jojomqo.’ Degsib gisañosib maroqñibqa ningi nanggi daurnjraib. ⁹ Bunuqna sawa bei bei qaji nanggi an na qotokobaoqñqab. Ningi deqa qusib ulaaib. Qotei a nami marej, ‘Kumbra di brantqas.’ Deqa brantem. Ariya kumbra di brantimqa diño bati urur brantqasai. Soboleiyosim brantqas.”

¹⁰Yesus a nangi degsi minjrasiqa olo minjrej, “Bati deqa sawa bei ti sawa bei ti qotoqnqab. Mandor kokba qudei nangi dego tigeloqnsibqa mandor kokba qudei nangi qoto itnjroqnqab. ¹¹Sawa bei beiq di mimiñ kokba ti ma uge ti mam ti ingi saio bati brantelenqas. Lan goge di manwa bei bei brantoqnibqa tamo ungasari nangi unoqnsib ulaugetoqnqab.

¹²“Ariya kumbra kalil di brantosaisoqnimqa Juda nangi na bosib ningi jeutngoqnsib ugeugeinggoqnsib ojelenjoqnqab. Ojelenjoqnsib anjam pegiyo talq di ningi tigeltngoqnsib tonto talq di breinggoqnqab. Osib ijo ñam ugetqa are qaloqn-sib ningi joqoqnsib Rom nango mandor ti nango gate ti nango ulatamuq di ningi tigeltngoqnqab. ¹³Yimqa gam dena ningi ijo anjam bole palontoqn-sib nangi minjroqnqab. ¹⁴Deqa ningi na kamba anjam kiye minjrqiqa deqa nami are koba qalaib. ¹⁵E segi na nungo medabu singilatetngosiy powo engitqa ningi kamba anjam minjroqnqab. Minjroqnibqa nangi nungo anjam di gotranyqa yoqnib ugeinjroqnqas.

¹⁶“Bati deqa nungo ai abu nangi ti nungo was nangi ti nungo leñ nangi ti nungo kadoi nangi ti tigeloqnsib ningi ojelenjoqnsib jeu tamo nango banq di atelenjoqnqab. Osib ningi qudei lungonib moreñoqnqab. ¹⁷Ningi ijo ñam ejunub deqa tamo ungasari kalil nangi ningi qa tulan ugeoqnsib jeutngoqnqab. ¹⁸Ariya Qotei na ningi geregere taqatngogonqas deqa ijo angro bei padalqasai. Ningi kalil bole sqab. Nungo gate banga bei dego ugeqasai. ¹⁹Deqa ningi gulbe di qoboiyoqnsib singila na tigelesoqniy. Sosib dena ningi ñambile bole oqab.

Bunuqna qaja tamo nangi Jerusalem qure niñaqyqab

²⁰“Bunuqna qaja tamo nangi bosib Jerusalem agutesqab. Agutesoqnib ningi unsibqa endegsib qalieqab, ‘Bole,

Jerusalem padalqajqa bati brantqo.’

²¹Bati deqa tamo ungasari Judia sawaq di unub qaji nangi jaraiyosib manaq oqoqujatebe. Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nangi qure uratosib jaraiyoqujatebe. Tamo ungasari wauq di, gamq di unub qaji nangi olo puluosib qureq baib. Nangi torei dena jaraiyoqujatebe. ²²Bati deqa Qotei na tamo ungasari nango une qa kambatnjrougetqas. Yimqa aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. ²³O aiyo! Bati deqa Qotei aqa minjiñ Juda nangoq aiymimqa gulbe tulan kobaquja nango mandamq di brantqas. Deqa uña guman ti uña angro mom ti nangi jaraiyo bangioqnsib gulbe gargekoba oqnqab. ²⁴Jeu tamo nangi bosib Juda nangi serie na ñumoqnib moreñoqnqab. Osib qudei ojelenjosib joqnsib sawa bei beiq di uratnjroqnqab. Tamo Juda sai nangi bosib Jerusalem tulan niñaqyosib singila na taqatesqab. Taqatesoqnib bati Qotei a nami giltej qaji di kereamqa a na nangi olo taqal breinjraqas.

Tamo Angro a singila ti rian ti lanbiq na mandamq aiqas

²⁵“Bati deqa sen ambruqas. Bai dego suwanqasai. Bongar nangi ululonoqnsib mandamq aiyelenqab. Yuwal dego korkortosim anjam atoqnqas. Yimqa sawa bei bei qaji nangi quoqnib areqalo niñaqyetnjroqnimqa nangi tulan ulaugetoqnqab. ²⁶Lan goge di ingi ingi kalil renginyelenamqa tamo ungasari nangi unsib maroqnqab, ‘Bole, gulbe oqa batiqo.’ Nangi degsib maroqnsib ulaugetoqnsib ñam eririqnjroqnqas. ²⁷Bati deqa e Tamo Angro singila ti rian koba ti lanbiq na mandamq aiyoqnit tamo ungasari nangi tarosib e nubqab. ²⁸Kumbra kalil di brantqa utru atoqnimqa ningi ulaaib. Ningi tigelosib tarosib ñam atoqniy. Di

kiyaqa? Qotei na ningi awaingim ningi bole sqajqa bati jojomqo deqa.”

Ninggi qura qa yawo anjam dena poingem

²⁹ Osiqa Yesus a yawo anjam endegsi minjrej, “Ninggi qura ti nam kalil ti unjriy. ³⁰ Nam banga qalsim olo ñalguy-oqnimqa ningi unsib qalieqab, ‘Señ aqa bati jojomqo.’ ³¹ Dego kere kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantimqa ningi unsib endegsib qalieoiy, ‘Bole, Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqajqa bati jojomqo.’

³² “E bole merngwai. Tamo ungasari bini bati endeqa unub qaji nangi kalil moreñosaisoqñibqa kumbra kalil e ubtosim merngonum qaji endi brantelenqas. ³³ Lan ti mandam ti koboqab. Ariya ijo anjam koboqa keresai.”

Ninggi geregere nam atsib soqniye

³⁴ Osiqa Yesus a olo marej, “Ninggi geregere nam atsib soqniy. Ningi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nungo segi jemu qa ingi ingi qa areqalo kobaiyoqnaib. Aliem urur bel qaleqnu dego kere bati uge di bosim ningi pruatnggo uge. ³⁵ Od, bati uge di bosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangoq di brantoqujatqas. ³⁶ Deqa ningi gaigai nam atoqnsib Qotei pailyoqnsib soqniy. Yimqa Qotei a singila engoqñimqa kumbra kalil brantelenqas qaji di ningi na britosib e Tamo Angro ijo ulatamuq di tigelesqab.” Yesus a degsi marej.

³⁷ Bati gaigai qanam Yesus a atra tal miligiq di sosiqa tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam palontoqnsiq minjroqnej. Qoloeqnaqa a olo qure uratoqnsiq mana ñam Oliv di ñeioqnej. ³⁸ Tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa anjam quqwa maroqnsib nobqolo ambru tigeloqnsibqa atra tal miligiq giloqneb.

Judas a Yesus osim jeu tamo nango banq di atqas

22 Onaqa Juda nango yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa ñam Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati. Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqñabqa aqaryainjrej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ² Yori bati jojomonaqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti Yesus qalsib moiyoqñabqa gam ñamoqñeb. Di kiyaga? Nangi tamo ungasari nangi ulainjreb deqa.

³ Onaqa Satan a Judas aqa miligiq aiyej. Judas aqa ñam bei Iskariot. A dego Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei. ⁴ Satan a Judas aqa miligiq aisiq walawalaiyonaqa tigelosiq atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nangi ti nangoq gilsiq minjrej, “E Yesus osiy nungo banq di atqai.” ⁵ Degsi minjronaqa nangi areboleboleijnraqa minjeb, “Ni Yesus osim gago banq di atimqa iga ni silali emqom.” ⁶ Degsi minjnabqa a nango anjam di qusiqa minjrej, “Di kere.” Osiqa Judas a gilsiq a na Yesus osim nango banq di atqajqa gam ñamoqñej. A are qalej, “Yesus a tamo ungasari nangi uratnjrsim a segi soqñimqa e na osiy Juda tamo kokba nango banq di atqai.”

Pita Jon wo nangi yori bati aqa ingi ingi gereiyeb

⁷ Onaqa Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Bati brantej. Qotei a nami Israel nangi endegsi minjrej, “Ninggi kaja du du nangi ñumelenosib siranmeq di leñ liyibqa e na unsiy ningi uratngwai. E ningi padaltngwasai.” Qotei a nami Israel nangi degsi minjrej. Kumbra deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Juda nangi mareb, “Iga kaja du du nangi ñumelenosim Qotei atraiyqom.” ⁸ Onaqa bati deqa Yesus na Pita Jon wo nangi minjrej,

“Bini yori bati koba. Deqa ningi aiyel aisib gago ingi ingi gereiyetgibqa iga koba na ingi uyqom.” ⁹Onaqa nangi aiyel na minjeb, “Ni iga merge. Iga aisim tal qabia ingi ingi gereiyqom?” ¹⁰⁻¹¹Onaqa Yesus na nangi aiyel qarinqrsiqa minjrej, “Ningi aiyel aisib qure ambleq di tamo bei ya nobu qoboiosim giloqnim gamq di itosib dauryiy. Ningi a dauryosib tal a goetqas qaji di miligiq gilsib tal lanja endegsib minjiy, ‘Qalie Tamo a marqo, “E ijo angro nangi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa warum a qabi unu?”’ ¹²Ningi degsib minjibqa a na warum kobaquja bei gogeqsi unu di ningi osornqwas. Warum dia nami jar ti awo jaram ti atelejeb unu. Ningi aiyel aisib warum dia gago ingi ingi gereiyelenjiy.” ¹³Onaqa nangi aiyel aisib anjam kalil Yesus na minjrej qaji degsi brantonab unsibqa ingi ingi kalil gereiyelenjeb.

Yesus na aqa angro nangi bem ti wain ti anainjrej

¹⁴Onaqa ingi uyqa bati brantonaaq Yesus aqa anjam maro tamo nangi ti koba na awoosib ingi uyoqneb. ¹⁵Nangi ingi uyoqnsibqa Yesus na nangi endegsi minjrej, “E jaqatinq osaiunum. Deqa e ningi koba na awoosim yori bati aqa ingi uyqajqa tulan areboleboleibqo. ¹⁶E ningi mernqwai. E ingi endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ningi taqatngosim a nungo Mandor Koba soqnimqa ingi endi aqa utru e na geregere babtosiyo olo uyqai.”

¹⁷Osiqa a wain osiq gambanq di bilentosiq Qotei pailiyosiqa aqa angro nangi endegsi minjrej, “Ningi wain gambanq endi osib uyiyo. ¹⁸E ningi mernqwai. E wain endi olo uyqasai. Degsi gilsiy mondonj Qotei na ningi taqatngosim a nungo Mandor Koba soqnimqa e olo uyqai.” ¹⁹Osiqa Yesus a olo Qotei pailiyosiqa bem osiq ginqenyosiqa nangi en-

jrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E ningi aqaryainqwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyiyo. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniyo.” ²⁰Onaqa nangi bem uynabqa Yesus na olo wain gambanq osiq Qotei pailiyosiqa minjrej, “Wain gambanq endi ijo lenj. Nungo une kobotqajqa deqa ijo lenj aisim Qotei aqa anjam bunuj nami gereiyej qaji di singilatqas. ²¹Ariya ningi quiy. Ijo angro bei na e osim tamo qudei nanggo banq di atqas. Angro di agi iga koba na endego awoosim ingi uyeqnum. ²²E Tamo Angro. Deqa Qotei na nami merbej, ‘Ni moiqam.’ A degsi merbej deqa e aqa anjam di dauryosiy moiqai. Ariya angro e osim tamo qudei nanggo banq di atqas qaji a tulan padalouetqas.” ²³Yesus na aqa angro nangi degsi minjrnac qusibqa segi segi maroqneb, “Angro yai a kumbra di yqas?”

Yesus aqa angro nangi njirinosis anjam na qotoqneb

²⁴Onaqa Yesus aqa angro nangi segi segi njirinosis yai a angro kalil bunjnrsim nam ti sqas deqa anjam na qotoqneb. ²⁵Onaqa Yesus na minjrej, “Mandor kokba sawa sawa kalil taqateqnub qaji nangi njirin na sawa taqateqnub. Yeqnab tamo unggasari nangi na nanggo nam soqtoqnsib mareqnub, ‘Nangi sawa taqato tamo bole.’ ²⁶Ariya kumbra di nungoq di saiq. Nungo ambleq di angro bei a tamo kobaquja sqa marsimqa a mati tamo lanaj bul soqnem. Osim a tamo kobaquja sqas. Nungo ambleq di angro bei a nam ti sqa marsimqa a mati nungo wau tamo soqnem. Osimqa a nam ti sqas. ²⁷Ningi are qaliyo. Tamo yai a tamo kobaquja? Tamo awoosiq ingi uyeqnu a kiyo? Tamo wauosiq ingi suweiyeqnu a kiyo? Tamo agi awoosiq ingi uyeqnu qaji a tamo kobaquja. Ariya ijo kumbra degsi sosai. E nungo ambleq endi sosim ningi wauetngeqnum.

²⁸“O ijo angro, e gulbe qoboieq-nam ningi e uratbosaieq-nub. Ningi e beterbeq-nub. ²⁹Ijo Abu na e Mandor Koba atej dego kere e kamba ningi mandor atelenqai. ³⁰Osiy mondon e nungo Mandor Koba sosiy ningi koba na ingi ti ya ti uyoqnqom. Yimqa ningi awo jaram kokbaq di awoosib Jekop aqa angro 12 nanqo moma kalil nanqi taqatnjroqnqab.”

Pita a gisañoqalubtosim marqas, “E Yesus qaliesai”

³¹Osiqa Yesus a olo marej, “O ijo angro kalil Saimon ombla ningi quiy. Satan na ningi uneq waingwa marqo. Ningi singila na tigelesosib e daurbqab kiyo e uratbosib jaraiqab kiyo di Satan a nungo areqalo tenemtosim qalieqajqa deqa ningi uneq waingwa marqo. Agi tamo nanqi bem sum ñoqoryoqn-sib damu eleqeq-nub dego kere. ³²O Pita, e ni qa gaigai endegsim pailye-qnum, ‘O Abu, ni na Pita aqa areqalo singilatetimqa a e uratbqasai.’ E ni qa degsim pailyeqnum. Bole, ni mati ulonqam. Ariya bunuqna ni olo are bul-yosim ijoq bqam. Bosim ino was nanqi singilatnjroqnqam.”

³³Onaqa Pita na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na marimqa aqo ombla tonto talq aisim morenqom. E ulaqasai.” ³⁴Onaqa Yesus na minjej, “O Pita, ni que. Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

Yesus aqa angro nanqi silali ti qaqun ti sebru ti oqab

³⁵Osiqa Yesus na aqa angro nanqi endegsi minjrej, “E ningi nami qariñ-gosim merngem, ‘Ningi gilsib ijo anjam mare mare laqnay. Ningi silali ti gilaib. Nungo qaqun aib. Singa taqal jigaib.’ Degsi merngonamqa ningi ingi bei qa truqueb e?” Onaqa nanqi na minjeb,

“Sai. Iga ingi bei qa truquosai.” ³⁶Onaqa a na minjrej, “Ariya bini e anjam di beltosiy olo endegsi merngwai. Nungo silali bei soqnim oiy. Nungo qaqun bei soqnim di dego oiy. Ningi sebru saiamqa nungo gara jugo bei qariñyosib silali osib dena sebru awaiyiy. ³⁷E ningi merngwai. Anjam e qa nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo ungasari nanqi marqab, ‘Kristus a une tamo.’ ” ³⁸Onaqa Yesus aqa angro nanqi na minjeb, “O Tamo Koba, ni unime. Iga sebru aiyel ejunum.” Onaqa Yesus na minjrej, “Di kere.”

Yesus a Oliv manaq oqsij dia Qotei pailyej

³⁹Yesus aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqqa Jerusalem uratosiq Oliv manaq oqej. Aqa angro nanqi dego a dauryosib oqeb. ⁴⁰Oqsib nañu agu beiq di brantosib Yesus na aqa angro nanqi minjrej, “Ningi endegsib pailiy, ‘O Abu, gulbe bei na iga uneq waigaiq.’ ” ⁴¹Yesus a degsi minjrsiqqa nanqi uratnjrsiq kiñala sasalej. Tamo bei na meniñ waiyim isaq yala gilqas dego kere a sasalosiqqa singa pulutosiq Qotei pailyej. ⁴²A endegsi pailyej, “O Abu, ni marimqa gulbe endi ijoq baiq. Gulbe endi ya uge uyo bul. Ungum, ni ijo areqalo dauryaim. Ni ino segi areqalo dauryosim ye.”

^{43–44}Yesus a degsi singila na Qotei pailyoqn-siqqa a are tulan gulbekobaiyej. Onaqa a ñeskobaiyosiqqa aqa ñes lej ti mandamq aiyonqej. Bati deqa lan angro bei aisiqa Yesus taqyosiqqa singilatej. ^{45–46}Yesus a pailyo koboonaka a olo tigelosiqqa aqa angro nango areq aisiq ñam atej di nanqi are gulbe na ñerenejonab unjrej. Unjrnaqa minjrej, “Ningi kiyaqa ñerenejunub? Ningi tigelosib Qotei pailyoqnay. Yim gulbe bei nungoq bqas di gulbe dena ningi uneq waingwasai.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nango banq di atej

⁴⁷ Yesus a anjam degsi mareqnaqa aqa angro 12 nangi deqaji bei agi Judas a na tamo gargekoba nangi joqsiqa Yesus aqa areq di branteb. Brantonabqa Judas a Yesus aqa areq bosiq kundoqyej. ⁴⁸ Kundoqyonaqa minjej, “O Judas, e Tamo Angro. Tamo nangi endi e ojqaqqa deqa ni na e kundoqbonum e?”

⁴⁹ Onaqa tamo nangi di Yesus ojqa laqnabqa aqa angro nangi unsibqa Yesus minjeb, “O Tamo Koba, ni marimqa iga gago sebru osim tamo nangi di ñumnam morenqab.” ⁵⁰ Degsi minjsibqa aqa angro bei na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kangal tamo bei gateq di qalqajqa sebru waiyej grotosiqa dabkala wo segi gentetej. ⁵¹ Onaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Kumbra degyai. Uratiy.” Degsi minjrsiqa tamo di aqa dabkala ojnaqa olo boleej.

⁵² Onaqa Yesus na atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nangi ti Juda gate nangi ti minjrej, “E lej ojo tamo unum deqa kiyo ningi sebru ti torom ti eleqosib e ojqa bonub e?” ⁵³ E bati gaigai atra tal miligiq di ningi koba na soqnem. Bati deqa ningi yala ban waiyosib e ojo-sai. Ariya bati uge nunqoq di brantqo deqa ningi e ojonub. Endego ambru aqa singila agi brantqo.”

Pita a marej, “E Yesus qaliesai”

⁵⁴⁻⁵⁵ Onaqa nangi Yesus ojsib wal-welosib atra tamo gate aqa talq osi gileb. Nangi Yesus osi gileqnabqa Pita a kiñala isa isaq na nangi daurnjrsiq gilej. Gilsiqqa atra tamo gate aqa tal meq di brantej. Brantosiqa qaja tamo qudei nangi tal meq di ñam tunguyosib awesonabqa bosiq nangi koba na ñam yoroqnej. ⁵⁶ Pita a ñamyuwo areq di awesonaqa kangal uña bei na unsiqqa koqyosiq qaja tamo nangi minjrej, “Tamo endi Yesus

ombla soqneb.” ⁵⁷ Onaqa Pita a saidosiq minjej, “Uña, e tamo di qaliesai.” ⁵⁸ Sok-iñalayonaq tamo bei na olo Pita unsiqqa minjej, “Ni dego Yesus aqa angro bei.” Onaqa Pita na minjej, “E aqa angro sai.” ⁵⁹ Olo kiñala soboleiyonaq tamo bei na Pita koqyosiq singila na marej, “Tamo endi a dego Galili qaji tamo. Deqa e qalieonum, a Yesus ombla soqneb.” ⁶⁰ Onaqa Pita na minjej, “Ni anjam maronum di e poibosai bole sai.” Degsi minjnaqa tuwe anjamej. ⁶¹⁻⁶² Tuwe anjamonaqa Tamo Koba a bulosiqa Pita koqyej. Koqyonaqa anjam nami Yesus na minjej qaji, “Bini tuwe anjamosaisoqnimqa ni gisañoqalubtosim marqam, ‘E Yesus qaliesai,’” anjam deqa olo are qalsiqa poiyoonaqa tal qalaq gilsiqqa tulan akamugetej.

Nangi na Yesus misilingyoqnsib ban na qaloqneb

⁶³ Tamo Yesus ojeb qaji nangi a misilingyoqnsibqa ban na qaloqneb. ⁶⁴ Qaloqnsibqa aqa ñamdamu gara na qosetosib minjoqneb, “Ni Kristus amqa ni ubtosim mare, yai na ni lumqo?” ⁶⁵ Degsib minjoqnsib olo misiling anjam gargekoba minjoqneb.

Yesus a Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigelej

⁶⁶ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti koroosib Yesus osib tigeltosib nenemyeb, ⁶⁷ “Ni Kristus amqa geregere merge.” Onaqa a na minjrej, “E kamba anjam merngwai di ningi ijo anjam quetbqasai. ⁶⁸ E anjam bei nenerngwai di ningi olo anjam merbqasai. ⁶⁹ Deqa e ningi endegsi merngwai. E Tamo Angro. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awesqai.”

⁷⁰ Yesus a nangi degsi minjrnaqa nangi na minjeb, “Deqa ni Qotei aqa Ijiri e?”

Onaqa a na minjrej, “Od. Anjam ningi maronub di kere.” ⁷¹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusib tulan minjin oqetnjrnaqa segi segi maroqneb, “Aqa une agi a segi babtqo iga quonum. Deqa iga kiyaaqo tamoei olo metonam bosim aqa une marqas?”

Juda tamo kokba nangi Yesus osib Pailat aqa ulatamuq di tigelteb

23 Juda tamo kokba nangi degsib marsibqa Yesus osi gilsib Rom nango gate Pailat aqa ulatamuq di tigelteb. ² Tigeltosib Pailat minjeb, “Iga Yesus uneqnum, a na Juda tamo ungasari nangi kumbra ugeq breinjreqnu. Osisa nangi mandor koba Sisar takis yqajqa saidnjroqnsisa minjreqnu, ‘E segi nungo Mandor Koba. E segi Kristus.’” Juda tamo kokba nangi degsib Yesus aqa jejamuq di une qamete. ³ Onaqa Pailat a nango anjam di qusisa Yesus nemye, “Ni Juda nango Mandor Koba e?” Onaqa Yesus na minjeb, “Od. Anjam ni maronum di kere.” ⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti tamo ungasari kalil nangi ti minjreb, “E segi are qalonum, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji.” ⁵ Degsi minjrnaqa nangi na kamba minjeb, “Yesus a tamo ungasari nangi kumbra uge dauryqajqa are tigeltetnjreqnu. Agi a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa dena Judia sawaq aisiq qure qure kalilq di walweloqnsisa dena bosiq gago qure endia dego kumbra degyeqnu.”

Pailat na Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej

⁶ Onaqa Pailat a nango anjam di qusisa nenemnjreb, “Yesus a Galili qaji tamo e?” ⁷ Degsi nenemnjrnaqa nangi na minjeb, “Od, a Galili qaji tamo.” Onaqa Pailat a nango anjam di qusisa minjreb, “Mandor Herot a Galili sawa taqatejunu. Bini a Jerusalem endi unu. Deqa e Yesus qarinyitqa a Herot aqaq gilimqa a kamba

Yesus aqa anjam quqwas.” Degsi minjrsisa Yesus qarinyonaqa Herot aqaq gilej.

⁸ Herot a nami Yesus qa anjam quonej deqa a Yesus itqajqa arearetoqnej. Yesus a bosim Herot aqa ulatamuq di manwa bei yim unqajqa deqa are qaloqnej. Deqa a Yesus aqa ulatamuq na sisa tulan areboleboleiyej. ⁹ Onaqa a na Yesus anjam gargakoba nenemyoqnej. Nenemyeqnaqa Yesus a kamba anjam bei marosai. A torei mequmesoqnej. ¹⁰ Deqa atra tamo kokba ti dal anjam qalie tamo nangi ti bosib Herot aqa ulatamuq di tigelosib Yesus aqa jejamuq di une gargakoba qamelejoqneb. ¹¹ Onaqa Herot aqa qaja tamo qudei nangi ti Yesus tulan ugeugeiyosib misilinyoqneb. Osib gara jugo olekoba mandor kokba nangi gaigai jigeqnuq deqaji bei osib jigetosib qarinyonab olo Pailat aqaq aiyej. ¹² Bati qujai deqa Herot Pailat wo nangi jeu turyeb. Nami nangi ombla jeu soqneb.

Pailat a marej, “Ningi Yesus a namburbasq di qamiy”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Pailat na atra tamo kokba ti Juda gate nangi ti tamo ungasari kalil nangi ti metnjrnaqa aqa areq bosib koroonabqa endegsi minjreb, “Ningi Yesus osib ijo areq di tigeltosib merbonub, ‘Tamo endi a tamo ungasari nangi kumbra ugeq breinjreqnu.’ Merbonubqa e segi Yesus geregere nenemyonum ningi quonub. Une kalil ningi aqa jejamuq di qameqnuq qaji di e quonum ugeibqo. E aqa jejamuq di une bei itosai. ¹⁵ Herot a dego Yesus aqa jejamuq di une bei itosai. Deqa a na Yesus olo qarinyoqa ijoq bqo. Deqa ningi quiy. Ningi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a laja moiyoqta keresai. ¹⁶⁻¹⁷ Deqa e ijo qaja tamo nangi minjrit nangi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.”

¹⁸ Onaqa tamo ungasari kalil nangi Pailat aqa anjam di qusibqa nangi tu-

lanj murqumyosib minjeb, “Ni Yesus urataim. Ni a moiyyotime. Osim Barabas oqeq atsim iga ege.” ¹⁹ Barabas a nami tamo qudei nangi joqsiqa Rom nangi ti qotsib tamo qudei ñumeb deqa qaja tamo nangi Barabas osib tonto talq di waiyeb. ²⁰ Ariya Pailat a Yesus uratim oqedqajqa are soqnej deqa a na tamo ungasari nangi olo minjrej, “Ningi marib e Yesus uratit gilqas.” ²¹ Onaqa nangi olo tulanj murqumyoqnsib waijyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus urataim. Ni a ñamburbasq di qame! Ni a ñamburbasq di qame!” ²² Onaqa olo minjrej, “Kiyaqa Yesus qalit moiqa? A une kiye yej deqa a ñamburbasq di qamqai? Ningi Yesus aqa une bei babtosai. Deqa e a lanja moiyyotqa keresai. Deqa e ijo qaja tamo nangi minjrit nangi bu toqon na kumbainyosib a uratib gilqas.” ²³⁻²⁴ Onaqa tamo ungasari nangi olo tulanj murqumyoqnsib singila na Pailat saidyoqnsibqa waijyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus ñamburbasq di qame!” Degsib singila na Pailat minjeqnab nango anjam dena Pailat aqa anjam qalotoqnej. Deqa a nango anjam di dauryosiqa minjrej, “Di kere. Ungum. E na ijo qaja tamo nangi minjrit Yesus osi gilsib ñamburbasq di qamib moiqa.” ²⁵ Degsi minjrsiqa Barabas tonto talq dena oqeq atsiqa nangi enjrej. Osiqa tamo ungasari nango areqalo dauryosiqa Yesus osiqa qaja tamo nango banq di atnaqa nangi na aqa qawarq di aqa segi ñamburbas atetosib a osib gileb.

Nangi Yesus osib ñamburbasq di qameb

²⁶ Nangi Yesus osi giloqnsibqa gamq di tamo bei walwelosiq Jerusalem aiyeqnaqa a turosib ojsib Yesus aqa qawarq dena ñamburbas yayiosib tamo di yonabqa a kamba qoboyosiqa gam na Yesus dauryosiq giloqnej. Tamo di aqa ñam Saimon. A Sairini qure qaji.

²⁷ Tamo ungasari tulanj gargekoba nangi Yesus gam na dauryosib giloqneb. Giloqnsibqa nango ambleq di uña qudei nangi are tulanj gulbeinjrnaqa Yesus qa akamoqnsib lou ti giloqneb. ²⁸ Gileqnabqa Yesus a qusiqa bulosiqa nangi minjrej, “O Jerusalem ungasari, ningi e qa akamaib. Ningi nungo angro nangi qa ti ningi segi qa ti akamoiy. ²⁹ Ningi quiy. Bati bei brantimqa tamo nangi endegsib marqab, ‘Uña nango miligi ugeej qaji nangi ti uña angrotosaieqñub qaji nangi ti areboleboleijnrqas. Uña angro mungum anainjroaieqñub qaji nangi dego areboleboleijnrqas.’ Tamo nangi degsib marqab. ³⁰ Osib mana nangi minjrqab, ‘Ningi bosib iga kabutgosib ulitgiy.’ ³¹ O ungasari, e ñam gesgi bul. Tamo nangi na e kumbra uge ebeqñub. Tamo nangi di ñam moiyo bul. Deqa kumbra tulanj ugedamu nangoq di brantqas.”

³² Bajinj tamo aiyel dego ñamburbasq di ñumib moreñqajqa marsib Yesus koba na joqnsib giloqneb. ³³ Nangi giloqnsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di brantosib dia Yesus ñamburbasq di qameb. Qamsib bajinj tamo aiyel nangi dego ñamburbasq di ñumeb. Bei Yesus aqa ban woq di qameb. Bei Yesus aqa ban qonanq di qameb. ³⁴ Yesus a ñamburbas goqe di sosisqa a endegsi pailyej, “O Abu, ni na tamo nangi e gaintbonub qaji nango une di kobotime. Nangi une yonub di nangi qaliesai.” Bati deqa qaja tamo nangi Yesus aqa gara elenqa marsib giltelenqeb. Osib meniñ silali alañeb. Tamo yai aqa meniñ na bunjnjqas di a na gara oqas. Degsib marsib meniñ silali alañosib gara elenqeb.

³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil nangi tigelesosib Yesus koqyeqñabqa Juda gate nangi na Yesus misilinyoqnsib endegsib maroqneb, “A na tamo ungasari nangi aqaryainjroqnej. Ariya a na aqa segi jejamu aqaryaiyqa keresai. A maro-

qnej, 'E Qotei aqa Kristus. A na e gilitbej.' Anjam di boleamqa a na aqa segi jejamu aqaryaiyosim namburbas uratosim mandamq aiyem." ³⁶⁻³⁷ Qaja tamo nangi dego Yesus degsib misilinyoqneb. Osib aqa areq gilsib wain isa koba anaiyosib minjeb, "Ni Juda nango Mandor Koba boleamqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim namburbas urat." ³⁸ Osib namburbas mutu gogeq di anjam endegsib nengrenyeb, "Tamo endi a Juda nango Mandor Koba."

³⁹ Onaqa bajinj tamo bei namburbasq di qameb qaji a na Yesus misilinyosiq minjej, "Ni Kristus amqa ni ino segi jejamu aqaryaiyosim aqo aiyel dego aqaryaige." ⁴⁰ Onaqa bajinj tamo bei na aqa anjam di qusiq nrintosiq minjej, "Gulbe Yesus a oqo endi ni dego onum. Deqa ni kiyaaq Qotei ulaiyosai?" ⁴¹ Aqo aiyel une tamo. Deqa iga kere morenqom. Ariya Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji." ⁴² Osiqa Yesus minjej, "O Yesus, mondonj ni olo bosim Mandor Koba sosimqa ni e qa are qalsim e ame." ⁴³ Onaqa Yesus na minjej, "Bini qujai ni e ombla laj qureq di sqom. E bole mermonum."

Yesus a moiyej

⁴⁴⁻⁴⁵ Qanam jige seŋ bati 12 onaqa sawa kalil tulaŋ ambruosi sonaq gilsiq seŋ bati 3 onaq bilaqtej. Bati qujai deqa gara kobaquja atra tal miligiq di gainesoqnej qaji a goge na branosiŋ aisiŋ poiayeŋej.

⁴⁶ Onaqa Yesus a tulaŋ leleŋosiŋa marej, "O Abu, e na ijo qunuŋ osim ino baŋq di atonum." Degsi marsiŋa mondor titosiŋ moiyej.

⁴⁷ Onaqa qaja tamo nango gate a Yesus degsi mondor titosiŋ moiyej di unsiq Qotei aqa ñam soqtosiŋa marej, "Bole, Yesus aqa jejamuq di une bei saiqoji."

⁴⁸ Onaqa tamo ungasari kalil Yesus unqa beleŋeb qaji nangi dego Yesus

degisi moiyej di unsibqa a qa are tulaŋ gulbeinjrnaqa are soqonyeb. Osib jaraiyosib nango segi segi talq gileleŋeb.

⁴⁹ Yesus aqa kadoi kalil nangi ti ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawa uratosib Jerusalem beleŋeb qaji nangi ti isaŋ di tigelesosibqa Yesus a namburbasq di gainosiŋ moinaq koqyoqneb.

Josep a Yesus aqa jejamu osiq subq atej

⁵⁰ Tamo bei aqa ñam Josep a soqnej. A Juda nango gate bei. A Arimatea qure qaji. Arimatea a Judia sawaq di unu. Josep a tamo bolequja. Aqa kumbra tulaŋ boledamu. ⁵¹ A endegsi are qaloqnej, "Bunuqna Qotei a bosim gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas." A degsi are qaloqnsiq Qotei qa tariŋoqnsiq soqnej. Juda gate kokba nangi Yesus qalib moiŋaqja anjam qoseb bati deqa Josep a nangi koba na anjam qososai. A nango anjam di uratoqnej. ⁵² Tamo di a Pailat aqa areq bosiq nenemyej, "Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?" ⁵³ Onaqa Pailat na odyonaqa gilsiq Yesus aqa jejamu namburbasq dena osiq gara qat na dalaosiŋ osi gilsiq sub bei nami meniŋ miligiq di gereiyeb qaji dia atej. Sub di bunuj. Sub dia nami tamo bei jugosaioqneb. ⁵⁴ Juda nango yori bati brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej.

⁵⁵ Bati di ungasari qudei nami Yesus dauryosib Galili sawaq dena beleŋeb qaji nangi Josep koba na subq gileb. Gilsib Josep na Yesus subq atnaŋ uneb. ⁵⁶ Unsib olo puluosib nango talq aisib ñam so aqa ya quleŋ tulaŋ boledamu di gereiyosib atnab soqnej. Ñam so aqa ya di Yesus aqa jejamuq di liyqajqa marsib deqa gereiyeb. Onaqa yori bati branton-aqa nangi Qotei aqa dal anjam dauryosib wau getentosib aqaratosib soqneb.

Yesus a olo subq na tigelej

24 Yori bati koboonaqa nebeonaq nobqolo ambru ungasari nanngi olo tigelosib nam so aqa ya quleq boledamu nami gereiyeb qaji di osib Yesus aqa jejamuq di liyqajqa deqa subq gileb. ²Nanngi gilsib nam ateb di menin kobaquja sub me getentesoqnej qaji di waqosiq taqal di sonaq uneb. ³Unsib sub miligiq aiyeb di nanngi Tamo Koba Yesus aqa jejamu unosai. ⁴⁻⁵Deqa nanngi are tulan kobainjrej. Onaqa tamo aiyel nanngi brantosib ungasari nango areq di tigelesonab unjrsib tulan ulaugetosib turuosib mandamq di nam queb. Tamo aiyel di nango gara tulan minjalo. Onaqa nanngi na ungasari nanngi minjreb, “Ninngi kiyaaq tamo moiyo sawaq endi tamo nambile unu qaji a qa nameqnu?” ⁶Yesus a endi sosai. A olo subq na tigelo. Nami a Galili sawaq di sosiqa bati deqa a na ninngi endegsi merngej, ‘E olo subq na tigeloqai.’ Ninngi aqa anjam deqa olo are walngwo kiyo? ⁷Agi a ninngi endegsi merngej, ‘E Tamo Angro ojsibqa une tamo nango banq di atib lubib moiqai. Bati qalub koboamqa e olo subq na tigeloqai.’”

⁸⁻⁹Onaqa ungasari nanngi Yesus aqa anjam deqa olo are qalsibqa subq dena puluosib aisib anjam kalil tamo aiyel na minjreb qaji di Yesus aqa angro 11 nanngi tamo qudei ti sainjreb. ¹⁰Un̄a bei aqa ñam Maria. A Makdala qure qaji. Bei Joana. Bei Maria. A Jems aqa ai. Ungasari qudei dego tamo aiyel nango anjam di qusib aisib Yesus aqa anjam maro tamo nanngi sainjreb. ¹¹Sainjrnab qunab ugeinjrnab mareb, “Ungasari nango anjam di laña sa anjam.” ¹²Onaqa Pita a tigelosiq urur ti gilsiq sub miligiq di tirosiq nam atej di Yesus dalaeb qaji gara di segi sonaq unej. Unsiqa olo puluosiq aqa talq aisiq kumbra deqa are koba qaloqnej.

Yesus aqa angro aiyel nanngi Emeus gamq di Yesus tureb

¹³Bati qujai deqa Yesus aqa angro aiyel nanngi Jerusalem uratosib qure bei aqa ñam Emeus deq giloqneb. Jerusalem dena tigelosib Emeus qureq gilqajqa kiñala isaq 11 kilomita dego. ¹⁴Nanngi aiyel giloqnsibqa kumbra kalil jeu tamo nanngi na Yesus yoqneb qaji deqa ombla maroqnsib giloqneb. ¹⁵Gileq nabqa Yesus a segi nanngoq di brantosiq nanngi koba na walwelosib giloqneb. ¹⁶Nanngi Yesus uneb ariya nanngi a qa poinjrosai.

¹⁷Deqa a na nanngi aiyel endegsi nenemnjrej, “Ninngi anjam kiye maroqnsib gileqnu?” Degsi nenemnjrnabqa nanngi tigeleb. Yesus a moiyej deqa nanngi aiyel ulatamu tulan ugeinjrej. ¹⁸Onaqa bei aqa ñam Kliopas a na kamba Yesus minje, “Tamo gargakoba nanngi Jerusalem endi unub. Ni segi kiyo kumbra brantej qaji deqa qaliesai?” ¹⁹Onaqa Yesus na kamba nenemnjrej, “Kumbra kiye brantej?”

Onaqa nanngi aiyel na minjeb, “Kumbra kalil Nasaret tamo Yesus aqaq di brantej qaji iga deqa mareqnum. A Qotei aqa medabu o qaji tamo bole soqnej. A Qotei ti tamo ungasari kalil ti nango namdamuq di manwa kokba yoqnej. Osiqa anjam singila ti dego maroqnej. ²⁰Ariya a kumbra degyeqnaqa gago gate nanngi ti atra tamo kokba ti nanngi na a ojsib Rom nango banq di ateb. Atnabqa nanngi na a osib tigeltosib minjeb, ‘Ni une tamo. Deqa ni moiqam.’ Degsib minjsib a osib namburbasq di qalnab moiyej. ²¹Iga are qalem, ‘Yesus a na qujai iga Israel tamo ungasari awaigim iga bole sqom.’

“Anjam bei dego unu. Yesus a moiyej bati qalub gilqo. ²²⁻²³Yqoqa nobqolo ambru gago ungasari qudei nanngi Yesus aqa subq gilonub nanngi aqa jejamu uno-

sai. Dena puluosib bosib iga mergonub, 'Iga subq di laŋ aŋgro qudei unjronumqa naŋgi na mergonub, "Yesus a subq na tigelo. Deqa a ɲambile unu." ' Uŋgasari naŋgi na iga degsi mergonubqa iga tulaŋ prugugetonum. ²⁴ Tamo qudei naŋgi iga koba na sonam naŋgi dego subq gilonub. Gilsib kumbra kalil uŋgasari naŋgi na unsib saigonub qaji di unonub. Ariya naŋgi Yesus aqa jejamu unosai."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "Nungo areqalo tulaŋ truquingwo. Qotei aqa medabu o tamo nango anjam nami maroqneb qaji di ningi poingosai. ²⁶ Anjam agiende. Kristus a jaqatiŋ koba osim moisim laŋ qureq oqimqa Qotei na ñam kobaquja yqas." ²⁷ Osiqa Yesus a segi qa anjam kalil nengrenq di so qaji di naŋgi sainjrej. A Qotei aqa medabu o tamo kalil naŋgi Moses ombla nango anjam nengrenq di so qaji dena utru atsiq anjam gegerere plaltosiq minjroqnej.

²⁸⁻²⁹ Ariya naŋgi qalub koba na walwelosib qure naŋgi gilqa mareb qaji di jojomysib Yesus a naŋgi uratnjrsim gam bei dauryqa laqnaqa naŋgi aiyel na saidyosib minjeb, "Ni iga uratgaim. Qoloqas. Deqa ni iga koba na sqom." Degsi minjnabqa a naŋgi aiyel daurnjrsiqa nango tal gogetosib koba na soqneb. ³⁰ Sosib awoosib ingi uyoqn-sib Yesus a bem osiq Qotei pailyosiq a bem gingenyosiq naŋgi aiyel anainjrej. ³¹ Anainjrnaqa bati deqa naŋgi Yesus qa poinjrnaqa mareb, "Bole, tamo endi Yesus." Degsib marnabqa Yesus a nango ambleq na loumosiq ulanej. ³² Ulanonaq naŋgi mareb, "Bole, aqo aiyel gamq di walweleqnamqa Yesus a Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru gegerere plaltosiq mergeqnaqa iga quonqsim tulaŋ arearetgoqnaj."

³³ Naŋgi aiyel degsib marsib bati qujai deqa naŋgi tigelosib olo puluosib Jerusalem aisib Yesus aqa aŋgro 11 naŋgi tamo qudei ti koroesonab itnjreb.

³⁴ Onaqa naŋgi na naŋgi aiyel endegsib minjreb, "Tamo Koba a bole subq na tigelo. Agi a subq na tigelosiq Simon aqaaq di brantqoqa a bole unqo."

³⁵ Degsib minjnabqa naŋgi aiyel kamba anjam kalil gamq di Yesus na minjrej qaji deqa ti a na bem gingenyosiq anainjrnaqa naŋgi a qa poinjrej deqa ti naŋgi sainjreb.

Yesus aqa aŋgro naŋgi a uneb

³⁶ Degsib sainjreknabqa Yesus a segi nango ambleq di brantosiqa minjrej, "Ningi are lawo soqniy." ³⁷ Degsi minjrnaqa naŋgi kalil ulaosib tulaŋ prugugetosib are qaleb, "Iga buga bei unonum kiyo?" ³⁸ Onaqa Yesus na minjrej, "Ningi kiyaa e buga qa marsib ulaosib prugonub? ³⁹ Endi e di. Ningi ijo baŋ bile unsib ijo singa unsib baŋ waiyosib ijo jejamu ojsib poingwas, e damu ti tanu ti. Buga a damu ti tanu ti saiqoji." ⁴⁰⁻⁴¹ Yesus na naŋgi degsi minjrsiqa aqa baŋ ti singa ti naŋgi osornjrnaqa naŋgi unsib tulaŋ areboleboleinjrej. Onaqa naŋgi olo areqalo aiyeltoqnsib are koba qaloqneb. Yeqnaqa Yesus na minjrej, "Ningi ingi bei unu e?" ⁴²⁻⁴³ Onaqa naŋgi qe bei koiteb qaji di gentosib mutu bei Yesus yonab osiq nango ɲamdamuq di uyej.

⁴⁴ Uysiqa minjrej, "E nami ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnem, 'Dal anjam kalil Moses a e qa nengrenyej qaji di aqa damu brantqas. Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo naŋgi e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas. Anjam kalil louqa buk miligiq di e qa nengrenyeb qaji di dego aqa damu brantqas.' E nami ningi degsi merngoqnem."

⁴⁵ Osiqa Yesus a nango areqalo waqtetnjrnaqa naŋgi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di aqa utru gegerere poinjrej. ⁴⁶ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Kristus a jaqatiŋ koba osim moisim bati qalub koboamqa a olo subq na tigeloqas anjam

di nengrenq di unu. ⁴⁷⁻⁴⁸Deqa ijo anjam maro tamo nanqi sawa sawa kalilq giloqnsibqa dia ijo anjam palontoqnqab. Palontoqnib tamo ungasari nanqi quonqnsib are bulyoqnqab. Yimqa Qotei a ijo ñam na nanggo une kobotetnjroqnqas. O ijo angro, ningi segi ijo anjam maro tamo unub deqa kumbra kalil e nami nungo ñamdamuq di yoqnem qaji deqa tamo ungasari nanqi sainjroqniy. Ningi Jerusalem endia wau di utru at-sib laqniy. ⁴⁹Ningi quiy. Mondor Bole ijo Abu a nami nungoq qarinyqa marej qaji di e na qarinyit nungoq bqas. Deqa ningi qure endia tariñoqniy. Tariñosib

soqribqa lan goge na Qotei aqa singila nungoq bqas.”

Qotei na Yesus osiq lan qureq oqej

⁵⁰Osiqa Yesus na aqa angro nanqi joqsiqa Jerusalem uratosib Betani qureq gileb. Gilsib dia aqa ban soqtosiqa nanqi qa pailyej. ⁵¹Pailyeqnaqa Qotei na a metonaq nanqi uratnjrsiqa lan qureq oqej. ⁵²A lan qureq oqeqnaqa nanqi singa pulutosibqa a qa louosib tulan areboleboleinjrej. Onaqa nanqi olo puluosib Jerusalem aiyeb. ⁵³Aisib bati gaigai atra tal miligiq di sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb.

JON

Qotei a tamo bulyosiqqa gago ambleq di soqnej

1 Tulaŋ nami ingi ingi kalil branto-saisonabqa Anjam a soqnej. Anjam a Qotei ombla soqneb. Anjam a segi Qotei. ²Tulaŋ nami Anjam a Qotei ombla soqneb. ³Anjam a singila ti soqnej. Singila dena Qotei na ingi ingi kalil gereiyej. Ingi bei gam bei na brantosai. Ingi ingi kalil branteleŋeb qaji di Anjam a segi na gereiyej. ⁴Anjam a segi ŋambile qa utru. Ŋambile di puloŋ bul. Ŋambile dena tamo ungasari nangi suwantnjreqnu. ⁵Puloŋ di ambruq di suwaŋeqnu. Ambru na puloŋ di mosotqa keresai.

⁶Tamo bei brantej aqa ñam Jon. Qotei na a qarinyonaq bej. ⁷A bosiqqa puloŋ qa anjam palontoqnej. Di kiyaya? Tamo ungasari kalil nangi aqa anjam qusib puloŋ qa nango areqalo singilatqajqa deqa. ⁸Jon a puloŋ sai. A puloŋ qa anjam palontqajqa bej. ⁹Puloŋ di puloŋ bole. A mandamq aisiqa tamo ungasari kalil nangi suwantnjreqnu.

¹⁰Anjam a mandamq di soqnej. Aqa singila na Qotei a mandam atej. Ariya tamo ungasari mandamq di soqneb qaji nangi a qa poinjrosai. ¹¹A aqa segi qure utruq ainaqa aqa leŋ qujai nangi a areiyosai. ¹²Ariya tamo ungasari a areiyosib aqa ñam qa nango areqalo singilateb qaji nangi a na giltjnraqa nangi Qotei aqa angro tiŋtiŋ branteb. ¹³Ai abu na ŋambabtnjro qaji nangoq dena nangi Qotei aqa angro brantosai. Nango segi areqalo na nangi Qotei aqa angro brantosai. Tamo bei aqa areqalo na dego nangi Qotei aqa angro brantosai. Qotei a segi na marnaqa nangi aqa angro tiŋtiŋ branteb.

¹⁴Anjam di a tamo bulyosiqqa gago ambleq di soqnej. Sonaqa iga aqa ñam koba

ti aqa singila koba ti unem. A segi qujai Qotei aqa Ŋiri. A iga qa are tulaŋ boleyeqnu. A segi anjam bole qa utru. ¹⁵A qa nami Jon a anjam palontoqnsiqqa endegsi leleŋoqnej, “E nami maroqnem, ‘Tamo di a ijo qoreq na bqas. E ŋambabosaisonamqa a nami soqnej. Deqa a na e tulaŋ buŋbejunu.’”

¹⁶Qotei aqa Ŋiri a iga kalil qa are tulaŋ boleyeqnu. Aqa kumbra dena a na iga tulaŋ gegerereigeqnu. ¹⁷Bole, nami Qotei a Moses aqa wau na iga dal anjam egej. Ariya Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are boleyosiqqa anjam bole egej. ¹⁸Tamo bei na Qotei aqa ulatamu unusai. Qotei aqa Ŋiri a na qujai iga Qotei osorgej. Qotei aqa Ŋiri a segi Qotei. A aqa Abu aqa areq di sosiq beteryejunu.

Jon yansnjro qaji a anjam palontoqnej

¹⁹Bati bei Juda tamo kokba nangi na atra tamo ti Livai nangi ti qarinyonabqa Jerusalem qure uratosib Jon aqa areq gilsib nenemyeb, “Ni tamo yai?” ²⁰Ariya Jon a anjam ulitosai. A segi qa ubtosiqqa minjrej, “E Kristus sai.” ²¹Onaqa nangi na olo nenemyeb, “Deqa ni tamo yai? Ni Elaija kiyo?” Onaqa a na minjrej, “Sai.” Onaqa nangi na olo nenemyeb, “Ni Qotei aqa medabu o tamo iga a qa tariŋeqnum qaji tamo de kiyo?” Onaqa a na kamba minjrej, “Sai. E a sai.” ²²Deqa olo nenemyeb, “Ni tamo yai? Ni segi qa kiyersi mareqnum di gegerere mergimqa iga olo aisim tamo nangi iga qarinyonub qaji di minjrqom.” ²³Onaqa Jon na minjrej, “Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo Aisaia a anjam endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei a wadau sawaq di tulaŋ leleŋoqn-sim tamo ungasari nangi minjroqnaqas, ‘Tamo Koba a bqajqa gam gereiyeti.’” Aisaia a nami anjam degsi nengrenyej. Gam gereiyqa tamo agi e segi.”

²⁴Tamo nanġi di Farisi nanġi na qar-
injnab Jon aqaa gileb. ²⁵Deqa nanġi
olo Jon nenemyeb, “Ni Kristus sai. Ni
Elaija sai. Ni Qotei aqa medabu o qaji
tamo di sai. Deqa ni kiyaaqamo tamo un-
gasari nanġi yansnjreqnum?” ²⁶Onaqa
Jon na kamba minjrej, “E ya na nanġi
yansnjreqnum. Ariya nungo ambleq di
tamo bei unu. Ningi a qa qaliesai. ²⁷A
ijo qoreq na bqas. A ñam ti unu. E ñam
saiqoji. Deqa e na a kangalyqajqa e tamo
bolesai.” ²⁸Jon a Betani qureq di nanġi
anjam degsi minjroqnej. Betani qure di
Jordan ya taqal beiq di unu. Dia Jon na
tamo ungasari nanġi yansnjroqnej.

Yesus a Qotei aqa Kaja Du

²⁹Nebeonaqa Yesus a walwelosiq Jon
aqa areq beqnaqa unsiq marej, “Ning
uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du. A
na qujai tamo ungasari mandamq endi
unub qaji nango une kobotetnjrqas. ³⁰E
tamo deqa nami endegsi merngoqnem,
‘A ijo qoreq na bqas. E ġambabosaison-
amqa a nami soqnej. Deqa a na e tu-
laġ bunbejunu.’ ³¹E nami a qa qalie-
sai. Ariya Israel nanġi a qa qalieqajqa
deqa e bosim ya na tamo ungasari nanġi
yansnjreqnum.”

³²Jon a nanġi degsi minjrsiqa olo
minjrej, “Qotei aqa Mondor a laġ qure
uratosiq binon bulosiq mandamq aisiqa
Yesus aqa gateq di awoonaq e unem. ³³E
nami Yesus qa qaliesai. Ariya Qotei agi
e ya na tamo ungasari nanġi yansnjrqa-
jqa qarinqej qaji a na merbej, ‘Ijo Mon-
dor Bole a aisim tamo bei aqa gateq di
awoamqa ni unqam. A na qujai Mon-
dor aqa singila na tamo ungasari nanġi
yansnjroqnas.’ ³⁴Qotei na e degsi mer-
bonaqa e tamo di unsim marem, ‘Bole, a
Qotei aqa Ħiri.’”

Tamo qalub nanġi Yesus dauryeb

³⁵⁻³⁶Olo nebeonaqa Jon aqa an-
gro aiyel nanġi ti koba na tigeleson-

abqa Yesus a walwelosiq gileqnaqa Jon
na unsiqa nanġi aiyel minjrej, “Ning
uniy. Tamo di a Qotei aqa Kaja Du.”
³⁷Degsi minjrsiqa nanġi aiyel Jon dau-
ryqa uratosib olo Yesus dauryosib gileb.
³⁸Onaqa Yesus a bulosiq nanġi aiyel
a dauryosib beqnaqna minjrsiqa nenem-
njrej, “Ning aiyel kiyaaqamo e daurbe-
qnuq?” Onaqa minjrej, “Rabai, ni tal
qabia unum?” Ñam “Rabai” di Hibru an-
jam. Gago anjam, “Qalie Tamo Koba.”
³⁹Onaqa Yesus na nanġi aiyel minjrej,
“Ning bosib ijo tal uniy.” Onaqa nanġi
Yesus dauryosib gilsib tal a soqnej qaji
di uneb. Unsib seġ bati 4 onaqa bilaqtej
deqa nanġi a ombla soqneq.

⁴⁰Tamo aiyel Jon aqa anjam qusib
Yesus dauryeb qaji bei aqa ñam Andru. A
Saimon Pita aqa was. ⁴¹A Yesus uratosiq
walwelosiq aqa was Saimon itosiq min-
nej, “Iga Mesaia unum.” Ñam “Mesaia”
di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.”
⁴²Degsi minjrsiqa Saimon osiq Yesus aqa
areq osi gilej. Onaqa Yesus na Saimon
unsiqa minnej, “Ni Saimon. Ni Jon aqa
ġiri. Bunuqna ino ñam Sifas mermoqn-
qab.” Ñam “Sifas” di Hibru anjam. Gago
anjam, “Pita.” Aqa damu, “Meniġ.”

Yesus a Filip Nataniel wo nanġi metnjrej

⁴³Olo nebeonaqa Yesus a Galili sawaq
gilqa osiqa tamo bei aqa ñam Filip itosiq
minnej, “Ni e daurbe.” ⁴⁴Filip a Betsaida
qure qaji. Di Andru Pita wo nango qure
utru. ⁴⁵Onaqa Filip a aisiqa tamo bei aqa
ñam Nataniel itosiq minnej, “Ni au. Iga
tamo a qa nami Moses marsiq dal an-
jamq di nengrenyej qaji a unum. Qotei
aqa medabu o qaji tamo nanġi dego a
qa maroqnsib nengrenyoqneq. Tamo di
Yesus Nasaret qure qaji. A Josep aqa
ġiri.” ⁴⁶Onaqa Nataniel na kamba Filip
minnej, “Nasaret di qure kiñala. Di qure
kobaquja sai. Tamo bole bei a qure dena

brantqa kere kiyo?" Onaqa Filip na minje, "Ni bosim tamo di unime."

⁴⁷ Onaqa Nataniel a walwelosiq Yesus aqa areq beqnaqa unsiqa a qa marej, "Ninggi uniy. Tamo di a Israel tamo bolequja. A gisañ anjam marosaieqnu."

⁴⁸ Onaqa Nataniel na Yesus nenemyej, "Ni kiyersi e qa qalieonum?" Onaqa Yesus na kamba minjej, "Filip a ni metmosaisonaqa ni qura utruq di awesonamqa e ni numonum." ⁴⁹ Onaqa Nataniel a Yesus aqa anjam di qusiqa minjej, "O Qalie Tamo Koba, ni degsi maronum deqa e poibqo, ni Qotei aqa Ŋiri. Ni Israel nanjo Mandor Koba." ⁵⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, "Ni qura utruq di awesonam e ni numonum e degsi ubtosim mermonumqa ni qusim ino areqalo e qa singilatonum e? Di ijo singila kiñala segi e babtonum. Bunuqna e ijo singila kokba babtoqnit ni unoqnqam."

⁵¹ Osiqa nanqi kalil minjej, "Ninggi quiy. E bole merngwai. E segi Tamo Angro. Deqa bunuqna lañ waqamqa Qotei aqa lañ angro nanqi ijo jejamuq na lañ qureq oqoqnsib olo mandamq aiyoqnb nngi unjrqb."

Tamo bei uña bañ ojqa bati brantej

2 Bati aiyel koboonaqa Kana qure agi Galili sawaq di unu dia tamo bei uña bañ ojqa bati brantej. Deqa tamo uñgasari nanqi koroosib ingi goiyeb. Anjam qarinyonab Yesus aqa ai a koro deq gilej.

² Yesus aqa angro nanqi ti dego metnijnab koro deq gileb. ³ Koroosib ingi uyeqnaqba wain saijnjrnaqa Yesus aqa ai na minjej, "Nanqi wain saijnjrqo." ⁴ Onaqa Yesus na minjej, "Ai, di ino wau. Di ijo wau sai. Ijo wauqa bati brantosaiunu." ⁵ Onaqa aqa ai na kanqal tamo nanqi endegsi minjrej, "Yesus a anjam kiye merngimqa di dauryiy."

⁶ Tal dia ya nobu 6 kokba meniñ na gereiyo qaji ateleñonab soqneb. Juda nanqi Qotei pailyqa oqnsib ya nobu dena

ya tigoqnsib nango bañ ti jejamu ti yan-soqneb. Deqa ya nobu di ateleñonab soqneb. Ya nobu quja quja 100 lita. ⁷ Ariya Yesus na kanqal tamo nanqi minjrej, "Ya nobu di maqteleñiy." Onaqa nanqi ya nobuq di ya qamelenonab maqej. ⁸ Onaqa Yesus na olo minjrej, "Ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yiy." Onaqa kanqal tamo nanqi Yesus aqa anjam di dauryosib ya bei tigsib osi gilsib goiyo lanja a yeb. ⁹ Ya di Yesus na bulyonaq wain babej. Wain babonaqa goiyo lanja a uyo oneiyosiq marej, "Endi wain bolequja." Wain di qabe na bej di a qaliesai. Kanqal tamo ya tigeq qaji nanqi segi qalie. Onaqa goiyo lanja a na tamo uña bañ ojeq qaji di metonaq aqa areq bonaq minjej, ¹⁰ "Bati gaigai tamo nanqi ingi goiyoqnsib wain qaqatiñ bole namo tamo nanqi anainjreqnab uyeqnb. Uyeqnaq olo bunu wain qaqatiñ bolesai di anainjreqnab. Ariya ni degyosai. Ni wain qaqatiñ bole tentosim namo wain qaqatiñ bolesai anainjronum uyonub olo bunu wain qaqatiñ bole anainjronum."

¹¹ Yesus a Kana qureq di mañwa di babtej. Kana qure agi Galili sawaq di unu. A nami mañwa bei babtosaioqnej. Bati di qujai a na mañwa babtqa utru atej. Mañwa dena a na aqa segi ñam koba ti aqa singila koba ti boleq atej. Onaqa aqa angro nanqi mañwa di unsibqa a qa nango areqalo singilateb.

¹² Ariya uña bañ ojqa bati di koboonaqa Yesus aqa was nanqi ti aqa angro nanqi ti aqa ai koba na Kana qure uratosib Kaperneam qureq gileb. Gilsib dia bati qudei soqneb.

Tamo nanqi atra tal miligiq di ingi ingi qarinyoqneb

¹³ Qotei a nami Israel nanqi Isip sawaq di padalqa laqnaqba nanqi eleñej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomonaqa Yesus a Jerusalem aiyej. ¹⁴ Aisiq atra tal kobaquja miligiq gilej. Gilsiq ñam atej

di tamo nanġi na makau ti kaja ti binonj ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyeq-nab unjrej. Silali piloqneb qaji tamo nanġi nango awo jaramq di awesosib silali pileqnabqa nanġi dego Yesus na unjrej. ¹⁵ Unjrsiqa raunġa osiq dena toqon gereiyosiq ganinyoqnsiq nanġi kalil nango kaja ti nango makau ti winjrnaqa atra tal uratosib jaraiyeb. Silali piloqneb qaji tamo nanġi dego winjrnsiq nango awo jaram bilbelyosiq silali bimblyet-njrej. ¹⁶ Osiqua tamo nanġi binonj qariny-oqnsibqa dena silali oqneb qaji nanġi endegsi minjrej, “Ninġi binonj di elenjosib jaraiyyi. Ninġi na ijo Abu aqa tal endi inġi qarinyo tal bulyaib.” ¹⁷ Onaqa Yesus aqa angro nanġi aqa kumbra di unsibqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji deqa olo are qaleb. Agi nami endegsib nengrenyeb, “O Abu, e ino tal qa tulan arearetbqo. Deqa e ino tal bole sqajqa singilaeqnum.”

¹⁸ Yesus na tamo nanġi di winjr-naqa Juda tamo kokba nanġi unsibqa deqa nenemyeb, “Ni maŋwa kiye babbtim dena iga poigwas, ni Qotei aqa ñam na kumbra endi yeqnum?” ¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninġi na atra tal kobaquja endi konjrontibqa bati qalub qa e olo tigeltqai.” ²⁰ Onaqa nanġi na minjeb, “Atra tal endi gereiyeq-nab wausau 46 koboej. Ni kiyafa bati qalub qa olo tigeltqa maronum? Keresai.”

²¹ Yesus a atra tal qa marej di aqa segi jejamu sigitosiqa yawo anjam marej. ²² Deqa bunuqna a subq na tigelonaqa aqa angro nanġi aqa anjam deqa olo are qalsibqa Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji deqa poinjrnaqa Yesus qa nango areqalo singilateb.

Yesus a tamo kalil nanġo kumbra qa qalie bole

²³ Qotei a nami Israel nanġi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nanġi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati bran-

tonaqa Yesus a Jerusalem di sosiqa maŋwa babteqnaqa tamo unġasari tulan gargekoba nanġi unoqnsib aqa ñam qa nango areqalo singilatoqneb. ²⁴ Ariya Yesus a nanġi areinjrosai. A tamo kalil nanġi qa qalie bole. ²⁵ A powo bei qa truquosaieqnu. Deqa tamo bei na tamo nanġi qa ubtosim Yesus minjaiq. A segi tamo nango areqalo qalie bole.

Nikodemus a qolo Yesus ombla anjam qaibre

3 Jerusalem dia tamo bei soqnej aqa ñam Nikodemus. A Farisi tamo. A Juda nango gate bei. ² A qolo Yesus aqa areq bosiqa minjej, “O Qalie Tamo Koba, iga qalieonum, ni powo tamo bole. Ni Qotei aqaq na bem. Qotei a ni singila emosai qamu maŋwa ni yeqnum qaji di ni babbtqa keresai qamu.”

³ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a angro mom bunuj bulosim ġambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. Deqa a Qotei unqa keresai.” ⁴ Onaqa Nikodemus na nenemyej, “Tamo a qeliqo di a kiyersim olo aqa ai miligiq aisim angro mom bulosim ġambabqas?”

⁵ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E bole mermqai. Tamo bei a ya na ti Qotei aqa Mondor na ti angro mom bunuj bulosim ġambabqasai di Qotei na a taqatosim aqa Mandor Koba sqasai. ⁶ Ninġi nunġo ai abu nango jejamuq dena ġambabeq-nub deqa ninġi mandam tamo unub. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo bei ġambabtqas di a mondor ti sqas. ⁷ E ni mermonum, ‘Ninġi angro mom bunuj bulosib ġambaboij.’ Ni ijo anjam di qusim prugugetaim. ⁸ Jagwa a segi puyeqnsiqa sawa sawaq gileq-naqa ni aqa anjam ato queqnum. Ariya a qabe na kiyo boqnsiq qabiteqnu di ni qaliesai. Tamo kalil Qotei aqa Mondor aqa singila na angro mom bunuj bulosib ġambabeq-nub qaji nanġi kere dego.”

⁹ Onaqa Nikodemus na olo Yesus nen-emyej, “Kumbra di kiyersi brantqas?”

¹⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni Israel nango qalie tamo koba. Ni kiyaqa ijo anjam endeqa poimosai?” ¹¹ E bole mer-mqai. Anjam iga qalieonum qaji deqa mareqnum. Kumbra iga uneqnum qaji deqa saeqnum. Ariya ningi gago anjam endi ojosaieqnum. ¹² Endego e mandam qa anjam merñgonumqa ningi qusib nungo areqaloq di singilatosai. Deqa e lan qure qa anjam dego merñgit ningi kiyersib nungo areqaloq di singilatqab?

¹³ Tamo bei a lan qureq oqosai. E Tamo Angro e segi qujai lan qureq dena mandamq aiyem. ¹⁴ Nami Moses a wadau sawaq di sosisqa a amal sigitosiq soqtosisqa gaintej. Dego kere e Tamo Angro soqtbosib gaintbqab. ¹⁵ Amqa tamo kalil e qa nango areqalo singilatqab qaji nangi ñambile gaigai sqab.

¹⁶ “Qotei aqa ñiri qujai unu. Qotei na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangi tulan qalaqalainrsiq deqa aqa segi ñiri qujai di nangi enjrej. A endegsi are qalej, ‘Tamo ungasari nangi ijo Angro qa nango areqalo singilatqab di nangi padalqasai. Nangi ñambile gaigai sqab.’ Qotei a degsi are qalsiq deqa aqa segi ñiri qujai nangi enjrej. ¹⁷ Qotei a tamo ungasari mandamq endi unub qaji nango une qa peginjraqa marsiq aqa ñiri qarinyosai. A nangi elenam nangi padalaib deqa osiq aqa ñiri qarinyonaq mandamq aiyej. ¹⁸ Tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateqnum qaji nangi Qotei na peginjraqasai. Ariya tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilato-saieqnum qaji nangi Qotei na peginjraqas. Di kiyaqa? Nangi aqa segi ñiri qujai aqa ñam qa nango areqalo singilatosai deqa. ¹⁹ Qotei na tamo ungasari nangi di peginjraqas di aqa utru agiende. Puloñ a mandamq ainaqa nangi ambru qa arearetñjroqnej. Nangi puloñ qa arearet-

ñjrosaiqnej. Di kiyaqa? Nangi kumbra uge yoqneb deqa. ²⁰ Tamo ungasari kalil kumbra uge yeqnum qaji nangi puloñ jeuteqnum. Nango kumbra uge di puloñ na boleq ataim deqa nangi puloñ aqaq bosaieqnum. ²¹ Ariya tamo ungasari anjam bole dauryeqnum qaji nangi puloñ aqaq beqnum. Boqnsib wau bole bole yeqnabqa tamo nangi unoqnsib mareqnum, ‘Bole, nangi Qotei aqa singila na wau di yeqnum.’”

Jon yansnjro qaji a Yesus qa anjam palontoqnej

²² Bati bei Yesus aqa angro nangi ti walwelosib Judia sawaq gileb. Gilsib dia sosibqa Yesus na tamo ungasari nangi yansnjroqnej. ²³ Jon yansnjro qaji a Ainon qureq di sosisqa a dego tamo ungasari nangi yansnjroqnej. Ainon qure di Salim qure jojomq di unu. Dia ya koba soqnej deqa tamo ungasari nangi Jon aqa areq beqnabqa a na yansnjroqnej. ²⁴ Herot na Jon tonto talq di waiyosaisoqnej deqa Jon a kumbra di yoqnej.

²⁵ Bati bei Jon aqa angro qudei nangi Juda tamo bei ti jejamu yanso kumbra qa anjam na qotoqneb. ²⁶ Osib nangi Jon aqa areq gilsib minjeb, “O Qalie Tamo, nami tamo ni ombla Jordan ya taqal beiq di sosibqa ni a qa anjam maroqnem qaji bini tamo ungasari kalil nangi aqa areq gileqnaq a na yansnjreqnu. Nangi inoq bosaieqnum.” ²⁷ Onaqa Jon na kamba minjrej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na iga ingi bei egwasai di iga ingi bei oqa keresai. ²⁸ Ningi segi ijo anjam bei quoqneb. Agi e merñgoqnem, ‘E Kristus sai. Qotei na e namoqna qarinqbonaqa e Kristus bqajqa gam gereiyetem.’ ²⁹ Tamo uña bañ ojqaq qaji a segi na uña di oqas. Aqa was a laña qalaq di tigelesosimqa tamo uña bañ ojqaq qaji aqa anjam quonqas. Qusimqa tulan areboleboleiyqas. Dego kere e bini tulan areboleboleibqo. ³⁰ Kristus aqa ñam tulan kobaqas. Ijo

ñam aguq aiquas.” Jon na aqa angro nanngi degsi minjrej.

³¹Tamo lanj qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na ingi ingi kalil tulan buñnjrejunu. Mandam qaji tamo ungasari nanngi mandam endeqa kumbra yoqnsib anjam mareqnub. Ariya tamo lanj qureq di sosisqa dena mandamq aiyej qaji a na ingi ingi kalil tulan buñnjrejunu. ³²Kumbra a uneqnu qaji a deqa saeqnu. Anjam a queqnu qaji di a na babtosiq mareqnu. Ariya mandam qaji tamo ungasari nanngi aqa anjam di ojo-saieqnub. ³³Tamo ungasari Yesus aqa anjam di ojeqnub qaji nanngi a qa nango areqalo singilatoqnsib mareqnub, “Bole, Qotei a anjam bole qa utru.” Nanngi degsib mareqnub. ³⁴Tamo Qotei na qar-inyej qaji a Qotei aqa anjam babtosiq mareqnu. Di kiyaaqa? Qotei na aqa Mondor a torei yekritej deqa. A na aqa Mondor potosiq taqal bei segi Yesus yosai. ³⁵Abu na aqa segi Ñiri qalaqalaiyeqnu deqa a na ingi ingi kalil aqa banq di ateleñej. ³⁶Tamo ungasari Qotei aqa Ñiri qa nango areqalo singilateqnub qaji nanngi ñambile gaigai sqab. Ariya tamo ungasari Qotei aqa Ñiri aqa anjam dauryqa urateqnub qaji nanngi ñambile itqasai. Qotei aqa minjin nangoq di sqas.

Yesus a Samaria unja bei wo anjam maroqne

4¹⁻³Farisi nanngi endegsib queb, “Yesus a Jon bunyosiqa tamo ungasari tulan gargekoba yansnjreqnaqa nanngi a dauryeqnub. Jon a tamo gargekoba yansnjrosaiqnub.” Farisi nanngi degsib queb. Bole, Yesus a segi na tamo ungasari nanngi yansnjrosaiqnub. Aqa angro nanngi na yansnjroqne. Tamo Koba Yesus a qalieej, Farisi nanngi degsib queb. Deqa a Judia sawa uratosiqa olo Galili sawaq gilej. ⁴A gam dauryosiqa Samaria sawa amble potosiqa walwelosiq gilej.

⁵Gilsiq Samaria nango qure kiñala bei aqa ñam Sikar di brantej. Qure qalaq di mandam mutu bei soqnej. Mandam mutu di Jekop a nami aqa ñiri Josep yej. ⁶Ya uyqajqa sub dia soqnej. Ya sub di Jekop a nami bogej qaji. Yesus a walwelosiq qanam jige sen bati 12 onaqa aqa jejamu asgiyonaqa aqaratqa osiqa ya sub qalaq di awoej.

⁷⁻⁸Onaqa aqa angro nanngi ingi awaiyqa marsib qure miligiq aiye. Aieqnabqa Samaria unja bei a ya tugwajqa bej. Bonaqa Yesus na minnej, “Ya gamban tigsim e anaibe.” ⁹Onaqa Samaria unja dena Yesus kamba minnej, “Ni Juda tamo. E Samaria unja. Deqa ni kiyaaqa e merbonum, ‘Ya gamban tigsim e anaibe?’” Unja na degsiqa Yesus minnej. Di kiyaaqa? Juda nanngi Samaria nanngi ti koba na anjam marosaieqnub. ¹⁰Onaqa Yesus na unja di minnej, “Ni ingi bole Qotei na lanja emqajqa di qalieosim qamu tamo ni na ya tigsim anaiyqajqa mermqo qaji a qa poimqo qamu ni e merbimqa ñambile gaigai sqajqa ya anaimonum qamu.” ¹¹Onaqa unja dena minnej, “O Tamo Koba, ni ya tugwajqa gamban saiqoji. Ya sub endi tulan guma koba. Deqa ni qabe na ñambile gaigai sqajqa ya di oqam? ¹²Gago moma utru Jekop a nami ya sub endi bogsiqa gago moma nanngi enjrej. A sub endena ya uyoqnej. Aqa angro nanngi ti aqa makau ti aqa kaja ti nanngi dego sub endena ya uyoqne. Ni na gago moma utru Jekop bunyqam kiyo?”

¹³Onaqa Yesus na kamba minnej, “Tamo nanngi sub endena ya uyoqnqab di nanngi olo bunu ya qarnjroqnqas. ¹⁴Ariya e na tamo nanngi ya anainjrqi di nanngi bunu ya qarnjrqsai. Ya e na anainjrqi di nanngi uyibqa nango are miligiq di ya ani bul polyoqnimqa nanngi ñambile gaigai sqab.” ¹⁵Onaqa unja dena Yesus minnej, “O Tamo Koba, ni na ya di

anaibimqa e olo ya qarboqnqasai. Amqa e olo bosiy sub endena ya tugoqnqasai.”

¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Ni mati aisim ino gumbuluŋ metosim ningi ombla endeq boiy.” ¹⁷ Onaqa uŋa na minjej, “E gumbuluŋ saiqoji.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni gumbuluŋ saiqoji di kere maronum. ¹⁸ Ni nami gumbuluŋ 5 osim uratnjrem. Ariya tamo ni bini ombla unum qaji di ino gumbuluŋ sai. Deqa ino anjam di bole.” ¹⁹ Onaqa uŋa dena minjej, “O Tamo Koba, ni anjam di ubtosim merbonum deqa e poibqo, ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. ²⁰ Gago moma nangi nami manaq endi korooqnsib Qotei qa louoqneb. Ariya Juda nangi mareqnub, ‘Qotei qa louqajqa sawa qujai agi Jerusalem.’”

²¹ Onaqa Yesus na olo minjej, “O uŋa, e ni anjam bei mermit ni qusim poimeme. Anjam agiende. Bati bei brantimqa manaq endi ningi Abu qa louoqnqasai. Jerusalem dia dego ningi Abu qa louoqnqasai. ²² Ningi Samaria qaji. Deqa ningi Abu qa loueqnub qaji a qa geregere poingosai. Ariya iga Juda qaji. Deqa iga Abu qa loueqnum qaji a qa geregere poigeqnu. Di kiyaga? Abu na tamo ungasari nangi elenqajqa utru agi Juda iga segi. ²³ Ariya bati bei brantimqa tamo nangi Mondor na ti anjam bole na ti Abu qa louoqnqab. Osib nango lou dena nangi Abu qa bole louoqnqab. Yim Abu a nangi qa tulan areboleboleiyqas. Bati di agi brantqo. ²⁴ Qotei a segi Mondor. Deqa tamo nangi Qotei qa louqa oqnsib Mondor na ti anjam bole na ti louoqnqab di nangi Qotei qa bole louoqnqab.” ²⁵ Onaqa uŋa dena Yesus minjej, “E qalie, Mesaia a bqas.” “Mesaia” di Hibru anjam. Gago anjam, “Kristus.” Osiqa Yesus minjej, “Mesaia a bosimqa Qotei aqa anjam kalil ubtosim mergekritqas.” ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Mesaia agi e segi. Aqo ombla anjam mareqnum.”

²⁷ Yesus a uŋa degsi minjnaqa aqa angro nangi olo qureq na bosibqa a uŋa de wo anjam mareqnab unsibqa tulan prugugeteb. Ariya nangi Yesus nemyosai, “Ni kiyaga uŋa de wo anjam mareqnub?” Degyosai. ²⁸ Onaqa uŋa dena aqa ya nobu uratosiqa olo qure miligiq aisiqa tamo ungasari nangi minjrej, ²⁹ “Ningi bosib tamo di uniy. E kumbra nami yoqnem qaji di a na ubtekritqo. Tamo di a Kristus kiyo?” ³⁰ Degsi minjnaqa nangi qure uratosib Yesus unqajqa beb.

³¹ Beqnabqa Yesus aqa angro nangi na minjeb, “O Qalie Tamo Koba, ni bosim ingi uye.” ³² Onaqa Yesus na minjrej, “Ijo ingi uyo bei unu di ningi qaliesai.” ³³ Onaqa aqa angro nangi aqa anjam di qusibqa segi segi maroqneb, “Tamo bei na ingi bei osi bosiq anaiyqo kiyo?” ³⁴ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei e qarinbej qaji aqa areqalo e dauryosiy aqa wau kobotqai. Ijo ingi uyo bole agide.

³⁵ “Ningi mareqnub, ‘Bai qolqe koboeqnaqa ingi melieqnu.’ Ningi degsib mareqnub. Ariya e na ningi yawo anjam bei endegsi merngwai. Ningi ingi wauq di ŋam atsib ingi meliosiq unu di unqab. ³⁶ Tamo ingi meli gentoqnsib koroieyqnub qaji nangi awai eqnub. Nango awai agi nangi ŋambile gaigai sqab. Deqa tamo nangi ingi yageqnub qaji ti tamo nangi ingi meli genteqnub qaji ti koba na areboleboleinjraqas. ³⁷ Deqa anjam endi bole, ‘Tamo bei na ingi yagwas. Olo tamo bei na ingi meli gentqas.’ ³⁸ E ningi qaringonumqa gilsib wau ningi na wauosai qaji dena ingi eleŋeqnub. Tamo qudei nangi nami waukobaeb. Ariya ningi laŋa gilsib ingi eleŋeqnub.”

³⁹ Uŋa dena Samaria tamo ungasari gargekoba qure dia soqneb qaji nangi Yesus qa sainjrnaq qusibqa Yesus qa nango areqalo singilateb. Di kiyaga? Uŋa na minjrej, “Kumbra kalil e nami yoqnem qaji di tamo dena ubtekritqo.”

⁴⁰ Degsi minjrnaq qusibqa Yesus aqa areq bosib minjeb, “Ni gago qureq endi iga koba na sqom.” Degsi minjnabqa Yesus a bati aiyel nango qureq di soqnej. ⁴¹ Sosiqa Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo ungasari gargekoba nanqi aqa anjam quoqnsib poinjreqnaqa a qa nango areqalo singilatoqneb. ⁴² Deqa nanqi na uja di minjeb, “Ni Yesus qa anjam mergonam qusim gago areqaloq di singilatem. Singilatosisom sonamqa a segi na olo anjam mergwo qusim turtosisom gago areqalo a qa torei singilatonum. Osim deqa iga endegsi poigwo, ‘Bole, Yesus a na qujai tamo ungasari mandamq endi unub qaji nanqi elenqas.’”

Yesus na Rom nango tamo gate aqa njiri boletej

⁴³ Onaqa bati aiyel koboonaqa Yesus a qure di uratosiqa walwelosiq Galili sawaq gilej. ⁴⁴ A segi nami endegsi marej, “Qotei aqa medabu o qaji tamo bei aqa segi qure utruq gilsim anjam minjroqnqas di nanqi aqa anjam quetqa asginjrqas. Deqa a qure dia ñam saiqoji sqas.”

⁴⁵ Yesus a Galili sawaq di branton-aqa tamo ungasari sawa dia soqneb qaji nanqi a qa tulan areboleboleinjrej. Di kiyaaq? Nami Juda nango yori bati koba qa Yesus a Jerusalem dia manwa babte-qnaq nanqi unoqneb deqa.

⁴⁶ Ariya Yesus a olo Kana qureq aiyej. Qure di agi Galili sawaq di unu. Qure dia nami Yesus a ya bulyonaqa wain babej. Aisiq di sonaqa Kaperneam qureq di Rom nango mandor aqa tamo gate bei aqa njiri makobaiyonaq ñeiesoqnej. ⁴⁷ Deqa tamo gate di Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di soqnej di qusiqa walwelosiq aqa areq aisiq pai-lyosiq minjej, “O Tamo Koba, ijo angro a moiqa laqnu. Deqa ni bosim a boletime.” ⁴⁸ Onaqa Yesus na tamo di minjej, “Ninji ijo manwa bei nungo ñam-

damu na unqasai di ningi e qa nungo areqalo singilatqasai.” ⁴⁹ Onaqa tamo dena olo Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni boqujat. Ijo angro a moiyo uge.” ⁵⁰ Onaqa Yesus na minjej, “Ni gile. Endego ino angro a boleqo ñambile unu. A moiqasai.” Onaqa a Yesus aqa anjam di qusiqa bole qa marsiq gilej.

⁵¹ A gileqnaqa aqa kanqal tamo qudei nanqi aqa talq dena bosib gamq di turosib minjeb, “Ino angro a boleosiq ñambile unu.” ⁵² Onaqa a na nenemn-jrej, “Sej bati gembu a boleqo?” Onaqa minjeb, “Ya qanam sej bosiq inji uyo bati tinjyonaqa aqa jejamu kanqar ko-boonaqa a boleje.” ⁵³ Degsi minjnabqa a qalieej, sej bati deqa tintin Yesus na minjej, “Endego ino angro a boleqo ñambile unu. A moiqasai.” A degsi qalieosiq deqa a Yesus qa aqa areqalo singilatej. Tamo kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nanqi dego Yesus qa nango areqalo singilateb. ⁵⁴ Yesus a Judia sawa uratosiq bosiq Galili sawaq di sosiqa bati deqa a manwa di yej. A nami Galili sawaq di manwa bei yosaioqnej. Aqa manwa qujai nami yej qaji agi a ya bulyonaq wain babej.

Yesus a ma tamo bei boletej

5 Bati bei Yesus a Juda nango yori bati koba unqa marsiqa Jerusalem aiyej.

² Jerusalem dia ya kuru bei soqnej. Ya kuru di kaja nango siranme qalaq di soqnej. Ya kuru di aqa ñam Betesda. Di Hibiru anjam na mareqnub. Ya kuru areqsi jagwa oqajqa tal kiñilala 5 soqneb. ³ Tal dia tamo ma ti, tamo ñam qandimo, tamo singa uge, tamo jejamu lainjro qaji tulan gargekoba soqneb. Nanqi ya anñilqajqa tarinoqneb. ⁴ Bati qudei Tamo Koba aqa lan angro ya kuru miligiq aiyoqnsiqa ya enteqnaqa anñiloqnej. Ya anñiloqnmqa tamo a namo yaq aiqas qaji aqa ma koboqas. Utru deqa nanqi ya anñilqajqa tarinoqneb.

⁵ Ariya bati deqa tamo bei wausau 38 ma ti soqnej qaji a dia tariñoqnej. ⁶ Onaqa Yesus na tamo di ñeiesonaq unsiqa a bati olekoba ma de ti soqnej di qalieosiqa nenemyej, “Ni boleqajqa are unu e?”

⁷ Onaqa minnej, “O Tamo Koba, ya anñiloqnimqa tamo yai na e aqaryai-bosim urur yaq osi aiaqas? Tamo dego bei sosai. E aiaq yeqnam ma tamo qudei nangi e bunboqnsib namo yaq aiye-qnub.” ⁸ Onaqa Yesus na minnej, “Ni tigelosim ino sapera qoboiosim walwel.” ⁹ Degsi minjnaqa bati qujai deqa aqa jejamu boleonaqa a tigeloqujatosiq aqa sapera qoboiosiq walwelosiq gilej.

Bati di Juda nango yori bati. ¹⁰ Deqa Juda tamo kokba nangi na tamo boleej qaji di unsib minjeb, “Bini yori bati. Iga wauqa getento. Deqa ni ino sapera qoboiyaim.” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo e boletbqo qaji a na merbqo, ‘Ni ino sapera qoboiosim walwel.’” ¹² Degsi minjrnaqa nangi na nene-myeb, “Tamo yai na ni mermqo, ‘Ni ino sapera qoboiosim walwel?’” ¹³ Onaqa a na minjrej, “Tamo e boletbqo qaji aqa ñam di e qaliesai.” A nangi degsi minjrej. Di kiyaaq? Tamo gargekoba sonab Yesus a nango ambleq na ulañej.

¹⁴ Onaqa nebeonaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tamo di itosiq minnej, “Ni que. E ni boletmonum deqa ni olo une bei ataim. Gulbe kobaquja bei ino jejamuq di olo branto uge.” ¹⁵ Onaqa tamo di aisiqa Juda tamo kokba nangi minjrej, “Tamo e boletbej qaji agi Yesus.”

¹⁶ Onaqa Juda tamo kokba nangi Yesus ugeugeiyqajqa maroqneb. Di kiyaaq? A mañwa di yori bati qa yoqnej deqa. ¹⁷ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo Abu a nami gaigai wauoqnej agi bini wauoqnsiq unu. Deqa e dego waueqnum.” ¹⁸ Onaqa Juda tamo kokba nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi a qalib moiqajqa torei singilaoqneb.

Di kiyaaq? A yori bati segi gentosai. A dego marej, “Qotei a ijo Abu.” Aqa anjam dena a segi qa marej, “Aqo Qotei wo ombla kerekere.”

Yesus a Qotei aqa Ñiri

¹⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Qotei aqa Ñiri. E ijo segi areqalo na kumbra bei yqa kere-sai. Kumbra ijo Abu na yeqnaq e uneqnum qaji di e dego yeqnum. ²⁰ E ijo Abu aqa Ñiri. Deqa a na e qalaqalaibqnsiq kumbra kalil a yeqnu qaji di e olo osorbeqnu. Bunuqna a kumbra tulan singila kokba dego osorboqnqas. Yim ningi unsib tulan prugwab. ²¹ Ijo Abu na tamo moreño qaji nangi olo ñambile enjroqnsiq subq na tigeltñreqnu. Deqa e Qotei aqa Ñiri e kamba dego ijo segi areqalo na tamo nangi ñambile enjreqnum. ²² Ijo Abu na tamo nango une qa nangi peginjrosaiqnu. Wau di a na e ebej. E Qotei aqa Ñiri deqa e na tamo nango une qa nangi peginjreqnum. ²³ E wau di yeqnum. Di kiyaaq? Tamo kalil nangi ijo ñam soqtetboqnqajqa deqa. Agi nangi ijo Abu aqa ñam soqteqnub dego kere. Tamo a ijo ñam soqtetbosaieqnu di a ijo Abu e qarinqbej qaji aqa ñam dego soqtosaieqnu.

²⁴ “E bole merngwai. Tamo a ijo anjam qusim ijo Abu e qarinqbej qaji a qa aqa areqalo singilatqas di a ñambile gaigai sqas. Deqa e aqa une qa pegiyqasai. A moiyo gam uratosim olo ñambile oqas.

²⁵ “E bole merngwai. E Qotei aqa Ñiri. Bati bei brantimqa tamo ungasari moreño qaji nangi ijo kakro qusib ñambile oqab. Bati di agi brantqo. ²⁶ Ijo Abu a segi ñambile qa utru. E aqa Ñiri. A na e singila ebej deqa e dego ñambile qa utru. ²⁷ E Tamo Angro unum deqa ijo Abu na e singila ebej. Singila dena e na tamo ungasari nango une qa peginjreqnum. ²⁸ Ningi ijo anjam di qusib tulan prugaib. Bati bei brantimqa tamo un-

gasari kalil subq di unub qaji nangi ijo kakro quqwab. ²⁹ Qusib olo sub uratosib tigelqab. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nangi tigelosib nambile sqab. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nangi tigelabqa e na nangi peginjrsiy padaltnjrqi.

Tamo qudei na Yesus aqa ñam ubteqnum

³⁰ Osiqa Yesus a olo marej, “E ijo segi areqalo na wau bei yqa keresai. Ijo Abu na e anjam merbeqnaq quoqnsim tamo ungasari nangi peginjreqnum. E kumbra tintinj na nangi peginjreqnum. E ijo segi areqalo dauryosaieqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji aqa areqalo dauryeqnum.

³¹ “E segi na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di tamo nangi bole qa maraib. ³² Tamo bei unu agi Qotei. A dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiq mareqnu. E qalieonum, anjam a mareqnu qaji di bole.

³³ “Ningi na tamo qudei qarinqjrnab Jon aqaq gilnabqa a anjam bole ubtosiq minjroqnej. ³⁴ Bole, mandam tamo bei na ijo kumbra ti ijo wau ti ubtqa keresai. Ariya Qotei na ningi elenqajqa deqa e ningi Jon qa merngonum. ³⁵ Jon a njam pulon bul sosiq tamo ungasari nangi suwantnjreqnaqa ningi aqa suwanjoq di sokiñalayoqnsib areboleboleingoqnej.

³⁶ “Ijo anjam e ubtosim mareqnum qaji di anjam kobaquja. Anjam dena Jon aqa anjam tulan bunyejunu. Di kiyaga? Wau kalil ijo Abu na ebej qaji di e yeqnam tamo ungasari nangi unoqnsib endegsi poinjreqnu, bole, ijo Abu na e qarinqbonaqa bem. ³⁷ Ijo Abu e qarinqbej qaji a e qa anjam ubtosiq mareqnu. Ariya ningi aqa kakro nami quosaioqneb. Aqa ulatamu dego ningi nami unosaioqneb. ³⁸ Qotei aqa anjam dego nungo are miligiq di sosai. Tamo Qotei na qarinqyonaqa mandamq aiyej

qaji aqa anjam ningi nungo areqaloq di singilatosaeqnum.

³⁹ “Bole, ningi Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di sisiyoqnsib peleiyeqnub. Ningi are qaleqnub, anjam dena ningi nambile gaigai sqab. Ariya anjam di e ubtosiq mareqnu. ⁴⁰ Ningi kiyaga nambile oqajqa are qaloqnsib olo ijoq bqajqa urateqnum?

⁴¹ “E mandam tamo nangoq dena ñam koba osaieqnum. ⁴² Ariya e ningi qa qalieonum. Nungo are miligiq di ningi Qotei qalaqalaiyosaieqnum. ⁴³ E ijo Abu aqa ñam na bonamqa ningi ijo anjam osai. Tamo bei aqa segi ñam na bqas di ningi aqa anjam oqujatqab. ⁴⁴ Ningi nungo segi was nangoq dena ñam koba oqajqa are qaleqnub. Ariya ningi Qotei aqaq dena ñam koba oqajqa are qalo-saieqnum. Qotei agi a segi qujai Qotei bole. Ningi kumbra degyeqnub deqa ningi kiyersib e qa nungo areqalo singilatqab? Di keresai.

⁴⁵ “E ijo Abu aqa njamdamuq di nungo une qa merngwai edegaib. Nungo une qa merngwajqa tamo qujai agi Moses. Ningi are qaleqnub, Moses a na ningi aqaryaingwas. Di sai. ⁴⁶ Ningi Moses aqa anjam nungo areqaloq di singilateqnub qamu ijo anjam dego nungo areqaloq di singilateqnub qamu. Di kiyaga? Moses a nami e qa anjam nengrenyej. ⁴⁷ Ningi Moses aqa anjam nami nengrenyej qaji di nungo areqaloq di singilatosaeqnum deqa ningi kiyersib ijo anjam dego nungo areqaloq di singilatqab? Di keresai.”

Yesus a tamo 5,000 nangi ingi anainjrej

6 Bati bei Yesus a Galili ya agu taqal beiq gilej. Ya agu di yuwal bul tulan kobaquja. Ya agu di aqa ñam bei Taiberias ya agu. ² Yesus a tamo mainjro qaji nangoq di manwa babteqnaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi

unoqneb. Deqa a ya agu taqal beiq gileqnaqa nangi a dauryosib giloqneb. ³Bati di Yesus na aqa angro nangi joqsiqu koba na manaq oqsibqa mana goge dia awe-soqneb. ⁴Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nangi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. ⁵Deqa Yesus a nam atsiqa tamo ungasari tulan gargekoba a dauryosib aqa areq beqnabqa unjrsiqa Filip nenemyej, “Iga qabe na ingi awaiyosim tamo ungasari kalil di anainjronam kereqas?” ⁶Filip a kamba Yesus kiyersi minjim quqwajqa deqa Yesus na laña nenemyej. Yesus a kumbra kiye yqas di a segi nami qalieej.

⁷Onaqa Filip na kamba Yesus minjej, “Tamo ungasari nangi di tulan gargekoba. Iga 200 kina osim dena ingi awaiyosim ingi kiñala kiñala anainjrjom di tulan kereqasai.” ⁸Onaqa Yesus aqa angro bei Andru di Saimon Pita aqa was a na Yesus minjej, ⁹“Angro wala bei unu. A bem 5 qe kiñilala aiyel ojejunu. Ingi di dego tamo ungasari gargekoba endi anainjrjom di tulan kereqasai.” ¹⁰Onaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi na tamo ungasari kalil nangi minjribqa mandamq di awoeleneb.” Sawa dia ñin koba soqnej deqa Yesus aqa angro nangi na tamo ungasari minjrnabqa kalil ñinq di awoeleneb. Tamo awoeleneb qaji sisiyeb 5,000.

¹¹Awoonabqa Yesus na bem ti qe ti di osiqa Qotei pailyosiqa tamo ungasari awoeleneb qaji nangi jeisi anainjreqnaq uyoqneb. Uynab kalil menetnjrej. ¹²Menetnjrnaqa Yesus na aqa angro nangi minjrej, “Ningi ingi oto kalil koroiyiy. Oto bei urataib.” ¹³Degsi minjrnaqa nangi bem 5 aqa oto kalil tamo ungasari nangi urateleñeb qaji di koroiyosib gumba kokba 12 di jignab maqeleñej.

¹⁴Onaqa tamo ungasari kalil nangi Yesus aqa mañwa di unsib maroqneb,

“Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinyim mandamq aiqajqa marej qaji agi a di.” ¹⁵Onaqa Yesus a nango anjam di qusiqa endegsi qalieej, “Nangi bosib e ojsib e nango Mandor Koba atqajqa are qaleqñub.” A degsi qalieosiq deqa a sawa di uratosiqa a segi manaq oqsiqu di soqnej.

Yesus a ya bangaq na walwelej

¹⁶Ariya bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi alile aiyeb. ¹⁷Alile aisib qobun bei gogetosib qobun suweiyosib gileb. Nangi mareb, “Iga ya agu taqal beiq gilsim Kaperneam qureq di tiryqom.” Nangi degsib marsib gileb. Qoloonaga Yesus a nangoq bosaisoqnej. ¹⁸Nangi ya agu ambleq di gileqñabqa jagwa koba tigelosiq ya korkortosiqa nangi pulutnjrej. ¹⁹Nangi 5 o 6 kilomita oyoosib gileqñabqa Yesus a ya bangaq na walwelosiq nangi daurnjrsiq gilej. Gilsiq qobun jojomyonaqa nam ateb di a ya bangaq na walwelosiq beqnabqa unsib ulakobaeb. ²⁰Deqa a na minjrej, “Endi e beqnum. Ulaaib.” ²¹Degsi minjrnaga nangi areboleboleijnrnaqa a metonab qobun gogetej. Onaqa qobun a ururosiq sawa nangi gilqajqa mareb qaji di tiryey.

Tamo ungasari nangi Yesus qa ñamoqneb

²²Nebeonaqa tamo ungasari qudei nangi ya agu taqal beiq di soqneb. Nangi qalie, ya bilaq qobun qujai segi dia tiryosiq soqnej. Yesus aqa angro nangi qobun di gogetosib gileb. Yesus a nangi koba na qobun di gogetosai. ²³Ariya tamo ungasari nangi alile di sonabqa qobun qudei Taiberias qureq dena beb. Bosib sawa Tamo Koba Yesus a pailyosiq nangi ingi anainjrej qaji sawa jojomq di tiryeb. ²⁴Yesus aqa angro nangi ti di so-sai. Tamo ungasari nangi degsi unsibqa qobun di gogetosib gilsib Kaperneam qureq di Yesus qa ñamoqneb.

Yesus a segi nɔmbile qa bem uyo bole

²⁵ Ariya nanɔi ya agu taqal beiq di Yesus itosib nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, ni seɔ bati gembu endeɔ bem?”

²⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernɔgwai. E maɔwa babteqnam ninɔi unoqneb ninɔi deqa are qalsib e qa nɔmosai. E ninɔi bem anaingonam uynab menetɔɔej ninɔi deqa are qalsib e qa nɔmeqneb. ²⁷ Jejamu qa inɔi a koboqas. Ninɔi inɔi deqa wauaib. Nɔmbile gaigai sqajqa inɔi deqa ninɔi wauoqnɔi. Inɔi di e na ninɔi anaingit uyqab. E Tamo Anɔro. Ijo Abu Qotei na e giltbej.”

²⁸ Onaqa nanɔi na kamba Yesus nenemyeb, “Iga Qotei aqa wau kiye yoqnqom?” ²⁹ Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei aqa wau agi mernɔgwai. Ninɔi tamo Qotei na qarinqej qaji a qa nɔngo areqalo singilatiy. Tamo di agi e segi.”

³⁰⁻³¹ Onaqa nanɔi Yesus aqa anjam di qusibqa olo nenemyeb, “Ni maɔwa kiye babtɔm iga unsim ni qa gago areqalo singilatqom? Nami gago moma nanɔi wadau sawaq di sosibqa bem uyoqneb. Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, ‘Moses a laɔ qure qa bem tamo unɔasari nanɔi anainjreqnaq uyoqneb.’ Deqa ni wau kiye yim iga unsim ni qa poigim gago areqalo ni qa singilatqom?” ³² Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole mernɔgwai. Bem Moses na tamo unɔasari nanɔi anainjrej qaji di laɔ qure qa bem bolesai. Bem Ijo Abu na ninɔi anaingoqnqas qaji di laɔ qure qa bem bole. ³³ Bem di Qotei aqa segi bem. Bem di laɔ qureq dena mandamq aisiq tamo unɔasari mandamq endi unub qaji nanɔi nɔmbile enjreqnu.” ³⁴ Onaqa nanɔi na Yesus minjeb, “O Tamo Koba, bati gaigai bem di anaigoqne.” ³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “E segi nɔmbile qa bem uyo bole. Deqa tamo bei a ijoq bqas di a bunu mamɔqasai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a bunu ya qaryqasai dego.

³⁶ “Ninɔi nɔngo nɔmdamu na e nubenub. Ariya ninɔi e qa nɔngo areqalo singilatosaieqnub. E nami degsi mernɔgem. ³⁷ Ninɔi quiy. Tamo unɔasari kalil Qotei na e ebej qaji nanɔi ijoq boqnqab. Tamo unɔasari ijoq bqab qaji nanɔi di e na olo winjrqqa keresai. ³⁸ E ijo segi areqalo dauryqajqa deqa e laɔ qure uratosim mandamq aiyosai. Abu e qarinqej qaji aqa areqalo dauryqajqa deqa e laɔ qure uratosim mandamq aiyem. ³⁹ Abu e qarinqej qaji aqa areqalo agiende. Tamo unɔasari a na ebej qaji bei e uratit padalqasai. E nanɔi kalil diɔo bati qa olo subq na tigeltɔnrqai. ⁴⁰ Od, ijo Abu aqa areqalo agiende. Tamo unɔasari kalil e nuboqnsib e qa nango areqalo singilateqnub qaji nanɔi nɔmbile gaigai sqab. Diɔo bati qa e na nanɔi olo subq na tigeltɔnrqai. E Qotei aqa Njiri unum deqa e kumbra di yqai.”

⁴¹ Onaqa Juda nanɔi Yesus aqa anjam di qusibqa nanɔi a qa ugeosib yomuoqneb. Di kiyaaqa? A marej, “E segi bem bole laɔ qure uratosim mandamq aiyem qaji.” ⁴² Nanɔi a qa yomuoqnsib maroqneb, “Tamo di Yesus. A Josep aqa njiri. Aqa ai abu nanɔi qa iga qalie bole. A kiyaaqa marqo, ‘E laɔ qure uratosim mandamq aiyem?’”

⁴³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ninɔi e qa laɔa laɔa njirinɔqnaib. ⁴⁴ Tamo bei aqa segi areqalo na ijoq bqqa keresai. Ijo Abu e qarinqej qaji a na tamo bei aqa are tigeltetɔm ijoq bqas. Yim diɔo bati qa e na olo subq na tigeltqai. ⁴⁵ Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanɔi nami anjam endegsib nernɔgrenyeb, ‘Qotei na tamo kalil nanɔi anjam plaltosim minjroqnqas.’ Anjam degsib nernɔgrenyeb. Deqa tamo kalil ijo Abu aqa anjam quoqnsib a qa poinjreqnu qaji nanɔi ijoq boqnqab.

⁴⁶ “Tamo bei a ijo Abu aqa ulatamu unosai bole sai. E segi qujai ijo Abu aqa ulatamu unem. Agi e nami Qotei

acaq dena mandamq aiyem. ⁴⁷E bole merngwai. Tamo a e qa aqa areqalo singilatqas di a nambile gaigai sqas. ⁴⁸E segi nambile qa bem uyo bole. ⁴⁹Nami nungo moma nangi wadau sawaq di sosi-bqa bem uyoqneb. Bunuqna nangi kalil morenqkriteb. ⁵⁰Ariya e segi qujai bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo ungasari nangi bem di uyqab di nangi morenqasai. ⁵¹E segi nambile qa bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Tamo bei a bem di uyqas di a nambile gaigai sqas. Bem di agi ijo jejamu. E na tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi ijo jejamu anainjrit uyqab. Uysib nangi nambile sqab.”

⁵²Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusib segi segi anjam na qotoqnsib maroqneb, “Tamo di a kiyersim aqa jejamu iga anaigim uyqom?”

⁵³Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. E Tamo Angro. Deqa ningi ijo jejamu ti ijo lej ti uyqasai di ningi nambile sqasai. ⁵⁴Tamo nangi ijo jejamu ti ijo lej ti uyqab di nangi nambile gaigai sqab. Deqa diyo bati qa e na nangi olo subq na tigeltjrqai. ⁵⁵Ijo jejamu di ingi uyo bole. Ijo lej di ya uyo bole. ⁵⁶Tamo nangi ijo jejamu ti ijo lej ti uyqab di nangi e beterbesqab. E dego nangi beternjresqai. ⁵⁷Ijo Abu nambile unu qaji a na e qarinqej deqa aqa singila na e dego nambile unum. Dego kere tamo nangi ijo jejamu ti ijo lej ti uyqab di nangi ijo singila na nambile sqab. ⁵⁸E segi bem bole lan qure uratosim mandamq aiyem qaji. Nungo moma nangi nami bem uyoqneb dego sai. Nangi bem uyoqnsib olo morenoqneb. E segi bem uyo bole. Deqa tamo nangi bem bole di uyqab di nangi morenqasai. Nangi nambile gaigai sqab.” ⁵⁹Yesus a Kaperneam qureq Juda nango Qotei tal miligiq di sosiqa Qotei aqa anjam di palontosiq tamo ungasari nangi minjroqnej.

Yesus a segi nambile gaigai sqajqa utru

⁶⁰Onaqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi aqa anjam di qusi-bqa nangi gargekoba endegsib maroqneb, “Anjam di gulbe koba. Tamo yai nangi anjam di poinjrqa kere?”

⁶¹Degsib maroqnsib Yesus qa yomueq nabqa di qalieosiq minjrej, “Ijo anjam dena nungo areqalo ugetetngwoqa ningi ijo nam ulontonub e?” ⁶²E Tamo Angro. Qure e nami soqnem qaji deq olo oqoqnitqa ningi e nubsibqa kiyersib are qalqab? ⁶³Qotei aqa Mondor a segi na tamo ungasari nangi nambile enjreqnu. Nungo jejamu na ningi aqaryaingwa keresai. Ijo anjam kalil e ningi merngeqnum qaji endi Mondor aqa anjam. Anjam dena ningi nambile oqab. ⁶⁴Ariya ningi qudei e qa nungo areqalo singilatosieqneb.” Yesus a nangi degsi minjrej. Di kiyaaq? Tamo yai nangi a qa nango areqalo singilatqasai di a nami qalieej. Bunuqna aqa angro bei na a osim jeu tamo nango banq di atqas di dego a nami qalieej. ⁶⁵Osiqa minjrej, “Utru deqa e ningi merngonum, ‘Qotei na tamo bei aqa are tigeltetqasai di a ijoq bqa keresai.’”

⁶⁶Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari gargekoba a nami dauryoqneb qaji nangi a dauryqa uratosib jaraiyeb. ⁶⁷Onaqa Yesus na aqa angro 12 nangi nenemnjrej, “Ningi dego e uratbosib jaraiqab e?”

⁶⁸Onaqa Saimon Pita na minjej, “O Tamo Koba, iga ni uratmosim tamo yai aqaq gilqom? Tamo dego bei sosai. Ni segi qujai nambile gaigai sqajqa anjam mergeqnum. ⁶⁹Iga ni qa gago areqalo singilatosim endegsi qalieonum, Qotei aqa segi Tamo Bole a na nami giltej qaji agi ni qujai.”

⁷⁰Onaqa Yesus na minjrej, “E segi na ijo angro 12 ningi giltngem. Ariya nungo

ambleq di angro bei a mondor uge ti unu.”⁷¹ Yesus a Saimon Iskariot aqa niri Judas a qa degsi marej. Yesus aqa angro 12 nangi deqaji bei agi Judas. A na bunuqna Yesus osiq jeu tamo nango banq di ateq qaji.

Yesus a Jerusalem aiyej

7 Bati bei Yesus a Judia sawaq di laqajqa uratosiq walwelosiq Galili sawaq di laqnej. Di kiyaaqa? Juda tamo kokba nangi a qalib moiqaqqa maroqneb deqa.² Ariya Juda nango yori bati koba jojomej. Yori bati di aqa utru agiende. Juda nango moma nangi nami jagwa oqajqa tal gereiyosqnsib osi laqneb.³ Deqa Yesus aqa was nangi na minjeb, “Ni Galili sawaq endi saim. Ni tigelosim Judia sawaq aiye. Aisim dia ino manwa babtoqnimqa ino angro nangi unoqnqab.⁴ Ni ino manwa boleq atqajqa are soqnm ni uli na yaim. Ni tamo ungasari kalil nango namdamuq di yoqne.”⁵ Yesus aqa was nangi a qa nango areqalo singilatosai deqa nangi degsib misilij anjam minjeb.⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ijo bati kereosaiunu. Ariya bati kalil di nungo bati.⁷ Mandam tamo nangi ningi jeutngwa keresai. Ariya nangi e jeutbeqnub. Di kiyaaqa? E nango kumbra uge uge babtet-njreqnum deqa.⁸ Ningi segi aisib yori bati di uniy. Ijo bati kereosai unu deqa e aiqasai.”⁹ Yesus na aqa was nangi degsi minjrsiqa a Galili sawaq di soqnej.

¹⁰ Ariya aqa was nangi yori bati di unqajqa ainabqa a dego aiyej. A boleq di aiyosai. Tamo nangi a unaib deqa a loumosiq aiyej.¹¹ Yori bati di brantonaqa Juda tamo kokba nangi Yesus qa namoqneb. Namosqnsib maroqneb, “Yesus a qabi unu?”¹² Onaqa tamo ungasari gargakoba nangi segi segi niriyoqnsib anjam laja laja Yesus qa maroqneb. Qudei nangi maroqneb, “Yesus a tamo bolequja.” Qudei nangi maroqneb,

“Sai. A na tamo ungasari nangi gisa gisaqnjreqnu.”¹³ Nangi degsib maroqneb. Ariya nangi Juda tamo kokba nangi ulainjrsib deqa nangi Yesus qa boleq di anjam marosaioqneb.

¹⁴ Ariya yori bati gilsiq ambleqyonaqa Yesus a segi brantosiqa atra tal miligiq gilsiq dia tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam palontosi minjroqnej.¹⁵ Onaqa Juda tamo kokba nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi tulan prugugetosib segi segi maroqneb, “Yesus aqa powo kobaquja di qabe na osiqa anjam mareqnu? A nami skul beiq gilosai.”¹⁶ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam e mareqnum endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqej qaji aqa anjam.¹⁷ Tamo bei a Qotei aqa areqalo dauryqajqa are soqnmqa anjam e mareqnum qaji endi aqa utru a geregere poiyyas. Osim qalieqas, ijo anjam endi Qotei aqaq na bej. E ijo segi areqalo na marosaieqnum. A degsim qalieqas.¹⁸ Tamo bei aqa segi areqalo na anjam marqas di a aqa segi nam soqtqa osim deqa anjam marqas. Ariya e Qotei aqa nam soqtqa are qaleqnum. Agi a na e qarinqej. Deqa e tamo bole. E gisan tamo sai.

¹⁹ “Nami Moses na ningi dal anjam engej. Ariya ningi dal anjam di dauryosaieqnub. Kiyaaqa ningi e lubsib moiyyotbqa mareqnub?”²⁰ Onaqa tamo ungasari nangi na kamba Yesus minjeb, “Mondor uge inoq di unu. Yai na ni lumsim moiyyotmqa mareqnu?”²¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E manwa qujai babtem deqa ningi kalil prugugeteqnub.²² Ariya ningi are qaliy. Moses a ningi muluq engej deqa nungo angro mel nango muluq waiyqa bati bosiq yori bati tiqtinqnu di ningi yori bati qa nangi muluq breinjreqnub. Bole, Moses a muluq qa utru sai. Nungo moma nangi muluq qa utru.²³ Ningi Moses aqa dal anjam dauryqa maroqnsib yori bati qa nungo angro

mel nanġi mulu brejnreqnub. Ariya e yori bati qa tamo qujai aqa jejamu bole-tonamqa ningsi unsibqa kiyaqa e qa nri-neqneub? ²⁴ Ningsi laja namdamu na ijo kumbra tenemtaib. Geregere ijo kumbra tenemtosis bole qa maroqniy.”

Yesus a tamo yai?

²⁵ Bati deqa tamo unġasari qudei Jerusalem di soqneub qaji nanġi segi segi endegsib maroqneub, “Yesus a kiyo Juda gate nanġi na qalib moiqaqqa laqnub?

²⁶ Ningsi uniy. A boleq di anjam palonte-qnaqa nanġi a anjam bei minjosaieqnub. Nanġi qalie kiyo, a Kristus? ²⁷ Kristus a qabe na bqas di tamo bei a qalieqasai. Ariya tamo endi aqa qure utru di iga qalie bole.”

²⁸ Onaqa Yesus a atra tal miligiq di sosiqa a leleposiqa Qotei aqa anjam palontosiq tamo unġasari nanġi endegsi minjrej, “Ningsi e qa qalie e? E qabe na bem di dego ningsi qalie e? Ariya e ijo segi areqalo na bosai. Ijo Abu na e qarinqbonaq bem. Ijo Abu a segi anjam bole qa utru. Ningsi a qa qaliesai. ²⁹ E a qa qalie bole. E aqaq na bem. A na e qarinqbej.”

³⁰ Onaqa Juda tamo kokba nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa nanġi a ojsib tonto talq di waiyqa maroqneub. Ariya a ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojsai. ³¹ Bati deqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus qa nango areqalo singilatoqneub. Osib maroqneub, “Tamo endi a manwa gargekoba babte-qnu. Kristus a bosim tamo endi bunyqa keresai.”

Farisi nanġi Yesus ojqa mareb

³² Tamo unġasari nanġi Yesus qa anjam degsib mareqnab Farisi nanġi qusi-bqa atra tamo kokba ti koroosib qaja tamo qudei qarinqjnab Yesus ojqa gileb.

³³ Deqa Yesus a endegsi marej, “E ningsi koba na sokiñalayosiy ijo Abu e qarinqbej

qaji aqaq olo oqwai. ³⁴ Oqitqa ningsi e qa namqab e nubqasai. Qure e sqai di ningsi oqwa keresai.” ³⁵ Onaqa Juda tamo kokba nanġi segi segi maroqneub, “Yesus a qabitimqa iga a unqasai? A Grik nango sawaq oqsim dia Juda tamo qudei ti sosib Grik nanġi anjam plaltosim minjroqnaqas kiyo? ³⁶ A marqo, ‘Ningsi e qa namqab di ningsi e nubqasai. Qure e sqai di ningsi oqwa keresai.’ Utru kiyaqa a degsi marqo?”

Yesus a nambile gaigai sqajqa ya qa marej

³⁷ Ariya yori bati gilsiq koboqa laq-naqa yori kobaquja brantonaqa Yesus a tigelosiq lelenosiq marej, “Tamo bei a ya qaryimqa ijoq bosim ya uyem.

³⁸ Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatoqas di aqa are miligiq na nambile gaigai sqajqa ya oqoqnsim ya ani bul polyoqnaqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu.” ³⁹ Yesus a ya qa marej di a Mondor Bole sigitosiq yawo anjam marej. A laq qureq oqosaisosiq deqa a nam koba osaisoqnej. Deqa bati di tamo nanġi a qa nango areqalo singilateb qaji nanġi Mondor Bole di osaisoqneub.

Tamo unġasari nanġi Yesus aqa anjam qusib poaiyeleb

⁴⁰ Onaqa tamo unġasari qudei nanġi Yesus aqa anjam di qusib maroqneub, “Bole, Qotei aqa medabu o tamo nami Qotei na qarinqyim bqajqa marej qaji agi a endi.” ⁴¹ Onaqa qudei maroqneub, “Tamo endi a bole Kristus.” Onaqa qudei maroqneub, “Sai. Kristus a bqas di a Galili sawaq dena bqasai. ⁴² Kristus a Devit aqa lej na nambabosim aqa qure utru Betlehem dena bqas. Nami Qotei aqa anjam degsib nengrenyeb unu.” ⁴³ Tamo unġasari nanġi degsib Yesus qa anjam titosis nriñnosib poaiyeleb. ⁴⁴ Osib nanġi

qudei Yesus ojqa mareb. Mareb di tamo bei na a ojosai.

Juda tamo kokba nangi Yesus qa nanggo areqalo singilatosai

⁴⁵ Onaqa qaja tamo nangi olo puluosib atra tamo kokba ti Farisi ti nanggoq ain-abqa minjreb, “Ningi kiyaaq Yesus ojsib osi bosai?” ⁴⁶ Onaqa qaja tamo nangi na kamba minjreb, “Iga Yesus aqa anjam quonum di anjam bolequja maroqnaj. Tamo bei nami anjam deqaji marosaiqnej. Deqa iga a ojosai.” ⁴⁷ Onaqa Farisi nangi na minjreb, “Yesus a ningi dego gisangwo e? ⁴⁸ Ningi uniy. Juda gate bei Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Farisi tamo bei dego Yesus qa aqa areqalo singilatosai. Sai bole sai. ⁴⁹ Ariya tamo unggasari laja lajaj nangi dal anjam qaliesai deqa nangi Yesus qa nanggo areqalo singilateqneb. Tamo unggasari nangi di Qotei na torei qoreinjrim padalqab.”

⁵⁰ Onaqa Juda gate Nikodemus agi nami Yesus aqaq gilsiq anjam minnej qaji a Farisi nanggo ambleq di tigelosiq minjreb, ⁵¹ “Gago dal anjam kiyersi unu? Iga tamo bei laja ojsim aqa une qa pegiyqom e? Sai. Gago dal anjam degsi sosai. Iga mati aqa anjam qusim aqa kumbra geregere qalieqom.” ⁵² Onaqa Farisi nangi na kamba minjeb, “Ni dego Galili qaji tamo kiyo? Qotei aqa anjam nengrenq di unu qaji di geregere peleiy. Peleiyim endegsi poimqas, Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a Galili sawaq dena bqasai.”

Uña bei une ateq qaji a ojsib Yesus aqa areq osi beb

⁵³ Onaqa koro koboonaqa tamo unggasari kalil nangi jaraiyosibqa nanggo segi segi talq gileleneb.

8 ² Ariya Yesus a Oliv manaq oqej. ² Nobqolo ambru a olo tigelosiq atra tal miligiq gilej. Gilsiq di sonaqa

tamo unggasari kalil nangi aqa areq beqnabqa a awoosiqqa Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ³ Ariya uña bei a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na uneb. Unsibqa dal anjam qalie tamo nangi ti Farisi nangi ti minjrnab qusibqa uña di ojsib osi bosib tamo unggasari nanggo nãdamuq di tigelteb. ⁴ Osib Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, uña endi a tamo bei wo une ateqnab tamo qudei na unjronub. ⁵ Ni qalie, Moses a nami dal anjam endegsi nengrenyej, ‘Uña bei a tamo bei wo une atibqa meniñ na a qalib moiym.’ Deqa ni kiyersi marqam?” ⁶ Nangi Yesus degsib nenemyeb. Di kiyaaq? Nangi a laja are qametib a anjam bei grotimqa qusib a ojqaqja deqa. Onaqa Yesus a kamba nangi anjam bei minjrosai. A mana qamsiq turuosiqqa bañ gei na mandamq di nengrenyoqnej.

⁷ Onaqa nangi na olo anjam di Yesus nenemyonabqa a tigelosiq minjreb, “Nungo ambleq di tamo bei une saiqoji unu kiyo? Soqnimqa ningi na minjib a namo meniñ osim uña di qalem.” ⁸ Osiaq olo turuosiqqa mandamq di nengrenyoqnej. ⁹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi oqedosib jaraiyeb. Tamo qeli nangi namoosib jaraiyonab qudei bunueb. Osib nangi kalil Yesus uratonab a segi soqnej. Uña di a Yesus aqa ulatamuq di tigelesoqnej.

¹⁰ Onaqa Yesus a olo tigelosiqqa uña di minjej, “Uña, tamo nangi qabitonub? Ni unime. Tamo bei na ino une qa olo ni mermosai.” ¹¹ Onaqa uña dena Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, tamo bei na ijo une qa olo merbosai.” Onaqa Yesus na minjej, “E dego ino une qa mermqasai. Deqa ni gile. Olo une bei ataim.”

Yesus a pulon bulosiq tamo nangi suwantnjrequ

¹² Osiaq Yesus na tamo unggasari nangi olo endegsi minjreb, “E mandamq endi pulon bul unum. Tamo a e daurbqas di

a ambruq di walwelqasai. A suwanqoq di walweloqnsim nambile gaigai sqas.”

¹³ Onaqa Farisi nangi Yesus aqa anjam di qusib minjeb, “Ni segi ino kumbra ti ino wau ti ubtosim mareqnum. Deqa iga bole qa marqasai.” ¹⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosiy marqai di ningi bole qa marqa kere. Di kiyaaq? E qabe na bem di e segi qalie bole. E puluosiy olo qabitqai di dego e qalie. Ariya e qabe na bem di ningi qaliesai. E puluosiy olo qabitqai di dego ningi qaliesai.” ¹⁵ Ningi mandam qa kumbra na tamo nangi peginjreqnub. E tamo nangi peginjrosaeqnum. ¹⁶ Ariya e tamo nangi peginjrqi di e kumbra tintinj na peginjrqi. Di kiyaaq? E segi na tamo nangi peginjrosaeqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a ombla na tamo nangi peginjreqnum. ¹⁷ Nunqo dal anjam bei endegsib nengrenyeb unu, “Tamo aiyel nangi anjam qujai marqab di nango anjam bole brantqas.” ¹⁸ Deqa e segi ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum. Ijo Abu e qarinqej qaji a dego e ombla ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim mareqnum.”

¹⁹ Onaqa Farisi nangi na Yesus nene-myeb, “Ino Abu a qabi unu?”

Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi e qa qaliesai deqa ningi ijo Abu qa dego qaliesai. Ningi e qa qalie qamu ningi ijo Abu qa dego qalie qamu.”

²⁰ Yesus a atra tal miligiq di sosisqa anjam degsi plaltosiq marej. A silali ato qaji warum jojomq di awesoqnej. Warum dia tamo nangi Qotei atraiyoqnsibqa silali atoqneb. Yesus ojqa bati kereosaisoqnej deqa tamo bei na a ojosai.

Yesus a marej, “Qure e oqwai di ningi oqwa keresai”

²¹ Onaqa Yesus na tamo ungasari nangi olo endegsi minjrej, “E ningi uratngitqa ningi e qa namqab e nubqa-

sai. Ningi nunqo une ti sosib morenqab. Qure e oqwai di ningi oqwa keresai.”

²² Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusibqa segi segi endegsib maroqneb, “Yesus a kiyaaq marqo, ‘Qure e oqwai di ningi oqwa keresai’? A na aqa segi jejamu qalim moiqa kiyo?” ²³ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi mandam endena branteb. E lan goge na bem. Ningi mandam qaji tamo. E mandam qaji tamo sai.” ²⁴ Deqa ningi e qa nunqo areqalo singilatiy. Osib poingem, e segi qujai gaigai degsi unum. Ningi degyqasai di ningi nunqo une ti sosib morenqab. Agi e nami ningi degsi merngonum.”

²⁵ Onaqa nangi na Yesus nenemyeb, “Ni tamo yai?” Onaqa Yesus na minjrej, “E nami ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim merngoqnsim agi bini merngeqnum.” ²⁶ E anjam gargekoba merngsiy nunqo une qa pegingwajqa ijo areqaloq di unu. Ariya ijo Abu e qarinqej qaji a anjam bole qa utru. Deqa anjam kalil a na merbeqnu qaji di e quoqnsim tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi minjreqnum.” Yesus a nangi degsi minjrej.

²⁷ Juda nangi qaliesai, Yesus a Abu qa nangi minjrej. ²⁸ Deqa a na olo minjrej, “Ningi e Tamo Angro soqtbosib gaintbibqa bati deqa ningi poingwas, e segi qujai gaigai degsi unum. Osib qalieqab, e ijo segi areqalo na kumbra bei yosaeqnum. Anjam kalil ijo Abu na merbeqnaq queqnum qaji di segi e mareqnum.” ²⁹ Ijo Abu e qarinqej qaji a e ombla sosisqa taqbejunu. E gaigai kumbra kalil a tulan areareteqnu qaji di dau-ryeqnum. Deqa a na e uratbosaeqnu.”

³⁰ Yesus a anjam degsi marnaqa tamo ungasari nangi qusibqa nangi gargekoba a qa nango areqalo singilateb.

Yesus na iga aqaryaigimqa gago une na iga taqatgwa keresai

³¹ Juda nangi Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangi a na endegsi min-

grej, “Ningi ijo anjam singila na daury-oqniy. Ningi degyqab di ningi ijo angro tintin sqab. ³² Sosibqa ningi anjam bole gegerere qalieqab. Yimqa anjam bole dena ningi aqaryaingimqa ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai.” ³³ Onaqa nangi na kamba minjeb, “Iga Abraham aqa moma. Iga nami tamo bei aqa kangal tamo sosai. Deqa ni kiyaga merqonum, ‘Ingi bei na ningi ojsim taqatngwa keresai?’”

³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Tamo kalil une yeqnub qaji nangi une aqa kangal tamo bul unub. ³⁵ Kangal tamo nangi laja wau tamo unub deqa nangi abu saiqoji. Ariya angro nangi abu ti unub deqa nangi gaigai nango abu ombila sqab. ³⁶ E Qotei aqa Ingi deqa e Abu ti unum. Deqa e na ningi aqaryaingitqa nungo une na ningi ojsim taqatngwa keresai bole sai.

³⁷ “E qalie, ningi Abraham aqa moma unub. Ariya ijo anjam nungo are miligiq di sosai. Utru deqa ningi e lubsib moi-yotbqa mareqnub. ³⁸ Kumbra kalil ijo Abu na e osorbeqnu qaji deqa e saeqnum. Ningi dego kumbra kalil nungo abu na osorngeqnu qaji di dauryeqnub.”

³⁹ Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusibqa olo kamba minjeb, “Gago abu bole agi Abraham.” Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi Abraham aqa angro unub qamu kumbra Abraham a yoqnej qaji di ningi dego dauryeqnub qamu. ⁴⁰ Ariya ningi dauryosaieqnub. Anjam bole kalil Qotei na e merbeqnaq queqnum qaji di e ningi olo merngeqnam ningi e lubsib moi-yotbqa mareqnub. Abraham a kumbra deqaji yosaoqnej. ⁴¹ Ningi nungo abu aqa kumbra dauryeqnub.” Onaqa nangi na minjeb, “Gago ai nangi laja laja laosib iga nambabtgosai. Gago Abu qujai agi Qotei.” ⁴² Onaqa Yesus na minjrej, “Qotei a nungo Abu qamu ningi e qalaqalaibonub qamu. Di kiyaga? E Qotei aqag na bem deqa. E ijo segi are-

qalo na bosai. Qotei na e qarinqbonaq bem.

⁴³ “Kiyaga ningi ijo anjam endi poin-gosai? E merngwai. Ningi ijo anjam quqwa keresai deqa. ⁴⁴ Ningi nungo abu Satan aqa angro sosib aqa areqalo dauryqajqa tulan singilaeqnub. Satan a nami leq ojo tamo soqnej agi a bini degsi unu. A kumbra bole dauryosaieqnu. A kumbra bole dauryqajqa torei urateqnu. A gisanj tamo. A anjam marqas di a gisanj anjam segi marqas. A gisanj anjam qa utru. A gisanj anjam kalil qa abu. ⁴⁵ Ariya e anjam bole palonteqnam ningi ijo anjam nungo areqaloq di singilato-saieqnub. ⁴⁶ Ningi ijo jejamuq di une qametbeqnub e? E anjam bole maritqa ningi kiyaga ijo anjam nungo areqaloq di singilatqasai? ⁴⁷ Tamo unggasari Qotei aqag na beb qaji nangi aqa anjam queqnub. Ningi Qotei aqag na bosai deqa ningi aqa anjam quosaieqnub.”

Yesus a segi qujai gaigai degsi unu

⁴⁸ Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Iga bole maronum, ni Samaria qaji tamo. Mondor uge inoq di unu.” ⁴⁹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Mondor uge ijoq di sosai. E ijo Abu aqa nam soqteqnam ningi na olo ijo nam ugetetbeqnub. ⁵⁰ E ijo segi nam soqtqa are qalosaieqnum. Ijo Abu a segi na ijo nam soqtetbqa are qaleqnu. Agi a na qujai nungo une qa ningi pegingeqnu. ⁵¹ E bole merngwai. Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai. Sai bole sai.”

⁵² Onaqa Juda nangi na minjeb, “Endego iga qalieonum, mondor uge inoq di unu. Abraham a moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi dego morejekriteb. Ariya ni maronum, ‘Tamo bei na ijo anjam qusim dauryqas di a moiqa keresai.’ ⁵³ Ni gago moma utru Abraham bunyqam kiyo? A moiyej. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil

nangi dego moreñeb. Deqa ni segi qa kiy-ersi marqam?”

⁵⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E ijo segi ñam soqteqnum qamu e laña soqteqnum qamu. Ariya ijo Abu na ijo ñam soqtetbeqnu. Agi ningi a qa mareqnub, ‘A gago Qotei.’” ⁵⁵ Ningi a qa qaliesai. E segi a qa qalie. E a qa qaliesai degsi marqai di e ningi bul gisañ tamo sqai. E a qa qalieosim deqa agi aqa anjam dauryeqnum.

⁵⁶ “Nungo moma utru Abraham a nami ijo bqajqa bati unqa marsiqa areboleboleiyonaq soqnej. A unsiqa tulañ areboleboleiyej.” ⁵⁷ Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ino wausau 50 osaiunu. Ni Abraham unem e?” ⁵⁸ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E bole merngwai. Abraham a ñambabosaisonaqa e segi qujai gaigai degsi unum.”

⁵⁹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusibqa minjiñ oqetnjrnaqa meniñ eleñosib Yesus meniñ na qalsib moiyo-tqa yonab a loumosiq atra tal uratosiq ulañej.

Yesus a tamo ñam qandimo boletej

9 Yesus a walwelosiq gilsiq gam qalaq di tamo bei ai miligiq na ñam qandimo ñambabej qaji di awesonaq unej. ² Onaqa Yesus aqa angro nangi na nenemyeb, “O Qalie Tamo Koba, yai aqa une na tamo di a ñam qandimo ñambabej? Aqa segi une na kiyo aqa ai abu nango une na kiyo?”

³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Tamo di aqa une na sai. Aqa ai abu nango une na sai dego. A ñam qandimo ñambabej di aqa utru agiende. Qotei na a boletimqa tamo ungasari nangi Qotei aqa wau unsib aqa ñam soqtaqab. ⁴ Sawa suwañesoqnmqa ijo Abu e qarinqbej qaji aqa wau yoqnqom. Ambruamqa tamo nangi wauqa keresai. ⁵ E mandamq endi

sosimqa e mandam endeqa puloñ bul unum.”

⁶ Yesus na aqa angro nangi degsi minjrsiqa mandamq di miselosiq aqa misel mandam ti ojnaq jagi bulonaq osiqa tamo di aqa ñamdamuq di atej. ⁷ Atsiqa qarinqyosiq minjeb, “Ni gilsim ya bei ñam Siloam di yal.” “Siloam” di Hibru anjam. Aqa damu, “Qarinqyo.” Onaqa tamo di a gilsiq yalonaqa ñam poiyo-naqa sawa unej. Sawa unsiqa olo puluosi bej. ⁸ Bonaqa aqa qure qujai nangi ti tamo nangi a nami ñam qandimo sosisqa silali qa ñilnjqroqnej qaji nangi ti a unsibqa mareb, “Tamo nami silali qa ñilgoqnej qaji agiende kiyo?” ⁹ Onaqa tamo qudei nangi mareb, “Od, agi a qujai.” Onaqa tamo qudei nangi mareb, “A sai. Endi tamo bei. Aqa ulatamu tamo ñam qandimo aqa ulatamu bul.” Onaqa a segi na minjrej, “Agi e segi.”

¹⁰ Onaqa tamo ungasari nangi na nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” ¹¹ Onaqa a na kamba minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a na jagi gereiyosiq ijo ñamdamuq di atsiqa merbqo, ‘Ni gilsim Siloam yaq di yal.’ Degsi merbqoqa e gilsim yalonumqa ñam poibqoqa sawa unonum.” ¹² Onaqa tamo ungasari nangi na olo nenemyeb, “Tamo ni boletmqo qaji a qabi unu?” Onaqa a na minjrej, “A qabitqo kiyo di e qaliesai.”

¹³ Onaqa tamo ungasari nangi na tamo nami ñam qandimyesoqnej qaji di osib Farisi nangoq osi gileb. ¹⁴ Bati Yesus na jagi gereiyosiq tamo di boletej di Juda nango yori bati. ¹⁵ Deqa Farisi nangi na tamo di endegsib nenemyeb, “Ni ñamdamu kiyersi poimqoqa sawa unonum?” Onaqa a na minjrej, “Tamo bei aqa ñam Yesus a jagi misel ti bulyosiq ijo ñamdamuq di atqoqa e yalonum ñam poibqoqa sawa unonum.” ¹⁶ Onaqa Farisi qudei nangi mareb, “Yesus a yori bati grotqo deqa iga qalieonum, Qotei

na a qariņyosai.” Ariya Farisi qudei nangi mareb, “Sai. Une tamo a kiyersim maņwa deqaji babtqas?” Farisi nangi anjam deqa ģiriņosib poaiyeleb.

¹⁷ Onaqa nangi na tamo di olo nenemyeb, “Yesus a ino ģamdamu boletqo deqa ni a qa kiyersi are qalonum?” Onaqa a na minjrej, “E are qalonum, a Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁸ Tamo di a nami ģam qandimo sosiq olo ģam poiyej deqa Juda tamo kokba nangi areqalo kobaiyeleb. Osib aqa ai abu nangi metnjrnab beb. ¹⁹ Bonabqa endegsib nenemnjreb, “Tamo endi nungo aņgro e? A bole ģam qandimo ģambabej e? Boleamqa niņgi na mergibqa iga quqwom. A kiyersi bini ģam poiyoqqa sawa uneqnu?” ²⁰ Onaqa aqa ai abu nangi na kamba minjreb, “Di bole, a gago aņgro. A ģam qandimo ģambabej di iga qalie. ²¹ Ariya a kiyersi bini ģam poiyoqqa sawa uneqnu di iga qaliesai. Tamo yai na aqa ģamdamu boletqo di dego iga qaliesai. A tamo boleqo. A segi nenemyibqa a segi na marqas.” ²² Aqa ai abu nangi Juda tamo kokba nangi ulainjsib deqa anjam degsib minjreb. Juda tamo kokba nangi nami maroqneb, “Tamo bei a marqas, ‘Yesus a bole Kristus,’ degsi marimqa tamo di iga taqal waiyonam a bunu olo Qotei tal miligiq gilqasai.” ²³ Deqa nangi aiyele Juda tamo kokba nangi ulainjsib minjreb, “A tamo boleqo. A segi nenemyiy.”

²⁴ Onaqa tamo nami ģam qandimyesonej qaji di Farisi nangi na olo metonab bonaq minjeb, “Ni Qotei aqa ñam soqtosim anjam bole merge. Iga qalieonum, Yesus a une tamo. Ni degsi merge.” ²⁵ Onaqa a na kamba minjrej, “A une tamo kiyo sai kiyo di e qaliesai. Ariya e nami ģam qandimo soqnem bini e olo ģam poiyoqqa sawa uneqnu di e qalieonum.”

²⁶ Onaqa nangi na olo nenemyeb, “Yesus a ni kiyermqo? A kiyersi ino ģamdamu boletqoqa ni sawa uneqnu?”

²⁷ Onaqa a na kamba minjrej, “E nami mernjonum niņgi ijo anjam quetbosai. Kiyaa ololo merngit quqwab? Niņgi dego Yesus aqa aņgro sqajqa are unu e?”

²⁸ Onaqa Farisi nangi na tamo di misiliņyosib minjeb, “Ni Yesus aqa aņgro. Iga Moses aqa aņgro. ²⁹ Iga qalie, Qotei a bole Moses anjam minjoqnej. Ariya Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.” ³⁰ Onaqa tamo dena kamba minjrej, “E nungo anjam di quonum ugeibqo. Niņgi mareqnu, ‘Yesus a qabe na kiyo bej di iga qaliesai.’ Ariya Yesus a ijo ģamdamu boletqoqa e sawa uneqnu. ³¹ Iga qalie, tamo nangi une ateqnub qaji nangi Qotei pailyqab di a nango pailyo quqwasai. Ariya tamo nangi Qotei qa ulaoqnsib aqa areqalo dauryeqnub qaji nangi pailyqab di a nango pailyo quqwas. ³² Tamo ai miligiq na ģam qandimo ģambabo qaji di tamo bei na nami boletonaq iga quosaioqnem. ³³ Qotei na Yesus qariņyosai qamu a maņwa bei babtqa keresai qamu.”

³⁴ Onaqa Farisi nangi na kamba minjeb, “Une aqa kumbra inoq di beterejunu. Ni une ti sosim ģambabem agi bini ni degsi unum. Deqa ni Qotei aqa anjam iga mergaim.” Degsib minjsib a taqal waiyosib a olo Qotei tal miligiq gilqajqa saidyeb.

Farisi nangi tamo ģam qandimo bul unub

³⁵ Farisi nangi na tamo di taqal waiyonab Yesus a di qusiq a qa ģamosiq itosiq nenemyej, “Ni Tamo Aņgro qa ino areqalo singilatunum e?” ³⁶ Onaqa a na kamba Yesus minjej, “O Tamo Koba, Tamo Aņgro di yai? Ni merbimqa e qusiy ijo areqalo a qa singilatqai.” ³⁷ Onaqa Yesus na minjej, “Ni na Tamo Aņgro agi itonum. Endego aqo ombla anjam mare-

qnum.”³⁸ Onaqa a na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba, e ni qa ijo areqalo singilatunum.” A degsi Yesus minjsiqa aqa areq di singa pulutosiqa a binijey.

³⁹ Onaqa Yesus a marej, “E tamo ungasari nangi peginjraqajqa deqa mandamq aiyem. Deqa tamo nam qandimo unub qaji nangi olo namdamu bole atonqab. Tamo namdamu bole ateqnub qaji nangi olo nam qandimnjresqas.”

⁴⁰ Onaqa Farisi qudei Yesus aqa jomq di tigelesoqneb qaji nangi aqa anjam di qusib nenemyeb, “Iga dego nam qandimgejunu kiyo?”⁴¹ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ningi nam qandimngejunu qamu ningi une saiqoji unub qamu. Ariya ningi mareqnub, ‘Iga namdamu bole ateqnum.’ Dego di ningi une ti unub.”

Yesus a kaja nango mandor bole

10 Osiqa Yesus a olo marej, “E bole merngwai. Tamo bei a kaja nango jeŋ miligiq gilqa osimqa a siranmeq na gilqa uratosim qalaq na jeŋ prugosim miligiq gilqas di a bajiŋ tamo.

² Tamo a siranmeq na jeŋ miligiq gilqas di a kaja nango mandor bole. ³ Deqa siranme taqato tamo na siran waqtetoqnim miligiq giloqnsim aqa segi kaja nango nam metnjroqngas. Metnjroqnim nangi aqa kakro qusib boqnib joqsim oqedoqngas. ⁴ A na aqa segi kaja kalil nangi joqsim oqedoqnsim a nangi qa namoosim giloqnmqa nangi aqa kakro qa poinjrim deqa nangi a dauryoqnqab.

⁵ Tamo laŋaj bei na nangi metnjrqas di nangi aqa kakro qalieqasai deqa nangi a dauryqasai. Nangi a uratosib jaraiqab.”

⁶ Yesus na yawo anjam degsi minjrnaqa nangi qusib utru poinjrosai. ⁷ Deqa Yesus a damu ubtosiq endegsi minjrej, “E bole merngwai. Kaja nangi di ijo segi tamo ungasari nangi sigitnjrejunub. Jeŋ miligiq gilqajqa siranme agi e segi. ⁸ Anjam plalto tamo kalil e bosaisonam nami

beb qaji nangi bajiŋ tamo bul. Deqa kaja nangi nango medabu dauryosaiqneb. ⁹ E segi siranme. Tamo ungasari nangi ijoq na jeŋ miligiq giloqnqab di Qotei na nangi elenqas. Amqa nangi miligiq gile oqede oqnsib ingi bole uyoqnqab.

¹⁰ “Ningi qalie, bajiŋ tamo nangi kaja bajiŋosib ugeugeinjrsib numqajqa deqa beqnub. Ariya e degyqa bosai. E na kaja nangi nambile enjritqa nangi nambile tulaŋ boledamu oqajqa e deqa bem.

¹¹ E kaja nango mandor bole. Mandor bole aqa kumbra agiende. A kaja nangi aqaryainjrqa marsimqa aqa segi nambile uratosim moiqa. ¹² Ariya tamo laŋaj aqa kumbra degosai. A silali qa segi wauqas deqa a kaja nangi geregere taqatnjrqasai. A kaja nango mandor bolesai. Kaja nangi aqa sai. Deqa baun juwan bamqa unsim kaja nangi uratnjrsim ulaŋqas. Yimqa baun juwan na kaja qudei numim kalil segisegiosib jaraiqab. ¹³ A silali qa segi wauqas deqa a kaja nangi geregere taqatnjrqasai. A kaja nangi qa are qalo-sai. Baun juwan bamqa a kaja nangi uratnjrsim ulaŋqas.

¹⁴ “E kaja nango mandor bole. E ijo segi kaja nangi qa qalie bole. Ijo segi kaja nangi e qa dego qalie bole. ¹⁵ Ijo Abu a e qa qalie bole. E ijo Abu qa qalie bole. Dego kere e ijo segi kaja nangi qa qalie bole. Nangi dego e qa qalie bole. Deqa e na ijo kaja nangi aqaryainjrqa marsiy ijo segi nambile uratosiy moiqai. ¹⁶ Ijo kaja qudei dego jeŋ oqeq di unub. Nangi jeŋ miligiq di sosai. Deqa e nangi dego joqsiy bosiy ijo kaja jeŋ miligiq di unub qaji nangi ti turtnjrsiy jeŋ qujai di breinjrit nangi mandor qujai ti sqab. Sosib ijo medabu quoqnqab. ¹⁷ Ijo Abu na e tulaŋ qalaqalaibeqnu. Di kiyaqa? E ijo segi nambile uratosiy moisiy olo subq na tigelqai. ¹⁸ Tamo bei na ijo nambile yaibqa keresai. E ijo segi areqalo na ijo nambile uratosiy moiqai. E singila ti unum deqa e na ijo nambile uratqa

kere. Osiy olo ijo nambile oqa kere. Ijo Abu a nami merbej, 'Ni degye.' Deqa e degyqai."

¹⁹ Onaqa Juda nangi Yesus aqa anjam deqa nriņosib poaiyeleb. ²⁰ Osib nangi gargekoba endegsib maroqneb, "Yesus a monдор uge ti unu deqa a tulaņ nanaņiqo. Kiyaga nangi aqa anjam queteqnub?" ²¹ Onaqa nangi qudei maroqneb, "Tamo a monдор uge ti sqas di a anjam bole deqaji marqa keresai. Mondor uge na tamo nām qandimo boletqa kere e? Sai."

Juda tamo kokba nangi Yesus qa minjiņ oqetņrej

²² Nami Juda nango moma nangi atra tal bunuj siran waqteb. Deqa olo are qalqajqa yori bati Jerusalem dia bran-tej. Bati di ulili aiqa bati. ²³ Onaqa Yesus a atra tal miligiq gilsiq tal me nām Solomon dia walweloqnej. ²⁴ Walweleqnaqa Juda tamo kokba nangi aqa areq di koroosib minjeb, "Bati gembub koboamqa ni na ino kumbra ti ino wau ti ubtosim geregere mergwam? Ni Kristus amqa geregere merge."

²⁵ Onaqa Yesus na kamba minjrej, "E nami nangi merngem, 'E Kristus.' Merngonam nangi qunab ugeiņej. Wau kalil e ijo Abu aqa nām na yeqnum qaji di nangi geregere tenemtoqniy. Tenemtosib endegsi poiņgwas, bole, e Qotei aqa Ijiri. ²⁶ Niņgi ijo kaja sai deqa nangi e qa nungo areqalo singilatosaieqnub. ²⁷ Ijo kaja nangi ijo medabu queqnub. E nangi qa qalie bole. Nangi e daurbegqnub. ²⁸ E nangi nambile enjreqnum deqa nangi nambile gaigai sqab. Nangi padalqasai. Sai bole sai. Tamo bei na nangi ijo baņq dena yaibqa keresai. ²⁹ Ijo Abu na nangi e ebej. A segi qujai ingi ingi kalil tulaņ buņņrejunu. Deqa tamo bei na ijo kaja nangi ijo Abu aqa baņq dena yaiyqa keresai bole sai. ³⁰ Aqo ijo Abu wo tamo qujai."

³¹ Onaqa Juda tamo kokba nangi Yesus aqa anjam di qusibqa nangi a qalib moiqaјqa marsib meniņ eleņeb. ³² Osib Yesus qalqa laqnab endegsi minjrej, "E na Abu aqa wau bole gargekoba nangi osorņgoqnem. Wau bole kiye qa nangi e lubsib moiyoтbqa meniņ eleņonub?"

³³ Onaqa Juda tamo kokba nangi na kamba endegsib minjeb, "Wau bole bei qa iga ni meniņ na lumqasai. Ni Qotei misiliņyonum deqa lumqom. Agi ni segi qa maronum, ni Qotei. Ni degsi maraim. Ni mandam tamo. Deqa ni lumqom."

³⁴ Onaqa Yesus na kamba nangi minjrej, "Nungo dal anjam bei nami endegsib nengrenyeb, 'E niņgi merngonum, "Niņgi qotei." ' ³⁵ Agi Qotei na tamo qudei nangi minjrej, 'Niņgi qotei.' A na nangi degsi minjrej. Niņgi qalie, iga Qotei aqa nengren bei gentqa keresai. ³⁶ Abu a segi na e giltbosiq qariņbonaq mandamq aiyem deqa e maronum, 'E Qotei aqa Ijiri.' E degsi maronum deqa niņgi kiyaga merbonub, 'Ni Qotei misiliņyonum'?"

³⁷ "E ijo Abu aqa wau yosaiotqa niņgi ijo anjam quetbaib. ³⁸ Ariya e Abu aqa wau yitqa niņgi ijo anjam quib ugeiņgim olo ijo wau unsib dena geregere poiņgem, bole, Abu na e beterbesonaqa e kamba Abu beteryejunum."

³⁹ Onaqa nangi Yesus aqa anjam di qusib a ojqa yonab a nangi qa loumosiq ulaņej.

⁴⁰ Ulaņosiq olo Jordan ya taqal beiq gilej. Gilsiq Jon na nami tamo ungasari nangi yansņroqnej qaji sawaq di soqnej. ⁴¹ Sonaqa tamo ungasari gargekoba nangi aqaq giloqnsib segi segi maroqneb, "Jon a maņwa bei babtosaioqnej. Ariya anjam kalil Jon a Yesus qa maroqnej qaji di bole." ⁴² Nangi degsib maroqneb deqa Yesus a sawa dia sonaqa tamo ungasari gargekoba nangi a qa nango areqalo singilateb.

Lasarus a makobaiyosiq moiyej

11 Tamo bei aqa ñam Lasarus a maiyej. Lasarus aqa qure utru Betani. Qure di Maria aqa jaja Marta wo nango qure utru. ²Maria agi bunuqna Tamo Koba Yesus aqa singaq di gorej bilentosiq aqa gate banga na piyej qaji a di. Aqa jaja Lasarus a maiyej. ³Deqa Maria Marta wo nanqi na tamo qudei qarijnjnab Yesus aqaq gilsib minjeb, “O Tamo Koba, tamo ni tulan qalaqalaiye-qnum qaji a maiyqo.” ⁴Onaqa Yesus a nango anjam di qusiqa minjrej, “Ma di moiqaqqa ma sai. A maiyqo di aqa utru agiende. Qotei aqa singila boleq dimqa tamo ungasari nanqi unsib Qotei aqa ñam soqtqajqa deqa a ma di oqo. E Qotei aqa ñiri dego ñam koba oqai.”

⁵Yesus a Marta aqa jaja Maria wo nanqi aiyel qalaqalainjrej. A Lasarus dego qalaqalaiyej. ⁶Lasarus a maiyej anjam di qusiqa quosaibulosiqa sawa a soqnej qaji dia bati aiyel olo soqnej. ⁷Sosiqa aqa angro nanqi minjrej, “Iga olo Judia sawaq aiqom.” ⁸Onaqa nanqi na Yesus minjeb, “O Qalie Tamo Koba, nami yala Juda nanqi meniñ na ni lumqa mareb. Di ni olo deq aiqam e?” ⁹Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Serj oqsiiq qanam jigeqo sawa suwanqo. Deqa tamo nanqi walwelqa kere. Manqalqasai. ¹⁰Ariya serj aisiq qoloqo sawa ambruqo. Deqa tamo nanqi walwelqa kere-sai. Manqalqab.”

¹¹Yesus a anjam degsi marsiqa olo minjrej, “Gago was Lasarus a ñeiejunu. E aisiy dudumyai.” ¹²Onaqa Yesus aqa angro nanqi aqa anjam di qusibqa minjeb, “O Tamo Koba, a ñeiejunu degam aqa ma saiqas.” ¹³Nanqi Lasarus a bole ñeiejunu edegeb. Di sai. A bole moiyej. Yesus a Lasarus aqa moiyo sigitosiqa ñeio qa marej. ¹⁴Deqa a na ubtosiq minjrej, “Lasarus a bole moiyej. ¹⁵Ningi ijo singila unsib e qa nunqo areqalo singi-

latqajqa deqa e aqaq aiyosaisoñam a moiyej. E ningi qa are qalsim kumbra degyem. E ijo kumbra deqa arebolebolebeqnu. Ningi tigelab iga Lasarus aqaq aiqom.”

¹⁶Onaqa Tomas aqa ñam bei Didimus a na Yesus aqa angro qudei nanqi minjrej, “Unqum. Iga kalil aisim Yesus a koba na moiqom.”

Yesus a marej, “E segi subq na tigelo qa utru”

¹⁷Onaqa Yesus aqa angro nanqi koba na aisib Betani qure jojomyosib anjam endegsib queb, “Lasarus a nami moiyej subq ateb. Bati qolqe koboqo.” ¹⁸Betani qure di Jerusalem jojom. Kilomita qalub. ¹⁹Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nanqi Betani qureq bosib Marta Maria wo nango jaja moiyej deqa are latet-njrqajqa koroosib soqneb.

²⁰Onaqa Marta a anjam endegsi quej, “Yesus a beqnu.” A degsi qusiqa walwelosiq gamq di Yesus turqajqa gilej. Maria a talq di awesoqnej. ²¹Marta a gilsiq gamq di Yesus turosiq minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiyoasai qamu. ²²E qalieonum, ni ingi kiye qa Qotei pailyqam a ni emqas.”

²³Onaqa Yesus na Marta minjej, “Ino jaja a olo subq na tigelqas.” ²⁴Onaqa Marta na kamba minjej, “E qalie, diño bati qa tamo ungasari kalil nanqi subq na tigelabqa ijo jaja dego ombla tigelqab.” ²⁵Onaqa Yesus na minjej, “E segi subq na tigelo qa utru. E segi ñambile sqajqa utru. Tamo a e qa aqa areqalo singilatosim moiqas di unqum. A ñambile sqas. ²⁶Tamo kalil ñambile sosib e qa nango areqalo singilateqnub qaji nanqi olo bunu moiqasai. O Marta, ni ijo anjam di qusim ino areqaloq di singilatonum e?”

²⁷Onaqa Marta na Yesus minjej, “Od, Tamo Koba. E qalieonum, ni Kristus, Qotei aqa ñiri. Ni qujai Qotei na qarinq-

monaqa mandamq aiyem qaji. Deqa e ni qa ijo areqalo singilatonum.”

Yesus a Lasarus qa are ugeiyonaqa akamej

²⁸ Marta a anjam degsi marsiqa olo pulوسي aisiq aqa jaja Maria metonaq aqa areq bonaq ombla sasalosibqa minjej, “Qalie Tamo Koba a bqo. A ni qa marqo.”

²⁹ Onaqa Maria a Marta aqa anjam di qusiqa tigeloqujatosiq Yesus unqa gilej.

³⁰ Yesus a qure miligiq aiyosaisoqnej. A Marta wo anjam mareb qaji sawaq di soqnej. ³¹ Sonaqa Juda tamo ungasari talq di Maria are latetoqneb qaji nanngi Maria a tigeloqujatosiq tal uratosiq gileqnaqa unsib are qaleb, “A Lasarus aqa subq di akamtqajqa gileqnu kiyo.” Nanngi degsib are qalsib tigelosib Maria dauryosib gileb.

³² Maria a gilsiq Yesus soqnej qaji sawaq di brantosiqa Yesus unsiq aqa areq di singa pulutosiqa minjej, “O Tamo Koba, ni nami endi so qamu ijo jaja a moiynosai qamu.”

³³ Onaqa Yesus a Juda tamo ungasari Maria dauryosib beb qaji nanngi Maria ombla akamoqneb di unsiq nanngi qa are gulbeyonaqa nenemnrej,

³⁴ “Ninggi Lasarus qabia subq ateb?” Onaqa nanngi na minjeb, “O Tamo Koba, ni bosim aqa sub une.” ³⁵ Degsi minjnabqa Yesus a dego akamej. ³⁶ A akamon-aqa Juda nanngi di unsibqa mareb, “Ninggi uniy. Yesus a Lasarus tulan qalaqalaiyoqnej deqa akamqo.” ³⁷ Onaqa nanngi qudei Yesus qa yomuosis mareb, “Yesus a nami tamo nam qandimo boletej. A kiyaaq Lasarus boletosai? Yim a moiynosai.”

Yesus a Lasarus subq na tigeltej

³⁸ Onaqa Yesus a nango yomu anjam di qusiqa are gulbeyonaqa walwelosiq Lasarus aqa subq gilej. Sub di mana miligiq di bogeb. Lasarus nami subq at-

sib meniñ kobaquja na sub me getenteb.

³⁹ Deqa Yesus na tamo qudei minjrej, “Ninggi meniñ kobaquja di taqal atiy.” Onaqa tamo moiyej qaji aqa jaja Marta na Yesus minjej, “O Tamo Koba, a nami moiyej bati qolqe gilqo. Iga meniñ taqal atqom di aqa qusa quleqwas.” ⁴⁰ Onaqa Yesus na kamba minjej, “E nami mermonum, ni e qa ino areqalo singilatqam di ni Qotei aqa singila unqam.” ⁴¹ Degsi minjnaqa nanngi meniñ kobaquja di taqal atnabqa Yesus a lan goge tarosiqa Qotei endegsi pailyej, “O Abu, ni ijo pail endi quonum deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. ⁴² E qalieonum, ni gaigai ijo pail queqnum. Ariya tamo ungasari ijo areq endi tigelejunub qaji nanngi e qa nango areqalo singilatqajqa deqa e ni pailmonum. Yim nanngi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem.”

⁴³ Yesus a degsi Qotei pailyosiq ko-boonaqa a tulan maosiq marej, “O Lasarus, ni subq dena tigelosim au.”

⁴⁴ Degsi marnaqa tamo moiyej qaji a subq dena tigelosiq oqedej. Aqa singa ti ban ti ulatamu ti nami gara na dalaeb. Deqa Yesus na minjrej, “Aqa gara di pamblonyib walwelosim gilem.”

Juda tamo kokba nanngi koroosis Yesus qalib moiqajqa maroqneb

⁴⁵ Bati deqa Juda tamo ungasari Maria aqa are latetqa beb qaji nanngi Yesus aqa manwa di unsibqa nanngi gargekoba Yesus qa nango areqalo singilateb. ⁴⁶ Ariya nanngi qudei tigelosib Farisi nanngoq gilsib kumbra Yesus yej qaji deqa sainjreb. ⁴⁷ Sainjrnab qusibqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti metnjrnab nango areq bosib koba na koroosis mareb, “Iga kiyerqom? Yesus a manwa gargekoba yeleneqnu. ⁴⁸ Iga a uratonam degsi kumbra yoqnqas di tamo ungasari kalil nanngi a qa nango areqalo singilatqab. Yim Rom nanngi bosib gago atra tal niñaqyosib iga dego kobotgwab.”

⁴⁹Wausau deqa tamo bei aqa ñam Kaiafas a Juda nango atra tamo gate soqnej. Deqa a nango ambleq di tigelosiq minjrej, “Ningi tulan nanarionub. Anjam laña laña mareqñub. ⁵⁰Ningi are qaliy. Tamo qujai a tamo ungasari kalil nangi qa moiqa di kere. Amqa iga padalqasai.”

⁵¹Kaiafas aqa segi areqalo na anjam di marosai. A wausau deqa atra tamo gate soqnej deqa a Qotei aqa medabu osiqa anjam di marej. Yesus a Juda nangi qa moiqa anjam di ubtosiq marej. ⁵²Bole, Yesus a Juda nangi segi qa moiqasai. Qotei aqa angro kalil sawa bei beiq di unub qaji nangi qa ti moiqa. Moisis nangi kalil koroinjrimqa nangi aqa segi tamo ungasari sqab. Kaiafas a anjam di ubtosiq marej.

⁵³Bati qujai deqa Juda tamo kokba nangi Yesus qalib moiqajqa anjam gereiyqa utru ateb. ⁵⁴Yesus a di qalieosiq deqa a Juda nango ambleq di walwelosaiqnej. A segitosiq qure kiñala bei wadau sawa jojom deq gilsiq aqa angro nangi koba na dia soqneb. Qure di aqa ñam Efraim.

⁵⁵Qotei a nami Israel nangi Isip sawaq di padalqa laqnabqa nangi elenej. Deqa olo are qalqajqa yori bati jojomej. Yori bati jojomonaqa Juda tulan gargekoba nango qure qureq dena tigelosib yori bati di unqajqa deqa Jerusalem beb. Juda nango kumbra agiende. Yori bati di brantosaisoqnimqa nangi Jerusalem bosib nango segi jejamu yansosib yori bati qa tarinqab. Utru deqa nangi Jerusalem beb. ⁵⁶Ariya nangi Jerusalem bosib Yesus qa ñamoqneb. Ñamoqnsib atra tal miligiq bosib segi segi maroqneb, “Ningi kiyersib are qalonub? Yesus a yori bati unqajqa Jerusalem bqas kiyo sai kiyo?” ⁵⁷Nangi degsib maroqneb. Di kiyaa? Atra tamo kokba ti Farisi ti nangi na tamo ungasari nangi nami endegsib minjreb, “Tamo bei a Yesus qabi

soqnimqa unsim bosim iga mergim iga na ojgom.”

Maria a goreñ quleq tulan boledamu Yesus aqa singaq di bilentej

12 Ariya Juda nango yori bati koba jojomej. Bati 6 amqa brantqas. Deqa Yesus a tigelosiq Betani qureq gilej. Qure di Lasarus agi Yesus na subq na tigeltej qaji aqa qure utru. ²Gilnaqa qure deqaji tamo ungasari nangi a unsibqa areboleboleijnraqa ingi goiyeteb. Marta a ingi suweiyosiq Lasarus Yesus wo tamo qudei ti metnjrnaq bosib koba na awoosib ingi uyoqneb. ³Onaqa Maria a goreñ quleq tulan boledamu silali kobaquja na awaiyej qaji di jalinraq jigsiq osi bosiqa Yesus aqa singaq di bilentosiq aqa segi gate bangga na piyetej. Onaqa goreñ aqa quleq na tal keretej. ⁴Onaqa Yesus aqa angro bei Judas Iskar-iot agi bunuqna Yesus osiq jeu tamo nango banq di atej qaji a Maria aqa kumbra di unsiq ñirinosiq marej, ⁵“A kiyaa goreñ di qarinyosiq meniñ silali 300 osiq dena tamo ingi ingi saiqoji nangi aqaryainjrosai?” ⁶Judas a tamo ingi ingi saiqoji nangi qa are qalsiq anjam di marosai. A bajin tamo. A Yesus aqa angro nango silali jugwajqa quñ taqatoqnej. Deqa nangi quñ miligiq di silali ateqñab a na olo bajinoqnej. A deqa are qalsiq anjam di marej.

⁷Onaqa Yesus a Judas aqa anjam di qusiqa minjej, “Uña di urat. A goreñ di ojesoqnem. A ijo jejamu subq atqajqa are qalsiq nami gereiyqo. ⁸Tamo ingi ingi saiqoji nangi bati gaigai ningi ti sqab. Ariya e bati gaigai ningi ti sqasai.”

Atra tamo kokba nangi Lasarus qalsib moiyyotqa maroqneb

⁹Juda tulan gargekoba nangi qalieeb, Yesus a Betani qureq gilsiq di soqnej. Deqa nangi a unqa beleñeb. Nangi Yesus segi unqajqa bosai. Yesus a nami Lasarus

subq na tigeltej deqa nangi a dego unqa beb. ¹⁰ Atra tamo kokba nangi Lasarus dego qalsib moiyoṭṭa qairoqneb. ¹¹ Di kiyaaq? Yesus a Lasarus subq na tigeltonaqa Juda gargekoba nangi atra tamo kokba nangi uratnjrsib olo Yesus qa nango areqalo singilatoqneb.

Mandor Koba Yesus a Jerusalem bej

¹² Tamo unḡasari tulaṇ gargekoba nangi yori bati unqajqa marsib Jerusalem beleṇeb. Beleṇosib nebeonaqa nangi endegsib queb, “Yesus a Jerusalem bqas.” ¹³ Nangi degsib qusib deqa nangi tuwom baṇga eleṇosib Yesus gamq di turqajqa aiyeb. Aisib Yesus beqnaqa unsib tulaṇ leleṇoqnsib endegsib minjoqneb, “Iga ni qa tulaṇ areboleboleiqeḡnu. Ni Tamo Koba aqa ñam na bonum deqa a ni tulaṇ geregereimeḡnu. Ni Israel nango Mandor Koba.”

¹⁴ Onaqa Yesus a donki osiqa quraq di awoej. Aqa kumbra deqa nami Qotei aqa anjam bei endegsib neṇḡreṇyeb unu, ¹⁵ “O Saion tamo unḡasari, niṇḡi ulaaib. Niṇḡi uniy. Nuṇḡo Mandor Koba a donki bunuj quraq di awoosiḡ beḡnu.” ¹⁶ Bati deqa Yesus aqa aṇḡro nangi anjam di aqa utru poinjrosai. Bunuqna Yesus a moisiḡ ñam koba onaqa nangi anjam deqa olo are qalsib endegsib mareb, “Bole, anjam di Yesus qa neṇḡreṇyeb deqa tamo unḡasari nangi leleṇoqnsib a biṇiyoqneb.”

¹⁷ Ariya tamo unḡasari Yesus a Lasarus metosiḡ subq na tigeltonaq uneb qaji nangi maṇwa deqa saoqnsib laqneb. ¹⁸ Laqnab tamo unḡasari tulaṇ gargekoba nangi quoqneb. Deqa Yesus a donki bunuj quraq di awoosiḡ Jerusalem beqnaqa nangi a gamq di turqajqa aiyeleṇeb. ¹⁹ Ainabqa Farisi nangi na unjrsibqa segi segi maroqneb, “Iga Yesus singila na saidyeḡnamqa keresaiḡeḡnu. Niṇḡi uniy. Tamo unḡasari kalil nangi a dauryeqnub.”

Grik tamo qudei nangi Filip minjeb, “Iga Yesus unqom”

²⁰ Tamo unḡasari Qotei louqa marsib yori bati unqajqa Jerusalem aiyeleṇeb qaji nango ambleq di Grik tamo qudei soqneb. ²¹ Grik tamo nangi di Filip aqaq di branteb. Di kiyaaq? Filip a dego Grik tamo. Filip aqa qure utru Betsaida. Qure di Galili sawaq di unu. Nangi Filip aqaq di brantosib nenemyeb, “O gago was, iga Yesus unqa kere e?” ²² Onaqa Filip a aisiqa nango anjam di Andru minjsiqa Andru ombla gilsib olo Yesus minjeb. ²³ Minj nab qusiqa nangi kamba minjrej, “E Tamo Angro. Deqa e ñam koba oqajqa bati brantqo. ²⁴ E bole meṇḡwai. Kurgus yago breiyibqa mandamq aisim moiḡasai di a laṇa sqas. Moiḡas di a olo qoqi oqsim gei gargekoba ateleṇqas. ²⁵ Dego kere tamo bei na aqa segi ṇambile tulaṇ qalaqalaiyqas di a padalqas. Ariya a mandamq endi aqa segi ṇambile qoreiyqas di a ṇambile gaigai sqas. ²⁶ Tamo bei na e wauetbqa osimqa a e daurbem. Yimqa qure e sqai di a dego e ombla sqom. A ijo wau yoqnqas di ijo Abu na a ñam kobaquja yqas.”

Jeu tamo nangi na Yesus soqtosib goge gaintqab

²⁷ Osiqa Yesus a olo anjam endegsi marej, “Endego e are tulaṇ gulbekobaibqo. Deqa e endegsi Qotei pailyqai kiyo, ‘O ijo Abu, ni na marimqa bati uge endi ijoq baiḡ?’ Unḡum, e degsi pailyqasai. Bati uge endi branteme. E deqa mandamq aiyem. ²⁸ O ijo Abu, ni na ino ñam tulaṇ kobaqujatime.” Yesus a degsi marnaqa laṇ goge dena anjam endegsi brantej, “E ijo ñam kobaqujatonom. Ololo kobaqujatqai.” ²⁹ Anjam degsi brantonaqa tamo unḡasari Yesus aqa areq di tigelesoqneb qaji nangi qusibqa segi segi maroqneb, “Kola anjam atqo kiyo?” Onaqa tamo

gudei nanġi mareb, “Sai. Lan angro bei na Yesus anjam minjqo.”

³⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Anjam ninġi quonub qaji di e aqaryaibqajqa brantosai. Di ninġi aqaryaingwajqa brantqo. ³¹ Ninġi quiy. Qotei na tamo unġasari mandamq endi unub qaji nanġi peginjraqajqa bati bqo. A na mandam endeqa gate koba Satan taqal waiyqajqa bati dego bqo. ³² E bini mandamq endi unum. Ariya bunuqna jeu tamo nanġi na e soqtbosib goge gaintbqab. Yimqa bati deqa e na tamo unġasari kalil nanġi are tigeltetnjritqa ijoq bqab.” ³³ Yesus a aqa segi moiqaqajqa gam boleq atqa osiqa deqa degsi marej.

³⁴ Onaqa tamo unġasari nanġi na kamba Yesus minjeb, “Kristus a bati gaigai sqas. Dal anjam nami degsib marnab iga quem. Deqa ni kiyqaq maronum, ‘E Tamo Angro soqtbosib goge gaintbqab?’ Tamo Angro di tamo yai?”

³⁵ Onaqa Yesus na minjrej, “Pulonj a nungo ambleq di sokiñalayosis ninġi olo uratngwas. Deqa ninġi pulonj ti sosib pulonq na laqnij. Yimqa ninġi ambruingwasai. Tamo ambruq na laqnu qaji a qabiteqnu kiyo di a qalieqasai. ³⁶ Ninġi pulonj ti sosib pulonj qa nungo areqalo singilatiy. Ninġi degyqab di ninġi pulonj aqa angro sqab.”

Juda tamo gargekoba nanġi Yesus qa nungo areqalo singilatosai

Yesus na tamo unġasari nanġi anjam degsi minjrasiqa nanġi uratnjrnaq nanġi a olo unosai. ³⁷ A Qotei aqa manwa gargekoba nungo nmandamuq di yeqnaqa nanġi unoqneb. Unoqsib ariya nanġi Yesus qa nungo areqalo singilatosai-qneb. ³⁸ Nanġi kumbra di yeb deqa anjam bei Qotei aqa medabu o tamo Aisaia a nami marej qaji di aqa damu brantej. A endeysi marej, “O Tamo Koba, tamo yai a gago anjam endi qusiqa aqa areqaloq

di singilatqo? Tamo yai a Tamo Koba aqa singila unsiq poiyyo? Tamo dego bei so-sai.” Aisaia a nami anjam degsi marej.

³⁹ Deqa nanġi Yesus qa nungo areqalo singilatqa keresai. Utru deqa Aisaia a anjam bei dego endeysi nengrenyej, ⁴⁰ “Qotei a nungo nmandamu getentet-njrej. A nungo are miligi dego getentet-njrej. Deqa nanġi nungo nmandamu na Qotei aqa kumbra bei unqa keresai. Nanġi nungo are miligiq na Qotei aqa anjam dego poinjraqa keresai. Deqa nanġi are bulyosib ijoq bqqa keresai. Deqa e na nanġi boletnjrqasai.” ⁴¹ Aisaia a nami Yesus aqa singila unsiq deqa anjam degsi marej.

⁴² Bole, Juda gate gargekoba nanġi are bulyosib Yesus qa nungo areqalo singilateb. Ariya nanġi Farisi nanġi ulainjrsib deqa nanġi boleq di Yesus aqa ñam marosaiqneb. Nanġi are qaleb, “Iga boleq di Yesus aqa ñam marqom di Farisi nanġi iga Qotei tal miligiq gilqa saidgwab.” ⁴³ Nanġi degsib are qaleb. Di kiyqaq? Nanġi Qotei na nungo ñam soqtqajqa arearetnjrosai-qnej. Tamo nanġi na nungo ñam soqtqajqa deqa arearetnjroqnej.

Yesus aqa anjam a tamo sigitosim tamo unġasari nanġi peginjraqs

⁴⁴ Onaqa Yesus a tulan lelenjosiq marej, “Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di a e qa segi aqa areqalo singilatqasai. Ijo Abu e qarinqej qaji a qa dego aqa areqalo singilatqas. ⁴⁵ Tamo bei a e nubqas di a ijo Abu e qarinqej qaji di dego unqas. ⁴⁶ E pulonj bulosis mandamq aiyem. Deqa tamo unġasari kalil e qa nungo areqalo singilateqnub qaji nanġi ambruq di sqasai. ⁴⁷ Tamo bei a ijo anjam qusimqa ariya a dauryqasai di e na a pegiyqasai. E tamo unġasari nanġi peginjraqa bosai. E nanġi elenqajqa bem. ⁴⁸ Tamo unġasari nanġi e qoreibosib ijo anjam quqwa uratqab di nanġi pegin-

jrqaqqa tamo bei unu. Anjam e mareqnum qaji a segi tamo sigitosim tamo ungasari nanqi peginjrqa. Diño batiamqa anjam dena nanqi peginjrqa. ⁴⁹E ijo segi areqalo na anjam marosaieqnum. Ijo Abu e qarinqbej qaji a na anjam merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum. ⁵⁰E qalieonum, ijo Abu aqa anjam di nambile gaigai sqajqa anjam. Deqa anjam kalil e mareqnum qaji di ijo Abu na e merbeqnaqa quoqnsim agi mareqnum.”

Yesus na aqa angro nango singa yansetnjrej

13 Juda nango yori bati koba jojomonaqa Yesus a endegsi qalieej, “E mandamq endi so bati koboqo. E moisiy ijo Abu aqaq olo oqwa bati brantqo.” Yesus na aqa segi angro mandamq di soqneb qaji nanqi tulan qalaqalainjroqnsiq gilsiq aqa moiqa bati itej.

²Deqa a nanqi koba na awoosib ingi uyoqneb. Di bilaq. Ingi uyeqnaqqa Satan a Judas Iskariot aqaq aiyej. Aisiqa Judas na Yesus osim jeu tamo nango banq di atqajqa deqa are tigeltetej. Judas a Saimon Iskariot aqa njiri. ³Yesus a qalieej, aqa Abu na ingi ingi kalil aqa banq di atelenej. A Qotei aqaq na bej puluosim Qotei aqaq olo oqwas di dego qalieej. ⁴Deqa a aqa angro nanqi koba na ingi uyoqnsibqa a tigelosiq aqa gara olekoba piqtosiq jejamu piyo qaji gara osiq tigej. ⁵Tigsiqa kangal tamo bulosiq tabirq di ya qamsiq aqa angro nango singa yansetnjroqnsiq jejamu piyo qaji gara dena piyetnjroqnej.

⁶Osiqa Pita aqa singa yansetqa laqnaqa minnej, “O Tamo Koba, ni ijo singa yansetbqam e?” ⁷Onaqa Yesus na kamba minnej, “Kumbra e endego yeqnum endi ni utru poimosai unu. Bunuqna ni poimqas.” ⁸Onaqa Pita na Yesus saidyosiq minnej, “Ni ijo singa yansqasai. Sai bole sai.” Onaqa Yesus

na minnej, “E ni yansmqasai di ni e ombla sqa keresai.” ⁹Onaqa Saimon Pita na minnej, “O Tamo Koba, ni ijo singa segi yansaim. Ijo banq ti gate ti dego yansetbe.” ¹⁰Onaqa Yesus na minnej, “Tamo a yalqo a olo yalqasai. Aqa singa segi yansqas di kere. Dena a torei milalo sqas. Ningi milalo unub. Ariya ningi kalil milalo sosai.” ¹¹Yesus a qalieej, aqa angro bei agi Judas a na Yesus osim jeu tamo nango banq di atqas. Deqa a na minnej, “Ningi kalil milalo sosai.”

¹²Yesus a nango singa yansetnjrsiq koboonaqa aqa segi gara olekoba olo jigsiaq awoosiq nenemnjrej, “Kumbra e endego ningi engonum qaji di ningi utru poingwo e?” ¹³Ningi e merbeqnub, ‘O Qalie Tamo Koba. O gago Tamo Koba.’ Ningi kere e merbeqnub. Agi e segi qujai. ¹⁴E nungo Tamo Koba. E nungo Qalie Tamo Koba dego. Ariya e nungo singa yansetngonum deqa ningi dego segi segi q kumbra degyoqniy. ¹⁵Kumbra e endego ningi osorngonum qaji di ningi kamba dego degsib yoqniy. ¹⁶E bole merngwai. Kangal tamo na aqa tamo koba bunyqa keresai. Tamo a wau qa gilqas di a na tamo a qarinyqo qaji di bunyqa keresai. ¹⁷Kumbra e yeqnum endi aqa utru ningi poingim dauryiy. Yimqa ningi tulan areboleboleingwas.

¹⁸“Ijo anjam endi e ningi kalil qa marosai. E na ningi giltngem deqa e ningi qa qalie bole. Ariya Qotei aqa anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, ‘Tamo e ombla bem quiq di tuqtosim uyqas qaji a na e jeutbqas.’ ¹⁹Kumbra di brantosaionaqa e nami merngonum. Deqa kumbra di brantimqa ningi e qa nungo areqalo singilatosib marqab, ‘Bole, Yesus a segi qujai gaigai degsi unu.’ ²⁰E bole merngwai. Tamo bei na tamo ungasari e qarijnjronum qaji nanqi osim geregere-injrqa di a e dego osim gereibqas. A e

osim gereibqas di a na ijo Abu e qarinbej qaji a dego osim gereiyqas.”

Judas a Yesus osim jeu tamo nango banq di atqas

²¹ Yesus a degsi marsiqa are tulan gulbekobaiyonaqa olo marej, “E bole merngwai. Ijo angro bei na e osim jeu tamo nango banq di atqas.” ²² Onaqa Yesus aqa angro nangi segi segi kokoqoqneq. Yesus a angro yai qa degsi marej di nangi qaliesai deqa nangi degyoqneq. ²³ Yesus aqa angro bei agi Yesus na tulan qalaqalaiyoqneq qaji a Yesus aqa areq di awesoqneq. ²⁴ Deqa Saimon Pita a ban na angro di minjej, “Ni na Yesus nene-myimqa a angro yai qa degsi marqo di mermqas.” ²⁵ Onaqa angro dena Yesus beteryosiqa nenemyej, “O Tamo Koba, ni angro yai qa degsi maronum?” ²⁶ Onaqa Yesus na minjej, “Angro e endego bem osiy quiq di tuqtosiy anaiyqai qaji a na e osim jeu tamo nango banq di atqas.” Degsi minjsiqa bem quiq di tuqtosiq Saimon Iskariot aqa njiri Judas anaiyej.

²⁷ Anaiyonaq Satan a Judas aqa are miligiq ainaqa Yesus na minjej, “Ni kumbra yqam qaji di endego yoqujat.” ²⁸ Yesus a Judas degsi minjnaqa aqa angro kalil awesoqneq qaji nangi qusi-bqa Yesus na Judas kiyaga anjam di minjej nangi deqa poinjrosai. ²⁹ Judas a nango silali jugwajqa qun taqatoqneq deqa nangi qudei are qaleb, Judas a gilsim yori bati aqa ingi ingi awaiyqajqa deqa kiyo Yesus na degsi minjej. Nangi qudei are qaleb, Judas a gilsim ingi awaiyosim tamo sougetejunub qaji nangi anainjrqas. ³⁰ Onaqa Judas a bem di uysiq warum uratosiq oqedej. Di qolo.

Yesus na aqa angro nangi dal anjam bunuj enjrej

³¹ Judas a oqedonaqa Yesus a endegsi marej, “Bini e Tamo Angro ñam koba

oqai. E ñam koba otqa Qotei a dego ñam koba oqas. ³² Qotei a ñam koba osimqa a na e dego ñam koba ebqas. A urur ñam koba ebqas. ³³ O ijo angro ningi quiy. E ningi koba na sokiñalayosiy uratngitqa ningi e qa ñamoqnqab. Qure e oqwai di ningi oqwa keresai. E nami Juda tamo kokba nangi degsi minjroqnem agi bini ningi dego olo merjgonum. ³⁴ Endego e dal anjam bunuj engwai. Dal anjam bunuj agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. E ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ³⁵ Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniqbqa tamo kalil nangi nungo kumbra di unoqnsib dena qalieoqnqab, ningi ijo angro bole.”

Yesus na Pita minjej, “Ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai’”

³⁶ Onaqa Saimon Pita na Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, ni qabitqam?” Onaqa Yesus na minjej, “Qure e oqwai di ni mati oqwa keresai. Bunuqna ni e daurbosim qure deq oqwam.” ³⁷ Onaqa Pita na olo Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaga e bini ni daurmqa keresai? Ni marimqa e ni qa ijo ñambile uratosiy moiqai.”

³⁸ Onaqa Yesus na kamba minjej, “Ni e qa ino ñambile uratosim moiqam e? E bole mermqai. Tuwe anjamosaisoqnimqa ni maroqalubtqam, ‘E Yesus qaliesai.’”

Iga Qotei aqag oqwajqa gam agi Yesus a segi qujai

14 Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi are gulbeingaiq. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqneq ariya ningi e qa dego nungo areqalo singilatoqniy. ² Ijo Abu aqa talq di warum gargekoba unub. E oqsiy nungo segi segi warum gereiyetngwai. Ijo anjam di bolesai qamu e ningi merjgosai qamu. ³ E nungo

segi segi warum gereiyetngsiy olo bosiy ningi joqsiy qure e sqai di ningi dego e ombla sqab. ⁴Qure e sqai deq oqwajqa gam di ningi qalie.”

⁵Onaqa Tomas na Yesus minjej, “O Tamo Koba, qure ni oqwam di iga qaliesai. Deqa iga kiyersim qure deq oqwajqa gam qalieqom?” ⁶Onaqa Yesus na minjej, “E segi gam. E segi anjam bole qa utru. E segi nambile qa utru dego. Tamo bei a gam bei na ijo Abu aqaq oqwa keresai. Ijo Abu aqaq oqwajqa gam agi e segi qujai. ⁷Ningi e qa qalieonub qamu ningi ijo Abu qa dego qalieonub qamu. Agi endego ningi ijo Abu qa qalieqa utru atonub. Osib ningi a unonub.”

⁸Onaqa Filip na Yesus minjej, “O Tamo Koba, ni na ino Abu osorgimqa di iga qa kereqas.” ⁹Onaqa Yesus na minjej, “O Filip, e bati olekoba ningi koba na soqnem. Ni e qa qaliesai unum e? Tamo a e nubqo di a ijo Abu dego unqo. Deqa ni kiyaqa e merbonum, ‘Ni na ino Abu iga osorge?’ ¹⁰E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu di ni poimosai kiyo? Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo segi areqalo na merngosai. Ijo Abu na e beterbesosiqa aqa wau ojeqnu. ¹¹E ijo Abu beteryesonam a e dego beterbejunu. Ningi ijo anjam di qusib e qa nungo areqalo singilatiy. Saiamqa wau kalil e nungo namdamuq di yeqnum qaji di ningi unsib e qa nungo areqalo singilatiy.

¹²“E bole merngwai. Tamo bei a e qa aqa areqalo singilatqas di wau kalil e yeqnum qaji a dego yoqnqas. Osim ijo wau di bunyosim wau tulan kokba yoqnqas. Di kiyaqa? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. ¹³E Qotei aqa Hiri unum deqa ningi ijo nam na ingi bei qa Qotei pailyqab di e na ingi di engwai. Yim dena ijo Abu a nam koba oqas. ¹⁴Ningi ijo nam na ingi bei qa Qotei pailyqab di e na ingi di engwai.”

Yesus a aqa Abu minjim a na aqa Mondor Bole qarinyqas

¹⁵Osiqa Yesus a olo marej, “Ningi e qalaqalaibqab di ningi ijo anjam dauryoqnqab. ¹⁶Amqa e ijo Abu minjitqa a na Aqaryainggo Tamo qarinyim nungoq bosim singilatngwas. Osim a bati gaigai ningi koba na sqas. ¹⁷Aqaryainggo Tamo di a anjam bole qa Mondor. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi Mondor di oqa keresai. Nangi a unosaieqnu. Nangi a qa qaliesai dego. Ariya ningi a qa qalie. A ningi koba na unub. Bunuqna a bosim nungo are miligiq di sqas.

¹⁸“E ningi mandum angro bul uratngwasai. E nungoq olo bqai. ¹⁹Sokiñala tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi e olo nubqasai. Ariya ningi e nubqab. E nambile unum deqa ningi dego nambile sqab. ²⁰Sosibqa bati deqa ningi endegsib qalieqab, e na ijo Abu beteryesonam ningi kamba e beterbesonab e ningi beterngejunum. ²¹Ningi quiy. Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo dal anjam dego qusim dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaibqas. E na dego tamo di qalaqalaibqas aqaq di brantoqnsiyqa e segi qa babtoqnqai.”

²²Onaqa Judas bei Judas Iskariot sai a na Yesus endegsi nenemyej, “O Tamo Koba, kiyaqa ni tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangiq di brantqa saidosim gago segiq di brantoqnsim ni segi qa babtoqnqam?” ²³Onaqa Yesus na minjej, “Tamo bei na e qalaqalaibqas di a ijo anjam dauryoqnqas. Yim ijo Abu na kamba tamo di qalaqalaibqas aqaq ijo Abu wo aqaq bosim a ombla gaigai sqom. ²⁴Tamo bei a e qalaqalaibqasai di a ijo anjam dauryqasai. Anjam e na ningi merngeqnum qaji endi ijo anjam sai. Anjam endi ijo Abu e qarinqej qaji aqa anjam.

²⁵“Anjam endi e ningi koba na sosim merngeqnum. ²⁶Bunuqna Aqaryaingo Tamo a nungoq bosim singilatngwas. A Mondor Bole. Ijo Abu na a qarinyim ijo ñam na bosim anjam kalil ningi merngekritqas. Osim nungo areqalo tigeltetngimqa anjam kalil e ningi merngeqnum qaji deqa olo are qaloqnqab.

²⁷“E ningi uratngwa osiy nungo are latetngwai. E segi are lawo unum deqa e nungo are latetngwai. Mandam tamo bei na degsim nungo are latetngwa keresai. Deqa ningi are gulbeingaiq. Osib ulaaib. ²⁸E ningi endegsim merngonum quonub, ‘E ningi uratngsiy olo nungoq bqai.’ Ningi e qalaqalaibonub qamu ningi ijo anjam deqa areboleboleingwo qamu. Di kiyaya? E ijo Abu aqaq olo oqwai deqa. Ijo Abu agi a na e tulan bunbejunu. ²⁹E ijo Abu aqaq oqo-saisosim anjam endi merngonum. Deqa bunuqna e ijo Abu aqaq oqitqa ningi e qa nungo areqalo torei singilatqab.

³⁰“Mandam endeqa gate koba Satan a beqnu. A na e gulbe bei ebqa keresai. Deqa e olo anjam olekoba toteryosiy merngwasai. ³¹Ijo are koba endegsi unu. Mandam qaji tamo ungasari nangi qalieqab, e ijo Abu qalaqalaiyeqnum deqa anjam a na merbeqnu qaji di e dauryeqnum. Ariya ningi tigelab iga gilqom.”

Yesus a wain ñamtañ bole

15 Osiqa Yesus a olo marej, “E segi wain ñamtañ bole. Ijo Abu a wain wau qa lanja. ²Ijo dani qudei nangi gei bole atqasai di ijo Abu na nangi gingejn-jrsim taqal breinjrqas. Ijo dani nangi gei bole atelenqab di ijo Abu na gere-injrimqa nangi olo gei koba atelenqab. ³Anjam kalil e nami merngoqnem qaji dena ningi gereingej koboej. ⁴Ningi e beterbesoqniy. Yimqa e dego ningi beterbesqai. Ñam dani a segi sqas di a

geitqa keresai. Qoboq di beterbesqas di a geitqas. Dego kere ningi e beterbesqasai di ningi gei bole atqa keresai.

⁵“E segi wain ñamtañ bole. Ningi ijo dani bul. Tamo bei a e beterbesqas di e dego a beteryesqai. Yimqa a gei koba atelenqas. Ningi e uratbqab di ningi wau bei yqa keresai. ⁶Tamo bei a e beterbesqasai di a ñam dani uge bul gingejyosib taqal breiyib kangranamqa koroiyosib ñamyuwoq di breiyib yugwas.

⁷“Ningi e beterbesosib ijo anjam nungoq di soqnimqa ningi ingi bei qa Qotei pailyqab di a na ingi di engwas. ⁸Ningi gei koba atelenyosib ijo angro bole soqniy. Yimqa ijo Abu aqa ñam tulan kobaqas. ⁹Ijo Abu na e qalaqalaibeqnu dego kere e na ningi qalaqalaingeqnum. Deqa ningi gaigai ijo qalaqalaiyo kumbraq di soqniy. ¹⁰Ningi ijo dal anjam kalil dauryoqnqab di ningi ijo qalaqalaiyo kumbraq di sqab. E ijo Abu aqa dal anjam dauryoqnsimqa aqa qalaqalaiyo kumbraq di unum dego kere. ¹¹E segi areboleboleibeqnu deqa ningi dego areboleboleinggoqnem. Ijo arebolebole di nungoq di tulan kobaoqnem. Utru deqa e na anjam endi ningi merngonum. ¹²Ijo dal anjam agiende. E na ningi qalaqalaingeqnum dego kere ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ¹³Qalaqalaiyo kumbra tulan bolequja bei agiende. Tamo bei na aqa was nangi aqaryainjrqa osimqa aqa segi ñambile uratosim moiqa. Qalaqalaiyo kumbra dena qalaqalaiyo kumbra kalil tulan bunjnrejunu. ¹⁴Ningi ijo anjam kalil e na merngeqnum qaji endi dauryqab di ningi ijo segi was bole sqab. ¹⁵Anjam kalil ijo Abu na e merbeqnaq queqnum qaji di e ubtosim ningi merngeqnum. Deqa e ningi ‘was’ merngeqnum. E ningi ‘kanjal tamo’ merngosaieqnum. Kanjal tamo a aqa tamo koba aqa wau qaliesai.

¹⁶“Ningi na e giltbosai. E na ningi gilitngem. Osim ningi wau engem. Ningi gilsib gei koba atelenoqnibqa nungo gei gaigai sqajqa deqa e na ningi wau engem. Deqa ningi ijo ñam na ingi bei qa ijo Abu pailyqab di a na ingi di engwas. ¹⁷E na ningi dal anjam endegsi merng-wai. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy.”

Mandam qaji tamo ungasari nangi na Yesus aqa angro nangi jeutnjreqnub

¹⁸Osiqa Yesus a olo marej, “Mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi jeutngeqnu. Deqa ningi endegsi poingem, nangi namoqna e dego jeutboqneb. ¹⁹Ningi mandam qaji tamo unub qamu mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi qalaqalaingeqnub qamu. Agi nangi na nanggo segi was nangi qalaqalaingreqnub dego kere. Ariya ningi mandam qaji tamo sai. E na ningi gilitngem deqa ningi mandam qaji kumbra urateb. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nangi na ningi jeutngeqnu. ²⁰E nami merngonum, kanjal tamo na aqa tamo koba bunyqa kere-sai. Ningi anjam deqa are qaliy. Jeu tamo nangi na e ugeugeiboqneb dego kere nangi na ningi ugeugeingeqnqab. Nangi ijo anjam dauryoqneb qamu nangi nungo anjam dego dauryeqnub qamu. ²¹Ariya nangi ijo Abu e qarinqbej qaji a qa qaliesai. Deqa nangi ningi ugeugeingeqnqab. Di kiyaqa? Ningi ijo ñam ejunub deqa.

²²“E bosim nangi anjam minjrosai qamu nangi une saiqoji unub qamu. Ariya e nangi anjam minjrem deqa nangi nanggo une ulitqa gam saiqoji. ²³Tamo bei na e jeutbqas di a na ijo Abu dego jeutqas. ²⁴E manwa qudei tamo bei na nami yosaiqnej qaji di nanggo ambleq di babtosa qamu nangi une saiqoji unub qamu. Ariya e nanggo ambleq di manwa qudei babteqnamqa nangi un-

oqnsib aqo ijo Abu wo jeutgeqnu. ²⁵Nanggo kumbra dena dal anjam bei nengrenq di unu qaji di aqa damu bran-tej. Anjam agiende, “Tamo nangi e laja jeutbeqnu.”

²⁶“Aqaryaingo Tamo a ijo Abu ombla unub. E na a qarinyit nungoq bqas. A anjam bole qa Mondor. A ijo Abu aqaq dena bqas. Bosim ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosim marqas. ²⁷Ningi dego ijo kumbra ti ijo wau ti ubtosib marqab. Di kiyaqa? Nami e ijo wau utru atem bati deqa ningi e ombla sosib agi bini ningi e ombla unum.

16 “Ningi ijo ñam uratosib ulonqab deqa e na anjam endi merngeqnum. ²Bunuqna jeu tamo nangi na ningi taqal breingosib ningi olo Qotei tal miligiq gilqa saidngwab. Osib bati bei bamqa nangi na ningi moiyoingeqnqab. Osib endegsib are qaloqnqab, ‘Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa iga na nangi moiyoingeqnum.’ ³O ijo angro, jeu tamo nangi aqo ijo Abu wo qa qaliesai deqa nangi ningi degngwab. ⁴Nangi ningi degngibqa ningi ijo anjam e bini merngeqnum qaji endeqa olo are qaliy.”

Yesus a Mondor Bole qa anjam marej

Osiqa Yesus a olo marej, “Nami e ningi koba na soqnem bati deqa e na anjam endi ningi merngosaiqnem. ⁵Sokiñala e ningi uratngsiy ijo Abu e qarinqbej qaji aqaq olo oqwai deqa bini e anjam endi ningi merngeqnum. Ariya ningi kamba e nenembosaieqnu, ‘Ni qabitqam?’ degbosai. ⁶E ningi anjam endi merngeqnum deqa ningi are gulbeingeqnu. ⁷E bole merngwai. E ningi uratngsiy oqwai. E oqwasai di Aqaryaingo Tamo agi Mondor Bole a nungoq bqasai. Utru deqa e ningi uratngsiy oqwai. E oqsiy Mondor qarinyitqa a nungoq bqas. ⁸Bosimqa mandam qaji tamo ungasari nanggo une babtetnjroqnm nangi poinjroqnas.

Kumbra bole qa utru dego a na osornjroqnm nangi qalieoqnqab. Qotei a tamo ungasari nangi peginjrqas kumbra di dego nangi qalieqajqa deqa Mondor na nangi osornjroqnqas. ⁹A na mandam qaji tamo ungasari nangi une babtet-njroqnqas. Di kiyaaq? Nangi e qa nangi areqalo singilatosaieqnub deqa. ¹⁰Kumbra bole qa utru dego a na nangi osornjroqnqas. Di kiyaaq? E ijo Abu aqaq oqitqa ningi e olo nubqasai. ¹¹Qotei a tamo ungasari nangi peginjrqas kumbra di dego Mondor na nangi osornjroqnqas. Di kiyaaq? Qotei na mandam endeqa gate koba Satan pegiyosim ngyuwoq waiyqas.

¹²“E anjam gargekoba ningi merngwajqa ijo areqaloq di unu. Bini e merngwasai. Di kiyaaq? Nungo areqalo na ojqa keresai deqa. ¹³Ariya anjam bole qa Mondor a bosimqa nungo areqalo gereiyetngimqa ningi anjam bole kalil poingekritqas. Aqa segi areqalo na anjam merngwasai. A anjam quoqnsim di segi ningi merngoqnqas. Osim kumbra mondon brantelenqas qaji di dego ubtoqnsim merngoqnqas. ¹⁴A ijo anjam osim ningi merngoqnqas. Kumbra dena a na ijo nam koba ti ijo singila koba ti boleq atqas. ¹⁵Ijo Abu aqa ingi ingi kalil di ijo ingi ingi dego. Deqa e ningi merngonum, Qotei aqa Mondor na ijo anjam osim ningi merngoqnqas.”

**Yesus aqa angro nangi are
gulbeinjrimqa olo bunuqna
nangi areboleboleinjrqa**

¹⁶Osiqa Yesus a olo marej, “Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.” ¹⁷Onaqa Yesus aqa angro nangi segi segi maroqneb, “Yesus a marqo, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ A dego marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai.’ A kiyaaq degsi marqo?” ¹⁸Nangi degsib maroqnsib olo maroqneb, “Yesus a kiyaaq

marqo, ‘Sokiñala’? Anjam di aqa utru iga poigosai.”

¹⁹Nangi Yesus aqa anjam deqa nene-myqa laqnab di qalieosiq endegsi minjrej, “E ningi merngonum, ‘Sokiñala ningi e nubqasai. Olo sokiñala ningi e nubqab.’ Ijo anjam di aqa utru ningi poingosai deqa ningi segi segi qaireqnub. ²⁰O ijo angro, e bole merngwai. Ningi akam ti sosib are tulan gulbeingwas. Amqa mandam qaji tamo ungasari nangi areboleboleinjrqa. Ariya nungo are gulbe di olo koboamqa ningi tulan areboleboleingwas. ²¹Unja a angro oqajqa batieqnaqa aqa jejamu tulan jaqatinyeqnaqa a are gulbekobaiyeqnu. Ariya a angro osim aqa jaqatin koboamqa a aqa jaqatin deqa olo are qalqasai. A angro osim deqa tulan areboleboleiyqas. ²²Dego kere bini ningi are gulbeingwo. Ariya bunuqna e ningi olo ningitqa ningi are gulbe di uratosib tulan areboleboleingwas. Nungo arebolebole di tamo bei na olo yaingwa keresai. ²³Bati deqa ningi olo e anjam bei nenembqasai. E bole merngwai. Ningi ijo nam na ingi bei qa Abu pailyqab di a na ingi di engwas. ²⁴Ningi nami ijo nam na Qotei pailyosai qneb. Ariya bini ningi ingi bei oqajqa are soqnimqa ningi ijo nam na Qotei pailyoqniy. Osib deqa ningi ingi di osib tulan areboleboleingwas.”

**Yesus a mandam endeqa singila
kalil gotranyosiq tigelejunu**

²⁵Osiqa Yesus a olo marej, “E ningi yawo anjam merngoqnam. Bunuqna e olo yawo anjam bei ningi merngwasai. Anjam aqa damu geregere plaltosiy ijo Abu qa merngoqnqai. ²⁶Bati deqa e segi ningi qa Abu pailyqasai. Ningi ijo nam na Abu pailyoqnqab. ²⁷Ijo Abu a segi na ningi qalaqalaingeqnu. Di kiyaaq? Ningi e qalaqalaiboqnsib e Qotei aqaq na bem degsi poingeqnu deqa. ²⁸Nami e ijo Abu

aqaq na bosim mandamq aiyem. Sok-
iñala e olo mandam uratosiy aqaq olo
oqwai.”

²⁹Onaqa Yesus aqa angro nangi aqa
anjam di qusib minjeb, “Od, endego ni
boleq di anjam ubtosim mergonum. Ni
yawo anjam mergosai. ³⁰Deqa bini iga
poigwo, ni kumbra kalil qa qalieonum.
Deqa iga ni anjam bei nenemmqasai. Ni
namoqna gago nenem qalieonum. Utru
deqa iga ni qa gago areqalo singilatosim
maronum, bole, ni Qotei aqaq na bem.”

³¹Onaqa Yesus na kamba minjrej,
“Ningi e qa nungo areqalo singilatonub
e? Di keretonub. ³²Ningi quiy. Bati bei
bqas agi bqo. Sokiñala jeu tamo nangi
na ningi teteingibqa ningi kalil segise-
giosib nungo qureq jaraiqab. Jaraiyibqa
e segi sqai. Bole, e segi sqasai. Ijo Abu
a e ombla sqom. ³³E anjam endi ningi
merngeqnum. Di kiyaga? Ningi na e
beterbosib are lawo sqajqa deqa. Bole,
ningi mandamq endi gulbe koba oqnqab.
Di ungum. E segi na mandam endeqa
singila kalil gotranjosim tigelejunum.
Deqa ningi are singilatosib soqniy.”

Yesus a aqa angro nangi qa pailyej

17 Yesus a anjam degsi marsiq ko-
boonaqa laŋ goge tarosiq Qotei
endegsi pailyej, “O Abu, bati brantqo. E
ino segi Angro qujai unum deqa ni ijo
ñam kobaqujatimqa e kamba dego ino
ñam kobaqujatqai. ²Ni e singila ebem.
Singila dena e na tamo ungasari kalil
nangi taqatnjroqnqai. Osiy tamo kalil
ni na ebem qaji nangi ñambile enjritqa
nangi ñambile gaigai sqab. ³Ñambile
gaigai sqajqa kumbra agiende. Tamo
e na ñambile enjreqnum qaji nangi ni
qa bole qalieeqnub. Agi ni segi Qotei
bole. Nangi e Yesus Kristus qa dego
bole qalieeqnub. Agi ni na e qarinqbonam
mandamq aiyem. Ñambile gaigai sqajqa
kumbra agide.

⁴⁻⁵“O Abu, e mandamq endi ino ñam
koba ti ino singila koba ti babtoqnem.
Osim wau kalil ni na ebem qaji di
yekritem. Nami mandam a brantosaison-
aqa e ni ombla ñam koba ti soqnem. Ñam
di ni na olo ebimqa aqo ombla ñam koba
ti sqom.

⁶“Tamo kalil ni na ebem qaji nangi di
e na ino ñam osornjroqnem. Deqa nangi
ino anjam dauryoqneb. Nangi ino segi
tamo soqneb deqa ni na nangi mandamq
endena elejosim e ebem. ⁷Bini nangi
qalieonub, ingi ingi kalil ni na e ebem
qaji di inoq dena branteb. ⁸Nangi degsib
qalieonub. Di kiyaga? Anjam kalil ni na e
merbem qaji di e kamba nangi minjram
nangi queb. Qusib ni na e qarinqbonam
bem anjam di nangi areqaloq di singi-
lateb. Osib endegsi poinjrej, e inoq dena
bem.

⁹“E nangi qa ni pailmonum. E man-
dam qaji tamo ungasari nangi qa ni pail-
mosai. Tamo ni na ebem qaji nangi qa
segi e ni pailmonum. Di kiyaga? Nangi
ino tamo unub deqa. ¹⁰Ijo tamo kalil
nangi di ino dego. Ino tamo kalil nangi di
ijo dego. Nangoq dena e ñam kobaquja
eqnum.

¹¹“E inoq olo bqai. Deqa e mandamq
endi olo sqasai. Ariya tamo ni na ebem
qaji nangi mandamq endi sqab. O Abu,
ino kumbra kalil tulaŋ boledamu. Ni
segi qujai une saiqoji. Ino ñam koba ni
na ebem qaji ñam dena ni na ijo tamo
nangi taqatnjroqnime. Amqa aqo aiyel
are qujaitosim unum dego kere nangi
kamba are qujaitosib sqab. ¹²E nangi
koba na sosimqa ino ñam kobaquja ni
na ebem qaji ñam dena nangi taqat-
njroqnem. Deqa ijo angro bei padalo-
sai. Angro qujai agi ni nami padalqajqa
giltem qaji a segi padalqas. A padalamqa
ino anjam nengrenq di unu qaji di aqa
damu brantqas. ¹³E olo inoq bqai. Ijo
segi arebolebole tulaŋ kobaosim tamo
ni na ebem qaji nangiq di gaigai sqa-

jqqa deqa e mandamq endi sosimqa anjam endi mareqnum.

¹⁴“E na nangi ino anjam minjroqnem. Utru deqa mandam qaji tamo ungasari nangi na nangi jeutnjreqnub. Nangi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁵Ni na nangi joqsim nangi mandam uratosib laŋ qureq oqwa-jqa deqa e ni pailmosai. Nangi mandamq endi soqnib ni na nangi taqatnjroqnim tamo uge Satan na nangi ugeugeinjraim deqa e ni pailmonum. ¹⁶Nangi mandam qaji tamo sai. Agi e dego mandam qaji tamo sai. ¹⁷Ino anjam kalil bole. Ni ino anjam bole di nangi minjroqne. Yimqa anjam di nango are miligiq di wauoqnimqa nangi ino segi tamo tiŋtiŋ sqab. ¹⁸Nami ni na e qarinqbonam mandamq aisim tamo ungasari nango ambleq di soqnem. Deqa e kamba tamo ni na ebem qaji nangi qarinqnjritqa mandam qaji tamo ungasari nango ambleq di sqab. ¹⁹E nangi qa are qalsiy ijo segi jejamu ni emekritqai. Ijo kumbra dena nangi ino segi tamo tiŋtiŋ sosib ino anjam bole dauryoqnqab.

²⁰“E ijo angro 11 nangi qa segi ni pailmosai. Bunuqna nangi ijo anjam mare mare laqnibqa tamo ungasari gargekoba nangi nango anjam quoqn-sib e qa nango areqalo singilatoqnqab. E nangi qa dego ni pailmonum. ²¹O Abu, ni ijoq di unum. E dego inoq di unum. Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ijo segi tamo ungasari kalil nangi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa e ni pailmonum. Yimqa mandam qaji tamo ungasari nangi qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. ²²Aqo aiyel are qujaitosim unum. Ñam koba ni na ebem qaji di e kamba olo ijo segi tamo ungasari nangi enjrem. Di kiyaaq? Nangi dego aqo aiyel koba na are qujaitosim sqajqa deqa. ²³E ijo segi tamo ungasari nangoq di unum. Ni ijoq di unum. Kumbra dena nangi kalil dego aqo aiyel

koba na are qujaitosim sqom. Soqn-imqa mandam qaji tamo ungasari nangi na nangi unjrsibqa qalieqab, ni na e qarinqbonam bem. Osib qalieqab, ni e qalaqalaibeqnum dego kere ni ijo segi tamo ungasari nangi qalaqalainjreqnum.

²⁴“O Abu, tamo ungasari ni na ebem qaji qure e sqai di nangi dego e ombla qure dia sqom. E deqa ni pailmonum. Nangi e ombla sosibqa ñam koba ni na ebem qaji di unqajqa deqa ti e ni pailmonum. Nami ni mandam atosaisosimqa ñam koba di e ebem. Di kiyaaq? Ni na e qalaqalaiboqnem deqa. ²⁵O Abu, ino kumbra kalil tulaŋ bole tiŋtiŋ. Mandam qaji tamo ungasari nangi ni qa qaliesai. Ariya e ni qa qalie bole. Ijo segi tamo ungasari nangi dego ni qa qalie bole. Deqa nangi qalieonub, ni na e qarinqbonam bem. ²⁶E ino ñam nangi osornjroqnem. Nangi olo osornjrqi. Yimqa ni na e qalaqalaibeqnum dego kere nangi ino qalaqalaiyo kumbraŋ di sqab. Amqa e segi nangi koba na sqom.”

Judas a Yesus osiq jeu tamo nanggo banq di atej

18 Yesus a degsi Qotei pailyosiq ko-boonaqa a na aqa angro nangi joqsiqa koba na walwelosib Kidron ya dosib taqal beiq aisib nañu agu beiq di soqneb. ²Bati gaigai Yesus aqa angro nangi koba na nañu agu dia korooqneb. Deqa Yesus aqa angro Judas agi Yesus osim jeu tamo nango banq di atqas qaji a nañu agu di qaliesoqnej. ³Deqa a na qaja tamo gargekoba nangi waŋal ti lam ti sebru ti elenonab joqsiqa nañu agu deq gileb. Atra tamo kokba ti Farisi ti nangi na nangi qarinqnjrnab Yesus ojqa gileb. Rom nango qaja tamo qudei dego nangi koba na gileb. ⁴Gulbe kalil Yesus aqaq di brantqas qaji di a nami qaliesoqnej. Deqa qaja tamo nangi aqaq bonabqa a nango areq aisiqa nenemnjrej, “Ningi yai qa bonub?”

⁵ Onaqa nanġi na kamba minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” Onaqa Yesus na minjrej, “E agiende.” Judas agi Yesus osiqa qaja tamo nanġo banġ di atej qaji a nanġi koba na tigelesoqneb. ⁶ Onaqa nanġi Yesus aqa anjam di qusibqa qore na ululoŋosib jerejeb.

⁷ Onaqa Yesus na olo nenemnjrej, “Ninġi yai qa bonub?” Onaqa nanġi na minjeb, “Iga Yesus Nasaret qaji a qa bonum.” ⁸ Onaqa Yesus na minjrej, “E nami merngonum, e agiende. Ninġi e qa bonub di e segi ojji. Ijo anġro nanġi urat-njrib gileb.” ⁹ Yesus a nanġi degsi minjrej deqa aqa anjam bei nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi a nami endegsi marej, “O Abu, tamo nanġi ni na ebem qaji bei e uratit padalqasai.”

¹⁰ Onaqa jeu tamo nanġi Yesus oje-qnaq Saimon Pita na aqa sebru osiqa atra tamo gate aqa kanġal tamo bei gateq di qalqajqa waiyej grotosiqa dabkala segi gentetej. Kanġal tamo di aqa ñam Malkus. ¹¹ Onaqa Yesus na Pita minjrej, “Ino sebru olo ate. E jaqatin koba oqai. Jaqatin di ya uge uyo bul. Di uyqai. Ijo Abu na merbej, ‘Ni jaqatin di oqam.’”

Qaja tamo nanġi Yesus ojsib Anas aqa talq osib aiyeq

¹² Onaqa qaja tamo nanġi ti nango gate koba a ombla na Yesus ojsib aqa ban tonteteb. ¹³ Osib Kaiafas aqa sou Anas aqa talq osib aiyeq. Kaiafas a wausau deqa Juda nango atra tamo gate soqnej. ¹⁴ Agi a nami Juda tamo kokba nanġi minjrej, “Tamo qujai a tamo unġasari kalil nanġi qa moiqas di kere.”

Pita a marej, “E Yesus aqa anġro sai”

¹⁵ Qaja tamo nanġi Yesus osi aiyeqnaq Saimon Pita a qoreq na Yesus dauryosiq aiyej. Yesus aqa anġro bei dego a dauryosiq aiyej. Anġro di atra tamo gate a qalie. Deqa a Yesus dauryosiq torei jern miligiq gilsiq atra tamo gate aqa talq

di brantej. ¹⁶ Ariya Pita a siranme qala oqeq di tigelesoqnej. Onaqa Yesus aqa anġro agi atra tamo gate a qaliesoqnej qaji a na siranme taqato unġa minjnaqa odyonaqa Pita osiq ombla na jern miligiq gilsib tal qalaq di tigelesoqneb. ¹⁷ Onaqa siranme taqato unġa a na Pita nenemyej, “Ni Yesus aqa anġro kiyo?” Onaqa Pita na kamba minjrej, “Eo. E aqa anġro sai.” ¹⁸ Kanġal tamo nanġi ti tal taqato tamo nanġi ti yornjnaqa nam tunguyosib namyuwo areq di tigelesosib nam yoroqneb. Onaqa Pita a dego bosiq nanġi koba na tigelesosib nam yoroqneb.

Atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej

¹⁹ Bati deqa atra tamo gate a anjam gargekoba Yesus nenemyoqnej. Yesus aqa anġro nanġi qa ti aqa anjam a na tamo unġasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti nenemyoqnej. ²⁰ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E boleq di tamo unġasari nanġi anjam minjroqnem. E bati gaigai Qotei tal miligiq di, atra tal miligiq di, Juda nango koro sawaq di anjam palon-toqnsim minjroqnem. E uliosim anjam minjrosaiqnem. ²¹ Deqa ni kiyaga e nenemkobaibeqnum? Tamo unġasari ijo anjam quoqneb qaji nanġi segi nenemnjrimqa nanġi na mermqab. E anjam minjroqnem qaji di nanġi qalie.”

²² Yesus a atra tamo gate degsi minjnaqa qaja tamo bei Yesus aqa areq di tigelesoqnej qaji a ban lubtosiqqa Yesus aqa ulatamuq di qalej. Osiqqa minjrej, “Ni kiyaga atra tamo gate aqa medabu ojonum?” ²³ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “E anjam maronum endi gisaŋamqa ubtosim merbe. Ariya ijo anjam boleamqa ni kiyaga e lubonum?”

²⁴ Onaqa Anas na aqa qaja tamo nanġi minjrnaqa Yesus osib atra tamo gate Kaiafas aqaq gileb. Yesus aqa ban tonto qorbi sonaq osi gileb.

**Pita a olo marej, “E
Yesus aqa angro sai”**

²⁵ Saimon Pita a n̄amyuwo areq di tigelesosiq n̄am yoreqnaqa tamo qudei na minjeb, “Ni dego Yesus aqa angro bei kiyo?” Onaqa Pita a saidosiq minjrej, “Eo. E aqa angro sai.”

²⁶ Onaqa atra tamo gate aqa kan̄gal tamo bei na Pita minjrej, “E ni kiyo Yesus ombla nañu aguq di sonam numonum?” Tamo di agi Pita na tamo dabkala gentetej qaji aqa was. ²⁷ Onaqa Pita a olo saidosiq minjrej, “Di e sai.” Pita a degsi gisañoqalubtonaqa tuwe anjamej.

**Juda tamo kokba nan̄gi na Yesus
osib Pailat aqa talq gileb**

²⁸ Onaqa nobqolo malu qameqnaq Juda tamo kokba nan̄gi na Kaiafas aqa talq dena Yesus osib Rom nan̄go mandor Pailat aqa tal kobaqujaq gileb. Nan̄gi tal miligiq gilosai. Nan̄gi endegsib are qaleb, “Pailat a Juda tamo sai. A sawa bei qaji tamo. Deqa iga aqa tal miligiq gilqa getento. Gago dal anjam degsi unu. Iga aqa tal miligiq gilqom di iga une ti sqom. Deqa gago yori bati koba brantimqa iga ingi uyqa keresaiigwas.” Nan̄gi degsib are qalsib deqa nan̄gi Pailat aqa tal miligiq gilosai. ²⁹ Nan̄gi oqeq di tigelesonabqa Pailat a segi oqedosiq nan̄goq di brantej. Brantosiqa nenemnjrej, “Tamo endi aqa une kiye qa n̄ngi a osib ijoq bonub?” ³⁰ Onaqa nan̄gi na Pailat minjeb, “Tamo endi a kumbra uge yosai qamu iga inoq osi bosai qamu.”

³¹ Onaqa Pailat na olo minjrej, “N̄ngi a olo osi aisib n̄ungo segi dal anjam na aqa une qa pegiyi.” Onaqa nan̄gi na kamba Pailat minjeb, “Iga Juda tamo. Deqa iga na tamo moiyoṭṭa keresai.” ³² Nan̄gi Pailat degsib minjeb deqa anjam bei Yesus a nami marej qaji di aqa damu brantej. Agi Yesus a gam kiye na moiṭṭas di a segi nami ubtej.

³³ Onaqa Pailat a olo puluosiq aqa tal miligiq gilsiq aqa qaja tamo nan̄gi minjernaqa nan̄gi na Yesus osib aqa areq beb. Bonabqa Pailat na nenemyej, “Ni Juda nan̄go Mandor Koba e?” ³⁴ Onaqa Yesus na kamba minjrej, “Ni ino segi areqalo na anjam di merbonum kiyo tamo qudei na e qa saimonub qusim anjam di merbonum kiyo? Ni e merbe.” ³⁵ Onaqa Pailat na olo minjrej, “E Juda tamo e? Sai. Ni que. Ino segi leṭ agi Juda nan̄gi ti atra tamo kokba ti nan̄gi na ni osib ijoq bonub. Deqa ni merbe. Ni une kiye yonum deqa ni osi bonub?”

³⁶ Onaqa Yesus na minjrej, “E mandam qaji mandor sosai. Degsi so qamu Juda nan̄gi na e ojeqnaḅ ijo wau tamo nan̄gi n̄iriṭosib qoto itnjreb qamu.” ³⁷ Onaqa Pailat na olo Yesus nenemyej, “Ni bole mandor e?” Onaqa Yesus na minjrej, “Od, ni kere merbonum. E mandor. E anjam bole ubṭqajqa deqa mandamq aisim n̄ambabem. Tamo kalil anjam bole dauryeqnub qaji nan̄gi ijo anjam queqnub.” ³⁸ Onaqa Pailat na nenemyej, “Anjam bole di kiye?”

**Juda nan̄gi na Pailat minjeb, “Ni
Yesus n̄amburbasq di qame!”**

Pailat a degsi marsiq a olo oqedosiq aqa Juda tamo kokba nan̄goq gilsiq minjrej, “E tamo endi aqa jejamuq di une bei unosai. ³⁹ Deqa e n̄ungo kumbra bei dauryqai. Wausau gaigai n̄ungo yori bati koba branteqnaqa e na tamo qujai tonto talq dena uratoqnsim engeqnum. Deqa n̄ngi na merbiy. Wausau endeqa e tamo yai uratosiy engwai? E Juda nan̄go mandor endi uratosiy engwai e?” ⁴⁰ Onaqa Juda tamo kokba nan̄gi olo tulan̄ saidosib minjeb, “Ni a uratim oqedaiḅ. Tonto tamo Barabas a uratim oqedem.” Nan̄gi Pailat degsib minjeb. Barabas a leṭ ojo tamo.

19 Onaqa Pailat a Yesus osiq aqa qaja tamo nan̄go nan̄q di at-

siqa minjrej, “Ninggi Yesus bu toqon na kumbainyiy.” Degsi minjrnaqa nangi na Yesus osib bu toqon na kumbainyeb.² Kumbainyosib koboonaqa nangi na sil luwit osib lulumosib dena mandor kokba nango gate tatal bul gereiyosib aqa gateq di atetosib singila na teqiyeb. Osib gara jugo olekoba lent mandor kokba nangi gaigai jigeqneb deqaji bei osib Yesus jigeteb. A segi qa Mandor Koba maroqnej deqa nangi na kumbra degyeb.³ Osib nangi Yesus aqa areq bosib a misilinyoqnsib gisan na binjoqnsib minjoqneb, “O Juda nango Mandor Koba, kaiye.” Nangi degsib Yesus misilinyoqnsib ban lubtosib aqa ulatamuq di qaloqneb.

⁴ Onaqa Pailat a olo aqa talq dena oqedosiqa Juda tamo kokba nangi minjrej, “Ninggi uniy. E Yesus aqa jejamuq di une bei yala unosai bole sai. Ninggi di qalieqajqa deqa e Yesus olo nungoq osi bonum.”

⁵ Degsi minjrnaqa Yesus a oqedej. Gate tatal sil luwit na gereiyosib aqa gateq di ateteb qaji de ti gara lent a jigeteb qaji de ti qorbi oqedej. Onaqa Pailat na minjrej, “Ninggi tamo endi uniy.”

⁶ Degsi minjrnaqa atra tamo kokba ti nango qaja tamo nangi ti Yesus unsibqa nangi murqumyoqnsib Pailat wainyoqnsib minjoqneb, “Ni a namburbasq di qame! Ni a namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na minjrej, “Ninggi segi na Yesus osib namburbasq di qamiy. E aqa jejamuq di une bei unosai.”⁷ Onaqa Juda tamo kokba nangi na olo Pailat minjeb, “Yesus a segi qa marqo, ‘E Qotei aqa Ijiri.’ Aqa une deqa a moiymem. Gago dal anjam degsi unu.”

⁸ Onaqa Pailat a nango anjam di qusiqa a tulan ulaugetej.⁹ Osiqa a olo Yesus osiq tal miligiq gilsiq nenemyej, “Ni sawa qabe qaji? Ni e merbe.” Onaqa Yesus a mequmesoqnej. A na kamba anjam bei Pailat minjosai.¹⁰ Deqa Pailat na

olo minjej, “Ni anjam bei merbqasai e? Ni que. E tamo kobaquja. Deqa e ni uratmit ni gilqam. E ni uratmqasai di ni namburbasq di gajnosim moiqam. Ni degsi poimosai e?”

¹¹ Onaqa Yesus na Pailat minjej, “Qotei lan qureq di unu qaji a na ni singila emosai qamu ni e gulbe bei ebqa keresai qamu. Deqa ino une kiñala. Ariya atra tamo gate agi e ojsiq ino banq di atqo qaji aqa une kobaquja.”

¹² Yesus na Pailat degsi minjnaq qusiqa olo oqedosiqa Juda tamo kokba nangi minjrej, “Ungum. E Yesus uratit gilqas.” A nangi degsi minjreqnaqa nangi na olo tulan saidoqnsib murqumyoqnsib minjoqneb, “Ni Yesus uratim gilaiq. Ni a uratqam di ni mandor koba Sisar aqa wau tamo bolesai. Yesus a marqo, ‘E segi mandor koba.’ A degsi marqo deqa a na Sisar jeu atqo.”

¹³ Nangi na Pailat degsib minjeqneb qusiqa a olo Yesus osiq oqedosiqa aqa awo jaram kobaq di awoej. Pailat a gaigai tamo nango une qa peginjrqa oqnsiq dia awoqnej. Jaram so qaji sawa di aqa nam Menij Bijal. Hibru anjam na “Gabata” mareqneb.¹⁴ Juda nango yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atnab soqnej. Serj bati 12 onaqa qanam jigeej. Deqa Pailat na Yesus osiq Juda tamo kokba nangi minjrej, “Ninggi nungo mandor koba uniy.”¹⁵ Onaqa nangi tulan lelerjoqnsib minjoqneb, “Ni a taqal waiy! Osim namburbasq di qame!” Onaqa Pailat na nenemnjrej, “E nungo mandor koba osiy namburbasq di qamqai e?” Onaqa atra tamo kokba nangi na kamba minjeb, “Gago mandor bei saiqoji. Gago mandor qujai agi Sisar.”¹⁶ Onaqa Pailat a nango areqalo dauryosiqa Yesus osiq nango banq di atsiqa minjrej, “Ninggi na Yesus osib namburbasq di qamiy.”

Yesus a namburbasq di gainej

¹⁷ Pailat a Juda tamo kokba nangi degsi minjrnaqa qaja tamo nangi Yesus osib aqa qawarq di aqa segi namburbas atetosib a ban ojsib Jerusalem uratosib osi gilsib sawa agu kiñala bei aqa ñam Tamo Gate Tanu di branteb. Nam di Hibru anjam na “Golgota” mareqñub. ¹⁸ Di brantosib Yesus osib namburbasq di qameb. Tamo aiyel dego namburbasq di qameleñeb. Yesus a ambleq di tigeltosib tamo bei aqa ban qonanq di tigeltob. Bei aqa ban woq di tigeltob.

¹⁹ Onaqa Pailat a anjam bei nengrenyosiq namburbas mutu gogeq di atej. A endegsi nengrenyej, “Yesus Nasaret qaji a Juda nango Mandor Koba.” ²⁰ Sawa agu Yesus namburbasq di gainteb qaji di Jerusalem jojom. Deqa Juda tamo ungasari gargekoba nangi gile beoqnsib anjam Pailat na nengrenyej qaji di sisiyoqñeb. Anjam di Hibru anjam na ti Rom nango anjam na ti Grik nango anjam na ti turtosiq nengrenyej. ²¹ Onaqa Juda nango atra tamo kokba nangi na Pailat minjeb, “‘Yesus a Juda nango Mandor Koba’ anjam degsi nengrenyaim. ‘A marej, “E Juda nango Mandor Koba,” ’ anjam degsi nengrenyej.”

²² Onaqa Pailat na minjrej, “Uñgum. E anjam nengrenyonum degesoqñem.”

²³ Ariya qaja tamo nangi na Yesus namburbasq di qamsibqa aqa gara elenqa marsib giltelenqeb. Giltelenqosib tumbol qolqe ateb. Aqa gara jugo olekoba di gara banga qujai na gereiyeb. Gara banga bei na totoryosai. Gara di tulan boledamu. ²⁴ Deqa qaja tamo nangi segi segi qairosib mareb, “Iga gara di bumbranyqasai. Iga meniñ silali alañonam tamo yai aqa meniñ na buñnjrqas a na gara di oqas.” Degsib marsib meniñ silali alañeb. Nangi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq

di unu qaji di aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nangi ijo gara elenqa marsib giltelenqab. Giltelenqosib meniñ silali alañqab.”

²⁵ Yesus aqa ai wo aqa ai yala wo namburbas utruq di tigelesoqñeb. Maria Makdala qure qaji wo Klopas aqa ñauñ Maria wo nangi aiyel dego bosib koba na tigelesoqñeb. ²⁶ Onaqa Yesus a tirosiq aqa ai wo aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqñej qaji de wo namburbas utruq di tigelesonab unjrsiq aqa ai metosiq minjej, “O ai, di ino angro.”

²⁷ Osiqu angro di minjej, “Di ino ai.” Onaqa bati qujai deqa angro dena Yesus aqa ai osiqu aqa segi talq di ombla sosibqa taqatoqñej.

Yesus a moiyej

²⁸ Yesus a qalieej, wau kalil aqa Abu na yej qaji di kobotej. Osiqu marej, “E ya qarbbqo.” A degsi marej. Di kiyaqa? Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantqajqa deqa. ²⁹ Onaqa qaja tamo nangi Yesus aqa anjam di qusi-bqa gara ñengi bei osib wain isa kobaq di tuqteb. Tuqtosib ñamtañ bei aqa dani osib mutuq di gara ñengi qosisib osib Yesus anaiyqajqa soqtosib aqa medabuq di ateb. Wain di ya nobu bei namburbas utruq di nami atñab soqñej qaji dena tigsib Yesus anaiyeb. ³⁰ Onaqa Yesus a wain isa koba di uysiqu marej, “Bini e ijo wau kobotonum.” Degsi marsiqu aqa gate gulainosiqu mondor titosiq moiyej.

Qaja tamo bei na Yesus aqa jar bangaq di qamej

³¹ Juda nango yori bati koba brantqa laqnej deqa yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyosib atñab soqñej. Nebe yori bati. Deqa Juda nangi mareb, “Iga yori bati qa tamo nangi namburbasq di uratñjrim sqasai.” Osib nangi Pailat aqa areq bosib minjeb, “Ni ino qaja tamo nangi minjrimqa gilsib tamo namburbasq di gainej-

junub qaji nanngo singa gentetnribqa urur morejabqa osib subq atqab.”³² Onaqa Pailat a nanngo anjam di qusiqa odosiq aqa qaja tamo qudei qarinnjrnac gilsib tamo aiyel Yesus koba na namburbasq di gainesoqneb qaji nanngo singa gentetnjb. ³³ Osib Yesus aqa areq gilsib uneb a nami moiyej. Deqa nanngi aqa singa gentosai. ³⁴ Onaqa qaja tamo bei na aqa qaja osiq Yesus aqa jar bangaq di qamnaq lej ti ya ti aiyej. ³⁵ Nanngi kumbra di yonabqa e ijo segi njamdamu na unem. E kumbra deqa saqnsim laqnum. E segi qalieonum, ijo anjam bole. Deqa ningi qusib nunngo areqaloq di singilatiy. ³⁶ Qaja tamo nanngi kumbra di yeb deqa Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa damu brantej. Agi endegsib nengrenyeb, “Nanngi aqa tanu bei gentqasai.” ³⁷ Qotei aqa anjam bei dego aqa damu brantej. Anjam agiende, “Nanngi qaja na aqa jar bangaq di qamsibqa a koqyesqab.”

Tamo aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub bunujq di ateb

³⁸ Onaqa tamo bei aqa nam Josep a Yesus aqa jejamu osim subq atqa marsiqa Pailat a nenemyqa gilej. Josep a Arimatea qure qaji. A Yesus dauryoqnej qaji. A Juda tamo kokba nanngi ulainjrsiq deqa uliosiq Yesus dauryoqnej. A boleq di dauryosaioqnej. Ariya a Pailat aqa areq gilsiq nenemyej, “Ni e odbimqa e Yesus aqa jejamu osiy subq atqa kere e?” Onaqa Pailat na Josep odyonaqa a Yesus aqa jejamu osiq subq atqa gilej. ³⁹ Nikodemus agi nami qolo Yesus aqaq gilej qaji a dego Josep ombla na Yesus aqa jejamu osib subq atqa gileb. Nikodemus a gilqa osiqa nam so aqa ya quleq ti utru aiyela turtosiq gereiyosiq osi gilej. Nam so aqa ya di aqa gulbe 30 kilogram. ⁴⁰ Onaqa nanngi aiyel Yesus aqa jejamu osib gara boledamu na dalaosib nam so aqa ya di osib aqa jejamuq di

liyej. Juda nanngi na tamo subq atqa oqn-sib degyeqneb.

⁴¹ Sawa Yesus namburbasq di qameb qaji qalaq di nanu agu bei soqnej. Nanu agu dia sub bunuj bei soqnej. Sub dia nami tamo bei atosaisoqneb. ⁴² Sub di isaq di sosai. A jojom di soqnej. Juda nanngo yori bati aqa ingi ingi kalil gereiyqa bati brantej deqa nanngi aiyel na Yesus aqa jejamu osib sub miligiq di jugeb.

Yesus a subq na tigelej

20 Yesus a subq di sonaq yori batiej. Olo nebeonaqa nobqolo ambru Maria Makdala qure qaji a tigelosiqqa Yesus aqa subq gilej. Gilsiq nam atej meniñ kobaquja sub me getenteb qaji di waqosiq taqal di sonaq unej. ² Unsiqa olo puluosiq urur ti aisiq Saimon Pita wo Yesus aqa angro agi a tulan qalaqalaiyoqnej qaji de wo nanngi aiyel itnjrsiqa minjrej, “Gago Tamo Koba aqa jejamu subq dena osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di iga qaliesai.”

³ Degsi minjrnaca Pita angro de wo nanngi anjam di qusibqa Yesus aqa sub unqajqa gileb. ⁴ Nanngi aiyel gurgurosib giloqnsib angro dena Pita bunyosiqqa namoosi gilsiq subq di brantej. ⁵ Osiq sub meq di tigelosiqqa miligi tirosiq gara Yesus dalaeb qaji di sonaq unej. A sub miligiq aiyosai. ⁶ Onaqa Saimon Pita a bunuqna bosiq torei sub miligiq aiyej. Aisiq a dego gara Yesus dalaeb qaji di unej. ⁷ Gara mutu bei Yesus aqa gate qoseteb qaji di lubosiq taqal beiq di sonaq unej. Gara mutu di gara qudei ti turtosiq sosai. A segiq di soqnej. ⁸ Onaqa angro namo subq di brantej qaji a dego sub miligiq aiyej. Aisiq gara di unsiq marej, “Bole.” ⁹ Bati deqa nanngi aiyel Qotei aqa anjam bei nengrenq di so qaji di aqa utru geregere poinjrosaisoqnej. Anjam agiende, “Kristus a olo subq

na tigelqas.”¹⁰ Ariya nangi olo puluosib nango qureq aiyeb.

Maria Makdala qaji a Yesus unej

¹¹ Onaqa Maria a sub qalaq di tigelosiq akamoqnej. Akamoqnsiq sub miligi tirej. ¹² Tirosiqa laŋ angro aiyel sub miligiq di sonab unjrej. Nangi gara qat jigsib Yesus ŋeioteb qaji lumeq di awesoqneb. Bei gateqsi bei singaqsi awesoqneb. ¹³ Awesosibqa Maria minjeb, “Unja, ni kiyaaq akameqnum?” Onaqa minjrej, “Nangi ijo Tamo Koba osib jaraiyonub. Qabia kiyo atonub di e qaliesai.” ¹⁴ Maria a nangi degsi minjrsiq bulosiq aqa qoreq di Yesus a tigelesonaq unej. A qaliesai, di Yesus.

¹⁵ Onaqa Yesus na Maria minjej, “O unja, ni kiyaaq akameqnum? Ni yai unqa bonum?” Onaqa Maria a are qalej, “Tamo endi a nañu agu taqateqnu kiyo?” Degsi are qalsiq minjej, “Ni na kiyo ijo Tamo Koba osim sawa qabia atonum di merbimqa e gilsiy oqai.” ¹⁶ Onaqa Yesus na minjej, “O Maria.” Degsi minjnaqa Maria a Yesus qa poiyoonaq areiyosiq minjej, “O Rabonai.” Di Hibru anjam. Aqa damu, “O Qalie Tamo Koba.” ¹⁷ Onaqa Yesus na Maria minjej, “E ijo Abu aqaq oqosaiunum deqa ni e ojaim. Ni ijo was nangoq gilsim endegsi minjre, ‘Yesus a marqo, ‘E ijo Abu aqaq olo oqwai. Ijo Abu agi nungo Abu dego. Ijo Qotei agi nungo Qotei dego.’” Ni gilsim nangi degsi minjre.”

¹⁸ Onaqa Maria Makdala qaji a Yesus aqa anjam di qusiqa gilsiq Yesus aqa angro nangi itnjrsiq minjrej, “E gago Tamo Koba a unonum.” Osiqa anjam kalil Yesus na minjej qaji di olo nangi sainjrej.

Yesus aqa angro nangi na a uneb

¹⁹ Yori bati koboosiq bilaqtonaqa Yesus aqa angro nangi tal bei gogetosib siranme kalil qandimtelenosib warum

miligiq di soqneb. Nangi Juda tamo kokba nangi ulainjrsib deqa degyeb. Onaqa bati qujai deqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nango ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.” ²⁰ Osiqa aqa baŋ ti jar baŋga ti nangi osornjrej. Onaqa nangi kalil Tamo Koba a unsibqa tulaŋ areboleboleinjrej. ²¹ Onaqa Yesus na olo minjrej, “Ningi are lawo soqniy. Ijo Abu na e qarinqbej dego kere e ningi qarinqeqnum.” ²² Yesus na aqa angro nangi anjam degsi minjrsiq aqa mondor puynjrsiq minjrej, “Ningi Qotei aqa Mondor Bole oiy. ²³ Ningi tamo ungasari nango une kobotetnjrqab di Qotei a dego nango une kobotetnjrqas. Ariya ningi tamo ungasari nango une kobotetnjrqasai di Qotei a dego nango une kobotetnjrqasai.”

Tomas a Yesus unej

²⁴ Yesus a nangoq di brantej di Tomas a nangi koba na sosai. Tomas a Yesus aqa angro 12 deqaji bei. Aqa ñam bei Didimus. ²⁵ Onaqa Yesus aqa angro nangi gilsib Tomas itosib minjeb, “Iga gago Tamo Koba a unonum.” Degsi minjnbqa a nango anjam di qunaq ugeiyonaq minjrej, “E ijo ŋamdamu na Yesus aqa baŋ bile tutu na qameb qaji pirigi di unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E aqa jar baŋga qaja na qameb qaji pirigi di dego unsiy ojqai di e marqai, ‘Bole.’ E unqasai di e bole qa marqasai.”

²⁶ Ariya bati 7 koboonaqa Yesus aqa angro nangi olo tal miligiq di soqneb. Tomas a dego nangi koba na soqneb. Siranme kalil qandimesonabqa Yesus a tal miligiq di brantosiqa nango ambleq di tigelosiq minjrej, “O ijo angro, ningi are lawo soqniy.” ²⁷ Osiqa Tomas minjej, “O Tomas, ni ino baŋ gei na ijo baŋ bile qameb qaji pirigi ojsim unime. Ino baŋ waiyosim ijo jar baŋga qameb qaji pirigi

dego oje. Areqalo aiyeltaim. Areqalo qu-jaitosim e qa ino areqalo singilat.”²⁸ On-aqa Tomas na Yesus minjej, “O Yesus, ni ijo Tamo Koba. Ni ijo Qotei dego.”

²⁹Onaqa Yesus na olo Tomas min-jej, “Ni ino n̄amdamu na e nubsim deqa ino areqalo e qa singilatonum e? Ariya tamo un̄gasari nango n̄amdamu na e nubosaieqnuḅ qaji nan̄gi e qa nango areqalo singilatqab di nan̄gi tulan̄ areboleboleinjraqs.”

Jon a anjam endi nengren̄yej di aqa utru

³⁰Yesus a Qotei aqa maṇwa tulan̄ gargekoba aqa angro nango n̄amdamuq di yoqnej. E aqa maṇwa quja quja segi buk miligiq endi nengren̄yonum. ³¹E anjam endi nengren̄yonum. Di kiyaga? Ningi sisiyosib Yesus qa nungo areqalo singilatosib a bole Kristus Qotei aqa ŋiri degsi poingwajqa deqa. Osib ningi Yesus aqa n̄am na n̄ambile gaigai sqajqa deqa.

Yesus aqa angro 7 nan̄gi na Yesus uneb

21 Onaqa bati bei Yesus a Taiberias ya agu qalaq di sosisqa aqa angro nangoq di olo brantej. E deqa kiñala saqai. ²Ya agu qalaq di Yesus aqa angro 7 nan̄gi soqneb. Angro bei Saimon Pita. Bei Tomas aqa n̄am bei Didimus. Bei Nataniel. Nataniel aqa qure utru Kana. Kana a Galili sawaq di unu. Sebedi aqa ŋiri aiyel nan̄gi dego ya agu qalaq di soqneb. Ariya Yesus aqa angro aiyel dego nan̄gi koba na soqneb. ³Onaqa Saimon Pita na nan̄gi minjrej, “E qe oqajqa deqa kakan̄ waiyqa aiyeqnum.” Onaqa nan̄gi na minjeb, “Iga kalil koba na aiqom.” Degsi min̄sib nan̄gi koba na aisib qobuṇ gogetosib ya robuq oqsib kakan̄ waiyoqneb. Di qolo. Waiyeqnaḅ nebeej. Nan̄gi qe bei osai bole sai.

⁴Nobqolo ambru nan̄gi qobuṇ miligiq di sosib n̄am ateb Yesus a alile di tige-

lesonaq uneb. Nan̄gi qaliesai, di Yesus. ⁵Deqa a na nenemnjrej, “O ijo angro, ningi qe onub e?” Onaqa nan̄gi na minjeb, “Eo. Iga qe osai.” ⁶Onaqa minjrej, “Ningi qobuṇ aqa qala bei baṇ woq di kakan̄ waiyiy. Waiyosib ningi qe oqab.” Onaqa nan̄gi Yesus aqa anjam di dau-ryosib baṇ woq di kakan̄ waiyeb qe tulan̄ ani eb. Qe di tulan̄ gargekoba deqa nan̄gi na soqtosib qobuṇ goge di atqa keresaiinjrej.

⁷Onaqa Yesus aqa angro agi a tulan̄ qalaqalaiyoqnej qaji a na Pita min-jej, “Tamo di gago Tamo Koba.” Onaqa Saimon Pita a anjam di qusiqa aqa gara jugo wauqa osiq piqtej qaji di olo jigsisa qobuṇ dena prugosiq yaq aisiq qawain̄osiq Yesus aqa areq gilej. ⁸Yesus aqa angro qobuṇ miligiq di soqneb qaji nan̄gi alile jojom 100 mita. Deqa kakan̄ qe na maqesonaq nan̄gi qobuṇ na titosib aisib alile di tiryeb.

⁹Alile di tiryosib n̄am ateb di Yesus a nami n̄am tun̄guyosiq qe koitonaq n̄amyuwoq di sonaq uneb. Bem qudei dego sonaq uneb. ¹⁰Deqa Yesus na minjrej, “Ningi qe onub di qudei osi boiy.”

¹¹Onaqa Pita a olo qobuṇ gogetosisa kakan̄ qe ti titosiq alile di atej. Qe di kokba. Qe kalil sisiyeb 153. Di qe gargekoba. Ariya kakan̄ yala bran̄osai.

¹²Onaqa Yesus na minjrej, “Ningi bosib ingi uyi.” Angro bei na yala nenemyosai, “Ni tamo yai?” Degosai. Nan̄gi qalie, di nango Tamo Koba. ¹³Onaqa Yesus a n̄amyuwo jojomyosisa bem ti qe ti di osiq nan̄gi anain̄jronaḅ uyeḅ.

¹⁴Yesus a subq na tigelosisa aqa angro nangoq di brantoaiyeltej. Bini qalubqo.

Yesus na Pita minjej, “Ni ijo kaja du du nan̄gi gereinjcrime”

¹⁵Nan̄gi ingi uynab koboonaga Yesus na Saimon Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa ŋiri, ni ijo angro kalil nan̄gi buṇnjrsimqa ni segi e tulan̄

qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja du du nangi gereinjirime.”

¹⁶Osiqa olo Pita nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e tulan qalaqalaibeqnum e?” Onaqa Pita na minjej, “Od, Tamo Koba, ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na minjej, “Ni ijo kaja nangi taqatnjirime.”

¹⁷Osiqa olo nenemyej, “O Saimon, Jon aqa njiri, ni e qalaqalaibeqnum e?” Yesus na Pita anjam di enemyoqalubtej deqa Pita a are gulbeyonaq minjej, “O Tamo Koba, ni kumbra kalil qa qalie. Deqa ni qalieonum, e ni qalaqalaimeqnum.” Onaqa Yesus na olo minjej, “Ni ijo kaja nangi gereinjirime.

¹⁸“O Pita, e bole mermqai. Ni angro wala sosimqa ni ino segi areqalo dauryoqnsim sawa ni gilqajqa are soqnej qaji deq giloqnem. Ariya bunuqna ni qeliosimqa ino ban ayel soqtim tamo bei na ni tontmosim sawa ni gilqajqa asgimqas qaji deq osi gilqas.” ¹⁹Pita aqa moiqaqqa gam di Yesus na ubtosika degsi minjej. Pita a gam dena moiym Qotei aqa ñam goge oqwas. Pita a di qalieqajqa deqa Yesus na degsi minjej. Osiqa Pita minjej, “Ni e daurbe.”

Anjam getento

²⁰Osiqa Yesus a Pita ombla walweloqnsibqa Pita a bulosika angro Yesus na

tulan qalaqalaiyoqnej qaji a nangi ayel daurnjreqnaq unej. Angro di agi nami Yesus aqa angro nangi koba na ingi uy-oqnsibqa a Yesus beteryosiq nenemyej, “O Tamo Koba, angro yai na ni osim jeu tamo nango banq di atqas?” ²¹Deqa Pita a angro di unsika Yesus nenemyej, “O Tamo Koba, bunuqna ino angro di a kumbra kiye turqas?” ²²Onaqa Yesus na Pita minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim. Di ino wau sai. Di ijo wau. Ni e daurbe.” ²³Yesus na Pita degsi minjej. Deqa angro di a moiqaqsa anjam di sawa sawaq gileqnaqa Kristen was kalil nangi quoqneb. Angro di a moiqaqsa Yesus na Pita degsi minjosai. A na minjej, “Angro di a moiyoqnsimqa e olo bqai degsi minjitqa ni deqa are koba qalaim.”

²⁴Yesus aqa angro di agi e segi. E na anjam endi nengrenyonum. E ijo segi ñamdami na Yesus aqa kumbra kalil endi unsim deqa nengrenyonum. Iga qalieonum, ijo anjam endi bole.

²⁵Yesus a mandamq endi sosika a kumbra tulan gargekoba yoqnej. Deqa e are qalonum, Yesus aqa kumbra kalil deqa nengrenyqom di buk tulan tumbol kobaosim sawa sawa kalilq di maqosim sawa atqa keresaiqas.

YESUS AQA ANJAM MARO TAMO NANĠGI

Yesus na aqa Mondor qarinyim aqa angro nanġoq aiaqas

1 O Tiofilus, e nami anjam bei neġ-grenyosim inoq qarinyem. Kumbra kalil Yesus a yoqnej qaji deqa ti anjam kalil a na tamo ungasari nanġi minjroqnej qaji deqa ti utruq na nengrenyem. ²Nengrenyosim gilsimqa Qotei na Yesus osiq lanġ qureq oqej di patem. Yesus a lanġ qureq oqosaisosiq aqa segi angro giltnjrej qaji nanġi koroinjrnaqa Mondor Bole na aqa medabu singilatetonaqa minjrej, “Ninġi ijo wau ojoqnsib ijo anjam mare mare laqniy.” ³Yesus a jaqatinġ osiq moisiq olo ġambile sosiq aqa angro nanġoq di brantoqnsiq maġwa gargekoba yeqnaqa nanġi unoqneb. Unoqnsib maroqneb, “Bole.” Bati 40 qa a nanġoq di brantoqnej. Brantoqnsiq Qotei a tamo ungasari nango Mandor Koba sosim nanġi taqatnjrqas anjam di minjroqnej. ⁴Onaqa bati bei Yesus na aqa angro nanġi di olo koroinjrnsiq minjrej, “Ninġi Jerusalem urataib. Ijo Abu aqa Mondor ninġi nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy. E nami ninġi deqa mernġoqnem. ⁵Jon a ya na tamo ungasari nanġi yansnjroqnej. Ariya bati qudei koboamqa e Mondor Bole aqa singila na ninġi yansngwai.”

⁶Onaqa bati bei Yesus a olo aqa angro nanġi koroinjrnaqa nanġi na endegsib nenemyeb, “O Tamo Koba, bini bati endeqa kiyo ni na Rom nango singila kobotosim iga Israel tamo ungasari singila egimqa iga kamba mandam endi taqatqom?” ⁷Onaqa Yesus na minjrej, “Ninġi bati di qalieqa maraib. Di nunġo wau sai. Di ijo Abu aqa wau. A segi na bati di giltej unu. ⁸Ariya Mondor Bole a nunġoq bamqa ninġi singila

osib e qa anjam mare mare laqniy. Ninġi Jerusalem endia, Judia sawaq di, Samaria sawaq di, sawa sawa kalil kere-tosib e qa anjam mare mare laqniy.”

Yesus a lanġ qureq oqej

⁹Yesus na aqa angro nanġi anjam degsi minjrnsiq a mandam uratosiq lanġ goge oqeqnaqa nanġi a koqyesoqneb. Onaqa lanġbi na a kabutonaqa nanġi a olo unosai. ¹⁰⁻¹¹Nanġi lanġ goge tarosib ġam ateqnabqa tamo aiyel gara qat ġigeb qaji nanġi bosib nango areq di tigelosib minjreb, “O Galili tamo, ninġi kiyaaq lanġ goge tarosib ġam ateqnub? Yesus a ninġi uratnġsiqa lanġ goge oqeqnaq ninġi unonub mondor a degsim olo bqas.”

Yesus aqa angro nanġi na tamo bei giltonab a Judas aqa sawa ej

¹²⁻¹³Mana nanġi soqneb qaji aqa ñam Oliv mana. Mana di Jerusalem jojomoq di unu. Nanġi dena olo puluosib Jerusalem aisib tal gogetosib nango warum bei gogeqi nanġi gaigai soqneb qaji deq gileb. Yesus aqa angro warum deq gileb qaji nango ñam agiende. Pita, Jon, Jems, Andru, Filip, Tomas, Bartolomyu, Matyu, Alfius aqa ġiri Jems, Jems bei aqa ġiri Judas, Saimon agi nami Rom nanġi winjrqaqqa maroqnej qaji. Yesus aqa angro 11 nanġi di warum deq gileb. ¹⁴Nanġi ti ungasari qudei ti Yesus aqa was nanġi ti aqa ai Maria dego nanġi koba na gaigai warum dia korooqnsibqa are qujaitoqnsib Qotei pailyoqneb.

¹⁵Bati bei tamo ungasari 120 Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanġi korosib sonabqa Pita a nango ambleq di tigelosiq minjrej, ¹⁶⁻¹⁷“O ijo was ninġi quiy. Qotei aqa anjam bei nengrenġ di unu qaji di aqa damu bini brantqo. Anjam di aqa damu Qotei a nami brantqa marej deqa agi brantqo. Anjam di Qotei aqa Mondor na Devit minjnaq qusiqa nengrenyonaq soqnej. A Judas qa neġ-

grenyej. Judas agi iga koba na sosimqa Yesus aqa wau ojoqnem. Ningi qalie, bunuqna a na jeu tamo nangi gam osornjrnaqa Yesus ojeb.” Pita a nangi anjam degsi minjrej.

¹⁸ Judas aqa kumbra tulan uge. Aqa kumbra uge agiende. Juda tamo kokba nangi na a silali yonabqa Yesus osiqa nango banq di atej. A silali di osiqa mandam taqal bei awaiyej. Awaiyosiq a mandam dia ulonosiqa aqa mene paraonaqa bi bileje. ¹⁹ Bunuqna tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nangi deqa qusibqa mandam di aqa ñam “Akeldama” waiyeb. Di nango segi anjam na ñam waiyeb. Ñam di aqa damu, “Leñ Aiqajqa Mandam.”

²⁰ Ariya Pita a olo marej, “Devit a nami Qotei louqa buk miligiq di Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Aqa tal lanja sqas. Tamo bei na olo aqa tal oqasai.’ Osiqa olo Judas qa endegsi nengrenyej, ‘Tamo bei na kamba aqa wau ojqs.’

²¹ “Deqa ijo was ningi quiy. Iga tamo bei giltonamqa a na Judas aqa sawa osim iga ti Yesus aqa wau ojgom. Iga nami Tamo Koba Yesus dauryosim laqnamqa bati deqa tamo nangi iga koba na soqnem deqaji bei giltgom. ²² Jon yansjro qaji aqa bati qa Yesus na aqa wau utru atej dena bosiq qotei a Yesus yaigosiqa lan qureq oqej. Bati deqa tamo nangi iga koba na soqnem deqaji bei giltonamqa a iga ti Yesus aqa wau ojgom. Ojsimqa Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa mare mare laqnqom.”

²³ Pita a nangi anjam degsi minjrnaqa nangi na tamo aiyel giltjreb. Josep Matias wo giltjreb. Josep aqa ñam bei Barsabas. Aqa ñam bei Jastas. ²⁴ Nangi aiyel giltjrsibqa endegsib pailyeb, “O Tamo Koba, ni tamo kalil nango areqalo qalie. Deqa tamo aiyel endi ni yai giltqam di iga osorgimqa tamo dena Judas aqa sawa osim aqa wau ojqs. ²⁵ Ju-

das a wau di uratosiqa moisiq sawa uge ni nami a aiqajqa giltem qaji deq aiyej.” ²⁶ Nangi degsib pailyosib koboonaqa tamo yai na kamba Judas aqa wau ojqs deqa marsibqa meniñ silali alañeb. Alañonabqa Matias aqa meniñ na bunyej. Deqa nangi Matias giltonabqa a Yesus aqa anjam maro tamo 11 nangi koba na sosib wauoqneb.

Qotei aqa Mondor a mandamq aiyej

2¹⁻² Onaqa Juda nango yori bati koba ñam Pentikos di brantej. Juda nango moma nangi nami ingi meli bunuj otoreleñeb. Deqa olo are qalqajqa yori bati brantonaqa Yesus aqa tamo ungasari nangi tal qujaiq di koroosib soqneb. Sonabqa lan goge na jagwa koba anjam ato bulosiq tal nangi awesoqneb qaji deq aiyej. Aisiq tal keretej. ³ Onaqa ingi bei a ñam pulon bulosiq aisiq segi segiosiqa nango gateq di awoeleñonaq uneb. ⁴ Bati deqa Mondor Bole a nango segi segi are miligiq aisiq meñ bulyetnjrnaqa nangi kalil qure utru segi segi nango anjam mareleñoqneb.

⁵ Bati deqa Juda tulan gargekoba sawa sawa kalilq di ñambabeb qaji nangi Jerusalem di soqneb. Nangi kalil Qotei qa louoqneb qaji. ⁶⁻⁷ Jagwa koba di anjam ato bulonaqa nangi kalil queb. Qusibqa manwa di unqajqa bosib koroeb. Koroosib nango segi segi qure utru anjam Yesus aqa tamo ungasari nangi na mareqnab qusibqa prugugetoqneb. Osib maroqneb, “Tamo ungasari kalil endi Galili qaji. ⁸ Nangi kiyersib gago segi segi qure utru anjam mareqnab iga queqnum? ⁹ Iga qudei Partia, Midia, Elam, Mesopotemia, Judia, Kapadosia, Pontus, Esia qaji. ¹⁰ Iga qudei Frigia, Pamfilia, Isip qaji. Iga qudei Libia sawa agi Sairini sawa jojom deqaji. Iga qudei Rom qaji. ¹¹ Iga qudei Juda tamo tñtñ. Iga qudei Juda nango lou dauryqa marsim nango miligiq aiyem. Iga

qudei Krit. Iga qudei Arebia qaji. Nanġi kiyersib gago segi segi qure utru anjam na Qotei aqa maŋwa kalil qa saeqnab iga queqnum?”¹² Juda kalil nanġi anjam degsib marsibqa prugugetoqnsib segi segi maroqneb, “Endi kumbra kiyero?”¹³ Onaqa nanġi qudei yomuqnsib maroqneb, “Nanġi wain bunuj uysib deqa nannariosib anjam laŋa laŋa mareqnum.”

Pita a anjam palontej

¹⁴ Onaqa Yesus aqa angro 11 nanġi Pita ombla tigelosibqa Pita na aqa medabu waqtosiqqa endegsi marej, “Ninġi Juda ti tamo kalil Jerusalem endi unub qaji ninġi ti ijo anjam endi qusib poingem.”¹⁵ Ninġi maronub, “Tamo unġasari nanġi di wain uysib nanarionub.” Di sai. Endego nobqolo koba. Wain uyqa bati sai.¹⁶ Maŋwa ninġi bini unonub qaji endeqa Qotei aqa medabu o tamo Joel a nami marej. Agi a endegsi marej,¹⁷ ‘Qotei a marqo, “Diŋo bati jojomoqnmqqa e na ijo Mondor qarinyitqa tamo unġasari kalil nanġoq aiqas. Aisim nunġo angro mel ti nunġo angro sebiŋ ti nanġi singila enjrimqqa nanġi ijo medabu osib anjam maroqnaqab. Nunġo angro wala nanġi ti nunġo tamo bole bole nanġi ti areqalo waqtet-njroqnmqqa ŋeio buloqnsibqa ijo kumbra gargekoba unoqnaqab.”¹⁸ Bati deqa e na ijo Mondor qarinyitqa ijo wau tamo ti ijo wau unja ti nanġoq aisim singila enjroqnmqqa nanġi ijo medabu osib anjam maroqnaqab.”¹⁹ Lan goqe dia e maŋwa gargekoba yoqnaqai. Mandamq di dego maŋwa gargekoba yoqnaqai. Leŋ ti ŋamyuwo ti qurem koba ti qarinyit mandamq aiqas.”²⁰ Seŋ ambruqas. Bai lentosim leŋ bulqas. Amqa Tamo Koba a rian koba ti singila koba ti bqas.”²¹ Bati deqa tamo unġasari gargekoba nanġi Tamo Koba aqa ñam metosib pailyibqa a na nanġo pailyo qusim nanġi kalil eleŋamqqa nanġi so bole gaigai sqab.” ’

Qotei aqa medabu o qaji tamo Joel a nami anjam degsi marej.

²² “Deqa Israel tamo unġasari, ninġi ijo anjam endi quiy. Ninġi qalie, Qotei a Yesus Nasaret qaji aqa singila na maŋwa gargekoba nunġo ambleq di yoqnej. A degyoqnej. Di kiyaa? Ninġi poingwajqa, Qotei na a qarinyonaq bej.”²³ Bunuqna Qotei na Yesus olo osiq nunġo banq di atej. A nami kumbra degyqa marsiq aqa segi areqalo dauryosiq degyej. Degyonaqa ninġi na Yesus ojsib tamo uge nango banq di atnabqa nanġi a osib ŋamburbasq di qalnab moiyej. Nunġo kumbra dena ninġi segi na Yesus qalsib moiyyoteb.”²⁴ Onaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiqqa moiyo aqa gulbe kobotej. Deqa moiyo na Yesus a olo ojqa keresai.”²⁵ Agi Devit a nami Yesus qa endegsi marej,

‘Tamo Koba a bati gaigai ijo ulatamuq di sonaq e uneqnum.

A ijo ban woq di unu deqa e padalqasai.

²⁶ Deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu. E arebolebole na anjam mareqnum.

O Qotei, inġi bole bole ni na e ebqajqa marem qaji di e oqajqa tariŋoqnsim unum.

²⁷ Ni ijo qunun uratim moiyo qureq aiqasai.

Ni ino segi angro bolequja ni na giltem qaji aqa jejamu dego subq di uratim quasaqasai.

²⁸ Ŋambile sqajqa gam di ni na e osorbeqnum.

Ni e ombla sqam deqa e tulaŋ areboleboleibeqnu.”

Devit a nami anjam degsi marej.

²⁹ “O ijo was, e bole mernġwai. Gago moma Devit a moinaqa subq ateb. Aqa sub agi bini unu iga gaigai uneqnum.

^{30–31} Nami Qotei na Devit minjej, ‘Mondor ino moma nanġi paraosibqa leŋ dena tamo bei a ŋambabqas. Amqa e na tamo di gilititqa ni mandor koba unum dego kere a kamba ino sawa osim

Mandor Koba sqas.' Qotei a nami Devit anjam degsi minjsiqa aqa anjam di singilatosiqa olo minjej, 'E ijo anjam di uratqasai. E dauryqai.' Devit a Qotei aqa medabu o tamo soqnej deqa kumbra Qotei na mondon yqas qaji di Devit a nami qalieej. Osiqa Kristus qa endegsi marej, 'Bunuqna a subq na tigelqas.' Osiqa olo marej, 'Qotei na Kristus moiyo qureq di uratqasai. Aqa jejamu dego subq di uratim qusaqasai.' ³² O ijo was, Yesus qujai di Qotei a subq na tigeltonga aqa iga kalil namdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ³³ A lan qureq oqsiq nam kobaquja osiq Qotei aqa ban woq di awoej. Osiqa Mondor Bole ningi nami engwa marej qaji di aqa Abu aqaq dena yayiosiqa qarinyqo aiqoqa ningi unsib nungo dabkala na dego quonub. ³⁴ Devit a subq na tigelosiq lan qureq oqosai. Ariya a Kristus qa endegsi marej,

'Tamo Koba a na ijo Tamo Koba minjej, "Ni ijo ban woq endi awo."

³⁵ Awesoqnimqa e ino jeu tamo kalil nangi elenjosiy ino sorgomq di atitqani na nangi taqatnjrqam."

Devit a nami Kristus qa degsi marej.

³⁶ "Deqa Israel tamo ungasari, ningi kalil endegsi poingem. Yesus agi ningi na namburbasq di qalnab moiyej qaji a Qotei na olo giltosiqa a gago Tamo Koba Kristus nam waiyej."

Tamo ungasari gargekoba nangi are bulyosib yanso eb

³⁷ Onaqa tamo ungasari nangi Pita aqa anjam di qunabqa anjam dena nango are qametnjrej. Deqa nangi na Yesus aqa angro nangi Pita omba minjreb, "O gago was ningi na mergiy. Iga kiyeronamqa Qotei na iga elenjamqa iga padalqasai?"

³⁸ Onaqa Pita na kamba minjrej, "Ningi segi segi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Babqa iga Yesus Kristus aqa nam na ningi yansgonam Qotei na nungo une

kalil kobotetngwas. Osim aqa Mondor Bole ningi laja engwas. Awai saiqoji. ³⁹ Qotei a nami marej, 'E na ningi ti nungo angro ti tamo kalil isa isaq di unub qaji nangi ti ijo Mondor engwai.' Qotei a nami degsi marej. Deqa ningi quiy. Gago Tamo Koba Qotei aqa anjam di uratqasai. Tamo ungasari kalil a na metnjrim aqaq bqaq qaji nangi aqa Mondor enjrqas."

⁴⁰ Pita a anjam deqaji gargekoba singila na nangi minjqonej. Osiqa olo endegsi minjrej, "Tamo ungasari bini bati bendeqa unub qaji nangi kumbra uge uge yoqnsib laqnum. Ningi nangi ti Qotei na padaltngaim deqa ningi geregere nam atoqniy." ⁴¹ Pita a anjam degsi marnaqa bati deqa tamo ungasari 3,000 nangi aqa anjam di qusib nango are miligiq di ateb. Osib nangi yanso eb. Nangi Yesus qa nango areqalo singilateb deqa nangi tamo ungasari nami Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nango miligiq aisib koba na soqneb.

Yesus aqa tamo ungasari kalil nangi are qujaitoqnsib soqneb

⁴² Tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangi bati gaigai aqa anjam maro tamo nango anjam quoqnsib dauryoqneb. Nangi are qujaitoqnsib bem gentoqnsib uyoqnsibqa Qotei pai-lyoqnsib soqneb. ⁴³ Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nangi di singila enjreqnaqa nangi manwa gargekoba yoqneb. Yeqnab Yesus aqa tamo ungasari kalil nangi manwa di unoqnsib Qotei aqa nam soqtoqneb. ⁴⁴ Tamo ungasari kalil Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangi bati gaigai korooqnsibqa are qujaitoqnsib soqneb. Nango ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoneb. ⁴⁵ Nango mandam ti ingi ingi ti qarinyeleqneqnaq tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjreqnaq oqnsib Yesus aqa tamo ungasari ingi ingi saiqoji

nangi jeisib enjroqneb. ⁴⁶⁻⁴⁷ Nangi bati gaigai are qujaitoqnsib sosibqa atra tal miligiq di korooqnsib louoqneb. Nango segi segi talq di dego korooqnsibqa bem gentoqnsib uyoqneb. Nangi arebolebole ti lawo na sosibqa Qotei aqa ñam soqtoqnsib koba na ingi uyoqneb. Degyeq nabqa tamo uñgasari kalil nangi nango kumbra di unoqnsib nangi qa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai tamo uñgasari qudei nangi are bulyeq nab Tamo Koba a na nangi eleñeqnaqa nangi boqnsib tamo uñgasari nami Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nango miligiq aiy-qnsib koba na soqneb.

Pita Jon wo nangi na tamo singa qandamo boleteb

3 ¹⁻² Bati gaigai bilaq señ kelinteqnaqa Juda tamo uñgasari nangi atra tal miligiq giloqnsib dia Qotei pailyoqneb. Pailyo bati bei Pita Jon wo nangi aiyel pailyo marsib atra tal miligiq gilqa laqnabqa tamo bei ai miligiq na singa qandamo ñambabej qaji a atra tal siranme jojomq di awesoqnej. Bati gaigai aqa was nangi a qoboioyqnsib boqnsib siranme jojomq di ateqnabqa awoqnsiqa tamo uñgasari atra tal miligiq gileq nabqa silali qa ñilnjroqnej. Siranme di aqa ñam Siranme Boledamu. ³ Bati deqa Pita Jon wo nangi atra tal miligiq gilqa laqnabqa unjrsiqa silali qa ñilnjrej. ⁴ Onaqa nangi aiyel na tamo di koqyosibqa Pita na minje, “Ni aqo nige.” ⁵ Degsi minjnaqa a are qalej, “Nangi aiyel silali bei ebqab.” Degsi are qalsiqa nangi aiyel koqnjresoqnej. ⁶ Onaqa Pita na minje, “E silali saiqoji. Ijo ingi bei unu di ni emqai. Yesus Kristus Nasaret qaji aqa ñam na e ni mermonum, ‘Ni tigelosim walwel.’” ⁷⁻⁸ Degsi minjsiqa aqa ban woq di ojsiq tigeltonaqa aqa singa tombol singilaonab tigeloqujatosiq walwelej. Osiqa Pita Jon wo nangi aiyel daurnjrsiqa atra tal miligiq gilsiq tu-

lan areboleboleiyeqnaqa pruprugooqnsiq Qotei aqa ñam soqtoqnej. ⁹⁻¹⁰ A degyeqnaqa tamo uñgasari kalil nangi a unsibqa are koba qaloqneb. Osib maroqneb, “Tamo singa qandamo bati gaigai atra tal siranme jojomq di awoqnsiqa silali qa ñileqnu qaji agi a di.”

Pita a atra tal miligiq di anjam palontej

¹¹ Tamo di a Pita Jon wo nangi aiyel daurnjrsiq laqnaqa tamo uñgasari kalil nangi a unoqnsib are koba qaloqneb. Deqa nangi gurgur ti bosib atra tal meq di Pita Jon wo sonabqa koba na korooqneb. Atra tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. ¹² Tamo uñgasari nangi bosib koroeq nab Pita a nangi unjrsiqa endegsi minjrej, “O Israel tamo uñgasari, ningi kiyaya aqo aiyel tamo di boletonum unsibqa are koba qaleq nub? Ningi kiyaya aqo aiyel nugsibqa endegsib mareq nub, ‘Nango segi singila na ti kumbra bole na ti tamo di boletonub walwelqo?’ Ningi degsib maraib. ¹³ Qotei aqa wau tamo Yesus aqa singila na tamo di boleosiqa walwelqo. Qotei a Abraham, Aisak, Jekop, gago moma kalil nangi ti nango Qotei. A na Yesus lan qureq osi oqsiiq ñam kobaquja yej. Yesus qujai di ningi na osib jeu tamo nango banq di ateb. Onaqa Pailat a olo Yesus tonto talq dena oqeq atqajqa mar naqa ningi na saideb. ¹⁴ Yesus a Qotei aqa segi Tamo Boledamu. A une saiqoji. Ariya ningi na Yesus qoreiyosib saidosib Pailat minjeb, ‘Tonto tamo bei oqeq atsim ege.’ Ningi na Pailat degsib minj nabqa a nungo anjam di dauryosiqa leñ ojo tamo osiqa oqeq atsiq engej. ¹⁵ Ariya Yesus a segi ñambile qa utru. Di ningi na qal nab moiyej. Moinaqa Qotei na olo subq na tigeltonaqa iga gago ñamdamu na unem. Deqa bini iga a qa mare mare laqnum. ¹⁶ Aqo aiyel Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga

aq a ñam na tamo singa qandamo di boletonum a singilaqo. Tamo singa qandamo di ningi qalie. Ningi gaigai a un-oqneb. Yesus a segi na aqo ayel singila egwoqa a qa gago areqalo singilatosim tamo di boletonumqa nungo ñamdamuq di walwelqo.

¹⁷“O gago was, e qalieonum, ningi ti nungo gate nangi ti une kobaquja ateb di ningi poingosai. ¹⁸Ningi kumbra di yeb deqa Qotei aqa medabu o tamo kalil nango anjam nami maroqneb qaji di aqa damu Qotei na babtej. Agi Qotei na nango medabu singilatetnjreqnaqa nangi endegsib maroqneb, ‘Qotei aqa Kristus a jaqatin qoba osim moiqa.’

¹⁹⁻²⁰“Deqa ijo was kalil, ningi are bul-yosib Tamo Koba aqaq boiy. Babqa a na nungo une kobotetjgsim ningi singila bunuj engwas. Osim mondon a na Yesus olo qarinyim nungoq bqas. Tamo di agi Kristus Qotei a nami ningi qa osiq giltej qaji. ²¹A lañ qureq oqej di unu. A di so-qnimqa Qotei na mandam bunuj ti lañ bunuj ti atqa bati brantimqa a olo bqas. Qotei a nami aqa kumbra deqa anjam marej. Osiqa aqa anjam di aqa medabu o qaji tamo nangi minjreqnaqa nangi na nengrenyoqneb.

²²“Nami Moses a Yesus qa endegsi marej, ‘Mondon Tamo Koba Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nungo ambleq dena tigeltimqa a anjam merngo-qnqas. Anjam merngoqnimqa ningi aqa anjam kalil qusib dauryoqniy. ²³Tamo ungasari kalil aqa anjam quqwa uratqab qaji nangi Qotei na ñumim morenqab. Deqa nangi olo Qotei aqa tamo ungasari nango ambleq di sqasai.’ Moses a nami Yesus qa degsi marej. ²⁴Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi dego nami Yesus qa anjam degsib maroqneb. Agi Samuel a utru atsiqa a Yesus bqa-jqa bati qalieosiq deqa Yesus qa anjam maroqnej. Samuel a moinaqa Qotei aqa medabu o tamo kalil bunuqna bran-

teleñeb qaji nangi dego Yesus bqajqa bati qalieosib deqa anjam maroqneb.

²⁵“Qotei a ningi elenqa osiq deqa aqa medabu o qaji tamo nangi qarinyjreqnaqa aqa anjam mare mare laqneb. A nami nungo moma utru nangi ti koba na anjam qosisibqa Abraham endegsi min-jej, ‘Mondon ino moma nangi paraosibqa leñ dena tamo bei ñambabqas. Ñambabosim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi boletnjrqas.’ Qotei a ningi elenqa osiq deqa anjam di Abraham minjej. ²⁶Osiqa bunuqna aqa wau tamo Yesus a qarinyonaq nungoq aiyej. Qotei a are qalej, a Yesus qarinyim a ningi kalil boletngimqa ningi nungo kumbra uge uge kalil uratqab. Qotei a degsi are qalsiq Yesus qarinyonaq nungoq aiyej.”

Nangi na Pita Jon wo ojelenosib tonto talq di breinjreb

4¹⁻³Pita Jon wo nangi na tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam minjreqnabqa atra tamo nangi ti Sadyusi nangi ti atra tal taqato tamo nango gate ombla na tulañ minjin oqetnjrnaqa bosib nangi ayel ojelenosib tonto talq di breinjreb. Di kiyaaq? Nangi ayel maroqneb, “Yesus a moisiq olo subq na tigelej deqa tamo kalil nangi dego moisiq olo subq na tigelqab.” Deqa nangi ayel tonto talq di breinjreb. Bilaqtej deqa nangi ayel tonto talq di uratnjrnab sonab nebeej. ⁴Bati deqa tamo ungasari tulañ gargekoba nangi Qotei aqa anjam quqnsib Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Nangi kalil turteb 5,000.

Pita Jon wo nangi Juda gate kokba nango ulatamuq di tigeleb

⁵Nebeonaqa Juda nango tamo kokba ti gate nangi ti dal anjam qalie tamo nangi ti Jerusalem di koroeb. ⁶Atra tamo gate Anas aqa leñ kalil nangi ti dego koroeb. Bei Kaiafas. Bei Jon. Bei Alek-

sanda. ⁷ Koroosib Pita Jon wo nangi met-njrnab bonab nanggo ambleq di tigelt-njreb. Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a dego osi bosib tigelteb. Osib Pita Jon wo nenemnjbreb, “Ningi singila qabe na osib tamo endi boleteb? Ningi yai aqa ñam na boleteb?”

⁸⁻⁹ Onaqa Mondor Bole a Pita aqa miligiq aisiq medabu singilatetonaqa a na nangi endegsi minjreb, “O Israel tamo kokba ti gate ningi ti ijo anjam endi quiy. Aqo aiyel na tamo singa qandamo endi boletem deqa ningi iga osib nungo ñamdamuq di tigeltgonub. Tamo endi a kiy-ersi boleej deqa ningi qalieqa osib nenemgonub. ¹⁰ Deqa ningi ti Israel tamo ungasari kalil ti ijo anjam endi qusib poinjem. Nasaret tamo Yesus Kristus agi ningi na ñamburbasq di qalnab Qotei a olo subq na tigeltej qaji aqa ñam na tamo endi a boleqo. Boleosiq nungo ulatamuq endi tigelesonaq ningi unonub. ¹¹ Yesus a tal ai bul. Ningi tal gereiyo qaji tamo bul. Ningi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa Qotei na olo tal ai di osiqa tal singilatqajqa deqa tumaq di tigeltej unu. ¹² Ningi quiy. Tamo bei aqa ñam na Qotei na iga elenqasai. Yesus aqa ñam na qujai Qotei na iga elenqas. Amqa iga padalqasai. Iga elenqajqa tamo bei saiqoji. Sawa bei beiq di Qotei na tamo bei iga osorgosai bole sai.”

¹³ Pita Jon wo nangi singila na anjam di maroqneb nangi ulaosai. Deqa Juda tamo kokba nangi tulan prugeb. Di kiyaya? Nangi qalieeb, nangi aiyel nami skul beiq gilosai. Nangi tamo lanaj. Degsib qalieosib poinjreb, nangi aiyel nami Yesus ombla laqneb. ¹⁴ Tamo singa qandamyonaq olo boleej qaji a Pita Jon wo nanggo areq di tigelesonaq Juda tamo kokba nangi unsibqa anjam bei kamba marqa keresaiinjreb.

¹⁵ Deqa nangi na Pita Jon wo minjrnabqa taqal beiq gilnabqa nangi segi

qairosib mareb, ¹⁶ “Iga nangi aiyel kiy-ernjrqom? Nangi aiyel manwa kobaquja yonubqa Jerusalem tamo ungasari kalil nangi quekritonub. Deqa iga gisanq qa marqa keresai. ¹⁷ Ungum, iga na nangi aiyel Yesus aqa ñam mare mare laqajqa saidnjrqom. Yimqa nanggo anjam kobaqasai.” ¹⁸ Juda tamo kokba nangi degsib qairosib nangi aiyel olo met-njrnab bonabqa singila na saidnjrsib minjreb, “Ningi aiyel olo Yesus aqa ñam maroqnaib. Medabu getentiy.”

¹⁹ Onaqa Pita Jon wo nangi na kamba minjreb, “Aqo aiyel Qotei aqa anjam dauryqa uratosim olo nungo anjam dauryqom di Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole e? Ningi segi mariy. ²⁰ Aqo aiyel medabu getentqa keresai. Qotei aqa manwa kalil gago ñamdamu na unognem qaji deqa iga mare mare laqnqom. Aqa anjam kalil gago dabkala na quognem qaji di dego iga mare mare laqnqom. Iga uratqa keresai.”

²¹ Onaqa Juda tamo kokba nangi na olo nangi aiyel Yesus aqa ñam marqajqa singila na saidnjrsib uratnjrnab gileb. Nangi aiyel na tamo singa qandamo boletonabqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi unsibqa Qotei aqa ñam soqtoqneb. Deqa Juda tamo kokba nangi tamo ungasari nangi ulainjreb. Nangi nanggo aiyel jejamuq di une bei babto-sai deqa nangi ñumqa keresai. Utru deqa nangi tamo ungasari nangi ulainjrsib nangi aiyel uratnjrnab gileb. ²² Tamo singa qandamo nangi aiyel na boleteb qaji di aqa wausau 40.

Yesus aqa wau tamo nangi Qotei pailieb

²³ Juda tamo kokba nangi na nangi aiyel uratnjrnab gilsib tamo ungasari Yesus qa nanggo areqalo singilateb qaji nanggoq di branteb. Brantosib anjam kalil atra tamo kokba ti tamo gate ti nangi na minjreb qaji deqa sainjreb. ²⁴ Sainjrnab

qusibqa tulan areboleboleinjrej. Deqa nangi kalil medabu qujaitosib Qotei endegsib pailieb, “O Tamo Koba, ni na lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti aтем unub. ²⁵Nami ni na Mondor Bole qarinyonamqa aisiq ino wau tamo agi gago moma Devit aqa medabu singilate-tonaqa endegsi marej, ‘Kiyaqa sawa bei bei qaji nangi minjin oqetnjreqnu?’

Kiyaqa nanggo areqalo tulan nanarieqnaq nangi Qotei ti qotqajqa qaireqnub?

²⁶Sawa bei beiq di mandor kokba nangi tigeloqnsib Kristus qalib moiqaqqa deqa singilaeqnub.

Gate kokba nangi na Tamo Koba aqa Kristus wo qoto itnjrqajqa deqa koroeqnub.’

²⁷“O Qotei, Devit aqa anjam di aqa damu gam endena brantej. Herot wo Pontius Pailat wo Israel nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti kalil qure endia koroosibqa ino segi wau tamo bole Yesus ni nami giltem qaji a ugeugeiyqa marsibqa anjam kereteb. ²⁸O Qotei, ni nami marem, ‘Nangi Yesus qalib moiqa.’ Ino anjam di agi nangi dauryosib Yesus qalnab moiyej. Nango segi areqalo na nangi Yesus qalosai. Ino singila na ti ino areqalo na ti nangi Yesus qalnab moiyej. ²⁹O Tamo Koba, Juda tamo kokba nangi minjin oqetnjrqoqa iga ula egwajqa anjam mergonub di ni unime. Iga ino wau tamo unum. Deqa ni iga singila egoqnmqa iga ino anjam maroqnqom. Iga ulaqasai. ³⁰Ni iga singila egoqnmqa iga ino wau tamo bole Yesus aqa ñam na tamo ungasari nangi boletnjroqnqom. Osim ino manwa kokba babtoqnqom.”

³¹Nangi degsib Qotei pailiosib ko-boonaqa tal nangi koroesoqneb qaji di renginej. Onaqa Mondor Bole aisiqa nangi singila enjrnaqa nangi Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Nangi ulaosai.

Yesus aqa tamo ungasari nangi na nanggo Kristen was nangi aqaryainjroqneb

³²Bati deqa tamo ungasari Yesus qa nanggo areqalo singilateb qaji nangi kalil are qujaitoqnsib soqneb. Tamo bei na aqa ingi ingi saiaosiq aqa segi qa maro-saioqnej. Nango ingi ingi kalil di koba qaji degsib maroqnsib segi segi qa jei jeiyoeqneb. ³³Tamo Koba Yesus aqa anjam maro tamo kalil nangi aqa wau ojoqneb. A subq na tigelej anjam di nangi mare mare laqneb. Nango anjam di singila ti. Nangi mare mare laqneb. Qotei a nangi qa are tulan boleiyoeqnej. ³⁴⁻³⁵Tamo ungasari Yesus qa nanggo areqalo singilateb qaji nangi kalil ingi kere soqneb. Bei a ingi qa truquosaioqnej. Di kiyaqa? Nangi nanggo segi mandam ti tal ti qarinyeqnabqa tamo qudei na awaiyoqnsib silali enjroqneb. Enjreqnab silali di osi boqnsib Yesus aqa anjam maro tamo nanggo banq di ateqnab nangi na tamo ingi ingi saiqoji nangi jeisib enjroqneb.

³⁶Nango ambleq di tamo bei soqnej aqa ñam Josep. Aqa ñam bei Barnabas. Yesus aqa anjam maro tamo nangi na ñam di waiyeb. Aqa ñam di aqa damu, “Tamo are singilatetnjro qaji.” Barnabas a Livai aqa leñ. A Saiprus nui qaji. ³⁷Aqa mandam bei soqnej di tamo qudei na awaiyosib silali yonab osi gilsiq Yesus aqa anjam maro tamo nanggo banq di atej.

Ananaias aqa ñauñ Safaira wo nangi Qotei gisanjyeb

5¹⁻²Ariya tamo bei soqnej aqa ñam Ananaias. Aqa ñauñ aqa ñam Safaira. Ananaias aqa mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali yonabqa a silali di osiqa aqa ñauñ wo anjam keretosib silali oto aqa segi qa ulitosiq oto bei osi gilsiq Yesus aqa anjam maro

tamo nanjo banq di atej. ³Onaqa Pita na minjej, “Ananaias, kiyaqa Satan a ino are miligiq aiquqa ni Mondor Bole a gisanjonum? Ino mandam awaijonub silali osim kiyaqa oto bei ino segi qa marsim ulitonum? ⁴Nami ino mandam awaiyosaisanabqa di ino segi mandam. Ariya bunuqna mandam awaiyosib silali emonub di ino segi silali. Ni segi na silali di taqatosim ni wau kiye yqa osim ye. Ni kiyaqa gisanjonum maronum, ‘Silali kalil agi osi bonum?’ Ni kiyaqa kumbra uge di yqajqa are qalonum? Ni que. Ino gisanj anjam di ni na tamo nanji minjrosai. Ni Qotei gisanjyqa osim minjonum.” ⁵⁻⁶Pita a degsi marnaqa Ananaias a anjam di qusiqa moiyoqujatosiq mandamq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib aqa jejamu gara na dalaosib osi gilsib subq ateb. Subq atnabqa tamo ungasari kumbra deqa queb qaji nanji tulan ulaugete.

⁷Sokiñalayonaq Ananaias aqa ñaun bej. Aqa gumbulun moiyej di a qaliesai. ⁸A bonaqa Pita na minjej, “Ni mare. Ni ino gumbulun wo nunjo mandam bei tamo qudei na awaiyosib silali enjonub qaji agi ino gumbulun na osi bosiq ebqo endi segi e?” Onaqa minjej, “Od. Silali kalil agide.” ⁹Degsi minjnaqa Pita na minjej, “Kiyaqa ni ino gumbulun wo anjam keretosib kumbra uge di yonub? Ningi are qalonub, Tamo Koba aqa Mondor a nunjo kumbra di unqasai. Degosib ningi yonub. Ni que. Angro wala ino gumbulun subq atonub qaji nanji bosib siranmeq di tigelonub. Nanji ni dego qoboimosib gilsib subq atqab.” ¹⁰Degsi minjnaqa a dego moiyoqujatosiq Pita aqa singaq di ulonej. Onaqa angro wala nanji bosib a moiyej di unsib qoboiyosib gilsib aqa gumbulun aqa areq di subq ateb. ¹¹Onaqa tamo ungasari kalil kumbra deqa queb qaji nanji

ulan ulaugete. Kristen kalil nanji dego ulaugete.

Yesus aqa anjam maro tamo nanji manwa gargekoba babtoqneb

¹²Bati deqa Qotei na Yesus aqa anjam maro tamo nanji singila enjreñnaqa nanji manwa gargekoba yeqnabqa tamo ungasari nanji unoqneb. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanji kalil are qujaitoqnsibqa atra tal meq di koroqnsibqa Qotei qa louoqneb. Tal me di aqa ñam Solomon aqa Tal Me. ¹³Jerusalem dia tamo ungasari laja lanaj kalil nanji na tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo ñam soqtetnjoqnsibqa nanji ti koba na koroqajqa ulaoqneb. ¹⁴Tamo ti unja ti tulan gargekoba nanji Tamo Koba Yesus qa nanjo areqalo singilatoqnsib boqnsib tamo ungasari nami Yesus qa nanjo areqalo singilateb qaji nanjo miligiq aiyeqneb nanji tulan kobaoqneb. ¹⁵Kobaoqnsib nanjo ma tamo nanji saperaq di ñeiotnjoqnsib qoboinjoqnsib gam qalaq di atelenoqneb. Di kiyaqa? Pita a gam na walwelosim giloqnmqa aqa señ qunun na nanji waburnjoqnmqa nanjo ma kobooqnajqa deqa. ¹⁶Qure kiñilala kalil Jerusalem jojomq di soqneb qaji dena dego tamo mainjro qaji nanji ti tamo mondor uge uge na ojelenjo qaji nanji ti joqnsib boqneb. Joqnsib beqneb nanji kalil boleqneb.

Lan angro na Yesus aqa anjam maro tamo nanji tonto talq dena oqeq atej

¹⁷⁻¹⁸Yesus aqa anjam maro tamo nanji kumbra degyeqnabqa atra tamo gate aqa wau qujai agi Sadyusi nanji ti koba na unsib minjin oqetnjoqnmqa nanji ojelenjosib tonto talq di breinjrnab soqneb. ¹⁹Sonabqa qoloej. Onaqa Tamo Koba aqa lan angro bei aisiqa tonto tal siranme waqtosiq nanji joqnsiq oqede. Oqedonabqa lan angro na min-

jrej, ²⁰“Ninggi gilsib atra tal miligiq di tigelosib tamo ungasari nangi nambile gaigai sqajqa anjam palontosib minjro-qniy.” ²¹Onaqa nangi laj angro aqa anjam di dauryosib nobqolo malu qameq-naqa atra tal miligiq gilsib dia tigelosib tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb.

Bati deqa atra tamo gate aqa wau qujai ti nangi na Juda tamo kokba ti Israel tamo gate ti nangi metnjrnab bosib koroeb. Koroosib anjam keretosib nango qaja tamo nangi minjreb, “Ninggi aisib Yesus aqa anjam maro tamo nangi tonto talq dena joqsib boiy.” ²²Onaqa qaja tamo nangi aisib tonto talq di brantosib nam ateb Yesus aqa anjam maro tamo nangi di sosai. Nangi degsi unsib deqa olo puluosib bosib Juda tamo kokba nangi minjreb, ²³“Iga aiyonum di tonto tal siranme qandimesonaq unonum. Tal taqato tamo nangi anj ti siranmeq di tigel-enab. Ariya iga siran waqtosim miligiq gilonum di iga tamo bei unosai.”

²⁴Degsib minjrnabqa atra tamo kokba ti atra tal taqato tamo nango gate ombla na anjam di qusib are koba qalsib maro-qneb, “Tamo nangi di kiyersib tonto tal uratosib jaraiyonub?” ²⁵Onaqa tamo bei bosiqa nangi minjrej, “Ninggi quiy. Tamo nangi na tonto talq di breinjreb qaji nangi atra tal miligiq di sosibqa anjam plalteqneb tamo ungasari nangi queqneb.” ²⁶Degsi minjrnabqa qaja tamo nangi ti atra tal taqato tamo nango gate ombla na atra tal miligiq gileb. Gilsib Yesus aqa anjam maro tamo nangi di sonab unjrsib ojeleosib joqsib gileb. Singila na ojsib gilosai. Lawo na joqsib gileb. Tamo ungasari nangi njirjosib meni osib nangi numuib deqa ulaosib lawo na joqsib gileb.

Yesus aqa anjam maro tamo nangi aqa anjam marqajqa ulaosai

²⁷Joqsib gilsib Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigeltjnreb. Tigelon-abqa atra tamo gate na nangi njir-jntjrsiqa minjrej, ²⁸“Ninggi Yesus aqa nam mare mare laqajqa iga singila na saidngem. Di nangi na olo mare mare laqnaqba tamo ungasari kalil Jerusalem endi unub qaji nangi quekriteqneb. Di segi sai. Ninggi gago jejamuq di une qamoqnsib mareqneb, iga na Yesus nam-burbasq di qalnab moiyej.”

²⁹Atra tamo gate na Yesus aqa anjam maro tamo nangi degsi minjrnabqa nangi Pita ombla na kamba minjeb, “Iga Qotei aqa anjam segi dauryqom di kere. Iga tamo nango anjam dauryqasai. ³⁰Di bole, nangi na Yesus namburbasq di qalnab moiyej. Moinaqa gago moma utru nango Qotei na olo subq na tigeltej. ³¹Yesus qujai di Qotei na laj qureq osi oqsiqa aqa ban woq di awotej. Deqa Yesus a gago Tamo Koba. A na qujai iga eleqamqa iga padalqasai. Yesus qujai dena iga Israel tamo ungasari are bulyetgoqnsiqa gago une kobotetgeqnu. ³²Iga gago segi namdamu na Yesus aqa kumbra di unoqnem deqa mare mare laqnum. Mondor Bole a dego Yesus aqa kumbra di ubtosiq mareqnu. Mondor di agi Qotei na tamo ungasari aqa anjam dauryeqneb qaji nangi enjreqnu.”

Gamaliel a Juda tamo kokba nangi dalnjrej

³³Onaqa Juda tamo kokba nangi Yesus aqa anjam maro tamo nango anjam di qusibqa minjin ani oqetnjrnabqa nangi numib morenqajqa maro-qneb. ³⁴Onaqa nango ambleq dena Farisi tamo bei aqa nam Gamaliel a tigelej. A dal anjam qalie tamo kobaquja. Tamo kalil nangi bati gaigai a qa maro-qneb, “A tamo bolequja.” A tigelosiq

Juda tamo kokba nangi minjrej, “Ningi mati tamo nangi endi minjrib taqal beiq gileb.” ³⁵ Onaqa nangi taqal beiq gılınabqa Gamaliel na olo Juda tamo kokba nangi minjrej, “O Israel tamo, ningi na tamo nangi endi gulbe enjrqa osibqa mati geregere are qaliy.” ³⁶ Ningi qalie, nami yala tamo bei aqa ñam Teudas a tigelosıqa aqa segi ñam soq-toqnsıqa maroqnej, ‘E tamo kobaquja.’ Degsi mareqnaqa tamo 400 a dauryoqneb. Onaqa Rom nangi na bosib a qalnab moınaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nangi segi segi jaraiyonab aqa wau koboej. ³⁷ Bunuqna tamo ungasari nango ñam sisiyo bati qa Galili qaji tamo bei aqa ñam Judas a dego tigelosıqa Rom nangi ti qotqajqa maroqnsıqa tamo nango are tigeltetnjreqnaqa nangi a dauryoqneb. Onaqa Rom nangi na a qalnab moınaqa tamo kalil a dauryoqneb qaji nangi segi segi jaraiyeb. ³⁸ Deqa ningi quiy. Ningi tamo nangi endi uratnjrib nango wau yoqnebe. Nangi nango segi areqalo na wau endi tigeltqab di nango wau koboqas. ³⁹ Ariya nangi Qotei aqa areqalo na wau endi tigeltqab di ningi na nangi kobotnjrqa keresai. Ningi nangi ñumqab di ningi Qotei ti qotqab.”

Gamaliel na Juda tamo kokba nangi degsi minjrnaqa nangi aqa anjam di dauryosib Yesus aqa anjam maro tamo nangi ñumqa urateb. ⁴⁰ Osib nangi metnjrnabqa nangi olo bonabqa bu toqon na nangi kumbainjrsib nangi Yesus aqa ñam olo marqajqa singila na saidnjrsib nangi uratnjreb. ⁴¹ Onaqa nangi koro sawa di uratosib gileb. Qotei a are qalej, nangi Yesus aqa ñam qa jaqatin ti jemai ti oqa kere. Deqa nangi areboleboleinjrnaq gileb. ⁴² Nangi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa uratosai oqneb. Nangi bati gaigai Yesus aqa anjam plaltoqnsib maroqneb. Atra tal miligiq di, tamo ungasari nango segi segi talq di nangi an-

jam endegsib maroqneb, “Yesus a bole Kristus.”

Tamo 7 nangi ingi jeiyo wau oj qajqa gıltnjreb

6 Bati deqa Juda tulan gargekoba nangi are bulyoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Juda qudei nangi Grik qaji. Deqa nangi Grik anjam qalie. Juda qudei nangi Hibru qaji. Deqa nangi Hibru anjam qalie. Bati bei Grik qaji Juda nangi tigelosib Hibru qaji Juda nangi qa njirıneb. Di kiyaya? Ingi jeiyo batieqnaqa Hibru qaji Juda nangi na Grik qaji Juda nango unja qobul nangi uratnjroqnsib nango segi unja qobul nangi ingi jeisib enjroqneb. ² Deqa Yesus aqa anjam maro tamo 12 nangi na tamo ungasari kalil Yesus dauryoqneb qaji nangi koroinjrsib minjreb, “İga Yesus aqa anjam maro tamo unum. Gago wau qujai agi iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum. İga gago wau di uratosim ingi jei jeiy oqnqasai. ³ Deqa ijo was, ningi tamo 7 nungo ambleq dena gıltnjriy. Tamo endeqaji gıltnjriy. Nango kumbra tulan boledamu. Qotei aqa Mondor a nangoq di sosıqa nangi singilatnjreqnu. Nangi powo koba ti unub. Ningi tamo deqaji gıltnjrsib wau enjribqa nangi na ingi jeiyetng oqnqab. ⁴ İga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa iga bati gaigai Qotei pailyoqnsim Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Gago wau bole agide.”

⁵ Onaqa Kristen nangi kalil anjam di qusib odosib tamo 7 nangi gıltnjreb. Bei aqa ñam Stiven. Stiven aqa areqalo kalil Yesus qa singilatoqnej. A areqalo aiyeltosai oqnej. Mondor Bole a Stiven aqa are miligiq aiy oqnsıqa singilatoqnej. Bei aqa ñam Filip. Bei Prokorus. Bei Nikanor. Bei Timon. Bei Parmenas. Bei Nikolas. Nikolas aqa qure utru Antiok. A Juda tamo sai. A nami Jerusalem bosıqa Juda nango lou dauryqa marsiq nango

miligiq aiyej. ⁶Kristen nanġi na tamo 7 nanġi di giltjnsib Yesus aqa anjam maro tamo nango ulatamuq di tigelt-njrnab nango gateq di baġ atsi b nanġi qa Qotei pailieb.

⁷Bati deqa Qotei aqa anjam tulaġ kobaoqnej. Jerusalem dia tamo uŋ-gasari tulaġ gargekoba nanġi Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Atra tamo gargekoba nanġi dego Qotei aqa anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nango areqalo singilatoqneb.

Stiven a Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigelej

⁸Qotei a Stiven qa are tulaġ boleiy-qonsiq a singila yeqnaqa a na tamo uŋ-gasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nango nmandamuq di maŋwa gargekoba yoqnej. ⁹Onaqa bati bei Juda tamo qudei nanġi tigelosib Stiven ombla anjam na qotoqneb. Tamo nanġi di Juda nango Qotei tal beiq di gaigai louoqneb. Nanġi nami kanġal tamo sosibqa olo bunuqna nango segi wau ojoqneb deqa nanġi Qotei tal dia louoqneb. Qotei tal di aqa nām endegsib waiyeb, “Tamo Nango Segi Wau Ojo Qaji Nango Qotei Tal.” Tamo nanġi di Stiven ombla anjam na qotoqneb. Nanġi nami Sairini qure ti Aleksandria qure ti Silisia sawa ti Esia sawaq dena ti beleġeb. ¹⁰Nanġi Stiven ombla anjam na qoteqna b Qotei aqa Mondor na Stiven powo koba yoqnej deqa nanġi aqa anjam qalotqa kere-sai. ¹¹Deqa nanġi lumu na tamo qudei nanġi metnjrnab bonab minjreb, “Niŋgi Stiven aqa jejamu laŋa gisanjiy.” Deg-yosib silali enjreb. Silali enjrnab nanġi gisanjosib mareb, “Stiven a Moses Qotei wo qa misiliŋ anjam mareqnaq iga quonem.” ¹²Nanġi anjam degsib marnabqa Juda tamo uŋgasari nanġi ti Juda gate nanġi ti dal anjam qalie tamo nanġi ti qusibqa Stiven qa minjiŋ oqetnjrnaqa a oġeb. A ojsib koro sawaq osi gilsib Juda

tamo kokba nango ulatamuq di tigelt-¹³teb. Tigeltosib tamo qudei nanġi dego osi bonab nanġi Stiven aqa jejamu laŋa gisanjosib mareb, “Tamo endi a bati gaigai Qotei aqa atra tal qa ti Moses aqa dal anjam qa ti misiliŋ anjam mareqnu. ¹⁴Bati bei a endegsi marnaq iga quem, ‘Nasaret tamo Yesus a na atra tal endi niŋaqyosim Moses aqa dal anjam iga nami eġej qaji di dego kobotosim dal anjam bunuj egwas.” ¹⁵Onaqa tamo kalil koro sawaq di awesoqneb qaji nanġi Stiven koqyoqneb. Koqyoqnsib aqa ulatamu laŋ angro aqa ulatamu bulonaq uneb.

Stiven a Qotei aqa anjam plaltej

7 Onaqa atra tamo gate a na Stiven nenemyej, “Nango anjam maronub di bole e?” ²⁻³Onaqa Stiven a kamba marej, “O ijo was ijo abu ti niŋgi ijo anjam endi quiy. Nami gago moma utru Abraham a Mesopotemia sawaq di sosisqa Haran qureq gilosaionaqa gago Qotei laŋ qureq di unu qaji a Abraham aqa ulatamuq di brantosiq minjej, ‘O Abraham, ni ino sawa ti ino was nanġi ti uratnjrsimqa mandam mutu bei e na osormitqa deq gilime.’ ⁴Qotei na Abraham degsi minjnaqa a tigelosiq Kaldia sawa uratosiq Haran qureq gilsiq di soqnej. Bunuqna aqa abu moinaqa Qotei na a qarinyonaq mandam mutu iga bini unum qaji endeq bosiq soqnej. ⁵Sonaqa Qotei na mandam mutu endi a yosai. A angro saiqoji sonaqa Qotei na minjej, ‘Bunuqna e na ni ti ino moma kalil nambabqab qaji nanġi ti mandam mutu endi engwai.’ ⁶Osiqa minjej, ‘Mati ino moma kalil nanġi sawa beiq di yaun tamo soqnibqa sawa deqaji tamo nanġi na wau koba enjroqnsib ugeugeinjroq-nibqa wausau 400 gilqas. ⁷Yimqa e na kamba sawa deqaji tamo nanġi pegin-jrsiy nūmitqa ino moma nanġi sawa di uratosib bosib mandam mutu endia

sosib e qa louoqnab.' Qotei na nami Abraham degsi minjej. ⁸ Osiqa Abraham ombla anjam qosisiqa minjej, 'Ni muluṇ unqam.' Degsi minjnaqa Abraham aqa angro Aisak a ṇambabonaqa bati 8 qa muluṇ waiyej. Bunuqna Aisak aqa angro Jekop a ṇambabeb. Olo bunuqna Jekop aqa angro 12 nangi dego ṇambabeb. Di gago moma utru 12.

⁹⁻¹⁰ "Onaqa bati bei Jekop aqa angro 11 nangi nango was Josep qa ugeosib a ojsib tamo qudei nango baṇq di atnabqa nangi na silali enjrsib Josep osi sumsib Isip sawaq di uratonab soqnej. Josep a Isip sawaq di gulbe ti sonaqa Qotei na aqaryaiyoqnsiqa geregereiyonej. Osiqa Josep powo koba yeqnaqa Isip nango mandor a di unoqnsiqa Josep qa are boleiyonaq soqnej. Deqa a na Josep minjej, 'Ni gate koba sosim Isip sawa taqatqam.' Degsi minjej deqa Josep a Isip sawa taqatoqnej. A mandor aqa tal dego taqatoqnej.

¹¹ "Bunuqna Isip sawa ti Kenan sawa ti nangi mam koba osib gulbe kobaquja iteb. Gago moma utru nangi dego ingi saijnrej. ¹² Onaqa Jekop a endegsi quej, 'Isip sawaq di ingi unu.' Qusiqa gago moma utru nangi qarinnjrnaq ingi awaiyqajqa Isip sumeb. Sumsib ingi awaiyosib olo puluosib beb. ¹³ Bunuqna Jekop na gago moma utru nangi olo ingi awaiyqa qarinnjrnaq Isip sumeb. Sumsib nango was Josep aqa ulatamuq di tigelonab a segi qa babtonaq nangi a qa poinjrej. Josep a aqa abu qa ti aqa was nangi qa ti dego babtonaq Isip nango mandor a nangi qa poinjrej. ¹⁴ Deqa Josep na aqa was nangi olo qarinnjrnaq aisib Josep aqa leṇ kalil aqa abu Jekop ombla joqsib Isip sumeb. Tamo ti uṇa ti kalil turtonab 75. ¹⁵ Bati deqa Jekop a Isip sumsiqua dia sosiqa moiyej. Gago moma utru nangi dego dia moreṇeb. ¹⁶ Onaqa nango qusa osi bosib Sekem qureq di subq ateleṇeb. Sub di nami

Abraham a Hamor aqa angro nanṇoq dena awaiyej.

¹⁷ "Ariya Israel nangi Isip uratosib mandam mutu iga bini unum qaji endeq bqajqa bati jojomej. Bati jojomonaqa Israel nangi tulaṇ gargekobaeb. Agi nami Qotei na Abraham minjej, 'Bunuqna e na ni ti ino moma nangi ti mandam mutu endi enṇwai.' ¹⁸ Bati deqa Isip nango mandor bei tigelej. A Josep qa poiyo-sai. ¹⁹ Deqa a na gago moma nangi gisa gisaṇjroqnsiq ugeugeinjroqnej. Nango angro ṇambabeqnab a na nangi minjreqnaq osi giloqnsib naṇuq di uratnjreqnab moreṇoqneb. ²⁰ Bati deqa Moses a ṇambabeb. Qotei a Moses qa are tulaṇ boleiyonaq soqnej. Bai qalub qa Moses aqa ai abu nango talq di a ulitosib geregereiyoneb. ²¹ Bunuqna nangi Moses osib yaq di uratonab sonaqa Isip nango mandor aqa angro sebiṇ na itosiq aqa segi qa marsiq a boletonaq tamo kobaqujaej. ²² A Isip nango skul kobaq giloqnsiq powo koba oqnej. Deqa a tamo singila koba soqnej. A singila na wauoqnsiqa anjam maroqnej.

²³⁻²⁴ "Moses aqa wausau 40 kereon-aqa a na aqa was Israel nangi unjrqaṇq marsiqa gilsiq nanṇoq di brantej. Brantonaqa Isip tamo bei na Israel tamo bei qalougeteqnaq unsiqua a kamba Israel tamo di aqaryaiyosiq Isip tamo qalnaq moiyej. ²⁵ Osiqa are qalej, 'Ijo was Israel nangi ijo kumbra di unsib endegsi poinjrqaq, "Bole, Qotei a Moses gilmuqa a na iga joqsim Isip sawa uratqom." ' Nangi degsi poinjro-sai. ²⁶ Nebeonaqa Moses a olo walwelosi gilsiq Israel tamo aiyeḷ qoteqnaḷ unjr-siqa nangi aiyeḷ potnjrsiq minjrej, 'Ningḷ aiyeḷ was wo. Kiyaqa ningḷ qoteqnaḷ?' ²⁷ Degsi minjrnaqa tamo aqa was qaloqnej qaji a na tigelosiqua Moses aqa baṇ gotranjetosiqa minjej, 'Yai na ni gago gate koba atqoqa iga taqatgosim gago une gereiyqa bonum? ²⁸ Ya ni na Isip

tamo bei qalnam moiyej degsim e olo lubsim moiymbqam e?’²⁹ Onaqa Moses a anjam di qusiqa a ulaḡosiḡ gilsiq Midian sawaq di yaunej. Di sosiqa uḡa osiqa angro mel aiyel ḡambabtḡnej.

³⁰“A di sosiqa wausau 40 koboon-aqa Sainai mana aqa wadau sawaq di ḡam luwit yusiḡ puloḡeqnaqa Qotei aqa laḡ angro bei ḡam puloḡq di sonaq unej.^{31–32} Unsiqa are koba qalsiqa olo geregere unqa osiqa ḡam luwit utruḡ gilej. Gilnaqa ḡam puloḡ miligiḡ di Tamo Koba a na anjam endegsi minjej, ‘O Moses, e ino moma naḡḡo Qotei. E Abraham aqa Qotei. E Aisak aqa Qotei. E Jekop aqa Qotei.’ Degsi minjnaqa Moses a qusiqa ulaḡetosiq ḡindagindanej. Osiqa ḡam puloḡ di unqa uratosiqa turuej.³³ Onaqa Tamo Koba a na olo minjej, ‘Mandam mutu kiḡala ni tigelejunum endi getento koba. Deqa ino singa tatal piqt.³⁴ Ni que. Ijo segi tamo unḡasari naḡḡi Isip sawaq di ḡulbe koba ti sonab e unḡreqnum. Naḡḡi akamkobaeqnab e queqnum. Deqa e na naḡḡi Isip naḡḡo mandor aqa baḡq dena elenḡqai. E deqa ni mermqa bonum. Deqa ni tigel. E ni qarḡḡmitqa Isip aiḡam.’ Qotei na Moses degsi minjej.

³⁵“O ijo was, Moses qujai di nami Israel naḡḡi na qoreiyosib minjej, ‘Yai na ni gago gate koba atqoqa iḡa taqatḡosim gago une gereiyqa bonum?’ Agi a qujai Qotei na gate koba atsiqa qarḡḡyon-aqa a Israel naḡḡoq aisiqa aqaryainḡrej. Laḡ angro ḡam luwitq di sosiqa Moses aqaq di brantej qaji a Moses singilatonaq a kumbra di yej.³⁶ Moses qujai dena Isip aisiq dia maḡwa gargekoba yoqnej. Osiqa Israel naḡḡi joqsiqa Isip uratosib ḡilsib wadau sawaq di, Yuwal Lentq di Moses na maḡwa gargekoba yeqnaqa wausau 40 koboej.³⁷ Moses qujai dena Israel naḡḡi minḡrej, ‘Bunuqna Qotei na aqa medabu o qaji tamo bei e bul nuḡḡo ambleq dena tigeltimqa a na niḡḡi an-

jam mernḡoqnqas.’³⁸ Moses qujai dena Israel naḡḡi joqsiq wadau sawaq di ko-rooqneb. Di gago moma naḡḡi. Moses qujai di Sainai manaq oqsiq dia laḡ angro bei na anjam minjnaqa a ombla soqneb. Sosibqa Moses a anjam ḡambile unu qaji di Qotei aqaq dena yayiosiq a gago moma naḡḡi enḡrej.

³⁹“Ariya Moses a Sainai mana goge di sonaqa gago moma naḡḡi na aqa anjam dauryqa uratosib a qoreiyosib olo puluosib Isip aiḡajqa maroqneb.⁴⁰ Osib atra tamo gate Aron endegsib minjej, ‘Ni gago qotei qudei gereiyetḡimqa naḡḡi na iḡa joqsiḡ puluosim Isip olo aiḡom. Moses agi iḡa Isip dena joqsi bej qaji bini a qabitqo kiyo di iḡa qaliesai.’ Naḡḡi na Aron degsib minjej.⁴¹ Minjsib bati deqa naḡḡi na makau sigitosib aqa sulum gereiyosib ḡisaḡ qotei di atraiyosib areboleboleinḡroqnej.⁴² Naḡḡi kumbra deḡyeb deqa Qotei na naḡḡi qoreinḡrnaqa naḡḡi seḡ ti bai ti bongar ti biḡinḡroqneb. Nango kumbra deqa Qotei aqa medabu o qaji tamo naḡḡi bunuqna endegsib nengḡreḡyeb, ‘O Israel tamo unḡasari, niḡḡi wausau 40 wadau sawaq di sosi-bqa makau ti kaja ti ḡumoqnsib ḡisaḡ qotei naḡḡi atrainḡroqneb. Niḡḡi e atraibosaioqneb.⁴³ Niḡḡi ḡisaḡ qotei Molek aqa tal ti ḡisaḡ qotei Refan aqa bongar ti sigitosib nango sulum gereiyosib wadau sawaq di osi laḡnsib naḡḡi biḡinḡroqneb. Nuḡḡo une deqa e niḡḡi wiḡḡitqa niḡḡi sawa endi uratosib Babilon qure taqal beiḡ ḡilsib di sqab.’ Qotei aqa medabu o qaji tamo naḡḡi anjam degsib nengḡreḡyeb.

⁴⁴“Gago moma naḡḡi wadau sawaq di sosibqa Qotei aqa tal gara na gereiy o qaji di osi laqneb. Tal di Qotei na nami sigitosiqa Moses osoryonaqa degsi gereiyey. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babtoqnej.⁴⁵ Bunuqna gago moma naḡḡi tal di onabqa Josua na naḡḡi joqsi bosiq a mandam mutu endia soqneb. Sonabqa

Qotei a Josua minjnaqa a na sawa bei bei qaji nanngi winjrnaq jaraiyonabqa Qotei a gago moma nanngi mandam mutu endi enjrej. Bati deqa gago moma nanngi Qotei aqa tal di osi bosib mandam mutu endi atnab soqnej gilsil gilsiq Devit aqa batiej. ⁴⁶ Qotei a Devit qa are boleiyonaq soqnej deqa Devit a endegsi pailiej, ‘O Jekop aqa Qotei, ni e odbimqa e ni sqajqa tal kobaquja gereiyetmqai.’ ⁴⁷ Ariya a tal gereiyosai. Bunuqna Devit aqa njiri Solomon a na tal di Qotei gereiyetiej.

⁴⁸ “O was ningi quiy. Qotei Goge Koba a tal tamo na gereiyi qaji dia sqasai. Aqa medabu o qaji tamo bei a nami anjam endegsi marej, ⁴⁹ ‘Tamo Koba a marqo, “Lan qure a ijo awo jaram koba. Mandam a ijo singa atqajqa sawa. Deqa e sqajqa tal ningi na gereiyetbqa keresai. E aqaratqajqa sawa bei sosai. ⁵⁰ E ijo segi ban na ingi ingi kalil di gereiyem unu.”

⁵¹ Stiven a anjam kalil di marekritosiq olo Juda tamo kokba nanngi singila na endegsi minjrej, “Ningi anjam gotranyo ani tamo. Nungo are Qotei aqaq di sosai. Ningi sawa bei bei qaji nanngi bul. Ningi Qotei aqa anjam quqwa urateqneb. Ningi bati gaigai Mondor Bole aqa anjam dego quqwa urateqneb. Nungo moma nanngi kumbra deqaji yoqneb agi ningi na olo yeqneb. ⁵² Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi na nungo moma nanngi anjam endegsib minjroqneb, ‘Kumbra Bole Yeqnu Qaji Tamo a bqas.’ Degsib minjreknab nanngi quqwa uratoqneb. Osib Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanngi ugeugeinjroqsib ñumoqneb. Bei uratosaiogneb. Ariya tamo di a bonaqa ningi na nungo moma nanngi kumbra uge di dauryosib agi tamo di ojsib jeu tamo nanngi banq di ateb. Atnabqa nanngi na qalnab moiyej. Tamo di agi Yesus. ⁵³ Moses a lan angro nanngi banq dena dal anjam yainjrej. Dal anjam di ningi

na osib olo dauryqa urateqneb.” Stiven a Juda tamo kokba nanngi degsi minjrej.

Nangi Stiven meniñ na qalsib moiyyoteb

⁵⁴ Onaqa Juda tamo kokba nanngi Stiven aqa anjam di qunab are qamet-njrnaqa minjij ani oqetnjrnaqa qalagei anjam atoqnej. ⁵⁵ Bati qujai deqa Mondor Bole na Stiven singila yonaqa a lan goge tarosiq Qotei aqa rian koba unej. Unsiqa Yesus a dego Qotei aqa ban woq di tigelesonaq unej. ⁵⁶ Osiqa Juda tamo kokba nanngi minjrej, “Ningi quiy. Lan waqwoqa Tamo Angro a Qotei aqa ban woq di tigelesonaq e unonum.”

⁵⁷ Stiven a nanngi degsi minjrnaqa nanngi kalil aqa anjam di quqwa uratosib tulan murqumyosib nanngi dabkala ban na getentosib gurgur ti gilsib singila na Stiven oje. ⁵⁸ Ojsib meniñ na qalib moiqaqqa titosib qure polomq osi gileb. Osi gilsib meniñ na qaloqneb. Tamo nanngi nami Stiven aqa jejamu laja gisanjeb qaji nanngi na nanngi gara jugo piqtelenosib angro wala bei aqa ñam Sol aqa singaq di koroiyeb. ⁵⁹ Tamo kalil nanngi meniñ na Stiven qaleqnabqa a moiqa osiqa endegsi pailiej, “O Tamo Koba Yesus, ni na ijo qunuy ame.” ⁶⁰ Degsi pailiosiq singa tombol na awoosiq tulan maosiq marej, “O Tamo Koba, nanngi e lubonub nanngi une deqa ni na kambatnjraime.” A degsi pailiosiq moiyej.

8¹⁻² Nangi Stiven qalnab moinaqa Sol a di unsiqa tulan areboleboleiyeb. Osiqa marej, “Keretosib Stiven qalnub moiqa.” Onaqa tamo qudei Qotei aqa kumbra dauryoqneb qaji nanngi Stiven moiyej deqa akamkobaoqsib bosib aqa jejamu osib subq ateb.

Sol a Kristen nanngi ugeugeinjroqnej

Bati deqa Jerusalem dia Juda tamo kokba nanngi Kristen nanngi qa min-

jiŋ oqetnjrnaqa ugeugeinjroqneb. Deqa Kristen nanŋi segi segi jaraiyosib Judia sawa ti Samaria sawa ti deq giloqneb. Yesus aqa anjam maro tamo nanŋi segi Jerusalem di soqneb. Nanŋi jaraiyosai. ³Sol a dego Kristen nanŋi qa minjiŋ oqeqnaqa ugeugeinjroqnej. A nango segi segi talq giloqnsiqa tamo ti uŋa ti ojelenjoqnsiqa nanŋi joqoqnsiq aiyooqnsiqa tonto talq di breinjroqnej.

Samaria qureq di nanŋi Qotei aqa anjam mare mare laqneb

⁴Yesus aqa tamo unŋasari jaraiyeb qaji nanŋi sawa bei beiq di Qotei aqa anjam bole palontoqnsib laqneb. ⁵Filip a Samaria nanŋo qure kobaqujaq gilsiq dia nanŋi Kristus aqa anjam minjroqnej. ⁶Minjroqnsiqa maŋwa gargekoba yeqnaqa nanŋi unoqnsib Filip aqa anjam dauryoqneb. ⁷Tamo unŋasari gargekoba nanŋi mondor uge ti sonabqa Filip na mondor uge wiyetnjreqnaqa mondor uge nanŋi nanŋo jejamu uratoqnsib tulaŋ lelenjoqnsib jaraiyoqneb. Tamo unŋasari jejamu lainjro qaji ti singa qandamnjo qaji ti gargekoba Filip na boletnjroqnej. ⁸Deqa qure dia tamo unŋasari nanŋi tulaŋ areboleboleinjroqnej.

⁹Qure dia quŋam tamo bei soqnej aqa ñam Saimon. A nami quŋam gargekoba yoqnsiqa aqa segi ñam soqtoqnsiqa maroqnej, “E tamo kobaquja.” Degyeqnaqa tamo unŋasari qure dia soqneb qaji nanŋi a ulaiyoqnsibqa biŋiyoqneb. ¹⁰Deqa tamo ñam ti tamo laŋaj ti kalil qure dia soqneb qaji nanŋi Saimon aqa anjam quoqnsib dauryoqneb. Osib aqa ñam soqtoqnsib maroqneb, “Tamo endi a singila koba. A Qotei aqa singila na waueqnu.” ¹¹Nanŋi degyoqneb. Di kiyaya? Saimon a nami quŋam qaloqnsiq maŋwa gargekoba yoqnej deqa. Degsi yonaq yonaq nanŋi a unoqnsib biŋiyoqneb. ¹²Ariya Qotei na aqa segi tamo unŋasari nanŋi taqatnjrsim

nanŋo Mandor Koba sqas anjam bole di Filip a palontoqnsiqa Yesus Kristus aqa ñam mare mare laqnej. Laqnaqa tamo unŋasari gargekoba nanŋi quoqnsib are bulyoqnsib Yesus qa nanŋo areqalo singilatoqneb. Degyeqnaqqa Filip na nanŋi yansnjroqnej. ¹³Onaqa Saimon a dego Filip aqa anjam di qusiqa quŋam uratosiq are bulyosiq aqa areqalo Yesus qa singilatej. Deqa Filip na Saimon dego osiq yansej. Yansonaa Saimon a Filip dauryosiq laqnsiqa Qotei na Filip aqa baŋ na maŋwa gargekoba yeqnaq unoqnsiqa tulaŋ prugoqnej.

¹⁴⁻¹⁵Bati deqa Samaria tamo unŋasari gargekoba nanŋi Qotei aqa anjam osib Yesus qa nanŋo areqalo singilatoqneb. Deqa Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqneb qaji nanŋi degsi qusibqa Pita Jon wo qariŋnjrnab Samaria nanŋoq gileb. Gilsib Samaria nanŋi qa endegsib Qotei pailyeb, “O Abu, ni na Samaria nanŋi ino Mondor Bole enjriime.” Degsib Qotei pailyeb. ¹⁶Di kiyaya? Bati di Qotei aqa Mondor nanŋoq aiyosaisoqnej deqa. Nanŋi Tamo Koba Yesus aqa ñam na segi yanso eb. ¹⁷Ariya nanŋi aiyel Samaria nanŋi qa pailyoqnsibqa nanŋo gateq di baŋ ateqnab nanŋi Qotei aqa Mondor oqneb.

¹⁸Pita Jon wo nanŋi degyeqnaqqa Saimon a unsiqa silali osi bosiqqa nanŋi aiyel silali enjriqa osiqa minjrej, ¹⁹“Ningi e dego singila ebibqa e kamba tamo qudei nanŋo gateq di baŋ ateqnitqa nanŋi Mondor Bole oqnaqab.”

²⁰Degsi minjrnaja Pita na minjej, “Qotei aqa singila endi a na iga laŋa egwo. Iga silali na awaiyosai. Deqa ni silali na awaiyqa maraim. Ni kumbra ugetonum. Deqa ni ino silali qoji padalqam. ²¹Ino are miligi Qotei na unqo bolesai. Deqa ni iga ombla wau endi ojqa keresai. ²²⁻²³E ni numonum ino are miligi tulaŋ uge. Ino kumbra uge dena ni singila na ojejunu. Deqa ni are

bulyosim ino kumbra uge di urat. Osim Tamo Koba pailimqa a ino are uge di taqal waiyetmqas. Yim a ni qa olo are boleiyqas.”²⁴ Onaqa Saimon na minjrej, “Ninji segi aiyel e qa Tamo Koba pailiy. Yimqa e padalqa merbonub di e padalqasai.”

²⁵ Ariya Pita Jon wo nanji qure dia Tamo Koba aqa anjam bole palontoqn-sib aqa kumbra kalil qa saoqneb. Osib bati bei olo puluosib Jerusalem aiyon-sib Samaria nanggo qure qure kalilq di brantoqn-sib Yesus aqa anjam bole minjre minjre aiyeqnab quoqneb.

Filip a Itiopia tamo bei itosiq Yesus qa saiyonqnej

²⁶ Onaqa Tamo Koba aqa lanj angro bei a Filip aqaq aisika minjej, “Ni tigelosim gam Jerusalem dena Gasa qureq aiyejunu deq aiyel.” Gam di wadau sawaq di unu. ²⁷ Onaqa Filip a lanj angro aqa anjam di qusika tigelosiq gam deq aiyel. Aisiq nam atej di Itiopia tamo bei a Qotei louqajqa Jerusalem gilsiq dena puluosiq Itiopia sawaq olo aiyeqnaqa gamq di turej. Tamo di a tamo kobaquja. A Itiopia nanggo mandor aqa nro taqatoqnej. Mandor di aqa nam Kandasi. A uja. Aqa nro ti silali ti kalil tamo dena taqatoqnej. ²⁸ Aqa karis goge di awoosika Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa anjam nengrenq di so qaji di sisiyoqn-siq aiyonqnej. ²⁹ Onaqa Mondor na Filip minjej, “Ni gilsim karis di jojomye.” ³⁰ Degsi minjnaqa Filip a ururosiq karis jojomyosika tamo di a Aisaia aqa anjam sisiyeqnaqa qusika nenemyej, “Ni anjam sisiyeqnum di aqa damu poimqo e?” ³¹ Onaqa tamo dena minjej, “E kiyer-siy anjam endi aqa damu poibqas? Tamo bei na anjam endi aqa damu plaltosim merbimqa e poibqas.” Osiqa Filip metonaqa a karis gogetosika ombla awoeb.

³² Tamo di a Qotei aqa anjam endegsi sisiyoqnej, “A kaja du bul qalib

moiqajqa osi gileb. Kaja nanji jungum joqetnjreqnab mequmosib unub dego kere a mequmesoqnej. ³³ Nanji a tulan ugeugeiyosib gisan anjam gargekoba aqa jejamuq di lanja qametoqneb. Deqa a mandamq endi olo sqasai. A angro saiqoji unu deqa tamo qudei na aqa angro bei qa marqa keresai.”

³⁴ Itiopia tamo dena anjam di sisiyekritosiq Filip minjej, “Ni e merbe. Qotei aqa medabu o qaji tamo aqa anjam endi yai qa nengrenyej? A segi qa kiyo tamo bei qa kiyo nengrenyej?”

³⁵ Onaqa Filip a anjam dena utru atsiq Qotei aqa anjam qudei ti turtosiq Yesus qa saiyonqnej. ³⁶ Onaqa nanji gam dauryosib aiyon-sib gam qalaq di ya bei sonaq unsibqa Itiopia tamo dena Filip minjej, “Ni une. Ya agide. Inji bei na e getentbqa keresai. Deqa ni e yansbe.” ³⁷ Onaqa Filip na minjej, “Ni are bulyosim ino areqalo kalil Yesus qa singilatqam di e ni yansmqai.” Onaqa minjej, “E ijo areqalo Yesus Kristus qa singilatosim poibqo, a Qotei aqa niri.”

³⁸ Degsi minjsika aqa karis tigeltosiq nanji aiyel mandamq aisib Filip na a osiq yaq aisiq yansej. ³⁹ Onaqa nanji aiyel yaq dena tigelonabqa Tamo Koba aqa Mondor na Filip loumtosiq osi gilsika sawa beiq di atnaqa Itiopia tamo a olo Filip unosai. A yanso ej deqa a tulan areboleboleiyonaqa gam dauryosiq aiyel. ⁴⁰ Onaqa Filip a Asdot qureq di brantosiq dena walweloqn-sika qure qureq di Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nanji minjroqn-siq gilsiq Sisaria qureq di brantej.

Sol a are bulyosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej

9 Bati deqa Sol na tamo ungasari Tamo Koba Yesus dauryoqneb qaji nanji ugeugeinjrsim moyotnjrqajqa singila na maroqnej. Deqa a atra tamo gate aqaq gilsika minjej, ² “Ni anjam bei nen-

greñyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda tamo kokba nangi enjrqai. Enjritqa nangi na anjam di sisiyosib e odbibqa tamo ungasari Damaskus qureq di Yesus aqa gam dauryeqnub qaji nangi tontnjrsiy joqsiy Jerusalem bqai.”³⁻⁴ Degsi minjnaqa anjam di nengreñyosiq yonaqa walwewosi gilsiq Damaskus qure jojomyeqnaqa gamq di pulonj singila koba minjal ti lañ goge na aqaq aisiq tulan rianonaqa a ulonjosib mandamq di ñeiej. Ñeiesosiqqa Yesus aqa kakro quej. Yesus na minjej, “O Sol, ni kiyaqa e ugeugeibeqnum?”⁵ Onaqa Sol na minjej, “O Tamo Koba, ni yai?” Onaqa minjej, “E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum.”⁶ Deqa ni tigelosim Damaskus qureq gile. Gilsim dia tamo bei itqam. A na ni wau kiye yqam di mermqas.”

⁷ Onaqa tamo nangi Sol ombla walweloqneb qaji nangi Yesus aqa kakro qusib ñam ateb nangi tamo bei unosai. Deqa nangi ulaosib mequmosib laña tigelesoqneb. ⁸ Onaqa Sol a mandamq dena tigelosiqqa ñam plaltej a sawa unqa keresai. Deqa nangi a babanyosib Damaskus qureq osi gileb. ⁹ Sol a bati qalub ñam qandimyonaq soqnej. Deqa a ingi bei uyosai. A ya uyosai dego.

¹⁰ Damaskus qureq di tamo bei aqa ñam Ananaias a soqnej. A Yesus dauryoqnej qaji. Tamo Koba a na aqa areqalo waqtetosiqqa ñeioobilqei na minjej, “O Ananaias.” Onaqa minjej, “Tamo Koba, e agiende.” ¹¹ Onaqa Tamo Koba a na minjej, “Ni tigelosimqa gam bei aqa ñam Tintin di dauryosim gilsim Judas aqa talq di brantqam. Tarsus tamo bei aqa ñam Sol a dia pailyoqnsiq unu di unqam.”¹² E na Sol aqa areqalo waqtetonumqa a ñeioobilqei na kumbra endegsi unqo. Tamo bei aqa ñam Ananaias a bosim Sol aqaq di banj atimqa ñam poiyim sawa unqas.”

¹³⁻¹⁴ Onaqa Ananaias na kamba minjej, “O Tamo Koba, Sol a Jerusalem dia ino tamo ungasari nangi tulan ugeugeinjreqnu. Atra tamo kokba nangi na a qarinyonab Damaskus qure endeq bej. A qure endia tamo ungasari ino ñam metoqnsib pailmeqnub qaji nangi tontnjrsim joqsim Jerusalem aiaqajqa deqa bej. Tamo gargekoba nangi degsib mareqnab e queqnum.”¹⁵ Onaqa Tamo Koba a na Ananaias minjej, “Ni ijo anjam dauryosim Sol aqaq gile. Sol a ijo wau tamo. E na a giltem deqa a ijo ñam osi walwelosim sawa sawa kalilq di tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nangi ti mandor kokba ti Israel nangi ti ijo ñam ubtosim minjroqnaqas.”¹⁶ A ijo ñam qa gulbe gargekoba itoqnaqas. Gulbe di e na osoryoqnit itoqnaqas.”

¹⁷ Onaqa Ananaias na minjej, “Od, Tamo Koba, e ino anjam dauryqai.” Os- iqa tigelosiq gilsiq Sol soqnej qaji tal di gogetosiqqa Sol aqaq di banj atsiqa minjej, “O ijo was Sol, Tamo Koba Yesus agi gamq di a segi qa babtonaq ni unem qaji a na e endegsi merbqo, ‘Ni gilsim Sol boletimqa aqa ñamdamu olo poiyqas. Yimqa Mondor Bole a Sol aqa are miligiq aisim a singilatqas.’ O Sol, Yesus na e degsi merbosiqqa qarinqbqoqa agi e inoq bonum.”¹⁸ Ananaias na Sol degsi minjnaqa bati qujai deqa ingi bei qe gajige bul Sol aqa ñamdamuq dena ulononaq ñam poiyonaqa sawa unej. Sawa unsiqqa tigelonaq Ananaias na Yesus aqa ñam na yansej.¹⁹⁻²⁰ Yansonaqa a ingi uynaqa jexamu singilaej.

Sol a Damaskus qureq di maroqnej, “Yesus a Qotei aqa Ñiri”

Sol a bati qudei Damaskus qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi koba na korooqneb. A Juda nango Qotei tal dego miligiq giloqnsiqqa nangi endegsi minjroqnej, “Yesus a Qotei aqa Ñiri.”²¹ Yeqnaqa tamo ungasari aqa an-

jam quoqneb qaji nangi tulan prugoqn-sib maroqneb, “Ningi uniy. Sol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu. A nami Jerusalem dia tamo ungasari Yesus aqa ñam metoqnsib pailyeqnub qaji nangi ugeugeinjroqnej. Osiqa Damaskus endia dego nangi tontnjrsim atra tamo kokba nangiq olo joqsim aqajqa bej.” Tamo ungasari nangi deqsib maroqnsib tulan prugoqneb.

²² Sol a singila na Qotei aqa wau yeqnaqa aqa singila ti powo ti tulan kobaoqnej. Deqa a Qotei aqa anjam gegerere plaltoqnsiqa endegsi maroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qar-inyej qaji.” Degsi mareqnaqa Juda tamo kokba Damaskus di soqneb qaji nangi aqa anjam qalotqa keresaiinjroqnej.

Juda tamo kokba nangi Sol qalsib moiyyotqajqa maroqneb

²³ Onaqa bati gargekoba yala ko-boonaqa Juda tamo kokba nangi ko-roosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyyotqom.” ^{24–25} Nangi deqsib marsibqa Sol a ulanaim deqa nangi qolo ti qanam ti qure aqa siranme kalil taqatesoqneb. Taqatesonabqa tamo ungasari Sol dauryoqneb qaji nangi na qolo a osib gumba di jigsib qure aqa jej gogetosib sil na gumba tontosib goge na ura uratonab jej qalaaq aiyej.

Sol a Jerusalem aisiq di soqnej

²⁶ Bunuqna Sol a walwelosiqa Jerusalem di brantosiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangiq gilsiq minjrej, “E ningi koba na Qotei aqa wau ojgom.” Degsi minjrnaqa nangi a ulaiyosib saidyeb. Di kiyaaq? A Yesus dauryoqnej di nangi poinjrosai deqa. ²⁷ Onaqa Barnabas na Sol osiqa Yesus aqa anjam maro tamo nangiq gilsiq Sol a nami gamq di Tamo Koba unnaqa anjam minjej qaji deqa nangi sainjrej. Sol a Damaskus dia Yesus aqa ñam na

anjam mare mare laqnej a ulaosaiqnej deqa ti Barnabas na nangi sainjrej. ²⁸ Deqa nangi Sol osib koba na soqneb. Sosibqa Sol a Jerusalem dia Tamo Koba aqa ñam na anjam mare mare laqnej. A ulaosaiqnej. ²⁹ Bati bei Sol a Juda tamo qudei ti anjam na qotoqneb. Tamo nangi di Grik anjam maro qaji. Nangi Sol ombla anjam na qotsibqa nangi a qa ugeosib mareb, “Iga Sol qalsim moiyyotqom.” ³⁰ Onaqa Yesus aqa tamo ungasari nangi deqa qusibqa Sol osib Sisaria qureq osi gileb. Gilsib dena Sol qarinyonabqa Tarsus qureq gilej.

³¹ Bati deqa Judia sawaq di, Galili sawaq di, Samaria sawaq di dego tamo ungasari Yesus qa nangiq areqalo singilateb qaji nangi gegerere lawo na soqneb. Nangi bati gaigai Tamo Koba aqa sorgomq di sonabqa Mondor Bole na are singilatetnjroqnej. Tamo ungasari gargekoba nangi are bulyoqnsib Kristen nangiq miligiq aiyeqnaq nangi tulan kobaoqneb.

Pita na Ainiyas boletej

³² Ariya Pita a sawa bei beiq di laqn-siqa gilsiq Lida qureq di brantej. Brantosiqa Qotei aqa segi tamo ungasari qure dia soqneb qaji nangi itnjrej. ^{33–34} Dia tamo bei soqnej aqa ñam Ainiyas. A jejamu laiyonaq soqnej. Wausau 8 a bijalq di ñeiesoqnej. Onaqa Pita na unsiqa minjej, “Ainiyas, Yesus Kristus na ni boletmqo. Deqa ni tigelosim ino bijal qale.” Degsi minjnaqa aqa jejamu singilaonaq a tigelej. ³⁵ Onaqa tamo ungasari kalil Lida qure ti Saron sawa ti dia soqneb qaji nangi tamo di boleonaq unsibqa nangi are bulyoqnsib Tamo Koba qa nangiq areqalo singilateb.

Pita na Tabita tigeltej

³⁶ Jopa qureq di uña bei soqnej aqa ñam Tabita. A Yesus dauryoqnej qaji. Grik anjam na aqa ñam Dorkas. A uña

bolequja. A gaigai kumbra tulañ bolequja yoqnsiq tamo ungasari ingi ingi saiqoji nangi lueinjroqnsiq ingi anainjroqnej. ³⁷Bati bei a maiyosiq moiyej. Moinaqa uña qudei na aqa jejamu yansosib warum bei goge di atnab soqnej. ³⁸Lida qure di Jopa qure jojom. Deqa Jopa qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi Pita a Lida qureq di soqnej di qusibqa tamo aiyel qarijnjnab aisib Pita minje, “Ni urur au. Ni iga daurgosim koba na Jopa qureq gilqom.” ³⁹Onaqa Pita a tigelosiq nangi daurnjrsiq koba na gilsib Jopa qureq di branteb. Brantonabqa nangi Pita osib uña moiyej qaji aqa warum miligiq gileb. Gilnabqa uña qobul kalil nangi Pita aqa areq di koroosib akamoqneb. Osib gara jugo ti gara tugo ti nami Dorkas a nangi koba na sosibqa gereiyelenje qaji di Pita osoryeb. ⁴⁰Onaqa Pita a nangi minjrej, “Ningi kalil oqediy.” Degsi minjrnaqa nangi oqedonab singa pulutosiq Qotei pailyej. Pailyosiq koboonaqa uña moiyej qaji aqa areq gilsiq minje, “O Tabita, ni tigel.” Degsi minjnaqa a ñam plaltosiq Pita unsiq tigelosiq awoej. ⁴¹Onaqa Pita na aqa bañ ojsiq tigeltej. Tigeltosiq Qotei aqa segi tamo ungasari nangi ti uña qobul nangi ti metnjrnaqa nangi warum miligiq bosib Tabita uneb a ñambile soqnej. ⁴²Onaqa Jopa qureq di tamo ungasari kalil nangi manwa deqa qusibqa nangi gargekoba Tamo Koba qa nango areqalo singilateb. ⁴³Onaqa Pita a bati gargekoba yala Jopa qureq di soqnej. Tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di a ombla soqneb.

Lañ angro bei na Kornilius anjam minje

10 Sisaria qureq di tamo bei soqnej aqa ñam Kornilius. A Rom tamo. A qaja tamo nanjo gate. A na qaja tamo 100 nangi taqatnjroqnej. Qaja

tamo nangi di Itali sawa qaji. ²Kornilius a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. Deqa tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi a ti Qotei aqa sorgomq di soqneb. Juda nangi ingi ingi saijnreqnaqa a nangi silali qa aqaryainjroqnej. A bati gaigai Qotei pailyoqnej. ³Ariya bati bei señ kelingtonaqa Qotei na Kornilius aqa areqalo waqtetonaqa ñeio bulosiq Qotei aqa lañ angro bei aqaq bonaq unej. Unnaqa lañ angro dena minje, “O Kornilius.” ⁴Onaqa Kornilius na lañ angro di koqyosiq tulañ ulaugetosiq minje, “O Tamo Koba, ni kiyaaq ijoq bonum?”

Onaqa lañ angro dena minje, “Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nangi ingi ingi saijnreqnaqa ni na nangi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulañ areboleboleiyeqnu. ⁵Deqa ni que. Ni na tamo qudei nangi qarijnjrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. ⁶A tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalaq di unu.”

⁷Lañ angro dena Kornilius anjam degsi minjsiq olo ulanonaqa Kornilius na aqa kangal tamo aiyel metnjrnaqa aqa areq beb. Qaja tamo qujai dego metonaq aqa areq bej. Qaja tamo di a Qotei aqa kumbra dauryoqnej qaji. A bati gaigai Kornilius ombla sosiq wauctoqnej. ⁸Onaqa Kornilius na anjam kalil lañ angro a marej qaji di nangi qalub minjrnsiq qarijnjrnaq Jopa qureq aiyeb.

Pita a ñeio bulej

⁹Nangi walwelosi aisib gamq di qoloinjrnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa tigelosib aisib Jopa qure jojomyeqnabqa bati qujai deqa Pita a Qotei pailyqa osiq warum bei gogeysi deq oqe. Di qanam jige. ¹⁰⁻¹¹Oqsiq warum

dia sonaqa a mamyonaaqa uña qudei nanġi minjrnaqa inġi goiyeteb. Inġi goiyeqnabqa Qotei na Pita aqa areqalo waqtetonaqa a ñeio bulej. A ñeio bulosiqa lañ waqonaq inġi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge dena ura uratonab aiyeqnaq unej.¹² Gara miligiq di wagme utru segi segi soqneb. Bel ti baun ti amal ti bagu ti qebari ti sonab unjrej.¹³ Unjrjsiqa kakro bei quej. A marej, “Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.”¹⁴ Onaqa Pita na minjej, “O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaiqnem. Wagme deqaji uyqajqa di getento koba.”¹⁵ Osiqa Pita a kakro di olo quej. A marej, “Inġi inġi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.”¹⁶ Gara di degsi aiyoyalubtosiq olo torei oqej.

¹⁷ Ñeio di aqa utru Pita a poiyosai. Deqa a are koba qalsiq soqnej. Onaqa tamo qalub Kornilius na qarinnjrej qaji nanġi Jopa qureq di brantosib tamo qudei nanġi endegsib nenemnjb, “Saimon aqa tal qabi unu?” Degsib nenemnjb nabqa nanġi na minjb, “Saimon aqa tal agide.” Onaqa nanġi walwelosib Saimon aqa tal meq di tigeleb.¹⁸ Tigelosib maosib mareb, “Saimon ñam bei Pita a tal endi unu e?”¹⁹ Pita a ñeio deqa are koba qaleqnaqa Qotei aqa Mondor na minjej, “Ni que. Tamo qalub bosib ni qa maronub.”²⁰ Deqa ni tigelosim nanġi daurnjsim gile. Ni are gulbeimaiq. E na nanġi qarinnjronum bonub.”

²¹ Onaqa Pita a tal uratosiq mandamq aisiq nango areq di brantosiq minjrej, “Ninġi tamo ñameqnub qaji agi e di. Ninġi kiyaaq bonub?”²² Onaqa nanġi na minjeb, “Qaja tamo gate aqa ñam Kornilius a tamo bolequja. A Qotei aqa sorgomq di sosisqa kumbra bole dauryeqnu. Juda kalil nanġi a qa mareqnub, ‘A tamo bolequja.’ Ni que. Ya bilaq Qotei aqa lañ angro bei a Kornilius aqaq di brantosiq

minjej, ‘Ni tamo qudei nanġi qarinnjrimqa aisib Pita minjib ino talq bosim anjam bei mermim quqwm.’”²³ Onaqa Pita a nango anjam di qusiqa nanġi joqsiqa tal a soqnej qaji dia koba na soqneb. Ñereñosib nebeonaqa Pita a nanġi koba na tigelosib gileb. Jopa tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanġi dego koba na gileb.

Pita a Kornilius aqa talq gilej

²⁴ Nanġi gilsib gamq di qoloinjrnaqa ñereñeb. Olo nebeonaqa nanġi tigelosib gilsib Sisaria qureq di branteb. Kornilius a nanġi qa tariñoqnsiq ñam atoqnej. A na aqa tamo si nanġi ti aqa segi leñ nanġi ti kalil minjrnaq bosib a ti koroosib tariñoqneb.²⁵ Onaqa Pita a gilsiq Kornilius aqa talq di brantej. Brantosiq tal gogetonaqa Kornilius a bosiq Pita aqa sinġaq di sinġa pulutosiq a binijej.²⁶ Onaqa Pita na Kornilius tigeltosiq minjej, “Ni tigel. Ni e binibaim. Aqo ombla mandam tamo.”²⁷ Degsi minjsiqa nanġi ombla anjam qairosib warum bei miligiq gileb. Warum miligiq di tamo unġasari gargekoba nanġi koroesonab unjrej.

²⁸ Unjrjsiqa minjrej, “Ninġi qalie, e Juda tamo. Ninġi Juda tamo sai. Ninġi sawa bei qaji. Deqa gago Juda kumbra agiende. Iga nunġo tal gogetqajqa getento koba. Iga ninġi koba na laqajqa dego getento koba. Moses aqa dal anjam nami degsi nengrenyej unu. Ariya Qotei na e endegsi merbej, ‘Sawa bei bei qaji nanġi ijo ñamgalaq di tamo uge edegaim.’ Qotei na e degsi merbej.”²⁹ Deqa ninġi e qa anjam qarinyonab e nunġo anjam gotranjyosai. E nunġo anjam dauryosim bosim nunġo tal gogetonum. Deqa ninġi merbiy, ninġi kiyaaq e qa anjam qarinyeb?”

³⁰⁻³¹ Onaqa Kornilius na Pita minjej, “Ya ya endi bati qolqe gilqo señ bati kere endego señ kelintonaaq e pailyeqnamqa tamo bei gara tulañ qat jigsia

bosiq ijo ulatamug di tigelosiq merbej, 'O Kornilius, Qotei a gaigai ino pailyo queqnu. Juda nangi ingi ingi saainjreq-naqa ni na nangi aqaryainjreqnum. Ino kumbra di Qotei a unoqnsiq deqa a ni qa tulan areboleboleiyeqnu. ³²Deqa ni que. Ni na tamo qudei nangi qarijn-jrimqa Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na anjam bei ni mermqas. A tamo bei wagme aqa jegara na ingi ingi gereiyo qaji aqa ñam Saimon aqa talq di unu. Aqa tal agi alile qalag di unu.' ³³Lan angro na e degsi merbonaqa e tamo qudei nangi urur qarijnjrnam Jopa qureq aisib inoq di branteb. Brantonabqa ni na nangi daurnjrsim agi ijo talq bonum. Deqa e ni qa tulan areboleboleibqo. Endego iga kalil endia koroosimqa Qotei aqa ñamgalaq di awejunum. Deqa anjam kalil Tamo Koba a na ni mermej qaji di mergimqa iga quqwom." Kornilius na Pita degsi minjej.

Pita a anjam bole palontej

³⁴Onaqa Pita a tigelosiq nangi endegsi minjrej, "Endego e qalieonum, Qotei a tamo qudei bole qa maroqnsiq olo tamo qudei uge qa marosaieqnu. Aqa ñamgalaq di tamo kalil kerekere unub. ³⁵Deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari kumbra bole bole yoqnsib Qotei aqa sorgomq di unub qaji nangi Qotei na tulan areinjreqnu. ³⁶Bole, nami Qotei na aqa anjam bole qarinyonaqa Israel nango segiq aiyej. Anjam bole di aqa damu endegsi unu. Tamo ungasari nangi Qotei ti ombla jeu atoqnsib sonabqa Yesus Kristus na jeu kobotej. Yesus a tamo kalil nango Tamo Koba. ³⁷Ningi qalie, Jon a bosiq tamo ungasari nangi yanso qa anjam minjroqnej. Bati deqa Yesus Nasaret qaji a Galili sawaq di aqa wau utru atsiqa walweloqnsiq Judia sawa nango qure kalil keretoqnsiq wauoqnej. ³⁸Qotei na aqa Mondor Bole

ti aqa singila ti Yesus yonaqa a walweloqnsiq kumbra bole bole yoqnej. Yoqnsiq tamo ungasari Satan na ugetnjro qaji nangi kalil boletnjroqnej. Qotei a Yesus ombla soqneb deqa a singila ti wauoqnej. ³⁹Yesus a Juda nango sawa ti Jerusalem qure ti dia manwa gargekoba yeqnaqa iga gago ñamdamu na unoqnem. Iga deqa bini saoqnsim laqnum. Ariya nangi na Yesus osib ñamburbasq di qalsib moiyoqneb. ⁴⁰Bati qalub ko-boonaqa Qotei na Yesus olo subq na tigeltunaqa a tigelosiq gago ñamdamuq di branteqnaqa iga unoqnem. ⁴¹A Juda kalil nango ñamdamuq di brantosaioqnej. Iga Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa giltgej qaji gagoq di segi brantoqnej. Agi a subq na tigelosiq iga koba na awooqnsimqa ingi ti ya ti uyoqnem. ⁴²A na mergej, 'E segi qujai Qotei na giltbej qaji. Deqa mondoj e na tamo ñambile so qaji ti tamo morejo qaji ti nangi peginjraqi. Ningi na tamo ungasari nangi e qa degsib minjroqniy.' Yesus na iga degsi mergej. ⁴³O ijo was, Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi nami endegsib maroqneb, 'Qotei na tamo ungasari kalil Kristus qa nango areqalo singilatqab qaji nangi aqa ñam na nango une kobotetnjraqs.'"

Qotei na sawa bei bei qaji nangi aqa Mondor Bole enjrej

⁴⁴⁻⁴⁶Pita a anjam degsi mareqnaqa bati qujai deqa Mondor Bole aisiqa tamo kalil Pita aqa anjam quoqneb qaji nango men bulyetnjrnaqa nangi qure utru segi segi nango anjam poinjrnaqa marelejoqneb. Maroqnsib Qotei aqa ñam soqteqnaqqa Juda Kristen Pita koba na beb qaji nangi di qusibqa tulan prugeb. Di kiyaya? Bati di Qotei na sawa bei bei qaji nangi dego aqa Mondor enjrej deqa. Onaqa Pita a endegsi marej, ⁴⁷"Iga Juda tamo unum. Iga nami Qotei aqa Mondor em. Dego kere bini sawa bei bei qaji

nanği aqa Mondor onub. Deqa tamo bei na iga nanği yansnrqajqa saidgwa kere-sai.”⁴⁸ Osiqa nanği minjrej, “Ningi Yesus Kristus aqa ñam na yanso oiy.” Degsi minjrnaqa nanği na yanso osib Pita minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Degsi minjnabqa a nanği koba na soqneb.

Pita a Jerusalem aiyej

11 Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Yesus aqa tamo unğasari kalil Judia sawaq di soqneb qaji nanği ti anjam endegsib queb, “Sawa bei bei qaji nanği dego Qotei aqa anjam osib nango areqaloq di singilateb.”² Onaqa bati bei Pita a Jerusalem aisiq di sonaqa Juda tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nanği na Pita nriñtosib minjeb, ³“Sawa bei bei qaji nanği muluñ unosaieqñub. Deqa ni kiyaqa nango tal gogetosim nanği ti awoosim ingi uyoqñem?”

⁴Onaqa Pita a nango anjam di qusiqa utruq na anjam endegsi sainjrej, ⁵“E Jopa qureq di pailyeqñamqa Qotei na ijo areqalo waqtetbonaqa e ñeio bulem. E ñeio bulosimqa ingi bei gara kobaquja bul plalosiq mutu qolqeq di ojelenosib lañ goge na ura uratonab ijo ulatamuq ainaq unem. ⁶Unsim geregere gara miligi peleiyosim wagme utru segi segi unjrem. Wagme juwañ ti amal ti bagu ti qebari ti gara miligiq di sonab unjrem. ⁷Unjrsimqa kakro bei quem. A merbej, ‘O Pita, ni tigelosim wagme bei qalsim uye.’ ⁸Onaqa e marem, ‘O Tamo Koba, e uyqasai! Wagme uge uge deqaji e nami uyosaioqñem. Wagme uge deqaji uyqajqa di getento koba.’ ⁹Onaqa kakro di a olo lañ goge na brantej. A marej, ‘Ingi ingi e jiga saiqoji qa maronum di ni olo uge qa maraim.’ ¹⁰Gara di degsi aiyoqalubtosija wagme kalil gara ti olo torei goge oqej.

¹¹“Bati qujai deqa tamo qalub nanği bosib e soqñem qaji tal meq di tigeleb.

Tamo bei na nanği Sisaria qureq dena qariñjrnaq ijoq beb. ¹²Bonab Qotei aqa Mondor na e merbej, ‘Ni tigelosim nanği qalub daurnjrsm gile. Ni are gul-beimaiq.’ Degsi merbonaqa e tigelosim nanği qalub daurnjrsm Yesus aqa tamo 6 agi endia tigelejñunub qaji nanği koba na gilem. Gilsim Sisaria qureq di brantosim tamo di aqa tal gogetem. ^{13–14}Gogetonamqa tamo dena iga endegsi saigej, ‘Lañ angro bei a bosiq ijo talq endi tigelesonaq e unem. Unnamqa merbej, “Ni na tamo qudei nanği qar-iñjrsm Jopa qureq aisib dia tamo bei aqa ñam Saimon ñam bei Pita a itqab. A itosib osib babqa a na ni Qotei aqa anjam mermimqa anjam dena Qotei na ni oqas. Osim tamo unğasari kalil ni ombla tal qujaiq endi unub qaji nanği dego elenqas.”’ ¹⁵O ijo was, tamo dena iga degsi saigonaqa e kamba anjam marqa yeqñamqa Mondor Bole a tamo kalil tal dia koroesoqñeb qaji nangoq aiyej. Mondor a nami iga Juda gagoq aiyej dego kere nangoq aiyej. ¹⁶Nangoq ainaqa e unsimqa Tamo Koba aqa anjam nami marej qaji deqa olo are qalem. Agi a endegsi marej, ‘Jon a ya na tamo unğasari nanği yansnrjoqñej. Ariya e Mondor Bole aqa singila na ningi yansñg-wai.’ ¹⁷O ijo was ningi quiy. Iga nami Tamo Koba Yesus Kristus qa gago areqalo singilatonamqa Qotei na aqa Mondor Bole iga egej. Bini sawa bei bei qaji nanği dego Yesus qa nango areqalo singilateqñabqa Qotei na aqa Mondor nanği enjreqñu. Deqa Qotei aqa wau di e na getentqa keresai.”

¹⁸Onaqa Juda tamo Pita nriñteb qaji nanği aqa anjam di qunabqa nango nriñ koboej. Deqa nanği Qotei aqa ñam soqtosib mareb, “Bole, Qotei a sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetñjreqñu. Deqa nanği dego ñambile gaigai sqab.”

Antiok qureq di tamo ungasari gargekoba nangi are bulyoqneb

¹⁹ Ariya Juda tamo Stiven qaleb qaji nangi na Kristen nangi ugeugeinjre-q nab segi segi jaraiyosib Fonisia sawa ti Saiprus nui ti Antiok qure ti deq gileleqeb. Gilsib dia Qotei aqa anjam mare mare laqneb. Laqnsibqa Juda nangi segi Qotei aqa anjam minjro-qneb. Sawa bei bei qaji nangi Qotei aqa anjam minjrosaiqneb. ²⁰ Ariya Kristen qudei nangi Saiprus ti Sairini ti dena tigelosib Antiok qureq aisib Grik nangi dego Tamo Koba Yesus aqa anjam bole minjroqneb. ²¹ Kristen nangi di Tamo Koba aqa singila ti wauoqneb deqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Yesus qa nango areqalo singilatoqnsib are bulyoqneb.

²² Onaqa Yesus aqa tamo ungasari Jerusalem di soqneb qaji nangi kumbra deqa qusibqa Barnabas qarinyonab Antiok gilej. ²³ Antiok gilsiq Qotei a Grik nangi qa dego are boleiyon-siq aqaryainjroqnej di unej. Unsiqa tulan areboleboleiyej. Deqa a na nangi kalil are singilatetnjroqnsiq minjro-qnej, “Ningi Tamo Koba a gaigai dauryoqnsib soqniy.” ²⁴ Barnabas a tamo bolequja. Mondor Bole aqaq di sonaqa a singila ti wauoqnej. Aqa areqalo kalil Tamo Koba Yesus qa singilatosiq soqnej. Deqa a Yesus aqa anjam mareqnaqa tamo ungasari gargekoba nangi quqnsib Yesus aqaq boqneb.

²⁵ Ariya bati bei Barnabas a Sol namqajqa marsiq Tarsus qureq gilej. ²⁶ Gilsiq Sol namosiq itosiq ombla pulusib Antiok olo aiyeb. Aisib dia wausau qujai Yesus aqa tamo ungasari nangi koba na wauoqneb. Wauoqnsibqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi Qotei aqa anjam minjroqneb. Antiok dia tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nango nam Kristen wainjreb.

²⁷ Onaqa bati bei Qotei aqa medabu o qaji tamo qudei nangi Jerusalem dena walwelosib Antiok beb. ²⁸ Bei aqa nam Agabus. Nangi Antiok bonabqa Qotei aqa Mondor na Agabus medabu singilatetonaqa a tigelosiq marej, “Sawa sawa kalilq di nangi mam koba oqab.” Agabus a degsi marej. Mam di bunuqna Mandor Koba Klodius aqa bati qa bran-tej. ²⁹ Yesus aqa tamo ungasari nangi Agabus aqa anjam di qusibqa nangi nango segi segi silali soqnej di koroieyb. Koroiyosib nango Kristen was Judia sawaq di soqneb qaji nangi aqaryainjrqa marsib silali qarinyonab nangoq aiyej. ³⁰ Silali di nangi Barnabas Sol wo enjrnabqa nangi na osi aisib Kristen gate Judia sawaq di soqneb qaji nango banq di ateb.

Herot na Pita ojsiq tonto talq di waiyej

12 Bati deqa Mandor Herot na Yesus aqa tamo ungasari qudei nangi ojeleposiq ugeugeinjroqnej. ² Osiqa a na qaja tamo bei qarinyonaqa gilsiq Jon aqa was Jems serie na qalnaq moiyej. ³ A degyonaqa Juda tamo kokba nangi areboleboleinjrej di qalieosiq deqa Pita dego oje. Bati di Bem Tiyosai Qaji Uyqajqa Yori Bati Koba. ⁴ Herot a Pita ojsiq tonto talq di waiyosiq qaja tamo 16 nangi minjrnaqa nangi Pita taqateso-qneb. Herot a endegsi are qalej, “Yori bati koba nam Pasova di koboamqa e Pita osiy Juda nango ulatamuq di tigeltqai.” ⁵ Pita a tonto talq di sonaqa Yesus aqa tamo ungasari nangi singila na Pita qa pailyoqneb.

Lan angro bei a bosiq Pita tonto talq dena oqeq atej

⁶ Herot a marej, “Nebeamqa e na Pita osiy Juda nango ulatamuq di tigeltqai.” Qolo deqa qaja tamo aiyel na Pita osib tonto tal miligiq di warum beiq

waiyosib ambletosib sil kokba aiyel na tontonab ñeiesoqnej. Qaja tamo qudei nangi tonto tal siranme jojomq di tigelesosib taqatoqneb. ⁷Onaqa qolo qujai deqa Tamo Koba aqa lañ angro bei a warum miligiq di brantoqujatej. Aqariñ na warum di tulañ suwantej. Onaqa lañ angro dena Pita jar bangaq di kontosiqqa dudumyej. Dudumyosiq minnej, “Ni tigeloqujat.” Degsi minjnaqa sil kokba aiyel Pita aqa bañ qoseb qaji di pambloñsib ulonje. ⁸Onaqa lañ angro na olo Pita minnej, “Ino gara tigsim ino singa tatal jige.” Onaqa Pita a degyonaqa olo minnej, “Ino gara jugo dego jigsim e daurbe.” ⁹Degsi minjnaqa Pita a warum di uratosiq lañ angro dauryosiq gilej. Lañ angro a bole Pita oqeq atej di Pita a poiynosai. A are qalej, “E ñeio-bilqeionum kiyo?” ¹⁰Nangi walwelosib qaja tamo bei tonto tal taqatesoqnej qaji di bunyosib gilsib olo qaja tamo bei bunyosib siranme kobaquja ain na gereiyo qaji di brantonab siran a segi waqonaqa nangi aiyel oqedeb. Siranme di tonto talq dena oqedosim qureq aiqa-jqa siranme. Nangi siranme dena oqedosib gam dauryosib giloqnsib lañ angro na Pita uratosiq ulanjej.

¹¹Onaqa Pita a poiyoonaqa marej, “Bole. Endego e qalieonum, Juda nangi e lubqa laqnabqa Tamo Koba a na aqa lañ angro qarinyqoqa bosiq e aqaryaibosiq Herot aqa bañq dena e oqo.” ¹²Pita a degsi poiyoonaqa walwelosi gilsiq Jon aqa ñam bei Mak aqa ai Maria aqa talq di brantej. Tal miligiq di Kristen gargekoba nangi koroesosib Pita qa pailyoqneb. ¹³⁻¹⁴Onaqa Pita a tal meq di brantosiq siranmeq di tigelosiq kindokindorjosiq maeqnaqa kangal uña bei aqa ñam Roda a bosiqqa siran waqtqa osiqqa Pita aqa kakro qusiq tulañ areboleboleiyej. Onaqa a siran waqtqa uratosiqqa olo urur ti warum miligiq gilsiqqa nangi minnej, “Pita bqo agi tal meq di tigelejunu!”

¹⁵Onaqa nangi na minjeb, “Ni nanarionum. Di Pita sai.” Degsi minjnabqa a tulañ singilaosiqqa minnej, “E nanariosai. E bole maronum. Pita a bqo aqa kakro quonum.” Onaqa nangi na minjeb, “Di Pita sai. Di aqa lañ angro kiyo?”

¹⁶Onaqa Pita a siranmeq di tigelesosiqqa kindokindoneqnaqa nangi kalil bosib siran waqtosib Pita unsib tulañ prugeb. ¹⁷Onaqa Pita a aqa bañ soqtonaqa nangi kirionabqa Tamo Koba a na tonto talq dena oqeq atej deqa nangi sainnej. Osiqqa minnej, “Ñingi gilsib Yesus aqa tamo ungasari kalil Jems ombla endegsib minjriy, ‘Pita a tonto talq dena oqedqo.’” Pita a nangi degsi minjrjsiqqa nangi uratnjrsiq tal beiq gilej.

¹⁸Nebeonaqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nangi ñam ateb Pita a tonto talq di sosai. Nangi degsi unsibqa tulañ ulaugetosib are koba qaloqn-sib maroqneb, “Pita a qabitqo?” ¹⁹Onaqa Herot na aqa qaja tamo qudei nangi minnej, “Ñingi tonto talq gilsib Pita osib boiy.” Degsi minjrnaqa nangi tonto talq gilsib Pita qa ñamonab ugeinnej. Ugeinjrnaqa olo puluosib aisib Herot minjeb, “Pita a tonto talq di sosai.” Degsib Herot minjnabqa a segi gilsiqqa qaja tamo tonto tal taqatesoqneb qaji nangi nenemnjrnaqa minjeb, “Pita a qabitqo kiyo di iga qaliesai.” Nangi degsib Herot minjnabqa a na aqa qaja tamo qudei nangi minnej, “Nangi Pita geregere taqatosai deqa ñingi na nangi ñumib moreñqab.” Osiqqa bunuqna Herot a Judia sawa uratosiqqa Sisaria qureq gilsiq di soqnej.

Herot a moiyej

²⁰Herot a nami Tair qure ti Saidon qure ti nangi qa ñirinugetej. Deqa tamo ungasari qure aiyel dia soqneb qaji nangi koroosib mareb, “Iga tamo qudei qarijn-jrimqa nangi Sisaria qureq aisib Herot aqa are latetqab. Yim aqa ñirin kobo-

gas.” Nangi degsib marsib tamo qudei qariñjnabqa nangi aisib Herot aqa talq di brantosib tal taqato tamo aqa ñam Blastus endegsib minjeb, “Ni na Herot minjim a odimqa iga a ombla qairqom. Yim aqa njirij koboqas.” Sawa kalil Herot a taqatoqnej qaji nangoq dena Tair ti Saidon ti nangi na ingi awaiyoqneb. Utru deqa nangi Herot aqa njirij kobotqajqa mareb. Onaqa Blastus a nango anjam di qusiqa gilsiq Herot minjej.

²¹ Minjnaqa Herot a qusiqa odosiq nangi koba na qairqajqa bati atej. Bati brantonaaqa nangi koroonaabqa Herot a nangi anjam bei minjrqa osiqa mandor kokba nango wala gaigai jigeqneb deqaji bei jigsiqua aqa awo jaram kobaq di awoosiq nangi anjam minjroqnej.

²² Minjreqnaqa tamo ungasari koroosiq qneb qaji nangi aqa anjam di quoqn-sib tulan areboleboleijnrnaqa lelerosib maroqneb, “Herot a mandam tamo sai. A dego qotei bei. Deqa a anjam degsi mareqnu.” ²³ Herot a Qotei bole aqa ñam soqtosai. A aqa segi ñam soqtoqnsiqua anjam maroqnej. Deqa Tamo Koba aqa lan angro bei urur aisiq Herot a ma uge yonaqa aqa bi ani ambli na uynab a moiyej.

²⁴ Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaoqnsiqua qure qure kalil keretoqnej.

²⁵ Onaqa Barnabas Sol wo nangi Jerusalem dia nango wau kobotosib olo puluqa laqnsib Jon aqa ñam bei Mak a osib koba na Antiok qureq gileb.

Antiok qureq di Kristen nangi na Barnabas Sol wo giltjnreb

13 Antiok dia Qotei aqa medabu o tamo nangi ti Qotei aqa anjam plalto tamo nangi ti Kristen nango ambleq di soqneb. Nango ñam agiende. Bei Barnabas. Bei Simeon aqa ñam bei Niger. Bei Lusius. A Sairini qaji. Bei Manain. A nami Mandor Herot ombla tal qujaiq

di angro kiñilala sosib boleeb. Bei Sol.

² Nangi Tamo Koba a qa louoqnsib ingi ti ya ti uratosib sonabqa Mondor Bole na nangi minjrej, “Ningi Barnabas Sol wo nangi aiyel giltjnrsib qariñjnribqa nangi gilsib wau e na enjronum qaji di ojgab.”

³ Onaqa nangi ingi ti ya ti uratosib pai-lyosib nango aiyel gateq di ban atsib qar-ijnjnab gileb.

Saiprus nuiq di Barnabas

Sol wo nangi Yesus

aqa anjam bole maroqneb

⁴ Mondor Bole na nangi aiyel qariñjnraq gilsib Selusia qureq di brantosib dia qobun bei gogetosib qobun na gilsib Saiprus nuiq di branteb. ⁵ Brantosib Salamis qureq di tiryosib dena nangi singa na walweloqnsib Juda nango Qotei tal qudei miligiq giloqnsib Qotei aqa anjam minjre minjre laqneb. Jon aqa ñam bei Mak a nangi aiyel daurnjrsiq aqaryainjroqnej.

⁶ Nangi Saiprus nui aqa qure kalil keretosib Pafos qureq di branteb. Osib qure dia quñam tamo bei aqa ñam Barjisas iteb. A Juda tamo. A na tamo ungasari nangi gisa gisañjnroqnsiqua endegsi minjroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” ⁷⁻⁸ Rom nango gate koba bei aqa ñam Sergius Paulus a Pafos qureq di soqnej. Barjisas a gaigai Sergius Paulus dauryosiq laqnej. Sergius Paulus a qalie tamo kobaquja. A na Barnabas Sol wo nangi metjnrnaqa aqa areq bosib Qotei aqa anjam minjoqneb. Onaqa Barjisas (Grik anjam na aqa ñam Elimas) a are qalej, “E na Barnabas Sol wo nango anjam gegentoqnqai. Sergius Paulus a Yesus qa aqa areqalo singilato uge.” ⁹⁻¹⁰ Sol aqa ñam bei Pol. Mondor Bole a Pol aqa miligiq aisiq singila yonaqa a na Elimas koqyosiq minjej, “Ni Satan aqa angro. Ni kumbra bole kalil jeutosim laqnum. Ni gisañ anjam marqajqa ino areqaloq di maqejunu. Ni gisañ kum-

bra yqajqa tulan singilaeqnum. Ni Tamo Koba aqa anjam bole beltoqnsimqa olo gisan anjam segi mareqnum. Ino kumbra uge di ni uratqa keresai. ¹¹ Deqa ni que. Endego Tamo Koba aqa singila inoq aiyimqa ni namdamu getejmimqa bati gargekoba yala sej unqasai.” Degsi minjnaqa aqa namdamu ambruiyonaqa a sawa unqa keresai. Deqa a na tamo qudei nangi metnjroqnsiqa endegsi minjroqnej, “Ningi ijo ban ojsib e gam osorbiy.” ¹² Sergius Paulus a Tamo Koba aqa singila di unsiq Qotei aqa anjam Pol Barnabas wo nangi maroqneb qaji di poiyoonaqa tulan prugosiq Yesus qa aqa areqalo singilatej.

Pol a Pisidia sawaq di Qotei aqa anjam palontej

¹³ Onaqa tamo nangi Pol dauryosib laqneb qaji nangi a koba na Pafos qure uratosib qobun na gilsib Pamfilia sawaq di brantosib Perga qureq di tirieb. Tiriyosib dia Jon Mak a nangi uratnjrsiqa olo puluosiq Jerusalem aiyej. ¹⁴⁻¹⁵ Onaqa Pol Barnabas wo nangi Perga qure uratosib singa na walwelosib Pisidia sawaq gilsib Antiok qureq di branteb. Brantosib di sonabqa yori batiej. Deqa nangi Qotei tal miligiq gilsib awoonabqa Juda gate kokba nangi tigelosib Moses aqa dal anjam ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam ti sisiyoqneb. Sisiyosib koboonaqa nangi na Pol Barnabas wo minjreb, “O gago was aiyel, ningi gagoq bonub deqa tamo ungasari nango are singilatetnjrqajqa anjam bei soqnim tigelosib mariy.”

¹⁶ Onaqa Pol a tigelosiq aqa ban soqtonaqa tamo ungasari nangi kirionabqa endegsi minjrej, “O Israel ningi ti tamo ungasari kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ningi ti ijo anjam endi quiy. ¹⁷ Qotei a nami gago moma nangi giltjnnaqa nangi Isip sawaq di tulan gargekobaonabqa Qotei a singila

na nangi joqsiqa Isip uratosib gileb. Gago moma nangi di agi Israel. ¹⁸ Nangi gilsib wausau 40 wadau sawaq di sonabqa Qotei a nango gulbe qoboiyetnjroqnej. ¹⁹ Osiqa Kenan sawaq di qure kokba 7 padaltnjrsiqa nango mandam pupoiyoqnsiq gago moma nangi enjroqnej. Qotei a nangi degnjroqnsiq bosi bosiq wausau 450 koboej. ²⁰ Di koboonaqa Qotei a gago moma qudei nangi giltjnrsiqa gate kokba atsiqa singila enjreonaqa singila dena nangi na Israel tamo ungasari nangi taqatnjroqneb. Degsib yonab yonab Qotei aqa medabu o qaji tamo Samuel aqa bati brantej.

²¹ “Onaqa Israel nangi na Samuel minjeb, ‘Ni na tamo bei giltimqa a gago mandor koba sosim iga taqatgwas.’ Degsib Samuel minjnabqa a na Kis aqa njiri Sol giltonaqa a Israel nango mandor koba soqnej. Sol a Benjamin aqa lej. A Israel nango mandor koba sonaqa wausau 40 koboej. ²² Onaqa Qotei na Sol kobotosiqa olo Devit giltonaqa a kamba Israel nango mandor koba soqnej. Qotei a Devit qa endegsi marej, ‘E Jesi aqa njiri Devit unonum, aqa kumbra tulan boledamu. E Devit aqa kumbra qa tulan arearetbeqnu. E qalieonum, a ijo areqalo kalil dauryoqnqas.’ ²³ O ijo was ningi quiy. Qotei aqa anjam bei a nami marej qaji di a segi dauryosiqa Devit aqa lej nangoq dena tamo bei giltosiqa qarinyonaq Israel gagoq bej. Tamo di aqa nam Yesus. A iga padalo sawaq na elenqajqa deqa Qotei na qarinyonaq bej.

²⁴ “Yesus na aqa wau utru atosaison aqa Jon a namoqna bosiq Israel nangi endegsi minjroqnej, ‘Ningi are bulyibqa e na ningi yansngwai.’ ²⁵ Osiqa aqa wau kobotqa osiqa olo endegsi maroqnej, ‘Ningi e qa kiyersib mareqnub? E nami merngem, e Kristus sai. Kristus a ijo qoreq na bqas. Aqa nam kobaquja. E nam saiqoji. E tamo lanaj. Deqa e na

Kristus kangalyqajqa e tamo bolesai.' Jon a degsi maroqnej.

²⁶“O Abraham aqa moma ningi ti tamo kalil Qotei aqa sorgomq di unub qaji ningi ti ijo anjam endi quiy. Ningi kalil ijo was. Qotei a iga padalo sawaq na elenqas anjam di a na qarinyonaq gagoq bej. ²⁷Tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nango gate ti nangi na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Di kiyaaq? Yesus a bole Kristus di nangi poinjrosai deqa. Qotei aqa medabu o tamo nango anjam yori bati gaigai sisiyeqnuq qaji di aqa damu dego nangi poinjrosai. Utru deqa nangi na Yesus qalib moiqajqa anjam qoseb. Nango kumbra dena nangi Qotei aqa medabu o tamo nango anjam keretosib yeb. ²⁸Nangi Yesus aqa une bei babtosai. Nangi a moiyyotqajqa utru saiqoji. Deqa nangi laŋa aqa jejamuq di une qamsib Pailat minjeb, ‘Yesus a une ti deqa ni a namburbasq di gaint.’ Degsib minjnabqa a na Yesus osiq qaja tamo nango banq di atnaqa nangi a qalnab moiyej. ²⁹Anjam kalil Qotei aqa medabu o tamo nangi nami nengrenyeb qaji di Juda nangi keretosib yosib agi Yesus qalsib moiyyoteb. Moiyyotosib namburbasq dena osib subq ateb. ³⁰⁻³¹Onaqa Qotei na olo Yesus subq na tigeltonaqa a tigelosiqqa tamo nangi nami a ombla Galili sawa uratosib Jerusalem aiyeq qaji nango namdamuq di bati gargekoba branteqnaqa nangi unoqneb. Deqa bini nangi Yesus qa anjam saqqnsib laqnabqa Juda tamo ungasari kalil nangi queqnuq.

³²“Nami Qotei na gago moma nangi anjam bole endegsi minjrej, ‘E na Kristus qarinyit bosim tamo ungasari nangi elenqas.’ Qotei aqa anjam bole di bini aqo Barnabas wo na ningi merngeqnum. ³³Qotei na anjam bole di aqa damu babtqa osiq deqa Yesus olo subq na tigeltej. Gago moma nango len agi iga. Deqa Yesus a gagoq bej. Devit a nami

louqa buk miligiq di Yesus qa endegsi nengrenyey,

‘Ni ijo angro bole.

Bini e ni nambabttmonum.’

Devit a lou namba 2q di anjam di nengrenyey. ³⁴Bunuqna Yesus a moinaqa Qotei na subq na tigeltej deqa Yesus a olo moiqasai. Aqa jejamu subq di qusaqasai dego. Agi Qotei a nami marej, ‘E nami Devit boletem dego kere e ningi boletngwai. E bole merngonum.’ ³⁵Deqa ningi quiy. Nami Devit a Qotei minjrej, ‘Ni ino segi angro bolequja ni na gitem qaji aqa jejamu subq di uratim qusaqasai.’ Devit a degsi Qotei minjsiqqa louqa buk miligiq di nengrenyey.

³⁶Ningi qalie, Devit a mandamq di sosiqqa a Qotei aqa areqalo dauryoqnej. A moinaqa aqa jejamu subq ateb. Aqa moma nangi nami subq ateleqeb a dego degsib subq ateb. Onaqa aqa jejamu subq di qusaej. ³⁷Ariya tamo Qotei na subq na tigeltej qaji aqa jejamu qusaosai. Tamo di agi Yesus. ³⁸O ijo was, ningi endegsi poingem. Yesus qujai di aqa nam na Qotei a nungo une kobotetngwas. E Yesus qujai deqa anjam plaltoqn-sim ningi merngeqnum. ³⁹Ningi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena Qotei a nungo une kobotetngwasai. A ningi tamo bole qa merngwasai dego. Tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateqnuq qaji nangi segi Qotei na une kobotetnjroqnsiq nangi tamo bole qa minjreanu. ⁴⁰Deqa ningi geregere nam atoqniy. Qotei aqa medabu o tamo nango anjam nangi nami maroqneb qaji di aqa damu nungoq bo uge. Agi nangi endegsib maroqneb, ⁴¹‘O ijo anjam misiliŋyo qaji tamo, nungo bati qa e na marwa bei babbittqa ningi di unsib tulaŋ prugwab. Tamo bei na marwa deqa saingwas di ningi bole qa marqasai. Deqa ningi padalougetqab.’” Pol a anjam degsi marej.

⁴²Onaqa lou koboonaqa Pol Barnabas wo nangi Qotei talq dena oqedonabqa tamo ungasari nangi na minjreb, “Yori bati bei ningi bosib anjam deqaji olo mergibqa iga quqwom.”

⁴³Tamo ungasari nangi jaraiyeqnabqa nango ambleq di Juda gargekoba nangi na Pol Barnabas wo nangi daurnjreb. Sawa bei bei qaji qudei nami Qotei aqa sorgomq di sqa marsib Juda nango miligiq aiyeb qaji nangi dego Pol Barnabas wo nangi daurnjreb. Deqa nangi aiyel na nango are singilatetnjroqnsib endegsib minjroqneb, “Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi geregere ojesoqniy.”

⁴⁴Onaqa yori bati bei tamo ungasari kalil Antiok qureq di soqneb qaji nangi Qotei aqa anjam quqwa marsibqa bosib Qotei talq di koroeb. ⁴⁵Onaqa Juda nangi na nangi unjrsib are ugeinjrej. Deqa Pol a anjam mareqnaqa nangi na aqa anjam gegentoqnsib a misilinyoqneb. ⁴⁶Yeqnab Pol Barnabas wo nangi na Juda nangi singila na endegsib minjreb, “Qotei na aqo Barnabas wo qarinqosiq mergej, ‘Ningi namoqna Juda nangi segi ijo anjam minjroqniy.’ Mergej deqa iga bosim Qotei aqa anjam ningi Juda segi namoqna merngeqnum. Merngeqnamqa ningi na gago anjam gotranjeqnub. Nungo kumbra dena ningi nungo segi jejamuq di une atoqnsib ningi nambile gaigai sqajqa gam urateqnub. Deqa ningi quiy. Bini aqo aiyel ningi uratngsimqa sawa bei bei qaji nangiq giloqnsim Qotei aqa anjam nangi minjroqnqom. ⁴⁷Iga degyqom. Di kiyaya? Tamo Koba a nami iga endegsi mergej, ‘E ni qarinqmitqa ni pulon bul sosim sawa bei bei qaji nangiq giloqnqam. Giloqnsim lan utru qolqeq di tamo ungasari nangi ijo anjam minjroqnim e na nangi elenqai.’”

⁴⁸Onaqa sawa bei bei qaji nangi Pol aqa anjam di qusibqa tulan are-

boleboleinjrnaqa Tamo Koba aqa anjam binjiyoqneb. Deqa qure dia tamo ungasari Qotei na nami nambile gaigai sqajqa giltjnrej qaji nangi Yesus qa nango areqalo singilateb. ⁴⁹Bati deqa Tamo Koba aqa anjam tulan kobaosiq sawa di keretej. ⁵⁰Onaqa Juda nangi Pol Barnabas wo nangi qa tulan minjin oqetnjrnaqa unja kokba qudei Qotei qa louoqneb qaji nangi ti qure deqa gate kokba ti nango are ugetetnjreb. Are ugetetnjrnabqa nangi tigelosib Pol Barnabas wo nangi ugeugeinjsib nangi aiyel qure dia sqajqa singila na saidnjrsib winjrnab jaraiyeb. ⁵¹Deqa nangi aiyel nango singa tumbrum butuyosib qure di urateb. Juda nangi nango segi une qalieqajqa deqa nangi aiyel kumbra di yeb. Yosib Aikoniam qureq aiyeb. ⁵²Bati deqa Antiok qureq di Mondor Bole a tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nango are miligiq aiyeqnsiq nangi singilatnjreqnaqa nangi tulan areboleboleinjroqneb.

**Pol Barnabas wo nangi
Aikoniam qureq di
Qotei aqa anjam palontoqneb**

14 Pol Barnabas wo nangi Aikoniam dia Juda nango Qotei tal miligiq gileb. Gilnabqa tamo ungasari nangi koroesonabqa tigelosib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. Minjreqnabqa nango aiyel anjam dena tamo ungasari tulan gargekoba Juda ti Grik ti are qametnjrnaqa nangi Yesus qa nango areqalo singilateb. ²Onaqa Juda qudei nangi Pol Barnabas wo nango anjam quqwa uratosib Grik qudei nango are ugetetnjrnabqa nangi Yesus aqa tamo ungasari nangi qa ugeosib misilijnjroqneb. ³Deqa nangi aiyel Aikoniam qureq di sokobaiyosib Tamo Koba a tamo ungasari nangi qa are boleiyeqnu anjam di mare mare laqneb. Nangi aiyel ulaosai. Tamo Koba a na nangi

aiyel singila enjreqnaqa nangi manwa gargekoba yoqneb. Yeqnabqa tamo ungasari gargekoba nangi manwa di unoqnsib endegsi poinjroqnej, “Bole, nango aiyel anjam di Qotei aqa anjam.” ⁴ Onaqa qure dia tamo ungasari nangi poelenosib qudei nangi Juda nangi daurnjrsib olo qudei nangi Pol Barnabas wo nangi daurnjreb. ⁵ Deqa Grik qudei ti Juda qudei ti nango gate nangi ti endegsib are qaleb, “Iga na nangi aiyel ugeugeinjrsim meniñ na ñumsim moiyojnjqom.”

⁶ Onaqa nango areqalo di Pol Barnabas wo nangi qalieosib jaraiyosib Likonia sawa nango qure aiyel Listra ti Derbe ti deq aiyeb. Aisib sawa bei jojom di dego branteb. ⁷ Brantosib dia Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb.

Pol Barnabas wo nangi Likonia sawaq di Yesus aqa anjam bole maroqneb

⁸ Listra qureq di tamo bei ai miligiq na singa qandamo ñambabej qaji a soqnej. A nami walweloqnej. Aqa singa singila saiqoji. Awogaigaisoqnej. ⁹ Bati deqa Pol a Qotei aqa anjam palonteqnaqa tamo di a quoqnej. Onaqa Pol na tamo di koqyosiq aqa areqalo unej aqa areqalo qujai Qotei na a boletbqa kere. ¹⁰ Degsi unsiq deqa tamo di metosiq minjeb, “Ni tigelosim walwel.” Minjnaqa a tigeloqjatosiq walwelej.

¹¹ Pol a kumbra di yonaqa tamo ungasari tulan gargekoba nangi unsibqa nango segi Likonia anjam na lelenoqnsib maroqneb, “Ningi uniy. Gago qotei nangi tamo bulyosib gagoq bonub.”

¹² Nangi degsib lelenoqnsib Barnabas minjeb, “Ni gago qotei Sus.” Pol a Qotei aqa anjam plaltoqnej deqa nangi a minjeb, “Ni gago qotei Hermes.” ¹³ Qure polomq di nango qotei Sus aqa atra tal soqnej. Deqa atra tamo a makau qudei osiq ñam so na walatnjrsiq Pol Barn-

abas wo nangi aiyel atrainjrq marsiq tamo ungasari gargekoba joqsiq nangi koba na qure polomq gileb.

¹⁴ Onaqa Yesus aqa anjam maro tamo aiyel Barnabas Pol wo nangi deqa qusi-bqa are tulan gulbeinjrnaqa nango segi gara bumbranyosib gurgur ti tamo ungasari nango ambleq aisib lelenosib minjreb, ¹⁵ “O tamo ungasari, ningi kiyaa kumbra endi yeqnub? Aqo aiyel mandam tamo, ningi ti kere. Aqo aiyel na Yesus Kristus aqa anjam bole ningi merngeqnum. Di kiyaa? Ningi are bulyosib gisan qotei kalil endi torei uratnjrsib Qotei ñambile so qaji a qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Qotei agi a na lañ ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyej. ¹⁶ Bole, nami Qotei na sawa bei bei qaji nangi uratnjreqnaqa nangi nango segi areqalo dauryoqnsib laqneb. ¹⁷ Bati deqa Qotei a ningi qa uliosaiioqnej. Ningi a qa qalieqajqa deqa a bati gaigai ningi geregereingooqnej. A lañ goge na awa engeqnaqa ingi uyo kalil aqa bati qa melieqnaqa ningi uyoqnsib areboleboleingooqnej.” ¹⁸ Onaqa tamo ungasari nangi Pol Barnabas wo nango anjam di qusib quosaibulosib olo minjreb, “Ningi gago qotei.” Degsib minjroqnsib nangi aiyel atrainjrqajqa tulan singilaeqnaq nangi na saidnjroqneb.

¹⁹ Onaqa Juda tamo qudei nangi Antiok dena ti Aikoniam dena ti walwelosib Listra qureq bosib dia tamo ungasari nango are ugetetnjrnabqa nangi tigelosib Pol meniñ na qaleb. Osib a girinyosib gilsib qure qalaq di ateb. Nangi are qaleb, “A moiqa.” ²⁰ Onaqa tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangi Pol aqa areq gilsib Pol a mandamq di ñeiesonaq a kainyesonabqa tigelosiq olo qure miligiq gilej. Nebeonaqa a Barnabas osiq ombla walwelosib Derbe qureq aiyeb.

Pol Barnabas wo nanği na Kristen nanği singilatnjreb

²¹ Nanği aiyel Derbe qureq aisib dia Yesus aqa anjam bole plalteqnaqqa tamo ungasari gargekoba nanği Yesus dauryoqneq. Onaqa bunuqna nanği aiyel olo puluosib qure kalil nanği nami laqneq qaji deq olo giloqneq. Listra qure ti Aikoniam qure ti Antiok qure ti deq giloqneq. ²² Nanği aiyel degsib giloqnsibqa tamo ungasari nami Yesus dauryoqneq qaji nanği singilatnjroqnsib minjroqneq, “Ningği Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib soqniy. Ningği gulbe gargekoba iteleqgab di unğum. Gulbe di nungoq boqniqqa Qotei a nungo Mandor Koba sosim ningği taqatngwas.” ²³ Qure kalilq di nanği aiyel na Kristen gate ateleqoqneq. Osib ingği ti ya ti uratoqnsib Kristen gate nanği qa pailyoqneq. Osib nanği joqnsib Tamo Koba agi nami a qa nanngo areqalo singilateq qaji aqa banğ di atoqneq.

Pol Barnabas wo nanği olo Antiok qureq aiyeb

²⁴ Bunuqna Barnabas Pol wo nanği aiyel Pisidia sawa amble potosib walwelosib Pamfilia sawaq di branteq. ²⁵ Brantosib Perga qureq aisib dia Yesus aqa anjam palontoqnsib minjroqneq. Dena tigelosib Atalia qureq aiyeb. ²⁶ Aisib dena qobun gogetosib aisib Antiok qure agi nami nanği dena tigelosib walweleb qaji di olo branteq. Dia nami Kristen nanği koroosib nanği aiyel qa pailyosib qarinqjrnab gileb. Qotei a nanği aiyel qa are boleyim nanği aiyel singila na wauoqnqajqa deqa pailyeb. Ariya nanği aiyel wau di kobotosib qure deq olo aiyeb. ²⁷ Aisib Kristen nanği koroinjrsibqa wau kalil Qotei a nanngo banğ na yoqnej qaji deqa nanği sainjroqneq. Sainjroqnsib endegsib minjroqneq, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego

gam waqtetnjreqnaqa nanği Yesus qa nanngo areqalo singilateqnaq.” ²⁸ Nanği aiyel Antiok qureq di tamo ungasari Yesus dauryoqneq qaji nanği koba na sokobaiyeb.

Kristen nanği Jerusalem di koroeb

15 Bati bei tamo qudei nanği Judia sawaq dena walwelosib Antiok qureq gilsib dia Kristen nanği endegsib minjreb, “Ningği Moses aqa dal anjam dauryosib mulun uniy. Yimqa Qotei a ningği elenqas. Ningği mulun unqasai di Qotei a ningği elenqasai.” ² Degsib minjrnabqa Pol Barnabas wo nanği qusibqa tamo nanği di njringnjrsib nanği ti anjam na qotoqneq. Onaqa Kristen kalil nanği koroosib anjam endegsib kereteb, “Iga na Pol Barnabas wo Yesus aqa tamo qudei ti nanği qarinqjrnim Jerusalem aiqab. Aisib dia Yesus aqa anjam maro tamo nanngo gate nanği ti koba na anjam di gereiyqab.”

³ Nanği degsib anjam keretosib nanği qarinqjrnab aiyeb. Nanği aiyoqnsibqa Fonisia sawa ti Samaria sawa ti dia Yesus aqa tamo ungasari nanği itnjroqnsibqa endegsib minjroqneq, “Qotei na sawa bei bei qaji nanği dego are bulyetnjreqnu.” Degsib minjreqnab nanği kalil quoqnsib tulan areboleboleinjroqnej.

⁴ Nanği aisib Jerusalem di brantonabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen kalil ti nanngo gate ti nanği na minjreb, “Ningği kere bonub.” Onaqa Pol Barnabas wo nanği tigelosib wau kalil Qotei a nanngo banğ na yoqnej qaji deqa nanği sainjreb. ⁵ Sainjrnabqa Farisi tamo qudei Yesus qa nanngo areqalo singilateq qaji nanği qusibqa tigelosib mareb, “Sawa bei bei qaji nanği gago miligiq aiqa osibqa nanği mati mulun unsib Moses aqa dal anjam dauryqab di kere.”

⁶⁻⁷ Nanği degsib marnabqa Yesus aqa anjam maro tamo nanği ti Kristen gate nanği ti anjam di gereiyqa koroeb. Ko-

roosib anjam gargekoba marelenjoqneb. Onaqa Pita a tigelosiq nangi endegsi minjrej, “O ijo was kalil ningi qalie, Qotei a nami nungo ambleq dena e giltbej. E na sawa bei bei qaji nangi Yesus aqa anjam bole minjroqnitqa nangi quonqnsib Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa giltbej.”⁸ Qotei a tamo kalil nango areqalo qalie. A na aqa Mondor Bole nami iga egej dego kere sawa bei bei qaji nangi enjreqnu. Aqa kumbra dena a na iga osorgeqnu, a na sawa bei bei qaji nangi dego elenqajqa are qaleqnu.⁹ Qotei a gam bei na iga Juda elenjoqnsiq olo gam bei na sawa bei bei qaji nangi elenjosaeqnu. Nangi Yesus qa nango areqalo singilateqnuq gam dena qujai Qotei na nango are miligi yansetnjreqnu.¹⁰ Deqa ningi kiyaqa tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nangi gulbe koba enjreqnub? Nungo kumbra dena ningi Qotei aqa areqalo ugeteteqnuq. Gulbe di nami gago moma nangi qoboilya keresai. Bini iga dego qoboilya keresai.¹¹ Iga endegsi poigeqnu, Tamo Koba Yesus a iga ti sawa bei bei qaji nangi qa ti are boleiyeqnu kumbra dena qujai Qotei na iga kalil elejeqnu.”

¹² Pita a nangi degsi minjrnaqa nangi kalil aqa anjam di qusibqa nangi mequmesoqneb. Onaqa Barnabas Pol wo nangi kamba tigelosib Qotei na nami nangi aiyel singilatnjreqnaqa nangi sawa bei bei qaji nango ambleq di manwa gargekoba yoqneb deqa nangi sainjrnaq queb.

¹³ Sainjrsib koboonaqa Jems a kamba tigelosiq marej, “O ijo was, ningi e na anjam bei merngit quiy.”¹⁴ Saimon a mergwo, ‘Qotei a sawa bei bei qaji nango ambleq dena aqa segi tamo ungasari nangi elenqa osiq giltnjrej.’¹⁵ Saimon aqa anjam de ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam ti utru qujai. Agi Qotei aqa medabu o qaji tamo bei a an-

jam endegsi nengrenyej,¹⁶ “Tamo Koba a marqo, “Bunuqna e olo bosiy Devit aqa tal ulonej qaji di olo tigeltqai. Tal aqa ingi ingi kalil ugeelenqeb qaji di dego bunuj atelenqai.”¹⁷ Amqa sawa bei bei qaji nangi e itbqa maroqnsib ijoq boqnaqab. E na nangi giltnjritqa nangi ijo segi tamo ungasari sqab.”¹⁸ Tamo Koba aqa anjam di a nami babtej agi bini olo babtoqnsiq mareqnu.”

¹⁹ “Deqa ijo was, e ijo areqalo endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nangi are bulyoqnsib Qotei aqaq boqnaqba iga nangi gulbe bei enjrqasai.”²⁰ Iga anjam truquyala segi nengrenyosim nangoq qarinyqom. Anjam agiende. ‘Ningi gisanj qotei atrainjro qaji ingi uyoqnaib. Ningi sambala kumbra yoqnaib. Wagme sil na kakro tontnjrnab moreneb qaji di ningi uyoqnaib. Wagme lej ti dego uyoqnaib.’ Iga anjam truquyala di segi nengrenyosim sawa bei bei qaji nangoq qarinyqom.²¹ Iga qalie, nami koba Juda nangi Moses aqa dal anjam qure qureq di palontoqneb agi bini palontoqnsib unub. Yori bati gaigai nangi nango Qotei tal kalil miligiq di Moses aqa dal anjam sisiyeqnuq.”

Kristen nangi anjam nengrenyosib sawa bei bei qaji nangoq qarinyeb

²² Jems a anjam degsi marnaqa Yesus aqa anjam maro tamo nangi ti Yesus aqa tamo ungasari kalil ti nango gate ti nango ambleq dena tamo aiyel giltnjreb. Tamo aiyel di qarinnjrib Pol Barnabas wo nangi daurnjrsib Antiok qureq gilqajqa deqa giltnjreb. Tamo aiyel giltnjreb qaji nango ñam Judas aqa ñam bei Barsabas nangi Sailas wo. Nangi aiyel Kristen gate soqneb.²³ Nangi qarinnjrqa osibqa anjam truquyala endegsib nengrenyosib nango banq di ateb,

“O was ningi kaiye. Iga Yesus aqa anjam maro tamo iga ti Kristen gate ti anjam endi nengrenyosim nungoq

qariñyonum. Ningi Antiok qure ti Siria sawa ti Silisia sawa ti di unub. Ningi sawa bei bei qaji. ²⁴Iga nami quem, tamo qudei nangi gago ambleq na tigelosib nungoq gilsib nango segi areqalo na anjam bei merngeb. Merngsib anjam dena nungo areqalo niñaqyetngeb. Tamo nangi di iga na qariñnjrosai. ²⁵Deqa iga kalil koroosim areqalo qujaitosim tamo aiyel giltñjrsimqa nungoq qariñnjronum. Nango ñam Judas Sailas wo. Iga na nangi ti gago Kristen was bole aiyel Barnabas Pol wo nangi ti nungoq qariñnjronum. ²⁶Barnabas Pol wo nangi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam singila na ojsib waueqñub. Jeu tamo nangi na nangi aiyel ñumib moreñqajqa mareqñab nangi ulaosaieqñub. ²⁷Deqa iga nangi aiyel Judas Sailas wo koba na nungoq qariñnjronum. Judas Sailas wo nangi na gago anjam nengrenyonum qaji endi ningi olo merngib quqwab. ²⁸O was ningi quiy. Iga Mondor Bole ombla areqalo qujaitosim anjam endi qosonum. Ningi gago anjam truquyala endi segi qusib dauryqab di kereqas. Iga ningi gulbe koba engwasai. Gago anjam truquyala agiende. ²⁹Ningi gisan qotei atrainjro qaji ingi uyoqñab. Wagme leñ ti uyoqñab. Wagme sil na kakro tontñrnab moreñeb qaji di uyoqñab. Sambala kumbra dego yoqñab. Ningi kumbra di segi dauryqab di ningi geregere sqab. Koboqo.” Yesus aqa tamo ungasari nangi anjam di nengrenyeb.

³⁰Nengrenyosib tamo qolqe nango bañq di atsib nangi qariñnjrnab gileb. Gilsib Antiok di brantosib Yesus aqa tamo ungasari nangi koroinjrsibqa anjam nengrenyeb qaji di enjreb. ³¹Onaqa nangi kalil anjam di sisiyosib anjam dena nango are singilatetñrnaqa nangi tulañ areboleboleinjrej. ³²Judas Sailas wo nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo soqñeb deqa nangi aiyel anjam

olekoba Yesus aqa tamo ungasari nangi minjrnab qunabqa anjam dena nango are singilatetñnjrej. ³³⁻³⁴Nangi aiyel bati qudei Antiok di sonabqa bunuqna Yesus aqa tamo ungasari nangi na minjreb, “O gago was aiyel ningi olo aiyiy.” Degsib minjrsib qariñnjrnabqa nangi aisib Yesus aqa anjam maro tamo Jerusalem di soqñeb qaji nangoq di olo branteb. ³⁵Onaqa Pol Barnabas wo nangi Antiok di sosibqa Kristen qudei ti koba na wauoqñsibqa Tamo Koba aqa anjam plaltoqn-sib tamo ungasari nangi minjroqñeb.

Pol Barnabas wo nangi ñirñkobaosib poeb

³⁶Onaqa bati bei Pol na Barnabas minjej, “Aqo aiyel nami qure qureq di Tamo Koba aqa anjam palontoqnem qaji deq olo gilsimqa Yesus aqa tamo ungasari nangi unjrqom. Nangi kiyersib unub kiyo di unjrqom.” ³⁷Onaqa Barnabas na Pol minjej, “Di kere. Iga Jon olo osim koba na gilqom.” Jon aqa ñam bei Mak. ³⁸Onaqa Pol a singila na Barnabas saidyoqñej, “Eo. Mak a nami iga koba na wauqa gilnamqa Pamfilia sawaq di a na iga uratgosiq Jerusalem aiyej deqa iga a olo osi gilqasai.” ³⁹Pol na Barnabas degsi saidyeqnaqa nangi aiyel anjam titosib ñirñkobaosib poeb. Deqa Barnabas a Mak osiqa qobuñ na Saiprus nuiq gileb. ⁴⁰Ariya Pol a Sailas osiqa ombla gilqa laqñabqa Yesus aqa tamo ungasari nangi na minjreb, “Tamo Koba a ningi qa are boleyeme.” Osib nangi aiyel qariñnjrnab gileb. ⁴¹Nangi aiyel gilsib Siria sawa ti Silisia sawa ti ambleq na walweloqñsibqa qure qureq di brantoqñsibqa Kristen nangi itñjroqñsib Qotei aqa anjam minjroqñsib singilatñjroqñeb.

Timoti a Pol dauryej

16 Onaqa bati bei Pol a walwelosiq Derbe qureq di brantej. Dena tigelosiq Listra qureq gilej. Dia tamo

bei soqnej aqa ñam Timoti. A Yesus dauryoqnej qaji. Aqa ai a Juda uña. A Yesus qa aqa areqalo singilatej qaji. Timoti aqa abu a Grik tamo. ²Listra qure ti Aikoniam qure ti dia Yesus aqa tamo ungasari nangi maroqneb, “Timoti a tamo bolequja.” ³Sawa dia Juda nangi qalieeb, Timoti aqa abu a Grik tamo. Deqa Pol a Timoti osiqa a ombla wauqa marsiqa muluñ waiyej. ⁴Bati bei nangi aiyel Sailas koba na gilsib qure qureq di walweloqneb. Walweloqnsibqa Jerusalem dia anjam qoseb qaji di Kristen nangi qusib dauryqajqa deqa minjroqnsib laqneb. Anjam di Yesus aqa anjam maro tamo nango gate nangi ti qoseb. ⁵Bati deqa Qotei na tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangi singilatnjroqnej. Bati gaigai tamo ungasari gargekoba are bulyoqnsib Kristen nango miligiq ayeqnaab nangi tulan kobaoqneb.

Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej

⁶Bati bei Pol na Sailas na Timoti na nangi qalub walwelosib Frigia sawa ti Galesia sawa ti dia Qotei aqa anjam mare mare giloqneb. Nangi Esia sawaq di Yesus aqa anjam marqa laqnabqa Mondor Bole na nangi saidnjreb. ⁷⁻⁸Deqa nangi walwelosib Misia sawaq di branteb. Dena Bitinia sawaq gilqa laqnabqa Yesus aqa Mondor na nangi olo saidnjrnaqa nangi Misia sawa amble potosib sumsib torei Troas qureq di branteb. ⁹Nangi Troas di sosibqa qolo Pol a ñeio bulosiqa Masedonia tamo bei unej. Masedonia tamo di a Pol aqa ulatamuq di tigelosiq minjej, “Ni Masedonia bosim iga aqaryaige.” ¹⁰Pol a ñeio degsi unej deqa iga tigelosim Masedonia sawaq sumem. Iga endegsi poigej, “Qotei na iga metgwo deqa iga Masedonia sawaq di tamo ungasari nangi Yesus aqa anjam bole minjroqnqom.”

Lidia a Yesus qa aqa areqalo singilatej

¹¹Onaqa iga Troas qureq dena qobuñ gogetosim Samotres nui tinjosim sumem. Sumsim nui di bunjosim nebeonaqa Neapolis qureq di tiryem. ¹²Dena iga singa na walwelosim Filipai qureq di brantem. Qure di nami Rom nangi bosib awoeb qaji. Qure di Masedonia nango qure kobaquja. Iga sumsim bati gargekoba yala qure dia soqnem. ¹³Onaqa Juda nango yori bationaqa iga qure polomq aism ya qala beiq di brantem. Iga are qalem, “Ya qalaq di Juda nango pailyo sawa unu kiyo?” Degosim aiyem. Aism ungasari qudei dia koroesonab nangi itnjrsimqa nangi koba na awoosim Qotei aqa anjam minjroqnem. ¹⁴Nango ambleq di uña bei soqnej aqa ñam Lidia. A gara lent oqnsiq qarinyeqnaqa tamo nangi na awaiyoqneb. Di aqa silali wau. Aqa qure utru Taiataira. A Qotei qa louoqnej qaji. A ya qalaq di sonaqa Qotei na aqa areqalo waqtetonaqa a Pol aqa anjam qusiq poiyoonaqa are bulyej. ¹⁵Deqa tamo ungasari Lidia aqa talq di soqneb qaji nangi Lidia a ti yanso eb. Onaqa Lidia na iga mergej, “E Tamo Koba a qa ijo areqalo singilatunum ningi bole edegosib bosib ijo talq endi iga koba na sqom.” Lidia a tulan singilaej deqa iga aqa talq di a koba na soqnem.

Filipai qureq di Pol Sailas wo nangi tonto talq di breinjreb

¹⁶Onaqa bati bei iga olo pailyo sawaq ayeqnamqa kangal uña bei bosiqa gamq di iga itgej. Uña di a mondor uge ti soqnej. Mondor uge dena kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosiq minjeqnaqa a kamba tamo qudei nangi minjroqnej. Minjreqlaqa nangi quqnsib silali koba yeqnaab osi giloqnsiqa aqa tamo kokba nango bañq di atoqnej. ¹⁷Iga Pol koba na ayeqnamqa uña di a iga dau-

rgoqnsiqa tulan lelenoqnsiqa maroqnej, “Tamo nangi di Qotei Goge Koba aqa wau tamo. Nangi anjam palontoqnsib Qotei a ningi padalo sawaq na elenqajqa gam osorngeqnub.” ¹⁸ Bati gargekoba uña dena anjam degsi maroqnsiq iga daurgoqnej. Deqa bati bei Pol a uña deqa minjin oqnaqa bulosiqa mondor uge di minjej, “E Yesus Kristus aqa ñam na ni mermonum, ni uña di uratosim ulañ.” Degsi minjnaqa mondor uge dena uña di uratosiq ulañej.

¹⁹⁻²⁰ Pol a kumbra degyej deqa uña di aqa tamo kokba nangi silali oqajqa gam sainjrej. Gam sainjrnaqa di unsibqa Pol Sailas wo nangi ojsib koro sawaq joqsib gilsib Rom gate nango ulatamuq di tigeltnejreb. Tigeltnjrsibqa Rom gate nangi endegsib minjreb, “Tamo aiyel nangi dena iga tamo ungasari qure endia unum qaji gulbe koba egeqnub. Nangi aiyel Juda tamo. ²¹ Nangi aiyel kumbra osorgeqnub qaji di iga Rom tamo na dauryqajqa getento koba.” ²² Onaqa tamo ungasari kalil qure dia soqneb qaji nangi anjam di qusibqa Pol Sailas wo nango jejamuq di une qametnjroqneb. Onaqa Rom gate nangi na nangi aiyel ojsib qaja tamo nango banq di ateb. Atnabqa nangi na osib gara bumbranjetnjrsib bu toqon na kumbainjreb. ²³ Nangi kumbainjro gargekobatosib tonto talq di breinjrsib tonto tal taqato tamo a minjeb, “Ni na nangi aiyel singila na tontnjrsim geregere taqatnjresoqne.” ²⁴ Degsib minjnabqa a nangi aiyel joqsiqua tonto tal miligiq di warum beiq di breinjrsiq ñamtañ kobaquja na nango singa gitantetnjrej.

²⁵ Onaqa qolo jige Pol Sailas wo nangi tonto tal miligiq di Qotei pailyoqn-sib loueqnabqa tamo nangi tonto talq di soqneb qaji nangi quoqneb. ²⁶ Bati qujai deqa mimiñ koba dosiqa singila na tonto tal renginyonaqa siranme kalil waqelenjeb. Sil kokba kalil tamo

nangi tontnjreb qaji di pamblonelenjeb. ²⁷⁻²⁸ Onaqa tonto tal taqato tamo a tigelosiqua ñam atej di siranme kalil waqelenjesonaq unej. Deqa a are qalej, “Tonto tamo kalil nangi jaraiyonub.” Degsi are qalsiqua aqa serie osiq aqa segi jejamu qalqa yonaqa Pol a maosiq minjej, “Ni ino segi jejamu qalaim. Iga kalil endi unum. Iga jaraiyosai.” ²⁹⁻³⁰ Pol a degsi tonto tal taqato tamo di minjnaqa a na qaja tamo qudei nangi metnjrnaq wañal osi bonab warum suwanjeb. Onaqa a tulan ulaugetosiq gindagindajnosiq urur ti warum miligiq gilsiq Pol Sailas wo nango singaq di ñam quosiq ñeiej. Dena tigelosiqua nangi aiyel joqsiqua oqedosiq nenemnjrej, “O tamo kokba aiyel, e kumbra kiye yitqa Qotei na e oqas?”

³¹ Onaqa nangi aiyel na minjeb, “Ni Tamo Koba Yesus qa ino areqalo singilatime. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ni ombla tal qujaiq di unub qaji nangi ti elenqas.” ³² Degsi minjsibqa Tamo Koba aqa anjam plalteqnaqba a quoqnej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi dego quoqneb. ³³ Onaqa qolo deqa tonto tal taqato tamo a na nangi aiyel yu qosetnjrsiqua tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi koba na yanso eb. ³⁴ Onaqa a na nangi aiyel joqsiqua aqa talq gilsib dia ingi anainjrej. Tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi a ti tulan areboleboleinjrej. Di kiyaqa? Nangi are bulyosib Qotei qa nango areqalo singilateb deqa.

³⁵ Ariya nebeonaqa Rom gate nangi na qaja tamo qudei nangi qarijnjrnab aisis tonto tal taqato tamo di minjeb, “Ni na tamo aiyel di oqeq atim nangi sumeb.” ³⁶ Onaqa a nango anjam di qusiqa Pol minjej, “Rom gate nangi na qaja tamo qudei qarijnjronub bosib e endegsib merbonub, ‘Ni na nangi aiyel oqeq atim nangi sumeb.’ Nangi e degsib merbonub. Deqa ningi aiyel are lawo sumiy.” ³⁷ On-

aqa Pol a anjam di qusiqa qaja tamo nanği minjrej, “Aqo aiyel Rom tamo. Gate nanği na gago une bole babtosai. Nanği aqo aiyel laņa ojsib tamo unğasari nango nıamdamuq di kumbainğosib tonto talq endi waigeb. Bini nanği lumu na iga olo oqeq atib sumqajqa maronub. Deqa iga sumqasai. Nanği segi bosib iga tonto talq endena oqeq atib sumqom.”

³⁸ Onaqa qaja tamo nanği olo gilsib Rom gate nanği Pol aqa anjam di minjrnabqa qusib ulaeb. Di kiyaya? Pol Sailas wo nanği Rom tamo deqa. ³⁹ Deqa Rom gate nanği Pol Sailas wo nango are latetnjrqa marsibqa tonto talq aisib minjreb, “Bole, iga grotonum.” Degsib minjrsibqa siran waqtetnjrsib joqsib oqedeb. Oqedosib nanği aiyel minjreb, “Ningı qure endi uratosib sumiy.” ⁴⁰ Degsib minjrnabqa nanği aiyel tonto tal uratosibqa walwelosib Lidia aqa talq gileb. Gilsib dia Yesus aqa tamo unğasari qudei nanği itnjrsibqa Yesus aqa anjam na nango are singilatetnjreb. Osib nanği uratnjrsib qure di uratosib sumeb.

Tesalonaika nanği na Pol Sailas wo ojqa mareb

17 Pol aqa wau qujai nanği ti sum-sib Amfipolis qureq di brantosib dena walwelosib Apolonia qureq sumeb. Dena tigelosib sumsib Tesalonaika qureq di branteb. Dia Juda nango Qotei tal bei soqnej. ² Deqa Pol aqa kumbra gaigai yoqnej qaji di dauryosiqa Qotei tal miligiq gilej. Gilsiq yori bati qalub qa Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di plaltoqnsiqqa Juda tamo unğasari nanği minjroqnej. ³ Pol a anjam geregere plaltosiq endegsi minjroqnej, “Qotei aqa anjam nami nengrenyeb qaji di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moisim olo subq na tigelqas.” Osiqa minjroqnej, “Yesus agi e ningı a qa

merngeqnum qaji a bole Kristus.” ⁴ Pol a nanği anjam degsi minjreqnaqa tamo unğasari qudei nanği aqa anjam di qusib poinjrnaqa Yesus qa nango areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb. Grik tamo gargekoba Qotei qa louoqneb qaji nanği ti unğa kokba qudei ti nanği dego Yesus qa nango areqalo singilatosib Pol Sailas wo daurnjreb.

⁵ Onaqa Juda nanği Pol Sailas wo nanği qa minjin oqetnjrnaqa tamo uge qudei ingi qariņyo sawaq dena joqsib tamo unğasari kalil nango are ugetetnjreb. Osib Pol Sailas wo ojqa marsib tamo bei aqa nıam Jeson aqa talq gurgur ti gileb. Nanği aiyel tal dia nerenjoqneb. Gilsib nanği aiyel tamo unğasari nango ulatamuq di tigeltnjrqa marsib nanği aiyel qa nıamoqneb. ⁶⁻⁷ Namonab ugeinjrnaq nanği Jeson laņa ojsib Yesus aqa tamo unğasari qudei dego ojeleņosib girinjrsib aisib qure deqa gate kokba nango ulatamuq di tigeltnjreb. Tigeltnjrsib leleņosib endegsib maroqneb, “Pol Sailas wo qure qureq di tamo unğasari nango areqalo nınaqyetnjroqnsib laqnub. Agi nanği gago qure endeq bonabqa Jeson na nanği joqsıqa aqa talq di gereinjurej unub. Tamo aiyel dena gago mandor koba Sisar aqa dal anjam gotranjoqnsib mareqñub, ‘Mandor koba bei unu aqa nıam Yesus.’ Nanği aiyel degsib mareqñub.” ⁸ Juda nanği na anjam di Pol Sailas wo nango jejamuq di qametnjrnabqa qure deqa gate kokba ti tamo unğasari gargekoba ti nanği qusibqa nanği aiyel qa minjin oqetnjrej. ⁹ Onaqa qure deqa gate kokba nanği na Yesus aqa tamo unğasari qudei Jeson a ti minjreb, “Nango aiyel une di ningı na awaiyosib silali atibqa iga ningı uratngnam gilqab.” Onaqa nanği silali atnabqa gate kokba nanği na nanği uratnjrnab gileb.

Pol Sailas wo Beria qureq di Qotei aqa anjam maroqneb

¹⁰Onaqa qolo qujai deqa Yesus aqa tamo ungasari Tesalonaika di soqneb qaji nangi na Pol Sailas wo qarijnrnab walwelosib sumsib Beria qureq di branteb. Di brantosib Juda nango Qotei tal miligiq gilsib Qotei aqa anjam palontosib minjroqneb. ¹¹Juda tamo ungasari Beria di soqneb qaji nango kumbra tulan boledamu. Tesalonaika di soqneb qaji nangi bul sai. Nangi Qotei aqa anjam quqwajqa tulan areboleboleinjroqnej. Bati gaigai nangi Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji di geregere peleiyonqneb. Pol Sailas wo nango anjam bole kiyo sai kiyo di nangi qalieqa marsib deqa nango aiyel anjam ti Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji de ti geregere tenemtoqneb. ¹²Deqa qure dia Juda gargekoba nangi Yesus qa nango areqalo singilatoqneb. Grik tamo ungasari kokba qudei dego Yesus qa nango areqalo singilatoqneb.

¹³Onaqa Juda nangi Tesalonaika di soqneb qaji nangi Pol a Beria qureq sumsib dia dego Qotei aqa anjam palontoqnej di qusibqa minjin oqetnjrnaqa mareb, "Iga Pol qalqom." Degsib marsibqa Beria qureq bosib dia tamo ungasari nango are ugetetnjreb. ¹⁴Degyonabqa Kristen nangi na Pol qarinyonab alile aiyey. Ariya Sailas Timoti wo nangi aiyosai. Nangi Beria di soqneb. ¹⁵Tamo nangi Pol suweiyeb qaji nangi a osib koba na torei Athens qureq sumeb. Sumsib Athens qureq di nangi Pol uratosib olo puluqa laqnabqa Pol na minjrej, "Ningi oqsib Sailas Timoti wo minjrib ijoq boqujateb."

Pol a Athens qureq di Yesus aqa anjam paltoqnej

¹⁶Onaqa Pol a Athens qureq di Sailas Timoti wo nangi qa tarijesosiq qure

ambleq di walweloqnsiq gisan qotei nango sulum gargekoba unoqnsiq are tulan gulbekobaiyoqnej. ¹⁷Deqa a bati gaigai Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiq Juda nangi ti Grik nangi Qotei qa louoqneb qaji nangi ti Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. Athens nango koro sawaq di dego a bati gaigai tigeloqnsiq tamo ungasari nangi Yesus aqa anjam plaltosiq minjroqnej. ¹⁸Bati bei Grik nango qalie tamo qudei Athens di soqneb qaji nangi Pol ombla anjam na qotoqneb. Qudei nangi qalie tamo koba Epikurias aqa skulq dena qalie eb. Qudei nangi skul bei aqa ñam Stoik dena qalie eb. Pol a nangi endegsi minjroqnej, "Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa mondon tamo kalil nangi dego subq na tigelqab." Pol a nangi degsi minjroqnej deqa nangi Pol ombla anjam na qotoqnsib segi segi maroqneb, "Pol a anjam laña laña mareqnu. A anjam kiyersi mergwajqa bqo?" Qudei nangi maroqneb, "Pol a qure bei nango qotei qa mergeqnu kiyo?" ¹⁹Nangi degsib maroqnsib Pol osib nango koro sawa aqa ñam Areopagus deq osi gileb. Osi gilsib nango ambleq di tigeltosib minjeb, "Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru geregere mergimqa iga qusim qalieqom. ²⁰Anjam bunuj ni mareqnum qaji di aqa utru bei. Iga anjam deqaji nami quosaiqnem. Deqa ni na anjam aqa utru geregere mergimqa iga qalieqom." ²¹Bati gaigai Athens nangi ti tamo ungasari sawa bei beiq na Athens belejeb qaji nangi ti koroqnsibqa anjam bunu bunuj maroqneb.

²²Deqa Pol a nango koro sawa ambleq di tigelosiq minjrej, "O Athens tamo ungasari, e unonum, ningi qotei gargekoba louetnjreqnub. ²³E nungo qure ambleq di walweloqnsimqa nungo louqajqa ingi ingi kalil unelenosim gilsim atra bijal bei unonum. Atra bijal di aqa quraq di anjam endegsi nengrenyonab sonaq un-

onum, 'Atra bijal endi qotei bei iga qaliesai qaji aqa atra bijal.' O Athens tamo ungasari ningi ijo anjam endi quiy. E Qotei ningi qaliesai qaji di ubtosiy merngwai. A Qotei bole. Ningi a qa qaliesai. Ningi a qa laña loueqnub.

²⁴ "Qotei di a lañ ti mandam ti ingi ingi kalil dego gereiyelenej. A segi qujai lañ qa ti mandam qa ti Tamo Koba. Deqa atra tal tamo na gereiyo qaji Qotei a dia sqasai. ²⁵ Iga mandam tamo unum deqa iga na Qotei aqaryaiyosim ingi bei yqa keresai. A ingi bei qa truquosaieqnu. A segi ingi ingi kalil nango utru. A segi na iga nambile egeqnu. Ingi ingi kalil dego a segi na iga egeqnu. ²⁶⁻²⁷ Qotei dena nami tamo qujai Adam gereiyonaqa aqa moma nangi paraosibqa sawa sawa kalil kereteb. Qotei na tamo ungasari nango segi segi sqajqa bati atelenej. Nango segi segi sqajqa mandam beli dego atelenej. A degyej. Di kiyaqa? Tamo ungasari nangi a qa namosib namosib itqajqa deqa. O Athens tamo ungasari ningi quiy. Qotei a isaq di sosai. A nungo jojomq di unu. ²⁸ A segi na iga nambile egeqnaqa iga bole sosim walweleqnum. Nungo segi powo tamo qudei nangi nami deqa are qalsib endegsib mareb, 'Iga dego Qotei aqa angro.' ²⁹ Di bole. Iga Qotei aqa angro. Deqa ningi quiy. Qotei a sulum bul sai. Tamo nangi gol na silva na meniñ na ti sulum gereiyeqnu. Nango segi bañ na ti qalie na ti sulum di gereiyeqnu. Qotei a sulum deqaji bul unu ningi edegaib.

³⁰ "Nami tamo ungasari nangi nanari soqneb. Nangi Qotei qaliesai. Deqa nangi gisañ qotei nango sulum gereinjroqsib binjroqneb. Bati di Qotei a nango kumbra di unoqnsiqa unosaibuloqnsiqa nangi kambatnjrosaiognej. Ariya bini Qotei na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi endegsi minjreñnu, 'Ningi are buliy.' ³¹ Qotei a bati atej unu. Bati di brantimqa a na tamo

ungasari kalil nango une qa peginjrqas. Aqa segi kumbra bole na ti aqa Ijiri Yesus Kristus giltej qaji aqa wau na ti nango une qa peginjrqas. Tamo ungasari nangi degsib qalieqajqa deqa Qotei na Yesus subq na tigeltej."

³² Onaqa tamo ungasari nangi subq na tigelo qa anjam di qusibqa nangi qudei Pol kikiyeb. Ariya nangi qudei na Pol minjeb, "Anjam di bunuqna ni na olo mergim iga quqwom." ³³ Onaqa Pol a nangi uratnjrsiqa gilej. ³⁴ Tamo qudei nangi Pol aqa anjam di qusib poinjnaqa Yesus qa nango areqalo singilatosib Pol dauryeb. Bei aqa ñam Dionisius. A koro sawa deqaji gate koba. Uña bei aqa ñam Damaris. Tamo ungasari qudei dego nangi Yesus qa nango areqalo singilatosib Pol dauryeb.

Pol a Korin qureq di Yesus aqa anjam plaltoqnej

18 Onaqa bati bei Pol a Athens qure uratosiqa walwelosiq Korin qureq gilej. ² Gilsiq dia Juda tamo bei aqa ñam Akwila itej. Akwila aqa qure utru Pontus. Nami yala Akwila aqa naun Prisila wo Itali sawa uratosib Korin beb. Rom nango mandor koba Klodius a marej, "Juda nangi Rom qureq endi sqasai. Kalil jaraiqab." Deqa nangi aiyel Itali sawa uratosib Korin qureq beb. Bosib Korin di sonabqa Pol a gilsiq nangi itnjrej. ³ Pol a nangi ti silali wau qujai. Deqa nangi koba na Korin di sosibqa silali qa wauoqneb. Nango silali wau di nangi gara na tal gereiyoqneb. ⁴ Yori bati gaigai Pol a Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa Juda ti Grik ti nangi Yesus aqa anjam plaltosiqa minjroqnej. Aqa anjam dena nango are qametnjrimqa nangi Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa osiq anjam minjroqnej.

⁵ Onaqa bati bei Sailas Timoti wo nangi Masedonia sawa uratosib gilsib Korin dia Pol itosib nangi koba na

soqneb. Deqa Pol na aqa silali wau uratosiqa Qotei aqa anjam qa segi wauoqnej. Osiqa Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa nangi singila na endegsi minjroqnej, “Yesus a bole Kristus Qotei na qarinyej qaji.” ⁶ Degsi minjreqlaqa nangi aqa anjam di quoqnsib gotranyoqnsib a misilinyoqneb. Deqa Pol na aqa segi gara jugo tumburum butuyosiqa minjrej, “Ningi padalqab di nungo segi une na padalqab. Ijo une na sai. Deqa bini e ningi uratngsiy tamo Juda sai nangoq giloqnsiqa Yesus aqa anjam minjroqnej.” ⁷ Pol na Juda nangi degsi minjrjsiqa nango Qotei talq dena oqedosiqa tamo bei aqa ñam Titius Jastus aqa talq di soqnej. Titius a Qotei qa louoqnej qaji. Aqa tal di Juda nango Qotei tal jojomq di soqnej. ⁸ Bati deqa Qotei tal taqato tamo aqa ñam Krispus a ti tamo ungasari kalil a ombla tal qujaiq di soqneb qaji nangi ti Pol aqa anjam qusib Tamo Koba a qa nango areqalo singilateb. Korin tamo ungasari gargekoba nangi dego Pol aqa anjam qusib Yesus qa nango areqalo singilatosib yanso eb.

⁹ Bati bei qolo Pol a ñeio bulosiqa Tamo Koba Yesus unnaqa minjej, “O Pol, ni ulaaim. Ni qure endia sosimqa ino medabu waqtoqnsimqa boleq di ijo anjam mare mare laqne. Mequmaim. ¹⁰ E ni ombla sqai deqa tamo bei na ni ugeugeimqasai. Qure endia ijo segi tamo ungasari gargekoba unub.” ¹¹ Onaqa Pol a anjam di dauryosiqa Korin dia wausau qujai bai 6 sosisqa tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam plaltoqnsiq minjroqnej.

¹² Ariya Rom nango gate koba Galio a Akaia sawa taqatesonaqa bati deqa Korin dia Juda nangi Pol qa minjin oqetnjrnaqa a ojsib koro sawaq osi gilsib Galio aqa awo jaram namoq di tigelteb. ¹³ Tigeltosib Galio minjeb, “Tamo endena iga Juda gago dal anjam gotranyoqnsiqa Qotei louqajqa gam bei osorgeqnu.” ¹⁴ Onaqa Pol a kamba an-

jam marka laqnaqa Galio na getentosiq Juda nangi minjrej, “O Juda tamo ungasari ningi quiy. Tamo endi a une kobaquja bei yimqa kiyo tamo bei qalim moiymqa kiyo ningi a ojsib bosib ijo ulatamuq endi tigeltqab di e nungo anjam quqwai. ¹⁵ Ariya ningi nungo segi dal anjam qa ti nungo segi moma nango ñam qa ti maronub deqa e nungo anjam di gereiyqasai. Di ijo wau sai. Ningi segi na gereiyiy.” ¹⁶⁻¹⁷ Galio a awo jaramq di awesosiqa Juda nangi degsi minjrjsiqa nangi winjrej. Onaqa Juda nangi nango Qotei tal taqato tamo aqa ñam Sostenes a ojsib Galio aqa awo jaram namoq di qalougeteb. Qaleqnaq Galio a di unsiqa a deqa yala are qalosai. Unsiq unosaibulej.

Pol a Jerusalem olo aisiq dena Antiok qureq gilej

¹⁸ Pol a bati gargekoba yala Korin di soqnej. Sosisqa Yesus aqa tamo ungasari nangi uratnjrjsiqa Prisila Akwila wo nangi joqsiqa koba na Siria sawaq aiqa marsib qobun gogeteb. Nangi qobun gogetqa yosib Pol a mati Senkria qureq di Juda nango kumbra dauryosiqa aqa segi gate banga ti me jungum ti gentej. Nami a bati qudei Qotei pailyoqnsiq deqa aqa gate banga ti me jungum ti uratonaq soqnej. ¹⁹⁻²¹ Ariya nangi Senkria qureq di qobun gogetosib aisib Efesus qureq di tiryeb. Tiryosib mandamq aisib Pol a Juda nango Qotei tal miligiq gilsiq nangi Qotei aqa anjam plaltosiqa minjroqnej. Onaqa nangi Pol aqa anjam qusib minjeb, “Ni bati qudei iga koba na endi sqom.” Minjnabqa a na nangi saidnjrjsiqa aiqa osiqa minjrej, “Qotei na odbimqa bunuqna e nungoq olo bqai.” Degsi minjrjsiqa a qobun gogetosiqa aiyej. A na Prisila Akwila wo nangi Efesus qureq di uratnjrjsiqa aiyej. ²² Pol a aisiqa Sisaria qureq di tiryosiqa qobun uratosiqa singa na walwelosi aisiq Jerusalem di bran-tej. Brantosiqa Yesus aqa tamo ungasari

nangi itnjrsiqa koba na soqneb. Osiqa nangi olo uratnjrsiqa walwelosiq Antiok qureq gilej.

²³ Gilsiq Antiok dia bati gargekoba yala sosiqa dena walwelosiq Galesia sawa ti Frigia sawa ti dia laqnej. Laqnsiqa nango qure kalilq di brantoqnsiqa tamo ungasari Yesus dauryoqneb qaji nangi koroinjroqnsiqa Qotei aqa anjam na singilatnjroqnej.

Apolos a Efesus qureq di Qotei aqa anjam paltoqnej

²⁴ Onaqa bati bei Juda tamo bei aqa ñam Apolos a Efesus qureq bosiq dia wauoqnej. Aqa qure utru Aleksandria. A Qotei aqa anjam maro tamo. A Qotei aqa anjam tulañ qaliedamu. Deqa a na Qotei aqa anjam kalil nengrenq di so qaji di geregere paltoqnej. ²⁵ Tamo qudei na nami Tamo Koba aqa gam Apolos osoryeb deqa a singila na Yesus aqa anjam paltoqnej. A Jon yansnjro qaji aqa wau qa segi qalieej. ²⁶ Deqa bati bei a Juda nango Qotei tal miligiq di singila na anjam palonteqnaqa Prisila Akwila wo nangi aqa anjam qusibqa a osib qalaq gilsibqa Qotei aqa gam bole geregere osoryonab a poiyej. ²⁷ Onaqa bunuqna Apolos a marej, “E Akaia sawaq gilqai.” A degsi marnaqa Yesus aqa tamo ungasari Efesus qureq di soqneb qaji nangi na odyosib minjeb, “Di kere. Ni gilime.” Degsib minjsibqa anjam bei nengrenyosib Apolos yonab a na osi gilsiq Yesus aqa tamo ungasari Akaia sawaq di soqneb qaji nangi enjrej. Endegsib nengrenyeb, “O gago was ningi quiy. Apolos a nungoq bqo. Deqa ningi a osib geregereiyiy.” Ariya Apolos a Akaia sawaq di sosiqa a na tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nangi Qotei aqa anjam minjreqnaqa anjam dena nangi singilatnjroqnej. Qotei a nami nangi elenqa marsiq deqa nangi qa are boleiyeb. Gam dena

nangi Yesus qa nango areqalo singilateb. ²⁸ Apolos a tamo ungasari nango ñamdamuq di Juda nango anjam singila na gotranjoqnej. A Qotei aqa anjam nengrenq di so qaji dena nangi endegsi osornjrej, Yesus a bole Kristus.

Pol a Efesus qureq di Qotei aqa anjam palontoqnej

19 ¹⁻² Apolos a Korin di sonaqa Pol a Esia sawa yamban nango qure qureq di walweloqnej. A walwelo aisiq Efesus qureq di brantosiq tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nangi sonab itnjrsiqa endegsi nenemnjrej, “Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatosib bati deqa ningi Mondor Bole eb e?” Onaqa nangi na saideb, “Eo. Mondor Bole unu kiyo sai kiyo di iga nami quosaiqnem.” ³ Onaqa Pol na olo nenemnjrej, “Ningi anjam kiye qusib yanso eb?” Onaqa nangi na minjeb, “Jon yansnjro qaji aqa anjam segi iga qusim dena yanso em.”

⁴ Onaqa Pol na olo minjrej, “Jon na tamo ungasari nangi endegsi minjroqnej, ‘Ningi are buliybqa e na yansngwai.’ Osiqa minjroqnej, ‘Ningi tamo ijo qoreq na bqas qaji a qa nungo areqalo singilatiy.’ Tamo Jon aqa qoreq na bqa-jqa maroqnej qaji agi Yesus.” ⁵ Onaqa nangi Pol aqa anjam di qusib poinjrnaqa Tamo Koba Yesus aqa ñam na yanso eb. ⁶ Yanso onabqa Pol a nango gateq di aqa ban atnaqa Mondor Bole nan-goq aisiq menj bulyetnjrnaqa bati qujai deqa nangi qure utru segi segi nango anjam marelegoqneb. Osib nangi Qotei aqa medabu osib anjam palontoqneb. ⁷ Bati deqa tamo 12 nangi Mondor eb.

⁸ Pol a bai qalub Efesus dia Juda nango Qotei tal miligiq giloqnsiqa Qotei aqa anjam minjroqnej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Juda nangi geregere poinjrqaqqa deqa Pol a singila na minjroqnej. ⁹ Degyeq-

naqa Juda qudei nanġi Pol aqa anjam di qusibqa nanġi a qa ugeosib aqa anjam dauryqa urateb. Osib ħambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji di mis-ilinjosib tamo unġasari nanġi endegsib minjroqneq, “Yesus aqa gam di uge.” Deqa Pol a nanġi uratnjrsiqa tamo unġasari Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nanġi segi joqsiqa tamo bei aqa ñam Tiranus aqa skul kobaq gileb. Gilsib dia Pol a bati gaigai Qotei aqa anjam plaltoqnej. ¹⁰ Pol a wausau aiyel degyoqnej. Deqa tamo unġasari kalil Esia sawaq di soqneq qaji Juda ti Grik ti nanġi Tamo Koba aqa anjam quoqneq.

Skeva aqa ħiri 7 nanġi mondor uge nanġi winjrqaqqa wauoqneq

¹¹ Qotei a Pol aqa baq na maqwa gargekoba babtoqnej. ¹² Deqa tamo qudei na nango gara ñenġi oqnsib Pol aqa jejamuq di betertoqnsib gara di olo osi giloqnsib tamo mainjro qaji nango jejamuq di ateqnab nango ma saioqnej. Tamo mondor uge ti so qaji nango jejamuq di dego gara ñenġi ateqnab mondor uge nanġi jaraiyoqneq.

¹³ Juda tamo qudei nanġi dego sawa sawaq di walweloqnsibqa mondor uge nanġi winjrib jaraiqajqa wauoqneq. Nanġi silali oqajqa deqa marsib wau di yoqneq. Onaqa bati bei nanġi qudei Tamo Koba Yesus aqa ñam na mondor uge bei wiyqa osib mondor uge endegsib minjeb, “Iga Yesus agi Pol a deqa anjam palonteqnu qaji aqa ñam na ni mermonum, ni tamo di uratosim ulaq.” ¹⁴ Juda nango atra tamo koba Skeva aqa ħiri 7 nanġi kumbra di degyeb. ¹⁵ Degyonabqa mondor uge na nanġi kamba minjrej, “E Yesus qalie. E Pol dego qalie. Ariya ningi tal qabe?” ¹⁶ Onaqa tamo mondor uge ti so qaji a singila na prugosiq nango qawarq di awoosiq nanġi ñumougetnjrsiq jejamu niñaqyetnjrej. Osiqa nango gara

bumbranyetnjrnaqa nanġi tal uratosib yosi jaraiyeb. ¹⁷ Onaqa tamo unġasari kalil Juda ti Grik ti Efesus qureq di soqneq qaji nanġi kumbra deqa qusibqa ulaugateb. Osib nanġi Tamo Koba Yesus aqa ñam tulaq soqtoqneq. ¹⁸ Bati deqa tamo unġasari gargekoba nanġi Yesus qa nango areqalo singilatoqneq. Deqa nanġi boqnsib nango kumbra uge uge nami yoqneq qaji di tamo kalil nango ħamdamuq di ubtoqneq. ¹⁹ Tamo unġasari gargekoba quñam qaloqneq qaji nanġi dego boqnsib nango quñam qalo qaji buk kalil koroiyoqnsibqa tamo unġasari nango ulatamuq di koitelejoqneq. Buk di nami silali na awaiyo qaji. Awai sisiyeb 50,000 kina. ²⁰ Nanġi kumbra degyeb deqa Tamo Koba aqa anjam tulaq kobaoqnsiqa sawa sawaq gileqnaqa tamo unġasari gargekoba nanġi quoqneq.

Efesus nanġi Pol qa minjin oqetnjrnaqa murqumyoqneq

²¹ Efesus qureq di Pol a Qotei aqa wau yoqnsiq koboonaqa Qotei aqa Mondor na Pol areqalo yonaqa a endegsi marej, “E Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia walweloqnsiyqa dena aisiy Jerusalem di brantqai.” Osiqa marej, “Di koboamqa e Jerusalem uratosiy gilsiy Rom qure dego unqai.” ²² Pol a degsi marsiqa tamo aiyel a koba na wauo qaji Timoti Erastus wo nanġi qarinqnjrnaqa namoosib Masedonia sawaq gileb. Pol a segi Esia sawaq di soqnej. A bunuqna Masedonia sawaq gilqa marsiqa nanġi aiyel namoqna qarinqnjrnaq gileb.

²³ Bati deqa Efesus dia tamo qudei nanġi ħambile gaigai sqajqa gam Yesus na babtej qaji deqa ħirin kobaoqneq. ²⁴ Nango ħirin aqa utru agiende. Tamo bei aqa ñam Demetrius a silva oqnsiq dena ingi ingi gereiyoqnej. A na gisan qotei bei aqa ñam Artemis aqa atra tal sigitoqnsiqa atra tal sulum kiñilala silva

na gereiyoqnej. Gereiyeqnaqa tamo ungasari nangi awaiyeqnaqba tamo qudei a koba na wauo qaji nangi a ti dena silali koba oqneb. ²⁵ Bati bei Demitrius a na aqa wau qujai nangi ti tamo qudei wau deqaji yoqneb qaji nangi ti koroinjrsiqa endegsi minjrej, “Ninggi quiy. Gago wau endena iga silali koba eqnum. ²⁶ Ariya Pol a gago wau endi ugeteqnu. Agi a gam endena ugeteqnu. A na tamo ungasari gargekoba nango are tigeltetnjroqnsiqa minjreqnu, “Tamo nangi ban na qotei gereiyo qaji di qotei bolesai. Di gisanj qotei.’ Yeqnaqa nangi aqa anjam di dauryoqnsib qotei Artemis qoreiyoqnsib Artemis aqa atra tal sulum dego awaiyqa urateqnu. Pol aqa kumbra di ningi uneqnu. Aqa kumbra di a Efesus endia segi yosai. Esia sawa keretoqnsiqa dia dego a kumbra di yeqnu. ²⁷ Pol aqa kumbra dena gago silali wau endi ulonqas. Di segi sai. Gago qotei koba Artemis aqa atra tal aqa ñam dego ugeqas. Amqa tamo ungasari kalil nangi Artemis aqa ñam soqtqa uratqab. Ninggi qalie, Esia sawaq endi tamo ungasari nangi Artemis aqa ñam soqtoqnsibqa a qa loueqnu. Sawa sawa kalilq di dego tamo ungasari nangi Artemis aqa ñam soqteqnu. Pol aqa anjam mareqnu qaji dena Artemis aqa ñam koba di torei ulontqas.”

²⁸ Onaqa sulum gereiyo tamo nangi anjam di qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulanj murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” ²⁹ Nangi degsib murqumyeqnaqba tamo ungasari kalil Efesus di soqneb qaji nangi qusibqa nangi dego murqumyoqneb. Osib Masedonia tamo aiyel Pol dauryosib beb qaji agi Gaius Aristarkus wo nangi oje. Ojsib nangi aiyel girinjrnsib qure deqa gate kokba nango ulatamuq di tigeltetnjrq marsib gurgurosib koro sawaq joqsib gileb. ³⁰ Onaqa Pol a deqa qusiqa tamo un-

gasari nango are latetnjrq marsiqa nango ambleq aiqa laqnaqa tamo ungasari Yesus dauryeb qaji nangi na saidyeb. ³¹ Rom tamo kokba qudei Esia sawa taqatoqneb qaji nangi Pol qalieeb deqa nangi dego anjam qarinyosib minjrej, “Ni koro sawa miligiq gilaim.”

³² Tamo ungasari tulanj gargekoba nangi koro sawaq di koroosib murqumyoqneb. Utru kiye qa nangi bosib koroeb di nangi qaliesai. Utru bei bei qa maroqnsibqa laña laña murqumyoqneb. ³³ Onaqa Juda qudei nangi na tamo ungasari nango are latetnjrq marsib Juda tamo bei aqa ñam Aleksander osib koro sawa ambleq di atnabqa tamo ungasari nangi a unsib mareb, “Tamo di aqa une qa kiyo iga bosim koroosib?” Onaqa Aleksander a tamo ungasari nangi anjam bei minjrq osiq tigelej. Tigelosiqa nangi kirika osiq aqa ban soqtej. ³⁴ Ban soqtonaqa nangi kiriosai. Nangi poinjrej, Aleksander a Juda tamo. Deqa nangi kalil olo murqumyoqnsib maroqneb, “Efesus gago qotei Artemis a qotei kobaquja.” Nangi anjam qujai di tulanj wainoqnsib sokobaiyeb.

³⁵ Onaqa Efesus nango gate bei a kamba tamo ungasari nangi anjam minjrq osiq tigelej. Tigelosiqa nangi kirika osiq aqa ban soqtonaqa nangi kirielejonaqba minjrej, “O Efesus tamo ungasari ningi quiy. Efesus endia ningi na qotei koba Artemis aqa atra tal taqateqnu. Artemis aqa sulum nami lanj goge na ulonjosiqa mandamq aiyej qaji di dego ningi na taqateqnu. Tamo ungasari kalil nangi di qalie. ³⁶ Deqa tamo bei na anjam di gotranjyqa keresai. O ijo was, ningi grotosib une bei yaib deqa ningi mati lawo na sosib geregere are qaliy. ³⁷ Tamo aiyel Gaius Aristarkus wo nangi une saiqoji. Ninggi na nangi laña joqsib bonub. Nangi gago atra talq dena ingi bei bajinqosai. Nangi gago qotei Artemis aqa ñam misilinyo-

sai dego. ³⁸Deqa Demetrius aqa wau qu-jai nangi ti tamo qudei qa anjam bei so-qnimqa joqsib Rom gate kokba nango ulatamuq di tigeltjrsib anjam marqab. ³⁹Ningi dego tamo qudei qa anjam bei soqnimqa bati atibqa Rom gate kokba nangi koroosib nungo anjam gereiyqab. ⁴⁰Bini iga laja njirin tigeltionum utru saiqoji. Deqa Rom gate kokba nangi bosib koro endeqa utru nenemgibqa iga na kamba anjam bei minjrqa keresaiigo uge.” ⁴¹Tamo gate dena tamo ungasari nangi anjam degsi minjrsiqa nangi winjrnaq jaraiyeb.

Pol a Masedonia sawa ti Grik sawa ti dia walweloqnej

20 Onaqa tamo ungasari nango murqumyo koboonaqa Pol na Kristen nangi metnjrnaqa aqa areq di koroonabqa nangi singilatnjrej. Osika nangi uratnjrsiqa Masedonia sawaq gilej. ²Gilsiq sawa dia walweloqnsiqa Kristen nangi itnjroqnsiqa Qotei aqa anjam gargekoba minjroqnej. Minjreqnaqa aqa anjam dena nangi singilatnjroqnej. Onaqa a sumsiq Grik nango sawaq di brantej. ³Brantosika sawa dia bai qalub sosiqa dena qobun na Siria sawaq aiqa laqnaqa Juda tamo qudei na Pol qalsib moiyoqqa mareqnab qusiqa endegsi are qalej, “E olo puluosiy singa na Masedonia sawaq oqsiy dena Siria sawaq aiqai.” ⁴⁻⁵A degsi are qalsiqa tigelosiq Masedonia sawaq oqwa osiqa tamo qudei nangi joqsiqa koba na oqeb. Tamo di nango ñam agi marqai. Bei Sopater. A Pirus aqa njiri. A Beria qure qaji. Tesalonaika tamo aiyel Aristarkus Sekundus wo. Bei Gaius. A Derbe qure qaji. Bei Timoti. Esia tamo aiyel Tikikus Trofimas wo. Tamo kalil nangi di Pol ombla Masedonia sawaq oqsib dia iga Pol koba na uratgosib namo aisib Troas qureq di branteb. Brantosib dia iga qa

tariñoqneb. ⁶Onaqa Juda nango bem tiyosai qaji uyqa bati koboonaqa iga Filipai qureq di qobun bei gogetosim qobun na aisim bati 5 koboonaqa Troas qureq di tiryem. Tiryosim dia tamo nangi iga qa tariñoqneb qaji nangi itnjrsimqa bati 7 nangi koba na soqnem.

Yutikus a ulonjosiq moinaqa Pol na olo tigeltej

⁷Onaqa Juda nango yori bati koboonaqa nebeonaq qolo iga Kristen nangi koroinjrsimqa nangi koba na bem gentosim uyoqnem. Bem uyeqnamqa Pol na Qotei aqa anjam minjroqnej. A anjam olekoba mareqnaq qolo jigeej. Di kiyaa? Nebeamqa a nangi uratnjrsim aiqas. ⁸Nangi koroesonabqa warum goge dia wañal gargekoba pumblonqneb. ⁹Anggro wala bei aqa ñam Yutikus a siranme kiñala dadanj gogeysi aqa areq di awesoqnej. Onaqa Pol a anjam tulanj olekoba mareqnaqa Yutikus a urnamyonaqa tibiboqnej. Osiq qambumtosiqa warum goge dena ulonjosiq mandamq aiyej. Onaqa nangi kalil mandamq aisib Yutikus osib soqteb a moiyej. ¹⁰Pol a dego mandamq aisiqa anggro wala di soqonyej. Soqonyonaqa a olo ñambile ej. Deqa Pol na tamo ungasari kalil nangi minjrej, “Ningi are gulbeingaiq. A ñambile unu.” ¹¹Pol a nangi degsi minjrsiqa olo warum gogeq oqsiq dia bem gingenjyonaqa nangi uyej. Uynabqa Pol na olo anjam olekoba nangi minjreqnaqa nebeej. Nebeonaqa Pol a nangi uratnjrsiqa aiqa osiqa endegsi minjrej, “O ijo was ningi quiy. E aiyeqnum. Deqa ningi bole soqniy.” ¹²Anggro wala di a ñambile soqnej deqa aqa was nangi tulanj areboleboleinjrnaqa a osib nango talq gileb.

Pol a Troas qure uratosiqa Miletus qureq aiyej

¹³Ariya iga na Pol uratosim namoosim qobun bei gogetosim aisim Asos qureq

di tiryem. Di kiyaa? Pol a nami iga endegsi mergej, “Ninggi namooiy. E bunuqna singa na walwelosiy aisiy Asos qureq di ningi itngwai. Osiy dena ningi koba na qobuŋ gogetosim aiqom.” Pol a iga degsi mergej deqa iga namo qobuŋ na aisim Asos qureq di tiryosim Pol qa tariŋoqnem. ¹⁴ Bunuqna Pol a Asos qureq bosiq dia iga itgonaa iga koba na qobuŋ gogetosim aisim Mitilini qureq di tiryem. ¹⁵ Nebeonaqa iga dena qobuŋ na aisim Kios nui qalaq di tigelosim nɛɛɛɛɛɛ. Olo nebeonaqa iga qobuŋ na aisim Samos nui qalaq di tigelosim nɛɛɛɛɛɛ. Olo nebeonaqa iga aisim Miletus qureq di tiryem. ¹⁶ Pol na iga endegsi mergej, “Iga Efesus qure bunyosim urur Jerusalem aiqom. Aisim di soqnimqa Juda nango ingi meli bunuj ooro bati ñam Pentikos di brantim unqom. E Esia sawaq endi bati olekoba sqasai.” Pol na iga degsi mergej.

Pol a Efesus nango Kristen gate nangi anjam minjrej

¹⁷⁻¹⁹ Iga Miletus qureq di tiryonamqa Pol na tamo qudei nangi qarinnjmaqa nangi singa na gilsib Efesus di brantosib Kristen gate nangi endegsi minjreb, “Ninggi Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroabqa a na ningi anjam bei merngwas.” Onaqa Kristen gate nangi tigelosib Miletus qureq aisib dia Pol itosib aqa areq di koroonaabqa a na nangi anjam endegsi minjrej,

“O Kristen gate ningi quiy. E Esia sawaq di branto nasiti e nungoq bosim ningi koba na soqnem. Sosimqa e bati gaigai Tamo Koba aqa anjam ningi merngoqnem. E ijo segi ñam soqtqajqa are qalosaiqnem. Ijo kumbra di ningi qalie. E ningi koba na sosimqa gulbe gargekoba itoqnsim akamoqnem. Bati gargekoba Juda nangi na e lub-sib moiyoŋtba mareqnab dena e are gulbekobaiboqnej. ²⁰ Ningi qalie, e bati

gaigai nungo koro sawaq di, nungo segi segi talq di are singilatetngwajqa anjam merngoqnem. E anjam deqaji ningi merngwajqa uratosaiqnem. ²¹ E bati gaigai Juda tamo ti Grik tamo ti nangi singila na endegsi minjroqnem, ‘Ninggi are bulyosib Qotei aqaq bosib gago Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatiy.’ E degsi minjroqnem. ²² Deqa ningi quiy. Qotei aqa Mondor na ijo are tigeltetbej deqa e Jerusalem aiyeqnum. Dia kumbra kiye ijoq di brantqas di e qaliesai. ²³ E qure qureq di laqnamqa Mondor Bole na e endegsi merbeqnu, ‘Ni Jerusalem dia tonto talq aisim gulbe koba oqam.’ Deqa e qalieonum, kumbra di ijoq bqas.

²⁴ “Di unqum. E ijo segi jejamu qa are qalosaiqnum. Wau kalil Tamo Koba Yesus na ebej qaji di e yosiy kobotqajqa are qaleqnum. Wau di endegsi unu. E singila na Yesus aqa anjam bole tamo unggasari nangi minjre minjre laqnqai. Yesus aqa anjam bole di aqa damu agiende. Qotei a tamo unggasari nangi qa are boleiyeqnu.

²⁵ “Deqa ningi quiy. E nami nungo ambleq di sosimqa anjam endegsi palontoqnem, ‘Qotei na aqa segi tamo unggasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas.’ Ariya bini e qalieonum, e ningi uratngitqa ningi ijo ulatamu olo unqasai. ²⁶⁻²⁷ Bati e nungo ambleq di sosimqa e Qotei aqa areqalo kalil ubtosim ningi merngekriterem. E wau di uratosaiqnem. Deqa tamo bei a nungo ambleq di padalqas di ijo une na sai. ²⁸ O Kristen gate, ningi nungo segi segi so geregere taqatosib Qotei aqa tamo unggasari nangi dego geregere taqatnjroqniy. Qotei aqa tamo unggasari nangi di kaja du du bul. Qotei na aqa ŋiri Yesus Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena nangi awainjrej. Deqa ningi nango gate bole sosibqa nangi geregere taqatnjroqniy. Wau di Mondor Bole na ningi

engej. ²⁹E qalie, e ningi uratngitqa gisan anjam maro tamo qudei nangi nungo ambleq aisib Qotei aqa tamo ungasari nangi ugeugeinjroqngab. Baun juwan na kaja nangi ugeugeinjroqngab dego kere. ³⁰Nungo ambleq dena dego tamo qudei nangi tigelosib Qotei aqa anjam bole olo bubulyoqnsibqa gisan anjam maroqngab. Nangi degyqab. Di kiyaaqa? Tamo ungasari Yesus dauryeqnub qaji nangi qusibqa Qotei aqa anjam bole ulontosib olo gisan tamo nangi di daurnjrqa-jqa deqa. ³¹Deqa ningi geregere nam atoqniy. Osib ijo anjam e bati gaigai ningi merngoqnm qaji deqa are qaloqniy. Agi wausau qalub e ningi koba na sosimqa qolo ti qanam ti Qotei aqa anjam ningi merngoqnsim akamoqnm. E wau di uratosaiqnm. Ningi ijo anjam deqa geregere are qaloqniy.

³²“Bini e ningi Qotei aqa banq di atitqa a na ningi geregere taqatngwas. Qotei a ningi qa are boleiyej anjam di ningi singila na ojesoqnsibqa anjam dena ningi singilatngwas. Amqa ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nangi enjrqa marej qaji di ningi oqab.

³³“E silali qa ti gara qa ti tamo bei njilyosaiqnm. ³⁴Ningi qalie, e ingi bei qa truquoqnsimqa e segi wauoqnsim ijo ingi awaiyoqnm. Osim tamo nangi e koba na soqnm qaji nangi dego ingi anainjroqnm. ³⁵Kumbra kalil e nungo ambleq di yoqnm qaji di ningi segi unoqneb. Kumbra di ningi dauryosib yoqniy. Kumbra agiende. Ningi waukobaoqnsibqa tamo ungasari singila saiqoji unub qaji nangi aqaryainjroqniy. Ningi Tamo Koba Yesus aqa anjam nami marej qaji deqa are qaloqnsib degsib wauoqniy. Agi Yesus a segi nami endegsi marej, “Tamo bei na tamo bei ingi yqas di tamo ingi oqas qaji a areboleboleiyqas. Ariya tamo dena ingi yqas qaji a olo tulan areboleboleiyqas.”

³⁶Pol na Efesus Kristen gate nangi anjam degsi minjrsiq koboonaqa singa pulutosiqa nangi koba na Qotei pailieb. ³⁷Pailyo koboonaqa gate nangi akamkobaoqnsib Pol soqonyosib kundoqyoqneb. ³⁸Pol na minjrej, “Ningi ijo ulatamu olo unqasai.” Aqa anjam deqa nangi are tulan gulbeinjrej. Onaqa nangi na iga suweigonab iga alile aisim nangi uratnjrsim qobun gogetosim aiyem.

Pol a qobun na Jerusalem aiyooqnej

21 Iga qobun na aisim Kos nui bunyosim nebeonaqa Rodes nui di tiryonam olo nebeej. Nebeonaqa iga Rodes nui uratosim aisim Patara qureq di tiryem. ²Dia qobun bei Fonisia sawaq aiqa laqnaqa iga qobun di gogetosim aiyem. ³Iga qobun na aisim Saiprus nui jojomyosim ban qonanq waiyosim bunyosim aiyem. Aisim Siria sawa bunyosim Tair qureq di tiryem. Tiryonamqa tamo qobunq di wauo qaji nangi na ingi ingi kalil wangarosib mandamq di ateleqeb. ⁴Qure dia iga Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjrsimqa bati 7 nangi koba na soqnm. Sonamqa Qotei aqa Mondor na anjam ubtosiqqa nangi endegsi minjrej, “Pol a Jerusalem dia gulbe koba itqas.” Degsi minjrnaq qusibqa Pol wainyoqneb, “Ni Jerusalem aiyaim.” Onaqa Pol na kamba minjroqnej, “Sai. E Jerusalem aiqai.” ⁵Onaqa bati 7 koboonaqa iga Pol koba na qure di uratosim qobun gogetqa marsim alile aiyem. Yesus aqa tamo kalil nango unqa ti angro ti nangi na iga suweigosib alile aisim dia iga koba na singa pulutosim Qotei pailiem. ⁶Pailyo koboonaqa iga nangi ban ojsimqa minjrem, “Ningi bole soqniy.” Onaqa nangi na iga mergeb, “Ningi aiyiy.” Degsib mergonab iga qobun gogetonamqa nangi olo pulutosib nango qureq gileb.

Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a anjam bei Pol minje

⁷ Ariya iga qobuŋ na Tair qure uratosim aisim Tolomes qureq di tiryem. Tiryosim dia Yesus aqa tamo ungasari nangi itnjrsimqa bati qujai nangi koba na soqnem. ⁸ Nebeonaqa iga Tolomes qure uratosim walwelosi aisim Sisaria qureq di brantem. Brantosim Yesus aqa anjam maro tamo Filip aqa tal gogetosimqa a ombla soqnem. Nami Jerusalem dia tamo 7 nangi ingi jeiyo wau enjreb deqaji bei agi Filip. ⁹ Filip aqa angro sebiŋ qolqe nangi a ombla soqneb. Nangi Qotei aqa medabu o qaji uŋa.

¹⁰ Bati qudei iga Sisaria qureq di son-amqa Qotei aqa medabu o qaji tamo Agabus a Judia sawaq dena walwelosiq gagoq bej. ¹¹ Bosiq Pol aqa alalag yayiosiq qombilgej. Qombil aqa utru agiende. Agabus na Pol aqa alalag osiq aqa segi baŋ ti singa ti alalag dena qosej. Osiqa mergej, “Mondor Bole na e endegsi merbqo, ‘Jerusalem dia Juda nangi na tamo alalag endi tigeqnu qaji aqa singa ti baŋ ti endegsib qosqab. Qosisib a osi gilsib tamo Juda sai nanŋo baŋq di atibqa nangi na a ugeugeiyqab.”

¹² Onaqa iga Agabus aqa anjam di qusimqa tamo ungasari qudei qure dia soqneb qaji nangi iga ti Pol minjoqnem, “Ni Jerusalem aiyaim.” ¹³ Onaqa Pol na iga mergej, “Niŋgi kiyaa akamoqnsib are gulbetetbeqnub? E Tamo Koba Yesus aqa ñam qa tonto talq di waibqab di kere. Aqa ñam qa e lubib moiŋai di kere. E gulbe di uratqasai. E itŋai.” ¹⁴ Pol a degsi gago anjam quqwa uratosiq merg-onaca iga na olo saidyosai. Iga marem, “Uŋgum. Pol a Tamo Koba aqa areqalo dauryosim Jerusalem aiyem.”

Pol a Jerusalem di brantej

¹⁵ Bati qudei koboonaqa iga Jerusalem aqa marsimqa gago ingi ingi kalil gereiyosim tigelosim aiyem. ¹⁶ Aiq yeqnam Sisaria tamo qudei Yesus dauryoqneb qaji nangi na iga suweigosi koba na aisim Jerusalem di brantem. Brantosim nangi na iga tamo bei aqa ñam Nason aqa talq di uratgeb. Deqa iga Nason ombla aqa talq di soqnem. Nason a nami koba Yesus dauryoqnsiq soqnej. Aqa qure utru Saiprus. ¹⁷ Iga Jerusalem di brantonamqa Yesus aqa tamo ungasari dia soqneb qaji nangi na iga nugsi-bqa tulaŋ areboleboleinjra na iga osib geregeregeb.

¹⁸⁻¹⁹ Nebeonaqa iga Pol dauryosim Jems unqajqa gilem. Gilsim Kristen gate kalil nangi Jems koba na koroesonabqa Pol a nangi kaiyeinjrej. Osiqa wau kalil Qotei a Pol aqa baŋ na sawa bei beiq di tamo ungasari nanŋo ambleq di yoqnej qaji deqa nangi sainjrej.

Kristen gate nangi na Pol minjeb, “Ni atra tal miligiq gile”

²⁰ Onaqa Kristen gate nangi Pol aqa anjam di qusibqa tulaŋ areboleboleinjra na Qotei aqa ñam soqtoqneb. Osib Pol minjeb, “O gago was Pol, ni qalie, Juda tulaŋ gargekoba nangi Yesus qa nanŋo areqalo singilateqnub. Nangi Moses aqa dal anjam dauryqajqa dego singilaeqnub. ²¹ Deqa tamo qudei na Juda nangi endegsib minjreqnub, ‘Pol na Juda tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nangi Moses aqa dal anjam dauryqa saidnjreqnu. Osiqa nangi endegsi minjreqnu, “Nunŋo angro nangi muluŋ breinjraib. Kumbra kalil Moses a nami niŋgi dauryqa merŋgej qaji di uratiy.” ’ O Pol, tamo qudei na Juda nangi degsib minjreqnub. ²² Juda nangi quqwab, ni Jerusalem bonum. Deqa iga kiyerqom? ²³ Od, iga qalieonum. Iga ni endegsi mer-

mim ni degye. Gago ambleq endi Juda tamo qolqe unub. Nanngi nami gago Juda kumbra dauryosib Qotei pailyqa osib nango gate banga ti me jungum ti urateb unub. ²⁴Deqa ni nanngi joqsim atra tal miligiq gilsim une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanngi koba na dauryosib yiy. Osim wagme awaiyet-njrimqa nanngi na Qotei atraiyosib nango gate banga ti me jungum ti joqwab. Ni degyimqa Juda tamo kalil nanngi ino kumbra di unsib endegsib qalieqab, 'Bole, Pol a dego Moses aqa dal anjam dauryo qaji tamo. Anjam nanngi aqa mareqnu qaji di bolesai.' ²⁵Ariya Pol, ni qalie, iga nami anjam bei nengrenyosim sawa bei bei qaji nanngo qarinyem. Nanngi di Yesus qa nanngo areqalo singilateb qaji. Iga anjam endegsim qarinyem, 'Ninggi gisan qotei atrainjro qaji ingi bei uyoqnaib. Wagme len ti uyoqnaib. Wagme sil na kakro tont-njrnab moreneb qaji di uyoqnaib. Sambala kumbra dego yoqnaib.' Iga nami anjam degsim qosisim nengrenyosim nanngo qarinyem." ²⁶Onaqa Pol na tamo qolqe nanngi di joqsiqa nebeonaqa atra tal miligiq gilsiq une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di nanngi koba na dauryosib yeb. Osiqa atra tamo nanngi minjrej, "Une kobotqajqa bati koboamqa iga gago segi segi wagme osim Qotei atraiyom."

Juda tamo qudei nanngi atra tal miligiq di Pol ojob

²⁷⁻²⁸Une kobotqajqa bati 7 di koboqa laqnaqa Juda tamo qudei Esia sawaq dena beleneb qaji nanngi Pol a atra tal miligiq di sonaq unsibqa a ojob. Ojsib lelenqonsib tamo ungasari kalil nanngo areqalo ugetetnjrqqa marsibqa Pol aqa jemuq di une qamsib minjreb, "O Israel tamo ungasari, ningi kalil bosib iga aqaryaiyi. Pol a sawa sawa kalilq di iga Juda qa ti Moses aqa dal anjam qa ti atra

tal qa ti misilij anjam mareqnaqa tamo ungasari kalil nanngi queqnu. Di segi sai. A dego Grik tamo qudei nanngi joqoqnsiq koba na atra tal miligiq gileqnu. Aqa kumbra dena a na Qotei aqa atra tal ugeteqnu." ²⁹Nanngi degsib mareb. Di kiyaga? Nami Efesus tamo bei aqa nam Trofimus a Pol ombla Jerusalem dia laqnaqqa unjrsib are qaleb, "Pol a tamo di osiqa atra tal miligiq gilej."

³⁰Onaqa tamo ungasari kalil Jerusalem di soqneb qaji nanngi anjam di qusibqa minjij oqetnjrnaqa gurgur ti koroosib Pol ojob. Ojsib girinyosib atra tal oqeq atsib atra tal aqa siranme kalil kabuteleneb.

Rom qaja tamo nanngi bosib Pol olo eb

³¹Onaqa nanngi Pol moiyoqta marsibqa ban na qaloqneb. Qaleqnaqqa Rom qaja tamo nanngo gate koba a anjam endegsi quej, "Jerusalem endia tamo ungasari kalil nanngi minjij ani oqetnjreanu." ³²A degsi qusiqa aqa qaja tamo qudei nanngo gate nanngi ti joqsiqa gurgurosib tamo ungasari nanngo ambleq ainabqa unjrsibqa Pol qalqa urateb. ³³Onaqa qaja tamo nanngo gate koba a bosiqqa Pol ojsiqqa aqa qaja tamo nanngi minjrej, "Sil singila kokba aiyel osi bosib a tontiy." Onaqa nanngi bosib Pol tontonabqa qaja tamo nanngo gate koba a na tamo ungasari kalil nanngi endegsi nenemnjrej, "Tamo endi yai? A une kiye yqo deqa ningi a qaloqnaq?" ³⁴A nanngi degsi nenemnjrnaqa nanngi olo lelenkobaqnsib anjam utru segi segi marelenqneb. Qudei nanngi anjam bei maroqneb. Qudei nanngi anjam bei maroqneb. Nanngi degsib marelenqnsib ariya nanngi Pol aqa une geregere ubtosib marqa keresai. Deqa qaja tamo nanngo gate koba a na aqa qaja tamo nanngi minjrnaqa nanngi Pol osib nanngo neio talq osi gileb. ³⁵⁻³⁶Osi giloqnsib nanngo neio tal jojomyeqnaqqa tamo ungasari kalil nanngi minjij ani oqet-

njrnaqa nanġi daurnjroqnsib murqumy-oqnsib maroqneb, “Ninġi na Pol qalsib moiyyoti.” Nanġi degsib maroqneb deqa qaja tamo nanġi na Pol soqtosib nango qawarq di atsib osi giloqneb.

Pol a tigelosiqqa Yesus aqa anjam palontej

³⁷ Nanġi Pol osi giloqnsib nango njeio tal gogeq di atqa laqnaqqa Pol a Grik anjam na qaja tamo nango gate koba endegsi nenemyej, “E ni anjam bei mer-mqa kere e?” Onaqa minnej, “Ni Grik anjam qalie e?” ³⁸ E endegsi are qalonum. Ni Isip tamo bei nami Rom ti qotqa marsiqqa tigelosiq qaja tamo 4,000 joqsiqa wadau sawaq di laqnej qaji agi ni edegonum.”

³⁹ Onaqa Pol na minnej, “E tamo di sai. E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a qure kobaquja. A Silisia sawaq di unu. Deqa ni mare. E na tamo ungasari kalil endi anjam bei minjrqa kere e?”

⁴⁰ Onaqa qaja tamo nango gate koba a na Pol odyonaqa tetaq di tigelosiqqa aqa baŋ soqtonaqa tamo ungasari kalil nanġi kiri kirionabqa Hibru anjam na endegsi minjrej,

22 “O ijo was ti ijo abu ti e kamba anjam bei mernġit quiy.” ² Pol a Hibru anjam na nanġi degsib minjrnaqa nanġi torei kiri kiriosib sonab olo endegsi minjrej, ³ “E Juda tamo. Ijo qure utru Tarsus. Tarsus a Silisia sawaq di unu. E dia nambabonam ijo ai abu nanġi na e Jerusalem osi bonabqa e endia tamo kobaqujaem. Kobaqujaosimqa Gamaliel aqa skul kobaq di soqnm. Sonamqa Gamaliel na gago moma nango dal anjam geregere plaltosiq osorboqnej. Deqa e Qotei aqa kumbra dauryqajqa tulaŋ singilaoqnm. Agi bini ninġi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaeqnm dego kere. ⁴ E na tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneb qaji nanġi moiyyotnrqa maroqnsim nanġi tulaŋ ugeugeinroqnsim tontnjroqnsim tonto talq di brein-

jroqnm. ⁵ Ninġi na Juda tamo kokba ti atra tamo gate a ti nanġi nenemnrjbqa ijo kumbra deqa ninġi saingwab. Agi e atra tamo gate endegsi minjem, ‘Ni anjam bei nengrenyosim ebimqa e anjam di osiy gilsiy Damaskus qureq di Juda gate kokba nanġi enjrqi. Enjritqa nanġi na anjam di sisiosib e odbibqa tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilate-qnm qaji nanġi ojelejosiy joqsiy bosiy Jerusalem endia tonto talq di breinjrqi.’ E degsim atra tamo gate minjem.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

⁶⁻⁷ “Deqa e walwelosi gilsim Damaskus jojomyeqnamqa qanam jige puloŋ singila koba minjal ti laŋ goge na aisiq ijo ulatamuq di tulaŋ rianonaqa e uloŋosim mandamq di njeiem. Njeiosim kakro bei brantonaq quem. A endegsi merbej, ‘O Sol, ni kiyaa e ugeugeibeqnm?’ ⁸ Onaqa e na kamba minjem, ‘O Tamo Koba, ni yai?’ Onaqa merbej, ‘E Yesus Nasaret qaji agi ni na ugeugeibeqnm.’ ⁹ Tamo e ombla soqneb qaji nanġi dego puloŋ di uneb. Ariya anjam Yesus na merbej qaji di nanġi poinjrosai.

¹⁰ “Onaqa e na olo Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, e wau kiye yqai?’ Onaqa Tamo Koba a na merbej, ‘Ni tigelosim Damaskus gilsim dia tamo bei itqam. Wau e ni emqai qaji di a na ubtosim mer-mqas.’ ¹¹ Puloŋ di tulaŋ rianosiq njam qamotbonaqa e njam ambruibonaqa njam atqa keresai. Deqa tamo nanġi e ombla soqneb qaji nanġi ijo baŋ ojsib e babar-bosib Damaskus osi gileb.

¹² “Damaskus dia tamo bei soqnej aqa njam Ananias. A Qotei aqa dal anjam dauryoqnej qaji. Juda tamo ungasari kalil Damaskus di soqneb qaji nanġi a qa maroqneb, ‘A tamo bolequja.’ ¹³ E Damaskus gilsim di sonamqa Ananias na e itbosiqqa ijo areq di tigelosiq

merbej, ‘O ijo was Sol, ino ñamdamu olo poimeme.’ Degsi merbonaqa bati qujai deqa ijo ñamdamu poibonaqa e olo ñam atsim Ananaias aqa ulatamu unem. ¹⁴Onaqa Ananaias na olo merbej, ‘Gago moma ñango Qotei a ni gilmqo. Ni aqa areqalo qalieosim Yesus unsim aqa medabuuq na anjam bei quqwa-jqa deqa ni gilmqo. Yesus a kumbra bole tiñtiñ yeqnu qaji tamo. ¹⁵Deqa ni aqa anjam mare mare laqnsimqa kumbra ni unem qaji ti anjam ni quem qaji deqa ti tamo ungasari kalil ñangi sainjroqne. ¹⁶Deqa ni tariñaim. Ni urur tigelosim yanso ame. Osim Yesus aqa ñam metosim pailye. Yimqa Qotei na ino une kalil kobotetmqas.’ Ananaias na e degsi merbej.

Pol a nami sawa bei bei qaji nanngoq gilej deqa saej

¹⁷⁻¹⁸“Bati bei e olo Jerusalem bosimqa atra tal miligiq di Qotei pailyoqnsimqa e ñeio bulosim Yesus unem. Yesus unnamqa merbej, ‘Ni Jerusalem endia ijo anjam maroqnqam di Juda ñangi ni quetmoqnqasai. Deqa ni Jerusalem endi saim. Ni urur tigelosim Jerusalem uratosim gile.’ ¹⁹⁻²⁰Onaqa e na Yesus minjem, ‘O Tamo Koba, Juda ñangi qalie, nami e ñango Qotei tal miligiq giloqnsimqa tamo ungasari ni qa ñango areqalo singilatoqneq qaji ñangi ojelenoqnsim toqoñ na ñumoqnsim tonto talq di breinjroqnem. Ñangi ino wau tamo Stiven meniñ na qaleqnbqa e jojom di tigelosim tamo ñangi a qaloqneq qaji ñango gara jugo taqatesosim endegsi minjroqnem, “Ñingi keretosib Stiven qalonub moiqa.” Ijo kumbra di Juda ñangi qalie.’ ²¹Onaqa Yesus na e olo merbej, ‘Ni gile. E ni qarimmitqa ni sawa isaq gilsim dia sawa bei bei qaji ñangi ijo anjam minjroqnqam.”

Pol a na qaja tamo ñangi minjrej, “E Rom tamo”

²²Pol a tamo ungasari ñangi anjam degsi minjroqnsiq a sawa bei bei qaji nanngoq gilqa marnaqa anjam qujai di ñangi qusib minjin ani oqetnjrnaqa tulañ lelenoqnsib maroqneq, “Pol a qalib moiym. Tamo deqaji mandamq endi olo saiq.” ²³Ñangi degsib maroqnsib murqumyoqnsib ñango gara jugo piqtelenosib ñango bañ na wi ramboiy-oqnsib breieyqneq goge oqoqnej. ²⁴Onaqa qaja tamo ñango gate koba a na aqa qaja tamo ñangi minjrej, “Ñingi Pol osib nungo ñeio tal miligiq di bu toqoñ na kumbainyiy. Kumbainyosib nenemyibqa aqa une kiye qa tamo ungasari ñangi murqumyoqnsib a qalib moiqaqja mareqnuq di a na geregere merbimqa e quqwai.” ²⁵Onaqa qaja tamo ñangi Pol sil na tontosib kumbainyqa laqnabqa a na qaja tamo gate bei jojom di tigelesoqnej qaji di minjej, “E Rom tamo. Deqa ñingi ijo une mati qalieosaiosib e laña kumbainqbqab di kumbra bole kiyo?”

²⁶Onaqa qaja tamo gate dena Pol aqa anjam di qusiq a qaja tamo ñango gate koba aqa areq gilsiq nenemyej, “Pol a Rom tamo. Deqa ni a kiyeryqam?” ²⁷Degsi nenemyonaq qusiq a Pol aqa areq gilsiq minjej, “Ni merbe, ni bole Rom tamo e?” Onaqa Pol na minjej, “Od. E Rom tamo.” ²⁸Degsi minjnaqa qaja tamo ñango gate koba dena olo Pol minjej, “E silali kobaquja waiyonamqa deqa ñangi na e Rom tamo ateb.” Onaqa Pol na kamba minjej, “E silali waiyosai. Ijo ai abu ñangi Rom qaji deqa e Rom tamo tiñtiñ.” ²⁹Onaqa qaja tamo ñangi Pol aqa anjam di qusib a kumbainyqa urateb. Qaja tamo ñango gate koba a dego Pol aqa anjam di qusiq a ulaej. Di kiyaya? A na aqa qaja tamo ñangi minjrnaqa Pol sil na tonteb deqa.

Pol a Juda tamo kokba nangi anjam minjrej

³⁰ Onaqa nebeonaqa Juda nangi na une kiye Pol aqa jejamuq di qametoqneb di qaja tamo nango gate koba a qalieqa marsiqa Pol osiq sil palontetosiq atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nangi metnjrnaq bosib koroonaqqa Pol osiqa nango ulatamuq di tigeltej.

23 Onaqa Pol a Juda tamo kokba nangi koqnjrjsiqa endegsi minjrej, “O ijo was ningi quiy. E nami Qotei aqa ngamgalaq di kumbra bole bole yoqnem agi bini yoqnsim unum. Deqa e are gulbe saiwoji.” ² Onaqa atra tamo gate aqa ñam Ananaias a Pol aqa anjam di qusiqa tamo nangi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nangi minjrej, “Ningi Pol aqa medabuq di qaliy.” ³ Onaqa Pol na Ananaias minjrej, “Qotei na ni dego lumqas. Ni ngamtan babanq di ngam qaq na limo bul. Deqa ino uno boledamu ariya ino are miligi jigat. Agi ni Moses aqa dal anjam dau-ryosim ijo une qalieqajqa tigeltbonum. Osim ni olo Moses aqa dal anjam gotrangyosim nangi ijo medabuq di lubqajqa minjronum. Di kumbra uge.”

⁴ Onaqa tamo nangi Pol aqa areq di tigelesoqneb qaji nangi aqa anjam di qusibqa minjeb, “Ni kiyaqa Qotei aqa atra tamo gate degsi misilinyonum?”

⁵ Degsib minjnabqa Pol na minjrej, “O ijo was, tamo endi a atra tamo gate di e qaliesai. Deqa e anjam grotonum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenjrenyeb unu, ‘Ningi nungo gate koba a anjam uge minjaib.’”

⁶ Juda tamo kokba awesoqneb qaji nango ambleq di Sadyusi tamo ti Farisi tamo ti soqneb. Pol a di qalieosiq deqa lelerjosiq minjrej, “O ijo was ningi quiy. E Farisi tamo. Ijo abu a dego Farisi tamo. Deqa e endegsi are qalonum, tamo kalil moreño qaji nangi mondoñ olo subq na tigelqab. E anjam deqa ijo areqalo

tulanj singilateqnum. Anjam deqa qujai nangi na e ojsib nungo ngamdamuq di tigeltbonub.”

⁷ Pol na nangi degsi minjrnaqa Farisi ti Sadyusi ti nangi poelenjosib njrin-kobaeb. ⁸ Di kiyaqa? Sadyusi nangi mareqnuq, “Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai. Lanj angro saiwoji. Mondor dego saiwoji.” Ariya Farisi nangi mareqnuq, “Tamo moreño qaji nangi subq na tigelqab. Lanj angro unub. Mondor nangi dego unub.” ⁹ Deqa nangi kalil poelenjosib njrin-kobaosib murqumyoqneb. Onaqa Farisi nango dal anjam qalie tamo qudei nangi tigelosib singila na mareb, “Iga Pol aqa anjam quonum di a une saiwoji. Mondor bei na kiyo lanj angro bei na kiyo anjam minjjoqa a degsi marqo.” ¹⁰ Nangi degsib marnabqa qoto anjam tulanj kobaej. Onaqa qaja tamo nango gate koba a di unsiqa are qalej, “Nangi Pol aqa jejamu tulanj ugeugeiyqab.” A degsi are qalsiqa ulaosiq aqa qaja tamo nangi metnjrnaqa bosib Juda nango banq dena Pol yainjrsib nango ñeio talq olo osi gileb.

¹¹ Gilsib di sonab nebeosiq olo qoloon-aqa Tamo Koba a bosiqa Pol aqa areq di tigelosiq minjrej, “Ni are singilateime. Ulaaim. Ni Jerusalem endia ijo anjam singila na mareqnum dego kere ni Rom gilsim dia ijo anjam minjroqnqam.”

Juda tamo qudei nangi Pol qalsib moiyotqajqa anjam qoseb

¹² Onaqa olo nebeonaqa Juda tamo qudei nangi koroosibqa are qujaitosib anjam endegsib qoseb, “Iga Pol qalsim moiyotqom. Gago anjam di iga bole dau-ryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyotosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyotosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.” ¹³ Juda tamo 40 nangi anjam degsib qoseb. ¹⁴ Osib Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti nangoq gilsib min-

jreb, “Iga anjam endegsi qosonum. Iga Pol qalsim moiyoṭqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoṭosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoṭosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom. Iga anjam degsi qosonum.

¹⁵ Deqa ningi ti Juda tamo kokba kalil nangi ti endegyi. Ningi na qaja tamo nango gate koba a minjiy, ‘Ni Pol osau. Osbamqa iga olo koroosimqa aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Ningi na qaja tamo nango gate koba a degsib minjibqa a Pol osi bosim nunḡoq di brantosoqnmqa gamq di iga Pol qalsim moiyoṭqom.”

¹⁶ Onaqa Pol aqa jaja aqa ḡiri a nango anjam di qusiqa tigeloqujatosiq qaja tamo nango ḡeio talq gilsiq anjam di Pol minje. ¹⁷ Minjnaq qusiqa qaja tamo gate bei metonaq aqa areq bonaq minje, “Ni angro wala endi osim nunḡo gate koba aqa areq osi aiyimqa a na anjam bei minjqas.” ¹⁸ Onaqa qaja tamo gate dena angro wala di osiqa aqa gate koba aqa areq osi aisiqa minje, “Tonto tamo Pol a na e merbqo, ‘Ni angro wala endi osi aiye.’ Degbqo deqa agi ino areq osi bonum. A ni anjam bei mermqas.”

¹⁹ Onaqa qaja tamo nango gate koba a na angro wala di ban titosiqa kiṇala sasalosiq nenemyej, “Ni anjam kiye merbqam?” ²⁰ Onaqa minje, “Juda tamo kokba nangi anjam bei kereteb. Nangi na ni endegsib mermqab, ‘Nebe ni Pol gagoq osau. Osbamqa iga koroosim aqa anjam geregere qusim aqa une qalieqom.’ Nangi ni degsib mermqab.” ²¹ Deqa ni nango anjam di quetnjraim. Tamo 40 nangi anjam endegsib qosisib maronub, ‘Iga Pol qalsim moiyoṭqom. Gago anjam di iga bole dauryqom. Iga uratqasai bole sai. Deqa iga Pol moiyoṭosaisosimqa iga ingi ti ya ti mati uyqasai. Iga Pol qalsim moiyoṭosimqa bati deqa iga olo ingi ti ya ti uyqom.’ Nangi anjam

degsib qosonub. Deqa bini nangi gamq di tariṇeqnub. Ni na Pol osi aiyoqnmqa gamq di nangi Pol qalsib moiyoṭqab.” ²² Onaqa qaja tamo nango gate koba a angro wala aqa anjam di qusiqa minje, “Ni gile. Ni anjam degsi merbonum di tamo qudei minjraim. Torei tent.”

Nangi na Pol qarinyonabqa Rom nango gate Feliks aqaq gilej

²³ Osiqa a na aqa qaja tamo gate aiyel nangi metnjrnaqa aqa areq bonab minjrej, “Ningi na qaja tamo 200 singa na walwelo qaji nangi ti qaja tamo 200 aḡ osi laqnub qaji nangi ti qaja tamo 70 hos na walwelo qaji nangi ti minjribqa nangi bini qolo seḡ bati 9 Pol osib Sisaria qureq gilqab. Ningi na endegsib minjriy, ‘Nunḡo walwelqajqa ingi ingi gereiyosib soqniy.’” ²⁴ Osiqa olo nangi aiyel minjrej, “Ningi Pol aqa hos qudei dego gereiyib soqnem. Pol a hos goge di awoamqa ningi na geregere taqatosib osi gilsib Rom nango gate Feliks aqa talq di brantiy.” Qaja tamo nango gate koba a na nangi aiyel degsi minjrej. ²⁵ Osiqa anjam bei endegsi nengrenyej,

²⁶ “O Gate Koba Feliks, ijo ṇam Klodius Lisias. E qaja tamo nango gate koba. Ijo anjam endi ni sisiyqajqa deqa e nengrenyosim inoq qarinyonum. O kaiye. ²⁷ Tamo agi inoq osi bonub qaji aqa ṇam Pol. Juda nangi na a ojsib moiyoṭqa laqnabqa e ijo qaja tamo nangi ti aisim Juda nango banq dena yainjrem. E qalieem, Pol a Rom tamo. Deqa e na a aqaryaiyosim nango banq dena yainjrem. ²⁸ Nangi Pol aqa jejamuq di une kiye qametoqneb di e qalieqa osimqa Pol osi aisim Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigeltam. ²⁹ Tigeltonamqa nangi anjam gargekoba mareleṇeqnabqa e qusimqa endegsi poiḡej, Juda tamo kokba nangi nango segi dal anjam qa maroqnsib deqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. Nangi Pol aqa

une kobaquja bei babtosai. Deqa e na a laña moiyoṭṭa keresai. Tonto talq di laña waiyqa keresai dego. E degsi poibej. ³⁰ Ariya bini e quonum, nangi Pol qalsib moiyoṭṭajqa anjam qosonub. E di qusim deqa agi Pol inoq qarinyonum. E na tamo nangi Pol aqa jejamuq di une qameteqṇub qaji nangi endegsi minjraqai, ‘Ningi Sisaria qureq gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa une geregere minjib a quqwas.’”

³¹ Qaja tamo nango gate koba a anjam degsi nengrenyej. Onaqa aqa qaja tamo nangi aqa medabu dauryosib qolo Pol osib Antipatris qureq osi gilsib dia geregeb. ³² Nebeonaqa qaja tamo singa na walwelo qaji nangi ti qaja tamo anj osi laqneb qaji nangi ti Antipatris qureq dena olo puluosib Jerusalem aisib nango ṇeio talq di soqneb. Onaqa qaja tamo hos na walwelo qaji nangi segi Pol suweiyosib torei Sisaria qureq osi gileb. ³³ Osi gilsibqa nango gate koba aqa anjam nengrenyej qaji di Feliks yosib Pol osib aqa ulatamuq di tigelteb. ³⁴ Onaqa Feliks a anjam di sisiyosiq Pol nene-myej, “Ni sawa qabe qaji?” Onaqa Pol na minjej, “E Silisia sawa qaji.” ³⁵ Degsi minjnaqa Feliks na olo minjej, “Tamo nangi ino jejamuq di une qameqṇub qaji nangi babqa e ino anjam geregere quqwai.” Osiqa qaja tamo nangi minjrinaqa nangi na Pol osib tamo koba Herot aqa talq di waiyosib taqatoqneb.

Juda nangi Pol aqa jejamuq di une qametoqneb

24 Bati 5 koboonaqa atra tamo gate Ananaias a ti Juda gate qudei ti nango anjam taqyo tamo bei aqa ṇam Tertulus a ti Sisaria qureq gileb. Gilsib Feliks aqa ulatamuq di tigelosibqa Pol aqa jejamuq di une qametoqneb. ² Onaqa Feliks na Pol metonaq warum miligiq bosiqqa aqa ulatamuq di tigelesonaqa Tertulus a Pol aqa jejamuq di une

qametqa osiqqa Feliks minjej, “O Gate Koba Feliks, ni gago sawa endi geregere taqateqṇum deqa bini iga bole unum. Iga qoto saiqoji. Ni iga geregere aqaryaigo-qnsimqa gago gulbe kalil kobotetgeqṇum. ³ Deqa iga ni qa tulañ areboleboleigeqnaqa ino ṇam soqteqṇum.

⁴ “E anjam olekoba ni mermqasai. Ni asgimo uge. Deqa ni gago anjam truquyala endi que. ⁵ Iga tamo endi uneqṇum, a tamo uge. A kumbra uge uge yoqnsiqqa Juda tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nango ambleq di qoto tigelteqṇu. Osiqa nangi pupoinjroqnsiqqa minjreṇu, ‘Ningi gago Juda kumbra uratosib olo Nasaret tamo a dauryiy.’ ⁶⁻⁷ A na gago atra tal dego ugeteqṇu. Deqa iga a ojsim gago segi dal anjam na aqa une qa pegiyqa laqnamqa qaja tamo nango gate koba Lisias a bosiqqa gago anjam gentosiqqa gago bañq dena Pol singila na yaigej. ⁸ Yaigosiqa mercej, ‘Ningi Pol qa anjam bei soqnmqa gilsib Rom nango gate Feliks aqa ulatamuq di mariy.’ Deqa iga bosim ino ulatamuq endi Pol aqa une agi mermonum. Deqa Gate Koba Feliks, ni segi na Pol nenemyimqa une kalil iga aqa jejamuq di qameqṇum qaji di bole kiyo sai kiyo di a segi na mermimqa ni quqwam.” Tertulus a anjam degsiqa Feliks minjej.

⁹ Onaqa Juda tamo kalil nangi tigelosib Tertulus aqa anjam di singilatosib mareb, “Aqa anjam di bole.”

Pol a kamba Feliks aqa ulatamuq di tigelosiq anjam marej

¹⁰ Onaqa Feliks a Pol aqa anjam quqwajqa osiqqa aqa bañ soqtosiq Pol metonaqa a kamba tigelosiqqa Feliks minjej, “E qalieonum, ni wausau gargekoba sawa endi taqatesoqnem agi bini taqatejunum. Deqa e kamba ijo anjam mermqai. ¹¹ Ya ya endi e Qotei louqajqa Jerusalem aiyem. E aiyem bati 12 gilqo.

Ni segi na Juda nangi nenemnjrimqa degsib mermqab. ¹²E Jerusalem aisim di sosimqa e anjam na qotosaioqnm. Qoto tigeltosaioqnm dego. E qoto bei tigelteqnam Juda nangi e nubosai. E atra talq di, Juda nango Qotei talq di, qure ambleq di dego lawo na soqnm. E kumbra uge bei yosaioqnm. ¹³Deqa une kalil Juda nangi ijo jejamuq di qameqnuq qaji di bolesai. Nangi ijo une bei ubtosib marqa keresai.

¹⁴“Ijo une qujai agiende. E Yesus aqa gam dauryeqnum. Juda nangi endegsib mareqnuq, ‘Yesus aqa gam bunuj dena tamo ungasari nangi poeleqnuq.’ O Gate Feliks, gam di qujai e dauryoqnsimqa gago moma nango Qotei qa loueqnum. Osim Moses aqa dal anjam kalil qa ti Qotei aqa medabu o tamo nango anjam kalil nami nengrenyoqneq qaji deqa ti ijo areqalo singilateqnum. ¹⁵Mondon Qotei na tamo bole ti tamo uge ti nangi olo subq na tigeltnjrqas. Qotei qujai deqa e ijo areqalo singilatoqnsim subq na tigelo bati qa tariñoqnsim unum. Juda nangi dego degyeqnuq. ¹⁶E subq na tigelo bati qa tariñeqnum deqa e bati gaigai Qotei aqa ñamgalaq di, tamo ungasari kalil nango ñamgalaq di kumbra bole bole yoqnsim laqnum. Deqa e are gulbe saiqoji unum.

¹⁷“E sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqnsim wausau qudei koboonaqa agi ya ya endi e Jerusalem aiyem. E silali qudei osi aisim Juda Kristen nangi mam soqneq deqa enjrem. Silali qudei dego osim Qotei atraiyem. ¹⁸Bati deqa e atra tal miligiq gilsim dia une kobotqajqa kumbra Moses a nami marej qaji di dauryosim yeqnamqa Juda nangi na e nubeb. E tamo ungasari gargekoba joqsim atra tal miligiq gilosai. Osim qoto bei tigeltosai dego. ¹⁹Ariya Juda tamo qudei Esia sawaq dena Jerusalem aiyeb qaji nangi na e ojob. Deqa tamo nangi di e qa anjam bei soqnimqa bosib ino

ulatamuq endi tigelosib ijo une marqab. ²⁰Nangi bqasai di ni na Juda tamo agi endia tigelejunub qaji nangi nenemnjre. Nenemnjrimqa e Jerusalem dia Juda tamo kokba nango ulatamuq di tigelesonam une kiye ijo jejamuq di iteb di ni mermqab. ²¹Bole, ijo anjam qujai endeqa nangi na ijo jejamuq di une qametbeb. E nango ulatamuq di tigelosim lelenosim endegsi minjrem, ‘Tamo kalil moreño qaji nangi mondon olo subq na tigelqab. Anjam deqa qujai ningi na e tigeltbonub.’” Pol a Feliks degsi minjej.

²²Feliks a nami tamo ungasari Yesus aqa gam dauryoqneq qaji nango kumbra qalieej. Deqa a na Juda nangi endegsi minjrej, “Nungo anjam di mati soqnm. Qaja tamo nango gate koba Lisias a bamqa ningi olo anjam di maribqa e qusiy gereiyqai.” ²³Osiqa qaja tamo gate bei minjej, “Ni na Pol osim tonto talq di waiyosim taqatesoqne. A gulbe bei yaim. Aqa was nangi a unqa bosib ingi ingi qa aqaryaiyqa maroqnibqa ni na saidnjraim.”

Pol a tonto talq di sonaqa wausau aiyel koboej

²⁴Bati qudei koboonaqa Feliks aqa ñaun Drusila wo tonto talq di brantosi-bqa Feliks na Pol metonaq aqa areq bej. Drusila a Juda uña. Pol a bosiqqa tamo nangi Kristus Yesus qa nango areqalo singilatqajqa kumbra qa Feliks minjnaq quej. ²⁵Kumbra bole tiñtiñ dauryqajqa ti tamo nango segi segi so geregere taqatqajqa ti Qotei na mondon tamo nango une qa peginjraqqa ti Pol na Feliks minjnaq quej. Qusiqa ulaosiq Pol minjej, “Ni mati aisim ino warumq di soqne. Bunuqna e bati atsiy ni metmit bosim anjam di olo plaltim e quqwai.” ²⁶Feliks a bati gargekoba Pol aqa anjam quqwajqa metoqnej. Aqa anjam quqwajqa deqa segi metosaioqnej. A endegsi are qaloqnej, “E Pol metit a

bosim silali ebimqa e tonto talq dena a uratqajqa deqa kiyo merbqas?" Osiq deqa metoqnej.

²⁷Wausau aiyel koboonaqa Feliks a Judia sawa taqato wau di uratonaga tamo bei aqa ñam Porsius Festus a kamba Feliks aqa wau osiq Judia sawa taqatesoqnej. Feliks na Juda nango are boletetnjrqajqa deqa a Pol tonto talq di uratonag soqnej.

Pol a marej, "E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai"

25 Festus a Judia sawaq aisiq Sisaria qureq di soqnej. Bati qalub koboonaqa a dena tigelosiqqa Jerusalem aiyej. ²⁻³Aisiq di sonaqa atra tamo kokba ti Juda tamo kokba ti nangi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelosib Pol aqa jejamuq di olo une qamoqneb. Osib Festus minjeb, "Ni anjam qarinyim qaja tamo nangi Sisaria qureq dena Pol osib Jerusalem osi beb. Osbab gago are boleqas." Nangi degsib Festus minjeb. Di kiyaqa? Nangi nami anjam endegsib qoseb, "Qaja tamo nangi Pol osi boqnbqqa gamq di iga Pol qalsim moiyoqom." ⁴Onaqa Festus na kamba minjrej, "Pol a Sisaria dia tonto talq di unu. Bati qudei koboamqa e segi olo Sisaria gilqai. ⁵Deqa ningi Pol qa anjam bei soqnimqa ningi na tamo ñam ti qudei giltonjrib nangi e daurbosib koba na Sisaria gilqom. Gilsim dia nangi ijo ulatamuq di tigelosib Pol aqa une bei ubtosib merbib e quqwai."

⁶Festus a bati 8 o 10 Jerusalem di sosiqa olo puluosiq Sisaria gilej. Juda tamo qudei nangi a dauryosib gileb. Nebeonaqa Festus a aqa awo jaram kobaq di awoosiqa aqa qaja tamo nangi minjrej, "Ningi Pol osi boiy." Minjrnaqa nangi na Pol osi bosib Festus aqa ulatamuq di tigelteb. ⁷Onaqa Juda tamo Festus dauryosib Jerusalem dena beb qaji nangi Pol kalilyosib Festus aqa ulatamuq

di tigelosib une gargekoba Pol aqa jejamuq di qamelenjoqneb. Nango anjam di utru saiqoji. ⁸Onaqa Pol a kamba marej, "E Juda gago dal anjam bei gotranjyosaiqnem. E gago atra tal qa anjam uge bei marosaiqnem. E Rom nango mandor koba Sisar a dego kumbra uge bei yosaiqnem. Deqa e une saiqoji."

⁹Pol a degsi marnaqa Festus a Juda nango are boletetnjrqajqa deqa Pol endegsi nenemyej, "Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamuq di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?" ¹⁰Onaqa Pol na minjrej, "E bini Sisar aqa awo jaram namoq endi tigelejunum. Endia ijo anjam marqai. Ni qalie, e Juda nangi qa une bei yosai. ¹¹Une kobaquja bei ijo jejamuq di soqnimqa ungum e moiqai. Ariya une kalil Juda nangi ijo jejamuq di gameqnuq qaji di bolesaiamqa tamo bei na e laqa osim nango banq di atqa keresai. Deqa e Sisar aqa ulatamuq di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas." ¹²Pol na Festus degsi minjnaqa a warumq dena oqedosiqa Rom tamo kokba qudei nangi koba na anjam qairosib olo warum miligiq gilsiqqa Pol minjrej, "Ni Sisar aqa ulatamuq di tigelqa maronum deqa e ni qarijnitqa Sisar aqaq gilqam."

Festus na Agripa nenemyej, "Ni Pol kiyeryqam?"

¹³Onaqa bati qudei koboonaqa Rom nango mandor bei aqa ñam Agripa aqa jaja Bernaisi wo Festus unqajqa marsib Sisaria aiyeb. ¹⁴Aisib bati gargekoba yala Sisaria di sonabqa Festus na Agripa minjrej, "Tamo bei aqa ñam Pol a nami Feliks na tonto talq di waiyej unu. ¹⁵Deqa e Jerusalem di sonamqa Juda gate nangi ti atra tamo kokba ti nangi na Pol aqa jejamuq di une qamsib endegsib merbeb, 'Ni Pol aqa une qa marsim ojsim ino qaja tamo nango banq di atimqa nangi na qalib moiym.' ¹⁶Onaqa e na kamba endegsi minjrem, 'Iga

tamo bei laña ojsim qaja tamo nango bañq di atqa keresai. Rom gago kumbra degsi sosai. Tamo qudei nanngi tamo bei qa anjam soqnimqa nanngi mati aqa une ubtib qusimqa a kamba aqa anjam marqas di kere.’

¹⁷ “E na Juda nanngi degsi minjrnampa nanngi e daurbosib Sisaria beb. E tariño-sai. Nebeonaqa nanngi koroesonabqa e ijo awo jaramq di awoosim ijo qaja tamo nanngi minjrnampa nanngi Pol osi bosib ijo ulatamug di tigeltib. ¹⁸ Onaqa Juda nanngi tigelosib Pol aqa jejamug di une gargekoba qamelenoqneb. E nami are qalem, nanngi une kokba Pol aqa jejamug di qamqab. Nanngi degyosai. ¹⁹ Nanngi nango segi louqa kumbra qa niriñoqnsib Pol ombla anjam titoqneb. Osib tamo bei qa dego anjam titoqneb. Pol a maroqneq, ‘Tamo di a moiyej olo nambile unu. Aqa ñam Yesus.’ ²⁰ Onaqa e nango anjam deqa utru itqa yonam keresaiibonaqa Pol nenemyem, ‘Ni Jerusalem aisim dia ijo ulatamug di tigelosim ino anjam olo marqa kere e?’ ²¹ E degsi Pol nenemyonamqa a saidosiq merbej, ‘E mati tonto talq endi sqai. Sosi y bunuqna e Mandor Koba Sisar aqa ulatamug di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Pol na e degsi merbonaqa e ijo qaja tamo nanngi minjrem, ‘Ninngi Pol osib tonto talq di waiyosib taqatesoqniy. Bunuqna e Pol qarinyitqa Sisar aqaq gilqas.’” ²² Festus a Agripa degsi minjnaqa Agripa na minnej, “E dego Pol aqa anjam quqwai.” Onaqa Festus na minnej, “Nebe ni aqa anjam quqwam.”

²³ Nebeonaqa Agripa Bernaisi wo gara wala boledamu jigsib koro sawaq beb. Qaja tamo nango gate kokba ti tamo ñam ti kalil nanngi dego bosib koro sawaq di koroeb. Onaqa Festus na aqa qaja tamo nanngi minjrnampa nanngi Pol osi bosib Agripa aqa ulatamug di tigeltib. ²⁴ Tigeltonab Festus na Agripa minnej, “O Mandor Agripa, Pol agi osi bonub.

Ni unime. Ninngi koroönub qaji dego Pol uniy. E Jerusalem di sonamqa Juda kalil nanngi murqumyoqnsib endegsib merboqneb, ‘Pol a moiyej. A olo mandamq endi saiq.’ Nanngi bosib Sisaria endia dego anjam degsib merboqneb. ²⁵ E Pol aqa jejamug di une kobaquja bei unosai deqa e a laña moiyoqta keresai. Ariya Pol na merbej, ‘E Mandor Koba Sisar aqa ulatamug di tigelitqa a ijo anjam qusim gereiyetbqas.’ Onaqa e na Pol minjem, ‘Di kere. E ni qarimmitqa Rom gilqam.’ ²⁶ O Mandor Agripa, e Pol aqa jejamug di une bei unosai. Deqa e a qa anjam kiye nengrenyit gago Tamo Koba Sisar aqaq gilqas? Laña qarinyiqai di Sisar a niriñqas. Deqa e Pol osi bosim ino ulatamug endi tigeltonum. Ni segi na Pol nenemyimqa aqa une bei babbim ninngi kalil qusib merbibqa une deqa nengrenyit Sisar aqaq gilqas. ²⁷ E are qalonum, tamo a une saiqoji soqnimqa e laña qarinyit Sisar aqaq gilqas di kumbra bolesai.”

Pol a Agripa aqa ulatamug di tigelosiq anjam marej

26 Onaqa Agripa na Pol minnej, “Ni kamba ino anjam marimqa e quqwai.” Degsi minjnaqa Pol na aqa bañ soqtosiqa endegsi marej, ² “O Mandor Agripa, bini e ino ulatamug endi tigelejunum. Une kalil Juda nanngi ijo jejamug di qameqñub qaji di bolesai. Deqa e na kamba ijo anjam marit ni que. Yim e areboleboleibqas. ³ Gago Juda kumbra kalil di ni qalie. Iga gaigai anjam titeqñum qaji di ni dego qalie. Deqa ni ijo anjam endi quime. Ni asgimaiq.

⁴ “Juda kalil nanngi e qa qalie unub. E angro wala qa Judia sawa ti Jerusalem qure ti dia soqñem. ⁵ Nanngi nami koba ijo kumbra qaliesoqneb. Nanngi ni degsi mermqa are soqñimqa mermqab. Nanngi qalie, e angro wala qa Farisi nango ambleq di sosimqa nango kumbra daury-

oqnem. Farisi nango kumbra di singila koba. Kumbra dena gago Juda kumbra kalil tulan bunyejunu. ⁶Bini e ingi bole bole Qotei a nami gago moma nangi enjrqqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e ino ulatamuq endi tigelejnum. ⁷Gago moma nangi di agi Jekop aqa angro 12 nango moma. Nangi e ti koba na ingi bole bole di oqajqa tariñoqnsim qolo ti qanam Qotei qa loueqnum. O Mandor Agripa, utru deqa Juda nangi ijo jejamuq di une qametbeqnum. ⁸Kiyaqa ningi qudei endegsib are qaleqnum, 'Qotei na tamo moreño qaji nangi olo subq na tigeltjnrqasai?'

⁹"Bole, e segi nami Yesus Nasaret qaji aqa ñam ugeugeiyoqnsim jeutosim laqnm. ¹⁰E Jerusalem dia kumbra uge di yoqnm. Atra tamo kokba nangi na e odbeq nabqa e Qotei aqa tamo unggasari nangi ojelenoqnsim tonto talq di breinjroqnm. Osim Juda gate nangi koba na areqalo qujaitosim maroqnm, 'Nangi ñumsib moiyo tnjriy.' ¹¹E bati gargekoba Juda nango Qotei tal kalil miligiq giloqnsimqa dia Yesus aqa tamo unggasari nangi ojelenoqnsim ugeugeinjroqnm. E endegsi are qaloqnm, 'E nangi jaqatin koba enjritqa nangi ulaosib Yesus qoreiyosib aqa ñam misilinyqab.' Degsi are qaloqnsim nangi ugeugeinjroqnm. E nangi qa minjin ani oqetbeqnaqa nangi daurnjroqnsimqa qure isa isaq giloqnsim dia nangi itnjroqnsim ugeugeinjroqnm.

Pol a kiyersi Kristen tamo brantej deqa saej

¹²⁻¹³"O Mandor Agripa, e degyeqnamqa bati bei atra tamo kokba nangi na e qarinqbonabqa Damaskus qureq gilem. E gileqnamqa qanam jige pulonj singila koba minjal ti lanj goge na ijoq ainaq unem. A tulan rianjosiqa tamo e koba na walweloqnm qaji nangi ti iga suwantgej. Aqa rianj di senj ti keresai. Rianj dena senj aqa rianj tulan bunyej. ¹⁴Suwantg-

onaqa iga kalil ululoqnsim mandamq di njerejem. E ñeiesosimqa tamo bei aqa kakro quem. A Hibru anjam na e endegsi merbej, 'O Sol, ni kiyaqa e ugeugeibeqnum? Ni e ugeugeibeqnum dena ino segi jejamu dego ugeugeiyeqnum. Ni qaja na ino jejamu qoruyqam dego kere.' ¹⁵Onaqa e na minjem, 'O Tamo Koba, ni yai?' Onaqa a na merbej, 'E Yesus agi ni na ugeugeibeqnum qaji. ¹⁶Deqa ni tigel. E ni giltmonum deqa ni ijo wau tamo sosimqa kumbra ni bini unonum qaji ti kumbra bunuqna osor moqnqai qaji ti deqa mare mare laqnam. ¹⁷Bunuqna e ni qarinqmitqa ni Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti nangoq giloqnam. Deqa ni nangi qa ulaa im. E ni taqatmesoqnitqa nangi ni moiyo tnmqasai. ¹⁸Ni nangoq giloqnsim ijo anjam minjroqnmqa nangi e qa poinjroqnm ambu uratosib suwanjoq boqnqab. Ni na nangi are bulyetnjroqnmqa nangi Satan aqa singila uratosib Qotei aqaq boqnqab. Amqa e na nango une kalil kobotetnjritqa ingi bole bole e nami enjrqqa marem qaji di nangi oqab. E na nangi ti tamo unggasari kalil e qa nango areqalo singilateqnum qaji nangi ti Qotei aqa segi kumbra boleq di atelenjt sqab.'

Pol a nami Qotei aqa anjam palontoqnej a deqa Agripa saiyej

¹⁹"Deqa Mandor Agripa, lanj goge dena pulonj ainaqa e unsimqa anjam Yesus na merbej qaji di dauryem. E gotranjosai. ²⁰E aqa anjam di dauryosim tigelosim Damaskus qureq gilem. Gilsim dia Qotei aqa anjam plaltoqnsimqa tamo unggasari nangi endegsi minjroqnm, 'Ningi are bulyosib Qotei aqaq boiy. Bosib kumbra bole bole yoqnbqqa tamo unggasari nangi na ningi nungsib mernjg-wab, "Bole, ningi are bulyonub." ' E Jerusalem dia, Judia sawaq di, sawa bei beiq di dego tamo unggasari nangi anjam di minjroqnm. ²¹Utru deqa Juda tamo

qudei na atra tal miligiq di e ojsib moi-yotbqa maroqneb. ²² Ariya nanqi e moi-yotbosai. Qotei na e taqatboqnej deqa bini e ino ulatamug endi tigelosimqa ni ti tamo kokba ti tamo lanaj ti Qotei aqa anjam palontosim merngeqnum. E anjam bei palontosaieqnum. Nami Moses a ti Qotei aqa medabu o tamo nanqi ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji di ubtosib maroqneb. Nango anjam di segi e bini palonteqnum. ²³ Nango anjam di aqa utru agiende. Kristus a jaqatin koba osim moiqa. Osim a tamo kalil qa namoosim subq na tigelosim Juda nanqi ti sawa bei bei qaji nanqi ti anjam minjroqnimqa nanqi suwanjoq boqnqab.”

**Pol na Agripa minjej, “Ni
Kristus qa ino areqalo singilat”**

²⁴ Pol a anjam degsi mareqnaqa Festus na aqa anjam gentosiqq lelenosiq minjej, “Pol, ni nanarionum. Ino qalie kobaquja dena ni tulan nanaritmgo.” ²⁵ Onaqa Pol na minjej, “O Gate Koba Festus, e nanariosai. Ijo anjam endi bole. E areqalo bole na anjam mareqnum. ²⁶ Mandor Agripa a ijo anjam endi aqa utru nami qalieosiq soqnej. Deqa e na minjqa ulaosai. Yesus aqa kumbra kalil endi uli na brantosaiqnej. A boleq di unu. ²⁷ O Mandor Agripa, ni kiyersi are qalonum? Qotei aqa medabu o tamo nango anjam nami nengrenyeb qaji di bole e? Od, e qalieonum, ni maronum, di bole.”

²⁸ Onaqa Agripa na Pol nenemyej, “E sokiñala Kristen tamo brantqai ni degsi are qalonum e?” ²⁹ Onaqa Pol na minjej, “Ni sokiñala Kristen tamo brantqam di kere. Sokobaiyosim Kristen tamo brantqam di kere. Ariya e na Qotei endegsi pailyeqnum, ‘O Abu, tamo bini ijo anjam queqnuq qaji nanqi ti Mandor Agripa a ti nanqi e unum degsib soqnebe. Ariya e sil na tontbeb unum nanqi degsib sqajqa e ni pailmosai.’”

^{30–31} Onaqa Agripa Bernaisi wo tamo kalil awesoqneb qaji nanqi ti Festus koba na tigelosib warumq dena oqedeb. Oqedosib endegsib qairosib mareb, “Iga Pol aqa jejamug di une kobaquja bei unosai bole sai. Deqa iga a qalsim moi-yotqqa keresai. A tonto talq di waiyqa keresai dego.” ³² Nanqi degsib marsibqa Agripa na Festus minjej, “Pol a Sisar aqa ulatamug di tigelqa marosai qamu ni na endego a tonto talq dena uratonum oqedqo qamu.”

Pol a qobuq na Rom qureq giloqnej

27 Onaqa iga qobuq na Itali sawaq gilqajqa anjam qosisib Pol tamo qudei ti tonto talq dena joqsib qaja tamo nango gate bei aqa ñam Julius aqa banq di ateb. Julius a Rom tamo. ² A na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqu Adramitium qure nango qobuq bei Esia sawaq gilqa laqnaqa iga qobuq di gogetosim koba na gilem. Aristarkus a iga koba na gilem. Aristarkus a qure utru Tesalonaika agi Masedonia sawaq di unu. Qobuq di yuwal qala qalaq na dauryosim qunduq kalil aiqu mareb. ³ Iga gilsim nebeonaqa Saidon qureq di tiryem. Tiryonamqa Julius a Pol qa dulosiq odyonaqa qobuq uratosiq aqa Kristen was qudei nanqi itnjnaqa nanqi na ingi ingi qa aqaryaiyeb. ⁴ Onaqa iga Saidon qure uratosim gileqnamqa jagwa na gotrangonaqa iga Saiprus nui taqyosim gilem. ⁵ Gilsim yuwal gentosim Silisia sawa ti Pamfilia sawa ti di brantosim yuwal qala qalaq na dauryosim gilsim Lisia sawaq di brantosim Maira qureq di tiryem.

⁶ Dia Julius a Aleksandria qure nango qobuq bei Itali sawaq gilqa laqnaqa unsiq a na iga Pol ombla tonto tamo nanqi ti joqsiqu qobuq di gogetem. ⁷ Gogetosim jinga na gileqnamqa bati gargekoba koboej. Onaqa jagwa na gotrangonaqa iga singila na gilsim Nidas

qure jojomyem. Dena jagwa na olo gotrangonaqa iga gilqa keresaiigonaqa qobuŋ bulyosimqa Krit nui aqa luwi bei ñam Salmone di tiŋyosim oqem.⁸ Oqsim luwi di buŋyosimqa tamo qobuŋq di wauo qaji nangi waukobaosib oqsib Krit nui qoreq di beterosib qala qalaq na gileb. Iga gilsim sawa bei aqa ñam Qundun Boledamu di Lasea qure jojom di brantem.

⁹⁻¹⁰ Iga bati gargekoba uratem deqa Juda nango quriŋjo bati koboej. Yuwal ugeqa batiej deqa Pol na tamo qobuŋq di wauo qaji nangi endegsi minjrej, “Ninŋi quiy. E qalieonum, iga qobuŋ na gilqom di iga gulbe koba itqom. Qobuŋ aqa inŋi inŋi gargekoba loumqas. Qobuŋ dego tugwas. Qobuŋ a segi sai. Iga tamo kalil dego padalqom.”¹¹ Pol a nangi degsi minjrnaqa qobuŋ kuñi ojo tamo wo qobuŋ aqa abu wo nangi aiyel na Pol aqa anjam di dauryqa uratosib gilqa mareb. Julius a dego Pol aqa anjam dauryqa uratosiqa nango aiyel anjam taqyej.¹² Deqa iga qobuŋ na gilem. Qundun iga soqnem qaji di jagwa bati qa qobuŋ beteqajqa qundun bolesai. Deqa tamo gargekoba nangi mareb, “Jagwa bati brantqa jojomoqo deqa iga qundun endi uratosim gilsim Finiks qundunq di jagwa bati qa beterosim sqom.” Finiks a Krit nuiq di unu. Dia jagwa bati qa beteqajqa qundun bolequja.

Jagwa koba bonaqa yuwal ugeej

¹³ Onaqa jagwa lawo guta na bonaqa tamo qobuŋq di wauo qaji nangi mareb, “Jagwa endena iga puygim gilsim Finiks qundunq di tiryqom.” Degsib marsib anka titosib qobuŋ miligiq di atsib dena iga Krit nui aqa qala dauryosim gilem.¹⁴⁻¹⁵ Gileqnamqa manaq dena meli jagwa koba bosiq gotrangonaqa gilqa keresaiigonaqa iga loo goge oqsim di sonamqa jagwa na segi osi laqnej.¹⁶⁻¹⁷ Onaqa iga nui kiñala bei aqa ñam

Kauda aqa qoreq di otosim sonamqa nui dena jagwa getentonaqa yuwal kiñala laej. Deqa tamo qobuŋq di wauo qaji nangi waukobaosib qobuŋ du soqtosibqa qobuŋ ani gogeq di atsib sil na qoseb. Qobuŋ du ulonaim deqa sil na qoseb. Osib olo sil bei osib qobuŋ ani yuwal na paraparaaim deqa sil na kainyosib singilateb. Qobuŋ urosim Afrika sawa jojomyosim dia sargum gogetosim paraaim deqa ulaosib qobuŋ rer qal nab aiyej. Nangi degyeb deqa jagwa na segi osi laqnej.¹⁸ Nebeonaqa iga loo goge di sonam jagwa tulan kobaosiq iga gotrangonaqa yuwal ugeonaqa qobuŋ tuqepatej. Deqa tamo qobuŋq di wauo qaji nangi inŋi inŋi quidei breinjrnabqa yuwalq aiyeb.¹⁹ Olo nebeonaqa nangi qobuŋ aqa parara ti oyo ti osib breinjrnab yuwalq aiyeb.²⁰ Bati gargekoba iga seŋ ti bongar ti unosai. Iga namoqna are qalem, “Iga padalqasai.” Ariya jagwa singila koba boqnsiqa iga gotrangonqnej deqa gago areqalo namij di iga uratosim marem, “Iga padalqom. Jagwa endi koboqasai.”

²¹ Bati gargekoba tamo qobuŋq di so qaji nangi inŋi uyosai. Deqa Pol a nango ambleq di tigelosiq minjrej, “O tamo ninŋi quiy. E nami merngem, ninŋi Krit nui uratosib gilaib. Ninŋi ijo anjam di dauryosai deqa agi iga gulbe koba itonum. Ninŋi uniy. Qobuŋ aqa inŋi inŋi gargekoba loumelenqo.”²² Deqa e ninŋi olo endegsi merngwai. Ninŋi are laeme. Tamo bei padalqasai. Iga kalil bole sqom. Qobuŋ segi padalqas.²³⁻²⁴ Ya qolo ijo Qotei agi e bati gaigai a qa loueqnum qaji aqa laŋ angro bei bosiq ijo areq di tigelosiq merbej, ‘O Pol, ni ulaaaim. Ni Sisar aqa ulatamug di tigelqam. Deqa Qotei na ni taqatmim ni padalqasai. Tamo kalil ni ombla qobuŋ na gileqnub qaji nangi dego Qotei na taqatnjrim nangi padalqasai.’ Laŋ angro na e degsi merbej.²⁵ Deqa ninŋi ulaaib.

E qalieonum, Qotei aqa anjam qolo mer-bej qaji di a dauryosim degyqas. ²⁶ Ariya ningi quiy. Iga qobuñ na gilsim nui beiq di sargum gogetim qobuñ a ojetqas.”

²⁷ Pol na nanği degsi minjrnaqa iga Mediterenian yuwalq di otosim son-amqa jagwa na segi osi laqnej. Yori aiyel koboonaqa qolo jige yuwal a mandam qaleqnaq anjam ateqnaq tamó qobuñq di wauo qaji nanği qusibqa are qaleb, “Iga nui bei jojomyonum kiyó?” ²⁸ Nanği degsib are qalsibqa yuwal aqa robu qalieqajqa deqa sil waiyonab ainaq uneb di tarag yala, 40 mita. Dena iga gilokiñalayosimqa nanği olo sil waiyosib uneb di tulan taragej, 30 mita. ²⁹ Degsib unsibqa are qaleb, “Iga gilsim nuiq di sargum gogetim qobuñ a ojetqas.” Degsib are qalsibqa ulaosib mareb, “Iga anka waiyonamqa qobuñ tigelqas.” Degsib marsibqa qobuñ bunuq dena anka qolqe waiyonab yuwalq aiyej. Onaqa nanği endegsib wainoqneb, “Urur suwaneme.” ³⁰ Onaqa tamó qobuñq di wauo qaji nanği endegsib are qaleb, “Iga qobuñ uratosim qobuñ du na jaraiqom.” Nanği degsib are qalsibqa gisanosib tamó nanği minjreb, “Iga qobuñ namoq dena anka waiyqom.” Degsib minjrsib qobuñ du uli na osib qobuñ ani aqa namoq na gaintonabqa yuwalq aiyej. ³¹ Degyeqnaqnaq Pol a di unsiqqa qaja tamó nanği ti nango gate Julius a ti endegsi minjrej, “Tamo qobuñq di wauo qaji nanği jaraiqa mareqnuq. Nanği jaraiqab di ningi kalil padalqab.” ³² Onaqa qaja tamó nanği qobuñ du aqa sil gentonabqa jagwa na osi ulanjej.

³³ Nebeqa laqnaqa Pol na tamó kalil nanği endegsi minjrej, “Ningi ingi uyi. Bati olekoba ningi ingi uyosai. Nunço are ñeiosai dego. Agi yori aiyel gilqo. ³⁴ Deqa e singila na endegsi merngwai, ningi ingi uysib dena ningi singilaqab. Osib ningi kalil bole sqab. Bei padalqasai.” ³⁵ Pol na tamó kalil nanği degsi

minjrsiqqa bem bei osiq nango ulatamuq di Qotei pailyosiqqa bem gentosiq uyej. ³⁶ Degonaqa tamó kalil nanği areboleboleinjrnaqa nanği kamba dego bem eleñosib uyej. ³⁷ Iga tamó qobuñq di soqnem qaji kalil 276. ³⁸ Tamo kalil nanği ingi uynab menetnrnaqa qobuñ otqajqa marsibqa bem sum osib waiyeleñonabqa yuwalq aiyej.

Qobuñ paraparaej

³⁹ Onaqa nebeonaqa nanği ñam at-sib mandam bei uneb. Nanği mandam di poinjrosai. Nanği qundun bei dego uneb. Qundun di aqa alile bolequja ulul ti. Unsib are qaleb, “Iga alile dia qobuñ tiryqom.” ⁴⁰ Degsib are qalsibqa anka nami waiyeb qaji sil serie na gingenyosibqa anka yuwalq di urateleñeb. Osib kuñi tonteb qaji sil di palontosib kuñi ojsib rer giryosib alile di tiryqajqa aiyej. ⁴¹ Aisib qobuñ namoq sargum bei gogetosiq dia ojotonaq soqnej. Onaqa yuwal kokbayosiqqa qobuñ bunuq di qalnaqa paraparaej. ⁴² Onaqa qaja tamó nanği mareb, “Tonto tamó nanği qawainosib jaraiyaib deqa iga na ñumnam moreñqab.” ⁴³ Degsib marnabqa nango gate Julius a are qalej, “Nanği Pol dego qalib moiyaib deqa e na nanği saidnrjai.” Degsi are qalsiqqa nanği minjrej, “Tonto tamó nanği ñumaib.” Osiqa tamó qawaino qalie nanği minjrej, “Ningi namo prugosib yuwalq aisib qawainosib alile di patiy.” ⁴⁴ Osiqa tamó qawaino qaliesai qaji nanği minjrej, “Qobuñ paraparaqo qaji aqa sarqei ningi na eleñosib bileq atsib dena otosib aisibqa alile di patiy.” A degsi minjrnaqa nanği degyosib iga kalil koba na alile dia geregere pateleñem.

Pol a Malta nuiq di soqnej

28 Iga kalil alile dia patonamqa nui di aqa ñam Malta degsi mergonab quem. ² Onaqa tamó unğasari

nui dia soqneb qaji nangi kumbra tulan boledamu dauryosib iga geregereigeb. Osib awa boqnej deqa iga yorgonaqa nam tunyuyosib mergeb, “Ningi bosib namyuwo areq endi awooiy.” Degsib mergonabqa iga namyuwo areq di awoonam jejamu kanjanje. ³Onaqa Pol a nam koroiyosiq namyuwoq di atnaqa amal uge nam miligiq di soqnej qaji kanjanyonaqa oqedosiq Pol aqa banq di uniyosiq gainesoqnej. ⁴Onaqa nui deqaji tamo ungasari nangi amal uge Pol aqa banq di uniyosiq gainesonaqa unsibqa segi maroqneb, “Tamo endi a len ojo tamo kiyo? A yuwalq di moiysai deqa gago qotei na a kambatosiq amal uge qarinyoqa a uniyqo. Deqa a moiqas.” ⁵Onaqa Pol na aqa ban butuyonaqa amal ulonosiqa namyuwoq ainaqa Pol a bole soqnej. Aqa jejamu yala gulbe bei osai. ⁶Onaqa nangi Pol koqyoqneb. Aqa jejamu sunyqas kiyo a moism ulonqujatqas kiyo degsib marsibqa tarinkobaeb. Tarijonab tarijonab Pol aqa jejamuq di gulbe bei brantosai. Deqa nangi areqalo bei osib mareb, “Tamo endi a qotei bei.”

⁷Nui deqaji tamo bei aqa nam Publius a soqnej. A tamo kobaquja. A na nui di taqatoqnej. Aqa tal jojom di soqnej deqa a na iga joqsqa aqa talq gilsiq dia bati qalub iga geregereigoqnej. ⁸Iga aqa talq di sonamqa aqa abu makobaiyonaqa neiesoqnej. Aqa jejamu tulan kanjanyosiq bi mormantej. Deqa Pol na aqa areq gilsiq Qotei pailyosiq aqa jejamuq di ban atnaqa aqa ma koboosiq olo boleej. ⁹A degyonaqa nui deqaji tamo ungasari mainjrej qaji nangi qusibqa Pol aqa areq beq nabqa a na nangi kalil boletnjroqnej. ¹⁰Ariya nui deqaji tamo ungasari nangi na iga geregereigoqnsib kumbra tulan boledamu egoqneb. Bunuqna iga nui di uratqa laqnamqa ingi ingi kalil iga sai-

igelenej qaji di nangi na olo egelenonab gago ingi ingi kereej.

Pol a Rom qureq di brantej

¹¹Iga nui dia bai qalub soqnem. Di koboonaqa iga qobun bei gogetosim gilem. Qobun di jagwa bati qa nui dia beterosiq soqnej. Qobun di Aleksandria qure qaji. Qobun aqa namoq di qotei bei aqa nam Sus aqa angro aiyel nango sulum gereiyosib atnab soqnej. ¹²Iga qobun na gilsim Sirakyus qureq di tiryosimqa bati qalub di soqnem. ¹³Dena qobun na gilsim Regium qureq di tiryosim neiem. Nebeonaqa jagwa guta na bonaqa iga qobun na gileqnam qoloej. Olo nebeonaq iga gilsim Puteoli qureq di tiryem. ¹⁴Dia iga Yesus aqa tamo ungasari qudei nangi itnjrem. Itnjrmamqa nangi na metgonabqa iga bati 7 nangi koba na soqnem. Sosimqa nangi olo uratnjrsimqa singa na walwelosim Rom qureq di brantqa marsim gilem. ¹⁵Rom dia Yesus aqa tamo ungasari qudei nangi iga beqnam qusibqa gamq di iga turqajqa marsib walwelosib aiyeb. Nangi ayeq nabqa iga giloqnsim gam qalaq di qure nam Apius Ingi Qarinyo Qure dia nangi qudei turem. Olo gilsimqa qure nam Njerenjo Tal Qalub dia nangi qudei turem. Turosime unjrsimqa Pol a tulan areboleboleiyonaqa Qotei binjyosiq aqa are singilakobaiyej.

¹⁶Ariya iga gilsim Rom di brantem. Brantonam Rom nango gate nangi odonabqa Pol a aqa segi talq di soqnej. Qaja tamo qujai na a taqatoqnej.

Pol a Rom dia Yesus aqa anjam bole maroqnej

¹⁷Bati qalub koboonaqa Pol na Juda tamo gate nangi metnjrnaqa bosib aqa areq di koroonab minjrej, “O ijo was ningi quiy. Jerusalem dia Juda nangi e laja ojsib Rom nango banq di atnab nangi na e tonto talq di waibeb. E Juda

gago kumbra bei ugeugeiyosaiqnem. Gago moma nango kumbra bei dego gotranyosaiqnem. ¹⁸ Deqa e Rom gate kokba nango ulatamuq di tigelosim ijo anjam marnamqa nangi qusibqa ariya nangi une kobaquja bei ijo jejamuq di unosai. Deqa nangi e laja moi-yotbqa uratosib tonto talq dena e ura-tim oqedqajqa mareb. ¹⁹ Marnabqa Juda nangi na Rom gate kokba nango anjam di gotranyeb. Deqa e gam bei saiqoji. E marem, 'E Sisar aqa ulatamuq di tigelqai. Yim a ijo anjam quqwas.' E degsi marem. Ariya e Juda nangi qa anjam bei yala sosai. ²⁰ O ijo was, e ningi nungsiy ijo anjam merngwajqa deqa metngonum. E ingi bole bole Qotei a nami Israel gago moma nangi enjrqa marej qaji di oqajqa tariñoqnsim unum. Utru deqa e sil kokba endena tontbonub." Pol a degsiqa Juda tamo gate nangi minjrej.

²¹ Onaqa nangi na Pol minjeb, "Judia sawaq di tamo qudei nangi ni qa anjam bei nengrenyosib gagoq qarinyosai. Juda tamo bei na bosiq ni qa anjam uge bei mergosai dego. ²² Deqa ni segi na ino anjam mergim iga quqwom. Iga qalieonum, sawa sawa kalilq di tamo ungasari nangi mareqnub, 'Yesus aqa gam bunuj di uge. Gam dena tamo ungasari nangi poelenejqnub.'" Juda tamo gate nangi na Pol degsib minjeb.

²³ Ariya nangi olo koroqajqa bati ateb. Koro bati di brantonaqa Juda gargekoba nangi nobqolo bosib Pol aqa talq di koroeb. Koroonabqa Pol a tigelosiqqa anjam utru atsiq anjam olekoba nangi minjreqnaq gilsiq bilaqtej. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di aqa utru plaltosiq minjroqnej. Moses aqa dal anjam na ti Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam na ti anjam mutu quja quja elenjoqnsiqqa nango are qamet-

njrimqa nangi Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa singila na minjroqnej. ²⁴ Minjreqnaqa Juda qudei nangi Pol aqa anjam di qusib mareb, "Anjam di bole." Onaqa nangi qudei Pol aqa anjam qusib quosaibulosib mareb, "Anjam di bole-sai." ²⁵ Nangi degsib areqalo aiyeltosib tigelosib jaraiqa laqnaqqa Pol na anjam qujai endegsi minjrej, "Mondor Bole a kere Qotei aqa medabu o tamo Aisaia aqa medabuq na gago moma nangi anjam endegsi minjroqnej, ²⁶ 'Ningi dab atoqnab di ijo anjam aqa utru poinggoqnqasai. Ningi nam atoqnab di ijo anjam aqa damu dego poinggoqnqasai.' Agi Qotei na Aisaia minjej, 'Ni nanogoq giloqnsimqa anjam degsi minjroqnej. ²⁷ O Aisaia, tamo ungasari di nango are miligi getenjnrejunu. Nango dabkala na ijo anjam quqwajqa asginjreqnu. Nangi nam brunejunub. Deqa nango namdamu na ijo kumbra unqa keresai. Nango dabkala na ijo anjam qusib utru poinjrqa keresai. Nangi are bulyosib ijoq bqa keresai dego. Deqa e na nangi boletnjrqasai.' Qotei na Aisaia degsi minjej."

²⁸⁻²⁹ Osiqa Pol a olo Juda nangi minjrej, "O ijo was ningi endegsi poinggem. Qotei na sawa bei bei qaji nangi elenqa marsiqqa anjam qarinyonaqa nanogoq gilej. Nangi qusib dauryqab."

³⁰ Onaqa Pol aqa segi tal awaiyoqnej qaji dia wausau aiyel soqnej. Sonaqa tamo ungasari nangi a unqajqa beqnabqa a na nangi kalil joqoqnsiqqa aqa talq di koba na awooqnsib qairoqneb. ³¹ Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di aqa utru Pol na plaltoqnsiqqa nangi sainjroqnej. Tamo Koba Yesus Kristus qa dego anjam plaltosiq sainjroqnej. Pol a anjam deqaji marqajqa ulaosaiyoqnej. A anjam deqaji mareqnaqa tamo bei na saidyosaiyoqnej.

ROM

Pol a Yesus aqa wau tamo

1 E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. A na e metbej deqa e Qotei aqa anjam bole mare mare laqnum. E wau di yqajqa deqa a na e giltbej.

²Tulanj nami Qotei a marej, “Ijo anjam bole di aqa damu bunuqna brantqas.” Onaqa Qotei aqa medabu o qaji tamo nanji anjam bole di nengrenyonab soqnej. Nengren di Qotei aqa segi nengren. ³Qotei aqa anjam bole di aqa segi Njiri aqa anjam. Aqa Njiri a tamo bulyosiq Devit aqa leŋ na ɲambabej. ⁴Onaqa bunuqna Qotei na a subq na tigeltej. Tigeltonaqa bati deqa aqa Mondor Bole na iga endegsi osorgej, Yesus a Qotei aqa Njiri singila koba. A gago Tamo Koba Yesus Kristus. ⁵Yesus aqa singila na Qotei a iga qa are boleiyej. Osiqa Yesus aqa ɲam na iga wau egej. Deqa iga aqa anjam maro tamo unum. Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanji Yesus qa nango areqalo singilatosib aqa anjam dauryqajqa deqa are qalsiq wau egej. ⁶Ningi dego Yesus Kristus na metnjej deqa ningi aqa anjam dauryeqnub.

⁷Qotei na ningi Rom qureq di unub qaji ningi tulanj qalaqalaingeqnu. A na ningi metnjej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. O ijo was, e anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanji aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a marej, “E Rom Kristen nanji unjrqai”

⁸E mati ningi anjam bei merngwai. Ningi Yesus Kristus qa nungo areqalo singilateqnub deqa tamo ungasari gargekoba nanji ningi qa saoqnsib laqn-

abqa sawa sawa kalilq di nanji queqnub. E deqa are qaloqnsim Yesus Kristus aqa ɲam na ijo Qotei minjeqnum, “Keretonum.” ⁹E ijo are miligi singilatosim deqa e Qotei aqa wau ojoqnsim aqa Njiri aqa anjam bole palontoqnsim laqnum. Qotei a segi qalie, bati gaigai e pailyqa oqnsim ningi qa are qaleqnum. ¹⁰E gaigai ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na merbimqa e gam itosiy aisiy Rom Kristen nanji unjrqai.” ¹¹O ijo was, e ningi nungwajqa are koba qaleqnum. Di kiyaaqa? E Mondor aqa anjam ningi merngitqa dena nungo are singilatetngwajqa deqa. ¹²Ijo are koba endegsi unu. E nungoq bosiy ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnub di unsiyqa dena ijo are singilatqai. Ningi dego e Yesus qa ijo areqalo singilateqnum di unsibqa dena nungo are singilatqab. Gam dena iga kalil koba na gago are singilatoqnsim sqom.

¹³O was ningi endegsib qalieoiy. Bati gargekoba e bosiy ningi nungwajqa are qaleqnum. Ariya e nungoq bqajqa gam gaigai geteneqnu. Ijo are koba endegsi unu. Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nango ambleq di e waueqnamqa nanji are bulyoqnsib Yesus qa nango areqalo singilateqnub dego kere e nungo ambleq di wauoqnitqa tamo qudei nanji are bulyoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatoqnqab. ¹⁴E na Grik tamo nanji ti yaun tamo nanji ti powo tamo nanji ti nanari tamo nanji ti Yesus aqa anjam minjroqnit quqwa-jqa deqa Qotei na e wau ebej. ¹⁵Deqa ningi Rom qureq di unub qaji ningi dego e na Yesus aqa anjam bole merngoqnit quqwajqa are prugbeqnu.

Yesus aqa anjam bole a Qotei aqa singila ti unu

¹⁶E Yesus aqa anjam bole di marqajqa jemaibosaieqnu. Di kiyaaqa? Anjam bole di Qotei aqa singila ti unu. Singila

dena Qotei na tamo kalil Yesus qa nango areqalo singilateqñub qaji nanği padalqa gamq na eleñeqñu. A matiq Juda nanği eleñeqñu. Osiqa sawa bei bei qaji nanği dego eleñeqñu. ¹⁷ Anjam bole dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam osorgej. Gam agiende. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas. Gam bei saiqoji. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nanği Qotei qa nango areqalo singilatqab di a na nanği tamo bole une saiqoji qa minjrqa. Yim nanği ñambile gaigai sqab.”

Tamo unğasari kalil nanği na Qotei qoreiyeqñub

¹⁸ Iga qalie, Qotei a lañ goge di sosiqa aqa minjñ boleq ateqñu. A na tamo unğasari kalil a qoreiyoqñsib kumbra uge uge yeqñub qaji nanği awai uge enjreqñu. Nango kumbra uge dena nanği Qotei aqa anjam bole tenteqñub.

¹⁹ Tamo unğasari nanği di Qotei aqa kumbra qalie bole. Qotei a segi na nanği aqa kumbra osornjreqñu. Ariya nanği olo Qotei qoreiyeqñub deqa a na nanği awai uge enjreqñu. ²⁰ Qotei a nami mandam ti ingi ingi kalil ti gereiyonaq sonaq aqa mañwa di tamo unğasari nanği unoqñeb dena bosı bosıq agi bini nanği uneqñub. Gam dena nanği Qotei aqa kumbra uliejunu qaji di qalieonub. Aqa kumbra utru ti aqa singila gaigai sqas qaji deqa ti nanği qalie bole. Deqa tamo bei a marqa keresai, “E Qotei qaliesai deqa e une saiqoji.”

²¹ Nanği Qotei qa qalie unub. Ariya nanği aqa ñam soqtqa uratoqñsib a biñiyqa asginjreqñu. A segi Qotei bole nanği deqa are qalosaieqñub. Nango kumbra dena nanği nanaritnjroqñsiq nango areqalo getentetnjreqñu. Deqa nanği ambruq di laqñub. ²² Nanği diqoqñsib mareqñub, “Iga powo koba ti

unum.” Di gisañ. Nanği tulañ nanari-oqñsib unub. ²³ Sosibqa Qotei ñambile gaigai unu qaji a qoreiyoqñsib a qa louqajqa uratoqñsib olo beloqñsib mandam tamo ti qebari ti wagme ti amal ti nango sulum gereiyoqñsib nanği qa loueqñub.

Tamo unğasari nanği kumbra uge uge yeqñub

²⁴ Tamo unğasari nanği Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanği uratnjreqñu deqa nanği kumbra tulañ uge uge jigat yoqnqajqa are prugnjqeqñu. Kumbra dena nanği na nango segi jejamu tulañ ugeugeiyeqñub. ²⁵ Tamo unğasari deqaji nanği Qotei aqa anjam bole uratoqñsib olo beloqñsib gisañ anjam segi dauryeqñub. Deqa nanği Qotei qoreiyoqñsib ingi ingi kalil a na gereinjrej qaji di biñinjroqñsib nango sorgomq di unub. O ijo was, Qotei a ingi ingi kalil qa utru deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqñqom. Bole.

²⁶ Tamo unğasari nanği di Qotei qoreiyeqñub deqa a na kamba nanği uratnjreqñu deqa nanği jemai kumbra tulañ uge uge yoqnqajqa are prugnjqeqñu. Nango jemai kumbra agiende. Unğasari nanği tamo ti ñerenqajqa uratoqñsibqa uña bei bei wo ñereñeqñub. ²⁷ Tamo nanği dego uña ti ñerenqajqa uratoqñsibqa tamo bei bei wo ñerenqajqa are tulañ prugnjqeqñu. Nanği jemai kumbra di yeqñub deqa Qotei a nanği kambatnjroqñsiqa nango jejamuq di awai tulañ ugedamu enjreqñu.

²⁸ Nanği Qotei aqa sorgomq di sqajqa are qalosaieqñub deqa Qotei na nanği uratnjreqñu deqa nanği nango segi areqalo uge uge dauryoqñsib kumbra uge uge yeqñub. ²⁹ Nango kumbra uge agiende. Nanği kumbra bole tiñtiñ yqajqa toreı urateqñub. Nanği ñoro koba oqajqa ma-maulnjreqñu. Nanği tamo nanği jeutnjreqñub. Nanği tamo qudei ingi koba

ti unub qaji nangi qa are ugeinjreqnu. Nangi tamo nangi ñumoqnsib moiyojnreqnub. Nangi laña laña ñirinoqnsib gisañ anjam mareqnub. Nangi tamo qudei nanggo ñgi ñgi laña yainjreqnub. Nangi tamo qudei nangi ugeugeinjreqnub. Kumbra kalil di nanggoq di tulañ koba unu. Nangi yomueqnub.³⁰ Nangi gisañ na tamo nanggo ñam ugetetnjreqnub. Nangi Qotei jeuteqnub. Nangi diqoqnsib laqnsib nanggo segi ñam soqteqnub. Nangi kumbra uge uge bunuj bableteqnub. Nangi nanggo ai abu nanggo medabu gotranjyeqnub.³¹ Nangi areqalo bole ti sosaieqnub. Nangi nanggo segi anjam bei dauryqa maroqnsib olo dauryqa urateqnub. Nangi tamo qudei nangi qalaqalainjro-saieqnub. Nangi tamo qudei nangi qa dulosaeieqnub.³² Qotei aqa dal anjam endegsi unu, “Tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nangi ñumib moreñebe.” Dal anjam degsi unu. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa dal anjam qalie bole. Ariya nangi olo gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Di segi sai. Tamo ungasari nangi dena tamo qudei nangi kumbra uge uge deqaji yeqnab unjroqnsib nanggo ñam soqtetnjroqnsib minjreqnub, “Keretonub. Ningi kumbra degyoqniy.”

Qotei a une tamo nangi awai uge enjrqas

2 O tamo, ni que. Ni une saiqoji unum ni degsi marqa keresai. Kumbra uge uge tamo ungasari nangi yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni na tamo ungasari nanggo jejamuq di une qametnjreqnum di ni segi dego ino jejamuq di une qameqnum.² Iga qalie, tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nangi Qotei na kamba peginjrsim awai uge enjrqas. Qotei a kere nangi awai uge enjrqas.³ Ni na tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanggo jeja-

muq di une qametnjreqnum ariya kumbra nangi yeqnub qaji di ni segi dego yeqnum. Deqa ni kiyersi are qalonum? Qotei na tamo ungasari nangi di peginjrsim awai uge enjrqas ariya a ni awai uge emqasai. Ni degsi are qalonum kiyo? Di sai.⁴ Ni que. Qotei a gaigai kumbra tulañ boledamu ni emoqnsiqa a ni qa tariñsokobaiyeqnu. A urur ni awai uge emosaieqnu. Qotei aqa kumbra bole di ni unsim olo uge qa marsim gotranjyqam e? Degaim. Qotei a ni are bulyqajqa deqa are qaloqnsiq kumbra bole osormeieqnu. Ni di qaliesai kiyo?⁵ Ariya ino are miligi geteñejunu deqa ni are bulyosai. Ino kumbra dena ni ino awai uge tumbol ateqnum. Deqa mondoñ diño batiamqa Qotei a kumbra tiñtiñ na tamo ungasari nangi peginjrsim aqa minjiñ boleq atsimqa a na nangi ni ombla awai tulañ ugedamu enjgwas.⁶ Ni qalie, diño bati qa Qotei na tamo ungasari kalil nanggo kumbra kambatosim awai segi segi enjrqas.⁷ Tamo ungasari qudei nangi siñgila na tigeloqnsib kumbra bole bole yoqnsib lañ qure qa gam itqajqa waukobaeieqnub. Osib nangi lañ qureq di ñam koba oqajqa ti so bole gaigai sqajqa ti tulañ siñgilaeieqnub. Deqa Qotei na tamo ungasari nangi di awai boledamu enjrim nangi ñambile gaigai sqab.⁸ Ariya tamo ungasari qudei nangi nanggo segi jejamu qa are qaloqnsib anjam bole gotranjoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa Qotei na tamo ungasari nangi di awai ugedamu enjrsim nangi qa minjiñ oqetqas.⁹ Nangi kumbra uge uge yeqnub deqa mondoñ nangi gulbe koba ti jaqatiñ koba ti oqab. Matiq Juda nangi oqab. Bunuqna sawa bei bei qaji nangi dego oqab.¹⁰ Ariya tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nangi Qotei na aqaryainjrimqa nangi lañ qureq oqsib dia ñam koba ti lawo ti so bole gaigai sqab. Matiq a Juda nangi aqaryainjrqas. Bunuqna a sawa bei bei

qaji nangi dego aqaryainjrqas. ¹¹ Qotei aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nangi kerekere unab. Deqa a nango ñam qa are qalsim nangi peginjrqasai.

¹² Ningi quiy. Tamo qudei nangi dal anjam qaliesai. Di ungum. Nangi une yeqnub deqa nangi kalil padalqab. Tamo qudei nangi dal anjam qalie unab. Di dego ungum. Nangi une yeqnub deqa Qotei na nangi peginjrqas. A dal anjam aqa wau na nangi peginjrqas. ¹³ Tamo nangi dal anjam laja queqñub qaji nangi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bolesai. Tamo nangi dal anjam quoqñsib dauryeqñub qaji nangi segi Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqab. ¹⁴ Bole, sawa bei bei qaji nangi dal anjam qaliesai. Ariya nangi nango segi areqalo na dal anjam mutu qudei dauryeqñub. Dena iga poigwo, dal anjam a nango areqaloq di nami sosisq wauoqnej. ¹⁵⁻¹⁶ Qotei a nango are miligiq di dal anjam nen-grenyobulej deqa nangi kumbra bole ti kumbra uge ti qalie unab. Deqa mon-don diño batiamqa nango areqalo qudei na nangi minjrqas, “Nungo kumbra di uge.” Osim nango areqalo qudei na olo nangi minjrqas, “Nungo kumbra di bole.” Bati deqa Qotei na tamo ungasari nango kumbra kalil nango are miligiq di uliejunu qaji di boleq atekritosim dena nangi peginjrqas. A Kristus Yesus aqa wau na nangi peginjrqas. Anjam bole e palonteqñum qaji aqa damu degsi unu.

**Juda tamo nangi are
qaleqñub, “Iga dal anjam ti
unum deqa iga kere unum”**

¹⁷ O Juda tamo, ningi qudei endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam ti unum deqa Qotei na iga pegigwasai.” Osib ningi nungo segi ñam soqtoqñsib endegsib mareqñub, “Iga Qotei aqa tamo unum. ¹⁸ Iga Qotei aqa areqalo qalieonum. Qotei na aqa dal anjam iga osorgej deqa iga kumbra bole

kalil qa tulan arearetgeqñu.” ¹⁹⁻²⁰ Osib ningi endegsib are qaleqñub, “Iga dal anjam qalie unum deqa iga powo bole ti anjam bole ti ejunum. Deqa iga na tamo ungasari ñam qandimo unab qaji nangi gam osornjreqñum. Iga na tamo ungasari ambruc di unab qaji nangi suwantnjreqñum. Iga na tamo ungasari powo saiqoji unab qaji nangi powo enjreqñum. Iga na tamo ungasari angro kiñilala bulosib nanarieqñub qaji nangi Qotei aqa anjam aqa damu osornjreqñum.” ²¹ O Juda tamo, kiyaca ningi gaigai dal anjam plaltoqñsib ariya ningi olo dal anjam di dauryosaieqñub? Ningi mareqñub, “Bajinai.” Ariya ningi olo bajineqñub. ²² Ningi mareqñub, “Ningi tamo bei aqa uña jejamu ojetaib.” Ariya ningi olo was bei aqa ñaun jejamu ojeteqñub. Ningi gisan qotei nangi qa asgingeqñu. Ariya ningi olo gisan qotei nango atra talq dena sulum bajineqñub. ²³ Ningi nungo segi ñam soqtoqñsib mareqñub, “Iga Qotei aqa dal anjam qalie bole.” Ariya ningi olo dal anjam di gotranjreqñub. Nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam ugeteqñub. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami ningi qa endegsib nengrenyeb unu, “Nungo kumbra uge di sawa bei bei qaji nangi unoqñsib Qotei aqa ñam misilijeqñub.”

Tamo yai a Juda tamo bole?

²⁵ Bole, ni muluñ aiqa marsim ni mati dal anjam dauryoqñqam di kere. Ariya ni dal anjam gotranjyoqñsim laja muluñ aiqam di keresai. Ino kumbra dena ni tamo muluñ aiyosai qaji nangi bulqam. ²⁶ Deqa tamo bei muluñ aiyosai qaji a dal anjam dauryoqñqas di a tamo muluñ aiyeqñub qaji nangi bul sqas. ²⁷ Bole, ningi Juda tamo unab deqa ningi dal anjam ejunub. Ningi muluñ dego aiyeqñub. Ariya ningi dal anjam gotranjyqab di tamo muluñ aiyosaieqñub qaji nangi na merngwab, “Ningi une ti.” Nangi na

degsib merngwab. Di kiyaa? Nanngi dal anjam dauryeqnub deqa. Nanngi mulun aiyosai di ungum. ²⁸Tamo bei a laja baban na Juda tamo sqas di a Juda tamo bolesai. Aqa jejamu segi osim mulun aiqas di aqa mulun bolesai. ²⁹Tamo a aqa are miligiq na Juda tamo sqas di a Juda tamo bole. A aqa are miligiq na mulun aiqas di aqa mulun bole. A na aqa jejamu laja osim dal anjam dauryeqas di keresai. Qotei aqa Mondor na a singila yimqa aqa are miligiq na a mulun bole aiqas di kere. Tamo di a Qotei aqa ngamgalaq di nam ti sqas. A mandam tamo nango ngamgalaq di nam ti sqasai.

Qotei a kumbra bole tinjin na tamo nanngi peginjrqas

3 O ijo was, ningi kamba e merbqab kiyo, “O Pol, ni degsi maronum deqa ungum, iga Juda tamo unum di laja. Iga mulun aiyem di dego laja.” O was ningi e degsib merbaib. ²Ningi quiy. Qotei a Juda nango banq di ingi bole bole atej. Ingi bole bei agiende. A na Juda nanngi aqa anjam taqatqa osiq wau enjrej. ³Bole, Juda qudei nanngi Qotei aqa anjam di nango areqaloq di singilatoaieqnub. Osib aqa anjam di dauryosaieqnub. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei a dego aqa segi anjam di dauryosaieqnu?” ⁴O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Iga endegsi marqom, “Tamo kalil nanngi gisan tamo. Qotei a segi qujai gisan tamo sai. A anjam bole gaigai maroqnsiq a olo uratosaeqnu.” Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Qotei, ino anjam kalil bole. Deqa tamo qudei na ni pegimqa laqnibqa ni olo nanngi tulan bunnjrsim ni une saiqoji sqam.”

⁵⁻⁶Deqa ijo was, ningi kamba olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga kumbra uge yoqnqom gam dena Qotei aqa segi kumbra bole olo

brantoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaa gago une qa njirjosim awai uge egwas? Qotei aqa kumbra di uge.’ Degsi marqom e?” O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. Qotei a gaigai kumbra bole segi yeqnu. A kumbra bole yosai qamu a kiyersim tamo ungasari kalil nanngi peginjrqas? Di keresai. Nungo areqalo di mandam tamo nango areqalo. ⁷Ariya ningi olo e endegsib merbqab kiyo, “O Pol, ni marobulonum, ‘Iga gisan anjam maroqnmqa gam dena Qotei aqa anjam bole olo brantoqnm aqa nam tulan goge oqoqnqas.’ O Pol, ni degsi marobulonum deqa iga kamba marqom, ‘Degwas di Qotei a kiyaa iga une tamo qa mergsim awai uge egwas?’” O ijo was, nungo anjam di tulan uge. ⁸Anjam uge deqaji tamo qudei nanngi mare mare laqnub. Agi nanngi endegsib mareqnub, “Ungum, iga kumbra uge uge yoqnqom. Yim gam dena kumbra bole olo brantoqnqas. Pol a anjam degsi palonteqnu.” O ijo was, tamo qudei nanngi degsib iga yomuigosib mareqnub. Di gisan koba. Nango kumbra uge dena Qotei na nanngi awai ugedamu enjrqas.

Tamo bole bei sosai

⁹Deqa iga kiyersi marqom? Iga Juda tamo unum deqa iga na tamo kalil nanngi bunnjreqnum degsi marqom e? Iga degsi marqasai. E nami merngonum, iga Juda ti Grik ti kalil une na kabutgejunu. ¹⁰Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo bole bei sosai.

Qujai bei a Qotei aqa kumbra bole dauryosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹¹Tamo qujai bei a Qotei qa poiyosaieqnu.

Qujai bei a Qotei itqa are qalosaieqnu.

Tamo dego bei sosai.

¹²Tamo kalil nanği gam bole uratekriteqnu.

Nanği kalil tamo uge.

Qujai bei a kumbra bole dauryosaieqnu. Sai bole sai.

¹³Nanği kalil anjam uge mareleqnu.

Tamo moiyo qaji sub waqesonaq tamo nanço jejamu sub miligiq di qusaqnu

dego kere tamo kalil nanço medabu na anjam tulan uge uge mareqnu.

Nanği gisan anjam koba mareleqnu.

Amal uge na tamo unjreqlu dego kere tamo kalil nanço medabu na tamo nanği tulan ugetnjreqlu.

¹⁴Osib gaigai nanço medabu na tamo nanği qa anjam uge maroqnsib nanği qa are ugejnreqlu.

¹⁵Nanği bati gaigai tamo nunsib moiyo-otnjraqqa urur ti gileqnu.

¹⁶Nanği na tamo nanği ugeugejnraqqa are qaloqnsib gulbe koba enjreqlu.

¹⁷Nanği lawo kumbra qaliesai.

¹⁸Nanği Qotei yala ulaiyosaieqnu."

O ijo was, Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb unu.

¹⁹Iga qalie, Moses a tamo ungasari dal anjam ejunub qaji nanği qa are qalsiq dal anjam nengrenyeb. Deqa tamo bei a endegsi marqa keresai, "E tamo bole. E une saiqoji." A degsi marqa keresai. Iga tamo ungasari kalil mandamq endi unum qaji iga Qotei aqa namgalaq di une ti unum.

²⁰Deqa tamo bei a dal anjam dauryosim dena a Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Sai bole sai. Dal anjam na gago une iga osorgeqlu. Di segi.

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole sqom

²¹O ijo was, iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole sqajqa gam bei unu. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Qotei na gam bei babtosiqa iga osorgej. Nami Moses a gam deqa marsiq dal

anjamq di nengrenyeb. Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nanği dego gam deqa marsib anjam nengrenyeb. ²²Gam agiende. Tamo ungasari kalil Yesus Kristus qa nanço areqalo singilateqnu qaji nanği Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqlu. Gam di segi. Gam bei saiqoji. ²³Iga kalil une ateqnum deqa iga lan qureq oqsim dia Qotei itqa kere-sai. ²⁴Iga degsi unum deqa Qotei na iga aqaryaigwa osiqa iga qa are boleyosiq Kristus Yesus qarinyonaqa a bosiq iga awaigej. Gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqlu. Di gago segi kumbra bole na sai. Qotei a Kristus Yesus aqa wau na iga lan awaigej. ²⁵Agi Qotei a endegsi are qalej. A na Yesus qarinyim bosim moiym aqa len aisim tamo ungasari kalil a qa nanço areqalo singilateqnu qaji nanço une taqal waiyosim Qotei aqa minjin kobotqas. Wau dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqlu. Aqa wau di a na boleq atsiqa iga osorgej. Nami Qotei a tamo nanği qa tarinsokobaiyoqnej. Deqa a nanço une qa nanği urur kambatnjro-saiyoqnej. ²⁶Ariya bini bati endi Qotei na iga endegsi osorgeqlu, a gaigai kumbra bole tintin yeqlu. A na tamo ungasari Yesus qa nanço areqalo singilateqnu qaji nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqlu di a lan minjro-saiyeqlu. A Yesus aqa wau na nanği tamo bole une saiqoji qa minjreqlu. Den a iga qalieonum, a kumbra bole tintin yeqlu.

²⁷Deqa tamo yai na aqa segi nam soqtqa kere? Tamo dego bei sosai. Iga gago segi nam soqtqajqa kumbra di torei koboej. Gam kiye na kumbra di koboej? Iga dal anjam dauryqom gam dena sai. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga gago nam soqtqajqa kumbra di koboej. ²⁸Bini iga qalieonum, iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga Qotei aqa namgalaq

di tamo bole une saiqoji sqom. Iga dal anjam dauryqom gam dena sai.

²⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a Juda nango segi Qotei e? A sawa bei bei qaji nango Qotei sai e? Di sai. A sawa bei bei qaji nango Qotei dego. ³⁰ Qotei a segi qujai Qotei bole. Deqa muluŋ aiyu qaji tamo nangi ti muluŋ aiyosaieqnuŋ qaji tamo nangi ti Yesuŋ qaji nango areqalo singilatqab di Qotei a nangi kalil turtnjrsim tamo bole une saiqoji qa minjrqas. ³¹ Iga maronum, iga Yesuŋ qa gago areqalo singilatqom di iga tamo bole une saiqoji sqom. Gago anjam dena iga dal anjam ugeteqnum e? Sai. Iga dal anjam olo singilateqnum.

Abraham a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej

4 Abraham a iga bul mandam tamo. A gago moma utru. Deqa iga a qa kiyersi marqom? ² Abraham a wau bole yoqnej gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole soqnej iga degsi marqom e? Sai. Iga degsi maronum qamu Abraham a aqa segi ŋam soqtqa kere qamu. ³ Ariya Qotei aqa anjam kiye nengrenq di unu? Anjam agiende. “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.” ⁴ Iga qalie, tamo a wauqas di a awai oqas. A laŋa awai oqasai. A wauosim dena awai oqas. ⁵ Ariya tamo bei a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole sqa marsimqa a kiyerqas? E marqai. A wauosaiesim Qotei qa aqa areqalo singilatqas. A degyqas di Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjqas. Iga qalie, Qotei na tamo nangi a qoreiyeqnuŋ qaji nangi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. ⁶ Tamo nangi di wau bole yeqnuŋ kiyo sai kiyo di ungum. Qotei a nangi tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Yeqnaqa nangi tulaŋ areboleboleinjreqnu. Devit a nami anjam deqaji marej. ⁷ Agi a endegsi marej,

“Qotei a tamo nango kumbra uge qa are walyimqa

nango une kobotetnjrqas di nangi tulaŋ areboleboleinjrqas.

⁸ Tamo Koba a tamo nango une qa olo bunu are qalqasai di nangi tulaŋ areboleboleinjrqas.”

⁹ Deqa iga kiyersi marqom? Tamo muluŋ aiyu qaji nangi segi areboleboleinjrqas e? Tamo muluŋ aiyosaieqnuŋ qaji nangi dego areboleboleinjrqas e? Od. Nangi kalil koba na areboleboleinjrqas. Agi iga mareqnum, Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁰ Ariya Abraham a kiyersi sonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej? A nami muluŋ aiyey kiyo a muluŋ aiyosaisoqnej kiyo? Od, Abraham a muluŋ aiyosaisonaqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹¹ A muluŋ aiyosaisoqnej bati deqa a Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej. Osiqa a toqor bei yey. Toqor di agi Qotei na Abraham muluŋ waiyey. Deqa iga endegsi qalieonum, Abraham a tamo kalil muluŋ aiyosaiosib nango areqalo Qotei qa singilateqnuŋ qaji nango moma matu. ¹² A tamo nangi muluŋ aiyeqnuŋ qaji nango moma matu dego. Ariya tamo nangi nango jejamu laŋa oqnsib muluŋ aiyeqnuŋ qaji a nango moma matu sai. Tamo nangi muluŋ aiyeqnsib olo Abraham aqa kumbra dego dauryeqnuŋ qaji a nango moma matu bole. Gago moma matu Abraham aqa kumbra agiende. A muluŋ aiyosaisosiqqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

Tamo ungasari Qotei qa nango areqalo singilateqnuŋ qaji nangi ingi bole bole oqab

¹³ Nami Qotei na Abraham aqa moma nangi ti endegsi minjrej, “E ningi mandam kalil engwai.” Abraham a dal anjam

dauryej deqa Qotei a anjam di marosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei a anjam di marej. Osiqa Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej. ¹⁴Tamo nangi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nangi ingi bole bole enjrqa marej qamu iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di laña ulonej qamu. Qotei aqa anjam marej qaji di dego laña ulonej qamu. ¹⁵Iga qalie, dal anjam unu deqa tamo nangi dal anjam gotranyeqnabqa Qotei a nango une deqa minjin oqeteqnu. Dal anjam sosai qamu iga na tamo nangi endegsi minjrqa keresai qamu, “Ningi dal anjam gotranyeqnub.”

¹⁶Qotei a Abraham qa ti aqa moma bunuqna branteqnu qaji nangi qa ti are boleiyosiq ingi bole bole nangi enjrqa marej. Deqa tamo nangi Abraham aqa kumbra dauryosib Qotei qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi ingi bole bole di oqab. Tamo nangi dal anjam ejunub qaji nangi segi ingi di oqasai. Tamo kalil Qotei qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi dego ingi di oqab. Abraham a iga kalil gago moma matu. ¹⁷Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, e ni gilmem deqa ni tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nango moma matu sqam.” O ijo was ningi quiy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Qotei aqa namgalaq di gago moma matu unu. Qotei qujai di tamo moreño qaji nangi olo subq na tigeltjnre-qnu. A segi na marnaqa ingi ingi kalil nami sosai qaji di brantelenej.

¹⁸Qotei a kiyersim aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di dauryqas di Abraham a poiynosai. Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq marej, “Bole, Qotei na aqa anjam di dauryqas.” Aqa kumbra dena a tamo ungasari gargekoba sawa sawa kalilq di unub qaji nango moma matu brantej. Agi Qotei a nami

Abraham endegsi minjej, “Ino moma nangi tulan gargekobaqab.” ¹⁹Abraham a angro saiqoji soqnej. Aqa wausau 100. Deqa aqa singila koboej. Aqa naun Sara a dego tulan qeliej. Deqa a angrotqa keresai. Abraham a di qalieosiq ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatqa uratosai. ²⁰Anjam Qotei na nami minjej qaji a deqa are qalsiq soqnej. A areqalo aiyeltosai. A Qotei qa aqa areqalo singilatosiq aqa nam soqtoqnej. ²¹A endegsi qalieej, “Bole, anjam Qotei na nami merbej qaji di a dauryqa kere.” ²²Abraham a degsi Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej.

²³Anjam di Qotei aqa nengrenq di unu. Anjam agiende, “Qotei na Abraham a tamo bole une saiqoji qa minjej.” Anjam di Abraham qa segi nengrenyosai. ²⁴Iga kalil qa dego anjam di nengrenyeb. Iga dego Qotei qa gago areqalo singilateqnu deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Qotei agi gago Tamo Koba Yesus subq na tigeltej qaji a qa gago areqalo singilateqnum. ²⁵Qotei a Yesus uratonaga jeu tamo nangi na a qalnab moiyej. Qotei na Yesus degyej. Di kiyaga? A gago une kobotetgwajqa deqa. Onaga Qotei na Yesus olo subq na tigeltosiq gam dena iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej

5 Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatem deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a jeu kobotej deqa iga Qotei ombla are qujaitosim unum. ²Yesus na gam waqtetgonaqa iga a qa gago areqalo singilatem. Bati deqa Qotei a iga qa are boleiyej. Qotei aqa kumbra di iga bini ojsim tigelejunum. Deqa iga Qotei na lañ qureq joqsim oqsim dia iga a ombla sqajqa tariqeqnum. Iga

deqa tulaŋ areboleboleiqeŋnu. ³Iga deqa segi areboleboleigosai. Iga gulbe eqnum deqa ti areboleboleiqeŋnu. Di kiyaqa? Iga qalieonum, gulbe dena iga singilatgeqnaqa iga singila na tigelejunum. ⁴Iga singila na tigelejunum deqa iga gulbe di gotraŋyeqnamqa Qotei na iga nugoqnsiq iga qa tulaŋ areareteqnu. Gago kumbra dena iga Qotei na laŋ qureq joqsim oqwajqa tariŋoqnsim unum. ⁵Ariya iga laŋa tariŋosaieqnum. Qotei na aqa Mondor Bole iga egej deqa Mondor dena aqa qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di atej unu.

⁶Iga nami Qotei qoreiyo qaji tamo soqnem deqa iga gago segi jejamu aqaryaiyqa keresai. Iga degsi sonamqa Kristus a iga qa moiyej. Qotei a bati giltonaqa a iga qa moiyej. ⁷Bole, iga mandam tamo unum deqa iga na tamo bole bei aqaryaiyqa osim a qa moiqa-sai. Tamo tulaŋ boledamu bei soqnim a qa kiyo iga moiqom. ⁸Ariya Kristus a iga bul sai. Iga une tamo sonamqa a iga qa moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga osorgej, a iga tulaŋ qalaqalaieqnu. ⁹Kristus a moinaqa aqa leŋ aiyej deqa Qotei a iga tamo bole une saiqoji qa mergej. Deqa iga bole qalieonum, mondoŋ Qotei a Kristus aqa wau dena iga torei eleŋqas. Amqa aqa minjin oqwa batiamqa iga so bole sqom. ¹⁰Iga Qotei ti jeu sonamqa aqa Ŋiri a jeu kobotqa marsiq moiyej deqa bini iga Qotei ombla geregere unum. Deqa iga bole qalieonum, Yesus aqa ŋambile na Qotei a iga torei eleŋqas. ¹¹Anjam bei dego unu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila na iga Qotei ombla geregere unum deqa iga tulaŋ areboleboleiqeŋnu.

**Adam a moiyo qa utru,
Yesus a ŋambile qa utru**

¹²Iga qalie, tamo qujai Adam a une atej. Aqa une dena tamo ungasari kalil

nangi dego une eleŋeb. Adam a une ti soqnej deqa a moiyej. Tamo ungasari kalil nangi dego une atoqnsib moreŋoqneb. ¹³Dal anjam a bosaisonaqa tamo ungasari kalil nangi une atoqnsib laqneb. Dal anjam sosai deqa Qotei a nango une geregere ubtosaiqnej. ¹⁴Adam a soqnej dena bosi bosi Moses aqa bati qa tamo ungasari kalil nangi moreŋoqneb. Bole, dal anjam qujai Adam na gotraŋyej qaji di tamo bei na gotraŋyosai. Adam a segi na gotraŋyej. Ariya moiyo na nangi kalil ojesoqnej.

Adam a Kristus bunuqna bqas qaji a sigitej. ¹⁵Ningi quiy. Qotei a iga qa are boleiyosiq Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Tamo qujai Adam a une atej deqa tamo ungasari gargekoba nangi moreŋoqneb. Ariya Qotei a olo tamo ungasari gargekoba nangi qa are tulaŋ boleiyosiq tamo qujai Yesus Kristus enjrej. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaŋ buŋyejunu. ¹⁶Qotei na iga Yesus egej aqa kumbra de ti Adam aqa une ti ombla kerekere sai. Adam a une qujai yej deqa Qotei na tamo ungasari nangi peginjrsiq nango jejamuq di une qametnjrej. Ariya tamo ungasari nangi une gargekoba yoqneb deqa Qotei a olo nangi qa are boleiyosiq Yesus enjrej. Os- iqa nangi tamo bole une saiqoji qa minjrej. ¹⁷Tamo qujai Adam a Qotei aqa dal anjam gotraŋyej deqa tamo ungasari kalil nangi moreŋeqnub. Ariya tamo qujai Yesus Kristus aqa wau na tamo ungasari Qotei a nangi qa are boleiyeqnu qaji nangi ŋambile osib mandor kokba gaigai sqab. Tamo ungasari nangi di Qotei na tamo bole une saiqoji qa minjreqnu. Qotei aqa kumbra dena Adam aqa kumbra tulaŋ buŋyejunu.

¹⁸Deqa ningi quiy. Tamo qujai Adam a dal anjam gotraŋyej. Aqa kumbra dena Qotei na tamo ungasari kalil nangi peginjroqnsiq nango jejamuq di une

gametnjreqnu. Dego kere tamo qujai Kristus a kumbra bole yej. Aqa kumbra dena Qotei a tamo ungasari kalil nanngi tamo bole une saiqoji qa minjroqnsiq a nambile enjreqnu. ¹⁹Tamo qujai Adam a Qotei aqa anjam gotranjeje. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanngi dego une eleheb. Dego kere tamo qujai Kristus a Qotei aqa anjam dauryej. Aqa kumbra dena tamo ungasari gargekoba nanngi tamo bole une saiqoji sqab.

²⁰Dal anjam a bonaqa tamo ungasari nango une kobaonaqa nanngi dal anjam gotranjoqneb. Nanngi une kobaej bati deqa Qotei a olo nanngi qa are tulan boleiyej. ²¹Une aqa kumbra na moiyo babtosiqa iga singila na taqatgesoqnej. Ariya bini Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu kumbra dena iga olo taqatgejunu. Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnsiq iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Kumbra dena iga nambile gaigai sqom.

Iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem

6 Ariya iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom kiyo, “Ungum, iga une gargekoba yoqnqom. Yim dena Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnqas.” Iga degsi marqom kiyo? ²Sai bole sai. Iga moiyoqbulosim une aqa kumbra uratem. Deqa iga olo une yoqnqom e? Sai. ³Iga Kristus Yesus beteryosim aqa ñam na yanso em. Kumbra dena iga a koba na moiyoqbullem. Ningi di qaliesai kiyo? ⁴Iga yanso osim dena iga Kristus beteryosim a koba na moiyoqbullem. Deqa Abu na iga Kristus koba na subq atobulej. Osiqa aqa singila kobaquja na olo Kristus subq na tigeltej. Deqa iga dego a ti nambile bunuj osim kumbra bole dauryoqnqom.

Iga Kristus beteryosim olo subq na tigelqom

⁵Kristus a moiyej deqa iga a beteryosim a ti moiyoqbullem. A olo subq na tigelej dego kere iga kamba a beteryosim olo subq na tigelqom. ⁶Iga qalie, une aqa singila a gago jejamuq di waueqnu. Singila di koboqajqa deqa gago areqalo namij a Kristus ombla namburbasq di moiyej. Deqa bini iga olo une aqa kangal tamo bul sqasai. ⁷Iga moiyo tamo bulem deqa une na iga olo ojqa keresai.

⁸Od, iga Kristus ombla moiyoqbullem deqa iga qalieonum, iga a ombla olo nambile sqom. ⁹Iga qalie, Kristus a subq na tigelej deqa a olo bunu moiqa keresai. Moiyo na a olo taqatqa keresai. ¹⁰A bati qujai qa moiyej. Aqa kumbra dena a na une aqa singila kobotej. Ariya bini a olo nambile unu di a Qotei ombla nambile unub. ¹¹Dego kere ningi endegsib are qaliy. Ningi moiyoqbullem deqa ningi olo une aqa kangal tamo bul so-sai. Ningi Kristus Yesus beteryosib Qotei ombla nambile unub.

¹²Deqa une a nungo jejamu taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiyi. Ningi degyqab di ningi nungo jejamu qa areqalo uge uge dauryoqnqasai. Nungo jejamu agi bunuqna moiqas. ¹³Une a nungo singa ti ban ti taqatqa laqnimqa ningi na olo saidiyi. Ningi degyqab di ningi kumbra uge uge dauryoqnqasai. Ningi subq na olo tigelobulosib nambile unub deqa ningi nungo segi jejamu ti ban ti singa ti Qotei yibqa a segi na taqatqas. Yim dena ningi kumbra bole dauryoqnqab. ¹⁴Une na ningi olo taqatgwasai. Di kiyaqa? Ningi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a ningi qa are boleiyej kumbra di aqa sorgomq di ningi unub.

Iga kumbra bole aqa kanğal tamo bul unum

¹⁵ Od, iga olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Qotei a iga qa are boleiyey kumbra di aqa sorgomq di iga unum. Deqa iga kiyerqom? Iga une yoqnqom e? Sai bole sai. ¹⁶ Ningi qalie, ningi nungo segi jejamu osib tamo bei yosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi aqa kanğal tamo sqab. Dego kere ningi une dauryoqnqab di ningi une aqa kanğal tamo bul sqab. Osib ningi morenqab. Ariya ningi Qotei aqa kanğal tamo sosib aqa anjam dauryoqnqab di ningi tamo bole une saiqoi sqab. Di ningi qaliesai kiyo?

¹⁷ Bole, nami ningi une aqa kanğal tamo bul soqneb. Sonabqa bunuqna Qotei na ningi anjam bole merngonaq qusibqa nungo are miligiq na dauryoqneb. Qotei a degyej deqa iga na a tulañ binjoqnqom. ¹⁸ Nungo une na ningi tonto talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi kumbra bole aqa kanğal tamo bul unub. ¹⁹ O ijo was, e mandam tamo nanjo kumbra qa ningi yawo anjam merngeqnum. Di kiyaya? Ningi ijo anjam endi geregere poingosai deqa. Nami ningi na nungo singa ti bañ ti nanji odnjreqnabqa nanji kumbra jiga ti kumbra uge ti nanjo kanğal tamo bul sosibqa ningi kumbra ugeq breingoqneb. Ariya bini ningi na olo nungo singa ti bañ ti minjribqa nanji kumbra bole aqa kanğal tamo bul soqnebe. Yim gam dena Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab.

²⁰ Nami ningi une aqa kanğal tamo bul soqneb. Bati deqa ningi kumbra bole aqa kanğal tamo bul sosai. ²¹ Kumbra uge uge ningi nami yoqneb qaji dena ningi aqaryaingosai qneb. Agi bini ningi kumbra deqa jemaingeqnu. Kumbra dena tamo nanji moiyo gam tureqnu. ²² Ariya nunjo une na ningi tonto

talq di breingobulonaq sonabqa Qotei a dena ningi olo elenej. Deqa bini ningi Qotei aqa segi kanğal tamo unub. Deqa ningi ingi boledamu oqab. Ingi boledamu agiende. Qotei na ningi aqa segi kumbra boleq di atimqa ningi dauryoqnqab. Osib ningi nambile gaigai sqab. ²³ Une na aqa kanğal tamo nanji awai enjreqnu. Awai agiende. Nanji moreneqnu. Ariya Qotei na iga ingi boledamu laña egeqnu. Ingi boledamu di agi iga nambile gaigai sqom. Nambile di iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na oqom.

Iga kumbra bunuj dauryoqnqom

7 O ijo was, ningi dal anjam qalie unub deqa e na endegsi merngwai. Ningi qalie, tamo a moiyo saisoqnimqa dal anjam na a taqatoqnqas. A moiymqa dal anjam na a olo taqatqasai. ² Deqa uña bei a tamo ti soqnimqa aqa tamo a moiyo saisoqnim a tamo bei ombla sqa kere-sai. Dal anjam na getentejunu. Aqa tamo moiymqa di a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. ³ Deqa aqa tamo soqnim a tamo bei ombla sqas di iga endegsi marqom, a sambala uña. Aqa tamo moiymqa a na olo tamo bei oqa kere. Dal anjam na getentosai. Deqa a na tamo bei oqas di a sambala uña sqasai.

⁴ Deqa ijo was ningi quiy. Ningi Kristus aqa jejamu beteryosib a ombla moreneb deqa ningi olo dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ningi tamo bei agi Kristus subq na tigelej qaji aqa segi tamo ungasari unub. Deqa iga kumbra bole bole Qotei a tulañ areareteqnu qaji di yoqnqom. ⁵ Nami iga areqalo namij aqa kumbra dauryoqnem. Bati deqa dal anjam na gago bañq di gago singaq di gago jejamuq di areqalo uge uge tigelteqnaqa iga une atoqnem. Osim kumbra dena iga moiyo gam turoqnem. ⁶ Dal anjam na iga tonto talq di breigobulonaq soqnem.

Ariya bini iga Kristus ombla moiyo bulej-
junum deqa iga olo dal anjam aqa kanjal
tamo bul sosai. Iga Qotei waueteqnum.
Iga dal anjam nami nengrenyeb qaji
deqa are qalsim Qotei wauetosaieqnum.
Mondor na kumbra bunuj iga osorgej
deqa iga Qotei waueteqnum.

Gago une na iga moiyo tgej

⁷E maronum, dal anjam a gago are-
qalo uge uge tigelteqnaqa iga une ato-
qnem. Deqa iga kiyersi marqom? Dal an-
jam a une tamo bulej e? Sai bole sai. Dal
anjam na ijo une e osorbeqnu. Osorbo-
sai qamu e une poibosai qamu. Dal an-
jam a marej, “Ni ino was aqa ingi ingi
qa mamaulmai.” Degsi marosai qamu
mamaul kumbra di uge e degsi poibo-
sai qamu. ⁸Ariya dal anjam bej dena
une a gam itosiq a ijo are miligiq di ma-
maul kumbra gargakoba babtelenoqnej.
Dal anjam bosai qamu une a moiyo bu-
losiq uliejunu qamu. ⁹Nami e Qotei aqa
dal anjam qalieosaisosimqa bati deqa e
nambile soqnem. Ariya bunuqna Qotei
aqa dal anjam ijoq bonaqa ijo une a nam-
bile so bulosiq tigelej. ¹⁰Onaqa dena e
moiym. Dal anjam aqa wau utru agi
tamo nangi nambile enjraqajqa. Ariya e
dal anjam dena nambile osai. Dal anjam
na e moiyo tgej. ¹¹Di kiyaq? Dal anjam
bej dena une a gam itosiq e gisanbej.
Kumbra dena une na e moiyo tgej.

¹²Deqa iga dal anjam qa kiyersi mar-
qom? Iga endegsi marqom. Dal anjam
a bole. A Qotei aqa segi dal anjam. A
Qotei aqaq na bej. Dal anjam mutu kalil
di Qotei aqa segi anjam. Anjam di bole
tingtj kalil. ¹³Deqa e kiyersi marqai?
Dal anjam bole dena e lubsiq moiyo t-
bej degsi marqai e? Sai bole sai. Une na
e moiyo tgej. Dal anjam bej dena une a
gam itosiq e moiyo tgej. Dal anjam na
une aqa kumbra boleq atnaqa iga unsim
qalieem, bole, une a tulan ugedamu.

Gago une na iga taqatgejunu

¹⁴Iga qalie, dal anjam a Qotei aqa
Mondor aqaq na bej. Ariya e areqalo
namijq di unum deqa une na e tonto
talq di waibobulej unum. ¹⁵Kumbra e
yeqnum qaji di aqa utru e poibosai.
Kumbra bole e yqajqa arearetbeqnu qaji
di e olo yosaieqnum. Ariya kumbra uge
e yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo
yeqnum. ¹⁶Kumbra uge e yeqnum qaji
di e yqajqa arearetbosaieqnu. Ijo kum-
bra dena ijo areqalo babteqnu. Ijo are-
qalo agiende, Qotei aqa dal anjam a
bolequja. ¹⁷Deqa e qalieonum, e segi
na kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo
miligiq di unu qaji a na kumbra uge di
yobuleqnu. ¹⁸E qalieonum, ijo miligiq di
ingi bole bei sosai. E ijo areqalo namij
qa maronum. Bole, e kumbra bole yqa-
jqa arearetbeqnu. Ariya e kumbra bole
di yosaieqnum. ¹⁹Kumbra bole e yqa-
jqa arearetbeqnu qaji di e yosaieqnum.
Kumbra uge e yqajqa arearetbosaieqnu
qaji di e olo yeqnum. ²⁰Kumbra uge e
yqajqa arearetbosaieqnu qaji di e olo
yeqnum deqa e qalieonum, e segi na
kumbra uge di yosaieqnum. Une ijo
miligiq di unu qaji a na kumbra uge di
yeqnu.

²¹Deqa e kumbra endeqaji uneqnum.
E kumbra bole yqajqa arearetbeqnaqa
kumbra uge na olo gam getentetbeqnu.
²²Bole, ijo miligiq di e Qotei aqa dal
anjam qa tulan arearetbeqnu. ²³Ariya
e kumbra endeqaji uneqnum. Une a ijo
banq di ijo singaq di ijo jejamuq di
wauoqnsiq Qotei aqa dal anjam ijo are-
qaloq di unu qaji di qoto iteqnu. Une
di singila koba. Deqa a na e tonto talq
di waibobuloqnsiq ijo banq ti ijo singa
ti ijo jejamu ti di singila na taqateqnu.
²⁴Gulbe dena e tulan ugetbeqnu! Deqa
tamo yai na aqaryaibimqa e ijo jejamu
moiqas qaji endi olo uratqai? ²⁵Od, e
qalieonum. Gago Tamo Koba Yesus Kris-

tus aqa wau na Qotei na aqaryaibimqa e ijo jejamu endi uratqai. Deqa e Qotei tulan binjiyoqnsiy sqai. Bole, e ijo segi areqalo na Qotei aqa dal anjam dauryeqnum. Ariya e ijo areqalo namij na une aqa kumbra dauryeqnum.

Kristus a gago une kobotosiqa Qotei aqa Mondor Bole iga egej

8 O ijo was kalil, iga Kristus Yesus beteryejunum deqa Qotei na gago jejamuq di olo une qametgwasai. Deqa iga awai uge oqasai. ² Nambile qa Mondor a Kristus Yesus aqa wau na ningi aqaryaingej deqa une ti moiyo ti na ningi olo taqatngwa keresai. ³ Qotei na aqa segi Njiri Yesus qarinyonaqa a une tamo bulosiqa gago une kobotqa bonaqa aqa segi jejamuq di Qotei a gago une aqa awai uge atsiqa dena une aqa singila kobotej. Iga gago areqalo namij na dal anjam dauryqa keresai deqa Qotei na iga degsi aqaryaigej. ⁴ Deqa bini iga gago jejamu qa areqalo namij na walwelo-saieqnum. Iga Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Osim dena iga dal anjam aqa kumbra bole geregere dauryoqnsim kereteqnum.

⁵ Tamo nangi areqalo namij aqa kumbra na walweleqnum qaji nangi areqalo namij dauryeqnub. Ariya tamo nangi Mondor aqa kumbra na walweleqnum qaji nangi Mondor aqa areqalo dauryeqnub. ⁶ Tamo nangi areqalo namij dauryoqnqab di nangi morenqab. Ariya tamo nangi Mondor aqa areqalo dauryoqnqab di nangi lawo na nambile sqab. ⁷ Tamo nangi areqalo namij dauryeqnub qaji nangi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Di kiyaya? Nangi Qotei aqa dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa. Nangi dal anjam dauryqa keresai bole sai. ⁸ Tamo nangi areqalo namij na walweleqnum qaji nangi kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryqa keresai.

⁹ Ariya ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelo-saieqnum. Qotei aqa Mondor a nungo are miligiq di unu deqa ningi Mondor aqa kumbra na walweleqnum. Tamo a Kristus aqa Mondor ti sqasai di a Kristus aqa tamo sqa kere-sai. ¹⁰ Ningi une ti unub deqa nungo jejamu moiqa. Ariya Kristus a nungo are miligiq di unu deqa ningi Qotei aqa ngam-galaq di tamo bole une saiqoji unub. Deqa Mondor na ningi nambile engwas. ¹¹ Qotei na aqa Njiri Kristus Yesus subq na tigeltej. Qotei aqa Mondor a nungo are miligiq di unu deqa Qotei na nungo jejamu moiqa qaji di dego subq na tigeltosim ningi nambile engwas. Di Mondor aqa singila na ningi nambile engwas.

Iga Qotei aqa angro tintin unum

¹² Deqa ijo was, iga areqalo namij aqa kumbra na walwelqasai. ¹³ Ningi areqalo namij aqa kumbra na walwelqab di ningi morenqab. Ariya ningi Mondor aqa singila na nungo jejamu aqa kumbra moiyoqab di ningi nambile sqab. ¹⁴ Tamo ungasari kalil Qotei aqa Mondor na gam osornjretnaq walweleqnum qaji nangi Qotei aqa angro tintin unub. ¹⁵ Qotei na ningi laja kangal tamo sqa-jqa marsiq aqa Mondor ningi engosai. Ningi laja kangal tamo sqab di ningi ulaqab. Qotei na ningi aqa segi angro tintin sqajqa marsiq aqa Mondor ningi engej. Deqa ningi endegsib Qotei meteqnub, "O ni gago Abu." ¹⁶ Mondor a segi gago are miligiq di waueqnu deqa iga endegsi boleq di mareqnum, "Bole, iga Qotei aqa angro unum." ¹⁷ Iga Qotei aqa angro unum deqa mondon ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di egwas. Ingi di gago was Kristus a ejunu. Kristus a ingi di osaisosiqa jaqatin qoboiey. Deqa iga dego jaqatin qoboioqnom. Qoboioyosim mondon iga a ombla ingi di osim so bole gaigai sqom.

Mondonj Qotei na iga so bole egwas

¹⁸ Mondonj Qotei na so bole di babbosim iga egwas. E are qalonum, so bole de ti jaqatinj iga bini eqnum qaji de ti ombla kerekere sai. So bole dena gago jaqatinj kalil tulanj bunyesqas. ¹⁹ Mondonj Qotei na aqa segi angro nangi babbelenqas. Nangi babbtqajqa bati di Qotei a nami atej. Ingi ingi kalil Qotei a gereiyelennej qaji nangi na bati di unqajqa deqa tariñoqnsib nam atoqnsib endegsib nenemeqnum, “Bati gembu bati di brantqas?” ²⁰ Bini ingi ingi kalil nangi di ugeosib unub. Nango segi areqalo na nangi ugeosai. Qotei a segi na nangi ugetnjrej. Deqa kumbra bole bole Qotei na mondonj nangi enjrqas qaji deqa tariñoqnsib unub. ²¹ Qotei na ingi ingi kalil di nangi ugetnjrsiq tonto talq di breinjrobulej unub. Ariya mondonj bati Qotei a nami atej qaji di brantimqa a na ingi ingi kalil di olo boletnjrimqa nangi aqa angro nangi ti koba na tulanj bole sqab.

²² Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei a gereiyelennej qaji nangi jaqatinj koba obuloqnsib akam ti unub. Nangi nami jaqatinj oqneb agi bini oqnsib unub. Uña a angrotqa osiq jaqatinj eqnu dego kere. ²³ Ingi ingi kalil di nangi segi akamosai. Iga Qotei aqa Mondor ejunum qaji iga dego jaqatinj oqnsim akamoqnsim unum. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, a olo so tulanj boledamu dego iga egwas. Osim mondonj a boleq di mergwas, “Ningi ijo angro kalil.” Iga bati di brantqajqa deqa tariñoqnsim unum. Bati di brantimqa Qotei na gago jejamu bulyetgosim jejamu bunuj egwas. ²⁴ Qotei a iga elenej deqa bini iga jejamu bunuj di oqajqa tariñoqnsim unum. Iga degyeqnum. Di kiyaa? Iga jejamu bunuj di osaiunum deqa. Tamo bei a ingi bole bei oqas di a kiyaa ingi deqa olo tariñqas? ²⁵ Iga qalie, iga jejamu bunuj

di osaiunum deqa iga mondonj oqom. Deqa bini iga gulbe qoboiyoqnsim tariñoqnsim unum.

²⁶ Iga singila saiqoji unum deqa Qotei aqa Mondor na iga aqaryaigeqnu. Iga ingi kiye qa pailyqajqa di iga gegerere qaliesai. Iga pailyqajqa medabu gulbeigeqnaqa gago are miligiq na akamoqnsim pailyeqnum. Deqa Mondor a segi na iga aqaryaigwa osiqa iga qa pailyeqnu. ²⁷ Qotei agi tamo nango are miligi uneqnu qaji a Mondor aqa areqalo qalieeqnu. Deqa a na Mondor minjeqnaq quoqnsiq aqa segi tamo ungasari nangi qa pailyeqnu.

²⁸ Iga qalieonum, tamo kalil Qotei qalaqalaiyeqnum qaji nangi Qotei na gegerereinjeqnu. A nami nangi elenqa osiq metnjrej deqa kumbra bei na nangi ugetnjrqas keresai. Kumbra kalil nangoq di branteqnu qaji dena nangi olo boletnjreqnu. ²⁹ Tamo kalil Qotei a nami nangi qa qalieej qaji nangi di a na giltnjrej dego. Nangi aqa Ijiri Yesus a bulosib aqa segi kumbra bole dau-ryqajqa deqa osiq nangi giltnjrej. Gam dena Yesus a Qotei aqa angro gargekoba nango was matu sqas. ³⁰ Ariya tamo kalil Qotei na giltnjrej qaji nangi di a na metnjrej dego. Tamo kalil a na metnjrej qaji nangi di a na tamo bole une saiqoji qa minjrej dego. Tamo kalil a na tamo bole une saiqoji qa minjrej qaji nangi di a na aqa segi so bole enjrej dego.

Gulbe bei na Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra getentqa keresai

³¹ O ijo was, Qotei na kumbra bole kalil di babteqnu deqa iga kiyersi marqom? Qotei na iga areigeqnu deqa tamo yai na iga olo jeutgwas? Tamo dego bei sosai. ³² Qotei na aqa segi Ijiri Yesus getentosai. A na Yesus qarinyonaq iga kalil qa bosiq moiyej. A na aqa segi Ijiri iga egej deqa iga qalieonum, a na ingi bole kalil dego iga egoqnaqas.

³³ Qotei na iga giltgej deqa tamo yai na gago jejamuq di olo une qametgwas? Tamo dego bei sosai. Qotei a segi na iga tamo bole une saiqoji qa mergej.

³⁴ Deqa tamo yai na mergimqa iga gago une aqa awai uge olo oqom? Tamo dego bei sosai. Kristus Yesus a moisiq olo subq na tigelej. Deqa bini a Qotei aqa ban woq di awesosiqa iga qa Qotei pailyeqnu. ³⁵ Kristus a segi na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa tamo yai na Kristus aqa qalaqalaio kumbra di olo getentimqa a na iga qalaqalaigwasai? Tamo dego bei sosai. O ijo was, iga gulbe osimqa kiyo, jaqatin osimqa kiyo, tamo qudei na iga ugeugeigibqa kiyo, iga mam koba osimqa kiyo, gara saigimqa kiyo, kumbra uge bei na ugetgimqa kiyo, qoto bei gagoq di brantimqa kiyo Kristus a deqa iga qalaqalaigwasai e? Sai. ³⁶ Bole, ingi uge uge di gagoq di brantoqnqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“O Qotei, iga ino segi tamo ungasari unum

deqa bati gaigai jeu tamo nangi na iga lugoqnsib moiyoqgeqnu.

Nangi iga kaja du du bul edegosib iga lugwajqa laqnub.”

³⁷ Kristus na iga qalaqalaigej deqa ingi uge uge kalil di gagoq di brantoqnqas di unqum. A na gaigai iga singilatgeqnaqa iga qoto bunyoqnsim tigelejunum.

³⁸⁻³⁹ Od, Qotei na iga tulan qalaqalaigeqnu. Deqa e endegsi ijo are singilatosim qalieonum, ingi bei na Qotei getentqa keresai. Yim a na iga qalaqalaigwasai. Moiyo ti nambile ti lan angro nangi ti mondor singila nangi ti ingi ingi bini unub qaji nangi ti ingi ingi bunuqna brantelenqab qaji nangi ti ingi ingi singila ejunub qaji nangi ti ingi ingi lan goqe di unub qaji nangi ti ingi ingi mandam sorgomq di unub qaji nangi ti ingi ingi Qotei na gereiyelenej qaji nangi ti kalil dena Qotei getentqa keresai. Yim

a na iga qalaqalaigwasai. Gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa singila na Qotei na gaigai iga qalaqalaigoqnsim sqas.

Pol a Israel nangi qa are gulbeiyooqnej

9 E Kristus aqa tamo unum deqa e ningi anjam bole merngeqnum. E gisan anjam merngosaieqnum. Mondor Bole na e areqalo ebeqnu deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ² E gaigai are tulan gulbeibeqnaqa are koba qaleqnum. ³ Osim endegsi pailyeqnum, “O Kristus, ni na e torei taqal waibosim ijo was agi Jekop aqa moma nangi olo kamba elename.” E degsi pailyeqnum. ⁴ Ijo was nangi di Israel tamo unub. Qotei na nangi aqa segi angro qa gilt-njrej. A na louqajqa kumbra ti aqa segi rian ti aqa anjam nami singilatej qaji de ti aqa dal anjam ti nangi enjrej. Osiaq minjrej, “Mondor e na ningi ingi bole bole engwai.” ⁵ Nango moma utru nangi nam koba ti soqneb. Nangoq dena Kristus a nambabej. Kristus a segi Qotei. A ingi ingi kalil nango gate. Deqa iga bati gaigai aqa nam soqtoqnqom. Bole.

Qotei a Israel nangoq di kumbra kiye yej?

⁶ Qotei a nami ijo was nangi di ingi bole bole enjrqa marej. Ariya a na ingi di nangi enjrosai. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Qotei aqa anjam ulonej”? Eo, iga degsi marqasai. Tamo kalil Israel nango leq na nambabeb qaji nangi Israel tamo tintin sai. ⁷ Bole, nangi Abraham aqa leq na nambabeb. Ariya nangi kalil Abraham aqa angro tintin sai. Qotei a nami Abraham minjej, “Ino angro mel Aisak aqa leq na qujai ino angro tintin nangi brantqab.” ⁸ Anjam di aqa utru agiende. Tamo nango ai abu na nangi nambabtnjrqaq dena nangi Qotei aqa angro tintin brantqasai. Tamo nangi Qotei aqa anjam nami marej qaji di nango areqaloq di singilatqab dena qu-

jai nangi Abraham aqa angro tintin brantqab. ⁹ Agi Qotei na Abraham anjam endegsi minjej, “Bati e nami atem qaji di brantimqa e olo inoq botqa ino njan Sara a angro mel oqas.”

¹⁰ Qotei aqa anjam bei dego unu. Rebeka a aqaratonaka aqa angro mel aiyel Eso Jekop wo nangi nambabeb. Nanjo abu agi gago moma utru Aisak. ¹¹⁻¹² Ariya Qotei na angro mel qujai segi giltej. A angro di aqa kumbra bole bei qa are qalsiq giltosai. A segi na metosiq giltej. Deqa iga qalieonum, Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryoqnsiq tamo nangi giltinreqnu. Deqa Rebeka aqa angro aiyel nangi di nambabosaisosib kumbra bole ti kumbra uge ti yosaisonabqa Qotei na Rebeka endegsi minjej, “Angro namo nambabqas qaji a na angro bunu nambabqas qaji aqa sorgomq di sosim a kangalyoqnqas.” ¹³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E Jekop qalaqalaiyeqnum. E Eso qalaqalaiyosaeqnum.”

¹⁴ Deqa iga kiyersi marqom? Qotei a kumbra uge yej degsi marqom e? Sai. Iga degsi marqasai bole sai. ¹⁵ Agi Qotei a nami Moses endegsi minjej, “E tamo bei qa are boleibqa marsiy are boleibqas. E tamo bei qa dulqajqa are soqnim dulqai.” ¹⁶ Deqa ijo was ninji quiy. Qotei a tamo bei giltqas di a aqa segi areqalo na tamo deqa dulosim giltqas. A na tamo di aqa kumbra bole ti aqa are bole ti deqa osim giltqasai. ¹⁷ Agi a nami Isip nango mandor koba a qa dulqa uratosiqa endegsi minjej, “E ijo singila kobaquja ni osormitqa tamo ungasari kalil nangi unsib sawa sawa kalilq di ijo nam mare mare laqnqab. Utru deqa e ni mandor koba atem.” Qotei aqa anjam di nami nengrenyeb unu. ¹⁸ Deqa ijo was, iga endegsi qalieonum. Qotei a tamo bei qa dulqa are soqnim a tamo deqa dulqas. Ariya a tamo bei aqa areqalo getentqa are soqnim a getentqas.

¹⁹ Ariya ninji e endegsib merbqab, “Qotei a kumbra degyeqnu deqa a kiyaaq olo iga une ti qa mergeqnu? Qotei a gaigai aqa segi areqalo dauryeqnu deqa tamo yai a Qotei aqa areqalo di olo uratqa kere? Tamo dego bei sosai.” ²⁰ O tamo, ni tamo kiyero deqa ni Qotei degsi njirintqam? Tamo bei a web gereiyim web na tigelosim endegsi minjqas kiyo, “Ni kiyaaq e degsi gereibonum?” A degsi minjqa keresai. ²¹ Web gereiyo tamo a aqa segi areqalo na mandam ongol aiyel osimqa web aiyel gereiyqas. Web bei tulan boledamu gereiyqas. Di ingi goiqajqa. Ariya web bei bolesai lanja wau qudei qa gereiyqas. Web gereiyo tamo a degyqas di a kumbra uge yqo e? Sai. A kumbra bole yqo.

²² Qotei a dego kumbra di yeqnu. Agi a na aqa minjin boleq ateqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari nangi aqa singila qalieqajqa deqa. Tamo ungasari Qotei a nangi qa minjin oqeteqnu qaji nangi padalqa gamq di unub. Ariya a na nangi urur padaltnjrosaeqnu. A nangi qa tarijsokobaiyeqnu. ²³ A degyeqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari a nangi qa duleqnu qaji nangi aqa so bole qalieqajqa deqa. Aqa so bole di tulan boledamu. Nangi aqa so bole di oqajqa deqa a na nami giltinrej. ²⁴ Tamo ungasari Qotei a nangi qa duleqnu qaji nangi di agi iga. A na iga metgej. A Juda nanjo segiq dena iga metgosai. A sawa bei bei qaji nanjoq dena dego iga metgej. ²⁵ Agi Hosea a nami Qotei aqa medabu osiqa anjam bei endegsi nengrenyey, “Tamo nami ijo tamo sosai qaji nangi di e na olo minjrqi, ‘Ningi ijo segi tamo unub.’ Tamo nami e na qalaqalainjrosaiqnem qaji nangi di e na olo qalaqalainjrqi. ²⁶ E nami sawa bei bei qaji nangi endegsi minjrem, ‘Ningi ijo tamo sai.’ Ariya bunuqna e na nangi endegsi minjrqi, ‘Ningi ijo segi angro unub. Agi e Qotei nambile unum qaji.’”

²⁷ Aisaia a dego Qotei aqa medabu osiqa Israel nangi qa are qalsiq anjam endegsi marej, “Israel nango moma nangi ulul bul tulan gargekobaqab. Ariya nango ambleq dena Qotei a tamo quja quja segi elenqas.” ²⁸ Od, Tamo Koba a na mandamq endi tamo ungasari nangi urur njolawotnjrqas.” ²⁹ Aisaia a anjam bei dego endegsi marej, “Qotei singila koba ti unu qaji a na iga quja quja uratgonaq iga bole soqnem. A na iga padaltgosai. Padaltgej qamu iga Sodom ti Gomora ti bulosim kalil padalekriterem qamu.”

Israel nangi Qotei qa nango areqalo singilatosai

³⁰ Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Sawa bei bei qaji nangi tamo bole une saiyoji sqajqa gam namosaiyoqneb. Ariya nangi gam di iteb. Gam agiende. Nangi Yesus qa nango areqalo singilateqneb gam dena nangi tamo bole une saiyoji unub. ³¹ Ariya Israel nangi Moses aqa dal anjam dauryqajqa waukobaoqneb. Nangi are qaloqneb, “Gam dena iga Qotei aqa nngamalaq di tamo bole une saiyoji sqom.” Ariya nangi dal anjam dauryoqneb gam dena nangi tamo bole une saiyoji sosai. ³² Di kiyaga? Nangi tamo bole une saiyoji sqajqa marsib Yesus qa nango areqalo singilatqa urateb deqa. Nangi maroqneb, “Iga segi waukobaosim dena iga tamo bole une saiyoji sqom.” Nangi degsib maroqnsib tal ai utru quraqyoqnsib mangaloqneb. ³³ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai utru bei osiy tal singilatqajqa deqa Saion qureq di tigeltit sqas. Tal ai utru di tamo nangi quraqyosib mangalqab. Ariya tamo nangi tal ai utru deqa nango areqalo singilatqab di nangi jemainjrqasai.”

Israel nangi Qotei aqa kumbra qaliesai

10 O ijo was, e Israel nangi qa are koba qaloqnsim endegsi pailyeqnum, “O Qotei, ni na Israel nangi elename.” ² E qalieonum, Israel nangi Qotei qa tulan singilaqneb. Ariya nangi powo na degyosaieqneb. ³ Nangi Qotei aqa nngamalaq di tamo bole une saiyoji sqajqa gam qaliesai. Deqa nangi nango segi singila na tamo bole une saiyoji sqajqa wauqneb. Nangi Qotei aqa gam na tamo bole une saiyoji sqajqa urateqneb. ⁴ Iga qalie, Kristus a Moses aqa dal anjam kalil keretekritej. Deqa tamo ungasari kalil Kristus qa nango areqalo singilateqneb qaji nangi Qotei aqa nngamalaq di tamo bole une saiyoji unub.

⁵ Israel nangi tamo bole une saiyoji sqajqa marsibqa dal anjam dauryeqneb. Moses a nami nangi qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, “Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nngabile sqas.” Moses a anjam degsi nengrenyey. ⁶ Ariya tamo nangi Kristus qa nango areqalo singilateqneb qaji nangi Qotei aqa nngamalaq di tamo bole une saiyoji unub. Deqa Moses a nangi qa osiqa anjam endegsi nengrenyey, “Ningi nungo segi are miligiq na endegsib maraib, ‘Yai a lan qureq oqsim Kristus osim mandamq osi aqas?’” ⁷ Moses a olo anjam bei dego endegsi nengrenyey, “Ningi endegsib maraib, ‘Yai a moiyo qureq aisim Kristus olo subq na tigeltqas?’” ⁸ Anjam di aqa utru agiende, “Qotei aqa anjam a jojom di unu. A isaq di sosai. A nungo medabuq di unu. A nungo are miligiq di dego unu.” O ijo was, tamo nango areqalo Yesus qa singilatqajqa anjam di agi iga mare mare laqnum. ⁹ Deqa ningi nungo medabu waqtosib Yesus a segi qujai Tamo Koba unu degsib boleq di mariy. Osib Qotei a Yesus subq na olo tigeltej anjam di nungo are miligiq di

singilatiy. Ningi degyqab di Qotei na ningi elenqas. ¹⁰Gago are miligiq na iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergeqnu. Gago medabu na iga Yesus aqa ñam soqtoqnsim boleq di mareqnum deqa Qotei na iga eleñeqnu.

¹¹Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nangi Kristus qa nango areqalo singilatqab di nangi jemainjrqasai.” ¹²Od, iga Juda ti Grik ti kalil kerekere unum. Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. Deqa a na tamo kalil a metoqnsib pailyeqnub qaji nangi tulan geregereinjreqnu. ¹³Agi Qotei aqa anjam bei endegsi unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam metoqnsib pailyeqnub qaji nangi a na elenqas.”

¹⁴Ariya tamo nangi Kristus qa nango areqalo singilatqasai di nangi kiyersib a metosib pailyqab? Nangi aqa anjam quqwasai di nangi kiyersib a qa nango areqalo singilatqab? Anjam palonto tamo nangi Kristus aqa anjam palontqasai di tamo nangi kiyersib aqa anjam quqwab? ¹⁵Kristus na anjam palonto tamo nangi qarijnjrqasai di nangi kiyersib aqa anjam palontqab? Di keresai kalil. Ariya anjam palonto tamo nangi agi beqnub. Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Anjam palonto tamo nangi anjam bole osi beqnabqa tamo ungasari nangi tulan areboleboleinjreqnu.”

Israel nangi Qotei aqa anjam bole dauryosaieqnub

¹⁶Tamo ungasari kalil nangi Kristus aqa anjam bole di dauryeqnub e? Sai. Agi Aisaia a nami endegsi marej, “O Tamo Koba, tamo quja quja segi gago anjam nango areqaloq di singilateqnum.”

¹⁷Deqa ijo was, iga qalieonum, iga gago dabkala na Qotei aqa anjam quqwom gam dena iga gago areqaloq di singi-

latqom. Anjam iga queqnum qaji di agi Kristus aqa medabuq na branteqnu.

¹⁸Ariya e ningi endegsi nenemngwai. Israel nangi Kristus aqa anjam bole di nami quosai kiyo? Sai. Nangi quoqneb. Agi nengren endegsi unu, “Qotei aqa anjam di gilsiq sawa sawa kalil keretonaqa tamo ungasari kalil nangi quoqneb.” ¹⁹Deqa e ningi olo nenemngwai. Israel nangi anjam di aqa utru poinjrosai kiyo? Sai. Nangi poinjrej. Agi Moses a nami Qotei aqa anjam bei endegsi marej, “Sawa bei bei qaji nangi ñam saiqoji unub. Nangi tamo bolesai. Nangi e qa qaliesai dego. Ariya e na nangi elenqai. Osiy ijo kumbra dena e na Israel nango are ugetetnjrit nangi njirinqab.” ²⁰Aisaia a dego nami sawa bei bei qaji nangi qa osiq Qotei aqa anjam endegsi singila na marej, “Tamo nangi e qa ñamosaioqneb qaji nangi e itbeb. Tamo nangi e qa marosaioqneb qaji nangi e nubeb.”

²¹Ariya Aisaia a olo Qotei aqa medabu osiq Israel nangi qa endegsi marej, “E bati gaigai nangi qa tariñoqnsim metnjreqnam nangi olo diqoqnsib ijo anjam gotranjeqnub.”

Qotei a tamo quja quja segi eleñoqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu

11 Deqa e ningi endegsi nenemngwai. Qotei na aqa segi tamo ungasari agi Israel nangi qoreinjrej e? Sai. E dego Israel tamo. E Abraham aqa moma. E Benjamin aqa leñ na ñam-babem. ²Qotei na Israel nangi qoreinjrosai. Nangi aqa segi tamo ungasari unub. A nami nangi qa qalieosiq giltnjrej. Agi Elaija aqa anjam bei nengrenq di unu. Aqa anjam di ningi qaliesai kiyo? Elaija a Israel nango kumbra uge qa are qalsiq endegsi Qotei pailyej, ³“O Tamo Koba, nangi na ino medabu o qaji tamo nangi ñumelenoqnsib ino atra bijal niñaqyeqnub. E segi qujai ni daurmeqnum deqa

nangi na e lubqa laqnub.” Elaija a Qotei degsi pailyej. ⁴Onaqa Qotei na kamba Elaija kiyersi minjej? A endegsi minjej, “Ni segi e daurbosai. Ijo tamo 7,000 nangi dego e daurbegnub. Nangi singa pulutosib gisanj qotei Bal a qa louo-saieqnub.” Qotei na Elaija degsi minjej.

⁵Dego kere bini Qotei a Israel tamo quja quja segi elenqnsiq olo gargekoba uratnjreqnu. Tamo nangi a na eleqeqnu qaji di a nangi qa are boleiyonaq gilt-njrej. ⁶A nango wau bole bei qa are qalsiq nangi giltjnrosai. Nangi wau bole yonab a deqa are qalsiq nangi giltjnrej qamu a nangi qa are boleiyey aqa kumbra di laja ulonje qamu.

⁷Deqa iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Israel nangi tamo bole une saiqoji sqajqa waueqnab ugeinjroqnej. Ariya Qotei na Israel nangi qudei aqa segi qa marsiq giltjnrej. Deqa nangi aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unub. Israel nangi gargekoba Qotei na olo areqalo getettnjroqnej. ⁸Nangi qa anjam bei nami endegsib nen-grenyeb unu, “Qotei na nangi nanaritnjrsiqa nango namdamu ti dabkala ti torei getettnjrej. Nangi nami degsib soqneb bosiq agi bini degsib unub.” ⁹Devit a dego nangi qa osiqa endegsi marej, “Nangi ingi uyqa korooqnibqa gulbe gargekoba nangoq di brantoqnsim kakanj bul nangi kabutnjroqnas.

Osim sil bul nango kakro qaiynytnjrsim nangi uneq breinjrim nango singa meninq di tanyosib ululonjosib awai ugedamu oqnqab.

¹⁰Nango namdamu dego getenjnrim sawa unqajqa keresaiinjrim sqab. Soqnib Qotei na nango qore tanu puluttnjrim nangi tingiqa keresai. Nangi gaigai degsib sqab.”

Qotei na sawa bei bei qaji nangi olo eleqeqnu

¹¹Deqa ijo was, e ningi endegsi nen-emngwai. Israel nangi ululonje deqa nangi torei padalqab e? Sai bole sai. Israel nangi Qotei qoreiyeb deqa Qotei a olo sawa bei bei qaji nangi eleqeqnu. Israel nangi Qotei aqa kumbra di unsibqa are ugeinjrim aqaq olo bqajqa deqa are qalsiq sawa bei bei qaji nangi eleqeqnu. ¹²Israel nangi Qotei qoreiyeb gam dena Qotei na olo tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi so bole enjreqnu. Od, Israel nangi Qotei aqa anjam urateb gam dena Qotei na olo sawa bei bei qaji nangi so bole enjreqnu. Deqa iga bole qalieonum, mondonj Israel nangi olo puluosib Qotei aqaq babqa gam dena Qotei na nangi ti sawa bei bei qaji kalil nangi ti so tulanj boledamu enjrqas.

¹³O sawa bei bei qaji ningi e na anjam endegsi merngit quiy. Qotei na e qarinqej deqa e nungo ambleq di waueqnum. E ijo wau deqa tulanj areboleboleibeqnu. ¹⁴Ijo are koba endegsi unu. E na ijo was Israel nango areqalo tigeltettnjritqa kumbra bole bole Qotei a ningi engeqnu qaji di nangi dego oqajqa maribqa Qotei na nangi qudei elenqas. ¹⁵Qotei na Israel nangi walinjrej gam dena a na olo tamo ungasari gargekoba mandamq endi unub qaji nangi elenjosiq jeu kobotej. Deqa iga bole qalieonum, Qotei na Israel nangi elenqas gam dena a na tamo ungasari gargekoba nangi olo subq na tigelttnjrqas.

¹⁶Iga bem sum oqnsim dena bem gereiyonqnsim potonqnsim taqal bei Qotei atraiyeqnum. Deqa bem kalil dego Qotei aqa segi bem. Nam aqa jirim di Qotei aqa segi jirim. Deqa nam aqa dani di dego Qotei aqa segi dani. ¹⁷Israel nangi nam oliv qure qaji aqa dani bul unub. Dani qudei Qotei na gingejnjrnsiqa breinjrej. Ariya ningi sawa bei bei qaji unub deqa

ningi nañu qaji oliv aqa dani bul unub. Dani di Qotei na olo eleñosiqa ñam oliv qure qaji aqa qoboq di betertnjrej unub. Dani di agi ningi segi. Dani Qotei na giñgeñjrsiq breinjrej qaji nango sawa di agi ningi na olo eb. Deqa bini ningi ñam oliv qure qaji aqa dani nangi ti namur bole oqnsib unub. ¹⁸Deqa ningi diqosib endegsib are qalaib, “Iga na ñam oliv qure qaji aqa dani qudei nangi buñnjreqnum.” Ningi diqwab di ningi mati endegsib are qaliy. Ñam oliv aqa jirim a na ningi namur engeqnu. Ningi na jirim di namur yosaieqnu.

¹⁹Ariya ningi na kamba e endegsib merbqab, “Qotei na dani qudei giñgeñjrsiq nangi breinjrsiq olo iga osiqa nango limeq di iga betertgej unum.”

²⁰Nungo anjam di bole. Ariya Qotei aqa kumbra di aqa utru agiende. Israel nangi Qotei qa nango areqalo singilatosai deqa Qotei na nangi giñgeñjrsiq breinjrej. Ariya ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnu deqa Qotei na ningi olo eleñej. Di nungo segi wau bole bei na sai. Deqa ningi nungo segi ñam soqtaib. Ningi ulaoiy. ²¹Ningi are qaliy. Ñam oliv qure qaji aqa dani di Qotei na giñgeñjrsiq breinjrej. Deqa ningi nungo segi ñam soqtosib diqwab di a na ningi dego giñgeñgosim breingwas. ²²Ningi geregere are qaliy. Qotei na tamo qudei nangi kumbra bole enjreqnu. Osiqa olo tamo qudei nangi gulbe enjreqnu. Tamo nangi Qotei qoreiyosib uloneb qaji nangi di a na gulbe enjreqnu. Ariya ningi Qotei aqa kumbra bole geregere ojgab di a na kumbra bole di ningi engoqnqas. Saiqas di a na ningi dego giñgeñgosim breingwas. ²³Dani qudei nangi nami ñam oliv qure qaji di sonab Qotei na nangi giñgeñjrsiq breinjrej. Ariya nangi are bulyosib Qotei qa nango areqalo singilatqab di a na nangi olo joqsim ñam oliv qoboq di betertnjrqas. Od, Qotei na nangi olo

betertnjrqas kere. ²⁴Ningi qalie, nami ningi nañu qaji oliv aqa dani soqneb. Sonabqa Qotei na ningi dena giñgeñgosiq joqsi bosiq ñam oliv qure qaji aqa qoboq di betertngej. Ñam oliv qure qaji di nungo ñam utru tiñtiñ sai. Deqa iga bole qalieonum, bunuqna Qotei na ñam oliv qure qaji aqa segi dani nangi olo joqsim bosim nango segi limeq di betertnjrqas.

**Qotei a tamo ungasari kalil nangi qa
are boleiyosim eleñqajqa
are koba unu**

²⁵O ijo was kalil, ningi diqoqnsib endegsib maraib, “Iga powo koba ti unum.” Ningi degaib. E uli anjam bei merngwai. Israel gargekoba nango areqalo geteñnjrejunu. Nangi degsib soqñib sawa bei bei qaji tamo ungasari Qotei na nami giltñnjrej nangi di kalil eleñekritosim kereamqa bati deqa a na Israel nango areqalo olo waqtetnjrqas. ²⁶Gam dena Qotei na Israel kalil nangi eleñqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Aqaryaingo Tamo Koba a Jerusalem dena tigelosim bosim Jekop aqa moma kalil nangi are bulyetnjrim nangi ijo anjam gotranyqajqa kumbra di olo uratqab. ²⁷Yimqa bati deqa e nangi koba na anjam qosisiy dena nango une kalil kobotetnjrqai.” Qotei aqa anjam nami degsib nengrenyeb. ²⁸Israel nangi Yesus aqa anjam bole qoreiyeqnu deqa nangi Qotei ti jeu atoqnsib unub. Deqa Qotei na nangi kamba uratñnjroqnsiq olo ningi sawa bei bei qaji tamo ungasari eleñeqnu. Nami Qotei na Israel nangi giltñjrsiq qalaqalainjrej. A nango moma utru nangi qa are qalsiq kumbra degyej. ²⁹Iga qalie, Qotei a tamo ungasari nangi metñjrsim ingi bole bole enjrqas di a bunuqna aqa kumbra di olo uratqa keresai.

³⁰O sawa bei bei qaji ningi nami Qotei aqa anjam gotranyoqneb. Ariya bini Is-

rael nangi kamba Qotei aqa anjam gotraneyqnu. Gam dena Qotei a olo ningi qa duleqnu. ³¹Od, Israel nangi Qotei aqa anjam gotraneyqnu deqa Qotei a ningi qa duleqnu. Gam dena bunuqna Qotei a Israel nangi qa kamba dego olo dulqas. ³²Qotei na iga kalil aqa anjam gotraneyqajqa kumbraq di breigonaqa iga tonto talq di sobulem. Qotei a degyej. Di kiyaaq? A iga kalil qa olo dulqajqa deqa.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

³³O ijo was, Qotei aqa areqalo ti powo ti kalil tulan bolequja. Di tulan guma koba dego. Deqa iga na Qotei aqa areqalo ti powo ti di aqa utru gegerere ubtosim marqa keresai. Aqa kumbra kalil dego iga dauryosim itqa keresai. ³⁴Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? ³⁵Tamo yai na Qotei ingi bei yqas? Yosim Qotei na kamba olo yqajqa minjqas? Tamo dego bei sosai.” ³⁶O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi ingi kalil atelenej. A ingi ingi kalil qa utru. Ingi ingi kalil di aqa segi. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Ningi nungo jejamu osib Qotei atraiyiy

12 O ijo was kalil, Qotei a iga qa dulej deqa e ningi singila na endegi merngwai. Ningi nungo segi jejamu ñambile unu qaji di osib Qotei atraiyiy. Ningi Qotei aqa segi tamo unggasari bole unub deqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei qa bole louoqnqab. ²Ningi mandam tamo nango kumbra dauryosib walwe-laib. Qotei a areqalo bunuj engimqa ningi tamo bunuj sosib dena ningi Qotei aqa areqalo gegerere qalieoiy. Qotei aqa

areqalo agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji de ti kumbra tulan bolequja de ti kere-tosib dauryoqniy.

Wau segi segi Qotei na ningi engej qaji di yoqniy

³Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Ningi nungo segi ñam soq-taib. Osib nungo was qudei nangi bun-jrqa are qalaib. Ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra gegerere tenemto-qniy. Qotei na ningi segi segi singila engej deqa ningi singila di osib Qotei qa nungo areqalo singilatosib wauoqniy. ⁴Ningi qalie, iga kalil jejamu qujai. Gago jejamu miligiq di ban ti singa ti ñam-damu ti dabkala ti unub. Nangi kalil wau qujai yosaieqnu. Nangi wau segi segi yeqnu. ⁵Dego kere iga tamo unggasari gargakoba unum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. Deqa iga segi segi kalil jejamu qujaiq di turtejunum.

⁶Qotei a iga qa are boleiyonaq singila segi segi egej. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi a qa nango areqalo singilatoqnsib aqa medabu osib anjam palontoqnebe. ⁷A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi nango Kristen was nangi aqaryainjroqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi aqa anjam paltoqnebe. ⁸A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi nango Kristen was nangi singi-latnjroqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi silali ingi ingi jeiyuqnsib tamo unggasari ingi qa truque-qnu qaji nangi enjroqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi aqa wau gegerere taqatoqnebe. A na tamo qudei nangi singila enjrej deqa nangi arebolebole na tamo unggasari nangi qa duloqnebe.

Ningi na nungo Kristen was nangi bole qalaqalainjroqniy

⁹O ijo was ningi na tamo ungasari nangi bole qalaqalainjroqniy. Ningi gisan na nangi qalaqalainjraib. Ningi kumbra uge kalil torei uratekritosib kumbra bole segi beteryosib yoqniy. ¹⁰Ningi gaigai Qotei aqa segi tamo ungasari nangi nungo was tintin edegosib nangi qalaqalainjroqniy. Ningi nungo segi nam tentoqnsib Kristen was nango nam olo soqtoqniy. ¹¹Ningi gaigai singila na Qotei aqa wau ojoqniy. Qotei aqa Mondor a nungoq aiyuqnsim are tigeltetngogqniy ningi Tamo Koba aqa wau ojqaqqa tulan singilaoqniy. ¹²Mondor Qotei na ningi lan qureq osi oqwas. Ningi deq oqwajqa tarinoqnsib areboleboleingogqne. Osib gulbe nungoq boqniy na ningi singila na tigeloqnsib qoboiyoqniy. Osib gaigai Qotei pailyoqniy.

¹³Qotei aqa segi tamo ungasari qudei nangi ingi ingi qa truquoqniy na nangi aqaryainjroqniy. Tamo lanaj nangi dego nungo meq boqniy na nangi oqnsib geregereinjroqniy.

¹⁴Tamo qudei na ningi ugeugeingibqa di ungum, ningi kamba olo Qotei na nangi aqaryainjra marsib pailyoqniy. Qotei na nangi ugetnjraqqa deqa pailyaib. ¹⁵Kristen was qudei nangi areboleboleinjrimqa ningi nangi koba na areboleboleingeme. Kristen was qudei nangi akamoqniy na ningi nangi koba na akamoiy. ¹⁶Ningi segi segi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Ningi nungo segi nam soqtqa are qalaib. Ningi tamo nam saiqoji nangi koba na laqniy. Ningi diqoqnsib endegsib maraib, "Iga powo koba ti unum." Ningi degaib.

¹⁷Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba nangi kumbra uge enjraib. Ningi tamo kalil nango nam-galaq di kumbra bole segi yoqniy.

¹⁸Ningi njirin ti qoto ti uratiy. Gam soqniy na ningi gaigai tamo ungasari kalil nangi koba na are qujaitosib lawo na soqniy. ¹⁹O ijo was bole, tamo qudei na ningi gulbe engibqa ningi na kamba nangi gulbe enjraib. Uratosib nangi Qotei aqa banq di atibqa a segi nangi qa njirinosim gulbe enjraqas. Agi Tamo Koba aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Une kambat-qajqa wau di ijo segi wau. E segi na tamo nango une qa nangi kambatnjraqai. ²⁰Deqa ino jeu tamo bei a mamayimqa ni a gereiyosim ingi anaiye. A ya qaryimqa dego gereiyosim ya anaiye. Ni a degyimqa aqa kumbra uge qa are qalsim jemaqqas." ²¹O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa e ningi segi segi endegsi merngwai. Kumbra uge bei na ni ojqa laqniy ni segi singilaosim kumbra bole dauryosim dena ni kumbra uge bunyosim gotranjqam.

Ningi sawa taqato qaji mandor nango sorgomq di soqniy

13 Ningi kalil sawa taqato qaji mandor nango sorgomq di geregere soqniy. Iga qalie, mandor nangi lanja wauosai. Qotei a segi na nangi wau enjretnaqa nangi sawa taqateqnu. Qotei a segi na nangi atelenej unub. ²Deqa tamo nangi mandor nango anjam gotranjqab di nangi Qotei aqa anjam dego gotranjonub. Tamo nangi degyqab di nangi awai uge oqab. ³Mandor nangi wau ojeqnu di tamo kumbra uge uge yeqnu qaji nangi ula enjraqqa deqa wauetnu. Mandor nangi na tamo kumbra bole bole yeqnu qaji nangi ula enjraqqa deqa wauosai. Deqa ningi kumbra bole bole yoqniy. Ningi degyqab di ningi mandor nangi qa ulaqasai. Nangi na nungo nam soqtetngwab. ⁴Mandor nangi Qotei aqa wau tamo bul unub. Nango wau qujai agi nangi na ningi aqaryaingoqnsib geregereingeqnu. Ariya ningi kum-

bra uge uge yoqnaqab di ningi nangi qa ulaqab. Ningi qalie, mandor nangi sebru ojejunub. Nangi sebru laña ojosai. Nangi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nangi sebru dena tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nangi awai uge enjreqnub. ⁵Deqa iga mandor nango sorgomq di geregere sqom. Iga awai uge oqa uratosim deqa nango anjam dauryqom. Deqa segi sai. Iga gago are miligiq di qalieonum, kumbra di bole. Osim deqa ti iga mandor nango anjam dauryqom.

⁶Utru deqa ningi takis waiyeqnu. Mandor nangi Qotei aqa wau tamo bul unub deqa nangi gaigai singila na wau taqateqnu. ⁷Deqa ningi na mandor nango ingi ingi olo enjroqniy. Osib takis o qaji tamo nango banq di takis atoqniy. Od, ningi tamo kokba kalil nango sorgomq di geregere sosibqa nango anjam quoqnsib kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nango ñam soqtoqniy.

Ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy

⁸Ningi was bei aqa ingi ingi qudei ejunub di nungoq di sokobaiyaiq. A qa kamba olo yiy. Ariya kumbra bole bei nungoq di gaigai soqneme. Kumbra agiende. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas. ⁹Iga qalie, dal anjam a endegsi marqo, “Ningi tamo bei qalsib moiyoitaib. Ningi bajiñai. Ningi was bei aqa ingi ingi qa mamaulngaiq. Ningi was bei aqa uña jejamu ojetaib.” Anjam bei dego unu. Anjam agiende, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nangi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam qujai dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁰Tamo bei na tamo bei qalaqalaiyqas di a na tamo di kumbra uge bei yqa keresai. Deqa a qalaqalaiyo

kumbra dauryqas di a dal anjam kalil dego keretosim dauryekritqas.

Ningi kumbra bole dauryosib walweloqniy

¹¹Ningi kumbra degyoqniy. Bati iga bini unum qaji endi ningi qalie. Ningi ñeio qa kumbra uratosib tigelqajqa bati agi brantqo. Ningi qalie, Qotei na iga elenqajqa bati isaq yala sonaqa iga Kristus qa gago areqalo singilate. Ariya bini Qotei na iga elenqajqa bati jojomqo. ¹²Qolo koboeqnaqa sawa suwanqa laqnu. Deqa iga ambru qaji kumbra kalil uratosim suwan qaji kumbraq di sosim qoto qa gara bul jugwom. ¹³Tamo a qanam walweleqnu dego kere iga kumbra bole tintij na walweloqnqom. Deqa iga diqoqnsim alankobaoqnsim ya uge uyoqnsim nanarioqnqasai. Iga sambala kumbra dego yoqnqajqa are pruggoqnim kumbra uge jigat yoqnqasai. Iga laña laña ñirinoqnsim tamo qudei nangi qa are ugeigoqnqasai. ¹⁴Ningi Tamo Koba Yesus Kristus beteryosib a gara bul jigsib soqniy. Sosib deqa ningi nungo segi jejamu qa areqalo namij dauryoqnaib.

Ningi nungo Kristen was nangi peginjraib

14 Tamo ungasari qudei Yesus qa nango areqalo singilateqnu qaji nango areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa ningi nango kumbra pegiyosib uge qa minjraib. Osib nangi koba na anjam na qotaib. Ningi nangi osib gereinjriy. ²Nango areqalo kiñala singilaosai unu deqa nangi damu uyosaieqnu. Kalil getenteqnu. Ariya tamo ungasari qudei Yesus qa nango areqalo singilateqnu qaji nangi qalie, nangi ingi kalil uyqa kere. Osib nangi ingi kalil uyeqnu. Nangi ingi bei getentosaieqnu. ³Deqa ningi quiy. Tamo ungasari ingi kalil uyeqnu qaji nangi na olo tamo ungasari

damu getenteqnub qaji nangi uge qa minjraib. Tamo ungasari damu getenteqnub qaji nangi na kamba dego tamo ungasari ingi kalil uyeqnub qaji nangi uge qa minjraib. Qotei na nangi kalil elenej.

⁴Ni tamo kiyero deqa ni tamo bei aqa kangal tamo a uge qa minjqam? A wau bole yqas kiyo aqa wau ulonqas kiyo di aqa wau qa gate a segi na pegiyqas. E are qalonum, kangal tamo di a wau bole yqa kere. Tamo Koba Qotei na a singila yimqa a wau bole yqas.

⁵Tamo bei a endegsi are qalqas, “Bati qudei yori bati kokba. Bati qudei bati lanaj.” Ariya tamo bei a marqas, “Sai. Bati kalil kerekere unub.” O ijo was, ningi segi segi nungo areqalo geregere tenemtosib areqalo bole ti soqniy. ⁶Tamo qudei nangi yori bati kokba uneqnub di nangi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uneqnub. Tamo qudei nangi ingi kalil uyeqnub di nangi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa uyeqnub. Nangi ingi uyqa oqnsib Qotei pailyoqnsib uyeqnub. Tamo qudei nangi ingi qudei getenteqnub. Di nangi Tamo Koba a qa are qaloqnsib deqa getenteqnub. Nangi ingi getentqa oqnsib Qotei pailyoqnsib getenteqnub.

⁷Iga qalie, tamo bei a endegsi marqa keresai, “Ijo nambile di ijo segi nambile. E segi na taqatejunum. E moiqai di e segi na marsiy moiqai.” A degsi marqa keresai. ⁸Iga nambile sqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim nambile sqom. Iga moiqom di iga Tamo Koba a qa are qalsim moiqom. Deqa iga nambile sqom kiyo iga moiqom kiyo di iga Tamo Koba aqa segi tamo ungasari sqom. ⁹Kristus a dego moisiq olo nambile osiq subq na tigelej. Deqa a tamo nambile so qaji nangi ti tamo morejo qaji nangi ti nango Tamo Koba gaigai sqas.

¹⁰Ningi kiyaaq nungo Kristen was nango kumbra pegiyoqnsib uge qa minjreqnub? Osib nangi misilijnjreqnub?

Ningi qalie, mondon iga kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelamqa a na iga pegigwas. ¹¹Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “E segi Tamo Koba. E nambile gaigai unum. Mondon tamo ungasari kalil nangi ijoq bosib ijo areq di singa pulutosib nango medabu qujaitosib merbqab, ‘Ni segi Qotei.’”

¹²Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, dijo bati qa iga segi segi kalil Qotei aqa ulatamuq di tigelosim gago kumbra kalil babtosis minjnam a quqwas.

Ningi nungo Kristen was nangi kumbra ugeq breinjraib

¹³Deqa iga gago Kristen was nangi uge qa minjrqasai. Osim nangi uneq breinjrqasai. ¹⁴Tamo Koba Yesus na e powo ebej deqa e qalieonum, ingi ingi kalil Qotei na gereiyeleney qaji di jiga bei saiqoji. Ariya Kristen was bei a endegsi are qalqas, “Ingi di jigat.” A degsi are qalsim deqa a ingi di getentqas. ¹⁵Ariya a ingi di getentimqa ningi olo ingi di uyib nungsimqa a are gulbeyqas. Nungo kumbra dena ningi qalaqalaiyo kumbra uratosib nungo Kristen was aqa are gulbetetqab. Kristus a nungo was di qalaqalaiyosiq moiyej deqa ningi nungo ingi uyo qa osib a ugeugeiyaib. ¹⁶Ningi mareqnub, “Iga ingi di uyqom di kumbra bole.” Di ningi kere mareqnub. Ariya nungo kumbra bole di Kristen was qudei nangi unsib olo uge qa marqab di keresai. Deqa ungum, ningi ingi di uyaib. ¹⁷Mondor Bole na aqaryaigimqa iga kumbra bole ti lawo kumbra ti arebolebole ti sqom gam dena Qotei a gago Mandor Koba sosim iga taqatgwas. Iga ingi ti ya ti uyoqnqom gam dena sai. ¹⁸Tamo nangi ijo anjam deqa are qalsib Kristus aqa wau ojgab di Qotei a nangi qa tulan arearetognqas. Amqa tamo ungasari kalil nangi na nangi unjrsib marqab, “Nangi tamo bole.”

¹⁹Deqa iga kalil lawo na sosim gago Kristen was nangi singilatnjoqnqom. ²⁰Ningi ingi uyo na Qotei aqa wau uge-taib. Bole, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya ningi ingi bei uysib dena nungo Kristen was bei uneq waiyqab di kumbra uge. ²¹Ningi damu ti wain ti uysibqa kiyo kumbra bei ysibqa kiyo dena nungo was bei uneq waiyqab di kumbra uge. Deqa ningi kumbra di uratiy. ²²Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqnu deqa ningi qalie, ningi ingi kalil uyqa kere. Ariya nungo qalie di nungo are miligiq di ulitib soqnem. Yim Qotei a segi unqas. Ningi ingi bei uyqa marsib are gulbeingwasai di ningi arebolebole na uyi. ²³Ariya nungo ambleq di tamo bei a ingi bei uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une ti sqas. A Qotei qa aqa areqalo singilateqnu ariya a ingi di uyqa osim are gulbeyim uyqas di a une atqas.

Ningi Kristus aqa kumbra dauryoqniy

15 Tamo ungasari qudei Yesus qa nango areqalo singilateqnu qaji nango areqalo di kiñala singilaosai unu. Deqa iga singila ti unum qaji iga na nangi aqaryainjoqnsim nango gulbe qoboiyetnjoqnqom. Iga gago segi je-jamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. ²Iga gago Kristen was nangi aqaryainjoqnsim singilatnjoqnqom. ³Iga qalie, Kristus a dego aqa segi jejamu aqaryaiyo-saioqnej. A nami endegsi Qotei pailiej, “O Abu, tamo qudei ni qa anjam uge mareqnu qaji nangi e qa dego anjam uge mareqnu.” Qotei aqa anjam di agi nengrenq di unu. ⁴Qotei aqa anjam kalil nami nengrenyeb qaji di iga Qotei aqa gam osorgwajqa deqa osib nengrenyeb. Anjam dena gago are singilatetgim iga singila na tigeloqnsim Qotei na mondon iga elenqajqa deqa tarinoqnsim sqom. Utru deqa nengrenyeb. ⁵Qotei a segi na gago are singilatetgoqnsiq aqaryaigeq-naqa iga singila na tigeleqnum. Deqa a

na marimqa ningi kalil koba na Kristus Yesus aqa kumbra dauryosib areqalo qujaitosib soqniy. ⁶Sosib ningi kalil medabu qujaitoqnsib gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqniy.

Kristus na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti aqaryainjrej

⁷Kristus a ningi qa areboleboleiyonaq ningi gereingej dego kere ningi nungo Kristen was nangi qa areboleboleingim gereinjroqniy. Yim nungo kumbra dena ningi Qotei aqa ñam tulan soqtoqniy. ⁸E endegsi marqai. Kristus a Juda nangi qa are qalsiq wauoqnej. Qotei aqa anjam kalil bole. A nami Juda nango moma utru nangi ingi bole bole enjrqa marej. Anjam di singilatqajqa deqa Kristus a wauoqnej. ⁹Kristus a sawa bei bei qaji nangi qa dego wauoqnej. Qotei a nangi qa dulej aqa kumbra di nangi qalieosib aqa ñam soqtqajqa deqa Kristus a wauoqnej. Agi Kristus aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“E sawa bei bei qaji nango ambleq di ino ñam soqtoqnqai.

E ino ñam soqtqa oqnsiy ni qa louoqnqai.”

¹⁰Anjam bei dego unu, “O sawa bei bei qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi ti koba na areboleboleingim soqniy.” ¹¹Anjam bei dego unu,

“O sawa bei bei qaji kalil,

ningi Tamo Koba aqa ñam soqtoqniy.

Od, ningi kalil aqa ñam soqtoqniy.”

¹²Aisaia a dego Qotei aqa medabu os-iga anjam bei endegsi marej, “Mondon Devit aqa abu Jesi aqa moma nanqoq dena mandor kobaquja bei brantqas. Brantosim a na sawa bei bei qaji kalil nangi taqatnjoqnqas. Nangi a bosim bo-letnjrqajqa deqa are qalsib tarinoqnsib sqab.”

¹³O ijo was, Qotei a nami iga ingi bole bole egwajqa marej deqa iga tariñoqn-sim unum. Ningi Qotei qa nungo areqalo singilateqñub deqa a na ningi tulan keretngimqa ningi arebolebole ti are lawo na ti soqniy. Amqa Mondor Bole na ningi singilatngimqa ningi ingi bole bole Qotei a nami engwa marej qaji deqa tariñoqnsib soqniy.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a tulan areboleboleiyqnej

¹⁴O ijo was kalil, ijo are miligiq di e qalionum, ningi kumbra bole gaigai yeqñub. Ningi powo koba ti unub deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nangi gam bole osornjreqñub. ¹⁵Qotei a e qa are boleiyonaq wau ebej deqa e anjam singila endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ningi ijo anjam endeqa are walngaim deqa e nengrenyonum. ¹⁶E Kristus Yesus aqa wau tamo unum deqa e sawa bei bei qaji nango ambleq di wauoqnsim Qotei aqa anjam bole nangi minjre minjre laqñum. E nangi joqsiy Qotei aqa ulatamug di atrainjrobulitqa Qotei a nangi qa tulan areboleboleiyqajqa deqa e waueqñum. Mondor Bole na nangi singilatnjrimqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib dauryqajqa deqa ti e nangi qa waueqñum.

¹⁷Aqo Kristus Yesus wo ombla waueqñum deqa e Qotei aqa wau yqajqa tulan areboleboleibeqñu. ¹⁸⁻¹⁹Kristus a nami ijo medabu na ti ijo bar na ti wau yoqnej. Wau deqa segi e ningi saingwai. E wau bei qa ningi saingwasai. Kristus na e singila ebeqnaqa e manwa gargekoba yoqñem. Qotei aqa Mondor na dego e singilatbeqnaqa e wauoqñem. Kristus a kumbra kalil di yoqnej. Di kiyaya? A na sawa bei bei qaji nango are tigeltetnjrimqa nangi Qotei aqa anjam dauryqajqa deqa. E Jerusalem dia wau utru atsim Kristus aqa anjam bole mare mare laqñsim gilsim toreilirikum

sawaq di diñtem. ²⁰E are qalem, e na tamo ungasari Kristus aqa ñam qaliesai qaji nango sawaq di Qotei aqa anjam bole palontoqñai. Tal ai utru tamo bei na tigeltej qaji gogeq di e olo tal atqasai. E degsi are qalem. ²¹Agi Qotei aqa anjam bei endegsi nengrenq di unu, “Tamo ungasari Kristus aqa ñam nami quosai qaji nangi a unqab. Tamo ungasari aqa anjam nami quosai qaji nangi qusib a qa poinjrqa.”

Pol a Rom Kristen nangi unjrsim dena Spen sawaq gilqas

²²O ijo was, e Qotei aqa wau di ojeqñum deqa e nungoq bqajqa gam getenjejunu. Deqa e nungoq bqa yeqñam keresaiibeqñu. ²³Wausau gargekoba e ningi nungwajqa are qaloqñem. Ariya bini e sawa endia wau bei saiqoji. ²⁴Deqa e Spen sawaq gilqa osiy e mati nungoq bosiy nungsiy ningi ti koba na sokiñalayitqa ningi ingi ingi qa aqaryaibibqa e Spen sawaq gilqai.

²⁵Ariya e mati Jerusalem aisiy dia Juda Kristen nangi unjrsiy aqaryainjrqi. Nangi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. ²⁶Nangi qudei ingi ingi qa truqueqñub deqa Kristen was Masedonia sawa ti Akaia sawa ti di unub qaji nangi na nangi aqaryainjrqa marsib silali koroiyeb unu. ²⁷Nangi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Juda Kristen nangi na nangi Qotei aqa anjam qa aqaryainjreqñub deqa nangi na kamba olo Juda Kristen nangi jejamu qa ingi ingi qa aqaryainjreqñub. Nango wau bole agide.

²⁸Deqa e mati silali koroiyqajqa wau di kobotosiy silali di Jerusalem osiy aisiy bunuqna e Spen sawaq gilqa osiy e nungoq bosiy nungwai. ²⁹E qalionum. E nungoq bqai di e Kristus aqa kumbra bole kalil ijoq di magejunu qaji di osi bosiy ningi osorngitqa dena ningi singilaqab.

³⁰O ijo was ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a qa ti qalaqalaiyo kumbra Mondor na iga osorgeqnu qaji deqa ti are qalsibqa e koba na Qotei pailyqajqa waukobaoqnqom. Od, ningi e qa Qotei pailyoqniy. ³¹Yim Qotei na e aqaryai-bosim anjam gotranjo tamo Judia sawaq di unub qaji nanggo banq dena e olo oqas. E Qotei aqa segi tamo ungasari Jerusalem di unub qaji nangi qa silali koroieqnum. Ningi Qotei pailyibqa a na nanggo are tigeltetnjrimqa nangi ijo wau deqa tulan areboleboleinjrqas. ³²Qotei na marim e nungoq bosiy nungsiy dena e areboleboleibqas. Osiy ningi koba na aqaratosim dena e singila oqai.

³³Qotei a are lawo qa utru. A ningi kalil koba na soqnebe. Bole.

Pol a kaiye anjam Rom Kristen nanggoq qarinyej

16 Ningi gago jaja Fibi osib gereiy-oqniy. A na Kristen tamo ungasari Senkria qureq di unub qaji nangi qa waukobaeqnu. ²Ningi Tamo Koba a qa are qalsib Fibi qalaqalaiyoqniy. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub deqa ningi kumbra bole dauryosib Fibi qalaqalaiyoqniy. Fibi a gulbe ti soqn-imqa kiyo ingi bei qa truquamqa kiyo ningi na aqaryaiyi. A nami tamo ungasari gargekoba nangi aqaryainjroqnsiq e dego aqaryai-boqnej. Deqa ningi a urataib. A kamba dego aqaryaiyi.

³Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Prisila Akwila wo nangi aiyel minjriy. Nangi aiyel e koba na Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. ⁴Nami jeu tamo nangi na e lubqa laqnab nangi aiyel moiqa ulao-sai. Nangi e aqaryaibeb. Deqa e nangi aiyel minjreqnum, “Keretonub.” E segi sai. Kristen tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi dego nangi aiyel minjreqnub, “Keretonub.” ⁵Ariya ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen tamo ungasari kalil Prisila Akwila

wo nanggo talq di loueqnub qaji nangi dego minjriy.

Osib Epainetus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Esia sawa qaji. Tamo kalil Esia sawaq di unub qaji nangi are bulyosaisonabqa Epainetus a namoqna are bulyosiq Kristus qa aqa areqalo singilatej.

⁶Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Maria dego minjiy. A ningi aqaryaingwa maroqnsiq waukobaoqnej.

⁷Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Andronikus Junias wo nangi aiyel dego minjriy. Nangi aiyel ijo len nangi. Jeu tamo nangi na nangi aiyel e ombla ojelerosib tonto talq di breigonab soqnem. Qotei na nangi aiyel wau enjrej deqa nangi aqa anjam mare mare laqnub. Deqa nangi aiyel dego ñam ti. E are bulyosaisonam nangi aiyel namoqna are bulyosib Kristus qa nanggo areqalo singilateb.

⁸Ariya ningi ijo kaiye anjam endi Ampliatus dego minjiy. E Tamo Koba aqa ñam na a tulan qalaqalaiyeqnum.

⁹Ningi Urbanus dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A iga ti koba na Kristus aqa wau ojeqnum. Ningi Stakis dego ijo kaiye anjam endi minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum.

¹⁰Ningi Apeles dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Iga qalieonum, a bole Kristus dauryeqnu.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Aristobulus aqa tal qujai nangi ti dego minjriy.

¹¹Osib Herodion a dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo lenj.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Nar-sisus aqa tal qujai nangi ti dego minjriy. Nangi Tamo Koba aqa tamo bole unub.

¹²Ningi Trifina Trifosa wo nangi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjriy. Nangi aiyel Tamo Koba a qa waukobaeqnub.

Ningi ijo kaiye anjam endi osib Persis dego minjiy. E a tulan qalaqalaiyeqnum. A Tamo Koba aqa wau singila na ojeqnu.

¹³ Ningi ijo kaiye anjam endi Rufus dego minjiy. A tamo bolequja sosiq Tamo Koba dauryeqnu. Ningi aqa ai dego ijo kaiye anjam endi minjiy. A ijo ai bul.

¹⁴ Ningi ijo kaiye anjam endi osib Asinkritus, Flegon, Hermes, Patrobas, Hermas nangi minjiy. Osib Kristen was kalil nangi koba na unub qaji nangi dego minjiy.

¹⁵ Osib Filologus Julia wo nangi aiyel dego ijo kaiye anjam endi minjiy. Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Nereus na aqa jaja na Olimpasi na ariya Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi koba na unub qaji nangi ti minjiy.

¹⁶ Ningi na nungo Kristen was kalil nangi segi segi kundoqnjiy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi yeqnub.

Kristus aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nangi na dego ningi kaiyeingonub.

Tamo qudei na Kristen nangi potoaiyeltnjreqnub

¹⁷ O ijo was, nungo ambleq di tamo qudei nangi Qotei aqa anjam ningi nami qusib dauryeb qaji di gotranjoqnsib olo bubulyeqnub. Osib Kristen nangi potoaiyeltnjroqnsib uneq breinjreqnub. Deqa e ningi singila na endegsi merngwai. Ningi tamo deqaji nangi qa geregere nam atoqnsib nangi qoreinjriy.

¹⁸ Tamo deqaji nangi gago Tamo Koba Kristus aqa wau ojsaieqnub. Nangi nango segi jejamu qa kumbra qa are qaloqnsib dauryeqnub. Osib tamo ungasari nangi walawalainjroqnsib gisa gisanjroqnsib nangi nanaritnjreqnub. Tamo ungasari nangi di kumbra bole ti kumbra uge ti geregere pegiyosaieqnub.

¹⁹ O ijo was, e ningi qa tulan arebolebolebeqnu. Di kiyaqa? Ningi Qotei aqa anjam geregere dauryeqnub tamo ungasari kalil nangi deqa queqnub. Ariya

e ningi endegsi merngwai. Ningi kumbra bole yqajqa geregere poingonim kumbra uge yqajqa nanariosib soqniy. ²⁰ Qotei a are lawo qa utru. Sokiñala a na Satan ojsim osi bosim nungo singaq di atim ningi na sosqab.

Gago Tamo Koba Yesus a ningi qa are boleiyeme.

Tamo qudei na kaiye anjam Rom Kristen nangoq qariyeb

²¹ Timoti a e ombla wauo qaji. A na ningi kaiyeingwo. Lusius na Jeson na Sosipater na nangi qalub dego ningi kaiyeingonub. Nangi qalub ijo lej nangi.

²² Ijo nam Tertius. E Pol aqa medabuq na anjam kalil endi osim ijo segi ban na nengrenyonum. E dego Tamo Koba aqa nam na ningi kaiyeingonum.

²³ Gaius a dego ningi kaiyeingwo. A na e osiq aqa segi talq di e gereibeqnu. Osiqa Kristen tamo ungasari kalil qure endia loueqnub qaji nangi dego gereinjreqnu.

Erastus Kwartus wo nangi aiyel dego ningi kaiyeingonub. Erastus a Korin qure nango silali taqateqnu qaji tamo. Kwartus a gago Kristen was.

²⁴ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

Iga Qotei aqa nam soqtoqnqom

²⁵ Yesus Kristus aqa anjam bole e mare mare laqnum qaji dena Qotei na ningi torei singilatngwa kere. Tulan nami Kristus aqa anjam bole di uliesoqnej. ²⁶ Ariya bini Qotei na anjam di boleq ateqnu. Qotei nambile gaigai unu qaji a mar-naqa aqa medabu o qaji tamo nangi anjam di nengrenyonab soqnej. Sonaqa iga na olo osim tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi minjre minjre laqnum. Deqa nangi uli anjam di quoqnsib poinjreqnu. Qotei na anjam di boleq ateqnu. Di kiyaqa? Tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nangi an-

jam di qusib nango areqaloq di singi-
latosib dauryqajqa deqa. ²⁷ Qotei qujai
di a powo koba ti unu. Deqa iga bati

gaigai Yesus Kristus aqa wau na Qotei
aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

1 KORIN

Pol a Yesus aqa anjam mare mare laqnu

1 ¹⁻²E Pol. Kristus Yesus na e qar-
inbej deqa e aqa anjam mare mare
laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e met-
bosiqa wau di ebej. O ijo was kalil, aqo
gago was Sostenes wo anjam endi neŋ-
grenyosim nungoq qarinyonum. Ningi
Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji.
Kristus Yesus na ningi eleŋosiqa Qotei
aqa segi kumbra boleq di atej. Qotei na
ningi aqa segi tamo ungasari sqa marsiqa
ningi giltŋgej. Osiqa Kristen kalil qure
qureq di gago Tamo Koba Yesus Kris-
tus aqa ñam meteqnub qaji nangi dego
giltŋjrej. Yesus a gago Tamo Koba. A
Kristen kalil nango Tamo Koba. ³Gago
Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus
wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa
ningi lawo na soqniy.

Pol a Korin Kristen nangi qa are qaloqnsiq Qotei binjiyeqnu

⁴Kristus Yesus aqa wau na Qotei a
ningi qa are boleiyey. Deqa e bati gaigai
ningi qa are qaloqnsim ijo Qotei binjiye-
qnum. ⁵⁻⁶Kristus aqa anjam iga nami
ningi merŋgoqnem qaji di nungo are
miligiq di singila na waueqnu. Ningi
Kristus beteryejunub deqa Qotei na
nungo kumbra kalil qa ti nungo anjam
maro qa ti nungo powo qa ti ningi tulaŋ
keretŋgej. ⁷Deqa ningi gago Tamo Koba
Yesus Kristus a mondoŋ brantim unqa-
jqa tariŋoqnsib unub. Ningi Qotei aqa
Mondor aqa singila ejunub deqa ningi
singila bei qa truquosaieqnub. ⁸Yesus
Kristus a ningi gaigai singilatŋgoqnimqa
ningi singila na tigeloqnsib gilsib gilsib
diŋo bati itqab. Yimqa gago Tamo Koba
Yesus Kristus a laŋ qureq na brantim
ningi Qotei aqa ŋamgalaq di une saiqoji

sqab. ⁹Yesus Kristus a Qotei aqa ŋiri. A
gago Tamo Koba. Qotei na ningi metŋgej
deqa ningi Yesus beteryosib a ombla are
qujaitosib unub. Qotei a tamo bole unu
deqa a ningi uratŋgwasai.

Korin Kristen nangi ŋiriŋoqnsib pupoeqnub

¹⁰Ariya ijo was kalil, e gago Tamo
Koba Yesus Kristus aqa ñam na ningi
singila na endegsi merŋgwai. Ningi kalil
anjam qujai maroqniy. Ningi anjam bei
bei qa ŋiriŋosib pupoleŋaib. Ningi are-
qalo qujaitosib koba na geregere so-
qniy. ¹¹Tamo nangi Kloe aqa talq di
unub qaji nangi na e endegsib mer-
bonab quem, “Korin Kristen nangi ŋir-
iŋoqnsib anjam na qoteqnub.” ¹²O ijo
was kalil, ningi anjam na qoteqnub qaji
nungo utru agiende. Ningi qudei mare-
qnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi
qudei mareqnub, “E Apolos dauryo qaji
tamo.” Ningi qudei mareqnub, “E Pita
dauryo qaji tamo.” Ariya ningi qudei
mareqnub, “E Kristus dauryo qaji tamo.”
Ningi anjam na qoteqnub qaji nungo
utru agide. ¹³Ningi kiyaya kumbra de-
gyeqnub? Kristus a segi poeleŋosiq tamo
gargekobaej kiyo? E Pol e segi ningi qa
ŋamburbasq di moiym kiyo? Ningi ijo
ñam na yanso eb kiyo? Di sai. ¹⁴E nami
nungo ambleq di sosim e tamo qudei
nangi yansjrosaiqnem. E ijo kumbra
deqa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum.
Od, Krispus Gaius wo nangi aiyel e
na yansjrem. ¹⁵Deqa tamo bei a en-
degisi marqa keresai, “E Pol aqa ñam
na yanso em.” ¹⁶Bole, tamo nangi Ste-
fanasa aqa talq di unub qaji nangi dego
e na yansjrem. Ariya e tamo qudei
nangi dego yansjrem kiyo di e poibo-
sai. ¹⁷Kristus na e tamo nangi yansjrqqa
marsiq e qarinyosai. E aqa anjam bole
palontqajqa osiq e qarinyej. Deqa e man-
dam tamo nango powo na Kristus aqa
anjam palontosaieqnum. E degyeqnum

qamu Kristus a namburbasq di moiyej di a laña moiyej qamu.

**Kristus a Qotei aqa
singila ti powo ti unu**

¹⁸Tamo nanngi padalqa gamq di unub qaji nanngi mareqnu, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di nanari anjam.” Nanngi deqsib mareqnu. Ariya iga Qotei na eleqnu qaji iga mareqnu, “Kristus a namburbasq di moiyej anjam di Qotei aqa singila ti unu.” ¹⁹Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Powo tamo nango powo e na taqal atetnjrqai. Qalie tamo nango qalie dego e na kobotetnjrqai.” ²⁰O ijo was kalil, powo tamo ti dal anjam qalie tamo ti nanngi qaji iga kiyersi marqom? Iga endegsi marqom. Nanngi mandam qaji powo ejunub deqa Qotei na nanngi olo nanaritnjreqnu. Od, tamo nanngi anjam na qotqajqa arearetnjreqnu qaji nanngi di Qotei na olo nanaritnjreqnu.

²¹Mandam tamo nango powo na nanngi Qotei qalieqa keresai. Qotei na aqa segi powo na gam getentetnjrej deqa nanngi a qa qalieqa keresai. Nanngi a qa qalieqajqa gam bei a na osornjrej. Gam agiende. Anjam iga palonteqnum qaji di tamo nanngi qusib Yesus qa nango areqalo singilatqab di Qotei na nanngi eleqnas. Gam dena qujai nanngi Qotei qa qalieqab. Ariya tamo qudei nanngi anjam di quoqnsib mareqnu, “Di nanari anjam.” ²²Agi Juda nanngi Qotei aqa manwa laña unqajqa mareqnu. Grik nanngi mandam qaji powo oqajqa tulan singilaeqnu. ²³Kristus a namburbasq di moiyej anjam di iga palonteqnsim laqnam Juda nanngi quoqnsib uge qa mareqnu. Grik nanngi anjam di quoqnsib nanari qa mareqnu. ²⁴Ariya tamo ungasari Qotei na metnjrej qaji di Juda ti Grik ti nanngi qalie, Kristus a Qotei

aqa singila ti powo ti unu. ²⁵Mandam tamo nanngi mareqnu, “Anjam di nanari anjam.” Di sai. Anjam di Qotei aqa powo ti unu. Anjam dena mandam tamo nango powo tulan bunyejunu. Mandam tamo nanngi mareqnu, “Anjam di singila saiqoji.” Di sai. Anjam di Qotei aqa singila ti unu. Singila dena mandam tamo nango singila tulan bunyejunu.

²⁶O ijo was nngi are qaliy. Qotei na nngi metnjrej bati deqa nngi gargekoba mandam qaji powo saiqoji soqneb. Nngi gargekoba singila saiqoji soqneb. Nngi gargekoba nam saiqoji soqneb. ²⁷Tamo qudei nanngi mandam qaji powo ejunub deqa nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltanjrej qaji nanngi nanari tamo.” Yeqnab nanari tamo nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di jemai enjreqnu. Tamo singila ti unub qaji nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltanjrej qaji nanngi singila saiqoji unub.” Yeqnab tamo singila saiqoji nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di jemai enjreqnu. ²⁸Tamo nam ti unub qaji nanngi mareqnu, “Tamo Qotei na giltanjrej qaji nanngi nam saiqoji unub.” Yeqnab tamo nam saiqoji nanngi dena olo mandam qaji tamo nanngi di nam aguq atetnjreqnu. ²⁹Deqa iga qalieonum, Qotei aqa ngalaaq di tamo bei na aqa segi nam soqtqa keresai. ³⁰Qotei a segi na nngi Kristus Yesus aqa banq di atej. Deqa Kristus aqa wau na iga Qotei aqa powo ejunum. Kristus aqa wau na iga tamo bole tintin unum. Aqa wau na iga Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim walweleqnum. Aqa wau na Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa gago une na iga olo taqatgwa keresai. ³¹Utru deqa iga gago segi nam soqtqa keresai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a nam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa nam segi soqteme.”

Korin Kristen nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo singilateqnub

2 O ijo was kalil, e nami nunŋoq bosim Qotei aqa anjam palontoqnsim mernŋoqnm bati deqa e mandam qaji powo na anjam palontosaioqnm. E anjam kokba laŋa laŋa palontosaioqnm. ²E endegsi are qaloqnm. E nunŋo ambleq di sosiy Yesus Kristus aqa anjam segi mernŋoqnai. A ŋamburbasq di moiyej anjam di segi ninŋi mernŋoqnai. E degsi are qaloqnm. ³E nunŋo ambleq di soqnm bati deqa e singila saiqoji soqnm. Deqa e ulaugetoqnsim ginda gindaŋoqnm. ⁴Anjam e palontoqnm qaji di e Qotei aqa Mondor aqa singila na palontoqnm. E mandam qaji powo na anjam palontit ninŋi qusib are bulyqajqa deqa are qalosaioqnm. ⁵Deqa ninŋi Kristus qa nunŋo areqalo singilateb di mandam tamo nanŋo powo na sai. Di Qotei aqa singila na.

Qotei aqa Mondor na iga powo bole egeqnu

⁶Bole, Kristen qudei nanŋi Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub. Deqa iga nanŋi anjam minjreqnam nanŋi powo bole eqnub. Powo di mandam qaji powo sai. Tamo kokba padalqa gamq di unub qaji nanŋo powo sai dego. ⁷Di Qotei aqa segi powo nami ulitesoqnej qaji. Powo di iga ubtoqnsim mareqnum. Powo di aqa utru agiende. Tulaŋ nami Qotei na iga laŋ qureq oqwaŋja gam gereiyetgej. ⁸Powo di mandam qaji tamo kokba nanŋi poinjro-saieqnu. Nanŋi poinjrej qamu nanŋi na Tamo Koba laŋ qureq di unu qaji a osib ŋamburbasq di qamosai qamu. ⁹Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyebe unu, “Tamo nanŋo ŋamdamu na laŋ qure qa inŋi inŋi unosaieqnub. Nanŋo dabkala na inŋi inŋi deqa quosaieqnub. Nanŋo areqaloq di inŋi inŋi di

yala sosai. Inŋi inŋi di Qotei na tamo ungasari a tulaŋ qalaqalaiyeqnub qaji nanŋi segi gereiyetnjrej unu. Deqa nanŋi oqsib oqab.” ¹⁰O ijo was kalil, anjam di nami uliesonaqa Qotei aqa Mondor na babtosiŋ iga mergej. Qotei aqa areqalo uliejunu qaji di Mondor a segi qalie. Qalie kalil agi Mondor aqaq di unu. ¹¹Tamo bei a tamo bei aqa areqalo qalieqa keresai. Tamo aqa mondor aqa are miligiq di unu qaji a segi aqa areqalo qalie. Dego kere tamo bei a Qotei aqa areqalo qalieqa keresai. Qotei aqa Mondor a segi Qotei aqa areqalo qalie. ¹²O ijo was kalil, iga mandam qaji mondor osai. Iga Mondor agi Qotei aqaq na bej qaji di em. Deqa laŋ qure qa inŋi inŋi Qotei na egeqnu qaji di iga qalie. Mondor na inŋi inŋi di iga osorgeqnu. ¹³Iga inŋi inŋi deqa anjam mare mare laqnum. Iga mandam qaji tamo nanŋo powo na anjam marosaieqnum. Mondor na iga powo egeqnaqa iga anjam mareqnum. Mondor aqa anjam di iga na tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanŋi minjreqnum.

¹⁴Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nanŋi laŋ qure qa inŋi inŋi di oqa keresai. Di kiyaya? Nanŋi mareqnub, “Inŋi inŋi di nanari tamo nanŋo inŋi.” O ijo was kalil, inŋi inŋi di iga Mondor aqaq na eleŋeqnum. Deqa tamo ungasari Mondor ti sosai qaji nanŋi inŋi inŋi deqa poinjrqa keresai. Tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanŋi segi inŋi inŋi deqa poinjrqa kere. ¹⁵Od, tamo ungasari Mondor ti unub qaji nanŋi inŋi inŋi kalil geregere pegiyeqnub. Ariya tamo ungasari nanŋi di mandam tamo bei na peginjrra keresai. ¹⁶Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenŋrenyebe unu, “Tamo yai a Qotei aqa areqalo qalieqa kere? Osim a gam osoryqa kere? Tamo dego bei sosai.” Ariya iga Kristus aqa areqalo ejunum.

Pol Apolos wo nangi Qotei aqa wau tamo bole

3 O ijo was kalil, e nungo ambleq di soqnem bati deqa ningi Kristus aqa kumbra geregere qalieosaisoqneb. Ningi angro mom bul soqneb. E na tamo ungasari Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji nangi anjam damu ti minjreqnum. Ariya ningi areqalo namij dauryoqneb deqa e na anjam damu ti ningi mernjgwa yeqnam ugeiboqnej. ² Ningi angro mom bul soqneb deqa ningi damu uyqa keresai. Deqa e ningi damu anaingosai-oqnem. E ningi mungum anaingoqnem. Agi bini ningi damu uyqa keresai unub. ³ Ningi areqalo namij dauryoqnsib unub. Agi ningi nungo Kristen was nangi qa are ugeingeqnaqa koba na anjam na qotoqnsib laqnub. Nungo kumbra di jejamu qa kumbra uge. Di mandam tamo nango kumbra. ⁴ Agi ningi qudei mareqnub, “E Pol dauryo qaji tamo.” Ningi qudei mareqnub, “E Apolos dauryo qaji tamo.” O ijo was kalil, nungo kumbra di mandam tamo nango kumbra.

⁵ Apolos a tamo kiyero? E Pol e segi tamo kiyero? Aqo aiyel Qotei aqa wau tamo segi. Tamo Koba a na aqo aiyel wau segi segi egej. Deqa iga aqa anjam ningi merngonam qusib Yesus qa nungo areqalo singilateb. ⁶ E wauq di ingi yagonam Apolos a ingiq di ya atej. Ariya Qotei a segi na ingi boletej. ⁷ Deqa tamo ingi yageqnu qaji a ñam saiqoji unu. Tamo ingiq di ya ateqnu qaji a dego ñam saiqoji unu. Ariya Qotei ingi boleteqnu qaji a segi ñam koba ti unu. ⁸ Tamo ingi yageqnu qaji wo tamo ingiq di ya ateqnu qaji wo nangi aiyel ombla Qotei aqa wau ojeqnub. Mondor Qotei na nango wau segi segi pegiyosim awai enjrqas. ⁹ Aqo aiyel Qotei ombla wau ojeqnum. Qotei aqa ingi wau agi ningi.

Qotei aqa wau tamo nangi tal gereiyo qaji tamo bul

Ningi Qotei aqa tal bul unub. ¹⁰ Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa e tal gereiyo qaji tamo bul unum. E tal gereiyqajqa qalie bole deqa e tal aqa utru atem. E tal aqa utru atem deqa tamo qudei nangi olo tal ai gogeq di tal ateqnub. Deqa e nangi endegsi minjreqnum, “Ningi tal geregere atoqniy.” ¹¹ O ijo was ningi qalie, Qotei na Yesus Kristus osiq a tal ai tuma qaji bul tigeltej unu. Deqa tamo qudei na olo tal ai tuma qaji bei ataib. Yesus a segi qujai tal ai tuma qaji bole. ¹² Ariya tamo nangi tal ai gogeq di tal atqa oqnsib gol na ti silva na ti meniñ naimyo na ti ñamtañ na ti liki na ti ingi ñengi aqa sau na ti tal ateqnub. ¹³ Mondor Qotei na tamo nangi peginjro batiamqa a ñamyuwo bulosim tamo kalil nango wau segi segi boleq atsim pegiyosim nango wau bole kiyo uge kiyo di unqas. ¹⁴ Tamo qudei nango wau di ñamyuwo na yugwasai deqa nangi awai bole oqab. ¹⁵ Tamo qudei nango wau di ñamyuwo na yuelenqas deqa nango wau kalil toreï loumqas. Ariya tamo nangi di padalqasai. Nangi ñamyuwoq di padalqa jojomoqnib Qotei na nangi dena olo elenqas.

Ningi Qotei aqa atra tal bul unub

¹⁶ Ningi Qotei aqa atra tal bul unub. Qotei aqa Mondor a nungo ambleq di unu. Di ningi qaliesai kiyo? ¹⁷ Qotei aqa atra tal di agi ningi. Deqa tamo bei na atra tal di ugeugeiyqas di Qotei na kamba tamo di ugeugeiyqas.

Iga tamo nango ñam soqtqasai

¹⁸ Ningi nungo segi jejamu gisanjyaib. Ningi qudei mandam qaji powo ti sosib endegsib are qaleqnub kiyo, “E powo koba ti unum”? Di sai. Ningi endegsib mariy, “Bole, e nanari tamo.” Degsib

marib Qotei na olo powo engimqa dena ningi powo bole oqab. ¹⁹Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi Qotei aqa ngamgalaq di nanari tamo unub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngi kumbra uge uge yeqnub. Yeqnab Qotei a kamba nanngi padaltnjreqnu.” ²⁰Anjam bei dego unu,

“Tamo nanngi mandam tamo nanngo powo ti unub qaji nanngo areqalo Tamo Koba a segi qalie.

A qalie, nanngo areqalo di uge deqa nanngi wau bei bei yeqnab ugeinjqreqnu.”

²¹Deqa ningi na mandam tamo nanngo ñam soqtoqnaib. Ingi ingi kalil di nunngo.

²²Apolos, Pita, e Pol, mandam, ngambile, moiyo, ingi ingi kalil bini unub qaji ti ingi ingi kalil bunuqna brantelenqab qaji ti di nunngo. ²³Ariya ningi Kristus aqa. Kristus a Qotei aqa.

Qotei a segi na aqa wau tamo nanngi peginjreqnu

4 O ijo was kalil, aqo Apolos wo iga Kristus aqa wau tamo. Iga Qotei aqa wau taqateqnum. Gago wau agiende. Iga Qotei aqa uli anjam mare mare laqnum. Ningi iga qa degsib are qaloqniy. ²Ningi qalie, wau taqato tamo a na wau lanja aqa medabu dauryoqnqas. Dego kere e Qotei aqa medabu dauryeqnum. ³Deqa anjam pegiyo tamo bei na kiyo ningi na kiyo ijo kumbra pegiyqab di ungum. E deqa yala are qalqasai. E segi dego ijo kumbra pegiyosaiqnum. ⁴Ijo kumbra uge bei unu kiyo di e geregere poibosai. Ariya e une saiqoji unum degsi marqa keresai. Tamo Koba a segi na e pegibqas. ⁵Pegiyo bati brantosaiunu deqa ningi na tamo qudei nanngi peginjroqnaib. Ningi mati tariñesoqnbqqa mondon Tamo Koba a bosimqa a segi na ingi ingi kalil ambruq di uliejunub qaji di suwanjoq di atqas. Osim tamo kalil nanngo

areqalo dego boleq atqas. Yim bati deqa Qotei a gago segi segi kumbra unsim bole kiyo sai kiyo deqa mergwas.

Korin Kristen nanngi nanngo segi ñam soqteqnaib

⁶O ijo was kalil, aqo Apolos wo gago kumbra qa agi e na ningi merngonum. Di kiyaqa? Ningi Qotei aqa anjam nenngrenq di unu qaji de ti olo anjam qudei ti turtosib diqoqnaib deqa. Osib tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib olo tamo qudei nanngo ñam aguq atoqnaib deqa. ⁷Ningi gate kokba unub e? Sai. Nunngo ingi bole kiye Qotei na ningi engosai? Nunngo ingi ingi kalil agi Qotei na ningi engkej. Deqa ningi kiyaqa mareqnaib, “Iga gago segi singila na ingi ingi kalil di ejunum”? Ningi kiyaqa nunngo segi ñam soqteqnaib?

⁸Agi ningi are qaleqnaib, “Iga ingi ingi kalil kere na unum. Iga ñoro koba ejunum. Deqa iga na Pol Apolos wo nanngi aiyel bunjrsimqa iga segi mandor kokba bulonum.” O was ningi degsib are qalaib. Ningi mandor kokba bulonub qamu e ningi qa tulan areboleboleibqoqa Apolos ombla na ningi beterngosim ningi koba na mandor kokba bulonum qamu. ⁹Ijo areqalo agiende. Iga Yesus aqa anjam maro tamo unum deqa Qotei na gago ñam tulan aguq atej. Deqa iga tamo uge nanngi bulonum. Tamo uge nanngi agi anjam pegiyo tamo a na une ti qa minjroqnsiq moiyoynjreqnu. Od, a na mandam tamo ti lan angro ti nanngo ngamgalaq di nanngi moiyoynjreqnu. O ijo was kalil, iga tamo uge nanngi di bulonum. ¹⁰Iga Kristus aqa ñam osi laqnum deqa iga nanari tamo bulonum. Ariya ningi powo ti sosib deqa ningi Kristus qa qalie bole. Iga singila saiqoji unum. Ariya ningi singila ti unub. Iga ñam saiqoji unum. Ariya ningi ñam ti unub. ¹¹Iga nami mam ti ya qar ti soqnem agi bini unum. Iga gara bolesai. Tamo qudei na

iga ugeugeiqnub. Iga tal saiqoji. ¹²Iga nges na ti gago segi ban na ti wauoqn-sim unum. Tamo qudei na iga misil-ingeq nab iga kamba olo nangi qa pai-lyeqnum. Tamo qudei na iga ugeugeiqnab iga gulbe di qoboieqnum. ¹³Tamo qudei na iga yomuigeq nab iga kamba olo nangi anjam bole minjreqnum. Iga tamo sougetejunub qaji nangi bulonum. Iga tamo ungasari kalil nango nmgalaaq di ingi tulan jigat bulosim unum. Iga nami degsi soqnem agi bini unum.

**Pol na Korin Kristen nangi minjrej,
“Ningi ijo kumbra dauryiy”**

¹⁴O ijo was, ningi ijo anjam endi sisiyosib jemaingwajqa e deqa nengrenyosai. E nungo areqalo tingitetngwajqa deqa osim anjam endi nengrenyonum. Ningi ijo angro bole. E ningi tulan qalaqalaingeqnum. ¹⁵Nungo abu qujai agi e segi. Nungo abu gargekoba sai. Tamo 10,000 nangi na Kristus aqa kumbra ningi osorngoqnab di ungum. E qujai Kristus Yesus aqa anjam bole ningi merngonam qusib are bulieb. Dena e nungo abuem. ¹⁶Deqa e ningi endegsi merngwai. Ningi ijo kumbra kalil dauryoqniy. ¹⁷Utru deqa e Timoti qarinyonum a nungoq bqo. E nami Tamo Koba aqa anjam Timoti minjnam a are buliej. Deqa a ijo angro bole. E a tulan qalaqalaieqnum. A nungoq bosim ijo kumbra qa ningi saingim quqwab. Ijo kumbra agiende. E Kristus beteryesosim a dauryeqnum. Ijo kumbra di e na sawa sawa kalilq di Kristen nangi osornjreqnum.

¹⁸Ariya ningi qudei endegsib are qaleq-nub, “Pol a gagoq bqasai.” Osib ningi diqoqnsib laqnub. ¹⁹O was ningi degaib. Tamo Koba a na odbimqa e nungoq urur boqujatqai. Tamo nangi diqoqnsib laqnub qaji nango singila qabe na eqnub di unqajqa bqai. E nango anjam maro lanja quqwajqa bqasai. ²⁰Ningi qalie,

Qotei a gago Mandor Koba sosisq iga taqatgeqnu. A lanja anjam maro na iga taqatgosaieqnu. A singila na iga taqatgeqnu. ²¹Nungo are kiyersiq unu? E nungoq bosiy niringngosiy tingitngwai kiyo e bosiy ningi qalaqalaingosiy lawo na gereingwai kiyo? Ningi segi mariy.

**Sambala kumbra a Korin
Kristen nango ambleq di unu**

5 O ijo was kalil, e anjam bei endegsi quem. Nungo ambleq di tamo bei a sambala kumbra yeqnu. Aqa sambala kumbra di tulan ugedamu. Tamo nangi Qotei qaliesai qaji nangi sambala kumbra deqaji yosaieq-nub. Aqa sambala kumbra agiende. A na aqa abu aqa naur oqnsiq ombala sambal-aeq-nub. ²Ningi aqa sambala kumbra deqa are ugeingosaieqnu, Ningi akamosaieq-nub. Ningi diqoqnsib laqnub. Ningi are ugeingej qamu ningi tamo di osib nungo ambleq dena taqal waiyeb qamu.

³E ningi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ningi ijo are miligiq di unub deqa e ningi ti sobulejunum. Deqa e sambala tamo di aqa une qa pegiyonum koboqo. ⁴E ningi endegsi merngwai. Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa nam na korooiy. Yim koroq di e ningi ti sobulitqa Tamo Koba Yesus aqa singila dego nungoq di sqas. ⁵Ningi koroesosibqa tamo di ojsib Satan aqa banq di atibqa Satan na a osim aqa jejamu gulbeyas. Yim mondoq Tamo Koba Yesus a bqajqa batiamqa Qotei na tamo di aqa qunuj olo oqas.

**Pol na Kristen nangi minjrej,
“Ningi tamo uge di wiyiy”**

⁶Ningi nungo segi nam soqteq-nub di kumbra bolesai. Ningi qalie, tamo nangi sum kiñala oqnsib bem ti bulyeq nab bem tiyekritoqnsiq tulan kobaqujaeqnu. ⁷Deqa ijo was kalil, ningi bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atiy. Osib dena

ningi olo bem bunuj bulosib sum saiqoji sqab. E qalieonum, ningi sum saiqoji unub koboqo. Di kiyaya? Jeu tamo nanqi na Kristus qalnab a kaja du bulosiq gago une qa moisiq aqa leŋ aiyej. Juda nanqo yori bati koba qa nanqi Yesus degyeb.⁸ Deqa iga yori bati koba di unqom. Unsim bem tiyeqnu qaji sum namij di taqal atsim olo bem bunuj sum saiqoji unu qaji di oqom. Sum namij di kumbra uge ti une ti sigitejunu. Bem bunuj sum saiqoji unu qaji di are bole ti anjam bole ti sigitejunu.

⁹E nami anjam endegsi nenngrenyosim nungoq qarinyem, “Ningi sambala tamo nanqi koba na laqnaib.”¹⁰ O ijo was, e na tamo Yesus qaliesai qaji nanqi qa ningi degsi merngosai. Ningi nanqi koba na laqnqa kere. Tamo sambalaeqnu qaji nanqi ti tamo ñoro qa maunjqreanu qaji nanqi ti tamo gisan na silali eqnub qaji nanqi ti tamo gisan qotei qa loueqnub qaji nanqi ti ningi nanqi koba na laqajqa e deqa ningi saidngosai. Ningi nanqi koba na laqasai di ningi torei mandam uratqab. Di keresai.¹¹ Ariya tamo bei a marqas, “E nungo Kristen was bole.” Osim a olo sambala kumbra yqas kiyo, tamo bei aqa ñoro qa maulyqas kiyo, gisan qotei qa louqas kiyo, tamo nanqi misilinqrjas kiyo, ya uge uyoqnsim nanarioqnqas kiyo, gisan na tamo nanqo silali yainjqras kiyo a kumbra degyimqa ningi a ombla laqnaib. Ningi a ombla ingi uyoqnaib dego. Agi e nami anjam deqa nenngrenyosim nungoq qarinyem.¹²⁻¹³ Deqa e na tamo Yesus qaliesai qaji nanqo une qa peginjraqai e? Sai. Di ijo wau sai. Di Qotei aqa wau. Ariya Kristen nanqo une qa peginqrajqa wau di nunqo wau tiŋtiŋ. Deqa ningi tamo uge di osib nunqo ambleq dena taqal waiyiy.

Ningi nunqo Kristen was bei osib anjam pegiyo talq gilaib

6 Ningi qudei kumbra uge endegsib yeqnub. Ningi nunqo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanqo ulatamuq di tigeltqab. Ningi a osib Qotei aqa tamo ungasari nanqo ulatamuq di tigeltqab di kere. Ariya ningi degyosaieqnu. Nunqo kumbra uge deqa ningi jemaingosaieqnu.² Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa mondon iga na tamo kalil mandamq endi unub qaji nanqo une qa peginqrqom. Di ningi qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa kiyaya ningi nunqo Kristen was nanqo anjam kiñilala qudei qa nanqi peginqrqa keresai? ³Mondon iga laŋ anqro nanqo une qa dego peginqrqom. Ningi di qaliesai kiyo? Iga degyqom deqa e endegsi are qalonum, iga mandamq endi gago Kristen was nanqo anjam kalil dego pegiyqa kere. ⁴Deqa ningi Kristen was bei qa anjam soqnim kiyaya ningi na a osib anjam pegiyo tamo Qotei qaliesai qaji nanqoq gilqab? Anjam pegiyo tamo nanqi di Kristen tamo sai. ⁵E anjam endi ningi merngonum. Di kiyaya? Ningi nunqo kumbra uge deqa jemaingim uratqajqa deqa. Nunqo ambleq di powo tamo bei unu kiyo? Sqas di Kristen was bei a was bei qa anjam soqnim powo tamo dena nanqo anjam pegiyqa kere. ⁶Kiyaya Kristen was bei a was bei osim anjam pegiyo tamo Yesus qa nanqo areqalo singilatosaieqnu qaji nanqoq gilsim nanqo ulatamuq di tigeltqas?

⁷Ningi nunqo Kristen was bei qa anjam soqnim a osib anjam pegiyo tamo nanqoq gilqab di kumbra uge. Nunqo kumbra dena ningi Yesus dauryqajqa uratosib ulonqab. Ningi nunqo Kristen was bei qa anjam soqnim, ungum, ningi a uratib une engem. Osim nunqo ingi ingi bajinem. ⁸Ariya ningi degyo-

saieqñub. Ningi segi kamba olo nungo Kristen was nangi kumbra uge enjroqñ-sib nango ingi ingi gisañ na yainjreñub.

⁹⁻¹⁰Tamo ungasari kumbra uge uge yeqñub qaji nangi Qotei na taqatñjr-sim nango Mandor Koba sqasai. Di ningi qaliesai kiyo? O ijo was ningi na nungo segi jejamu gisañyaib. Tamo sambala kumbra yeqñub qaji nangi ti, tamo gisañ qotei qa loueqñub qaji nangi ti, tamo was bei aqa ñaun jejamu ojeteqñub qaji nangi ti, tamo uña wo ñereñqa uratoqñsib olo tamo bei bei wo ñereñeqñub qaji nangi ti, bajin tamo nangi ti, tamo was bei aqa ingi ingi qa mamaulñjre-qñu qaji nangi ti, tamo ya uge uyoqñ-sib nanarieqñub qaji nangi ti, tamo was bei yomuiyeqñub qaji nangi ti, tamo was bei aqa silali gisañ na yaiyeqñub qaji nangi ti, tamo deqaji kalil nangi Qotei na taqatñjr-sim nango Mandor Koba sqasai. ¹¹Nami ningi qudei tamo uge deqaji soqñeb. Ariya bunuqna Qotei na nungo are miligi yansetñgosiqa ningi aqa segi kumbra boleq di atej. Atsiqa Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na ti gago Qotei aqa Mondor aqa singila na ti ningi tamo bole une saiqoji qa merngej.

Nungo jejamu a Qotei aqa Mondor aqa atra tal bul unu

¹²Kristen qudei nangi mareqñub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nangi bole mareqñub. Ariya e kumbra qudei yoqnqai dena e aqaryaibqa keresai. Od, e kumbra gargekoba yqa kere. Ariya e kumbra bei aqa sorgomq di sqasai. ¹³Tamo qudei nangi mareqñub, “Ingi uyo aqa wau agi aisim meneq di sqas. Mene aqa wau agi ingi uyqas.” Di nangi bole mareqñub. Ariya mondon Qotei na ingi uyo ti mene ti di torei kobotqas. Gago jejamu di sambala kumbra yqajqa sai. Gago jejamu di Tamo Koba aqa. A segi na taqateqñu. ¹⁴Qotei aqa singila na a Tamo Koba olo

subq na tigeltej. Deqa mondon a na iga dego tigeltgwas.

¹⁵Nungo jejamu di Kristus aqa jejamu qujai. Di ningi qaliesai kiyo? Deqa e Kristus aqa jejamu osiy sambala uña aqa jejamuq di betertqai di kumbra bolesai.

¹⁶Tamo bei a sambala uña wo beteqab di a uña de wo jejamu qujaitosib sqab. Di ningi qaliesai kiyo? Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei aqa ñaun wo beterosib nangi jejamu qujaitosib sqab.” ¹⁷Ariya tamo bei a Tamo Koba Yesus wo beteqab di nangi aiyel Mondor qujai ti sqab.

¹⁸Deqa ijo was, ningi gaigai sambala kumbra uratoqñsib isaq giloqñiy. Une kalil tamo nangi yeqñub qaji di nango jejamuq di beterosaieqñu. Ariya sambala kumbra a tamo nango jejamuq di beteroqñsiq nango jejamu ugeteqñu. ¹⁹Nungo jejamu di Mondor Bole aqa atra tal bul unu. Qotei a segi na Mondor di ningi engej deqa a nungo are miligiq di unu. Ningi di qaliesai kiyo? Nungo jejamu di nungo segi jejamu sai. Di Qotei aqa jejamu. ²⁰Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej. Deqa kumbra kalil ningi yeqñub qaji di ningi Qotei aqa ñam soqtqa are qaloqñsib yoqñiy.

Uña oqajqa anjam

7 Ariya anjam qudei ningi nengrenyosib ijoq qarinyeb qaji deqa kamba merngwai. Anjam bei agi uña oqajqa anjam. Deqa merngwai. Tamo nangi laña sosib uña oqa uratqab di kumbra bole. ²Ariya sambala kumbra kobaaaim deqa ningi segi segi uña oiy. Uña ningi dego segi segi tamo oiy. ³Tamo aqa jejamu di aqa ñaun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. Uña aqa jejamu di dego aqa gumbulun qa. Deqa a aqa jejamu getentaiq. ⁴Ungasari nangi na nango segi jejamu taqatosaeqñub. Nango jejamu di nango gumbulun na taqateqñub. Tamo nangi dego nango

segi jejamu taqatosaieqñub. Nango jejamu di nango ñauñ na taqateqñub. ⁵Deqa ningi nungo jejamu getentaib. Ariya bati bei ningi nungo uña wo ombla areqalo qujaitosib pailyqa bati atsib di ningi nungo jejamu getentosib pailyoqñiy. Bunuqna pailyo bati koboamqa ningi nungo jejamu olo turtiy. Ningi nungo segi jejamu geregere taqatqa keresai deqa Satan na ningi osim sambala kumbraq di olo breingo uge. ⁶Ijo anjam di e ningi aqaryainywa osim deqa merngonum. E singila na merngosai. ⁷Ijo are endegsi unu. Tamo kalil nangi e bul laña sqab di bole. Ariya Qotei na tamo nangi singila segi segi enjreqñu. A na tamo qudei nangi singila bei enjreqñu. Osiqa tamo qudei nangi singila bei enjreqñu.

⁸Ariya tamo uña osai qaji nangi ti uña tamo osai qaji nangi ti e na anjam endegsi minjrqi. Uña qobul nangi dego e na anjam endegsi minjrqi. Ningi e bul laña sqab di bolequja. ⁹Ariya ningi nungo segi jejamu taqatqa keresaiamqa ningi uña oiy. Ningi tamo oiy. Ningi sambala kumbra yqajqa are tulañ prugn-goqnqas di kumbra bolesai.

¹⁰Ningi tamo ti uña ti unub qaji e na anjam endegsi merngwai. E segi na merngwasai. Tamo Koba a dego ningi merngwas. Anjam agiende. Uña nangi na nango tamo nangi uratñjraib. ¹¹Ariya uña bei na aqa tamo uratqas di a olo tamo bei aiq. A laña soqnem. Saiamqa a na aqa tamo nami uratej qaji di olo eme. Tamo nangi dego nango uña nangi uratñjraib.

¹²Ningi qudei e na anjam endegsi merngwai. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E segi na merngwai. Ni Kristen tamo. Ariya ino ñauñ a Kristen uña sai. Di ungum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. ¹³E uña nangi dego anjam di minjrqi. Ni Kristen uña. Ariya ino gumbuluñ a Kris-

ten tamo sai. Di dego ungum. Ni a urataim. A ni ombla sqa are soqnim ni a urataim. ¹⁴Ningi quiy. Tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen uña oqas. Kumbra dena a Kristen nango miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Uña bei dego a Yesus qa aqa areqalo singilatosaiosim Kristen tamo oqas. Kumbra dena a Kristen nango miligiq aisim Qotei aqa jojomq di sqas. Degsi sosai qamu nango angro nangi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so qamu. Ariya nangi Kristen nango miligiq di unub deqa nango angro nangi Qotei aqa jojomq di unub. ¹⁵Ariya Kristen tamo bei aqa uña a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa uña dena a uratqa marsim uratem. Tamo a deqa gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Kristen uña dego aqa tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatosai deqa tamo dena a uratqa marsim uratem. Uña a dego gulbe oqasai. Qotei na odyqas. Qotei a ningi kalil koba na geregere lawo na sqajqa osiq metñgeqñu. Deqa ningi ijo anjam di dauryiy. ¹⁶O Kristen uña, ni ino gumbuluñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai. O Kristen tamo, ni dego ino ñauñ Qotei aqa anjam minjimqa a are bulyqas kiyo sai kiyo di ni qalieqasai.

Qotei na iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej

¹⁷Qotei na nami iga gam segi segi dauryqa marsiq giltgej deqa iga gam di dauryoqnsim sqom. Gam kiye Qotei na iga dauryqa metgej qaji di segi dauryqom. Ijo anjam di e na Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nangi minjre minjre laqnum. ¹⁸Ningi qudei nami muluñ aisib sonabqa Qotei na ningi metñgej deqa ningi degsib soqñiy. Ningi qudei nami muluñ aiyosai sonabqa Qotei na ningi metñgej deqa ningi dego degsib soqñiy. ¹⁹Ningi nami muluñ aiyeb kiyo ningi muluñ aiyosai kiyo di laña. Ningi

Qotei aqa dal anjam dauryqab di kumbra bole utru ti. ²⁰Iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim sqom. ²¹Ningi qudei kangal tamo sonabqa Qotei na ningi metngej. Ariya ningi deqa are gulbeingaiq. Ningi kangal tamo soqniy. Bunuqna ningi kangal tamo sqa uratosib olo nungo segi wau ojqa gam soqnimqa degiyi. ²²Tamo nangi kangal tamo sonabqa Qotei na metnjrej qaji nangi Tamo Koba aqa. Deqa nangi aqa ngamgalaq di kangal tamo sosai. Dego kere tamo nangi kangal tamo sosai sonabqa Qotei na metnjrej qaji nangi olo Kristus aqa kangal tamo unub. ²³Qotei a awai kobaquja na ningi awaingej deqa ningi mandam tamo bei aqa kangal tamo saib. ²⁴O ijo was kalil, iga nami kiyersim sonamqa Qotei na iga metgej degsim olo Qotei ombla sqom.

Pol a tamo uña osai qaji nangi ti uña tamo osai qaji nangi ti anjam minjrej

²⁵Ariya e na tamo uña osai qaji nangi ti uña tamo osai qaji nangi ti anjam bei minjrqi. Anjam endi Tamo Koba aqa anjam sai. E ijo segi areqalo na nangi minjrqi. Qotei a e qa dulej deqa e qalieonum, ijo anjam endi bole. ²⁶E endegsi are qalonum. Bini bati endi gulbe kokba bqa jojomeqnu. Deqa ningi kalil kiyersib unub degsib olo soqniy. ²⁷Ningi uña ti unub qaji ningi degsib soqniy. Ningi nungo uña uratqa gam njaib. Ningi uña osai qaji ningi dego degsib soqniy. Ningi uña oqa are qalaib. ²⁸Ningi uña ti tamo ti oqab di ningi une yosai. Dungenge nangi dego tamo oqab di nangi une yosai. Ariya tamo uña ejunub qaji nangi ti uña tamo ejunub qaji nangi ti gulbe itoqnqab. Nangi gulbe di itaib deqa e na anjam endi nangi minjronum.

²⁹O ijo was kalil, diño bati jojomqo deqa e na ningi endegsi merngwai. Tamo uña ti unub qaji nangi uña saiqoji so bul soqnebe. ³⁰Tamo akameqnu

qaji nangi akamosai bul soqnebe. Tamo areboleboleinjqnu qaji nangi areboleboleinjsai bul soqnebe. Tamo ingi ingi awaiyeqnu qaji nangi ingi ingi saiqoji so bul soqnebe. ³¹Tamo mandam qa ingi ingi qa wauqnu qaji nangi ingi ingi qa wauosai bul soqnebe. Ningi qalie, sok-ñala mandam ti ingi ingi kalil ti torei koboekritqab.

³²Ijo are endegsi unu. Ningi mandam qa ingi ingi qa are qaloqnaib. Ningi qalie, tamo uña ti sosai qaji nangi Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di nangi yeqnu. ³³Ariya tamo uña ti unub qaji nangi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nango uña a areareteqnu qaji di nangi yeqnu. ³⁴Deqa nangi areqalo aiye aiyelteqnu. Dungenge nangi ti uña tamo osai qaji nangi ti dego Tamo Koba aqa kumbra torei dauryqajqa are qaleqnu. Deqa nangi nango segi jejamu ti qunu ti torei Qotei yekriteqnu. Ariya uña tamo ti unub qaji nangi mandam qa ingi ingi qa are qaleqnu. Deqa kumbra kalil nango tamo a areareteqnu qaji di nangi yeqnu. ³⁵E ningi aqaryaingwa osim deqa anjam di merngonum. E ningi gulbe engwa osim anjam di merngosai. Deqa ningi quiy. Ningi kumbra bole bole dauryoqsib gaigai Tamo Koba aqa wau ojoqniy. Mandam qa ingi ingi na ningi titngaiq.

³⁶Tamo bei aqa dunge a kobaqujaosim tamo oqa kereamqa a endegsi are qalqas, “Ijo dunge a laña sqa keresai. Deqa ungum, a tamo em. E na a tamo oqa getentqasai.” A degsi are qalqas di kere. A une atosai. ³⁷Ariya tamo bei aqa are miligiq di singilaosim marqas, “E bole qalieonum, ijo dunge a laña sqa kere. Deqa e na getentqai. Yim a tamo oqasai.” A degsi marsimqa aqa segi areqalo dauryosim aqa dunge getentqas di

kere. A dego une atosai. ³⁸Deqa tamo bei na aqa dunje odyim a tamo oqas di a kumbra bole yqo. Ariya tamo bei na aqa dunje getentim a tamo oqasai di a kumbra tulan boledamu yqo.

³⁹Uña bei aqa tamo a moiyoaisoqn-imqa uña dena a uratqa keresai. Aqa tamo a moiymqa a olo tamo bei oqa are soqnm a na oqa kere. Ariya a Kristen tamo segi em. ⁴⁰Ijo areqalo agiende. A olo tamo bei oqa uratosim laña sqas di a areboleboleiyqas. Qotei aqa Mondor ijoq di unu deqa e anjam di ningi merngonum.

Sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra

8 O ijo was kalil, e sulum atrain-jro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi merngwai. Bole, iga kalil powo ti unum. Ariya iga olo diqoqnsim gago segi ñam soqtoqnqom di uge. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryosim gago Kristen was nangi singilatnjroqnqom di kere. ²Tamo bei a marqas, “E powo ti unum.” A degsi marqo deqa iga qalieonum, aqa powo kereosaiunu. ³Ariya tamo bei a Qotei qalaqalaiyoqnqas di Qotei a tamo deqa poiyyqas.

⁴Deqa e sulum atrainjro qaji ingi uyqajqa kumbra qa ningi endegsi merngwai. Mandamq endi sulum nangi unub di nangi gisan qotei laña sigiteqñub. Iga qalie, Qotei bole a segi qujai unu. Qotei bei sosai. ⁵Tamo qudei nangi mareqñub, “Qotei gargekoba unub. Tamo kokba dego gargekoba unub.” Tamo qudei nangi degsib mareqñub di ungum. Lanq di, mandamq di qotei deqaji nangi unub di laña. ⁶Iga qalieonum, Qotei qujai unu. A gago Abu. A ingi ingi kalil qa utru. Iga aqa segi tamo ungasari tintin unum. Tamo Koba qujai dego unu. Di Yesus Kristus. A ingi ingi kalil atelenej. Iga kalil aqaq dena ñambile em.

⁷Ariya Kristen qudei nangi anjam deqa geregere poinjrosai unu. Nangi nami ingi uyo eleñoqnsib gisan qotei nango sulum atrainjroqñeb. Deqa bini nangi ingi di uyqa oqnsib are gulbeinjreqlaqa endegsib are qaleqñub, “Iga sulum atrainjro qaji ingi di uyqom di iga sulum nangi olo atrainjrobulqom. Dena iga une oqom.” Nangi degsib are qaleqñub. ⁸Bole, gago ingi uyo na iga Qotei aqa areq gilqa keresai. Iga ingi getentqom dena iga Qotei aqa ñamgalaq di une ti sqasai. Iga ingi uyqom dena iga tamo bole sqasai dego. ⁹Ningi geregere are qaliy. Ningi ingi bei uyqa are soqnm uyyi. Di une sai. Ariya ningi ingi di uyibqa Kristen was qudei powo bole osai qaji nangi ningi nungsis dena ulonosisib uneq aiqab di uge. Deqa ungum, ningi ingi di uyaib.

¹⁰Ningi powo bole ti unub qaji ningi sulum nango atra tal miligiq gilsib dia ingi uyoqñib Kristen was bei powo bole osai qaji a bosim ningi nungsimqa a endegsi are qalqas, “Kristen was nangi ingi di uyeqñub deqa ungum, e dego uyqai.” Osim a ulonosisib uneq aiqas. ¹¹Nungo powo dena ningi na was bei di powo bole osai qaji a uneq waiyonub. Ningi qalie, Kristus a was deqa moiyej. ¹²Deqa ningi quiy. Ningi na Kristen was nangi uneq breinjrsib nango areqalo Kristus qa singilateb qaji di ugetetnjrqab di ningi Kristus dego une yonub. ¹³Deqa e damu uyitqa dena ijo was a uneq aiqas di e olo damu uyqasai. Ijo was a ulonosisib uneq aiyaim deqa e damu uratqai.

Pol a Yesus aqa wau ojoqnej dena a silali osaioqnej

9 Ningi ijo kumbra uniy. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. E kumbra kiye yqa are soqnm e yqai. E Qotei aqa anjam maro tamo bole. E gago Tamo Koba Yesus unem. E aqa wau ojoqñem dena ningi are bulyeb. Ningi ijo kumbra

deqa qaliesai kiyo? ²Tamo qudei nangi mareqnub, “Pol a Qotei aqa anjam maro tamo bolesai.” Nangi degsib mareqnub di ungum. Ningi segi e qa qalie. E nami Tamo Koba aqa anjam ningi merngonam qusib are bulyeb. Deqa ningi qalie, e Qotei aqa anjam maro tamo bole.

³Tamo qudei nangi ijo kumbra pegiyeqnub deqa e na kamba endegsi minjreqnum. ⁴Iga Qotei aqa anjam mare mare laqnum dena iga silali osim gago segi ingi ti ya ti uyqa kere. ⁵Iga uña oqa are soqnim Kristen uña osim laqnqa kere. Agi Pita a uña oqnsiq laqnu. A segi sai. Qotei aqa anjam maro tamo qudei ti Tamo Koba aqa was nangi ti dego uña oqnsib laqnub. ⁶Ningi quiy. Qotei aqa anjam maro tamo kalil nangi silali wau uratoqnsib Qotei aqa wau ojeqnub. Deqa aqo Barnabas wo dego silali wau uratqa kere. ⁷Ningi qalie, qoto tamo bei a qotqas di a silali oqas. A aqa segi silali wau ojqsai. Tamo bei a ingi yagwas di a ingi meli osim uyqas. Tamo bei a kaja nangi taqatnjrqas di a mungum qaq osim uyqas.

⁸E mandam tamo nangi areqalo dauryosim anjam di merngosai. Anjam di Qotei aqa dal anjamq di dego unu. ⁹Agi Moses a nami dal anjam bei endegsi nengrenyej, “Makau nangi ingi ñengi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa nangi ingi ñengi aqa damu uyqa yoqnib ningi na nangi saidnjraib.” O ijo was, Qotei a makau nangi qa are qalsiq anjam di marej kiyo? Sai. ¹⁰A iga qa osiqa anjam di marej. Od, Moses a iga qa osiqa anjam di nengrenyej. Ningi are qaliy. Tamo bei a ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Tamo bei a ingi ñengi ñoqoryosim damu segitqas di a damu osim uyqas. ¹¹O ijo was, iga Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingonem di nungo qunun qa. Deqa ningi na kamba jejamu qa ingi ingi qa iga aqaryaigwajqa merngwom di iga une yo-

sai. Iga nungo are miligiq di Mondor aqa ingi yagobulem. Ingi di meliqo deqa ningi na olo otorosib jejamu qa ingi ingi egwajqa merngwom di iga une yosai. ¹²Tamo qudei nangi Qotei aqa anjam qa ningi aqaryaingeqnub deqa nangi nungoq dena olo silali ingi ingi yaingeqnub. Deqa iga dego nungoq dena silali ingi ingi yaingwa kere.

Ariya iga Kristus aqa anjam bole ugetaim deqa iga nungoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem. Osim dena iga gulbe gargekoba qoboioqnem. ¹³Atra tamo nangi atra talq dena ingi oqnsib uyeqnub. Tamo nangi atra bijal taqateqnub qaji nangi atra bijalq dena atraiyqa wagme oqnsib uyeqnub. Ningi di qaliesai kiyo? ¹⁴Dego kere Tamo Koba a endegsi marej, “Tamo nangi Qotei aqa anjam bole mare mare laqnub qaji nangi dena silali oqnsib nangi segi ingi awaiyoqnsib uyoqnqab.”

¹⁵Ariya e nungo ingi bei yaingwa osim anjam endi nengrenyosai. E nungoq dena silali ingi ingi yaingwa uratem agi bini unum. Degsi sosiy e moiqa. E ijo kumbra deqa tulan arebolebolebeqnu. Deqa tamo bei na ijo kumbra di olo uge qa maraiq. ¹⁶E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnum deqa e ijo segi ñam soqtqa keresai. Qotei na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnqai. E wau di uratqa keresai. Uratqai di Qotei na e gulbe ebqas. ¹⁷E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laosaeqnum. E Qotei aqa wau tamo unum deqa e aqa areqalo dauryoqnsim aqa anjam mare mare laqnum. E ijo segi areqalo na Yesus aqa anjam mare mare laqnum qamu e dena silali ingi ingi eqnum qamu. ¹⁸Deqa e awai kiye oqai? Ijo awai agiende. E Yesus aqa anjam bole mare mare laqnsim dena e silali oqa urateqnum. Ijo awai bole agide. Bole, e silali oqa kere. Ariya e oqa urateqnum. E laña tamo ungasari nangi Yesus aqa an-

jam bole minjre minjre laqnum. Ijo awai bole agide.

**Pol a tamo ungasari kalil
nango kangal tamo soqnej**

¹⁹E kumbra kiye yqa are soqnim e yqai. E tamo bei aqa sorgomq di sosai. Di ungum, e ijo segi areqalo na tamo kalil nango sorgomq di sosim nangi kangalnjqreqnum. E degyeqnum. Di kiyaqa? E tamo gargekoba nangi are bulyet-njqroqnit Qotei na nangi elenqajqa deqa. ²⁰Deqa e Juda nango kumbra dauryeqnum. Di kiyaqa? E nangi are bulyet-njqroqnit Qotei na nangi elenqajqa deqa. Tamo nangi dal anjam aqa sorgomq di unub qaji nango kumbra dego e dauryeqnsim dal anjam aqa sorgomq di sobulejunum. Bole, e segi dal anjam aqa sorgomq di sosai. Ariya e nango kumbra di dauryeqnum. Di kiyaqa? E nangi are bulyet-njqroqnit Qotei na nangi elenqajqa deqa. ²¹Tamo nangi dal anjam saiqoji unub qaji nango kumbra dego e dauryeqnsim dal anjam saiqoji sobulejunum. Bole, e Qotei aqa dal anjam ti unum. Agi e Kristus aqa dal anjam aqa sorgomq di unum. Ariya e tamo nangi dal anjam saiqoji unub qaji nangi are bulyet-njqroqnit Qotei na nangi elenqajqa deqa e nango kumbra dauryeqnum. ²²Tamo singila saiqoji unub qaji nango kumbra dego e dauryeqnsim singila saiqoji sobulejunum. Di kiyaqa? E nangi are bulyet-njqroqnit Qotei na nangi elenqajqa deqa. O ijo was ningi quiy. E tamo kalil nango sorgomq di sosim nango kumbra dauryeqnum. Di kiyaqa? E nangi qudei are bulyet-njqroqnit Qotei na nangi elenqajqa deqa. ²³E Yesus aqa anjam bole qa are qaloqnsim deqa kumbra kalil di yeqnum. Deqa mondoŋ Yesus na awai boledamu e ebqas. Tamo kalil Yesus aqa anjam bole qa nango areqalo singilateqneb qaji nangi dego awai di oqab.

**Iga laŋ qure qaji awai
oqajqa deqa gurgurqom**

²⁴E mandam tamo nango alaŋ qa mernjwai. Tamo nangi gurguroqnsib bubunjqneb di nangi awai oqajqa deqa. Ariya tamo qujai a segi na nangi kalil bunjrsim awai oqas. Dego kere ningi laŋ qure qaji awai oqa marsib singila na gurguroqniy. ²⁵Tamo gurgureqneb qaji nangi awai oqa marsib gurgur qalieqa osib nango segi jejamu qaloqnsib singilateqneb. Deqa gurgur batiamqa nangi singila na gurgurqab. Nango awai di mandam qaji awai. Deqa nango awai di koboqas. Ariya laŋ qure qaji awai iga oqa mareqnum di koboqasai. Di gaigai sqas. ²⁶Deqa e ururoqnsim laŋa laŋaq di ŋam atosaiqeqnum. E awai bole di koqyoqnsim urureqnum. E qoto tamo bul unum deqa e laŋa laŋaq di ijo baŋ waiyosaiqeqnum. E tamo qalqajqa deqa ijo baŋ tiŋsim geregere waiyeqnum. ²⁷E ijo segi jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnsim dena e singila eqnum. Di yawo anjam. Aqa utru agiende. Tamo ungasari nangi laŋ qure qaji awai oqajqa deqa e na Yesus aqa anjam bole nangi minjre minjre laqnum. Ariya e segi dego awai di osaiim deqa e singila na waueqnum.

**Iga kumbra uge uge
dauryqajqa are prugwasai**

10 O ijo was ningi ijo anjam endeqa geregere poingem. Nami gago moma nangi wadau sawaq di laqnabqa Qotei a laŋbi miligiq di sosiqa nangi gam osornjqroqnej. Bati di nangi Yuwal Lent di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gileb. ²Nangi kalil Moses dauryeb deqa nangi laŋbi ti Yuwal Lent ti dena yanso obuleb. ³Bati deqa Qotei aqa Mondor a laŋ goge na nangi kalil iŋgi anainjqreqnaq uyoqneb. ⁴Ya dego Mondor na nangi kalil anainjqreqnaq uyoqneb. Mondor na nangi meniŋ bei os-

ornjrnaqa meniñ dena ya branteqnaqa nangi uyoqneb. Meniñ di wadau sawaq di nangi daurnjrnsiq giloqnej. Meniñ di agi Kristus. ⁵Ariya Qotei a nangi qa arearetosaiqnej. Deqa a wadau sawaq di nangi gargekoba ñumnaq moreñeb.

⁶Qotei na nangi ñumnaq moreñeb. Di kiyaya? Iga bini unum qaji iga ulaosim nango kumbra uge dauryqa are prugaim deqa. ⁷Deqa ijo was kalil, ningi gisanq qotei nangi qa louoqnaib. Agi gago moma qudei nangi gisanq qotei nangi qa louoqneb. Qotei aqa anjam bei nangi qa endegsib nengrenyeb unu, “Nangi nango segi jejamu qa areboleboleinjqreñnaq ingi ti ya ti uyoqnsib alañoqneb.” ⁸O ijo was kalil, iga sambala kumbra dego yqasai. Agi gago moma qudei nangi sambala kumbra yoqneb deqa bati qujai qa Qotei na 23,000 tamo ungasari nangi ñumnaq moreñeb. ⁹Iga Tamo Koba aqa singila laña tenemtqa osim a gisanqyasai dego. Agi gago moma qudei nangi degyoqneb deqa Qotei na amal uge qarinnjrnaqa bosib nangi uñinjrnaq moreñeb. ¹⁰Iga Qotei ñirintqasai dego. Agi gago moma qudei nangi degyoqneb deqa Qotei na padalto qaji lañ angro bei qarinyonaq aisiq nangi padaltñjrej.

¹¹Qotei na gago moma nangi degsi ñolawotñjrej. Onaqa Moses a anjam di nengrenyonaq soqnej. Iga diño bati jojomyonum deqa iga anjam di sisiyosim ulaosim gago moma nango kumbra uge dauryqa uratqom. ¹²Tamo bei a endegsi are qalqas, “E singila na tigelejunum.” Ariya a olo geregere ñam ateme. A ulonqsim uneq aiyo uge. ¹³Gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji di mandam tamo kalil nanqoq di dego branteqnu. Qotei a tamo bole unu deqa a ningi uratñgwasai. A marimqa gulbe di aqa singila na nungo singila bunyqasai. Qotei na gam waqtetñgoqnimqa ningi gulbe di britoqnsib singila na tigelesqab.

Iga Qotei bole ti mondor uge nangi ti turtnjrnsim biñinjrqa keresai

¹⁴Deqa ijo was bole, ningi gisanq qotei nangi qa louoqnaib. Ningi nangi torei uratñjrnsib isaq giliy. ¹⁵Ningi powo ti unub deqa e na anjam di ningi merñgonum. Deqa ningi ijo anjam di qusis geregere pegiyiy. ¹⁶E ningi bengem qa anjam merñgwai. Iga Qotei pailyoqn-sim wain gambanq uyeqnum di iga Kristus aqa leñ aiyej qaji deqa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. Iga bem gingeñyoqnsim uyeqnum di iga Kristus aqa jejamu qa are qaloqnsim a ombla korooqnsim uyeqnum. ¹⁷Bem qujai unu agi Kristus aqa jejamu. Deqa iga kalil koba na korooqnsim bem qujai di uyeqnum. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai. ¹⁸Ningi Israel nanqo kumbra qa are qaliy. Israel nangi atra bijalq di damu koitoqnsib oto bei Qotei atraiyoqnsib olo oto bei uyeqnub. Nanqo kumbra dena nangi Qotei ombla korooqnsib damu uyeqnub.

¹⁹Sulum nangi qotei bole edegaib. Sulum atrainjro qaji ingi di atraiyqa ingi bole edegaib. ²⁰Ingi di sawa bei bei qaji nangi na oqnsib mondor uge nangi atrainjqreñnub. Nangi Qotei bole atraiyosaieqnub. Nangi Qotei qaliesai deqa nangi kumbra di yeqnub. Deqa ijo was ningi kumbra di uratiy. Uratqasai di ningi mondor uge nangi ti beterqab. ²¹Ningi Tamo Koba aqa wain gambanq ti mondor uge nanqo wain gambanq ti di turtoqnsib dena uyoqnaib. Ningi Tamo Koba aqa atra bijal ti mondor uge nanqo atra bijal ti di dego turtoqnsib dena uyoqnaib. ²²Iga kumbra degyqom di iga Tamo Koba aqa are ugetetim a iga qa minjinq oqwas. Gago singila na Qotei aqa singila bunyqa kere e? Keresai.

Iga bati gaigai Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²³ Kristen qudei nanği mareqñub, “E kumbra gargekoba yqa kere. Dal anjam na getentosai.” Di nanği bole mareqñub. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga aqaryaigwa keresai. Od, iga kumbra gargekoba yqa kere. Ariya iga kumbra qudei yoqnqom dena iga singilaqasai. ²⁴ Iga gago segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalqasai. Iga tamo kalil nanği qa are qaloqñsim nanği aqaryainjroqnqom.

²⁵ Ningi ingi qariño sawaq dena damu awaiyoqñsib uyoqñiy. Damu di nami tamo qudei na sulum atrainjroqñeb kiyo sai kiyo ningi deqa nenemoqñuib. Ningi oqñsib uyoqñiy. Ningi nungo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenğrenyeb unu,

“Mandam endi Tamo Koba aqa segi mandam.
Ingi ingi kalil mandamq endi unub qaji di dego Tamo Koba aqa.”

²⁷ Deqa tamo bei Yesus qaliesai qaji a na ingi goisim ningi metngimqa ningi a ombla gilqa are soqñim giliy. Gilsib ingi kalil a na anaingwas qaji di ningi osib uyi. Ningi deqa nenemoqñuib. Ningi nungo are miligiq di qalieonub, kumbra di bole. ²⁸ Ariya Kristen was bei na ningi mernğwas, “Ingi di sulum atrainjro qaji ingi.” Degsi mernğimqa ningi was deqa are qalsib ingi di osib uyaib. Ningi uyqab di ningi unetqab. ²⁹ Bole, ningi une yosai. Ariya tamo anjam mernğwo qaji a are qalqas, ningi une yonub. E deqa ningi mernğonum.

Ariya Kristen was deqaji bei sosa-iamqa e ingi uyqa are soqñim uyqai. Di e une yosai. Kiyaya e tamo bei aqa areqalo dauryosiy ingi getentqai? ³⁰ E Qotei pai-lyosiy ingi di uyqai di tamo bei a kiyaya e misilinqbas?

³¹ Deqa ningi ingi ti ya ti uyqa oqñsib Qotei aqa ñam soqtoqñsib uyoqñiy. Ningi kumbra bei yqa oqñsib Qotei aqa ñam soqtoqñsib yoqñiy. ³² Ningi na Juda ti Grik ti Qotei aqa segi tamo unğasari nanği ti uneq breinjraib. ³³ Ningi e nubiy. E na tamo unğasari kalil nanği kumbra bole bole enjreqnam nanği e qa areboleboleinjreqnu. E ijo segi jejamu aqaryaiyqajqa are qalo-saieqñum. E tamo unğasari gargekoba nanği Qotei na elenqajqa deqa are qalo-qñsim aqaryainjreqñum.

11 Ningi ijo kumbra kalil dauryoqñiy. Agi e segi Kristus aqa kumbra kalil dauryeqñum dego kere.

Uña nango gate kabutqajqa kumbra

² E qalieonum, ningi gaigai e qa are qaloqñsib anjam kalil e nami mernğo-qñem qaji di geregere dauryeqñub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

³ Ariya ningi ijo anjam bei dego qusib poingem. Ningi qalie, tamo kalil nango gate di Kristus. Uña nango gate di tamo nanği. Kristus aqa gate di Qotei. ⁴ Deqa tamo nanği pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanği gate tatal ataib. Nanği gate tatal atqab di nanği nango gate jemai yqab. Nango gate agi Kristus. ⁵ Ariya uña nanği pailyqa osib kiyo anjam palontqa osib kiyo nanği nango gate kabutebe. Uña a aqa gate kabutqasai di a aqa gate jemai yqas. Osim a uña qudei nango gate banga tore milalte-qñub qaji nanği bul sqas. ⁶ Deqa a aqa gate kabuteme. A aqa gate kabutqa asgiyqas di ungum, a aqa gate banga dego gentosim milalteme. Ariya a dena jemaiyqa uratqas di a aqa gate kabuteme. ⁷ Tamo nanği nango gate kabutaib. Di kiyaya? Nanği Qotei sigitoqñsib aqa ñam ti singila ti boleq ateqñub. Ariya uña nanği nango segi tamo nango ñam ti singila ti boleq ateqñub.

⁸ Qotei a uŋa aqa tanu osiqa dena tamo gereiyosai. A tamo aqa tanu osiqa dena uŋa gereiyej. ⁹ Qotei a uŋa qa are qalsiqa tamo gereiyosai. A tamo qa are qalsiqa uŋa gereiyej. ¹⁰ Deqa uŋa nanŋi nanŋo segi gate kabutebe. Nanŋi degyqab di laŋ angro nanŋi unsib marqab, “Bole, nanŋi nanŋo segi tamo nanŋo sorgomq di unub.”

¹¹ Tamo Koba aqa areqalo endegsi unu. Uŋa nanŋi nanŋo segi qa sai. Tamo nanŋi dego nanŋo segi qa sai. ¹² Qotei a tamo aqa tanu osiqa dena uŋa gereiyej deqa uŋa nanŋi tamo nanŋo. Tamo nanŋi uŋa nanŋoq dena ŋambabeqnu deqa tamo nanŋi uŋa nanŋo. Ariya Qotei a segi qujai ingi ingi kalil qa utru.

¹³ Uŋa a aqa segi gate kabutosaiosim Qotei pailyqas di kumbra bole e? Ningi segi mariy. ¹⁴ Iga qalie, tamo nanŋi gate mariŋ uratqab di kumbra bolesai.

¹⁵ Ariya uŋa nanŋi gate mariŋ uratqab di bolequja. Di nanŋo wala bole. Nanŋo gate mariŋ di Qotei na enjroqnsiq dena nanŋo gate kabuteqnu. ¹⁶ O ijo was kalil, tamo bei a ijo anjam deqa ŋir-ŋosim gotranyaiq. A gotranyqas di a endegsi poiym, iga kumbra bei dauryosaieqnum. Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nanŋi dego kumbra bei dauryosaieqnu.

Korin Kristen nanŋi louqa korooqnsibqa kumbra uge babteqnu

¹⁷ Ariya e nunŋo kumbra qudei qa are-boleboleibosaieqnu. E deqa ningi mernŋwai. Ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi kumbra bole babtosaieqnu. Ningi kumbra uge babteqnu. ¹⁸ E mati deqa ningi mernŋwai. E anjam endegsi quem. Ningi Qotei louqa korooqnsibqa ningi pupooqnsibqa anjam na qoteqnu. E anjam di qusim endegsi are qalem, “Bole, nanŋi degyeqnu.” ¹⁹ O was ningi pupoeqnu di kere. Ningi pupoosai

qamu tamo yai nanŋi Qotei aqa kumbra geregere dauryeqnu di ningi qalie-sai qamu. ²⁰ E quem, ningi koroeqnu di ningi Tamo Koba a qa are qalsib ingi uyqajqa deqa koroosaieqnu. ²¹ Ningi qudei qunjaŋ bolet deqa ningi namo boqnsib Qotei tal miligiq di ingi uyekriteqnu Kristen was qudei nanŋi bunu boqnsib mamnjreqnu. Ningi qudei koroq di wain koba dego uyoqnsib nanarieqnu. ²² Nunŋo kumbra dena ningi Qotei tal ugetoqnsib tamo ingi saiyoji nanŋi jema enjreqnu. Nunŋo segi segi tal unu deqa ningi mati nunŋo talq di ingi ti ya ti uysib bunuqna bosib Qotei louqa korooy. Ariya ningi degyosaieqnu. Deqa e anjam kiyersiy mernŋwai? E nunŋo kumbra deqa areboleboleibeqnu degsi mernŋwai e? Sai. E degsi mernŋwasai.

Pol a bengem qa anjam marej

²³⁻²⁴ Ariya bengem qa anjam e nami merngem qaji di olo mernŋwai. Anjam di Tamo Koba Yesus na merbonaq quem. Anjam agiende. Nami Judas na Yesus osiq jeu tamo nanŋo baŋq di atej. Qolo qujai deqa Yesus a bem osiqa Qotei pailyosiqa bem di gingeŋyosiqa aqa angro nanŋi enjrsiqa minjrej, “Endi ijo jejamu. E na ningi aqaryaingwa osim deqa engonum. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” ²⁵ Degsi minjrnaqa nanŋi bem uynab ko-boonaqa a na olo wain gamban osiq Qotei pailyosiqa minjrej, “Wain gamban endi ijo leŋ. Leŋ di aisim Qotei aqa anjam bunuj singilatqas. Deqa ningi osib uyi. Bunuqna ningi gaigai uyoqnsib e qa are qaloqniy.” ²⁶ O ijo was, ningi Yesus aqa anjam deqa are qaloqnsib bati gaigai bem ti wain gamban ti di uyoqnsib anjam endegsib palontoqniy, “Tamo Koba a jaqatiŋ osiq moiyej.” Palontoqnsib soqniŋ mondoŋ a olo bqas.

**Ningi bem ti wain ti uyqa osibqa
ningi mati nungo segi so peleiyiy**

²⁷ Deqa tamo bei a Tamo Koba Yesus aqa bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a kumbra uge bei yqas di a Yesus aqa jejamu ti leŋ ti ugetqas. Dena a une yqas. ²⁸ Deqa tamo bei a bem ti wain gamban ti uyqa osimqa a mati aqa segi so peleiyosim di a uyem. ²⁹ A Yesus aqa jejamu geregere peleiyosaiosim bem ti wain gamban ti uyqas di a une yqas. Deqa Qotei na a kamba gulbe yqas. ³⁰ Utru deqa ningi gargekoba singila saiqoji sosib maingeqnu. Osib ningi qudei moreneqnu. ³¹ Iga gago segi segi so geregere peleiyosim bem ti wain gamban ti uyqom di iga unetqasai. Deqa Qotei na iga gulbe egwasai. ³² Tamo Koba a gago kumbra uge qudei qa iga pegigoqnsiq gulbe egeqnu. Di a iga tingitgwajqa deqa. Yim mondor iga tamo kalil mandamq endi unub qaji nangi ti une osim padalqasai.

³³ Deqa ijo was kalil, ningi bem ti wain gamban ti uyqa koroqnsibqa ningi urur uyaib. Ningi nungo Kristen was nangi qa tariŋoiy. ³⁴ Ningi qudei mamngimqa ningi mati nungo segi talq di ingi uysib bunuqna bosib korooy. Ningi namo bosib koroosib Qotei tal miligiq di ingi koba uyekritaib. Ningi degyqab di ningi une yqab. Deqa Qotei na kamba ningi gulbe enjwas.

Ijo anjam qudei e mati nengrenyqasai. Bunuqna e nungoq bosiy anjam di nungo ulatamuq di gereiyqai.

**Qotei aqa Mondor na iga
singila segi segi egeqnu**

12 O ijo was, Qotei aqa Mondor na iga singila segi segi egeqnu. E deqa ningi merngit quiy. ² Ningi qalie, nami ningi Qotei qalieosaisonabqa gisan qotei nangi na ningi titngeqnaabqa ningi nangi daurnjroqneb. Gisan qotei nangi

di anjam marqa keresai. ³ Deqa ningi endegsi poingem. Qotei aqa Mondor a tamo bei aqa medabu singilatetimqa a endegsi marqa keresai, “Yesus a tamo uge.” Tamo bei a Mondor Bole ti sqasai di a endegsi marqa keresai, “Yesus a Tamo Koba.”

⁴ Mondor na iga singila segi segi egeqnu ariya Mondor qujai segi unu. ⁵ Iga wau segi segi ojeqnum ariya Tamo Koba qujai segi unu. ⁶ Qotei na iga kumbra segi segi egeqnu ariya Qotei qujai dena iga kalil keretgeqnu. ⁷ Mondor na iga segi segi aqaryaigeqnu. Di kiyaga? Iga na Kristen tamo ungasari kalil nangi geregereinjraqajqa deqa. ⁸ Mondor na tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi Qotei aqa powo babteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi Qotei aqa qalie babteqnu. ⁹ Mondor qujai dena tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi Yesus qa nango areqalo tulan singilaboteqnu. Mondor qujai dena tamo qudei nangi aqaryainjreqnu deqa nangi tamo mainjro qaji nangi boletnjreqnu. ¹⁰ Tamo qudei nangi Qotei aqa manwa babteqnu. Tamo qudei nangi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonte qnu. Tamo qudei na mondor kalil nangi peginjroqnsib mareqnu, “Mondor nangi di bole. Mondor nangi di uge.” Tamo qudei nangi meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam mareleneqnu. Tamo qudei nangi qure utru segi segi nango anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnu. ¹¹ Ariya Mondor qujai dena aqa segi areqalo na tamo nangi segi segi keretnjreqnaqa nangi wau di yeqnu.

Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai

¹² Tamo kalil nangi segi segi jejamu qujai. Nango ban ti singa ti ŋamdamu ti dabkala ti osib jejamu qujaiq di tur-tosib unub. Kristus a dego degsi unu.

¹³ Agi Mondor qujai na iga kalil yansgob-ulosiqa turtgej deqa iga kalil jejamu qujaiq di unum. Iga qudei Juda. Iga qudei Grik. Iga qudei kanjal tamo. Iga qudei kanjal tamo sai. Di ungum. Iga kalil Mondor qujai osim ya jumbumq dena ya uyobuleqnum.

¹⁴ Gago jejamu miligiq di ban segi sosai. Singa segi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub. ¹⁵ Singa a marqas, “E ban sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Ban a segi unu.” Di bolesai. Singa a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁶ Dabkala a marqas, “E namdamu sai. Deqa e jejamu miligiq di sosai. Namdamu a segi unu.” Di dego bolesai. Dabkala a dego jejamu miligiq di unu. ¹⁷ Gago jejamu a namdamu segi sqas di iga kiyersim anjam quqwom? Keresai. Gago jejamu a dabkala segi sqas di iga kiyersim ingi quleqgwas? Di dego keresai. ¹⁸ Gago jejamu a degsi sosai. Qotei na ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti osiqa jejamu qujaiq di atelenej unub. A aqa segi areqalo na degyej. ¹⁹ Gago jejamu a namdamu segi sqas kiyo, a ban segi sqas kiyo, a singa segi sqas kiyo di gago jejamu a kiyersi sqas? A bole sqa keresai. ²⁰ Gago jejamu a degsi sosai. Ban ti singa ti namdamu ti dabkala ti kalil jejamu qujaiq di turtosib unub.

²¹ Namdamu na ban minjqas, “Ni ulanj. E segi wauqa kere.” Degsi minjqa keresai. Gate na singa minjqas, “Ni ulanj. E segi wauqa kere.” Degsi minjqa keresai. ²² Nanngi kalil jejamu qujaiq di unub. Bole, nanngi qudei singila kiñala unub. Ariya nanngi wau bole yeqnub deqa iga na nanngi uratnjrqqa keresai. ²³ Iga nanngi qudei kiñala bolesai qa mareqnum. Ariya iga na olo nanngi gereinjreqnum. Nanngi qudei iga jemai qa mareqnum. Ariya iga olo gara na nanngi kabutnjreqnum. ²⁴ Nanngi qudei uno boledamu deqa iga na nanngi kabutnjrosaeqnum.

Ariya Qotei na nanngi kalil jejamu qujaiq di atelenej unub. Deqa nanngi qudei nam saiqoji unub qaji di Qotei na olo nam soqtetnjreqnu. ²⁵ Gago jejamu a poelenjaim deqa Qotei a degyeqnu. Deqa jejamu miligiq di nanngi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. ²⁶ Bei a jaqatinj oqas di nanngi kalil dego jaqatinj oqab. Bei a nam koba oqas di nanngi kalil a ombla areboleboleinjrqas.

²⁷ Nanngi kalil Kristus aqa jejamu qujai. Nanngi segi segi aqa jejamu miligiq di unub. ²⁸ Qotei na Kristen tamo ungasari nanngi wau segi segi enjreqnu. Nanngi qudei a na qarinjnjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnum. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi aqa anjam plalteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi aqa manwa babteqnub. Nanngi qudei a na singila enjreqnu deqa nanngi tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub. Nanngi qudei a na wau enjreqnu deqa nanngi na tamo ungasari nanngi aqaryainjreqnub. Nanngi qudei a na Kristen gate atelenejeqnu deqa nanngi na aqa wau taqateqnub. Nanngi qudei a na menj bulyetnjreqnu deqa nanngi qure utru segi segi nanngo anjam marelenejeqnub. ²⁹ Deqa e ninngi endegsi nenemngwai. Qotei na nanngi kalil qarinjnjreqnaqa nanngi aqa anjam mare mare laqnum e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palonteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa anjam plalteqnub e? Sai. Nanngi kalil Qotei aqa manwa babteqnub e? Sai. ³⁰ Nanngi kalil tamo mainjro qaji nanngi boletnjreqnub e? Sai. Nanngi kalil menj bulyoqnsib qure utru segi segi nanngo anjam marelenejeqnub e? Sai. Nanngi kalil qure utru segi segi nanngo anjam di quoqnsib damu poinjreqnaqa ubteqnub e? Di dego sai. Qotei na nanngi kalil wau segi segi enjreqnu. ³¹ O ijo was, Mondor aqa singila segi segi kalil

di bolequja. Ningi singila di oqajqa are qaloqniy.

Iga qalaqalaiyo kumbra dauryqom

Ariya kumbra tulan boledamu bei e na ubtosiy ningi merngit quiy.

13 Kumbra boledamu di agi qalaqalaiyo kumbra. Ningi quiy. E meñ bulyosiy qure utru segi segi nango anjam kiyo lan angro nango anjam kiyo maroqnqai ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo anjam maro di bolesai. Ijo anjam maro di lana noul bulosim qatronkobaqas. Osim gruma bul lan anjam atqas. ²E Qotei aqa medabu osiy anjam palontoqnqai kiyo, e Qotei aqa uli anjam kalil qalieosiy utru babteleyqai kiyo, e qalie koba ti sqai kiyo, e Qotei qa ijo areqalo tulan singilaboletosiy dena mana kobaquja minjitqa a ijo anjam dauryosim tigelosim sawa beiq gilqas kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil di Qotei aqa ñamgalaq di bolesai. ³E ijo ingi ingi kalil eleñosiy tamo sougetejunub qaji nangi jeisiy enjrqi kiyo, e ijo segi jejamu osiy jeu tamo nango banq di atitqa nangi na osib ñamyuwo na koitqab kiyo ariya e qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di ijo kumbra kalil dena e yala aqaryaibqa keresai.

⁴Tamo ungasari nangi qalaqalaiyo kumbra dauryqab di nangi gaigai lawo na sqab. Sosib tamo kalil nangi kumbra bole enjroqnqab. Tamo bei a ñoro koba ti soqnim nangi a qa are ugeinjrqsai. Nangi nango segi ñam soqtqasai dego. ⁵Nangi diqoqnsib sqasai. Nangi nango segi jejamu aqaryaayqajqa are qalqasai. Nangi urur niringqasai. Tamo bei na nangi kumbra uge enjrimqa nangi deqa a kambatqasai. ⁶Nangi kumbra uge qa areboleboleinjrqsai. Nangi kumbra bole qa areboleboleinjrroqnqas. ⁷Nangi gulbe kalil qoboioqnsib singila na tige-

lesqab. Sosib gaigai Qotei qa nango areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnqab.

⁸Qalaqalaiyo kumbra di koboqa kere-sai. Tamo qudei nangi Qotei aqa medabu oqnsib aqa anjam palonteqnub. Wau di koboqas. Tamo qudei nangi qure utru segi segi nango anjam mareleñeqnub. Wau di dego koboqas. Tamo qudei nangi Qotei aqa qalie babteqnub. Wau di dego koboqas. ⁹Bole, iga qalie ti unum. Ariya gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga Qotei aqa medabu oqnsim anjam palonteqnum. Anjam di dego oto oto deqa iga truquigeqnu. ¹⁰Mondon Yesus a olo bosim ingi ingi kalil keretimqa bati deqa qalie ti anjam ti iga truquigeqnu qaji di torei koboqas.

¹¹Nami e angro kiñala sosimqa e angro kiñilala nango anjam ti powo ti areqalo ti oqnsim walweloqnem. Ariya bunuqna e tamo kobaqujaosimqa e angro kiñilala nango kumbra di uratem.

¹²Dego kere bini iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Gago qalie di oto oto deqa iga truquigeqnu. Iga ya qolbiq di gago ulatamu geregere unqa keresai dego kere iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosai unum. Mondon iga Qotei aqa ulatamu unsimqa bati deqa iga a qa geregere qalieqom. A iga qa geregere qalieeqnu dego kere iga kamba a qa geregere qalieqom.

¹³Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum kumbra di gaigai sqas. Iga Qotei qa tariñeqnum kumbra di dego gaigai sqas. Qalaqalaiyo kumbra di dego gaigai sqas. Ariya qalaqalaiyo kumbra di tulan boledamu. Qalaqalaiyo kumbra dena kumbra kalil tulan bunñrejunu.

Iga Qotei aqa anjam palontqom di wau bolequja

14 Deqa ijo was kalil, ningi gaigai qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. Osib wau kalil Qotei aqa Mondor na ningi engeqnu qaji di yqajqa tulan singi-

laoqniy. Wau boledamu bei agiende. Ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. ²Ningi qalie, tamo nangi meŋ bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam mareqnu di nangi Qotei segi minjeqnu. Nangi tamo nangi minjrosaieqnu. Mondor na nangi singila enjreqlaqa nangi uli anjam mareqnu. Deqa tamo bei a qusim poiyaq keresai. ³Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam aqa damu babteqnu di tamo nangi quoqnsib poinjreqla. Deqa anjam dena nangi singilatnjroqnsiq nangi kumbra bole yqajqa are tigelatnjroqnsiq nango are miligi latetnjreqla. ⁴Tamo nangi meŋ bulyeqnu di nangi nango segi are miligi singilateqnu. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam aqa damu babteqnu di nangi na Kristen kalil nangi dego singilatnjreqla. ⁵Ijo are endegsi unu. Ningi kalil meŋ bulyoqnaq di bole. Ariya ningi Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnaq di tulaŋ bolequja. Ningi quiy. Tamo bei a meŋ bulyosim qure utru bei nango anjam marim tamo bei a kamba anjam di aqa damu poiym ubtqas di kere. Anjam dena Kristen kalil nangi singilatnjrqas. Ariya anjam ubtqajqa tamo bei sqasai di meŋ bulyo tamo a anjam maraiq. Aqa anjam dena Kristen nangi singilatnjrqasai. ⁶O ijo was, ningi ijo anjam endeqa are qaliy. E nungoq bosiy meŋ bulyosiy qure utru bei nango anjam merngit ningi qusib poingwasai di anjam dena ningi kiyersim aqaryaingwas? Keresai. Ariya e Qotei aqa uli anjam bei ubtosiy merngitqa kiyo, Qotei aqa qalie bei babtitqa kiyo, Qotei aqa medabu osiy anjam palontitqa kiyo, anjam bei plaltitqa kiyo ningi qusib poingwas di bolequja. Anjam dena ningi aqaryaingwas.

⁷Ingi qudei nambile sosai qaji e deqa ningi merngit quiy. Tamo bei na yumba qamimqa kiyo gombiŋ anjamimqa kiyo

ariya aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di iga kiyersim aqa lou poigwas? Di keresai. ⁸Tamo nangi qoto qa gilqa marsib gul anjamibqa ariya gul aqa anjam ato di jagwa na osi taqal waiyqas di tamo yai nangi qoto qa gilqab? Tamo dego bei sosai. ⁹Dego kere ningi meŋ bulyosib qure utru bei nango anjam marqab di tamo nangi kiyersib qusib poinjrqas? Keresai. Nungo anjam di dego jagwa na osi taqal waiyobulqas. ¹⁰Bole, mandamq endi qure utru segi segi nango anjam gargekoba unub. Anjam kalil di damu ti. ¹¹Ariya tamo bei na qure utru bei nango anjam e merbim qusiy aqa damu poibqasai di a e qa marqas, “A yaun tamo.” Yim deqa e kamba a qa marqai, “A dego yaun tamo.” ¹²O ijo was kalil, e qalionum, ningi Qotei aqa Mondor aqa wau ojqajqa tulaŋ arearetjgeqla. Deqa ningi na Kristen nangi singilatnjrqajqa wauoqniy.

Meŋ bulyo kumbra

¹³Ariya nungo ambleq di tamo bei a meŋ bulyosim qure utru bei nango anjam marqa osimqa a mati endegsi Qotei pailym, “O Abu, ni na powo ebimqa e anjam endi marsiy olo aqa damu ubtqai.” ¹⁴Ningi are qaliy. E meŋ bulyosiy qure utru bei nango anjam na Qotei pailyaqai di ijo mondor ijo are miligiq di unu qaji a segi pailymqa ijo areqalo a laŋa quqwas. ¹⁵Deqa e endegyqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy pailyoqnaqai. E ijo mondor ti ijo areqalo ti turtosiy louoqnaqai dego. ¹⁶Ni ino mondor na segi Qotei pailiosim binjyqam di tamo laŋaj bei a sosim ino pailyo di poiyyasai. Deqa a endegsi marqa keresai, “Ni bole maronum.” ¹⁷Bole, ni Qotei pailyoqnsim binjyeqnum di bolequja. Ariya tamo bei a ino pailyo poiyyasai di ino pailyo dena a singilatqa keresai. ¹⁸E ningi kalil tulaŋ bungosim bati gargekoba meŋ bulye-

qnum. Deqa e Qotei minjeqnum, “Keretonom.” ¹⁹ Ariya Kristen nangi Qotei louqa koroesoqnibqa e nango koroq di anjam truquyala segi minjroqnit nangi qusib poinjrqa di tulan bolequja. E men bulyosiy qure utru segi segi nango anjam olekoba totoryosiy nangi minjroqnit nangi poinjrqa di bolesai.

²⁰ O ijo was kalil, ningi angro kiñilala nangi bulosib nanarioqnaib. Ningi tamo bole bole nangi bulosib areqalo bole na soqniy. Ningi angro mom nangi dego bulosib kumbra uge qa nanariosib soqniy. Ningi qalie, angro mom nangi kumbra uge qa poinjroaieqnu. ²¹ Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nen-grenyeb unu, “Tamo Koba a marqo, ‘E qure utru bei bei nango men na ningi anjam menngit ningi ijo anjam quetbqasai.’” ²² Deqa ijo was, men bulyqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nango areqalo singilatosaieqnub qaji nangi aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nango areqalo singilateqnub qaji nangi qa sai. Ariya Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam palontqajqa kumbra di aqa utru agiende. Kumbra dena Qotei na tamo ungasari a qa nango areqalo singilateqnub qaji nangi aqa manwa osornjreqnu. Tamo ungasari a qa nango areqalo singilatosaieqnub qaji nangi qa sai.

²³ Deqa Kristen koroq di ningi kalil men bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam maroqnqab di bolesai. Ningi degyqab di tamo lañaj qudei kiyo tamo qudei Qotei qaliesai qaji nangi kiyo nungo koro miligiq gilsib nungo anjam di qusib ningi qa marqab, “Nangi nanarionub deqa anjam di mareqnub.” ²⁴ Ariya ningi kalil Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqnqab di tamo bei Qotei qaliesai qaji kiyo tamo lañaj bei kiyo a nungo koro miligiq gilsim nungo anjam di qusim a poiyqas. Yim anjam dena

aqa are qametim a aqa une qa geregere qalieqas. ²⁵ Osim aqa areqalo uge kalil aqa are miligiq di uliejunu qaji di boleq atsim singa pulutosim Qotei aqa ñam soqtosim ningi menngwas, “Bole, Qotei a nungo ambleq endi unu.”

Qotei louqajqa kumbra

²⁶ Deqa ijo was, ningi Qotei louqa koroqnsibqa ningi qudei lou babtoqniy. Ningi qudei Qotei aqa anjam paltoqniy. Ningi qudei Qotei aqa uli anjam ubtoqniy. Ningi qudei men bulyoqnsib qure utru segi segi nango anjam maroqniy. Ningi qudei qure utru segi segi nango anjam aqa damu poingim ubtoqniy. O ijo was, nungo wau segi segi dena ningi na Kristen tamo ungasari nangi singilatnjoqniy. ²⁷ Tamo qudei nangi men bulyqa are soqnimqa ningi na minjrib nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi men bulyqab. Tamo gargakoba nangi men bulyqab di bolesai. Ariya nangi koba na turtosib men bulyaib. Bei namoqna men bulyim bei bunuqna men bulyqas. Ariya nangi men bulyosib anjam maroqnibqa ningi na anjam ubto tamo bei minjib a nango anjam di aqa damu ubteme. Yim tamo ungasari kalil nangi qusib poinjrqa. ²⁸ Kristen koroq di anjam ubtqajqa tamo bei so-saiamqa men bulyo tamo nangi anjam maraib. Nangi mequmosib nango segi are miligiq di Qotei pailyebe. ²⁹ Ningi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi dego minjribqa nangi aiyel kiyo nangi qalub kiyo segi anjam palontoqnebe. Tamo gargakoba nangi anjam palontoqnai. Nangi anjam palontoqnibqa tamo qudei na nango anjam di geregere pegioqnebe. ³⁰ Tamo bei a Qotei aqa anjam palontoqnim ariya Qotei na tamo bei awejunu qaji a anjam bei osoryim tamo nami anjam palonteqnu qaji a mati medabu getentim tamo di a kamba tigelosim anjam palonteme. ³¹ Ningi segi segi kalil

kumbra di dauryosib Qotei aqa medabu oqnsib anjam palontoqniy. Palontoqniy Kristen kalil nanngi quoqnsib poinjroqnim anjam dena nanngi singilatnjroqnaqas. ³² Nanngi na Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi minjribqa nanngi nanngo segi so geregere taqatoqnsib anjam palontoqnebe. ³³⁻³⁴ Qotei a aqa segi wau kalil geregere yoqnsiq aqa wau bei niñaqyo-saieqnu. A are lawo qa utru.

Ariya ungasari nanngi Kristen koroq di anjam maraib. Nanngi mequmesoqnebe. Qure qure kalilq di Kristen ungasari nanngi degyeqnub. Deqa ungasari nanngi nanngo segi ñam aguq atoqnsib nanngo tamo nanngo sorgomq di geregere mequmosib soqnebe. Agi anjam di Moses aqa dal anjamq di unu. ³⁵ Deqa Kristen koroq di ungasari nanngi anjam bei aqa damu geregere qalieqajqa are soqnim nanngi na nanngi endegsib minjriy, “Yaintim nungo segi talq di nanngi nungo gumbulun nanngi nenemnrib nanngi na anjam aqa damu merngwab.” Nanngi na ungasari nanngi degsib minjriy. Di kiyaya? Ungasari nanngi Kristen koroq di anjam marqab di kumbra bolesai. ³⁶ O ijo was, Qotei aqa anjam nungoq dena namoqna brantej e? Nanngi segi na Qotei aqa anjam osib nungo areqaloq di singilateb ariya Kristen tamo qudei nanngi Qotei aqa anjam osaieqnub e? Sai.

³⁷ Tamo bei a endegsi are qalqas, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole. E Qotei aqa Mondor ti unum.” A kere degsi are qalqo. Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, “Anjam Pol na nengrenyosiq gagoq qarinyqo qaji endi Tamo Koba aqa segi dal anjam tiqtiñ.” ³⁸ Tamo di a ijo anjam endi urataiq. A uratqas di nanngi na endegsib minjiy, “Ni Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai.” ³⁹ Deqa ijo was, nanngi Qotei aqa medabu osib anjam palontqajqa tulan singilaoqniy. Kristen koroq di tamo qudei nanngi menj buly-

oqnib nanngi na nanngi saidnjraib. ⁴⁰ Nanngi Qotei louqajqa kumbra kalil geregere taqatosib dauryosib soqniiy.

Kristus a moisiq olo subq na tigelej

15 O ijo was kalil, Yesus aqa anjam bole e nami palontoqnsim merngoqnem qaji di bini e olo pulutosiy nanngi merngwai. Anjam di agi nanngi osib singila na tigelejunub. ² E qalie, anjam e palontoqnem qaji di nanngi torei ojsib nungo areqaloq di singilateb. Deqa Qotei na nanngi elenej. Nanngi laña baban na singilateb qamu Qotei a nanngi eleñqa keresai qamu.

³ Anjam bole e nanngi merngoqnem qaji di e Kristus aqa banq na em. Anjam di tulan kobaquja. Anjam agiende. Kristus a gago une qa moiyej. Anjam di agi nengrenq di unu. ⁴ A moinaqa subq ateb. Bati qalub koboonaqa a olo subq na tigelej. Anjam di dego nengrenq di unu. ⁵ A subq na tigelosiq Pita aqaq di brantonaq unej. Osiq aqa angro 12 nanngoq di dego brantonaq uneb. ⁶ Osiq bunuqna bati qujai qa a Kristen was 500 nanngoq di dego brantonaq uneb. Nanngi gargakoba bini unub. Ariya nanngi qudei moreñeb. ⁷ Bunuqna a Jems aqaq di dego brantonaq unej. Osiq aqa anjam maro tamo kalil nanngoq di dego brantonaq uneb.

⁸ Olo bunuqna a ijoq di dego brantonaq unem. Uña bei a bati grotosim aqa angro ougetqas dego kere Kristus a ijoq di brantonaq unem. ⁹ E nami Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Deqa nanngi e Yesus aqa anjam maro tamo bolesai edegwab di kere. Yesus aqa anjam maro tamo kalil nanngi na e bunbejunub deqa ijo ñam tulan aguq aiyejunu. ¹⁰ Ariya Qotei a e qa are boleiyey deqa bini e aqa anjam maro tamo unum. A e qa are boleiyey aqa kumbra di laña ulonosai. E aqa kumbra di osim singila na waukobaeqnum. Ijo wau di tulan

kobaoqnsiq Qotei aqa anjam maro tamo kalil nanjo wau bunyejunu. Ariya e ijo segi singila na wau di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleiyey deqa aqa singila na e wau di yeqnum. ¹¹Qotei aqa anjam maro tamo qudei na kiyo e na kiyo wau di yeqnum di ungum. Yesus a moisiq olo subq na tigelej anjam di iga kalil koba na palonteqnum. Anjam di qujai ningi osib nunjo areqaloq di singilateb.

Tamo unggasari moreño qaji nangi olo subq na tigelqab

¹²Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej anjam di iga gaigai palonteqnsim laqnum. Ariya kiyaaq ningi qudei mareqnum, “Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai”? ¹³Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁴Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu anjam iga palonteqnum qaji di bolesai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonej qamu. ¹⁵Qotei na tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelnjrqsai anjam di bole qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu iga Qotei aqa kumbra qa mare mare laqnum di iga gisan anjam mare mare laqnum qamu. Agi iga endegsi mare mare laqnum, “Qotei a Kristus subq na tigeltej.” ¹⁶Qotei na tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelnjrqsai anjam di bolesai qamu Qotei na Kristus dego subq na tigeltosai qamu. ¹⁷Qotei na Kristus subq na tigeltosai qamu nunjo areqalo Kristus qa singilateqnum qaji di laña ulonej qamu ningi nunjo uneq di unub qamu. ¹⁸Deqa tamo nangi nami Kristus qa nanjo areqalo singilatosib moreñeb qaji nangi torej padaleb qamu. ¹⁹O ijo was kalil, iga ingi bole bole Kristus na mondoñ egwas qaji deqa tariñeqnum. Ariya iga subq na olo tigelqasai anjam di bole qamu iga mandam qa ingi ingi qa

segi tariñeqnum qamu iga tulan sougetejunum qamu. Gago so uge dena mandam tamo kalil nanjo so uge tulan bunyejunu qamu.

²⁰Ariya iga degsi sougetosai. Kristus a moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. Kristus a tamo kalil nami moreñeb qaji nangi qa namoosiq subq na tigelej. ²¹Ningi qalie, tamo qujai Adam a ne atej deqa a moiyo qa utru. Dego kere Kristus a subq na tigelo qa utru. ²²Adam aqa moma kalil nangi moreñeqnum. Dego kere Kristus aqa tamo kalil nangi olo ñambile oqab. ²³Iga gago segi segi bati dauryosim subq na tigelosim ñambile oqom. Namogna Kristus a subq na tigelej. Mondoñ a olo lañ qureq na bamqa iga aqa segi tamo unggasari unum deqa iga dego subq na tigelqom.

²⁴Iga subq na tigelamqa diño bati brantqas. Bati deqa mandor nangi ti mondor uge uge ti gate kokba ti nanjo singila ti kalil Kristus na kobotnrqas. Osim a na ingi ingi kalil elenosim aqa Abu Qotei aqa banq di uratqas. Yim Qotei a Mandor Koba sosim ingi ingi kalil di taqatqas. ²⁵Kristus a degyqas. Di kiyaaq? A Mandor Koba sosim gilsim gilsim diño bati brantimqa Qotei a Kristus aqa jeu tamo kalil nangi joqsim aqa sorgomq di atim a na nangi taqatnjresqas. ²⁶Osim bati deqa a na aqa jeu tamo kalil nangi di kobotnrqas. ²⁷Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na ingi ingi kalil elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas.” O ijo was, Qotei na ingi ingi kalil di elenosim Kristus aqa sorgomq di atqas deqa iga qalieonum, Qotei a segi Kristus aqa sorgomq di sqasai. ²⁸Mondoñ Qotei na ingi ingi kalil di Kristus aqa sorgomq di atim soqnim Qotei aqa ñiri a kamba dego Qotei aqa sorgomq di sqas. Deqa Qotei a segi na ingi ingi kalil di tulan bunñjr-

simqa a nango Mandor Koba sosim bati gaigai nangi taqatnjroqnqas.

²⁹ Ningi qalie, tamo qudei na tamo moreño qaji nangi aqaryainjroqnsib nango sawa osib yanso eqnub. Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu nangi kiyaaq kumbra degyeqnub? ³⁰ Od, tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqab anjam di iga mare mare laqnum. Mare mare laqnam tamo gargekoba nangi iga qa njirjoqnsib bati gaigai iga padaltgwa laqnum. Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqab anjam di bolesai qamu iga kiyaaq anjam di mare mare laqnsim dena gulbe eqnum? ³¹ O ijo was, e bole maronum, e bati gaigai moiqa laqnum. E ningi qa are qaloqnsim deqa moiqa laqnum. Ningi gago Tamo Koba Kristus Yesus beterye-junub deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ³² Jeu tamo nangi wagme juwan bul unub deqa nangi na e moi-otbqa laqnum. E Efesus qureq di nangi ti qotoqnem. E mandam qaji ingi ingi oqajqa marsim nangi ti qotosaiqnem. Tamo moreño qaji nangi olo subq na tigelqasai anjam di bole qamu iga endegsi mare mare laqnum qamu, “Iga nebe kiyo moiqom deqa ungum, iga alanoqnsim gago segi jejamu qa areboleboleigoqnm ingi ti ya ti uyoqnqom.” Degsi mare mare laqnum qamu.

³³ O ijo was kalil, tamo qudei na ningi gisangaib deqa ningi geregere nam atogniy. Anjam bei unu di ningi qalie. Anjam agiende, “Ningi tamo uge uge nangi koba na laqnaib. Laqnaib di nangi na nungo areqalo niñaqyetngibqa ningi kumbra bole uratosib nangi daurn-jrqab.” Anjam degsi unu. ³⁴ Deqa ningi areqalo bole ti sosib olo une yoqnaib. Ningi quiy. Nungo ambleq di tamo qudei nangi Qotei qaliesai bole sai. Ningi jemaingwajqa deqa e ningi degsi merngonum.

Tamo moreño qaji nango jejamu kiyero osib olo tigelqab?

³⁵ Ariya ijo was kalil, tamo bei na e endegsi nenembqas, “Tamo moreño qaji nangi kiyersib olo subq na tigelqab? Nango jejamu kiyero osib olo tigelqab?”

³⁶ O ijo was kalil, tamo di a nanariosim deqa degsi nenembqas. Ningi qalie. Kurgus bunuj breiyibqa mandamq aisim a laña mandamq di sqas. Ariya kurgus moiyo breiyib a olo nambile sosim qoqitosim oqwas. ³⁷ Kurgus kiyo saga kiyo qoqitosiq geitqo qaji di otorosim olo yagwasai. Aqa gei moiyo segi yagim dena oqwas. ³⁸ Tamo bei na kurgus yago kiyo saga yago kiyo yagimqa a olo qoqitosim oqimqa Qotei aqa segi areqalo na nangi tanu segi segi enjrqas. Nango tanu di uno segi segi. ³⁹ Tamo ti wagme ti qebari ti qe ti nangi dego nango jejamu uno segi segi. ⁴⁰ Lan goge qaji ingi ingi nango uno bei. Mandam qaji ingi ingi nango uno bei. Lan goge qaji ingi ingi nango wala bei. Mandam qaji ingi ingi nango wala bei. ⁴¹ Sen ti bai ti bongar ti nango rian segi segi. Bongar kalil dego nango rian segi segi.

⁴² Tamo subq na tigelqab qaji nangi kere dego. Tamo nangi moreneqnaib nango jejamu subq ateqnub di qusaqnu. Nangi subq na tigelabqa nango jejamu olo qusaqasai. Nangi nambile gaigai sqab. ⁴³ Tamo nangi moreneqnaib nango jejamu subq ateqnub di jejamu uge. Nangi subq na tigelabqa nango jejamu tulan boledamu sqas. Tamo nangi moreneqnaib nango jejamu subq ateqnub di singila saiqoji. Nangi subq na tigelabqa nango jejamu singila ti sqas. ⁴⁴ Tamo nangi moreneqnaib nango jejamu subq ateqnub di mandam qaji jejamu. Nangi subq na tigelabqa nango jejamu lan qure qaji jejamu sqas.

Mandam qaji jejamu unu. Lan qure qaji jejamu dego sqas. ⁴⁵ Agi Qotei aqa

anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Adam namo qaji a mandamq endena brantej. Deqa a mandam qaji nambile osiq soqnej.” Ariya Adam bunu qaji a Mondor ti soqnej. Deqa a na iga lan qure qaji nambile egwas. ⁴⁶ Lan qure qaji nambile a namoqna brantosai. Mandam qaji nambile a namoqna brantej. Lan qure qaji nambile a bunuqna brantqas. ⁴⁷ Qotei na Adam namo qaji a mandam na gereiyej. Deqa a mandam tamo. Ariya Adam bunu qaji a lan qureq na bej. ⁴⁸ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa aqa moma kalil nanngi dego mandam tamo unub. Ariya Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa aqa tamo kalil nanngi dego lan qure qaji tamo sqab. ⁴⁹ Adam namo qaji a mandam tamo soqnej deqa iga a bulosim mandam tamo unum. Dego kere Adam bunu qaji a lan qure qaji tamo unu deqa mondon iga a bulosim lan qure qaji tamo sqom.

⁵⁰ O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Qotei na mandam tamo nanngi elenqa keresai. A nango Mandor Koba sosim nanngi taqatnjrqqa keresai dego. Gago jejamu moisiq qusaeqnu qaji di nambile gaigai sqa keresai. ⁵¹ Deqa e uli anjam bei ningi endegsi merngwai. Iga kalil moiqtasai. Iga kalil jejamu bulyosim jejamu bunuj oqom. ⁵² Qotei na gul bunu getej qaji anjamimqa tamo nami morenej qaji nanngi subq na tigelqab. Deqa nango jejamu olo bunu qusaqasai. Iga tamo moiqtasai unum qaji iga dego jejamu bulyosim nanngi ti koba na jejamu bunuj oqom. O ijo was, kumbra di urur brantoqujatqas. ⁵³ Gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago jejamu moiqtasai qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqtasai qaji di oqom. ⁵⁴ Bole, gago jejamu ugeqas qaji endi iga uratosim olo jejamu bei ugeqasai qaji di oqom. Gago

jejamu moiqtasai qaji endi iga uratosim olo jejamu bei moiqtasai qaji di oqom. Yim bati deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji di aqa damu brantqas. Anjam agiende, “Qotei a tulan singilaosiq deqa a qoto bunyosiq moiyo kobotej. ⁵⁵ O Moiyo, ni gaigai singilaosim tamo nanngi qoto itnjreqnum. Ariya ino singila di qabi unu? A koboej. O Moiyo, ni gaigai tamo nanngi qaja na nuneqnum. Ariya ino qaja di qabi unu? A koboej.”

⁵⁶ O ijo was ningi quiy. Moiyo aqa qaja agi gago une. Une aqa singila agi Qotei aqa dal anjam. ⁵⁷ Ariya gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga qoto bunyoqnsim tigelejunum. Qotei a segi na iga singilatgeqnu deqa iga a tulan binjoqnnqom.

⁵⁸ Deqa ijo was bole, ningi singila na tigelesosib Tamo Koba Yesus qa waukobaoqniy. Ningi wau di uratosib asgingaiq. Ningi qalie, ningi Yesus aqa wau ojeqnu di ningi lanja wauosaieqnu. Wau di ulonqa keresai. Deqa ningi gaigai singila na wauoqniy.

Korin Kristen nanngi silali koroijqab

16 Ariya ijo was, ningi na Jerusalem Kristen nanngi qa silali koroijiy. Silali koroijqajqa gam di e nami Galesia Kristen nanngi osornjnam nanngi dau-ryeb. E ningi dego gam di osornjit dau-ryiy. Gam agiende. ² Yori bati gaigai olo nebeoqnmqa ningi segi segi silali soqnm oto oqnsib nungo segi talq di atoqniy. Bunuqna silali kobaamqa e botqa ningi nami silali ateb unu deqa urur koroijiy e na osiy qarinyit Jerusalem aiqtas. Deqa bati di ningi olo silali qa namqtasai. ³ E botqa ningi na tamo qudei giltonjrib e nengrenj bei nanngi enjrsiy qarinnjrit nanngi silali di osib Jerusalem aiqab. ⁴ E dego aiqa are soqnm nanngi na e dau-rbosib iga koba na aiqom.

Pol a Korin Kristen nangoq bqa marej

⁵ Ariya e mati Masedonia sawa ambleq na walwelosiy aisiy dia Kristen nangi unjrasiy bunuqna e nungoq bqai. ⁶ E nungoq bosiy nangi koba na sqai kiyo. E qaliesai, e bati olekoba kiyo nangi koba na soqnit ulili bati koboqas. E nangi koba na sosiy olo uratngosiy sawa beiq gilqa laqnit nangi na e silali qa aqaryaibib e gilqai. ⁷ Ijo are endegsi unu. E bati truquyala nangi koba na sqasai. Tamo Koba a na odbimqa e bati olekoba nangi koba na sqai. ⁸ Ariya e Efesus qureq endi soqnit Juda nango yori bati koba ñam Pentikos di brantqas. ⁹ Qotei na gam waqtet-bej deqa e qure endia Yesus aqa wau yoqnsim tamo ungasari gargekoba nangi are bulyetnjreqnum. Yeqnam jeu tamo gargekoba nangi ijo wau di ugeugeiyqa-jqa laqnum.

¹⁰ Timoti a nungoq bamqa nangi a osib gereiyiy. Yim a ulaqasai. A nangi koba na are lawo sqas. Nangi quiy. Timoti a e ombla Tamo Koba aqa wau ojeqnum. ¹¹ Deqa tamo bei na Timoti aqa ñam ugetaiq. Ariya Timoti a olo nangi uratngosim walwelqa laqnum nangi a silali qa aqaryaiyosib lawo na suweiyib a olo ijoq bqas. A Kristen was qudei nangi koba na ijoq bqab deqa e nangi qa tariñoqnaqai.

¹² Gago was Apolos a endi unu. E a qa nangi saingit quiy. E bati gargekoba singila na Apolos minjoqnem, “Gago Kristen was qudei nangi Korin Kristen nangoq giloqneb ni nangi daurnjrsim gile.” Onaqa a gilqa uratoqnej. Bunuqna a nungoq bqajqa bati kereamqa a nungoq bqas.

Pol aqa anjam mutu qudei

¹³ Ariya ijo was, nangi geregere ñam atoqniy. Osib singila na tigeloqnsib Yesus qa nungo areqalo singilatoqniy.

Ningi gulbe bei qa ulaaib. Nangi singila na soqniy. ¹⁴ Osib nangi kumbra bei yqa maroqnsib qalaqalaiyo kumbra na yoqniy.

¹⁵ Tamo kalil Akaia sawaq di unub qaji nangi are bulyosaisanabqa Stefanas aqa tal qujai nangi namoqna are bulyeb. Stefanas aqa tal qujai nangi Qotei aqa tamo ungasari nangi qa wauoqnsib unub. O ijo was nangi di qalie. Deqa e nangi singila na endegsi mernjgwa. ¹⁶ Nangi tamo deqaji nango sorgomq di geregere soqniy. Sosib tamo kalil Qotei aqa wau ojeqnum qaji nango sorgomq di dego soqniy.

¹⁷ Nungo ambleq dena Stefanas na Fortunatus na Akaikus na nangi qalub ijoq beb deqa e tulan areboleboleibej. Nangi kalil ijoq bqa keresai deqa nangi kamba ijoq beb. ¹⁸ Bosib ijo are latet-beb. Nangi nami nungo are dego latetngogqneb. Deqa nangi tamo deqaji nangi qa tulan areboleboleingogqne.

¹⁹ Ariya tamo ungasari Esia sawaq endi Qotei qa loueqnub qaji nangi na nangi kaiyeingonub. Akwila Prisila wo nangi aiyel dego nangi qa tulan areboleboleinjreqnu deqa nangi Tamo Koba aqa ñam na nangi kaiyeingonub. Tamo ungasari kalil nango aiyel talq di Qotei qa loueqnub qaji nangi dego nangi kaiyeingonub. ²⁰ Kristen was kalil qure endia unub qaji nangi na dego nangi kaiyeingonub. Ariya nangi na nungo Kristen was nangi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi yeqnub.

²¹ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

²² E ijo anjam getentqai. Tamo bei a Tamo Koba Yesus qalaqalaiyqasai di Qotei na kamba tamo di qoreiyosim ñolawotqas. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²³ Tamo Koba Yesus a nangi qa are boleyime. ²⁴ E Kristus Yesus aqa ñam na nangi kalil qalaqalaingeqnum. Bole.

2 KORIN

Pol a Yesus Kristus aqa wau tamo

1 E Pol. Kristus Yesus na e qar-inbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nengrenyonum. Nengrenyosim ningi Korin qureq di Qotei qa loueqnub qaji ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil Akaia sawaq di unub qaji nangi qa ti qarinyonum. ²Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Qotei a gago are latetgeqnu

³Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Abu unu deqa a iga qa dulqajqa utru. A gago are tulan latetgwajqa Qotei. ⁴Deqa a gago gulbe kalil qa iga are latetgeqnu. A kumbra degyeqnu deqa iga na olo kamba Kristen tamo ungasari gulbe ti unub qaji nango are latetnjreqnum. ⁵Kristus a jaqatinj koba qoboiey deqa iga a ombla jaqatinj koba qoboieyqnum. Dego kere Kristus a are tulan laesonaga iga a ombla are tulan laejunum. ⁶O ijo was kalil, aqo Timoti wo gulbe eqnum di aqa utru agiende. Gago gulbe dena Qotei na nunjo are latetngosim ningi elenqas. Ariya Qotei na gago are latetgeqnu di aqa utru agiende. Kumbra dena dego Qotei na nunjo are latetngosim. Yimqa jaqatinj iga qoboieyqnum qaji di ningi dego qoboieyqnsib singila na tigelesqab. ⁷Iga ningi qa gago areqalo singi-latosim endegsi mareqnum, bole, ningi singila na tigelesqab. Iga qalieonum, ningi iga ti beterosim jaqatinj eqnum deqa Qotei na ningi iga ti gago are latetgoqnqas.

⁸O ijo was kalil, iga Esia sawaq di gulbe kobaquja item. Gulbe dena iga ugeugeigosiqqa gago singila tulan bunyej. Deqa iga endegsi are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. O ijo was, ningi gago gulbe deqa qalieoiy. ⁹Bole, iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Anjam pegiyo tamo na tamo bei minjqas, “Ni une ti unum deqa ni moiqam.” Dego kere iga are qalem, gulbe dena iga moiyoqngwas. Qotei na gulbe di iga egej. Di kiyayaqa? Iga gago segi singila qa are qalaim deqa. Iga Qotei aqa singila qa are qaloqnqom. Agi a na qujai moiyo tamo nangi olo subq na tigeltnjreqnu. ¹⁰O ijo was, gulbe dena iga moiyoqngwa laqnaqa Qotei na gulbe di taqal atatetgej. Bunuqna dego a na gago gulbe taqal atatgoqnqas. Deqa iga Qotei qa gago areqalo singi-latoqnsim mareqnum, bole, a na olo gago gulbe taqal atatgoqnqas. Yim iga bole sqom. ¹¹O ijo was ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa Qotei a nunjo pailyo de ti tamo ungasari gargekoba nango pailyo ti quoqnsim iga aqaryaigoqnqas. Gam dena ningi na dego iga aqaryaigoqnqab. Yim tamo ungasari gargekoba nangi Qotei tulan binjiyoqnqab.

Pol a Kristen nangi gisañnjrosaijoqnej

¹²O was kalil, ijo are miligiq di e qalieonum, e kumbra bole tintinj segi dauryoqnsim unum. E ijo kumbra deqa tulan areboleboleibeqnu. Kumbra bole kalil Qotei na osorbeqnu qaji di segi e dauryoqnsim unum. E mandam tamo nango powo na kumbra di yosaieqnum. Qotei a e qa are boleioqnsiq kumbra osorbeqnu qaji di segi e yeqnum. Deqa e na tamo ungasari kalil nangi kumbra bole gaigai enjreqnum. Agi e na ningi dego kumbra tulan boledamu engoqnem. ¹³⁻¹⁴Ijo anjam endi ningi sisiyosib poingwajqa deqa e nengrenyonum. Bole, ijo anjam qudei qa ningi geregere poingosai unu. Ariya ijo are

endegsi unu. Ningi ijo anjam kalil qa poingekritim gilsib diño bati itqab. Yim gago Tamo Koba Yesus a olo bqa-jqa batiamqa ningi e qa tulan areboleboleingim e kamba dego ningi qa tulan areboleboleibqas.

¹⁵⁻¹⁶ Ijo are miligiq di e nami qalieem, ningi ijo kumbra kalil qa tulan areboleboleingim sqab. Utru deqa e na ningi merngem, “E mati nungoq bosiy ningi uratngosiy Masedonia sawaq gilsiy dena puluosiy nungoq olo bqai.” Od, e bati aiyel nungoq bqajqa are qalem. Di kiyaaqa? Qotei na ningi gereingo aiyeltngwajqa deqa. E nungoq olo bosiy dena Judia sawaq aiqa laqnitqa ningi silali qa aqaryaibbqa e gamq di ingi bei qa truquaim deqa ti are qalem. ¹⁷ Ningi endegsib are qaleqnub kiyo, “Pol aqa anjam di a dauryosai. A na iga gisanje. A mandam tamo nango kumbra dauryoqnsiq deqa a anjam bei maroqnsiq olo urateqnu. A lana odoqnsiq olo saideqnu.” O ijo was ningi e qa degsib are qalaib. ¹⁸ Qotei a tamo bole unu deqa a aqa segi anjam kalil dauryeqnu. Deqa e dego anjam bole segi ningi merngeqnum. E lana odoqnsim olo saidosaieqnum. ¹⁹ Nami aqo Timoti wo Sailas ombla na wauoqnsim Qotei aqa Ijiri Yesus Kristus aqa anjam palontoqnsim ningi merngoqnem. Ningi qalie, Yesus a dego lana odoqnsiq olo saidosaieqnu. A gaigai Qotei aqa ñam na odeqnu. ²⁰ Qotei a nami ingi bole bole iga egwajqa marej. Kristus a odeqnu deqa Qotei na ingi di iga egwas. Deqa iga Kristus aqa ñam na mareqnum, “Bole.” Osim iga Qotei aqa ñam soqteqnum. ²¹ Qotei a segi na ningi iga ti singilatgeqnu. Singilatgeqnaqa ningi iga ti Kristus beteryejunum. A na qujai iga aqa segi qa marsiq giltgej. ²² Osiqa aqa toqor egsiq gago are miligiq di atej unu. Aqa toqor di aqa Mondor Bole. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna

ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

Pol a Korin Kristen nanngi gulbe enjrqa uratosiq deqa a nungoq olo bosai

²³ O ijo was, e Qotei aqa ñam na ningi endegsi merngwai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e olo Korin qureq bosai. ²⁴ Nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di iga na lana taqatosaieqnum. Iga ningi ti koba na Yesus aqa wau ojeqnum. Di kiyaaqa? Ningi tulan areboleboleingwajqa deqa. Iga qalieonum, ningi nungo areqalo Yesus qa geregere singilatosis tigelejunub.

2 Ariya e olo Korin qureq bosai. E marem, e olo are gulbe na nungoq bqasai. ² E ningi are gulbetetngwai di tamo yai na olo ijo are boletetbqas? Ningi segi na ijo are boletetbqa kere. ³ Deqa e nungoq olo bosiy are gulbe oqa uratonum. E nungoq bosiy areboleboleibqas di kere. Utru deqa e anjam bei nami nengrenyosim nungoq qarinyem. E qalieem, e areboleboleibqas di ningi kalil dego ijo arebolebole di unsib e koba na areboleboleigwas. ⁴ Bole, e are gulbe ti akam ti sosim anjam di nengrenyem. E ningi are gulbetetngwa osim anjam di nengrenyosai. E ningi tulan qalaqalaingeqnum di ningi qalieqajqa deqa e anjam di nengrenyem.

Ningi na tamo une atej qaji aqa une kobotetiy

⁵ Tamo qujai nami une atej qaji di aqa une qa e anjam koba merngwasai. Tamo dena e are gulbetetbosai. A ningi kalil are gulbetetngej. ⁶ Aqa une aqa awai uge ningi gargekoba na a yeb di kereqo. ⁷ Deqa bini ningi olo aqa une kobotetosis aqa are latetiy. Yim a are boleqas. Ningi degyqasai di a olo are tulan gulbe ti so uge. ⁸ Deqa ningi a olo qalaqalaiyo kumbra osoryoqniy. Yim a qalieqas, ningi a torej qoreiyosai. ⁹ E nungo kumbra

tenemtosiy ningi ijo anjam kalil dau-ryeqnub kiyo sai kiyo di qalieqajqa deqa e nami anjam nengrenyosim nun-goq qarinyem. ¹⁰Ningi tamo bei aqa une kobotetqab di e kamba dego aqa une kobotetqai. E tamo bei aqa une kobotetqai di e ningi qa osiy Kristus aqa ngamgalaq di kobotetqai. ¹¹Tamo uge Satan na iga gisanjosim ugeugeigaim deqa e degyqai. Satan aqa areqalo uge ti aqa uli kumbra ti di iga bole qalieonum.

Pol a Taitus unqa marej

¹²O ijo was kalil, e Kristus aqa anjam bole palontqa osim walwelosim Troas qureq di brantem. Brantonam Tamo Koba a na gam waqtetbonaqa e dia aqa wau ojoqnem. ¹³Bati di e ijo was Taitus itosai deqa e a qa are koba qaloqnem. Deqa e Troas Kristen nangi olo uratnjr-sim Masedonia sawaq gilem.

Yesus aqa wau tamo nangi qoto bunyeqnum

¹⁴Qotei a gaigai iga aqaryaigeqnaqa iga Kristus aqa singila na qoto bunye-qnum. Deqa e Qotei tulan binিয়েqnum. Iga Qotei aqa wau ojeqnum deqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi Qotei qa bole poinjreqnu. Nango powo di saban quleq ti bolequja bul. ¹⁵Od, gago wau di qurem quleq ti bul Kristus na Qotei atraiyeqnu qaji. Quleq di tamo ungasari Qotei na elejeqnu qaji nangi ti tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nangi ti nangoq aiyeqnu. ¹⁶Quleq dena tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nangi moiyo tnjreqnu. Osiqa tamo ungasari Qotei na elejeqnu qaji nangi nambile enjreqnu. Tamo yai nangi Qotei aqa wau di yqa kere? Tamo dego bei sosai. ¹⁷Ningi qalie, Qotei aqa anjam maro tamo gargekoba nangi silali oqajqa deqa osib Qotei aqa anjam mare mare laqnub. Ariya iga nangi bul sai. Qotei na iga wau egej deqa iga gisan na

wauosaieqnum. Iga Kristus koba na are qujaitosim Qotei aqa ngamgalaq di aqa anjam mare mare laqnum.

Yesus aqa wau tamo nangi anjam bunuj mare mare laqnub

3 Iga gago segi nam soqtqajqa are unu e? Sai. Tamo qudei na kiyo ningi na kiyo iga qa anjam bolequja nengrenyqab di ungum. Ningi na kiyo tamo qudei na kiyo anjam bolequja di sisiyosib gago nam soqtetgwab di dego ungum. Iga deqa are qalosaieqnum. ²Ningi segi nengrenj bulosib gago kumbra qa saqnsib laqnub. Ningi nengrenj bul unub deqa tamo kalil nangi nengrenj di sisiyoqnsib iga qa poinjreqnu. Nengrenj di gago are miligiq di unu. ³Kristus a segi na anjam di nengrenyobulej. Nengrenj di Kristus aqaq na bosiq boleq di unu. Nengrenj di ningi segi. Agi iga ningi wauetnge-qnum. Kristus a mandam tamo bei aqa singila na anjam di nengrenyosai. A Qotei nambile gaigai unu qaji aqa Mondor aqa singila na anjam di nengrenyej. A meninq di nengrenyosai. A tamo ungasari nango are miligiq di nengrenyej.

⁴Anjam di aqa utru agiende. Qotei a Kristus aqa nam na iga wau egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Qotei na aqa wau di geregere boletqas. ⁵Bole, iga segi na wau di yqa keresai. Deqa iga gago segi singila na Qotei aqa wau yeqnum degsi marqa keresai. Qotei a segi na iga singila egeqnaqa iga aqa wau yeqnum. ⁶Gago wau agiende. Iga Kristus aqa anjam bunuj palontoqn-sim laqnum. Anjam bunuj di tamo qudei na dal anjamq di nengrenyosai. Qotei aqa Mondor a segi na babtej. Dal anjam na tamo ungasari nangi moiyo tnjreqnu. Ariya Qotei aqa Mondor na tamo ungasari nangi nambile enjreqnu.

⁷Od, dal anjam na tamo ungasari nangi moiyo tnjreqnu. Dal anjam aqa wau agide. Dal anjam di Qotei a nami

meninq di nengrenyonaqa a rian ti bran-tej. Deqa Moses aqa ulatamu rianon-aqa Israel tamo ungasari nangi aqa ulatamu koqyqa keresai. Nam qamot-njrej. Bunuqna rian di olo koboej. ⁸ Ariya Mondor aqa wau bunuj unu. Aqa wau dena dal anjam aqa wau tulan bunye-junu. Mondor aqa wau di olo torei ri-anosiq goge oqej. ⁹ Dal anjam aqa wau agiende. A na gago une qa iga mergo-qnsiq padaltgeqnu. Bole, dal anjam aqa wau di nami rian ti bej. Ariya Qotei na iga tamo bole une saiqoji sqajqa gam babtej. Wau di olo tulan rian koba ti bej. Rian dena dal anjam aqa rian tulan bunyejunu. ¹⁰ Wau bunuj di rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu. Deqa iga wau namij aqa rian uneqnum di a torei koboej. ¹¹ Wau namij di gaigai sqa keresai. A koboqas. Bole, a rian ti bej. Ariya wau bunuj gaigai sqas qaji a olo tulan rian koba ti unu. Rian dena wau namij aqa rian tulan bunyejunu.

¹² Rian koba di mondon bosim gaigai gagoq di sqajqa deqa iga tarinoqnsim unum. Deqa iga ulaosaieqnum. Iga rian deqa mare mare laqnum. ¹³ Iga Moses soqnej dego sai. Moses aqa ulatamu rian ti soqnej deqa a gara mutu oqnsiq dena aqa ulatamu kabutoqnej. Di kiyaga? Israel nangi unaib deqa. Ariya wau namij aqa rian di koboej. ¹⁴ Israel nango areqalo geternjresoqnej deqa nangi anjam namij sisiyoqneb di nango areqalo gara mutu na kabutobulesoqnej. Nangi nami deqsib soqneb agi bini unub. Tamo bei na gara di taqal atqa keresai. Kristus a segi na gara di olo taqal ateqnu. ¹⁵ Od, bati gaigai Israel nangi Moses aqa dal anjam sisiyeqneb di nango areqalo gara mutu na kabutobulejunu. Nangi nami deqsib soqneb agi bini unub. ¹⁶ Ariya tamo nangi are bulyosib Tamo Koba aqa areq bqab di Qotei na gara di olo taqal atetnjrqas. ¹⁷ Tamo Koba a segi Mondor.

Ningi Tamo Koba aqa Mondor ti sqab di nungo une na ningi olo taqatngwa keresai. Ningi bole sqab. ¹⁸ Deqa gago ulatamu olo kabuesqasai. Iga kalil Tamo Koba aqa rian ya jeqiloq di unobuloqn-qom. Unoqnim rian di gagoq di tulan kobaoqnimqa dena iga Tamo Koba a segi buloqnsim sqom. Tamo Koba a na kumbra di iga egeqnu. Tamo Koba a segi Mondor Bole.

Qotei aqa wau tamo nangi web bul unub

4 Qotei a iga qa dulosiqa wau egej deqa iga aqa wau di ojqaqqa asgigo-saieqnu. ² Kumbra uge uge kalil tamo nangi na ulitoqnsib yeqnub qaji di iga olo qoreiyeqnum. Iga gisan kumbra na walwelosaiieqnum. Iga Qotei aqa anjam bubulyosaieqnum. Iga boleq di anjam bole segi mareqnum. Deqa tamo kalil nangi gago kumbra di unoqnsib nango are miligiq di qalieeqnub, iga Qotei aqa namgalaq di wau bole yeqnum. ³ Ariya tamo ungasari padalqa gamq di unub qaji nangi Yesus aqa anjam bole iga palonteqnum qaji di aqa utru poinjrosaiieqnu. ⁴ Mandam endeqa gisan qotei Satan a na tamo ungasari Kristus qa nango areqalo singilatosaieqneb qaji nango areqalo getentetnjrejunu. Deqa Kristus aqa anjam bole nango are miligiq aiqa keresai. Nangi Kristus aqa suwan unqa keresai dego. Kristus a segi Qotei. A segi rian ti unu.

⁵ Ningi quiy. Iga gago segi kumbra qa saosaieqnum. Iga anjam endegsi palonteqnum, “Kristus Yesus a gago Tamo Koba unu deqa iga aqa nam na ningi wauetngeqnum.” Iga anjam degsi palonteqnum. ⁶ Tulan nami Qotei a ingi ingi kalil gereiyqa osiq endegsi marej, “Ambu aqaq na suwan brantqas.” Ariya bunuqna Qotei aqa suwan di gagoq bosiq gago are miligi suwantetgej. Deqa iga Kristus aqa ulatamu geregere

uneqnum. Kumbra dena iga suwan bole unoqnsim Qotei aqa rian poigeqnu.

⁷ O ijo was, ingi tulan boledamu iga deqa mare mare laqnum qaji di gagoq di unu. Bole, iga singila saiqoji unum. Iga web jagi na gereiyo qaji di bul unum. Deqa tamo kalil nangi iga nugoqnsib endegsib qalieeqnub, "Pol a aqa segi singila na wau di yosaieqnu. A Qotei aqa singila kobaqja na wau di yeqnu. Singila dena mandam qaji singila tulan bunyejunu." Tamo kalil nangi degsib qalieeqnub. ⁸ Gulbe segi segi gargekoba gagoq beqnu. Ariya gulbe dena iga padaltgosaieqnu. Ingi ingi gargekoba na gago areqalo niñaqyetgeqnu. Ariya ingi ingi dena gago areqalo torei ugetetgosaieqnu. ⁹ Jeu tamo nangi na iga jaqatin egeqnub. Ariya Qotei a deqa iga uratgosaieqnu. Jeu tamo nangi dena iga lugoqnsib ɲeiotgeqnub. Ariya nangi na iga torei ugeugeigosaieqnub. ¹⁰ Gago jejamuq di tamo ungasari nangi gaigai Yesus aqa moiyo unobuleqnub. Deqa Yesus aqa ɲambile dego gago jejamuq di branteqnaq nangi uneqnub. ¹¹ Iga Yesus aqa wau ojeqnum deqa jeu tamo nangi na bati gaigai iga moiyo tawa laqnu. Nango kumbra dena Yesus aqa ɲambile dego gago jejamuq di branteqnaq tamo ungasari nangi uneqnub. ¹² Deqa moiyo a gagoq di waueqnu. Ariya ɲambile a nungoq di waueqnu.

¹³ Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa Qotei aqa anjam bei neɲgrenq di unu qaji a gagoq di branteqnu. Anjam agiende, "E Qotei qa ijo areqalo singilateqnum deqa e aqa anjam mare mare laqnum." O ijo was, iga dego Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁴ Iga qalieonum, Qotei na Tamo Koba Yesus subq na tigeltej deqa mondon a na iga dego subq na tigeltawas. Osim iga ningi ti joqsim Yesus aqa areq osi oqwas. ¹⁵ E anjam di ningi merngonum. Di kiyaga? E

qalieonum, kumbra kalil gagoq di branteqnu qaji dena ningi aqaryaingeqnu. Gam dena Qotei a tamo ungasari tulan gargekoba nangi qa are boleiyeqnu. Deqa nangi Qotei binjiyoqnsib aqa ɲam soqteqnub.

Iga lan qure qaji ingi ingi qa are qaleqnum

¹⁶ Deqa iga Qotei aqa wau ojqaqja asgigosaieqnu. Bole, gago jejamu a uge qa laqnu. Ariya gago are miligi a bati gaigai olo boleqnsiq singilaieqnu. ¹⁷ Iga qalieonum, gulbe ti jaqatin ti iga bini qoboieqnum qaji di tulan kokba sai. Nangi sokiñalayosib koboqab. Iga gulbe di eqnum deqa iga qalieonum, mondon iga lan qureq di so bole gaigai sqom. Ingi bole bole iga mondon oqom qaji di tulan boledamu. Ingi bole bole dena mandam qa ingi ingi tulan bunɲrejunu. ¹⁸ Ingi ingi iga gago ɲamdamu na uneqnum qaji di sokiñalayosim koboqas. Deqa iga ingi ingi di koqyosaieqnum. Ingi bole bole iga gago ɲamdamu na unqa keresai qaji di bati gaigai sqas. Deqa iga ingi bole bole di koqyoqnsim unum.

5 Iga qalie, gago mandam qaji jejamu endi torei ugeqas. Gago jejamu endi gago tal bul. Mondon Qotei na olo tal bei iga egwas. Tal di tamo bei na gereiyosai. Tal di lan qureq di bati gaigai sqas. ² Iga bini mandam qaji talq endi unum deqa iga akamoqnsim unum. Iga gago lan qure qaji tal osim gara bul jugwajqa deqa are koba unu. ³ Iga tal di jugwom di iga olo lana sqasai. Iga jejamu bunuj oqom. ⁴ Iga mandam qaji talq endi unum deqa iga are gulbeigeqnaqa akamoqnsim unum. Iga jejamu bunuj osim gara bul jugwajqa are qaleqnum. Od, iga gago jejamu moiqa qaji endi uratosim olo jejamu ɲambile sqas qaji di oqajqa are qaleqnum. Iga jejamu saiqoji sqajqa asgigeqnu. ⁵ ɲambile sqajqa gam di Qotei a segi na gereiyetgosiqa aqa Mondor iga

egej. Mondor di Qotei na iga namo egej deqa iga qalieonum, bunuqna ingi bole bole a na iga egwa marej qaji di dego egwas.

⁶Deqa iga gaigai are singilatoqnsim unum. Iga qalie, iga mandam qaji jejamu ti unum deqa iga laj qureq di Tamo Koba a ombla sosaiunum. ⁷Bini iga Yesus unosaieqnum. Ariya iga a qa gago areqalo singilatoqnsim walweleqnum. ⁸Od, iga gago jejamu endi uratosim oqsim Tamo Koba a ombla sqajqa are qaleqnum. Laj qure a gago qure utru sqas. ⁹Deqa iga bini mandamq endi sqom kiyo laj qureq oqsim dia sqom kiyo di ungum. Iga kumbra Tamo Koba a tulan areareteqnu qaji di dauryqajqa are qaleqnum. ¹⁰Iga qalieonum, mondon iga kalil Kristus aqa ulatamuq di tigelamqa a na gago kumbra qa iga pegigwas. Iga mandamq endi sosimqa iga kumbra bole yoqnem kiyo kumbra uge yoqnem kiyo di a unsim awai segi segis egwas.

Iga tamo ungasari nango are bulyetnjrqajqa deqa waueqnum

¹¹Iga Tamo Koba a qa ulaoqnsim aqa sorgomq di unum deqa iga tamo ungasari nango are bulyetnjreqnum. Iga wau di ugetosaieqnum. Qotei a iga qa qalie bole. Nungo are miligiq di ningi dego iga qa qalie bole. E degsi are qalonum. ¹²O ijo was, iga gago segi ñam soqtqa marsim anjam endi nengrenyosai. Ningi gago kumbra qa areboleboleingwajqa deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum. Tamo qudei nangi laja baban na kumbra bole yqajqa arearetnjreqnu. Nangi are miligiq na kumbra bole yqajqa arearetnjrosaeqnu. Deqa ijo was, ningi na tamo nangi di tingitnjroqnsib dalnjroqniy. ¹³Tamo nangi di endegsib mareqnu, “Pol a nanari tamo.” Nango anjam di bole. Iga Qotei qa are qalsim nanari tamo unum.

Ariya iga ningi qa are qalsim areqalo bole ti unum. ¹⁴Kristus na iga tulan qalaqalaigej aqa kumbra dena gago areqalo tigeltetgeqnaqa iga aqa wau ojeqnum. Iga qalieonum, Yesus a iga kalil qa moiyej deqa iga kalil dego morenjobulem. ¹⁵Od, a iga kalil qa moiyej. Iga ñambile unum deqa iga gago segi jejamu qa are qalsim walwelqasai. Yesus a iga qa moisiq olo subq na tigelej deqa iga a qa are qaloqnsim walweloqnom.

¹⁶Deqa bini iga gago areqalo namij na tamo ungasari nangi peginjrosaeqnum. Bole, nami iga gago areqalo namij na Kristus pegiyonem. Ariya bini iga degyosaieqnum. ¹⁷Deqa tamo bei a Kristus beteryesqas di Qotei na aqa are bulyetimqa a tamo bunuj brantqas. Ningi quiy. Aqa kumbra namij torei koboej. Kumbra bunuj olo brantej.

¹⁸Kumbra bunuj di Qotei aqaq na bej. Nami iga Qotei ti jeu sonamqa Qotei a olo Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa bini iga a ombla are qujaitosim unum. Jeu kobotqajqa wau di Qotei na iga egej deqa iga aqa anjam mare mare laqnum. ¹⁹Anjam agiende. Tamo ungasari mandamq endi unub qaji nangi nami Qotei ti jeu sonabqa Qotei na nangi a ombla are qujaitosib sqajqa marsiq Kristus aqa singila na jeu kobotej. Deqa a nango une qa olo are qalosaieqnu. Iga Kristus aqa anjam di mare mare laqajqa deqa Qotei na wau egej. ²⁰Kristus na iga qaringej deqa Qotei a gago medabu na tamo kalil nangi metnjreqnu. Iga Kristus aqa anjam palontoqnsim tamo kalil nangi endegsi metnjreqnum, “Ningi jeu kumbra uratosib bosib Qotei ombla are qujaitosib soqniy.” ²¹O ijo was, Qotei na iga aqaryaigwa marsiq deqa a gago une kalil osiq Kristus aqa qawarq di atnaqa a une tamo bulej. Kristus a segi une yosaieqnu. Deqa iga Yesus beteryosim dena iga Qotei aqa segi tamo bole une saiqoji sqom.

Qotei aqa wau tamo nan̄gi gulbe iteqnub

6 Iga Qotei ombla waueqnum deqa iga nin̄gi singila na endegsi mern̄gwom, “Qotei a nin̄gi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di nin̄gi laña urataib.” ² Agi Qotei a nami marej, “E ni padalo sawaq dena oqajqa bati atem. Bati di branton-aqa e ino pailyo qusim ni aqaryaimem.” O was nin̄gi quiy. Qotei na iga aqaryaig-wajqa bati brantqo. A na iga padalo sawaq dena eleŋqajqa bati bini qujai.

³ Tamo ungasari nan̄gi gago wau endi uge qa marsib ulon̄josib uneq aiyai b deqa iga na nan̄gi kumbra uge bei os-ornjroŋsaieqnum. ⁴ Iga Qotei aqa wau tamo unum deqa iga gaigai tamo un-gasari kalil nan̄gi kumbra bole os-ornjreqnum. Iga singila na tigeloqn-sim gulbe qoboieyqnum. Gago gulbe agiende. Tamo qudei na iga ugeugeiq-nub. Une bei bei na iga niñaqgwa laqnu. Iga are jaqatinqeqnu. ⁵ Jeu tamo nan̄gi toqon̄ na iga lugoqnsib tonto talq di breieqnum. Osib murqumyoqnsib iga qa anjam uge uge mareleŋeqnub. Iga gaigai ŋes na ti jaqatinq na ti waukobae-qnum. Iga geregere ŋeiosaeqnum. Iga bati gaigai mam ti laqnum. ⁶ Iga gulbe kalil di oqnsim kumbra bole jiga saiqoji dauryeqnum. Iga qalie bole ti unum. Iga urur minjin̄ oqosaieqnu. Iga na tamo un-gasari nan̄gi kumbra bole bole enjre-qnum. Iga Qotei aqa Mondor Bole aqa singila oqnsim unum. Iga na tamo kalil nan̄gi qalaqalainjreqnum. Iga laña med-abu na nan̄gi qalaqalainjroŋsaieqnum. ⁷ Iga Qotei aqa anjam bole gaigai mare-qnum. Iga Qotei aqa singila oqnsim waueqnum. Iga gago baŋ wo na ti baŋ qonaŋ na ti qoto qa in̄gi in̄gi ojoqnsim dena kumbra bole tin̄tin̄ dauryoqnsim waueqnum.

⁸ Tamo qudei nan̄gi gago ñam soqte-qnub. Ariya tamo qudei nan̄gi gago ñam

olo ugeteqnub. Tamo qudei nan̄gi iga yomuigeqnub. Ariya tamo qudei nan̄gi olo gago kumbra bole babteqnub. Tamo qudei nan̄gi are qaleqnub, iga gisaŋ tamo. Sai. Iga anjam bole segi mare-qnum. ⁹ Tamo qudei nan̄gi iga qa qalie-sai. Ariya tamo gargekoba nan̄gi iga qa bole qalieeqnub. Iga moiyo tamo bu-lonum. Ariya iga olo ŋambile unum. Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq deqa iga gulbe egeqnu. Ariya gulbe dena iga moiyoŋtgoŋsaieqnu. ¹⁰ Iga are gulbeiq-qnu. Di un̄gum. Iga gaigai arebole-boleiqeqnu. Iga ñoro saiqoji unum. Di un̄gum. Iga na tamo ungasari nan̄gi aqaryainjreqnam nan̄gi laŋ qure qaji ñoro koba eleŋeqnub. Iga in̄gi in̄gi saiqoji unum. Di un̄gum. Iga in̄gi bole bole kalil olo ejunum.

¹¹ O Korin tamo ungasari, iga anjam kalil endi boleq atsim nin̄gi mern̄gonum. Iga gago are miligi waqtosim nin̄gi en̄gekritonum. ¹² Iga gago are miligi getentosai. Iga nin̄gi tulaŋ qalaqalaingeqnum. Ariya nin̄gi nun̄go are miligi getentejunub. Nin̄gi iga koba na are qujaitosaieqnum. ¹³ Nin̄gi ijo an̄gro bul unub deqa e nin̄gi endegsi mern̄gwai. Iga gago are miligi waqtosim nin̄gi qalaqalaingeqnum dego kere nin̄gi kamba nun̄go are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy.

Iga Qotei aqa atra tal bul unum

¹⁴ Tamo ungasari Kristus qa nango are-qalo singilatosaieqnub qaji nango kum-bra nun̄go kumbra ti ombla kerekere sai. Deqa nin̄gi nan̄gi ti beterosib koba na laqnaib. Nin̄gi kumbra bole dauryo qaji tamo unub. Ariya nan̄gi Qotei aqa dal anjam gotraŋyo qaji tamo unub. Deqa nin̄gi nan̄gi ti beterqa kere e? Sai. Nin̄gi suwaŋoq di unub. Ariya nan̄gi ambruq di laqnub. Deqa nin̄gi nan̄gi ti beterqa kere e? Sai. ¹⁵ Kristus Satan wo nan̄gi aiyel are qujaitosib ombla sqa kere e?

Keresai. Ningi Kristus qa nungo are-qalo singilateqnub. Tamo ungasari qudei nangi Kristus qa nango areqalo singilatosiaeqnub. Deqa ningi nangi ti are-qalo qujaitosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. ¹⁶ Qotei aqa atra tal ti gisan qotei nango atra tal ti beterosib ombla sqa kere e? Di dego keresai. Qotei nambile gaigai unu qaji aqa atra tal agi iga segi. Deqa Qotei aqa anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “E nango ambleq di sosiy walweloqnqai. E nango Qotei sqai. Nangi ijo segi tamo ungasari sqab.” ¹⁷ Tamo Koba a nami degsi marsiq a olo anjam bei dego endegsi marej, “Ningi na tamo ungasari e qa qalie-sai qaji nangi uratnjrsib sasaloiy. Ningi nango kumbra jigat bei ojaib. Ojqasai di e ningi elengosiy boletngwai. ¹⁸ Osiy e nungo Abu soqnit ningi ijo segi angro tintinj sqab.’ Tamo Koba singila ti unu qaji a nami degsi marej.”

7 O ijo was bole, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. Deqa kumbra jigat kalil gago jejamu ti gago are miligi ti di unub qaji di iga torej uratekritqom. Osim dena iga Qotei aqa nmgalaq di une saiqoji sosim a qa ulaoqnqom. Ulaoqnsim gago jejamu ti gago are miligi ti torej Qotei yekritosim aqa segi kumbra boleq di sosim dauryoqnqom.

Pol a Korin Kristen nangi qa tulan areboleboleiyej

² Deqa ningi nungo are miligi waqtosib iga qalaqalaigoqniy. Iga nami tamo qudei kumbra uge bei enjrosaiioqnem. Iga tamo qudei ugeugeinjrosaiioqnem. Iga tamo qudei nango ingi ingi gisan na yainjrosaiioqnem. ³ E nungo jejamuq di une qametngwa osim anjam endi merngosai. Agi e maronum, iga ningi tulan qalaqalaingeqnum. Deqa iga moi qom kiyo iga nambile sqom kiyo di ungum. Iga gago are miligi waqtosim ningi

qalaqalaingeqnsim sqom. ⁴ E qalieonum, nungo kumbra bolequja. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. Ijo are miligi ningi qa tulan laejunu. Iga gulbe koba eqnum di ungum. E ningi qa are qaloqnsim dena e tulan areboleboleibeqnu.

⁵ Ariya iga Masedonia sawaq di brantosim bati deqa iga aqaratqa keresai. Sawa dia iga gulbe gargekoba itoqnem. Tamo qudei nangi iga ti anjam na qotoqnem. Iga ulaoqnsim are tonjonqoqnej. ⁶ Ningi qalie, tamo ungasari are gulbeinjreqnu qaji nangi Qotei na olo are latetnjreqnu. Deqa Qotei na Taitus qarinyonaqa a gagoq bonaqa iga unsimqa gam dena gago are olo laej. ⁷ Od, gam dena Qotei na gago are latetgej. Gam dena segi sai. Taitus a nami nungo ambleq di sonaqa ningi na aqa are lateteb a degsi mergonaq qunamqa gam dena dego Qotei na gago are latetgej. Taitus a ningi qa iga endegsi saigej. Ningi e olo nubqajqa are koba qaloqnsib nungo une qa are ugeingeqnu. Osib ningi e ombla are qujaitosib sqajqa singilaeqnub. Taitus a ningi qa iga degsi saigej deqa e tulan areboleboleibeqnu.

⁸ E qalieonum, anjam e nami nenngrenyem qaji di ningi sisiyosib are gulbeingej. Ariya e deqa are ugeibosai. Bole, nami e are ugeibej. Ariya bini sai. Anjam e nenngrenyem qaji dena ningi are gulbeingej. Sokiñalayonaq nungo are gulbe di olo koboej. ⁹ Deqa e bini areboleboleibeqnu. Ningi are gulbeingej e deqa areboleboleibosai. Ningi are gulbeingej ariya bunuqna ningi olo are bulyeb deqa e areboleboleibeqnu. Qotei a segi na are gulbe di ningi engej. Deqa gago anjam nenngrenyem qaji dena ningi yala ugeugeingosai. ¹⁰ Are gulbe Qotei na tamo ungasari nangi enjreqnu qaji dena nango are olo bulyetnjreqnu. Deqa Qotei na nangi eleneqnu. Nungo are gulbe di ingi uge sai. Di ingi bole. Iga deqa are ugeigwasai. Ariya man-

dam tamo nangi are gulbe eqnub di ingi uge. Dena nangi moiyo gam tureqnub. Di kiyaga? Nangi are bulyosai deqa. ¹¹Ningi gegerere are qaliy. Are gulbe Qotei na ningi engej qaji dena ningi olo singilatngej. Agi bini ningi kumbra bole bole yeqnub. Are gulbe dena Qotei na nungo are tigeltetngonaqa ningi tamo qujai nami une atej qaji di a niringteb. Osib ningi Qotei ulaiyosib aqa sorgomq di gegerere soqneb. Qotei na nungo are tigeltetngej deqa ningi iga qa are koba qalsib tamo une atej qaji di aqa une gereiyetqa waukobaeb. Ningi kumbra kalil di yeb deqa iga qalieonum, ningi tamo bole une saiqoji unub.

¹²O ijo was, e nami anjam nen-grenyosim nungoq qarinyem. Ningi na tamo une atej qaji aqa une gereiyetqajqa e deqa osim anjam di nengrenyosai. Tamo agi tamo dena une yej qaji a qa dego e are qalsim anjam di nengrenyosai. Ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub nungo kumbra di Qotei aqa namgalaq di boleq dqajqa deqa e anjam di nen-grenyem. Yim ningi qalieqajqa, nungo kumbra di bolequja. ¹³Nungo kumbra bole degsi unu deqa gago are tulan laejunu.

Gago are laejunu deqa iga areboleboleigeqnu. Ariya iga olo tulan areboleboleigeqnu. Di kiyaga? Ningi na Taitus aqa are gulbe kobotetosib are boleteteb deqa. ¹⁴Anjam kalil e ningi qa Taitus saiyem qaji di bole. Deqa e ijo anjam deqa jemaibosai. E nungo kumbra bole kalil qa Taitus saiyosim nungo nam soqtem. Taitus a qalie, anjam iga ningi qa a saiyem qaji di bole. ¹⁵Bati Taitus a nungoq bonaqa ningi a ulaiyosib a osib aqa anjam dauryoqneb. Nungo kumbra bole di Taitus aqa areqaloq di unu deqa a na ningi tulan qalaqalaigeqnu. ¹⁶E ningi qa are singilatosim qalieonum, ningi kumbra bole kalil yoqnsib sqab. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu.

Kristen nangi silali koroiyeb

8 O ijo was ningi quiy. Qotei a Kristen tamo ungasari Masedonia sawaq di unub qaji nangi qa are boleiyey. Iga deqa ningi saingonam quiy. ²Masedonia Kristen nangi ingi ingi tulan saiqoji sosib gulbe qoboieyqnab bati deqa Qotei na nangi singilatnjrnaqa nangi areboleboleinjrnaqa Judia Kristen nangi aqaryainjrqa marsib silali koba koroiyeb. ³E deqa ningi merngwai. Masedonia Kristen nangi nango segi areqalo na silali di koroiyeb. Nango silali kiñala soqnej di nangi koroiyeb. Osib nangi na nango kumbra di bunyosib olo silali tulan koba koroiyeb. ⁴Nangi na iga waingosib endegsib mergoqneb, “Ningi iga odgibqa iga ningi betern-gosim Qotei aqa tamo ungasari nangi silali qa aqaryainjrcom.” ⁵O ijo was, iga nami are qalem, Masedonia Kristen nangi silali koroiyqab. Ariya nangi kumbra di olo bunyosib Qotei aqa areqalo dauryosib nango segi jejamu Tamo Koba Yesus yeb. Osib iga dego egeb.

⁶Qotei a nami ningi qa dego are boleiyey deqa Taitus a silali koroiyqajqa wau di nungo ambleq di tigeltej. Deqa iga Taitus singila na minjem, “Ni olo Korin Kristen nangoq aisim wau di kobotime.” ⁷O ijo was, bati gaigai ningi kumbra tulan boledamu yeqnub. Agi ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa waukobaegqnub. Ningi Qotei qa bole qalieeqnub deqa ningi aqa wau ojqa-jqa tulan singilaeqnub. Osib ningi na iga tulan qalaqalaigeqnub. Ariya Qotei a ningi qa are boleiyey deqa ningi silali koroiyqajqa wau di dego yosib silali koba atib soqnem.

⁸E ningi wau di yqajqa waingwasai. Kristen tamo ungasari qudei nangi wau di yqajqa tulan singilaeqnub. Nango kumbra deqa agi e na ningi saingonum.

Deqa ningi dego qalaqalaiyo kumbra qa tulan singilaosib silali koroiyqajqa wau di yiy. Yibqa e unsiy marqai, “Bole, ningi qalaqalaiyo kumbra yeqnub.”⁹ O ijo was ningi qalie, gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyey. A nami lan qure qaji ñoro koba ti soqnej. Sosiqa a ningi qa osiqa ñoro di olo uratosiqa ingi tulan saiqoji soqnej. Di kiyaqa? Ningi kamba lan qure qaji ñoro koba oqajqa deqa.

¹⁰ Silali koroiyqajqa wau deqa e olo ijo areqalo bei ubtosiy merngwai. Wausau bei nami ningi namoqna silali koroiyqajqa wau di tigelteb bati deqa ningi wau di yqajqa tulan arearetnegej. ¹¹ Deqa bini ningi wau di olo kobotqa singilaoy. Ningi degyqab di bolequja. Nami ningi wau di yqajqa are tulan prugngonej. Deqa bini ningi silali soqnim singilaosib wau di kobotiy. ¹² Ningi silali koroiyqa are soqnim ningi koroiyiy. Yim Qotei a ningi qa tulan areboleboleiyqas. Ningi silali saiamqa di ungum. Koroiyaib. Qotei a deqa ñirinqasai. Ningi silali soqnim di koroiyiy.

¹³ Ningi gulbe koba qoboiesoqnib tamo qudei nangi olo gulbe saiqoji sqab e deqa ningi merngosai. Iga kalil kerekere unum. ¹⁴ Deqa bini ningi ingi koba ejunub qaji ningi na tamo qudei ingi qa trunqueqnu qaji nangi aqaryainjroqniy. Bunuqna ningi ingi qa truquabqa nangi na kamba olo ningi aqaryaingwab. Ningi kumbra degyqab di ningi kalil kere na sqab. ¹⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo nangi ingi koba koroiyeb qaji nangi ingi uynab menetnjrnaqa ingi oto bei uratosai. Tamo nangi ingi kiñala koroiyeb qaji nangi dego ingi uynab menetnjrnaqa ingi bei qa truquosai.”

Pol a tamo qudei nangi qarinqnjrnaqa Korin Kristen nanngoq aiye

¹⁶ E Qotei tulan binieqnum. Di kiyaqa? A na Taitus are prutetonaqa a iga ti are qujaitosiqa ningi qa are koba soqnej. ¹⁷ Iga Taitus minjem, “Ni olo Korin Kristen nanngoq aiye.” Onaqa Taitus a aqa segi areqalo na odosiq silali koroiyqajqa wau deqa tulan singilaosiq nanngoq aiyej. ¹⁸ Iga Kristen was bei osim Taitus ombla qarinqnjrnam nanngoq aiye. Was bei di a ñam ti unu. A Yesus aqa anjam bole maro qaji tamo. Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nangi a qa qalie bole. ¹⁹ Di segi sai. Kristen nangi na a gilteb deqa a iga ti koba na walweloqnsimqa silali koroiyqajqa wau di taqateqnum. Wau di aqa utru agiende. Qotei a Kristen nangi sougetejunub qaji nangi qa are boleiyeqnu. Iga wau di taqateqnum deqa Tamo Koba aqa ñam tulan goge oqeqnaqa tamo kalil nangi unoqnsib iga qa mareqnu, “Bole, nangi wau di yqajqa tulan singilaeqnu.” ²⁰ O ijo was kalil, silali koroiyqajqa wau di tamo qudei na yomuiyaib deqa iga was bei di osim koba na silali di taqateqnum. ²¹ Gago are endegsi unu. Iga kumbra bole segi gaigai yoqnqom. Tamo ungasari kalil Tamo Koba a ombla nanngoq ñamgalaq di iga kumbra di yoqnqom.

²² Ariya iga gago Kristen was bei dego qarinqyonam a Taitus was de wo nangi aiyel daurnjrsiq koba na nanngoq aiye. Was bei di agi iga nami bati gargakoba aqa kumbra tenemtoqnem. A Qotei aqa wau ojajqa singilaoqnej iga degsi unoqnem. Bini a silali koroiyqajqa wau di ojajqa tulan singilaeqnu. A qalie, ningi kumbra bole yo qaji tamo unub. A degsi qalieosiq deqa a silali koroiyqajqa wau di ojajqa tulan singilaeqnu.

²³ Ningi Taitus qalie. A e ombla ningi qa are qaloqnsim waukobaeqnum. Ningi gago Kristen was aiyel nangi di dego qalie. Nangi Qotei aqa tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nangi qa wau bole yeqnub. Nango wau dena nangi Kristus aqa ñam tulan soqteqnum. ²⁴ Deqa ningi na was aiyel nangi di kumbra bole enjroqniy. Yim Kristen kalil nangi nungo kumbra di unsib marqab, “Bole, nangi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.” Osib qalieqab, “Pol a Korin Kristen nango kumbra bole qa iga saigeqnu di a gisañosaieqnu. A anjam bole saigeqnu.”

Silali koroiyqajqa wau

9 Iga silali koroieyqnum di Qotei aqa tamo ungasari nangi aqaryainjrqa-jqa deqa. Ningi wau di qalieonub deqa e olo anjam olekoba tortoryosiy nen-grenyqasai. ² E qalieonum, ningi wau di yqajqa are tulan prugngeqnu. Deqa e gaigai Masedonia Kristen nango ñam-galaq di nungo ñam soqteqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Wausau bei nami Akaia sawaq di Korin Kristen nangi silali koroiyqajqa wau di tigeltqa mareb.” Od, ningi wau di yqajqa tulan singilaeqnum. E na Masedonia Kristen nangi nungo kumbra deqa sainjreqnam quoqn-sib nangi gargekoba dego wau di yqajqa are prugnjqreanu. ³ E nangi endegsi minjrem, “Korin Kristen nangi silali koroiyqajqa tulan singilaeqnum.” Ariya e nungo ñam laña soqto uge deqa ningi silali di koroiiy. Utru deqa e was qalub nangi di qarijnjram nungoq aiyeb. ⁴ E qalieonum, ningi silali di koroiiyosib atib sqas. Soqnim Masedonia Kristen qudei nangi e ombla na nungoq bosim ningi nami silali di ateb unu degsi unqom. Iga bosim degsi unqasai di iga ningi ti jemaigo uge. ⁵ E are qalem, e was qalub nangi di minjritqa nangi namoqna aisib nungo silali ningi nami koroiyqa mareb

qaji di ningi koba na gereiyqab. Gereiy-ibqa e bunuqna bosiy oqai. Yim tamo ungasari kalil nangi silali di unsib qalieqab, bole, ningi nungo segi areqalo na silali di ateb unu. E ningi silali di koroiyqajqa waingosaioqnem nangi degsib qalieqab.

⁶ Ningi geregere are qaliy. Tamo a ingi kiñala yagwas di a ingi kiñala olo oqas. Tamo a ingi koba yagwas di a ingi koba olo oqas. ⁷ Deqa ningi segi segi kalil silali atqajqa are soqnim silali atoqniy. Ningi are gulbe na silali ataib. Ningi tamo bei na waingim deqa silali ataib. Ningi nungo segi areqalo dauryosib are bole na silali atoqniy. Yim Qotei na ningi tulan qalaqalaingonqas. ⁸ Qotei a ningi qa are boleiyosim ingi bole bole gaigai enggoqnqa kere. Deqa ningi tulan kere na sosibqa dena wau bole bole yoqniy. ⁹ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nen-grenyeb unu,

“Tamo qudei nangi saga yago breiyo bul nango ingi ingi jeiyonqnsib tamo ingi saiqoji nangi enjreqnub.

Deqa nango kumbra bole bati gaigai sqas.”

¹⁰ O ijo was ningi qalie, Qotei a na qujai tamo nangi saga yago enjreqnaqa nangi breiyeqnum. Osiqa tamo nangi bem enjreqnaqa nangi uyeqnum. Dego kere Qotei na ingi ingi engoqnimqa ningi tulan kere na sqab. Deqa ningi Qotei aqa tamo ungasari nangi aqaryainjroqniy. Tamo nangi saga yago breiyeqnum ingi koba oqeleneqnu dego kere nungo silali koroiyqa wau di tulan boleonqas. ¹¹ Qotei na ingi ingi koba engoqnimqa ningi na kamba Kristen nangi silali qa aqaryainjrqa-jqa tulan kere na sqab. Deqa ningi silali di koroiiyosib gago banq di atib iga na osi aisim Kristen nangi enjrimqa nangi deqa Qotei binjyoqnsib sqab. ¹² Nungo wau dena Qotei aqa tamo ungasari nangi aqaryainjrimqa nangi kere na sqab. Nangi ingi bei qa truquqasai. Di segi sai. Nungo wau deqa

nangi Qotei tulanj binjiyoqnaqab. ¹³ Ningi wau di yqab di Qotei aqa tamo ungasari nangi unsib qalieqab, bole, ningi Kristus aqa anjam bole singila na ojoqnsib aqa medabu dauryeqnub. Od, ningi na Kristen nangi silali kobaquja na aqaryainjroqnaqab di nangi nungo kumbra di unoqnsib Qotei aqa ñam soqtoqnaqab. ¹⁴ Osib qalieqab, “Bole, Qotei a Korin Kristen nangi qa are tulanj boleyeqnu.” Nangi degsib qalieosib ningi tulanj qalaqalainjgosib ningi qa Qotei pailyoqnaqab. ¹⁵ O ijo was ningi quiy. Qotei a ingi tulanj kobaquja iga egej. Ingi di agi Kristus. Ingi di aqa utru iga geregere ubtosim marqa keresai. Qotei na ingi di iga egej deqa iga a tulanj binjiyoqnaqom.

Tamo qudei nangi Pol qa yomuoqne

10 Ningi qudei e qa yomuoqnsib endegsib mareqnaqab, “Pol a nami iga koba na sosisa aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. Ariya a sawa isaq di sosisa iga qa njirinoqnsiqa anjam singila na mergeqnu.” O ijo was ningi mati Kristus aqa kumbra qa are qaliy. A aqa segi ñam aguq atoqnsiqa laesoqnej. ² Deqa e nungoq bosiy Kristus aqa kumbra di dauryosiy laesqai. E ningi qa njirinqasai. Ariya tamo qudei nangi are qaleqnaqab, iga mandam tamo nango kumbra dauryoqnsim laqnum. Tamo nangi di e na njirintjrsiy anjam singila na minjrqai. E laesqasai. ³ Bole, iga mandamq endi laqnum. Ariya iga mandam tamo nango kumbra na qotosaieqnum. ⁴ Qotei na qoto qa ingi ingi iga egej. Ingi ingi di Qotei aqa singila ti unu. Di mandam qaji ingi ingi sai. Iga dena qotoqnsim gago jeu tamo nango singila gotranjyeqnum. ⁵ Areqalo uge ti gisaq anjam ti di iga na gotranjyeqnum. Kumbra uge kalil ningi Qotei qalieqajqa gam getentetngeqnu qaji di dego iga na gotranjyeqnum. Gago wau agiende. Iga na tamo ungasari nango are tigeltetnjreqnam nangi nango

areqalo kalil Kristus yekriteqnaqab. ⁶ Deqa ijo was, iga ningi qa tarineqnum. Ningi gago anjam kalil dauryekritibqa iga na tamo kalil Qotei aqa anjam gotranjyeqnaqab qaji nangi njolawotnjrqom.

⁷ Ningi laja babanj na tamo nango kumbra tenemtoqnaib. Ningi geregere tenemtoqniy. Tamo bei a endegsi marqas, “E Kristus aqa tamo.” Ariya tamo di a olo endegsi poiyem, a Kristus aqa tamo qa marqo deqa iga dego Kristus aqa tamo unum. A degsi poiyem. ⁸ Tamo Koba a na iga singila egej deqa iga aqa wau ojeqnum. Iga ningi singilatngwajqa deqa wau ojeqnum. Iga ningi ugeugeingwajqa deqa wau ojoasaieqnum. E gago wau deqa gago ñam kiñala soqtqai. E degyqai di e jemaibqasai. ⁹ Ariya ningi endegsib are qalaib, “Pol a iga ula egwajqa deqa anjam singila na nengrenjyoqnsiq gagoq qarinyeqnu.” Ningi degsib are qalaib. ¹⁰ Bole, tamo qudei nangi e qa endegsib yomueqnaqab, “Pol a anjam singila na nengrenjyoqnsiq gagoq qarinyeqnu. Ariya a gago ambleq endi sosisq anjam mergoqnej di a singila saiqoji soqnej. Anjam palontqa wau dego a qaliesai bole sai.” ¹¹ Tamo qudei nangi e qa degsib yomueqnaqab. Deqa tamo deqaji nangi endegsi poinjrem. Anjam iga sawa isaq endi sosim nengrenjyeqnum qaji di iga nungo ambleq di sosim dauryeqnum.

¹² Tamo qudei nangi diqoqnsib nango segi ñam soqteqnaqab. Iga nangi unub dego sai. Gago kumbra ti nango kumbra ti ombla kerekere sai. Tamo nangi di mareqnaqab, “Gago kumbra bole. Tamo kalil nango kumbra bolesai.” Nangi degsib mareqnaqab. Di kiyaya? Nangi powo tulanj saiqoji unub deqa. ¹³ Iga nangi unub dego sai. Iga gago segi ñam soqtoqnaqasai. Wau Qotei na egej qaji deqa segi gago ñam soqtoqnaqom. Wau bei Qotei na egej qaji agiende. Iga na ningi Korin Kristen wauetngeqnum. ¹⁴ Iga Qotei aqa wau tamo kalil

qa namoosim nungoq di wau utru atsim Kristus aqa anjam bole ningi merngoqnem. Iga tamo qudei nanjo wau bajingosaiqnem. ¹⁵Wau Qotei na egej qaji di segi iga ojqaqqa singilaoqnsim gago ñam soqteqnum. Iga tamo qudei nanjo wau Qotei na egosai qaji deqa gago ñam soqtosaiqnem. Gago are endegsi unu. Nunjo areqalo Yesus qa singilateb qaji di tulanj boleqnimqa gago wau dego nungoq di tulanj kobaoqnqas. ¹⁶Kobaoqnimqa iga nunjo sawaq dena tigelosim sawa sawa isaq giloqnsim dia Yesus aqa anjam mare mare laqnqom. Tamo qudei nanji nami wauoqneb qaji sawa iga deq gilqasai. Iga nanjo wau qa gago ñam soqtqasai.

¹⁷Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a ñam bei soqtqa marsimqa a Tamo Koba aqa ñam segi soqtme.” ¹⁸Iga qalie, tamo bei a aqa segi ñam soqtqas di a Tamo Koba aqa ñamgalaq di ñam saiqoji sqas. Ariya Tamo Koba a na tamo bei aqa ñam soqtetqas di a ñam bole oqas.

Tamo qudei nanji gisanjoqnsib Qotei aqa wau tamo buleqnub

11 Ningi e odbibqa e olo nanari anjam kiñala merngwai. Ningi e odbqa kereamqa e odbiy. ²Ago Qotei wo gago are koba endegsi unu. Ningi Kristus a segi qujai areiyosib aqa sorgomq di soqniy. Tamo bei na aqa dunge nami sambalaosai qaji di osim tamo qujai yim a na oqas dego kere e ningi Kristus aqa banq di Atem. ³E amal uge Satan qa are qalsim deqa e ningi qa ulaeqnum. A nami Iv gisanjonaqa a une atej. Une dena nunjo areqalo ugetetngimqa ningi Kristus a segi qalaqalaiyqa urataib deqa e ulaeqnum. ⁴E qalieonum, tamo qudei nanji nungoq boqnsib gisanjoqnsib Yesus bei qa anjam palontoqnsib merngeqnub. Yesus bei deqa iga nami anjam palontosaiqnem. Tamo nanji di

mondor bei qa dego ningi merngeqnub. Di gisanj mondor. Mondor bei deqa iga nami ningi merngosaiqnem. Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di dego tamo qudei nanji bubulyoqnsib olo anjam bei ningi merngeqnub. O ijo was ningi kiyaya gisanj anjam di quoqnsib bole edegeqnub?

⁵Ningi qudei endegsib are qaleqnub, “Tamo nanji di Qotei na bole qarijnjrinaq gagoq beb.” Di sai. Qotei na nanji qarijnjrosai. Ningi quiy. Tamo nanji di ñam ti unub ariya e dego ñam ti unum. Deqa tamo nanji dena e bunbosai. ⁶Bole, e anjam marqajqa medabu gulbeibeqnu. Di ungum. E powo qa truquosaieqnem. Kumbra kalil e nunjo ambleq di yoqnem qaji dena e ijo powo babteqnam ningi unoqneb.

⁷Ningi qalie, e Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem bati deqa e nunjo silali ingi ingi yaingosaiqnem. Ijo kumbra dena e ijo segi ñam aguq atoqnem. Di kiyaya? Nunjo ñam olo goge oqwa-jqa deqa. E kumbra di yoqnem di e une atoqnem e? Sai. ⁸E Kristen tamo ungasari qure qureq di unub qaji nanjoq dena silali oqnsim olo nunjo ambleq di Qotei aqa wau laña ojoqnem. E nunjo silali yaingosaiqnem. Ijo kumbra dena e qure qureq di Kristen nanjo silali bajinobuloqnem. ⁹Bati e nunjo ambleq di ingi ingi qa truquoqnsimqa e na tamo bei gulbe yosaiqnem. E ningi gulbe engwajqa tulanj uratoqnem agi bini e degsi unum. Bati bei Kristen was qudei nanji Masedonia sawaq dena Korin qureq bosib ingi ingi qa e aqaryai-boqneb. Gam dena e ningi gulbe engwajqa uratoqnem. ¹⁰Kristus aqa anjam bole ijoq di unu deqa e ningi endegsi merngwai. E nunjo silali yaingwa urateqnum. Ijo kumbra deqa e ijo segi ñam soqteqnum. E degoqnsiy sqai. Akaiya sawaq di tamo qudei na e getentbqasai. ¹¹E ningi qalaqalaingosaieqnem deqa e kumbra di

yeqnum kiyo? Sai bole sai. Qotei a qalie, e ningi tulan qalaqalaingeqnum.

¹²E nungo silali yaingwa urateqnum. E degoqnsiy sqai. Tamo qudei nangi nungo namgalaq di iga bul sqa marsibqa nango segi nam soqteqnum. Deqa e nangi gam getentetnjroqnai. ¹³Tamo nangi di Qotei na qarinnjrosai. Nangi Yesus aqa wau tamo bolesai. Nangi gisanjoqnsib nango segi kumbra uge bulyoqnsib tamo bole buleqnum. Yeqnab tamo ungasari nangi na unjroqnsib mareqnum, “Nangi Kristus aqa wau tamo bole.” ¹⁴O ijo was ningi nango kumbra di unsib deqa tulan prugaib. Iga qalie, Satan a dego gisanjoqnsiya aqa segi kumbra uge bulyoqnsiya Qotei aqa lan angro bole suwanq di unub qaji nangi buleqnu. ¹⁵Satan a kumbra degyeqnu deqa aqa wau tamo nangi dego nango kumbra uge bulyoqnsib Qotei aqa wau tamo bole buleqnum. Deqa iga nango kumbra di unsim tulan prugwasai. Mondoŋ Qotei na tamo nangi di nango une deqa kambatnjrsim awai ugedamu enjrqas.

Pol a Qotei aqa wau ojoqnej deqa a gulbe gargekoba itoqnej

¹⁶E olo merngwai. Ningi e nanari tamo edegaib. Ungum, ningi e nanari tamo edegwab di kere. Deqa ningi e odbibqa e olo ijo nam kiŋala soqtqai. ¹⁷E Tamo Koba aqa areqalo dauryosim anjam endi marosaieqnum. E nanari tamo bulosim deqa e anjam endi maroqnsim ijo segi nam soqteqnum. ¹⁸Tamo gargekoba nangi mandam tamo nango kumbra dauryoqnsib nango segi nam soqteqnum. Deqa e dego kumbra di dauryosiy olo ijo nam kiŋala soqtqai.

¹⁹Ningi segi qa mareqnum, “Iga powo koba ti unum.” Ariya ningi kiyaaq olo nanari tamo nangi odnjreqnabqa nangi nanari anjam ningi merngeqnum? ²⁰Nungo kumbra agiende. Tamo bei na ningi a lanja kangalyqajqa merngimqa

kiyo, nungo ingi ingi saitimqa kiyo, nungo ingi ingi gisan na yaingimqa kiyo, aqa segi nam soqtimqa kiyo, nungo ula pongimqa kiyo ningi a odyqab. ²¹O ijo was, iga tamo nangi di bul sai. Iga singila saiqoji unum deqa iga na gulbe deqaji ningi engwa keresai. E deqa jemaibqas e? Sai.

Tamo nangi di nango segi nam soqtqajqa ulaosaieqnum. Deqa e kamba dego ijo segi nam soqtqai. O ijo was, e nanari tamo bulosiy deqa anjam endegsi merngwai. ²²Tamo nangi di mareqnum, “Iga Hibru tamo.” Ariya e dego Hibru tamo. Nangi mareqnum, “Iga Israel tamo.” E dego Israel tamo. Nangi mareqnum, “Iga Abraham aqa moma tintin.” E dego Abraham aqa moma tintin. ²³Nangi mareqnum, “Iga Kristus aqa wau tamo.” O ijo was, e nanari tamo bulosiy endegsi marqai, e dego Kristus aqa wau tamo. Agi e na tamo nangi di tulan buŋnjrsimqa nes na ti jaqatin na ti Kristus aqa wau ojeqnum. Bati gargekoba jeu tamo nangi na e tonto talq di waiboneb. Osib e lubogargekobatoqneb. Bati gargekoba e moiqa jojomoqnem. ²⁴Bati 5 Juda nangi na e kumbainbo gargekobatoqneb. Sisiyeb 39. ²⁵Bati qalub nangi bu toqon na e luboqneb. Bati qujai nangi na e moiyoqbqa marsib meniŋ na luboqneb. Bati qalub e qobuŋ na gileqnam qobuŋ a padalej. Qobuŋ a padalonaq qolo ti qanam ti e yuwalq di otosi laqnem. ²⁶Bati gargekoba e sawa isaq singa na walweloqnem. Yeqnam ya koba doqnsiya ya na e padaltbqa jojomoqnej. E gamq di walweleqnamqa bajin tamo nangi gam getentoqnsibqa e lubqa laqneb. Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti dego e lubqa laqneb. Qure qureq di, wadau sawaq di, yuwalq di dego e padalqa jojomoqnem. Gisan Kristen nangi na dego e ugeugeibqa laqneb. ²⁷E nes na ti jaqatin na ti waukobaoqnem. Qolo gargekoba e waukobaoqn-

sim ɲeiosaiognem. E mam ti laqnem. E ya qarboqnej. Bati gargekoba e ingi saiqoji soqnem. Bati gargekoba e yor-beqnaqa e ijo jejamu kabutqajqa gara saiqoji soqnem. ²⁸ Ariya bini gulbe qudei dego ijoq di branteqnub. Gulbe kobaquja bei agiende. E bati gaigai Kristen tamo ungasari qure qure kalilq di unub qaji nangi qa are koba qaleqnum. Nangi bole unub kiyo sai kiyo deqa e nangi qa tulan are koba qaleqnum. ²⁹ Deqa Kristen was bei aqa singila saiamqa e was deqa are koba qalsiy e dego singila saibqas. Ingi bei na Kristen was bei a uneq waiyimqa e was deqa are koba qalsiy are ugeibqas.

³⁰ O ijo was, gam bei saibqo deqa e ijo segi ñam soqtqai. Gulbe bei bei ijoq beqnu deqa ñingi poingeqnu, e singila saiqoji unum. E deqa qujai ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai. ³¹ Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei a qalie, e anjam bole mareqnum. E gisanosaieqnum. Deqa iga bati gaigai Qotei binjyoqnqom. ³² Damaskus qureq di Mandor Aretas a na qure taqato qaji tamo minjnaqa a qoto tamo qudei nangi qarijnjrnaqa nangi qure aqa siranme kalil taqatoqneb. Di kiyaaq? E ulanqa laqnitqa nangi na e ojsib tonto talq di waibqajqa deqa. ³³ Ariya Kristen was qudei nangi na e aqaryaibosib gumba di jigsib qure aqa jeŋ gogetosib sil na gumba tontosib jeŋ aqa siranme kiñalaq dena e ura uratbonab jeŋ oqeq aiyem. Aisim qure taqato qaji tamo aqa banq dena ulanqem.

Qotei na ɲeibilqei Pol osoryej

12 E gam bei saibqo deqa e olo ijo ñam soqtqai. Bole, e ijo ñam soqtqai kumbra dena e aqaryaibqqa keresai. Di unqum. Tamo Koba a na ɲeibilqei bei e nami osorbej deqa ñingi saingit quiy. ² ɲeibilqei agiende. Wausau 14 koboej endi Qotei na Kristus aqa tamo bei osi oqsiqu torei lan qureq oqej. Lan

qure di tulan goge koba. Tamo oqej qaji di e qalie. Tamo di agi e segi. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. ³⁻⁴ E qalieonum, Qotei na tamo di osi oqsiqu lan qureq oqej. A jejamu qorbi oqej kiyo aqa jejamu uratosiq oqej kiyo di e qaliesai. Qotei a segi qalie. A lan qureq oqsiqu dia anjam bei quej. Anjam di aqa damu tamo bei na ubtosim marqa keresai. Anjam di marqajqa getento koba. ⁵ E tamo di aqa ñam soqtqai. E ijo segi ñam soqtqasai. E singila saiqoji unum deqa qujai e ijo ñam soqtqai. E ijo kumbra bei qa ijo ñam soqtqasai.

⁶ E ijo segi ñam soqtqai di e nanari tamo sqasai. Di kiyaaq? E anjam bole marqai. E gisanqasai. Ariya e ijo segi ñam soqtqa uratonum. Tamo qudei nangi ijo kumbra qa ti ijo anjam qa ti are qalsib ijo ñam soqtetbqab di kere. Nangi ijo ñam lanq soqtetbaib.

Qotei a gulbe qarinyonaq Pol aqa jejamuq aiyej

⁷ Qotei a ɲeibilqei tulan boledamu e osorbonaq unem. Ariya e di unsiy olo diqaim deqa Qotei na gulbe uge sil luwit bul qarinyonaq ijo jejamuq aiyej. Gulbe di Satan na ojsiqu dena e ugeugeibeqnu. ⁸ Deqa e singila na Qotei pailyoqalubtem, “O Abu, ni na gulbe di olo taqal atetbime.” ⁹ Onaqa Qotei a saidosiq endegsi merbej, “Ni singila saiqoji unum deqa e ni olo singilatmoqnqai. Osiy ni qa are boleiboqnqas. Dena ni keretmqas.” Qotei na e degsi merbej deqa e singila saiqoji unum di unqum. E olo areboleboleiboqnqas. Yim Kristus aqa singila ijoq di sqas. ¹⁰ E Kristus aqa ñam qa singila saiqoji sqai kiyo, tamo qudei na e misilingboqnqab kiyo, e gulbe oqnqai kiyo, jeu tamo nangi na e ugeugeiboqnqab kiyo, e waukobaoqnqai kiyo di unqum. E deqa areboleboleibo-

qnqas. Di kiyaaq? E singila saiqoji sqai bati di e Kristus aqa singila ti sqai.

**Korin Kristen nango areqalo
Yesus qa singilateb qaji di
Pol na olo singilatetnjrej**

¹¹ Anjam e mareqnum qaji endi nanari anjam. Ningi segi na ijo are tigeltetbeqnum deqa e nanari anjam endi mareqnum. Ningi ijo kumbra bole ubtosaieqnum deqa e segi kamba ijo kumbra bole ubteqnum. Bole, e ñam saiqoji. Ariya kiyaaq ningi na olo tamo qudei nanngo ñam soqtoqnsib mareqnum, “Tamo nanngi di Qotei aqa anjam maro tamo bolequja”? O ijo was ningi quiy. Tamo nanngi dena e bunbosai. ¹² Agi e nunngo ambleq di sosim manwa gargakoba babtoqnum dena ningi endegsib qalieeb, Qotei na e qarinqej. E singila na tigeloqnsim gulbe qoboiyoqnsim manwa ti wau singila ti gargakoba nunngo ambleq di babtoqnum. Kumbra dena ningi osorngooqnej, e Qotei aqa wau tamo bole. ¹³ Kumbra kalil e qure qureq di Kristen nanngo ambleq di yeqnum qaji di e nunngo ambleq di dego yoqnum. Ariya kumbra qujai e nunngo ambleq di yosai. E ningi gulbe engwa uratosim deqa e nunngo silali ingi ingi yaingosaioqnum. Di e une yoqnum e? Sai. Ningi e une yoqnum edegosib ijo une di olo kobotetbiy.

¹⁴ E nami nunngoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nunngoq bqajqa are qaleqnum. E nunngoq bqai di e ningi gulbe engwasai. E nunngo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaieqnum. E ningi segi elenqajqa are qaleqnum. Ningi qalie, anggro kiñilala nanngi na nango ai abu nanngi silali qa aqaryainjrosaieqnum. Ai abu nanngi na nango anggro nanngi silali qa aqaryainjreqnum. ¹⁵ E ningi tulan qalaqalaingeqnum deqa e ijo ingi ingi ti ijo jejamu ti ningi tore ingwajqa areboleboleibeqnu.

Ariya kiyaaq ningi kamba olo e kiñala segi qalaqalaibeqnum?

¹⁶ Ningi qudei e qa endegsib mareqnum, “Bole, Pol a gago silali ingi ingi boleq di yaigosaioqnej. Ariya a na iga walawalaigoqnsiq gago silali ingi ingi gisañ na yaigoqnej.” ¹⁷ O ijo was, e nami Kristen was qudei nanngi qarinqnjram nunngoq aiyeb. Aisib ningi gisangeb e? Osib nunngo silali ingi ingi laña yaingosib olo bosib e ebeb e? Sai. ¹⁸ E na Taitus minjnam a nunngoq aiyej. E Kristen was bei dego qarinyonam a Taitus dauryosiq ombla na aiyeb. Aisib Taitus a ningi gisangosiq nunngo silali ingi ingi qudei bajinej e? Sai. Aqo Taitus wo areqalo qujai ti sosim gam qujai dauryosim kumbra bole segi yoqnum.

¹⁹ Ningi ijo anjam kalil endi sisiosib endegsib are qalaib, “Pol a segi une saiqoji degsi iga mergwa osiq anjam nengrenyej.” Di sai. O ijo was bole, anjam kalil e nengrenyonum qaji endi ningi singilatngwajqa deqa nengrenyonum. E Kristus aqa tamo unum deqa e Qotei aqa ñamgalaq di anjam endi nengrenyonum. ²⁰ E ningi qa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra unsiy e areboleboleibqas kiyo sai kiyo? Ningi dego ijo kumbra unsib areboleboleingwas kiyo sai kiyo? E deqa ulaeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra endi unqai kiyo? Ningi anjam na qoteqnum. Ningi nunngo Kristen was nanngi qa are ugeingeqnu. Ningi minjin oqeqnu. Ningi pupoeleqeqnum. Ningi nunngo Kristen was qudei nanngi misilinqnjreqnum. Ningi yomueqnum. Ningi diqeqnum. Ningi Qotei aqa wau ugeugeiyeqnum. E nunngoq bosiy nunngo kumbra di unqai kiyo? ²¹ E bosiy nunngo ambleq di tamo gargakoba nami une yoqneb qaji nanngi are bulyosai degsi unqai kiyo? Degsi unqai di ijo Qotei na nunngo ñamgalaq di e olo jemai ebqas. Tamo nanngi di nami une endeqaji yoqneb. Nanngi

kumbra uge jigat yoqneb. Nangi sambala kumbra yoqneb. Nangi kumbra uge yqajqa are prugnjqroqnej. E nungoq bosiy tamo nangi di nango une qoreiyosai degsi unqai di e nangi qa are gulbeibqas. E deqa ulaeqnum.

**Pol a Korin Kristen nangoq olo
bqajqa are qaleqnu**

13 E nami nungoq boaiyelttem. Ariya bini e olo nungoq bqajqa are qaleqnum. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a une atimqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nangi aqa une unsib babtibqa iga qusim marqom, ‘Bole, tamo di a une yqo.’” ² E nami nungoq bosim nangi uratngosim bati bei e olo nungoq bosim nangi endegsi merngem, “E bunuqna nungoq olo bosiy tamo une ateqnub qaji nangi nqlawotnjrqai.” Ariya bini e sawa isaq endi sosim anjam di nangi ti tamo nami une atoqneb qaji nangi ti olo merngeqnum. ³ Nangi qalieqajqa, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu kiyo sai kiyo. E nungoq bosiy tamo nangi une ateqnub qaji nangi di nqlawotnjrit nangi unsib qalieqab, bole, Kristus a ijo medabu na anjam mareqnu. Nangi quiy. Kristus a singila saiqoji sosim nangi tingitngwasai. A na aqa singila kobaquja nangi osornqwas. ⁴ Bole, Kristus a namburbasq di gainesoqnej bati deqa a singila saiqoji soqnej. Ariya a olo Qotei aqa singila osiq deqa bini a nambible unu. Iga Kristus beteryejunum deqa iga dego singila saiqoji unum. Ariya iga Qotei aqa singila osim Kristus ombla nambible sqom. Iga nungoq bosim singila di nangi osornqwom.

⁵ Nangi nungo segi segi so tenemtoqniy. Nangi degyqab di nangi Kristus qa nungo areqalo singilateqnub kiyo sai kiyo di qalieqab. Yesus Kristus a nungo are miligiq di unu di nangi poingosai kiyo? A nungo are miligiq di sqasai di

nangi endegsib qalieqab, nangi aqa tamo bolesai. ⁶ Ariya nangi iga qa endegsi poingem, iga Kristus aqa wau tamo bole unum. ⁷ Iga nangi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi kumbra uge kalil uratoqnsib kumbra bole bole yoqnaqab.” O ijo was, iga wau bole yeqnum nangi di qalieqajqa deqa iga pailyosaieqnum. Nangi iga wau tamo bolesai edegwab di ungum. ⁸ Nangi qalie, iga Qotei aqa anjam ugetqa keresai. Iga Qotei aqa anjam singilatqajqa wauqnum. ⁹ Deqa iga singila saiqoji soqnim nangi singila ti sqab di iga areboleboleigwas. Iga gaigai nangi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni na Korin Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi torei kere na sqab.” ¹⁰ Tamo Koba a na e giltbej deqa e aqa wau taqateqnum. E nungoq bosiy njirin anjam na nungo kumbra tingitngwa uratonum. Deqa e isaq endi sosim anjam endi nengrenyonum. E nangi singilatngwajqa deqa Tamo Koba a na e wau ebej. E nangi ugetngwajqa sai.

**Pol a anjam getentosiq
Kristen nangi kaiyeinjrej**

¹¹ Ariya ijo was, e ijo anjam getentqai. Nangi areboleboleingqonem. Nangi kumbra bole kalil qa kere na sqajqa singilaoqniy. Nangi ijo anjam quoqnsib dauryoqniy. Nangi kalil areqalo qujaitosib soqniy. Yim Qotei a nangi ti sqas. Agi a na nangi tulan qalaqalaingeqnu. A are lawo qa utru.

¹² Nangi na nungo Kristen was kalil nangi segi segi kundoqnjriy. Kumbra di agi Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi yeqnub. Qotei aqa tamo ungasari kalil qure endia unub qaji nangi na nangi kaiyeingonub.

¹³ Tamo Koba Yesus Kristus a nangi qa are boleyeme. Qotei na nangi qalaqalaingeme. Mondor Bole na nangi

kalil aqaryaingimqa ningi a beteryosib
koba na are qujaitosib soqniy. Bole.

GALESIA

1 E Pol. Yesus Kristus na e qar-inbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Mandam tamo bei na e qar-imbosai. Tamo bei na e giltbosai dego. Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi segi aiyel na e giltbeb. Yesus agi Qotei na subq na tigeltej. ²Kristen was kalil e koba na endi unum qaji nanngi e ti anjam endi nungoq qarinyonum. Ningi Galesia sawaq di loueqnub qaji.

³Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. ⁴Yesus a gago Abu Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a gago une kobotqa marsiqa aqa segi nambile uratosiq moiyej. A na iga elejamqa iga mandam qa kumbra uge uge kalil uratqa marsiq iga qa moiyej. ⁵Deqa iga Qotei aqa ñam bati gaigai soqtoqnqom. Bole.

Yesus aqa anjam bole qujai segi unu

⁶Kristus a ningi qa are boleiyey deqa Qotei na ningi aqa segi tamo ungasari sqajqa osiq metngej. Ariya kiyaca ningi olo urur Qotei qoreiyosib Yesus aqa anjam bole dauryqa uratosib anjam bei dauryeqnub? E nungo kumbra deqa qusim tulan prugugetem. ⁷Ningi qalie, Yesus aqa anjam bole bei saiqoji. Ariya tamo qudei nanngi nungo areqalo niñaqyetngwajqa wauoqnsib Kristus aqa anjam bole olo bubulyeqnub. ⁸Deqa ningi quiy. Iga na kiyo lan angro bei na kiyo Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merngwom di Qotei na iga ojsim namyuwoq di breigeme. ⁹Od, tamo bei na Yesus aqa anjam bole iga nami ningi merngoqnem qaji di olo bubulyosim anjam bei merngwas di Qotei na a ojsim namyuwoq waiyeme.

¹⁰Ningi kiyersib are qalonub? Mandam tamo nanngi e qa arearetnjrqaqqa kiyo Qotei a e qa arearetnjrqaqqa kiyo deqa e waueqnum? Ningi quiy. Mandam tamo nanngi e qa arearetnjrqaqqa deqa e waueqnum qamu e Kristus aqa wau tamo bolesai qamu.

Qotei a segi na Pol giltej

¹¹O ijo was kalil, e bole merngonum. Yesus aqa anjam bole e nami ningi merngoqnem qaji di tamo bei na babtosai. ¹²Anjam bole di e tamo bei aqa medabug na osai. Tamo bei na e osorbosai dego. Yesus Kristus a segi na anjam bole di babtosiq osorbej.

¹³Ningi qalie, e nami Juda nango kumbra singila na dauryoqnsimqa Qotei aqa tamo ungasari nanngi ugeugeinjroqnem. Osim e nanngi torei padaltnjrqaqqa singila na wauoqnem. ¹⁴E ijo moma nango kumbra kalil dauryqajqa tulan singilaoqnem. Ijo kumbra dena e na Juda tamo gargekoba e ombla louoqnem qaji nanngi bunjnroqnem.

¹⁵Ariya e nambabosaisonamqa Qotei a e giltbosiq e qa are boleiyosiq metbej. ¹⁶Osiqa bati a segi atej qaji di brantonaqa a na aqa Njiri Yesus e osorbosiq merbej, “Ni na Yesus aqa anjam bole osi giloqnsim tamo ungasari sawa bei beiq di unub qaji nanngi minjre minjre laqne.” Ariya bati di e na tamo qudei nanngi Yesus qa anjam bei nenemnjr-saioqnem. ¹⁷E Yesus aqa anjam maro tamo nanngi unjrqaqqa Jerusalem aiyosai dego. Tamo nanngi di namoqna Yesus aqa wau ojoqneb. E bunuqna aqa wau ojem. Ariya e nanngi unjrosai. E Arebia sawaq aisim di soqnem. Sosim bunuqna e olo puluosim Damaskus qureq gilem. ¹⁸Wausau qalub koboonaqa e Pita segi unqajqa Jerusalem aiyem. Aisim bati 15 Pita ombla soqnem. ¹⁹E Jerusalem di soqnem bati di e Yesus aqa anjam maro tamo bei unosai. E Tamo Koba Yesus aqa

was Jems a segi unem. ²⁰Ijo anjam e nengrenyonum qaji endi anjam bole. E Qotei aqa n̄angalaq di anjam bole segi nengrenyonum. E gisaṇosai.

²¹Ariya bunuqna e Jerusalem olo uratosim Siria sawa ti Silisia sawa ti deq gilsim di laqnem. ²²Bati deqa Kristus aqa tamo ungasari Judia sawaq di soqneb qaji nangi ijo ulatamu poinjro-saisoqnej. ²³Nangi e qa laṇa endegsib quoqneb, “Pol a nami iga padaltgwa laqnej. Ariya bini a olo Yesus aqa anjam bole a nami ugeugeiyqa wauoqnej qaji di palontoqnsiq laqnu.” ²⁴Nangi e qa degsib quoqnsib tulaṇ arebolebolein-jrnaqa Qotei aqa n̄am soqtoqneb.

Kristen gate nangi Pol ombla areqalo qujai

2 Wausau 14 koboonaka e olo Jerusalem aiyem. E Barnabas ombla aiyoqnsim Taitus dego osi aiyem. ²Qotei a segi na merbej deqa e Jerusalem aiyem. E Jerusalem aisim di sosimqa e tamo laṇaj nangi koba na qairosaiqnem. E Kristen gate nangi segi koba na qairoqnm. Yesus aqa anjam bole e sawa bei beiq di palontoqnm qaji di e na ubtosim minjroqnm. E tamo laṇaj bei minjosai. Di kiyaka? Yesus aqa wau e nami yoqnsim agi bini yeqnum qaji di uloṇo uge. ³Taitus a Grik tamo. Ariya a e ombla Jerusalem di sonamqa Kristen gate nangi e endegsib merbosai, “Ni na Taitus osim muluṇ waiy.” Degsib merbosai. ⁴Bole, Kristen tamo qudei nangi uli na gago koro miligiq aiyeb. Nangi Kristen tamo bolesai. Nangi gisaṇ tamo. Iga nami kaṅgal tamo bulosim dal anjam aqa sorgomq di sonamqa Kristus Yesus na iga eleṇej deqa bini dal anjam na iga olo taqatgosai. Ariya gisaṇ tamo nangi dena gago kumbra di lumu na tenemtqa marsibqa gago koro miligiq aiyeb. Nango are koba endegsi

soqnej. Nangi na iga olo dal anjam aqa sorgomq di atibqa dal anjam na iga taqatgim iga kaṅgal tamo bulqom. Nango are koba degsi soqnej deqa nangi gago koro miligiq aiyeb. ⁵Aisib mergeb, “Niṅgi Taitus muluṇ waiyiy.” Onaka iga nango anjam di quetnjosai. Nangi Yesus aqa anjam bole olo bubulyaib deqa iga na nangi saidnjrem. Di kiyaka? Yesus aqa anjam bole di nungoq di gaigai sqajqa deqa.

⁶Ijo areqalo agiende. Kristen gate nangi n̄am ti unub di laṇa. Qotei a tamo nango n̄am qa are qalosaeqnu. E na Kristen gate nangi ijo wau qa sainjrnmaq nangi qusib mareb, “Di kere.” Nangi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁷Pita aqa wau agiende. A na muluṇ uno qaji nangi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Qotei a wau di Pita yej. E dego wau ti. Ijo wau agi e na muluṇ unosai qaji nangi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. Qotei a wau di e ebej. Kristen gate nangi degsib qalieeb deqa nangi olo anjam bei totoryosib e merbosai. ⁸Od, Qotei na Pita singila yej deqa a muluṇ uno qaji nangi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnu. Dego kere Qotei na e singila ebej deqa e sawa bei bei qaji nangi Yesus aqa anjam bole minjre minjre laqnum. ⁹Tamo ungasari kalil nangi mareqnub, “Jems na Pita na Jon na nangi qalub Kristen gate unub.” Ariya nangi qalub qalie, Qotei a e qa dego are boleiyosiq Yesus aqa wau ebej. Degsib qalieosib deqa nangi na aqo Barnabas wo gago baṇ ojsib mergeb, “Niṅgi gago Kristen was bole.” Osib nangi aqo aiyel ti are qujaitosib anjam endegsib kere-tosib mergeb, “Niṅgi Barnabas wo sawa bei beiq di Qotei aqa wau yoqniy. Iga muluṇ uno qaji nango ambleq di wauo-qnqom.” ¹⁰Osib nangi anjam qujai segi aqo aiyel endegsib mergeb, “Gago ambleq endi Kristen qudei nangi ingi ingi tulaṇ saiqoji unub. Deqa niṅgi nangi qa

are walngaiq. Ningi nangi aqaryainjro-qniy.” Onaqa iga nangi odnjrem. Nami iga tamo ingi ingi saiyoji nangi aqaryain-jrqajqa are koba soqnej agi bini degsim unum.

Pol a Pita aqa kumbra uge babtej

¹¹ Ariya bunuqna Pita a Antiok qureq bonaqa e aqa ulatamuq di a njirntem. Di kiyaaq? A kumbra uge yej deqa.

¹² Aqa kumbra uge agiende. Nami a sawa bei bei qaji nangi koba na ingi uy-oqneb. Onaqa bati bei Jems a na Juda Kristen qudei muluŋ unqajqa tulaŋ singi-laoqneb qaji nangi qarinqjraqa Antiok bonabqa Pita a nangi qa ulaosiq olo sawa bei bei qaji nangi di tututnjrej. Aqa kumbra uge agide. ¹³ Juda Kristen qudei nangi dego Pita beteryosib gisaŋ kumbra di yeb. Yonabqa bunuqna Barnabas a dego nangi daurnjrsiqa nango gisaŋ kumbra di yej. ¹⁴ Nangi Yesus aqa anjam bole degsib ugetonabqa e unsimqa nango ŋamgalaq di Pita endegsi minjem, “Ni Juda tamo. Ariya ni Juda nango kumbra dauryqa uratosim sawa bei bei qaji nangi bulosim nango kumbra dauryeqnum. Di ni kere degyeqnum. Ariya kiyaaq ni olo sawa bei bei qaji nangi minjreqnum, ‘Ningi Juda nango kumbra dauryiy?’”

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai iga tamo bole une saiyoji sqom

¹⁵ Bole, iga Juda. Di gago leŋ tintiŋ. Iga sawa bei bei qaji sai. Agi sawa bei bei qaji nangi uneq di laqnub. Iga tamo deqaji sai. ¹⁶ Ariya iga qalieonum, tamo nangi Moses aqa dal anjam dauryqab gam dena nangi Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiyoji sqa keresai. Tamo nangi Kristus Yesus qa nango areqalo singilatqab gam dena qujai Qotei na nangi tamo bole une saiyoji qa minjrqas. Iga dego Kristus Yesus qa gago areqalo

singilatam deqa Qotei na iga tamo bole une saiyoji qa mergej. Iga dal anjam dauryem gam dena sai. Tamo a dal anjam dauryqas gam dena a Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiyoji sqa keresai. ¹⁷ Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatam gam dena Qotei na iga tamo bole une saiyoji qa mergej. Iga degyem bati di iga sawa bei bei qaji nangi bulosim iga dego une tamo brantobulem. Deqa iga endegsi marqom kiyo, “Kristus na iga uneq breigej”? O ijo was, iga degsi marqasai bole sai. ¹⁸ E dal anjam aqa sorgomq di sqa uratosiy ariya bunuqna e puluosiy dal anjam aqa sorgomq di olo sqai di ijo kumbra dena e une tamo brantqai. ¹⁹ Dal anjam na e moiyo gamq di waibosiq moiyoŋtej deqa bini e olo Qotei ombla ŋambile unum. E Kristus ombla ŋamburbasq di gainobulem. ²⁰ Osim e olo ŋambile bunuj em. ŋambile di ijo segi ŋambile sai. Kristus a segi ijo are miligiq di ŋambile unu. Deqa bini kumbra kalil e mandamq endi yeqnum qaji di e Qotei aqa ŋiri qa ijo areqalo singilatoqnsim yeqnum. Agi Qotei aqa ŋiri na e tulaŋ qalaqalaibosiq aqa segi ŋambile uratosiq e qa moiyej. ²¹ Qotei a iga qa are boleiyey aqa kumbra di e na ugeugeiyqasai. Iga Moses aqa dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa ŋamgalaq di tamo bole une saiyoji so qamu Kristus a laŋa moiyej qamu.

Iga Yesus qa gago areqalo singilatqajqa anjam

3 O Galesia tamo ungasari, ningi tulaŋ nanari. Iga nami ningi Yesus Kristus osorŋgonam ningi a ŋamburbasq di gainesonaq unobuleb. Ariya tamo yai na nungo areqalo olo niŋaqyetŋgej deqa ningi Yesus aqa anjam olo urateqnub? ² Ijo nenem qujai agiende. Ningi gam kiye na Qotei aqa Mondor eb? Ningi dal anjam dauryeb gam dena ningi Mondor eb kiyo ningi Yesus aqa anjam

bole qusib a qa nungo areqalo singilateb gam dena ningi Mondor eb kiyo? ³Ningi nanarionub e? Ningi nami are bulyosib bati deqa ningi Yesus dauryqa utru atsib Mondor aqa singila na walweloqneb. Ariya bini kiyaaq ningi olo nungo segi singila na Yesus dauryqa marsib walweleqneb? ⁴Gulbe ningi nami qoboioqneb qaji di ningi laja qoboioqneb e? E are qalonum, ningi laja qoboioysai. ⁵Qotei na aqa Mondor ningi engoqnsiq nungo ambleq di manwa kokba babteleqneu. A kiyaaq degyeqnu? Ningi dal anjam dauryeqnub a deqa osiq degyeqnu e? Sai. Ningi Yesus aqa anjam bole qusib a qa nungo areqalo singilateb a deqa osiq degyeqnu.

⁶Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej gam dena Qotei na a tamo bole une saiqoji qa minjej." ⁷Deqa ijo was, ningi endegsi poingem, tamo nangi Yesus qa nango areqalo singilateqneb qaji nangi segi Abraham aqa angro tintin unub. ⁸Nami Qotei a endegsi qalieej, "Bunuqna sawa bei bei qaji nangi Yesus aqa anjam bole qusib nango areqaloq di singilatib gam dena e na nangi tamo bole une saiqoji qa minjqai." Qotei a nami degsi qalieosiq deqa a Yesus aqa anjam bole di ubtosiq Abraham minjej. A endegsi minjej, "O Abraham, ino moma nangoq dena tamo bei brantim aqa wau na e sawa bei bei qaji nangi boletnjqai." O ijo was, anjam di agi nengrenq di unu. ⁹Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na tamo unggasari kalil Yesus qa nango areqalo singilateqneb qaji nangi Abraham a ti boletnjqas. ¹⁰Tamo qudei nangi endegsib are qaleqneb, "Iga dal anjam dauryqom gam dena iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqom." O ijo was, tamo nangi di Qotei na minjqas, "Ningi tamo uge." Osim nangi padaltnjqas. Agi Qotei aqa anjam bei nami

endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nangi Qotei aqa dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di a na minjqas, 'Ningi tamo uge.' Osim nangi padaltnjqas." ¹¹Qotei aqa anjam bei dego endegsib nengrenyeb unu, "Tamo nangi Qotei qa nango areqalo singilatqab di a na nangi tamo bole une saiqoji qa minjqas. Yim nangi nambile gaigai sqab." Deqa iga qalieonum, tamo nangi dal anjam dauryqab gam dena Qotei na nangi tamo bole une saiqoji qa minjqasai. ¹²Dal anjam dauryqajqa ti Qotei qa gago areqalo singilatqajqa ti di ombla kerekere sai. Nangi utru segi segi. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo a dal anjam mutu kalil torei dauryekritqas di a nambile sqas."

¹³Dal anjam a marqo, iga dal anjam mutu kalil torei dauryekritqasai di Qotei na iga tamo uge qa mergsim padaltgwas. Kristus a deqa are qalsiqa iga aqaryaigwa marsiqa gago padalo sawa osiqa a segi Qotei aqa namgalaq di tamo uge bulosiqa iga qa padalej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, "Tamo kalil namtan goge di gainjunub qaji nangi Qotei na tamo uge qa minjqroqnsiq padaltnjqreanu." ¹⁴Kristus Yesus na iga degsi aqaryaigej deqa aqa wau na Qotei a sawa bei bei qaji nangi Abraham a ti boletnjqas. Iga Yesus qa gago areqalo singilatqom gam dena iga Qotei aqa Mondor oqom. Mondor di Qotei a nami iga egwa marej.

Qotei aqa anjam nami marej qaji di dal anjam na taqal waiyqa keresai

¹⁵O ijo was kalil, e na mandam tamo nango kumbra qa ningi endegsi merngwai. Tamo bei a moiyoaisosimqa a na aqa ñoro kalil aqa angro nango banq di uratqa marsim a anjam bei nengrenyosim singilatqas. Deqa bunuqna a moiym aqa angro nangi aqa ñoro

di oqab. Aqa anjam nengrenyej qaji di tamo bei na olo taqal atqa keresai. Osim olo anjam bei dego totoryosim nengrenyqa keresai. ¹⁶ Dego kere ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di a ubtosiq Abraham aqa moma bei wo minjrej. A Abraham aqa moma gargekoba nanji minjrosai. A aqa moma qujai segi minjej. Anjam di nengrenq di unu. Aqa moma qujai di agi Kristus. ¹⁷ O ijo was, e ningi degsi merngonum di aqa utru agiende. Qotei a nami Abraham ombla anjam qoseb. Onaqa wausau 430 koboonaqa dal anjam brantej. Dal anjam dena Qotei aqa anjam Abraham ombla qoseb qaji di taqal waiyqa keresai. Qotei na ingi bole bole iga laña egwa marej awai saiqoji. Osiqa anjam di singilatej. Anjam di dal anjam na gentqa keresai. ¹⁸ Iga dal anjam dauryqom gam dena iga ingi bole bole di onum qamu Qotei na ingi di iga laña egwa keresai qamu. Iga qalieonum, Qotei a ingi bole bole di iga laña egwajqa are qalsiq Abraham ombla anjam qoseb. ¹⁹ Deqa bunuqna Qotei a kiyaaq olo dal anjam atej? E ubtosiy marqai. A gago une boleq atqa osiqa dal anjam atej. A endegsi are qalej. Dal anjam a soqnim bunuqna Abraham aqa moma qujai di a bqas. Moses a Israel nanji Qotei ti nango ambleq di tigelesosiq yaeba waiyonaqa lan angro nanji na dal anjam di Moses yonabqa a na kamba Israel nanji enjrej. ²⁰ Amble qaji tamo a na tamo qujai segi aqa anjam gereiyetqa keresai. A tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nango ambleq di tigelesosim yaeba waiyosim nango anjam gereiyetnjqas. Ariya Qotei a segi qujai unu. Deqa a anjam bei singilatimqa tamo qudei na olo aqa anjam di gentqa keresai.

Dal anjam a gago abu bul sosisqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej

²¹ E endegsi marqai kiyo? Dal anjam ti ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji de ti ombla jeu atqnsib unub. E degsi marqasai bole sai. Dal anjam mutu bei na iga nambile egwa kere qamu iga dal anjam dauryqom gam dena iga tamo bole une saiqoji so qamu. ²² Ariya degsi sosai. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari kalil nango une na nanji tonto talq di breinjobuleqnu.” O ijo was, anjam degsib nengrenyeb deqa iga Yesus Kristus qa gago areqalo singilatam gam dena iga ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di oqom.

²³ Nami iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati brantosaionaqa dal anjam na iga taqatgesoqnej. Sonaq sonaq ariya bunuqna iga Yesus qa gago areqalo singilatqa bati agi brantej. ²⁴ Dal anjam a gago abu bul sosisqa iga Kristus aqa areq joqsiq gilej. Gilnaqa iga Kristus qa gago areqalo singilatam. Deqa bini iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. ²⁵ Iga Kristus qa gago areqalo singilatqa bati brantej deqa iga olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai. Dal anjam a olo gago abu bul sqasai dego.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas gam dena a Qotei aqa angro tintin sqas

²⁶ Ningi kalil Kristus Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa ningi Qotei aqa angro tintin unub. ²⁷ Ningi kalil yanso osib Kristus beteryejunub deqa ningi Kristus a gara bul jigsib unub. ²⁸ Deqa ningi endegsib maraib, “E Juda qaji” o “E Grik tamo” o “E kangal tamo” o “E kangal tamo sai” o “E tamo” o “E uña.” Ningi degsib maraib. Ningi Kristus Yesus beteryejunub deqa ningi kalil tamo qujaosib unub. ²⁹ Ningi Kristus aqa segi

tamo ungasari unub deqa ningi Abraham aqa angro tintin dego unub. Agi ingi bole bole Qotei a nami Abraham yqajqa min-
 jeq qaji di ningi oqab.

Iga Qotei aqa angro tintin unum

4 Ijo anjam agiende. Angro matu a na bunuqna aqa abu aqa ingi ingi kalil oqas. A angro kiñala sosim a aqa abu aqa kangal tamo lanaj bul sqas. ²Deqa tamo qudei nangi a taqatoqnqab. Taqateso-
 qnib bati aqa abu nami atej qaji di bran-
 timqa nangi a olo taqatqasai. ³Dego kere
 iga nami angro kiñilala bulosim mon-
 dor uge uge lan ti mandam ti taqate-
 junub qaji nango kangal tamo bul so-
 qnem. ⁴Ariya bati Qotei a nami atej qaji
 di brantonaqa a na aqa ñiri Yesus qar-
 inyonaq mandamq aiyej. Aisiq aqa ai
 na ñambabtonaqa a dal anjam aqa sor-
 gomq di soqnej. ⁵A degyej. Di kiyaga?
 A na tamo ungasari dal anjam aqa sor-
 gomq di soqneb qaji nangi olo elenqsim
 nango uneq na awainjrqaqqa deqa. Yim
 iga Qotei aqa angro tintin sqajqa deqa.

⁶Deqa ijo was, bini ningi Qotei aqa an-
 gro tintin unub. Qotei na aqa ñiri aqa
 Mondor qarinyonaqa a gago are miligiq
 aiyej. Aiyej deqa iga Qotei endegsi mete-
 qnum, “O ni gago Abu.” ⁷Deqa ningi olo
 kangal tamo bul sosai. Ningi Qotei aqa
 angro tintin unub. Ningi aqa ingi ingi
 kalil oqab.

Pol a Galesia Kristen nangi qa are koba qaloqnej

⁸Nami ningi Qotei qalieosaisosib bati
 deqa ningi gisan qotei nango kangal
 tamo bul soqneb. ⁹Ariya bini ningi Qotei
 qalieonub. A ningi qa dego qalieqo. Deqa
 kiyaga ningi olo puluosib mondor uge
 uge nango kangal tamo bul sqajqa are
 qaleqneb? Ningi qalie, mondor uge uge
 nangi di singila saiqoji unub deqa nangi
 na ningi aqaryaingwa keresai. ¹⁰Ningi
 gaigai yori bati kokba ti bai qala bunuj

ti wausau bunuj ti di unqajqa are qale-
 qnub. ¹¹Deqa e ningi qa ulaeqnum. Wau
 kalil e nungo ambleq di yoqnem qaji di
 lanja ulonaim deqa e ulaeqnum.

¹²Nami e dal anjam aqa sorgomq di
 sqa uratosim ningi bul soqnem. Bati
 deqa ningi na e une bei ebosaiqnub.
 Deqa ijo was, e ningi endegsi merngwai.
 Ningi kamba e bul soqniy. ¹³Ningi are
 qaliy. E maibej bati deqa e nungoq bosim
 Yesus aqa anjam bole utruq na mern-
 goqnem. ¹⁴Ijo jejamu singila saiqoji so-
 qnej deqa e ningi gulbe koba engoqnem.
 Ariya ningi deqa e qoreibosai. Ningi e
 gereibqa asgingosai. Qotei aqa lan angro
 bei kiyo Kristus Yesus a segi kiyo nungoq
 bqas di ningi a osib gereibqab dego kere
 ningi e osib gereibeb. ¹⁵Bati deqa ningi
 e qa tulan areboleboleinggoqnej. Deqa e
 qalieonum, e na ningi merngem qamu
 ningi nungo ñamdamu dego otorosib
 ebeb qamu. O ijo was, kiyaga bini ningi
 e qa areboleboleinggosaieqnu? ¹⁶E ningi
 anjam bole merngeqnum dena e ningi
 jeu ateqnum e? Di sai.

¹⁷Ningi quiy. Gisan anjam maro
 tamo nangi na ningi walawalaingeqnub.
 Nangi ningi aqaryaingwajqa deqa are
 qalosaieqnub. Nangi na ningi titngibqa
 ningi e qoreibosib olo nangi daurnjrqa-
 jqa deqa are qaleqnub. ¹⁸Iga gago Kris-
 ten was nangi kumbra bole bole en-
 jrqaqqa singilaoqnqom di bolequja. Deqa
 ningi gaigai kumbra di yoqniy. E ningi
 koba na soqnim bati deqa segi sai. Ningi
 gaigai yoqniy. ¹⁹O ijo angro, ningi quiy.
 Uña angrotqa osiq jaqatinyeqnu dego
 kere e ningi qa are jaqatinbeqnu. Ijo are
 koba endegsi unu. Kristus a nungo are
 miligiq di soqnimqa ningi a bulosib aqa
 kumbra geregere dauryoqniy. ²⁰Bini e
 ningi koba na sosai. E ningi koba na so
 qamu e ningi lawo anjam merngo qamu.
 O ijo was kalil, e ningi qa are koba qale-
 qnum. E kiwersiy ningi aqaryaingwai di
 e yala poibosai.

Pol a Hagar qa ti Sara qa ti yawo anjam marej

²¹ Ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa-jqa are qaleqnub deqa e ningi nenemng-wai. Kiyaaq ningi dal anjam geregere poingosaieqnu? ²² Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu. Abraham a angro mel aiyeltej. Angro bei Hagar na nambabtej. Hagar a kangal unja. Angro bei Sara na nambabtej. Sara a kangal unja sai. A Abraham aqa njaun tintinj. ²³ Abraham a mandam tamo nango kumbra dauryosiq deqa a Hagar wo ngerjosib angro qujai Ismael nambabtej. Ariya Sara aqa angro a gam bei na nambabtej. Gam agiende. Qotei a anjam marnaqa aqa anjam di aqa damu brantonaqa Sara a aqaratonaq aqa angro qujai Aisak nambabtej. ²⁴ Sara Hagar wo nango anjam di yawo anjam bul. Nangi aiyel anjam namij ti anjam bunuj ti sigitejunub. Hagar a anjam namij sigitejunu. Anjam di Sainai manaq di brantej. Hagar aqa moma nangi kangal tamo unub. ²⁵ Hagar a Sainai mana sigitejunu. Sainai mana di Arebia sawaq di unu. Hagar a mandam qaji Jerusalem dego sigitejunu. Deqa aqa moma kalil nangi a ombla kangal tamo unub. ²⁶ Ariya Jerusalem bunuj a laj goqe di unu. A kangal unja sai. A gago ai. ²⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O unja, ino miligi ugeej deqa ni angrotqa kere-sai. Di ungum, ni areboleboleimeme. Ni angro oqajqa jaqatinqmosaieqnu. Di ungum, ni are boleimim soqne. Sosim ni louoqnsim areboleboleimim kikioqne. Di kiyaaq? Qotei a ino miligi gereiyet-mimqa ni na unja kalil gumbuluj ti unub qaji nangi bunjrsimqa angro tulaq gargekoba oqam.” ²⁸ O ijo was, unja di agi Sara. Ningi Sara aqa angro Aisak a bulosib unub. Qotei a nami anjam marnaqa Aisak a nambabtej. Dego kere Qotei

a anjam marnaqa ningi Qotei aqa angro tintinj branteb unub. ²⁹ Abraham a mandam tamo nango kumbra dauryosiq Hagar wo ngerjosib angro qujai Ismael nambabtej. Deqa Ismael a na Sara aqa angro Aisak jeutoqnsiq ugeugeiyoqnej. Aisak agi Qotei aqa Mondor aqa singila na nambabtej. Dego kere bini iga Mondor ti unum qaji tamo qudei na jeutgoqnsibqa ugeugeieqnu. ³⁰ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “O Abraham, ni na kangal unja di aqa angro Ismael wo nangi winjrim jaraiyeb. Ni que. Aisak a kangal unja aqa angro sai. A ino njaun tintinj aqa angro. Deqa ino ingi ingi kalil a na oqas. Ismael a na ino ingi ingi oqasai.” ³¹ O ijo was, iga kangal unja aqa angro sai. Iga Abraham aqa njaun tintinj aqa angro unum.

Iga kangal tamo bul sqasai

5 Kristus na iga elenej deqa iga olo kangal tamo bul sqasai. Dal anjam na iga olo bunu taqatgwasai dego. Deqa ijo was, ningi singila na tigelesosib tamo qudei na olo ningi dal anjam aqa sorgomq di sqa merngoqniq saidnjroqniy.

² E Pol. E na ningi endegsi merngit quiy. Ningi muluj aiqab di Kristus na ningi aqaryaingwa keresai. ³ Ningi qudei muluj aiqa mareqnub deqa e na endegsi merngwai. Ningi muluj aiqab di Qotei na merngwas, “Ningi dal anjam mutu kalil dego torei dauryekritiy. Qujai bei grotai.” ⁴ Ningi qudei mareqnub, “Iga dal anjam dauryqom gam dena Qotei na iga tamo bole une saiqoji qa mergwas.” Ningi degsib mareqnub di ningi Kristus urateqnub. Qotei a ningi qa are boleiyej aqa kumbra di dego ningi qor-eiyeqnub. ⁵ O was ningi degaib. Iga Mondor ejunum deqa iga aqa wau na Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim mondor a na iga tamo bole une saiqoji qa mergwajqa deqa tarijoqnsim unum. ⁶ Tamo a Kristus Yesus beteryesqas di a en-

degisi poiyqas, “Iga muluŋ aiqom di laŋa. Iga muluŋ aiqasai di dego laŋa. Ariya iga Yesus qa gago areqalo singilatosim qalaqalaiyo kumbra dauryqom di kumbra bole utru ti.” A degisi poiyqas.

⁷Nami niŋgi Yesus aqa gam geregere dauryosib walweloqneb. Ariya tamo yai na gam getentetŋgej deqa niŋgi olo anjam bole dauryqa urateqneb? ⁸Nungo areqalo niŋgi bini ojejunub qaji di bole-sai. Qotei agi niŋgi metŋgej qaji a na areqalo di niŋgi eŋgosai. ⁹Nungo areqalo uge di sum bul. Niŋgi qalie, tamo nangi sum kiŋala oqnsib bem ti bulye-qnab bem tiyekritoqnsiq tulaŋ kobaqu-jaeqnu. Dego kere nungo areqalo uge di tulaŋ kobaqujaqas. Deqa niŋgi areqalo di uratiy. ¹⁰O ijo was, e qalieonum, niŋgi areqalo uge di uratqab. Osib ijo areqalo olo dauryqab. Tamo Koba a na aqaryaingimqa niŋgi degyqab. Di e qalieonum. Tamo yai nangi nungo areqalo niŋaqyetŋgwajqa waueqneb di e qaliesai. Tamo nangi di awai ugedamu oqab.

¹¹Ariya “Niŋgi muluŋ aiyiy” e anjam di tamo nangi minjreqnum qamu kiyaga jeu tamo nangi na e ugeugeibeqneb? O ijo was, e anjam di tamo nangi minjreqnum qamu Yesus a ŋamburbasq di moiyej anjam dena jeu tamo nango areqalo ugetetŋjrosai qamu. ¹²Jeu tamo nangi dena nungo areqalo niŋaqyetŋgeqneb. Nangi muluŋ aiqajqa tulaŋ singilaeqneb deqa uŋgum, nangi nango segi welum gei dego potosib torei taqal waiyebe.

¹³Od, ijo was, Yesus a niŋgi eleŋej deqa dal anjam na olo bunu niŋgi taqatŋgwasai. Qotei a deqa are qalsiq niŋgi metŋgej. Ariya niŋgi endegsib are qalaib, “Iga dal anjam aqa sorgomq di sosai deqa uŋgum, iga gago areqalo namij dauryosim kumbra uge uge yoqn-qom.” Niŋgi degsib are qalaib. Niŋgi kumbra endegyi. Niŋgi nungo Kristen

was nangi aqaryainjroqnsib qalaqalainjroqniy. ¹⁴Anjam bei dego unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere ni ino was nangi degsim geregereinjroqne.” O ijo was, anjam dena dal anjam kalil kabutejunu. ¹⁵Deqa niŋgi segi segi ŋir-inoqnsib qotoqnaib. Qotoqnqab di niŋgi segi segi qa kumbra uge yoqnsib uneq aisib padalqab.

Areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub

¹⁶Ijo anjam bei agiende. Niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra na walweloqniy. Degsib walwelqab di niŋgi nungo segi jejamu qa areqalo namij dauryqasai. ¹⁷Iga qalie, gago areqalo namij ti Qotei aqa Mondor ti ombla jeu atoqnsib unub. Deqa kumbra bole niŋgi yqajqa arearetŋgeqnu qaji di niŋgi yosaieqneb. ¹⁸Ariya niŋgi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqab di niŋgi olo dal anjam aqa sorgomq di sqasai.

¹⁹Areqalo namij aqa kumbra di niŋgi qalie. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqajqa are prugngoqa, ²⁰gisaj qotei qa louoqa, gumanioqa, was bei jeutoqa, ŋirinoqa, was bei aqa iŋgi iŋgi qa maulŋgoqa, minjin oqoqa, are ugeoqa, nungo segi jejamu qa are qalsib anjam na qotoqa, Kristen was nangi pupoaiyeltnjroqa, ²¹tamo ŋoro ti nangi qa are ugeinggoqa, ya uysib nanarioqa, alaŋkobaoqa. O ijo was, areqalo namij aqa kumbra kalil agide. Tamo uŋgasari kumbra deqaji yeqneb qaji nangi Qotei na taqatŋjrsim nango Mandor Koba sqasai. E nami niŋgi degsi merngem agi olo merngonum.

²²Ariya Qotei aqa Mondor na iga kumbra bole endeqaji yqajqa are tigeltetgeqnu. Qalaqalaiyo kumbra dauryoqa, areboleboleigoqa, lawo kumbra yoqa, urur minjin oqosaioqa, gago was nangi aqaryainjroqnsim kumbra bole bole enjroqa, kumbra bole tiŋtin daury-

oqa, ²³lawo na soqa, gago segi jejamu taqatosim areqalo namij dauryqa ura-toqa. O ijo was, iga kumbra bole deqaji yoqnqom di dal anjam na iga getentgwa keresai. ²⁴Tamo ungasari Kristus Yesus beteryejunub qaji nangi na nango areqalo namij ti are prugnjqajqa kumbra ti kalil namburbasq di qamnab moiyej.

²⁵Qotei aqa Mondor na iga nambile egej deqa iga aqa kumbra na walweloqnqom. ²⁶Iga gago segi nam soqtqasai. Iga Kristen qudei nango are ugetetnjroqnsim qotoqnqasai. Iga gago was nango niooro qa maulgoqnqasai dego.

Ni ingi bei yagwam di ni olo ingi di otorosim oqam

6 O ijo was, Kristen tamo bei a une atimqa ningi Qotei aqa Mondor dauryeqnub qaji ningi na tamo di unsibqa lawo na osib aqa kumbra gereiyetiy. Satan na ningi dego uneq breingim ulonqab deqa ningi geregere nam atoqniy. ²Osib ningi na nungo Kristen was nangi aqaryainjroqnsib nango gulbe qoboiyetnjroqniy. Degsib qoboiyqab di ningi Kristus aqa dal anjam keretosib dauryqab. ³Nungo ambleq di tamo bei a marqas, “E nam koba ti unum.” Ariya a nam ti sosai. A nam saiqoji unu deqa a na aqa segi jejamu gisanjyqo. ⁴Deqa ningi nungo segi segi wau geregere peleiyiy. Osib nungo wau di bole kiyo sai kiyo di ningi qalieqab. Tamo a degyqas di a aqa segi wau qa areboleboleiyqas. Ni ino segi wau ti tamo bei aqa wau ti turtosim peleiyaim. ⁵Tamo kalil nangi nango segi segi wau taqatoqnebe.

⁶Kristen gate nangi Qotei aqa anjam plaltoqnsib ningi merngeqnub deqa ningi na kamba nangi ingi ingi qa aqaryainjroqniy.

⁷Ningi nungo segi jejamu gisanjosib endegsib are qalaib, “Iga Qotei maquiyimqa a gago une unqasai.” O ijo was, ningi Qotei maquiyqa keresai. Ni ingi

bei yagwam di ni olo ingi di otorosim oqam. ⁸Tamo bei a ingi uge yagobulosim aqa areqalo namij dauryqas di aqa areqalo namij dena kumbra uge uge babtoqnm a padalqas. Ariya tamo bei a ingi bole yagobulosim Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryqas di Mondor dena a nambile yimqa a so bole gaigai sqas. ⁹Deqa iga kumbra bole yoqnqom. Iga kumbra bole yqajqa asgigwasai di bunuqna iga awai bole oqom. ¹⁰Deqa bati soqnim iga na tamo ungasari kalil nangi kumbra bole enjroqnqom. Osim tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateqnub qaji nangi kumbra bole enjrqajqa tulanj singilaqom.

Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa segi Pol a areboleboleiyqonej

¹¹Anjam mutu endi e segi na nen-grenyonum. E nengren kokba ijo segi ban na atelenonum di uniy. ¹²Ningi quiy. Tamo nangi ningi mulun breingwa singilaeqnub qaji nangi nungo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. Kristus a namburbasq di moiyej anjam deqa nangi nango areqalo singilatqa ulaeqnub. Osib mareqnub, “Jeu tamo nangi na iga ugeugeigo uge.” Utru deqa nangi na ningi mulun breingwa singilaeqnub. ¹³Nangi segi nami mulun aiyeb. Ariya nangi Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnub. Nangi na ningi mulun breingosib nungo jejamuq dena nam koba oqajqa deqa areboleboleinjreqnu. ¹⁴Ariya e ijo segi nam soqtqa keresai. E tamo bei aqa nam soqtqa keresai dego. E gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa nam segi soqtqai. A namburbasq di moiyej anjam deqa segi e areboleboleiboqnqas. Mandam qa kumbra kalil nami ijo areqaloq di soqnej qaji di Kristus ombla moreneb. E segi dego namburbasq di moiyoqbulen. Deqa e olo mandam qa kumbra kalil dau-

ryqa uratem. ¹⁵Iga muluŋ aiqom di laŋa. Iga muluŋ aiqasai di dego laŋa. Qotei na gago are bulyetgonaqa iga tamo uŋgasari bunuj brantem di kumbra bole utru ti. ¹⁶Tamo uŋgasari kumbra di ojsib dauryeqnub qaji naŋgi qa Qotei a du-loqnsiq are latetnjreqnu. Tamo uŋgasari naŋgi di Israel naŋgo moma bole. Naŋgi Qotei aqa tamo uŋgasari tintin.

¹⁷Tamo bei na e gulbe ebaiq. Nami jeu tamo naŋgi na e luboqneb. E luboqneb qaji pirigi agi ijo jejamuq di unu. Niŋgi di unsib endegsi poingwas, “Bole, Pol a Yesus aqa wau tamo bole.”

¹⁸O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ taqatoqneme. Bole.

EFESUS

Yesus na Pol qarinyej

1 E Pol. Kristus Yesus na e qarinyej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau di ebej. Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari Efesus qureq di unub qaji. Ningi Kristus Yesus geregere dauryeqnub. E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. ²Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nanngi aiyele ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Kristus na lanq qaji ingi bole bole iga egej

³Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei. A Kristus aqa singila na lanq qaji ingi bole bole iga egej. A gago qunun qa are qalsiq deqa ingi di iga egej. ⁴Qotei a mandam atosaisosiq bati deqa a na iga giltgej. Di kiyaya? Iga Kristus beteryosim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim aqa ñamgalaq di une saiqoji sqajqa deqa. ⁵Tulan nami Qotei na iga qalaqalaigosiq iga aqa segi angro sqa marsiq Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Qotei aqa segi areqalo na a degyej. ⁶Aqa kumbra dena a iga qa are boleiyej. Aqa Njiri Yesus a tulanj qalaqalaiyeqnu qaji aqa singila na a degyej. Deqa aqa ñam tulanj goge oqoqnqas.

⁷Qotei a iga qa are tulanj boledamuiyej. Aqa kumbra di aqa utru agiende. A na Kristus qarinyonaqa a gago uneq na iga awaigwa marsiq moiyej. Moisiq aqa leñ aiyej dena Qotei na gago une kalil kobotetgej. ⁸A iga qa are tulanj boleiyosiq qalie ti powo ti kalil iga egej. ⁹Nami Qotei a are qalej, “Kristus a wau di yqas.” Osiaq

aqa areqalo di ulitesoqnej. Ariya bini a na olo aqa areqalo di boleq atsiq iga osorgeqnu. ¹⁰Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi kalil mandam ti lanq qure ti di unub qaji nanngi taqatnjroqnqas. Osim gilsim gilsim bati a nami atej qaji di brantimqa a ingi ingi kalil di olo osim Kristus aqa banq di atim Kristus a nanngo gate sqas.

¹¹Qotei a mareqnaqa ingi ingi kalil babeleneqnu. Tulanj nami a aqa segi areqalo dauryosiq iga na Kristus beteryosim iga aqa segi tamo ungasari sqajqa marsiq giltgej. ¹²Iga Juda unum deqa iga namoqna Kristus qa gago areqalo singilatam. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulanj goge oqoqnqas.

¹³Ningi sawa bei bei qaji ningi dego Qotei aqa anjam bole queb. Anjam bole agiende. Qotei a Yesus aqa wau na ningi elenej. Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatosib a beteryesonab Qotei na aqa anjam nami marej qaji di dauryosiq aqa toqor ningi engej. Deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di aqa Mondor Bole. ¹⁴Iga Mondor ejunum deqa iga qalieonum, bunuqna iga ingi bole bole Qotei a nami aqa segi tamo ungasari nanngi enjirqa marej qaji di oqom. Qotei a gago uneq na iga awaigej deqa iga ingi bole bole di oqom. Iga deqa bini tariñoqnsim unum. Gago kumbra dena Qotei aqa ñam tulanj goge oqoqnqas.

Pol a Efesus Kristen nanngi qa pailyej

¹⁵E endegsi quem. Ningi Tamo Koba Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanngi qalaqalainjreknub. ¹⁶Deqa e gaigai Qotei binjyoqnsim ningi qa pailyeqnum. ¹⁷A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa Qotei. A gago Abu rian koba ti unu qaji. Deqa e ningi qa endegsi pailyeqnum, “O Abu, ni na Efesus Kristen nanngi areqalo bole enjrimqa nanngi ino anjam aqa utru geregere poinjrim ni qa bole

qalieoqnqab.”¹⁸ O ijo was, ijo are koba endegsi unu. Qotei na nungo areqalo suwantetngimqa ingi tulan bole bole a nami ningi engwa osiq metngej qaji di ningi qalieqab. Agi ningi ingi di oqajqa tarinoqnsib unub. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa a na ingi di iga egwa marsiq gereiyetgej unu.¹⁹ Qotei a singila koba ti unu. Singila dena a na gaigai iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum qaji iga aqaryaieqnu. Qotei aqa singila di tulan kobaquja. Deqa iga na ubtosim marqa keresai. Aqa singila kobaquja di gagog di waueqnu. Ningi singila di qalieqajqa deqa e ningi qa Qotei palyeqnum.²⁰ Singila di nami Kristus aqaq di wauoqnej. Agi Kristus a moinaqa Qotei aqa singila kobaquja dena a na Kristus olo subq na tigeltosiq lan qureq osi oqsiqu aqa ban woq di awotej.²¹ Deqa Kristus na mondor singila nangi ti gate kokba ti mandor nangi ti tamo kokba ti kalil nangi tulan bunjrsiq goge kobaq di unu. A na tamo kalil bini bati endeqa nam koba ejunub qaji nangi ti tamo kalil bunuqna nam koba oqab qaji nangi ti tulan bunjrsiq goge kobaq di unu.²² Qotei na ingi ingi kalil osiq Kristus aqa sorgomq di atej unub. Deqa Kristus a ingi ingi kalil di nango gate koba sosiq Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi taqatnjreqnu.²³ Tamo ungasari nangi di agi Kristus aqa jejamu qujai unub. Kristus a nangi ti ingi ingi kalil ti ekritosiq tulan keretnjrejunu.

Iga morenesobulonam Qotei a iga qa are boleiyosiq qalaqalaigej

2 Nami ningi une yoqnsib laqneb deqa ningi morenesobuleb.² Bati deqa ningi mandam qa kumbra uge uge na walweloqneb. Ningi mondor uge uge lan goge di unub qaji nango gate koba Satan aqa kumbra dauryoqneb. Satan a segi mondor singila koba. Deqa a tamo

ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqnu qaji nango are miligiq di singila na waueqnu.³ Nami iga kalil dego nangi koba na laqnsimqa gago jejamu qa areqalo uge uge namij dauryoqnem. Deqa Qotei a iga ti nangi qa ti minjin ani oqetej.

⁴⁻⁵ Bole, iga une yoqnsim laqneb deqa iga morenesobulem. Ariya bati deqa Qotei a iga qa tulan dulosiq qalaqalaigej deqa a na iga Kristus ombla nambile egej. A iga qa are boleiyej aqa kumbra dena a na iga elenej.⁶ Osiqa iga Kristus Yesus ombla olo subq na tigeltgobulosiq iga lan qureq joqsi oqsiqu Kristus aqa awo jaram kobaq di awotgej.⁷ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a iga qa are tulan boledamuiyosiq iga boletgej. Aqa kumbra di a na tamo ungasari kalil bunuqna brantoqnqab qaji nangi osornjroqnqas.⁸ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatonabqa Qotei a ningi qa are boleiyej. Aqa kumbra dena a na ningi elenej. Ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elejosai. Qotei a ningi lan elenej awai saiqoji.⁹ Od, ningi wau bole yonab dena Qotei na ningi elejosai. Deqa ningi nungo segi nam soqtqa keresai.¹⁰ Kristus Yesus aqa wau na Qotei a gago are bulyetgonaga iga tamo ungasari bunuj brantem. Deqa kumbra bole bole kalil Qotei a nami iga dauryaqa gereiyetgej qaji di iga dauryoqnsim walweloqnom.

Kristus a moiyej dena a jeu kobotej

¹¹ Ningi qalie, Juda nangi mulun aiyeqnu. Di nango kumbra. Deqa nangi na ningi misilingoqnsib endegsib merngeqnu, “Ningi mulun aiyosai qaji tamo.” Nangi nango segi ban na tamo nangi mulun breinjreqnu. Ariya ningi geregere are qaliy. Ningi Juda sai. Ningi sawa bei bei qaji.¹² Deqa ningi nami Kristus aqaq di sosai. Ningi isaq di soqneb. Ningi nami Israel nangi ti sosai dego.

Qotei a marej, “E na Israel nangi ingi bole bole enjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatosiq soqnej. Ariya a na ingi bole bole di ningi engwa marosaiognej. Deqa ningi ingi bole bole deqa tariñosaiogneb. Ningi mandamq endi laña Qotei qalie-sai soqneb. ¹³ Ariya bini ningi Kristus Yesus beteryesosibqa Qotei aqa jojomq di unub. Nami ningi isaq di sonabqa bati deqa Kristus a ningi qa moisiq aqa leñ aiyej. Aqa kumbra dena a na ningi jo-qsiqa Qotei aqa areq bej. ¹⁴ Kristus a segi na jeu kobotej deqa bini iga kalil koba na so bole unum. Nami Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti jeu ato-qnsib soqneb. Deqa jen a nanggo ambleq di sosisqa nangi potnjrej. Ariya Kristus a moisiq dena jen di waqtosiqqa jeu kobotosiqqa Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrsiqqa sawa qujaiq di atej. ¹⁵ A moiyej gam dena a na Moses aqa dal anjam mutu kalil taqal atekritej. A na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrej deqa nangi tamo bunuj brantosib tamo qujaioisib unub. Kumbra dena Kristus na jeu kobotosiqqa iga kalil lawo kumbraq di atej unum. ¹⁶ A na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjrim nangi koba na tamo qujaioisib sqajqa deqa marsiq namburbasq di moiyej. Moisiq dena a jeu kobotej. ¹⁷ A bosiqa anjam bole endegsi palontoqnej, “Bini ningi jeu turyqajqa kumbraq di unub.” A na anjam bole di ningi sawa isaq di unub qaji ti tamo ungasari jojom di unub qaji nangi ti palontosiq merngoqnej. ¹⁸ Kristus aqa wau dena iga koba na Mondor qujai ejunum. Deqa iga kalil are qujaitosim unum. Mondor dena gam waqtetgej deqa iga gaigai gago Abu Qotei aqa ulatamuq di brantoqnqom.

Kristen nangi Qotei aqa tal bul unub

¹⁹ Deqa bini ningi olo yaun tamo sosai. Ningi Qotei aqa angro tintin unub. Ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil

nangi ti koba na was bole unub. ²⁰ Ningi Qotei aqa tal bul unub. Qotei a segi na tal di gereiyej. Qotei aqa anjam maro tamo nangi ti aqa medabu o qaji tamo nangi ti tal ai bul tigelejunub. Qotei a segi na tal di tigeltej. Kristus Yesus a segi tal ai tuma qaji. A segi na tal di singilatejunu. ²¹ Tal di aqa tanu kalil nangi Kristus beteryejunub deqa nangi kalil koba na singila na tigelejunub. Qotei na tal di gereiyoqnsiq unu. Deqa tal di kobaqujaoqnsiqqa Tamo Koba aqa segi tal bul tigelejunu. ²² Ningi dego Kristus beteryejunub deqa Qotei na ningi ti aqa segi tamo ungasari kalil nangi ti koroingej unub. Deqa ningi aqa segi so tal bul unub. Qotei aqa Mondor wo nangi aiyel na tal di gereiyosib miligiq di unub.

Pol na sawa bei bei qaji nangi Kristus aqa anjam bole minjre minjre laqnu

3 O ijo was, Qotei a ningi kumbra tulañ boledamu engej. E kumbra deqa saoqnsim laqnam tamo qudei na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. E Pol. E na ningi sawa bei bei qaji aqaryaingwa osim deqa Kristus Yesus aqa wau ojeqnum. Utru deqa e tonto talq endi unum. ² Ningi queb, Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej. O ijo was kalil, Qotei a ningi qa dego are boleiyqajqa deqa e wau yeqnum. ³ Qotei na jeu kobotej anjam di nami ulitesoqnej ariya a na olo boleq at-siqqa e osorbej. E deqa anjam truquyala endi nengrenyonum. ⁴ Ningi ijo anjam endi sisiyosib qalieosib mariy, “Bole, Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di aqa utru Pol a geregere poiyeqnu.” ⁵ O ijo was, Qotei na uli anjam di tamo ungasari nami soqneb qaji nangi minjro-saiognej. Ariya bini a na aqa Mondor aqa singila na uli anjam di babtosiqa aqa anjam maro tamo nangi ti aqa medabu o qaji tamo nangi ti minjreqnu. ⁶ Uli anjam di aqa utru agiende. Qotei na sawa bei bei qaji nangi ti Juda nangi ti turtnjr-

siqa sawa qujaiq di atej. Nangi Yesus aqa anjam bole ojejunub deqa nangi kalil tamo qujaiosib ingi bole bole Qotei a nami Kristus Yesus aqa wau na nangi enjrq marej qaji di oqab. ⁷E Yesus aqa anjam bole di mare mare laqajqa deqa Qotei a e qa are boleiyosiq e wau tamo atej. Osiqa aqa segi singila kobaquja e ebej. ⁸E tamo bolesai. Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi na e tulan bunbejunub. Di ungum. Qotei a e qa are boleiyej deqa e sawa bei beiq di Kristus aqa anjam mare mare laqnum. Kristus aqa anjam agiende. A na ingi tulan bole bole iga egwas. Ingi bole bole di aqa utru iga na ubtosim marqa keresai. ⁹Ningi qalie, Qotei a mandam ti ingi ingi kalil ti atelenej unub. Ariya kumbra a yqajqa nami aqa areqaloq di soqnej qaji di a na ulitej. Bini a na aqa areqalo di olo boleq atqa marsiq e wau ebej. ¹⁰Od, a na aqa segi qalie ti powo ti boleq atqa marsiq e wau ebej. Deqa lan angro singila kokba ti mondor lan goge di unub qaji nangi ti bini Qotei aqa areqalo di unoqsib geregere poinjreqnu. Qotei aqa areqalo agiende. A na Juda nangi ti sawa bei bei qaji nangi ti turtnjsim sawa qujaiq di atqas. ¹¹Tulan nami Qotei a kumbra di yqajqa are qalej. Ariya bini a gago Tamo Koba Kristus Yesus aqa wau na kumbra di yeqnu. ¹²Iga Yesus qa gago areqalo singilateqnum deqa iga ulaosaieqnum. Iga bole qalieonum, iga Qotei aqa ulatamuq di brantqajqa gam agi Yesus a segi qujai. ¹³Deqa ningi quiy. E ningi qa osim Yesus aqa wau ojeqnum. E wau di ojeqnum deqa e gulbe koba qoboieqnum. Ningi deqa are koba qalaib. Ningi are koba qalqab di ningi ulonqab. Deqa ningi ijo gulbe deqa areboleboleingem. Ijo gulbe dena ningi aqaryaingimqa ningi Qotei ombla so bole gaigai sqab.

Pol a Efesus Kristen nangi qa pailyeqnu

¹⁴Deqa ijo was, e singa pulutoqn-sim Abu Qotei binieqnum. ¹⁵A tamo ungasari kalil lan ti mandam ti di unub qaji nango Abu. Deqa a na nango nam segi segi breiyetnjreqnu. ¹⁶E ningi qa endegsim pailyeqnum, “O Abu, ni nami ingi tulan bole bole Efesus Kristen nangi gereiyetnjrem. Deqa ni nango are miligiq di ino Mondor atim soqnim dena nangi tulan singilaqab. ¹⁷Amqa nangi Kristus qa nango areqalo singilatesoqnib kumbra dena Kristus a nango are miligiq di sqas. O Abu, ni na Efesus Kristen nangi singilatnjrimqa qalaqalaiyo kumbra nango are miligiq di tulan singilatib soqneme. Mandam na nam jirim ojesonaqa nam a singila na tigelejunu dego kere.” O ijo was, e ningi qa degsim Qotei pailyeqnum. ¹⁸⁻¹⁹Deqa ningi ti Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi ti singila osib Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Aqa qalaqalaiyo kumbra di tulan kobaquja. A tulan olekoba. A tulan goge koba. A tulan guma koba. Od, Kristus aqa qalaqalaiyo kumbra dena powo ti qalie ti kalil tulan bunyejunu. Deqa ningi aqa qalaqalaiyo kumbra qa geregere qalieosib soqniy. Soqnib ingi bole bole kalil Qotei na ekritosiq keretejunu qaji di dego nungoq di maquesqas.

²⁰Qotei aqa singila a gago are miligiq di waueqnu. Aqa singila dena gago areqalo ti pailyo ti kalil tulan bunyejunu. ²¹Deqa Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi Kristus Yesus aqa nam na bati gaigai Qotei aqa nam soqtoqnsib gilsib gilsib dijo bati itqab. Bole.

Iga Kristus aqa jexamu qujai

4 E Pol. E Tamo Koba aqa wau ojeqnum deqa e tonto talq endi unum. Qotei na ningi a dauryqa osiq metngej.

Deqa e nungo are tigeltetngitqa ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqniy. ²Osib ningi nungo segi ñam aguq atoqnsibqa ningi segi segi qa lawo kumbra yoqniy. Kristen tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nangi qa urur minjiñ oqaiq. Ningi nangi qalaqalainjroqnsib gulbe nangi na ningi engeqnu qaji di qoboietnjroqniy. ³Osib ningi nungo Kristen was kalil nangi koba na are qujaitosib lawo na sqajqa singilaoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa Mondor na iga osorgeqnu. ⁴Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga kalil Mondor qujai ejunum. Qotei na ningi ingi qujai qa tarinqa osiq metngej. Ingi qujai di agi lan qureq di unu. ⁵Tamo Koba qujai dego unu agi Kristus. Iga a qa qujai gago areqalo singilateqnum. Iga kalil yanso qujai em. ⁶Qotei qujai unu. A gago kalil qa Abu. A na qujai tamo ungasari kalil nangi taqatnjreqnu. A nango are miligiq di waeqnu. A nango ambleq di unu.

⁷Kristus a iga kalil qa are boleyosiq segi segi singila egej. ⁸Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei a tonto tamo gargakoba nangi elenosiqa joqsik lan goge oqej.

Oqsik dia nangi singila enjrej.”

⁹O ijo was, Kristus a lan goge oqej anjam di aqa utru agiende. A mati oqosai. A mati moiyo qureq aiyej. ¹⁰Aisiq dena olo tulan goge oqsik lan qure kalil bunyekritosiq torei oqej. A degyej. Di kiyaga? A na ingi ingi kalil ekritosim keretqajqa deqa. ¹¹Deqa a segi qujai na tamo nangi singila enjreqnu. Tamo qudei nangi a na singila enjreqnaqa nangi aqa anjam mare mare laqnu. Tamo qudei nangi a na singila enjreqnaqa nangi aqa medabu oqnsib aqa anjam babteqnu. Tamo qudei nangi a na singila enjreqnaqa nangi aqa anjam bole palontoqnsib tamo ungasari nangi are bulyetnjreqnu. Tamo qudei nangi a na

singila enjreqnaqa nangi Qotei aqa anjam plaltoqnsib Kristen tamo ungasari nangi taqatnjreqnu. ¹²Kristus na tamo nangi di singila enjreqnu. Di kiyaga? Nangi na kamba iga Qotei aqa segi tamo ungasari singilatgimqa iga Kristus aqa wau geregere ojqaqqa deqa. Gago wau dena Kristus aqa jejamu a so bole sqas. Kristus aqa jejamu agi iga segi. ¹³Wau di gilsim gilsim mondoñ iga kalil gago areqalo torei Kristus qa singilaboletosim koba na are qujaitosim sqom. Sosim bati deqa iga kalil Qotei aqa ñjiri qa bole qalieqom. Kumbra dena iga tulan boleoqnsim singila ti sosim Kristus aqa segi kumbra bole kalil ekritosim keretqom. ¹⁴Gisañ tamo nangi maqu kumbra yoqnsib anjam koba lan lan maroqnsib laqnu. Jagwa na yuwal tigelteqnaqa oqe aiyeqnu dego kere anjam dena tamo ungasari qudei nango areqalo niñaqyetnjreqnu. Ariya iga angro kiñilala bul sqasai deqa anjam dena gago areqalo niñaqyetgwasai. ¹⁵Iga gisañ anjam di qusim dauryqasai. Iga qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim anjam bole segi maroqnoqom. Osim dena iga kalil boleoqnsim singilaoqnsim gago Gate Koba Kristus beteryesqom. ¹⁶Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum deqa iga qudei aqa ban bul. Iga qudei aqa singa bul. Iga qudei aqa ñamdami bul. A na aqa ban ti singa ti ñamdami ti di turtoqnsiqa qujaitejunu. Deqa iga segi segi kalil Kristus beteryoqnsim aqa wau geregere ojoqnsim aqa qalaqalaiyo kumbra dauryoqnoqom. Kumbra dena iga tulan boleoqnsim singilaoqnoqom.

Ningi so bunuj ti areqalo bunuj ti soqniy

¹⁷Deqa e Tamo Koba aqa ñam na ningi singila na endegsi merngwai. Sawa bei bei qaji nango areqalo tulan niñaqejunu deqa ningi na nango kumbra uge uge olo dauryosib walwelaib. ¹⁸Nango qalie ti

powo ti tulan ambruejunu. Nangi tulan nanarioqsib laqnub. Nango are miligi getenjejunu. Deqa Qotei aqa nambile nangoq di sosai. ¹⁹ Nangi kumbra uge uge yoqnsib ariya nangi deqa jemainjro-saieqnu. Nangi torei kumbra ugeq aiye-junub. Nangi kumbra uge jigat yqajqa are tulan prugnjqnu.

²⁰⁻²¹ E qalie, ningi Kristus aqa anjam ojejunub deqa ningi sawa bei bei qaji nango kumbra uge di dauryosaieqnub. Nami anjam plalto tamo nangi na Kristus aqa anjam merngeqnab ningi quoqneb. Anjam di gisan sai. Di Yesus aqa anjam bole. ²² Ningi so namijq di sosib walweloqneb bati deqa so namij dena ningi gisanqeanaqa ningi kumbra uge uge yqajqa are prugnjoqnej. Nungo kumbra dena ningi padalqa gamq di breingjoqnej. Deqa bini ningi so namij di torei uratiy. ²³ Uratosib areqalo bunujq di soqniy. ²⁴ Ningi so bunuj osib gara bul jigsib soqniy. Qotei na ningi a bul sqa marsiqa nungo so bunuj di gereiyetnje. Ningi qalie, tamo nangi so bunujq di unub qaji nango kumbra tulan bole tintin branteqnu. Deqa nangi Qotei aqa segi kumbra boleq di unub.

²⁵ Deqa ningi gisan kumbra kalil uratekritisib anjam bole segi Kristen tamo ungasari nangi minjroqniy. Ningi kalil Kristus aqa jejamu qujai unub deqa ningi kumbra degyoqniy. ²⁶ Ningi minjin oqimqa ariya ningi urur minjin kobotiy. Ningi minjin ti soqniq qoloaiq. Qoloqas di ningi olo une bei ato uge. ²⁷ Ningi urur minjin kobotqasai di ningi Satan gam waqtetibqa a na ningi olo uneq breingwas. ²⁸ Ariya bajin tamo nangi olo bajinaib. Nangi nango segi ban na wauoqnsib dena ingi ingi oqnsib tamo ungasari ingi qa truqueqnub qaji nangi aqaryainjroqnebe. ²⁹ Ningi nungo medabu waqtoqnsib anjam uge maroqnaib. Ningi anjam bole segi maroqnsib dena tamo ungasari gulbe ti unub qaji nangi

singilatnjroqniy. Yimqa nangi nungo anjam quoqniq dena Qotei a nangi qa are boleiyosim kumbra bole enjroqnqas. ³⁰ Qotei na aqa toqor ningi engej deqa ningi aqa segi tamo ungasari unub. Toqor di agi aqa Mondor Bole. Dijo batiamqa a nungo uneq na ningi torei awaingwas. Deqa ningi na Mondor di are gulbe yaib. ³¹ Ningi are uge ti minjin ti njirin ti qoto ti misilin anjam ti kumbra uge uge ti kalil torei uratiy. ³² Osib ningi na nungo Kristen was nangi kumbra bole bole enjroqnsib nangi qalaqalainjroqnsib nango une kobotetnjroqniy. Qotei a Kristus aqa nam na nungo une kalil kobotetnje deqa ningi na kamba olo nungo Kristen was nango une dego kobotetnjroqniy.

Ningi suwan qaji tamo ungasari sosib suwanjoq di laqniy

5 Qotei na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Ningi aqa segi angro tintin unub deqa kumbra a segi yeqnu qaji di ningi dego dauryosib yoqniy. ² Kristus na iga tulan qalaqalaigosiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Dego kere ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib walweloqniy. Atra tamo nangi atraiyo ingi ingi saban quleq ti bolequja di oqnsib Qotei atraiyeqnub dego kere Kristus na aqa segi nambile Qotei atraiyosiq moinaqa Qotei a deqa tulan areboleboleiyej.

³ Ningi sambala kumbra yaib. Ningi kumbra jigat dego yaib. Ningi tamo qudei nango ingi ingi qa mamaulngaiq. Nungo ambleq di kumbra uge deqaji sai. Iga Qotei aqa segi tamo ungasari unum deqa iga kumbra kalil deqaji dauryqasai. ⁴ Anjam jiga ti nanari anjam ti alaj anjam ti di dego ningi maroqnaib. Iga anjam deqaji marqom di kumbra bolesai. Deqa ningi anjam bei marqa oqnsib anjam bole segi maroqnsib Qotei binjoqniy. ⁵ Ningi endegsib qalieoiy.

Tamo bei a sambala kumbra ti kumbra jiga ti mamaul kumbra ti dauryqas di Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel na a taqatqasai. Osib aqa Mandor Kokba sqasai dego. Mamaul kumbra di gisan qotei qa louo bul.

⁶O ijo was, tamo qudei na ninggi kumbra uge deqaji yqajqa titngqonsib anjam laña laña merngoqnbqa ninggi nango anjam di qusib dauryaib. Tamo ungasari Qotei aqa anjam gotranjeqñub qaji nanngi kumbra uge deqaji yeqñub deqa Qotei a nanngi qa tulan minjin oqeteqñu. ⁷Deqa ninggi tamo ungasari deqaji nanngi ti beteroqñuib. ⁸Ninggi nami ambruq di soqñeb. Ariya bini Tamo Koba a na ninggi elenjosiq aqa suwañoq di atej unub. Deqa ninggi suwañ qaji tamo ungasari sosib suwañoq di laqñiy. ⁹Suwañ a na kumbra endeqaji babteqñu. Tamo ungasari suwañoq di unub qaji nanngi kumbra bole bole yeqñub. Nanngi kumbra tiñtin dauryeqñub. Nanngi anjam bole mareqñub. ¹⁰O ijo was, kumbra kalil Tamo Koba a tulan areareteqñu qaji di ninggi geregere qalieqa osib dauryoqñiy. ¹¹Osib tamo ungasari ambruq di sosib kumbra uge uge yeqñub qaji nanngi ti beteroqñuib. Nanngi kumbra deqaji yeqñub deqa nanngi kumbra bole bei babtosaieqñub. Deqa ninggi na tamo ungasari nanngi di endegsib minjroqñiy, “Nunngo kumbra di uge.” ¹²Tamo ungasari ambruq di unub qaji nanngi ulioqñsib kumbra yeqñub. Di kiyaya? Nango kumbra di tulan ugedamu. Deqa iga nango kumbra uge qa yala marqasai bole sai. Marqom di iga jemaigwas. ¹³Ariya suwañ a na kumbra kalil boleq ateqñu. ¹⁴Suwañ a kumbra bei boleq atqas di a suwañobulqas. Agi anjam bei endegsi unu,

“O tamo ñeiejunum qaji ni olo subq na tigel.

Yim Kristus na ni suwañ emqas.”

¹⁵Deqa ijo was, ninggi nunngo segi segi walwel geregere taqatosib soqñiy. Ninggi nanari tamo bulosib walwelaib. Ninggi powo ti sosib walweloqñiy. ¹⁶Bini bati uge. Deqa ninggi bati laña ñanguiyaib. Bati soqñim ninggi Qotei aqa kumbra yoqñiy. ¹⁷Ninggi nanari kumbra yoqñuib. Ninggi Tamo Koba aqa areqalo geregere qalieosib dauryoqñiy.

¹⁸Ninggi ya uge uyoqñsib nanarioqñuib. Kumbra dena ninggi ugeugeingwas. Deqa ninggi Qotei aqa Mondor aqa kumbra dauryoqñuibqa a na ninggi taqatngesqas. ¹⁹Ninggi nunngo Kristen was nanngi ti koba na anjam maroqñsibqa bati deqa ninggi Qotei qa louoqñiy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na nunngo are miligiq di tigelteqñu qaji dena ti ninggi Qotei qa louoqñiy. Osib nunngo medabu na ti nunngo are miligi na ti Tamo Koba a qa louoqñiy. ²⁰Kumbra kiye nunngoq di brantoqñim, ungum, ninggi bati gaigai gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binjyoqñiy.

Pol a tamo uña wo nanngi anjam minjrej

²¹Kristus a nunngo Tamo Koba unu deqa ninggi a qa ulaoqñsibqa Qotei aqa tamo ungasari kalil nango sorgomq di soqñiy.

²²O ungasari, ninggi Tamo Koba aqa sorgomq di unub deqa ninggi nunngo gumbulun nango sorgomq di dego soqñiy. ²³Kristus a gago gate koba unu dego kere nunngo gumbulun nanngi nunngo gate unub. Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. A na iga eleñej. ²⁴O ungasari, Qotei aqa tamo ungasari nanngi Kristus aqa sorgomq di unub dego kere ninggi bati gaigai nunngo gumbulun nango sorgomq di soqñiy.

²⁵O tamo, ninggi na nunngo ñaun nanngi tulan qalaqalainjroqñiy. Agi Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi

tulan qalaqalainjrsiq aqa segi nambile uratosiq nanngi qa moiyej dego kere. ²⁶Kristus a ya na ti aqa segi anjam na ti nanngi yansnjrej deqa nanngi Qotei aqa kumbra boleq di unab. ²⁷Kristus a nanngi qa moiyej. Di kiyaya? A na nanngi aqa segi qa marsim nanngi Qotei aqa kumbra boleq di atim nanngi tulan boledamu une saiqoji sqajqa deqa. ²⁸Deqa tamo, ningi nunngo njanj nanngi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi ningi nunngo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Tamo nanngi nanngo njanj nanngi qalaqalainjrqab di nanngi nanngo segi jejamu dego qalaqalaiyqab. ²⁹Iga qalie, tamo nanngi nanngo segi jejamu jeutosaiyeqnu. Nanngi nanngo jejamu geregereiyqnsib ingi bole bole anaiyeqnu. Kristus na aqa segi tamo ungasari nanngi geregereinjreanu dego kere. ³⁰Iga kalil Kristus aqa jejamu qujai unum. Iga segi segi aqa singa ti ban ti unum. ³¹Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei na aqa ai abu nanngi uratnjrsimqa aqa segi njanj wo beterosib jejamu qujaitosib sqab.” ³²Qotei aqa uli anjam di tulan kobaquja. E na Kristus a ti aqa segi tamo ungasari nanngi ti sigitnjrsim agi ningi merngonum. ³³O tamo, Qotei a ningi qa osiq anjam di marej. Deqa ningi na nunngo njanj nanngi qalaqalainjroqniy. Ningi nunngo segi jejamu qalaqalaiyeqnu dego kere. Ariya ungasari, ningi kamba dego nunngo gumbulun nanngo sorgomq di sosibqa nanngi kumbra bole enjroqniy.

**Pol a angro nanngi ti nanngo ai
abu nanngi ti anjam minjrej**

6 O angro, ningi na Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi nunngo ai abu nanngo anjam dauryoqniy. Ningi kumbra degyqab di bolequja. ²⁻³Agi Qotei a dal anjam endegsi marej, “Ni ino

ai abu nanngo sorgomq di sosim nanngo anjam dauryoqne.” Osiqa olo anjam endegsi totoryej, “Ni degyqam di ni bole sosim mandamq endi so kobaiyqam.” Qotei a anjam degsi totoryej. A nami dal anjam bei marqa osiqa anjam degsi totoryosaioqnej.

⁴O abu, ningi na nunngo angro nanngo areqalo ugetetnjraib. Nanngi minjin oqetnjro uge. Ningi Tamo Koba aqa namgalaq di nanngi dalnjroqnsib tingitnjroqniy.

**Pol a kangal tamo nanngo wau qa
gate nanngi ti anjam minjrej**

⁵⁻⁶O kangal tamo ningi quiy. Ningi nunngo wau qa gate nanngo sorgomq di sosibqa nanngi qa ulaoqniy. Ningi Kristus qa wau bole yeqnu dego kere ningi gaigai nunngo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. Ningi gisan na nanngo namgalaq di lanj wau bole yobulaib. Ningi Kristus aqa kangal tamo dego unab. Deqa ningi nunngo are miligiq na Qotei aqa areqalo dauryosib nunngo wau qa gate nanngi qa wau bole yoqniy. ⁷Ningi mandam tamo nanngi segi wauetnjrosaieqnu. Ningi Tamo Koba a dego waueteqnu. Ningi deqa are qaloqnsib are bole na nunngo wau qa gate nanngi wauetnjroqniy. ⁸Ningi are qaliy. Ningi wau bole yqab di Tamo Koba a na kamba awai boledamu engwas. Ningi kangal tamo unab kiyo ningi kangal tamo sai kiyo di ungum. Ningi wau bole yoqniy.

⁹Ariya wau qa gate, ningi dego nunngo kangal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy. Ningi nanngi ula enjroqnaib. Tamo Koba a lanj goqe di unu. A nunngo Tamo Koba unu. A kangal tamo nanngo Tamo Koba dego unu. Aqa namgalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unab deqa a kumbra qujai na nanngi peginjreanu. Ningi deqa are qaloqnsib nunngo kangal tamo nanngi kumbra bole enjroqniy.

Ningi qoto tamo bulosib qoto qa ingi ingi jigelenoiy

¹⁰ Ariya e ijo anjam getentqai. Ningi Tamo Koba a beteryejunub deqa ningi aqa singila kobaquja osib singila na tigelesoqniy. ¹¹ Osib qoto qa ingi ingi Qotei na ningi engeqnu qaji di jigelenosib singila na tigelosib Satan aqa gisan anjam ti aqa uli kumbra ti gotranjoqnsib qotoqniy. ¹² Ningi geregere are qaliy. Iga mandam tamo ungasari nangi ti qoto-saieqnum. Iga lan goge qaji singila ti Satan aqa mondor uge uge nangi ti aqa gate kokba nangi ti qoteqnum. Nangi kalil ambru qa bati endeqa mandam taqatoqnsib unub. ¹³ Deqa bati uge endi ningi qoto qa ingi ingi Qotei na engeqnu qaji di elejosib singila na tigelosib qotoqniy. Yim bunuqna qoto koboamqa ningi singila na tigelesqab.

¹⁴ Deqa ningi singila na tigelesqa marsibqa anjam bole alalag bul di tigsib tigeloiy. Osib kumbra bole tintin gara jugo bul jigsib dena nungo are targa kabutiy. ¹⁵ Qotei na jeu kobotej deqa iga a ti are qujaitosim unum. Anjam bole di ningi singa tatal bul jigsib mare mare laqniy. ¹⁶ Ningi qoto qa ingi ingi kalil di jigekritosib ariya Yesus qa dego nungo areqalo singilatosib soqniy. Nungo areqalo di dumu bul osib tigeloiy. Yimqa tamo uge Satan na qaja ti namyuwo ti ningi qa waiyoqnmqa nungo dumu dena ningi na qaja ti namyuwo ti di gotranjoqnqab. ¹⁷ Qotei na ningi elenej aqa kumbra di ningi gate tatal bul jigsib soqniy. Sosib Mondor aqa sebru dego ojsib dena qotoqniy. Sebru di Qotei aqa

anjam. ¹⁸ Ningi Mondor aqa singila na gaigai Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi Qotei na aqaryaingwa maroqnsib pailyoqniy. Ningi pailyqajqa urato uge deqa ningi geregere nam atoqnsib soqniy. Sosib Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi qa pailyoqniy. ¹⁹ Osib e qa dego endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ulaqasai. A ino anjam bole nami uliesoqnej qaji di ubtoqnsim tamo ungasari nangi minjroqnqas.” ²⁰ O ijo was kalil, Qotei na e qarinqbonaqa e aqa anjam bole di mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. E anjam bole di marqajqa wau ti. Deqa ningi e qa Qotei pailyoqnbqa a na e singilatboqnm e ulaqasai. E aqa anjam di singila na tamo ungasari nangi minjroqnqai.

Anjam getento

²¹ Ariya Tikikus a nungoq bqo deqa a na ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bole. ²² E na a qarinyonum nungoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi mernjwas. Osim nungo are singilatetngwas.

²³ O Kristen was kalil, Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel na nungo are latetngebe. Osib ningi aqaryaingibqa ningi nangi aiyel qa nungo areqalo singilatoqnsib qalaqalaiyo kumbra dauryoqniy. ²⁴ Tamo ungasari kalil gago Tamo Koba Yesus Kristus qalaqalaiyqajqa uratosaiqnub qaji nangi qa Qotei a are boleiyeme. Bole.

FILIPAI

1 E Pol. Aqo Timoti wo Kristus Yesus aqa wau tamo unum. Aqo aiyel na anjam endi nengrenyonum. Nen-grenyosim ningi Kristus Yesus aqa segi tamo ungasari Filipai qureq di unub qaji nungoq qarinyonum. Nungo Kristen gate nangi ti nungo wau tamo nangi qa ti dego anjam endi qarinyonum. ²Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Pol a Filipai Kristen nangi qa Qotei pailyeqnu

³E bati gaigai ningi qa are qaloqn-sim deqa e ijo Qotei binieqnum. ⁴Osim gaigai arebolebole na ningi kalil qa pailyeqnum. ⁵Ningi nami iga betergosib Yesus aqa anjam bole mare mare laqneb. Agi bini ningi degyeqnub. Deqa e ningi qa tulan areboleboleibeqnu. ⁶E endegsi qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di wau boledamu yeqnu. A nami wau di utru atej. Ariya bini a wau di yeqnu dena gilsim gilsim mondon Kristus Yesus olo bqajqa batiamqa a na wau di kobotqas. ⁷Ningi ijo are miligiq di unub deqa e kere ningi qa are qaleqnum. E tonto talq endi sqai kiyo e walwelosiy Yesus aqa anjam bole singilatoqnsiy mare mare laqnai kiyo di ungum. Qotei a e qa are boleiyosiq wau ebej deqa ningi kalil e beterbosib e ti koba na Qotei aqa wau ojeqnum. ⁸Kristus Yesus a na iga tulan qalaqalaigeqnu. Aqa kumbra dena ijo are tigeltetbej deqa e ningi kalil olo nungwajqa are koba unu. Di Qotei a segi qalie.

⁹E bati gaigai ningi qa endegsi Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na Filipai Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi qalaqalaiyo kumbra nango are miligiq di tulan singilatosib dauryqab. Osib powo

koba ti areqalo bole ti sqab.” ¹⁰O ijo was, ningi kumbra kalil geregere tenem-tosib kumbra bole segi yoqniy. Ningi degyqab di mondon Kristus a olo bosim tamo ungasari nangi peginjrqa batiamqa ningi une saiqoji sqab. ¹¹Kumbra bole kalil Yesus Kristus a segi na babteqnu qaji di nungoq di tulan kobaoqnmqa Qotei aqa nam goge oqoqnqas. Utru deqa e ningi qa Qotei pailyeqnum.

Pol a tonto talq di unu

¹²O ijo was, ningi endegsib qalieoiy, jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. Ariya nangi Yesus aqa anjam bole getentosai. Anjam bole di olo tulan singilaeqnu. ¹³Tamo kalil nangi qalie, e Kristus Yesus aqa wau ojoqnm deqa jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. Tonto tal taqato tamo nangi dego qalie. ¹⁴E tonto talq endi unum deqa Kristen was gargekoba nangi Tamo Koba a qa nango areqalo singilatoqnsib aqa anjam palontqajqa ulaosaieqnu.

¹⁵⁻¹⁷Bole, tamo qudei na ijo nam tentib aguq aiqajqa deqa are qaloqnsib nango are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nangi nango segi nam soqtqajqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Nangi tamo aqaryainjrqaqqa deqa are qalosaieqnu. E tonto talq endi soqnit nangi ijo are ugetetbqajqa deqa are qaloqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Ariya tamo qudei nangi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub. Tamo di nangi qalie, e Yesus aqa anjam bole singilatqajqa waueqnamqa jeu tamo nangi na e tonto talq endi waibeb unum. Deqa nangi e tulan qalaqalaiboqnsib Kristus aqa anjam mare mare laqnub. ¹⁸Deqa ungum. Tamo nangi are bole na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo tamo nangi are uge na Kristus aqa anjam mare mare laqnub kiyo di kere. Nangi kalil

koba na Kristus aqa anjam mare mare laqnub deqa e tulan areboleboleibeqnu.

**Pol a are qalej, “E mandamq
endi sosiy Filipai Kristen
nangi aqaryainjroqnqai”**

¹⁹ Deqa ijo was, e tulan areboleboleibim sqai. Di kiyaaq? E qalieonum, Qotei a nungo pailyo na ti Yesus Kristus a Mondor na ti e aqaryaibosim tonto talq endena oqeq atim e bole sqai.

²⁰ Deqa ijo are koba endegsi unu. Wau kalil Qotei na ebej qaji di e gegerere ojoqnqai. Yim deqa e jemaibqasai. Bini bati endeqa ti bunuq qa ti e singila na tigeloqnsiy ijo jejamu Kristus tore i yekritosiya aqa ñam soqtoqnqai. Agi e kumbra degyeqnum. Deqa e moiqa kiyo e sqai kiyo di ungum. E ijo kumbra kalil qa Kristus aqa ñam soqtoqnqai. ²¹ Ijo are koba endegsi unu. E sqai di e Kristus ombla sqai. Ariya e moiqa di e olo ingi tulan boledamu oqai. ²² E mandamq endi sosiyqa e tamo ungasari gargekoba nangi aqaryainjroqnqai. E gam kiye dauryqai di e qaliesai. ²³ E areqalo aiyel-tejunum. Ijo areqalo bei agiende. E lan qureq oqsii Kristus ombla sqai. E degyqai di tulan bolequja. ²⁴ Ariya e mandamq endi sosiy ningi aqaryainjroqnqai di dego bolequja. ²⁵ Deqa e are qalonum, e mandamq endi sqai. E qalieonum, e urur moiqaasai. E mati sosiy ningi koba na Yesus aqa wau ojoqnqai. Yim wau dena ningi Yesus qa nungo areqalo gegerere singilatqonsib areboleboleingim sqab. ²⁶ Deqa ijo was ningi quiy. E olo nungoq bosiy ningitqa bati deqa ningi e qa tulan areboleboleingim Kristus Yesus aqa ñam soqtoqnsib sqab.

**Ningi Kristus aqa ñam
qa jaqatinj oqnqab**

²⁷ Ijo anjam kobaquja bei agiende. Ningi Kristus aqa anjam bole gegerere dauryoqnii. Ningi degyqab di e anjam

endegsi quqwai, “Bole, Filipai Kristen nangi are qujaitoqnsib waukobaeqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari nangi Yesus aqa anjam bole nango areqaloq di singilatqajqa deqa.” O ijo was, e olo nungoq bosiy nungwai kiyo e tonto talq endi sqai kiyo di ungum. ²⁸ E qalieqai, ningi nungo jeu tamo nangi qa ulao-saieqnu. Nungo kumbra dena jeu tamo nango are qametnjreqnaqa nangi endegsi poinjreqnu, “Bole, iga padalqom.” Ariya ijo was, ningi padalqasai. Qotei na ningi elenjam ningi so bole gaigai sqab. ²⁹ Ningi quiy. Qotei na ningi giltngjej. Di kiyaaq? Ningi Kristus qa nungo areqalo singilatqajqa deqa. Deqa segi sai. Ningi aqa ñam qa jaqatinj oqajqa deqa ti ningi giltngjej. ³⁰ Nami e jeu tamo nangi ti Qotei aqa anjam na qoteqnam ningi e nuboqneb. Agi bini e jeu tamo nangi ti qoteqnam ningi deqa queqnu. Ningi dego e beterbosib jeu tamo nangi ti qoteqnum. Dena ningi jaqatinj eqnub.

**Ningi kalil are qujaitosib
qalaqalaiyo kumbra dauryiy**

2 O ijo was, Kristus a gaigai nungo are singilatetngqonsiya ningi qalaqalaingqonsiya nungo are latetngjeqnu. Qotei aqa Mondor a nungoq di beterejunu. Ningi nungo Kristen was nangi qa are boleingeqnaqa nangi qa duleqnu. ² E deqa ningi qa areboleboleibeqnu. Ariya ningi olo kumbra qudei dego yoqniqbqa dena e tulan areboleboleiboqnqas. Kumbra agiende. Ningi kalil are qujaitosib qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqnii. Sosib ningi areqalo qujai na Qotei aqa wau yoqnii. ³ Ningi nungo segi jejamu qa are qalaib. Ningi nungo segi ñam soqtoqnaib. Ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib olo nungo Kristen was nango ñam soqtetnjroqnii. ⁴ Ningi nungo segi ingi ingi qa are qaloqnsib gereiyonaib. Ningi nungo Kristen was nangi qa

are qaloqnsib nango ingi ingi dego gereiyetnjroqniy.

**Yesus a aqa segi ñam aguq atej deqa
Qotei na a olo ñam kobaquja yej**

⁵ Ningsi Kristus Yesus aqa areqalo ojsib dauryoqniy. ⁶ Yesus a segi Qotei sosiqa ariya a deqa are qalosaioqnej. ⁷ A aqa ñam kobaquja di ojqa uratosiqa a tamo bulyosiqa a kangal tamo lanaj bul soqnej. ⁸ Deqa tamo kalil nangi a unoqneb di a mandam tamo soqnej. Sosiqa aqa segi ñam aguq atsiqa Qotei aqa anjam dauryosiq moiyej. Od, a ñamburbasq di moiyej. ⁹ Onaqa Qotei na a lan qureq osi oqsiqa ñam kobaquja yej. Deqa bini aqa ñam dena ñam kalil tulan bunjnrej-junu. ¹⁰ Qotei na ñam di Yesus yej deqa mondon lan angro kalil nangi ti tamo kalil nangi ti Yesus aqa areq di singa pulutqab. Od, ingi ingi kalil lan ti mandam ti mandam sorgom ti dia unub qaji nangi Yesus aqa areq di singa pulutqab. ¹¹ Osib nango medabu qujaitoqnsib maroqnqab, “Yesus Kristus a segi Tamo Koba.” Yim kumbra dena Abu Qotei aqa ñam tulan goge oqoqnqas.

**Ningsi suwan qa kumbra tamo
ungasari nangi osornjroqniy**

¹² O ijo was bole, e qalieonum, ningsi gaigai ijo anjam dauryeqnub. Ariya ningsi olo singila na dauryoqniy. E ningsi koba na sqai bati deqa segi sai. Bini e isaq endi soqnit ningsi ijo anjam dauryqa urataib. Ningsi ijo anjam olo singila na dauryoqniy. Qotei a ningsi padalo sawaq na elenje deqa ningsi ulaoqnsib lan qureq oqwajqa singilaoqniy. ¹³ E qalieonum, Qotei a nungo are miligiq di waueqnu deqa ningsi kumbra a tulan areareteqnu qaji di yeqnub. Ningsi kumbra di yqajqa are koba sonaqa agi yeqnub.

¹⁴ Ariya ningsi njirinoqnsib anjam na qotoqnaib. Kumbra kalil ningsi yeqnub qaji di ningsi lawo na yoqniy. ¹⁵⁻¹⁶ Ningsi

degyqab di ningsi Qotei aqa angro tintin une saiqoji sqab. Sosib ningsi ñambile gaigai sqajqa anjam ojoqnsib mandam qaji tamo ungasari nango ambleq di laqnsib suwan qa kumbra nangi osornjroqnqab. Tamo ungasari nangi di kumbra bole dauryqa uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Deqa mondon Kristus a olo bosim nango une deqa nangi peginjrqas. Yim bati deqa e nungo kumbra bole kalil qa tulan areboleboleibqas. Areboleboleibim qalieqai, wau kalil e nungo ambleq di yoqnm qaji di e laja yosaioqnm.

¹⁷ O ijo was, nungo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di Qotei atraiyo ingi bul. Jeu tamo nangi na e lubib moiqai kiyo? Moisiy nungo areqalo de ti ijo leñ wain bul aiqas qaji de ti turtosiy Qotei atraiyobulqai. E moiqai di ungum. Bini e ningsi ti koba na areboleboleigwas. ¹⁸ Ningsi dego e ti koba na areboleboleigwas.

**Pol na Timoti qarinyim a Filipai
Kristen nungoq gilqa marej**

¹⁹ Tamo Koba Yesus na e odbimqa sokiñala e Timoti qarinyit a nungoq gilqas. Gilsim olo puluosim ijoq bosim nungo kumbra kalil qa e saibqas. Yim e qusiy are singilatqai. ²⁰ Timoti a gaigai ningsi qa are qaloqnsiq deqa a na ningsi aqaryaingwajqa gam ñameqnu. Tamo deqaji bei endi sosai. Aqo Timoti wo segi ningsi qa are qaleqnum. ²¹ Tamo kalil nangi nango segi jejamu qa are koba qaleqnub. Nangi Yesus Kristus aqa wau qa are qalosaieqnub. ²² Timoti aqa kumbra tulan boledamu di ningsi qalie. A na e wauetboqnsiqa Yesus aqa anjam bole mare mare laqnu. Angro nangi na nango abu nangi wauetnjreqnub dego kere Timoti na e wauetbeqnu. ²³ Deqa e kiñala tariñosiy kumbra kiye jeu tamo nangi na e ebqab di qalieosiy Timoti qarinyit a nungoq boqujatosim saingwas.

²⁴E endegsi qalieonum, Tamo Koba a na e gam waqtetbimqa sokiñala e segi dego nungoq bosiy nungwai.

Pol a Epafroditus qarinyqa marej

²⁵E endegsi are qalonum, e Epafroditus dego qarinyit a nungoq gilqas. A gago Kristen was bole. A e ombla wau qujai. Aqo ombla qatqarosim jeu tamo nangi ti qoteqnum. Ningi nami a qarinyonab ijoq bosiqqa aqaryaiboqnej. ²⁶Bini a ningi nungwajqa are koba unu. A qalie, a qure endia maiyonaqa ningi deqa qusi-bqa a qa are gulbeingej. ²⁷A makobaiyonaq moiqa jojmonaqa Qotei na a boletosiqa a qa dulej. A qa segi dulosai. Qotei a e qa dego dulej. Di kiyaga? E are tulanj gulbekobaibaim deqa. ²⁸Deqa ijo was, e arebolebole na Epafroditus olo qarinyonum nungoq gilqo. Di kiyaga? Ningi a unsib tulanj areboleboleingwajqa deqa. Yim e olo ningi qa are koba qalqasai. ²⁹Deqa Epafroditus a nungoq bamqa ningi a qa tulanj areboleboleingim Tamo Koba aqa ñam na gereiyoniy. Ningi na tamo bole deqaji kalil nango ñam gaigai soqtetnjroqniy. ³⁰Epafroditus a aqa segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaieqnu. A Kristus aqa wau ojoqnsiq deqa a moiqa jojomej. Bati deqa ningi na e aqaryaibqa keresai deqa ningi Epafroditus qarinyonab ijoq bosiqqa a kamba e aqaryaiboqnej.

Tamo a Kristus qa aqa areqalo singilatqas di a tamo bole sqas

3 Ariya ijo was kalil, e ijo anjam getentqai. E anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi Tamo Koba a qa tulanj areboleboleingim soqniy. E anjam di olo nenngrenyqa asgibosaieqnu. E are qalonum, anjam dena ningi aqaryaingwas.

²Ningi geregere ñam atoqniy. Tamo qudei nangi baun juwan bul sosib kumbra uge uge yeqnub. Tamo deqaji

nangi mulun aiqajqa tulanj singilaeqnu. Nango mulun di bolesai. Di gisanj mulun.

³Ariya iga tamo deqaji sai. Iga mulun bole aiyo qaji. Iga Qotei aqa Mondor aqa singila na Qotei qa louoqnsimqa Kristus Yesus aqa ñam soqteqnum. Iga qalie, jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa keresai bole sai. ⁴E nami jejamu qa kumbra dauryqajqa tulanj singilaoqnem. Tamo qudei nangi mareqnu, “Gago jejamu qa kumbra na iga aqaryaigwa kere.” O ijo was, e tamo nangi di tulanj bunjnrejnum. ⁵Ijo jejamu qa kumbra agiende. E ñambabonamqa bati 8 on-aqa ijo ai abu nangi na e osib mulun waibeb. E Israel tamo. Ijo moma utru Benjamin. E Hibru anjam qalie bole. E dal anjam singila na dauryoqnem. Od, e Farisi nango kumbra na dal anjam dauryoqnem. ⁶E Qotei aqa wau ojqa-jqa tulanj singilaoqnem deqa e na Kristen nangi ugeugeinjroqnem. E dal anjam kalil dauryekritem deqa tamo kalil nangi na e nubonqnsib ijo une bei babtosaioqneb. ⁷Deqa e are qaloqnem, “Ijo jejamu qa kumbra dena tamo kalil nango kumbra tulanj bunyeqnu.” E degsi are qalsimqa ariya bunuqna e are bulyosim ijo jejamu qa kumbra kalil unem di kumbra bolesai. Degsi unsimqa e kumbra di uratosim olo Kristus aqa gam dauryoqnem. ⁸Di segi sai. E mandam qa kumbra kalil dego uratekitem. Di kiyaga? E Kristus segi ojqajqa deqa. E ijo Tamo Koba Kristus Yesus qa bole qalieem. Kristus qa qalieqajqa kumbra di tulanj bole-quja e degsi unem. E poibej, mandam qa kumbra kalil di qalam jiri bul. Deqa bini e Kristus segi ojqajqa are koba unu. ⁹E a segi beteryejnum. E dal anjam dauryqai gam dena e Qotei aqa ñamgalaq di tamo bole sqqa keresai. Deqa e gam bei na tamo bole une saiqoji unum. Gam agiende. E Kristus qa ijo areqalo singilateqnum. Od, iga Kristus qa gago areqalo singilatqom gam dena qujai Qotei

na iga mergwas, “Ninggi ijo n̄amgalaq di tamo bole une saiqoji unub.” ¹⁰Deqa e Kristus qa qalieqajqa are koba unu. A subq na tigelosiq singila kobaquja ej. E singila deqa qalieqajqa are koba unu. A jaqatiŋ osiq moiyej. Deqa e a beteryosiy a ombla jaqatiŋ osiy moiyoqbulqajqa are koba unu. ¹¹E qalieonum, mondoŋ e olo subq na tigelqai.

Pol a Yesus aqa kumbra dauryqajqa singila na waueqnu

¹²E Kristus Yesus aqa kumbra di torei dauryekritosai unum. E gaigai kumbra di ojajqa singila na waueqnum. Nami Yesus na e ojsiqqa aqa segiq di atej deqa bini e kamba aqa kumbra ojajqa singila na waueqnum. ¹³O ijo was kalil, e Yesus aqa kumbra di torei ojekritosai unum. Ijo areqalo qujai agi mern̄gwai. Jejamu qa kumbra kalil e nami dauryoqnem qaji di e uratekritisoy awai bole Qotei na mondoŋ ebqas qaji di oqajqa singila na waueqnum. ¹⁴Tamo nangi gurguroqnsib bubuŋeqnub di nangi awai oqajqa. Dego kere e awai oqa maroqnsim singila na urureqnum. Awai agiende. Kristus Yesus aqa wau na Qotei na e metbimqa e laŋ qureq oqsiy dia a ombla so bole gaigai sqai.

¹⁵E areqalo bole ti sosim anjam endi nengrenyonum. Ninggi qudei Qotei aqa kumbra dauryqajqa singila ti unub deqa nangi dego areqalo bole ti soqniy. Ariya nangi qudei areqalo bei ejunub kiyo? Degam Qotei na nungo areqalo di olo gereiyetngwas. ¹⁶Kumbra bole bole iga ojeqnum qaji di iga singila na ojesqom. Iga uratqasai.

¹⁷O ijo was, ninggi kalil gaigai ijo kumbra dauryoqniy. Osib tamo ungasari ijo kumbra dauryeqnub qaji nangi unjroqnsib nango kumbra dego dauryoqniy. ¹⁸Kristus a namburbasq di moiyej anjam di tamo gargekoba nangi na jeuteqnub. E nanŋi qa bati gargekoba nangi sain-

goqnem. Deqa bini e akam ti olo ninggi saingeqnum. ¹⁹Tamo nangi di nango segi jejamu qa kumbra qa are qaloqn-sib dauryeqnub. Nango kumbra di nangi na gisaŋ qotei bul ateqnub. Nangi bati gaigai mandam qa ingi ingi oqajqa are tulaŋ prugn̄reqnu. Osib jemai kumbra yqajqa arebolebolein̄reqnu. Deqa mondoŋ nangi n̄amyuwoq di torei padalqab. ²⁰Ariya iga laŋ qure qaji tamo ungasari unum deqa mondoŋ Tamo Koba Yesus Kristus a laŋ qureq na mandamq aisim iga eleŋqas. Deqa bini iga a qa tariŋoqnsim unum. ²¹Yesus a singila koba ti unu deqa a na ingi ingi kalil eleŋosim aqa segi sorgomq di atim sqas. Aqa singila dena a na gago jejamu bulyetgimqa gago jejamu di Yesus aqa jejamu bulosim so bole gaigai sqas. Gago jejamu di agi bini gulbe ti jaqatiŋ ti unu.

Ninggi Tamo Koba Yesus qa arebolebolein̄goqneme

4 Deqa ijo was bole, ninggi Tamo Koba a beteryosib singila na tigelesoqniy. Agi e nami ninggi degsi mern̄gem. E ninggi tulaŋ qalaqalaingeqnum deqa e ninggi qa are koba qaleqnum. Osim ninggi qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Ninggi segi ijo awai bole bul. E awai di oqajqa waukobaeqnum.

²Ariya Yuodia Sintike wo, ninggi aiyel Tamo Koba a beteryejunub deqa ninggi aiyel ombla are qujaitosib geregere soqniy. ³Tamo bei e ombla wauo qaji a dego Filipai di unu. E tamo di minjqai, “O was, ni na uŋa aiyel nangi di aqaryainjime. Nangi aiyel uŋa bole. Nangi aiyel e ombla na Yesus aqa anjam mare mare laqnem. Tamo qudei nangi Klemen a ti dego e koba na wauoqnem. Nango n̄am Qotei a n̄ambile qa buk miligiq di nengrenyej unub.”

⁴O ijo was, ninggi bati gaigai Tamo Koba a qa arebolebolein̄goqneme.

E olo mernɣwai. Ningi tulaŋ areboleboleiŋgoqneme.

⁵Ningi lawo kumbra dauryoqnibqa tamo kalil nangi nuŋgo kumbra di unoqnaq. Sokiñala Tamo Koba a olo bqas. ⁶Deqa ningi iŋgi bei qa areqalo kobaiyaib. Ningi gaigai nuŋgo gulbe kalil qa Qotei pailyoqnsib a biŋiyoqnsib endegsib minjoqniy, “O Abu, ni na iga aqaryaigoqne.” ⁷Ningi degyoqnibqa Qotei na ningi are latetɣwas. Osim a na nuŋgo are miligi ti nuŋgo areqalo ti taqatetɣwas. Yimqa ningi Kristus Yesus beteryosib are lawo sqab. Qotei aqa are lawo di tulaŋ bolequja. Are lawo di aqa utru iga geregere poigwa keresai.

⁸Ariya ijo was, e anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi kumbra bole ti kumbra tiŋtiŋ ti kumbra jiga saiqoji deqa ti kumbra Qotei a tulaŋ areareteqnu qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. Kumbra kalil tamo nangi yeqnaq iga unoqnsim biŋiyeqnum qaji deqa ti are qaloqnsib soqniy. ⁹Od, Qotei aqa anjam kalil e nami ningi merngeqnam quoqneq qaji di ningi dauryosib soqniy. Ijo kumbra kalil e nami nuŋgo ambleq di yeqnam ningi unoqneq qaji di dego ningi dauryosib soqniy. Yimqa Qotei a ningi ti sqas. Agi Qotei a are lawo qa utru.

**Filipai Kristen nangi na Pol
aqaryaiyeb deqa a nangi
qa tulaŋ areboleboleiyej**

¹⁰O ijo was, ningi bini e olo aqaryaiqbajqa are qaleqnuq deqa e Tamo Koba a qa tulaŋ areboleboleibeqnu. Bole, nami ningi e qa are qaloqneq ariya bati di ningi e aqaryaiqbqa gam saiqoji. ¹¹E iŋgi iŋgi qa truqueqnum e deqa are qalosaieqnum. Ningi na e aqaryaiqbajqa e deqa are qalsim anjam endi mernɣosai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa gulbe kiye ijoq di brantqas di ungum, e ulaqasai. ¹²E iŋgi saiqoji sqai kiyo e

iŋgi koba ti sqai kiyo di ungum, e are lawo sqai. E are lawo sqajqa kumbra qalieonum deqa e iŋgi kere sqas kiyo e mambqas kiyo e iŋgi koba ti sqai kiyo e iŋgi qa truquoqnai kiyo di ungum, e are lawo sqai. Gulbe kiye ijoq di brantqas di ungum, e are lawo sqai. ¹³Kristus a segi na e siŋgilatbeqnu deqa e kumbra kalil yqa kere.

¹⁴E gulbe ti sonamqa ningi e beterbosib silali qa aqaryaiboqneq di ningi keretoqneq. ¹⁵O Filipai tamo ungasari, ningi qalie, e nami Yesus aqa anjam bole palontqajqa wau utru atsim Masedonia sawa uratosim walweleqnamqa ningi segi e qa are qaloqnsib silali qa aqaryai-boqneq. Kristen qudei nangi e silali qa aqaryaibosaiqneq. ¹⁶Agi e Tesalon-aika qureq di sonamqa ningi e silali qa aqaryaiiboqneq. ¹⁷Ningi olo e silali ebqajqa e deqa are qalosaieqnum. Ningi kumbra bole dauryibqa Qotei na kamba ningi awai bole engwajqa e deqa are qaleqnum. ¹⁸E silali iŋgi iŋgi kere unu. E iŋgi bei qa truquosai. Di kiyaqa? Ningi na silali Epafroditus yeb a na osi bosiq ebej. Ningi silali qa e aqaryaibeb deqa ningi Qotei atraiyobuleq. Atraiyo iŋgi di quleq bole ti. Qotei a atraiyo iŋgi deqa tulaŋ areboleboleiyeqnu. ¹⁹Qotei a Kristus Yesus aqa ñam na iŋgi tulaŋ bole bole iga egoqnqas. Deqa ningi iŋgi bei qa truquoqnibqa a na engoqnimqa ningi tulaŋ kere na sqab. ²⁰Qotei a gago Abu. A segi Qotei bole. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

Pol a Filipai Kristen nangi kaiyeinrej

²¹Ningi Kristus Yesus aqa tamo ungasari unub. E na ningi kalil kaiyein-gonum. Kristen was e koba na endi unum qaji nangi na dego ningi kaiyein-gonub. ²²Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi na ningi kaiyein-gonub. Kristen tamo ungasari Mandor Sisar aqa talq

di waueqnub qaji nangi dego ningi
kaiyeingonub.

²³Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa
are boleyosim nungo qunun geregere
taqateme. Bole.

KOLOSI

1 E Pol. Kristus Yesus na e qar-
inbej deqa e aqa anjam mare mare
laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e wau
di ebej. ² Aqo gago was Timoti wo anjam
endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.
Ningi gago Kristen was bole. Ningi Qotei
aqa segi tamo ungasari Kolosi qureq di
unub qaji. Ningi Kristus qa nungo are-
qalo singilateqnum. Gago Abu Qotei a
ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na
soqniy.

Kolosi Kristen nangi Yesus qa nango areqalo singilateb

³ Aqo Timoti wo gaigai ningi qa pail-
yoqnsimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus
aqa Abu Qotei binিয়েqnum. ⁴ Aqo aiyel
ningi qa anjam bei endegsi quem. Ningi
Kristus Yesus qa nungo areqalo singi-
latoqnsib Qotei aqa segi tamo ungasari
kalil nangi qalaqalainjreqnub. ⁵⁻⁶ Nami
Yesus aqa anjam bole nungoq bonaqa
ningi queb. Qusibqa bini ingi bole bole
Qotei na laŋ goqe dia gereiyetŋgej qaji
di ningi oqajqa tariŋeqnub. Yesus aqa
anjam bole di sawa sawa kalilq gile-
qnaqa tamo ungasari gargekoba nangi
quoqnsib nango areqaloq di singilatoqn-
sib kumbra bole bole yeqnub. Ningi dego
kumbra bole bole yeqnub. Qotei a iga qa
are boleijej anjam bole di ningi qusib
poingonaqa bati deqa ningi kumbra bole
yqajqa utru ateb. ⁷ Anjam di Epafra-
s a ningi merŋonaq qusib poingej. Epafra-
s a iga ti Kristus aqa wau tamo bole unum.
Iga Epafra-
s tulaŋ qalaqalaiyeqnum. A
singila na ningi aqaryaingoqnsiqa Kris-
tus aqa wau ojeqnu. ⁸ A ningi qa en-
deg-
si iga saigej, “Qotei aqa Mondor na
Kolosi Kristen nangi singilatnjreqnaqa
nangi qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub.”

Pol a gaigai Kolosi Kristen nangi qa Qotei pailyeqnu

⁹ Iga nami quem, ningi kumbra bole
di yeqnub. Bati deqa iga ningi qa pai-
lyqa utru atem. Bini iga gaigai ningi
qa pailyoqnsim unum. Iga endegsi pai-
lyeqnum, “O Abu, ni na Kolosi Kris-
ten nangi aqaryainjrimqa nangi ino are-
qalo geregere poinjrqas. Amqa ino Mon-
dor na nangi powo koba enjroqnmqa
nangi ino anjam kalil bole qalieoqn-
qab. ¹⁰ Osib nangi kumbra kalil Tamo
Koba a tulaŋ areareteqnu qaji di yoqn-
sib walweloqnaqab. O Qotei, ni na nangi
aqaryainjroqnmqa nangi wau bole bole
yoqnsib ni qa geregere qalieoqnb nango
qalie di tulaŋ kobaoqnaqas. ¹¹ Ni ino
segi singila kobaquja na nangi singilat-
njroqnm nangi gulbe kalil qoboioqn-
qab. Osib lawo na sosib tulaŋ arebole-
boleinjroqnaqas.” ¹² O ijo was, iga degsim
ningi qa Abu pailyeqnum. Deqa ningi a
binিয়েqnsib soqniy. A na ningi keretŋgej
deqa ingi bole bole a nami laŋ goqe
dia gereiyetŋgej qaji di ningi mondoŋ
oqsib oqab. Agi ningi ti Qotei aqa segi
tamo ungasari kalil suwaŋoq di unub
qaji nangi ti ingi di oqab. ¹³ Nami iga
ambruq di soqnem. Ambru aqa singila
dena iga taqatgesoqnej. Onaqa bunuqna
Qotei na iga ambruq dena eleŋosiqa aqa
segi ŋiri qujai tulaŋ qalaqalaiyeqnu qaji
aqa sorgomq di iga atej unum. Deqa bini
Yesus a gago Mandor Koba sosisq iga
taqatgeqnu. ¹⁴ A na iga awaigosiqa gago
une kobotetgej.

Pol a Yesus aqa kumbra ti wau ti deqa anjam saej

¹⁵ Yesus a segi Qotei. Gago ŋamdamu
na iga Qotei unqa keresai. Ingi ingi kalil
Qotei na gereinjrej qaji di Yesus a segi
utru. ¹⁶ Yesus aqa wau na Qotei na ingi
ingi kalil laŋ ti mandam ti di unub qaji
di gereinjrej. Ingi ingi kalil gago ŋam-

damu na uneqnum qaji ti gago nam-damu na unqa keresai qaji ti di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej. Lan goge qaji singila ti lan angro nangi ti mandor kokba ti mondor nangi ti kalil di Yesus aqa wau na Qotei na gereinjrej unub. Ingi ingi kalil di Yesus a segi utru. Di aqa segi ingi ingi. ¹⁷ Tulaŋ nami ingi ingi kalil di brantosaisonaqa Yesus a soqnej. A na ingi ingi kalil di geregere taqate-qnu deqa ingi ingi kalil degsi bole unub. ¹⁸ Yesus a Kristen tamo ungasari nango gate. Nangi aqa jejamu bul. A nango nambile qa utru. A tamo kalil nangi qa namoosiq subq na tigelej deqa a segi qu-jai ingi ingi kalil nango gate. ¹⁹ Qotei aqa are koba endegsi unu. Aqa segi nambile ti kumbra ti kalil aqa Ŋiri Yesus aqaq di soqnim Qotei a segi Yesus aqaq di keretosim maquesqas. ²⁰ Osim a Yesus aqa wau na ingi ingi kalil mandam ti lan ti di unub qaji nangi tingitnjrimqa nangi a ombla geregere lawo na sqab. Aqa are koba degsi unu deqa a na Yesus qariny-onaqa a namburbasq di moinaqa aqa leŋ aiyej qaji dena a jeu kobotosiqa iga olo elenej.

²¹ Nami ningi Yesus qa isaq di so-qneb. Ningi nungo segi areqalo na laqn-sibqa Qotei ti jeu atoqnsib kumbra uge uge yoqneb. ²² Ariya bunuqna Yesus a namburbasq di moiyej aqa kumbra dena Qotei na jeu kobotosiqa ningi olo elenej. A degyej. Di kiyaya? A na ningi metngim ningi aqa areq bosib aqa segi kumbra boleq di sosib aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa deqa. ²³ Deqa ijo was kalil, une bei na ningi titngwa laqn-imqa Yesus aqa anjam bole ningi queb qaji di nungo areqaloq di olo singila-toqniy. Di urataib. Ningi ingi bole bole Qotei a nami ningi engwa marej qaji di oqajqa tariñoqniy. Osib singila na tigelesoqniy. E Pol. E Qotei aqa wau tamo. E na Yesus aqa anjam bole di tamo un-

gasari kalil mandamq endi unub qaji nangi minjre minjre laqnum.

**Pol a Kolosi Kristen
nangi aqaryainjrqa
marsiq jaqatiŋ koba eqnu**

²⁴ Kristus aqa tamo ungasari nangi aqa segi jejamu bul. A na nangi aqaryainjrqa marsiq jaqatiŋ koba ej. Aqa jaqatiŋ di ko-boosaiunu deqa e dego nangi qa ti ningi qa ti osimqa ijo segi jejamuq di jaqatiŋ koba eqnum. Ijo kumbra dena e na Kristus aqa jaqatiŋ kereteqnum. E ijo jaqatiŋ deqa tulaŋ areboleboleibeqnu. ²⁵ Qotei a segi na e giltbej deqa e Kristus aqa tamo ungasari nangi qa waueqnum. Ijo wau agiende. E Qotei aqa anjam kalil mare mare laqnum. Di ningi aqaryaing-wajqa deqa. ²⁶ Tulaŋ nami Qotei aqa anjam di uliesoqnej. Deqa tamo ungasari kalil nangi aqa anjam di qalieosaiso-qneb. Uliesosiq bosib bosiq ariya bini Qotei na aqa anjam di olo boleq ateq-naqa aqa segi tamo ungasari nangi quo-qnsib poinjreqnu. ²⁷ Qotei aqa segi are-qalo na uli anjam di boleq atoqnsiqa iga osorgeqnu. Deqa iga endegsi poige-qnu, bole, Qotei na sawa bei bei qaji nangi aqaryainjreqnu. Uli anjam di tulaŋ bolequja. Aqa damu agiende. Kristus a nungo ambleq di unu. Mondonj a na ningi elerjosim lan qureq joqsi oqimqa dia ningi ingi tulaŋ bole bole oqab. Ningi ingi di oqajqa tariñoqnsib unub. ²⁸ Iga na tamo ungasari kalil nangi Kristus aqa anjam minjreqnum. Iga powo bole ti sosim anjam di singila na minjreqnum. Iga degyeqnum. Di kiyaya? Nangi gago anjam di qusib Kristus aqa kumbra toreidau-ryekritosib soqnib iga na nangi joqsim Qotei aqa areq di atqajqa deqa. ²⁹ E deqa wau koba yeqnum. Kristus aqa singila kobaquja Qotei na ebej qaji dena e wau koba yoqnsim laqnum.

Ninggi gisaŋ anjam dauryaib

2 O ijo was, ninggi endegsib qalieoiy. E ninggi qa ti Kristen tamo ungasari Laodisia qureq di unub qaji nangi qa ti tamo ungasari kalil ijo ulatamu unosaieqnu qaji nangi qa ti wau koba yeqnum. ²E ninggi kalil are singilatetngitqa ninggi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib are qujaitosib sqajqa deqa osim wau koba yeqnum. Ijo are koba endegsi unu. Ninggi powo bole osib Kristus qa nungo areqalo torei singilaboletosib dena ninggi Qotei aqa uli anjam geregere qalieqab. Kristus a segi uli anjam di aqa utru. ³Qalie ti powo ti kalil aqaq di uliejunu.

⁴E ninggi anjam degsi merngonum. Di kiyaaqa? Tamo bei na bosim ninggi gisaŋgosim walawala anjam bei merngimqa ninggi qusib dauryaib deqa. ⁵E bini ninggi koba na sosai. E isaq endi unum. Ariya ninggi ijo are miligiq di unub deqa e ninggi ti sobulejunum. E qalieonum, ninggi wau bole yoqnsib nungo areqalo Kristus qa geregere singilatoqnsib unub. Deqa e ninggi qa tulaŋ areboleboleibequ.

Iga Kristus taqyosim ŋambile bole oqom

⁶Ninggi nami Tamo Koba Kristus Yesus osib nungo areq di ateb deqa ninggi aqa kumbra na walweloqniy. ⁷Mandam na ŋam jirim ojesonaqa ŋam a singila na tigelejunu dego kere ninggi Yesus osib nungo are miligiq di singilatosib aqa kumbra dauryoqniy. Yesus aqa anjam bole iga na merngoqnem qaji di ninggi bati gaigai nungo areqaloq di singilatosib soqniy. Osib ninggi gaigai Qotei biŋiyoniy.

⁸O was ninggi geregere ŋam atoqniy. Tamo qudei na bosib ninggi nango anjam dauryaqajqa walawalaingwab. Nangi nango segi powo na ti gisaŋ anjam na

ti ninggi walawalaingwab. Deqa ninggi nango anjam di dauryaib. Tamo nangi di nango moma nango anjam dauryeqnu. Osib mondor uge uge laŋ ti mandam ti taqatejunub qaji nango anjam dego dauryeqnu. Nangi Kristus aqa anjam dauryosaieqnu.

⁹Ninggi qalie, Kristus a tamo bulyosiq gago ambleq di soqnej. Qotei aqa segi ŋambile ti kumbra ti kalil Kristus aqaq di keretosiq maqejunu. ¹⁰Ingi ingi kalil singila ti unub qaji nango gate koba agi Kristus. Ninggi Kristus aqa segi tamo ungasari unub deqa Qotei na ninggi ŋambile engej. ŋambile di nungoq di tulaŋ keretosiq maqejunu. ¹¹Ninggi Kristus taqyejunub deqa ninggi muluŋ bole aiyejunu. Di jejamu qaji muluŋ sai. Ninggi Kristus aqa kumbra na nungo areqalo namij kalil urateb. Kumbra di muluŋ bole aqa utru. ¹²Ninggi yanso eb bati deqa ninggi Kristus beteryosib a ti moiyoobuleb. Onaqa Qotei na ninggi Kristus ombla subq atobulej. Qotei na Kristus olo subq na tigeltej bati deqa a na ninggi Kristus ombla subq na tigeltngobulej. Di kiyaaqa? Ninggi Kristus qa nungo areqalo singilateb deqa. ¹³Nami ninggi une yoqnsib laqnsib nungo areqalo namij dauryoqneb. Dena ninggi moreŋesobuleb. Onaqa Qotei na ninggi olo Kristus koba na ŋambile engsiqa nungo une kalil kobotetngej. ¹⁴Nami dal anjam a gago une kalil boleq atsiq iga jeutgej deqa iga dal anjam aqa sorgomq di soqnem. Sonamqa Qotei na olo dal anjam mutu kalil di taqal waiyosiq dal anjam aqa singila kobotosiq Kristus aqa ŋamburbasq di gamej. ¹⁵Kumbra dena Qotei na mondor uge uge nangi ti nango gate kokba ti kalil nango singila kobotetnrej. Osiqa qoto singilaosiq nangi kalil tulaŋ buŋnrej. Kristus a ŋamburbasq di moiyej wau dena Qotei a qoto singilaonaq tamo ungasari kalil nangi unekriteb.

**Ningi Kristus koba na
moreñobuleb deqa ningi dal
anjam aqa sorgomq di sosai**

¹⁶ Deqa tamo bei na nungo jejamuq di anjam qametngosim endegsi mern-gaiq, “Ningi ingi uyo ti ya uyo ti yori bati ti bai qala bunuj ti getentoqniy.”

¹⁷ O ijo was, kumbra deqaji seŋ qunuj bul damu saiqoji. Kumbra dena ingi bole bole mondoŋ brantqas qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Ariya Kristus a segi ingi bole bole deqa utru. ¹⁸ Tamo qudei na ningi endegsib merngwab, “Ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib olo laŋ angro nangi qa louoqniy. Iga ɲeibibilqei na kumbra di unem deqa ningi degiy.” O ijo was, ningi tamo di nango anjam quet-njraib. Tamo deqaji nangi nango segi areqalo namij dauryeqnub. Osib mare-qnub, “Iga powo bole ti unum.” ¹⁹ Tamo deqaji nangi Kristus beteryosaieqnub. Kristus a gago gate. Iga aqa jejamu qu-jai. Iga aqa singa ti baŋ ti bul. A na iga singilatgeqnu deqa iga kalil jejamu qu-jaiq di turtobuloqnsim Qotei aqa wau na boleloqnsim singilaeqnum.

²⁰ Ningi Kristus koba na moreñobuleb deqa ningi mondoŋ uge uge laŋ ti mandam ti taqatejunub qaji nango sorgomq di sosai. Deqa kiyaaq ningi olo mandam tamo nango kumbra dauryeqnub? Kiyaaq ningi nango dal anjam dego dauryeqnub? ²¹ Nango dal anjam agiende, “Ni ingi di ojaim. Ni ingi di uyaim. Ingi di ino jejamuq di betermiaq.” O ijo was, ningi kiyaaq dal anjam di dauryeqnub? ²² Dal anjam di jejamu qa ingi ingi qa anjam. Iga jejamu qa ingi ingi qa are qaloqnqom di iga padalqom. Ingi ingi di urur koboqab. Dal anjam deqaji mandam tamo nangi na babteqnub. ²³ Bole, iga endegsi unobuleqnum. Dal anjam dena tamo qudei nango are tigeltetnjre-qnaqa nangi louoqnsib nango segi ñam aguq atoqnsib nango jejamu qaloqnsib

singilateqnub. Deqa nangi are qaleqnub, dal anjam dena powo bole babteqnu. Di sai. Ningi quiy. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Iga dal anjam di dauryeqm dena iga gago segi areqalo namij uratqa keresai bole sai.

Kristus a gago ɲambile qa utru

3¹⁻² O ijo was, Qotei a ningi Kristus ombla subq na tigeltngobulej deqa ningi laŋ goge qaji ingi ingi oqajqa wauoqniy. Kristus a laŋ goge oqsii Qotei aqa baŋ woq di awejunu deqa ningi gaigai laŋ goge qaji ingi ingi oqajqa are qaloqniy. Ningi mandam qaji ingi ingi qa are koba qaloqnaib. ³ Ningi moreñobulosib olo ɲambile eb. Nungo ɲambile di agi Kristus aqaq di uliesonaqa ningi Qotei beteryejunub. ⁴ Kristus a nungo ɲambile qa utru. Mondoŋ a boleq dimqa ningi dego a koba na Qotei aqa rian ti wala ti boleq dqab.

Ningi kumbra uge kalil uratekritiy

⁵ Deqa ningi mandam qaji kumbra kalil nungo are miligiq di unu qaji di moiyyotiy. Mandam qaji kumbra agi ubtosiy merngwai. Sambala kumbra ti, kumbra jiga ti, kumbra uge uge yqa-jqa are prugngoqa, mandam qa ingi ingi qa maulngoqa di kalil moiyyotiy. Mammaul kumbra di gisaŋ qotei qa louo bul. ⁶ Tamo nangi kumbra deqaji yeqnub qaji nangi mondoŋ Qotei na awai uge enjrsim nangi qa minjin oqetqas. Tamo nangi di Qotei aqa anjam gotraŋyo qaji tamo. ⁷ O ijo was, nami ningi dego tamo deqaji nangi koba na laqnsibqa kumbra di yoqneb.

⁸ Ariya bini ningi kumbra kalil di uratekritiy. ɲiriŋ ti minjin ti are uge ti yomu anjam ti anjam jiga ti di kalil uratekritiy. ⁹ Ningi nungo areqalo namij aqa kumbra uge kalil qoreiyeb deqa ningi olo nungo Kristen was nangi gisaŋ anjam minjroqnaib. ¹⁰ Ningi so bunujq

di unub. Qotei a segi na nungo so bunuj di gereiyetngej. Osiqa a na gaigai ningi powo bole engeqnu. A na ningi a bul sqa marsiqa nungo so bunuj di gereiyetngej. ¹¹ Iga so bunujq di unum deqa iga kalil kerekere unum. Deqa iga endegsi marqasai, “E Grik qaji” o “E Juda qaji” o “E mulun aiyu qaji” o “E mulun aiyosai qaji” o “E yaun tamo” o “E yamban tamo” o “E kangal tamo” o “E kangal tamo sai.” Iga degsi marqasai. Di kiyaga? Kristus a gago kalil qa Tamo Koba. A segi qujai na iga keretgejunu.

Ningi nungo Kristen was nangi qa duloqniy

¹² Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltngej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Deqa ningi kumbra endegyoqniy. Ningi nungo Kristen was nangi qa duloqnsib kumbra bole bole enjroqniy. Osib ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib tamo nangi lawo na gereinjroqniy. Tamo qudei na ningi une bei engibqa ningi kamba olo nangi qa urur minjin oqaiq. ¹³ Kristen tamo bei na ningi gulbe engimqa ungum gulbe di qoboiosib aqa une koboteti. Ningi degyi. Di kiyaga? Tamo Koba a na nungo une kobotetngej deqa. ¹⁴ Ningi qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra na kumbra kalil tulan bunjreqnu. Deqa ningi kalil koba na areqalo qujaitosib nungo Kristen was nangi qalaqalainjroqniy. ¹⁵ Kristus a na iga lawo kumbra egeqnu deqa kumbra dena nungo are miligi taqatesoqneme. Qotei na ningi metngej deqa ningi jejamu qujai bul sosib Qotei binjyoqniy. ¹⁶ Osib ningi Kristus aqa anjam nungo are miligiq di singilatib soqnem. Soqnim ningi na nungo Kristen was nangi areqalo bole ti powo ti osornjroqniy. Ningi nungo are miligiq di Qotei binjyoqnsib a qa louoqniy. Lou qudei nengrenq di unu qaji dena ti lou qudei Qotei aqa Mondor na

nungo are miligiq di tigelteqnu qaji dena ti ningi Qotei qa louoqniy. ¹⁷ Nungo anjam maro na ti nungo wau na ti nungo kumbra kalil na ti ningi Tamo Koba Yesus aqa ñam soqtoqniy. Osib ningi aqa ñam na Abu Qotei binjyoqniy.

Pol a tamo ti unga ti angro ti nangi anjam minjrej

¹⁸ O ungasari, ningi nungo tamo nango sorgomq di soqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. ¹⁹ O tamo, ningi nungo ñaun nangi tulan qalaqalainjroqniy. Ningi nango are ugetetnjraib.

²⁰ O angro, ningi gaigai nungo ai abu nango anjam dauryoqniy. Ningi degyqab di Tamo Koba a ningi qa tulan areboleboleiyqas. ²¹ O abu, ningi na nungo angro nango are ugetetnjraib. Ningi nango are ugetetnjraqab di nangi are gulbeinjraqas. Osim nangi wau bole yqajqa asginjraqas.

Pol a kangal tamo nango wau qa gate nangi ti anjam minjrej

²² O kangal tamo, ningi gaigai nungo wau qa gate nango anjam dauryoqniy. Ningi gisan na nango ñamdamuq di laña wau bole yobulaib. Ningi Tamo Koba a qa ulaosib gaigai are bole na nungo wau qa gate nangi qa wau bole yoqniy. ²³ Wau kalil ningi nangi qa yeqnub qaji di ningi singila na yoqniy. Ningi mandam tamo nangi qa wauosaieqnu. Ningi Tamo Koba a qa waueqnu. ²⁴ Ningi qalie, mondonj Tamo Koba a na ningi awai boledamu engwas. Awai di a nami aqa segi tamo ungasari nangi enjraqa marej. Ningi are qaliy. Ningi Tamo Koba Kristus aqa kangal tamo unub. A segi nungo Wau qa Gate. ²⁵ Tamo ungasari une ateqnub qaji nangi Qotei na kamba awai uge enjraqas. Aqa ñamgalaq di tamo ungasari kalil nangi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nangi peginjraqas.

4 O wau qa gate, ningi nungo kangal tamo nangi kumbra bole enjroqniy. Ningi qalie, nungo Gate dego unu. Agi a laŋ qureq di unu.

Ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy

²Ariya ijo was, ningi gaigai singila na Qotei pailyoqniy. Ningi aqarataib. Ningi pailyoqnsib areqalo bole ti sosib Qotei binjoqniy. ³Ningi iga qa dego Qotei pailyoqniy. Ningi endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa wau qujai nangi ti gam waqtetnjroqnmqa nangi medabu waqtoqnsib Kristus aqa anjam nami uliesoqnej qaji di mare mare laqnqab.” O ijo was ningi quiy. Jeu tamo nangi Kristus aqa anjam di dauryqa asginjreqnu deqa nangi e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ⁴Deqa ningi e qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na Pol aqa medabu singilatetimqa a ino areqalo dauryoqnsim Kristus aqa anjam geregere palontoqnqas.”

⁵O ijo was, ningi areqalo bole dauryoqnsib tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nango ambleq di kumbra bole bole yoqniy. Bati soqnm ningi Kristus aqa kumbra nangi osornjroqniy. ⁶Ningi tamo ungasari nango are boletetnjrqqa oqnsib anjam bole segi gaigai minjroqniy. Tamo qudei na ningi anjam bei nenemngibqa ningi kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy.

Pol a Tikikus Onesimus wo qariŋnjrnaq nangi Kolosi Kristen nanogq gileb

⁷E na Tikikus qariŋnyonum nungoq bqo. A ijo wau kalil qa ningi saingwas. Tikikus a gago wau qujai. A gago Kristen was bole. A Tamo Koba aqa wau tamo bolequja. ⁸E na a qariŋnyonum nungoq bqo. Iga kiyersim unum di a na ningi saingim qusib dena nungo are singi-

latqab. ⁹E na Onesimus dego qariŋnyonum a Tikikus ombla nungoq bonub. A dego gago Kristen was bole. A nungo leŋ qujai. Nangi aiyel nungoq bosib gago kumbra kalil qa ningi saingwab.

Pol na Kolosi Kristen nangi kaiyeinjrej

¹⁰Aqo Aristarkus wo ombla tonto talq endi waigeb unum. Aristarkus a na ningi kaiyeingwo. Mak a Barnabas aqa gagai. A dego ningi kaiyeingwo. Mak a nungoq bo degamqa ningi a osib geregereiyiy. Agi e nami a qa anjam nengrenyosim nungoq qariŋnyem. ¹¹Jastus a dego ningi kaiyeingwo. Aqa ñam bei Yesus. A Tamo Koba Yesus aqa wa. Nangi qalub Juda tamo. Juda tamo qudei nangi e ombla Qotei aqa wau ojsaieqnu. Nangi segi qalub e ombla Qotei aqa wau ojeqnum. Qotei na aqa segi tamo ungasari nangi taqatnjrsim nango Mandor Koba sqas anjam di nangi segi qalub e aqaryaiboqnsib mare mare laqnu. Juda tamo bei na degyosaieqnu.

¹²Epafras a dego ningi kaiyeingwo. A nungo leŋ qujai. A Kristus Yesus aqa wau tamo. A gaigai singila na ningi qa endegsi pailyeqnu, “O Qotei, ni na Kolosi Kristen nangi aqaryainjrimqa nangi singila na tigeloqnsib ino kumbra bole kalil keretoqnsib ino areqalo geregere qalieqab.” Epafras a ningi qa degsi pailyeqnu. ¹³O ijo was, e ningi endegsi merngwai. Epafras a gaigai ningi qa are qaloqnsiq deqa a wau koba yeqnu. A ningi qa ti Laodisia Kristen nangi qa ti Hierapolis Kristen nangi qa ti are qaloqnsiq deqa wau koba yeqnu. ¹⁴Ariya Luk a dego ningi kaiyeingwo. A yu qangra tamo. Iga a tulaŋ qalaqalaiyeqnum. Demas a dego ningi kaiyeingwo.

¹⁵O was ningi ijo kaiye anjam endi osib Laodisia Kristen nangi dego minjriy. Osib Kristen tamo ungasari Nimfa aqa talq di korooqnsib loueqnub qaji nangi

a ti ijo kaiye anjam endi osib nangi minjriy. ¹⁶ Ningi ijo anjam kalil e nengrenyonum qaji endi sisiyosib koboamqa qarinyib Laodisia Kristen nangoq gilimqa nangi dego sisiyqab. E anjam bei dego nami nengrenyosim Laodisia Kristen nangoq qarinyem. Ijo anjam di nangi na kamba olo nungoq qarinyib ningi sisiyoiy. ¹⁷ Ariya ningi na Arkipus endegsib

minjiy, “Qotei a ni wau emej deqa wau di ni na geregere taqatosim wauoqne.”

¹⁸ E Pol. Ijo anjam bosiq endi koboqo. Deqa e ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. E tonto talq endi unum deqa ningi e uratbaib. Ningi e qa are qaloqnsib soqniy. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleyeme. Bole.

1 TESALONAIKA

1 Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nanngi aiyel beternjrejunub.

Qotei a ningi qa are boleyimqa ningi lawo na soqniy.

Tesalonaika Kristen nanngi Yesus qa nanngo areqalo singilateb

²Iga gaigai ningi kalil qa pailyoqn-sim Qotei binিয়েqnum. ³Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqneb deqa ningi kumbra bole bole yeqnub. Osib ningi qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsib wau bole ojeqneb. Mondor gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo bqas. Ningi a qa tariñoqnsib singila na tigelejunub. Iga nungo kumbra deqa are qaloqnsim gago Abu Qotei binিয়েqnum. ⁴O ijo was kalil, Qotei a ningi aqa segi qa marsiq giltņgej deqa a na ningi tulan qalaqalaingeqnu. Di iga qalieonum.

⁵Iga nami Yesus aqa anjam bole nungoq osi bem. Iga laņa anjam maro na osi bosai. Iga singila ti Mondor Bole ti areqalo bole ti dena osi bem. Ningi qalie, iga nungo ambleq di sosim kumbra boledamu yoqnsim ningi aqaryaingoqnem.

⁶Ningi Qotei aqa anjam ojesoqneb deqa gulbe gargekoba nungoq di brant-toqnej. Bati deqa ningi gago kumbra ti Tamo Koba aqa kumbra ti dauryoqneb. Ningi uratosaiqneb. Mondor Bole na nungo areqalo tigeltetņgoqnej deqa ningi tulan areboleboleingqnej. ⁷⁻⁸Ningi Tamo Koba aqa anjam palon-teqnab anjam di giloqnsiq Masedonia sawa ti Akaia sawa ti dia brant-toqnej. Deqa sawa dia tamo ungasari kalil Yesus qa nanngo areqalo singilateqneb qaji

nanngi nungo kumbra qa quoqnsib dauryeqnub. Sawa dia segi sai. Sawa sawa kalilq di dego ningi Qotei qa nungo areqalo singilateb deqa saoqnsib laqnab tamo ungasari nanngi quekriteqneb. Deqa unqum, iga aitentosisim nungo kumbra deqa olo mare mare laqasai. ⁹Iga nami nungo ambleq di sonamqa bati deqa ningi gago anjam dauryoqneb. Nungo kumbra deqa sawa sawa kalilq di tamo ungasari nanngi saoqnsib laqnub. Ningi are bulyosib gisaņ qotei nanngi torei urat-njrsib Qotei bole agi ņambile gaigai unu qaji a areiyosib waueteqneb. ¹⁰Osib ningi Qotei aqa ņiri a laņ qureq na bqa-jqa deqa tariñoqnsib unub. Nungo kumbra deqa dego sawa sawa kalilq di nanngi saoqnsib laqnub. Qotei aqa ņiri di agi Yesus. A moinaqa Qotei na olo subq na tigeltej. A na iga padalo sawaq na eleņej deqa mondor Qotei aqa minjin oqwa bati boqnimqa iga aqa minjin di turqasai. Iga so bole gaigai sqom.

Pol a Tesalonaika Kristen nanngo ambleq di wau bole yoqnej

2 O ijo was ningi segi qalie, iga nami nungoq bosim nungo ambleq di wauoqnem gago wau di laņa ulonşosai. ²Ningi qalie, iga nungoq bosaisosisimqa iga Filipai qureq di Qotei aqa wau oje-qnam jeu tamo nanngi na iga jaqatin egoqnsib ugeugeigoqneb. Bunuqna iga nungo qureq bonamqa dia dego jeu tamo nanngi na iga ugeugeigoqneb. Gago Qotei na gago are singilatetņej deqa iga jeu tamo nanngi qa ulaosai. Iga singila na tigeloqnsim Qotei aqa anjam bole ningi merngoqnem. ³Bati deqa iga ningi endegsi merngoqnem, “Ningi Yesus qa nungo areqalo singilatiy.” Iga anjam uge bei ningi merngosaiqnem. Iga nungo ambleq di sosim kumbra jiga ti gisaņ kumbra ti yosaiqnem. ⁴Qotei a segi gago kumbra tenemtoqnsiq une bei unosaioqnej deqa a na iga wau egsiq

mergej, “Ningi ijo anjam bole mare mare laqniy.” O ijo was, mandam tamo nanngi gago wau qa arearetnjroqnqajqa iga deqa are qalosaioqnm. Iga endegsi are qaloqnm, “Qotei a segi gago are miligi peleiyqnsim gago wau qa arearetoqnqas.”⁵ Ningi qalie, iga walawala anjam bei ningi merngosaioqnm. Osim nungo ingi ingi qa maulgonaq laja gisan na anjam palontosaioqnm. Qotei a segi gago kumbra qa qalie.⁶ Iga wauoqnm di ningi na kiyo tamo qudei na kiyo gago ñam soqtetgwajqa deqa wauoqnm e? Sai. Iga deqa wauosaioqnm.⁷ Bole, iga Kristus aqa wau tamo bole unum deqa iga ningi endegsi merngwa kere, “Ningi silali ingi ingi qa aqaryaigoqniy.” Ariya iga degysai. Iga nungo ambleq di angro kiñilala bul lawo na soqnm. Ai nanngi na nango angro mom nanngi mungum anainjreqnub dego kere iga nungo ai bul sosim ningi gereingqnm.⁸ Osim iga ningi tulan qalaqalaingqnm. Deqa iga nungo silali ingi ingi yaingwajqa are qalosaioqnm. Iga Qotei aqa anjam bole ningi merngwajqa deqa are qaloqnm. Di segi sai. Iga gago segi ñambile dego uratosim ningi aqaryaingwajqa are qaloqnm. Di kiyaga? Ningi gago Kristen was bole unub deqa.

⁹ O was ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa Qotei aqa anjam bole merngoqnm bati deqa iga waukobaoqnm. Iga ningi gulbe engwa uratosim deqa gago segi ban na qanam ti qolo ti tulan singila na wauoqnm. Osim dena gago segi ingi ingi awaiyoqnsim uyoqnm. Ningi iga silali qa aqaryaigwajqa deqa merngosaioqnm.

¹⁰ Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateqnu qaji iga na kumbra bole bole osorngoqnm. Iga kumbra uge bei osorngosaioqnm. Iga Qotei aqa ñamgalaq di kumbra bole tiñtiñ nungo ambleq di yoqnm. Di ningi qalie. Qotei a dego

qalie.¹¹ Abu nanngi na nango angro nanngi tingitnjroqnsib dalnjreqnub dego kere iga ningi tingitngqnsim dalngqnm.¹² Iga ningi degngqnm. Di kiyaga? Ningi kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di yoqnsib walweloqnqajqa deqa. Qotei agi a na ningi endegsi metnggej, “Ningi ijoq babqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngitqa ningi lan qureq di so bole gaigai sqab.”

Tesalonaika Kristen nanngi gulbe qoboioqne

¹³ Iga Qotei aqa anjam ningi merngeqnam ningi quoqnsib endegsib are qalosaioqne, “Anjam di mandam tamo nango anjam.” Sai. Ningi are qaloqne, “Bole, anjam di Qotei aqa anjam tiñtiñ.” Deqa bini Qotei aqa anjam di nungo are miligiq di singila na wauqnu. Di kiyaga? Ningi Yesus qa nungo areqalo singilateb deqa. Utru deqa iga gaigai Qotei binjyeqnum.¹⁴ O ijo was, tamo ungasari Judia sawaq di Kristus Yesus aqa Abu Qotei wo qa loueqnub qaji nango kumbra agi ningi dauryeqnub. Tamo ungasari nanngi di Juda nanngi na gulbe koba enjroqne dego kere nungo segi leñ qujai nanngi na ningi gulbe koba engqnu.

¹⁵ Juda nanngi na Tamo Koba Yesus qalsib moiyyoteb. Nanngi nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngi dego ñumoqnsib moiyyotnjroqne. Osib iga dego wigonab iga nungo qure uratosim jaraiyem. Juda nanngi di kumbra Qotei a tulan areareteqnu qaji di gotranyoqnsib tamo ungasari kalil nanngi jeutnjreqnub.¹⁶ Osib iga na sawa bei bei qaji nanngi Qotei aqa anjam minjrqa yeqnam gam getentetgeqnu. Qotei na sawa bei bei qaji nanngi elenaim deqa Juda nanngi na gam getentetgeqnu. Deqa nanngi bati gaigai nango segi une tumbol ateqnu. Nanngi kumbra degyeqnu deqa Qotei aqa minjin bosiq nanngoq di unu.

Pol a Tesalonaika Kristen nanŋi olo unjrqajqa are koba qaleqnu

¹⁷ O ijo was, Juda nanŋi na iga wigebe deqa iga ninŋi uratŋgosim bati truquyala sawa beiq di soqnem. Deqa iga nunŋo ulatamu unosaieqnum. Ninŋi gago are miligiq di unub deqa iga ninŋi ti sob-ulejunum. Deqa iga nunŋoq olo bosim nunŋwajqa gam n̄ameqnum. Iga ninŋi olo nunŋwajqa are koba qaleqnum. ¹⁸ Od, iga nunŋoq olo bqajqa are unu. E Pol e segi bati gargekoba nunŋoq olo bqajqa yeqnam Satan na iga gam getentetgoqnej. ¹⁹ Mondon gago Tamo Koba Yesus a lan qureq na bamqa bati deqa iga ninŋi qa are singilatosim Yesus aqa n̄amgalaq di tulan areboleboleigwas. Yim Yesus na mergwas, “Ninŋi ijo wau tamo bole.” O ijo was, bati deqa iga ninŋi qa tulan areboleboleigwas. ²⁰ Od, bini dego iga ninŋi qa tulan areboleboleigeqnu. Ninŋi na gago are tulan boletetgeqnu.

Pol a Timoti qarinyonaq Tesalonaika Kristen nanŋoq gilej

3 Iga ninŋi qa are kobaigoqnej. Deqa iga are qalem, “Uŋgum, iga olo tarinŋa keresai. Aqo Sailas wo Atens qureq endi sqom.” ² Iga degsi are qalsimqa Timoti qarinyonam nunŋoq gilej. Timoti a gago Kristen was bole. A Qotei aqa wau tamo. A Kristus aqa anjam bole maro qaji tamo. A ninŋi aqaryaingosim nunŋo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di olo singilatetŋwajqa deqa osim qarinyonam nunŋoq gilej. ³ Gulbe ti jaqatin ti ninŋi eqnub qaji dena nunŋo areqalo ugetetŋgaim deqa marsim Timoti qarinyonam nunŋoq gilej. Ninŋi qalie, Qotei a nami ninŋi ti iga ti gulbe oqajqa marsiq giltgej. ⁴ Agi iga ninŋi koba na sosimqa endegsi merŋgoqnem, “Gulbe gargekoba gagoq boqnqas.” Merŋgeqnam gulbe agi gagoq di brantoqnej. Di ninŋi qalie. ⁵ Utru deqa e tarinŋa keresai.

Ninŋi nunŋo areqalo Yesus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di e qalieqajqa deqa Timoti qarinyonam nunŋoq gilej. E endegsi are qalem, walawalaiyo tamo Satan na ninŋi uneq waingonaqa ninŋi gago wau laŋa ulontosib nunŋo areqalo Yesus qa singilato qaji di urateb kiyo? Degsi are qalsim are kobaiboqnej.

Timoti a olo bosiq Pol minjej, “Tesalonaika Kristen nanŋo so bolequja”

⁶ Ariya Timoti a nunŋoq gilsiq a olo uratŋgsiq aqo Sailas wo gagoq di brantosiqa anjam bolequja endegsi mergej, “Tesalonaika Kristen nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo singilatoqnsib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Osib gaigai ninŋi qa are boleinjreqnu. Ninŋi nanŋi unjrqajqa are koba unu dego kere nanŋi kamba ninŋi nunŋwajqa are koba unu.” ⁷ O ijo was, ninŋi Yesus qa degsib nunŋo areqalo singilateqnu anjam di Timoti a bosiq aqo Sailas wo saigonaqa anjam dena gago gulbe kalil qa olo are singilatetgej. ⁸ Deqa iga qalieonum, ninŋi singila na Tamo Koba aqa n̄am ojejunub. Iga di qalieosim deqa bini iga so bole unum. ⁹ Iga ninŋi qa are qaloqnsim deqa iga gago Qotei aqa n̄amgalaq di tulan areboleboleigeqnu. Gago arebolebole di tulan kobaquja. Qotei na arebolebole di iga egej deqa iga a bin̄iyeqnum. ¹⁰ Iga qanam ti qolo ti endegsim Qotei pailyeqnum, “O Abu, ni na odgimqa iga Tesalonaika Kristen nanŋoq gilsim unjrqom. Unjrsim nanŋo areqalo Yesus qa singilateqnu qaji di truquinjrimqa iga na olo singilatetnjrqom.” Iga degsim Qotei pailyeqnum.

Pol a olo Tesalonaika Kristen nanŋoq gilqajqa are qaleqnu

¹¹ Gago are koba endegsi unu. Gago Abu Qotei wo gago Tamo Koba Yesus wo nanŋi aiyel na gam waqtetgibqa iga

nungoq olo gilqom. ¹²Gago areqalo bei dego agiende. Tamo Koba a na ningi aqaryaingimqa qalaqalaiyo kumbra nungoq di tulan kobaeme. Amqa ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsibqa tamo ungasari kalil nanqi dego tulan qalaqalainjroqniy. Agi iga na ningi tulan qalaqalaingeqnum dego kere. ¹³Kumbra dena Qotei a nungo are miligi singilatetngimqa ningi aqa segi kumbra bole dauryoqnsib tamo ungasari tulan bolequja brantosib gago Abu Qotei aqa ngamgalaq di une saiqoji soqniy. Soqni mondon gago Tamo Koba Yesus na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nanqi lan qureq dena joqsim bqas. Bole.

Ningi sambala kumbra kalil torei uratiy

4 O ijo was, kumbra bole kalil Qotei a tulan areareteqnu qaji di iga na nami ningi osorngoqnem. Kumbra di agi ningi dauryeqnub. Ariya bini iga nungo are miligi singilatetngosim Tamo Koba Yesus aqa nam na endegsi merngwom, “Ningi kumbra bole di olo torei singilatosib yoqniy.”

²Anjam kalil iga nami Tamo Koba Yesus aqa nam na ningi merngoqnem qaji di ningi segi qalie. ³Anjam agiende. Qotei aqa areqalo agi ubtosiy marqai. Ningi aqa segi kumbra boleq di sosib sambala kumbra kalil torei uratiy. ⁴Osib ningi nungo segi so geregere taqatiy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nam bole oqab. ⁵Yimqa nungo areqalo uge uge na ningi titngosim sambala kumbraq di breingwasai. Ningi qalie, tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi sambala kumbra dauryoqnsib unab. ⁶Ariya ningi kumbra di uratiy. Ningi na nungo Kristen was nanqi kumbra uge bei osornjraib. Osib nanqi gisañjrsib nango ñauñ ugetñjraib. Tamo Koba a na tamo ungasari kumbra uge deqaji yeqnub qaji nanqi

awai uge enjrqas. Iga nami ningi singila na degsi merngoqnem. ⁷Qotei na iga kumbra jigat yqajqa metgosai. Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa metgej. ⁸Deqa tamo bei a gago anjam endi gotranyqas di a kumbra tulan ugedamu yqo. A tamo nango anjam gotranyosai. A Qotei aqa anjam gotranyqo. Qotei agi a na aqa Mondor Bole ningi engeqnu.

Ningi qalaqalaiyo kumbra torei singilatosib yoqniy

⁹Ningi nungo Kristen was nanqi qalaqalainjreqnub deqa e olo anjam bei totoryosiy nengrenyqasai. Qalaqalaiyo kumbra di Qotei na osorngekritej. ¹⁰Agi ningi na Masedonia Kristen kalil nanqi tulan qalaqalainjreqnub. Ariya ijo was, iga nungo are singilatetngimqa ningi qalaqalaiyo kumbra di olo torei singilatosib yoqniy. ¹¹Osib lawo na sosib nungo segi ingi ingi taqatosib nungo segi ban na wauoqniy. Anjam di iga nami ningi merngoqnem. ¹²Ningi degsib wauoqnbqa ningi ingi bei qa truqingwasai. Deqa tamo ungasari Yesus qaliesai qaji nanqi nungo kumbra di unsib tulan areboleboleinjrqas.

Yesus a olo bosim tamo ungasari moreño qaji ti ñambile unab qaji ti nanqi koba na sqab

¹³Ariya ijo was, tamo ungasari nami moreñeb qaji nanqi mondon kumbra kiye turqab di ningi qalieqajqa deqa merngwom. Yim ningi nanqi qa are gulbeingwasai. Tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nanqi subq na tigelo bati qa tariñosaieqnub. Deqa nango was bei a moiqa di nanqi tulan are gulbeinjrqas. Ariya ningi degsib are gulbeingwasai. ¹⁴Yesus a moisiqa olo subq na tigelej anjam di ningi iga ti gago areqaloq di singilatejunum. Deqa iga qalieonum, mondon Qotei a tamo ungasari kalil Yesus ombla sosib moreñeb qaji nanqi subq na tigelt-

njrimqa nangi Yesus beteryosib koba na lan qureq na mandamq aiqab.

¹⁵Iga Tamo Koba aqa anjam ningi endegsi merngwom. Mondon Tamo Koba a mandamq aiyoqnimqa iga nambile unum qaji iga na tamo unggasari nami moreneb qaji nangi bunjrsim namo oqsim Yesus itqasai. ¹⁶Qotei a anjam singila na marimqa lan angro matu a leleñoqnimqa Qotei a gul anjamqas. Yimqa Tamo Koba Kristus a lan qure uratosim mandamq aiyoqnimqa tamo unggasari nami Kristus qa nango areqalo singilatosib moreneb qaji nangi namo subq na tigelqab. ¹⁷Tigelabqa bati deqa iga nambile unum qaji iga ti nangi ti turossim koba na lanbiq na oqsim Tamo Koba a itqom. Osim a ti gaigai sqom. ¹⁸Deqa ningi anjam di Qotei aqa tamo unggasari nangi minjroqnsibqa dena nango are singilatetnjroqniy.

Yesus a bqajqa bati tamo bei a qaliesai

5¹⁻²O ijo was, Tamo Koba Yesus a bati gembu bqas di tamo bei a qaliesai. A bqajqa bati di bajin tamo bul brantqas. Bajin tamo nangi qolo beqnu dego kere Yesus bqajqa bati di lumu brantosim tamo unggasari nangi prutnjrqas. Ningi di qalie deqa iga olo anjam bei totoryosim nengrenyqasai. ³Yesus a bosaisoqnimqa tamo unggasari gargakoba nangi endegsib maroqnqab, “Iga so bole unum. Iga ingi bei qa ulaqasai.” Degsib maroqnibqa gulbe kobaquja nangoq di brantoqujatqas. Uña angrotqa osiq jaqatin eqnu dego kere. Gulbe di nangi britosib jaraiqa keresai. ⁴Ariya ijo was, ningi ambruq di sosai deqa Yesus bqajqa bati di bajin tamo bul bqas dena ningi prutngwasai. ⁵Ningi kalil pulon aqa angro. Ningi suwan aqa angro. Iga qolo qaji tamo sai. Iga ambru qaji tamo sai. ⁶Deqa iga nerenjo ani tamo nangi bul sqasai. Iga nam atogn-

sim areqalo bole ti sqom. ⁷Iga qalie, tamo nangi nereneqnub qaji nangi qolo nereneqnub. Tamo nangi ya uge uyoqn-sib nanarieqnub qaji nangi qolo ya uyeqnub. ⁸Ariya iga suwan qaji tamo unum deqa iga areqalo bole ti sosim Qotei qa gago areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gara jugo bul jigsim tigelesqom. Osim Qotei na iga padalo sawaq na elenqajqa deqa tarinoqnqom. Gago kumbra di iga qoto qa gate tatal bul atsim tigelesosim nam atognqom. ⁹Qotei na iga aqa minjin turqajqa giltgosai. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na iga elenqajqa deqa giltgej. ¹⁰Yesus a iga qa moiyej deqa iga mandamq endi sqom kiyo iga moiqom kiyo di ungum. Iga Yesus a koba na nambile gaigai sqom. ¹¹Deqa ningi segi segi na Qotei aqa tamo unggasari nangi anjam bole minjroqnsib dena nangi singilatetnjroqniy. Agi bini ningi degyeqnub.

Ningi kumbra bole bole yoqniy

¹²Ariya ijo was, iga na ningi endegsi merngwom. Ningi nungo Kristen gate nango sorgomq di soqniy. Tamo Koba a na nangi gate atelenej deqa nangi ningi aqaryaingwajqa waueqnub. Wauoqnsib Qotei aqa anjam ningi merngoqnsib nungo kumbra tingitetngeqnub. ¹³Nangi wau di yeqnub deqa ningi nangi qa are boleingqonim nangi qalaqalainjroqniy. Osib ningi nungo Kristen was kalil nangi koba na are qujaitosib soqniy.

¹⁴O ijo was, iga nungo are tigeltetngimqa ningi kumbra endegyiy. Ningi na tamo unggasari wauqajqa asginjreqnu qaji nangi tingitnjroqniy. Osib tamo unggasari are gulbeinjreqnu qaji nangi singilatnjroqniy. Tamo singila saiqoji unub qaji nangi dego aqaryainjroqniy. Osib tamo kalil nangi lawo na gereinjroqniy.

¹⁵Tamo qudei nangi ningi kumbra uge engibqa ningi na kamba olo kumbra uge

enjaib. Ningi na gaigai nungo Kristen was nangi ti tamo ungasari kalil nangi ti kumbra bole osornjroqniy.

¹⁶ Osib ningi gaigai areboleboleingim soqniy. ¹⁷ Sosib gaigai pailyoqniy. ¹⁸ Kumbra kiye nungoq di brantoqnim, di ungum, ningi olo Qotei binjoqnsib minjoqniy, “Ni keretnum.” Qotei aqa areqalo agiende. Ningi Kristus Yesus beteryesosib degyoqniy.

¹⁹ Qotei aqa Mondor na ningi wau bei yqajqa are tigeltetngimqa ningi olo getentaib. Ningi wau di yiy. ²⁰ Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi na anjam merngoqniyqa ningi nangi qa olo are ugeingaiq. ²¹ Anjam kalil ningi queqnu qaji di ningi geregere tenemtoqnsib pegiyoqniy. Osib kumbra kalil dego pegiyoqnsib kumbra bole segi dauryoqniy. ²² Osib kumbra uge kalil uratoqniy.

²³ Qotei a are lawo qa utru. A na ningi torei aqa segi kumbra boleq di atqas. A

nunگو mondor ti nunگو qunun ti nunگو jejamu ti kalil taqatesoqnimqa ningi so bole gaigai sqab. Deqa mondon gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo lan qureq na bamqa ningi aqa namgalaq di une saiqoji sqab. ²⁴ Qotei agi ningi metngej qaji a na ningi aqaryaingimqa ingi bole kalil di nunگوq di brantqas. Qotei a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu.

²⁵ O ijo was, ningi iga qa Qotei pailyoqniy.

²⁶ Ningi na nunگو Kristen was kalil nangi segi segi kundoqniy. Kumbra di agi Qotei aqa tamo ungasari nangi yeqnu.

²⁷ E Tamo Koba aqa nam na ningi endegsi merngwai. Ningi na Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi koroinjrsib ijo anjam nengrenyonum qaji endi sisiyabqa nangi quqwab.

²⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi qa are boleiyeme. Bole.

2 TESALONAIKA

1 Iga Pol na Sailas na Timoti na iga qalub anjam endi nengrenyosim ningi Tesalonaika qureq di loueqnub qaji nungoq qarinyonum. Ningi na gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel beternjrejunub.

²Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nangi aiyel ningi qa are bolein-jrimqa ningi lawo na soqniy.

Gulbe oqa bati qa Tesalonaika Kristen nangi singila na tigelejunub

³O ijo was, iga gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binিয়েqnum. Iga kere degyeqnum. Di kiyaga? Nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di tulan kobaqujaeqnu deqa. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yeqnub. Nungo kumbra di dego tulan kobaqujaeqnu.

⁴Iga qure qure kalilq di Qotei aqa tamo ungasari nangi nungo kumbra deqa sainjroqnsim nungo ñam soqteqnum. Kumbra uge kalil jeu tamo nangi na ningi engeqnub qaji deqa ti gulbe kalil nungoq di branteqnu qaji deqa ti iga na Qotei aqa tamo ungasari nangi sainjreqnum. Osim endegsi minjreqnum, “Tesalonaika Kristen nangi gulbe kalil qoboioqnsib Yesus qa nango areqalo singilateqnub.”

Qotei a kumbra bole tiñtin na tamo ungasari nangi peginjreqnu

⁵Gulbe kalil di nungoq di branteqnu deqa iga endegsi poigwo, Qotei a kumbra bole tiñtin na iga pegigeqnu. Ningi jaqatin eqnub di aqa utru agiende. Qotei a nungo jaqatin di unoqnsiq merngeqnu, “Bole, ningi jaqatin di eqnub deqa e nungo Mandor Koba sosiy ningi taqatngwa kere.” ⁶Mondor Qotei a kumbra bole tiñtin endeqaji yqas. Jeu tamo agi ningi gulbe engeqnub qaji nangi a na kamba gulbe enjrqas. ⁷Tamo

Koba Yesus aqa lan angro nangi ti ñamyuwo ti lan qureq na mandamq aisib tamo ungasari kalil nango ñamgalaq di brantqab. Brantib bati deqa Qotei na iga ti ningi ti aqaryaigosim gago gulbe kalil iga bini qoboieqnum qaji di kobotim iga aqaratqom. ⁸Yesus a mandamq aisim tamo ungasari Qotei qaliesai qaji nangi ti tamo ungasari gago Tamo Koba Yesus aqa anjam bole dauryqa urateqnub qaji nangi ti ñolawotnjrqas. ⁹Osim nangi awai ugedamu enjrqas. Nango awai uge agiende. Nangi Tamo Koba a ombla sqasai. Nangi aqa singila koba ti rian ti unqasai dego. Nangi tulan isaq di sosi-bqa bati gaigai padalosib sqab. ¹⁰Bati Qotei na nami atej qaji di brantimqa Yesus a bosim nangi degsim ñolawotnjrqas. Ariya Qotei aqa segi tamo ungasari Yesus qa nango areqalo singilateqnub qaji nangi kalil a mandamq aiyoqnim unsibqa aqa ñam soqtosib a qa tulan areboleboleinjrim sqab. Ningi dego nangi koba na areboleboleingim sqab. Di kiyaga? Qotei aqa anjam iga nami merngoqnm qaji di ningi qusib nungo areqaloq di singilateb deqa.

Pol a Tesalonaika Kristen nangi qa pailieqnu

¹¹Deqa ijo was, iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim gago Qotei endegsi pailieqnum, “O Abu, ni na Tesalonaika Kristen nangi aqaryainjroqnime. Yimqa kumbra kalil ni nami nangi dauryqa metnjrem qaji di nangi dauryoqnbqa ni unoqnsim tulan arearetmoqngas. O Abu, ni na nangi singilatnjroqnmqa nangi kumbra bole kalil dauryqajqa are koba soqnm dauryoqngab. Osib Yesus qa nango areqalo singilatoqnsib aqa wau geregere ojoqngab.” O ijo was, iga degsim ningi qa Qotei pailieqnum. ¹²Gago Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjreqnu. Deqa ningi gago Tamo Koba Yesus aqa ñam soq-

toqniy. Yimqa a na kamba dego nungo ñam soqtetngoginqas.

Yesus a bosaisoqnimqa Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja a namoqna brantqas

2 O ijo was kalil, mondonj gago Tamo Koba Yesus Kristus a laj qureq na boqnimqa ningi iga ti aqa sin-gaq di koroqom. Iga deqa ningi an-jam kiñala mergim quiy. ²Tamo qudei nangi mareqñub, “Tamo Koba a bqajqa bati brantqo koboqo.” Osib olo qudei mareqñub, “Anjam di Qotei aqa Mon-dor na babtosiq iga mergwo.” Olo qudei mareqñub, “Anjam di Qotei aqa anjam bole.” Olo tamo qudei nangi mareqñub, “Anjam di Pol aqa wau qujai nangi ti nengrenyonab iga sisiyem.” O was, ningi nango anjam di qusib prugaib. ³Nango anjam di gisañ. Nangi gisañ kumbra dego yeqñub. Deqa ningi nangi daurn-jraib. Ningi quiy. Yesus bqajqa bati di laña brantqasai. Bati di brantqa laqn-imqa kumbra qudei namoqna endegsi bqas. Tamo gargekoba nangi Qotei qor-eiyoqnsib sqab. Qotei aqa dal anjam go-tranjo qaji tamo kobaquja a dego boleq dqas. Boleq dosim mondonj a ñamyuwoq aisim padalougetqas. ⁴Tamo kobaquja di a diqoqnsim aqa segi ñam soqtoqn-sim gisañ qotei kalil nangi tulañ buñ-jroqñqas. Osim a Qotei aqa atra tal koba miligiq gilsim di awoosim marqas, “E segi Qotei.” O ijo was, kumbra kalil di namoqna brantim Kristus a bunuqna bqas.

⁵E nungo qureq di sosimqa tamo kobaquja deqa ningi saingoqnem. Ningi ijo anjam di olo are walñgwo kiyo? ⁶Tamo kobaquja di a bosaiunu. A bqa-jqa bati agi Qotei a nami atej unu. A namoqna baim deqa tamo bei na a bqa-jqa gam getentejunu. Gam getentete-junu qaji tamo di ningi qalie. Tamo kobaquja a bqajqa batiamqa Qotei na

marim a brantqas. ⁷Ningi qalie, tamo kobaquja di a Qotei aqa dal anjam gotranjo qaji tamo unu. A bini ulio-qnsiq waueqnu. A uliesoqnimqa Qotei na gam getentejunu qaji tamo di taqal waiyim tamo kobaquja a boleq dqas. ⁸A boleq dimqa bati deqa Tamo Koba Yesus a rianj koba ti bosim aqa me mondor medabuq na puyqas. Puyimqa jagwa koba dosim dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di qalsim moiyoqñas. O ijo was, Yesus aqa rianj dena tamo kobaquja di tulañ padaltougetqas. ⁹Dal anjam gotranjo qaji tamo kobaquja di a Satan aqa singila ti bosim aqa gisañ kumbra na marwa gargekoba tamo uñ-gasari nangi osornjroqñqas. ¹⁰Osim aqa kumbra uge dena a na tamo uñgasari padalo gam dauryeqñub qaji nangi gisa gisañjroqñqas. Tamo uñgasari nangi di Qotei na elenqa oqnsiq aqa anjam bole minjreqnaqa nangi deqa arearet-njrosaieqnu. ¹¹Deqa Qotei na nango are-qalo niñaqyetnjrimqa nangi aqa anjam bole dauryqa torei uratosib Satan aqa gisañ anjam dauryoqñqab. ¹²Deqa iga qalieonum, tamo uñgasari kalil Qotei aqa anjam bole nango areqaloq di singi-latosaietqñub qaji nangi di Qotei na ño-lawotnjrsim awai ugedamu enjrqas. Di kiyaaq? Nangi kumbra uge uge dauryqa-jqa areboleboleinjreqnu deqa.

Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltñgej

¹³Ariya ijo was kalil, Tamo Koba a na ningi tulañ qalaqalaingeqnu. Deqa iga bati gaigai ningi qa are qaloqnsim Qotei binjiyeqnum. Tulañ nami Qotei na ningi elenqajqa marsiq giltñgej. A ningi giltñgwa osiqa endegsi are qalej, “Ijo Mondor Bole na Tesalonaika Kristen nangi singilatnjrimqa nangi ijo segi tamo uñgasari bolequja sqab. Sosib ijo anjam bole nango areqaloq di singilatib kum-bra dena e na nangi elenqai.” O ijo was,

utru deqa Qotei na ningi giltņgej. ¹⁴Aqa are endegsi unu. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa rian koba ti aqa singila ti unqab. Aqa are degsi sonaqa a na ningi metņgej. A Yesus aqa anjam bole iga mare mare laqnum qaji deqa are qalsiqa ningi metņgej. ¹⁵Deqa ijo was, ningi singila na tigeloqnsib Qotei aqa anjam kalil iga nami ningi merngoqnm qaji di dauryoqniy. Anjam kalil iga nengrenyoqnm qaji di dego ningi dauryoqniy.

¹⁶Gago Tamo Koba Yesus Kristus wo gago Abu Qotei wo nanģi aiyel na iga tulan qalaqalaigeqnub. Qotei a gaigai iga singilatgoqnsiqa iga qa are boleiyeqnu. Mondoņ a na iga torei boletgwas. Deqa bini iga a qa tariņoqnsim unum. ¹⁷O ijo was, Qotei a nunģo are singilatetņgosim aqaryaingimqa ningi kumbra bole kalil geregere dauryosib wau bole bole yoqniy.

Pol a Tesalonaika Kristen nangi minjrej, “Ningi iga qa Qotei pailyoqniy”

3 Ariya ijo was, gago anjam qujai bei unu. Anjam agiende. Ningi iga qa Qotei pailyoqniy. Yimqa a na iga aqaryaigimqa iga Tamo Koba aqa anjam geregere mare mare laqnmom. Laqnmimqa aqa anjam di tulan kobaosim sawa sawa kalil keretoqnmimqa tamo unģasari gargekoba nanģi quoqnsib aqa ñam soqtoqnqab. Nami aqa anjam di nunģo ambleq di dego tulan kobaej. ²Deqa ningi iga qa Qotei pailyoqnbqa a na iga aqaryaigosim tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nanģo banģ dena iga elenqas. Ningi qalie, tamo gargekoba nanģi Yesus qa nanģo areqalo singilatosaieqnub.

³Ariya ningi quiy. Tamo Koba a gisan tamo sai. Anjam kalil a mareqnu qaji di a bole dauryeqnu. Deqa a ningi singilatņgosim taqatņgimqa Satan na ningi ugeugeingwa keresai. ⁴Iga Tamo Koba

aqa ñam na qalieonum, anjam kalil iga nami ningi merngoqnm qaji di ningi dauryeqnub. Bunuqna dego ningi dauryoqnsib sqab.

⁵Gago are koba endegsi unu. Tamo Koba a na nunģo are prugtetņgimqa ningi Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra geregere qalieosib dauryoqniy. Osib singila na tigeloqnsib gulbe qoboioqniy. Agi Kristus a nami singila na tigeloqnsiq gulbe qoboioqnej dego kere.

Ningi kalil wauoqniy

⁶O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na iga anjam bei ningi endegsi mernģwom. Kristen was qudei nanģi gago anjam iga nami ningi merngoqnm qaji di dauryqa uratosib deqa nanģi wauqajqa asģinģreqnu. Deqa ningi na was nanģi di qoreinģrsib sasaloiy. Ningi nanģi koba na saib. ⁷Ningi gago kumbra dauryoqnsib soqniy. Gago kumbra di ningi qalie. Iga nami ningi koba na sosimqa iga wauqajqa asģiso-saioqnej. ⁸Iga nunģo ingi uyo laņa yaingosaioqnm. Iga gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnm. Iga ningi gulbe enģwa uratosim deqa iga qanam ti qolo ti waukobaoqnm. ⁹Bole, iga Qotei aqa anjam maro tamo unum deqa iga nunģo silali ingi ingi laņa yaingwa kere. Di iga uratoqnm. Iga endegsi are qaloqnm. Iga wauoqnsim gago segi ingi awaiyoqnsim uyoqnmimqa gago kumbra di ningi unoqnsib bole qa maroqnsib dauryoqnqab.

¹⁰Ningi qalie, iga ningi koba na sosimqa endegsi merngoqnm, “Tamo a wauqasai di a ingi uyqasai dego.”

¹¹Ariya iga anjam endegsi quem, “Nunģo ambleq di tamo qudei nanģi wauqajqa asģinģreqnu. Nanģi laņa sosibqa yomu anjam koba laņa laņa mareqnub.” ¹²Deqa iga Tamo Koba Yesus Kristus aqa ñam na tamo nanģi

deqaji endegsi minjrqom, “Ningi lawo na sosib wauoqnsib nungo segi ingi awaiyoqnsib uyoqniy.”

¹³ O ijo was, ningi kumbra bole yqajqa asgingaiq. ¹⁴ Kristen was qudei nangi gago anjam iga nengrenyonum qaji endi uratibqa ningi na nangi taqal breinjrib isaq gileb. Yimqa nango kumbra uge deqa nangi jemainjrqas. ¹⁵ Tamo nangi di nungo jeu tamo edegaib. Ningi endegsib are qaloqniy, “Tamo nangi di gago Kristen was. Deqa iga Qotei aqa anjam minjroqnsim nangi olo tingitnjroqnqom.” Ningi degsib are qaloqniy.

**Pol a kaiye anjam nengrenyosiq
Tesalonaika Kristen nanngoq qarinyej**

¹⁶ Tamo Koba a are lawo qa utru. Deqa a na nungo are latetngimqa ningi gaigai are lawo soqniy. Tamo Koba a ningi kalil koba na soqnebe.

¹⁷ E Pol. E ijo segi ban na kaiye anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. E ijo anjam kobotqa laqnsimqa e degyeqnum. Di ijo kumbra.

¹⁸ Gago Tamo Koba Yesus Kristus a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

1 TIMOTI

1 E Pol. Kristus Yesus na e qar-
inbej deqa e aqa anjam mare mare
laqnum. Kristus Yesus aqa Abu Qotei
wo nanngi aiyel na e wau di ebeb. Qotei
na iga elenej deqa iga Yesus a olo lan
qureq na bam unqajqa deqa tariñoqnsim
unum.

²O Timoti, e anjam endi
nengrenyosim inoq qarinyonum. E nami
Yesus aqa anjam bole ni mermonam
qusimqa ino areqaloq di singilatem.
Deqa ni ijo angro bole bulonum. Gago
Abu Qotei wo gago Tamo Koba Kristus
Yesus wo nanngi aiyel ni qa dulosib are
boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga gisan anjam kalil gotranjoqnsim

³E Masedonia sawaq gilqa osimqa ni
endegsi mermem, “Ni Efesus qureq di so-
qne.” Ariya bini e anjam di pulutosiy ni
mermqai, “Ni Efesus qureq di olo soqne.”
O Timoti, qure dia tamo qudei nanngi
Qotei aqa anjam marka oqnsib gisan
anjam bei ti turtoqnsib tamo ungasari
nanngi minjreqnub. Deqa ni Efesus qureq
di sosimqa tamo nanngi di singila na
endegsi minjroqne, “Ningi gisan anjam
di plaltoqnaib.” ⁴O Timoti, gisan tamo
nanngi di laja sa anjam ti nango moma
nango ñam qa ti anjam koba laja laja
marelejeqnsib. Deqa ni na tamo nanngi
di minjrimqa nango kumbra di uratqab.
Nango anjam dena tamo ungasari nango
areqalo tulan ugeugeiyetnjreqnu. Deqa
tamo ungasari nanngi di Qotei qa nango
areqalo singilatqa yeqnab gisan tamo
nango anjam dena nanngi getentnjre-
qnu. Deqa ingi bole bole Qotei na iga
egeqnu qaji di nanngi qalieqa keresai.
⁵Gago wau agiende. Iga na tamo un-
gasari nanngi Yesus aqa anjam minjreq-
nam nanngi a qa nango areqalo singila-
toqnsib endegsi poinjreqnu, “Bole, iga

Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji
unum.” Degsi poinjreqnaqa nanngi are
bole ti sosib qalaqalaiyo kumbra daurye-
qnub. ⁶O Timoti, tamo qudei nanngi kum-
bra di urateqnub deqa nanngi tulan na-
narioqnsibqa anjam laja laja mareleje-
qnub. ⁷Bole, nanngi Qotei aqa dal anjam
plaltqajqa arearetnjreqnaqa mareqnub,
“Anjam iga plalteqnum qaji endi anjam
bole.” Ariya anjam nanngi plalteqnub qaji
di aqa utru nanngi segi poinjrosaiqnu.

⁸Iga qalieonum, Qotei aqa dal an-
jam a bolequja. Ariya iga dal anjam
geregere daurqasai di dal anjam dena
iga aqaryaigwa keresai. ⁹Ni que. Qotei
a tamo bole nanngi qa osiq dal anjam
atosai. A dal anjam gotranjo qaji tamo
nanngi qa osiq dal anjam atej. Nango
kumbra uge agiende. Nanngi diqoqnsib
Qotei qoreiyosqnsib une ateqnub. Osib
Qotei aqa kumbra dauryqa uratoqn-
sib olo mandam qaji kumbra uge uge
yeqnub. Nanngi nango ai abu ñumsib
moiyotnjreqnub. Osib tamo qudei nanngi
dego ñumelejeqnub. ¹⁰Nanngi sambala
kumbra yoqnsib laqnsib. Nanngi uña wo
ñerenqa uratoqnsib tamo bei bei wo
ñerenjoqnsib sambala kumbra yeqnub.
Nanngi tamo qudei bajinelejoqnsib nanngi
kangal tamo ateqnub. Nanngi gisan anjam
koba maroqnsib olo puluoqnsib nango
gisaj anjam di singilateqnub. Osib kum-
bra uge uge gargekoba yeqnub. Nango
kumbra de ti Qotei aqa anjam bole ti
ombla jeu atoqnsib unub. ¹¹Qotei na e
qarinbej deqa e aqa anjam bole di mare
mare laqnum. Anjam di rianj koba ti unu.
Iga areboleboleigwajqa utru agi Qotei a
segi.

Qotei a Pol qa dulej

¹²Gago Tamo Koba Kristus Yesus a na
e singila ebsiqa marej, “Pol a ijo wau
tamo bole sqas. A ijo wau uratqasai.” Os-
iq e giltbosiqa aqa wau ijo banq di atej.
Deqa e a tulan binjyeqnum. ¹³Bole, nami

e Yesus aqa ñam misilinyoqnsim a jeuto-qnsim a qa anjam uge uge maroqnem. E nanari tamo sosim ijo areqalo Yesus qa singilatqa uratoqnem deqa e kumbra uge di yoqnem. Yeqnam bati di Qotei a e qa dulej. ¹⁴Osiqa a e qa are tulanj boleyosiq ijo are tigeltetbej deqa bini e gago Tamo Koba Kristus Yesus qa ijo areqalo singilatoqnsim qalaqalaiyo kumbra dauryeqnum.

¹⁵Anjam bei agiende. Kristus Yesus a une tamo nanji elenqa osiq deqa mandamq aijej. Tamo kalil nanji anjam di qusib marqab, “Bole.” O Timoti, e nami une gargekoba yoqnem deqa e une tamo kalil nanji tulanj bunjroqnem. ¹⁶Yesus Kristus a une tamo nanji qa tariñsokobaiyeqnu. Aqa kumbra di tamo ungasari kalil nanji qalieqajqa deqa a mati q e qa dulej. Di kiyaya? Nanji Yesus aqa kumbra di qalieosib a qa nanjo areqalo singilatosib ñambile gaigai sqajqa deqa. ¹⁷Qotei a bati gaigai gago Mandor Koba sqas. A moiqa keresai. Iga a unqa keresai dego. A segi Qotei bole. Deqa iga aqa ñam soqtoqnsim a binjiyoqnqom. Bole.

Pol a Timoti minjej, “Ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne”

¹⁸O ijo angro Timoti, Kristen gate nanji nami Qotei aqa medabu osib ni qa anjam babtosis wau emeb. E deqa are qalsimqa anjam endi inoq qarinyonum. Deqa ni sisiosim daurye. Kristen gate nanjo anjam babteb qaji dena ni singilatmoqnmqa ni qoto tamo bulosim kumbra uge kalil gotranjoqne. ¹⁹Gotranjoqnsimqa ino areqalo Yesus qa bole singilatoqne. Osim qalieqam, ni Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. O Timoti, tamo qudei nanji nanjo uneq di tulanj sougetejunub deqa nanji Yesus aqa anjam bole qalieqa keresai. Qotei na nanjo kumbra tingitetnjrqa yeqnaq

nanji olo urateqnu. Nanji Yesus qa nanjo areqalo singilatqa asginjreqnaqa qobun a sargumq di paraeqnu dego kere nanji areqalo uge uge dauryoqnsib laqnu. Kumbra dena nanji tulanj ugetnjrqas. ²⁰Agi Himeneus Aleksander wo nanji aiyel kumbra uge deqaji yeqnu. Deqa e na nanji aiyel Satan aqa banj di atem. Di kiyaya? Nanji aiyel endegi poinjrqaqqa, “Bole, iga olo Qotei misilinyoqasai.”

Iga tamo ungasari kalil nanji qa pailyoqnqom

2 O Timoti, e anjam kobaquja bei endegi mermit ni qusim daurye. Ni na Kristen nanji minjroqnmqa nanji tamo ungasari kalil qa pailyoqnsib Qotei binjiyoqnebe. ²Osib mandor kokba ti sawa taqato qaji tamo kalil nanji qa ti dego Qotei pailyoqnebe. Yim nanji na iga geregere taqatgesoqnbqa iga kalil lawo na sosim kumbra Qotei a areareteqnu qaji di dauryoqnqom. ³Pailyo deqaji Qotei aqa ñamgalaq di tulanj boledamu. Qotei agi iga elenjej qaji. ⁴Qotei aqa are koba endegi unu. A na tamo ungasari kalil nanji elenqamqa nanji aqa anjam bole poinjrim ojesqab. ⁵Iga qalie, Qotei a segi qujai Qotei bole. Kristus Yesus a segi qujai iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yaeba waiyej unu. ⁶Yesus a moiqaqqa bati kereonaqa a bosiqqa tamo ungasari kalil nanji elenqa marsiqqa aqa segi ñambile uratosiq moiyej. Aqa kumbra dena Qotei na iga endegi osorgej, a na tamo ungasari kalil nanji elenqajqa are koba unu. ⁷Qotei na e giltbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. E aqa anjam palontqajqa wau ti. E bole mermonum. E gisañosai. E aqa anjam plaltoqnitqa sawa bei bei qaji nanji poinjrim Yesus qa nanjo areqalo singilatqajqa deqa osiq e wau ebej.

⁸Deqa ni na Kristen tamo qure qure kalilq di unub qaji nanji minjroqnmqa

nangi minjin ti njirij ti uratosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nango ban soqtoqnsib pailyoqnebe.

Ungasari nangi Qotei aqa anjam dauryosib wau bole bole yoqnqab di nango wala bole

⁹Ni na Kristen ungasari nangi minjroqnmqa nangi areqalo bole na gara jigoqnebe. Nangi diqoqnsib nango gate banga walatoqnaib. Osib kolilei na ti wala bole na ti nango jejamu maqtosib gara wala ti jigoqnaib. ¹⁰Ni na ungasari nangi minjroqnmqa nangi Qotei aqa anjam dauryoqnsib wau bole bole yoqnebe. Di nango wala bole. ¹¹Ungasari nangi nango segi ñam aguq atoqnsib medabu getentoqnsib Qotei aqa anjam quoqnebe. ¹²Nangi Qotei aqa anjam plaltaib. Osib tamo nango gate saib. E na nangi saidnjronum. Nangi medabu getentosib anjam segi quoqnebe. ¹³Ni que. Qotei a Adam namoqna gereiyosiq bunuqna a Iv gereiyej. ¹⁴Satan na Adam gisanj anjam minjosai. A na Iv gisanj anjam minjnaq qusiq dauryej. Osiq deqa a une atej. ¹⁵Deqa ni na ungasari nangi minjroqnmqa nangi angrotoqnsib angroqa wauoqnebe. Nangi wau di yoqnsib gaigai Yesus qa nango areqalo singilatoqnebe. Osib qalaqalaiyo kumbra dauryosib Qotei aqa segi kumbra boleq di sosib nango segi jejamu taqatoqnebe. Yim deqa Qotei na nangi elenqas.

Tamo bei a Kristen nango gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnm

3 O Timoti, ijo anjam endi bole. Deqa ni que. Tamo bei a Kristen nango gate sqajqa are qalqas di kere. Di wau bolequja. ²Deqa ni unime. Tamo bei a Kristen nango gate sqa marsimqa a kumbra bole bole dauryoqnm. Yim tamo ungasari nangi aqa jejamuq di une bei unqasai. Tamo di a uja

aiyeltaiq. A uja qujai segi esoqnm. Osim aqa segi so geregere taqatosim areqalo bole ti soqnm. Tamo lanaj nangi aqa meq boqnbqa oqnsim geregerein-jroqnm. A Qotei aqa anjam palontqajqa wau geregere poiyim anjam palontqnm. ³A ya uge uyoqnsim nanarioqnaiq. A urur minjin oqim qotoqnaiq. A lawo na soqnm. A silali koba ti sqajqa are qaloqnaiq. ⁴A na aqa uja ti aqa angro nangi ti geregere taqatnjroqnebe. Yim aqa angro nangi aqa anjam geregere quoqnsib dauryoqnebe. ⁵A aqa segi uja ti aqa angro nangi ti geregere taqatnjrqasai di a Kristen nangi geregere taqatnjrqasai dego. Deqa a Kristen nango gate sqa keresai. ⁶Ni Kristen tamo bunuj a gate ataim. A gate sqas di a diqosim aqa segi ñam soqtim Qotei na nami Satan njolawotqas. ⁷Deqa ni tamo bei a Kristen nango gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari Qotei qalie-sai qaji nango ñamgalaq di ñam bole ti unu. A ñam bole ti sqasai di a gate ataim. Tamo deqaji a gate sqas di tamo qudei nangi a misilinyibqa Satan na a tulan ugeugeiyim a aliemq di sobulqas.

Kristen nango wau tamo nangi areqalo bole ti sosib wauoqnebe

⁸Tamo qudei nangi Kristen nango wau tamo sqa marsibqa nangi dego areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqnebe. Nangi medabu aiyeltaib. Nangi ya uge uyoqnsib nanarioqnaib. Nangi tamo nango silali yainjrqajqa are koba qalaib. ⁹Nangi Qotei aqa ñamgalaq di are gulbe saiqoji sosibqa uli anjam Qotei a nami babtej qaji di singila na ojoqnebe. Uli anjam di iga nami qusim Qotei qa gago areqalo singilatam. ¹⁰O Timoti, ni na Kristen nango wau tamo nangi geregere peleinjime. Nangi wau bole yibqa ni di unsim nangi wau tamo ate. ¹¹Nango ñauñ nangi dego areqalo

bole ti sosibqa kumbra bole bole yoqn-sib nango segi so geregere taqatosib wau kalil Qotei na nangi enjrej qaji di geregere ojoqnebe. Nangi yomu anjam maroqnaib. ¹²Kristen nango wau tamo nangi unja aiyeltaib. Nangi unja qujai segi esoqneb. Sosibqa nango njan nangi ti nango angro nangi ti geregere taqatnjro-qnebe. ¹³Kristen nango wau tamo nangi wau bole yoqnaqab di nangi nam bole ti sosib nango areqalo Kristus Yesus qa bole singilatoqnaqab. Deqa nangi Yesus aqa anjam mare mare laqajqa ulaqasai.

Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja

¹⁴O Timoti, e inoq urur bosiy numqa-jqa are koba unu. Ariya e mati anjam endi nengrenyosim inoq qariny-onum. ¹⁵E inoq urur bqa keresaiamqa ni ijo anjam endi sisiyame. Osim kumbra bole kalil Qotei na Kristen nangi dauryqa areareteqnu qaji di ni geregere poimqas. Kristen nango utru agiende. Nangi Qotei nambile so qaji aqa segi tamo ungasari unub. Nangi tal ai bul tigeloqnsib Qotei aqa anjam bole singilateqnu. ¹⁶Iga kalil medabu qujaito-qnsim endegsi mareqnum, “Qotei aqa kumbra nami uliesoqnej qaji di tulan kobaquja.” Aqa kumbra agiende,

A segi tamo bulyonaqa tamo ungasari nangi a unoqneb.

Aqa kumbra bole kalil Mondor Bole na babtosiq iga osorgej.

Lan angro nangi dego a unoqneb.

Aqa wau tamo nangi sawa bei beiq giloqnsibqa aqa anjam mare mare laqnu.

Mandamq endi tamo ungasari nangi a qa nango areqalo singilateqnu.

Qotei na a olo osiq lan qureq osi oqnaqa a dia nam kobaquja ej.

Gisan tamo nangi mondon bqab

4 Qotei aqa Mondor a anjam endegsi babtej. Dijo bati jojomoqnimqa tamo ungasari gargekoba nangi Yesus qa nango areqalo singilatqa uratoqnaqab. Nangi gisan mondor ti mondor uge uge ti nango anjam qusib dauryoqnaqab. ²Dauryoqnaqab gisan tamo nangi na nango areqalo tulan niñaqyet-njribqa nangi nango segi une poinjra keresaiinjraqas. ³Gisan tamo nangi dena anjam uge endegsib tamo ungasari nangi minjroqnaqab, “Ningi unjataib. Ningi tamotaib. Ningi damu uyaib. Di getento kalil.” O Timoti, anjam di gisan. Qotei na ingi ingi kalil atelenej deqa iga ingi ingi di oqa maroqnsim Qotei binjoqnsim oqnaqom. Iga Qotei aqa anjam bole qalieosim gago areqaloq di singilatejunum deqa iga ingi ingi di oqnaqom. ⁴Iga qalie, ingi ingi kalil Qotei na ateqaji di bole. Deqa iga ingi bei getentqasai. Iga Qotei binjoqnsim ingi ingi kalil di oqnaqom. ⁵Ingi ingi di Qotei aqa segi ingi bole tintin. Qotei a gago pailyo na ti aqa segi anjam na ti ingi ingi di boleteqnu.

Pol na Timoti minjej, “Ni Yesus aqa wau tamo bole soqne”

⁶O Timoti, ni na ijo anjam kalil endi gago Kristen was nangi minjroqne. Ni degyqam di ni Kristus Yesus aqa wau tamo bole sqam. Yimqa anjam bole ni ino areqaloq di singilateqnum qaji dena ti powo bole ni osim dauryeqnum qaji dena ti ni olo torei singilatmesqas. ⁷Tamo qudei nangi lanja sa anjam uge uge mareqnu. Anjam dena tamo ungasari nangi nanaritnjreqnu. Deqa ni anjam di qoreiyosim Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaqne. ⁸Ni qalie, iga gago jejamu qaloqnsim geregere taqatoqnaqom di iga singila oqnsim sqom. Kumbra dena iga kiñala aqaryaigwas. Di gago

jejamu segi aqaryaiyqas. Ariya iga Qotei aqa kumbra dauryqajqa singilaoqnqom di iga mandamq endi so bole sosim mon-don dego iga nɔmbile gaigai sqom. Kumbra dena iga torei aqaryaigwas. ⁹O Timoti, anjam di bole. Tamo kalil nangi qusib marqab, “Bole.” ¹⁰Qotei nɔmbile unu qaji a na tamo ungasari kalil nangi elenqajqa waueqnu. Od, a na tamo ungasari a qa nango areqalo singilateb qaji nangi bole elenje koboqo. Deqa iga Qotei qa tariñoqnsim unum. Utru deqa iga gaigai singila na aqa wau ojeqnum.

¹¹Ijo anjam kalil endi ni na plaltoqn-sim Kristen nangi minjroqne. ¹²O Timoti, tamo qudei nangi ni qa mareqnuɔ, ni angro kiɔnala. Tamo nangi dena ino ñam ugetetmaib. Ino anjam maro ti ino walwel ti di ni geregere taqatosim kumbra bole segi yoqne. Osim qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim Qotei qa ino areqalo singilatoqnsim Qotei aqa nɔmgalaq di tamo bole une saiqoji soqne. Soqnim Kristen nangi ino kumbra di unoqnsib ni daurmoqnqab. ¹³Ariya e inoq urur bqa-sai di Kristen nangi louqa korooqnibqa ni tigeloqnsim Qotei aqa anjam nen-grenq di unu qaji di sisiyoqnsim anjam aqa damu palontoqne. Osim nangi Qotei aqa gam bole osornjroqne. ¹⁴Nami Kristen gate nangi ino gateq di nango ban atnabqa Qotei na ni singila emej. Bati di tamo bei na Qotei aqa medabu osiq ni qa anjam bei babtej. Deqa ni singila di oqnsim Qotei aqa wau ojqa asgimaiq. ¹⁵Ni gaigai wau di geregere taqatosim singila na wauoqne. Yimqa Kristen kalil nangi ino kumbra di unoqnsib maroqn-qab, “Ni Qotei aqa wau bole yeqnum.” ¹⁶Ni ino segi kumbra ti ino anjam maro ti geregere taqatosim singila na Qotei aqa wau yoqne. Yimqa Qotei na ni ti tamo ungasari kalil ino anjam queqnuɔ b qaji nangi ti elenqas.

Kristen kalil nangi gago was, jaja, ai abu bul unub

5 O Timoti, ni na tamo qeli nangi njir-
iɔtnjroqnaim. Ni lawo na nangi tin-
gitnjroqne. Ni nangi tingitnjrqa osimqa
nangi ino abu bul lawo na tingitnjroqne.
Angro meli nangi ti angro wala nangi ti
dego lawo na tingitnjroqne. Ni nangi tin-
gitnjrqa osimqa nangi ino was bul lawo
na tingitnjroqne. ²Uɔa qeli nangi dego
tingitnjrqa osimqa nangi ino ai bul lawo
na tingitnjroqne. Uɔa meli nangi dego
tingitnjrqa osimqa nangi ino jaja bul
lawo na tingitnjroqne. Ni Qotei aqa nɔm-
galaq di une saiqoji sosimqa uɔa meli
nangi tingitnjroqne.

Uɔa qobul nangi taqatnjrqajqa anjam

³Nungo ambleq di uɔa qobul nangi
unub. Nangi qudei angro saiqoji. Deqa
ni na uɔa qobul nangi di kumbra bole os-
ornjroqne. ⁴Uɔa qobul qudei nango an-
gro ti moma ti soqnib ni na nangi en-
degisi minjre, “Nungo ai ti moma ti nangi
qobulonub deqa nɔngi na nangi taqat-
njroqnsib iɔngi iɔngi enjroqniy. Nungo
wau bole agide. Nɔngi nami angro kiɔni-
lala sonabqa nangi waukobaoqnsib nɔngi
gereingoqneb. Bini nangi qobulonub
deqa nɔngi na kamba nangi taqatnjro-
qniy. Nɔngi kumbra degyqab di Qotei a
nɔngi qa tulan areboleboleiyqas.”

⁵Uɔa qobul qudei nangi angro saiqoji.
Nangi segi unub. Nangi Qotei qa nango
areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqn-
sib qolo ti qanam ti pailyoqnsib unub.
⁶Ariya nangi qudei nango segi jejamu qa
areqalo uge uge dauryeqnuɔ. Deqa nangi
moiyobulejunub. ⁷Deqa ni na uɔa qobul
nangi di minjroqnmqa nangi Qotei pai-
lyoqnsibqa kumbra bole bole daury-
oqnebe. Nangi kumbra degyqab di nangi
tamo ungasari kalil nango nɔmgalaq di
une saiqoji sqab. ⁸Ariya ni que. Tamo
bei na aqa segi tal qujai nangi gere-

injrqasai di a kumbra tulan ugedamu yqo. A Yesus qa aqa areqalo singilatqa uratobulqo. Ni une. Tamo nangi Qotei qaliesai qaji nangi kumbra uge deqaji yosaieqnub.

⁹ O Timoti, ni uña qobul nango ñam nengrenyim Kristen nangi na ingi ingi qa aqaryainjroqnab. Ni uña qobul ende qaji nango ñam nengrenye. Nangi uña qeli wausau 60 onub. Nangi nami tamo qujai segi esoqneb. ¹⁰ Nangi wau bole bole yoqneb deqa nangi tamo ungasari nango ñamgalaq di uña bolequja. Nangi na nango angro nangi gereinjroqnsib boletnjroqneb. Tamo lanaj nangi nango meq beq nabqa oqnsib gereinjroqneb. Nangi na Kristen nango singa yansetnjroqneb. Tamo ungasari nangi gulbe ti sonabqa nangi na aqaryainjroqneb. Nangi wau bole bole yqajqa singilaoqneb. O Timoti, ni uña qobul deqaji nango ñam nengrenyim Kristen nangi na ingi ingi qa aqaryainjroqnab.

¹¹ Ariya uña qobul meli nangi singila bole unub deqa ni nango ñam nengrenyaim. Nangi qudei olo tamo oqajqa are prugnjqre na Kristus qoreiyeqnub.

¹² Nangi nami anjam singilatosib mareb, “Iga olo tamo oqasai. Iga Kristus aqa wau segi ojqom.” Ariya nango anjam di nangi bunuqna uratosib olo tamo oqajqa are prugnjqre. Deqa nangi unetonub.

¹³ Nango kumbra uge bei agiende. Nangi lalie kobaeqnub. Di segi sai. Nangi ta talq giloqnsib anjam lanja lanja maroqnsib yomu anjam quqwajqa tulan arearet njreqnu. Anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di nangi mare mare laqnub.

¹⁴ Deqa e are qalonum, uña qobul meli deqaji nangi olo tamo osib angrotoqnsib nango segi tal gereiyeqnab di kere. Nangi degyqab di jeu tamo nangi na Kristen nangi misilijnjqra keresai. ¹⁵ Ni qalie, uña qobul meli qudei nangi Qotei aqa gam bole uratoqnsib olo Satan dau ryeqnub. ¹⁶ Ariya Timoti, ni que. Un-

gasari qudei Yesus qa nango areqalo singilateqnub qaji nango ai nangi qobulonub. Deqa ni na nangi minjrimqa nangi nango ai nangi taqatnjroqnsib ingi ingi enjroqnab. Yimqa Kristen nangi na gulbe di qoboiquasai. Uña qobul angro saiqoji unub qaji nangi segi Kristen nangi na taqatnjroqnsib ingi ingi qa aqaryainjroqnab.

Kristen gate nangi wau bole yeqnub deqa iga na nangi gereinjroqnab

¹⁷ Kristen gate nangi wau bole yeqnub deqa ni na tamo ungasari nangi minjrimqa nangi Kristen gate nango ñam soqtetnjroqnsib ingi ingi qa aqaryainjroqnebe. Kristen gate qudei nangi Qotei aqa anjam palontqajqa waukobaoqnsib Qotei aqa gam bole tamo ungasari nangi osornjqre. Deqa ni na tamo ungasari nangi minjrimqa nangi Kristen gate nangi di tulan geregereinjroqnebe. ¹⁸ Iga qalie, tamo nangi wauqab di nango awai oqab. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Makau nangi waukobaoqnsib ingi ñengi paraparaiyoqnsib aqa sau taqal ateqnub. Deqa ningi na makau nangi damu uyqa saidnjraib.” ¹⁹ Ariya Timoti, tamo qujai na ni mermqas, “Kristen gate bei a une yqo.” Degsi mermqas di ni aqa anjam quetaim. Ariya tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo nangi na degsib mermibqa ni nango anjam di quetnjre. ²⁰ Kristen gate qudei nangi une yoqnbqa ni na nangi joqsim Kristen gate kalil nango ulatamuq di tigeltjnrsim nango une boleq atsim njriqtnjre. Yimqa Kristen gate kalil nangi ino kumbra di unsib nangi dego une yqajqa ulaqab.

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa wau geregere taqatime”

²¹ O Timoti, Qotei aqa lan angro nangi ti Kristus Yesus ombla nango ñamgalaq di e singila na anjam endegsi ni mer-

mqai. Wau kalil e ino banq di atem qaji di ni bole taqatosim wauoqne. Ni que. Ni ino leŋ qujai nanŋi ti tamo ñam ti nanŋi segi geregereinjqonaim. Ni tamo kalil nanŋi turtnjrsim geregereinjqonime. ²² Ni tamo bei a Kristen nanŋo gate atqa osimqa ino banq aqa gateq di urur ataim. Ni grotqam di a bunuqna une yimqa ni a ombla une oqam. Deqa ni ino segi so geregere taqatosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji soqne.

²³ Ariya Timoti, ni mene jaqatiŋmeqnu deqa ni bunuqna ya segi uyaim. Ni ya ti wain ti turtosim uyoqne. Yim ino mene olo boleqas.

²⁴ Tamo qudei nango une boleq di unu. Qotei na tamo nanŋi di awai uge enjqas. Tamo qudei nango une uliejunu. Bunuqna nanŋo une di dego boleq dqas.

²⁵ Dego kere tamo nango kumbra bole qudei boleq di unu. Kumbra bole qudei boleq dosaiunu. Kumbra di dego boleq dqas. Kumbra di gaigai uliesqa keresai.

Kanŋal tamo nanŋi kumbra bole segi yoqnebe

6 Ni na Kristen kanŋal tamo nanŋi minjrimqa nanŋi nango wau qa gate nango ñam soqtoqnsib nanŋo sorgomq di geregere soqnebe. Yimqa wau qa gate nanŋi Qotei aqa ñam ti Yesus aqa anjam ti misiliŋyqa keresai.

² Kristen kanŋal tamo qudei nango wau qa gate nanŋi dego Kristen. Deqa ni na kanŋal tamo nanŋi di minjrimqa nanŋi endegsib are qalaib, “Gago wau qa gate nanŋi gago Kristen was. Deqa unŋum, iga nanŋo anjam gotraŋyoqnqom.” Nanŋi degsib are qalaib. Ni na nanŋi minjrimqa nanŋi endegsib are qalqab, “Gago wau qa gate nanŋi Yesus qa nanŋo areqalo singilateqnu. Deqa iga nanŋi qalaqalainjqonqom.” Nanŋi degsib are qalqab di nanŋi nango wau qa gate nanŋi geregere wauetnjroqnqab. O

Timoti, ni ijo anjam di plaltoqnsim Kristen nanŋi minjqone.

Tamo nanŋi silali koba oqajqa are qalqab di Satan na nanŋi uneq breinjqas

³ Gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa anjam kalil bole. Di gisaŋ anjam sai. Iga anjam di ojgom gam dena iga Qotei aqa kumbra geregere qalieosim dauryqom. Ariya tamo qudei nanŋi degyo-saieqnu. Nanŋi Yesus aqa anjam di ura-toqnsib olo anjam bei Yesus aqa anjam ti ombla kerekereosai qaji di palonteqnu.

⁴ Tamo deqaji nanŋi nango segi areqalo dauryqajqa tulaŋ arearetnjreqnaqa diqo-qnsib laqnu. Nanŋi powo saiqoji sosi-bqa anjam qudei qa laŋa laŋa ŋiriŋoqn-sib ñam qudei qa anjam na qotoqnsib unub. Anjam dena nanŋo are ugetetnjreqnaqa nanŋi qotoqnsibqa misiliŋ anjam koba maroqnsib areqalo uge ti laqnu.

⁵ Osib nanŋi gaigai ŋiriŋ anjam koba maroqnsib areqalo uge uge na niñaqoqn-sib laqnu. Nanŋi Qotei aqa anjam bole poinjqasai bole sai. Deqa nanŋi endegsib are qaleqnu, “Iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga ñoro koba ti sqom.” O Timoti, nanŋo anjam di gisaŋ.

⁶ Bole, iga Qotei aqa kumbra dauryqom gam dena iga laŋ goge qaji ñoro koba oqom. Jejamu qa iŋgi iŋgi Qotei na egeqnu qaji di iga oqnsim mareqnum, “Iŋgi di iga qa kere.” Iga degsi mareqnum gam dena dego iga laŋ goge qaji ñoro bole oqom. ⁷ Iga qalie, iga nami ŋambabem di iga iŋgi iŋgi ti ŋambabosai. Bunuqna iga moiŋom di iga iŋgi iŋgi ti olo moiŋasai dego. ⁸ Deqa iga endegsi marqom, “Iga iŋgi uyo ti gara ti yala eqnum di kere.” ⁹ Ariya tamo nanŋi silali koba oqajqa are qaleqnu qaji nanŋi Satan na walawalainjqonsiq uneq breinjqeŋnu. Aliem na wagme nanŋi ojeleŋeqnu dego kere. Deqa nanŋi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqeqnaqa

kumbra dena nanġi tulaġ ugetnjreqnu. Mondoġ nanġi torei padalqab. ¹⁰Tamo deqaji nanġi silali tulaġ qalaqalaiye-qnub. Nanġo kumbra di aġi kumbra uge uge kalil qa utru. Kumbra dena tamo qudei nanġi titnjreqnaqa nanġi Yesus qa nanġo areqalo sinġilatqa uratoqnsib gulbe gargekoba iteqnub.

**Tamo unġasari Yesus qa nanġo
areqalo sinġilateqnub qaji
nanġi nambile bole oqab**

¹¹O Timoti, ni Qotei aqa tamo bole unum deqa ni kumbra uge kalil torei qor-eiyosim taqal ate. Osim ni kumbra bole bole yoqnsim Qotei aqa kumbra dauryoqnsim a qa ino areqalo sinġilatoqnsim tamo unġasari nanġi qalaqalainjroqne. Osim ni sinġila na tigeloqnsim gulbe kalil qoboioqnsim tamo unġasari nanġi lawo kumbra osornjroqne. ¹²⁻¹³Tamo unġasari Yesus qa nanġo areqalo sinġilateqnub qaji nanġi sinġila na gurgurobuloqnsib bubuqneqnu. Deqa Timoti, ni sinġila na ururoqne. Osim dena ni nambile gaigai sqam. Nambile di Qotei na ni emqajqa are qalsiq metmej. Qotei a na qujai inġi inġi kalil nambile enjreqnu. Ni tamo unġasari gargekoba nanġo nambalaq di Kristus Yesus aqa niam ubtoqnem. Deqa Yesus aġi nami Pontius Pailat aqa ulatamuq di anjam maroqnej qaji aqa Abu Qotei wo nanġo nambalaq di e ni sinġila na endegsi mermqai. ¹⁴Anjam ni qusim ojejunum qaji di ni geregere dauryoqne. Ni anjam di ugetaim. Ugetqasai di tamo nanġi ni misil-inmqa keresai. Ni anjam di dauryosim gilsim gilsim gago Tamo Koba Yesus Kristus a olo laġ qureq na brantim ni unqam. ¹⁵Yesus bqajqa bati di Qotei a segi na bati atim a bqas. Gago are boletetgwajqa utru aġi Qotei a segi. A segi qujai mandam ti inġi inġi kalil ti taqatejunu. A mandor kokba kalil nanġo Mandor Koba. A tamo kokba kalil nanġo Tamo Koba.

¹⁶A segi qujai moiyoſaieqnu. A suwaŋoq di unu. Aqa suwaŋ di kobaquja. Deqa iga aqa areq di brantqa keresai. Tamo bei na nami aqa ulatamu unosaiioqnej. Tamo bei na a unqa keresai. Deqa iga kalil gaigai aqa niam soqtoqnqom. A bati gaigai sinġila koba ti sqas. Bole.

**Noro tamo nanġi Qotei qa
nanġo areqalo sinġilatoqnebe**

¹⁷O Timoti, ni na Kristen tamo unġasari mandam qa nioro koba ejunub qaji nanġi endegsim minjre, “Ninġi diqosib nunġo segi niam soqtaib. Nunġo nioro urur koboqas deqa ninġi nioro qa are sinġilataib. Ninġi Qotei qa nunġo areqalo sinġilatosib soqnij. Qotei na inġi bole bole kalil iga egeqnaqa iga oqnsim areboleboleigeqnu. ¹⁸Deqa ninġi kumbra bole bole yoqnsib tamo unġasari nanġi aqaryainjroqnij. Osib gaigai nunġo inġi inġi jeiyoqnsib tamo unġasari inġi inġi qa truqueqnub qaji nanġi enjroqnij. Mandam qa nioro a inġi bole edegaib. Inġi bole aġi tamo unġasari aqaryainjrqajqa kumbra.” O Timoti, ni na tamo unġasari mandam qa nioro koba ejunub qaji nanġi degsim minjroqne. ¹⁹Nanġi ino anjam di dauryqab di mondoġ nanġi laġ goqe qaji inġi inġi tulaġ koba koroiiyb inġi inġi dena nanġi tulaġ aqaryainjrqas. Yimqa nanġi nambile bole gaigai sqab.

**Pol na Timoti minnej, “Ni Qotei aqa
wau geregere taqatesoqne”**

²⁰O Timoti, Qotei na ni wau emej deqa ni wau di geregere taqatesoqne. Tamo qudei nanġi anjam uge laġa laġa mareqnub deqa ni nanġo anjam di qor-eiye. Tamo nanġi di mareqnub, “Iga powo bole ti unum.” Di gisaġ. Nanġi Qotei jeutoqnsib aqa areqalo dauryqa asginjreqnu. ²¹Tamo deqaji nanġi Yesus qoreioqnsib a qa nanġo areqalo sinġilatqa urateqnub.

O ijo was, Qotei a ningi kalil qa are
boleyeme. Bole.

2 TIMOTI

1 E Pol. Kristus Yesus na e qar-
inbej deqa e aqa anjam mare mare
laqnum. Qotei aqa segi areqalo na e
wau di ebej deqa e na tamo ungasari
nangi endegsi minjreqnum, “Ninggi Kris-
tus Yesus qa nungo areqalo singilatqab
di ningi nambile oqab.” Nambile di
Qotei a nami iga egwa marej.

²O Timoti, ni ijo angro bole bulonum.
E anjam endi nenngrenyosim inoq qarinyo-
num. Tamo Koba Kristus Yesus aqa Abu
Qotei wo nangi aiyel ni qa dulosib are
boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Iga Yesus aqa anjam bole qa jemaigwasai

³Ijo moma nangi nami Qotei aqa wau
ojoqneb dego kere e bini Qotei aqa wau
ojeqnum. Ijo moma nango are miligiq di
nangi qalieeb, nangi Qotei aqa nmgalaq
di une saiyoqi soqneb. E segi dego ijo are
miligiq di degsi qalieonum. Deqa Tim-
oti, e qolo ti qanam ti Qotei pailyoqn-
sim ni qa are qaloqnsim Qotei binie-
qnum. ⁴Nami e ni uratmqa laqnamqa
ni e qa are ugeimonaqa akamem. E
deqa are qaloqnsim ni olo numqajqa are
koba unu. E ni numsiyqa tulan arebole-
boleibqas. ⁵Nami ino moma Lois wo
ino ai Yunis wo nangi aiyel Yesus qa
nango areqalo singilatoqneb dego kere
bini ni Yesus qa ino areqalo singilate-
qnum. Utru deqa e ni numqajqa are qalo-
qnsim unum. ⁶Nami e ijo ban ino gateq
di atnamqa Qotei na ni aqa wau ojqa-
jqa deqa singila emej. Deqa e ino areqalo
tigeltetmitqa ni singila deqa olo are qalo-
qnsim wau di singilatoqne. Tamo a nam
puyim pulonosim kobaqas dego kere ni
ino wau di olo singilatim kobaqas. ⁷Ni
qalie, Qotei na iga ulaqajqa deqa aqa
Mondor egosai. Iga singila ti qalaqalaiyo

kumbra ti areqalo bole ti sqajqa deqa
osiq aqa Mondor egej.

⁸Deqa ni gago Tamo Koba aqa an-
jam qa jemaimaiq. Ni e qa dego je-
maimaiq. E Yesus aqa anjam mare mare
laqnem deqa jeu tamo nangi na e ojsib
tonto talq endi waibeb unum. Deqa ni
na e beterbosim Qotei aqa singila ti
sosim Yesus aqa anjam bole mare mare
laqne. Osim dena ni e ombla gulbe oqn-
sim sqom. ⁹Qotei na iga elejosiaq iga
aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa
are qalsiq metgej. Iga wau bole bole
yoqnem Qotei a deqa osiq iga metgo-
sai. Tulan nami a ingi ingi kalil ato-
saisosiaq a aqa segi areqalo na iga met-
gej. Osiqa iga qa are boleiyosiaq Kristus
Yesus qarinyosiq dena iga elejej. ¹⁰Bati
kereonaqa Kristus Yesus agi iga elejej
qaji a boleq dosiaq moiyo aqa singila
kobotej. Aqa kumbra dena Qotei a iga
qa are boleiyej. E Yesus aqa anjam bole
mare mare laqnum gam dena tamo un-
gasari nangi endegsi poinjreqnu, “Bole,
iga moiqasai. Iga nambile gaigai sqom.”

¹¹E Yesus aqa anjam bole palontqa-
jqa ti plaltqajqa ti deqa Qotei na e gilt-
bej. ¹²Deqa ungum, e gulbe oqnsiy sqai.
E deqa jemaibqasai. E Yesus qa ijo are-
qalo singilateqnum. E a qa qalie bole. A e
wau ebej deqa e qalieonum, a na wau di
geregere taqatoqnsim gilsim a olo bqa-
jqa bati brantqas.

¹³O Timoti, anjam bole kalil e nami
ni mermoqnem qaji di ni geregere
dauryoqnsim palontoqne. Osim Kristus
Yesus qa ino areqalo singilatoqnsim a
qalaqalaiyoqne. ¹⁴Qotei na aqa anjam
bole di ino banq di atej. Anjam di tu-
lan bolequja. Deqa ni anjam di geregere
taqatesoqne. Mondor Bole agi gago are
miligiq di unu qaji a na ni aqaryaimo-
qnimqa ni Qotei aqa wau geregere ojsim
laqne.

¹⁵Ni qalie, tamo kalil Esia sawaq di
unub qaji nangi e uratbosib jaraiyeb.

Figelus Hermogenes wo nan̄gi aiyel dego e uratbosib jaraiyeb.

¹⁶E endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, ni Onesiforus aqa tal qujai nan̄gi qa dulame.” O Timoti, Onesiforus a bati gargekoba ijo are boletetboqnej. E tonto talq di soqnem bati deqa a e qa jemaayosai. ¹⁷A Rom qureq bosiq dia e qa n̄amosiq itbej. ¹⁸Deqa e a qa endegsi pailyeqnum, “O Tamo Koba, mondon̄ ni na tamo un̄gasari nan̄gi peginjrq̄a batiamqa ni Onesiforus a qa dulame.” O Timoti, nami Efesus qureq di dego Onesiforus a e qa wau gargekoba yoqnsiqa aqaryaiboqnej. Di ni qalie.

**Pol na Timoti minjej, “Ni
Yesus aqa qoto tamo bulosim
gulbe qoboiesoqne”**

2 O ijo an̄gro Timoti, Kristus Yesus a iga qa are boleyeqnu aqa kumbra dena ni singilatmoqneme. ²E tamo gargekoba nango n̄amgalaq di Qotei aqa anjam palontoqnem di ni quoqnem. Anjam di ni na olo tamo qudei Yesus bole dauryeqnub qaji nan̄gi dego minjroqnimqa nan̄gi kamba tamo qudei nan̄gi minjroqnaqab.

³Ni e ombla Kristus Yesus aqa qoto tamo bulosim gulbe qoboiesoqne. ⁴Qoto tamo nango kumbra di ni qalie. Nan̄gi qotqajqa wau ojoqnsib olo wau bei qa are qalosaieqnub. Nan̄gi qotqajqa wau segi ojeqnub. Deqa nango gate a nan̄gi qa tulañ areboleboleiyeqnu. ⁵Tamo bei bei wo gurgurosib bubuñosib bei na bei buñyosim di a awai oqas. A ururqajqa kumbra geregere dauryqasai di a awai oqasai. ⁶Tamo bei a wauosim ingi yagwas di ingi meliamqa a osim uyqas. Deqa tamo lañaj bei a namoqna bosim ingi uyqasai. ⁷O Timoti, ijo anjam e ni mermeqnum qaji endi ni qusim ino areqaloq di singilatime. Yimqa Tamo

Koba a na powo emimqa ni ijo anjam kalil endi geregere poimqas.

⁸⁻⁹Ni gaigai Yesus Kristus qa are qaloqne. A moisiq olo subq na tigelej. A Mandor Koba Devit aqa moma. E aqa anjam bole palontoqnsim laqnam jeu tamo nan̄gi na e tamo uge bul nuboqn̄sib gulbe koba eboqneb. Deqa nan̄gi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Ariya nan̄gi Qotei aqa anjam getentqa kere-sai. ¹⁰E tamo un̄gasari Qotei na giltñjrej qaji nan̄gi qa are qaloqnsim gulbe kalil qoboieyeqnum. E degyeqnum. Di kiyaga? Qotei na nan̄gi eleñamqa nan̄gi Kristus Yesus aqa ñam na n̄ambile osib a ombla so bole gaigai sqajqa deqa.

¹¹Qotei aqa anjam bei unu. Anjam di gisañ sai. Anjam di bole. Deqa iga gago areqaloq di singilatqa kere. Anjam agiende.

“Iga Yesus ombla moiyoqbulen deqa iga a ombla olo n̄ambile gaigai sqom.

¹²Iga gulbe kalil qoboioqnsim singila na tigelesqom di mondon̄ iga Yesus ombla mandor kokba sqom.

Iga a qoreiyqom di a na kamba iga qoreigwas.

¹³Iga aqa anjam dauryqa marsimqa olo dauryqa uratqom di Yesus a segi aqa anjam uratqa keresai. A dauryoqnsim sqas.”

**Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei
aqa wau tamo bole soqne”**

¹⁴O Timoti, Kristen nan̄gi ijo anjam deqa are walñjraim deqa ni na gaigai minjroqne. Osim Qotei aqa n̄amgalaq di nan̄gi endegsim minjroqne, “Ningi anjam qudei qa laña laña n̄riñoqnaib. Osib ñam qudei qa anjam na qotoqnaib. Anjam dena ningi aqaryaingwa keresai. Ningi anjam di qusib dauryqab di nungo areqalo niñaqesqas.”

¹⁵O Timoti, ni Qotei aqa wau tamo boledamu sosimqa aqa anjam bole geregere palontoqnaqajqa singilaoqne.

Yim Qotei a ino wau kalil qa tulan arearetoqnqas. Deqa ni aqa ñamgalaq di jemaimqasai. ¹⁶Tamo qudei nangi anjam uge laña laña mareleñeqnub deqa ni nango anjam di qoreiye. Nango anjam di tulan ugedamu. Anjam dena tamo ungasari nangi are prugtetnjroqnim nangi Qotei aqa kumbra torei uratoqnqab. ¹⁷Anjam di yu uge bulosim tulan kobaqujaosim tamo ungasari nangi ugeugeinjroqnqas. Tamo aiyel anjam uge deqaji mareqnub agi Himeneus Filetus wo. ¹⁸Nangi aiyel anjam bole qa gam uratosib gisan anjam endegsib mareqnub, “Tamo ungasari kalil nangi nami subq na tigeleb koboej. Deqa nangi olo bunuqna subq na tigelqasai.” O Timoti, gisan anjam dena tamo ungasari qudei nami Yesus qa nango areqalo singilateb qaji nango areqalo olo niñaqyetnjreanu.

¹⁹Qotei aqa segi tamo ungasari nangi tal ai bulosib singila na tigelejunub. Tal aiq di Qotei aqa anjam endegsib nengrenyeb unu, “Tamo Koba a aqa segi tamo ungasari nangi qa qalie bole.” Anjam bei dego tal aiq di nengrenyeb unu, “Tamo kalil Tamo Koba aqa ñam ejunub qaji nangi kumbra uge uge qoreiyebe.”

²⁰E yawo anjam bei mermqai. Tal kobaquja bei miligiq di tabir qudei gol na ti silva na ti gereiyebe. Tabir qudei ñamtañ na gereiyebe. Tabir qudei jagi na gereiyebe. Tabir qudei wau bole qa gereiyosib olo tabir qudei wau kiñilala qa gereiyebe. ²¹Deqa tamo bei a kumbra uge kalil uratosim Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji sqas di a tabir wau bole qa gereiyebe qaji di bul sqas. Deqa a ñam bole osim Qotei aqa segi kumbra boleq di sosim Gate Koba Yesus gegerere wauetoqnqas. A wau bole kalil yoqnqajqa tulan kere na sqas.

²²Deqa Timoti, areqalo uge uge angro wala nangi dauryeqnub qaji di ni na qoreiye. Osim ni kumbra bole yoqnqajqa wauoqnsim Qotei qa ino

areqalo singilatoqnsim tamo ungasari nangi qalaqalainjroqnsim lawo na soqne. Tamo ungasari are bole ti sosib Tamo Koba aqa ñam na pailyeqnub qaji nangi ni ombla kumbra kalil di yoqniy. ²³Tamo ungasari areqalo bole ti soqai qaji nangi nanari anjam laña laña mareleñeqnub deqa ni nango anjam di quoqnaim. Ni qalie, anjam dena qoto ti njirij ti tigelteqnu. ²⁴Tamo Koba aqa wau tamo nangi anjam na qotoqnsib njirinoqnaib. Nangi na tamo ungasari kalil nangi kumbra bole bole enjroqnsib Qotei aqa anjam plaltosib minjroqnebe. Tamo qudei na nangi gulbe enjribqa nangi deqa njirinaib. Nangi kamba olo kumbra lawo nangi osornjroqnebe. ²⁵Nangi lawo na Qotei aqa anjam gotrañyo qaji tamo nango areqalo olo gereiyetnjroqnebe. Yim Qotei na nango are bulyetnjrimqa nangi aqa anjam bole poinjrim dauryqab. ²⁶Nami Satan a tamo nangi di singila na ojesonaqa nangi aqa anjam dauryoqnebe. Deqa Qotei aqa wau tamo nangi lawo na nangi tingitnjribqa nangi Qotei aqa anjam bole qa poinjrim olo areqalo bole osib Satan aqa bañq dena jaraiyosib sawa boleq di sqab.

Diño bati jojomoqnmqna tamo nangi kumbra uge uge yoqnqab

3 O Timoti, ni endegsi poimem. Mon-don diño bati jojomoqnmqna gulbe gargekoba mandamq endi brantelenqab. ²Tamo nangi kumbra uge uge ende-qaji yoqnqab. Nangi nango segi jejamu qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nangi silali koba oqajqa are prugnjroqnqas. Nangi nango segi ñam soqtoqnsib diqoqnsib njirij anjam koba maroqnsib tamo nangi misiliñnjroqnqab. Nangi nango ai abu nango anjam gotrañyoqnqab. Tamo qudei na nangi aqaryainjroqnbqa nangi kamba olo nangi qa are boleinjroqnqasai. Nangi Qotei aqa kumbra bole kalil qoreiyoqnqab. ³Nangi qalaqalaiyo kum-

bra dauryqa uratoqnqab. Nangi njirinqsib jeu atoqnqasib olo jeu turyoqnqasai. Nangi yomu anjam gargekoba maroqnqasib nango segi jejamu taqatqajqa asginjroqnqas. Nangi laña laña qotoqnqasibqa tamo nangi ñumoqnqasib kumbra bole jeutoqnqab. ⁴Nangi tamo qudei nangi ugeugeinjroqnqab. Nangi urur kumbra uge uge yoqnqab. Nangi kumbra di yqajqa ulaoqnqasai. Nangi nango segi ñam soqtoqnqasib mandam qa ingi ingi qa tulan areboleboleinjroqnqas. Nangi Qotei qa yala arearetnjroqnqasai. ⁵Nangi laña baban na Qotei aqa kumbra bole dauryobuloqnqasib sqab. Kumbra bole aqa singila nangi yala poinjrqsai. O Timoti, tamo deqaji brantoqnqasibqa ni na nangi beternjraim. Torei uratnjrsim isaq gile.

⁶Tamo deqaji nangi kumbra uge endegyeqñub. Nangi uña qudei nango tal miligiq giloqnqasib nangi walawalainjroqnqasib areqalo titetnjreqñub. Uña nangi di areqalo bole ti sosai. Nangi une gargekoba yeqñab nango une dena nangi singila na ojeqnaqa nangi kumbra uge uge yqajqa are prugnjqeqñu. ⁷Uña nangi di gaigai qalie oqajqa are qaloqnqasib ariya nangi anjam bole aqa utru poinjrqa keresaiinjreqñu. ⁸Gisañ tamo nangi di Qotei qa nango areqalo singilatosaieqñub. Nango areqalo tulan niñaqejunu. Nami Janes Jambres wo nangi aiyele Moses jeutoqñeb dego kere gisañ tamo nangi na Qotei aqa anjam bole jeuteqñub. ⁹Ariya nango kumbra di tulan kobaqasai. Nami Janes Jambres wo nangi aiyele kumbra deqaji yeqñabqa tamo ungasari kalil nangi unoqnqasib maroqñeb, “Nango kumbra di nanari.” Dego kere gisañ tamo nangi kumbra uge uge yoqnqasibqa tamo ungasari kalil nangi unoqnqasib maroqnqab, “Nango kumbra di nanari.”

Pol na Timoti minjej, “Ni Qotei aqa anjam singila na ojesoqne”

¹⁰O Timoti, ni nami e ombla soqñem deqa ijo anjam kalil e na plaltoqñem qaji di ni qalie. Ijo walwel ti ijo kumbra ti di ni qalie bole. E Qotei qa ijo areqalo singilatoqnqasim ijo are miligi dego gaigai singilatoqnqasim waukobaoqñem. Osim tamo ungasari nangi qalaqalainjroqnqasim singila na tigelaoqnqasim gulbe qoboiyoqñem. Di ni qalie bole. ¹¹Antioq qure ti Aikoniam qure ti Listra qure ti dia jeu tamo nangi na e kumbra uge uge ebeqñabqa e jaqatinq koba oqñem. Qure qureq di kumbra uge kalil e qa brantoqñej qaji di ni qalie. Ariya bati deqa Tamo Koba a na e aqaryaiboqnqasibqa gulbe kalilq dena e oqnqasib taqal atoqñej. Deqa bini e bole unum. ¹²Ni qalie, jeu tamo nangi na tamo ungasari kalil Kristus Yesus beteryesosib Qotei aqa kumbra dauryqa singilaeqñub qaji nangi ugeugeinjroqnqab. ¹³Tamo uge uge nangi ti gisañ tamo nangi ti tulan ugeoqnqab. Ugeoqnqasib gisañ anjam gargekoba maroqnqasib Satan na kamba dego nangi olo gisa gisañjroqnqas. Yim nango kumbra di tulan ugedamuqas.

¹⁴Ariya Timoti, anjam iga nami ni mermonam qusim ino areqaloq di singilatam qaji di ni olo singila na ojesoqne. Ni iga qa bole qalieonum deqa ni degyoqne. ¹⁵Nami ni angro kiñala sosimqa ni Qotei aqa anjam nenggrenq di so qaji di qalieosim bosim agi qalieosim unum. Anjam dena ni powo bole emonaqa ni Kristus Yesus qa ino areqalo singilatonaqqa Qotei na ni padalo sawaq dena ej. ¹⁶Qotei aqa anjam kalil nenggrenq di so qaji di Mondor a segi na babtej. Anjam dena iga aqaryaigoqnqasibqa gam bole osorgoqnqasibqa gago areqalo tingitetgeqñu. Osiqa gago walwel gereiyetgoqnqasibqa iga kumbra bole dauryqajqa singilatgeqñu. ¹⁷Deqa anjam dena Qotei

aq a tamo ungasari nan gi keretnjreqnaqa nan gi kumbra bole kalil yoqnsib wau bole bole ojeqnub.

**Pol na Timoti minjej,
“Ni Yesus aqa anjam
palontqajqa tulan singilaoqne”**

4 Qotei aqa Ijiri Kristus Yesus wo nango n̄amgalaq di e ni singila na endegsi mermqai. Mondoŋ Yesus a laŋ qureq na brantosim tamo ungasari kalil n̄ambile so qaji nan gi ti nami morejeb qaji nan gi ti peginjrqas. Osim a bati gaigai Mandor Koba sqas. ²Deqa ni Yesus aqa anjam palontoqne. Tamo ungasari nan gi ino anjam quqwa arearet-njroqnqas kiyo asginjroqnqas kiyo di un̄gum. Ni na nan gi tingitnjroqnsim dal-njroqnsim are tigeltetnjroqne. Ni asgimaiq. ³O Timoti, ni que. Bunuqna tamo gargekoba nan gi Qotei aqa anjam quqwa asginjroqnmq a olo anjam utru bei bei quqwajqa are prugnjroqnqas. Osib nango segi areqalo dauryosib anjam plalto tamo qudei nan gi met-njroqnb bosib gisaŋ anjam minjroqnb qusib arearetnjroqnqas. ⁴Deqa nan gi anjam bole quqwa uratosib laŋ sa anjam quqwajqa dab atoqnqab. ⁵Ariya Timoti, ni kumbra degyaim. Ni gaigai areqalo bole na sosimqa gulbe ti jaqatin ti qoboioqne. Osim ni na Yesus aqa anjam bole tamo ungasari nan gi minjre minjre laqne. Ni nan gi aqaryainjrqaŋ wau ti unum deqa ni wau di keretosim yoqne.

Pol a moiqa bati jojomej

⁶Ni qalie, jeu tamo nan gi na e lub-sib moiyoqbqa bati jojomqo. Israel nan gi wain bilentoqnsib Qotei atraiyeqnb dego kere e moisiyqa ijo leŋ aŋas qaji dena Qotei atraiyobulqai. ⁷Tamo nan gi gurguroqnsib bubuŋeqnub dego kere e nami singila na ururosime Yesus dauryoqne agi bini e degyeqnum. E ijo wau kalil kobotonum. E Qotei qa ijo areqalo

singilatoqne di e uratosaiqne. Agi bini e ijo areqalo di singila na ojejunum. ⁸Tamo nan gi gurguroqnsib bubuŋeqnub di nan gi awai oqajqa. Ijo awai bole agi Qotei a laŋ qureq di ateŋ unu. E awai di oqajqa tariŋoqnsim unum. Ijo awai agiende. Mondoŋ Tamo Koba a na e tamo bole une saiqoji qa merbqas. Di ijo awai bole. Tamo Koba a kumbra bole tin̄tin̄ na tamo ungasari nan gi peginjrqas. Peginjrqqa bati deqa a awai bole di e ebqas. A e segi awai ebqasai. Tamo kalil Yesus a laŋ goge na brantime unqajqa deqa areboleboleinjreqnu qaji nan gi dego awai bole enjrqas.

**Pol na Timoti minjej,
“Ni ijoq urur au”**

⁹O Timoti, ni ijoq urur au. ¹⁰Ni que. Demas a mandam endeqa kumbra qa tulan areareteqnu. Deqa a na e uratbosiq a Tesalonaika qureq gilej. Kresens a Gale-sia sawaq gilej. Taitus a Dalmesia sawaq gilej. ¹¹Aqo Luk wo segi unum. Deqa ni Mak osimqa endeq boiy. Mak a tamo bole. A na e aqaryaiboqnsiq a wau bole yeqnu. ¹²Tikikus agi e na qarinyonam Efesus qureq aiyej.

¹³Ni ijoq bqa osimqa ijo gara jugo Troas qureq di uratem qaji di osime osau. Agi Karpus aqa talq di uratem unu. Ijo buk qudei dego osau. Ariya ijo pepa lulumo qudei wagme nango jegara na gereio qaji di dego osime osbetbe. Ni are walmai.

¹⁴Bras na in̄gi in̄gi gereio tamo aqa n̄am Aleksander a na e ugeugeiboqnej. Deqa mondoŋ Tamo Koba a na kamba Aleksander n̄olawotqas. ¹⁵Aleksander a nami iga jeutgoqnsiq a gago anjam tulan ugeugeioqnej. Deqa ni a qa geregere n̄am atoqne.

¹⁶Jeu tamo nan gi nami e ojsib anjam pegio talq di tigeltbeb bati deqa tamo bei na e taqbosai. Tamo kalil nan gi e uratbosib jaraiyeb. Deqa e Qotei endegsi

pailyem, “O Abu, ni nango une deqa olo kambatnjraime.” E degsi Qotei pailyem. ¹⁷ Ariya Tamo Koba Yesus a segi na e taq-bosiqa singila ebej deqa e anjam pegiyo talq di tigelosim Yesus aqa anjam bole mareqnamqa sawa bei bei qaji nanngi quoqneb. Qotei na e aqaryaibosiqa baun juwan nango medabuq na e osiq taqal waibej. ¹⁸ Deqa e endegsi qalieonum. Jeu tamo nanngi boqnsib kumbra uge uge ebqa maroqnib Qotei na e aqaryaibo-qnsim nango banq dena e oqnsim taqal waiboqnqas. Osim bunuqna a na e lanq qureq osi oqsim dia e taqatbosim ijo Mandor Koba sqas. Deqa iga bati gaigai aqa ñam soqtoqnqom. Bole.

¹⁹ O Timoti, ni na ijo kaiye anjam endi osim tamo nanngi Onesiforus aqa talq di unub qaji nanngi ti Prisila Akwila wo nanngi koba na minjrime. ²⁰ Erastus a Korin qureq di unu. Trofimus a Miletus qureq di ma ti sonaq e na uratem unu. ²¹ Ni ijoq urur boqujat. Ni tariñoqnm ulili bati bo uge.

Yubulus na Pudens na Linus na Klotia na nanngi qolqe Kristen tamo kalil nanngi ti koba na kaiye anjam endi inoq qarinyonub.

²² Tamo Koba a na ino qunun geregere taqateme. Osim ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

TAITUS

1 E Pol. E Qotei aqa wau tamo. Yesus Kristus na e qarinqbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Tamo ungasari Qotei na giltinrej qaji nangi aqa anjam minjroqnitqa qusib Yesus qa nango areqalo singilatqajqa deqa qarinqbej. E na nangi aqaryainjritqa nangi Qotei aqa anjam geregere qalieosib aqa kumbra dauryqajqa deqa ti qarinqbej. Qotei aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole. ²E na nangi aqaryainjritqa nangi nambile gaigai sqajqa deqa e waueqnum. Nanggi nambile di oqajqa tariñoqnsib unub. Tulaŋ nami Qotei a ingi ingi kalil atosaisisiqa a na nambile di iga egwajqa marej. A bole marej. A gisaŋosaieqnu. ³Bati kereonaqa a na aqa anjam maro tamo nangi wau enjrej. Kumbra dena a na aqa segi anjam babtej. A na e dego wau ebej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Anjam dena a na iga padalo sawaq na elenej.

⁴O Taitus, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. Aqo ombla Kristen tamo ungasari kalil nangi koba na areqalo qujaitosim Yesus qa gago areqalo singilateqnum. Deqa ni ijo angro bole bul. Gago Abu Qotei wo Kristus Yesus agi iga elenej qaji wo nangi aiyel ni qa are boleinjrimqa ni lawo na soqnime.

Pol na Taitus minjej, “Ni na Kristen nango gate ateleŋ”

⁵O Taitus, e ni Krit nuiq di uratmem unum. Krit nuiq di Qotei aqa wau ko-boosai unu. Deqa ni na wau di koboto-sim qure segi segiq di Kristen nango gate ateleŋ. Agi e nami wau deqa ni mermem. ⁶Deqa ni unime. Ni tamo bei a Kristen nango gate atqa osimqa a peleiyosim aqa kumbra kalil unsim di ni a gate ate. Tamo di a tamo ungasari kalil nango nŋm galaq di une saiqoji soqneme. A

uŋa aiyeltaiq. Aqa angro nangi Yesus qa nango areqalo singilatosib soqnebe. Nanggi kumbra uge uge yoqnaib. Nanggi diqoqnsib nango ai abu nango anjam go-tranjoqnaib. ⁷Ni qalie, Kristen nango gate nangi Qotei aqa wau taqateqnu. Deqa ni tamo bei a gate atqa osimqa ni aqa kumbra endeqaji unsim a gate ate. A tamo ungasari kalil nango nŋm galaq di une saiqoji unu. A aqa segi nŋm soqtosaieqnu. A Kristen tamo ungasari nanggi njirin na taqatnjrosaeqnu. A urur minjinj oqetosaieqnu. A ya uge uyoqnsiq nanariosaeqnu. A qoto ani tamo sai. A silali koba oqnqajqa tulaŋ areareto-saeqnu. ⁸Tamo laŋaj nangi aqa meq be-qnaibqa oqnsiq geregereinjreqnu. A kumbra bole bole dauryqajqa are qaloqnsiq areqalo bole ti unu. A kumbra tintin ti Qotei aqa segi kumbra bole ti di dauryqajqa tulaŋ areareteqnu. A aqa segi so geregere taqateqnu. ⁹A Yesus aqa anjam bole iga plalteqnum qaji di singila na ojeqnu. Deqa a anjam di geregere palontoqnsiq Kristen nango are tigeltet-njreqnu. Tamo qudei nangi anjam di go-tranjoqnaib a na nangi tingitnjroqnsiq dalnjreqnu.

Krit nuiq di tamo gargekoba nango gisaŋeqnub

¹⁰O Taitus, Krit nuiq di anjam go-tranjo qaji tamo gargekoba unub. Tamo nanggi di anjam laŋa laŋa maroqnsib tamo ungasari nanggi gisa gisaŋnjreqnub. Tamo nanggi di Juda tamo. Deqa nanggi na tamo muluŋ breinjrqajqa tulaŋ singilaeqnu. ¹¹Nanggi na Kristen nango silali yainjrqa are qaloqnsib anjam uge uge iga marqajqa getento qaji di plaltoqnsib minjreqnub. Nanggi degyeqnu deqa nanggi na Kristen qudei nango angro ti nango was nanggi ti areqalo ugetetnjreqnaibqa nanggi Qotei aqa gam bole olo urateqnu. Deqa Taitus, ni na tamo uge deqaji nango medabu getentosim said-

njre. ¹²Nami Krit nuiq di qalie tamo bei a anjam endegsi marej, “Krit tamo kalil nanngi gisanj ani. Nanngi tamo uge. Nanngi wagme juwanj bul. Nanngi qunjanj bolet. Nanngi wauqa asgim ani.” ¹³O Taitus, aqa anjam di bole. Deqa ni singila na tamo uge uge nanngi tingitnjroqne. Yimqa nanngi Yesus qa nango areqalo geregere singilatqab. ¹⁴Osib nanngi Juda nango gisanj anjam ti tamo nanngi Qotei aqa anjam bole qoreiyeqnub qaji nango dal anjam ti quqwa uratqab.

¹⁵Tamo ungasari Qotei aqa nngamgalaq di jiga saiqoji unub qaji nanngi qalie, ingi uyo kalil jiga saiqoji unu. Deqa nanngi oqnsib uyeqnub. Ariya tamo ungasari kumbra jigat dauryoqnsib Yesus qa nango areqalo singilatosaieqnub qaji nanngi torei jiga ti. Deqa nanngi mareqnub, “Ingi ingi kalil jigat.” Nango areqalo ti nango are miligi ti tulanj jigat. ¹⁶Nanngi segi mareqnub, “Iga Qotei qa qalie bole.” Di gisanj. Nanngi kumbra uge uge yeqnub dena iga poigeqnu, nanngi Qotei qoreiyeqnub. Deqa Qotei na nanngi torei walinjreqnu. Nanngi Qotei aqa anjam gotranjo qaji tamo unub. Nanngi kumbra bole bei dauryqa keresai bole sai.

Tamo qeli nanngi kumbra bole bole yoqnebe

2 O Taitus, ni Qotei aqa anjam bole plaltoqne. ²Ni na tamo qeli nanngi anjam endegsim minjroqne, “Ninggi nungo so geregere taqatij. Osib areqalo bole ti sosib kumbra bole bole yoqniy. Ninggi Qotei aqa anjam bole geregere qalieosib qalaqalaiyo kumbra yoqnsib gulbe kalil qoboioyqnsib singila na tigelesoqniy.” O Taitus, ni na tamo qeli nanngi anjam degsim minjroqne.

³Ni na unja qeli nanngi anjam endegsim minjroqne, “Kumbra bole kalil Qotei a areareteqnu qaji di ninggi dauryosib soqniy. Ninggi yomuoaqnaib. Wain uyoqn-

sib nanarioqnaib. Ninggi na Kristen nanngi kumbra bole osornjroqniy. ⁴⁻⁵Osib unja meli nanngi dalnjribqa nanngi kumbra endegsib yoqnebe. Nanngi nango tamo ti nango angro ti qalaqalainjroqnebe. Nanngi areqalo bole na walwelosib Qotei aqa nngamgalaq di une saiqoji soqnebe. Nanngi Kristen nanngi gereinjroqnebe. Nanngi nango tal geregere taqatosib nango tamo nango anjam dauryoqnebe. Nanngi kumbra bole degyoqniqbqa nango tamo nanngi na unjrsibqa Qotei binjyosib aqa anjam yomuuyqa uratqab.” O Taitus, ni na unja qeli nanngi anjam degsim minjroqnime.

Pol na Taitus minnej, “Ni kumbra bole yoqnim angro meli nanngi unsib dauryqab”

⁶Ariya ni na angro meli nanngi dego are tigeltetnjroqnmqa nanngi areqalo bole na walweloqnebe. ⁷O Taitus, ni kumbra bei yqa osimqa kumbra bole segi yoqne. Yimqa angro meli nanngi ino kumbra di unoqnsib dauryoqnaqab. Ariya ni gisanj anjam maroqnaim. Ni anjam palontqa osimqa anjam bole segi palontqne. Alanj anjam koba maroqnaim. Diqoqnaim. Areqalo bole ti sosim kumbra bole bole yoqne. ⁸Ni anjam bole segi palontoqnmqa tamo nanngi ino anjam di uge qa marqa keresai. Deqa jeu tamo nanngi na iga yomuigwa keresaiinjrimqa nanngi jemainjrqas.

Kangal tamo nanngi gaigai nango wau qa gate nango sorgomq di soqnebe

⁹O Taitus, ni na kangal tamo nanngi anjam endegsim minjroqne, “Ninggi gaigai nungo wau qa gate nango sorgomq di sosibqa wau bole bole nanngi arearetnjreqnu qaji di yoqniy. Ninggi nango medabu ojoqnaib. ¹⁰Osib nango ingi bei ba-jinaib. Ninggi nango anjam geregere dauryosib nanngi kumbra bole bole enjroqniy. Yimqa nanngi nungo kumbra deqa

tulanj areboleboleinjrqas. Ningi kumbra bole kalil yoqnbqa nunjo wau qa gate nangi unoqnsib Qotei agi iga elenej qaji aqa anjam tulanj binjiyoqnsib maroqnqab, ‘Di anjam bolequja.’” O Taitus, ni na kanjal tamo nangi anjam degsim minjroqne.

Iga Yesus bqajqa bati qa tarinoqnqom

¹¹ Iga qalie, Qotei a iga qa are boleiyeqnu. Aqa kumbra di a na boleq atsiq iga osorgej. Deqa a na tamo ungasari kalil nangi padalo sawaq dena elejqa kere. ¹² Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena iga endegsi osorgeqnu, iga Qotei qoreiyqajqa kumbra ti mandam qaji areqalo uge uge ti torei uratekritqom. Osim iga mandam tamo ungasari nango ambleq di sosimqa areqalo bole na ti kumbra bole na ti Qotei aqa kumbra na ti walweloqnqom.

¹³ Walweloqnsim ingi bole bole iga mondon oqom qaji di oqajqa tarinoqnqom. Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. A na iga elenej. Mondonj a wala bole ti rianj koba ti osim lanj qureq na bqas. Iga di unqajqa tarinoqnqom.

¹⁴ Yesus a gago uneq na iga awaigosim iga aqa segi tamo ungasari tintinj sqajqa deqa marsiq aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Deqa iga gaigai kumbra bole dauryqajqa singilaoqnqom.

¹⁵ O Taitus, ni gaigai Kristen tamo ungasari nangi anjam di minjroqnmqa nangi quoqnsib dauryoqnqab. Ni na tamo ungasari anjam gotranjeqnub qaji nangi tingitnjroqnsim dalnjroqne. Tamo bei na ino anjam di uge qa maraiq.

Qotei a iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej

3 O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nangi anjam endegsim minjroqne, “Ningi na mandor nangi ti sawa taqato qaji tamo kokba ti nango sorgomq di sosibqa nango anjam dauryoqniy. Osib

gaigai wau bole yqajqa are qaloqniy. ² Ningi tamo qudei nangi misilin anjam minjroqnaib. Osib anjam na qotoqnaib. Gaigai lawo na sosib tamo ungasari kalil nangi kumbra bole osornjroqniy.” O Taitus, ni na Kristen tamo ungasari nangi anjam degsim minjroqne.

³ Ni qalie, iga dego nami areqalo uge ti sosimqa Qotei aqa anjam gotranjoqnm. Bati deqa Satan na iga gisa gisangeqnaqa iga Qotei aqa gam bole dauryqa uratoqnsim kumbra uge uge dauryqajqa are pruggeqnaqa gago segi jejamu qa tulanj areboleboleigoqnej. Kumbra dena iga singila na taqatgesoqnej. Deqa iga minjinj ti are uge ti sosim walweloqnm. Tamo qudei na iga jeutgeqnaqqa iga kamba dego nangi jeutnjroqnm.

⁴ Ariya bati di Qotei agi iga elenej qaji a na iga tulanj qalaqalaigosiq iga qa are boleiyosiq kumbra boledamu egej. Aqa kumbra di a segi na boleq atej. ⁵ Osiqa iga elenej. Gago segi wau bole bole iga yoqnm qaji a deqa osiq iga elejosai. A iga qa dulosiq iga lanja elenej awai saiqoji. Osiqa gago are miligi yansetgosisqa aqa Mondor Bole egsiq iga angro bunuj bul nambabtgej. ⁶ Yesus Kristus agi iga elenej qaji aqa wau na Qotei na aqa Mondor Bole qarinyonaqa gago are miligiq aiyej. ⁷ Yesus a iga qa are boleiyej deqa iga Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Deqa mondonj iga nambile gaigai sqom. Iga nambile di oqajqa tarinoqnsim unum. ⁸ Qotei aqa anjam di tulanj boledamu. Deqa iga anjam di gago areqaloq di singilatqom.

O Taitus, ni Qotei aqa anjam di singila na palontoqnmqa tamo ungasari Qotei qa nango areqalo singilateqnub qaji nangi quoqnsib kumbra bole bole yoqnqab. Anjam dena tamo ungasari nangi aqaryainjreanu. ⁹ Tamo qudei nangi lanja lanja njirinoqnsib nanari anjam maroqnsib laqnub. Nangi Moses aqa dal anjam

qa ti nango moma nango ñam qa ti anjam na qoteqnub. Nangi anjam di marqajqa tulan arearetnjreqnu. Iga qalie, anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Taitus, ni tamo deqaji nango anjam di quetnjraim. Torei urat.

¹⁰ Tamo bei na Kristen tamo ungasari nango areqalo ugetetnjrsim nangi pupoinjrimqa ni na tamo di minjimqa aqa kumbra di uratem. A ni quetmosaiamqa olo minje. Minjimqa olo quetmosaiamqa ni a uratosim torei qoreiye.

¹¹ Ni qalie, tamo deqaji nangi Qotei aqa gam torei urateqnub. Nangi une yo qaji tamo unub. Nango une dena nangi osornjreqnu, nangi tamo uge.

**Pol na Taitus minjej,
“Ni urur bosim e itbe”**

¹² Ariya Taitus, ni que. E na Artemas kiyo Tikikus kiyo qariñyitqa a inoq gilqas. Gilsim mermimqa ni urur bosim

Nikopolis qureq di e itbe. Yuwal ugeo bati qa e dia sqai. Soqnit ni bosim dia e itbe. ¹³ Apolos wo dal anjam qalie tamo Senas wo nangi aiyel ino qure uratosib walwelqa laqnibqa ni na aqaryainjrimqa nangi gamq di ingi bei qa truquqasai.

¹⁴ Ni na Kristen nangi anjam plaltosim minjroqnmqa nangi wau bole yoqnqajqa geregere qalieosib tamo qudei ingi ingi qa truqueqnub qaji nangi aqaryainjroqnebe. Nangi laña sosib wau bole bole yosaio uge.

¹⁵ Kristen kalil e koba na endi unum qaji nangi na ni kaiyeimonub. Deqa ni na kamba tamo ungasari iga tulan qalaqalaigeqnub qaji nangi gago kaiye anjam endi minjrime. Tamo ungasari nangi di iga koba na Yesus qa gago areqalo singilateqnum.

O ijo was, Qotei a ningi kalil qa are boleyeme. Bole.

FILEMON

1 O Filemon, e Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa anjam mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. Aqo gago was Timoti wo anjam endi nen-grenyosim inoq qarinyonum. Ni gago Kristen was bole. Ni iga koba na wau qu-jai. ²Aqo aiyel anjam endi ni qa ti gago jaja Apia qa ti Arkipus qa ti Kristen tamo ungasari kalil ino talq di loueqnub qaji nangi qa ti qarinyonum. Arkipus a iga koba na qoto tamo bulosim Qotei aqa wau ojeqnum.

³Gago Abu Qotei wo Tamo Koba Yesus Kristus wo nangi aiyel ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy.

Filemon a kumbra tulan boledamu yoqnej deqa Pol a areboleboleiyoqnej

⁴E gaigai ijo Qotei binjiyoqnsim ni qa pailyeqnum. ⁵E ni qa anjam endegsi queqnum, ni na Tamo Koba Yesus tulan qalaqalaiyoqnsim a qa ino are-qalo singilateqnum. Osim ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi dego qalaqalainjreqnum. ⁶Ni iga ti beterosim koba na Yesus qa gago areqalo singi-lateqnum deqa e endegsi Qotei pai-lyeqnum, “O Abu, ni na Filemon iga ti aqaryaigimqa iga powo bole osim ingi bole bole Kristus a iga egeqnu qaji di geregere poigwas.” ⁷Od, was, e qalieonum, ni na Qotei aqa segi tamo ungasari kalil nangi qalaqalainjroqnsim nango are tulan singilateqnjreqnum. Ino kumbra dena ijo are latetbeqnaqa e areboleboleibeqnu.

Pol na Filemon minjej, “Ni na Onesimus qalaqalaiyime”

⁸O Filemon, e qalieonum, ino kumbra kalil bole. Deqa e ni kumbra bei yqajqa mermitqa ni ijo anjam daurye. E Kristus

aqa ñam na ni singila na mermqa kere. ⁹Ariya e ni tulan singila na mermqasai. Aqo ombla qalaqalaiyo kumbra daurye-qnum deqa e ni lawo na mermqai. E Pol. E Kristus Yesus aqa wau tamo. E aqa an-jam mare mare laqnem deqa jeu tamo nangi na e ojsib tonto talq endi waibeb unum. ¹⁰E tonto talq endi sonamqa ino kanqal tamo Onesimus a ni uratmosiq ulanjosiq Rom qure endeq bosiq e it-bej. E itbonaqa e Yesus aqa anjam minj-namqa a are bulyosiq Yesus qa aqa are-qalo singilatej. Deqa bini a ijo angro bul unu. Deqa e ni mermqai, ni a kumbra bole osoryime. ¹¹A nami kanqal tamo bolesai soqnej deqa a ni qa wau bole yo-saioqnej. Ariya bini a kanqal tamo bole-quja unu deqa a ni qa wau bole yoqnqa kere. A e qa dego wau bole yoqnqa kere.

¹²Ariya endego e Onesimus qariny-onum a inoq olo bqo. Deqa e a qa are ugeibqo. Di kiyafa? E a tulan qalaqalaiyeqnum deqa. ¹³E Yesus aqa anjam bole qa waueqnum deqa e tonto talq endi unum. Ariya ijo are koba endegsi unu. E Onesimus olo osiy a e ombla tonto talq endi sosim a na e aqaryai-boqnqas. A ino kanqal tamo unu deqa a na e aqaryaiqbqas di ni na dego e aqaryaiqbqam. ¹⁴Ariya e Onesimus qarinyonum inoq olo bqo. E endegsi are qalonum. Ni na e aqaryaiqbqas are soqnim ni ino segi areqalo na e odbosim Ones-imus olo ijoq qarinye. E singila na ni mermqasai.

¹⁵Bole, Onesimus a bati truquyala ni uratmej. E are qalonum, Qotei a segi na gam gereiyonaqa Onesimus a ni uratmej. Di kiyafa? Ni na a olo osim ningi ombla bati gaigai sqajqa deqa. ¹⁶Onesimus a ino kanqal tamo segi sai. A ino Kristen was bole. A ijo Kristen was dego. Deqa e a tulan qalaqalaiyeqnum. A ino kanqal tamo bolequja. A ni ombla Tamo Koba beteryejunub. Deqa e qalieonum, ni a olo tulan qalaqalaiyoqnqam.

¹⁷Ni e ombla Yesus aqa wau tamo unum edegosim Onesimus osim geregereiyoqne. Ni e osim geregereibeqnum dego kere.

¹⁸Onesimus a une bei ni emej kiyo? A ino silali bei nami yaimosiq olo ni emqajqa mermosiqq bunuqna ni emosai kiyo? Degamqa ni na merbimqa e kamba silali di keretosiy ni olo emqai.

¹⁹E Pol. Anjam endi e ijo segi baŋ na nengrenyonum. Ni e merbimqa Onesimus a ino silali bei yaimej qaji di e na kamba olo ni emekritqai. Ariya ni que. Nami e Yesus aqa anjam ni mermonam qusim are bulyem. E ino qunuŋ qa aqaryaimem. Deqa e ni endegsi mermqa kere, ni na kamba olo ino segi ŋambile e ebekritime. Ariya e degsi ni mermqa uratonum. ²⁰O ijo was Filemon, ni que. Aqo ombla Tamo Koba Kristus aqa tamo unum deqa ni aqa ñam na olo Onesimus ijoq qarinyosim dena ijo are boletetbe.

²¹E qalieonum, ni ijo anjam endi dau-ryqam. Osim ijo anjam endi buŋyosim

olo Onesimus ijoq qarinyqam. Utru deqa e anjam endi nengrenyonum. ²²Ijo anjam qujai bei agiende. E are qalonum, Qotei a nuŋgo pailyo qusim gam waqtet-bimqa e nuŋgoq olo bqai. Deqa Filemon, e ino talq di ŋeqajqa warum bei ni na gereiyetbe.

Pol aqa wau qujai nangi na Filemon kaiyeiyeb

²³Aqo Epafraŋ wo ombla tonto talq endi unum. Epafraŋ a dego Kristus Yesus aqa wau tamo. A Yesus aqa anjam mare mare laqnej deqa jeu tamo nangi na a ojsib tonto talq endi waiyeb unu. A na ni kaiyeimqo. ²⁴Mak na Aristarkus na Demas na Luk na nangi qolqe dego ni kaiyeimonub. Nangi e koba na wau qujai.

²⁵Tamo Koba Yesus Kristus a niŋgi qa are boleiyosim nuŋgo qunuŋ geregere taqatoqneme. Bole.

HIBRU

Qotei aqa Ijiri a na iga anjam mergeqnu

1 Nami Qotei na gago moma utru nanngi anjam minjroqnej. A gam endena nanngi anjam minjroqnej. A na aqa medabu o qaji tamo nanngi qarijnjre-qnaqa nanngi giloqnsib bati gargekoba gago moma utru nanngi anjam minjroqneb. ² Ariya bini Qotei na iga dego anjam mergeqnu. Dingo bati jojomqo deqa a na aqa Ijiri aqa medabu na iga anjam mergeqnu. Qotei na aqa Ijiri giltej deqa a ingi ingi kalil oqas. Aqa ban na Qotei na mandam atej unu. ³ A na Qotei aqa rianj koba iga osorgeqnu. Aqa so ti Qotei aqa so ti ombla kerekere. Aqa anjam singila ti unu. Anjam dena a na ingi ingi kalil singilatejunu. A gago une kobotet-gosiq laŋ qureq oqsik Qotei singila koba ti unu qaji aqa ban woq di awejunu.

Qotei aqa Ijiri a laŋ angro nanngi tulaŋ bunjnrejenu

⁴ Qotei na aqa Ijiri ñam kobaquja yej. Ñam dena laŋ angro nango ñam tulaŋ bunyeyunu. ⁵ Nami Qotei na aqa Ijiri endegsi minnej,
“Ni ijo segi Angro.
Bini e ino Abu unum.”
Osiqa olo anjam bei dego aqa Ijiri qa endegsi marej, “E aqa Abu sqai. A ijo Angro sqas.” Ariya Qotei na aqa laŋ angro nanngi anjam degsi minjrosaiqnej. ⁶ Nami Qotei na aqa Ijiri matu qarinyim mandamq aiqa osiqa a qa olo anjam endegsi marej, “Ijo laŋ angro kalil nanngi aqa sorgomq di sosib a qa louoqnqab.” ⁷ Ariya Qotei a laŋ angro nanngi qa anjam degsi marosaiqnej. A nanngi qa endegsi marej,
“E ijo laŋ angro nanngi wau enjrem.

Deqa nanngi jagwa ti ñamyuwo ti bulosib ijo wau ojeqnub.”

⁸ Ariya Qotei na aqa segi Ijiri endegsi minnej,

“O Qotei, ni bati gaigai Mandor Koba sqam.

Ni tamo bole unum deqa ni na ino segi tamo ungasari nanngi taqatnjroqnqam.

⁹ Ni kumbra bole yqajqa tulaŋ arearetmeqnu.

Ni kumbra uge yqajqa arearetmosaieqnu.

Deqa ino Qotei na ni gilmosiqa ino gateq di goreŋ bilentosiq ñam kobaquja emej.

Deqa ni tulaŋ areboleboleimeqnu.

Ino arebolebole dena ino was nango arebolebole tulaŋ bunyeyunu.”

¹⁰ Qotei na aqa Ijiri degsi minjsiqa olo anjam bei dego endegsi minnej,

“O Tamo Koba, ni nami mandam atem unu.

Osim laŋ dego ino segi ban na gereiyem.

¹¹ Laŋ ti mandam ti koboqab.

Ariya ni bati gaigai sqam.

Laŋ ti mandam ti gara jugo bulosib sar-iosib ugeqab.

¹² Tamo bei na aqa gara lubtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na laŋ ti mandam ti lubtosim taqal atqam.

Tamo bei na aqa gara piqtoqnsiq taqal ateqnu

dego kere ni na laŋ ti mandam ti piqtosim taqal atqam.

Ariya ni segi bulyqasai.

Ni bati gaigai degsi sqam.

Ino sqajqa bati koboqasai.”

¹³ Qotei na aqa Ijiri degsi minjsiqa olo minnej,

“Ni ijo ban woq endi awesoqnimqa

e na ino jeu tamo kalil nanngi elenosi y ino singaq di atelenqai.”

Qotei na anjam deqaji aqa laŋ angro nanngi minjrosaiqnej. ¹⁴ Laŋ angro

nangi Qotei aqa ñiri bul sai. Nangi Qotei aqa wau ojo qaji monдор. A na nangi qarinnjreqnaqa nangi aqa wau ojeqnub. Nango wau agiende. Nangi giloqnsib tamo ungasari a na elenqas qaji nangi aqaryainjreqnub.

Qotei na iga elenej aqa wau di tulan kobaquja

2 Deqa ijo was, anjam ningi nami quoneb qaji di ningi olo singila na ojsib dauryiy. E dego anjam di dauryqai. Iga dauryqasai di iga ulonqsim anjam di torei urato uge. ²Nami Qotei na aqa lan angro nango medabu na gago moma utru nangi anjam minjroqnej. Anjam di singila koba. Deqa tamo ungasari kalil anjam di gotranjyoqneb qaji nangi Qotei na kambatnjroqnsiqawai uge enjroqnej. ³Bunuqna Qotei na iga padalo sawaq na elenej. Aqa wau di tulan kobaquja. Iga Qotei aqa wau di qoreiyqom di iga awai tulan ugedamu turqom. Awai di iga britosim jaraiqa keresai.

Namoqna gago Tamo Koba a na iga elenqajqa anjam di mare mare laqnej. Onaqa tamo nangi aqa anjam di quoneb qaji nangi kamba olo mare mare laqneb. Osib iga endegsib mergoqneb, “Anjam di bole.” ⁴Yeqnaqa Qotei na nango anjam di singilatoqnej. A gam endena nango anjam singilatoqnej. A Mondor Bole aqa wau segi segi jeisiq enjreqnaqa nangi manwa ti kumbra singila ti babtoqneb. Qotei aqa segi areqalo na a degyoqnej.

Qotei na iga elenej aqa wau di Yesus a segi na tigeltej

⁵Mondorj Qotei na mandam bunuj atqas. Iga qalieonum, Qotei na aqa lan angro nangi mandam bunuj di taqatqajqa wau enjrosai. ⁶Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“O Qotei, ni kiyaqa tamo nangi qa are qaleqnum?

Osim nangi qa duloqnsim aqaryainjreqnum?

⁷Ni na tamo nangi lan angro nango sorgomq di atem unub.

Deqa nangi lan angro nango sorgomq di sokiñala soqnib

bunuqna ni na nango ñam olo soqtetnjrimqa

nango ñam tulan kobaosim lan angro nango ñam bunyqas.

⁸Od, ni na ingi ingi kalil osim tamo nango sorgomq di atim sqab.”

O ijo was, Qotei aqa anjam degsi unu deqa iga qalieonum, a na ingi ingi kalil osim tamo nango sorgomq di atim sqab. A ingi bei uratqasai. Ariya bini iga uneqnum di ingi ingi kalil tamo nango sorgomq di sosai. ⁹Ariya iga Yesus uneqnum. Nami a lan angro nango sorgomq di sokiñala soqnej. Bati deqa Qotei a tamo kalil nangi qa are boleiyonaqa kumbra dena Yesus a nango padalo sawa osiq moiyej. A jaqatinj koba osiq moiyej deqa Qotei na aqa ñam olo soqtetosiq a ñam kobaquja yej.

¹⁰Qotei a ingi ingi kalil qa utru. A na ingi ingi kalil gereiyej. A na aqa angro gargekoba nangi joqsim lan qureq oqwa-jqa deqa are qalsiq Yesus singilaton-aqa a jaqatinj koba ej. Osiqa aqa jaqatinj dena a Qotei aqa anjam torei dauryekritosiq tamo nangi elenqajqa wau tigeltej. Qotei a degsi Yesus singilatej di kumbra bolequja. ¹¹Iga qalie, Yesus aqa angro kalil a na aqa segi kumbra boleq di atej qaji nangi a ombla Abu qujai. Deqa a na nangi minjreqnu, “Ningi ijo was tintinj.” A nangi was qa minjrqajqa jema iyosaieqnu. ¹²Deqa a na aqa Abu endegsi minnej,

“O Qotei, e na ijo was nangi di ino ñam qa sainjroqnqai.

Nangi louqa korooqnibqa e nango ambleq di tigelqnsiy ino ñam soqtoqnqai.”

¹³ Yesus a degsi aqa Abu minjsiqa olo endegsi marej, “E Qotei qa ijo areqalo singilatosiy a qa tarinoqnsiy sqai.” Osika marej, “Ningi e nubiy. Angro kalil Qotei na ebej qaji nangi di e koba na unum.”

Yesus na iga aqaryaigwa osika tamo bulyosiq moiyej

¹⁴ Yesus aqa angro nangi di mandam tamo. Deqa Yesus a dego mandam tamo bulyosiq moiyej. A Satan aqa singila kobotqa marsiq deqa moiyej. Satan a moiyo qa utru. A na tamo ungasari nangi moiyoqnjraqajqa singila ti unu. ¹⁵ Deqa nangi moiqa ulaeqnab Satan a nangi singila na ojelerqenu. Ariya nangi degsib ulaoqnsib sonabqa Yesus a nangi Satan aqa banq dena elenqajqa marsiq moiyej.

¹⁶ Yesus a lan angro nangi aqaryainjrqa osiq moiyoqai. A Abraham aqa moma nangi aqaryainjrqa osiq moiyej.

¹⁷ Utru deqa a aqa was kalil nangi bulosiq tamo yuej. Deqa bini a atra tamo gate sosiq Qotei aqa wau ojeqnu. A tamo ungasari nangi qa dulosim nangi aqaryainjrqa deqa marsiq atra tamo gate brantej. A tamo bole unu deqa a Qotei aqa anjam kalil dauryoqnsiqa aqa wau ojeqnu. Aqa wau agiende. A na tamo ungasari nango une kobotetnjqroqnsiqa Qotei aqa minjin taqal waiyeqnu.

¹⁸ Gulbe gargekoba Yesus aqa jejamuq di branteqnaqa a jaqatin koba oqnej. Deqa a na tamo ungasari gulbe oqnsib uneq aiqa laqnub qaji nangi geregere aqaryainjrqa kere.

Yesus aqa ñam na Moses aqa ñam tulan bunyejunu

3 O Kristen was kalil, Qotei lan qureq di unu qaji a na ningi metnqe deqa ningi Yesus qa are qaloqniy. Yesus a

Qotei na aqa anjam mare mare laqajqa qarinyej. A gago atra tamo gate unu. Deqa iga aqa ñam boleq di maroqnqom. ² Qotei na Yesus minjej, “Ni ijo wau oje.” Onaqa Yesus a Qotei aqa wau di uratosai. A wau di geregere ojoqnej. Moses a dego nami Qotei aqa wau geregere ojoqnej. A Qotei aqa tamo ungasari nango ambleq di wauoqnej. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa tal bul soqneb. ³ Iga qalie, tamo nangi tal ateqnub qaji nango ñam kobaquja. Tal aqa ñam kiñala. Yesus a tal ato qaji tamo bul soqnej deqa Qotei na a ñam kobaquja yej. Yesus aqa ñam dena Moses aqa ñam tulan bunyejunu. ⁴ Tal kalil agi tamo nangi na ateqnub. Ariya Qotei a segi na ingi ingi kalil atelernej. ⁵ Moses a kanjal tamo bul sosiq Qotei aqa tamo ungasari nango ambleq di wauoqnej. Deqa Moses aqa ñam kiñala. Tamo ungasari nangi di agi Qotei aqa tal bul soqneb. Moses a nango ambleq di wau geregere yoqnej. A Qotei aqa medabu oqnsiqa kumbra bunuqna brantqas qaji deqa anjam maroqnej. ⁶ Ariya Kristus a Qotei aqa ñiri. Deqa Qotei na a wau yonaqa a Qotei aqa tamo ungasari nangi taqatnjqroqnej. Tamo ungasari nangi di agi Qotei aqa tal bul unub. Kristus a wau di geregere yoqnej. A Qotei aqa ñiri deqa iga gaigai gago areqalo a qa singilatoqnsim a mondon olo bosim iga boletgwajqa deqa tarinoqnsim sqom. Iga degyqom di iga dego Qotei aqa tal bul sqom.

Tamo qudei nangi Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqasai

⁷ Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa iga Mondor Bole aqa anjam qusim dauryqom. Aqa anjam agiende, “Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quqniy.

⁸ Ningi nungo are miligi getentaib. Ningi nungo moma utru nangi bul saib.

Agi nami nungo moma utru nangi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb.

Nangi wadau sawaq di ijo singila laña tenemtoqneb.

⁹Nangi ijo singila bati gaigai unoqneb gilsil gilsiq wausau 40 koboej.

Ariya nangi deqa e qa are qalosaiqneb.

¹⁰Deqa e nangi qa minjin oqnaqa marem,

‘Nangi nango are miligiq di e daurbosaieqneb.

Nangi gaigai ijo gam bole urateqneb.’

¹¹Deqa e nangi qa minjin oqnaqa endegi minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq qilqasai. E bole merngonum.’”

¹²O ijo was, ningi geregere nam atqniy. Ningi nam atqasai di ningi qudei nungo are miligi ugeqas. Amqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatqa uratosib Qotei nambile gaigai unu qaji a qoreiyqab. Degaib deqa ningi nam atqniy. ¹³Iga mareqnum, “Bini bati endi.”

Deqa ningi bati gaigai nungo Kristen was nangi singilatnjroqniy. Une aqa kumbra na ningi qudei gisangosim nungo are miligi getentaim deqa ningi degyoqniy.

¹⁴Iga nami Qotei qa gago areqalo singilatqnem. Ariya gago areqalo di iga olo singila na ojesosim gilsim moiqlom. Iga degyqom di iga Kristus aqa segi tamo ungasari tintin sqom.

¹⁵Iga qalie, anjam endegi unu,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.

Ningi nungo moma utru nangi bul saib.

Agi nami nungo moma utru nangi ijo medabu quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb.”

¹⁶O ijo was, yai nangi Qotei aqa medabu quoqsib olo quqwa asginjreqnaqa gotranjoqneb? Di Israel tamo ungasari agi Isip sawaq di sonabqa Moses na joqsiq gilej qaji nangi. ¹⁷Qotei a yai nangi

qa minjin oqnaqa gilsil gilsiq wausau 40 koboej? Di Israel tamo ungasari agi une yoqsib wadau sawaq di morejoqneb qaji nangi. ¹⁸Qotei na yai nangi endegi minjrej, “Ningi ijo aqarato sawa miligiq qilqasai”? Osiqa minjrej, “E bole merngonum”? Di tamo ungasari aqa medabu gotranjoqneb qaji nangi. ¹⁹Deqa iga qalieonum, Israel tamo ungasari nangi di Qotei qa nango areqalo singilatosaioqneb. Utru deqa nangi Qotei aqa aqarato sawa miligiq qilqa keresai.

Qotei aqa tamo ungasari nangi aqarato sawa miligiq qilqab

4 Qotei a nami marej, “Ijo segi tamo ungasari nangi ijo aqarato sawa miligiq qilqab.” O ijo was, sawa di miligiq qilqajqa bati koboosai unu. Deqa ningi ulaoiy. Ningi qudei sawa di miligiq qilqa uratosib ulonjo uge. ²Moses aqa bati qa Israel tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam bole quoqneb. Iga dego Qotei aqa anjam bole quoqnem. Ariya Israel nangi anjam di laña quoqsib nango areqaloq di singilatosaioqneb. Deqa anjam dena nangi yala aqaryainjrosaiqnej.

³Iga Qotei qa gago areqalo singilatqnum deqa a na odgim iga aqa aqarato sawa miligiq qilqom. Agi nami Qotei a Israel nangi qa endegi marej,

“E nangi qa minjin oqnaqa minjrem,

‘Ningi ijo aqarato sawa miligiq qilqasai.

E bole merngonum.’”

Kumbra di Moses aqa bati qa bran-tej. Ariya iga qalie, tulan nami Qotei a mandam atsiqa aqa wau kalil kobotej.

⁴Agi aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb, “Qotei na aqa wau kobotosiqa bati 7 onaqa a aqaratej.” ⁵Osib bunuqna anjam endi nengrenyeb, “Nangi ijo aqarato sawa miligiq qilqasai.” ⁶Deqa iga qalieonum, aqarato sawa di miligiq qilqajqa bati koboosai unu. Tamo ungasari qudei nangi miligiq qilqa kere.

Tamo ungasari nami Qotei aqa anjam

bole quoqnsib gotranjoqneb qaji nangi aqa aqarato sawa miligiq gilosai. ⁷Deqa wausau gargekoba gilnaqa Qotei a olo aqarato bati bunuj atej. Agi a Devit aqa medabu na endegsi marej,

“Bini bati endi ningi Qotei aqa medabu quoqniy.

Ningi nungo are miligi getentaib.”

Devit aqa bati qa Qotei a marej, “Bini bati endi.” Anjam dena iga endegsi osorgeqnu, Qotei a tamo ungasari nangi aqa aqarato sawa miligiq gilqajqa olo bati bunuj atej.

⁸Josua na aqarato di Israel nangi enjrosai. Enjrej qamu Qotei a bunuqna olo bati bunuj atqa marosai qamu. ⁹Deqa iga qalieonum, Qotei aqa segi tamo ungasari nango aqarato bini unu. Iga yori bati gaigai aqarateqnum dego kere.

¹⁰Iga qalie, tamo a Qotei aqa aqarato sawa miligiq gilqas di a aqa wau kobotosim aqaratqas. Agi Qotei a nami aqa wau kobotosiq aqaratej dego kere. ¹¹Deqa iga aqarato sawa di miligiq gilqajqa tulan singilaqom. Singilaqasai di ningi qudei Israel nango kumbra dauryosib Qotei aqa anjam gotranjosib ulono uge.

¹²Qotei aqa anjam a nambile ti unu. Anjam di singila na waueqnu. A serie bul tulan qalat. Deqa anjam dena tamo nango are qametnjroqnsiq nango qunun ti tanu ti singa ti miligiq aiyonqnsiq nango areqalo ti nango are miligi ti geregere pegiyeqnu. ¹³Ingi bei a Qotei qa uliqa keresai. Ingi ingi kalil Qotei a atelenej qaji di a na geregere nam atonqnsiq uneqnu. Deqa mondon na na qujai gago kumbra kalil qa iga pegigwas.

Yesus a gago atra tamo gate unu

¹⁴Gago atra tamo gate unu. A lan qureq oqsiq di unu. A Qotei aqa Niri Yesus. Deqa iga aqa nam boleq di maroqnsim ojesqom. ¹⁵Iga segi singila saiqoji. Deqa iga na gago une aqa singila kobotqa keresai. Ariya gago atra tamo

gate unu agi Yesus. Deqa iga endegsi are qalqasai, Yesus a gago une qa iga aqaryaigwa keresai. Iga degsi are qalqasai. Satan na iga walawalaigoqnsiq uneq waigwa laqnu. A nami Yesus dego uneq waiyqa maroqnsiq walawalaiyoqnej. Ariya Yesus a segi une saiqoji. ¹⁶Deqa ijo was, iga Qotei aqa areq gilqajqa ulaqasai. Iga aqa areq giloqnqom. A iga qa are boleiyeqnu deqa iga aqa areq giloqnim a iga qa duloqnqas. Iga gulbe ti soqnm a iga qa are boleiyonqnsim gago gulbe qa aqaryaigoqnqas.

Atra tamo gate nango wau

5 Qotei a mandam tamo qudei nangi giltjnroqnsiq nangi atra tamo gate ateqnu. Atra tamo gate nango wau agiende. Nangi na tamo ungasari nango une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

²Atra tamo gate nangi di iga bul mandam tamo. Nangi dego singila saiqoji unub deqa nangi une yoqnqa kere. Deqa nangi na tamo ungasari powo saiqoji unub qaji nangi ti tamo ungasari Qotei aqa gam groteqnu qaji nangi ti lawo na aqaryainjreqnu. ³Nangi dego une ti unub deqa nangi tamo ungasari nango une qa ti nango segi une qa ti are qaloqnsib wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu.

⁴Tamo lanaj bei a aqa segi areqalo na atra tamo gate sqa keresai. Qotei a segi na atra tamo gate nangi metnjroqnsiq nam koba enjreqnu. Agi Qotei a nami Aron metosiq atra tamo gate atej.

⁵Kristus a dego aqa segi nam soqtosiq atra tamo gate sqa marosai. Qotei na Kristus giltosiq atra tamo gate atej. Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej, “Ni ijo segi Angro.

Bini e ino Abu unum.”

⁶Osiqa olo anjam bei dego Kristus minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej

dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

⁷O ijo was, Yesus a mandamq endi sosisqa a singa pulutoqnsiqa Qotei pailyoqnej. A qalieej, Qotei na a oqa kere. Yim a moiqasai. Deqa a singila na Qotei pailyoqnej. A lelen ti akam ti pailyoqnej. A aqa segi areqalo uratoqnsiqa Qotei aqa sorgomq di soqnej. Deqa Qotei na aqa pailyo quetoqnej. ⁸Yesus a Qotei aqa Ijiri. Ariya a jaqatin koba oqnej dena a powo osiqa Qotei aqa anjam dauryqajqa qalieej. ⁹⁻¹⁰Qalieosiqa deqa a Qotei aqa anjam torei dauryekritej. Deqa Qotei na a giltosiq minnej, “Ni atra tamo gate sqam. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.” Qotei na Yesus degsi minnej deqa Yesus a tamo kalil Qotei aqa anjam dauryeqnub qaji nanngi elenqas. Nanngi elenqajqa utru agi Yesus qujai. Deqa nanngi nambile gaigai sqab.

Iga angro mom bul sqasai

¹¹O ijo was kalil, e Yesus aqa wau deqa anjam gargekoba ningi merngwajqa unu. Ariya nungo areqalo getenjejunu deqa ningi anjam di aqa utru gegerere poinqwa keresai. Deqa e ningi anjam di merngwajqa banngi koba. ¹²Ningi nami are bulyeb bati olekoba gilqo. Deqa ningi Qotei aqa anjam plaltqa kere. Ariya nungo powo kobaosai unu deqa ningi angro mom mungum uyeqnub dego bul unub. Ningi ingi singila uyqa keresai unub. Deqa tamo qudei na olo Qotei aqa anjam utruq na plaltosib ningi merngwab di kere. ¹³Iga qalie, angro mom nanngi mungum segi uyeqnub. Nanngi kumbra bole qa gam gegerere poinqrosai unu. ¹⁴Tamo nanngi kokbaonub qaji nanngi ingi singila uyeqnub. Nanngi nami bati gargekoba kumbra bole ti kumbra uge ti pegiyonqeb. Deqa nanngi areqalo bole ti powo bole ti unub.

Iga Qotei qa tariñoqnqom

6 Deqa ijo was kalil, iga Kristus aqa anjam nami utruq na quoqnem qaji dena prugosim olo anjam aqa damu dauryonqom. Yim anjam dena iga singilatgoqnqas. Anjam iga nami utruq na quoqnem qaji di ningi qalie. Anjam agiende. Iga Qotei qa gago areqalo singilatoqa, moiyo qaji kumbra uratosim are bulyoqa, ²yanso oqa, Kristen gate nanngo gateq di banq atoqa, subq na tigeloqa, Qotei na tamo kalil nanngi peginjroqa, tamo qudei nanngi namyuwoq di gaigai soqa. O ijo was, Kristus aqa anjam di iga nami utruq na quoqnem. Ariya bini iga anjam dena prugosim olo anjam aqa damu dauryonqom. ³Qotei na marim iga degyqom.

⁴O ijo was, ningi qalie. Nungo ambleq di tamo qudei nanngi Qotei na areqalo suwantetnjrnaqa nanngi lanq qureq oqwajqa gam bole qalieeb. Nanngi Mondor Bole esoqneb. ⁵Nanngi Qotei aqa anjam uyo oneiyonqnsib maroqneb, “Anjam di bolequja.” Nanngi Qotei aqa singila mondonq brantqas qaji di dego qalieosib ojesoqneb. ⁶Ariya bati bei tamo nanngi di olo ulonqosib Qotei aqa anjam qoreiyeb. Deqa nanngi bunuqna puluosib are bulyqajqa gam saiinjrej. Nungo une dena nanngi Qotei aqa Ijiri olo namburbasq di qamobulosib tamo ungasari kalil nanngo namgalaq di aqa nam tulanq ugeugeiyeb.

⁷Tamo deqaji nanngi qa e yawo anjam endegsi merngwai. Wau lanja nanngi ingi yageqnabqa awa boqnsiq mandam aqa miligiq aiyeqnu. Aiyeqnaqa Qotei a mandam di boleteqnu deqa ingi bole oqonqnsiq melieqnaqa wau lanja nanngi boqnsib ingi oqnsib uyeqnub. ⁸Ariya sil luwit oqsim ingi kabutnjrqas di ingi bole oqwasai. Mandam di ugeqas. Deqa sokiñala Qotei na mandam di torei waliyosim namyuwo na koitqas.

⁹O gago was bole, anjam singila di iga na ningi merngonum. Ariya iga qalieonum, ningi degsib padalqasai. Qotei na ningi elenqas. ¹⁰Qotei a tamo uge sai. A tamo bole. Deqa a nungo kumbra bole kalil unoqnsiq olo are walyosaieqnu. Nungo kumbra bole agiende. Ningi gaigai wau bolequja yoqnsib Qotei tulan qalaqalaiyoqnsib aqa segi tamo ungasari nangi geregereinjreknub. Ningi nami degyoqneb agi bini ningi degyeqnu. ¹¹Gago are koba endegsi unu. Ningi kumbra bole di singila na ojoqnsib mondon Qotei na ningi boletngwajqa deqa tariñoqniy. ¹²Ningi asgingaiq. Qotei aqa tamo ungasari nango kumbra agiende. Nangi Qotei qa nango areqalo singilatoqnsib olo asginjrosaeqnu. Deqa mondon nangi ingi bole bole Qotei a nami aqa angro nangi enjrqa marej qaji di oqab. O ijo was, nango kumbra di ningi dego degsib dauryoqniy.

Qotei aqa anjam a nami Abraham minjej qaji di a na singilatej

¹³⁻¹⁴Nami Qotei na Abraham minjej, “E ni boletmosiy ino moma nangi tulan kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Mandam tamo nangi na Qotei bunyqa keresai. Deqa Qotei a mandam tamo bei aqa ñam na anjam singilatqa keresai. Deqa a anjam di Abraham minjsiqa aqa segi ñam na anjam di singilatosiq minjej, “E bole mermonum.” ¹⁵Onaqa Abraham a Qotei aqa anjam di qusiqa aqa areqaloq di atsiq tariñosiq soqnej. A tariñqa asgiyosai. A tariñesosiq bunuqna anjam Qotei na minjej qaji di aqa damu brantonaq unej.

¹⁶Anjam singilatqa kumbra agiende. Tamo bei na anjam singilatqa osimqa a tamo kobaquja bei aqa ñam na anjam singilatqas. Yim tamo qudei nangi qusib marqab, “Anjam di bole.” Deqa tamo qudei nangi anjam di olo uge qa marqa keresai. ¹⁷Qotei na Abraham minjej, “E

ino moma nangi kobatnjrqai.” Osiqa aqa anjam di singilatej. Aqa kumbra dena a na Abraham aqa moma nangi osornjrej, a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. ¹⁸Deqa Qotei aqa kumbra aiyel unu. A na anjam di Abraham minjej. Osiqa aqa segi ñam na anjam di singilatej. Aqa kumbra aiyel di unu deqa a na aqa anjam di olo bulyqa keresai. A gisanqa keresai dego. Deqa iga Qotei aqa anjam di gago are miligiq di atsim Qotei aqa jojomq giloqnsim a qa tariñoqnoqm. ¹⁹Qotei agi iga a qa tariñeqnum qaji a anka bul singila koba. Deqa iga Qotei qa gago are miligi singilatoqnsim Warum Tulan Getento Koba gara gainjejunu qaji di torei miligiq giloqnoqm. ²⁰Yesus a getento warum di iga qa waqtosiq a segi namoosiq miligiq gilej. Deqa bini a getento warum dia unu. A di sosimqa bati gaigai a gago atra tamo gate sqas. Agi Melkisedek a nami atra tamo soqnej dego kere.

Melkisedek a ñam koba ti soqnej

7 Melkisedek a Salem qure nango mandor soqnej. A Qotei Goge Koba aqa atra tamo dego soqnej. Bati deqa Abraham a mandor qudei nangi ti qotsiqa nangi ñumej. Ñumsiqa olo aqa qureq beqnaqa Melkisedek a gamq di Abraham turosiqa aqa gateq di ban atetosiq a qa pailyej. ²Onaqa ingi ingi kalil Abraham a mandor nangoq dena elenej qaji di a na poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Melkisedek aqa ñam aqa damu agiende, Kumbra Bole Yeqnu Qaji Mandor. Qure ñam Salem aqa damu agiende, Are Lawo. Melkisedek a Salem qure nango mandor soqnej deqa aqa ñam aqa damu bei agiende, Are Lawo Qaji Mandor. ³Melkisedek a abu saiqoji. A ai saiqoji. A moma bei dego saiqoji. Aqa ñambabo bati di iga qaliesai. Aqa moiqaqqa bati di

dego iga qaliesai. Deqa a Qotei aqa Ŋiri bulosiq a bati gaigai atra tamo unu.

⁴Melkisedek aqa ŋam tulaŋ kobaquja. E deqa ŋiŋgi saingwai. Gago moma utru Abraham a mandor nanŋoq dena iŋgi iŋgi boledamu elenosiqa poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. ⁵Bunuqna Qotei na Livai aqa moma nanŋi minjej, “Ŋiŋgi atra tamo sqab.” Agi dal anjam endegsi unu, “Israel nanŋi na iŋgi iŋgi poto 10 yoqnsib oto qujai Livai aqa moma nanŋi atrainjroqnaqab.” Israel nanŋi Abraham aqa leŋ na ŋambabeb. Nanŋi Livai aqa moma nanŋo was. ⁶Melkisedek a Livai aqa leŋ sai. Ariya Abraham a iŋgi iŋgi poto 10 yosiq oto qujai Melkisedek atraiyej. Atraiyon-aqa Melkisedek a Abraham aqa gateq di baŋ atetosiqa a qa pailyej. Abraham agi nami Qotei na minjej, “E ino moma nanŋi kobatnjrqai.” ⁷Iga qalie, tamo ŋam ti nanŋi na tamo ŋam saiqoji nanŋo gateq di baŋ atetnjroqnsib nanŋi qa pailyeqnub.

⁸Israel nanŋi na Livai aqa moma nanŋi iŋgi iŋgi atrainjreqnub. Livai aqa moma nanŋi moreŋeqnub. Ariya Melkisedek agi Abraham na iŋgi iŋgi atraiyej qaji aqa moiqaqqa bati nanŋi nami neŋgreŋyosaiioqneb. Deqa a bati gaigai sobulejunu. ⁹Livai aqa moma utru qujai di agi Abraham. Deqa iga endegsi marqom, Livai na iŋgi iŋgi di osiq Melkisedek atraiyobulej. ¹⁰Melkisedek a Abraham gamq di turej bati di Livai a ŋambabosaisoqnej. Abraham a iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyej bati deqa Livai a Abraham aqa jejamu miligiq di soqnej. Bunuqna Livai a Abraham aqa leŋ na ŋambabeb. Deqa iga endegsi marqom, Livai a dego iŋgi iŋgi di Melkisedek atraiyobulej.

Yesus a atra tamo gate bunuj unu

¹¹Livai aqa moma nanŋi atra tamo sosib wauoqneb nanŋo wau dena tamo

ungasari nanŋi boletnjrosaiioqnej. Nanŋi boletnjrej qamu atra tamo bei a olo brantosai qamu. Bole, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanŋi atra tamo sqab. Dal anjam di Israel nanŋi nami esoqneb. Ariya Qotei a olo marnaqa Yesus a gago atra tamo brantej. A Aron bulosiq atra tamo brantosai. A Melkisedek bulosiq atra tamo brantej. ¹²O ijo was, dal anjam a marej, Livai aqa moma nanŋi atra tamo sqab. Ariya bunuqna Qotei a nanŋi kobotnjrsiq olo atra tamo bei agi Yesus atej. Qotei aqa kumbra dena a na dal anjam bulyosiq olo dal anjam bei atej. ¹³Yesus a Livai aqa leŋ na ŋambabosai. A leŋ bei nanŋoq na ŋambabeb. Leŋ nanŋi di atraiyqajqa wau nami ojosaioqneb. ¹⁴Iga qalie, gago Tamo Koba a Juda aqa leŋ na ŋambabeb. Leŋ dena atra tamo nanŋi brantqajqa Moses a deqa marosaiioqnej.

¹⁵Yesus a atra tamo bunuj brantosiq Melkisedek bulonaq iga unem. Deqa iga poigeqnu, atra tamo bunuj dena atra tamo kalil nami soqneb qaji nanŋi tulaŋ bunjnrejunu. ¹⁶Dal anjam a marej, atra tamo nanŋi Livai aqa leŋ na brantqab. Ariya Yesus a gam bei na atra tamo brantej. A ŋambile ti singila ti unu. A gaigai degsim sqas. Gam dena a atra tamo brantej. ¹⁷Agi Qotei na nami Kristus endegsi minjej,

“Melkisedek a atra tamo soqnej dego kere ni bati gaigai atra tamo sqam.”

¹⁸O ijo was, anjam dena iga poigeqnu, dal anjam nami soqnej qaji di singila saiqoji. Dal anjam dena iga aqaryaigwa keresai. Deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyej. ¹⁹Dal anjam dena iga boletgosaiioqnej deqa Qotei na dal anjam di taqal waiyosiq olo gam bunuj waqtetgej. Gam bunuj di tulaŋ bolequja. Gam dena dal anjam namij di tulaŋ bunyejunu. Deqa iga gam bunuj di dau-ryosim Qotei aqa areq giloqnsim a qa tariŋoqnqom.

²⁰⁻²¹ Qotei na Yesus giltosiq minjej, “Ni atra tamo sqam.” Degsi minjsiq aqa anjam di singilatej. Atra tamo nami soqneb qaji nangi dego Qotei na gilt-njroqnsiq minjroqnej, “Ningi atra tamo sqab.” Ariya a aqa anjam di singilato-saiqnej. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu,

“Tamo Koba a na Kristus endegsi minjej, ‘Ni bati gaigai atra tamo sqam.’

Osiqa aqa anjam di singilatej. Deqa aqa anjam di a olo uratqa keresai.”

²² Deqa iga qalieonum, Qotei aqa anjam bunuj di tulan bolequja. Di kiyaga? Yesus a segi na anjam di gereiyej deqa. Anjam dena dal anjam namij tulan bunyejunu.

²³ Nami tamo gargakoba nangi atra tamo soqneb. Nangi morenoqneb deqa nangi gaigai atra tamo sqa keresai.

²⁴ Ariya Yesus a gaigai sqas deqa a gaigai atra tamo sosim wauoqnqas. Tamo bei na aqa sawa oqa keresai. ²⁵ Deqa tamo ungasari Yesus aqa ñam na Qotei aqa areq gileqneb qaji nangi Yesus na torei elenqa kere. Di kiyaga? A gaigai ñambile sosiq nangi qa Qotei pailyeqnu.

²⁶ Yesus a atra tamo gate deqaji unu deqa a na iga tulan aqaryaigwa kere. A gaigai Qotei aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. A une bei saiqoji. A Qotei aqa ñamgalaq di tamo tulan bolequja. Qotei na a osi oqsiq lañ qureq di awotej unu. Deqa a une tamo nango ambleq di sosai. A isaq di unu. ²⁷ Atra tamo gate nami qaji nangi bati gaigai wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqneb. Mati nangi nango segi une qa wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqneb. Osib olo tamo ungasari nango une qa dego Qotei atraiyeqneb. Ariya Yesus a wau degyo-saiqnu. A bati qujai qa aqa segi jejamu ñambile sonaq osiqa Qotei atraiyej.

²⁸ Dal anjam a nami marej, mandam tamo nangi atra tamo gate sqab. Tamo nangi di singila saiqoji. Ariya bunuqna

Qotei na olo anjam bei marsiq a anjam di singilatej. Anjam di aqa damu agiende. A na aqa segi Ijiri torei keretosiq a atra tamo gate atej. Deqa a bati gaigai atra tamo gate sqas.

Yesus a lañ qureq oqsiq dia atra tamo gate unu

8 Ijo anjam di aqa utru agiende. Atra tamo gate deqaji unu. Di Yesus qujai. A lañ qureq oqsiq Mandor Koba aqa bar woq di awejunu. ² A lañ qure qaji atra talq di atraiyo wau ojeqnu. Atra tal di Qotei aqa segi tal bole. Tamo bei na tal di atosai. Tamo Koba a segi na tal di atej.

³ Atra tamo gate nango wau di ningi qalie. Nangi wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqneb. Deqa Yesus a dego atra tamo gate sosiq aqa segi jejamu osiqa Qotei atraiyej. ⁴ Yesus a mandamq endi so qamu a atra tamo sosai qamu. Di kiyaga? Livai aqa moma nangi segi mandamq endi atra tamo sosib wagme ingi ingi Qotei atraiyeqneb. Dal anjam a degsi unu. ⁵ Livai aqa moma nangi gaigai mandam qaji atra tal miligiq di wauqneb. Atra tal dena lañ qure qaji atra tal iga laña suwi osorgeqnu. Moses a nami atra tal di atqa laqnaqa Qotei na tal sigitosiq Moses osoryonaqa degsi atej. Agi Qotei na Moses endegsi minjej, “E mana goge dia atra tal sigitosim ni osormem. Deqa ni atra tal ti aqa ingi ingi kalil ti degsim gereiyime.” Qotei na nami Moses degsi minjej. ⁶ Ariya bini Yesus a atraiyo wau ojeqnu di wau tulan bolequja. Aqa wau dena atra tamo nami qaji nango wau tulan bunyejunu. Yesus a Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq yeba waiyej unu. Deqa anjam bunuj dena anjam namij di tulan bunyejunu. Ingi bole bole bunuj Yesus na iga egwa marej qaji dena ingi bole bole namij dego tulan bunyejunu.

Anjam bunuj a na anjam namij tulaŋ bunyejunu

⁷O ijo was nŋgi are qaliy. Anjam namij dena iga aqaryaigwa kere qamu Qotei a olo anjam bunuj marosai qamu. ⁸Ariya Tamo Koba a na tamo ungasari nango une babetnŋrsiq a endegsi marej, “Nŋgi quiy. E bati atonum unu. Bati di brantimqa e anjam bunuj qosisiy Israel nangi ti Juda nangi ti minjrit nangi qusib dauryqab. ⁹Ijo anjam bunuj di anjam namij dego sai. E nango moma nangi Isip sawaq dena joqsim gilsim mana goge dia ijo anjam namij nangi enjrem. Bati deqa nangi ijo anjam di dauryqa uratosib gotranyoqneb deqa e na kamba nangi qor-einjrem. ¹⁰Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal anjam kalil osiy Israel nango areqaloq di atqai. Osiy nango are miligiq di dego nengrenyqai. Deqa e nango Qotei soqnit nangi ijo segi tamo ungasari sqab. ¹¹Sosib bati deqa nangi kalil e qa geregere qalieqab. Deqa nangi olo bunuqna nango was nangi endegsi minjrqasai, ‘Nŋgi Tamo Koba a qa qalieoiy.’ Degsi minjrqasai. Nangi kalil e qa qalieqab. Tamo ñam ti tamo ñam saiqoji nangi ti kalil e qa qalieqab. ¹²Di kiyaaq? E nangi qa dulosiy nango une kobotetnŋrqai. Deqa bunuqna e nango une qa olo are qalqasai.” Tamo Koba a nami degsi marej.

¹³Agi Qotei a marej, “E anjam bunuj qosqai.” A degsi marej deqa iga qalieonum, anjam a nami qosej qaji di olo namijej. Deqa anjam di sokiñalayosim tore i koboqas.

Atra tamo gate nami qaji nangi wagme aqa leŋ atraiyeqnu

9 Israel nangi anjam namij daury-oqneb bati deqa nangi mandam qaji atra talq di Qotei qa louoqneb. ²Atra tal di jagwa oqajqa tal bul. Tal miligiq di warum bei soqnej. Warum di aqa

ñam “Getento Warum.” Warum miligiq di nangi lam ti atra bijal ti atraiyqa bem ti atnab soqnej. ³Getento warum qoreq di nangi gara kobaquja bei gain-teb. Gara aqa qoreq di warum bei soqnej. Warum di aqa ñam “Warum Tulaŋ Getento Koba.” ⁴Qa sum koitib qurem quleqwajqa deqa marsib atra bijal gol na gereiyosib warum dia atnab soqnej. Qotei aqa dal anjam so qaji ñam moŋgum dego warum dia soqnej. Ñam moŋgum aqa qalaq di gol na walateb. Ñam moŋgum miligiq di laŋ qure qa ingi uyo Qotei na nami Israel nangi anainjrej qaji di tabirq di atnab soqnej. Tabir di dego gol na gereiyeb. Ñam moŋgum miligiq di Aron aqa walwelqa toqonj nami qenjilitej qaji di atnab soqnej. Meniŋ aiyel Qotei a nami nango quraq di aqa dal anjam nengrenyey qaji di dego ñam moŋgum miligiq di atnab soqnej. ⁵Ñam moŋgum aqa quraq di laŋ angro aiyel nango sigito qunuŋ atnab soqnej. Laŋ angro aiyel nangi di Qotei aqa singila sigitoqnsib unub. Nango bari na ñam moŋgum di kabutesoqnej. Ñam moŋgum aqa qura di tamo ungasari nango une kobotetnŋrqajqa sawa. Bini e ingi ingi kalil deqa anjam koba marqasai.

⁶Ingi ingi kalil deqaji atra tal miligiq di atnab sonabqa atra tamo nangi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa warum dia Qotei louqajqa wau yeqnub. ⁷Ariya atra tamo gate a segi bati qujai qa wausau gaigai Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq giloqnsiq aqa segi une qa ti tamo ungasari nango une qa ti leŋ oqnsiq a Qotei atraiyeqnu. Tamo ungasari nangi di powo bole ti sosai deqa nangi une yeqnub. ⁸O ijo was kalil, Mondor Bole na iga endegsi osorgeqnu, atra tal namij sonaqa iga Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gilqajqa gam getenjejunu. ⁹Atra tal dena kumbra bunuj bini branteqnu qaji di iga laŋa

suwi osorgeqnu. Tal dia atra tamo nangi wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeq-nub. Ariya wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nango are miligi gereiyetnjqra keresai. Deqa nangi endegsi qalieqa keresai, “Bole, Qotei na gago une kobotetgekritqo.” Degyqa keresai. ¹⁰ O ijo was, anjam namij di a ingi uyo qa ti ya uyo qa ti yanso oqajqa ti jejamu ingi ingi qa ti segi mareqnu. Qotei na Israel nangi anjam namij di enjrej. Di kiyaqa? Nangi anjam di dauryosib soqrib bunuqna a na olo gam bunuj gereiyqas.

Kristus na aqa segi leŋ osiqa Qotei atraiyej

¹¹ Ariya Kristus a brantosiq a gago atra tamo gate sosisqa ingi bole bole Qotei na mondon iga egwas qaji di osiq a leŋ qure qa atra tal miligiq gilej. Atra tal di tulaŋ bolequja. Atra tal dena mandam qaji atra tal tulaŋ bunyejunu. Mandam tamo nangi na leŋ qure qaji atra tal di gereiyosai. ¹² Kristus a makau ti kaja du du ti nango leŋ osiq a atra tal di miligiq gilosai. A aqa segi leŋ osiq a bati qujai qa atra tal di miligiq gilej. Aqa wau dena a gago uneq na iga olo awaigej deqa iga ɲambile gaigai sqom. ¹³ Atra tamo nami qaji nangi makau ti kaja du du ti nango leŋ oqnsib Qotei atraiyeq-nub. Osib makau nango damu koiteqnab skuleqnaq sum oqnsib tamo ungasari nango gateq di bilenteq-nub. Nangi na tamo ungasari une ti unub qaji nango jejamu yansetnjqraqqa marsib kumbra degyeq-nub. ¹⁴ Ariya Kristus aqa leŋ na wagme nango leŋ tulaŋ bunyejunu. Kristus a jiga bei saiqoji. A gago jejamu yansetgosai. A gago are miligi yansetgej. Mondor gaigai sqas qaji a na Kristus singilatonaqa aqa segi ɲambile osiq a Qotei atraiyej. Osiqa aqa leŋ aiyej qaji dena gago are miligi yansetgej. Deqa iga qalieonum, iga Qotei aqa ɲamgalaq

di une saiqoji unum. Deqa iga moiyo qaji kumbra kalil uratqom. Osim Qotei ɲambile gaigai unu qaji a qa are qaloqnsim wauetoqnqom.

Kristus aqa leŋ na anjam bunuj singilatej

¹⁵ Yesus aqa leŋ aiyej qaji dena iga bole aqaryaigej. Deqa iga Qotei aqa ɲamgalaq di tamo bole une saiqoji unum. Yesus a na Qotei aqa anjam bunuj singilatqa osiq a iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiq a yeba waiyej unu. Nami iga anjam namij aqa sorgomq di sosim bati deqa iga une yoqnsim laqnem. On-aqa Yesus a iga qa moisiq dena a iga olo awaigosiq a gago une kobotetgej. Deqa iga ti tamo ungasari kalil Qotei na met-njreqnu qaji nangi ti ɲambile gaigai sqom. Qotei a nami marej, “E na ɲambile di ijo segi angro tintiŋ nangi enjqrai.”

¹⁶ E mandam tamo nango kumbra qa merngwai. Tamo bei a qalieqo, a bunuqna moiqa. Deqa a pepa bei osim aqa angro nangi aqa ingi ingi kalil oqajqa marsim nango ɲam nengrenyim sqas. A moiyo saisoq-nimqa aqa angro nangi aqa ingi ingi oqa keresai. A moiymqa nangi aqa ingi ingi oqab. ¹⁷ Tamo di a ɲambile soq-nimqa aqa anjam nengrenyej qaji di a laŋa sqas. Ariya a moiymqa aqa anjam di singila ti sqas. ¹⁸ Dego kere nami atra tamo nangi anjam namij singilatqa osibqa nangi na wagme nangi ɲumeqnab nango leŋ aiyuqnej. ¹⁹ Agi Moses a dal anjam kalil plaltosiq tamo ungasari nangi minjrsiq koboonaqa a na makau ti kaja du du ti nango leŋ osiq a ya ti sil lent ti ɲamtan aqa dani aqa ɲam hisop de ti turtosiq tamo ungasari nango gateq di bilentej. Osiqa Qotei aqa lou gara nengren aqa qoreq di dego bilentej. Sil lent di kaja du du nango juŋgum na gereiyo qaji. ²⁰ Moses a leŋ bilentosiqa marej, “Leŋ endi aisiq Qotei aqa anjam singilatqo. Agi Qotei a nami ɲingi

endegsi merngej, 'Ninggi anjam di dauryiy.'" ²¹ Osiqa Moses a olo leŋ bilenton-aqa atra tal ti atraiyqajqa ingi ingi ti nan-goq dego aiyej. ²² Deqa iga qalieonum, leŋ na ingi ingi kalil yansqas. Leŋ aiqa-sai di Qotei na tamo ungasari nango une kobotqasai. Dal anjam a degsi marqo.

Kristus a gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu Qotei atraiyej

²³ Atra tal namij aqa ingi ingi dena laŋ qaji ingi ingi laŋa sigitejunu. Atra tamo nanŋi na wagme nango leŋ oqnsib dena ingi ingi di yanseqnub. Ariya wagme nango leŋ na laŋ qaji ingi ingi yansqa keresai. Leŋ tulaŋ boledamu na segi laŋ qaji ingi ingi yansqas. ²⁴ Iga qalie, Kristus a mandam qaji atra tal miligiq gilosai. Mandam qaji atra tal di tamo nanŋi na ateb. Tal di Qotei aqa atra tal bole laŋa sigitejunu. Kristus a laŋ qureq oqej deqa bini a Qotei aqa areq di sosiqa iga qa waueqnu.

²⁵ Atra tamo gate nami qaji a wausau gaigai wagme nango leŋ oqnsiqa Warum Tulaŋ Getento Koba di miligiq gileqnu. A aqa segi leŋ osaieqnu. A wagme nango leŋ oqnsiq miligiq gileqnu. Ariya Yesus a degyosaieqnu. A laŋ qureq oqsiq bati qujai qa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. A bati gargekoba degyosaioqnej. ²⁶ A bati gargekoba degyoqnej qamu Qotei na nami mandam atej bati deqa a jaqatiŋ oqnsiq bosiq agi bini olo jaqatiŋ eqnu qamu. Ariya diŋo bati jojomqo deqa Kristus a bati qujai qa mandamq aisiq gago une kobotqa marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. ²⁷ Iga qalie, tamo kalil nanŋi bati qujai qa moiye-qnub. Mondonŋ nanŋi Qotei aqa ulatamuq di brantib a nango une qa nanŋi peginjrqas. ²⁸ Dego kere Kristus a bati qujai qa tamo gargekoba nango une qoboiyetnjrqas marsiqa aqa segi jejamu osiq Qotei atraiyej. Ariya mondonŋ a laŋ

qureq na bqas. Bati deqa a na tamo ungasari nango une olo qoboiyetnjrqasai. A bosim tamo ungasari a qa tarineqnub qaji nanŋi torej elenqqas.

Wagme nango leŋ na gago une kobotqa keresai

10 Moses aqa dal anjam aqa wau agiende. Dal anjam na ingi bole bole Qotei a mondonŋ iga egwas qaji di iga laŋa suwi osorgeqnu. Damu osorgosaieqnu. Atra tamo gate nanŋi wagme ingi ingi oqnsib wausau gaigai Qotei atraiyeqnub deqa iga qalieonum, dal anjam na tamo ungasari Qotei aqa areq gileqnub qaji nanŋi torej boletnjrqas keresai. ² Wagme ingi ingi dena tamo ungasari Qotei qa loueqnub qaji nango une yansetnjrqas kere qamu atra tamo gate nanŋi na olo atraiyosai qamu. Deqa tamo ungasari nanŋi nango une qa olo are gulbeinjrosai qamu. ³ Ariya atra tamo gate nanŋi wausau gaigai wagme ingi ingi di oqnsib Qotei atraiyeqnub. Deqa tamo ungasari nanŋi nango une qa olo are qaloqnsib are gulbe ti unub. ⁴ Kumbra di aqa utru agiende. Makau ti kaja du du ti nango leŋ na tamo ungasari nango une kobotetnjrqas keresai bole sai.

⁵ Deqa Kristus a mandamq aiqa osiqa endegsi pailyej,

"O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaieqnu.

Deqa e ijo segi jejamu osiy ni atraimqai. Ijo jejamu di agi ni na e gereiyetbem.

⁶ O Abu, atra tamo nanŋi na tamo ungasari nango une qa aqaryain-jrqas maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib ŋamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnub.

Ni ingi ingi deqa arearetmosaieqnu.

⁷ Deqa e ni endegsi pailmonum,

'O Qotei, e bonum.

Agi nami anjam degsib e qa nengrenyeb.

Bini e ino areqalo dauryqa bonum.”

Kristus a mandamq aïqa osïqa degsi Qotei pailiej.

⁸ Agi Kristus a namoqna pailiej, “O Abu, ni atraimqajqa wagme ingi ingi qa arearetmosaïeqnu. Atra tamo nanqi na tamo ungasari nango une qa aqaryainjrqa maroqnsib wagme ingi ingi oqnsib ñamyuwo na koitoqnsib ni atraimeqnu. Ni ingi ingi deqa arearetmosaïeqnu.” O ijo was, dal anjam a nami atraiyqajqa ingi ingi deqa marej. ⁹ Ariya bunuqna Kristus a olo pailiej, “O Qotei, e ino areqalo dauryqa bonum.” A degsi pailiej deqa iga qalieonum, a kumbra namij di taqal waiyosïqa olo kumbra bunuj atej. ¹⁰ Yesus Kristus a Qotei aqa areqalo dauryosiq deqa a bati qujai qa aqa segi jejamu osïqa Qotei atraiiej. Wau dena Yesus na iga elenosiqa Qotei aqa segi kumbra boleq di atej.

Yesus aqa leñ na gago une kobotetgej

¹¹ Atra tamo kalil nanqi bati gaigai atra tal miligiq giloqnsibqa nango wau yeqnu. Nanqi bati gargekoba wagme ingi ingi oqnsib Qotei atraiyeqnu. Ingi ingi dena tamo ungasari nango une kobotetnrqa keresai. ¹² Ariya Kristus a bati qujai qa gago une kobotqa marsïqa aqa segi jejamu osïqa Qotei atraiiej. Osïqa lañ qureq oqsïq dia Qotei aqa bañ woq di awoej. Deqa aqa atraiyo wau di gaigai sqas. ¹³ A Qotei aqa bañ woq di awesosiqa mondoñ Qotei na aqa jeu tamo kalil nanqi osim aqa singaq di koroïnrqajqa deqa tarïeqnu. ¹⁴ Yesus a bati qujai qa aqa segi jejamu osïqa Qotei atraiiej. Wau dena a na tamo ungasari a nami Qotei aqa segi kumbra boleq di atej qaji nanqi toreï boletnrrej. Deqa nanqi bati gaigai une saïqoï sqab.

¹⁵ Anjam deqaji Mondor Bole na dego iga mergeqnu. Agi a endegsi mergeqnu, ¹⁶ “Tamo Koba a marej, ‘Ijo anjam bunuj agiende. Bati bei brantimqa e na ijo dal

anjam kalil osiy tamo ungasari nango are miligiq di atqai. Osiy nango areqaloq di dego nengrenyqai.” ¹⁷ Osïqa olo anjam bei dego totoryosiq endegsi marej, “E nango une kobotetnrqai deqa bunuqna e nango une qa olo are qalqasai.” ¹⁸ O ijo was, Qotei na gago une toreï kobotej deqa atraiyo ingi bei na gago une olo kobotqa keresai bole sai.

Iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gilqa kere

¹⁹ O ijo was kalil, Yesus aqa leñ aïiej qaji dena gago une kobotetgej. Deqa iga Warum Tulañ Getento Koba di miligiq giloqnqom. Iga ulaqasai. Warum di agi Qotei aqa atra talq di unu. ²⁰ Yesus a segi na ñambile qa gam bunuj waqtetgosïqa a segi namoosiq warum di miligiq gilsiq gara gaïnejunu qaji dena toreï miligiq gilej. Gara di Yesus aqa segi jejamu. ²¹ Gago atra tamo gate unu agi Yesus. Deqa a na Qotei aqa tamo ungasari kalil nanqi taqatnrreqnu. ²² A gago kumbra uge kalil qa are qalsïqa aqa segi leñ bilentonaqa aisiq gago are miligi yansetgej. Deqa iga ya na yanso em. Yesus aqa wau dena iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saïqoï unum. Deqa kumbra gisañ kalil gago are miligiq di unu qaji di iga taqal waiyqom. Osim Qotei qa gago areqalo toreï singilatosisim aqa areq giloqnqom. ²³ Iga qalie, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di a na egwas. A uratqasai. Deqa iga Qotei aqa ñam singila na ojsim boleq di maroqnsim ingi bole bole deqa tarïnoqnqom. Iga areqalo aiyeltqasai. ²⁴ Iga gago Kristen was nango are tigeltetnrqonimqa nanqi qalaqalaiyo kumbra ti kumbra bole bole ti dauryoqnqab. ²⁵ Osim iga Qotei aqa ñam qa koroqnoqnqom. Iga kumbra di uratqasai. Kristen was qudei nanqi koroqajqa asginjreqnu. Deqa iga nanqi singilatnrqonqom. Ningi qalie, Yesus a olo bqajqa bati jojomqo.

Iga Qotei aqa Ijiri qoreiyqasai

²⁶ Ningi quiy. Iga Yesus aqa anjam bole qalieonum deqa bunuqna iga diqosim gago segi areqalo na une yoqn-qasai. Yoqnqom di Qotei na gago une kobotetgwasai. Osim atraiyqajqa ingi bei iga egwasai. ²⁷ Iga une yoqnqom di iga pegigwajqa bati qa ulaosim tarinqom. Pegigwajqa bati deqa Qotei na aqa jeu tamo kalil nangi ojelenosim namyuwo kankan kobaq di breinjrqas. ²⁸ Iga qalie, tamo bei a Moses aqa dal anjam gotranymqa tamo aiyel kiyo tamo qalub kiyo aqa une unsib boleq di maribqa tamo unggasari nangi a qa dulqasai. Nangi a qalib moiqas. ²⁹ Ariya tamo bei a Qotei aqa Ijiri qoreiyosim aqa ñam ugeugeiyqas di aqa une deqa a gulbe tulan kobaquja oqas. Aqa gulbe dena dal anjam gotranjo qaji tamo aqa gulbe tulan bunyqas. Tamo di a nami Qotei aqa anjam bunuj Yesus aqa leñ na singilatej qaji di dauryoqnej. Osiqa a Qotei aqa segi kumbra boleq di soqnej. Ariya a olo Yesus aqa leñ di ugeugeiyosim Qotei aqa Mondor iga qa are boleiyeqnu qaji aqa ñam ugetqas di a gulbe tulan kobaquja oqas. ³⁰ Iga qalieonum, Qotei a nami endegsi marej, “Tamo nanggo une kalil e segi na kambatosiy awai uge enjrqai. Di ijo segi wau.” Osiqa marej, “Tamo Koba a na aqa tamo unggasari nanggo une qa peginjrqas.” ³¹ O ijo was, Qotei nambile unu qaji a na tamo bei nolaotqas di a tulan ulaugetqas.

Nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di geregere ojesoqnay

³² Ningi are qaliy. Nami Qotei a nungo areqalo suwantetngonaqa bati deqa jeu tamo nangi na gulbe ti jaqatin ti gargekoba ningi engoqneb. Engenab ningi singila na tigeloqnsib gulbe di

gotranjoqneb. ³³ Jeu tamo nangi dena nungo Kristen was qudei nangi joqoqnsib tamo unggasari kalil nanggo ñamdamuq di tigeltjnroqnsib nanggo ñam misilinyoqnsib nangi ugeugeinjroqneb. Yeqnab ningi na nungo Kristen was nangi di beternjroqnsib singilatjnroqneb. ³⁴ Jeu tamo nangi dena nungo Kristen was qudei nangi ojoqnsib tonto talq di breinjreknab sonabqa ningi na tonto tamo nangi deqa are qaloqnsib nangi geregereinjroqneb. Bati di jeu tamo nangi dena ningi qudei nungo ingi ingi yaingoqneb. Ariya ningi deqa are ugeingosaioqnej. Ningi areboleboleingonej. Di kiyaga? Ningi qalie, ingi di laña mandam qaji ingi. Ingi bati gaigai sqas qaji di tulan bolequja. Mondonj ningi ingi di oqab. Di ningi qalie.

³⁵ Kumbra bole ningi nami yoqneb qaji deqa olo are qaloqnsib yoqnay. Osib nungo areqalo Yesus qa singilateqnub qaji di geregere ojesoqnay. Ningi olo urataib. Ningi uratqasai di mondonj ningi awai tulan boledamu oqab. ³⁶ Ningi nungo gulbe kalil qoboioqnsib singila na tigelesoqnay. Ningi degyqab di Qotei na ningi singilatngimqa ningi aqa areqalo dauryekritosib mondonj ingi bole bole a nami ningi engwa marej qaji di ningi oqab. ³⁷ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Sokiñala tamo bunuqna bqas qaji di a bqas. Deqa a tariñsokobaiyqasai. A urur boqujatqas. ³⁸ Ijo segi tamo unggasari bole nangi e qa nanggo areqalo singilatqab di nangi nambile sqab. Nangi na e qoreibqab di e nangi qa areboleboleibqasai.”

³⁹ O ijo was, iga Qotei qoreiyosim padalqasai. Tamo qudei nangi degyeqnub. Ariya iga tamo deqaji sai. Iga Qotei qa gago areqalo singilato qaji tamo. Deqa iga nambile gaigai sqom.

Iga Qotei qa gago areqalo singilatqajqa kumbra

11 Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di aqa utru agiende. Iga qalieonum, ingi bole bole Qotei a nami iga egwa marej qaji di iga oqajqa tarijesoqnimqa a na egwas. Iga gago namdamu na ingi di unqa keresai di ungum. Iga ingi di oqom. ²Qotei aqa tamo ungasari nami soqneb qaji nangi a qa nanngo areqalo singilatoqneb deqa a nangi qa maroqnej, “Nangi tamo bolequja.” ³O ijo was, iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum deqa iga endegsi poigeqnu, bole, Qotei a anjam segi maraqa lan ti mandam ti brantej. Ingi ingi iga unqa keresai qaji di Qotei na elenqosiqa dena a ingi ingi kalil iga uneqnum qaji di gereinjrej. Iga degsi poigeqnu.

Abel na Enok na Noa na nangi qalub Qotei qa nanngo areqalo singilateb

⁴Abel a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a ingi bei Qotei atraiyonaqa Qotei a ingi deqa tulan arearetej. Kein a dego ingi bei Qotei atraiyej. Ariya Qotei a Kein aqa atraiyo ingi deqa arearetosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Abel a Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiyoqi soqnej. Abel a moiyej ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa bini a Qotei aqa anjam iga mergobuleqnu.

⁵Enok a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a moiyojai. A namBILE sonaqa Qotei na a osiq lan qureq oqej. Oqnaqa tamo ungasari nangi a qa namoqneb a olo unosai. Kumbra dena iga osorgeqnu, Qotei na Enok lan qureq osi oqosaisosiqa a Enok aqa kumbra qa tulan arearetoqnej. ⁶O ijo was, ningi Qotei aqa areq gilqa osibqa ningi mati a qa nungo areqalo singilatosib endegsib mariy, “Bole, Qotei a unu. Deqa iga a qa namosim gilsim itonam a na

awai boledamu egwas.” O ijo was, ningi degsib marqab di Qotei a ningi qa tulan arearetqas. Tamo nangi Qotei qa nanngo areqalo singilatqasai di a nangi qa arearetqa keresai.

⁷Noa a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na minjej, “E bunuqna awa qarinyit bosim mandam kalil keretqas. Deqa ni qobun gereiyme.” Noa a awa unosaisosiqa a Qotei aqa anjam di dauryosiqa aqa angro nangi ti aqa unja a ti padalaib deqa qobun gereiyej. Aqa kumbra dena a tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nanngo une babetnjrej. A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na a tamo bole une saiyoqi qa minjej.

Abraham Sara wo nangi Qotei qa nanngo areqalo singilateb

⁸Abraham a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Qotei na Abraham metonaqa a Qotei aqa anjam dauryosiqa mandam mutu bei Qotei na a yqajqa minjej qaji deq gilej. A sawa qabiqas kiyo di a qalieosaisosiqa gilej. ⁹A Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a gilsiq mandam mutu dia brantosiqa yaun tamo soqnej. Mandam mutu di agi Qotei na a yqajqa minjej. A di sonaqa Qotei na minjej, “Mondon e na ino moma nangi mandam mutu endi enjrqai.” Onaqa Abraham a mandam mutu dia laqnsiqa jagwa oqajqa tal gereiyoqnsiqa di neioqnej. A na Aisak Jekop wo nangi joqsiqa koba na soqneb. Qotei na nangi aiye dego minjrej, “Mondon e na nungo moma nangi mandam mutu endi enjrqai.” ¹⁰Abraham a lan qureq oqsim dia sqajqa deqa are qaloqnsiq tarijoqnej. Lan qure di bati gaigai sqas. Lan qure agi Qotei a segi na gereiyej unu.

¹¹Abraham aqa naun Sara a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa a tulan qeliosiqa marej, “Bole, e angrotqai. Anjam Qotei na merbej qaji di

a uratqasai. A dauryqas.” Sara a degsi marej deqa Qotei na aqa miligi gereiyet-onaq a gumañej. ¹²Abraham a dego qeliosiq a moiqañja bati jojomonaqa Qotei na a singila yonaqa a angro mel qujai ñambabtej. Onaq bunuqna aqa moma nañgi tulañ gargekobaeb. Bongar tulañ gargekoba unub dego kere Abraham aqa moma nañgi ulul bul tulañ gargekobaeb. Deqa sisiyqa keresai.

¹³O ijo was, Abel na Enok na Noa na Abraham na Sara na nañgi kalil Qotei qa nañgo areqalo singilatesosib moreñeb. Nañgi mandamq endi sosibqa ingi bole bole Qotei a nami nañgi enjraq minjrej qaji di nañgi osai. Nañgi ingi di oqajqa tariñesosibqa isaq na ingi di unsib deqa areboleboleinjrej. Deqa nañgi maroqneb, “Iga mandamq endi so boleiyqasai. Iga mandamq endi yaunq tamo bulosim sokiñala sosim bunuqna iga mandam endi uratqom.” ¹⁴O ijo was, iga qalieonum, tamo ungasari anjam degsib mareqnub qaji nañgi nañgo segi sqajqa sawa boleq oqwajqa are qaleqnub. ¹⁵Nañgi nañgo qure utruq olo aiqajqa deqa are qaleb qamu nañgi puluosib aiyeb qamu. ¹⁶Ariya nañgi nañgo qure utruq olo aiqajqa are qalosaieqnub. Nañgi sawa tulañ boledamu agi lañ qureq di unu qaji deq oqwajqa are qaleqnub. Tamo ungasari nañgi dena Qotei endegsib minjeqnub, “Ni gago Qotei.” Yeqnaqa Qotei a nañgo Qotei sqajqa jema iyosaieqnu. Nañgi a qa nañgo areqalo singilateqnub deqa a nañgo qure agi lañ goge dia gereiyetnjrej unu.

¹⁷Abraham a Qotei qa aqa areqalo bole singilatej kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq endegsi minjej, “Ni ino segi angro qujai Aisak qalsim e atraibe.” Onaq Abraham a Qotei aqa anjam di uratosai. Bole, Qotei na nami minjej, “E na ino moma nañgi mandam mutu endi enjraqai.” Ariya a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa a Aisak

osiq Qotei atraiyqa gilej. ¹⁸Agi Qotei a nami Abraham minjej, “Aisak aqa leñ na ino moma nañgi bumbranyqab.” ¹⁹Abraham a Aisak qalqa osiq endegsi are qalej, “E Aisak qalitqa, ungum, Qotei na a olo subq na tigeltqa kere.” Abraham a degsi are qalsiq sonaq Qotei na saidyej, “Ni Aisak qalaim.” Deqa iga yawo anjam endegsi marqom, Qotei na Aisak subq na tigeltobulosiq olo Abraham yej.

Aisak na Jekop na Josep na nañgi qalub Qotei qa nañgo areqalo singilateb

²⁰Aisak a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq Jekop Iso wo nañgo gateq di aqa bañ atetnjrsiq nañgi qa pailyosiq kumbra bunuqna nangoq di brantqas qaji deqa nañgi minjrej.

²¹Jekop a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq Josep aqa angro aiyel nañgo gateq di aqa bañ atetnjrsiq nañgi qa pailyej. A tulañ qeliosiq moiqa jojomosiq deqa a na aqa walwelqa toqon ojsiq singa pulutosiq Qotei qa louej.

²²Josep a dego Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tulañ qeliosiq moiqa jojomosiq a na aqa was nañgi endegsi minjrej, “Ningi na nungo moma agi Israel nañgi minjribqa bunuqna nañgi Isip sawa uratoqnsibqa bati deqa nañgi ijo tanu osi gilqab.”

Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatej

²³Ariya Moses aqa ai abu nañgi dego Qotei qa nañgo areqalo singilateb. Deqa Moses a ñambabonaqa nañgi a osib bai qalub a ulitonab soqnej. Nañgi qalieeb, Moses a angro tulañ bolequja. Nañgi Isip nañgo mandor koba ulaiyosai deqa nañgi aqa anjam gotrañyosib Moses ulitonab soqnej.

²⁴Sosiq tamo kobaqujaonaqa Isip tamo ungasari nañgi na minjoqneb, “Ni

Isip nango mandor koba aqa asi aqa angro.” Onaqa Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a aqa segi ñam aguq atsiqa nango anjam di quqwa uratoqnej. ²⁵ A endegsi are qalej, “Qotei aqa tamo ungasari agi Israel nangi gulbe ti unub. Deqa ungum, e nangi koba na sosiy gulbe oqnqai. Une qa arebolebole a sokiñalayosim koboqas. Di e uratqai.” ²⁶ Osiqa olo endegsi are qalej, “E Kristus aqa ñam qa jemaï oqai di kere. Mondon e awai tulan boledamu oqai. Awai dena silali ti ñoro ti kalil Isip sawaq endi unu qaji di tulan bunyejunu.” Moses a awai boledamu di oqa marsiq deqa a degsi are qalej. Osiqa Qotei qa aqa areqalo singilatej.

²⁷ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. Isip nango mandor koba a Moses qa minjin oqetej ariya Moses a deqa ulaosai. Qotei agi iga unosaieqnum qaji di Moses na unobulosiq deqa a singila na tigelosiq Isip sawa uratosiq gilej. ²⁸ Moses a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq deqa a na Israel tamo ungasari nangi minjrnaqa nangi kaja du du ñumsib nango damu uyebe. Uysib kaja du du nango lej ainaqa di osib Qotei na aqa lan angro bei qarinyim bosim Israel nango angro matu nangi ñumaim deqa lej di nango siranmeq di liyeb.

Tamo ungasari tulan gargekoba nangi Qotei qa nango areqalo singilatoqnebe

²⁹ Israel nangi Qotei qa nango areqalo singilatosib deqa nangi Yuwal Lentq di gentosib mandam boleq aisib walwelosib gilebe. Gileqnab Isip nangi na nangi daurnjrsib yuwal ambleq aisib ya uysib morenebe.

³⁰ Bunuqna Israel nangi Qotei qa nango areqalo singilatosib deqa nangi Jeriko qure agutosib kalilyo bati 7 yonabqa qure aqa dadan kalil ululonebe.

³¹ Sambala unqa Rahap a dego Qotei qa aqa areqalo singilatej. Deqa Israel tamo aiyel nangi lumu na Jeriko qure unqa bonabqa a na nangi aiyel osiqa lawo na gereinjrsiqa ulitnjrej. Qure deqaji tamo ungasari nangi Qotei aqa anjam gotranjoqnebe deqa Qotei na nangi kalil padaltnjrej. Rahap a segi Qotei na uratonaq bole soqnej.

³² Gideon na Barak na Samson na Jepta na Devit na Samuel na Qotei aqa medabu o qaji tamo kalil nangi dego Qotei qa nango areqalo singilatoqnebe. E nangi qa olo ningi saingwajqa bati kere-saiibqo. ³³ Nangi Qotei qa nango areqalo singilatoqnebe deqa nangi na mandor kokba nangi qoto itnjroqnsib qoto bunjoqnebe. Osib kumbra bole tintinjoqnebe. Ingi bole bole Qotei na nami nangi enjrqqa minjrej qaji di nangi elejoqnebe. Laion nangi boqnsib nangi uyqa laqnab nangi na nango medabu getentetnjroqnebe. ³⁴ ñamyuwo na nangi koitnjrqqa laqnaq nangi olo ñamyuwo mosotoqnebe. Jeu tamo nangi boqnsib serie na nangi ñumqa laqnab nangi jaraiyoqnebe. Nangi segi singila saiqoji sonab Qotei na olo nangi singilatnjroqnej. Nangi singilaoqnsib qotoqnsib sawa bei bei qaji nangi teteinjroqnebe. ³⁵ Ungasari qudei nango angro nangi moreneqnab Qotei na olo subq na tigeltnjroqnej. Jeu tamo nangi na Qotei aqa tamo qudei nangi tonto talq di breinjroqnsib jaqatinj koba enjroqnebe. Osib minjroqnebe, “Ningi Qotei qoreiyib iga ningi uratngim ningi tonto talq dena oqedqab.” Onaqa nangi na saidosib minjroqnebe, “Sai. Mondon iga olo subq na tigelosim ñambile tulan boledamu oqom. Deqa ungum, bini iga jaqatinj oqnsim unum di kere.”

³⁶ Jeu tamo nangi na Qotei aqa tamo ungasari qudei nangi misilijnjroqnsib kumbainjroqnebe. Osib nangi tonto talq di breinjroqnsib sil singila kokba na nangi tontnjroqnebe. ³⁷ Osib Qotei aqa

tamo ungasari qudei nanği menin na ñumoqnsib moiyoṭnjroqneb. Osib olo qudei nanği serie na giŋgeñjreqnab moreñoqneb. Osib olo qudei nanği je-jamu qaja na qametnjroqneb. Nanği qudei gara bolesai deqa nanği kaja nanği juŋgum na gara gereiyoqnsib ju-goqneb. Nanği inği inği tulaŋ saiin-jrej deqa nanği laŋa soqneb. Jeu tamo nanği na nanği gulbe enjroqnsib tulaŋ ugeugeinjroqneb. ³⁸ Tamo ungasari nanği di tulaŋ ugeosib soqneb deqa nanği wadau sawaq di, manaq di, menin kokba miligiq di, sub miligiq di laqneb. Nanği Qotei qa nanği areqalo singilatoqneb deqa nanği kumbra bole yoqneb. Nanği tamo ungasari kalil mandamq di soqneb qaji nanği bul sai. Nanği kumbra tulaŋ bolequja.

³⁹ Nanği kalil Qotei qa nanği areqalo singilatoqneb deqa nanği aqa ñam-galaq di tamo ungasari tulaŋ bolequja soqneb. Ariya inği bole bole Qotei na nanği enjrqqa minjrej qaji di nanği os-aioqneb. ⁴⁰ Di kiyaaq? Qotei na olo inği tulaŋ boledamu bei iga egwajqa marsiqa gereiyej unu. Mondoŋ a na iga ti nanği ti turtgosim iga kalil koba na inği boledamu di egwas. Osim dena a na iga kalil torei boletgwas.

Iga Yesus koqyesosim a qa gago areqalo singilatqom

12 Tamo ungasari nami soqneb qaji nanği di Qotei qa nanği areqalo singilatoqneb deqa bini nanği laŋbi bul iga agutgesonab iga nanği unjreqnum. Unjreqnum deqa iga singila na gurgurobuloqnsim bubuŋoqnqom. Qotei na iga giltgej deqa iga gurguroqnmq gulbe qudei na iga getentgwa laqnmq iga gulbe di olo gotraŋyoqnqom. Une qudei gagoq di beterqajqa laqnu qaji di dego iga gotraŋyoqnqom. ² Osim iga Yesus koqyoqnsim gurgurqom. Iga Qotei qa gago areqalo singilateqnum di Yesus

a segi utru. Bunuqna a na gago areqalo di torei keretqas. Yesus a nami qalieej, a ñamburbasq di moisiim bunuqna a olo tulaŋ areboleboleiyqas. Jeu tamo nanği a qa maroqneb, “A tamo uge deqa a moiqas.” Ariya Yesus a deqa jemaiyo-sai. A aqa are singilatosiq ñamburbasq di moiyej. Bini a olo laŋ qureq di Qotei aqa awo jaram baŋ woq di awejunu.

Qotei na iga tingitgwa marsiqa gulbe egeqnu

³ Nanği geregere are qaliy. Une tamo nanği Yesus qa tulaŋ ugeoqnsib a jeuteqnaab a singila na tigelesoqnej. Nanği dego singila na tigelesoqniiy. Nanği ulaaib. Osib asgingaiq. ⁴ Bole, nanği une gotraŋyoqnqom singilakobaenqub. Ariya jeu tamo nanği na kamba nanği moiyoṭngosaieqnu. ⁵⁻⁶ O ijo was, Qotei a nami anjam bei nanği merngej. Nanği anjam deqa are walŋgwo kiyo? A nanği dalŋgwa osiqa endegsi merngej, “O ijo angro, e nungo Tamo Koba. Deqa e nanği tingitgwa marsiyqa gulbe engoqnit nanği gulbe di qoboiyqa asgingaiq. Osib are gulbeingaiq. Nanği quiy. Tamo ungasari e qalaqalainjreqnum qaji nanği di e na olo tingitnjreqnum. Tamo ungasari e ijo segi angro qa mareqnum qaji nanği di e na olo gulbe enjreqnum.” Qotei a nanği aqa segi angro sqa marsiq deqa anjam degsi merngej. Nanği anjam deqa olo are walŋgwo kiyo?

⁷ O ijo was, Qotei na nanği tingitgoqnsim gulbe engoqnimqa nanği singila na tigeloqnsib gulbe di qoboioqniiy. Abu nanği na nanği angro nanği gaigai tingitnjreqnub dego kere Qotei na nanği tingitngeqnu. ⁸ Qotei na aqa angro kalil nanği gaigai tingitnjreqnu. A na nanği tingitngwasai di nanği aqa angro sqa keresai. Nanği gam qaji uŋa aqa angro bul sqab. ⁹ Nanği are qaliy. Gago mandam qaji abu nanği na iga tingitgoqneb. Deqa iga nanği ñam soqto-

qnem. Ariya gago lanj qaji Abu a gago qunuŋ taqateqnu. Deqa iga aqa sor-gomq di geregere sosimqa aqa ñam tulanj soqtoqnqom. Osim dena iga ñambile sqom. ¹⁰Gago mandam qaji abu nangi sokiñala sosib nanjo segi areqalo dauryosib iga tingitgoqneb. Ariya Qotei na iga geregere aqaryaigwajqa osiq iga tingitgeqnu. Di kiyaaq? Iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa deqa. ¹¹Bole, Qotei na iga tingitgwa maroqnsiq gulbe egeqnaqa iga areboleboleigosaieqnu. Iga are gulbeigeqnu. Ariya bunuqna gulbe dena iga singilatgimqa iga kumbra bole tintinj dauryqajqa geregere qalieqom. Osim dena iga lawo na sqom.

Ningi Qotei aqa segi kumbra bole dauryiy

¹²Deqa nungo banj a laesqas di ningi na olo singilatosib wauoqniy. Nungo singa tombol dego laesqas di ningi olo singila na tigelesoqniy. ¹³Tigelesosib gam bole dauryosib walweloqniy. Ningi degyqab di nungo singa ugeqasai. Nungo singa olo boleqas.

¹⁴Ningi tamo kalil nangi ti koba na geregere lawo na sqajqa singilaoqniy. Osib ningi Qotei aqa segi kumbra bole dego dauryqajqa singilaoqniy. Tamo a Qotei aqa segi kumbra bole dauryqasai di a Tamo Koba unqa keresai. ¹⁵Ningi geregere ñam atoqnsib soqniy. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra di ningi qudei olo uratosib ulonjo uge. Ñam-tanj oqsiq gei uge uge ateleŋeqnu dego kere nungo ambleq di tamo bei a are uge ti sosim kumbra uge uge babtoqnimqa ningi na saidiy. Tamo dena ningi niñaqngimqa ningi Qotei aqa ñamgalaq di jiga ti so uge. ¹⁶Ningi na Kristen tamo ungasari nangi saidnjribqa nangi sambala kumbra yaib. Osib Qotei qoreiyai. Agi Aisak aqa ñiri Iso a Qotei qoreiyey. Osiqa a angro matu soqnej deqa are qalosaiosiq ingi bole bole aqa

abu na nami a yqajqa minjej qaji di qarinyosiq dena ingi uyo bei awaiyosiq uyej. ¹⁷Ningi qalie, bunuqna Iso a aqa abu aqa ingi bole bole di olo oqajqa marnaqa Qotei na saidyey. Deqa a aka-mugetej. Aqa kumbra uge yey qaji di a olo uratosim are bulyqajqa gam saiyej.

Ningi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji deq beleŋeb

¹⁸Nami Israel nangi Sainai mana utru jojomyosib dia ñamyuwo ti ambru ti jagwa ti unoqneb. Nango banj na mana di ojoqneb. Ariya ijo was, ningi ingi ingi deq bosai. ¹⁹Israel nangi Sainai manaq di gul anjam quoqnsib Qotei aqa kakro dego quoqneb. Osib ulaugeteŋ. Deqa nangi Moses minjeb, “Qotei a olo anjam bei mergaiq.” ²⁰Nangi Qotei aqa anjam di qusib ulaugeteŋ. Agi Qotei na nangi endegsi minjrej, “Tamo bei kiyo wagme bei kiyo mana endeq oqimqa ningi a meniŋ na qalib moiym.” Qotei na nangi degsi minjrej. ²¹Manaq di nangi ingi ingi di unoqnsib deqa nangi tulanj ulaugeteŋ. Moses a dego mana deqa ulaosiq marej, “E ulaugetosim tulanj ginda gindaneqnum.”

²²Ariya ningi ingi ingi deq bosai. Ningi Saion manaq beleŋeb. Osib Qotei ñambile gaigai unu qaji aqa segi qureq dego beleŋeb. Qure di agi Jerusalem bunuj lanj goge di unu qaji. Ningi lanj angro tulanj gargekoba sisiyqa keresai nanjoq dego beleŋeb. ²³Tamo ungasari Qotei qa korooqnsib loueqnub qaji nanjoq dego ningi beleŋeb. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa segi angro matu tintinj. Nango ñam Qotei a lanj qureq di nengrenyey unu. Ningi Qotei qa ti tamo ungasari kumbra bole dauryeqnub qaji nanjo qunuŋ qa ti beleŋeb. Tamo ungasari nangi di Qotei na toreï boletnjrej. Qotei agi mondonj iga kalil pegigwas. ²⁴Ariya ningi Yesus qa dego beleŋeb. Yesus agi Qotei aqa anjam bunuj singi-

latqa osiqa iga Qotei ti gago ambleq di tigelesosiqa yeba waiyej unu. Yesus aqa leŋ bileŋej qaji a qa dego ningi beleŋeb. Deqa leŋ dena Qotei aqa anjam ningi merngobuleqnu. Yesus aqa leŋ di tulaŋ bolequja. Leŋ dena Abel aqa leŋ tulaŋ bunyejunu. Abel aqa leŋ na dego ningi anjam merngobuleqnu.

Ningi Qotei aqa anjam quqwa urataib

²⁵ O ijo was, ningi geregere ŋam atoqniy. Qotei na ningi anjam merngoqnmqqa ningi aqa anjam dauryqa urataib. Qotei a nami mandamq endi sosiqa Israel nangi anjam singila na minjroqnej. Minjreqnaqa nangi aqa anjam di dauryqa uratoqneb. Deqa Qotei na nangi awai uge enjrej. Awai uge di nangi britosib jaraiqa keresai. Ariya bini Qotei a laŋ goge di sosiqa iga dego anjam singila na mergeqnu. Deqa iga a qoreiyqom di a na iga awai tulaŋ ugedamu egwas. Awai uge di iga britosim jaraiqa keresai bole sai. ²⁶ Nami Qotei na Israel nangi anjam singila na minjreqnaqa aqa kakro dena mandam reŋginyoqnej. Ariya bini a olo anjam endegsi iga mergeqnu, “Bunuqna bati qujai qa e olo mandam reŋginyqai. E mandam segi reŋginyqasai. E mandam ti laŋ ti reŋgijnjrqi.” ²⁷ A marej, “Bati qujai qa.” Deqa iga qalieonum, Qotei na ingi ingi a nami atej qaji di taqal breinjrim nangi tore i koboqab. Ingi ingi di agi Qotei na reŋgijnjrqas. Yimqa ingi ingi a na reŋgijnjrqasai qaji di gaigai sqab.

²⁸ Qotei a gago Mandor Koba sosiqa iga taqatgeqnu. Aqa kumbra di reŋginqa keresai. Deqa iga Qotei binjoqnsim kumbra a tulaŋ areareteqnu qaji dena a qa louoqnsim aqa ñam soqtoqnsim ulaoqnsim aqa sorgomq di sqom. ²⁹ Iga degyqom. Di kiyaya? Gago Qotei a ŋamyuwo bul ingi ingi kalil koiteleneqnu qaji.

Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

13 O ijo Kristen was, bati gaigai ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. ² Qure bei qaji tamo nangi nungo meq boqnb ningi na oqnsib geregereinjroqniy. Kumbra di ningi urataib. Ningi qalie, qure bei qaji tamo nangi nami nungo moma qudei nanngo meq beqnaq tamo bole edegoqnsib geregereinjroqneb. Ariya nangi tamo sai. Nangi laŋ angro.

³ Qotei aqa tamo ungasari qudei nangi tonto talq di unub deqa ningi nangi uratnjraib. Ningi nangi qa are qaloqnsib koba na tonto talq di sobulosib nangi gereinjroqniy. Kristen tamo qudei nangi jeu tamo nangi na jaqatiŋ enjreŋnub deqa ningi nangi qa dego are qaloqnsib koba na jaqatiŋ obuloqnsib nangi gereinjroqniy. Ningi qalie, jeu tamo nangi na nungo jejamu dego ugeugeiyqa kere.

⁴ Tamo a unatqas di kumbra bole. Uŋa a tamotqas di dego kumbra bole. Deqa ningi kumbra di ugetaib. Ningi kumbra di geregere taqatosib Qotei aqa ŋamgalaq di jiga saiqoji soqniy. Ningi qalie, tamo ungasari sambala kumbra yeŋnub qaji nangi Qotei na awai uge enjrqas.

⁵ Ningi silali qa mamaulŋgaŋq. Ningi endegsib maroqniy, “Iga silali ti ingi ti kiŋala eqnum di kere.” Agi Qotei a marej, “E ni uratmqasai. E ni qoreimqasai dego.” ⁶ Deqa iga gago are singilatoqnsim endegsi maroqnmq, “Tamo Koba a na e aqaryai beqnu.

Deqa e ulaqasai.

Tamo bei na e ugetbqa keresai.”

Iga Yesus dauryqajqa jemaigwasai

⁷ O ijo was ningi quiy. Kristen gate nangi Qotei aqa anjam palontoqnsib ningi merngeqnu. Osib Qotei qa nanngo areqalo singilatoqnsib kumbra bole bole

yeqñub. Nanngo kumbra deqa ningi are qaloqñsib dauryoqñiy.

⁸ Yesus Kristus aqa kumbra bulyqasai. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. ⁹ Deqa tamo qudei nanngi bosib anjam utru segi segi na nunngo are tigeltetngibqa ningi nanngo anjam di dauryaib. Osib Qotei aqa gam urataib. Qotei a ningi qa are boleiyeqnu aqa kumbra dena nunngo are singilatetng-qoqñeme. Ariya tamo qudei nanngi mare-qñub, “Iga ingi uyo na gago are singilat-oqñom.” Di gisañ. Kumbra di laña jejamu qa kumbra. Ingi uyo dena tamo nanngi yala aqaryainjrosaieqnu.

¹⁰ Gago atra bijal bunuj unu. Atra tamo nanngi atra tal namij miligiq di waueqñub. Deqa nanngi atra bijal bunuj dena ingi uyqa keresai. ¹¹ Atra tamo gate nami qaji a tamo ungasari nanngo une kobotetnjrqa maroqñsiq wagme nanngo leñ oqñsiq Warum Tulañ Getento Koba di miligiq gileqnu. Atra tamo nanngi olo wagme nanngo damu osi aiyooqñsib qure qalaq di atoqñsib koiteleñeqñub. ¹² Dego kere Yesus a Jerusalem qure qalaq aisiq dia jaqatin osiq aqa segi leñ bilentosiq tamo ungasari nanngi qa moiyej. Aqa leñ dena a na tamo ungasari nanngi Qotei aqa segi kumbra boleq di atqajqa deqa marsiq nanngi qa moiyej. ¹³ Deqa iga dego qure qalaq aiyooqñsim Yesus aqa areq di brantoqñsim a ñam uge osiq jemaiey dego kere iga ñam uge oqñom. ¹⁴ Iga qalie, mandamq endi qure kalil kobo-qab. Deqa iga yaun tamo bulosim qure utru saiqoji laña unum. Mondoñ iga lañ qureq oqsim dia gaigai sqom. Iga qure deq oqwajqa tariñeqñum. ¹⁵ Deqa iga Yesus aqa ñam na Qotei binijoqñsim atraiyobuloqñom. Osim iga gago med-abu na aqa ñam soqtoqñom. ¹⁶ O igo was, ningi na tamo ungasari nanngi kumbra bole bole enjroqñiy. Nanngi ingi qudei qa truquoqñibqa ningi na aqaryainjro-qñiy. Ningi kumbra di urataib. Ningi

kumbra degyqab di ningi Qotei atraiy-obuloqñqab. Yim Qotei a nunngo kumbra deqa tulañ arearetoqñqas.

Yesus Kristus a gago are miligiq di waueqnu

¹⁷ Nunngo Kristen gate nanngi na nunngo qunuj taqateqñub. Mondoñ nanngi nanngo wau deqa Qotei minjqab. Deqa ningi nanngo medabu geregere dauryoqñsib nanngo sorgomq di soqñiy. Ningi degyqab di nanngi are gulbe na ningi taqatng-wab. Nanngi arebolebole na ningi taqatng-wab. Osib nanngi are gulbe saiqoji sosib ningi geregere aqaryaingoqñqab.

¹⁸ Ningi iga qa Qotei pailyoqñiy. Iga qalieonum, iga Qotei aqa ñamgalaq di une saiqoji unum. Iga gaigai kumbra bole dauryqajqa are qaleqñum. ¹⁹ Deqa ijo areqalo agiende. Ningi e qa Qotei pail-yibqa a na gam waqtetbimqa e nunngoq urur boqujatqai.

²⁰ Gago Tamo Koba Yesus a kaja nanngo Mandor singila ti unu qaji. Aqa kaja nanngi agi iga. Aqa leñ aiey dena a na Qotei aqa anjam bunuj gaigai sqas qaji di singilatej. Qotei a are lawo qa utru. A na Yesus olo subq na tigeltej. ²¹ Qotei qu-jai dena ningi aqaryainjimqa ningi aqa areqalo geregere dauryosib kumbra bole yoqñiy. A gago are miligi gereiyetgimqa iga Yesus Kristus aqa wau na kumbra kalil a tulañ areareteqnu qaji di yoqñ-qom. Iga kalil bati gaigai aqa ñam soq-toqñom. Bole.

Anjam getento

²² O igo was, e na ningi singilatng-wajqa deqa anjam truquyala endi nen-grenyonum. Deqa ningi ijo anjam endi geregere qusib dauryoqñiy. ²³ E ningi endegsi merngwai. Gago was Timoti a tonto talq dena uratonab oqedej. Deqa a urur ijoq bqas di aqo aiyel ombla na nunngoq bosim nungwom.

²⁴ Ningi na ijo kaiye anjam endi osib Kristen gate kalil nangi ti Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi ti minjriy. Itali tamo qudei bosib endia unub qaji nangi na dego ningi kaiyein gonub.

²⁵ Qotei a ningi kalil qa are boleiyeme. Bole.

JEMS

1 E Jems. E Tamo Koba Yesus Kristus aqa Abu Qotei wo nango wau tamo. Israel nango moma utru 12 nango leŋ agi ningi. O was ningi kalil kaiye. E na anjam endi nengrenyosim nungoq qariŋyonum. Ningi nungo segi segi qure utru uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil kere-tosib di unub.

Iga gulbe qoboieqnum dena iga singila eqnum

²O ijo was, gulbe utru segi segi gargekoba nungoq boqnimqa ningi gulbe deqa tulaŋ areboleboleingim soqniy. ³Gulbe deqaji nungoq boqnimqa ningi nungo areqalo Yesus qa bole singilatqab kiyo sai kiyo di Qotei a geregere unqas. Ningi qalie, gulbe dena ningi singilatŋgeqnaqa ningi gulbe qoboieqnum. ⁴Deqa ningi bati gaigai singila na tigeloqnsib gulbe qoboieqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei aqa kumbra bei qa truquoqnqasai. Ningi tulaŋ kere na sqab.

Tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailiyim Qotei na powo yqas

⁵Ariya tamo bei a powo qa truquosimqa a Qotei pailiyem. Yimqa Qotei na a powo yqas. Ningi qalie, Qotei a tamo ungasari kalil nangi ingi bole bole enjreqnu. Nangi Qotei pailieqnaq a nangi qa olo ŋiriŋosaieqnu. ⁶Ariya tamo bei a Qotei pailiyem osimqa a are gulbeiyaiq. Osim endegsi maraiq, “Qotei na ingi bole ebqas kiyo sai kiyo?” A degsi maraiq. A Qotei qa aqa areqalo singilatosim pailiyem. Jagwa tigelosiq yuwal korkortoqnsiqa oqe aieqnu dego kere tamo are gulbeieqnu qaji a bati bei Qotei qa aqa areqalo singilatoqnsiqa olo bati bei aqa areqalo singilatoqnsiqa. ⁷Tamo Koba a na tamo deqaji nangi ingi bei enjrqasai.

sai. Deqa tamo deqaji nangi endegsib are qalaib, “Iga ingi bole bole oqnqom.” Di sai. ⁸Nangi areqalo aie aiyeltoqnsib kumbra laŋa laŋa yeqnub deqa Qotei na nangi ingi bei enjrqasai.

Jems a ñoro tamo ti tamo ingi saiqoji nangi ti anjam minjrej

⁹Kristen was bei a ñam saiqoji soqnimqa a areboleboleiyem. Di kiyaqa? A Qotei aqa ŋamgalaq di ñam koba ti unu deqa. ¹⁰Tamo bei ñoro koba ti unu qaji a dego areboleboleiyem. Di kiyaqa? A Qotei aqa ŋamgalaq di ñam saiqoji unu deqa. Tamo nangi ñoro koba koroiyqajqa arearetŋreqnu qaji nangi balamtamo aqa so bulosib sok-iŋalayosib moreŋqab. ¹¹Iga qalie, seŋ oqsim kanŋanjamqa balamtamo aqa so laosim moiym aqa wala bole di koboqas. Dego kere tamo nangi ñoro koba ti unub qaji nangi wau bei bei yoqnsib bati qujai qa urur moreŋosib koboqab.

Qotei na iga are qametgosaieqnu

¹²Tamo ungasari gulbe qoboieqnsib singila na tigelejunub qaji nangi areboleboleinjreme. Mondonj Qotei a nangi qa tulaŋ arearetim awai boledamu enjrim nangi ŋambile gaigai sqab. Qotei a marej, “E na tamo kalil e qalaqalaibeqnum qaji nangi awai bole enjrqai.” Qotei a degsi marej. ¹³Deqa tamo bei a une atqajqa are prugyimqa a endegsi maraiq, “Qotei na are qametbqoqa e une atqajqa are prugbeqnu.” A degsi maraiq. Iga na Qotei aqa are qametim a une yqa keresai dego kere Qotei na iga une atqajqa are qametgosaieqnu. ¹⁴Gago segi segi are miligi tigeloqnsiqa iga titgeqnu. Gam dena gago segi areqalo uge na iga uneq breigwa oqnsiqa walawalaigoqnsiqa gisanŋeqnu. ¹⁵Gago are miligi tigeleqnu di unja a gumanŋeqnu dego kere. Bunuqna unja a

angroteqnu dego kere gago are miligi tigeloqnsiya une babteqnu. Yeqnaqa gago une di tulan kobaeqnaqa iga moiyo gam tureqnum.

¹⁶O ijo was bole, une aqa kumbra dena ningi gisangaim deqa ningi une kalil uratiy. ¹⁷Ingi bole bole kalil Qotei na iga egeqnu qaji di lan goge na bran-teqnaq iga lan elejeqnum. Abu Qotei suwanjoq di unu qaji a na ingi di qar-inyeqnaqa gagoq beqnu. Qotei a kumbra bubulyosaieqnu. A seŋ qunun bul sai. Seŋ qunun a olekobaoqnsiya olo truqueqnu Qotei a degyosaieqnu. ¹⁸A aqa segi areqalo dauryosiq iga gereigej deqa a gago Abu. A aqa anjam bole na iga gereigej deqa iga ingi meli bunuj bulosim ingi ingi kalil a nami gereinjrej qaji di tulan bunjnjrejunum.

Iga Qotei aqa anjam lanja quqwasai

¹⁹O ijo was bole, ningi endegsi poingem. Ningi anjam bei marqa osibqa urur medabu waqtaib. Mati didaboqniy. Urur minjin oqaiq. ²⁰Tamo nanŋi urur minjin oqetnjreqnu qaji nanŋi Qotei aqa kumbra bole dauryqa keresai. ²¹Deqa ningi kumbra uge uge jigat kalil taqal waiyoqniy. Osib nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa anjam a na nami nungo are miligiq di atej qaji di ningi ojesoqniy. Ojesqab di Qotei a nungo qunun oqas. ²²Ariya ningi Qotei aqa anjam di bole dauryoqniy. Lanja qusib olo urataib. Ningi lanja quqwab di ningi nungo segi jejamu gisanjyqab. ²³Tamo bei a Qotei aqa anjam lanja quoqnsiq olo dauryqa urateqnu di a tamo ya jeqiloq di aqa ulatamu uneqnu dego bul. ²⁴A ya jeqiloq di aqa ulatamu unsim olo puluosim giloqnsim aqa ulatamu unqo qaji di a olo are walyqas. ²⁵Qotei aqa dal anjam bunuj unu. Dal anjam di bole tintin. Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiya dal anjam di iga egej. Deqa gago une na iga olo ojqa keresai. Tamo nanŋi

dal anjam di geregere peleiyosib dauryoqnaq di Qotei a nanŋo wau kalil boletonaqas. Ariya tamo nanŋi dal anjam di lanja qusib olo are walnjrqas di Qotei a nanŋo wau bei boletqasai.

²⁶Tamo bei a endegsi are qalqas, “E gaigai Qotei qa loueqnum. Deqa e Kristen tamo bole.” Ariya tamo di a aqa segi medabu geregere taqatqasai di a na aqa segi jejamu gisanjyqas. Deqa a Qotei qa loueqnu di a lanja loueqnu. ²⁷Iga Kristen tamo ungasari unum deqa iga kumbra bole endeqaji yoqnaqom. Iga na angro mandum nanŋi ti unja qobul nanŋi ti geregereinjroqnsim nanŋo gulbe kalil qoboiyetnjrqom. Osim iga gago segi walwel taqatosim mandam endeqa kumbra jigat kalil uratekritqom. Iga kumbra deqaji yoqnaqom di iga Qotei aqa ñamgalaq di Kristen tamo bole une saiqoji sqom.

Ningi na tamo kalil nanŋi turtnjrsib kumbra qujai enjroqniy

2 O ijo was kalil, gago Tamo Koba Yesus Kristus a rian koba ti unu. Ningi a qa nungo areqalo singilateqnub deqa e ningi endegsi mernjwai. Ningi na tamo ñam ti nanŋi areinjroqnsib olo tamo ñam saiqoji nanŋi qoreinjroqnaib. ²⁻³Nungo kumbra agiende. Ñoro tamo bei a gara boledamu na walaosim banrin gol na gereiyo qaji di jigsim nungo Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam soqtqab. Osib a geregereiyosib minjibqa awo jaram boleq di awoqas. Ariya tamo bei ingi ingi saiqoji a gara jigat branjo jigsimqa Qotei tal miligiq gilqas di ningi aqa ñam aguq atsib minjqab, “Ni qalaq di tigelesoqne” o “Ni mandamq di awo.” ⁴O ijo was, ningi kumbra degyeqnub di ningi areqalo uge ti sosib tamo nanŋi lanja peginjreqnub.

⁵O ijo was bole, ningi quiy. Tamo ungasari ingi ingi saiqoji nanŋi Qotei na giltinrej deqa nanŋi torei a qa nanŋo areqalo singilateqnub. Agi Qotei

a nami endegsi marej, “Tamo ungasari e qalaqalaibeqnub qaji nangi di e na taqatnjrsiy nango Mandor Koba sqai.”

⁶O ijo was, ningi kiyaqa tamo ingi ingi saiqoji nango ñam aguq ateqnub? Ningi are qaliy. Yai nangi na ningi ugeugein-goqnsib nungo jejamuq di une engoqn-sib ningi joqoqnsib anjam pegiyo talq di tigeltngeqnub? Ñoro tamo nangi na ningi degngeqnub. ⁷Tamo nangi dena Yesus aqa ñam boledamu misilinyeqnub. Ñam di agi Qotei a nungoq di atej unu.

⁸Mandor Koba Qotei aqa dal anjam bei nami endegsib nenngrenyeb unu, “Ni ino segi jejamu gereiyeqnum dego kere tamo ungasari nangi degsim gereinjro-qnime.” O ijo was, ningi dal anjam di dauryosib keretqab di ningi kumbra bolequja yqab. ⁹Ariya ningi na tamo qudei nangi areinjroqnsib olo tamo qudei nangi qoreinjreqnub di ningi une ateqnub. Deqa ningi dal anjam gotranjo qaji tamo brantonub. ¹⁰Tamo bei a dal anjam mutu kalil dauryekritosim ariya qujai bole qujai grotqas di a dal anjam mutu kalil grotekritqo. Deqa aqa jejamuq di gulbe sqas. ¹¹Iga qalie, Qotei a nami dal anjam endegsi marej, “Ni tamo bei aqa unja jejamu ojetaim.” Osiqu dego marej, “Ni tamo bei qalsim moi-yotaim.” Bole, ni tamo bei aqa unja jejamu ojetosaieqnum. Ariya ni tamo bei qalsim moi-yotqam di ni dal anjam gotranjo qaji tamo brantqam. ¹²Qotei a gago une aqa singila kobotetgwa osiqu dal anjam bunuj egej. Deqa gago une na iga olo ojka keresai. O ijo was ningi quiy. Qotei a dal anjam deqa are qalsim iga pegigwas. Deqa ningi nungo anjam maro ti nungo kumbra ti kalil geregere taqatoqniy. ¹³Ningi tamo nangi qa dulqasai di une pegiyo bati qa Qotei a kamba dego ningi qa dulqasai. Ariya ningi tamo nangi qa duloqnqab di une pegiyo bati qa ningi une saiqoji sqab.

Tamo a Yesus qa aqa areqalo singilatqas di a kumbra bole babetoqnqas

¹⁴O ijo was ningi quiy. Tamo bei a mareqnu, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” A degsi maroqnsiq ariya a kumbra bole bei yala babtosaieqnu. Laña medabu na anjam mareqnu. Deqa tamo di Qotei na oqasai. ¹⁵⁻¹⁶Kristen was bei a gara saiqoji kiyo ingi saiqoji kiyo soqnimqa nungo ambleq di tamo bei na minjqas, “Ni lawo na gilsim gara bei osim jigsim ingi uysim menetmim so-qne.” A anjam segi laña minjqo deqa anjam dena kiyersim a aqaryaiyqas? Keresai. ¹⁷Dego kere iga Yesus qa gago areqalo singilatosim ariya iga kumbra bole bei babtosaieqnum di iga laña gago areqalo Yesus qa singilateqnum. Deqa iga tamo moisiq aqa jejamu laña unu dego bul sqom.

¹⁸Tamo bei a endegsi marqas, “E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.” Degsi marimqa e na kamba minjqai, “O was, ni kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa e kiyersiy qalieqai, ni bole Yesus qa ino areqalo singilateqnum? E qalieqa keresai. Ariya e Yesus qa ijo areqalo singilatosiy kumbra bole dego turtosiy yoqnqai di ni e nubsim merbqam, ‘Bole, ni ino areqalo Yesus qa bole singilate-qnum.’ ¹⁹Ni mareqnum, ‘Bole, Qotei a segi qujai unu.’ Ni kere mareqnum. Mondor uge nangi dego degsib maroqnsib Qotei ulaiyeqnub. ²⁰Ni nanari tamo. Ni mareqnum, ‘E Yesus qa ijo areqalo singilateqnum.’ Ni degsi maroqnsim ariya ni olo kumbra bole bei babtosaieqnum. Deqa ni laña medabu na mareqnum. Ni ijo anjam endi poimqa are soqnim poimeme.” ²¹O ijo was ningi quiy. Nami gago moma utru Abraham a na aqa an-gro qujai Aisak osiq Qotei atraiyqa mar-siq atra bijalq di atej. Atnaqa Qotei a Abraham aqa kumbra di unsiqa minnej,

“Ni degyonum deqa ni ijo ɲamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.” ²² Ningi are qaliy. Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatosiq kumbra bole dego turtosiq yej. Aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji de ti aqa kumbra bole ti aiyel-tosiq dauryej. Deqa iga endegsi marqom, Abraham aqa kumbra bole dena aqa areqalo Qotei qa singilatej qaji di taqyosiq tulaŋ keretej. ²³ Deqa Qotei aqa anjam bei nami nengrenyeb qaji aqa damu brantej. Anjam agiende, “Abraham a Qotei qa aqa areqalo singilatej deqa Qotei na minjej, ‘Ni ijo ɲamgalaq di tamo bole une saiqoji unum.’” Osiqa Abraham minjej, “Ni ijo was bole.” ²⁴ Deqa ijo was ningi qalie, tamo ɲangi Yesus qa ɲango areqalo singilatosib ariya ɲangi olo kumbra bole bei babtqasai di ɲangi Qotei aqa ɲamgalaq di tamo bole une saiqoji sqa keresai. Tamo ɲangi Yesus qa ɲango areqalo singilatoqnsib kumbra bole dego turtosib yeqnub qaji ɲangi segi Qotei aqa ɲamgalaq di tamo bole une saiqoji unub.

²⁵ Ningi sambala uŋa Rahap a qa dego are qaliy. Rahap aqa kumbra bole agiende. Josua a tamo aiyel ɲangi qar-ijnjraqa Jeriko qureq gilnabqa qure deqaji ɲangi na tamo aiyel ɲangi di ɲumqa laqnab Rahap a ɲangi aiyel ulitnjrej. Osiqa gam bei osornjraqa ɲangi jeu tamo ɲangi alelnjsibqa jaraiyeb. Rahap a kumbra bole di yej deqa a Qotei aqa ɲamgalaq di uŋa bole une saiqoji soqnej. ²⁶ Iga qalie, tamo a me mondor ti sqasai di a moiqa. Dego kere tamo bei a Yesus qa aqa areqalo singilatosim ariya a olo kumbra bole babtqasai di a tamo moisiq aqa jejamu laŋa unu dego bul sqas.

Iga gago segi medabu geregere taqatqom

3 O ijo was kalil, tamo quja quja segi Qotei aqa anjam palontoqnebe. Tamo gargekoba ɲangi anjam palonto-

qnaib. Ningi qalie, mondoŋ une pegiyo batiamqa Qotei na anjam palonto tamo ɲango wau qa geregere peginjraqas. ² Bati gaigai iga kumbra gro groyeqnum. Ariya iga gago anjam maro qa grotqasai di iga tamo bolequja sqom. Sosimqa gago baŋ ti singa ti jejamu ti kalil geregere taqatqom. ³ Iga hos ɲango medabuq di sil atoqnsim ɲangi titnjreqnam ɲangi iga daurgeqnum. Iga ɲango medabu segi ojeqnam ɲango jejamu dego iga daurgeqnu. ⁴ Ningi qobuŋ uniy. Qobuŋ a tulaŋ kobaquja. Aqa kuŋi tulaŋ kiŋala. Ariya jagwa koba tigelosiq qobuŋ tutqa laqnaqa qobuŋ aqa abu na kuŋi ojoqnsiq tingiteqnaq qobuŋ a dauryoqnsiq gileqnu. ⁵ Dego kere gago medabu kiŋala. Ariya a diq koba yeqnu. Iga gago medabu waqtoqnsim gago segi ɲam soqtoqnsim diqoqnsim anjam mareqnum.

Iga qalie, ɲamyuwo yusiq tulaŋ kobaqujaoqnsiq ɲamtaŋ kalil yueleqnu. ⁶ Gago medabu a ɲamyuwo bul. Iga gago medabu waqtoqnsim dena iga kumbra uge uge yoqnsim gago jejamu kalil tulaŋ jigateqnum. Mondoŋ tamo ɲangi ɲamyuwoq aisib padalqab dego kere gago medabu na gago so tulaŋ ugeugeiyeqnu. ⁷ Ningi wagme ɲangi qa are qaliy. Wagme ti qebari ti qe ti kalil iga na taqatnjreqnum. ⁸ Ariya iga gago medabu taqatqa keresai. Iga gago medabu na gaigai anjam uge uge mareleqnum. Amal uge na tamo ɲangi uŋinjroqnsib moiyoŋnjreqnub dego kere gago medabu na iga kumbra uge ugeq breigeqnu. ⁹ Gago kumbra agiende. Iga gago medabu waqtoqnsim gago Tamo Koba Abu Qotei aqa ɲam soqtoqnsim olo puluoqnsim medabu qujai dena tamo uŋgasari ɲangi misilijnjreqnum. Tamo uŋgasari ɲangi di Qotei na gereijnjsiqa aqa segi so boleq di atej. ¹⁰ Iga kumbra uge deqaji yeqnum. Agi iga gago medabu waqtoqnsim Qotei aqa ɲam soqtoqnsim

olo medabu qujai dena anjam uge uge marelejeqnum. O ijo was, gago kumbra di ugedamu. ¹¹ Ya jumbum qujai na ya bole ti ya uge ti brantqa keresai. ¹² Qura na oliv aqa gei oqa kere e? Wain sil na qura aqa gei oqa kere e? Yuwal a ya bole bulyqa kere e? Sai.

Tamo powo bole ti unub qaji nangi kumbra bole bole yoqnebe

¹³ Nungo ambleq di tamo qudei nangi qalie ti powo ti unub kiyo? Sqab di nangi nango segi ñam aguq atoqnsib kumbra bole bole yoqnebe. Yim tamo ungasari nangi nango kumbra di unoqnsib maroqnqab, “Nangi tamo bole.” ¹⁴ Ariya ningi olo nungo segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeingqonim diqoqnaib. Ningi degyqab di ningi gisan kumbra dauryosib Qotei aqa anjam bole ugetqab. ¹⁵ Osib ningi powo uge ti sqab. Powo deqaji lañ goge na bosai. Di mandam qaji powo. Di gago areqalo namij aqa powo. Powo di Satan aqaq na beqnu. ¹⁶ Ningi quiy. Tamo ungasari nangi nango segi jejamu qa are qaloqnsib laña are ugeinjqonim diqoqnqab di nangi so tulan ugeq di sosib kumbra uge uge yoqnqab. ¹⁷ Ariya tamo ungasari lañ goge na powo eqnub qaji nangi kumbra tulan bolequja yeqnub. Nangi kumbra jigat dauryosaieqnub. Nangi lawo na sosib tamo nangi jinğa na gereinjqonnsib nangi qa duloqnsib kumbra bole bole osornjqonnsib. Nangi na tamo kalil nangi turtnjqonnsib kumbra qujai enjqonnsib. Nangi laña baban na Qotei aqa kumbra dauryosaieqnub. Nangi bole dauryeqnub. ¹⁸ Tamo deqaji nangi lawo na sosib are qujaitoqnsib jeu turyoqnsib kumbra bole tinğin babteqnub. Ingi meli branteqnu dego kere.

Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas

4 O ijo was, ningi qudei nungo segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa kumbra uge uge yqajqa are prugngeqnu. Utru deqa ningi qotoqnsib ħirinğobaeqnub. Kumbra di nungo jejamu miligiq di singila na waueqnu. ² Ningi ingi ingi koba oqajqa tulan arearetngeqnaqa mamaulngeqnu. Ariya ningi ingi ingi di osaieqnub deqa ningi qoto tigeltoqnsib tamo ħumeqnub. Ningi ingi ingi di osaieqnub di aqa utru agiende. Ningi Qotei pailyosaieqnub deqa. ³ Ningi qudei ingi ingi qa Qotei pailyoqnsib ariya ningi ingi ingi di osaieqnub. Di kiyaga? Ningi nungo segi jejamu qa areboleboleingwajqa maroqnsib areqalo uge na pailyeqnub deqa. ⁴ Unğ bei na aqa gumbuluğ uratosiq olo tamo bei ombla sambala kumbra yeqnub dego kere ningi Qotei uratoqnsib kumbra uge uge yeqnub. Ningi quiy. Tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqas di a olo Qotei jeutqas. Ningi di qaliesai kiyo? Od, tamo bei na mandam qaji kumbra qalaqalaiyqa are qalqas di a Qotei jeutqas. ⁵ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na aqa Mondor gago are miligiq di atej unu. Mondor di a iga qa tulan areareteqnu.” O ijo was, ningi anjam di laña sa anjam edegaib.

⁶ Qotei a iga qa are tulan boleiyeqnu. Deqa aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nango segi ñam soqteqnub qaji nangi Qotei na olo jeutnjqonnsib. Ariya tamo ungasari nango segi ñam aguq ateqnub qaji nangi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.” ⁷ Deqa ijo was, ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei aqa sorgomq di soqniy. Sosibqa Satan gotranjqonniy. Yimqa Satan na ningi uratngosim ulanqas. ⁸ Ningi Qotei jojomyoqnibqa a kamba dego ningi jo-

jomngoqnqas. O une tamo, ningi quiy. Tamo nanngi nanggo ban yansoqnsib jiga koboteqnsib dego kere ningi nunngo are miligi gereiyqnsib bulyoqniy. Ningi areqalo aiye aiyelteqnsib qaji olo nunngo are miligiq dena jiga kalil taqal atoqniy. ⁹Ningi nunngo une qa are gulbeingqnsim akamugetoqniy. Od, ningi nunngo kiki uratoqnsib olo akamoqniy. Osib nunngo arebolebole kobotosib olo are gulbeingqnsime. ¹⁰Ningi Tamo Koba aqa ngagalaq di nunngo segi nam aguq atoqniy. Ningi degyqab di a na nunngo nam olo soqtetngwas.

Ningi nunngo Kristen was nangi uge qa minjraib

¹¹O ijo was, ningi segi segi qa anjam uge maroqnaib. Tamo bei na aqa Kristen was qudei nanngi anjam uge minjrqas kiyo nanggo une qa nanngi peginjrqas kiyo di a dal anjam dego uge qa marsiq pegiyqo. Ningi dal anjam pegiyeqnsib di ningi dal anjam dauryqa urateqnsib. ¹²Qotei a segi na dal anjam babtej deqa a na qujai iga pegigwa kere. A na qujai tamo ungasari nanngi elenqa kere. A na qujai nanngi padaltnjrqas kere. Ningi tamo kiyero deqa ningi na tamo ungasari nanngi peginjreqnsib? Di kumbra uge.

Ningi nunngo segi nam soqtoqnaib

¹³Ningi qudei endegsib mareqnsib, “Bini kiyo nebe kiyo iga qure beiq gilsim dia wausau qujai sosim silali qa wauosim olo bqom.” ¹⁴Ningi degsib mareqnsib. Ariya nebe kumbra kiye nunngoq di brantqas di ningi qalieqa keresai. Ningi ngam qurem bul sokiñalayosib koboqab. ¹⁵Deqa ningi endegsib maroqniy, “Tamo Koba a marimqa iga kumbra kiye yqa are qalsim yqom.” ¹⁶Kiyaqa ningi qudei olo nunngo segi nam soqtoqnsib diqoqnsib laqnsib? Nunngo kumbra di uge. ¹⁷Ni geregere are qale. Ni kumbra bole qa

qalieosim ariya ni dauryqasai di ni une yonum.

Tamo nanngi ñoro koba ti unub qaji nangi awai ugedamu oqab

5 O ñoro tamo ningi quiy. Bunuqna gulbe kokba nunngoq boqnqas. Ningi deqa pailoqnsib akamugetoqniy. ²Nunngo ñoro ti wala ti kalil ugeelenqo. Sisimbij na nunngo gara kalil dego ugeugeiyqo. ³Nunngo gol ti silva ti di baisuwi na ugetqo. Deqa mondonj baisuwi dena nunngo une boleq atsim ngamyuwo bulosim nunngo jejamu koitosim ugeugeiyqas. Ningi ñoro koba koroiyeb deqa diño bati qa ningi awai ugedamu oqab. ⁴Ningi quiy. Nunngo wau tamo nanngi nunngo ingi meli gentoqnsib nunngo banq di ateqnsib ningi na kamba olo nanngi gisanjroqnsib awai oto nunngo segi qa getentoqnsib oto segi nanngi enjreqnsib. Deqa nanngi maoqnsib endegsib Qotei pailyeqnsib, “O Tamo Koba, nanngi iga kumbra uge degsib egeqnsib.” Yeqnaqa Qotei singila koba ti unu qaji a nanggo pailyo di queqnsu. Deqa mondonj a na ningi awai uge engwas. ⁵O ñoro tamo, ningi gara bole bole jugoqnsib nunngo segi jejamu qa areboleboleingeqnaqa ingi koba uyeqnsib. Deqa mondonj Qotei na ningi lungwas. Kaja nanggo jejamu diq diqeqnaq nanggo mandor nanngi na ñumeqnsib dego kere Qotei na ningi lungwas. ⁶Nunngo kumbra uge bei agiende. Ningi na kumbra bole yo qaji tamo nanggo jejamuq di une qametnjroqnsib ñumeqnsib. Ariya nanngi na kamba olo ningi gotrangosaieqnsib.

Ningi gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy

⁷Deqa ijo was, ningi nunngo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioqnsib Tamo Koba a olo bqajqa tariñoqniy. Ningi asgingaiq. Ningi wau lanja nanngi bul so-

qniy. Ningi qalie, wau lanja nangi asgin-jrosaieqnu. Nangi ingi yagoqnsib awa qa tariñeqnub. Awa beqnaqa ingi melieq-naqa nangi ingi meli di oqnsib uye-qnub. ⁸Dego kere ningi nungo are miligi singilatoqnsib gulbe qoboioyqnsib tariñoqniy. Tamo Koba a bqajqa bati jojomqo deqa ningi degyoqniy.

⁹O ijo was, ningi Qotei aqa tamo ungasari qudei nangi qa niriñoqnsib yomuoqnaib. Qotei a nungo une di un-sim ningi pegiño uge. Ningi quiy. Une Pegiyo Tamo agi bqa jojomqo. A sir-anjmeq di tigelejunu. ¹⁰O ijo was, ningi Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi qa are qaliy. Nangi nami Tamo Koba aqa ñam na anjam palontoqneb deqa jeu tamo nangi na nangi ugeugein-jroqneb. Ariya nangi Qotei aqa anjam marka ulaosaiqneb. Nangi nungo are miligi singilatoqnsib jaqatiñ oqnsib gulbe di qoboioyqneb. ¹¹Ningi quiy. Iga endegsi mareqnum, “Tamo ungasari gulbe qoboioyqnsib singila na tigele-junub qaji nangi Qotei na taqatnjreqnu. Deqa nangi areboleboleinjreqnu.” Ningi Jop aqa kumbra qa nami queb. Jop a singila na tigelosiqa gulbe kobaquja qoboioyesoqnej. Ningi qalie, bunuqna Tamo Koba a na Jop olo boletej. Od, iga qalieonum, Tamo Koba a gaigai iga qa duloqnsiqa iga qa are boleiyeqnu.

Ningi anjam bei marka osibqa ingi bei na singilataib

¹²O ijo was kalil, e anjam kobaquja bei unu. Anjam agiende. Ningi anjam bei marka osibqa ingi bei na singilataib. Ningi lañ qure aqa ñam na anjam singilataib. Ningi mandam aqa ñam na anjam singilataib. Ningi od qa segi mariy. Ningi said qa segi mariy. Ningi degyqab di Qotei na ningi awai uge bei engwasai.

Tamo nangi kumbra bole bole yeqnub qaji nango pailyo singila koba

¹³Nungo ambleq di tamo qudei nangi jaqatiñ eqnub kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nangi nango jaqatiñ deqa Qotei pailyoqnebe. Nungo ambleq di tamo qudei nangi areboleboleinjreqnu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nangi Qotei qa louoqnsib aqa ñam soqtoqnebe. ¹⁴Nungo ambleq di tamo qudei nangi mainjreqnu kiyo? Degamqa ningi na minjribqa nangi Kristen gate nangi met-njrib bosib Tamo Koba aqa ñam na nango gateq di bañ atetnjrsib goreñ bilentosib nangi qa pailyebe. ¹⁵Nangi Tamo Koba a qa nango areqalo singilatosib pailyoqab di a na tamo mainjro qaji nangi olo tigeltnjrqas. Osim nangi une yoqneb degamqa a na nango une kalil dego kobotetnjrqas. ¹⁶Deqa ijo was, ningi nungo segi segi une palontoqnsib Kristen was nangi ubtosib minjro-qniy. Osib ningi segi segi qa Qotei pailyo-qniy. Yim a na ningi boletngwas. Tamo nangi kumbra bole bole yeqnub qaji nango pailyo di singila koba. Deqa nangi pailyeqnaib Qotei a quoqnsiqa nango anjam dauryeqnu. ¹⁷Ningi Elaija qa are qaliy. A iga bul mandam tamo. Ariya a endegsi pailyoqnej, “O Qotei, ni na lañ getentimqa awa bqasai.” A degsi pailye-qnaqa Qotei na lañ getentonaqa awa bo-sai. Degsi sonaq wausau qalub bei oto koboej. ¹⁸Onaqa Elaija a olo pailyonaga lañ waqonaqa awa bej. Bosiq ingi ingi kalil melieleñej.

Kristen was bei a gam bole uratqas di iga na aqaryaiymqa a olo Qotei aqa areq bqas

¹⁹O ijo was ningi quiy. Kristen was bei a Qotei aqa anjam bole dauryqa ura-timqa tamo bei na a olo are bulyetqas di tamo dena aqa was kumbra bolequja yqo. ²⁰Ningi endegsib qalieoiy. Kristen

was bei a une ti soqnim tamó bei na
aqaryaiyimqa a gam uge di uratqas di
tamo dena aqa was aqa qunuŋ moiyo

sawaq dena oqo. Deqa was di a moiqasai.
Qotei na aqa une gargekoba kobotetqas.

1 PITA

1 E Pita. Yesus Kristus na e qar-
inbej deqa e aqa anjam mare mare
laqnum. Ningi nungo segi segi qure utru
uratosib jaraiyosib sawa sawa kalil kere-
tosib di unub. Ningi Pontus sawa ti
Galesia sawa ti Kapadosia sawa ti Esia
sawa ti Bitinia sawa ti di unub. E an-
jam endi nengreyosim nungoq qariny-
onum. ²Tulan nami Abu Qotei a ningi qa
qalieosiq giltngfej. A degyej. Di kiyaka?
Aqa Mondor na ningi aqa segi kum-
bra boleq di atimqa ningi Yesus Kris-
tus aqa anjam dauryqajqa deqa. Yim aqa
len aiyej qaji dena ningi yansngwajqa
deqa. O ijo was, Qotei a ningi qa are tu-
lan boleiyimqa ningi geregere lawo na
soqniy.

Qotei a nambile boledamu lan goge dia iga gereiyetgej unu

³Iga gago Tamo Koba Yesus Kristus
aqa Abu Qotei aqa nam soqtoqnqom.
Qotei a iga qa tulaj dulosiqa nambile
bunuj egej. A na Yesus Kristus subq
na tigeltej gam dena iga nambile bunuj
egej. Nambile bunuj dena iga singilat-
geqnu deqa iga ingi bole bole Qotei na
mondoj egwas qaji deqa tariñoqnsim
unum. ⁴Ingi bole bole di ugeqa kere-
sai. A koboqa keresai dego. Qotei na lan
goge dia ningi gereiyetngfej unu. ⁵Ningi
Yesus qa nungo areqalo singilateqnu
deqa Qotei aqa singila kobaquja na ningi
taqatngfejunu. Deqa diño batiamqa Qotei
na ningi torei elenqas. Kumbra di bran-
tim ningi unqab.

⁶Qotei na ningi degsim elenqas deqa
ningi tulaj areboleboleingeqnu. Gulbe
utru segi segi na ningi jaqatinj engeqnu
di ungum. Sokiñala gulbe di olo kobo-
qas. ⁷Gulbe deqaji nungoq boqnimqa
ningi nungo areqalo Yesus qa bole singi-
latqab kiyo sai kiyo di Qotei a unqas.

Yimqa mondoj diño batiamqa Yesus
Kristus a brantosim a ningi qa tulaj
areboleboleiyim ningi biñingosim nam
koba engwas. Iga qalie, gol a ingi tu-
lan boledamu. Tamo nangi ngyuwo na
gol koitoqnsib dena qalieeqnub, gol di
bole kiyo sai kiyo. Dego kere nungo are-
qalo Yesus qa singilateqnu qaji di tu-
lan bolequja. Nungo areqalo dena gol
agi ugeosim koboqas qaji di tulaj bunye-
junu. ⁸Nami ningi Yesus unosaieqneq.
Bini dego ningi a unosaieqnuq. Ariya
ningi a tulaj qalaqalaiyoqnsib a qa
nungo areqalo singilateqnsib a qa tu-
lan areboleboleingeqnu. Nungo arebole-
bole dena mandam qaji arebolebole kalil
tulaj bunyejunu. Nungo arebolebole di
aqa utru iga na dauryosim ubtqa keresai.
⁹Ningi Yesus qa nungo areqalo singilate-
qnub deqa Qotei na ningi elenqas.

¹⁰Qotei na ningi elenqajqa anjam di
aqa medabu o qaji tamo nangi nami
maroqneq. Nango anjam di aqa utru
nangi qalieqa osib deqa geregere nango-
qnsib wauoqneq. ¹¹Kristus aqa Mondor
a nango are miligiq di sosisqa nango med-
abun na anjam endegsi babtosiqa maro-
qnej, “Bunuqna Kristus a jaqatinj osim
moisim olo subq na tigelosim lan qureq
oqsim dia a nam koba ti sqas.” Qotei aqa
medabu o qaji tamo nangi endegsib nen-
emoqneq, “Kristus a bati gembu bqas?
Kumbra kiye namoqna brantim Kristus
a bunuqna bqas?” ¹²Onaqa Qotei na
kamba nangi endegsi minjrej, “Anjam
ningi mareqnub qaji di aqa damu nungo
bati qa brantqasai. A bunuqna bran-
tqas.” O ijo was, Qotei na ningi elenqa-
jqa anjam di aqa medabu o qaji tamo
nangi nami maroqneq. Onaqa bunuqna
a na aqa Mondor Bole qarinyonaqa lan
goge na aisiq Qotei aqa anjam maro
tamo nangi singilatnjroqnej. Yeqnaqa
nangi Kristus aqa anjam bole plaltoqn-
sib ningi merngoqneq. Anjam bole di aqa

utru Qotei aqa lan angro nanngi geregere qalieqajqa are koba unu.

Qotei na iga aqa segi kumbra boleq di sqajqa osiq metgej

¹³ Deqa ningi nungo walwel geregere taqatqajqa are qaloqniy. Osib mondon Yesus Kristus a olo lan qureq na brantosim ningi qa are boleiyqajqa deqa tariñoqnsib soqniy. ¹⁴ Sosib ningi angro du du bulosib Qotei aqa anjam geregere qusib dauryoqniy. Nami ningi Qotei qaliesai deqa ningi nungo areqalo uge uge dauryoqneb. Ariya bini ningi kumbra di olo dauryaib. Uratiy. ¹⁵ Qotei a gaigai aqa segi kumbra boleq di sosiq dauryeqnu. Deqa ningi dego Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Utru deqa Qotei na ningi metngej. ¹⁶ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi ijo kumbra boleq di sosib dauryoqniy. Di kiyaga? E dego ijo segi kumbra boleq di sosim dauryeqnum.”

Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena Qotei na iga awaigej

¹⁷ Ningi Qotei endegsib meteqnub, “O gago Abu.” Qotei aqa ŋamgalaq di tamo ungasari kalil nanngi kerekere unub deqa a kumbra qujai na nango une qa peginjreqnu. A nango segi segi wau unqnsiq dena nanngi peginjreqnu. Deqa ningi endegsib maroqniy, “Mandam endia gago qure utru sosai.” Degsib maroqnsib Qotei qa ulaoqnsib aqa sorgomq di geregere soqniy. ¹⁸ Ningi qalie, nami ningi nungo moma nango kumbra uge uge dauryoqnsib soqneb. Sonabqa Qotei na olo nungo uneq na ningi awaingej. Mandam qa ñoro ti gol ti silva ti koboqas qaji dena Qotei na ningi awaingosai. ¹⁹ Kristus aqa leŋ aiyej qaji dena ningi awaingej. Kristus aqa leŋ di tulaŋ bolequja. Kaja du du nami Qotei atraiyoqneb qaji nango jejamuq di yu bei saiqoji.

Dego kere Kristus aqa jejamuq di une bei saiqoji. ²⁰ Tulaŋ nami Qotei a mandam atosaisosiq a Kristus qa qalieosiq giltej. Ariya bini diŋo bati jojomqo deqa Qotei a ningi qa osiq a Kristus qarinyonaq bej. ²¹ Bosiq ningi aqaryaingej deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib unub. Kristus agi moinaqa Qotei na olo subq na tigeltosiq metonaqa a lan qureq oqsiiq dia ñam kobaquja ej. Utru deqa ningi Qotei qa nungo areqalo singilatoqnsib a qa tariñoqnsib unub.

Iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom

²² Ningi anjam bole dauryosib nungo qunuj yansobuleb. Utru deqa ningi na nungo Kristen was nanngi bole qalaqalainjreqnub. Ariya kumbra di ningi olo torei singilatosib segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib soqniy. ²³ Ningi ingi meli bulosib ŋambile bunuj eb. Ingi meli ugeqas qaji dena ningi ŋambile osai. Ingi meli gaigai sqas qaji dena ningi ŋambile eb. Ingi meli di Qotei aqa anjam. Anjam di ŋambile ti. A gaigai sqas. ²⁴ Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nanngi mandamq endi bati olekoba sqasai. Niŋ a gaigai kanŋraŋeqnaqa balamtamo aqa so a sokiñalayoqnsiq uloneqnu dego kere tamo ungasari nanngi urur koboqab. Nango ñam balamtamo aqa so bulosim ulonqas. ²⁵ Ariya Tamo Koba aqa anjam a bati gaigai sqas.” O ijo was, anjam bole di agi Yesus aqa anjam maro tamo nanngi palontoqnsib ningi merngoqneb.

Yesus a tal ai bul

2 Ningi ŋambile bunuj eb deqa ningi kumbra uge kalil uratiy. Gisaŋ anjam ti maqu kumbra ti are uge ti yomu anjam ti kalil di ningi torei uratekritiy. ² Iga qalie, angro mom nanngi mungum qaq uyqajqa qarnjreqnu. Dego

kere ningi mungum qaq bolequja Qotei aqaa na beqnu qaji di oqajqa are qaloqniy. Mungum qaq di Qotei aqa anjam. A jiga bei saiqoji. Mungum qaq dena nungo qunuq aqaryaiymqa ningi tulan boleosis singilacaq. Yim Qotei na ningi elenqas. ³Tamo Koba a na ningi kumbra bole engeqnu. Aqa kumbra di ningi uyo oneiyooqnsib mareqnub, “Bole.”

⁴Tamo Koba a tal ai bul singila na tigelejunu. Tal ai di nambile unu. Ningi tal ai deq boiy. Tal ai di tamo qudei na unsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Ariya Qotei na olo tal ai di giltosiqqa marej, “Tal ai di tulan bolequja.” ⁵Ningi dego tal ai bul nambile unub. Qotei aqa Mondor na ningi aqa segi tal sqa marsiqqa ningi gereingeqnu. Deqa ningi Qotei aqa atra tamo bolequja sosib Yesus Kristus aqa ñam na nungo segi jexamu Qotei atraiyoqnib a ningi qa tulan arearetoqnqas.

⁶Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Ningi quiy. E na tal ai qujai giltosim tal singilatqajqa deqa tumaq di tigelttem unu. Tal ai di tulan bolequja. A singila koba. E na Saion manaq di tigelttem unu. Deqa tamo nangi tal ai di osib nango areqaloq di singilatqab di nangi jemainjrqasai.” ⁷O ijo was, tal ai tuma qaji di agi Kristus. Ningi Kristus qa nungo areqalo singilateqnub deqa ningi mareqnub, “Tal ai di tulan bolequja.” Ariya tamo nangi Kristus qa nango areqalo singilatosaeqnub qaji nangi tal ai di uge qa mareqnub. Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tal gereiyo qaji tamo nangi na tal ai di arqsibqa uge qa marsib taqal waiyeb. Onaqa tal ai di Qotei na olo osiq tumaq di tigeltej unu.”

⁸Qotei aqa anjam bei dego nami endegsib nengrenyeb, “Tamo qudei nangi tal ai di quraqyoqnsib mangaleqnub.” O ijo was, tamo nangi di Qotei aqa anjam gotranyeqnub. Utru deqa nangi tal

ai di quraqyoqnsib mangaleqnub. Qotei a nami marej, “Nangi tulan padalqab.”

⁹Ariya Qotei na ningi giltngkej deqa ningi aqa atra tamo sosib a ombla mandor kokba tigelonub. Tigelosib ningi aqa segi kumbra boleq di sosib dauryeqnub. Ningi aqa segi tamo ungasari tintin unub. A na ningi giltngkej deqa ningi aqa so bole kalil ubtekritoqnsib mare mare laqnub. Nami ningi ambruq di soqneb deqa Qotei na ningi metngonaqa ningi ambru uratosib suwanq beleneb. Suwanq di tulan bolequja. ¹⁰Nami ningi tamo ungasari lanaj soqneb. Ariya bini ningi Qotei aqa segi tamo ungasari unub. Nami Qotei a ningi qa are boleiyosaiyoqnej. Ariya bini a ningi qa are boleiyeqnu.

Iga Qotei aqa wau tamo bole sqom

¹¹O ijo was bole, ningi mandamq endi yaun tamo bulosib unub deqa e ningi endegsi merngwai. Nungo areqalo namij ti nungo qunuq ti ombla qoteqnub. Deqa ningi nungo areqalo namij torei qoreiyiy. ¹²Bini ningi sawa bei bei qaji nango ambleq di unub. Deqa ningi nango nungalaq di kumbra bole bole dauryoqniy. Dauryoqnib nangi nungo kumbra di unoqnqab. Unoqnsib nango yomu anjam ningi qa mareqnub qaji di nangi uratosib mondonq une pegiyo bati qa nangi Qotei aqa ñam soqtoqnqab.

¹³O ijo was, ningi Tamo Koba a qa are qaloqnsib sawa taqato qaji tamo nangi ti mandor kokba ti nango anjam dauryoqniy. ¹⁴Osib tamo gate nango anjam dego dauryoqniy. Tamo gate nangi di agi mandor kokba nangi na qarinnjreknab giloqnsib tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nangi kamba awai uge enjreqnub. Osib tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nango ñam soqtetnjreqnub. ¹⁵Qotei aqa areqalo agiende. Ningi kumbra bole bole yoqnibqa nari tamo agi ningi yomuineqnub qaji

nangi nungo kumbra di unsibqa nango anjam uge di olo uratosib mequmesqab. ¹⁶ Bole, ningi tamo bei aqa sorgomq di sosai. Ningi deqa are qaloqnsib walweloqniy. Ariya ningi endegsib are qalaib, “Iga tamo bei aqa sorgomq di sosai deqa ungum, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Ningi degsib are qalaib. Ningi Qotei aqa kangal tamo bul unub deqa ningi aqa sorgomq di soqniy. ¹⁷ Ningi tamo ungasari kalil nangi kumbra bole bole osornjroqniy. Osib nungo Kristen was nangi qalaqalainjroqniy. Ningi Qotei ulaiyoqniy. Ningi mandor kokba nango ñam soqtetnjroqniy.

Iga Kristus aqa kumbra dauryoqnsim jaqatin qoboioqnqom

¹⁸ O kangal tamo, ningi nungo wau qa gate nango sorgomq di sosibqa nango anjam dauryoqniy. Wau qa gate bole nango anjam segi dauryoqnaib. Wau qa gate uge nango anjam dego dauryoqniy. ¹⁹ Ningi Qotei qa are qalsib wau bole yib nungo wau qa gate nangi laña jaqatin engwab di ungum. Ningi jaqatin di qoboioqniy. Yimqa Qotei a nungo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas. ²⁰ Ariya ningi wau uge yib nungo wau qa gate nangi deqa lungib ningi jaqatin qoboiyqab di Qotei a ningi awai bole engwasai. Ningi wau bole yib nungo wau qa gate nangi na lungib ningi jaqatin qoboiyqab di Qotei a nungo kumbra deqa tulan areboleboleiyqas.

²¹ Kristus a dego ningi aqaryaingwa osiqa jaqatin qoboiosiq moiyej. Aqa kumbra di a na ningi osorngej deqa ningi kamba aqa kumbra di dauryosib jaqatin oqnsib soqniy. Qotei a ningi degyqa osiqa metngej. ²² Kristus a une bei yosaioqnej. Aqa medabu na gisan anjam bei dego marosaioqnej. ²³ Jeu tamo nangi na a misilinyoqnsib anjam uge uge minjeq nab a deqa kamba anjam uge bei nangi minjrosaiqnej. Nangi a jaqatin

koba yeq nab a deqa olo nangi jaqatin enjraqja marosaioqnej. A aqa segi jejamu osiqa Qotei aqa banq di uratej. Qotei agi iga geregere pegiqe qnu qaji. ²⁴ Kristus a gago une kalil qoboiosiq aqa segi jejamuq di gago une atsiqa a ñamburbasq di iga qa gainjej. Iga moiyoqbulosim olo ñambile sosim une aqa kumbra uratosim kumbra bole yoqnqajqa deqa osiqa ñamburbasq di iga qa gainjej. Jeu tamo nangi na Yesus qalougetosib jaqatin koba yeb. Aqa jaqatin dena a na iga olo boletgej.

²⁵ Nami ningi kaja bul sosibqa nungo segi areqalo na aleloqnsib laqneb. Ariya bunuqna ningi Mandor Yesus aqa areq beeb deqa a na nungo qunun geregere taqatejunu.

Tamo uña wo nangi kumbra bole yoqnebe

3 O ungasari, ningi nungo gumbulun nango sorgomq di soqniy. Nungo gumbulun qudei nangi Qotei aqa anjam dauryosaiabqa di ungum, ningi mequmesosib nango ñamgalaq di kumbra bole bole yoqniy. Yibqa nangi unsib dena nangi are bulyqab. ² Ningi degsib kumbra bole na walwelosib nango sorgomq di soqnib nangi unsib marqab, ningi ungasari bole. ³ Ningi nungo jejamu walatqajqa are pruggoqnaiq. Ningi nungo gate pranyoqnsib wala bole bole gateq di jugoqnaib. Osib kolilei na nungo jejamu walatoqnaib. Gara wala ti dego jugoqnaib. Ingi ingi di laña jejamu qa wala. ⁴ Ningi nungo are miligi walatqab di bolequja. Are miligi aqa wala agiende. Ningi are bole na sosibqa tamo ungasari kalil nangi lawo na gereinjroqniy. Are miligi aqa wala di Qotei aqa ñamgalaq di tulan boledamu. Wala di ugeqa keresai. ⁵ Agi Qotei aqa ungasari nami soqneb qaji nangi nango are miligi degsib walatoqneb. Osib Qotei aqa kumbra boleq di sosib a qa tarinoqnsib nango gumbulun nango sor-

gomq di soqneb. ⁶Ningi Sara uniy. A na aqa tamo Abraham aqa anjam dauryoqnsiq minjoqnej, “Ni ijo tamo koba.” Deqa ungasari, ningi Sara aqa kumbra di dauryosib kumbra bole yoqniy. Ningi ulaaib. Ningi kumbra bole yoqnaqab di ningi Sara aqa angro tintij sqab.

⁷O tamo, ningi dego areqalo bole dauryosib nungo njaun nangi koba na geregere soqniy. Nungo njaun nangi tamo sai. Nangi uja. Nango jejamu singila sai. Deqa ningi lawo na nangi kumbra bole bole osornjroqniy. Ningi qalie, nungo njaun nangi ningi ti koba na nambile gaigai sqab. Deqa ningi nungo njaun nangi geregereinjroqniy. Ningi kumbra degyqab di ingi bei na nungo pailyo getentqa keresai. Qotei a nungo pailyo quoqnaqas.

Ningi gaigai kumbra bole yoqniy

⁸Ariya e na ijo anjam endi kobotqa osiy ningi endegsi merngwai. Ningi kalil koba na geregere are qujaitoqnsib tamo ungasari kalil nangi qa duloqniy. Osib ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnsib Kristen was nangi qa are boleingoqnm nungo segi nam aguq atoqniy. ⁹Tamo qudei na ningi kumbra uge engibqa ningi kamba olo nangi kumbra uge enjraib. Tamo qudei na ningi anjam uge merngibqa ningi kamba olo nangi anjam uge minjraib. Ningi nangi qa endegsib pailyoqniy, “O Abu, ni na nangi boletnjrime.” Qotei a ningi degyqa osiq metngej. Deqa ningi degyibqa Qotei a kamba ningi boletngogqnaqas.

¹⁰Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo bei a so bole sqa marsimqa a anjam uge bei maroqnaiq.

A gisañ anjam dego maroqnaiq.

¹¹A kumbra uge kalil torei qoreiyosim kumbra bole segi yoqneme.

Osim tamo ungasari kalil nangi koba na lawo sqajqa singilaoqneme.

¹²Tamo ungasari nangi kumbra bole deqaji yoqnaqab di Tamo Koba a na nangi geregere taqatnjroqnaqas.

Osim nango pailyo dego quetnjroqnaqas.

Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nangi Tamo Koba a na olo qoreinjroqnaqas.”

Iga kumbra bole bole yimqa jeu tamo nangi na iga jaqatin egwab

¹³O ijo was, ningi kumbra bole bole yqajqa singilaoqnaqab di tamo yai na ningi olo ugeugeingwas? ¹⁴Bole, ningi kumbra bole bole yibqa tamo qudei na ningi jaqatin engwab. Di ungum. Ningi deqa areboleboleingem. Tamo nangi dena ningi ula engeqnub. Ariya ningi nangi ulainjraib. Osib are gulbeingaiq. ¹⁵Ningi nungo are miligiq di Tamo Koba Kristus atsib soqniy. Soqnibqa tamo qudei na ningi endegsib nenemngwab, “Ningi ingi bole kiye qa tariñoqnsib deqa areboleboleingeqnu?” Degsib nenemngibqa ningi na kamba anjam kiyersib minjrqa oqnsib geregere are qaloqnsib minjroqniy. ¹⁶Ariya ningi anjam singila na nangi minjraib. Ningi Qotei ulaiyoqnsib lawo na nangi anjam minjroqniy. Osib ningi gaigai Qotei aqa namgalaq di une saiqoji sosib Kristus aqa nam na kumbra bole bole yoqniy. Yoqnib jeu tamo agi ningi misilingeqnub qaji nangi nungo kumbra di unsib jemainjrqaqas. ¹⁷Deqa iga kumbra bole bole yoqnaqom. Yoqnm Qotei a marim tamo qudei na iga jaqatin egoqnaqab di kere. Ariya iga kumbra uge uge yimqa tamo qudei na iga jaqatin egwab di uge. Iga degyqasai.

Kristus a iga qa moisiq olo subq na tigelej

¹⁸Ningi Kristus qa are qaloqniy. Kristus a une saiqoji sosisqa a une tamo nango padalo sawa osiq nango une qa moiyej. O ijo was, Kristus na ningi jo-

qsim Qotei aqag oqwajqa deqa osiq ningi qa moiyej. A bati qujai qa moiyej deqa a olo moiqa keresai. A tamo bulyosiq mandamq endi sonaqa jeu tamo nangi na a qalnab moiyej. Moisiq olo subq na tigelosiq a mondor ti soqnej. ¹⁹ Sosisa moiyo sawaq aisiq dia mondor uge uge nangi Qotei aqa anjam palontosiq minjroqnej. ²⁰ Noa aqa bati qa mondor nangi di Qotei aqa anjam gotranyoqneb. Bati deqa tamo ungasari nangi kumbra uge tulan kobaoqnej. Ariya Qotei a nangi une qa urur kambatnjrosai qnej. A tarinosiq sokobaiyonaqa Noa a qobun kobaquja gereiyej. Gereiyosiq koboonaqa tamo ungasari 8 segi qobun gogetosib sonabqa awa koba bosiq ya tulan koba dej. Tamo ungasari 8 nangi di Qotei na elenej deqa nangi bole soqneb. ²¹ Ya di yawo anjam bul. Qotei na nangi yaq dena elenej dego kere ningi ya na yanso onabqa Qotei a ningi elenej. Ya dena Qotei a nungo jejamu qaji jiga yansetjgosai. Ningi yanso osib Qotei pailyonab a nungo paily di qusiq nungo are miligi qaji jiga yansetjgej. Qotei a Yesus Kristus olo subq na tigeltej gam dena a na ningi elenej. ²² Kristus a lanj qureq oqej deqa bini a Qotei aqa ban woq di awejunu. Deqa lanj angro nangi ti lanj qaji mondor kokba ti lanj qaji singila ti kalil nangi Kristus aqa sorgomq di unub.

Iga gago areqalo namij uratqom

4 Kristus na aqa segi jejamu osiq jaqatin koba qoboiosiq moiyej. Dego kere ningi Kristus aqa kumbra di singila na dauryosib nungo segi jejamu osib jaqatin qoboiosiq. Ningi degiyi. Di kiyaqa? Tamo bei na aqa segi jejamu osim jaqatin qoboiosiq di a une uratqas. ² Osim a Qotei aqa areqalo segi dauryoqnqas. A aqa jejamu qa areqalo namij olo dauryqasai. ³ Ningi qalie, sawa bei bei qaji nangi kumbra uge uge yqajqa tulan arearetnjreqnu. Nami ningi dego

nungo areqalo namij na walweloqnsib kumbra uge uge yoqneb. Sawa bei bei qaji nangi kumbra agiende. Nangi sambala kumbra yqajqa are prugnjqnu. Qolo jigeeqnaqa nangi ya uge uyoqnsib alanjkobaoqnsibqa nanarioqnsib laqnu. Osib Qotei aqa dal anjam gotranyoqnsib gisan qotei nangi binjroqnu. ⁴ Nami ningi nangi daurnjrsib koba na kumbra uge uge deqaji yoqneb. Ariya bini ningi kumbra di urateqnu deqa nangi na ningi nungoqnsib tulan prugoqnsib ningi misilingeqnu. ⁵ Mondor sawa bei bei qaji nangi di Qotei aqa ulatamug di tigelosib nangi une kalil babtosis minjib a quqwas. Bati deqa Qotei na tamo nambile so qaji nangi ti tamo moreno qaji nangi ti peginjrqas. ⁶ Utru deqa Kristus a nami tamo moreno qaji nangi aqa anjam bole palontosiq minjroqnej. Tamo nangi di jejamu ti sonab Qotei na nangi peginjrej. Ariya mondor nangi olo nambile osib Qotei bulosib mondor ti sqab.

Qotei a ningi wau segi segi engej

⁷ Mandam ti ingi ingi kalil ti koboqajqa bati jojomq. Deqa ningi areqalo bole ti sosib nungo kumbra kalil geregere taqatoqniy. Ningi degyqab di ningi Qotei pailyqa oqnsib geregere pailyoqnqab. ⁸ E anjam kobaquja bei dego ningi endegsi merngit quiy. Ningi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy. Qalaqalaiyo kumbra dena une gargekoba kabutejunu. ⁹ Deqa Kristen was nangi nungo talq boqnbqa ningi nangi oqnsib geregereinjroqniy. Ningi nangi aqaryainjrqajqa asgingaiq. ¹⁰ Qotei a ningi kalil qa are boleiosiq wau segi segi engej. Deqa ningi aqa wau tamo bolequja sosibqa aqa tamo ungasari nangi qa wauoqnsib aqaryainjroqniy. ¹¹ Ningi qudei anjam palontqa wau osibqa Qotei aqa anjam geregere palontoqniy. Ningi qudei tamo ungasari nangi aqaryainjrq wau

osibqa Qotei na singila engimqa singila dena wauoqniy. Amqa wau kalil nangi yeqnub qaji di tamo ungasari nangi na unoqnsib Yesus Kristus aqa ñam na Qotei binoyoqnaqab. Yesus Kristus a bati gaigai ñam koba ti singila ti sqas. Bole.

Kristus a jaqatin qoboiey dego kere iga jaqatin qoboieyqnum

¹²O ijo was bole, gulbe ugedamu ñamyuwo bulosiq nungoq beqnu. Ningi deqa tulan prugosib endegsib are qalaib, “Gulbe deqaji nami gagoq di brantosaioqnej.” Ningi degsib are qalaib. Ningi nungo areqalo Kristus qa bole singilateqnu kiyo sai kiyo di Qotei a tenemtqa osiq deqa gulbe qarinyeqnaqa nungoq beqnu. ¹³Kristus a nami jaqatin qoboiey dego kere ningi jaqatin qoboieyqnu. Ningi deqa areboleboleingim soqniy. Yimqa mondon Kristus a rian koba ti brantimqa bati deqa ningi olo tulan areboleboleingim sqab. ¹⁴Ningi Kristus aqa ñam ojejunub deqa tamo qudei na ningi misilingwab di ungum. Ningi deqa areboleboleingim. Ningi qalie, Qotei aqa Mondor rian ti unu qaji a na ningi beterngejunu. ¹⁵Ariya ningi tamo ñumibqa kiyo, ingi bajinibqa kiyo, tamo nangi ugeugeinjribqa kiyo, tamo bei aqa wau ugetibqa kiyo tamo qudei na unsib deqa jaqatin engwab di kere engwab. Deqa ijo was, ningi kumbra uge di yaib. ¹⁶Ningi ñam Kristen ojesoqnib tamo qudei na ñam deqa jaqatin engwab di kere. Ningi deqa jemaingaiq. Ningi tulan areboleboleingim Qotei aqa ñam soqtoqniy.

¹⁷Une pegiyo bati jojomqo deqa Qotei a namoqna aqa segi tamo ungasari nangi peginjrqas. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei aqa anjam bole gotranyeqnu qaji nangi a na peginjrsim awai tulan ugedamu enjrqas. ¹⁸Agi Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Qotei na tamo ungasari kumbra

bole bole yeqnub qaji nangi elenqajqa bangi koba. Deqa iga qalieonum, tamo ungasari Qotei qoreiyoqnsib une yeqnub qaji nangi a na elenqajqa olo tulan bangi koba.” ¹⁹Deqa ijo was, Qotei a are soqnim ningi qudei jaqatin oqab di kere. Ningi nungo segi jejamu osib Qotei aqa banq di uratosib kumbra bole bole yoqniy. Qotei a gago Abu. A segi na iga gereigej deqa a bati gaigai iga taqatgesqas.

Kristen gate nangi na Qotei aqa tamo ungasari nangi geregere taqatnjroqnebe

5 O Kristen gate kalil, e ningi anjam endegsi merngwai. E dego gate. Kristus a jaqatin osiq moinaqa e ijo segi ñamdamu na unem. Mondon a olo rian koba ti brantimqa bati deqa Qotei na lan goge qaji ingi bole bole ningi e ti egwas. Deqa Kristen gate, ningi wau endegiyi. ²Ningi Qotei aqa tamo ungasari nangi geregere taqatnjriy. Nangi kaja bul unub deqa Qotei na nangi joqsiqa nungo banq di atej. Qotei na ningi wau di engej deqa ningi are bole na wauoqniy. Tamo qudei na ningi singila na waingibqa ningi deqa wau di ojaib. Ningi silali qa osib wau di ojaib. ³Ningi nungo segi ñam soqtosib Qotei aqa tamo ungasari nangi njirin na taqatnjraib. Qotei na nangi joqsiqa nungo banq di atej deqa ningi kumbra bole na ti lawo na ti nangi taqatnjriy. Yimqa nangi nungo kumbra di unsib ningi daurngwab. ⁴Ningi kumbra degyibqa mondon kaja nango Mandor Koba a lan qureq na brantimqa bati deqa ningi awai tulan boledamu oqab. Awai di ugeqa keresai. Gaigai sqas.

Iga gago segi walwel geregere taqatqom

⁵O angro wala, ningi Kristen gate nango sorgomq di soqniy. O ijo was kalil, ningi nungo segi ñam aguq atoqniy. Agi

Qotei aqa anjam bei nami endegsib nengrenyeb unu, “Tamo ungasari nango segi ñam soqteqnub qaji nangi Qotei na olo jeutnjreqnu. Ariya tamo ungasari nango segi ñam aguq ateqnub qaji nangi qa Qotei a olo are boleiyeqnu.”⁶ Deqa ningi nungo segi ñam aguq atoqnsib Qotei singila ti unu qaji aqa sorgomq di soqniy. Yimqa bati kereamqa a na nungo ñam olo soqtetngwas.⁷ Qotei a gaigai ningi qa are koba qaleqnu. Deqa ningi na nungo gulbe kalil oqnsib Qotei aqa banq di uratoqniy.

⁸ Ningi nungo segi walwel geregere taqatosib ñam atoqnsib soqniy. Laion nangi tulan lelenoqnsib tamo ñumoqn-sib uyeqnub dego kere nungo jeu tamo Satan a gaigai tamo ungasari nangi padaltnjrqaqqa ñamoqnsiq laqnu.⁹ Deqa ningi Yesus qa nungo areqalo singilatoqnsib Satan gotranjoqniy. Ningi qalie, ningi jaqatin eqnub dego kere Qotei aqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi degsib jaqatin eqnub.¹⁰ Qotei a iga qa are boleiyqajqa utru. A Kristus Yesus aqa ñam na ningi metngej deqa mondon ningi Kristus ombla aqa

rian ti so bole gaigai sqab. Deqa ningi mandamq endi sokiñala jaqatin oqnsib koboamqa Qotei na ningi olo boletngosim singilatngimqa ningi gaigai singila na tigelesqab.¹¹ Qotei a bati gaigai singila koba ti sqas. Bole.

Anjam mutu qudei

¹² Anjam truquyala endi Sailas na e aqaryaibosiq nengrenyosiq nungoq qarinjyqo. E qalieonum, Sailas a gago Kristen was bole. O ijo was, Qotei a ningi qa are boleiyeqnu. E nungo areqalo tigeltetngitqa aqa kumbra di ningi geregere ojsib tigelesoqniy. E aqa kumbra deqa are qalsim anjam endi nengrenyonum.

¹³ Kristen was nangi Babilon qureq di Qotei qa loueqnub qaji nangi na ningi kaiyeingonub. Agi nangi ningi ti Qotei na giltngelj. Mak a dego ningi kaiyeingwo. Mak a ijo angro bul.
¹⁴ Ningi na nungo Kristen was kalil nangi segi segi kundoqnjrsib qalaqalaiyo kumbra osornjriy.

Ningi kalil Kristus beteryejunub deqa ningi lawo na soqniy. Bole.

2 PITA

1 E Saimon Pita. E Yesus Kristus aqa wau tamo. A na e qariñbej deqa e aqa anjam mare mare laqnum. Yesus Kristus a gago Qotei. A kumbra bole yeqnu qaji tamo. A iga padalo sawaq na eleñej. Ningi iga ti Yesus qa gago areqalo singilateqnum. ²Ningi gago Tamo Koba Yesus aqa Abu Qotei wo nanñi aiyel qa bole qalieonub. Deqa Qotei a ningi qa are tulañ boleiyosim nunño are latetngeme.

Ningi Qotei aqa segi tamo ungasari tiñtiñ unub

³Yesus Kristus a segi Qotei. A singila koba ti unu. Iga a qa bole qalieonub deqa a na iga ñambile qa ti Qotei aqa kumbra qa ti tulañ keretgej. Osiqa aqa segi rianñ na ti so bole na ti iga metgej. ⁴A na lañ qure qa ingi bole bole iga egej. A nami ingi di iga egwa marej. Ingi di tulañ boledamu. Mandam tamo ungasari nanñi kumbra uge uge yqajqa are prugn-jreqnu. Kumbra dena nanñi ugetnjreqnu. Deqa ijo was, ningi kumbra di uratosib Qotei aqa segi kumbraq di soqniy.

⁵Ningi Yesus qa nunño areqalo singilateqnum deqa ningi kumbra bole bole yqajqa waukobaoqniy. Osib dena ningi Qotei qa bole qalieosib soqniy. ⁶Osib dena ningi nunño segi jejamu geregere taqatoqniy. Osib dena ningi gulbe qoboioqnsib singila na tigelesoqniy. Osib dena ningi Qotei aqa kumbraq di sosib walweloqniy. ⁷Osib dena ningi nunño Kristen was nanñi geregereinjroqniy. Osib dena ningi qalaqalaiyo kumbra dauryosib soqniy.

⁸Kumbra bole deqaji nunñoq di tulañ kobaoqneme. Amqa ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus qa bole qalieqab. Nunño qalie di loumqa keresai. Qalie di nunñoq di tulañ singilaoqnsim gei

gargekoba atelenqas. ⁹Kumbra bole deqaji tamo qudei nanñoq di sosai deqa nanñi ñam qandimo bul unub. Nanñi geregere ñam atqa keresai. Bole, Qotei a nami tamo nanñi di nanño une kobotet-njrej. Ariya nanñi deqa olo are walnjreqnu. ¹⁰O ijo was kalil, Qotei a nami ningi giltngosiq metngrej deqa ningi aqa segi tamo ungasari tiñtiñ sqajqa singilaoqniy. Ningi degyqab di ningi ulonqa keresai. ¹¹Qotei na gam waqtetngogqimqa gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleñej qaji a nunño Mandor Koba sosim ningi taqatngimqa ningi so bole gaigai sqab.

¹²⁻¹³Bole, ningi ijo anjam endi qalieosib Qotei aqa anjam bole kalil singila na ojejunub. Ariya ningi ijo anjam endeqa olo are walñgaim deqa e mandamq endi sosiy bati gaigai ningi merñgoqnsiy nunño areqalo tigeltetngogqniqai. E kere degyeqnum. ¹⁴E qalieonub, sokiñala e ijo jejamu uratosiy moiqa. Gago Tamo Koba Yesus Kristus na e degsi merbej. ¹⁵Deqa e ijo anjam endi ningi merñgoqniqai. Merñgoqnsiy bunuqna e moiytqa ningi ijo anjam endeqa gaigai are qaloqnsib sqab.

Qotei a Yesus ñam kobaquja yej

¹⁶Iga nami gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa singila qa ti a bqajqa bati qa ti ningi anjam merñgeqnam ningi quoneb. Iga anjam di merñgoqnem bati deqa iga mandam tamo nanño sa anjam dauryosaoqnem. Iga segi na Yesus aqa rianñ ti mañwa ti unsim deqa ningi saiñgoqnem. ¹⁷Iga endegsi unem. Abu Qotei na Yesus ñam koba yosiqa aqa segi rianñ ti mañwa ti Yesus aqaq di atej. Osiqa Yesus qa endegsi marej, “Endi ijo Angro e na qalaqalaiyeqnum qaji. E a qa tulañ areboleboleibeqnu.” ¹⁸Iga Qotei aqa getento manaq di Yesus ombla sonamqa Qotei a lañ goge na anjam di marnaq

iga quem. ¹⁹Deqa iga bole qalieonum, Qotei aqa medabu o qaji tamo nango anjam nami maroqneb qaji di anjam bole. Deqa ningi nango anjam di torei ojii. Ningi ojgab di bolequja. Nango anjam di wanal bul sawa ambruq di puloqeqnu. Puloqosiqa nebe qa burbas oqeqnu dego kere nungo are miligiq di suwajeqnu.

²⁰⁻²¹O ijo was, ningi endegsib qalieoiy. Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi nami anjam maroqneb nengrenq di unu. Nango anjam maroqneb qaji di nangi mandam tamo nango areqalo na marosaiqneb. Mondor Bole na nango areqalo tigeltetnreqnaqa nangi Qotei aqa medabu oqnsib anjam maroqneb.

Bunuqna tamo qudei nangi bosib gisan anjam koba maroqnqab

2 Bole, gisan anjam maro tamo nangi Israel nango ambleq na tigelosib anjam maroqneb. Nangi Qotei aqa medabu o qaji tamo bolesai. Bunuqna nungo ambleq na dego tamo deqaji nangi lumu tigelosib gisan anjam koba ningi merngoqnqab. Yimqa ningi qudei nango anjam dauryosib padalqab. Tamo nangi dena Gate Koba Yesus nami nangi awainjrej qaji a qoreiyoqnqab. Deqa mondon nangi urur padalqab. ²Gisan tamo nangi di kumbra uge uge yoqnbqqa tamo ungasari gargekoba nangi na nango kumbra di dauryosib Qotei aqa gam bole misilinyqab. ³Gisan tamo nangi di mamaul ani deqa nangi bosib nungo silali ingi ingi gisan na yaingoqnqab. Tulan nami Qotei na gisan tamo nangi di peginjrqqa bati atsiqa nangi qa endegsi marej, “E nangi padalt-njrougetqai.” Od, tamo nangi di bole padalqab. Qotei a nangi padaltnjrqqa bati qa tarijeqnu.

⁴Ningi qalie, nami lan angro qudei nangi une atoqneb. Deqa Qotei na nangi uratnjrosai. A nangi ojsiqa sub guma kobaq di breinjrej unub. Sub di am-

bru koba. Sub dia namyuwo unu. Dia lan angro nangi tarijesoqnbqqa mondon Qotei a nango une qa peginjrsim awai uge enjrqas. ⁵Tamo ungasari Noa aqa bati qa soqneb qaji nangi Qotei qoreiyeb deqa Qotei na nangi dego uratnjrosai. A nangi padaltnjrej. Awa koba aisiqa mandam ya maqonaqa dena Qotei na nangi padaltnjrej. Ariya Qotei a Noa padaltosai. Noa a Qotei aqa anjam palontqnsiq tamo ungasari nangi endegsi minjroqnej, “Ningi kumbra bole dauryoqniy.” Deqa Qotei na Noa a ti tamo ungasari 7 nangi ti geregere taqatnjrnaqa nangi bole soqneb. ⁶Sodom qure ti Gomora qure ti nangi dego Qotei na padaltnjrqqa marsiqa namyuwo qarinyonaqa aisiq nangi koitnjrnaq nangi torei padalekriteb. Deqa bunuqna tamo ungasari nangi Sodom Gomora ti nangi qa are qaloqnsib ulaoqnqab. Osib Qotei qoreiyqa uratqab. ⁷Lot a kumbra bole yoqnej deqa a Sodom qureq di sosisqa tamo uge uge nangi kumbra ugeteqnabqa di unoqnsiqa are gulbekobaiyoqnej. Deqa Qotei na Lot olo osiqa sawa boleq di atnaqa a padalosai. ⁸Lot aqa kumbra bolequja. A Sodom qureq di bati gaigai nango kumbra uge unoqnsiq nango anjam uge dego quoqnej. Aqa are miligi tulaj boledamu deqa nangi Qotei aqa dal anjam gotranjeqnbqqa di unoqnsiq a prugugetoqnsiqa are tulaj jaqatinjkobaiyoqnej. ⁹O ijo was ningi quiy. Tamo Koba Qotei a nami kumbra kalil di yoqnej deqa iga qalieonum, tamo ungasari bini Qotei dauryeqnub qaji nangi gulbe iteqnabqa a na nangi elenqqa kere. Nangi elenqajqa gam di Qotei a segi qalie bole. Tamo uge uge nango kumbra dego Qotei a qalie bole. Deqa mondon a na nangi peginjrsim awai uge enjrqas. ¹⁰Tamo qudei nangi kumbra tulaj uge uge yeqnub deqa nangi awai ugedamu oqab. Tamo nangi di sambala kumbra tulaj jigat yoqnqajqa are prugn-

jreqnu. Osib nangi endegsib are qaleq-nub, “Tamo Koba Qotei aqa anjam kalil laŋa sa anjam. Deqa iga dauryqasai.”

Gisaŋ anjam maro tamo nango kum-bra tulaŋ uge. Nangi kumbra ende-qaji yeqnub. Nangi diqoqsib nango segi areqalo dauryeqnub. Nangi laŋ an-gro kokba nangi misilijnjrqaŋa ulaosaieqnub. ¹¹Laŋ angro qudei nangi tulaŋ singila koba ti unub deqa nangi na laŋ angro kokba nangi di buŋnjreqnub. Ariya laŋ angro singila ti unub qaji nangi di diqosaieqnub. Nangi gisaŋ an-jam maro tamo nangi bul sai. Deqa nangi Tamo Koba Qotei aqa ulatamuq di laŋ angro kokba nangi misilijnjrosaieqnub.

¹²Gisaŋ tamo nangi di wagme juwaŋ bul tulaŋ nanarioqsib laqnub. Nangi nango segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Anjam nangi poinjro-sai qaji di nangi olo misilinyeqnub. Iga wagme juwaŋ nangi ojelenoqnsim ñumeqnum dego kere mondoŋ Qotei na gisaŋ tamo nangi di ñumougetqas. ¹³Nangi kumbra uge uge yeqnub deqa bunuqna nangi gulbe koba itqab. Nango kumbra agiende. Nangi qanam jige alaŋkobaoqsibqa ya uge uyoqsib na-narieqnub. Nangi kumbra di yqajqa tulaŋ areboleboleinjreqnu. Nangi ningi ti ingi uyoqsib dena nungo ñam ugeto-qnsib ningi jiga engeqnub. Nangi gisaŋ kumbra dauryqajqa tulaŋ arebolebolein-jreqnu. ¹⁴Nangi gaigai uŋa qa ma-maulnjreqnu deqa nangi sambala kum-bra yqajqa are koba unu. Nangi une yoqnqajqa tulaŋ arearetnjreqnaqa olo uratosaeqnub. Nangi na tamo qudei areqalo aiye aiyelteqnub qaji nangi walawalainjreqnabqa nangi daurnjroqnsib une yeqnub. Gisaŋ tamo nangi di tamo qudei nango ingi ingi qa ma-maulnjreqnu. Nangi kumbra di yqajqa qalie bole. Deqa Qotei na nangi torei padaltjnraqas. ¹⁵Nangi Qotei aqa gam bole uratoqnsib nanarioqnsib laqnub.

Osib nangi Beor aqa angro Balam aqa gam dauryeqnub. Balam a nami kumbra uge yoqnsiq silali oqajqa tulaŋ areare-toqnej. ¹⁶Donki nangi anjam marqa keresai ariya donki bei a tamo bulosiq medabu waqtosiq Balam aqa kumbra uge deqa njirinŋej. Onaqa Balam a qusiq aqa nanari kumbra di olo uratej. Balam a nami gisaŋoqnsiq maroqnej, “E Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.”

¹⁷Gisaŋ tamo nangi di ya sub bul jeŋo qaji. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nangi di baban na tamo bole unub ariya nangi kumbra bole bei babtosaieqnub. Deqa mondoŋ Qotei na nangi sawa ambruq di breijnrqaas. Sawa di Qotei na nami nangi gereiyetnjrej unu. ¹⁸Gisaŋ tamo nangi di medabu waqtoqnsib diqoqsib anjam uge uge mareleneqnub. Nangi na tamo ungasari qudei nangi walawalainjreqn-abqa sambala kumbra yoqnsib nango segi jejamu qa areqalo uge uge dauryeqnub. Tamo ungasari nangi di ya ya endi are bulyosib tamo nangi Qotei qaliesai qaji nango kumbra urateb. Ariya gisaŋ tamo nangi na nangi titnjreqnab nangi olo kumbra uge uge dauryeqnub. ¹⁹Gisaŋ tamo nangi dena tamo ungasari nangi walawalainjroqnsib endegsib min-jreqnub, “Ningi iga daurgwab di kum-bra bei na ningi taqatŋgwa keresai. Deqa unŋum, ningi nungo segi areqalo na kumbra kiye yqa maroqnsib yoqniy.” Nango anjam di gisaŋ. Agi nango segi kumbra uge uge na nangi tulaŋ singila na ojoqnsiq nangi taqatnjreqnu. Ningi qalie, tamo bei aqa kumbra bei na a taqatesqas di a kumbra di aqa kaŋgal tamo bul sqas. ²⁰Bole, tamo ungasari nangi di nami gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga eleŋej qaji a qa bole qalieeb. Nangi degsib qalieeb deqa nangi mandam qa kumbra jigat kalil urateb. Ariya bini nangi puluosib kumbra jigat di olo dauryeqnub. Deqa kumbra

dena nangi singila na ojesonaq nango so tulaŋ ugeeqnu. Nango so uge namij dego sai. Nango so olo tulaŋ ugedamueqnu. ²¹ Nangi nami kumbra bole qa gam qaliesai qamu di kere. Ariya nangi gam di qalieosib Qotei aqa anjam ojesoqneb. Ojesosib olo bini nangi anjam di qoreiyeqnu. Deqa mondoŋ nangi awai tulaŋ ugedamu oqab. ²² Tamo ungasari nangi di baun ti bel ti bul. Yawo anjam endegsi unu, “Baun nangi ŋiloqnsib olo puluoqnsib nango ŋilo uyeqnu.” Yawo anjam bei dego unu, “Bel nangi yaq di yaloqnsib olo boqnsib jagiq di brineqnu.”

Tamo Koba Yesus a olo bqas

3¹⁻² O ijo was bole, e nami anjam bei nengrenyosim nungoq qarinyem. Bini e olo anjam endi nungoq qarinyonum. Nami Qotei aqa medabu o qaji tamo nangi anjam palontoqneb. Tamo Koba Yesus agi iga elenej qaji aqa wau tamo nangi dego anjam palontoqneb. E nungo areqalo tigeltetngitqa ningi nango anjam deqa olo are qaliy. E deqa anjam endi nungoq qarinyonum.

³ Ariya e na anjam kobaquja bei ningi merngit poingem. Mondoŋ diŋo bati jo-jomoqnmq meqe meqem tamo nangi boqnsib nango segi areqalo uge uge dauryoqnsib misilin anjam endegsib maroqnaq, ⁴ “Qotei a nami marej, ‘Mondoŋ Kristus a olo bqas.’ Ariya a qabi unu? Ningi uniy. Gago moma utru nangi moreŋoqneb bosu bosiq agi bini iga degsi unum. Qotei a nami mandam atej agi bini mandam a degsi unu. Deqa Kristus a qabi unu?” ⁵ O ijo was, meqe meqem tamo nangi di tulaŋ nanariosib deqa nangi anjam degsib maroqnaq. Nami Qotei a anjam marnaqa laŋ brantej di nangi poinjrosai. Qotei a olo anjam marnaqa mandam a ya ambleq di brantej di dego nangi poinjrosai. ⁶ Noa aqa bati qa Qotei a olo marnaqa ya koba dosiqa mandam ya maqosiqa ingi ingi

kalil padaltej. ⁷ Bini laŋ ti mandam ti tariŋoqnsib unub. Tariŋesoqnbq mondoŋ Qotei a olo anjam marimqa nangi ŋamyuwo na yusib koboqab. Bati deqa Qotei na tamo ungasari a qoreiyeqnu qaji nango une qa peginjrsim nangi toreipadaltjrqas.

⁸ O ijo was bole, ningi ijo anjam endeqa olo are walŋgaiq. Qotei aqa areqalo agiende. Bati qujai a wasau 1,000 dego kere. Wausau 1,000 a bati qujai dego kere. Bati qujai ti wasau 1,000 ti nangi ombla kerekere. ⁹ Ariya tamo qudei nangi endegsib mareqnu, “Tamo Koba Qotei a nami ingi bole bole iga egwa marej. Kiyaga a ingi di iga egwajqa tariŋoqnsiq laŋa sokobaiyeqnu?” Di sai. Qotei na tamo bei padaltqajqa areareto-saieqnu. Deqa a ningi kalil are bulyqajqa marsiq lawo na ningi qa tariŋoqnsiq unu.

Mandam ti laŋ ti koboqab

¹⁰ Diŋo bati brantimqa Tamo Koba a bajin tamo bul urur boqujatqas. Bamqa bati deqa laŋ a poŋosim koboqas. Ingi ingi kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib koboqab. Deqa mandam ti aqa ingi ingi kalil ti olo bunu sqasai. ¹¹ Ningi are qaliy. Ingi ingi kalil degsi koboqas deqa e ningi kumbra kiye dauryqajqa merngwai? Od, ningi kumbra endi dauryiy. Ningi nungo segi jejamu Qotei yekritosib aqa segi kumbra boleq di soqniy. ¹² Sosib Qotei aqa bati koba brantqajqa deqa tariŋoqniy. Bati di urur brantqajqa deqa ningi singila na wauoqniy. Bati di brantimqa laŋ a ŋamyuwo na yusim koboqas. Ingi ingi kalil Qotei na atej qaji di dego ŋamyuwo na tulaŋ kaŋkaŋam yusib ya bulosib koboqab. ¹³ Qotei a nami endegsi marej, “E na laŋ bunuj ti mandam bunuj ti gereiyqai.” A degsi marej deqa iga maŋwa di unqajqa tariŋoqnsim unum. Laŋ bunujq dia, mandam bunujq dia kumbra bole tiŋtiŋ gaigai sqas.

**Ningi nam atoqnsib Tamo Koba
Yesus qa tariñoqnsib soqniy**

¹⁴O ijo was bole, ningi manwa di brantqajqa tariñeqnub deqa ningi Qotei aqa namgalaq di tamo bole une saiqoji sqajqa singila na wauoqniy. Osib ningi Qotei ombla areqalo qujaitosib lawo na soqniy. Soqnib mondoñ Qotei a nungo kumbra di unqas. ¹⁵Gago Tamo Koba a na iga elenqajqa deqa tariñeqnu. Ningi di qalieqajqa deqa e anjam endi nengrenyonum. Gago was bole Pol a dego Qotei na powo yeqnaqa anjam deqaji nengrenyoqnsiq nungoq qarinyoqnej. ¹⁶Pol a gaigai anjam deqaji nengrenyoqnej. Bole, Pol aqa anjam qudei iga poigwajqa wau koba. Deqa nanari tamo qudei Yesus qa nanjo areqalo

singilatosai qaji nanji Pol aqa anjam di bubulyoqnsibqa ugeugeiyeqnub. Osib Qotei aqa anjam kalil nengrenq di unu qaji di dego ugeugeiyeqnub. Deqa mondoñ nanji tulan padalougetqab.

¹⁷O ijo was bole, ningi qalie, manwa kalil di brantqas. Deqa ningi gegerere nam atoqniy. Ningi nam atqasai di dal anjam gotranjo qaji tamo nanji bosib ningi gisanjosib titngibqa ningi singila na tigelesqa uratosib ulonjo uge. ¹⁸Gago Tamo Koba Yesus Kristus agi iga elenjej qaji a ningi qa are boleiyeqnu. Ningi a qa qalieonub. Nungo qalie di kobaqujaeme. Yim Yesus a olo ningi qa are tulan boleiyeqnqas. A rian ti ñam koba ti unu deqa bini bati endi iga aqa ñam soqtoqnqom. Osim bati gaigai aqa ñam soqtoqn-sim sqom. Bole.

1 JON

Anjam a boleq donaqa iga unem

1 Anjam a nambile unu. Anjam di nami soqnej. Anjam di iga quoqnem. Gago nãdamu na unoqnem. Gago bãn na dego ojoqnem. ² Nambile di boleq donaqa iga unem. Nambile di gaigai sqas. Nambile di aqa Abu wo sosaqa boleq donaqa iga unem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. ³ Iga Anjam di gago nãdamu na unoqnem. Iga a quoqnem. Deqa iga a qa ningi saingeqnum. Di kiyaga? Ningi iga ti beterosim are qujaitosim sqajqa deqa. Agi ningi iga ti Abu Qotei aqa Niri Yesus Kristus wo nangi aiyel beternjrsim nangi koba na are qujaitosim unum. ⁴ Iga ningi ti tulan areboleboleigwajqa deqa iga anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walweloqnqom

⁵ Yesus Kristus a anjam endegsi merg-naq iga quem, “Qotei a pulon bul. Ambru bei aqaq di sosai.” Iga anjam di qusimqa agi ningi olo merngeqnum. ⁶ Iga marqom, “E Qotei beteryosim a ombla are qujaitosim unum.” Degsi marsimqa ariya iga olo ambruq di walwelqom di iga gisañeqnum. Iga kumbra bole dauryosaieqnum. ⁷ Qotei a suwanjoq di unu dego kere iga suwanjoq di walwelqom di iga Qotei aqa tamo ungasari kalil nangi ti beterosim are qujaitosim sqom. Degsi sqom di Qotei aqa Niri Yesus aqa leñ aiyej qaji dena gago une kalil yansetgimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom.

⁸ Iga marqom, “E une yosaieqnum.” Degsi marqom di iga gago segi jejamu gisañyeqnum. Deqa anjam bole gago are miligiq di sqa keresai. ⁹ Ariya iga gago segi une baltosim marqom, “Od, e une

ti.” Degsi marqom di Qotei a iga uratg-wasai. A kumbra bole tiñtiñ dauryosim gago une yansetgwas. Osim gago kumbra uge kalil taqal waiyimqa iga aqa nãmgalaq di tamo bole une saiqoji sqom. ¹⁰ Iga marqom, “E nami une yosaioqnem.” Degsi marqom di iga Qotei aqa nãam ugetoqnsim a gisañ tamo qa minjobuleqnum. Deqa aqa anjam gago are miligiq di sqa keresai.

Yesus a gago aqaryaigo tamo

2 O ijo angro kiñilala, ningi une yoqnaib deqa e anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Ariya ningi qudei une yibqa aqaryaigo tamo Yesus Kristus a na ningi aqaryaingwas. Yesus agi aqa Abu ombla sosaqa gaigai kumbra bole tiñtiñ yeqnu. ² A gago une kobotetgosim Qotei aqa minjiñ taqal waiyqajqa bej. A iga segi une kobotetgwajqa bosai. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangi dego une kobotetnjqajqa bej.

Tamo a Qotei qa qalieqas di a Qotei aqa anjam dauryoqnqas

³ Iga kiyersi endegsi qalieqom, “Bole, iga Qotei qa qalieonum”? E ubtosiy marqai. Iga Qotei aqa dal anjam dauryqom dena iga bole qalieqom.

⁴ Tamo bei a marqas, “E Qotei qa qalieonum.” Degsi marqas ariya a Qotei aqa dal anjam dauryosaieqnu. Deqa tamo di a gisañ tamo. Aqa are miligiq di anjam bole sosai. ⁵⁻⁶ Ariya tamo bei a Qotei aqa anjam dauryoqnqas di Qotei aqa qalaqalaiyoq kumbra tamo di aqa are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

Tamo bei a marqas, “E Qotei beteryejunum.” A degsi marqas di a kumbra kalil Yesus yoqnej qaji di dauryosim yoqneme. Iga degyqom di iga qalieqom, iga Qotei beteryejunum. ⁷ O ijo was bole, dal anjam e nengrenyonum qaji endi dal

anjam bunuj sai. Endi dal anjam namij ningi nami quoqneb qaji. ⁸ Ariya dal anjam e nengrenyonum qaji endi dal anjam bunuj dego. A anjam bole. A Kristus aqaq di sosisa nungoq di dego unu. Di kiyaya? Ambru a koboqa laqnaqa suwan a olo branteqnu deqa.

⁹ Tamo bei a marqas, “E suwanjoq di unum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was qudei nangi jeutnjre-qnu. Deqa tamo di a suwanjoq di so-sai. A ambruq di unu. ¹⁰ Tamo bei na aqa Kristen was nangi qalaqalainjroq-nqas di iga unsim qalieqom, bole, tamo di a suwanjoq di unu. Deqa une bei na a ulontosaieqnu. ¹¹ Ariya tamo bei na aqa Kristen was qudei nangi jeutnjrqas di iga unsim qalieqom, tamo di a ambruq di sosisq walweleqnu. Ambru na aqa nam-damu getetetqo deqa a sawa qabiteqnu di a qalieqasai.

¹² O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Kristus aqa nam na Qotei a nungo une kalil kobotetngej. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

¹³ O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala, ningi Satan gotranje-qnub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

¹⁴ O ijo angro, ningi Abu qa qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

O abu ningi quiy. Tamo nami soqnej agi bini unu qaji a qa ningi qalieonub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

O angro wala ningi quiy. Qotei aqa anjam nungoq di unu deqa ningi singila ti sosib Satan gotranjeqnub. E deqa anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum.

Ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib

¹⁵ O ijo was, ningi mandam endeqa kumbra qalaqalaiyaib. Tamo a mandam endeqa kumbra qalaqalaiyqas di a Abu qalaqalaiyqa keresai. ¹⁶ Mandam qaji tamo ungasari nanjo kumbra agiende. Nanji nango segi jejamu qa are prugn-jreqnaqa ñoro koba oqajqa mamaulnjre-qnaqa tulan diqoqnsib laqnu. Kumbra di Abu aqaq na bosai. Di mandam endeqa kumbra. ¹⁷ Mandam endi koboqas. Mandam endeqa are prugyoqa ti ma-maulyoqa ti dego koboqab. Ariya tamo a Qotei aqa areqalo dauryoqnqas di a gaigai sqas.

Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nangi branteqnu

¹⁸ O ijo angro, diño bati jojomqo. Ningi nami queb, Kristus aqa jeu tamo kobaquja a bqas. Bini Kristus aqa jeu tamo gargekoba nangi branteqnu. Deqa iga qalieonum, diño bati jojomqo. ¹⁹ Jeu tamo nangi di gago ambleq di sosib olo iga uratgosib jaraiyeb. Di kiyaya? Nanji gago Kristen was bolesai deqa. Nanji gago Kristen was bole qamu nangi iga koba na unum qamu. Ariya nangi iga uratgosib jaraiyeb deqa iga qalieonum, nangi gago Kristen was bolesai.

²⁰ Ningi Qotei aqa Mondor Bole ejunub deqa ningi kalil powo ti unub.

²¹ E anjam endi nengrenyosim nungoq qarinyonum. Di kiyaya? Ningi anjam bole qalieonub deqa. Ningi anjam bole qaliesai e deqa are qalsim anjam endi nengrenyosai. Ningi qalie, anjam bole ti gisan anjam ti ombla kerekere sai. Anjam bole na gisan anjam bei babtqa keresai. ²² Gisan anjam maro tamo nangi tal qabe? E ningi merngwai. Tamo nangi di endegsib mareqnub, “Yesus a Kristus sai.” Nanji degsib maroqnsib deqa nangi Abu Qotei aqa ñiri wo

qoreiyeqnub. Osib Kristus jeuteqnub.
²³Tamo a Qotei aqa Ñiri qoreiyqas di a Abu dego qoreiyqas. Tamo a Qotei aqa Ñiri qa aqa areqalo singilatqas di a Abu qa dego aqa areqalo singilatqas.

Qotei aqa Mondor na ningi anjam bole merngeqnu

²⁴Anjam ningi nami quoqneb qaji di ningi olo singila na ojesoqniy. Ojesqab di ningi na Abu Qotei aqa Ñiri wo betern-jrsib nangi ti sqab. ²⁵Nami Kristus na iga endegsi mergonaq quem, “E ningi nambile engitqa ningi nambile gaigai sqab.”

²⁶O ijo was kalil, gisanj tamo nangi na ningi gisangwajqa laqnub. E deqa are qalsim anjam endi nengrenyosim nun-goq qarinyonum. ²⁷Ningi Kristus aqa Mondor eb agi nungoq di unu deqa ningi powo qa truquosaieqnub. Deqa e anjam bei totoryosiy ningi merngwaisai. Mondor a segi na anjam kalil ningi merngeqnaq quoqsib poingeqnu. Mondor aqa anjam di gisanj sai. Di anjam bole. Deqa ningi Mondor aqa anjam di qusib poingim Kristus beteryosib soqniy.

Iga Qotei aqa segi angro tintinj unum

²⁸Od, ijo angro kiñilala, ningi Kristus beteryosib soqniy. Ningi degyqab di mondonj a olo brantimqa ningi jemaingwasai. Ningi are singilatosib aqa ulatamuq di tigelesqab. ²⁹Ningi qalie, Kristus aqa kumbra kalil tulanj bole. Deqa ningi endegsib qalieoiy, tamo kalil kumbra bole yeqnub qaji nangi Qotei aqa segi angro tintinj unub. Nangi olo nambabobulosib Qotei aqa angro branteb.

3 Gago Abu Qotei na iga tulanj qalaqalaieqnu. A na iga aqa segi angro sqa marsiq giltgej deqa iga aqa angro tintinj unum. Mandam qaji tamo nangi Qotei qa qaliesai. Deqa nangi iga qa dego qaliesai. ²O ijo was bole, iga Qotei aqa segi angro unum. Ariya mondonj iga kiyersim sqom di iga

geregere qalieosai unum. Iga qalie, Yesus a olo bamqa iga a unsim iga a bul sqom. ³Tamo ungasari kalil Yesus bam unqajqa tarineqnub qaji nangi nango une olo urateqnub. Deqa nangi Qotei aqa nmgalaaq di jiga saiqoji unub. Agi Yesus a segi jiga saiqoji unu dego kere.

⁴Une atqajqa kumbra ti dal anjam gotranjyqajqa kumbra ti di ombla kerekere. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nangi Qotei aqa dal anjam gotranjyeqnub. ⁵Ningi qalie, Yesus a gago une kobotqa bej. A segi une saiqoji. ⁶Tamo bei a Yesus beteryesqas di a une atoqnqasai. Tamo bei a une atoqnqas di iga poigwas, a Yesus unosaiieqnu. A Yesus qa qaliesai dego.

⁷O ijo angro kiñilala, ningi geregere nam atoqniy. Tamo bei na bosim ningi gisanjo uge. Ningi quiy. Tamo nangi kumbra bole tintinj dauryeqnub qaji nangi tamo bole tintinj unub. Yesus a tamo bole tintinj unu dego kere. ⁸Satan a nami une atoqnsiq boqnej agi bini a degyeqnu. Deqa tamo ungasari une ateqnub qaji nangi Satan aqa angro unub. Ariya Qotei aqa Ñiri a Satan aqa wau kobotqa bej. ⁹Tamo bei a olo nambabobulosim Qotei aqa segi angro brantqas di a une atoqnqasai. Aqa are miligiq di Qotei aqa segi nambile unu deqa a une atoqnqa keresai. Di kiyaaq? A Qotei aqa segi angro unu deqa. ¹⁰Tamo bei a Qotei aqa angro unu kiyo a Satan aqa angro unu kiyo di iga kiyersi qalieqom? E ubtosiy marqai. Tamo ungasari kumbra bole tintinj dauryosaieqnub qaji nangi Qotei aqa angro sai. Tamo ungasari nango Kristen was nangi qalaqalainjro-saieqnub qaji nangi dego Qotei aqa angro sai.

Yesus na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej

¹¹O ijo was kalil, iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Anjam di

ningi nami queb. ¹²Deqa iga Kein aqa kumbra dauryqasai. Kein a Satan aqa tamo soqnej. A na aqa was Abel qal-naq moiyej. Kiyaqa a na aqa was qal-naq moiyej? Utru agiende. A kumbra uge yoqnej deqa. Ariya Abel a kumbra bole tintin yoqnej.

¹³O ijo was, mandam qaji tamo nangi na ningi jeutnjoqniqbqa ningi deqa prugosib ulaaib. ¹⁴Iga gago Kristen was nangi qalaqalainjreqnum deqa iga endegsi qalieonum, iga padalqa gam uratosim nambile gaigai sqajqa gamq di unum. Ariya tamo nangi nanggo Kristen was nangi qalaqalainjrosaiqneb qaji nangi padalqa gamq di unub. ¹⁵Tamo nangi nanggo Kristen was nangi jeutnjreqnub qaji nangi leŋ ojo tamo bul unub. Ningi qalie, leŋ ojo tamo nangi nambile gaigai sqa keresai. ¹⁶Yesus a aqa segi nambile uratosiq iga qa moiyej. Aqa kumbra dena a na iga qalaqalaiyo kumbra osorgej. Deqa iga dego gago segi nambile uratosim gago Kristen was nangi qa morenqom. ¹⁷Tamo bei a mandam endeqa ingi ingi koba koroiyosimqa ariya aqa Kristen was bei ingi saiqoji soqnim unsim a aqaryaayqasai di iga endegsi qalieqom, Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra tamo di aqa are miligiq di so-sai. ¹⁸O ijo angro kiñilala, ningi quiy. Iga laña anjam maro na Kristen nangi qalaqalainjrqom di keresai. Iga kumbra bole dego turtosim enjroqnqom di kere.

Iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom

¹⁹⁻²⁰Iga tamo ungasari nangi qalaqalainjrqom di iga endegsi qalieqom, iga anjam bole dauryeqnum. Deqa gago une bei na iga are gulbetetgwas di ungum, iga Qotei aqa ulatamuq di are lawo sqom. Qotei aqa qalie kobaquja. Aqa qalie dena gago are tulan bunyejunu. ²¹O ijo was bole, gago une bei na iga are gulbetetgwasai di iga

are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ²²Osim iga ingi bei qa Qotei pailyimqa a gago pailyo qusim ingi di egwas. Di kiyaqa? Iga aqa dal anjam dauryoqnsim kumbra a areareteqnu qaji di yeqnum deqa. ²³Qotei aqa dal anjam agiende. Iga aqa Ŋiri Yesus Kristus aqa ñam qa gago areqalo singilatosim segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom. Qotei aqa dal anjam di a na nami iga mergonaq quem. ²⁴Tamo bei a Qotei aqa dal anjam dauryqas di a Qotei beteryesqas. Qotei a kamba dego tamo di beteryesqas. Qotei na aqa Mondor iga egej deqa iga qalieonum, Qotei a iga betergejunu.

Ningi na mondor kalil nangi peginjroqniy

4 Tamo gargekoba nangi mandamq endi laqnsibqa endegsib mareqneb, “Iga Qotei aqa medabu o qaji tamo bole.” O ijo was bole, nanggo anjam di gisaŋ. Deqa ningi nanggo anjam di nungo areqaloq di singilataib. Ningi na mondor kalil nangi geregere peginjroqnsib dena ningi qalieqab, nangi Qotei aqaq na beqneb kiyo sai kiyo. ²Tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti unub qaji nangi endegsib mareqneb, “Yesus Kristus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej.” Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nangi di Qotei aqaq na beb. ³Ariya Yesus a tamo bulyosiqa mandamq aiyej anjam di tamo ungasari Qotei aqa Mondor ti sosai qaji nangi saideqneb. Dena ningi qalieqab, tamo ungasari nangi di Qotei aqaq na bosai. Nangi mondor uge ti unub. Mondor uge di Kristus aqa jeu tamo kobaquja aqa segi mondor. Ningi nami queb, mondor uge di a bqas. Agi a bosiq mandamq endi laqnu.

⁴O ijo angro kiñilala, ningi Qotei aqaq na beb. Qotei aqa Mondor a nungoq di unu deqa ningi na gisaŋ anjam maro tamo nangi gotrañjreqnub. Qotei aqa

Mondor a na mondor agi mandam tamo nanqoq di unu qaji a tulan bunyeqnu. ⁵Gisañ anjam maro tamo nanqi di mandamq endena branteb deqa nanqi mandam qa segi anjam mareqnu. Mareqnab mandam tamo nanqi nanqo anjam quoqnsib dauryeqnub. ⁶Iga Qotei aqaq na bem deqa tamo ungasari Qotei qa qalieonub qaji nanqi gago anjam quetgeqnu. Ariya tamo ungasari Qotei qa qaliesai qaji nanqi gago anjam quetgo-saieqnu. Kumbra dena iga anjam bole qa Mondor ti gisañ mondor ti nanqi peginjroqnsim nanqi qa poigeqnu.

Iga Qotei qalaqalaiyqom di iga Kristen nanqi dego qalaqalainjrqom

⁷O ijo was bole, Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjrqom. Tamo kalil qalaqalaiyo kumbra dauryeqnub qaji nanqi olo nambabobulosib Qotei aqa segi angro tintin unub. Deqa nanqi Qotei qa qalieonub. ⁸Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa tamo bei a qalaqalaiyo kumbra dauryqasai di a Qotei qa qalieqa keresai. ⁹Qotei aqa Ŋiri qujai unu. Qotei na a qarinyonaq mandamq aiyej. Deqa iga aqa ñam na nambile gaigai sqom. Kumbra dena iga osorgej, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. ¹⁰Qotei a qalaqalaiyo kumbra qa utru. Deqa iga endegsi are qalqasai, iga namoqna Qotei qalaqalaiyem. Di sai. Qotei a namoqna iga qalaqalaigej. Os- iqa aqa Ŋiri qarinyonaq mandamq aisiqa gago une kobotetgosiqa Qotei aqa min- jinj taqal waiyej.

¹¹O ijo was bole, Qotei na iga degsi qalaqalaigeqnu deqa iga kamba dego segi segi qa qalaqalaiyo kum- bra yoqnqom. ¹²Iga nami Qotei aqa ulatamu unosaiqnem. Ariya iga segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqnqom di Qotei a gagoq di beteresoqnimqa aqa

qalaqalaiyo kumbra di gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas.

¹³Iga kiyersim qalieqom, Qotei a gagoq di beteresonaqa iga kamba dego a beteryejunum? E ubtosiy marqai. Qotei na aqa Mondor iga egej dena iga qalieqom. ¹⁴Abu na tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nanqi elenqqa osiq deqa aqa Ŋiri qarinyonaq mandamq aiyej. Aqa kumbra di iga unsim deqa saoqnsim laqnum. ¹⁵Tamo bei a endegsi marqas, “Yesus a Qotei aqa Ŋiri.” Degsi marqas di Qotei na a beteryesqas. Yimqa a dego Qotei beteryesqas. ¹⁶Iga qalieonum, Qotei na iga qalaqalaigeqnu. Qalieosim deqa iga Qotei qa gago are- qalo singilateqnum.

Qotei a segi qalaqalaiyo kumbra qa utru. Tamo a qalaqalaiyo kumbra dau- ryqas di a na Qotei beteryesqas. Yim Qotei a dego tamo di beteryesqas. ¹⁷Beteryesoqnim qalaqalaiyo kumbra gago are miligiq di tulan kobaoqnsim singilaoqnqas. Bole, iga mandamq endi unum. Ariya iga Yesus bulosim unum deqa mondor Qotei na iga pegigwa bati- amqa iga are singilatosim aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁸Tamo a qalaqalaiyo kumbra dauryqas di a ulaqasai. Aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra tu- lan kobaoqnsiq singilaeqnu deqa ulaqa- jqa kumbra aqaq di sosai. Ulaqajqa kum- bra aqa utru agiende. Tamo bei a are qaleqnu, “Mondor Qotei na e ŋolawot- bosim awai uge ebqas.” A degsi are qalo- qnsiq deqa a ulaeqnu. A degsi ulaeqnu deqa iga qalieonum, aqa are miligiq di qalaqalaiyo kumbra singilaosaiunu.

¹⁹Iga gago Kristen was nanqi qalaqalainjreqnum. Di kiyaqa? Qotei a namoqna iga qalaqalaigej deqa. ²⁰Tamo bei a marqas, “E Qotei qalaqalaiyeqnum.” Degsi marqas ariya a na olo aqa Kristen was nanqi jeutnjreqnu. A na nanqi qalaqalainjrosaeqnu. Deqa tamo di

a gisaŋ tamo. A na aqa Kristen was agi nango ulatamu gaigai uneqnu qaji nangi qalaqalainjrosaieqnu. Deqa iga qalieonum, a Qotei agi aqa ulatamu nami unosaioqnej qaji a dego qalaqalaiyqa keresai. ²¹Tamo a Qotei qalaqalaiyqas di a aqa Kristen was nangi dego qalaqalainjreme. Dal anjam di iga Yesus aqaq na em.

Iga mandam endeqa singila gotraŋyeqnum

5 Yesus a segi Kristus. Tamo nangi degsib maroqnsib Yesus qa nango areqalo singilatqab di nangi olo ŋambabobulosib Qotei aqa angro tiŋtiŋ sqab. Tamo nangi Abu qalaqalaiyqab di nangi aqa angro nangi dego qalaqalainjrqab. ²Iga Qotei qalaqalaiyosim aqa dal anjam dauryqom di iga qalieqom, iga Qotei aqa angro nangi dego qalaqalainjreqnum. ³Qotei qalaqalaiyqajqa kumbra agiende. Iga aqa dal anjam dauryqom. Iga aqa dal anjam dauryqajqa di gulbe sai. Di oto. ⁴Tamo nangi olo ŋambabobulosib Qotei aqa segi angro unub qaji nangi mandam endeqa singila gotraŋyoqnqab. Od, iga Qotei qa gago areqalo singilatqom di iga qoto bunyoqnsim mandam endeqa singila gotraŋyoqnqom.

Qotei na aqa Ŋiri qa anjam babtej

⁵Tamo kiyero nangi mandam endeqa singila gotraŋyoqnqab? E ubtosiy marqai. Tamo nangi di mareqnu, “Yesus a Qotei aqa Ŋiri.” Nangi degsib maroqnsib Yesus qa nango areqalo singilateqnu deqa nangi segi mandam endeqa singila gotraŋyoqnqab. ⁶Yesus Kristus a bosiq ya na yanso ej. Osiqa ŋamburbasq di moinaqa aqa leŋ aiyej. A ya na yanso oqajqa deqa segi bosai. A moiymqqa aqa leŋ aiqajqa deqa ti bej. Qotei aqa Mondor a anjam bole qa utru. A Yesus Kristus aqa anjam babteqnu. ⁷Tamo qalub nangi Yesus aqa anjam

babteqnu. ⁸Tamo qalub agiende. Mondor ti ya ti leŋ ti nangi qalub anjam qujaitosib Yesus aqa anjam babteqnu.

⁹Tamo laŋaj nangi iga anjam mergwab di iga qusim marqom, bole. Ariya Qotei na aqa segi Ŋiri qa anjam iga mergeqnu. Anjam dena tamo laŋaj nango anjam tulaŋ bunyejunu. ¹⁰Tamo nangi Qotei aqa Ŋiri qa nango areqalo singilatqab di nangi aqa anjam dego nango are miligiq di atib sqas. Ariya tamo nangi Qotei aqa anjam deqa nango areqalo singilatqasai di nangi na Qotei aqa ŋam ugetosib Qotei a gisaŋ tamo qa minjobulqab. Di kiyaa? Nangi Qotei aqa Ŋiri qa anjam Qotei na iga mergeqnu qaji di nango areqaloq di singilatqasai deqa. ¹¹Qotei aqa anjam agiende. A na iga ŋambile gaigai sqajqa marsiq ŋambile egej. Ŋambile di Qotei aqa Ŋiri aqaq di unu. ¹²Tamo bei a Qotei aqa Ŋiri beteryesqas di a ŋambile oqas. Ariya tamo bei a Qotei aqa Ŋiri beteryesqasai di a ŋambile oqasai.

Iga qalieonum, iga ŋambile gaigai sqom

¹³O ijo was, nangi Qotei aqa Ŋiri aqa ŋam qa nungo areqalo singilateqnu. E na anjam endi nengrenyosim nungoq qariŋyonum. Di kiyaa? Niŋgi bole qalieqajqa, niŋgi ŋambile gaigai sqab. ¹⁴Iga iŋgi bei qa pailyqa osimqa iga Qotei aqa areqalo dauryosim pailyqom di a gago pailyo quqwas. Deqa iga ulaqasai. Iga are singilatosim Qotei aqa ulatamuq di tigelesqom. ¹⁵Iga qalieonum, Qotei a gago pailyo gaigai queqnu. Deqa iga iŋgi bei qa Qotei pailyimqa a na egwas.

¹⁶Niŋgi na Kristen was bei a une atim unsibqa niŋgi a qa Qotei pailyiy. A moiqajqa une atosai deqa niŋgi a qa pailyibqa Qotei na aqa une kobotim a moiqasai. A ŋambile sqas. Ariya Kristen tamo bei a moiqajqa une atqas di

Qotei na a qalim moiqa. Ningi a qa pailyqajqa e na merngosai. ¹⁷ Kumbra uge kalil tamo nangi yeqnub qaji di une. Ariya une qudei qa Qotei na tamo nangi moiyojnrosaieqnu.

¹⁸ Iga qalie, tamo ungasari Qotei aqa segi angro unub qaji nangi une atosaeqnu. Qotei aqa Angro Yesus a na nangi taqatnjreqnu deqa tamo uge Satan na nangi ugeugeinjrqa keresai. ¹⁹ Iga qalie, iga Qotei aqa segi angro unum. Mandam qaji tamo ungasari kalil nangi

tamo uge Satan aqa sorgomq di unub. Deqa a na nangi singila na taqatnjreqnu.

²⁰ Iga qalieonum, Qotei aqa Njiri a bosiq iga powo egej deqa iga Qotei qa bole qalie. Iga Qotei beteryejunum. Iga aqa Njiri Yesus Kristus dego beteryejunum. Yesus a segi Qotei bole. A segi nambile gaigai sqajqa utru.

²¹ O ijo angro kiñilala, ningi gisañ qotei kalil nangi torei qoreinjsib sasaloiy.

2 JON

1 E Kristen gate. Ni uņa Qotei na gilt-mej qaji. E anjam endi nengrenyosim ni qa ti ino angro nanġi qa ti qariny-onum. E ninġi bole qalaqalaingeqnum. E segi sai. Tamo unġasari kalil anjam bole qalieonub qaji nanġi deġo ninġi qalaqalaingeqnub. ² Anjam bole gagoq di unu. Anjam di bati gaigai gagoq di sqas. Utru deqa iġa ninġi qalaqalaingeqnum. ³ Abu Qotei aqa Iġiri Yesus Kristus wo nanġi aiyel anjam bole na ti qalaqalaiyo kumbra na ti iġa qa dulosib are boleinjrimqa iġa lawo na sqom.

Ninġi segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqniy

⁴ Ino anġro qudei nanġi anjam bole dauryeqnub. E di quoqnsim tulaġ are-boleboleibeqnu. Abu a nami iġa mergej, “Ninġi anjam bole di dauryiy.” ⁵ Ariya uņa, e anjam bei nengrenyitqa ni sisiyosim daurye. Anjam agiende. Iġa segi segi qa qalaqalaiyo kumbra yoqn-qom. Anjam di dal anjam bunuj sai. Di dal anjam iġa nami quoqnem qaji. ⁶ Qalaqalaiyo kumbra agiende. Iġa Qotei aqa dal anjam dauryqom. Dal anjam di agi ninġi nami quoqneb. Deqa ninġi dauryosib walweloqniy.

Ninġi Kristus aqa anjam singila na ojesoqniy

⁷ Ninġi quiy. Gisarj tamo gargekoba nanġi mandamq endi laqñub. Laqñsibqa

Yesus Kristus a tamo bulyosiq mandamq aiyej anjam di nanġi na olo saideqñub. Tamo deqaji bei a Kristus aqa jeu tamo kobaquja. A gisarj ani tamo. ⁸ Deqa ninġi geregere ġam atoqniy. Ninġi ġam atqab di gago wau iġa nami nunġo ambleq di yoqñem qaji di ninġi olo ulontqasai. Ninġi singila na tigelesosib mondoġ awai tulaġ boledamu oqab. ⁹ Ninġi Kristus aqa anjam oġa uratosib olo anjam bei totoryosib dauryqab di ninġi Qotei ombla sqa keresai. Ninġi Kristus aqa anjam singila na ojesqab di ninġi Abu Qotei aqa Iġiri wo nanġi aiyel koba na gaigai sqab. ¹⁰ Tamo bei a nunġoq bosim ariya a Kristus aqa anjam ti bqasai di ninġi a baġ ojetaib. Ninġi a osib nunġo talq osi ġilaib deġo. ¹¹ Ninġi a baġ ojetqab di ninġi a beteryesosib a ombla wau uge yqab.

Jon a Kristen nanġoq bosim anjam kalil minġrekritqas

¹² E anjam gargekoba nengrenyosiy nunġoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. E bosiy ninġi nunġsiy anjam kalil mernġekritqai. Yim ninġi qusib areboleboleingwas.

¹³ Ino jaja agi Qotei na ġiltej qaji aqa anġro nanġi na ni kaiyeimonub. Bole.

3 JON

1 E Kristen gate. O ijo was bole Gaius, e anjam endi nengrenyosim inoq qarinyonum. E ni bole qalaqalaimeqnum.

²O ijo was bole, e ni qa endegsi pai-lyeqnum, “O Abu, ni na Gaius aqa wau kalil boletime. Osim a singilatim a ma saiqoji soqneme.” O Gaius, e qalieonum, ino qunun a bole unu. ³Nami Kristen was qudei nanqi e nubqa bosib merbeb, “Gaius a anjam bole dauryeqnu.” Degsib merbonab e qusim tulan areboleboleibej. Od, Gaius, e qalieonum, ni anjam bole dauryeqnum. ⁴Ijo angro nanqi anjam bole dauryeqnub e di quoqnsim deqa tulan areboleboleibeqnu. Ijo arebolebole dena arebolebole kalil tulan bunyejunu.

Gaius na aqa Kristen was nanqi geregereinjreqnu

⁵O ijo was bole, e qalie, ni kumbra bole dauryoqnsim ino Kristen was nanqi geregereinjreqnum. Osim Kristen was qudei nango ulatamu ni qaliesai qaji nanqi qure beiq na beqnabqa nanqi dego ni na geregereinjreqnum. ⁶Was nanqi di ino qalaqalaiyo kumbra qa saeqnab Kristen tamo ungasari qure endia unab qaji nanqi queqnub. Deqa ni que. Was nanqi di olo ni uratmosib walwelqa laqnibqa ni na ingi ingi qa nanqi aqaryainjrim nanqi walwelqab. Qotei a ino kumbra deqa tulan arearetoqnqas. ⁷Was nanqi di Yesus aqa wau ojajqa are qaloqnsib aqa ñam osib walweleqnub. Nanqi sawa bei bei qaji nango ambleq di waueqnub. Nango wau dena nanqi silali ingi ingi osaeqnub. ⁸Deqa iga tamo deqaji nanqi aqaryainjroqnqom. Iga degyqom di iga nanqi koba na wau ojoqnsim anjam bole singilatoqnqom.

Diotrefes a kumbra uge yeqnu

⁹Nami e anjam qudei nengrenyosim Kristen tamo ungasari ino qureq di unab qaji nangoq qarinyem. Ariya Diotrefes a gago anjam quetgosaieqnu. A tulan diqoqnsiqa a na Kristen kalil nanqi bunjr-sim aqa segi ñam soqtqajqa singilaieqnu. ¹⁰Deqa e nungoq bosiy Diotrefes aqa kumbra qudei qa olo saingwai. Aqa kumbra bei agiende. A iga qa anjam uge uge marelejeqnu. Di segi sai. Kristen was nanqi walwelosib nungo qureq beqnab a na nanqi aqa meq joqsi gilqa urateqnu. Yeqnaqa tamo qudei na was nanqi di nango meq joqsi gilqa laqnab a na nanqi dego getentnjreqnu. Osiqa nanqi Qotei tal miligiq gilqa saidnjreqnu.

Demitrius a kumbra bole yeqnu

¹¹O ijo was bole Gaius, ni kumbra uge dauryaim. Ni kumbra bole segi daurye. Tamo a kumbra bole dauryqas di a Qotei aqa tamo sqas. Ariya tamo nanqi kumbra uge uge dauryeqnub qaji nanqi Qotei unqa keresai.

¹²Tamo kalil nanqi Demitrius a qa mareqnub, aqa kumbra bole. Anjam bole a segi dego tamo sigitosiqa Demitrius aqa kumbra bole qa mareqnu. E segi dego a qa mareqnum, aqa kumbra bole. Ni qalie, ijo anjam a bole.

Jon a Gaius unqajqa bosim a ombla anjam qairqab

¹³E anjam gargekoba nengrenyosiy inoq qarinyqa kere. Ariya e nengrenyqasai. ¹⁴Sokiñala e inoq bosiy ni numsiy aqo ombla anjam marqom.

¹⁵Ni lawo na soqnime. Kristen was qure endia unab qaji nanqi ni qa kaiye anjam qarinyonub. E dego Kristen was kalil ni koba na unab qaji nanqi qa kaiye anjam qarinyonum. Ijo kaiye anjam endi ni na nanqi minjprime. Bole.

JUT

1 E Jut. E Yesus Kristus aqa wau tamo. E Jems aqa was. E anjam endi nen-grenyosim ningi tamo ungasari Qotei na metnjej qaji nungoq qarinyonum. Abu Qotei na ningi qalaqalaingeqnu. Yesus Kristus a segi na ningi taqatnjenqnu. ²Qotei a ningi qa tulan dulosim qalaqalaingimqa ningi geregere lawo na soqniy.

Jeu tamo nangi uliosib Kristen nango ambleq aiye

³O ijo was bole, Qotei na ningi e ti padalo sawaq na elenje. Qotei aqa wau deqa e na nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are koba unu. Ariya e anjam bei dego nengrenyosiy nungoq qarinyqajqa are unu. Anjam agiende. Gago areqalo Yesus qa singilatem qaji di jeu tamo nangi na ugeugeiyqa laqnu. Deqa ningi na tamo nangi di gotranjnroqniy. Ningi qalie, Qotei na gam waqtetgonaga iga Yesus qa gago areqalo singilatem. Iga Qotei aqa tamo ungasari unum deqa tamo bei na gago areqalo di ugeugeiyqa keresai. ⁴O ijo was, tamo qudei nangi uliosib nungo ambleq aiye. Qotei a nami tamo nangi deqa endegsi marej, “Mondon e nango une qa peginjrsiy padaltnjrqi.” Od, tamo nangi di Qotei qoreiyeqnu. Qotei a iga qa are boleiyeqnu aqa kumbra di tamo nangi dena olo bubulyoqnsib mareqnu, “Qotei a iga qa are boleiyeqnu deqa ungum, iga kumbra uge uge yoqnqom.” Nangi degsib maroqnsib gago Gate Koba Yesus Kristus qoreiyeqnu.

⁵Ningi qalie, nami Israel nangi Isip sawaq di sonabqa Tamo Koba a nangi joqsiq sawa beiq gilej. Joqsiq gilsiq ariya nangi qudei a qa nango areqalo singilatosai deqa a na nangi padaltnjrej. E nungo are tigeltetngitqa ningi Israel

nango kumbra deqa are qaliy. ⁶Ningi lan angro uge uge nangi qa dego are qaliy. Tulan nami nangi lan qureq di Qotei aqa wau ojoqnsib olo lan qure uratosib jaraiyeb. Deqa Qotei na nangi ojelenosiq sawa ambruq di breinjrsiq tontnrej. Nangi sawa dia tarinsokobaiyib mondon dijo batiamqa Qotei na nangi olo osimqa nango une qa nangi peginjrqas. ⁷Nami Sodom ti Gomora ti qure kalil jom di soqneb qaji nangi ti lan angro uge uge nango kumbra di dauryoqnsib sambala kumbra tulan ugedamu yoqneb. Nango sambala kumbra di tulan bei. Deqa mondon Qotei na nangi nanyuwoq di breinjrim nangi bati galgai dia sqab.

Qotei na nangi degsim padaltnjrqs deqa iga ulaoqnsim nango kumbra uge di dauryqa uratqom. ⁸Ariya tamo nangi nungo ambleq aiye qaji nangi dego kumbra uge deqaji dauryeqnu. Agi nangi nejobilqeoqnsib dena nango segi jejamu jiga yeqnu. Osib Qotei a nango Tamo Koba sqajqa deqa asginjreqnaqa olo diqoqnsib Qotei aqa lan angro kokba nangi misilinjreqnu. ⁹Lan angro gate Maikel a kumbra degyosaieqnu. A nami Satan ombla njirinosib nangi Moses aqa qusa oqajqa deqa anjam na qotoqnsib ariya Maikel a Satan misilinyosai. A Satan misilinyqa uratosiq minjej, “Tamo Koba a segi na ni saidmim medabu getentqam.” ¹⁰Tamo nangi nungo ambleq aiye qaji nangi di tulan diqoqnsib kumbra nangi poinjrosai qaji di olo misilinyeqnu. Nangi wagme juwan bul tulan nanarioqnsib nango segi jejamu qa areboleboleinjreqnu. Nango kumbra deqa mondon Qotei na nangi numougetqas. ¹¹Od, tamo nangi di tulan padalougetqab. Kein a nami kumbra uge yoqnej dego kere tamo nangi di Kein dauryosib kumbra uge yeqnu. Nangi silali koba oqajqa deqa maroqnsib gam grotoqnsib Balam aqa kumbra uge dauryosib laqnu. Kora agi nami Qotei aqa

anjam gotranyoqnej qaji aqa kumbra uge dego nangi dauryeqnub. Deqa nangi padalougetqab.

¹²Tamo nangi di tulan ugedamu. Ningi ingi uyqa korooqnsibqa Qotei aqa qalaqalaiyo kumbra dauryqa oqnsib awoeqnab tamo nangi di uli na boqnsib nungo ambleq di kumbra tulan jigat yeqnub. Nangi kumbra di yqajqa jemainjrosaieqnu. Nangi nango segi jejamu qa are qaleqnub. Jagwa na awa puyeqnaqa urur koboeqnu dego kere tamo nangi di kumbra bole bei babtosaieqnub. Qura geitqa batieqnaqa a geitosaieqnu dego kere tamo nangi di kumbra bole bei babtosaieqnub. Iga namtan moiyo otoroqnsim taqal breinjreqnum dego kere tamo nangi di Qotei na osim sawa ugeq di breinjrqas. Deqa mondon nangi moiyougetosib torei padalqab. ¹³Jagwa na yuwal tigelteqnaqa yuwal korkortoqnsiq morman aieyqnu dego kere tamo nangi di kumbra uge uge babletoqnsib nangi nango kumbra uge deqa jemainjrosaieqnu. Nangi bongar bul dego unub. Agi bongar nangi lan goge di gam grotoqnsib laja laja laqnub. Deqa mondon Qotei na tamo nangi di breinjrim sawa ambruuq aiyelenosib bati gaigai dia sqab. Sawa ambru di Qotei na nami nangi gereiyetnjrej unu.

¹⁴Nami Enok a Qotei aqa medabu osiq tamo uge nangi deqa anjam maroqnej. A Adam aqa silei 7q dena nam-babej. A anjam bei endegsi marej, "Ningi uniy. Mondon Tamo Koba a na aqa segi lan angro tulan gargekoba nangi joqsim bqas. ¹⁵Bosim tamo kalil a qoreieyqnub qaji nango une qa peginjrsim ugeugein-jrqas. Osim nango kumbra uge uge kalil nangi osornjrimqa nangi deqa are koba qalsib gulbe kokba oqab. Tamo nangi di Qotei qa misilij anjam koba maroqnsib kumbra ugedamu yeqnub. Deqa Qotei na nangi gulbe tulan kokba en-jrqas." Enok a nami anjam degsi marej.

¹⁶Tamo nangi di gaigai ulatamu ugein-jreqnaqa tamo nango jejamuq di anjam laja laja qamelenoqnsib nango segi areqalo uge uge dauryeqnub. Nangi nango medabu waqtoqnsib diqoqnsib nango segi nam soqteqnub. Osib tamo ungasari nangi walawalainjreqnab nangi na nangi daurnjreqnub.

Nungo areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di ningi ojesoqniy

¹⁷Ariya ijo was bole, ningi kumbra mondon brantqas qaji deqa are qaloqniy. Gago Tamo Koba Yesus Kristus a na aqa anjam maro tamo nangi qarijnjreqnaqa nungoq boqnsib kumbra deqa merngoqneb. Nango anjam deqa ningi olo are qaloqniy. ¹⁸Agi nangi anjam endegsib merngoqneb, "Mondon dijo bati jojomamqa meqe meqem tamo nangi boqnsib Qotei qoreiyoqnsib nango segi areqalo uge uge dauryoqnqab." ¹⁹O ijo was kalil, meqe meqem tamo nangi dena Kristen nangi potoaiyeltjnreqnub. Osib mandam qa ingi ingi qa are koba qaleqnub. Qotei aqa Mondor a nangoq di so-sai deqa nangi kumbra uge di yeqnub.

²⁰Ariya ijo was bole, nungo areqalo Qotei qa singilateqnub qaji di ningi ojesosibqa dena ningi tulan singilaqab. Osib ningi Mondor Bole aqa singila na pai-lyoqniy. ²¹Qotei a ningi qalaqalaingeqnu deqa ningi a beteryesoqniy. Yimqa a gaigai ningi qalaqalaingooqnaqas. Ningi gago Tamo Koba Yesus Kristus a iga qa dulqajqa tarinoqniy. Ningi degyqab di ningi nambile gaigai sqab. ²²Tamo qudei Yesus qa nango areqalo singilateqnub qaji nango areqalo olo gulbein-jreqnu. Deqa ningi nangi qa duloqniy. ²³Tamo qudei nangi une ti unub deqa nangi namyuwoq aiqa laqnub. Deqa ningi nangi urur minjribqa nangi nango une uratosib are bulyqab. Osib deqa nangi namyuwoq aiqasai. Qotei na nangi elenqas. Tamo qudei nangi nango are-

qalo namij dauryeqnub deqa nangi gara sari bulosib tulan juga ti unub. Deqa ningi nangi qa olo duloqnsib nango une qa ulaosib kumbra jigat deqaji kalil uratosib sasaloiy.

Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom

²⁴O ijo was kalil, Qotei na ningi taqatngimqa ningi ulonqasai. Mondoŋ a na ningi joqsim laŋ qureq osi oqimqa

ningi aqa rian unsib une saiqoji sqab. Bati deqa ningi tulan areboleboleingim sqab. ²⁵Qotei a segi qujai Qotei bole. A gago Tamo Koba Yesus Kristus aqa wau na iga elenej. Deqa iga aqa ñam soqtoqnqom. A gago Mandor Koba singila ti unu qaji. A na inŋi inŋi kalil taqatejunu. A nami degsi soqnej. A bini degsi unu. A bati gaigai degsi sqas. Bole.

ULI ANJAM KRISTUS NA BABTEJ QAJI

1¹⁻³ Nami anjam endi uliesonaqa Yesus Kristus na babtej. Qotei na anjam endi Yesus minjnaqa a babtej. E Jon. E Yesus aqa wau tamo. E Qotei aqa medabu osim anjam endi nengrenyonum. Kumbra kalil e unem qaji di e ubtosim buk endia nengrenyonum. Osim Qotei aqa anjam ti Yesus Kristus aqa anjam ti bole qa marsim palontonum. Tamo a Qotei aqa anjam endi sisiyqas di a tulan areboleboleiyqas. Tamo ungasari anjam endi quoqnsib dauryeqnub qaji nangi dego tulan areboleboleinjrqas. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqajqa bati jojomqo. Kumbra di urur brantqas deqa Yesus na aqa wau tamo nangi osornjrej. A gam endena nangi osornjrej. A na aqa lan angro qarinyonaqa ijoq bosiqa anjam endi e merbej. Merbej deqa agi e nengrenyonum.

Jon a anjam endi

Kristen tamo ungasari

qure 7 di unub qaji nangiq qarinyej

⁴ E Jon. E anjam endi nengrenyosim ningi tamo ungasari qure 7 di unub qaji nangiq qarinyonum. Ningi Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji. Ningi Esia sawaq di unub. Qotei bini unu, nami soqnej, bunuqna bqas qaji a ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy. Mondor 7 Qotei aqa awo jaram koba namoq di unub qaji nangi dego ningi qa are boleinjrimqa ningi lawo na soqniy. ⁵ Yesus Kristus a Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnu. A tamo kalil nangi qa namoosiq subq na tigelej. A mandor kokba kalil mandamq endi unub qaji nango Tamo Koba. A dego ningi qa are boleiyimqa ningi lawo na soqniy.

Yesus a iga qalaqalaigeqnu. A moisiqa aqa lej aiyej dena a na gago une kalil kobotetgej. ⁶ Iga aqa Abu Qotei aqa atra tamo sqajqa deqa ti iga a ombla mandor kokba sqajqa deqa ti marsiq iga giltgej. Yesus Kristus a bati gaigai nam koba ti singila koba ti sqas. Bole.

⁷ Ningi uniy. Yesus a lanbi ambleq na boqnimqa tamo kalil nangi a unqab. Tamo kalil nami a qaja na qameb qaji nangi dego a unqab. Tamo ungasari kalil mandamq endi unub qaji nangi a qa are ugeinjrimqa tulan akamugetqab. Od, kumbra di brantqas. Bole.

⁸ Tamo Koba Qotei singila koba ti unu qaji a marej, “E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai.” Di bole. Qotei a segi qujai nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.

Jon a Kristus unej

⁹ E nangio was Jon. Iga kalil koba na Yesus aqa tamo ungasari unum. E ningi ti gulbe qoboioqnsim jaqatin eleneqnum. Qotei a gago Mandor Koba sosiq iga taqatgeqnu. Deqa iga singila na tigeloqnsimqa gulbe qoboieyunum. E Qotei aqa anjam ti Yesus aqa anjam ti palontoqnsim laqnem deqa jeu tamo nangi na e taqal waibosib nui nam Patmos endia e ateb unum. ¹⁰ E Patmos nui endi sonamqa Tamo Koba aqa bati brantej. Bati brantonaqa Qotei aqa Mondor Bole na e singilatbonaqa ijo qoreq di tamo bei lelejonaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenkobaej. Gul anjameqnu dego kere. ¹¹ Lelejosiq merbej, “Kumbra kalil ni unqam qaji deqa anjam nengrenye. Nengrenyosim qarinyimqa tamo ungasari qure 7 dia Yesus aqa nam qa koroeqnub qaji nangiq gilem. Tamo ungasari nangi di agi Efesus qureq di, Smerna qureq di, Pergamum qureq di, Taiataira qureq di, Sardis qureq di, Filadelfia qureq di, Laodisia qureq di Yesus aqa nam qa koroeqnub.”

¹²Onaqa e tamo anjam merbej qaji di unqajqa bulosim nam atsimqa lam 7 gol na gereiyo qaji di sonab unjrem. ¹³Lam nango ambleq di tamo bei sonaq e unem. Tamo di a Tamo Angro bul. A gara olekoba jugnaq aisiq singa kabutej. Aqa are targaq di alalag gol na gereiyo qaji dena kainyej. ¹⁴Aqa gate ti gate banga ti lanjbi bul tulan qat soqnej. Aqa namdamu nam pulon bul puloqoqnej. ¹⁵Aqa singa minjaloqnej. Bras namyuwo na koiteqna minjaleqnu dego kere. E aqa kakro quem di ya kobaquja meli dosiq anjam ateqnu dego kere. ¹⁶Aqa ban wo na bongar 7 ojelejesoqnej. Aqa medabunq na serie olekoba tulan qala uge qala aiyel brantej. Aqa ulatamu sen bul tulan suwanjoqnej.

¹⁷E tamo di unsimqa tulan ulaugetosim nam ambruibonaqa e aqa singa jojomq di ulonjosim moiyo bulem. Onaqa a na aqa ban wo ijo gateq di atsiqa merbej, “Ni ulaaim. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. ¹⁸E nambile gaigai sqajqa utru. Nami e moiye. Bini ni e nube. E olo nambile unum. E bati gaigai nambile sqai. E segi na moiyo ti moiyo qure ti taqatejunum. ¹⁹Deqa kumbra ni unonum qaji deqa nengrenye. Kumbra bini unu qaji ti kumbra bunuqna brantelenqas qaji deqa ti nengrenye. ²⁰Bongar 7 ijo ban woq di unub qaji nanqi ti lam 7 gol na gereiyo qaji nanqi ti di ni unjronum. Di anjam ulito qaji. Aqa utru mermqai. Bongar 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnub qaji nango lan angro 7 nanqi sigitnjrejunub. Lam 7 dena tamo ungasari qure 7 dia e qa koroeqnub qaji nanqi sigitnjrejunub.”

Jon a Efesus qure nangoq anjam qarinye

2 Yesu na e degsi merbsiqa olo merbej, “Efesus qureq di tamo ungasari

ijo nam qa koroeqnub qaji nango lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E ijo ban wo na bongar 7 ojejunum. E lam 7 gol na gereiyo qaji nango ambleq di walweleqnum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ²Ino kumbra ti ino wau ti di e qalieonum. E qalie, ni singila na tigeloqnsimqa tamo uge nanqi qa tulan asgimeqnu. Tamo nanqi di endegsib mermeqnub, “Iga Qotei aqa anjam marqajqa qarinye qaji tamo.” Di gisan. Qotei na nanqi qarinyjrosai. Ni nango anjam di tenemtosis endegsi poimqo, nanqi gisan tamo. ³Ni ijo nam ojejunum deqa tamo qudei na ni ugeugeimeqnub. E qalieonum, ni singila na tigeloqnsimqa gulbe di qoboieqnum. Ni asgimosaeqnu.

⁴“Ariya ino kumbra uge qujai e ubtosiy mermqai. Nami ni e qa ino areqalo singilatqa utru atsim bati deqa ni na e tulan qalaqalaiboqnem. Bini ni degsim e qalaqalaibosaieqnum. ⁵Nami ni kumbra bole dauryoqnem. Bini ni kumbra di uratosim ni ulonjonum. Deqa ni que. Kumbra ni nami yoqnem qaji deqa olo are qalsimqa are bulyosim kumbra di daurye. Ni dauryqasai di e inoq bosiy ino lam olo taqal atetmqai. ⁶Ariya ino kumbra bole bei agi ubtosiy mermqai. Nikolas aqa wau tamo nanqi kumbra uge uge yeqnub. Nango kumbra di ni tulan urateqnum. Keretosim urateqnum. E dego urateqnum.

⁷“Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo nam qa koroeqnub qaji nanqi minjreqnu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lan qure qa nam gei osiy anaiyit a uysim dena nambile gaigai sqas. Nam di Qotei aqa lan qureq di unu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Efesus nango lan angro aqa qarinye.”

Jon a Smerna qure nangoq anjam qarinyej

⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Smerna qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nango lañ angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. Nami e moiye. Bini e olo ñambile unum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁹ Ni gulbe ti jaqatin ti ejunum di e qalie. Ni ingi tulañ saiqoji unum di dego e qalie. Ariya ni lañ qure qa ingi ingi koba elenejunum. E qalie, tamo qudei na ni misilinqmoqsib anjam uge uge mermeqnub. Nangi segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisañ. Nangi Satan aqa angro. ¹⁰ Bunuqna ni jaqatin koba oqnqam. Ni deqa ulaaim. Ni que. Satan na ningi qudei ojelerjosim tonto talq di breingwas. Ningi ijo ñam geregere ojgab kiyo sai kiyo di Satan a qalieqajqa deqa ningi tonto talq di breingwas. Ningi bati 10 gulbe ti jaqatin ti sqab. Bati deqa ningi e qa nungo areqalo singilatosib soqniy. Soqnib jeu tamo nangi na ningi lungib morenqab. Amqa e ningi awai boledamu engwai. Awai agiende. Ningi ñambile gaigai sqab.

¹¹ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nangi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di a moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena a ugetqa keresai. Sai bole sai.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Smerna nango lañ angro aqaq qarinye.”

Jon a Pergamum qure nangoq anjam qarinyej

¹² Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Pergamum qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nango lañ

angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E serie olekoba tulañ qala uge qala aiyel ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹³ E qalie, qure ni unum qaji di Satan na taqatejunu. Aqa awo jaram koba qure dia unu. Ariya e qalie, ni ijo ñam singila na ojesosimqa e qa ino areqalo singilateqnum. Ino areqalo di ni na ulito-saieqnum. Nami ijo anjam palonto tamo Antipas a nungo ambleq di wauoqnej. Antipas a ijo anjam geregere dauryoqnej deqa jeu tamo nangi na a qalnab moiye. Moinaqa ni di unsimqa ni deqa ulaosai. Osim e qoreibosai. Qure dia Satan a unu.

¹⁴ “Ariya ino kumbra uge qudei e ubtosiy mermqai. Tamo qudei Pergamum qureq di unub qaji nangi Balam aqa kumbra uge singila na ojesonab ni na nangi saidnjrosaeqnum. Balam aqa kumbra uge agiende. Nami a na Balak gam osoryonaqa gilsiq Israel nangi gisa gisañnjroqnsiq kumbra ugeq breinjroqnej. Breinjroqnsiq areqalo tigeltetnjre-qnaqa nangi gisañ qotei atrainjro qaji ingi uyoqnsib sambala kumbra yoqn-sib laqneb. ¹⁵ Tamo qudei dego Pergamum qureq di unub qaji nangi Nikolas aqa wau tamo nango anjam dauryeqnub. ¹⁶ Deqa ni are bulye. Ni are bulyqasai di e urur inoq bosiy serie olekoba ijo med-abuq di unu qaji dena tamo nangi di qoto itnjrqai.

¹⁷ “Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nangi minjreanu. Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na lañ qure qa ingi uliejunu qaji di anaiyit uyqas. Meniñ qat dego yqai. Osiy meniñ quraq di ñam bunuj nengrenyqai. Ñam di tamo bei a qalieqasai. Tamo meniñ oqas qaji a segi ñam di qalieqas.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Pergamum nango lañ angro aqaq qarinye.”

Jon a Taiataira qure nangoq anjam qarinye

¹⁸ Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Taiataira qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nango lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa ñiri. Ijo ñamdamu ñam pulon bul puloneqnu. Ijo singa minjaleqnu. Bras geregere ñomyeqnab minjaleqnu dego kere. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁹ Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni qalaqalaiyo kumbra dauryoqnsim e qa ino areqalo singilatoqnsim wau bole bole yeqnum. Osim gulbe kalil inoq di branteqnu qaji di geregere qoboioqnsim singila na tigelejunum. Kumbra ni nami yoqnem qaji di bolequja. Ariya kumbra ni bini yeqnum qaji di olo tulan boledamu. Di e qalie.

²⁰ “Ariya ino kumbra uge qujai agi ubtosiy mermqai. Uña Jesebel a ni ombla sosisi waueqnaqa ni na a wiyosaieqnum. A segi qa mareqnu, “E Qotei aqa medabu o qaji uña.” Di sai. A na ijo wau tamo nangi gisa gisañjroqnsiqa gam osornjreqnaqa nangi sambala kumbra yoqnsibqa gisañ qotei atrainjro qaji ingi uyeqnub. ²¹ A are bulyqajqa e bati yem di a are bulyosim aqa sambala kumbra uratqajqa saidej. ²² Deqa ni que. E na uña di jaqatin koba yitqa a makobaiyqas. Tamo nangi a ombla sambalaqnsib laqnub qaji nangi dego jaqatin ti gulbe koba ti enjraqai. Nangi aqa kumbra uge uge uratosib are bulyqasai di e nangi degnjraqai. ²³ Aqa angro nangi dego ñumit moreñqab. Amqa tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nangi qalieqab, e tamo kalil nango are miligi ti areqalo ti geregere unoqnsim peleiyeqnum. Deqa ningi quiy. E nungo kumbra segi segi keretosi awai engwai.

²⁴ “Ariya ningi qudei Taiataira qureq di unub qaji nungo kumbra bole agi ubtosiy merngwai. Ningi Jesebel aqa anjam dauryosaieqnub. Tamo nangi mareqnub, “Di Satan aqa uli anjam.” Anjam di ningi qaliesai. Deqa e ningi gulbe bei engwasai. ²⁵ Kumbra bole kalil ningi ojejunub qaji di singila na ojesoqnib e bqai.

²⁶ “Tamo a Satan ombla qotsim singilaosim ijo kumbra dauryosim gilsim gilsim diño bati itqas di e singila yitqa a na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi taqatnjroqnas. ²⁷ A na nangi tulan singila na taqatnjroqnas. Tamo nangi web paraparainjreqnub dego kere. E na tamo di singila yitqa a wau di yqas. Ijo Abu na e singila ebej dego kere a singila yqai. ²⁸ Nebeqa burbas bunuj oqeqnu qaji di dego a yqai. ²⁹ Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nangi minjreqnu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Taiataira nango lan angro aqaq qarinye.”

Jon a Sardis qure nangoq anjam qarinye

3 Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Sardis qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nango lan angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa Mondor 7 ejunum. E bongar 7 dego ojejunum. E na anjam endi inoq qarinyonum. Kumbra ni yeqnum qaji di e qalieonum. Ino kumbra di bole-sai. Nangi ni qa mareqnub, “Ni ñambile unum.” Di sai. Ni moiye. ² Deqa ni ñam sirosim olo tigel. Ino kumbra bole qudei moiysaiunu qaji di ni na olo singilat. E ino kumbra kalil unonum di ijo Qotei aqa ñamgalaq di keresai. ³ Anjam bole ni nami qusim dauryem qaji deqa olo are qale. Are qalsim anjam di geregere dauryosim are bulye. Ni ñam sirosim

tigelqasai di e bajin tamo bul inoq boqujatqai. Bati gembu e inoq bqai di ni qalieqa keresai.

⁴“Ariya tamo ungasari qudei Sardis qureq di unub qaji nanqo kumbra bolequja. Nanqo gara jigatosai deqa nanqi gara qat jigsib e ombla walweloqnqab.

⁵“Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na gara qat jigetqai. Aqa ñam ñambile qa buk miligiq di unu qaji di e na olo nuntqasai. Aqa ñam di e na ijo Abu ti aqa lanq angro nanqi ti nanqo ulatamuq di ubtqai. ⁶Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreanu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Sardis nanqo lanq angro aqaq qarinye.”

Jon a Filadelfia qure nanqoq anjam qarinye

⁷Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Filadelfia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqo lanq angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘E Qotei aqa tamo bole une saiqoji unum. E kumbra bole qa utru. Devit a nami mandor koba soqnej dego kere e kamba Mandor Koba unum. Deqa e siranq waqtqai di tamo bei na getentqa keresai. E getentqai di tamo bei na olo waqtqa keresai. E na anjam endi inoq qarinyonum. ⁸Kumbra bole kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. Deqa ni unime. Ino ulatamuq di e siranq bei waqtetmonum. Di tamo bei na getentqa keresai. E qalie, singila kiñala inoq di unu. Ni ijo anjam geregere ojoqnsim dauryeqnum. Ni ijo ñam uratosaeqnum. ⁹Deqa ni que. E na maritqa Satan aqa wau tamo nanqi bosib ino singaq di singa pulutosib endegsib qalieqab, e ni qalaqalaimeqnum. Nanqi segi qa mareqnub, “Iga Juda tamo.” Di gisanq. Nanqi Juda tamo sai. ¹⁰Ni ijo an-

jam dauryoqnsim gulbe qoboiyejunum deqa e ni taqatmesoqnitqa Satan na tamo ungasari kalil nanqi uneq breinjraqa batiamqa a ni uneq breimqasai. ¹¹E inoq boqujatqai. Deqa anjam ni ojejunum qaji di singila na ojesoqne. Amqa tamo bei na ino awai bole yaimqasai.

¹²“Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na a osiy ijo Qotei aqa tal ai bul namoq di tigeltit sqas. Deqa a olo bunu Qotei aqa talq dena oqedqasai. Aqa jellamuq di e na ijo Qotei aqa ñam ti ijo Qotei aqa qure koba agi Jerusalem bunuj aqa ñam ti ijo segi ñam bunuj ti nengrenyqai. Jerusalem bunuj agi lanq goge di unu. Qure di ijo Qotei aqaq dena mandamq aiqas. ¹³Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo ungasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqi minjreanu.’ O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Filadelfia nanqo lanq angro aqaq qarinye.”

Jon a Laodisia qure nanqoq anjam qarinye

¹⁴Yesus na e degsi merbsiqa olo merbej, “Laodisia qureq di tamo ungasari ijo ñam qa koroeqnub qaji nanqo lanq angro qa anjam endegsi nengrenye, ‘Ijo ñam Anjam Bole. E Qotei aqa anjam kalil geregere palonteqnum. Ingi ingi kalil Qotei na gereiyej qaji di aqa utru agi e segi. E na anjam endi inoq qarinyonum. ¹⁵Kumbra kalil ni yeqnum qaji di e qalieonum. E qalie, ni ulili sai. Ni kanqanq sai. Ni ulili sqam di kere. Ni kanqanq sqam di kere. ¹⁶Ni tulanq kanqanq sai. Ni tulanq ulili sai. Ni kanqanq kiñala segi. Deqa e ni ingi qusa bul ijo miligiq na oqsim ijo medabunq na beqmqa. ¹⁷Ni ino segi ñam soqtoqnsim mareqnum, “E silali koba ti unum. E ñoro koba ejunum. E ingi bei qa truquosaieqnum.” Di ni gisanqonum. Ni ingi ingi tulanq saiqoji. Ni sougetejunum. Ni ñam qandimo unum.

Ni yosi laqnum. Di ni segi poimosai.
¹⁸Deqa e ni endegsi mermqai. Ni ijoq dena gol nanyuwo na yusiq milalej qaji di awaiyosim dena ni ñoro bole ti sqam. Ni gara qat dego awaiyosim jugwam dena ino jejamu kabutim tamo bei na ino yosi unqasai. Amqa ni jemaimqasai. Ni gorej dego awaiyosim dena ino nãdamu piyim nãam poimqas. ¹⁹Tamo nangi e qalaqalainjreqlum qaji di e na olo nãrĩntnjroqnsim dalnjreqlum. Deqa ni ino kumbra tingitqa singilaosim are bulye.

²⁰“Ni e nube. E siranmeq di tigelesosim kindokindoneqlum. Tamo bei a ijo kakro qusimqa siran waqtetbqas di e miligiq gilsiy aqo ombla ingi uyqom.

²¹Tamo a Satan ombla qotsim singilaqas di e na minjitqa aqo ombla ijo awo jaram kobaq di awoqom. Nami e segi qoto singilaosimqa aqo ijo Abu wo aqa awo jaram kobaq di awoem dego kere.

²²Tamo a dabkala ti sqas di a Qotei aqa Mondor aqa anjam geregere quem. Anjam di Mondor na tamo unqasari qure qure kalilq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nangi minjreqlum. O Jon, ni anjam degsi nengrenyosim Laodisia nãngo lan angro aqaq qarĩnye.” Yesus na e degsi merbej.

Lan qureq di nangi Qotei binjyoqnsib loueqnub

4 Onaqa e olo nãam atsimqa lan goge dia siran bei waqesonaq unem. Unsim koqyeqlumqa tamo nami leleqonaq aqa kakro gul anjamobulonaq quem qaji a na endegsi merbej, “Ni goge endeq au. Bamqa kumbra kalil bunuqna brantelenqas qaji di e ni osormqai.” ²Onaqa bati qujai deqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa e tarosim lan goge dia awo jaram kobaquja sonaq unem. Tamo bei a awo jaramq di awesoqnej. ³Aqa jejamu tulan minjalej. Meniñ jaspas tulan minjaleqlum dego kere. Aqa jejamu meniñ konilian bul tulan lent.

Tuembĩn na awo jaram di kalilyesoqnej. Tuembĩn aqa nengren di tulan minjalej. Meniñ emeral tulan minjaleqlum dego kere. Tuembĩn di nãam banga gesgi bul. ⁴Ariya e olo nãam atsimqa awo jaram kokba 24 unjrem. Awo jaram kokba 24 dena awo jaram kobaquja ambletesoqneb. Tamo gate 24 nangi awo jaramq di awoelenesoqneb. Nangi gara qat olekokba jigelenosib mandor kokba nãngo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di atelenosib soqneb. ⁵Awo jaram kobaqujaq dena minjal branteqlum naq unem. Qatron ti kola anjam ti dego branteqlum quem. Awo jaram namoq di nãam pulon 7 pumbloneleneb. Nãam pulon dena Qotei aqa Mondor 7 nangi sigitnjreqlum. ⁶Awo jaram namoq di ingi kobaquja bei sonaq unem. Ingi di yuwal banga bul. A qunun bul dego. A tulan jeqilo.

Ariya e olo nãam atsimqa wagme nãabile so qaji qolqe unjrem. Nangi na awo jaram kobaquja agutosib tigelesoqneb. Nãngo bile ti qore ti dia nãdamu gargekoba soqneb. ⁷Wagme nãabile so qaji namba 1 a laion bul. Wagme nãabile so qaji namba 2 a makau bul. Wagme nãabile so qaji namba 3 aqa ulatamu tamo ulatamu bul. Wagme nãabile so qaji namba 4 a baira kobaquja tiosiq laqnu dego bul. ⁸Wagme qolqe nãabile so qaji nangi di segi segi bari 6 ti. Bileqsi qoreqsi bariqsi nãdamu gargekoba soqneb. Qanam ti qolo ti nangi gaigai louoqnsib endegsib mareqnub, “Qotei a singila koba ti unu. Singila kalil aqaq di unu. A nami soqnej. A bini unu. A bunuqna bqas.” Nangi degsib louoqnsib maroqnsib olo wainjoqnsib mareqnub, “Qotei a getento koba. Qotei a getento koba. Qotei a getento koba.” Wagme qolqe nangi gaigai degsib louoqnsib mareqnub. Nangi aqaratosaielnub.

⁹Tamo awo jaram kobaqujaq di awejunu qaji a nambile gaigai unu. Deqa wagme qolqe nambile so qaji nanngi a qa tulan areboleboleinjreqnaqa aqa ñam soqtoqnsib binিয়েqñub. ¹⁰Yeqnaqa tamo gate 24 nanngi singa pulutoqnsibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a qa loueqñub. Tamo di agi nambile gaigai unu qaji. Tamo gate nanngi nanngo gate tatal wala ti gol na gereiyo qaji di awo jaram kobaquja namoq di breiyoqnsibqa endegsib loueqñub,

¹¹“O gago Tamo Koba Qotei, ni segi qujai lan goge di unum.

Deqa tamo kalil nanngi ni qa tulan areboleboleinjreqnaqa ino ñam soqtoqnsibqa ino singila binিয়েqñub.

Nanngi ni kumbra degmeqñub. Di kiyaqa? Ni na qujai marnam ingi ingi kalil branteb unub.

Ni ino segi areqalo na ingi ingi kalil gereiyem.

Gam dena qujai ingi ingi kalil branteb unub.”

Jon a buk bei unej

5 Onaqa e olo nam atsimqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq di buk bei ojesonaq unem. Buk di aqa banga olekokba. Banga di lulumesonaq unem. Buk aqa miligiqsi qoreqsi nengrej ti soqnej. Buk di tamo bei na plaltosim aqa miligi unaim deqa nanngi na aqa banga lulumyosib kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. ²Onaqa e olo nam atsimqa lan angro singila koba bei brantonaq unem. Lan angro di a tulan lelenosiq marej, “Tamo yai a tamo bole unu deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere?” ³Onaqa tamo bei na buk di plaltosim aqa miligi unqajqa tamo dego bei sosai. Lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di tamo dego bei sosai. ⁴E degsi unsim deqa e tulan akamugetem. ⁵Onaqa tamo gate bei na merbej, “O Jon, ni akamaim.

Ni que. Laion a Juda aqa leñ na nambabrej deqa a qoto singilaosiq aqa jeu tamo nanngi tulan bunñrej. A Mandor Koba Devit aqa leñ na nambabrej deqa a na kandel aqa namur waqtosim buk di plaltqa kere.”

Jon a Kaja Du unej

⁶Onaqa e olo nam atsim Kaja Du tigelesonaq unem. A qalnab moiyej olo nambile so bulonaq unem. A awo jaram ti wagme nambile so qaji qolqe nanngi ti tamo gate nanngo awo jaram kokba ti ambleq di tigelesonaq unem. A qala 7 ti namdamu 7 ti soqnej. Namdamu 7 dena Qotei aqa Mondor 7 nanngi sigitnjrejñunub. Mondor di Qotei na qariñnjrnaqa sawa sawa kalilq gileleñeb qaji.

⁷Onaqa Kaja Du a bosiqqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ban woq dena buk di yaiyej. ⁸Buk di yaiyonaqa wagme nambile so qaji qolqe nanngi ti tamo gate 24 nanngi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa puluteb. Nanngi kalil segi segi gombin ti tabir gol na gereiyo qaji ti ojeleñesoqñeb. Tabirq dena qurem oqoqnsiqqa Qotei aqa ulatamuq di branteqñu. Qurem di quleq boledamu. Qurem di aqa utru agiende. Qotei aqa segi tamo ungasari nanngo pailyo qurem bul oqoqnsiqqa aqa ulatamuq di branteqñu. ⁹Wagme qolqe nanngi ti tamo gate nanngi ti bosib Kaja Du aqa areq di singa pulutosibqa lou bunuj na endegsib louoqñeb, “O Kaja Du, ni buk di osimqa kandel aqa namur buk qandratejunu qaji di waqtqa kere.

Ni lum nab moisim ino leñ aiyej deqa ni na ino segi tamo ungasari nanngi awainjrsimqa Qotei aqa banq di ateleñem unub.

Od, ni na tamo ungasari leñ segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi, sawa segi segi nanngi awainjrsimqa Qotei aqa banq di ateleñem.

¹⁰Ni na nangi giltjrem deqa nangi Qotei aqa atra tamo ti mandor kokba ti sosib mandamq di tamo un-gasari nangi taqatnjroqngab.”

Ingi ingi kalil nangi Kaja Du aqa ñam soqtoqneq

¹¹Ariya e olo ñam atsimqa lan an-gro tulan gargekoba tigelesonab unjrem. Nangi di iga na sisiyqa keresai. Nangi handet milion dego. Nangi tigelosibqa awo jaram ti wagme ñambile so qaji nangi ti tamo gate 24 nangi ti agutnjre-sosibqa tulan murqumyeqneq e nanggo kakro quem. ¹²Nangi endegsib lelenoqnsib maroqneq,

“Kaja Du agi nami qalnab moiyej qaji a singila ti ñoro ti powo ti ñam ti rian ti arebolebole ti oqa kere.

Deqa tamo ungasari kalil nangi aqa ñam soqtoqnsibqa a qa tulan are-boleboleinjroqnmqa a binjiyoqnsib sqab.”

¹³Onaqa ingi ingi kalil Qotei na gere-injrej qaji nangi anjam mareqneq e nanggo kakro quem. Ingi ingi kalil lan qureq di, mandamq di, mandam sorgomq di, yuwal miligiq di unub qaji nangi anjam mareqneq e nanggo kakro quem. Od, ingi ingi kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanggo kakro quem. Nangi endegsib maroqneq,

“Tamo awo jaramq di awejunu qaji nangi Kaja Du wo bati gaigai are-bolebole ti ñam ti rian ti singila ti oqnsib sqab.

Deqa iga bati gaigai nangi aiyel binjinjroqngom.”

¹⁴Onaqa wagme qolqe ñambile so qaji nangi maroqneq, “Anjam di bole.” Degsib mareqneqqa tamo gate nangi singa pulutoqnsib louoqneq.

Kaja Du a kandel aqa namur 7 waqtelenej

6 Onaqa Kaja Du a buk di ojesonaq e unem. Buk di kandel aqa namur na qandrato 7 yeb. Kaja Du a kandel aqa namur namba 1 waqtonaqa wagme ñambile so qaji matu a namoosiq marej, “Ni au.” Aqa kakro di kola anjam ato bulonaq e quem. ²Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji a an ti. Nangi na gate tatal wala ti yonabqa aqa gateq di atsisa qoto singilaqa marsisa gilsiq qoto singilaoqnej.

³Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 2 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 2 na marnaq e quem, “Ni au.” ⁴Degsi marnaqa hos bei brantej. Hos di lent. Nangi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji a singila yeb. Yonabqa a na tamo ungasari mandamq di soqneq qaji nanggo areqalo niñaqyet-njrnaqa nangi lawo kumbra uratosib tamo nangi ñumoqnsib moiyoqneq. Nangi na a serie kobaquja yonabqa gilsiq wau di yoqnej.

⁵Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 3 waqtonaqa wagme ñambile so qaji namba 3 na marnaq e quem, “Ni au.” Degsi marnaqa e ñam atsimqa hos tulu brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa banq di skel ojesonaq e unem. ⁶Unsimqa wagme qolqe ñambile so qaji nanggo ambleq di tamo bei na anjam marnaq e aqa kakro quem. A na tamo hos quraq di awesoqnej qaji di minjej, “Ni na tamo ungasari nangi mam koba enjre. Yimqa nangi silali kobaquja na bem sum tabir qujai segi awaiyoqngab. Silali kobaquja na bali dego tabir qalub segi awaiyoqngab. Deqa ni na oliv ñamtañ ti wain sil ti ugeugeiyaim.”

⁷Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 4 waqtonaqa e wagme ñambile so qaji namba 4 aqa kakro quem. A

marej, “Ni au.” ⁸ Degsi marnaqa e nam atsimqa hos merient brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa nam Moiyo. Moiyo Qure na a dauryosiq laqnej. Onaqa nangi aiyel singila osib tamo ungasari mandam taqal qujaiq di so qaji nangi serie na ti mam na ti ma uge na ti wagme juwan na ti numnab moreneb. Mandam taqal qalubq di so qaji nangi uratnjrnab soqneb. Nangi numosai.

⁹ Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 5 waqtonaqa Qotei aqa tamo ungasari nami numnab moreneb qaji nango qunu atra bijal sorgomq di sonab e unjrem. Tamo ungasari nangi di Qotei aqa anjam singila na ojesosib mare mare laqneb deqa jeu tamo nangi na nangi numnab moreneb. ¹⁰ Nango qunu tulan lelejoqnsib Qotei endegsib minjoqneb, “O Tamo Koba, ni ingi ingi kalil nango Mandor Koba. Ni gaigai kumbra bole yeqnum. Ni getento koba. Ni kumbra bole segi yeqnum. Deqa ni iga merge. Iga bati gembub tarinonamqa jeu tamo mandamq di unub qaji nangi na iga lgnab gago leq aiyej deqa ni kamba peginjrsim awai uge enjrqam?”

¹¹ Onaqa Qotei a gara jugo qat olekokba elejosia nangi segi segi jigetnjrsia minjrej, “Ningi mati kinala aqaratosib tarinjoqnsib soqniy. Jeu tamo nangi na ningi lgnab nungo leq aiyej dego kere nungo wau qujai nangi ti nungo was nangi ti degsib numqab. Tamo gembub jeu tamo nangi na numqab di e segi maritqa nangi kalil numekritib kereamqa bati deqa e kamba nangi peginjrsiy awai uge enjrqai.”

¹² Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 6 waqtonaqa e nam atsimqa mimin tulan kobaquja donaq unem. Unem di seŋ ambruosiq gara tulu bulej. Bai lentosiq leq bulej. ¹³ Onaqa bongar nangi lan goge na ululoŋosib mandamq aiyeleneb. Jagwa koba bo-

qnsiq qura qunjimyeqnaqa gei qoqi ululoŋosib mandamq aiyeleneqnub dego kere. ¹⁴ Lan dego loumej. Qobun rer qalsib lubteqnub dego kere. Mana ti nui ti kalil nango so sawa uratosib jaraiyeb. ¹⁵ Jaraiyonabqa mandor kokba ti tamo nam ti qaja tamo nango gate ti nro tamo ti tamo singila ti kanjal tamo ti tamo nango segi wau ojo qaji nangi ti kalil gulbe di unsibqa ulaugetosib menin kokba miligiq di ulieleneb. Osib mana miligiq di dego ulieb. ¹⁶ Uliesosib tulan lelejkobaoqnsib mana ti menin kokba ti kalil endegsib minjroqneb, “Ningi bosib iga kabutgibqa tamo awo jaramq di awejunu qaji a na iga nugwasai. Kaja Du aqa minjin dego gagoq bqasai. ¹⁷ Nangi aiyel tamo ungasari nangi qa minjin oqetnjrqqa bati brantqo deqa tamo yai na nango singila gotranjyqa kere? Tamo dego bei sosai.”

Israel tamo 144,000 nangi Qotei aqa toqor eb

7 Onaqa lan angro qolqe nangi lan utru qolqeq di tigelesonab e unjrem. Jagwa qolqe nangi na mandam ti yuwal ti nam banga ti puynjraib deqa lan angro qolqe nangi dena jagwa qolqe di getentnjresoqneb. ² Lan angro nangi di Qotei na mandam ti yuwal ti niñaqnjrqajqa singila enjrej. Onaqa lan angro bei seŋ oqo sawaq dena brantonaq e unem. A na Qotei nambile gaigai unu qaji aqa toqor ojesosia tulan lelejosia lan angro qolqe nangi di minjrej, ³ “Ningi mandam ti yuwal ti nam banga ti nami niñaqnjraib. Iga mati gago Qotei aqa wau tamo nango lanjaq di toqor atnam soqnimqa di ningi na ingi ingi kalil di niñaqnjriy.” ⁴ Onaqa tamo gembub toqor eleneb di marnab e quem. Tamo 144,000 nango lanjaq di toqor ateleneb. Tamo nangi di Israel nango moma utru 12 nango leq. ⁵ Juda aqa leq na tamo 12,000 nangi toqor eleneb. Ruben aqa

leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Gat aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. ⁶Aser aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Naptali aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Manase aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. ⁷Simeon aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Livai aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Isakar aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. ⁸Sebulun aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Josep aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb. Benjamin aqa leŋ na tamo 12,000 nanŋi toqor eleŋeb.

Tamo unŋasari tulaŋ gargekoba nanŋi koroesosibqa Qotei biŋiyoqneŋ

⁹Onaqa bunuqna e olo ŋam atsimqa tamo unŋasari tulaŋ gargekoba koroesonab unjrem. Tamo unŋasari nanŋi di tamo bei na sisiyqa keresai. Nanŋi leŋ segi segi, sawa segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi. Nanŋi awo jaram ti Kaja Du ti nango areq di tigelosibqa gara jugo qat olekokba jigelenosib nango baŋ na tuwom baŋa ojelenosoqneŋ. ¹⁰Osib nanŋi singila na endegsib maroqneŋ, “Iga padalqa laqnamqa gago Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji nanŋi Kaja Du wo na iga eleŋosib boletgeb.”

¹¹Onaqa laŋ angro kalil nanŋi na awo jaram ti tamo gate nanŋi ti wagme qolqe ŋambile so qaji nanŋi ti agutnjrsib tigelesoqneŋ. Tigelesosibqa awo jaram namoq di singa pulutoqnsib Qotei qa endegsib louoqneŋ, ¹²“Bole. Gago Qotei a bati gaigai arebolebole ti rian ti powo ti ñam ti singila ti sqas. Deqa iga a biŋiyoqnsim sqom. Bole.”

Qotei na aqa tamo unŋasari nango gulbe kalil kobotetnjrqas

¹³Onaqa tamo gate bei na nenembej, “Tamo unŋasari gara qat olekokba jigebunub qaji di yai nanŋi? Nanŋi tal qabe?”

¹⁴Onaqa e na kamba minjem, “O ijo tamo koba, ni segi qalie.” Onaqa merbej, “Tamo unŋasari nanŋi di jeu tamo nanŋi na tulaŋ ugeugeinjrsib gulbe ti jaqatinŋ ti enjreb. Nanŋi Kaja Du aqa leŋ aiyej qaji dena nango gara yanseleŋonab qatej. ¹⁵Deqa nanŋi Qotei aqa awo jaram namoq di tigeloqnsibqa bati gaigai qanam ti qolo ti Qotei aqa atra tal miligiq di sosibqa a waueteqneŋ. Qotei awo jaram kobaq di awejunu qaji a segi nanŋi koba na sosimqa taqatnjroqnas. ¹⁶Deqa nanŋi olo bunu mamnjrqasai. Nanŋi bunu ya qarnjrqasai. Seŋ na olo nanŋi kaŋkaŋnjrqasai. Ingi bei na dego nanŋi kaŋkaŋnjrqasai. ¹⁷Kaja Du awo jaram jojomq di unu qaji a nango Mandor Koba gaigai sqas. A nanŋi joqoqnsim ŋambile gaigai sqajqa ya jumbumq giloqnas. Qotei na nango ŋam ya kalil nuntetnjrimqa nanŋi olo bunu akamqasai.”

Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtej

8 Onaqa Kaja Du a kandel aqa namur namba 7 waqtonaqa laŋ qureq di nanŋi kirikiriosib sonab sawa dabkoŋosiq sokiñalayej. ²Sokiñalayonaq e na laŋ angro 7 Qotei aqa ulatamuq di tigelesoqneŋ qaji nanŋi unjrem. Unjrem di nanŋi gul 7 ojsib tigelesoqneŋ.

³Onaqa laŋ angro bei bosiqqa atra biŋal jojomq di tigelesoqneŋ. A tabir gol na gereiyo qaji di ojesoqneŋ. Di kiyaaq? A ŋam sum osim tabir miligiq di bilentosim koitimqa qurem quleq ti oqwaŋja deqa. Onaqa nanŋi ŋam sum koba a yonabqa osiqa Qotei aqa segi tamo unŋasari kalil nango pailyo ti ŋam sum de ti turtosiqa atra biŋal gol na gereiyo qaji dia Qotei atraŋiyej. Atra biŋal di awo jaram namoq di unu. ⁴Atraŋiyoqa Qotei aqa segi tamo unŋasari nango pailyo ti qurem quleq de ti laŋ angro aqa baŋq dena oqsiqa Qotei aqa ulatamuq

di brantej. ⁵Onaqa laŋ angro a tabir di osiqa atra bijalq dena ŋamyuwo osiqa tabirq di jugonaq maqonaqa waiyonaq mandamq aiyej. Ainaqa kola anjam ti qatroŋ ti minjal ti mimiŋ koba ti brantej.

Laŋ angro qolqe naŋgi gul anjameb

⁶Onaqa laŋ angro 7 gul 7 ojesoqneŋ qaji naŋgi gul anjamqajqa tigelosib rarieb.

⁷Laŋ angro namba 1 a namo aqa gul anjamej. Gul anjamonaqa ais awa bul ŋamyuwo ti leŋ ti turtosib mandamq aiyeŋ. Ainabqa ŋamtaŋ ti ŋiŋ ti mandam taqal qujaiq di so qaji di kalil yuekriteb. Mandam taqal aiyeŋ uratonaŋ soqneŋ.

⁸Onaqa laŋ angro namba 2 na aqa gul anjamonaqa iŋgi bei mana kobaquja bul yusiŋ puloneqnaqa osib waiyonaŋ yuwalq aiyej. Ainaqa yuwal taqal qujai leŋ bulyej. Yuwal taqal aiyeŋ leŋ bulyoŋ. ⁹Degonaqa wagme kalil yuwal taqal qujaiq di ŋambile so qaji naŋgi moreŋeb. Qobuŋ kalil deŋ yuwal taqal qujaiq di so qaji naŋgi padalekriteb.

¹⁰Onaqa laŋ angro namba 3 na aqa gul anjamonaqa bongar kobaquja tor bul yusiŋ puloneqnaqa laŋ qure uratosiŋ ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deŋ aiyej. Mandam taqal aiyeŋ di sai. ¹¹Bongar di aqa ŋam Isa Koba. Bongar di ya ti ya jumbum ti mandam taqal qujaiq di so qaji deŋ ainaqa ya di isakobaeb. Deŋa tamo gargekoba naŋgi ya di uysib isakobainjraŋa moreŋeb.

¹²Onaqa laŋ angro namba 4 na aqa gul anjamonaqa seŋ taqal qujai ugeeŋ. Bai taqal qujai deŋ ugeeŋ. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi deŋ ugeeleŋeb. Laŋ taqal aiyeŋ di sai. Deŋa qanam seŋ taqal qujai ambruej. Qolo bai taqal qujai ambruej. Bongar kalil laŋ taqal qujaiq di so qaji naŋgi deŋ ambrueleŋeb.

¹³Onaqa e olo ŋam atsimqa baira kobaquja laŋ sorgomq di tiosiŋ laŋnaq

unem. A tulaŋ leleŋosiŋ endegsi mar-naq e quem, “O aiyo! Laŋ angro qalub naŋgi gul anjamosaunub. Naŋgi gul anjamabqa tamo ungasari mandamq di unub qaji naŋgi gulbe tulaŋ kokba osib padalougetqab.”

Laŋ angro namba 5 na aqa gul anjamej

9 Onaqa laŋ angro namba 5 na aqa gul anjamonaqa bongar bei laŋ uratosiŋ mandamq aiyeqnaq e unem. Unem di naŋgi na bongar di singila yonabqa a gilsiq sub guma koba waqteŋ. ²Waqtonaqa qurem koba subq dena oqeŋ. Liki yusiŋ qurem koba oqeŋnu deŋo kere. Subq dena qurem oqsiŋ seŋ ti laŋ ti ambruteŋ. ³Onaqa qurem dena sis tulaŋ gargekoba naŋgi brantosib mandamq aiyeleŋeb. Mandamq ainabqa Qotei na naŋgi singila koba enjreŋ. Singila di belqalaqala naŋgo singila ti kere. ⁴Singila enjrsiq minjreŋ, “Niŋgi na ŋiŋ ti ŋam baŋga gesgi ti ŋamtaŋ ti ugeugeinjraib. Naŋgi uratnjrib soqneŋ. Tamo ungasari naŋgo lanjaq di Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi segi ugeugeinjriy. ⁵Ugeugeinjrsib jaqatiŋ koba enjroqnaŋ bai 5 naŋgi jaqatiŋ oqnsib sqab. Ariya niŋgi na naŋgi moiyoŋnjraib. Jaqatiŋ segi enjroqniy.” Onaqa sis naŋgi dena tamo ungasari Qotei aqa toqor osai qaji naŋgi jaqatiŋ tulaŋ uge enjroqneŋ. Belqalaqala na tamo ungasari naŋgi uŋinjreŋnu deŋo kere. ⁶Bati deŋa tamo ungasari naŋgi moreŋqa gam ŋamab ŋamab ugeinjraqs. Naŋgi moreŋqa are soqniŋ naŋgi moreŋqa keresai.

⁷E sis naŋgi unjrem di hos qoto qa gilqajqa walatnjreŋnu deŋo kere. Sis naŋgo gateq di gate tatal gol na gereiyo qaji ateleŋesoqneŋ. Naŋgo ulatamu tamo ulatamu bul. ⁸Naŋgo gate baŋga olekoba. Uŋa naŋgo gate baŋga bul. Naŋgo qalagei laion naŋgo qalagei bul. ⁹Naŋgo are targaq di gara jugo

dumu bul singila koba atesoqneb. Nango bari aqa anjam ato hos gargekoba rojgom ti qoto qa gurgur ti gileqneb singa anjam ateqnub dego kere. ¹⁰Sis nango weru belqalaqala nango weru bul, qaja ti. Nango singila weruqsi unu. Weru dena tamo ungasari nanqi jaqatin enjrq kere. Yim nanqi bai 5 jaqatin oqnsib sqab. ¹¹Sis nango mandor agi sub guma koba taqato qaji lanj angro. Aqa nam Hibru anjam na Abadon. Gago anjam na Tamo Padaltnjro Qaji.

¹²Gulbe kobaquja namba 1 agi koboqo. Ningi quiy. Gulbe kokba aiyel brantosai unub. Sokiñalayosib brantqab.

Lanj angro namba 6 na aqa gul anjamej

¹³Onaqa lanj angro namba 6 na aqa gul anjamonaqa atra bijal gol na gereiyo qaji aqa qala qolqe nango ambleq dena tamo bei aqa kakro brantonaq e quem. Atra bijal di Qotei aqa ulatamuq di unu.

¹⁴Onaqa tamo dena lanj angro namba 6 gul ojesoqnej qaji di minjej, “Lanj angro qolqe Yufretis ya koba qalaq di tontnjreb unub qaji nanqi di palontnjre.”

¹⁵Onaqa lanj angro namba 6 a anjam di qusiqa gilsiq lanj angro qolqe nanqi di palontnjrej. Nanqi na tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumib moreñqajqa deqa osiq nanqi palontnjrej. Tamo ungasari mandam taqal aiyelq di so qaji nanqi ñumqasai. Nanqi bole sqab. Bati Qotei a nami giltej qaji di brantimqa lanj angro qolqe nanqi dena tamo ungasari nanqi ñumqab. Nanqi deqa tariñosib sonab bati di tñtñj brantonaqa lanj angro namba 6 a gilsiq nanqi palontnjrej.

¹⁶Onaqa qaja tamo tulanj gargekoba hos quraq di awesoqneb qaji nanqi branteb. Nanqi 200 milion e degsi quem. ¹⁷E ñeio bulosimqa tamo hos quraq di awe-soqneb qaji nanqi unjrem di nango are

targaq di gara jugo dumu bul singila koba jigelenesoqneb. Gara jugo qudei di nango wala lent. Qudei qenjent. Qudei merient. Hos nango gate laion nango gate bul. Nango medabuq na ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti branteleñeb.

¹⁸Gulbe qalub dena tamo ungasari kalil mandam taqal qujaiq di so qaji nanqi ñumeleñeb. Mandam taqal aiyel urateb. Ñamyuwo ti qurem ti meniñ yuo ti hos nango medabuq na branteleñeb qaji dena tamo ungasari nanqi ñumeleñeb.

¹⁹Hos nango singila nango medabuqsi weruqsi unu. Nango weru amal bul, gate ti. Nango weru dena tamo ungasari nanqi ugeugeinjqneb.

²⁰Ariya tamo ungasari gulbe qalub dena ñumosai qaji nanqi are bulyosai. Nanqi mondor uge uge ti gisañ qotei nango sulum ti biñinjroqneb. Nango kumbra uge di nanqi uratosaiñoqneb. Nango segi banj na sulum di gereiyoqneb. Gol na silva na bras na meniñ na ñamtañ na ti gereiyoqneb. Sulum di qunuj saiqoji. Deqa nanqi ñam atqa keresai. Nanqi anjam quqwa keresai. Nanqi walwelqa keresai. ²¹Tamo ungasari nanqi di leñ ojoqneb. Nanqi gumaninjoqneb. Nanqi quñam qaloqneb. Nanqi sambalaoqneb. Nanqi bajinjoqneb. Nango kumbra uge uge kalil di nanqi uratosaiñoqneb. Osib are bulyosaiñoqneb.

Jon a buk kiñala uyej

10 Onaqa lanj angro bei a lanj goge na aiyeqnaq e unem. A lanj angro singila koba. A lanbi na kabuosiqa aqa gateq di tuembiñ atesoqnej. Aqa ulatamu señ bul suwañoqnej. Aqa singa tal ai yusiq ñangao bul. ²Aqa banj di buk kiñala bei wapesonaq ojesoqnej. Aqa singa wo yuwalq di atej. Singa qonañ mandamq di atej. ³A tulanj leleñeb. Laion anjameqnu dego kere. Lelenonaqa kola 7 nanqi anjam ateb. ⁴Kola 7 nanqi anjam atnabqa e nango

anjam qusim nengrenyqa laqnamqa lan goge dia tamo bei anjam marnaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Kola 7 nango anjam di qusim tent. Nengrenyaim.”

⁵Onaqa lan angro yuwalqsi mandamqsi singa atsiq tigelesonaq e unem qaji a na aqa ban wo soqtonaqa lanq oqej. ⁶Osiqa Qotei lan ti mandam ti yuwal ti ingi ingi kalil ti gereiyelenej qaji aqa ñam na endegsi marej, “E bole marqai. Diño bati jojomqo. Deqa Qotei a tar-ışsokobaiyqasai. ⁷Lan angro namba 7 na aqa gul anjamamqa Qotei aqa uli anjam nami aqa medabu o tamo nangi minjro-qnej qaji di a na babtekritqas. Uli anjam di Qotei aqa anjam bole. Aqa medabu o tamo nangi di aqa wau tamo.”

⁸Onaqa tamo lan goge dia anjam merbonaq e aqa kakro quem qaji a na olo merbej, “Ni gilsim lan angro aqa singa yuwalqsi mandamqsi atsiq tigele-junu qaji aqa banq di buk waqejunu di yayiosim am.” ⁹Onaqa e lan angro di aqa areq gilsim minjem, “Ni buk kiñala ino ban na ojejunum qaji di e ebe.” Onaqa merbej, “Ni osim uye. Uy-imqa ino medabunq di bisim qaq bul tul-an qaqatinqas. Aisim ino bi aniq di isakobaimqas.” ¹⁰A degsi merbonaqa e aqa banq dena buk kiñala di yayiosim uyem. E uynamqa ijo medabunq di bisim qaq bul tul-an qaqatinqej. Aisiq ijo bi aniq di isakobaibej.

¹¹Onaqa nangi na olo merbeb, “Ni Qotei aqa medabu osimqa anjam palontoqnqam. Tamo ungasari leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi nango kumbra qa ni anjam palontoqnqam. Mandor kokba gargekoba nango kumbra qa dego ni anjam palontoqnqam.”

Tamo aiyel nangi Qotei aqa anjam palontoqneq

11 Onaqa nangi na e walwelqajqa toqon ebsibqa merbeb, “Ni toqon

endi waiyosim Qotei aqa atra tal aqa ole keret. Osim atra bijal aqa ole dego keret. Tamo ungasari atra tal miligiq di loueqnub qaji nangi dego sisiiy. ²Ariya ni que. Koro sawa atra tal meq di unu qaji di keretaim. Di urat. Qotei na koro sawa di tamo Juda sai nangi enjrimqa nangi aqa qure koba niñaqyoqneq bai 42 gilqas. ³Bati deqa e na ijo anjam palonto tamo aiyel qarinqritqa nangi are ugeo qaji gara jigsib ijo anjam palontoqneq bati 1,260 gilqas.”

⁴Tamo aiyel di kanar qeli bul. Nangi aiyel lam bul dego. Nangi mandam taqato qaji Tamo Koba aqa ulatamunq di tigelejunub. ⁵Tamo qudei na nangi aiyel ugeugeinjraq maribqa nango aiyel medabunq na ñamyuwo brantosim nango jeu tamo nangi di koitnjrim yuekritisib morenqab. Tamo bei na nangi aiyel ugeugeinjraq marimqa kumbra dena qu-jai a segi moiqas. ⁶Qotei na nangi aiyel singila enjrimqa nango anjam maro bati qa nangi lan getentibqa awa bqasai. A na nangi aiyel singila enjrimqa nangi maribqa ya kalil leñ bulyqas. Nangi aiyel na tamo ungasari nangi gulbe uge uge enjroqnqa kere. Yim dena nangi tul-an niñaqoqnqab. Nangi aiyel manwa di babtqajqa are soqnim babtoqnqab.

⁷Nango aiyel anjam maro bati koboamqa wagme juwan sub guma kobaq di unu qaji a subq dena brantosim nangi aiyel qoto itnjrsim a qoto singilaosim nangi ñunim morenqab. ⁸Morenabqa nango aiyel jejamu qure aqa gam koba ambleq di uratnjrib sqab. Qure di aqa ñam iga sasiroxim mareqnum, “Sodom ti Isip ti.” Qure dia nami nango Tamo Koba ñamburbasq di qamnab moiyej. ⁹Nango aiyel jejamu gam ambleq di soqneqqa tamo ungasari jejamu segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, leñ segi segi kalil nangi beleposib nango aiyel jejamu koqnjroqneq

bati qalub bei oto gilqas. Nango aiyel jejamu subq atqa saidoqnqab. ¹⁰Nangi aiyel moreñonub deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nangi tulan areboleboleinjqroqnmqa ingi uyoqnsib lou tuoqnsib nango was nangi lueinjqroqnb. Nangi kumbra degyoqnqab. Di kiyaaq? Qotei aqa medabu o tamo aiyel nangi dena tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nangi jaqatinj koba enjqroqneb deqa.

¹¹Bati qalub bei oto di koboonaqa Qotei na jagwa qarinyonaqa nango aiyel miligiq aiyej. Ainaqa nangi aiyel olo mondor osib ñambile sosib tigeleb. Tigelonabqa tamo ungasari nangi na nangi aiyel unjrsib tulan ulaugeteb.

¹²Onaqa lanj goge dia lanj angro bei a tulan leleñosiqa nangi aiyel metnjrej, “Ñingi goge endeq boiy.” Metnjrnaqa nangi aiyel aqa kakro qusibqa lanjbi miligiq na lanj qureq oqeqnabqa nango jeu tamo nangi na nangi koqnjresoqneb.

¹³Onaqa bati qujai deqa miminj tulan kobaquja dosiq qure koba di renginyon-aqa qure taqal qujai padalej. Qure taqal 9 padalosai. Miminj dena tamo ungasari 7,000 padaltnjrej. Onaqa tamo ungasari miminj dena padaltnjrosai qaji nangi tulan ulaugetosib Qotei lanj qureq di unu qaji aqa ñam soqteb.

¹⁴Gulbe kobaquja namba 2 agi koboqo. Ningi quiy. Sokiñalayimqa olo gulbe kobaquja namba 3 brantqas.

Lanj angro namba 7 na aqa gul anjamej

¹⁵Onaqa lanj angro namba 7 na aqa gul anjamonaqa tamo ungasari kalil lanj qureq di so qaji nangi tulan leleñosiñ endegsib marnab e quem, “Gago Tamo Koba aqa Kristus wo Mandor Kokba sqajqa bati brantqo. Deqa nangi aiyel bati gaigai Mandor Kokba sosib mandam taqatqab.” ¹⁶Onaqa tamo gate 24 Qotei aqa ulatamuq di nango awo jaramqsi

awesoqneb qaji nangi singa pulutosib ñam quosib Qotei louetoqneb. ¹⁷Osib endegsib pailyoqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu.

Ni bini unum. Ni nami soqnem.

Ni na tamo singila osim ni Mandor Kobaonum.

Deqa iga ni binimeqnum.

¹⁸Sawa bei bei qaji nangi tulan minjin oqetnjreqnu.

Ino minjin oqwajqa bati dego brantqo.

Ni na tamo ungasari moreño qaji nangi peginjqajqa bati brantqo.

Ni na ino wau tamo kalil nangi awai bole enjqajqa bati dego brantqo.

Ino wau tamo nangi di agi ino medabu o qaji tamo ti, ino segi tamo ungasari bole nangi ti, tamo kalil ino ñam qa ulaeqnub qaji nangi ti.

Ino wau tamo nangi di agi tamo ñam kokba ti tamo ñam saiqoji ti. Ni na nangi awai bole enjqajqa bati brantqo.

Ariya tamo ungasari mandam ugeugeiqnub qaji nangi ni na kamba ugeugeinjqra bati dego brantqo.”

¹⁹Tamo gate 24 nangi degsib Qotei qa loueqnabqa lanj angro nangi na Qotei aqa atra tal lanj qureq di unu qaji aqa siranj waqteb. Waqtosibqa Qotei aqa dal anjam so qaji ñam monqum tal miligiq di sonaq uneb. Onaqa minjal ti qatronj ti kola anjam ti miminj ti ais onqol kokba awa bul ti aiyeleñeb.

Jon a uña bei amal uge wo unjrej

12 Lanj goge dia Qotei aqa manjwa bei brantonaq e unem. E unem di uña bei tigelesoqnej. Uña di a señ na kabuosiqba baiq di tigelesoqnej. Aqa gateq di bongar 12 atsiq soqnej. ²Uña di a gumanj ti. A angro oqajqa jejamu jaqatinjyeqnaqa tulan pailoqnej. ³Onaqa lanj goge dia manjwa bei brantonaq e

unem. E unem di amal lent kobaquja soqnej. Amal di aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqnej. Aqa gateq di dego gate tatal 7 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nanği na ateqnub deqaji bul. ⁴ Aqa weru na bongar kalil laj taqal qujaiq di so qaji nanği butuynjrnaqa ululojosisb mandamq aiyeleneb. Laj taqal aiyelq di sai.

Uja di angrotimqa amal dena angro a qalsim uyqajqa deqa osiq uja aqa areq di tigelesosiq koqyosiq tarinoqnej. ⁵ Onaqa uja di aqaratonaga aqa angro mel nambabey. Angro di mondonj Qotei na singila yimqa a bu toqonj ojsim tamo ungasari kalil sawa sawa kalilq di unub qaji nanği singila na taqatnjroqnqas. Angro mel nambabey qaji di Qotei na oqujatosiq laj qureq osi oqej. Oqsiqa aqa awo jaramq di awotej. ⁶ Onaqa uja di a ulanojsiqa wadau sawaq gilej. Dia aqa segi so sawa Qotei na nami gereiyetej. A di soqnimqa Qotei na bati 1,260 a taqatesosim ingi anaiyoqnqas.

⁷ Ariya laj goge dia qoto koba bran-tej. Laj angro gate Maikel aqa laj angro nanği ti tigelosib amal qoto iteb. Onaqa amal aqa laj angro nanği ti kamba tigelosib Maikel aqa laj angro nanği ti qoto itnjreb. ⁸ Onaqa amal aqa laj angro nanği ti qoto singilaqajqa keresaiin-jrej deqa nanği laj qureq di sqa kere-sai. ⁹ Qotei aqa laj angro nanği na amal kobaquja aqa laj angro nanği ti breinjrnab mandamq aiyeleneb. Amal di nami soqnej qaji. Aqa nam Satan. Aqa nam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nango Nam Ugetetnjro Qaji.” A na tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanği gisa gisanjnreqnu.

¹⁰ Onaqa olo laj goge dia laj angro bei tulanj lelenonaqa e aqa kakro quem. A anjam endegsi marej, “Tamo ungasari nanği padalqa laqnabqa gago Qotei na nanği elenqo. A kumbra di yqo deqa aqa singila boleq dekritqo. A gago Mandor

Koba unu. Amal na qolo ti qanam ti Qotei aqa ulatamuq di gago Kristen was nanjo nam ugetetnjreqnu. Amal di waiyonub mandamq aiqo. Deqa bini Qotei aqa Kristus a nam koba ti singila koba ti unu. ¹¹ Gago was nanği nanjo segi jejamu bole sqajqa deqa are qalosaioqneb. Kaja Du a moisiq aqa lenj aiyej deqa nanği qoto bunjoqnsib endegsib are qaloqneb, ‘Ungum, jeu tamo nanği na iga lugwajqa marsib lugwab di kere. Iga deqa ulaqasai.’ Nanği degsib are qaloqnsib Yesus aqa anjam mare mare laqneb. ¹² Deqa laj qure ti tamo ungasari laj qureq di unub qaji ningsi ti areboleboleingeme. Mandam ti yuwal ti ningsi geregere nam atiy. Gulbe kobaquja nun-goq di brantqas. Satan a sokiñalayosim padalqas di qalieosiq deqa minjin ani oqetqoqa ningsi ugeugeingwa aiqo.” Laj angro a anjam degsi marej.

¹³ Amal di waiyonab mandamq aiyej di unsiq a na uja angro mel nambabtej qaji di qalim moiqaqqa deqa dadauryoqnej. ¹⁴ Onaqa nanği na baira kobaquja aqa bari aiyel uja di yonabqa jigsiaq amal di uratosiqa pururusiq aqa segi so sawaq gilsiaq wadau sawaq di brantej. Dia Qotei na uja di geregere taqatosimqa wausau qalub bai 6 ingi anaiyoqnqas. ¹⁵ Onaqa e olo nam atsimqa amal aqa medabuy na ya beqyonaga ya meli do bulosiqa uja di dauryonaq unem. Ya dena uja di qalsim moiyoqajqa deqa amal na ya di beqyej. ¹⁶ Onaqa mandam na uja aqaryaiyosiq meanosiq ya amal na beqyej qaji di kalil uyekritej. ¹⁷ Deqa amal a uja qa minjin ani oqetonaqa uja aqa angro qudei nanği qoto itnjraqajqa gilej. Uja aqa angro nanği di agi tamo ungasari Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus aqa anjam mare mare laqnub qaji. ¹⁸ Ariya amal a gilsiaq alile di tigelesoqnej.

Wagme juwan aiyel nangi branteb

13 Onaqa e olo nam atsimqa wagme juwan unem. A yuwalq dena brantonaq unem. Aqa gate 7 ti aqa qala 10 ti soqneb. Aqa qalaq di gate tatal 10 soqneb. Gate tatal di mandor kokba nangi na ateqnub deqaji bul. Aqa gateq di nam qudei nengrenyonab soqneb. Nam di Qotei misilinyo qaji nam. ²Wagme juwan e unem qaji di pusi juwan bul kobaquja. Pusi di aqa nam lepat. Aqa singa bea aqa singa bul. Aqa medabu laion aqa medabu bul. Amal na aqa segi singila wagme juwan di yosiq minjej, “Ni e ombla mandor kokba sqom.” Osika a nam kobaquja yej. ³Wagme juwan di aqa gate bei nami qalnab moisiq yu ti so bulonaq e unem. Yu di olo mosoonaq e aqa pirigi unem. Onaqa tamo ungasari kalil wagme juwan di uneb qaji nangi tulan prugugetosib a dauryoqneb. ⁴Amal na aqa segi nam wagme juwan di yej deqa tamo ungasari nangi amal a qa louoqneb. Osib wagme juwan a qa dego louoqnsibqa maroqneb, “Tamo yai aqa singila wagme juwan aqa singila ti kere? Tamo yai na a qoto itqa kere? Tamo dego bei sosai.”

⁵Onaqa Qotei na wagme juwan di odyonaqa tigelosika diqoqnsika Qotei misilinyoqnej. Qotei na a singila yonaqa bai 42 a kumbra di yoqnej. ⁶Yoqnsika aqa segi medabu waqtoqnsika Qotei misilinyoqnej. Osika Qotei aqa nam ti aqa tal ti tamo ungasari lan qureq di unub qaji nangi ti misilijnroqnej. ⁷Onaqa Qotei na wagme juwan di olo odyonaqa tigelosika Qotei aqa segi tamo ungasari nangi qoto itnjroqnsika nangi numoqnsika a segi qoto singilaoqnej. Onaqa Qotei na a olo singila yonaqa a na tamo ungasari kalil lej segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nangi taqatnjroqnej. ⁸Deqa tamo ungasari kalil mandamq di unub

qaji nangi na wagme juwan di binjiyoqnsib aqa nam tulan soqtoqngab. Tamo ungasari nangi di Qotei a nami mandam atosaisosika nangi nambile gaigai sqajqa saidosiq nambile qa buk miligiq di nango nam nengrenyqa uratej. Buk di agi Kaja Du nami qalnab moiyej qaji aqa buk.

⁹Tamo a dabkala ti sqas di a anjam endi geregere qusim poiye. ¹⁰Qotei a tamo bei tonto talq di waiyqa marimqa tamo di osib tonto talq di waiyqab. Tamo bei na tamo bei sebru na qalqas di a kamba sebru na qalib moiqas. Kumbra deqaji brantimqa bati deqa Qotei aqa segi tamo ungasari nangi Yesus qa nango areqalo singilatoqnebe. Osib gulbe qoboioqnsib soqnebe.

¹¹Onaqa wagme juwan bei mandam miligiq na brantonaq e unem. Wagme di aqa gateq di qala aiyel soqneb. Qala di kaja du nango qala bul. E aqa anjam maro quem di amal aqa anjam maro bul. ¹²Wagme juwan dena wagme juwan e nami unem qaji aqa singila kalil yaiyej. Yaiyosika a na mandam ti tamo ungasari mandamq di so qaji nangi ti nango areqalo tigeltetnjreqnaqa nangi wagme juwan e nami unem qaji a qa loueqnub. Wagme juwan e nami unem qaji di agi qalnab moisiqa aqa yu olo mosoonaq e aqa pirigi unem. ¹³Wagme juwan bunu brantej qaji di a manwa tulan kokba babteqnaq e unem. A manwa bei endegsi babteqnu. A na tamo ungasari nango ulatamuq di namyuwo meteqnaqa lan goge na namyuwo brantonsika mandamq ayeqnu. ¹⁴Qotei na odyej deqa a manwa di wagme juwan nami brantej qaji aqa ulatamuq di babteqnu. Osika kumbra dena a na tamo ungasari mandamq di so qaji nangi gisa gisanjroqnsika endegsi minjreqnu, “Ningi sulum bei gereiyiy. Gereiyqa osibqa wagme juwan aqa ulatamu bul gereiyosib aqa nam soqtoqniy.” Wagme

juwan di agi nami serie na qalnab moisiq olo tigelosiqq nambile soqnej. ¹⁵Qotei na wagme juwan bunu brantej qaji di odyonaqa a na sulum di mondor yon-aqa a nambile osiqq anjam mareqnu. A degyeqnu. Di kiyaaq? Tamo ungasari nangi sulum di binioqnsib a qa louo-qnqajqa deqa. Tamo ungasari sulum di binioqqa urateqnu qaji nangi di a na ñu-mim morenqab.

¹⁶Ariya wagme juwan bunu brantej qaji a na aqa wau tamo nangi endegsi minjreqnu, “Ningi na tamo ungasari kalil nango ban woqsi lanjaqsi ijo to-qor atetnjriy.” Degsi minjreqnaqa nangi giloqnsib toqor atetnjreqnub. Tamo ñam saiqoji nangi ti tamo ñam ti tamo ñoro ti tamo ingi ingi saiqoji nangi ti kangal tamo ti tamo nango segi wau ojo qaji nangi ti kalil nango ban woqsi lanjaqsi toqor ateleqneqnu. ¹⁷Tamo bei aqaq di toqor atqa minjib saidqas di a olo bunuqna ingi awaiyqajqa getentqab. A ingi bei qarinyosim silali oqajqa dego getentqab. Toqor di wagme juwan aqa segi ñam. Iga ñam di sisiyqom di aqa utru brantqas. ¹⁸Tamo a areqalo bole ti sqas di a wagme juwan aqa ñam di geregere sisiyosim poiyem. Ñam di tamo nango ñam bul. Iga ñam di sisiyqom di 666 brantqas.

Kaja Du aqa tamo ungasari nangi lou bunuj na louoqneb

14 Onaqa e olo ñam atsimqa Kaja Du a Saion manaq di tigeles-onaq unem. Tamo 144,000 nangi dego a koba na tigelesonab unjrem. Unjrem di nango lanjaq di Kaja Du aqa ñam ti aqa Abu aqa ñam ti nengrenyonab soqnej. ²Onaqa lanj goge dia tamo ungasari tulanj gargakoba nangi anjam bei murqumyoqnsib mareqnabqa e nango kakro quem. E nango kakro quem di ya koba meli dosiqq anjam ato bul. Kakro di kola aisiq anjam atobulej. E kakro

quem di tamo nangi gombin anjamo bul. ³Tamo ungasari nangi di Qotei aqa awo jaram namoq di tigelesosibqa wagme qolqe nambile so qaji nangi ti tamo gate nangi ti nango ñamdamuq di lou bunuj na louoqneb. Tamo 144,000 Qotei na nami mandamq dena awaiyeleñej qaji nangi segi lou di qalieqa kere. Tamo qudei nangi lou di qalieqa kere-sai. ⁴Tamo 144,000 nangi di nami uña ti sambalaosaiqneqneb. Deqa nango jejamu yala jigatosai. Nangi une saiqoji. Kaja Du a walwelosiq sawa sawaq gileqnaqa nangi a dauryosib laqnu. Tamo kalil mandamq di unub qaji nango ambleq dena Qotei na tamo 144,000 nangi di awaiyeleñej. Deqa nangi ingi meli bunuj bulosib Qotei aqa Kaja Du wo nango segi tamo unub. ⁵Nangi nami gisanj anjam bei marosaiqneqneb. Nango jejamuq di une bei saiqoji.

Lanj angro qalub nangi Qotei aqa anjam maroqneb

⁶Onaqa lanj angro bei lanj sorgomq di pururueqnaqa e unem. Lanj angro dena Qotei aqa anjam bole bati gaigai sqas qaji di osi giloqnsiqq tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nangi minjroqnsiq laqnej. A na tamo ungasari leñ segi segi, sawa segi segi, anjam maro segi segi, jejamu segi segi nangi turtnjroqnsiqq anjam bole di minjroqnsiqq laqnej. ⁷A tulanj leleñoqnsiqq endegsi minjroqnej, “Qotei na tamo ungasari nangi pegin-jraqajqa bati brantqo. Deqa ningi Qotei ulaiyoqnsib aqa ñam soqtoqniy. Qotei a lanj ti mandam ti yuwal ti ya jumbum ti kalil gereiyej. Deqa ningi a qa louoqniy.”

⁸Onaqa lanj angro bei na lanj angro di dauryosiqq bej. Bosiqq endegsi marej, “Qure koba Babilon a tulanj padalougetqo! Od, a tulanj padalougetqo! Babilon a na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nango are tigeltetnjreqnaqa nangi aqa

sambala kumbra dauryoqneb. Osiqa a na wain singila koba bul nanği anainjreqnaq nanarioqneb.”

⁹ Onaqa laŋ angro bei a laŋ angro aiyel nanği di daurnjrısq bej. Bosıqa tulaŋ lelenosıqa marej, “Tamo bei a wagme juwaŋ aqa sulum wo qa louoqnsımqa aqa lanjaqsi baŋqsi toqor oqas di a wain singila koba uyobulqas. ¹⁰ Wain dena Qotei aqa minjın singila koba sigitejunu. Qotei a wain di ya ti bulyosai. A na aqa minjın gambanğ di qamsım tamo di anaiyim uyqas. Uysımqa Qotei aqa laŋ angro nanği Kaja Du ombla nango ulatamuq di ŋamyuwo na ti meniŋ yuo na ti jaqatiŋ koba oqnsım sqas. ¹¹ ŋamyuwo di aqa qurem bati gaigai oqoqnqas. Tamo nanği wagme juwaŋ aqa ñam ti aqa toqor ti osib aqa sulum wo biŋinjreqnub qaji nanği bati gaigai qanam ti qolo ti jaqatiŋ koba oqnsib sqab. Nanği aqaratqa keresai.”

¹² Kumbra deqaji brantımqa bati deqa Qotei aqa segi tamo unğasari nanği gulbe qoboıyoqnsib singila na tigelesoqnebe. Nanği di Qotei aqa dal anjam dauryoqnsibqa Yesus qa nango areqalo singilateqnub.

¹³ Onaqa laŋ goge dia tamo bei a lelenonaqa e aqa kakro quem. A na merbej, “Ni anjam endegsi nengrenye, ‘Bini qa ti bunuq qa ti tamo unğasari Tamo Koba a qa nanğo areqalo singilatosib moreŋqab qaji nanği tulaŋ areboleboleinjrım sqab.” Onaqa Qotei aqa Mondor a dego merbej, “Od, nanği mandam qa wau kalil uratosib laŋ qureq oqsib dia aqaratosib sqab. Kumbra bole kalil nanği mandamq di yoqneb qaji di aqa awai bole nanği laŋ qureq oqsib itqab.”

Mandam qa ingi meli gentqa batıqo

¹⁴ Onaqa e olo ŋam atsimqa laŋbi qat unem. Tamo bei a laŋbiq di awesoqnej. Tamo di a Tamo Angro bul. Aqa gateq

di gate tatal gol na gereıyo qaji di atsiq soqnej. Aqa baŋq di sarep olekoba tulaŋ qala uge ojesoqnej. ¹⁵ Onaqa laŋ angro bei a Qotei aqa atra talq dena brantosıq tulaŋ lelenosıqa tamo laŋbiq di awesoqnej qaji di minjej, “Ingi meli gentqa batıqo. Mandam qa ingi kalil meliekritonub deqa ni ino sarep osımqa ingi meli gıngenye.” ¹⁶ Onaqa tamo laŋbiq di awesoqnej qaji a na aqa sarep ganınyosıqa mandamq di ingi melielenej di kalil gıngenyej.

¹⁷ Onaqa olo laŋ angro bei a Qotei aqa atra tal laŋ qureq di unu qaji dena brantej. A dego sarep tulaŋ qala uge ojesoqnej. ¹⁸ A brantonaqa olo laŋ angro bei a Qotei aqa atra bıjalq dena brantej. Laŋ angro di Qotei na singila yonaqa a ŋamyuwo taqatesoqnej. A brantosıqa tulaŋ lelenosıqa laŋ angro sarep qala uge ojesoqnej qaji di minjej, “Mandam qa wain sil aqa gei meliekritonub. Deqa ni ino sarep qala uge di osımqa wain sil aqa gei gıngenysım sawa qujaiq di koroinjre.” ¹⁹ Degsi minjnaqa laŋ angro dena tigelosıqa aqa sarep osıqa ganınyej. Ganınyosıqa mandamq di wain sil aqa gei melielenej qaji di kalil gıngenyekritosıqa sawa qujaiq di koroinjrej. Osiqa wain gei parato qaji kulum kobaqujaq di breinjrej. Kulum dena Qotei aqa minjın sigitejunu. ²⁰ Kulum di qure koba aqa polomq di ateb unu. Kulum miligiq di nanği na wain sil aqa gei paraparainjrınabqa kulumq dena leŋ koba aısiqa mandamq di tulaŋ maqosıq oqsıq hos nango medabu tiŋq di diŋej. Osiqa sawa tulaŋ kobaquja kabutej. 300 kilomita dego.

Laŋ angro 7 nanği gulbe uge uge 7 ojesoqneb

15 Onaqa maŋwa kobaquja bei laŋ goge di brantonaq e unem. Unsimqa tulaŋ prugugetem. Laŋ angro 7 nanği gulbe uge uge 7 ojesoqneb. Gulbe uge uge di koboamqa Qotei aqa minjın

torei koboqas. Amqa gulbe uge deqaji
olo bunu brantqasai.

²Onaqa e ingi bei yuwal banga bul unem. A tulan jeqilosiq qunun bulej. Yuwal baban gogeq di ngyuwo pulongoqnej. Tamo ungasari nami qoto singi-laosib wagme juwan ti aqa sulum ti aqa ñam aqa toqor ti gotranjreb qaji nangi yuwal qalaq di tigelosib Qotei aqa gom-bij ojeleresoeqneb. ³Osib Qotei aqa wau tamo Moses aqa lou ti Kaja Du aqa lou na ti endegsib louoeqneb,

“O Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq
di unu.

Wau kalil ni yeqnum qaji di singila koba.
Iga ino wau di unoqnsim deqa tulan
prugeqnum.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub
qaji nanqo Mandor Koba agi ni segi.
Kumbra kalil ni yeqnum qaji di tulan
boledamu.

⁴ O Tamo Koba, ni segi qujai kumbra tulaj bolequia yeqnum.

Ino jejamuq di une bei saiqoji.

Deqa tamo ungasari kalil nangi bati
gaigai ni binimoqnsibqa ino ñam so-
qtoqnsib sqab.

Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub
qaji nangi ino areq boqnsib ni qa
louoqnqab.

Ino kumbra bole kalil ni segi na boleg babtekritonum.”

⁵Onaqa e olo ɲam atsimqa Qotei aqa atra tal laɲ qureq di unu qaji aqa siran waqesonaq unem. Tal dia Qotei na aqa anjam bole babteqnu. ⁶Onaqa laɲ angro 7 gulbe uge uge 7 di ojesoqneb qaji nanɲi Qotei aqa atra talq dena brantosiɓ oqedeb. Nanɲi gara jugo qat tulaɲ boledamu jigelenosiɓ alalag gol na gereiyo qaji dena naɲgo are targaq di kainyosiɓ soqneb. ⁷Onaqa wagme ɲam-bile so qaji bei a brantosiɓ tabir 7 gol na gereiyo qaji di elenosiqa laɲ angro 7 nanɲi di enjrej. Tabir 7 di Qotei bati gaigai sqas qaji aqa minɲin na maqe-

soqneb. ⁸Onaqa Qotei aqa rian ti aqa singila ti dena qurem koba oqsiqu Qotei aqa atra tal getentej. Deqa tamo bei a Qotei aqa atra tal miligiq gilqa keresai. Lan angro 7 nangi gulbe uge uge 7 di bilentib koboamqa bati deqa tamo nangi olo Qotei aqa atra tal miligiq gilqa kere.

Lan angro 7 nangi tabir 7
bilentonab mandamq aivej

16 Onaqa tamo bei Qotei aqa atra tal miligiq di soqnej qaji a anjam bei marnaqa e aqa kakro quem. A tulan lelenosiqa lan angro 7 nangi di endegsi minjrej, “Ningi tabir 7 Qotei aqa minjin na maqelenejunu qaji di bimbelenyib mandamq aiyem.”

²Onaqa laŋ angro matu a gilsiq aqa tabir namo bilentonaqa mandamq aiyej. Mandamq ainaqa tamo ungasari wagme juwaŋ aqa toqor osib aqa sulum biŋiy-oqneŋ qaji nango jejamuq di yu singila kokba tulaŋ uge bumbranyeleneb.

³Onaqa laŋ angro namba 2 a olo gilsiqua aqa tabir yuwalq di bilentej. Bilentonaqa yuwal a tamo moiyo qaji nango leŋ bulej. Onaqa ingi ingi kalil yuwal miligiq di ɲambile so qaji nangi morenekriteb.

⁴Onaqa laŋ angro namba 3 a kamba gilsıqa aqa tabir bilentonıqa ya ti ya jumbum ti deq aıyej. Aınaqa ya kalil leŋ na ugeej. ⁵Onaqa laŋ angro bei a olo brantej. Laŋ angro di ya kalil taqato qajı laŋ angro. A na endegsi marnaq e quem, “O Qotei, ni bini unum. Ni nami soqnem. Ino kumbra kalil tulaŋ bolequja. Ino jejamuq di une bei saıqoıı. Ni segi getento koba. Utru deqa ni na jeu tamo nangi pegınrsımqa gulbe endi nangoq qarınıonum. O Qotei, ino kumbra di tulaŋ bole tıŋtıŋ. ⁶Jeu tamo nangi dena ino medabu o qajı tamo nangi ti ino segi tamo ungasari nangi ti moiyotnıre-qnaı nango leŋ aıyoqneı. Deqa ni na kamba leŋ anainıronum nangi uynub.

Keretosim anainjronum.” ⁷ Onaqa atra bijal a endegsi marnaq e quem, “Od, Tamo Koba Qotei, singila kalil inoq di unu. Ni na jeu tamo nangi di peginjre-qnum di ni kumbra bole tintij yeqnum.”

⁸ Onaqa laŋ angro namba 4 a gilsiqu aqa tabir seŋq di bilentonaqa Qotei na odonaqa seŋ tulaŋ kaŋkaŋosiqa tamo nango jejamu koitetnjrej. ⁹ Seŋ aqa ŋamyuwo di tulaŋ kaŋkaŋosiŋq tamo nango jejamu koitetnjrej. Qotei na gulbe uge di qarinyej deqa nangi aqa ŋam misilinyoqnsib aqa ŋam soqtqa urateb. Osib nangi are bulyosai.

¹⁰ Onaqa laŋ angro namba 5 a gilsiqu aqa tabir osiqa wagme juwaŋ aqa awo jaramq di bilentej. Bilentonaqa tamo ungasari wagme juwaŋ na taqatnjreso-qnej qaji nangi ambrukobainjrnaŋq so-qneb. Sosib jaqatiŋ tulaŋ koba osib qala bisiriqtoqneb. ¹¹ Nango jaqatiŋ qa ti yu uge uge nango jejamuq di bum-branyeleŋeb qaji deqa ti nangi tulaŋ minjiŋ oqetnjrnaqa Qotei laŋ qureq di unu qaji a misilinyoqneb. Nango kumbra uge uge yoqneb qaji di nangi uratosai. Nangi are bulyosai dego.

¹² Onaqa laŋ angro namba 6 a gilsiqu aqa tabir Yufretis ya kobaq di bilentej. Bilentonaqa ya jeŋosiŋq mandor kokba nangi seŋ oqo sawaq dena bqajqa gam waqej. ¹³ Onaqa e mondor uge qalub unjrem. Mondor uge qalub di balum du du bul. Nangi amal aqa medabuq na ti wagme juwaŋ aqa medabuq na ti gisaŋ anjam maro qaji wagme juwaŋ aqa medabuq na ti brantelenjeb. ¹⁴ Mondor uge qalub dena maŋwa gargekoba yoqnsibqa mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nanngoŋ giloqn-sib minjreqnub, “Niŋgi na nungo qaja tamo kalil koroinjrsib minjribqa Qotei a tamo ungasari nangi peginjrqqa bati-amqa nangi qotelenqab.” Qotqajqa bati di Qotei singila ti unu qaji aqa bati koba.

¹⁵ Onaqa Yesus a marej, “Niŋgi quiy. E bajiŋ tamo bul nungoŋq boqujatqai. Deqa tamo bei a ŋam sosim aqa gara tigsim sqas di a areboleboleiyqas. A yosi laqasai. Tamo ungasari nangi aqa jemai unqasai.”

¹⁶ Ariya mondor uge qalub dena mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nangi joqsibqa Armagedon sawaq di koroinjreb. Ŋam Armagedon di Hibru anjam. Aqa damu, Megido mana.

¹⁷ Onaqa laŋ angro namba 7 a gilsiqu aqa tabir jagwaŋq di bilentej. Bilentonaqa atra tal miligiq di tamo bei a anjam marnaq e aqa kakro quem. Tamo di a Qotei aqa awo jaram jojomq di tigelesoqnej. A tulaŋ leleŋosiqa marej, “Gulbe kalil koboounub.” ¹⁸ Onaqa minjal ti qatron ti kola anjam ti branteb. Mimiŋ dego brantej. Mimiŋ di tulaŋ kobaquja. Mimiŋ deqaji nami brantosaijoqnej. Qotei na Adam gereiyej bati deqa mimiŋ deqaji brantosai dena bosu bosiq agi bini unum. ¹⁹ Mimiŋ dena Babilon qure koba tulaŋ niŋaqyosiqa potaŋqalubtej. Qure kalil dego padaleleŋeb. Babilon aqa kumbra tulaŋ ugedamu. Aqa kumbra deqa Qotei a are qalsiqa wain singila koba gambanq di qamsiq Babilon anaionyanaŋq uysiq nanaŋriej. Wain dena Qotei aqa minjiŋ koba sigitejunu. ²⁰ Onaqa nui kalil nango so sawa uratosib jaraiyeleŋeb. Mana kalil dego jaraiyosib koboeb. ²¹ Bati deqa ais oŋgol kokba awa bul aiyeleŋej. Ais oŋgol di tulaŋ kokba. Ais oŋgol segi segi nango gulbe 50 kilogram. Ais di laŋ goge na tamo nango jejamuq aisiqa nangi tulaŋ ugeugeinjrej. Qotei na ais di qarinyej deqa tamo nangi Qotei misilinyoqneb.

Qotei na sambala uŋa kobaquja awai ugedamu yqas

17 Onaqa laŋ angro 7 tabir 7 ojeso-qneb deqaji bei na bosiq mer-bej, “Ni endeŋq au. Bamqa Qotei na sambala uŋa kobaquja a pegiyosim awai

ugedamu yim ni osormit unqam. Sambala uña di ya kokbaq di awejunu. ²Mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanqi a ombla na sambalaoqnsib laqneb. Tamo kalil mandamq di unub qaji nanqi dego a ti sambalaoqnsib laqneb. Deqa nanqi wain bul uyoqnsib nanarioqneb.”

³Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lan angro dena e osiqa wadau sawaq osi gilej. Osi gilnaqa e ñam atsim uña bei sonaq unem. Uña di a wagme juwan bei lent aqa quraq di awesoqnej. Wagme juwan aqa jejamuq di ñam gargekoba nengrenyonab soqneb. Ñam di Qotei misiliñyo qaji ñam. Wagme juwan di aqa gate 7 soqneb. Aqa qala 10 dego soqneb. ⁴Uña di gara lent utru aiyela dena kabuosiq soqnej. Gol ti meniñ naimyo ti kolilei boledamu na ti walaosiq awesoqnej. Aqa banq di gamban gol na gereiyo qaji ojesoqnej. Aqa kumbra uge uge na ti aqa sambala kumbra jigat dena ti gamban miligiq di maqelenesoqnej. Aqa kumbra di Qotei aqa ñamgalaq di tulan ugedamu. ⁵Uña aqa lanjaq di aqa ñam nengrenyonab soqnej. Ñam di sasir anjam. Aqa ñam bole agiende, “Babilon qure kobaquja. A sambala uña kalil nanqo ai. Mandam qa kumbra uge uge kalil nanqo ai agi a segi.” Aqa ñam bole agide. ⁶Uña dena Qotei aqa segi tamo ungasari nanqi ugeugeinjqroqnsiqa ñumeleneqnaq moreñoqneb. Tamo ungasari nanqi di Yesus qa nanqo areqalo singilatosib aqa ñam mare mare laqneb qaji. Uña dena nanqi ñumeqnaq nanqo leñ aiyeqnaqa a leñ di wain bul uyoqnsiq nanarioqnej. Yeqnaqa e di unsimqa tulan prugegetosim are koba qaloqnem.

⁷Onaqa lan angro dena e merbej, “Ni kiyaga are koba qaleqnum? Uña de wo wagme juwan lent wo nanqo kumbra di sasir anjam. Wagme juwan di agi gate 7 ti qala 10 ti unu. A na

uña di qolaiyejunu. Nanqo aiyel sasir anjam di aqa utru uliejunu. Di e na babbittqa ni que. ⁸Wagme juwan ni unonum qaji di a nami soqnej. A bini sosai. Bunuqna a olo sub guma kobaq dena brantosim torei padalqas. Amqa tamo ungasari kalil mandamq di unub qaji nanqi na wagme juwan di unsibqa tulan prugegetqab. Wagme juwan di a nami soqnej. A bini sosai. A olo bunuqna brantqas. Tamo ungasari nanqi di Qotei a nami mandam atosaisosiqa nanqi ñambile gaigai sqajqa saidosiq ñambile qa buk miligiq di nanqo ñam nengrenyqa uratej.

⁹“Tamo a areqalo bole ti sqas di a anjam endi geregere poiym. Wagme juwan aqa gate 7 nanqi dena mana 7 sigitnjrejrunub. Uña di a mana 7 goge quraq di awejunu. ¹⁰Gate 7 nanqi dena mandor kokba 7 sigitnjrejrunub. Mandor 5 nanqi nami padaleb. Qujai unu. Qujai a mandor brantosaiunu. A mandor brantqajqa tarineqnu. A bunuqna mandor brantosim sokiñalayosim padalqas. ¹¹Wagme juwan a dego mandor koba bei. A mandor kokba 7 nanqo ambleq di unu. A mandor koba namba 8. A dego torei padalqas. A nami soqnej bini sosai.

¹²“Ariya qala 10 ni unjronum qaji di nanqo utru e na ubtit ni quqwam. Nanqi na mandor kokba 10 sigitnjrejrunub. Nanqi dego mandor brantosaiunub. Nanqi bunuqna wagme juwan aqa ñam osib a ombla mandor kokba sqab. Sokiñalayosib olo padalqab. ¹³Nanqi mandor kokba sosibqa areqalo qujaitosib nanqo segi singila ti ñam ti kalil wagme juwan di yqab. ¹⁴Osib Kaja Du qa ñiriñosib qoto itqab. Amqa Kaja Du a qoto singilaosimqa nanqi buñnjrqas. Kaja Du a tamo kokba kalil nanqo Tamo Koba. A mandor kokba kalil nanqo Mandor Koba. Tamo ungasari a ombla unub qaji nanqi a ti qoto singilaqab. Nanqi di Kaja Du na

metnjrsiq aqa segi tamo ungasari sqajqa gilitnjrej qaji. Deqa nangi aqa anjam bole dauryeqnub.”

¹⁵Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ya kokba sambala unja a di awesonaq ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwan. Ya kokba dena tamo ungasari tulan gargekoba nangi sigitnjrej-junub. Nangi di leŋ segi segi, jejamu segi segi, anjam maro segi segi nangi. ¹⁶Qala 10 ni unjronum qaji nangi ti wagme juwan a ti nangi na sambala unja di jeutosib a tulan ugeugeiyosib gara bumbranyetosib aqa damu uyekritosib tanu njamyuwo na koitqab. ¹⁷Qotei a segi na mandor kokba 10 nanjo are tigeltetnjrej deqa nangi aqa areqalo dauryosib unja di degsib ugeugeiyqab. Deqa bati brantimqa nangi areqalo qujaitosib nanjo segi singila ti nam ti kalil wagme juwan di yibqa Qotei aqa anjam kalil nami marej qaji di aqa damu brantqas. ¹⁸Unja ni unonum qaji di aqa utru e na ubtit ni quqwan. Unja di a qure kobaquja. A mandor kokba kalil mandamq di unub qaji nanjo mandor koba sosisqa nangi taqatnjreqnu.”

Babilon qure kobaquja a tulan padalougetej

18 Onaqa lan angro bei a lan qure uratosiq mandamq aiyeqnaq e unem. Lan angro di tulan singila koba. Aqa qasan na walaŋ dena mandam kalil suwanekritej. ²A tulan leleŋosiq endegsi marej, “Babilon qure kobaquja a padalougetqo! Od, a padalougetqo! Babilon qure di mondor uge uge kalil nanjo so sawa. Mondor uge nangi ti qebari jigat nangi ti qebari uge kalil dego qure dia unub. ³Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi Babilon ombla na sambalaoqnsib laqneb. Deqa nangi wain singila koba bul uyoqnsib nanarioqneb. Mandor kokba mandamq di unub qaji nangi dego Babilon ombla

na sambalaoqnsib laqneb. Silali qa wauo tamo nangi Babilon aqa kumbra uge uge dena silali koba oqneb. Babilon a kumbra tulan ugedamu yoqnej. Aqa kumbra deqa a jemaiyosiaoqnej.”

⁴Onaqa lan goge dia tamo bei a leleŋonaqa e aqa kakro quem. A endegsi marej, “O ijo tamo ungasari, ningi Babilon qure di uratosib ijoq boiy. Une kalil a yeqnu qaji di ningi yo uge. Aqa une deqa a gulbe tulan ugedamu oqas. Ningi a beteryosib gulbe di o uge. ⁵Babilon aqa une kalil di tumbolosiq oqsiq lan qure ojjoqa e unonum. Aqa kumbra uge deqa Qotei a are walyosaieqnu. ⁶Ningi aqa kumbra uge kalil deqa a kambatiy. A kumbra uge yoqnsiq olo di bunyoqnsiq kumbra tulan ugedamu yeqnu. Ningi aqa kumbra uge deqa keretosib a kambatiy. A wain singila koba gambanq di qamsiq bulyeqnu. Deqa ningi olo wain tulan singila koba bulyosib a kamba anaiyyi. ⁷A na aqa segi nam soqtoqnsiq sambalaoqnsiq kumbra uge uge yeqnu. Ningi aqa kumbra deqa keretosib a jaqatin koba yibqa a akamugetqas. A segi qa mareqnu, ‘E mandor koba unum. E ijo segi awo jaram kobaqujaq di awejunum. E unja qobul sai. Gulbe bei ijoq bqa keresai. Deqa e akamqasai.’ ⁸A degsi mareqnu deqa bati qujai qa gulbe tulan uge uge aqaq aiyeleŋosim a makobaiyim akamugetqas. Osim a mamyimqa aqa jejamu njamyuwo na yugwas. Qotei Koba singila ti unu qaji a degsim Babilon aqa kumbra uge qa pegiyosim tulan padaltougetqas.

⁹“Mandor kokba mandamq di unub qaji nangi Babilon ombla na sambalaoqnsib kumbra tulan ugedamu yoqneb. Deqa Babilon a njamyuwo na yuim qurem oqoqnimqa mandor kokba nangi qurem di unsibqa akamaniyosib tulan are gulbeinjraqas. ¹⁰Nangi Babilon aqa jaqatin koba di unsibqa tulan ulaugetqab. Osib isaq di

tigelsesib maroqnqab, ‘O Babilon, ni qure kobaquja! Ni nami qure singila koba soqnem! Ariya bini ni tulan padalougetonum! Bati qujai qa ino kumbra uge aqa awai agi ni itonum!’

¹¹“Silali qa wauo tamo sawa sawa kalilq di unub qaji nangi Babilon aqa jaqatin di unsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqnqas. Di kiyaqa? Tamo qudei nangi olo nango ingi ingi awaiyoqnqasai. ¹²Nango ingi ingi agi gol, silva, meniñ boledamu, kolilei tulan boledamu, gara qat naimyo, gara lent utru segi segi, gara yauno pirqaqo. Nango ñoro qudei agi ñamtañ quleqt bole bole, ingi ingi elefan aqa qalagei na gereiyo qaji, ingi ingi ñamtañ boledamu na gereiyo qaji, ingi ingi bras na gereiyo qaji, ingi ingi ain na gereiyo qaji, ingi ingi meniñ naimyo na gereiyo qaji. ¹³Nango ingi ingi qudei agi meiwo, lei uyo qaji, sum koitib quleq oqwajqa, namur quleqt, goreñ quleqt, wain, goreñ goiyo qaji, bem sum. Nango ñoro qudei agi makau, kaja, hos rongom ti, kanğal tamo nango jejamu ti nango qunuñ ti. Ingi ingi kalil deqaji tamo qudei nangi olo bunu awaiyoqnqasai. ¹⁴Deqa silali qa wauo tamo nangi na Babilon endegsib minjoqnqab, ‘Ingi ingi kalil ni tulan arearetmoqnej qaji agi ni uratmosib koboonub. Ñoro bole bole kalil ni silali kobaquja na awaiyem qaji de ti ino wala bole bole ti agi koboonub. Deqa ingi ingi kalil deqaji ni olo bunu unqasai bole sai.’

¹⁵“Silali qa wauo tamo nangi na ingi ingi deqaji gargekoba qarinyeqnabqa Babilon na awaiyoqnsiqa silali tulan koba enjroqnej. A kumbra di yoqnej deqa bunuqna a jaqatin kobaiyqas. Yimqa silali qa wauo tamo nangi di unsibqa ulaugetosib isaq di tigelsesibqa akamaniyoqnsib are tulan gulbeinjroqnqas. ¹⁶Osib endegsib Babilon minjoqnqab, ‘O qure koba Babilon, ni tulan padalougetonum!

Nami ni gara qat tulan naimyo na kabuoqnsimqa gara lent utru segi segi jugoqnsimqa ino jejamu gol na ti meniñ boledamu na ti kolilei boledamu na ti walatoqnsim soqnem. ¹⁷Deqa bati qujai qa ino silali ti ino wala ti kalil agi saiekritonub.’ Silali qa wauo tamo nangi degsib Babilon minjoqnqab.

“Qobuñ ojo tamo nangi ti tamo qobuñ na laqnuñ qaji nangi ti tamo qobuñq di waueqnuñ qaji nangi ti tamo yuwalq dena silali eqnuñ qaji nangi ti kalil Babilon qure koqyosibqa isaq di tigelsesqab. ¹⁸Tigelsesosib ñamyuwo na a yuim qurem oqoqnimqa di unsibqa tulan leleñoqnsib maroqnqab, ‘Qure endi tulan kobaquja. Qure bei qure ende ti keresai.’ ¹⁹Nangi degsib maroqnsibqa wi sum oqnsib nango gateq di atoqnsibqa akamaniyoqnsibqa are tulan gulbeinjroqnqas. Osib tulan leleñoqnsib endegsib Babilon minjoqnqab, ‘O qure koba Babilon, ni padalougetonum! Qobuñ taqato tamo yuwalq di laqnuñ qaji nangi inoq dena silali tulan koba oqneb. Deqa nangi ino jaqatin di unsibqa are tulan gulbeinjroqnqas. O aiyoi! Bati qujai qa ni torei padalougetonum!’

²⁰“O lañ qure ti Qotei aqa segi tamo unğasari ningi ti tamo kalil Yesus na aqa anjam mare mare laqajqa qarinqej qaji ningi ti Qotei aqa medabu o tamo ningi ti Babilon qure padalougetqo di unsib areboleboleingeme. Babilon aqa kumbra uge kalil Qotei na unekritosiqa deqa keretosiqa awai uge yqo. Babilon na ningi ugeugeingqonej deqa Qotei na kamba a ugeugeiyqo.”

²¹Ariya anjam di koboonaga lañ anğro singila koba bei a bosiqqa bem sum kuroyo qaji meniñ kobaquja osiq soqtosiqa yuwalq di waiyej. Osiqa marej, “Qotei na degsim Babilon qure koba singila na waiyim tamo qudei na olo bunu a unqasai. ²²O Babilon qure, bunuqna tamo nangi inoq di gombin

ti yumba ti gul ti nanjo anjam ato olo quoqnqasai. Ingi ingi gereiyo tamo nanji dego olo bunu inoq di sqasai. Bem sum kuroyibqa inoq di olo anjam atim quqwasai. ²³ Wanal inoq di olo pulonqasai. Inoq di tamo uña wo olo ban ojqsai. Deqa nanjo aiyel anjam inoq di bunu quqwasai. Nami ino silali qa wauo tamo nanji tamo kokba soqneb. Ariya bini nanji koboönub. O Babilon, ni ino gumaniñ kumbra na tamo ungasari sawa kalilq di unub qaji nanji gisa gisanjnroqnem.

²⁴ “Babilon qure a na Qotei aqa med-abu o qaji tamo nanji ti Qotei aqa segi tamo ungasari nanji ti ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une di aqa jejamuq di sonaqa Qotei a unqo. Tamo ungasari kalil jeu tamo nanji na ñumoqneb qaji nanjo leñ aiyeqnaq Qotei a unsiq a une di Babilon aqa jejamuq di atqo.”

Tamo ungasari nanji Qotei aqa ñam soqtoqneb

19 Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanji murqumyeqnaq e nanjo kakro quem. Nanji murqumyoqnsib endegsib maroqneb, “Iga gago Qotei aqa ñam soqtoqnqom! A ñam koba ti singila koba ti unu. Iga padalqa laqnamqa a na iga eleñej. ² A kumbra bole tiñtiñ na tamo ungasari nanji peginjreqnu. Agi a na sambala uña kobaquja pegiyqo. Uña dena aqa sambala kumbra na tamo ungasari kalil mandamq di so qaji nanji ugeugeijnroqnej. Osiqa Qotei aqa wau tamo nanji dego ñumeqnaq moreñoqneb. Aqa une deqa Qotei na a awai uge yqo.”

³ Ariya nanji olo leleñoqnsib endegsib maroqneb, “Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom! Ijamyuwo na Babilon qure yuim aqa qurem bati gaigai oqoqnqas!” Nanji degsib maroqneb. ⁴ Onaqa tamo gate 24 nanji ti wagme qolqe ñambile so qaji nanji ti singa pulutosibqa Qotei awo

jaramq di awejunu qaji a qa louoqnsib maroqneb, “Bole. Iga Qotei aqa ñam soqtoqnqom!” ⁵ Onaqa awo jaram jojomq di tamo bei a tigelosiq a nanjam bei mar-naqa e aqa kakro quem. A leleñoqnsib endegsib marej, “Qotei aqa wau tamo nanji ti tamo ungasari Qotei qa ulaeqnub qaji nanji ti tamo lanaj ti tamo ñam ti kalil nanji Qotei aqa ñam soqtoqnqini!”

Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo

⁶ Onaqa lan goge dia tamo ungasari tulan gargekoba nanji murqumyoqnsib anjam mareqnaq e nanjo kakro quem. Nanjo kakro di ya kobaquja meli dosiq anjam atobulej. Nanjo kakro di kola aisiq anjam atobulej. Nanji tulan leleñoqnsibqa endegsib maroqneb, “Iga gago Tamo Koba Qotei aqa ñam soqtoqnqom! Singila kalil aqaaq di unu. Deqa bini a Mandor Koba sosisiq ingi ingi kalil taqateqnu! ⁷ Bini iga Qotei qa tulan areboleboleiqoqnimqa aqa ñam soqtoqnqom. Di kiyaaq? Kaja Du na aqa uña ban ojqa bati brantqoqa aqa uña a walaosiq aqa jejamu gereiyqo. ⁸ Qotei na a gara qat tulan naimyo jigetqo. Gara di tulan milalosiq suwanejunu.” Gara qat naimyo dena kumbra bole tiñtiñ kalil sigitejunu. Kumbra bole di Qotei aqa segi tamo ungasari nanji dauryeqnub.

⁹ Onaqa lan angro dena olo merbej, “Ni anjam endegsim nengrenye, ‘Kaja Du aqa uña ban ojqa batiqo deqa aqa Abu Qotei na ingi koba goiqo. Goisiq aqa segi tamo ungasari nanji metnjrqoqa ingi uyqa bonub. Bonub qaji nanji tulan areboleboleijnrqas.” Osiqa merbej, “Anjam endi Qotei aqa anjam bole.” ¹⁰ Lan angro na e degsib merbonaqa e aqa areq di singa pulutosim a binjiyqa laqnamqa a na olo merbej, “Ni e binjibaim! E ni bul. E ni ti tamo kalil Yesus aqa anjam qa nanjo areqalo singilateqnub qaji nanji ti koba na wau qujai. Iga kalil was. Deqa ni Qotei segi binjiyoqnime. Iga qalie, Yesus

a Qotei aqa medabu o qaji tamo nanngo are tigeltetnjreqlaqa nanngi aqa anjam palonteqnub.”

Jon a tamo hos quraq di awesonaq unej

¹¹ Onaqa e olo nam atsimqa lan waqonaqa hos qat bei brantonaq unem. Tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa nam agiende, “Qotei aqa wau geregere taqateqnu qaji tamo.” Aqa nam bei, “Kumbra bole yeqnu qaji tamo.” A kumbra bole tintin na tamo ungasari nanngi peginjroqnsiqa nanngi qoto itnjreqla.

¹² Aqa namdamu nam pulonj bul pulonj qnu. Aqa gateq di gate tatal gargekoba atejunu. Gate tatal di mandor kokba nanngi na ateqnub deqaji bul. Aqa jejamuq di nam bei nengrenyeb unu. Nam di a segi qalie. Tamo bei a nam di qaliesai. ¹³ A gara olekoba osiqa lenq di tuqtosiq dena kabuejunu. Aqa nam endegsib mareqnub, “Qotei aqa Anjam.”

¹⁴ Qaja tamo tulan gargekoba lan qureq dena hos segi segi osibqa hos quraq di awoelenosib tamo di dauryosib gileqnab e unjrem. Hos nanngi di qat kalil. Qaja tamo nanngi di gara qat tulan naimyo milalo jigejunub. ¹⁵ Tamo di aqa medabun na serie olekoba tulan qala uge branteqnu. A serie di osimqa tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi numelenqas. A bu toqon ain na gereiyo qaji di dego ojsimqa dena tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nanngi singila na taqatnjroqnas. Osimqa wain gei parato qaji kulumq di aqa singa waiyosim wain gei paraparainjrqas. Kulum dena Qotei singila koba ti unu qaji aqa minjin sigitejunu. ¹⁶ Tamo di aqa gara olekobaqsi aqa qaloqsi nam endegsib nengrenyeb unu, “Mandor kokba kalil nanngo Mandor Koba. Tamo kokba kalil nanngo Tamo Koba.”

¹⁷ Onaqa lan angro bei senq di tigelsonaq e unem. A tulan lelenosiq

qebari kalil lan sorgomq di pururueqnub qaji nanngi endegsi minjrej, “Ninngi bosib koroabqa Qotei na ingi koba atsim metngim ninngi uyiy. ¹⁸ Mandor kokba ti qaja tamo nanngo gate kokba ti tamo singila ti hos nanngi ti tamo hos quraq di awejunub qaji nanngi ti nanngo qusa ninngi bosib uyiy. Kangal tamo ti tamo nanngo segi wau ojo qaji nanngi ti tamo lanaj ti tamo nam ti kalil nanngo qusa ninngi bosib uyiy.”

¹⁹ Onaqa e olo nam atsimqa mandam qaji mandor kokba kalil nanngi ti nanngo qaja tamo nanngi ti wagme juwan a ti bosib koroesonab unjrem. Nanngi na tamo hos quraq di awesoqnej qaji aqa qaja tamo nanngi ti qoto itnjrq marsib koroesoqneb. ²⁰ Ariya tamo dena wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanngi aiyel ojej. A na nanngi aiyel nambile sonab ojsiqa wainjrnaq namyuwoq aiyeb. Namyuwoq di menin kalil yusiq nangaeqnu. Wagme juwan aqa ulatamuq di gisan anjam maro qaji wagme na manwa tulan kokba yoqnej. Aqa kumbra dena a na tamo ungasari nanngi gisa gisanjroqnej. Tamo ungasari nanngi di wagme juwan aqa toqor osib aqa sulum binjoqneb. ²¹ Onaqa tamo hos quraq di awesoqnej qaji a na wagme juwan aqa qaja tamo kalil nanngi numeqnaq morejoqneb. Serie olekoba aqa medabun na brantej qaji dena nanngi numoqnej. Onaqa qebari kalil nanngi bosib qaja tamo nanngo qusa unyab mene diqnjrej.

Satan a wausau 1,000 sub guma kobaq di sqas

20 Onaqa lan angro bei lan goge na mandamq aiyeqnaq e unem. Qotei na a singila yonaqa a sub guma koba taqatqajqa marsiq sil raunga osiq mandamq aiyej. ² Aisiq amal kobaquja ojsiq sil dena tontej. Amal di wausau 1,000 tontim sqas. A nami soqnej qaji.

Aqa ñam Satan. Aqa ñam bei, “Tamo Ungasari Kalil Nanjo Ñam Ugetet-njro Qaji.” ³ Lan angro dena Satan ojsiq tontosiq sub guma kobaq di waiyej. Waiyosiq sub me kabutosiq qandimtej. A dia wausau 1,000 sqas. Deqa a na sawa bei bei qaji nanqi olo gisa gisanjnjqasai. A subq di tarijosim soqnimqa wausau 1,000 di koboamqa a olo uratib oqedosim sokiñalayqas.

⁴ Onaqa e awo jaram kokba qudei unjrem. Awo jaram kokbaq di tamo qudei nanqi awoelenesoqneb. Tamo nanqi di Qotei na wau enjrnaqa nanqi awo jaram kokbaq di awoosib tamo ungasari nanqi peginjroqneb. Onaqa e tamo ungasari tulanj gargekoba nami moreneb qaji nanjo qunun unjrem. Tamo ungasari nanqi di nami Yesus aqa ñam maroqnsibqa Qotei aqa anjam singila na ojesoqneb deqa jeu tamo nanqi na nanjo kakro gingejn-jrnab nanqi moreneb. Tamo ungasari nanqi di wagme juwan aqa sulum wo binjnrosaiqneb. Nanjo lanjaqsi banqsi wagme juwan aqa toqor osai. Deqa nanqi olo ñambile osib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab. ⁵ Di subq na tigelo namo qaji. Tamo ungasari Yesus qa nanjo areqalo singilatosai qaji nanqi bati deqa ñambile oqasai. Nanqi mati tarijosib soqnibqa wausau 1,000 di koboamqa nanqi subq na tigelqab. ⁶ Tamo ungasari namoosib subq na tigelqab qaji nanqi di Qotei aqa segi tamo ungasari bole. Deqa nanqi tulanj arebolebolejnjqas. Nanqi moiyo bunu qaji turqasai. Moiyo dena nanqi taqatnjrq keresai dego. Nanqi Qotei aqa Kristus wo nanjo atra tamo sosib wausau 1,000 Kristus ombla mandor kokba sqab.

Satan a bati gaigai ñamyuwo kobaq di jaqatin oqnsim sqas

⁷ Wausau 1,000 di koboamqa sub guma koba aqa me olo waqtibqa Satan

a subq dena oqedqas. ⁸ Oqedosim sawa sawa kalilq giloqnsimqa tamo ungasari nanqi gisa gisanjnjqas. Tamo ungasari nanqi di Gok sawa ti Magok sawa ti dena belejgab. Satan na nanqi koroin-jrimqa qoto qa gilqab. Nanjo qaja tamo nanqi tulanj gargekoba. Nanqi ulul bul sisiyqa keresai. ⁹ Nanqi sawa sawa kalilq dena bosib Qotei aqa qure koba a na tulanj qalaqalaiyeqnu qaji di agutesqab. Osib Qotei aqa segi tamo ungasari nanjo so sawa dego agutesqab. Yim bati deqa lanj goge na ñamyuwo aism qaja tamo nanqi di koitnjrqas. ¹⁰ Satan a nanqi gisa gisanjnjqanej aqa une deqa Qotei na a waiyim ñamyuwoq ainqas. Ñamyuwoq di menin kalil yusiq ñangaeqnu. Wagme juwan wo gisan anjam maro qaji wagme juwan wo nanqi aiyel nami ñamyuwoq di breinjreb unub. Deqa Satan a dego Qotei na waiyim ñamyuwoq aism nanqi aiyel koba na bati gaigai qolo ti qanam ti ñamyuwoq di jaqatin oqnsib sqab.

Qotei a awo jaram kobaqujaq di awesoqnej

¹¹ Onaqa e awo jaram kobaquja bei tulanj qat unem. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji aqa ulatamuq dena mandam ti lanj ti jaraiyosib loumeb. ¹² E ñam atsimqa tamo ungasari nami moreneb qaji nanqi awo jaram namoq di tigelesonab unjrem. Tamo ñam ti tamo lanaj ti kalil e unjrem. Unjreqnam lanj angro qudei nanqi na buk qudei osi bosib waqteleneb. Buk miligiq di kumbra kalil tamo ungasari nanqi nami yoqneb qaji di Qotei na nengrenyonaq soqnej. Buk bei dego lanj angro nanqi osi bosib waqteb. Buk di ñambile gaigai sqajqa buk. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a buk miligiq di anjam sisiyosiq anjam dena tamo ungasari moreño qaji nanqi peginjrej. ¹³ Tamo ungasari kalil nami yuwalq di moreneb qaji nanqi yuwal na uratnjrnaq tigeleb. Moiyo Qure

na dego tamo ungasari nami moreñeb qaji nangi uratnjrnaq tigeleb. Tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a na tamo ungasari nango segi segi kumbra kalil dena nangi peginjrej. ¹⁴Osiqa Moiyo Qure osiq ñamyuwo kobaq di waiyej. Ñamyuwo koba di moiyo bunu qaji. ¹⁵Tamo ungasari kalil nango ñam ñambile qa buk miligiq di sosai qaji nangi di Qotei na breinjrnaq ñamyuwo kobaq aiyelenqeb.

Lañ bunuj ti mandam bunuj ti brantqab

21 Onaqa e lañ bunuj ti mandam bunuj ti unjrem. Lañ namij ti mandam namij ti koboeb. Yuwal dego koboej. ²Onaqa e Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj di dego unem. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. Qure di aqa wala tulañ boledamu. Uña a tamo bañ ojqa osim walaqas dego kere. ³Onaqa awo jaram namoq di tamo bei a tigelosiq anjam marnaqa e aqa kakro quem. A tulañ lelenosiqa marej, “Ñingi quiy. Bini Qotei aqa tal aisiq tamo ungasari nan-goq di unu. Deqa Qotei a nango ambleq di sqas. Nangi aqa segi tamo ungasari sqab. Od, Qotei a nangi koba na sqab. A nango Qotei sqas. ⁴A nango ñam ya kalil nuntetnjrqas. Deqa nangi olo akamqasai. Nangi olo morenqasai. Nangi olo are gulbeinjrqasai. Nangi olo jaqatinj oqasai. Kumbra namij kalil di koboqas.”

⁵Onaqa tamo awo jaramq di awesoqnej qaji a marej, “Ñingi quiy. E ingi ingi kalil bunuj atonum.” Osiqa merbej, “Ni ijo anjam kalil endi nengrenye. Anjam endi bole. Tamo nangi qusib marqab, ‘Bole.’” ⁶Osiqa olo merbej, “Bati kereqo. E segi qujai namoq di unum. E segi qujai bunuq di sqai. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum. Tamo a ya qaryimqa e na ñambile qa ya jumbumq dena tigsy

anaiyit uyqas. Ya di awai saiqoji. E na laña anaiyqai. ⁷Tamo a Satan ombla qot-sim singilaqas di e na ingi ingi kalil di laña yqai. E aqa Qotei soqnit a ijo angro sqas.

⁸“Ariya tamo ulakobaeqñub qaji nangi ti tamo Yesus qa nango areqalo singilatosaieqñub qaji nangi ti ñamyuwo kobaq aiqab. Tamo kumbra uge uge yo qaji, leñ ojo qaji, sambala kumbra yo qaji, gumaninjo qaji, quñam qalo qaji, gisañ qotei biñinjro qaji, gisañ anjam maro qaji nangi di ñamyuwo kobaq aiyelenqab. Ñamyuwoq di meniñ yusiq ñangaeqñu. Ñamyuwo di moiyo bunu qaji.”

Jon a Jerusalem bunuj unej

⁹Onaqa lañ angro 7 tabir 7 ojesoqñeb nangi deqaji bei bosiq a ijo areq di tigelej. Tabir 7 miligiq di nami gulbe uge uge 7 jigsib bilentonab mandamq aisiq tamo ungasari nangi tulañ ugeugeinjrsiq Qotei aqa minjin kobotej. Lañ angro dena merbej, “Ni endeq au. Bamqa Kaja Du aqa uña bunuj walaqo qaji di osor-mit unqam.” ¹⁰Onaqa Qotei aqa Mondor na e singilatbonaqa lañ angro dena e osiq mana tulañ goge kobaq oqeñ. Oqsic dia Qotei aqa qure koba Jerusalem bunuj osorbej. Qure di Qotei aqaq di sosiqa lañ goge dena mandamq aiyeqnaq e unem. ¹¹Qure di Qotei aqa rian na tulañ suwantej. Qotei aqa rian di tulañ bolequja. A meniñ boledamu bul. A tulañ suwanosiq meniñ jaspas bulej. Osiqa tulañ jeqilosiq qunuj bulej. ¹²Qure di nangi na dadanyeb. Dadan di tulañ goge koba. Dadan di aqa siranme 12 soqñeb. Siranme jojomq di lañ angro 12 nangi tigelesoqñeb. Siranmeq di Israel tamo ungasari nango moma utru 12 nango ñam nengrenyonab soqñeb. ¹³Dadan guta qa di siranme qalub soqñeb. Dadan tauñ qa di siranme qalub soqñeb. Dadan beben qa di siranme

qalub soqneb. Dadanj guma qa di sir-anjme qalub soqneb. ¹⁴Meniñ kokba 12 na dadanj aqa utru singilateb. Meniñ quraq di tamo 12 Kaja Du na qarijnjrnaq aqa anjam mare mare laqneb qaji nango ñam atnab soqneb.

¹⁵Lanj angro e anjam merbej qaji a toqon bei gol na gereiyo qaji di ojesoqnej. Ojsiqa qure ti qure aqa dadanj ti dadanj aqa siranjme ti nango ole keretej. ¹⁶Qure aqa par ti ole ti kerekere. Lanj angro dena toqon di osiqa qure keretej di aqa par ti ole ti goge ti 2,200 kilomita. Qure aqa par ti ole ti goge ti kerekere. ¹⁷Lanj angro na qure aqa dadanj keretej di aqa goge 144 meta. Toqon lanj angro na ojesoqnej qaji di mandam qaji toqon. Kereto dena a na dadanj keretej.

¹⁸Qure aqa dadanj di Qotei na meniñ jaspera na gereiyej. Qure di gol na gereiyej. Qure di tulan rianjosiq qunun bulej. ¹⁹Meniñ boledamu segi segi na dadanj aqa utru walatej. Meniñ boledamu namba 1 aqa ñam jaspera. Meniñ namba 2 aqa ñam sapaia. A qen-jent. Meniñ namba 3 aqa ñam aget. Meniñ namba 4 aqa ñam emeral. A ñam banğa gesgi bul. ²⁰Meniñ namba 5 aqa ñam sadonikis. A lentosiq qatej dego. Meniñ namba 6 aqa ñam konilian. A lent. Meniñ namba 7 aqa ñam krisolait. A merient. Meniñ namba 8 aqa ñam beril. A ñam banğa gesgi bul. Meniñ namba 9 aqa ñam topas. A merient. Meniñ namba 10 aqa ñam krisopres. Meniñ namba 11 aqa ñam haiasin. Meniñ namba 12 aqa ñam ametis. A lent. ²¹Dadanj aqa siranj 12 di meniñ qat kokba 12. Meniñ kokba di kolilei tanu bul. Siranj segi segi di meniñ qat qujai. Qure aqa gam kalil gol na gereiyej. Gam di tulan jeqilosiq qunun bulej.

²²Qure dia e atra tal bei unosai. Tamo Koba Qotei singila ti unu qaji aqa Kaja Du wo nangi segi aiyel qure di aqa atra tal. ²³Qure di senj ti bai ti na suwan-

tosai. Qotei aqa segi rianj na qure di suwanteqnu. Kaja Du a segi qure di aqa pulonj. ²⁴Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi qure di aqa rianj na walweloqnqab. Mandor kokba sawa sawa kalil taqatejunub qaji nangi na nango ñoro bole bole oqnsib qure miligiq osi boqnqab. ²⁵Dadanj aqa siranjme kalil waqesqab. Olo kabuesqasai. Bati gaigai waqesqab. Qure dia qolooqnqasai. Gaigai suwanj sqas. ²⁶Tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nangi na nango wala ti nango ñoro bole bole ti oqnsib qure koba di miligiq osi boqnqab. ²⁷Ariya tamo kumbra uge uge yeqnub qaji nangi ti tamo gisan anjam mareqnu qaji nangi ti ingi ingi jiga ti kalil qure di miligiq gilqa keresai. Tamo ungasari nango ñam ñambile qa buk miligiq di Qotei na nengrenyey qaji nangi segi qure di miligiq gilqa kere. Ñambile qa buk di agi Kaja Du aqa segi buk.

Jon a ñambile qa ya ti ñam ti unej

22 Onaqa lanj angro dena e ya bei osorbej. Ya di ñambile qa ya. Ya di tulan rianjosiq qunun bulej. Ya di Qotei aqa Kaja Du wo nango awo jaramq dena bosiq qure aqa gam koba dauryosiq sumoqnej. ²Ya qalaq di ñambile qa ñam bei tigelesoqnej. Ñam di bai segi segi gei utru yoqnqas. Bai bei gei utru bei yqas. Bai bei gei utru bei yqas. Degsim gilsim gei utru 12 yqas. Aqa banğa na tamo ungasari sawa sawa kalilq di unub qaji nango ma kobotetnjroqnqas. ³Ingi kalil Qotei a uge qa mareqnu qaji nangi qure dia sqasai.

Qure dia Qotei aqa Kaja Du wo nango awo jaram sqas. Qotei aqa wau tamo nangi a qa louoqnqab. ⁴Osib aqa ulatamu unoqnqab. A na aqa segi ñam nango lanjaq di nengrenyim sqas. ⁵Qure dia ambruqasai. Deqa wañal qatrentqasai. Senj suwanqasai. Tamo Koba Qotei a segi na tamo ungasari nangi suwantnjro-

qnim nanqi bati gaigai mandor kokba sqab.

Yesus a boqujatqas

⁶Onaqa lan angro dena olo merbej, “Anjam endi bole kalil. Tamo nanqi qusib marqab, ‘Bole.’ Tamo Koba Qotei na aqa lan angro qarinyqoqa bosiq aqa wau tamo nanqi kumbra urur brantqas qaji di osornjrqo. Qotei na aqa medabu o qaji tamo nanqo are tigeltetnjre-qnaqa nanqi aqa anjam palonteqnub. ⁷Ningi quiy. Yesus a marqo, ‘E nungoq boqujatqai.’”

Tamo ungasari nanqi Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji di dauryqab di nanqi tulan areboleboleinjrqas.

⁸E Jon. E anjam kalil endi quem. Kumbra kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di e unem. Unsimqa lan angro kumbra di osorbej qaji aqa areq di singa pulutosim a biniyqa laqnamqa a na merbej, ⁹“Ni e binibaim! E ni bul. E ni ti ino was agi Qotei aqa medabu o qaji tamo nanqi ti koba na wau qujai. Tamo ungasari buk endia anjam dauryeqnub qaji nanqi dego iga koba na wau qujai. Deqa ni Qotei segi biniyeqnime.”

¹⁰Osiqa merbej, “Qotei aqa anjam ni buk endia nengrenyonum qaji di tentaim. Kumbra kalil ni ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di brantqa bati jojomqo.

¹¹Deqa ungum. Tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi olo kumbra uge uge yoqnebe. Tamo ungasari kumbra jigat yeqnub qaji nanqi olo kumbra jigat yoqnebe. Tamo ungasari kumbra bole bole yeqnub qaji nanqi olo kumbra bole bole yoqnebe. Tamo ungasari Qotei aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnub qaji nanqi olo aqa kumbra boleq di sosib dauryeqnebe.”

¹²Yesus a mareqnu, “Ningi quiy. E urur boqujatqai. Bosiy tamo nanqo kumbra segi segi pegiyosiy awai enjrqai. ¹³E segi qujai namoq di unum. E segi qu-

jai bunuq di sqai. E segi namo qaji. E segi bunu qaji dego. E ingi ingi kalil qa utru. Wau kalil e yeqnum qaji di e olo koboteqnum.

¹⁴“Tamo ungasari nango gara yansonab qatej qaji nanqi tulan areboleboleinjrim sqab. Nanqi nambile qa nam gei osib uyqa kere. Nanqi Qotei aqa qure koba dego miligiq gilqa kere. Deqa nanqi areboleboleinjrim sqab. ¹⁵Ariya tamo ungasari kumbra uge uge yeqnub qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. Tamo ungasari gumaniño qaji, quñam qalo qaji, sambala kumbra yo qaji, leñ ojo qaji, gisan qotei bininjro qaji, gisan kumbra dauryqajqa tulan arearetnjro qaji nanqi Qotei aqa qure koba di miligiq gilqasai. Nanqi oqeq di sqab. ¹⁶E Yesus. E na ijo lan angro qarinyonumqa ningi qure qureq di ijo ñam qa koroeqnub qaji nungoq aisiq anjam endi palontosiq merngwo. E Mandor Koba Devit aqa leñ na nambabem qaji. E Devit aqa Angro. Nebeqa burbas bunuj oqeqnu dego kere e degsim minjaleqnum.”

¹⁷Qotei aqa Mondor wo Kaja Du aqa unja bunuj wo nanqi aiyel na mareqnub, “Yesus, ni aue.” Tamo kalil ijo anjam endi queqnub qaji nanqi marebe, “Yesus, ni aue.” Tamo bei a ya qaryimqa bosim nambile qa ya osim uyem. Ya di awai saiqoji. Qotei na lanja anaiyqas.

Jon a anjam bei singila na marej

¹⁸E Qotei aqa anjam buk endia nengrenyonum. Tamo kalil anjam endi queqnub qaji nanqi e singila na endegsi minjrqai. Tamo bei a anjam bei osim Qotei aqa anjam ende ti turtqas di gulbe uge uge kalil e ubtosim buk endia nengrenyonum qaji di Qotei na kamba tamo di yqas. ¹⁹Tamo bei a Qotei aqa anjam e buk endia nengrenyonum qaji mutu bei osim taqal waiyqas di Qotei na kamba tamo di taqal waiyimqa a nambile qa

nam gei osim uyqasai. A Qotei aqa qure koba miligiq gilqasai dego.

²⁰Tamo a kumbra endi kalil ubtosiq marqo qaji a olo marqo, “Bole, e boqujatqai.”

Anjam endi bole. O Tamo Koba Yesus, ni aue.

²¹Tamo Koba Yesus a tamo unqasari kalil nanqi qa are boleiyeme. Bole.